COMMENTARII COLLEGII CONIMBRICENSIS,

E SOCIETATE IESV,

IN TRES LIBROS DE ANIMA ARISTOTELIS STAGIRITAE.

Quibus, inſerta pariter Græci textus in Latinum conuerſione, tam de origine, natura, & potentijs animæ, quàm ſenſibus exterioribus, & interioribus,

[illegible] hominis præſtantia per ſubtiles & perdifficiles inter Philoſophos & Medicos diſceptatas quæſtiones exquiſitè diſputatur.

Paucis ab hinc annis per typos in Germania primum diuulgati, & nunc temporis in Italia tertia vice ſub prælum reuocati, & accurata diligentia ſublatis omnibus erroribus genuino nitori reſtituti.

ADIVNCTO INDICE VERBORVM, ET RERVM notabiliorum abundantiſſimo.

CVM PRIVILEGIO.

VENETIIS, M DC XVI.

Apud Andream Bab[illegible]

Digitized by Google

INDEX RERVM
PRÆCIPVARVM,
QVAE IN HOC VOLVMINE CONTINENTVR ABSOLVTISSIMVS.

Actio.

ACtiones non diſtinguuntur per terminos, qui ad ipſas ordinantur. 109
Vna actio non eſt terminus alterius. 334
Actio virtutis per ſe fixa eſt, per accidẽs breui durat. 397
Actioni honeſtæ præter delectationem præmium debetur. ibid.
Actio productiua formæ, & non vnitiua, diſtinguitur ſpecie ab vnitiua. 24
Eadem actione formę materiales productæ & vnitæ. ibid.
Actio eſt animæ finis. 93
Non omnis actio cõiuncta cũ motu. 335
Actiones vitales creatæ à Deo ſolo elici non poſſunt. 106
Actio vitalis à potentia vitali elici non poteſt, niſi animæ inhæreat. ibid.
De duplici actione ex parte ſenſus, & ſenſibili. 251
Actione directa ſenſuum functiones nõ præconcipiuntur. 256
Per actionem immanentem nihil ad extra producitur. 335
Actio animæ extra corpus non eſt connaturalior. 413
Quotuplex ſit animæ actio. 419
In actione vitali cur potentia extra obiectum nec diuinitùs feratur. 138
Per quam actionem verbum producatur. 334
Actiones voluntatis & intellectus quomodo ſubordinatæ. 376
Voluntatis actiones ſimpliciter liberæ. 367
Tres animæ vegetatricis actiones. 115

Actus.

Diuiſio actus in primum, & ſecundũ. 35
Actus ſecundus non ſemper perfectior primo. 47
Probatur anima eſſe actus primus. 36
Anima actus corporis organici. ibid.
Prius eſt animam eſſe corporis actum, quàm corporis principium. 93
Eiuſdem eſt actus, cuius eſt potentia. 49
Actus ſubordinati ab eadẽ potentia poſſunt elici. 116
Per actus & obiecta potẽtiæ diſtinguuntur. 107
Actus vnius potentiæ ſpecie differentes, vni rationi formali ſpecificæ ſubordinantur. ibid.
Quomodo actus eiuſdem potẽtiæ ſpecie differẽtes vnius rationis eſſe cenſeantur. 37
Actus ſubordinati ab eadem potentia poſſunt eſſe. 116
Per actum amandi efficitur impreſſio in mente. 336
Actus ſupernaturalis viæ poteſt in patria continuari. 439
Intellectus poſſibilis bifariam dicitur eſſe in actu. 279
Quatuor intellectus actus deſignant. 377
Intelligendi actus eſſe ſpirituales colligitur ex obiectis. 390
Qui actus intelligẽdi à ſenſibus ſint maximè alieni. ibid. & ſeq.
Ad actus appetendi requiritur iudicatiua notitia intellectus. 378
An ad actus voluntatis requiratur notitia iudicatiua intellectus. ibid.
Poteſt diuinitùs conſeruari actus voluntatis abſque vlla notitia. 376
Quàm independẽtes ſint à materia actus liberi appetendi. 391
In actu intellectus conſtituitur felicitas. 374
Anima non ſemper actum exercet intenſiſſimum. 441
Anima ſeparata poteſt eoſdem ſpecie actus producere, quos producebat coniuncta. 439
Quid de naturali actu tenendum. ibid.
An anima ſeparata per actus intẽdat habitus. 442

Admiratio.
Vnde proueniat admiratio. 370
In quo conſiſtat admiratio. ibid.
In qua potẽtia ſit admiratio. ibid. & ſeq.
Miracula ab admiratione nomen accepe- runt. 369
Cur admiratio ſit cauſa delectationis. 370
In Chriſto fuit admiratio. ibid.
Aer.
Aer cur non videatur. 149
Aerem innatum eſſe organo audiendi. 188
Aer & aqua ſoni medium. 251
Aer & aqua ſunt medium, quo ſpargitur odor. 191
Aer & aqua medium odoris. 200
Aer & aqua præcipuũ medium ſenſuum. 238
Aequalitas.
Aequalitas vniuerſum decorat. 67
Aequalitas poſitiua & negatiuã. ibid.
Quæ æqualitas requiratur ad vniuocationem. ibid.
Opinio aſſerens æqualitatem ſpecificam inter animam, & Angelos. 404
Agens & agere.
Nihil agit niſi prout in actu eſt. 69
Agendi principium quomodo ſubſtantia eſſe poſſit. 132
Agens principale non poteſt eſſe ſua vis actiua. 105
Quomodo intelligendum, omne agens eſt patiente præſtantius. 289
Alimentum.
Alimentum quo pacto contrarium eſſe debeat rei, quæ nutritur. 114
Alimentum quo pacto ſubiectum accretionis & nutritionis. ibid.
Alteratio.
Non alteratur propriè niſi quod ad corruptionem diſponitur. 121
Qui edit ſenſionem non propriè alteratur. 122
Amor.
Per actum amandi efficitur impreſſio in amante. 336
Quo pacto res amata ſit in amante. 337
Amore nobilior cognitio. 374
Angelus.
Cur Angeli dicantur partes Vniuerſi. 448
Cur Angeli intelligentiæ, homines verò rationales dicantur. 329
Opinio aſſerens æqualitatem ſpecificam inter animam & Angelos. 404
Opinio Angelis præferẽs animam. ibid.
Sententia pro Angelis. 405
Quæ fuerit Durandi opinio circa Angelorum exiſtentiam in loco. 449
Angelus Dæmonem impreſſo impetu impellit. 47
Corpora ab Angelis aſſumpta cur non organica. 49
Angeli humanum corpus formare non poſſunt. 59
Quæ propria ſunt in viuentium operationibus deſunt Angelis aſſumentibus corpora. 49
Angelus non eget ſpecie vt ſe intelligat. 497
Angelorum ſpecies vniuerſalia & ſimplicia diſtinctè repræſentant. 300
Angelis non animæ ſunt inditæ ſpecies. 327
In Angelis non eſt intellectus agens. 288
Cogitationes quomodo Angeli cognoſcant. 310
Angelorum ſpecies intelligibiles præſtantiſſimæ. 296
Angeli percipiunt plura vt plura. 344
Angeli cùm ſe intelligunt, verbum exprimunt. 336
Angeli quomodo aliorum notiones percipiant. 310
Anima in communi.
Animarum diuiſio ex Platone. 98
Academicorum error de anima. 48
Diſſidium de animæ natura. 18
Animam nihil eſſe qui putarint. ibid.
Falſa animæ deſcriptio ex Varrone. 44
Anima eſt actus primus corporis organici. 36
Prior animæ definitio. 37
Secunda animæ definitio. 93. & ſeq.
Prior per poſteriorem oſtenditur. 91
Quomodo vna per alteram demonſtretur. 93
Animę definitio ab effectis colligẽda. 91
Triplex animarum varietas ex diuerſo modo operandi. 98
Cur tres animæ numerantur, nec tria genera, nec ſpecies dicuntur. ibid.
Anima vt dicitur temperies. 40
A quibus ponitur harmonia. ibid.
A quibus quinta ſubſtantia. 40
Vnã animã aſſiſtentẽ poſuit Auerroes. 74

Non

Non datur vna anima re ab omnibus ſeiuncta. 96
Anima quodammodo eſt omnia. 323
Anima ſecundùm Platonem formarum locus dicitur. 279
Anima materiæ primæ confertur. 346
Animæ ſunt incompleta entia. 406
Vt inter figuras, ſic inter animas aliæ alijs perfectiores. 96
Quælibet anima non quamlibet materiã, ſed determinatam reſpicit. 66
Animæ humanæ contemplatio media inter phyſiologias & metaphyſicas. 4
Quid Patres ſenſerint de ſciẽtia animæ. 2
Vtilitas ſcientiæ de anima. 1
Ad moralem ſcientiam opportuna & ad Metaphyſicam. 1. & 2
Quomodo animę contemplatio ad Phyſiologiam ſpectet. 6
Animæ ſubſtantiæ ſenſus inhærere qui putant. 246
Animarum origo occulta etiam apud Patres. 54
Solam animam rationalem indiuiſibilem qui tuentur. 80
Non ſola fide tuendum animam hominis eſſe indiuiſibilem. 78
Animas perfectorum animantium eſſe indiuiſibiles putat D. Thom. 79
Qui animas omnes inſectiles fecere. 78
Qui diuiſibiles. 79
Anima tam diuiſibilis quàm indiuiſibilis informat quamlibet partem corporis. 84
Anima diuiſibilis quomodo non ſit in qualibet parte corporis. ibid.

Anima prout corpus concernit.

Placita Philoſophorum in qua parte corporis anima reſideat. 83
Quæ ſit dependentia animæ à corpore. 16
Error de inductione animæ in corpus poſt partum. 61
Quomodo intelligendum animam non eſſe corpus, nec ſine corpore. 92
Coniunctio animæ cum corpore triplex. 148. & 149
Coniunctio animæ cum corpore neceſſaria ad intellectionem. 327
Animam coniungi corpori vt motorem, quomodo Plato exiſtimauit. 69
Anima in corpore operatur vt quod, extra corpus vt quo. 436
De Anima.
Anima in corpore eſt vt quo, & vt quod diuerſo modo. 6. & ſeq.
Si anima ſine corpore non operatur, ſine corpore eſſe nequit. 151
Ariſtoteles animas ante corpora non ponit. 58
Animarum antegreſſio. ibid.
Anima perfectius eſt in corpore, quàm extra. 57
Quo ſenſu aliqui Patres animam corpoream dixerint. 45
Quid nomine corporis Ariſtoteles intelligat cùm illud animæ tribuit. 48
Anima ſeparata ſine miraculo corpora aſſumere, ad noſq. remeare poteſt. 455
Veterum error de animæ corporalitatę, vnde. 47
An anima primi hominis ante corpus fuerit. 58
Animæ ante corpora non peccauerunt. ibid.
Anima rationalis relatum tranſcendens ad corpus. 148 & ſeq.
Cur anima non vniatur per accidens corpori. 72
Anima intellectiua cur corpori coniungatur. ibid.
Error de inductione animarum in corpus poſt partum. 61
Animam humanam qui veteres corpus fecerint. 44
Ex anima & corpore cur vnum fiat, quærendum non eſt. 36
Anima ad corpus vt forma artificioſa ad ſubiectum. ibid.
Item ſicuti aſpectus ad oculum. 37
Priùs eſt animã eſſe corporis actus quàm operationis principium. 93
Vnam animam ſucceſſiuè multa corpora informare qui putarunt. 72. & ſeq.
Anima in corpore cognoſcit ſe per ſpecies non per ſuam eſſentiam: extra per eſſentiam. 346
Qua via anima ſe intelligat dum eſt in corpore. 347
Coniunctio animæ cum corpore neceſſaria ad intellectionem. 327
Quære Vnio.

Anima quatenus rationalis, intellectualis & humana cognominatur.

Triplex animæ rationalis conſideratio. 6
Anima rationalis ſuprema formarum. 7

Animæ rationales vi ſeminis non propagantur. 55
Animæ rationales non fuerunt ante corpora à Deo creatæ. 57
Animæ rationales creantur à Deo non ab Angelis. 56
Dogmata de animarum ortu. 54
Anima rationalis ſpiraculi nomine denotatur. 401
Anima rationalis ſub quo conceptu non ſit natura. 10
Falſa ſententia de creatione animarum ab Angelis. 60
Anima intellectualis ſphæra dicitur à Philoſophis. 301
Anima intellectiua habet operationes eleuatas ſupra materiam. 44
Animam humanam ſpecie non diſtingui ab Angelo putat Origenes. 51
An omnes animæ intellectiuæ ſint pares dignitate. 62
Animam intellectiuam eſſe ſpiritualem probatur ex Patribus & Concilijs. 44. & ſeq.
Anima intellectiua ſubſiſtens. 50
Vide ſubſiſtentia.
Anima intellectiua ſecundum Ariſtotelem, & ſecundum fidem, vera eſt hominis forma. 70
Et naturaliter. ibid.
Anima intellectiua vera eſt hominis forma, & qui negarint quo ad omnes gradus. 69
Anima humana ſecundum gradum intelligendi vera eſt hominis forma. 70
De fide eſt animam hominis eſſe ſpiritualem. 399
Animam eſſe ſpiritualem colligitur ex actibus & ex acumine humanę cognitionis. 390
De immortalitate animæ rationalis. 386
Quære Immortalitas.

Anima ſeparata.

Animas ſolum vt ſeparatas naturale eſt ſine corpore operari. 413
Animæ ſeparatio à corpore nō eſt ei naturalis. 411
Nec violenta. 414
Si ſeparatio ei eſſet violenta, foret egreſſio naturalis. ibid.
Similis eſt animæ ſeparatio primæ Angelorum productioni. 410
In quo conſiſtat animæ ſeparatæ ſtatus? ibid.
Anima per ſeparationem mutatur priuatiuè, & modus poſitiuus ei non aduenit. ibid.
Separatio animæ eſt præter naturam. 414
Anima ſeparata à corpore, nihil de ſubſtantia propria amittit. 83
Animæ ſeparatæ nulli loco ſunt addictę. 450
In anima ſeparata potentiæ organicæ ſolum vt in radice manent. 103
Quæ potentiæ animam ſeparatam comitentur. 419. & ſeq.
Anima ſeparata poteſt vti diſcurſu ad naturales notitias. 439
Qui animæ ſeparatæ diſcurſum, & compoſitionem concedant. 438
Habitus, & ſpecies in intellectu, & voluntate animæ coniunctæ reſidentes, eâdem à corpore ſeparatam comitantur. 424
Quæ ſpecies & habitus in anima ſeparata conſeruentur. 425. & ſeq.
Ab intellectu animæ ſeparatæ nō fluunt ſpecies naturaliter. 271. & ſeq.
Animæ ſeparatæ nouæ ſpecies à Deo infunduntur. 430
Probabile eſt animam ſeparatam ab obiectis ſpecies non abſtrahere. ibid.
Anima ſeparata intelligit per ſpecies acquiſitas & infuſas. 435
Anima ſeparata diſtinctè intelligit per ſpecies acquiſitas, & infuſas. 436. & 440
Et per acquiſitas diſtinctius, quàm quando erat in corpore. 440
Anima ſeparata memoratiuas ſpecies acquirit. 442
Anima ſeparata recordatur per ſpecies acquiſitas. 425
Anima ſeparata, & Angelus an aliquando ceſſent à ſui cognitione. 440
Anima ſeparata intuitiuè plura cognoſcit. 432
Vnde proueniat quòd anima ſeparata ſingularia percipiat. 303
Quære, Cognitio, Cognoſco.
Anima ſeparata poteſt ſe ponere in puncto. 413
An anima ſeparata ad vnionem corporis naturaliter propenſa ſit. 414
Vide, Vnio.

Anima

Anima ſeparata poteſt eoſdem ſpecie actus producere quos producebat coniuncta. 439
Quære, Actus.
Anima vegetatiua, & ſenſitiua.
Quid ſit anima vegetatrix. 114
Anima vegetatiua tantùm non eſt formaliter in anima tantum ſenſitiua. 99
Viuere ab anima vegetatiua primò eſt. 35
Tres animæ vegetatiuæ actiones. 108
Homo non conſtituitur per ſolam animam ſenſitiuam. 75
Falſa ſententia de creatione animarum ſẽſitiuæ, & vegetatiuæ ab Angelis. 60
Animatum, & Animus.
Animarum poſterius eſt anima. 89
Inter animatum & inanimatum diſcrimen. ibid.
Animus noſter medius inter æterna & caduca. 2.17
Animi mores temperamenta ſequuntur. 17
Animal.
Animantia ſaltem perfecta primò à Deo ſunt producta. 51
Quæ animalia viſu, auditu, & odoratu hominem excellant. 243
An Ariſtoteles putet omnia animalia habere guſtum. 216
Quæ animantia vocis expertia. 185
Animalia quæ non reſpirant, vocem non edunt. 177
Animantibus perfectis inſunt omnium ſenſuum organa. 238
Omnibus animantibus conueniunt tactus, & guſtus. 242. & 363
Animantibus imperfectis ſuus ineſt appetitus. 361
Sola animantia indigent ſenſu. 363
Quo pacto intelligendum quædam animalia ſola imaginatione viuere. 97
Nullum animal caret facultate imaginandi ſaltem imperfecta. 96
Appetibilis.
Appetibile, aut bonum eſt, aut apparens bonum. 359
Appetitus.
Appetitus naturalis quid ſit. 365
Appetitus in nobis, alius rationalis, alius ſenſitiuus. 366
Diſtinguuntur ſpecie. 367
Diſcrimina inter illos. ibid.
Appetitui membra deſpoticè obediunt. 382
Nihil derogat appetitui hominis ſubijci potentijs ſuperioribus. 384
Appetitus quomodo concurrat ad motum. 381
Appetitus cauſa vniuerſalis motus. 382
An anima habeat elicitum appetitum ad reunionem cum corpore. 416
Quæ appetitum ſciendi excitent. 13
Appetitus liber hominis ad æterna ſe extendit. 396
Appetitio Beatitudinis in homine quàm ſit ardens. 393
Appetitus naturalis in homine ad vitam beatam. 392
Et ad immortalitatem. ibid.
Voluntas tribus modis mouet appetitum. 368
Appetitus & intellectus practicus ſunt principia motus progreſſionis. 359
Aqua.
Aquas ſub terris non videri quibus rationibus probetur. 171
Aqua ſub terra non videtur ſine aliquo lumine. 172
An ex aqua ſolùm percuſſa fiat ſonus, problema. 177
Indicia latentis aquæ. 170
Sint aquileges necne, vtrumque probabile. 171
Pro aquarum inſpectoribus. ibid.
Cur cùm aqua etiam calida perfundimur, inhorreſcamus. 479
Arbor.
Mira arboris natura. 97
Arbores ſenſu præditas qui putauerint: quæ ſententia à D. etiam Auguſtino probatur. 98
Arbores virtute attractrice, & expulſiua nõ ſenſitiua potentia, noxia reijciunt, commoda trahunt. 99
Radices in arboribus ſuperiores partes ſunt. 113
Ariſtoteles.
Ariſtotelis in ſubſcribendo modeſtia. 15
Ariſtoteles an negauerit infinitum in rebus materia expertibus. 77
An Ariſtoteles putet omnia animalia habere guſtum. 216
Quid Ariſtoteles de ſede olfactus. 203
Audio.
Cur nox ad audiendum aptior. 474
Audiunt Talpæ ſub terra. 183
Cur quæ audiuntur delectent magis, quam quæ leguntur. 471

Auditus.

Auditus poſt viſum ceteris ſenſibus exactior. 187

Auditus ad doctrinam, aſpectus ad experientiam inſeruit. 243

Quo pacto auditus inſtrumentum à ſono moueatur. 176

Vbi audiendi facultas inſideat. 187

Auditoriæ facultatis inſtrumentum. ibid.

Inſtrumentum audiendi dicitur aer analogicè. 288

Auris.

Aurium varietas. 470

Cur natura aurium anfractus molita ſit. 186

Aures morum oſtentatrices. 470

Cur pudentibus aures rubeſcant. 471

Cur auris memoriæ locus dicatur. 470

Faneſijs adeò erant prægrandes aures, vt more veſtium totum corpus contegerent. ibid.

Vndenam tam varij ſoni in ægrotantium auribus exiſtant. ibid.

Beatitudo.

Appetitio beatitudinis in homine quàm ſit ardens. 393

Beatus.

Beati in cœlo quo pacto edant vocem. 183

Beati verbum exprimentes feruntur in Deum immediatè. 336

Calor.

Nullum viuens eſt ſine calore. 115

Calore & alimẽto exequitur anima munus nutritionis. ibid.

Cauſa.

Cauſa materialis in quibus coincidere poteſt cum efficiente. 325

Ex duabus cauſis partialibus non ſemper qualibet ſe ſola effectum producere valet. 133

Anima formalis, finalis, & efficiens cauſa eſt. 112

Cauſam nutritionis ignem eſſe qui ponebant. 113

Appetitus cauſa vniuerſalis motus. 382

Cerebrum.

A cerebro nerui deriuantur. 222

In cerebro hoſpitantur ſenſus externi. 258

Ex ventriculis cerebri non colligitur efficaciter numerus ſenſuum internorum. 265

Cur vna Solis virtus diuerſos præſtet effectus, non verò in ſenſibus id efficiat vna cerebri virtus. 245

Chriſtus.

In Chriſto fuit admiratio. 370

Chriſti infuſa ſcientia. 437

Anima Chriſti non indiguit conuerſione ad phantaſmata. 351

Quid ſenſerit Durandus de deſcenſu animæ Chriſti ad inferos. 449

Chriſti animam in perpetuum duratura docet fides. 399

Mutatio circa ſpecies in Euchariſtia non circa Chriſtum fit. 410

Cogitatio.

Cogitationes cordis nulla ſpecies naturaliter repræſentat. 310

Cogitationes ſolus Deus cognoſcit. ibid.

Cogitationes quomodo Angeli cognoſcant. ibid.

Cogitatiua.

Danda eſt cogitatiua diſtincta à phantaſia. 268

Cogitatiua circa res ſenſatas & inſenſatas verſatur. ibid.

Diſtinctio inter cogitatiuam, & memoriam. 269

Cogitatiua ſeu phantaſia ratio particularis. 274

Cognitio.

Omnis cognitio fit per expreſſionem rei cognitæ. 336

Cognitio ſupernaturalis non impedit naturalem cognitionem eiuſdem rei. 394

Cognitio ſupernaturalis animæ non eſt diſcurſiua. 438

Cognitio aſſimilatio eſt inter cognitum & cognoſcens. 333

Cognitio fit per ſimilitudinem inter cognitum & cognoſcens. 40

An cognitio animæ ſeparatæ ſit clarior quam coniunctæ. 439

Quid dicendum de cognitione animæ quo ad ea, quæ apud nos geruntur. 444

Quæ ſimilitudo requiratur inter cognoſcentem potentiam & rem cognitam. 342

Non eſt diſcurſiua ſupernaturalis animæ cognitio. 438

Cognitio amore nobilior. 374

Ad euidentem cognitionem non ſat eſt argumenta impoſſibilitatem ſuadentia diluere. 446

Cognoſco.
Anima diſtinctè cognoſcit omnia ſenſibilia. 443
Anima ſeparata ſe, ſuos actus, potentias, & alias animas diſtinctè cognoſcit. 444
Per quid anima alias animas cognoſcat. 445
Probabile eſt animam ſeparatā naturali & diſtincta cognitione Angelos, eorū proprietates, & operationes noſſe, nō verò cordis cogitationes. ibid.
Vnde proueniat quod anima aliquas res ſupernaturales non cognoſcat. 446
Cognoſcit anima naturaliter aliquarum rerū poſſibilitatem & exiſtentiam. ibi.
Item rerum exiſtentium perſonalitates & exiſtentiam. 447
Res aliquas ſupernaturales anima cognoſcere naturaliter non poteſt. ibid.
Cognoſcit anima a Deo extraordinariā potentiam actiuam. 446
Non ſemper anima indiget ſimilitudine obiecti vt illud cognoſcat. 445
Cognoſcit intellectus actum potentiæ cogitatricis. 341
Intellectus quomodo cognoſcat ſuos habitus. 347
Intellectus ſupernaturales actus diſtinctè cognoſcere non poteſt. 348
Intellectus plura vt plura ſimul poteſt cognoſcere. 347
Circa prima principia intellectus non errat. 428 & ſeq.
Color.
Coloris definitio 147
Duplex coloris definitio impugnatur & defenditur. 149
Color ſuperficies Pythagoræ. 150
Colorem & lucem idem eſſe qui putēt. ibi.
Colores apparentes an ſint veri 151
Veri colores a luce diſtinguuntur ibid.
In quo veri, & apparentes colores conueniant, & diſſideant. 152
Apparentium colorum diſtinctio & varietas 153
Colores oriuntur ex temperamento certo primarum qualitatum. 154
Qui colores quælibet elementa ſequantur. ibid.
Colorum mutatio vnde. 155
Color ex ſe viſibilis 152
Quidā colores cur aſpectui officiant. ibi.
Color diuiduus ratione ſuperficiei. ibid.
Color elementis non ineſt 153
Color colorem non generat, ſed odor odorem. 199
Color & lux ſunt cauſæ partiales ſpecierum productarum. 157
Colores extremi. 154
Medij colores præcipuè quinque. 155
Coloris candidi præſtantia. ibid.
Coloribus imponuntur nomina à rebus in quibus viſuntur. 155
Colores etiam in lucidis corporibus nō niſi in externa ſuperficie videntur. 250
Conceptus.
Dantur conceptus rerum ſingulariū. 340
Conceptus rerum immaterialium eliciūtur ex ſpecie materialium. 309
Anima rationalis ſub quo conceptu non ſit natura. 10
Ex imagine infimæ ſpeciei elici poteſt conceptus naturæ genericæ, & ſpecificæ. 307
Cor.
Cor principium remotum ſentiendi. 258
In corde ſenſus communis ex Ariſt. 257
Eundem Medici in cerebro ponunt. ibid. & 271
Cogitationes cordis naturaliter nulla ſpecies repræſentat. 310
Anima ſeparata cogitationes cordis non valet cognoſcere. 445
Cordium inſpector ſolus Deus. 310
Corpus.
Corpus viuens complectitur materiam & formam. 35
Corporum naturalium & artificioſorum comparatio. ibid.
Corpus organicum quid. 28. & ſeq.
Corpus organicum vt antecedat animam 48
Corpus maris & feminæ quot diebus efformetur. 62
Corpus humanum præſtantiſſimi temperamenti. 72
Corpus humanum Angeli formare non poſſunt. 58
Corpora ab Angelis aſſumpta cur non organica. 49
Corpus Chriſti momento efformatum in materno vtero 62
Corpora mollia & læuia poſſunt ſe tangere, non aſpera & inæqualia. 223
Corpora dura, læuia, & concaua aptiora ad ſonum. 175
Trium corporum concurſu ſonus fit. ibidem.

Corpus percuſſum & percutiens cauſa ſoni. 176
Corporum ſoliditas & multitudo non neceſſaria ad ſoni generationem. 178
Corpora læuia cur ſonent magis. 179
Corpus ſimplex, purum, lapidum non eſt. 211

Definitio.

Definitionis inueſtigandæ triplex via. 15
Definitionum tria genera. 88
Definitio conſtans ex duplici genere cauſæ demonſtratio appellatur. ibid.
Definitio animæ exponitur, & traditur. 37. vſque ad 40.
Prior animæ definitio per poſteriorem oſtenditur. 91
Secunda animæ definitio vna eſt. 92
Quomodo vna animæ definitio per alteram demonſtretur. ibid.
Definitio animæ ab effectis colligẽda. 15
Definire quomodo ſoleāt Philoſophus, Medicus, Dialecticus, Mathematicus, Metaphyſicus. 17
De ſingularibus cur non eſt definitio. 65

Dens.

Primores dentes vocis regimen tenent. 184
Cur dentes frigidum magis quàm calidum ſentiant. 479
Dentes cur ficus offendant. 478

Deus.

Solus Deus cordium inſpector. 310
Deus non decipit. 137
Deus non eſt principium internum vitæ noſtræ. 92
Deus animantia ſaltem perfecta primo produxit. 51
Deus aliqua etiam poteſt efficere vt agẽs particulare. 434
Deus poteſt ſeiungere potentias ab anima. 106
Deus ſe ſolo actiones vitales creaturæ non elicit. ibid.

Differentia.

Multiplices rerũ differentiæ. 166. & ſeq.
Differentiæ per ſe non contrahuntur. 67
Natura ſpecifica non cõtrahitur per inæquales differentias. ibid.
Differentiæ eſſentiales non ſumuntur à potentijs. 106

Diſcurſus & diſcurſiuus.

Vnde diſcurſus in homine. 438
Ægidius animæ diſcurſum negans, concedit compoſitionem. ibid.
In acquiſitione ſcientiæ diſcurſu magis quam vſu opus eſt. ibid.
Non eſt diſcurſiua ſupernaturalis animæ cognitio. 438
Quid dicendum de naturali, poſita identitate angelici & humani intellectus. ibidem.
Qui animæ ſeparatæ diſcurſum & compoſitionem concedant. 439

Diuiſio, & diuiſibilis.

Diuiſio entis. 34
Diuiſio ſubſtantiæ. ibid.
Diuiſio actus in primum & ſecundũ. 35
Diuiſibile quot modis. 77
Anima diuiſibilis quomodo non ſit in qualibet parte corporis. 84
Quare Anima in communi.

Dolor.

Qua ratione dolor & voluptas pertineāt ad tactum, qua ad appetitum. 226
Dolor & voluptas an ad tactum pertineant. 225
Doloris & voluptatis cauſa. 226

Echo.

Generatio Echus. 175
Cur Echo vltima reddat verba. 182
Quomodo fiat Echo. 472

Ecſtaſis.

Diſcrimen inter ligationem potẽtiarum in ſomno, & ecſtaſi. 352
Qua ratione ad ecſtaſim requiratur ſenſuum operatio. 397
In ecſtaſi poteſt anima ceſſare ab omni operatione diuinitus. 353
Ecſtaſim animæ naturaliter poſſe euenire pro vtraque parte probabile. ibid.
Ecſtaſim perfectam ſola diuina potentia dari poſſe, imperfectam poſſe naturali. 354
In perfecta ecſtaſi non eget anima phantaſmatum concurſu. 352
In ecſtaſi an operationes naturales intermittantur. ibid.
Melancholici cur ad ecſtaſim procliuiores. 354

Effectus.

Vnde proueniat vt effectus non ſemper cauſæ aſſimiletur. 16
Ab effectis animæ definitio colligitur. 15

Elementum.

Elementis non ineſt color. 154
Elementa in odora. 195

Fal-

Falſitas.

Falſitas non datur in compoſitione & diuiſione phantaſiæ. 323

In ſecunda operatione intellectus datur falſitas per ſe, in prima per accidens. 318

Fames.

Fames quid. 96

Vbi ſenſus alimenti ibi fames & ſitis. ibi.

Fames quomodo ſpectet ad tactum. 226

Felicitas.

In actu intellectus conſtituitur felicitas. 374

Figura.

Figura agere ſeu definire quid apud Ariſtotelem. 39

Figuræ plures in eodem eſſe nõ poſſunt. 345

Fœtus.

Qui fœtum necat ante infuſionem animæ intellectiuæ non eſt homicida. 61

Fœtus materia informatur anima vegetatiua, deinde ſenſitiua, vltimo intellectiua. ibid.

Forma.

Formarum triplex genus. 79

Formarum ſuprema, anima rationalis. 7

Forma conſtituit hoc aliquid. 35

Forma, & finis ſæpe coincidunt. 17

Forma naturale eſt vniri corpori. 57

Formæ ſubſtantialis duplex indicium. 68

Formę materiales eadem actione productæ, & vniiæ. 51

Forma rem in certa ſpecie conſtituit, & ab alijs ſeiungit. 69

Formæ cauſalitas. 72

Inter informationem animæ vegetatiuę, ſenſitiuæ, & intellectiuæ mediat tempus. 61

Forma, non materia, viuentia terminat. 113

In quo ſtatu forma poſſit pati violentiã. 413

Nulli formæ ſeparatio violenta. ibid.

Galenus.

Galenus quomodo ſenſus externos colligat. 266

Galeni error quòd anima eſſet temperies. 41

Galeni exempla de viſili lędente viſum. 233

Quid Galenus de operculo olfactus. 205

Galeni placita de animæ immortalitate. 387

Generatio.

Opiniones de progreſſu generationis. 60

Quomodo generans proli conferat potentias. 122

Homo non animus eſt præcipuus finis generationis. 59

Homo hominem generat, eſto formam non producat. ibid.

Conditiones ad generandum neceſſariæ. 112

Ad generationem pertinet alimentum quatenus ſuperfluum. 114

Grauitas.

Grauitas & leuitas à forma ſubſtantiali differunt realiter. 105

Guſtus.

Diſcrimen inter guſtum, & reliquos ſenſus. 210

De neceſſitate guſtus. 215

Guſtatus organum. 216

Guſtus acrior in linguę acumine. ibid.

Guſtatus ſenſiterium. 211

Guſtatus ſenſus alimenti. ibid.

Guſtus pręuius alimenti explorator. 243

Guſtus ſpecie diſtinctus à tactu. 215

Guſtus & tactus omnibus animantibus conueniunt. 242

An putet Ariſtoteles omnia animalia habere guſtum. 216

Habitus.

Habitus ſcientiarum non ſunt homini ingeniti. 327

Non dantur habitus primorum principiorum à natura ingeniti. 328

Cur ijdem naturales dicuntur. ibid.

Habitus concluſionum non pendent in cõſeruari ab habitibus principiorum. 426

Qui habitus & ſpecies animam ſeparatam concomitentur. ibid. & ſeq.

Intenſio habituum certum vendicat terminum. 441

An ex maxima intenſione habitus poſſit anima inſanire. ibid.

Quomodo intellectus ſuos habitus cognoſcat. 347

Idem dicendum hac in re de voluntatis habitibus, ac intellectus. ibid.

Homo.

Homo pars mundi nobiliſſima. 58

Homo non conſtituitur per ſolam animam ſenſitiuam. 75

Non quælibet pars hominis dr̃ homo. 86

Homo

Homo non anima eſt pręcipuus finis generationis. 59
Homo hominem generat, eſto formam non producat. ibid.
Cur homines rationales, Angeli verò intelligentiæ dicantur. 329
In homine duplex os. 332
Homini omnes ſenſus inſunt. 238
Homo rarò ſomniat odores. 208
Homini non eſt datus olfactus ad philoſophandum. ibid.
Quæ animalia viſu, audito, & odoratus hominem excellant. 244
Homo non percipit tot odorum differentias, quot cetera animantia. 207
Quid ſit humanam ſpeciem poſtremum, & minimum eſſe. 96

Humor & humiditas.

Humores in oculo tres. 164
Humor cryſtallinus in medio aliorum. 166
In humore cryſtallino viſionem fieri, qui putent. 163 & ſeq.
Quæ ſit tunica humorum in oculo. 164
Humiditas iuuat ad receptionem ſpecierum. 268

Ignis.

Cur ſupremus ignis non videatur. 149

Imaginatio.

Quid ſit imaginatio. 264
Imaginatio ab intellectu diſtinguitur. 262
Et ab exiſtimatione. ibid.
Et ab opinione. 263
Nullum animal caret facultate imaginãdi ſaltem imperfecta. 96
Imaginatio quomodo omnibus animantibus conueniat. 273
Quo pacto intelligendum, quædam animantia ſola imaginatione viuere. 97

Immobilitas.

Immobilitas ad locum ex immenſitate concluditur. 450
Loco immobilia cur dicantur conchylia. ibid.
Opinio aſtruens animas localiter immobiles. 449

Immortalitas, & immortalis.

Immortalitas bifariam. 386
De immortalitate animę rationalis ibid.
Qui ex Philoſophis animę immortalitatem aſtruxerunt. ibid.
Huius immortalitatis propugnator Plato. 386
Epicureorum ſecta animæ immortalitatem negauit. ibid.
Animæ immortalitas demonſtratur. 390
Probabile eſt Ariſtotelem ad immortalitatem animæ magis inclinaſſe. 389
Qui volunt Ariſtotelẽ animum credidiſſe mortalem, & quibus de cauſis. 387
Qui oppoſitum crediſſe opinentur, & ex quibus locis id deprehendant. 388
Qui eum ea in re dubium fuiſſe opinentur. 389
Galeni placita de animæ immortalitate. 387
Non datur locus dubitandi de animę immortalitate. 386
Certior eſt animarũ immortalitas, quàm Angelorum. 404
Animam eſſe natura ſua immortalem fide tenendum. 400
De fide eſt animam hominis non extingui. 398
Animæ immortalitas temerè negabitur à Philoſopho. 394
Eleazari dictum de animæ immortalitate. 398
Animæ independentia à materia eam arguis immortalem. 391
Quæ itẽ rationes id arguant. 392. & ſeq.

Indiuiſibilis.

Indiuiſibile duobus modis. 317
Anima indiuiſibilis quomodo eſt in qualibet parte corporis negatiuè. 85
Quære Anima in communi.

Ingenium.

Ingenij indicium vt eſt mollitudo carnis. 67
Mollitudo aquea index boni ingenij non eſt. 191

Intellectio.

Intellectio eſt actio. 335
Intellectionem eſſe qualitatem qui putent. ibid.
Intellectionem & ſpeciem idem eſſe aliquorum fuit ſententia. 336. & ſeq.
Ad intellectionem neceſſaria coniunctio animæ cum corpore. 327
Intellectio realiter differt à ſpecie intelligibili. 338
Per intellectionum verbum non produci qui putent. 331
Verbum eſt propter intellectionem. 336
Principium elicitiuum intellectionis extra intellectum eſſe non poteſt. 301

Intel-

Intellectus in communi.

Intellectus potentia ſpiritualis. 391

Intellectum vnũ ſeparatum poſuit Auerroes. 74

Non eſt vnus omnium intellectus. 75

Intellectus non eſt pura potentia in genere entium. 325

An ſit pura potentia in genere intelligibilium. ibid.

Nudus intellectus diſtinguitur à ſe, vt eſt ſpecie conſignatus. 325

Intellectus vnus ſpecie. 329

Vnitas intellectus colligitur ex vnitate ſenſus communis. 321

Intellectus ſemper ſibi præſens ſecundũ eſſe reale, non obiectiuum. 347. & ſeq.

Intellectus reflectere poteſt ſuper vnũ, & alium actum, & ſic deinceps. 348

Intellectus ſolus ſupra ſe reflectitur. 256

Intellectus cognoſcit actum potẽtia cogitatricis. 340 & 341

Intellectus dicitur ſcientia in actu. 283

Intellectus in tribus cõuenit cũ ſẽſu. 278

Intellectus & res intellecta quo pacto ſint idem. 282

Intellectus imperfectus eſſet, ſi non formaret conceptus rerũ ſingularũ. 342

An intellectus potentia præcedat intellectum in actu. 283. & 319

Intellectus nobilior eſt voluntate. 373

Intellectus realiter differt a volũtate. 375

Intellectus & voluntatis actiones ſubordinatæ. 376

Intellectus etiã in ſõno põt operari. 383

Intellectus quo patiatur ab obiecto. 281

Quomodo intellectus ſuos habitus cognoſcat. ibid.

Idem dicendum hac in re de voluntatis habitibus ac intellectus. 347

Intellectus nõ eſt abſtractior à materia, quam anima. 71

De æqualitate intellectus Angelici & humani. 406

Vnde colligatur aliqua diuerſitas inter hos intellectus. 407

Intellectus & phantaſma quomodo dicantur cauſare ſcientiam. 349

Quo pacto cognoſcat intellectus ſe eſſe ſpeciebus conſignatum 296

Nõ ſemper intellectus res cognoſcit per proprias earum ſpecies. ibid.

Quo pacto intellectus acquirat ſpecies rerum ſingularũ, & communium. 300

Vide ſpecies.

Intellectus agens.

Opiniones de intellectu agente. 284

Dandus eſt intellectus agens. 283

Illius attributa. 286 & 287

Intellectus agentis munera. 289

Intellectus agẽs nõ datur in Angelis. 288

Singulis hominibus ſinguli inſunt intellectus agentes. 286

Intellectus agens non intelligit. 292

Quo pacto dicatur concurrere ad intellectionem. ibid.

Intellectus agens quomodo illuſtret phantaſmata. 289

Cur dixerit Ariſtoteles intellectũ agentẽ habere ſe vt artem ad poſſibilem. 292

Item, cur habitum appellauit. ibid.

Diſtinguatur ne intellectus agẽs realiter, an formaliter ab itellectu patiẽte. 286

Intellectus agẽs producit ſpecies rerũ earũ, quarum phantaſmata habemus. 304

Ab illo produci ſpecies omnium ſubſtãtiarum corporalium. 305. & ſeq.

Ab intellectu agẽte elici poſſe ſpecies rerũ ſine impedimento, qui aſſerant. 307

Aliquando ab intellectu agẽte eliciuntur imagines infimarum ſpecierum. 291

Ab intellectu agẽte ſpecies intelligibilis qualitatum, relationum, & actionum corporalium edi poſſunt. 305. & 306

Cur intellectus agens, & patiens diſtinctus. 125

Intellectus agens, datus vt de ſpeciebus animam commodet. 327

Intellectus patiens.

Datur intellectus patiens. 324

Intellectus poſſibilis nõ eſt corporeꝰ. 279

Intellectus poſſibilis eſt oĩa potẽtia. ibi.

Intellectus poſſibilis non eſt in organo corporeo. 279

Bifariam dicitur eſſe in actu. ibid.

Intellectꝰ paſſibilis actiua potẽtia eſt. 127

Intellectus patiens agenti præcellit. 289

Quo pacto intellectus poſſibilis ab intelligendi actu patiatur. 293

Intellectus patiens collatus cum obiecto eſt potentia paſſiua tantùm. 324

Qui velint eundem comparatũ cũ intellectione eſſe quoq; potentiã paſſiuã. ibi.

Intellectus patiens actiuè concurrit ad intellectionem ſuam. ibid.

Intellectus poſſibilis generũ ſpecies ꝓducit ſublatis impedimẽtis. 306. & ſeq.

Aliquando etiam elicit ſpecies infimarum ſpecierum. 292. & ſeq.

Intellectus practicus, & ſpeculatiuus.
Intellectum practicum, & ſpeculatiuum nō eſſe potētias realiter diſtinctas. 321
Obiecta practici & ſpeculatiui intellectus accidentaliter diſtinguuntur. 329
Intellectus practicus & appetitus ſunt principia motus progreſſionis. 359
Nō requiritur iudicium intellectus practicum, vt voluntas operetur. 347
Nec ſpeculatiuum ex multorum ſententia. 377
Intelligibilis & intelligibilitas.
Quid ſit intelligibile actu & potētia. 291
Intelligibilitas quo pacto ſpecie fit vna. 108
Intelligēdi vis corpori affixa non eſt. 90
Intelligo.
Intelligere eſſe recipere ſpeciem qui putent. 337
Intelligere eſſe quoddam pati, quo pacto intelligendum. 338
Per intelligere diuinum eſſentiale non gignitur verbum. 336
Cur mens non ſemper ſe intelligat. 282
Ira & iraſcor.
Ira quid ſit. 16
Qui citò iraſcitur. ibid.
Qui tardè. ibid.
Lacryma.
Lacrymas damnati non effundunt. 423
Leuitas.
Leuitas à forma ſubſtantiali differt realiter. 105
Lingua.
Linguæ compoſitio. 216
Linguæ muſculi. ibid.
Qua in parte linguæ inſit potentia guſtandi. 216
In linguæ acumine guſtus acrior. ibid.
Vitia linguæ. 473
Lumen, lux, lucidus.
Quid lumen. 147
Lumen non eſt corpus. ibid.
Lumen requiritur ad viſionem ratione medij & obiecti. 156
Lumen & colorē idem eſſe qui putēt. 150
Lux & color ſunt cauſæ partiales ſpecierum productarum. 156
Cur ſola lucida corpora & nōn colorosa in tenebris videantur. 147
Sine aliquo lumine non videbitur aqua ſub terris. 172
Materia.
Materia non eſt hoc aliquid. 34
Materia plantarum organis prædita, non homogenea. 36
Materia rerū inferiorū eiuſdē ſpeciei. 43
Materiam determinatam quęlibet animę reſpicit. 66
Materialia poteſtate tm̄ itelligibilia. 282
Materia fœtus informatur primùm anima vegetatiua, deinde ſenſitiua, vltimò intellectiua. 61
Membrum.
Membrum perfecti animalis auulſum cur palpites. 79
Memoria.
Non eſt neceſſaria duplex memoria. 133. & ſequent.
Memoria ſenſitiua danda. 268
Eius diſtinctio à cogitatiua. ibid.
Memoriæ locus. 392. & ſeq.
Mors.
Mors alia naturalis, alia violenta. 414
Mors quo pacto differat à ſeparatione. 410
Motrix vis.
Vnde deriuetur vis executrix motus 382
Motricis facultatis variæ ſpecies. 457
De potentia executrice motus. 381
In homine duplex potentia motrix. 368
Motrix facultas ab intellectu & voluntate realiter diſtinguitur. 452
Duplex in animalibus vis motiua, naturalis & animalis. 381
Virtus motiua ad animales pertinet facultates. 384
Potentia motiua propria animæ ipſam ſeparatam comitatur. 422
De potentia motiua animæ. 450
Argumenta probantia potentiam ſui, & aliorum motricem. 447
Potentia animæ motrix definita eſt. 461
Vis motrix ſeparatis mēbus ad conuentus, digreſſioneſque obcūdas inſeruit. 452
Motus.
Variæ ſpecies motus. 460
Ad motū quæ potentiæ concurrant. 381
Ad motum ſpiritus animalis exiguntur. 383
Ad motum non requiritur rationis libertas. ibid.
Ratio deliberans primum motus principium. 361
Cauſa vniuerſalis motus appetitus, vis motrix particularis. 382
Intellectus practicus & appetitus ſunt principia motus egreſſionis. 359
Motus ab externo ſenſu non percipitur per-

perfectè. 140
Triplex genus eorum, quæ animali mouentur. 381
In animalium motu tria. 360
Nullus motus, Deo excepto, abſque aliqua qualitatis impulſiuæ impreſſione, motum exercere valet. 460

Moueo.

Quo pacto moueatur anima, mota ſola manu. 85
Nullum animal mouetur ſine influxu appetitus & imaginis. 384
Qui ſe in orbem mouent cur vertiginem patiantur. 383
Anima in patria & ſe & corpus primariò mouebit. 454. & ſeq.
Anima dum in corpore detinetur à ſe ipſa moueri nequit. ibid. & ſeq.

Mundus.

Mundi perfectio non variatur variatis indiuiduis. 64

Nares, Naſus.

Narium partes. 201
Animantibus alia pro naribus inſtrumẽta data à natura. ibid.
Nares elephantis pro manibus. ibid.
Nares inſeruiunt ad attrahendum & emittendum aerem. 201
Cur pueri omnes reſimato ſint naſo. 477
Quæ ſternutationis cauſa. ibid.

Natura & naturale.

In natura nihil otioſum. 57
Cur Philoſophi de natura obſcurè ſcripſerint. 15
Natura per ſe non intendit malum. 58
Naturale quot modis. 410
Anima rationalis ſub quo conceptu non ſit natura. 10

Neruus.

Nerui à cerebro deriuantur. 222
Nerui viſorij duo. 164
Non fit viſio in cõgreſſu nerui optici. 166
Nerui optici non coniunguntur. 167

Notitia.

Quid notitia intuitiua & abſtractiua. 134
An requiratur ad actus voluntatis notitia iudicatiua. 378
Eadem ſpecies poteſt inſeruire notitiæ intuitiuæ & abſtractiuæ. 308. & ſeq.
Notitiam abſtractiuam ſenſus externi non elicient etiam diuina vi. 136

Nutritio.

Anima exequitur munus nutritionis calore & alimento. 114 & ſeq.
Cauſam nutritionis ignem eſſe qui ponebant. 113
Alimentũ quo pacto contrarium debeat eſſe rei, quæ nutritur. 114
Alimentum quomodo ſubiectum accretionis & nutritionis. ibid.

Obiectum.

Obiectum adæquatum & inadæquatum ſenſuum externorum. 137
In obiectum abſens, vt abſens externus ſenſus nulla vi ferri poteſt. 135
Amoto obiecto cur maneant ſpecies in ſenſibus externis. 133
Obiectum abſens cur ſenſui externo obſeruari videatur. 134
Eſſentia diuina continetur ſub obiecto adæquato intellectus. 138
Obiectorum cõditio quo pacto in actus redundet. 137. & ſeq.
Obiectum potentiæ dupliciter. 107
Cur ebrijs obiecta circumagi videantur. 165

Oculus.

Oculorum mobilitas. 464
Oculorum ſitus. 163
Oculus naturæ aqueæ. 462
Qui cenſuerint oculos eſſe naturę igneę. 161
Oculi ad contemplationem corporum proſunt. 162
Oculi iudices animi. 464
De oculorum præſtantia. 162
Cur oculi globoſæ figuræ. 163
Oculorum muſculi ſeptem. 164
Oculorum tunicæ quinque. ibid.
Quæ ſit tunica in oculo, qui humores, connexio & compoſitio. ibid.
Cur album oculi pingue, & craſſum 463
Quam humor cryſtallinus figuram habeat. ibid.
Humores in oculo tres. 164
Oculorum temperamentum quale. 464
Oculi veluti pellucida ſpecula. 167
Cur agitatis oculis ſplendor appareat. 161. & ſeq.
Quænam oculorum compoſitio ad videndum magis idonea. 165
Ex oculorum colore, atque magnitudine, qualis quiſque ſit, deprehenditur. 465
Cur qui in vno quoque oculo duplicem habent pupillam faſcinandi vim ſortiantur. 464
Animalium multorum cur noctu fulgeant oculi. 465

Oculus

Oculus aliquando habet ſpeciem,& non eficit viſionem. 247
Res ſpiritualis ab oculo videri non poteſt. 138
Cur puerorum oculi cæſiuſculi. 465
Facultas videndi ſemel amiſſa naturæ vi reſtaurari nequit. 469
Oculi quare gemini. 464

Odor.

Odoris definitio. 195
Odor non eſt exhalatio,ſed qualitas. 193. & 198
Odores ſimplices & compoſiti. 195
Odor eſt ſicci, vt ſapor humidi. 192
Odoris medium aer & aqua. 191
Odor magis ſiccum, quàm humidum reſpicit. 195.& 196
Inter ſenſus potentia odorandi neceſſitate poſtrema, dignitate media. 205
Odoris quædam affectio. 200
Potentia odorãdi in homine hebes. 190
Odorandi potentia vbi reſideat. 201
Odor plerumque diffunditur è re odorata per ſubſtantiam fumeam. 198
Maior odorum, quàm gemmarum abuſus. 195
Cur odores è longinquo ſuauius ſpirēt. 196
Odores quidam appetentiam excitant, alij hebetant. 195
Non omnia ſaporum nomina odoribus quadrant. ibid.
Per analogiam ad ſapores ſpecies odoris diſtinguuntur. 190
Cur piſces odorentur, cùm non reſpirēt. 200
Bruta odores alios præter alimentitios etiam captant,& illis delectantur. 207
Odores homo rarò ſomniat. 208
Odor extra exhalationē fumeam effunditur ſecundùm eſſe intentionale. 198
Odor ad totam diſtantiam realiter non funditur. ibid.
Vnus odor è contrario põt impediri. 199
Odorum ſpecies à vento rapiuntur. 200
Odor mulcet aliquando cerebrum. 193
Odor non nutrit. ibid.& ſeq.
Qui fallo dicantur odore nutriri. 192
Odor quomodo impropriè nutrire dicatur. 193
Odoris & ſaporis eadem cauſa, ſed tamē variata. 201.& ſequen.
Odor odorem generat, non color colorem. 199

Odoratus, odor & Odoramentum.

Quæ animalia excellant homine in odoratu. 243
Odoratus reſidet in tuberculis mamillaribus. 201
Odoratus vulturis. 206
In odoratu excellentia aliquorum animalium. 207
Alexandri ſudor odoratur. 194
Cùm res odorata vaporem exhalat, non vbicumque percipitur odor, datur exhalatio odorifera. 198
Odorandi potentia neceſſitate poſtrema, dignitate media inter ſenſus. 205
Odoramenta recalefacta fragrantiora ſunt. 194

Olfactus.

Multiplex olfactus ex inſpiratione commoditas. 204
Olfactus perfectio duplex. 206
De ſede olfactus quid Ariſtoteles. 203
De operculo olfactus. 204
Olfactus hominis eſſentialiter nō eſt deterior olfactu animalium, licèt in aliquo ſit hebetior. 206
Olfactus eſt datus homini ad philoſophandum. 208
Animantia, quæ non reſpirant, organum olfactus habent reconditum, cetera patulum. 192
Olfactus triplex commoditas ad vitam tuendam. 206

Olfactio, oleo.

Non omnia animalia inſpirando olfaciunt. 201
Contra olentes iuuenes. 196

Operatio.

Operatio intellectus diſtinguitur ex obiectis. 316
Animæ operationes quō pacto conſiderari poſſint. 93
Sole anima humana operationem habet à materia impendentem. 51.& 52
Anima intellectiua habet operationes eleuatas ſupra materiam. 44
In ſecunda operatione intellectus datur falſitas. 318

Paſſio, patior.

Paſſio duplex. 281
Paſſiones animæ cum corpore communes. 16
Paſſiones animæ quatenus temperaturæ corporis attribuenda. 47
Intellectus quō patiatur ab obiectis. 281

Perfectum.

Perfectum quid. 55

Perſpicuum.

Perſpicuum duplex. 148
Perſpicuum quid. 147
Quid ab Ariſtotele definitum ſit. 149
Perſpicuum indefinitum, vel ſuo, vel alieno lumine lucet. ibid.

Phantaſia.

Phantaſia quid. 264
Phantaſia, ſeu cogitatiua ratio particularis. 274
Phãtaſia qua rõne ſoli homini cõueniat, & qua animantibus nobilioribus. 272
Phantaſia à ſenſu diſtinguitur. 263
Phantaſia hominis non differt ſpecie à phantaſia bruti. 276
Phantaſia percipit tempus. 305
Præter ſenſum communem danda eſt phantaſia. 268
Phantaſia à cogitatiua diſtinguitur. ibid.
Phantaſia quomodo multiplex potentia dici poſſit. 271
Phãtaſia quatenus promat ſenſiones. 268
Phantaſia & intellectus potentiæ ſubordinatæ. 376
In quo genere cauſæ concurrat phantaſia cum intellectu agente. 311
Ad intellectionem ſingulariũ quid præſtet phantaſia. 302
Ad eliciendas intellectiones non eſt ſatis phantaſia. 286. & ſeq.
Phantaſiæ non tribuitur ſpecierũ intelligibilium productio, vt inſtrumẽto. 288
Phantaſia cõcurrit cum intellectus, vt inſtrumentum. ibid.
Quid præſtet phantaſia in intellectione ſingularium. 302
Phantaſia componit, diuidit, & diſcurrit circa ſingularia 274
In phantaſiæ compoſitione, vel diuiſione non datur veritas, vel falſitas. 313

Phantaſma.

An phãtaſma impreſſum, vel expreſſum concurrat cum intellectu ad ſpecierũ productionem. 311
An idẽ phantaſma ad plures ſpecies intelligibiles producendas idoneum. ibid.
Num concurrat, vt præciſè naturam communem repræſentat. 312
Quid ſit intellectum phantaſmata ſpeculari. 349
Variæ hac de re ſententiæ. 350
Quid illuſtrare phantaſmata. 289
A miniſterio phantaſmatum non pendet per ſe intellectus. 52
Intellectus agens producit phantaſmata rerum earum, quarum phantaſmata habemus. 304
In ſtatu naturæ integræ & corruptę neceſſaria ſpeculatio phantaſmatum. 351
Anima in corpore glorioſo non neceſſe habet ſpeculari phantaſmata. ibid.
Phantaſmatum ope non indigent ſpecies infuſæ. 317
Phantaſmata ſpeculari vnde animæ ſit neceſſum. 350

Philoſophus.

Philoſophus quomodo definiat. 17
Philoſophorum tres ſectæ de anima. 18

Piſcis.

Piſces percipiunt odorem ſub aqua. 200
Piſces cur odorentur, cum non reſpirent. ibidem.
Piſcibus ſaltẽ magna ex parte oculi ſunt immoti. 463

Plato.

Plato animam numerum, circulum, & harmoniam vocauit. 42
Quomodo animam in capite tantùm poſuit. 83
Plato vt putauit animam coniungi corpori, vt motorem. 69
Platonis palingeneſia. 73
Plato primus author de creatione animarum ante corpora. 57
Platonici dæmones quoſdam fingũt corporeos, ſed ſine ſenſu. 101
Platonis ſententia de viſione. 158
Quomodo intelligendus Plato, cum dixit ſenſum ſentire quod ſentit. 256

Potentia.

Animæ potentiæ quot. 95
Oriuntur potẽtiæ ab anima ordine quodam. 103
Animæ potentiæ ab eius eſſentiæ manant. 102
Animæ potentiæ ab ipſa realiter differunt. 104
Auguſtinus animam & potentiam idem eſſe non credidit. 106
Animæ potentiæ rationes, definitione & actibus diſtinguuntur. 90. & 91
Potentiæ diſtinguuntur per actus & obiecta. 107
Qui nullam diſtinctionem inter animã & potentias ponunt. 103
Anima & potentiæ ſeiungi poſſunt diuini-

uinitus. 106
Anima non eſt præcipua cauſa efficiens reſpectu potentiarum. 102
Quot genera cauſarum exerceat anima reſpectu potentiarum. ibid.
Animæ partes ſunt potentiæ. 48
In ſtirpibus & inſectis animantibus potẽtiæ animç nõ diſtinguũtur ſubiecto. 90
Quinque ſunt viuentium potentiæ. 99
Cur potentia in actione vitali extra obiectum nec diutinitùs feratur. 138
In aīa ſeparata potentiæ, vt in radice. 103
Quæ potentiæ animam ſeparatam comitantur. 420
Potentiæ materiales in materia, non in anima recipiuntur. 108. & 109
Potentia motiua propria animæ cum ipſa permanet. 422
De potentia motiua animæ. 449
Potentia organica ſupra ſuam actionem non reflectitur. 52
Potentiæ organicæ quo pacto in aīali. 84
In animali duplex potentia motiua. 381
Potentia intelligendi & deliberãdi quo pacto diſtinguantur. 359
Quæ potentiæ a voluntatis imperio exẽptæ. 368
Actus vnius potẽtiæ ſpecie differẽtes vni rationi formali ſubordinantur. 107
Quo pacto actus vnius potẽtię ſpecie differentes, eiuſdẽ rationis cenſeãtur. 108
Actus ſubordinati ab eadem potẽtia poſſunt eſſe. 116
Potentiæ obiectum dupliciter. 107
Potentia cognoſcens intus manet, appetens quodammodo ſe foras dat. 160
Potentia audiendi vbi inſideat. 187
Potẽtia odorãdi in homine hebes eſt. 190
Potentia odorandi vbi inſideat. 201
Potẽtia odorãdi neceſſitate poſtrema dignitate media inter reliquos ſẽſus. 205
Potentia guſtandi vbi. 216
Potentia tangendi in qualibet parte corporis. 222
Potentia animaduerſoria fictitia. 254
Potẽtia ſenſitiua ſpectatur tripliciter. 127
Potẽtię, & ſpecies duę partiales cauſę. 132
Quæ argumẽta probent ſenſum non eſſe potentiam actiuam. 127
Quomodo generans proli potentias cõferat. 122
In quo ſenſu potẽtia generans ſit in toto corpore, & quomodo in parte certa. 118
Potẽtia generãdi in fœmine diſtinguitur realiter ab illa quę eſt in viuente. ibid.
Potentia formatrix vehementior eſt in fœmine quam in prole ad eius membra reſtauranda. 118
Potentia gignendi circa obiectum coniunctum verſatur. 100
Potentia nutritiua eſt, qua viuens, vt viuens conſeruatur. 114
Qui potentiam nutritiuam à generatiua diſtinguant realiter. 116
Quod non diſtinguatur. ibid.
A potentia nutriẽdi etiam membrorum efformatio. 118
Potentiarum eiuſde ſpeciei inæqualitas in operandi organo aſcribitur. 65
Quando ex nobiliori operãdi modo colligatur nobilior potentia. 66
Quot modis aliquid ſit potentia. 121
Potentiæ paſſiuæ reſpondet actiua. 59
Potentiæ appetendi, ſentiendique nunquam ſeparantur. 95
Quæ potentia rem ſingularem, quæ vniuerſalem percipiat. 280
De potẽtia materiæ ſpeciei educũtur. 131
Nullum animal caret potentia imaginãdi ſaltem imperfecta. 96
Potentias quid diſtinguat. 329
Potentia mouens non eſt potentia vegetandi, nec ſentiendi, aut intelligendi. 284. & 285. cum ſeq.
Ad motum quæ potentiæ concurrãt. 381
Potẽtia motiua actiuè cõcurrit ad motũ. 382 Vide Motrix vis.

Quadratio, & quadratum.

Quadratio quomodo inueniatur. 89
Quadratio dupliciter definitur. ibid.
Quadratum, & quadrangulum æqualem aream habent. 88

Qualitas.

Qualitates tangibiles habent vnum modum immutandi tactum. 225
Non niſi qualitatum exuperantias ſentimus. 227
Qualitates actiuæ ſunt ipſa actiua potentia inſtrumentaria. 105
Qualitates contrario vacantes aliqñ etiã egens tempore, vt diffundantur. 199

Quantitas.

Quantitas ſpiritualis non percipitur à ſenſu interno. 305

Recordatio.

Recordatio rei indiuiduę materialis, partim eſt à ſpecie, partim à phantaſmate. 302

Quid

Quid dicendum de recordatione rei immaterialis. ibid.
Anima ſeparata recordatur per ſpecies acquiſitas. 425.& 440

Reſpiratio.

Reſpirationis cõmoditas ad olfactũ. 204
Quæ reſpirãt, ſine inſpiratione non odorantur. ibid.
Quę ſint animãlibus reſpirationis cauſę. 185

Reſurrectio.

Reſurrectio homini non debetur. 419
Reſurrectionem eſſe naturalem qui affirment. 418
Quid dicendum ſit. ibid.
Reſurrectionem, vt futura eſt, naturali lumine nemo cognoſcit. 419

Reunio.

An anima habeat elicitum appetitum ad reunionem cum corpore. 416
Reunio animæ, naturalis quo ad entitatem, ſupernaturalis quo ad modũ. 418

Riſus.

Definitio riſus. 371
Cauſa principalis, & inſtrumentalis riſus. ibid.
Modus, quo efficitur riſus. ibid.
Qui ad riſum proni, qui tardi. ibid.
Riſus circa quæ excitetur. ibid.
Pulcher locus Ciceronis de riſu. 370

Sapor.

Sapor quid. 212
Sapor acutus quis. 195
Sapores extremi dulcis, & amarus. 213
Saporum ſpecies octo. ibid.
Ad generandum ſaporem, quæ concurrant. 211
Purum corpus ſimplex ſapidũ nõ eſt. ibi.
Species ſaporis per analogiam ad odores diſtinguuntur. 190
Saporũ nomina ad odores trãsferũtur. ib.
Non omnia ſaporum nomina odoribus quadrant. 195
Sapores medij. 211
Autorum diſſenſio circa ſapores extremos. 213
Sapor eſt humidi, vt odor eſt ſicci. 192

Scientia.

Scientiæ de anima vtilitas. 1
Ad moralem ſcientiam opportuna. ibid.
Quid Patres ſenſerint de ſciẽtia animę. 2
Scientiæ de anima ordo ad ceteras partes Philoſophiæ. 3
Duplex ſcientię diuidendæ modus penes rationes formales. 9
Duplex huius ſcientiæ vtilitas. 14
Ratio boni & honorabilis cõpetit ſcientiæ. ibid.
Scientiam diſcipulo vt communicari magiſter. 76
Scientia dari non poſſet ſi ſenſus externi ſemper erraſſent. 144
Quam ſcientiam indicet D. Paulus deſtruendam in patria. 426
In ſcientiæ acquiſitione diſcurſu magis, quam vſu opus eſt. 438

Senſatio & ſenſitio.

Qui ſediti ſenſionem non propriè alteratur. 122
Senſio non niſi in ſingulare pręſens exiſtens que fertur. ibid.
Impugnatur qui ſenſionem ab anima, & ſpecie tantùm fieri dicunt. 126
Senſio recipitur in potentia. 127
Obiectum ad ſenſionem non concurrit ſolùm formaliter extrinſecè. 129

Senſibilis.

Senſibile triplex. 124
Senſibile proprium, commune, per accidens. ibid.
An ſenſibile commune propriam ſpeciẽ ſenſiterio. 139.& ſeq.
Senſibilia communia quinque. 140
Senſibilia cõmunia addita a perſpectiuis ad quinq. communia reuocantur. ibid.
Errare ſenſum circa proprium ſenſibile experientijs oſtenditur. 143
An ſenſibile ſupra ſenſum poſitũ ſentiatur, variæ ſententiæ, 227
Vera ſententia, quæ tenenda eſt. 228
Non datur ſextus ſenſus circa ſenſibilia communia. 239
Quare excellens ſenſibile ſenſum labefactet. 233.& 251
Senſus & ſenſibile in actu neceſſario ſunt ſimul, non verò in potentia. 251
De duplici actione, quæ datur ex parte ſenſus & ſenſibilis. ibid.
Eadem ſpecie videri ſenſibile commune & proprium. 142

Senſus.

Omnes ſenſus homini inſunt. 263
Senſus feneſtræ ſunt animæ. 243
Qui ſenſus in ſpiritibus, qui in cerebro collocent. 271
Qui ponãt ſensũ agenṫ & patienṫ. 124
Senſus communis cẽtro comparatur. 321
Datur ſenſus communis. 252
Rationes pro illo. 256

Digitized by Google

Senſus communis quomodo diſcrimen conſtituat inter functiones ſenſuum externorum. 274
In inſectis animantibus ſenſus cõmunis nullam habet definitam ſedem. 258
Ariſtoteles ſenſui cõmuni in corde, Medici in cerebro ſedem deſignarunt. 257
Senſus communis in anteriore parte cerebri reſidet. 272
De omnibus externis ſenſibus cognoſcit ſenſus communis. 257
Senſus communis non componit, nec diuidit, nec diſcurrit. 274
Ab illo ſpiritus animales diffunduntur in ſenſus. 257
Senſus communis iudicat de obiectis ſingulorum ſenſuum. ibid.
Senſus communis præſentia & abſentia naturaliter cognoſcit. 136
Probabile eſt tres eſſe tantùm ſenſus internos. 269
Probabilius duos tantùm eſſe. ibid.
Cur vnus tantùm ſenſus internus non concedatur. 270
Qui ſẽſus internos quinq. cõſtituãt. 267
Quatuor à D.Thoma, à Galeno verò tres aſſeruntur. ibid.
Ex vẽtriculo cerebri nõ colligitur efficaciter numerus ſenſuũ externorum. 265
Quomodo Galenus eos colligat. ibid.
Senſus interni hoſpitãtur in cerebro. 258
Res ſpiritualis ab externo ſenſu cognoſci non poteſt. 138
Senſus externos quinque eſſe probatur. 237. & 242
An plures ſint quàm quinque. 240
Vera ſententia. ibid.
Quæ ſit externorum ſenſuum aduertentia. 247
Medici volunt ſenſus externos eſſe virtutes defluentes à cerebro per modum irradiationis. 244
Senſus externi obiectorum præſentiam poſcunt non eodem modo. 199
An ſenſus externi propriam operationẽ dignoſcant. 246. & ſeq.
Vnde proueniat, quòd ſenſus externi ab operatione impediantur. 245
Motus ab externo ſenſu perfectè nõ percipitur. 140
Senſus externi neque diuina vi notitiam abſtractiuam eliciens. 136
Senſus externus diuinitus poteſt rẽ abſentem, vt præſẽtem apprehẽdere. 135
Cur ſenſui externo obiectum abſens, vt abſens obſeruari videatur. 134
Non datur ſenſus circa ſenſibilia communia. 237
Senſus hominis, & belluarum ſpecies diſtingui qui putent. 243
Cur ſenſus animali dati ſint. ibid.
Senſuum media. 148
Commune omnibus ſenſibus per externum medium obiecta percipere. 219. & ſequent.
Vni ſenſui reſpondet vnum medium formaliter. 238
Omnium ſenſuum organa inſunt perfectis animantibus. ibid.
Non quæcunque diuerſitas in obiecto importat ſenſuum diſtinctionem. 245
Senſus non exit in actum, niſi ab eo excitatus, quod eſt in actu. 120
Senſum eſſe potentiam actiuam docuit Ariſtoteles. 126
Qui autument ſenſum eſſe tantùm potentiam paſſiuam. ibid.
Senſus, & ſenſibile in actu neceſſario ſunt ſimul, non verò in potentia. 251
Senſus recipit rerum imagines, non res ipſas. 231
Senſus partim à ſimili partim à diſſimili patitur. 123
Vt ſenſus ab obiectis lædatur. 251
Errat ſenſus aliquando in applicatione. 144
Errare ſenſum circa proprium ſenſibile experientijs oſtenditur. 143
Senſus quomodo circa proprium ſenſibile erret, vel non erret. ibid. & 144
Qui putarunt ſenſum non diſtingui ab intellectu. 261

Separatio.

Similis eſt ſeparatio animæ primæ Angelorum productionis. 410
Nulli formæ violenta eſt à materia ſeparatio. 413
In quo ſenſu ſeparatio dici poſſit contra naturam. 411
Cur ſeparatio materiæ potius quàm formæ ſit naturalis. 415
Separatio, & vnio opponuntur priuatiuè. 409
In quo differat mors à ſeparatione. ibid.
Separationis phyſicæ, ſtatus ſoli animæ rationali conuenit. ibid.
Quæ ſit realis, & phyſica ſeparatio. 408
Quibus ea non conueniat. ibid.

Digitized by Google

Similitudo.

Similitudo duplex, in eſſendo & repræſentando. 132
Similitudo ſoni cum aquę circulis. 180
Similitudo immaterialis rem materialẽ poteſt repræſentare, non tamen è contra. 44

Singularis.

Vnumquodque ſingulare habet ſuum quod quid eſt. 65
Cur de ſingularibus non ſint definitiones, nec ſcientia. ibid.

Synderesis.

Synderesis eſt habitus intellectus. 330
Synderesis praui & recti iudicatrix. ibid.
Synderesis eſt in intellectu, non in voluntate. ibid.
Synderesis ſcintilla rationis, & iudicium naturale à Patribus vocatur. ibid.
Cur inſtigare & conqueri dicatur. 331
Nõ tendit in bonum, niſi ſub ratione veri practici. ibid.

Sitis.

Quid ſit ſitis. 96
Vbi ſenſus alimẽti, ibi fames & ſitis. ib d.
Sitis quomodo ſpectet ad tactum. 216

Surdi.

Surdi à natiuitate ij dem & muti. 186
Surdi ab ortu vocem per nares emittunt. 45. & ſeq.

Sonus.

Definitio ſoni. 178
Sonus non eſt motus. 177
Sonus acutus & grauis. 176
Quod ſoni medium. 175
Soni medium aqua & aer. 181
Corpora aptiora ad ſonum, dura, leuia, & concaua. 175
Sonus trium corporum concurſu fit. ibid.
Corpus percuſſum & percutiens cauſa ſoni. 176
Fiatne ſonus ex percuſſa ſolùm aqua problema. 179
Soni productio non eſt ipſa corporum motio. 178
Opinio quòd ſonus in ſonante tantùm ſit. 180
Sonus non in ſolidis corporibus, ſed in intermedio aere percipitur. 181
Corporum ſoliditas & multitudo nõ eſt ſimpliciter neceſſaria ad ſoni generationem. 178
Vbi ſonus maior, vbi minor aeris fractio. ibid.
Sonus immediatiùs ex aeris fractione quã ex corporis colliſione exiſtit. 178
Sonus nõ in rectum ſolùm ſed in orbem ſpargitur. 182
Non eſt neceſſe vt motus, quo ſonus editur, ad aures vſque pertingat. 102. & ſeq.
De multiplicatione ſoni ſecundum eſſe reale & intentionale. 181
Ab ea parte in qua ſonus primo efficitur ſpecies emittuntur. ibid. & ſeq.
Soni ſimilitudo cum aquæ circulis. 180
Per ignem traijcitur ſonus. 183
Quo pacto auditus inſtrumẽtum à ſono moueatur. 187
Quemcunq; ſonum comitatur Echo, licet non ſemper percipiatur. 182. & ſeq.

Species.

Species qui tollant. 128
Species neceſſariò admittendæ. 129
Species educũtur de potẽtia materię. 331
Quo pacto ſpecies intelligibiles debeãt eſſe immateriales. 300
Qui ſpecies intelligibiles nõ admittant. 293
Quod neceſſario dandæ ſint. 294
In ſpecie intelligibili tria reperiuntur. 295
Specierum intelligibilium productio nõ tribuitur phantaſiæ etiam vt inſtrumento. 288
Ariſtoteles ſpecies intelligibiles conceſſit. 295
Auicenna ſolùm eas in apprehenſione & intellectione conceſſit. 295
Species intelligibiles indiuiſibiliter intellectui inſunt. 295
Qui dixerint ſpecies non gigni in intellectu ſed à corporibus immitti. 303
Species producuntur ab intellectu. ibid.
Species intelligibiles conſeruantur ſine phantaſmatis. 425
Quatuor genera ſpecierum ordine quodam proponuntur. 295
Qui ſpecies rerum ſingularium in intellectu non admittant. 297
Qui eas admittant. 298
Ad cognitionem rei ſingularis nõ requiritur ſpecies illius. 391
Species non eſt obiecto perfectior. 131
Species cum potentia ad actionem concurrit effectiuè. ibid.
Angelorum ſpecies vniuerſalia & ſingularia diſtinctè repræſentant. 300

Species

Digitized by Google

Species angelicę oium perfectiſſimę. 296
Species ſenſatæ & inſenſatæ. 273
Species & potentiæ duæ partiales cauſæ. 132
Ex imagine infimæ ſpeciei pōt elici cōceptus naturæ genericæ & ſpecificę 307
Quælibet pars ſpeciei rem totam repræſentat. 341
Cur ſimul plures ſpecies in eodem intellectu eſſe poſſint non verò plures figuræ. 345
Pro occaſione rerum ſpecies infundi aliqui putarunt. 434
Cur ſpecies non repræſentent contingētia antequàm ſint. ibid.
Species infuſæ non indigent ope phantaſmatum. 327
Scotus negat dari ſpeciē quæ ſit propria alicuius ſubſtantiæ. 304
Alij meliùs id cōcedunt & quomodo id fiat. ibid.
Ad receptionem ſpecierū humiditas, ad retentionem ſiccitas iuuat. 268
Quo pacto intelligendū ſpeciem viſilem modo pyramidis produci. 132. & ſeq.
Species viſiles nobilioris notæ quàm audibiles. 183
Species viſilis non eſt alia auerſa quam aduerſa. 162
Multæ ſimul ſpecies in oculo. ibid.
Quælibet obiecti pars producit ſui ſpeciem in eadem medij parte. 160
Quælibet pars ſpeciei reprę́ſentat totum obiectum. ibid.
Species viſilis quomodo fundatur. 160
Quo pacto ſpecies fiāt memoratiuę. 337
Species ad vſum & ornatum animæ inſeruiunt. 426
Species intelligibiles permanere in intellectu negauit Auicenna. 295
Dari in intellectu ſpecies rerū immaterialiū pro vtraq; parte eſt diſputabile. 309
Species defluere à ſubſtātijs ſeparatis opinio Auicennæ, & Platonis. 304
Argumenta quæ probant animam in ſua creatione ſpecies accipere. 326
Quòd non accipiat. ibid.
In hoc vitæ ſtatu non dantur ſpecies intuitiuæ. 308
Non poteſt dari ſpecies alicui naturalis mētis cogitationes repræſentans. 296
De productione, acquiſitione, ac infuſione ſpecierum animæ, vide Anima rationalis.

Speculum.

Speculorum vſus etiam ad animum componendum. 167
Argumenta probantia videri in ſpeculo imaginem. 168
Videri in ſpeculo imaginē, & obiectum qui cenſent. ibid.
Opinio oppoſita. ibid.
Solùm res in ſpeculo cerni. 169
In ſpeculo fracto mutato ſitu partiū cur multiplex appareat obiectum. 168
In ſpeculo an imago cernatur. 169

Subiectum.

Subiectum huius operis quid. 4
Subiectum tractatus animæ ſeparatæ & inſtitutum. 385
Vnde ſpecifica ſubiectorum differentia colligatur. 407
Non oportet variari proprietates pro ſubiectorum variatione. ibid.
Subiectum ſupponi quid ſit. 51

Subſiſtentia.

Subſiſtat ne anima intellectiua in corpore. 53
Anima intellectiua per ſe ſubſiſtens. 51
Subſiſtere tripliciter. 50
Omnes animę ſubſiſtūt primo modo. ibi.
Subſiſtendi indicia duo. 49

Subſtantia.

Subſtantiæ corporeæ diuiſio. 35
Sadducæi ſubſtātias ſpirituales de medio tollebant. 44
Subſtantia creata nō agit immediatè. 104
Nulla ſubſtantia intenditur, vel remittitur. 61
Subſtantia quomodo poſſit eſſe immediatum agendi principium. 132
Animæ ſubſtantiæ ſenſus inhærere qui putent. 246

Tactus.

Tactus inter ſēſus origine, & neceſſitate primus, dignitate vltimus. 242
Tactus duplex. 47. & 214
Tactus neceſſitas. 215
Plurium tactuum aſſertores. 224
Tactus, & guſtus omnibus animalibus conueniunt. 242
Vnus tantùm ſpecie tactus. 225
Tactus ſpecie diſtinctus à guſtu. 215
Tactus organum non in ſolo corde. 222
Tactus in quałibet parte corporis ineſt. ibid.
An tactus externū medium vendicet. 226
Tactus medium eſt caro. 227

Tactus obiectum vnum formaliter. 225
Tactus priuationem proprij ſenſibilis agnoſcit. 191
Tactu & guſtu oīa animalia pollent. 363
Tactu deſtructo animal interit. 365
Dolor & volupias an ad tactum pertineant. 226
Qualitates tangibiles habent eundem modum immutandi tactum. 225
Fames & ſitis quomodo ſpectent ad tactum. 226
Nō poſſe quicquam agere in tactum niſi corpore interiecto, opinio Auerrois. 223
Corpora mollia, leuia, ac plana poſſunt ſe tangere, non quæ aſpera, & inæqualia. ibid.
Quem tactum requirant corpora. 47
Tactus ſenſus temperamenti dicitur. 225
Tactio, & Titillatio.
Quæ in titillatione reperiūtur quomodo ad tactum pertineant. 226
Cur alienas fraudulentasque tactiones magis ſentimus, quàm noſtras. 478
Talpa.
Talpa beſtia ſubterranea. 247
Talpæ ſub terra audiunt. 183
Talpæ cæcitas. 246
Talpa oculos habet. ibid.
Temperamentum.
Tēperamentū animi mores ſequūtur. 17
Præſtantiſſimi temperamenti eſt corpus ſummum. 72
Theologia.
Theologia noſtra per ſe ineuidens. 427
Vnde repugnet Theologiam beatorum manere in Patria. ibid.
Effundendam à Deo beatis Theologiam euidentem. ibid.
Terminus.
Anima ſeparata habet terminum intrinſecum magnitudinis. 456. & ſeq.
Nullus eſt aīæ ſeparatæ magnitudinis terminus verſus minimū in loco. 439 & ſeq.
Verbum.
Verbum multipliciter. 332
Verbum corporis & cordis. ibid.
Verbum per intellectionem non produci qui putent. 331
Quod neceſſariò ſit dandum. 333
Præſentia obiecti productionem verbi non impedit. ibid.
Nō producitur verbum vt in eo tanquam in imagine producatur obiectum. 334
Per quam actionem producatur. ibid.
Verbum eſt qualitas. 335
Ad rationem verbi quinque. 334
Verbum ſæpe intellectio appellatur. 339
Verbum eſt propter intellectionem. 336
Verbū non diſtinguitur realiter ab intellectione, maximè verò ab obiecto. 339
Verbum exprimunt Angeli cum ſe intelligunt. 336
Verbum non gignitur per intelligere diuinum eſſentiale. ibid.
Quæ ratio ſuadeat dandum eſſe verbum expreſſum diuinæ eſſentiæ. ibid.
Beati verbum exprimentes non feruntur in Deum immediatè. ibid.
Quo pacto ſpecies intelligibiles & verbum diſtinguantur. 338
Veritas.
In prima, & ſecunda operatione intellectus datur veritas per ſe. 318
Veritas non datur in compoſitione, & diuiſione phantaſiæ. 323
Video.
Cur non videatur aer & ſupremus ignis. 149
An ſe viderit in aere Antipheron. 170
Cur videatur nebula remota, non proxima. 161
Cur quo res grandiores, eo è remotiori loco videantur. 160
Non videri aqua ſub terra abſque aliquo lumine. 172
Violentum.
Violentum quid. 413
Viſilis.
Viſilis ſpecies quomodo fundatur. 160
Quælibet pars ſpeciei viſilis totum obiectum repræſentat. ibid. & ſeq.
Quælibet obiecti pars producit ſui ſpeciē viſilē in qualibet medij parte. ibid.
Viſio.
Viſio fit in cryſtalloide. 166
Nō fit viſio in cōgreſſu nerui optici. 167
Viſionem non fieri humore cryſtallino qui putent. 165
Quomodo fiat viſio. 166 & 468
Viſio fit receptis ſpeciebus. 159
Viſionem fieri extramittendo radios qui putent. 158
Ad viſionem requiritur lumen ratione medij, & obiecti. 157
Viſio impropriè dicitur colorata. 255
Viſio beata non educit abſtractionem à ſenſibus in corpore glorioſo. 352
Vi-

Viſus.

Viſus ceteris ſenſibus excellentior. 146
Viſus obiectum. ibid.
Quomodo viſus tenebras percipiat. 155
Viſui cur colores quidam officiant. 153. & ſeq.

Vita.

Vita duplex. 35
E quatuor vitalium operationum generibus quadruplex vitæ gradus colligitur. 90

Viuens.

Corpus viuens complectitur materiam, & formam. 36
Quæ propria in viuentium operationibus deſunt Angelis aſſumentibus corpora. 49
Nullum viuens eſt ſine calore. 115
Potentia nutritiua eſt qua viuens vt viuens conſeruatur. 114
Non materia, ſed forma viuentia terminat. 113
Quatuor viuentium genera ex quatuor viuendi modis. 100
Cur ex appetendi vi non habeatur vnum viuentium genus. 101
Cur non aliud ex potentia generandi è ſemine. ibid.

Viuo.

Viuere ab anima vegetatiua primo eſt. 112
Duobus viuere dicimur, vt materia & forma. 91
Vt aliquid dicatur viuere ſatis eſt ſi ex quatuor operationibus vitalibus vnã exerceat. 89

Vnio.

Vnio animæ cum corpore triplex. 72
Vnio eſt modus ſubſtantialis, & ſpecialis animæ. 409
Vnio & ſeparatio opponũtur priuatiuè. ibid.
Cur anima non vniatur per accidens corpori. 72
An anima ſeparata ad vnionem corporis naturaliter propenſa ſit. 414
Vnio animæ ad corpus omnino illi naturalis. 454 & ſeq.
Sat eſt vnio localis vt anima ſe, & externa corpora moueat. 451
Nomine vnionis indicatur etiam relatio. 409
Quid boni accedat ex animæ vnione ad corpus. 416
Falſa opinio de animarum vnione. ibid. & ſeq.
Animæ in vnione non habent effluxum effectiuum. 413

Vniuerſale.

Vniuerſale ſeparatum nihil eſt. 15
Diſcrimen inter vniuerſale, & ſingulare. 280
Quæ potentia rem vniuerſalem, quæ ſingularem percipiat. ibid.

Voluntas.

Voluntas tribus modis mouet appetitũ. 368
Voluntas potentias mouet. ibid.
Quæ potentię à volũtatis imperio exemptæ. 368
Qui putarunt volũtatem æquè nobilem eſſe, ac intellectum. 371
Voluntate nobilior intellectus. 373
Volũtas realiter differt ab intellectu. 374
Membra volũtati politice obediunt. 382
Non requiritur iudicium practicum vt operetur voluntas. 377
Nec ſpeculatiuum ex ſententia multorũ. ibid.
Voluntatis libertas circa obiectum quod non eſt ſummum bonum clare viſum. 367
Ad voluntatis libertatem non requiritur quod ipſa cognoſcat. 376
Voluntatis habitus quomodo cognoſcat intellectus. ibid.
Voluntatis actiones ſimpliciter liberæ. 367

Vox.

Vox ſonus eſt reſpirantis animalis. 177
Vocis definitio. 185
Vocis cauſa multiplex. ibid.
Ad vocem maxime cõfert lingua, & gurgulio. 184
Vocis regimen primi dentes tenent. ibid.
Vox oĩs affectũ ſignificat naturaliter. 185
Quæ animantia vocis expertia. ibid.
Vocis inſtrumenta quinque. 183
Beati in cœlo edunt vocem. ibid.
Vnde numeroſa vocum repercuſſio. 472
Animalia quæ non reſpirant vocem non edunt. 185
Cur trepidantium iratorumque vox tremula. 47
Cur item ſenum. 475
Rationis expertia affectus voce exprimunt. 185
Vnde exiſtat balbuties & quibus ea accidat. 184

LAVS DEO.

PROOEMIVM
IN TRES LIBROS
ARISTOTELIS DE ANIMA.

De vtilitate, ordine, materia ſubiecta, & partitione horum librorum.

QVantum ſcientia de anima, ob certitudinem demonſtrandi, & rerum, in quibus verſatur, nobilitatem, inter alias Philoſophiæ partes emineat: quam ſit tum ad vitam probè inſtituendam, & moderãdam, tum ad omnem veritatis cognitionem vtilis; ex ijs, quæ Ariſtoteles mox docebit, conſpicuum fiet. Sed idem, præſertim quod ad vtilitatem ſpectat, ſuaderi ampliùs, illuſtrarique ex eo poteſt, quia vt celebris illa ſiue Chilonis, ſiue Phemonoæ, aut Thaletis, vel quicunque eius auctor fuerit, ſententia foribus templi Delphici ab Amphictionibus inſcripta commonebat, maximè eniti quiſque debet, vt ſe ipſum norit: noſſe autem ſe nemo poteſt, niſi animi ſui naturam, & dignitatem perſpectam habeat. Quin verò, vt M. Tullius lib. 1. Tuſcul. quæſt. & Plotinus lib. 3. Enneadis 4. cap. 1. poſt Platonem in Alcibiade 1. cenſuerunt, non aliud Delphica illa inſcriptio hortabatur, quàm vt animi naturam cognoſceremus. Videlicet, quia, quiſquis mentis ſuæ vim, & excellentiam ſpectandam ſibi exhibuerit, intelliget non eſſe in his fluxis & caducis bonis immorandum; ſed ſempiterna, & diuina omni ſtudio, & contentione quærenda: in quo præcipua veri, & legitimi Philoſophi ornamenta conſiſtunt. † Et item doctrina hæc magno vſui ijs, qui de communi vita & moribus diſceptant, vt conſtat ex libro 1. Ethic. cap. 13. & ex lib. 6. cap. 1. Etenim oportet eos à Naturali accipere, quo pacto ratio ſummam animæ arcem teneat, vt inde appetendi & iraſcendi vim ſibi ſubijciat, & inſurgentes motus ad certam normam moderetur. Oportet etiam principium actionum,

Huius ſciẽtiæ vtilitas, quòd illius ope ſe ipſum quis probe norit.

Tullius. Plotinus.

De hac ſẽtẽtia Laertius lib. 1. Plin. lib. 7. cap. 32. Macrob. 1. Satur. c. 6. Xenoph. 4. Comm. Clemens Alex. 1 Pędag.

† Quòd ad moralẽ diſciplinã ſit opportuna.

in quibus humanæ vitæ felicitas ſita eſt; itemque partitionem facultatum, qua ad affectus & virtutes explicandas vtuntur, ab eodem mutuari. Huc pertinet illa Ariſtotelis commonitio in extremo capite libri 1. Ethic. ſicuti Medici, qui remedia curandis corporibus adhibent vt munere ſuo probè fungantur, in animorum cognitione multum operæ collocant: ita ac multò potiori ratione Philoſopho ciuili, qui ſanandis animi morbis ſtudet, comperta eſſe debere, quæ ad animi ſcientiam ſpectant. Ad primam verò Philoſophiam mirificè confert quatenus ab intellectu noſtro ad ſubſtantias intelligibiles, & à materia abſolutas per analogiam quandam, ſimilitudinemque prouehimur & humana mens ſe ſupra ſe conuertens, à ſe ipſa ad diuinam naturam à qua profecta eſt, reuocatur, & quicquid ipſa perfectionis habet, in Deo omnium perfectionum fonte inuenit; meliori tamen nota, omnique imperfectione ſublata. † Denique, communi ratione, ad omnem Philoſophiæ partem opportuna eſt hæc de animo meditatio; quia, cùm animus rationis conſilijque particeps (vt Triſmegiſtus in Aſclepio ait) ſit veluti Orizon æternitatis, & temporis, atque intelligibilis, corporeæque naturæ nexus, ac confinium: vel, vti alij dixere, totius mundi ſumma: * ſiquidem natura media extremas repræſentat, ſuperiorem vt imago, inferiorem vt exemplar: fit vt animi doctrina veluti quoddam rerum diuinarum & humanarum ſcientiæ compendium exiſtat, noſque ad omnem aliam veritatis notionem præparet. Oſtendit quoque vberem huiuſce contemplationis fructum, id quod D. Auguſtinus 2. de Ordine, cap. 8. aſſerit; nimirum duas eſſe præcipuas in Philoſophia quæſtiones; vnam de anima, alteram de Deo. Primam, efficere, vt nos ipſos nouerimus; alteram, vt originem noſtram; illam nobis dulciorem, hanc chariorem eſſe: illam nos dignos beata vita; hanc beatos reddere.

Itē ad Metaphyſicā. Lege c 7. l. 12. Meta.

† Ad vniuerſam ēt philoſophiam.

D. Grego. Nyſ. l. 1. de Hom. c. 5. Plot. Enn. 4. li. 6. c. 3. D. Th. li. 2. cont. Gēt. c. 68. & li. 4. cap. 55. Ficinus li. 3. de Immor. ani. cap. 2. Beſſario li. 2. cōtra calum. ca. 7. Pic. in Heptaplo, c. 7

* Animus noſter medius inter æterna & caduca.

Certè animi conſiderationem magni eſſe momenti ſatis oſtendunt tàm Patrum, quàm externorum etiam Philoſophorum ea de re ſcripta. Nam D. Dionyſius cap. de Diuinis nominibus de anima ſcripſiſſe ſe meminit: D. Iuſtinus Philoſophus & Martyr eiuſdem argumenti librum edidit, vt refert D. Hieronymus in libro de Scriptoribus Eccleſiaſticis; D. Auguſtinus librum vnum compoſuit de Immortalitate animæ: alterum de Animæ quantitate; quattuor de Anima, & eius origine. D. Gregorius Nyſſenus ſatis longam diſputationem à ſe cum ſorore Macrina de Anima & reſurrectione habitam literis commendauit. Tertullianus vnum de Anima librum condidit. Iam verò Ethnici auctores multa de eadem conſcripſere; Triſmegiſtus, Plato, Theophraſtus, Plotinus, Chalcidius, Proclus, Iamblichus, Tullius, auctor operis de Sapientia ſecundùm Aegyptios. Ariſtoteles etiam præter hos tres libros, alium reliquit de Animæ quæſtionibus, ſed iniuria temporis intercidit.

Porrò autem quanto ſtudio hoc opus ab Ariſtotele elaboratum, perfectumque ſit, teſtatur ad eius proœmium Themiſtius hiſce verbis: Cùm pleraque omnia Ariſtotelis ſcripta eiuſmodi habeantur, vt demirari præſtantiam eius facilè ſuppetat; nulla profectò commentatio eſt, in qua ille perinde ingenij ſui vim & ſublimitatem oſtenderit, atque in ea, quæ rationem animæ continet: ſiue enim multitudi-

Themiſtij teſtimoniū de præſtantia librorū Ariſtot. de anima.

nem

nem quæſtionum, ſiue copiam rerum pulcherrimarum, ſiue doctrinæ ſubtilitatem quæras; eiuſmodi ſunt libri de Anima; vt vni illi homini omnia, quæ ad hoc genus pertinent, in numerato fuiſſe, conſtitiſſeque videantur.

Dubitatio de ordine horum librorũ inter ceteras Phyſiologię partes. Aliorũ ſententia.

Illud verò hoc loco in primis diſquirendum occurrit, quod diſſidentium Interpretum opinionibus agitatur; videlicet, quem hæc ſcientia inter ceteras Phyſiologiæ partes, doctrinæ methodo, atque ordine, locum ſibi vendicet. Sed, longiori diſputatione omiſſa, ſtatuendum eſt cum Theophraſto apud Themiſtium lib. 3. huius operis, capit. 39. ſuæ paraphraſis, & D. Thoma, quem Recentiores ferè ſequuntur eam proximè ſequi poſt libros Meteororum; atque antecedere totam diſciplinam ad res animatas pertinentem. Namque vt D. Thomas & Theophilus in proœmio huiuſce operis animaduertunt, ſicuti Phyſiologiæ totius exordium eſt Phyſica Auſcultatio; quia vniuerſam Naturalium principiorum explicationem continet: ita congruebat, vt initium commentationum de rebus animatis eſſet conſideratio animæ, quæ rerum animatarum commune principium eſt. Alexander tamen Aphrodiſienſis in ſuo primo de Anima, & Auerroes 4. Meteororum priorem fecere tractationem de animalium partibus. Primùm, quia contemplatio materiæ antecedit contemplationem formæ; partes verò, ſiue organa, ſunt materia, ſubiectumvè animæ. Secundò, quia anima definitur per corpus organicum: quare ne definitio ex ignotis progrediatur, oportuit declaratum id priùs ab Ariſtotele fuiſſe.

Refellitur

Hæc tamen argumenta non concludunt. Nam eſto, partes organicæ animalium, de quibus Ariſtoteles in libro de Partibus animalium differit, habeant ſeſe ex parte materiæ, quatenus corporeas functiones animæ in ſe recipiunt: diſpoſitioneſque neceſſariæ ſunt ad introductionem animæ, vt ſuo loco exponemus. Licet item partes organicæ faciliùs cognoſcantur, quàm anima, cuius natura abdita eſt, & rei ſolidita; non proinde tamen de ijs priùs agendum fuit, ſed de anima potiùs; quia, vt paulò antè ſignificauimus, monetque Ariſtoteles 1. capite libri 1. Phyſic. & capite 1. & 5. lib. 1. de Partibus animalium, poſt Platonem in Phædo, & Hippocratem in lib. de Natura humana, in omni benè inſtituta diſciplina ea tractanda

Cõmunio ra priùs tractanda.

priùs ſunt; quæ patent latiùs, ac magis communia habentur, ne eadem ſæpius repetere cogamur: anima verò latiùs, patet, quàm partes animalium, cùm hæ animantibus duntaxat; illa omnibus inſit viuentibus. Nec materiæ conſideratio contemplationem formæ præit, ſi illud doctrinæ ratio poſtulet; anima verò non per corpus organicum animalis, ſed per corpus organicum viuentis in commune definitur. Quod antè doctrinam de anima declarari ab Ariſtotele haud neceſſe fuit; cùm ad animæ definitionem percipiendam diſtincta & abſoluta organici corporis notitia minimè requiratur; ſed confuſa ſufficiat, quæ facilè poteſt comparari. Quin verò non minùs ad notitiam organici corporis ſcientia animæ, quàm ad animæ ſcientiam organici corporis cognitio exigitur; ſiquidem anima etiam in definitione corporis organici adhibetur, cùm definiatur id, quod affectum eſt organis, ad animæ functiones obeundas accommodatis. Quo pa-

tet eiuſmodi argumentum,ſi quid momenti habeat,eque vi in aduerſarios retorqueri poſſe.

De ſubiecto huius operis prima ſententia.

Nunc,quodnam horum librorum ſubiectum ſit,expendamus. Venetus hoc loco, & quidam alij è Recentium Philoſophorum cœtu non animam, ſed corpus animarum eſſe ſtatuunt. Quod probant;

1. Argum.

primùm; quia hæc doctrina pars quædam eſt Phyſiologiæ,ita oportet eius materiam talem eſſe, vt de ea totius,Phyſiologiæ ſubiectum tanquam de parte inferiori ac minùs latè patenti enuncietur; liquet autem, ens mobile de corpore animato, non de anima eo pacto dici.

2. Argum.

Deinde quia vel hic, vel nullibi Ariſtoteles de corpore animato egit; nullibi egiſſe abſurdum eſt; nec enim à Philoſopho tam præclara ſpecies entis naturalis ſilentio inuoluenda fuit. Egit ergo de illa in opere; ac proinde corpus animatum eſt illius ſubiectum.

3. Argum.

Tertiò, quia id ſubiectum cuiuſque diſciplinæ eſt, cui primò, ac per ſe conueniunt affectiones,quæ in ea tractantur: at nutriri, ſentire, moueri, velle, intelligere,cæteræque eiuſmodi affectiones, de quibus in hiſce libris diſſeritur,non animæ, ſed corpori animato partim in commune, partim per ſua inferiora primùm ac per ſe competunt,vt capite 4. primi libri, tex. 54. Ariſtoteles inquit. Quare non videtur negandum,materiam huic operi ſubiectam eſſe corpus animatum.

2. Sētētia. Apollinaris, Flandrienſis, Toletus, Iau. Thienenſis.

Verùm nobiliſſimi quique Peripatetici,Simplicius, Philoponus, Alexander, Themiſtius, D. Thomas, M. Albertus, Ægidius, Theophilus, Iandunus, Caietanus, Ferrarienſis, & plerique alij ad hunc locum communi conſenſu aduerſariam partem ſequuntur, ſtatuuntque, horum librorum ſubiectum eſſe animam.

1. Ratio.

Quod ex eo primùm ſuadetur, quia,vt ex primo libro Poſteriorum, capite 1. & 9. colliges, id ritè ſubiectum in qualibet ſcientia, conſtituitur, cuius definitio in ea inueſtigatur, & traditur: in hoc verò opere non corporis animati,ſed animæ definitionem quæſiuit, atque aſſignauit Ariſtoteles; vt ipſe in proœmio propoſitum ſibi eſſe dixit, & in libro de Senſu & ſenſili perſolutum à ſe fuiſſe gloriatur.

2. Ratio.

Deinde, quia ſi corpus animatum eſſet huius diſciplinæ ſubiectum, cùm in categoria ſubſtantiæ inferius,atque adeò nobilius ſit animal, quàm corpus animatum; ſequeretur immeritò, hanc ſcientiam propter ſubiectæ materiæ præſtantiam, maximeque ob excellentiam animæ rationalis ceteris Phyſiologiæ partibus ab Ariſtotele anteponi; cum ea potiùs, quæ de animantibus diſſerit, eo nomine præferenda eſſet.

3. Ratio.

Poſtremò fauet huic ſententiæ ipſa operis inſcriptio; nuncupantur enim hi libri περὶ ψυχῆς, id eſt, de Anima.

Quid ſentiendũ ſit.

In hac dubitatione dicendum nobis videtur, libros de Anima bifariam ſpectari poſſe. Nimirum vel per ſe, ac ſeparatim: vel vnà cum ijs, qui paruorum Naturalium vocantur,qui illorum quaſi acceſſio quædam ſunt. Tum,ſi priori modo ſpectentur,eorum ſubiectum eſſe animam;

Ita cēſuit Apollin. hoc loco q.2.art.2.

ſi poſteriori,corpus animatum. Tres enim de Anima libri in ſcrutanda explicandaque per ſe animæ natura potiſſimùm inſumuntur, nec viuentium affectiones & proprietates, niſi ſecundùm rationem originis ſuæ, & vt ab anima tanquam à fonte manant, ac prout ad cognitionem illius obſeruiunt, expenduntur. At in opere paruorum naturalium eædem, prout iam corpori, eiuſque organis accommodantur, in conſiderationem veniunt. Quo fit, vt eiuſmodi opus,

pus, & tres libri de Anima integram corporis animati commentationem exhibeant. Aduerſariorum verò argumenta, quæ probare nitebantur, libros de Anima, etiam per ſe ſumptos, habere pro ſubiecto corpus animatum facilè ſoluuntur. Reſpondetur argumentis primę ſententiæ.

Ad primum negari debet, oportere totius diſciplinæ ſubiectum de ſubiectis partium affirmari: alioqui dicetur ens mobile de ſenſu & ſenſibili, itemque de reſpiratione, & de motu animalium, quas conſtat eſſe peculiares materias quorundam opuſculorum Ariſtotelicę Phyſiologiæ. Similiter neceſſum foret, orationem Philoſophorum, quæ totius Logicæ ſubiectum eſt, enunciari de voce ſimplici, quæ eſt ſubiectum Categoriarum. Itaque ſat eſt, ſubiecta partium cuiuſque ſcientiæ aliquo modo includi in ſubiecto totius, nec ſub illo directa ſerie contineri oportet. Ad 1. arg.

Ad ſecundum dicendum eſt, non omiſiſſe Ariſtotelem corporis animati explicationem; ſed eam, quo ad animam, in tribus, qui de ea inſcribuntur, libris; quo ad ipſum corpus, quantum ſat erat, in paruis naturalibus tradidiſſe. Ad 2. arg.

Ad tertium, affectiones, de quibus in libris de Anima agitur, primò, ac per ſe conuenire animæ, vt earum fonti & origini: tametſi, vt Ariſtoteles loco citato vult, non niſi de toto compoſito, vt de principe ſubiecto enuntientur. Si cui tamen viſum fuerit, priorē ſententiā, prçualere quæ, licet à cōmuni abhorreat, improbabilis tamen nō eſt; reſpondeat argumentis in contrariam partem adductis; quanquam Ariſtoteles hiſce libris animæ definitionem tanto animo inueſtigarit, ac tradiderit: in id tamen non animæ gratia pręcipuè incubuiſſe; ſed propter corpus animatum, ad quod, vt ad totius operis ſcopum, reſpiciebat. Nec verò animæ facultates, quo ad ſuum principium duntaxat, ſed vt totum compoſitum, id eſt, corpus animatum ornant, expendiſſe. Item, doctrinam de anima reliquis naturalis Philoſophiæ partibus excellere, non vt præciſè circa corpus animatum in commune verſatur; ſed quatenus diſceptat de animo rationali, qui ceteras Phyſicæ conſiderationis formas naturæ dignitate vincit. Denique inſcribi hos libros de Anima, non vt à principali ſubiecto, ſed vt à præcipua illius parte, quę proinde ſubiectum quo dici poteſt, ſicuti & corpus animatum, ſubiectum quod, vt Philoſophi quidam loquuntur. Ad 3. arg. Occurritur rationib. pro 2. ſententiam. 1. Argum. 2. Argum. 3. Argum.

Quod ad operis partitionem ſpectat, ea ſic habet: In primo librò diſſerit Ariſtoteles de eſſentia animæ, contra Veterum placita; ex propria verò ſententia cap. 1. & 2 lib. 2. Tum reliqua parte eiuſdem libri agit de potentiis animæ in commune, de facultatibus ad animam vegetatricem ſpectantibus, & de ſenſibus externis. De internis autem tribus capitibus libri tertij. De intellectu à quarto ad nonum. Inde ad finem libri de motu & quibuſdam affectionibus, quæ animantibus vniuerſum competunt.

QVÆSTIO VNICA.

Num intellectiuæ animæ contemplatio ad Phyſiologiæ doctrinam pertineat, an non?

ARTICVLVS I.

VARIAE PHILOSOPHORVM ſententia.

Prima ſententia animæ humanæ conſiderationē mediam eſſe inter Phyſiolog. & Metaphyſ. In prologo editionis primæ.

HVic quæſtioni nonnihil difficultatis peperit ſententiarum varietas, & diſcrepantia. Nam Philoponus primo de Ortu & interitu: Simplicius & Themiſtius initio Phyſicorum, quibus etiam videtur aſſtipulari Boetius in ſuo prologo ad Iſagogen Porphyrij, animæ conſiderationem, non Phyſicam, ſed Mathematicam eſſe autumant: non quòd eam Mathematici negotij eſſe putent: ſed quia, ſicuti res mathematicæ inter phyſicas & diuinas vtriuſque naturæ interſtitio & affinitate mediæ ſunt: ſic anima inter eaſdem medium tenet, cùm ſit intelligibilis, & corporei mundi nexus, ac vinculum, vt antè expoſuimus; proindeque eius conſideratio ad mediam quandam diſciplinam, quæ partim naturalis, partim tranſnaturalis ſit, videtur pertinere; ſiquidem eiſdem modis res & ſcientiæ diuiduntur, vt conſtat ex tertijs huius operis, capit. octauo, text. 38.

2. Sĕntentia eſſe Met. Prima ratio ex auctoritate Ariſtotel.

Alij eam contemplationem ad primum Philoſophum delegant, innixi potiſſimùm auctoritate Ariſtotelis 1. de Partibus animal. cap. primo, vbi hanc quæſtionem diſertis verbis propoſuit, cumque quæſiſſet, num Philoſophi naturalis eſſet de omni anima diſputare; reſpondit, non eſſe: quia alioqui ageret Phyſiologus de intellectrici anima, & de intellectu, con- A ſideraretque omnia intelligibilia; quandoquidem relatorum eadem eſt ſcientia: intellectus autem, & id, quod ſub intellectum cadit, relata ſunt. Secundò, quia Phyſica contemplatio eſt ſolius naturæ: at intellectus natura non eſt. Tertiò, quia diſputare de rebus à materia abſtractis, vt de intellectu, alienum eſt ab inſtituto naturalis Philoſophi, qui in rerum corporea- B tum duntaxat peruestigationem incumbit. 2. Ratio. 3. Ratio.

3. Sententia, eſſe Phyſicam.

Tertia opinio eſt Alexandri ad initium Meteororum, Auerrois 2. Phyſicor. comm. 26. & 1. de Partibus animal. capit. 1. & 3. huius operis, comm. 17. & aliorum complurium, exiſtimantium, animæ ſcientiam ad Phyſiologum attinere, cùm Ariſtoteles in hoc opere, quod procul dubio pars quædam C eſt naturalis Philoſophiæ, non ſolùm de ceteris animæ partibus, ſed etiam de intellectrici ex profeſſo diſſeruerit.

ARTICVLVS II.

TOTIVS QVAESTIONIS diſſolutio.

Triplex animę rationalis conſideratio.

D VT propoſitæ quęſtioni ſatisfiat, prænotandum eſt, animum participem rationis trifariam ſpectari poſſe. Vno modo, prout vnitur corpori, & in eo functiones ſuas adminiſtrat: Altero, ſecundùm attributa, quæ ipſi à materia ſeparato conueniunt, cuiuſmodi ſunt eſſe definitiuè in loco, recipere ſpecies ex influxu superni luminis, intelligere ſine recurſu ad E phantaſmata, aliaque eiuſmodi. Tertiò, quo ad ſuam propriam naturam & eſſentiam.

1. Concluſio.

Hoc poſito, ſit prima concluſio: Nulla ſuperiorum trium animę conſiderationum pertinet ad aliquam vnam ſcientiam mediam inter naturalem & primam philoſophiam.

Eius probatio.

Hæc concluſio ſuadetur; quia non datur medium illud philoſophandi genus:

genus: cùm ſcientia contemplatrix perfectè diuidatur in Naturalem, Metaphyſicam, & Mathematicas, vt in Phyſicæ auſcultationis procœmio latè diſſeruimus. Nec verò vnquam Ariſtoteles eius mediæ diſciplinæ in

Nō datur media abſtractio inter Phyſic. & metaphyſ.

ſuis libris mentionem fecit. His non obſtat, quòd anima corporei, & intelligibilis mundi cōfinium, & quaſi nexus quidā ſit. Non enim inter hæc extrema ita medium obtinet, vt aliquam mediam abſtractionem ſibi vendicet, diſtinctam ab illis, quæ tripartitā contemplantis philoſophiæ varietatem efficiunt; vt loco citato oſtendimus.

2. Concluſio.

Sit ſecunda concluſio: Prima animæ conſideratio ad naturalem Philoſophiam ex officio ſpectat.

1. Confirmatio.

Hæc probatur, quia contemplari ens naturale ad Phyſicum pertinet; eiuſdem verò eſt meditari totum, & partes: at anima eo modo ſumpta, eſt actu pars entis naturalis, nempe hominis.

2. Confirmatio.

Item, quia operationes, quas anima, dum in corpore eſt, adminiſtrat, pendent à materia; &, prout connexionem cum ea habent, in conſiderationem cadunt, non alterius artificis, quàm eius, qui de materia diſſerit, id eſt, Phyſiologi.

3. Concluſio.

Sit tertia concluſio: Contemplatio animæ ſecundo modo ſumptæ D tranſcendit Phyſiologiæ fines, pertinetque ad Metaphyſicum.

Anima rationalis ſuprema formarum D. Dionyſ.

Ad huiuſce concluſionis intelligentiam obſeruandum eſt, cùm anima rationalis ſit ſuprema formarum in materia exiſtentium, & teſte D. Dionyſio 7. capit. de Diuinis nominibus, ſummum infimi attingat infimum ſupremi; tranſire eam, cùm è corpore abſcedit, pro ſuo modo in ſtatum ſubſtantiarum ſeparatarum; E ſecundùm eas videlicet affectiones, quarum ſuprà meminimus, nihil commercij cum materia habentes, qui ſtatus, vt docet D. Thomas 1. part. quæſt. 79. artic. 1. non eſt ei naturalis, ſed præter naturam. Quò fit, vt diſceptatio animæ rationalis eo modo ſumptæ ad eandem ſcientiam pertinere debeat, ad quam A mentes à materiæ contagione prorſus liberæ.

3. Concl. Probatio.

Hinc iam propoſita concluſio ex eo oſtenditur, quia perpendere ea, quæ re & ratione à materia abſtrahuntur, ad ſolum primum Philoſophum attinet: affectiones verò, quæ animæ competunt, præciſè vt extra materiam cohæret, ita ſe habent, vt attendenti planum erit.

4. Concl.

Sit quarta concluſio: Scrutari B propriam animæ naturam & eſſentiam, quæ erat tertia de animo meditatio, ſpectat ad naturalem Philoſophum.

Probatur 1.

Huius concluſionis veritas ex eo conuincitur, quia anima ex ſua ratione & natura eſt forma corporis; vnde & eſſentiali definitione explicatur, cùm dicitur actus primus corporis organici; quò fit, vt ad ſui cognitionem neceſſariò materiam requirat: quæ C verò ita ſe habent, inter ſpeculationis phyſicæ metas continentur, ſicuti & materia ipſa, docente Ariſtotele 2. Phyſicor. capit. 2. text. 22. eiuſdem artificis eſſe, materiam & formam contemplari; quia videlicet duo hæc mutuò ſe reſpiciunt, vt ex eodem libro & capite, text. 26. conſtat.

2

Præterea ſtabilitur eadem concluſio ex eo, quia cùm homo ſit pars ſubiecta enti mobili, cuius co- D gnitionem Phyſicus profitetur, cumque hominis eſſentia cognoſci nequeat, quin natura ipſius animæ, per quam in ſuo proprio gradu & ſpecie conſtituitur, innoteſcat: fit inde, vt ad naturalem Philoſophum attineat, animæ eſſentiam indagare. Huc pertinet, quòd definitio illa hominis paſſim celebrata; homo eſt animal conſtans corpore & animo rationis particeps, à nul- E lo alio præter quam à naturali Philoſopho inuenta & tradita eſſe creditur.

Dubit.

Quærat tamen hic aliquis, num ea conſideratio, qua anima vt quid immateriale, per ſe ſubſiſtens, & intellectiuum, expenditur: quæ attributa ſicuti ſunt animæ intrinseca, ita ei tam in materia, quàm extra materiam competunt; num, in-

Occurritur dubitationi.

quam, eiuſmodi conſideratio phyſica ſit, an potiùs metaphyſica. Cui dubitationi occurrendum eſt; ſi ea prædicata non in tota ſua amplitudine ſumantur; ſed reſtricta ad proprium & ſpecificum gradum animæ rationalis, ita, vt cum ea reciprocentur, nimirum, tale immateriale, tale per ſe ſubſiſtens, tale intellectiuum; eam ſpeculationem phyſicam eſſe; quandoquidem cognoſcere propriam ac peculiarem animæ rationalis naturam ad Phyſiologiæ doctrinam pertinet, vt proximè ſtatuimus. Si autem ſumantur in commune, & vt tam animæ, quàm intelligentijs conueniunt, Metaphyſicam eſſe: quia ſicut ſubſtantiam, relationem & qualitatem, ac paſſiones entis, ſecundùm communes & generales conceptus ſpeculari, Metaphyſico incumbit, vt loco citato oſtendimus, propterea quòd hæc, etſi ex parte in materia reperiantur, ſecundùm ſe tamen indifferentiam obtinent, vt in materia ſint: ita cognoſcere intellectiuum, per ſe ſubſiſtens, & immateriale, in commune, Metaphyſici negotij eſt; quia eſto etiam conueniant animæ rationali, cuius propriam & reciprocam eſſentiam cognoſcere ad Phyſiologum ſpectat; ſecundùm ſe tamen indiſcriminatim ſe habent ad animam, & ad intelligentias, quæ nullam habent cum materia coniunctionem.

ARTICVLVS III.

Explicatio rationum, quæ ſuperiùs dictis aduerſari videbantur.

Quorũdã interpretatio loci Ariſtotelici de partib⁹ animaliũ, pro 1. ſent. 1. art.

RElìquum eſt, vt reſpondeamus ad argumenta ex Ariſtotele deſumpta in 1. de Partibus animalium, quæ animæ rationalis doctrinam primo Philoſopho abſolutè aſcribere videntur. Alexandri ſectatores opinantur, quæſtionem Ariſtotelis eo loco non eſſe de ani- A ma duntaxat animantium; quia non dubitauit, hanc in vniuerſum à Naturali conſiderari: ſed de anima, vt etiam intelligentias comprehendit; quæſijſſeque, an ſicuti Naturalis omnem animam contemplatur, quæ animantium eſt, ita etiam de animabus ſeparatis diſceptare queat. Itaque aſſerunt, intellectum, quem Ariſtoteles à doctrina phyſica remouit, non eſſe hu- B manum, ſed ſubſtantias ſeparatas.

Reijcitur.

Hæc explicatio non placet, propterea quòd ex ipſa verborum ſerie planum videtur, de ſolis animalium formis Philoſophum ibi diſſerere.

Germana explicatio.

Itaque dicendum, decretum ab Ariſtotele illic eſſe, animam humanam non ex toto pertinere ad Philoſophum naturalem; quia, vt paulò antè monuimus, ſpectat etiam ad Metaphyſicum, tum ſecundùm ſta- C tum, quem habet extra corpus; tum quo ad gradum intellectiuum in commune ſpectatum.

Dubitatio.

Rogabis tamen, quam vim habeat ratio illa: nimirum; Si Philoſophus naturalis de intellectu ageret, atque adeò de intelligibili, futurum, vt nulla alia diſciplina præter Phyſiologiam ſupereſſet: videtur enim huiuſmodi conſecutio nullius eſſe momenti: tum quia pari ratione D ſequeretur, nullam eſſe Philoſophiam, præter primam, cùm hæc de intellectu & intelligibili diſputet: tum quia ex eo, quòd detur ſcientia, quæ de intelligibili agat, haud probè infertur, reliquas ſcientias e medio tolli, cùm eandem rem alio atque alio modo ſpectatam diuerſæ ſcientiæ tractare poſſint. Nam terram in rotundam figuram conglobatam eſſe, demonſtrat Phyſicus, ſi- E cut & Mathematicus; hic ex rotunditate vmbræ, quæ interiectu terræ fit in Luna; ille ex æquali motu grauium ad centrum terræ.

Quid nõnulli reſpõdeant.

Nonnulli, in quibus eſt Mirandulanus 18. lib. de ſingulari certamine, ſectio. prima, quarta, & ſeptima, occurrunt, huiuſmodi rationem probabilem eſſe duntaxat, nec vt neceſſariam, ſed vt ſpeciem quandam probabi-

babilitatis præ ſe ferentem ab Ariſtotele adduci, ad hominum ingenia exercenda, vt facere non infrequenter conſueuit. Verùm neceſſe non eſt, ad huiuſmodi aſylum confugere; aduertendumque ex Caietano, hoc loco bifariam ſcientias inter ſe diuidi poſſe: Vno modo penes diuerſitatem formalium rationum; quo pacto philoſophia contemplatrix, 6. Metaphyſ. cap. 1. text. 2. diſtributa eſt ab Ariſtotele in Metaphyſicam, Naturalem & Mathematicas diſciplinas. Altero penes ipſarum rerum, quæ ſciuntur, diuerſitatem: quomodo Mathematica à Naturali non diſtinguitur; ſiquidem quantitas, quæ à Mathematico conſideratur; cadit etiam in contemplationem naturalis Philoſophi: diſſidet tamen Naturalis à Metaphyſica; quia hæc præcipuè circa res materiæ immunes; illa circa materiatas, & ſenſibiles verſatur. Hoc poſito reſpondemus; ſi Philoſophia naturalis de intellectu differeret, futurum, vt de omni re meditaretur: ageret enim in primis de ijs, quæ ſub ſenſum cadunt, atque adeò de quantitate, vt nunc re vera agit; conſideraret item res à materia abiunctas, quoniam eiuſdem eſt, intellectum, ſiue animam intellectricem, ſecundùm conceptum ipſi & intelligentijs communem, (ſic enim Ariſtoteles loco citato animam humanam, & intellectum accipit) & intelligentias, ac totum primæ philoſophiæ ſubiectum contemplari; cùm hæc omnia in eadem communi abſtractione conueniant. Quare ex parte diuerſitatis rerum nihil iam naturalis Philoſophus alijs diſciplinis tractandum relinqueret; licet aliunde, id eſt, ſpectata rationum formalium diſtinctione adhuc ſcientiarum diuerſitas, ſaltem ex parte ſeruaretur: diximus, ſaltem ex parte; quia ex eo, quòd Phyſica intellectum in commune contempletur, rectè ſequitur, eius obiectum eandem ſortiri à materia abſtractionem, quam primæ philoſophiæ obiectum: atque adeò has duas ſcien-

Dupl. ſciẽtię diuidẽdæ modus penes rationes formales.

Penes materię diuerſitatem.

Quid reſpondẽdũ ſit.

Defendit argumẽtatio ex Ariſtot. ſuperiùs adducta.

A tias in vnam eandemque recidere, etiam ex parte rationis formalis. Quod tamen non ſequitur reſpectu Mathematicæ, & Phyſiologiæ: ſi quidem quantitas Mathematica nõ eandem ſibi vẽdicat abſtractionem, quam intellectiuum in commune, vt planum eſt.

Ad id verò, quod opponebatur, non valere hanc conſecutionem; Philoſophia naturalis agit de in-
B tellectu & intelligibili, ergò nulla eſt ſcientia præter naturalem Philoſophiam, quia alioqui hæc etiam valeret; Metaphyſica conſiderat intellectum, & intelligibile: igitur præter Metaphyſ. non eſt alia ſcientia. Occurrendum, diuerſam eſſe rationem. In priori enim illatione ſupponitur, naturalem Philoſophiam verſari circa ſuum proprium obiectum, ac circa obiectum mate-
C riale Mathematicæ, id eſt, quantitatem. Vnde, ſi conſideret intellectum ſecundùm communem eius notionem, ſimiliterque intelligibile; iam ſibi vendicabit obiecta omnium partium triplicis Philoſophiæ contemplatricis; in poſteriori verò illatione prædicta hypotheſis locum non habet, vt ſatis conſtat. Quare licet Metaphyſica intellectum & intelligibile contempletur, non ſe-
D quitur, verſari illam circa obiecta aliarum ſcientiarum contemplantium. Ad illud verò Ariſtotelis; id, quod contemplatur intellectum, contemplatur quoque intelligibile, quia relatorum eadem eſt ſcientia & conſideratio: reſpondendum erit, id, quod contemplatur intellectum, contemplari etiam intelligibile, non quouis modo, ſed prout hæc ſe mutuò reſpiciunt,
E ſibique reſpondent. Reſpondent autem ſibi intellectus conſideratus, vt eſt potentia formæ phyſicæ, id eſt, animæ rationalis: & intelligibile phyſicum. Item intelligibile Metaphyſicum, & intellectus ſumptus, vt eſt potentia ſubſtantiarum ſeparatarum, aut etiam quid commune intellectui humano, angelico & diuino. Quare

Digitized by Google

re prior conſideratio aſcribenda erit Philoſopho naturali, poſterior Metaphyſico. Quamuis hæc naturali Philoſopho attribuenda eſſet ex hypotheſi, quam faciebat Ariſtoteles.

Ad 2. rationẽ pro 2. Sent. 1. art.

Ad ſecundam rationem ex eodem Ariſtotelico loco, dicendum, intellectum, ſiue animam intellectricem ſecundùm illum communem conceptum, non eſſe naturam; alioqui etiam intelligen- A tijs, in quibus ille cernitur, naturæ ratio conueniret.

Ad 3. Anima rationalis ſub quo cõceptu non ſit natura.

Ad tertium patet ſolutio ex dictis: Nam anima ſub prędicta conſideratione eſt quidpiam abſolutum à materia: atque adeò ad aliam diſciplinam, videlicet ad primam Philoſophiam ſpectans.

ARISTO-

ARISTOTELIS DE ANIMA, LIBER PRIMVS.

CAPVT I.

CVM a *omnem ſcientiam rem eſſe* b *bonam arbitre-* Tex.1.
mur, ac honorabilem, & aliam alia magis ex eo talem
eſſe putemus, c *quia; vel exactior eſt, vel rerum eſt*
earũ, quæ magis præſtabiles, magisq́; ſunt admirabiles;
ſcientiam animæ nimirum ob hæc vtraque non iniuria
ponendam in primis eſſe cenſemus. d *Videtur autem* Tex.2.
& ad veritatem omnem ipſius animæ cognitio vehementer conferre, &
maximè ad ipſius naturæ ſcientiam: eſt enim anima e *quaſi principium*
animalium. f *Contemplari autem, & cognoſcere naturam eius, & ſub-* Tex.3.
ſtantiam quærimus; deinde ea, quæ circa ipſam accidunt, quorum quæ-
dam affectus ipſius eſſe proprij, quædam animalibus etiam per ipſam in-
eſſe competereq́; videntur. g *At verò vndequaque atque omninò diffi-* Tex 4.
cilimũm eſt, fidem aliquam de ipſa tandem accipere. Nam cùm hæc quæ-
ſtio communis ſit etiam cum alijs rebus compluribus, de ſubſtantia dico,
& quid eſt: vnus cuipiam fortaſſe modus, vna via quædam eſſe videtur,
qua cognoſcere, quidnam ſit vnaquæque poſſumus rerum, quarum ſub-
ſtantiam percipere volumus, perinde atque mòdus vnus eſt hiſce, quo
proprij rerum demonſtrantur affectus. Quapropter quærendum eſt, quæ- Tex.5.
nam ſit illa via, quis ille modus vnus, quo rerum ſubſtantiæ percipi poſ-
ſunt. Quòd ſi non vnus quidam atque communis ſit ille modus, longè diffi-
cilior ipſa pertractatio ſit. Oportebit enim de vnaquaque rerum accipere,
quis ad vnamquamque modus accommodabitur. Si verò pateat, illum
demonſtrationem, vel diuiſionem, vel etiam quendam alium modum eſ-
ſe, complures inſuper difficultates, erroresq́; emergunt in ijs exquirendis,
è quibus vniuſcuiuſque conficienda eſt diffinitio: aliarum namque rerum
alia principia ſunt, vt numerorum, ſuperficierumq́;. h *Primum autem* Tex.6.
fortaſſe neceſſarium eſt, diuidere, atque accipere, in quonam generum
collocetur, quidquid ſit anima; vtrum ſit ſubſtantia; an in qualitate, aut in
quantitate, vel in alio quodam prædicamentorum genere collocetur. De-
inde peruestigandum eſt, vtrum eorum ſubeat rationem, quæ potentia
ſunt, an potiùs quidam ſit actus; non enim parum intereſſe videtur. Conſi- Tex 7.
derandum eſt præterea, ſi partibilis ſit, néc ne; & vtrum eiuſdem ſit ani-

ma

ma ſpeciei omnis, nécne. Et ſi non ſit eiuſdem ſpeciei, vtrum ſpecie tãtùm,
Tex.8. *an etiam genere differat. Nunc enim ij, qui dicunt, atq; quærunt de anima, de humana tantùm quærere perſcrutariq́; videntur. At cauendũ eſt,*
ne nos prætereat, vtrum vna ſit eius ratio, vt animalis, an vniuſcuiusq́; ſit
alia ratio, vt equi, canis, hominis, Dei. i Animal autem vniuerſale aut
nihil eſt, aut poſterius eſt: & quidquid itidem aliud communiter prædica-
Tex.9. *tur. Præterea, ſi non plures ſint animæ, ſed partes, vtrum animam totam,*
Tex.10. *an partes quærere priùs oporteat. Difficile autem eſt id quoq; determinare, quænam inquam partes à quibus diuerſæ ſint. Et vtrũ ipſas partes, an*
ipſarum partium operationes priùs quærere perſcrutariq́; oporteat; ceu
intelligere, an intellectiuum, & ſentire, an ſenſitiuum, & eodem modo de
ceteris. Quòd ſi operationes ſint exquirendæ priùs, rurſus profectò quiſpiam dubitabit, ſi oppoſita priùs ſint inquirenda; vt ſenſibile priùs quàm
Tex.11. *ſenſitiuum, & intelligibile, quàm intellectiuum.* K *Non ſolùm autẽ ipſius*
quid eſt cognitio cõferre videtur ad perſpiciendas eorum cauſas, quæ ſubſtantijs accidunt, vt in Mathematicis cõfert, quid eſt rectum, & quid curuum, vel quid linea, quid ſuperficies ad cognoſcendum, quot rectis angulis
trianguli ſunt æquales: (nam ipſum quid eſt, omnis eſt principium demõſtrationis) ſed è conuerſo etiam accidentia magnam afferunt opem ad illud percipiendum. Nam cùm per imaginationem de accidentibus, aut omnibus, aut pluribus reddere poſſumus; tum aliquid etiam de ſubſtãtia dicere poterimus optimè. l *Quare patet, eas omnes definitiones aſſerendi*
modo, vaneq́; dictas, & aſſignatas eſſe, quibus non ſit, vt accidentia per-
Tex.12. *cipiantur, aut de ipſis coniectura facilis habeatur.* m *Eſt etiam de affectibus animæ dubitatio, vtrum omnes cõmunes ſint cum eo, quod habet animã; an ſit & ipſius animæ proprius aliquis, hoc enim ipſum accipere quidem neceſſariũ eſt; non tamen accipi facilè poteſt. Atq; plurimi ſunt, quorum ſine corpore nullum aut agere, aut pati videtur, vt iraſci, confidere,*
cupere, omninò ſentire. Maximè autẽ ipſum intelligere, proprio ſimile eſt.
Quòd ſi hoc etiam imaginatio ſit quædã, aut ſine imaginatione non ſit, nec
Tex.13. *illud eſſe ſine corpore poteſt. Si igitur operationem animæ, vel affectuum*
aliquis proprius ſit ipſius, fieri poteſt, vt ipſa anima ſeparetur. Sin verò
nullus ſit eius proprius; non ſeparabilis eſt, ſed & de ipſa n *perinde atq;*
de recto, cui multa quidem, vt rectum eſt, competunt veluti puncto pilam
æneam tangere, non tamen ipſum, inquam, ſeparatum tanget; eſt enim in-
Tex.14. *ſeparabile, quippe cùm ſemper aliquo cum corpore ſit.* o *Videntur autem*
& omnes affectus animæ cum corpore eſſe; ira, manſuetudo, timor, miſericordia, confidentia, gaudium, odium denique, atq; amor: nam vnà cum
his ipſum corpus aliquid patitur. Quod quidem ita eſſe ex eo patet: interdum enim non iraſcuntur, neq; timent: etiamſi ſe vehementes ipſis manifeſtæ cauſæ offerant; interdum à paruis quibuſdam mouentur, atq; exiguis, ſi feruet, concitaturq́; corpus, & perinde ſe habet, atque cùm afficitur ira. Hoc magis ex eo patet; quia nonnulli nulla re penitùs accidente,
quæ quidem poſſit terrere, nulloq; imminente periculo, vt ij, qui me-

tuunt,

Digitized by Google

tuunt, perturbantur, ac afficiuntur timore. Quæ ſi ita ſint, patet, affectus Tex.15.
rationes eſſe materiales: quare & diffinitiones ipſorum tales ſunt. Iraſci
namque motus quidam talis eſt corporis, aut partis, aut potentiæ ab hoc
huius gratia. Idcircò naturalis eſt de anima vel omni, vel tali conſidera-
re. q Diuerſo autem modo Naturalis & diſſerendi artifex vnumquod- Tex.16.
que ipſorum diffiniet. Nam alter iram appetitionem eſſe dicet doloris vi-
ciſſim aduerſario inferendi, aut aliquid tale. Alter ſanguinis aut caloris
eius, qui circa cor eſt, feruorem ebullitionémve. Atque alter materiam,
alter formam hoc pacto reddit & rationem. Hæc enim eſt ratio rei, quam
neceſſe eſt, ſi fuerit, in tali materia eſſe: ſic enim & domus aſſignari diffi-
nitio ſolet. Nam quidam talem eius rationem aſſignat, eſſe dicens tegu-
mentum, quod quidem prohibere, propulſareq́; poteſt incõmoditates eas,
quæ tum à ventis, tum ab imbribus, tum etiam ab æſtu fieri euenireq́; ſo-
lent. Quidam dicit, lapides eſſe lateres, atque ligna. At alius formam in
hiſce ponit, horum dicendo gratia. Quis igitur iſtorum eſt Naturalis?
isne, qui materiam aſſignat, & rationem ignorat, an is, qui ſolam ratio-
nem reddit, & materiam ipſam omittit? an is potiùs, qui vtramque com-
plectitur? At illorum vterque quis eſt. At enim conſtat, neminem eſſe, Tex.17.
qui circa materiæ verſetur affectus non ſeparabiles, & vt non ſeparabi-
les ſunt, præter ipſum Philoſophum Naturalem. Etenim Naturalis circa
omnia ea verſatur, quæ talis corporis, taliſq́; materiei ſunt operationes,
atque effectus: circa autem ea, quæ talia non ſunt, non Naturalis, ſed alius
ſolet verſari. Atque de nonnullis quidem conſiderat, ſi forte fuerit arti-
fex; faber, inquam, vel Medicus. r De his autem, quæ ſeparabilia quidem
non ſunt, attamen non vt affectus corporis talis, ſed abſtractione ſumun-
tur, Mathematicus: At ea, quæ ſunt ſeparata, & vt talia ſunt, ipſe primus
Philoſophus contemplatur. Sed eò redeundum eſt, vnde noſtra defluxit Tex.18.
oratio. Dicebamus autem, affectus animæ eſſe inſeparabiles ab animalium
naturali materia, vt tales ſunt; & non vt ſeparatur linea, ſuperficiesque,
ſic iram, & metum à ſubiecta ſibi materia ſeparari.

CAPITIS I. EXPLANATIO.

CVM a *omnem.*] Duo potiſſimùm ſunt, quæ hominũ animos ad perdiſcendum procliuiores reddunt, ac vehementer acuunt: ſcientiæ dignitas, & exacta methodus docendi. Dignitas ſcientiæ tribus continetur; certitudine ſubiectæ materiæ, præſtantia, & vtilitate. Hæc omnia præfatur Ariſtoteles in hoc procemio. Nec interim ſuſceptæ rei difficultatem ſilentio inuoluit, tum quia hæc etiam auditorem excitat, ne torpeſcat otio, vt Græci Interpretes admonent, tum, ne quis in re ardua & recondita maiorem euidentiam poſcat, quàm par ſit, & quàm rei natura patiatur, tum denique, vt rudia & tarda ingenia ab ipſo limine procul eſſe iubeat. Quod veteres Philoſophiæ proceres vſque adeò ante oculos habuere, vt propterea verborum breuitate, & ænigmatum inuolucris naturæ myſteria obtexerint; operæ pretium ſe facere exiſtimantes, ſi ea ratione tardos minimeque ad audiendum inſtructos, à rerum abditarum & excellentium inquiſitione remouerent.

Quæ ſciẽdi appetitum excitent.

Cur Philoſophi de natura obſcurè ſcripſerint.

Ratio boni & honorabilis. Vtraq. ſcientię competit.

b *Bonum ac honorabilem.*] Bonum & honorabile recõueniunt, ratione differunt, vt Simplicius annotauit. Nam idem, vt refertur ad appetitum, bonum vocatur: vt ad excellentiam, honorabile: appetimus enim bona: in honore habemus excellentia. Conuenit autem ratio boni omni ſcientiæ, quia bonum 1. Ethic. c. 1. eſt, quod omnia appetunt; omnibus autem hominibus ingenitum eſt ſcientiæ deſiderium, 1. Metaph. c. 1. Competit quoque ſcientiæ ratio honorabilis: quia munere ſcientiæ præſtant excelluntq. homines tum belluis, tum alij alijs inter ſe; quod 4. Politic. cap. 4. docet Ariſtoteles, dum ſcientiam inter ſpecies nobilitatis annumerat. Erit tamẽ qui obijciat, videri Ariſtotelem non ſibi conſtare. Nam 1. Ethic. cap. 12. affirmat, diuinis tantùm rebus deberi honorem; laudem autem virtuti & honeſtè factis. Hoc autem loco etiam doctrinæ honorem exhibendum concedit. Sed occurrendum aliter in Ethicis, aliter hic honorẽ ſumpſiſſe. In Ethicis enim loquitur de honore admodum preſſe, qui rebus non comparatè, ſed ſimpliciter excellentibus, quales diuinæ ſunt, conuenit. Hic autem de eo, qui etiam rebus humanis accommodatur, prout inter ſe magis aut minùs eminent.

Obiectio.

Dilutio.

c *Quia vel exactior.*] In hunc modum ratiocinari videtur, ſcientia omnis præclarùm quidpiam eſt, & in honore ac pretio habetur, eoque aliam alia pręſtabiliorem exiſtimamus, quo in rebus & nobilioribus, & certioribus verſatur: at vtrumque inter alias ſcientias doctrinæ de anima excellenter conuenit. Iure igitur eam inter primas collocabimus. Circa minorem propoſitionem, in qua Ariſtoteles ſcientiam de anima cum alijs comparat, diſſidium eſt inter expoſitores, num ea collatio abſolutè cum omnibus in vniuerſum diſciplinis, an cum Phyſiologiæ partibus duntaxat, intelligenda ſit. Priorem explicationem ſequuntur, præter alios, Commentator, M. Albertus, & vterque Caietanus. Poſteriorem approbat D. Thomas, Aegidius, Simplicius, Philoponus & Ferrarienſis. Prior magis placet, cùm ex verbis Ariſtotelis nulla comparationis limitatio colligatur. Nec eſt laborandum, quod quidam faciunt Interpretes, quo pacto hæc ſcientia reliquis hoc loco præferatur. Nec enim illam Ariſtoteles ceteris pręfert, ſed duntaxat inter nobiliores collocat. Quem verò locum tum dignitatis, tum doctrinæ ordine inter alias ſcientias obtineat, expoſuimus in procemio Phyſicorum.

Duplex huiuſce doctrinæ vtilitas.

d *Videtur autem.*] Duplicem proponit vtilitatem huiuſce doctrinæ; vnam communem, alteram peculiarem. Communis eſt, quòd plurimùm conducat ad omnem veritatem. Quo nomine putat Auerroes ſignificari ſcientias contemplantes duntaxat, quarum finis eſt ſola cognitio veritatis. Magis tamen placet interpretatio Simplicij, exiſtimantis, comprehendi tam contemplantes, quàm practicas. Nam & omnes veritatem ſpectant (vnde 1. Topic. capit. 9. in definitione problematis vocabulum veritas practicam quoque amplectitur) etſi, illæ non vltrà progrediantur, hæ ad opus & actionem vlteriùs contendant: & omnibus hæc diſciplina vſui eſt tum ob eas rationes, quas in procemio retulimus: tum quia agit de intellectu, à quo omnis notitia veritatis, atque adeò omnis actus ſciendi elicitur. Peculiaris autem vtilitas eſt, quòd hæc de anima diſputatio multùm conferat ad naturam, id eſt, ad eam Phyſiologiæ partem, quæ de animantibus diſſerit; quorum natura, hoc eſt, forma, eſt de anima, à qua omnes vitales actiones proficiſcuntur.

Communis.

Peculiaris

Aduerbiũ quaſi, non ſemper minuit.

e *Quaſi principium animalium.* οἷον ἀρχὴ τῶν ζώων] Non appellat animam abſolutè principium animantium, ſed quaſi principium, ad diſcrimen, vt ait Simplicius, primi & infiniti principij à nullo dependentis, de quo lib. 7. & 8. Phyſicorum, & 12. primæ philoſophiæ, vel potiùs, vt ait D. Thomas, quia particulam οἷον, id eſt, quaſi, non diminutionis, aut ſimilitudinis, ſed ornatus gratia, vt ſæpe alias hoc loco vſurpauit.

f *Contemplari autem.*] Duo ſibi perquirenda eſſe inquit in doctrina de anima.

ma. Alterum, quod quidem ad definitionem pertinet, eſt eſſentia & ſubſtantia animæ: alterum, quod ſpectat ad rationem demonſtrandi, ſunt affectus, id eſt, potentiæ & operationes, tum peculiares ipſi animæ, quæ nimirum in anima intellectiua inhærent, vt intellectus, & contemplatio: tum communes cum corpore, id eſt, quæ in organo materiali recipiuntur; licet ab anima, tanquam à fonte dimanent, vt vires ſenſitiuæ & actus ſentiendi.

Quid circa animã diſſerẽdũ.

g *At verò.*] Perdifficile eſſe, inquit, exploratum, certumquę habere, quid de anima ſtatuendum ſit. In quo, vt Theophilus annotauit, Platonis imitatur modeſtiam, qui ſe non admodum exactos de mundo ſermones aiebat allaturum: non vt ij, qui omnia ſe ſcire profitebantur; nec etiam vt alij, qui ſciri aliquid poſſe diffidebant, ſed media inter confidentiam & deſperationem incedens via. Ait ergo, difficillimum eſſe aliquid de animæ natura ſtatuere; quia in primis de ipſa methodo inueſtigandę definitionis, qua rei eſſentia declaratur, quæſtio eſt, etſi communis alijs doctrinis. Eſt, inquam, ambigua quæſtio, num ea methodus ſit vna, vt eſt vna via, ratioque demonſtrandi; an ſint plures. Tum, quia ſi vna ſit, difficile eſt ab ea non deflectere: ſi plures, non erit minus laborioſum cuique rei propriam accommodare, cùm magni laboris ſit, ſingularum rerum genera & differentias inter noſſe. Porrò methodum inueniendæ definitionis ſtatuit Plato in Sophiſta diuiſionem: Ariſtoteles ſecundo Poſterioris analyſeos potiſſimùm compoſitionem: Hippocrates argumentationem. In qua re diiudicanda, non eſt, cur hoc loco immoremur, cùm Dialectici negotij ſit.

Ariſtoteles inſcribendo modeſtia.

Triplex inueſtigãdæ definitionis via. Plato. Ariſtot. Hippocr.

h *Primum autem.*] Poſteaquam explicauit ea, quæ tractationem hanc difficilem oſtendunt ex ijs, quæ communia ſunt alijs rebus, quarum naturam definiendo enodare volumus: nunc quæ huic de anima commentationi peculiaria exiſtunt, in medium affert. Hæc tria potiſſimum ſunt; nimirum, quæ ſit natura animæ: quæ eius partes, vel ſpecies: qui affectus & operationes.

i *Animal autem vniuerſale.*] Vnam ex quæſtionibus, quæ in hac materia difficultatem pariunt, eſſe inquit, eam, qua quæritur, vtrum anima genus ſit, an ſpecies; & num eius definitio ſit tanquam generis, vt animalis: an tanquam ſpeciei infimæ Quia verò dixit, animal definiri; ne quis ſuſpicetur, ipſum ponere animal vniuerſale ſeparatum, vt Platonicam ideam; remouet eam ſuſpicionem, affirmans, animal vniuerſale (idem intellige de ceteris naturis communibus) aut nihil eſſe, ſi ſumatur, vt à Platone fingitur, qui volebat, eiuſmodi vniuerſalia cohærere per ſe ante omnia ſingularia: aut eſſe quid poſterius, id eſt, collectum ex ſingularibus, intellectus beneficio. Aliter quoque hunc locum Interpretes enarrant, ſed noſtra expoſitio communis eſt.

Vniuerſale ſeparatum nihil eſt.

K *Non ſolùm autem.*] Variæ ſunt huius loci explanationes. Nobis placet expoſitio Simplicij, & Philoponi, aientium, tradi ab Ariſtotele viam inueſtigandi animæ ddfinitionem; nempe ab effectis & accidentibus ipſi animæ proprijs. Licet enim ſæpenumerò à cauſis ad effecta progrediamur, vt in Mathematicis diſciplinis; interdum tamen vice verſa ab effectis ad cauſarum notionem incedimus, præſertim in Phyſiologia; habent enim accidentia magnum momentum ad cuiuſque rei eſſentiam indagandam, atque inueniendam; quia ex ijs, quæ accidunt vnicuique, ſi in nullam aliam rem cadere poſſint, vt ex effectis cauſæ adæquatis, cùm ſint quaſi expreſſæ illius ſimilitudines, in quidditatiuam cauſæ notitiam deducimur, qua de re D. Thomas lib. 3. contra Gentes, capit. 49.

Animæ definitio ab ipſius effectis colligenda.

l *Quare patet.*] Quoniam, vt ex effectis cognoſcimus cauſas, ita ex cauſis effecta, & ex ſubſtantijs accidentia; colligit eas definitiones, ex quibus non per ſe cognoſcuntur accidentia, aut non habetur facilis coniectura ad ea cognoſcenda, dialecticas eſſe, id eſt, non veras & proprias, ſed veriſimiles. & ex

cauſis

Digitized by Google

Dialecticam interdum idem quod veriſimile, quæque ex cauſis remotis procedit.

cauſis remotis tantùm, quales ſunt illæ, quibus Dialectici in diſputationibus ſæpe vtuntur. Ita Græci & Latini Interpretes hunc locum enarrant. Nam quòd Dialecticum interdum ſumatur ab Ariſtotele, conſtat ex capite 20. & 25. libri 1. Poſteriorum, & ex cap. 8 libri 2. eiuſdem operis, & ex cap 3. lib 4. Phyſic. & ex cap. 11. lib. 7. primæ Philoſophiæ, & 6. libri 2. de Generatione animalium.

Quæſtio de animæ intellectiuæ independentia à corpore difficilis, ſed vtilis.

m *Eſt etiam de affectibus.*] Quæſtionem mouet, cuius explicatum difficile eſſe inquit, ſed tamen ad huius operis inſtitutum valde vtilem, & opportunum; ex eo enim pendent fundamenta diſputationis de animorum immortalitate: videlicet, vtrum anima intellectiua habeat operationem propriam, & à corpore independentem: ſi enim habet, vtique extra materiam cohærere poterit, proindeque immortalis cenſebitur: alioqui verò caduca, & internecioni obnoxia. Siquidem natura nullam formam otioſam, & operationis expertem in mundi vniuerſitate eſſe patitur.

1. Obiect. contra Ariſt.

2. Obiect.

Quidam hunc Ariſtotelis locum in reprehenſionem vocarunt, ac primùm id, quod dixit, ſi anima operationem propriam ſibi vendicat, poſſe eam ſeparari. Nam oculus propriam habet actionem; nempe actum videndi, nec tamen, vt à corpore ſeparetur, fieri poteſt. Deinde, quia modus ille argumentandi, ſi anima vendicat ſibi propriam operationem, poteſt eſſe extra corpus; ſi non vendicat, non poteſt; vitioſus eſt, & contra regulas ab ipſo Ariſtotele præſcriptas; ſiquidem ex antecedentis deſtructione procedit ad tollendum conſequens: cùm potiùs deberet, ſumpto oppoſito conſequentis, tollere, demolirique antecedens.

Dilut. 1.

Priori obiectioni omiſſis aliorum ſolutionibus, occurrit hoc loco Simplicius & Philoponus, viſionem non ſic eſſe propriam oculo, quaſi à corpore non pendeat, de quo propriæ operationis modo loquitur Ariſtoteles. Caietanus verò inquit, eam hic tantum cenſeri propriam actionem, quæ formis per ſe, non autem partibus integrantibus accommodatur.

Dilut. 2.

Ad poſteriorem obiectionem reſpondent Commentator, Aegidius Thienenſis, & Apollinaris, illum argumentandi modum rectè concludere in terminis reciprocantibus, cuiuſmodi ſunt, formam habere propriam operationem, & eſſe à materia ſeparabilem. Facilior eſt interpretatio Philoponi, Simplicij, Sancti Thomæ, Caietani, & aliorum aientium, non argumentari Ariſtotelem ijs verbis; ſed ſimplici tantùm aſſertione affirmare, ſi anima propriam ſortiatur operationem, poſſe à corpore abiungi; alioqui non poſſe.

Si anima ſine corpore non operatur, ſine corpore eſſe nequit.

n *Perinde atque de recto.*] Si nulla, inquit, animæ propria eſt operatio, non eſt anima ſeparabilis à corpore: ſed quæ illi tribuuntur, ſic tribui intelliguntur, vt multa rebus Mathematicis quaſi ſeiunctis à materia accommodantur, quæ tamen non ſunt ſine materia. Dicimus enim, verbi cauſa, rectum tangere ſphæram puncto, at tactus non poteſt à corpore abiungi: ſic ergo & de anima dicentur operationes, cùm tamen non ſint abſque corpore, ſi abſque illo agere nihil valet.

Paſſiones animæ cũ corpore ſunt communes.

Qui citò iraſcãtur.

Qui tardè.

Qui facilè timeant.

Ariſtot.

o *Videntur autem.*] Oſtendit, iram, cupiditatem, ceteroſque eiuſmodi affectus, ſeu paſſiones, communes eſſe animæ cum corpore. Omnis, inquit, operatio, ad quam corporis temperamentum operatur, non ſolius animæ eſt, ſed etiam corporis; atqui paſſiones ita ſeſe habent; non ergo ſolius animæ ſunt, ſed animæ & corpori communes. Aſſumptionem confirmat: quia quoſdam videmus leui de cauſa iraſci, vt cholericos, quibus mox circa cor ſanguis efferueſcit: alios vix ad iram commoueri, etiam graui oblata occaſione, vt eos, qui phlegmate abundant. Item, quoſdam vel minima cauſa timoris, expaueſcere, vt melancholicos; alios non item, vt quibus ſanguinea complexio eſt. Hoc autem ex eo prouenit, quia in his actionibus magnam ſibi partem vendicat corporis affectio. Qua de re Ariſtoteles copioſe in libro de Phyſiognomia, & 2. de Partibus animalium, capite 4.

Galenus

Galenus.

Galenus in libro, qui inſcribitur; Quod mores animi corporis temperamentum ſequantur. Illud tamen certum eſt, & perſpicuum, licet corporum temperaturæ ad eiuſmodi affectus inclinent, in cuiuſque poteſtate eſſe, accedente diuini numinis ope, ducem ſequi rationem, & inſurgentes motus ratione cohibere, ac totius ſtatum ad virtutem & probos mores componere, vt alibi ex profeſſo diſſeruimus.

Qui difficile.

p *Quare & definitiones.*] Ex ſuperioribus duo conſectaria deducit. Alterum eſt, affectus animæ cum corpore communes per materiam eſſe definiendos: ſicut enim ex materia habent eſſe, & eam in ſuo conceptu includunt, ita per eandem appoſitè innoteſcunt. Vnde ira rectè definitur vltionis, ex illata iniuria appetitio, cum feruore ſanguinis in corde. Alterum eſt, Philoſophi eſſe de anima diſſerere, aut de omni, aut de tali. Adiecit verò, aut de tali, ſiue, vt quidem interpretantur, propter intelligentias, quæ animæ cœlorum dicuntur, quarum conſideratio phyſicæ metam excedit: vel propter animam rationalem, cuius contemplatio non ex toto ad Phyſiologiam pertinet, vt fuit à nobis ſuperiùs declaratum. Huius ſecundi conſectarij ea ratio eſt, quia ex modo definiendi cuiuſque rei colligitur, ad quam ſcientiam quæque pertineat; ſiquidem definitio eſt principium; & diuerſitas principiorum ſcientiæ diuerſitatem arguit cùm igitur ea, quæ definiuntur per materiam, ſpectent ad Phyſicum, & forma definiatur per materiam, atque adeò & anima, quæ forma quædam eſt, conſequens ſit, vt animæ contemplatio ad Phyſiologum ſpectet.

1. Conſectarium. Ira quid. 2. Conſectarium. Ratio proximi conſectarij.

Verba illa, *ab hoc huius gratia,* notant cauſam efficientem & finalem, poniturque iræ finis pro forma: quia forma plerumque in finem incidit, ideoque infra dicitur, poni forma in definitione domus, cùm adhibetur, cuius gratia, id eſt, finis.

Forma & finis ſæpe coincidunt.

q *Diuerſo autem modo.*] Digreſſione quadam non aliena ab inſtituto diſtinguit modum definiendi in Phyſiologia, Medicina, Dialectica, Mathematica, & Metaphyſica. Phyſiologia & Medicina eodem pacto definiunt, niſi quòd illa totam entis naturalis amplitudinem comprehendit: hæc ſola corpora ſanitati morbiſque obnoxia. Docet ergo Ariſtoteles, Phyſiologum definire ex materia: Dialecticum ex forma, vt Iræ, & domus definitiones oſtendunt. Verùm quòd hi artifices non ita definiant, probabit aliquis in hunc modum: Phyſiologus non ſolùm materiam conſiderat, ſed etiam formam; imò & in formæ contemplationem maiori ſtudio incumbit, cùm illa multò nobilioris notæ ſit, quam materia: igitur non ex ſola materia, ſed ex forma etiam definiet. Quin & ita eſſe ex toto Phyſiologiæ diſcurſu liquidò conſtat. Præterea, Dialecticus paratus eſt ad diſputandum probabiliter de quacumque re, neque eius facultas ad hoc, aut illud definiendi genus contrahitur. Non igitur ex ſola forma, ſed pro re nata, & vt ſe ratio probabilis obtulerit, ita definiet ex materia, ex forma, ex vtroque, ex omnibus cauſarum generibus. Ad hæc (quidquid velit Themiſtius capite 9. & Auerroes comm. 17.) dicendum eſt, non eſſe mentem Ariſtotelis, Phyſiologum haud definire etiam per formam, cùm paulò poſt doceat, eum per materiam formamque definire: id enim indicant verba illa (an potiùs qui vtraque complectitur,) ſed tantummodò voluiſſe diſcrimen ponere inter Phyſiologum & Dialecticum, quòd cùm ille per materiam, etſi non per eam duntaxat, definire ſoleat: hic per formam definiat. Verùm & hoc non ita eſt accipiendum, quaſi Dialecticus non aſſumat etiam in definitionibus alia cauſarum genera; ſed quia cùm probabilia faciliaque conſectetur, & forma notior ſit, quàm materia, frequentius per formam definit. Alij volunt, cùm Ariſtoteles ait, Dialecticum per formam definire, nomine formæ ſignificare, quæ communia ſunt, neque definitam aliquam materiam reſpiciunt. Quæ expoſitio probabilis eſt: non tamen illa,

Qua rõne definire ſoleat Phyſiologus. Qua Medicus. Qua Dialecticus. Nõ videri Phyſiologũ definire per ſolã materiam. Neq; Dialecticũ per ſolam formam. Phyſiologus definit þ materiã, ſed nõ ſolam. Dialectic⁹ definit per formã frequentius, quia notior eſt.

quam affert M. Albertus tract. 1. cap. 7. Apollinaris quæſt. 9. Iandunus quæſt. 12. Ferrarienſis quæſt. 5. videlicet, formæ appellatione intelligi hoc loco genus & differentiam. Etenim verò definitio, quæ ſic traditur, exacta eſt; non autem vana & adumbrata, quales dixit Ariſtoteles, eſſe Dialecticas, quæ formam continent.

Qua rõne Mathematicus definiat. Qua Metaphyſicus.

r *De his autem.*] Mathematicus conſiderat, quæ ſunt in materia ſubiecta ſenſibus, non tamen prout ita exiſtunt: ſed abſtrahendo illa á tali materia, quam proinde in definitionibus nequaquam adhibebit. Primus autem Philoſophus, quia conſiderat, quæ re ipſa extra materiam ſunt, multò minus eam ad definiendum aſſiſcet. Hæc de definiendi methodo & ratione eo conſilio Ariſtoteles in hunc locum attulit, vt conſtet, quam viam in quærenda aſſignandaque ea, quam meditatur, animæ definitione, ſequi debet.

In reliquam partem huius libri.

De animæ natura diſſidium.

A IN reliquo primi huius libri progreſſu more ſuo recenſet Ariſtoteles veterum, qui de anima ſcripſerunt, opiniones, eaſque prolixa diſputatione refellit, priuſquam certi aliquid ex propria ſententia ſtatuat. Porrò tam atrox fuit ea de re certamen, vt nullum diuturnus, neque maius in ſcholis Philoſophorum extitiſſe videatur.

Animã nihil eſſe quidam putarunt.

B Omiſſa igitur eorum opinione, qui nihil omninò eſſe animam, totumque hoc nomen inane, ac fruſtra animantes appellari dixerunt, cuius dogmatis mentionem facit M. Tullius. 1. Tuſcul. q. lib.

Tres philoſophorum Sectę de anima.

reliquorum Philoſophorum placita in tres ſectas reduci poſſunt, vt ex c. 2. & 5. huius libri, & ex cap. 9. tertij colligitur. Harum prima animi naturam ex motu inueſtigabat. Secunda, ex cognitione, propterea, quod

C res animatæ hiſce duobus ab inanimis videntur diſtingui. Tertia, ex ratione incorporei, quòd crederent, oportere animam quidpiam ſubtile eſſe, & expers molis, vt ſeſe in totum corpus infundat, ac per omnes eius partes meet.

1. Secta. Aiã quid Democr.

D In prima ſecta numerantur, præter alios Democritus, Pythagoræi, Anaxagoras, Plato, & Alcmęon. Democritus, apud quem nihil eſt, quod non atomorum turba conficiat, credidit, animam eſſe quid concurſu fortuito conflatum ex corpuſculis inſectilibus, & rotundis; quæ perenni

A motu agitantur, proindeque appoſita eſſe videntur, vt alias quoque res ſubinde rapiant, & commoueant.

Quid Pythagor.

Pythagoræi á Democriti placitis non admodum alieni fuerũt. Ex ijs enim alij corpora indiuidua, quæ in aere continua conuerſione voluuntur; alij motricem eorum cauſam animã arbitrati ſunt:

Quid Anaxagoras.

Anaxagoras mentem, quæ primò mouit omnia, animam

B cenſuit; licet enim animam & mentem differre putarit, vtraque tamen, vt eadem natura vtitur. Itàque animam fontem, & originem omnis motus prædicauit;

Quid Platoni.

Plato in Phædro, & 10. libr. de legibus animam definijt id, quod ſe ipſum mouet, ſiue ſubſtãtiam, quæ cieret alia, nec aliena vi, ſed propria agitaretur.

Quid Alcmæoni.

Poſtremò Alcmæon ex motu animi vim inda-

C gauit, ſiquidem ideò animam immortalem eſſe ſibi perſuaſit, quòd videret corpora cęleſtia, quæ perẽni motu circũaguntur, immortalia eſſe.

2. Secta.

Ad ſecundam ſectam pertinent, qui, cùm nihil, niſi per ſuum ſimile, cognoſci poſſe exiſtimarent, & animam cognoſcendi principium ſtatuerent, vt de rerum principijs opi-

D nabantur, ita de animæ natura indicarunt. Plato igitur præter id, quod paulò ante de eius placito aſſeruimus, quia rerum principia numeros fecit, animam quoque ex numeris compoſitam in Timæo pronunciauit; quam compoſitionem non phy-

ſicam

Digitized by Google

Heracliti placitum de anim. Diogen. Thaletis. Critiæ. Empedoc.
ſicam, ſed ſymbolicam intelligere A
oportet, vt ſuo loco dicemus. Heraclitus verò, qui ignem rerum naturalium principium fecit, animam exhalationem calidam eſſe voluit. Diogenes, & qui ex aere omnia cõpoſuere, aerem; Thales humorem: Critias ſanguinem; Empedocles harmoniam quandam, & temperaturam elementorum.

3. Secta. Aliter etiã Democr. & Heracl. de aïa cenſuerunt. Hippocr.
Inter Philoſophos tertiæ ſectæ, B
qui ex incorporeo, ſiue tenui, animæ naturam ſcrutati ſunt, cenſentur, tum ex ſuperioribus nonnulli, vt Democritus, & Heraclitus, qui non illam tantùm, ſed hanc etiam viam ſecuti fuere: tum Hippocrates, qui dixit, animam eſſe ſpiritum te- A nuem per corpus omne diſperſum: & Zeno, qui eam vocauit cõcretum corpori ſpiritum; de quibus omnibus latè ſcripſit M. Tullius 1. Tuſculanarum quæſt. Auicenna 6. Natur. parte prima, cap. 2. Plutarchus quarto de placitis, capite ſecundo, & tertio. Plotinus libro ſeptimo Enneadis quartæ. Macrobius in primo libro de ſomnio Scipionis. D. Nemeſius in libro de natura hominis, c. 2. B Theodoretus libro de natura hominis. D. Gregorius Niſſenus in diſputatione de anima & reſurrectione. Tertullianus in ſuo libro de anima. Lactantius in libro de opificio Dei, c. 17. D. Iuſtinus in parœneſi. Abulenſis paradoxo 5. cap. 51.

Zeno. Tullius. Auicen. Plutar. Plotin. Macrob. D. Nemeſ. Theodor. D. Greg. Niſſen. Tertull. Lactant. Iuſtinus. Abulen.

CAPVT II.

VErum enimverò neceſſe eſt conſiderantes de anima, & de his dubitantes, ac ambigentes, quę nos oportet, procedentes inuenire atque percipere in medium eorum antiquorum afferamus opiniones, qui de anima tractarunt aliquid, atq; dixerunt, Vt ea quidem accipiamus, quæ bene ſunt dicta, ab his autem caueamus, quæ non bene, recteq; dicta fuere. Initium autem inquiſitionis hoc erit profectò congruum, ſi prius poſuerimus ea, quæ maximè videntur animæ competere ſuapte natura. Animatum itaque duobus his ab inanimato maximè differre videtur, motu ac ſenſu. A maioribus etiam noſtris hæc duo ferè de anima accepimus. Inquiunt enim nonnulli, animam id eſſe, quod maximè primoq; mouet, atq; exiſtimantes, fieri non poſſe, vt id aliud quidquam moueat, quod non moueatur, animam vnum quid eorum eſſe putarunt, quæ motu cientur. Quocirca Democritus ignem, atque calorem ipſam cenſuit eſſe. Nam cùm ſint infinitæ figuræ, ac indiuidua corpora rotunda, dicit, ignem & animam eſſe. Hæc indiuidua corpora ſimilia corpuſculis ijs eſſe, quæ in aere ferri videntur, in ipſis, inquam, radijs, qui per feneſtram ingrediuntur, & rerum elementa generandarum, ſeminaq; totius eſſe naturæ dixit. Eadem & Leucippus ille cenſebat. Horum igitur corporum ea, quæ ſunt rotunda ignem ac animam aſſerunt eſſe, propterea, quòd maximè omnium figuræ tales totum corpus ingredi, penetrareq; poſſunt, atque cetera mouere, cum moueantur & ipſa, arbitrantur enim, animam id eſſe, quod motum animalibus præbet. Quapropter & reſpirationem viuendi rationem, atque cauſam eſſe putant. Nam eò quòd continet contrahente corpora, comprimenteve, ac extrudente figuras eas, quæ præbent animalibus motum, quia nec ipſæ vnquam quieſcunt, ſuccurſum, auxiliumq; reſpiratione fieri

Text. 19. Text. 20. Text. 21.

dicunt, ingredientibus alijs figuris ſimilibus, quæ quidem egredi prohibent ipſas, quæ animalibus inſunt, id repellendo quod contrahit, atque pre-
Text.22. *mit, & eo, uſque viuere animalia quouſque id facere poſſunt. Videtur*
autem & id, quod à nonnullis Pythagoricis dicitur, eandem habere ſententiam. Quidam enim ipſorum ea corpuſcula, quæ agitantur in aëre,
quidam id quod illa mouet ac agitat, animam eſſe dixerunt, propterea
quòd continuè moueri videntur, etiamſi nullus ventus penitus afflet. Eodem feruntur ij, qui dicũt, animam id eſſe, quod ſeipſum agitat motu. Etenim omnes ij motum videntur putaſſe maximè proprium eſſe animæ, &
alia quidem vniuerſa per animam, hanc autem à ſe ipſa moueri. Quia ni-
Text.23. *hil videbant mouere, quod non moueatur & ipſum. Similiter & Anaxagoras id, quod mouet, animam eſſe dicit, & ſi quis alius cenſuit vniuerſum, mentem mouiſſe, non tamen perinde penitus atque Democritus. Is*
enim animam & intellectum ſimpliciter idem eſſe putauit. Etenim id,
quod videtur, verum eſſe dicebat. Quocirca rectè dixiſſe, inquit, Homerum, Hectora iacere alia ſapientem. Non igitur vt potentia quadam circa
veritatem vtitur mente, ac intellectu, ſed idem eſſe animam dicit & in-
Text.24. *tellectum. Anaxagoras autem minus de ipſis explanat, multis enim in locis, boni rectiq; mentem cauſam eſſe dicit, alibi autem animam ipſam mẽtem eſſe aſſerit. Nam animalibus vniuerſis, tam paruis, quàm magnis tam*
præſtabilibus, quàm minus etiam præſtabilibus mentem ineſſe dicit. At
Text.25. *ea mens tamen & intellectus, cui prudentia tribuitur, non vniuerſis ſimi-*
liter animalibus, quin etiam neque cunctis hominibus ineſſe videtur. Omnes igitur ij, qui ad animantis reſpexere motum maximè motiuum, animam eſſe putarunt. At qui cognitionem animaduertunt ipſius, ac ſenſum,
quibus res cognoſcit, et ſentit, ij dicunt, animam ipſam principia rerum eſſe. Atqui plura principia faciunt hæc ipſa, qui verò vnum id ipſum animam eſſe cenſent. Empedocles enim ex elementis quidem vniuerſis ipſam conſtare cenſet, tamen & vnumquodque iſtorum animam eſſe putat. Dicit enim,

Text.26. Terram nam terra, lympha cognoſcimus vndam;
Aetheraque æthere, ſane ignis dignoſcitur igne;
Sic & amore amor, ac triſti diſcordia lite.

Eodem & Plato modo animam in Timæo ex elementis conſtare cenſet.
Simili namq; eius quoque ſententia cognoſcitur ſimile: & res ipſæ ex principijs ſunt. Similiter determinatum eſt ab eodem, & in hiſce, quæ de Philoſophia dicuntur, animal quidem ipſum ex ipſius vnius idea formavè, &
ex longitudine prima, & latitudine profunditatéve cõſtare, cetera verò
Text.27. *ſimili modo. Inſuper & alio pacto, intellectũ quidem, eſſe vnum ipſum, ipſa verò duo, ſcientiam. Eſt enim ipſa tantũ ad vnum proceſſio. Superficiei*
præterea numerũ, opinionẽ: ſolidi ſenſum: nam numeri quidẽ, formæ ipſæ,
& principia dicebantur; ſunt autem ex elementis. Res uerò partim intellectu, partim ſcientia, partim opinione, partim ſenſu dijudicantur, ac diſcer-
Text.28. *nuntur, atque hi numeri formæ ſunt rerum. Cùm autem anima moti-*

uum

uum, & cognitiuum ſit, quidam vtrumque complexi ſunt, atque animam numerum eſſe ſe ipſum mouentem aſſeruerunt. Omnes tamen de principijs, quæ & quot ſunt, inter ſeſe diſsentire Videntur. Atque maximè quidem ij, qui corporea putant eße, ab his diſſentiunt, qui incorporea ponunt, minus autem ab his, qui compoſuerunt, & ex vtriſque principia rerum aſſignauerunt. Diſsentiunt etiam & de multitudine eorundem, quidam Tex. 29. enim vnum, quidam plura principia dicunt eſſe. Atque, Vt de principijs ſenſerunt, ſic de anima etiam determinauerunt. Non enim abeſt à ratione in primorum natura mouendi cauſam collocare. Quapropter, ignis quibuſdam eſſe videtur, is enim ſubtiliſſimarum eſt partium & longè magis, quàm elemēta cetera incorporeus, mouetur inſuper & cetera primò mouet. Democritus autem & ſubtilius dixit, cum aſſignauit, cur eſt iſtorum Tex. 30. Utrumque: dixit enim, animam quidem mentemq́; idem eße. Hoc autem ex ipſis primis, atq; indiuiſibilibus corporibus eße. Atq; ob partium quidem ſubtilitatem mouere, ob figuram verò moueri. Figuram autem omnium mobiliſſimam figuram rotundam aßerit, talemq́; eße intellectum, et ignem. At Anaxagoras videtur quidem aliud animam, aliud intellectum Tex. 31. mentémve dicere, quemadmodū & antea diximus, vtimur tamen vtriſq́; perinde atque vna natura. Verum mentem principium maximè omnium ponit. Solam namq; rerum omnium ipſam, ſimplicem, & non miſtam, & puram eße, ſinceramq́; dixit. Atque eidem principio hæc vtraque tribuit, cognitionem, inquam, & motum: dicens, Uniuerſum mentem mouiße. Thales etiam videtur ex hiſce, quæ tradita memoriæ ſunt, motiuum quod- Tex. 32. dam animam ipſam eße putaſſe. Siquidem dixit, Magnetem habere animam: quia mouet, trahitq́; ferrum. Diogenes autem, ſicut & alij quidam, aërem ipſam cenſuit eße, hunc ſubtiliſſimæ ſubſtantiæ rerumq́; principium putans. Idcirco cognoſcere atq; mouere animam dixit, hoc quidem cognoſcere, quo primùm eſt, et ex hoc ipſo cetera conſtant: hoc autem eſſe motiuum, quo ſubtiliſſimum eſt. Heraclitus quoq; principium ait animam eſſe, quippe cum exhalationē eſſe, ex qua cetera dicit conſtare: & maximè incorporeum eße, & ſemper fluere dicat: atque id, quod mouetur, eo quòd motu cietur, cognoſci conſtat. Moueri autem res vniuerſas: & ipſe, & alij complures arbitrabantur. Simili modo & Alcmæon de anima putaße videtur. Dicit enim, immortalem eße, ex eo, quia ſimilis ipſis immortalibus eſt. Quod quidem ideò dixit ipſi competere; quia ſemper mouetur. Mouentur enim & res omnes diuinæ continuè ſemper: Luna inquam, Sol, Stellæ, totumq́; cælum. Quidam, & magis importuni, animam aquam eße dixerunt, vt Hippo: qui quidē ad hanc ſententiam ratione ſeminis videtur eße compulſus, quia omnium ſemen humidū eſt: etenim redarguit eos, qui ſanguinem animam eße aſſerunt, quia ſemen ſanguis non eſt: Hoc autem primam animam eße dicit. Sunt & qui ſanguinem ipſam eße dixerunt, vt Critias, ſentire ipſum maximè proprium animæ eße putantes. Quod quidem competere propter naturam ſanguinis crediderunt. Nam omnia elementa, præter terram, iudicem habuerūt. Hanc autē nemo tribuit animæ,

B 3 niſi

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Text.33. *niſi quis ipſam dixerit ex omnibus elementis conſtare, aut omnia eſſe. Vt*
igitur in ſumma omnia redigamus, tribus his omnes animam motu, ſenſu,
incorporeoq́, diffiniunt, quorum vnumquodq; reducitur ad principia re-
rum, vt patuit. Quapropter & ij, qui cognitione diffiniunt animã, aut ele-
mentum, aut ex elementis faciunt ipſam, ſimiliter omnes, præter vnum;
dicentes. Inquiũt enim, ſimile ſibi cognoſci, atq; cùm vniuerſa cognoſcat,
ac percipiat anima, ex vniuerſis rerum principijs ipſam conſtare dicunt.
Text.34. *Quibus igitur placuit, vnã cauſam elementumq́, vnum ponere rerum, ij*
animam etiam vnum, veluti ignem, aut aerem eſſe ponunt. Qui verò plu-
ra rebus principia tribuunt, ij plura quoq; dicunt animã eſſe. Solus autem
Anaxagoras mentem paſſione vacare dicit, & nihil prorſus cum ceteris
habere commune. Verùm cum talis ſit, quonam pacto cognoſcat, et quam
ob cauſam neq; ille dixit, neq; ex dictis percipi poteſt. At verò, qui con-
trarietates in principijs faciunt, ij conſiciunt animam etiam ex contrarijs.
Text.35. *Qui verò tantum alterum ponunt contrariorum, calidum, inquam, aut*
frigidum, aut aliquid aliud huiuſcemodi, ij ſimiliter & animam vnũ isto-
rum aſſerunt eſſe. Quapropter & nomina ipſa ſequuntur. Nam ij, qui ca-
lidum eſſe dicunt, inde inquiunt ipſum viuere dictũ nominatumq́, fuiſſe, &
ij rurſus, qui frigidum eſſe cenſent, animã inde nuncupatam ob reſpiratio-
nẽ, & refrigerationem aſſerunt eſſe. Hęc igitur ſunt, quę de anima tradita
ſunt à maioribus noſtris, et hæ ſunt cauſæ, ob quas illi talia de ipſa dixerũt.

CAPVT III.

Text.36. *CONſiderandum eſt autem primum de motu. Nam fortaſſe non ſolùm*
falſum eſt, ſubſtantiam animæ talem eſſe, qualem ij dicunt, qui ani-
mam id aſſerunt eſſe, quod ſe ipſum mouet, aut mouere poteſt, ſed etiam
vnum id eſſe quoddam videtur eorum, quæ nequeunt eſſe, motum inquã
ipſi ineſſe, atq; competere. Non neceſſarium igitur eſſe id omne moueri,
Text.37. *quod mouet, olim iã diximus, & probauimus. Cum autem omne, quod mo-*
tu cietur, dupliciter moueatur, aut enim per aliud, aut per ſe mouetur. Per
aliud autem id omne moueri dicimus; quod eſt in eo, quod motu cietur; vt
nauigantes. Hi namq; non perinde atque nauis mouentur. Hęc enim per ſe
mouetur, illi motu cientur, quia ſunt in eo, quod motu cietur. Quod quidem
ita eſſe patet in partibus. Motus enim proprius pedum eſt ambulatio, qua
mouentur & homines. Tunc autem hiſce motus non ineſt, vt patet, in na-
uigantibus. Cum igitur id, quod mouetur, vt diximus, bifariam dicatur
moueri, conſideremus tunc oportet de anima, ſi per ſe moueatur, motuſq́,
particeps ſit. Cum igitur quattuor ſint motus, latio, alteratio, accretio, atq;
Text.38. *decretio, aut iſtorum vno, aut pluribus, aut omnibus, vt patet, mouebi-*
Text.39. *tur. Quod ſi non per accidens moueatur: natura ſanè motus inerit ipſi. At*
ſi hoc ſit: locus etiam eidem competet. Omnes enim iam dicti motus in loco
ſunt. Quod ſi ſubſtantia ſit animæ ſe ipſam motu ciere, non per accidens
inerit ipſi motus, vt ineſt albedini, aut tricubito. Mouentur enim & ipſa,

uerum

Verum per accidens. Quippe cum corpus id moueatur, cui res tales inſunt.
Quapropter & locus nullus ipſorum eſt, at erit animæ ſine controuerſia
locus, ſi natura motus particeps eſt. Præterea, ſi natura motu cietur, Vi Text.40.
quoque moueri poteſt, & ſi Vi mouetur, & natura moueri poteſt. Eodem
modo de quiete quoque dicere poſſumus. In hoc enim natura res quieſcere
ſolet, In quod ſuapte natura mouetur. In hoc pari modo Vi planè quieſcit,
in quod Vi pulſa mouetur. Atqui motus erunt animæ Violenti, quietésVe,
neque ſi fingere Volumus, aſſignare facile poſſumus. At Verò ſi ſurſum
mouebitur, ignis erit, deorſum, terra. Hiſce namque corporibus hi motus
competunt. Eadem eſt & de medijs corporibus ratio. Præterea cũ videa- Text.41.
tur anima corpus mouere, rationi cõſentaneum eſt, ijs motibus ipſum mo-
uere, quibus & ipſa mouetur. Quod ſi id ſit, conuertendo Verè quoque di-
cere poſſumus, eo ipſam motu cieri, quo mouetur & corpus. At latione
corpus mouetur. Quare mutabitur & anima perinde atque corpus, & aut
tota, aut partibus locum mutabit. Quòd ſi id fieri poteſt, fieri quoque po-
teſt, Vt aggreſſa rurſus corpus ingrediatur. Ex quo fiet, ut animalium ea,
quæ mortem obierunt, reſurgant. At enim motu per accidens ab alio quo- Text.42.
que mouebitur. Animal enim Vi pelli poteſt. Non autem oportet cuius in
ſubſtantia ineſt, à ſe ipſo moueri: id ab alio motu cieri, niſi per accidens,
quemadmodum neq; quod per ſe, Vel propter ſe bonum eſt, id per aliud
oportet aut gratia cuiuſpiam eſſe. Animam aũt, ſi mouetur, à ſenſibilibus Text.43.
maximè quiſpiam dicet moueri. At Verò ſi mouet ſe ipſam anima, & ipſa
quoq; mouetur. Quare cum omnis motus exitus atq; remotio ſit eius, quod
motu cietur, ea ratione qua motum ſubit, anima nimirum ex ſubſtantia
dimouetur, & exit, niſi ſe ipſam per accidẽs moueat, at motus, Vt inquiũt,
ſubſtantiæ eſt ipſius per ſe. Quidam autem aſſerunt, animam id corpus, in Text.44.
quo eſt, eodem mouere modo, quo & ipſa mouetur, Vt Democritus, qui
quidem perinde atq; Philippus Comicus dicit. Ille namque Dædalum, ait,
ligneam Venerem confeciſſe, quæ motu mouebatur argenti Viui, quòd in
illã infudit. Et Democritus pari modo pilas indiuiſibiles ſecũ trahere cor-
pus totum, atque mouere dicit, ex eo, quia nunquam ipſæ quieſcunt ſuapte
natura, deſinuntq; moueri. Nos autem ipſum interrogabimus, ſi quietum
etiã idipſum faciat Vnquam. Atq; quonam pacto quietum faciet, difficile
eſt dictu; Vel potius dici non poteſt. Omninò autem anima non ſic mouere
Videtur animal, Vt inquiunt ipſi, ſed electione quadam, intellectionéue.
Eodem autem modo Timæus etiam animam corpus mouere dicit. Mouere Text.45.
enim ipſam ex eo cẽſet, atq; aſſerit corpus, quia mouetur: propterea quòd
ad ipſum connexa eſt. Ipſe enim dicit ex elementis eam conſtitutam, nu-
meriſq; diſtinctam ſonoris, ut inſitum ſonoritatis atque concentus habeat
ſenſum, & ut uniuerſum feratur conſonis lationibus rectitudinem coegit,
atque reflexit in circulum, & cum unum in duos diuiſiſſet circulos duobus
in punctis coniunctos, rurſum unum in ſeptem orbes diuiſit, quoniam la-
tiones ipſius cæli motiones ſunt animæ, quibus ipſa mouetur. Primum igi- Text.46.
tur non rectè dicitur, animam magnitudinem eſſe. Nam animam uni-

uerſi talem ipſe vult eſſe, qualis eſt ea, quæ mens & intellectus uocatur; non qualis eſt ſenſitiua, nec qualis eſt ea, quæ eſt principium cupiendi,
Text.47. *quippe cùm harum motus non ſit, ut patet, conuerſio. Intellectus autem unus eſt, & continuus, perinde ac intellectio. Intellectio verò eſt ipſius intellectus conceptus. Sed hi, nimirum unum hoc ſunt, quod aliud deinceps poſt alium eſt, uti numerus, ſed non uti magnitudo. Quocirca nec intellectus hoc pacto continuus eſt, ſed aut partibus penitus uacat, aut non eſt, ut magnitudo, continuus. Atque ſi magnitudo ſit, quonam pacto quacumque ſuarum intelliget partium, ſiue illæ ſint magnitudines, ſiue etiam puncta, ſi hæc quoque partes appellare oporteat? Nam ſi puncto, puncta uerò ſunt infinita, nunquam pertranſibit, ut patet. Sin magnitudine ſæpius, uel infi-*
Text.48. *nities idem intelliget. At uidetur & ſemel intelligere poſſe. Quòd ſi ſat eſt quauis partiũ tangere, quid oportet aut orbe verſari, aut omnino magnitudinem ipſum habere? Quòd ſi neceſſe eſt ipſum intelligere toto tangentem circulo, quis eſt ipſarum partium tactus? Præterea, quonam pacto uel impartibili partibile, uel impartibile partibili ipſe intelliget? Neceſſe eſt autem, intellectum eſſe circulum hunc. Intellectus namque motus intellectio eſt: circuli uerò conuerſio. Si igitur intellectio conuerſio eſt, & circulus is intellectus profectò erit, cuius talis conuerſio intellectio eſt: Aliquid præterea ſemper intelliget, oportet enim ipſũ aliquid intelligere ſemper. Quippe cum conuerſio ſit perennis, atque perpetua. At conſtat, intellectionum rerum earum, quæ cadunt ſub actionẽ, terminos eſſe, ac fines; omnes enim alicuius ſunt gratia. Contemplatiuæ quoque rationibus identidem terminantur, & rationum aliam definitionem, aliam demonſtrationem eſſe patet. Demonſtrationes autem & ex principio ſunt, & finem habent quodammodo ratiocinationem, aut concluſionem. Quòd ſi non terminantur, ac ſaltem nõ ad principium redeunt, ſed medium extremumq; ſemper ſumentes rectà proficiſcuntur. At conuerſio rurſus, vt patet, ad principium redit, atq; reflectitur. Diffinitiones etiam finitæ ſunt, atq; terminatæ. Præterea, ſi ſæpius eadem conuerſio fiat, idem ſæpius intelligere oportebit. Præterea intellectio quieti magis & ſtatui, quàm motui ſimilis eſſe uide-*
Text.49. *tur. Eodem modo & ipſa etiam ratiocinatio. Atqui neque beatum id eſt, quod non eſt facile, ſed uiolentum omnibus ut patet. Quòd ſi motus non ſit ipſius ſubſtantia, præter naturam ſanè mouebitur. Laborioſum eſt etiam coniunctum eſſe cum corpore, neque abſolui ab eo poſſe, & inſuper maximopere fugiendum. Quippe cum melius ſit intellectui non eſſe cum corpo-*
Text.50. *re: quemadmodum & dici ſolet, & complures plane conſentiunt. Cauſa præterea, qua cælum conuertitur, non uidetur ex dictis illis emergere. Neque enim animæ ſubſtantia cauſa eſt conuerſionis, ſed per accidens hoc modo mouetur, nec etiam corpus, ſed anima corpori potius cauſa eſt motionis. At uerò neque quia dicitur ita melius eſſe: & tamen oportebat ideo Deum animam in orbe uerſari facere, quia melius eſt ipſi moueri, quam ſtare, & hoc pacto moueri, quàm alio modo.*
Text.51. *Verum enim cum huiuſmodi conſideratio magis alijs accommodetur ſermonibus,*

monibus, eam nunc omittamus. Illud autem abſurdum euenire videtur:
tam huic ſententiæ, quàm etiam compluribus alijs, quæ dicuntur de ani-
ma. Etenim coniungunt quidem animam cum corpore, ponuntq́; ipſam in
eo: & tamen nihil prorſus determinant, quam ob cauſam, & quomodo
ſeſe habente corpore, quod tamen neceſſarium eſſe videtur. Nam ob pro- Tex. 52.
pinquitatem, hoc quidem agit, illud patitur: & hoc rurſus mouetur, illud
autem mouet, quorum nihil ſanè quibuſuis inter ſeſe competit. At illi di- Tex. 53.
cere quidem, quale quid ſit ipſa anima, enituntur: de ſuſceptiuo verò cor-
pore nihil penitus dicunt, atque determinant, perinde quaſi fieri poſſit, vt
quæuis anima ſine vllo diſcrimine quoduis corpus ingrediatur, vt Pytha-
goricorum fabulæ dicunt: quodlibet enim propriam ſpeciem habere, for-
mamq́; videtur. Perinde igitur dicunt, atque ſi quiſpiam artem fabri-
lem fiſtulas ingredi dicat. Etenim ars quidem inſtrumentis, anima verò
corpore vtatur oportet.

CAPVT IIII.

Est autem & alia quædam opinio de anima tradita, probabilis quidem Tex. 54.
compluribus, & nulla earum inferior, quæ de ipſa dicuntur, reproba-
ta tamen & hiſce rationibus, quæ in communibus ſermonibus fiunt. Ani-
mam enim harmoniam quandam inquiunt eſſe; harmoniam namq; tem-
perationem eſſe, compoſitionemq́; contrariorum dicunt, & corpus ex con-
trarijs compoſitum eſſe. Verum enim harmonia quidem ratio quædam Tex. 55.
eorum eſt, quæ ſunt permiſta, vel etiam compoſitio. Anima autem neu-
trum iſtorum eſſe poteſt, vt patet. Præterea harmonia non eſt mouere,
animæ autem id omnes maximè tribuunt. Accommodatius autem har- Tex. 56.
monia de ſanitate, atque omninò de virtutibus corporis, quàm de anima
dici poteſt, atque manifeſtiſſimum id erit profectò, ſi quiſpiam operatio-
nes, atque affectus animæ in aliquam harmoniam reducere enitatur, ac-
commodare namque perdifficile eſt. Præterea in duo reſpicientes har- Tex. 57.
moniam dicere conſueuimus, & propriiſſimè quidem earum magnitudi-
num compoſitionem, quæ motum habent, poſitionémve, cum adeò ſint
coniunctæ, vt nihil eiuſdem generis inter ſeſe ſuſcipere poſſint. Hinc
autem & rerum rationem miſtarum. At neutro profectò modo conſen-
taneum eſt rationi, harmoniam animam appellare. Neque partium cor-
poris compoſitio, facilis eſt admodum inquiſitionis; complures namque
compoſitiones ſunt, vt patet, & variæ partium. Cuius igitur, aut quonam Tex. 58.
pacto intellectum, aut etiam ſenſitiuum, aut appetitiuum, compoſitionem
eſſe putare oportet. Similiter abſurdum eſt ſanè, miſtionis quoq; ratio-
nem animam eſſe putare: non enim elementorum miſtio rationem habet
eandem in carne, & oſſe, ceteriſq́; corporis partibus. Fiet igitur, vt com-
plures habeat animas per totum corpus, ſi partes quidem vniuerſæ cor-
poris ex elementis conſtent permiſtis, ratio verò miſtionis harmonia ſit,

Tex.59. vt inquiunt, animaq́;. Id etiam quiſpiam & ab Empedocle non iniuria
petet: Vnamquamque namque partium aliqua ratione dicit eſſe confe-
ctam. Vtrum igitur ratio ipſa ſit anima, an potius ſit aliquid aliud ani-
ma, & ipſis membris adueniat. Prætereà, vtrum cuiuſuis miſtionis ſine
vllo diſcrimine cauſa ſit ipſa concordia, an eius, quæ ratio conficitur? Et
hæc vtrum ſit ipſa anima, an aliquid diuerſum à ratione. Hæc igitur ta-
Tex.60. les dubitationes habere videntur. Verum, ſi anima diuerſum à miſtione
ſit, vt diximus, cur vna cum ratione carnis & ceterarum etiam anima-
lis partium tollitur? Inſuper ſi non vnaquæque partium animam habeat,
ſi non ſit anima ratio miſtionis, quid eſt, quo decedente corrumpitur ani-
Tex.61. ma? Ex his igitur, quæ dicta ſunt, patet, animam nec harmoniam eſſe
poſſe, nec orbe verſari, per accidens tamen (vt diximus) moueri poteſt,
Tex.62. & ſeipſam mouere. Mouetur namque corpus, in quo eſt, mouetur autem,
vt patet ab anima, alio verò modo fieri nequit, vt ipſa moueatur motu ad
locum accommodato. At enim rectius de hac ipſa quiſpiam ad talia re-
ſpiciens dubitabit, putabitq́; ipſam moueri. Dolere namque dicimus ani-
mam, gaudere, confidere, timere, inſuper iraſci, ſentire, ratiocinari, quæ
Tex.63. quidem omnia motus eſſe videntur. Quapropter, ipſam quiſpiam exiſti-
mabit moueri. Verum, id non neceſſarium eſt. Nam etſi quàm maximè
dolere vel gaudere, vel ratiocinari motus ſunt, vel potius moueri, tamen
ipſum moueri ab anima eſt. Iraſci namque aut timere, eſt hoc modo mo-
ueri cor. Ratiocinari autem, aut tale forſitan eſt, aut etiam aliud. Atq;
quædam iſtorum fiunt, cùm aliqua latione mouentur, quædam, cum aliqua
Tex.64. alterantur. Quænam verò ſint illa, & quomodo fiant: alia ratio eſt. Dice-
re autem animam iraſci, vel timere: ſimile eſt atque ſi quiſpiam animam
texere dicat, vel ædificare. Nam melius eſt fortaſſe, dicere, non animam,
ſed hominem anima miſereri, vel diſcere, vel ratiocinari, idq́; non, quia
motus in illa ſit: ſed quia nonnunquam quidem vſque ad illam, nonnun-
quam verò ab illa, veluti ſenſus quidem ex hiſce, recordatio autem ab illa
Tex.65. ad eos motus vel ſtatus, qui ſunt in ipſorum ſenſuum inſtrumentis. In-
tellectus autem aduenire videtur, & ſubſtantia quædam eſſe, ac non cor-
rumpi. Nam ab ea maximè, quæ in ſenectute fit obfuſcatione, corrumpe-
retur, nunc autem perinde fit, atque in ſenſuum inſtrumentis. Etenim ſi
ſenex talem acciperet oculum, videret ſicut & iuuenis. Quare ſenectus
non eſt, quia anima quicquam eſt paſſa, ſed quia id, in quo eſt, aliquid
Tex.66. paſſum eſt, quemadmodum in ebrietatibus, & morbis fieri ſolet. Et ip-
ſum igitur intelligere, ac contemplari marceſcit, quia aliud quoddam in-
tus corrumpitur. Ipſum autem paſſione vacat. Ratiocinari verò, & ama-
re, aut odiſſe, non ſunt illius affectus, ſed huiuſce, quod habet illud, ea ra-
tione qua illud habet. Quapropter & hoc corrupto, nec recordatur, nec
amat. Non enim erant illius, ſed ipſius communis, quod quidem perijt. In-
Tex.67. tellectus autem diuinum quid eſt fortaſſe, paſſioneq́; vacat. Eſſe igitur
impoſſibile moueri animam, perſpicuum iam ex dictis euaſit. Quod ſi om-
ninò non motu cietur, patet, nec à ſe ipſa motu cieri. Atqui numerum ani-

mam

Digitized by Google

nam eſſe dicere ſe ipſum motu cientem, multo longius quàm ea, quæ dicta ſunt, à ratione diſtare videtur. Nam ijs, qui id aſſerunt, ea primum impoſſibilia, quæ emergunt ex motu, deinde propria quædam ex eo, quia dicunt, ipſam numerum eſſe, eueniunt. Quo namque modo vnitatem moueri intelligere oportet, & à quo, & quonam pacto, cum impartibilis ſit, & nullam habeat differentiam? Si enim motiua ſit, atque mobilis, diuerſam eſſe oportet. Tex 68. *Præterea, cum lineam quidem motione ſuperficiem facere dicant, punctum autem lineam: vnitatum etiam motus erant continuò lineæ. Punctum enim vnitas eſt poſitionem habens. Atque numerus animæ, iam alicubi eſt; poſitionemq́; habet. Præterea, ſi quis à numero numerum, vel vnitatem abſtulerit, alius relinquitur numerus.* Tex.69. *Atqui plantæ, multaq́; animalium viuunt diuiſa, & eandem animam ſpecie videntur habere. Atque nihil referre videbitur, vnitates dicantur, an corpuſcula parua. Etenim, ſi puncta fiant ex Democriti pilulis, modò maneat quantitas, erit in ipſis aliud quidem quod mouet, aliud autem, quod mouetur, ſicut in magnitudine. Non enim quia magnitudine differunt, aut paruitate, id quod dictum eſt, accidit; ſed quia ſubeunt quantitatem. Quocirca neceſſe eſt, aliquid eſſe, quod ipſas vnitates mouebit: quòd ſi id, quod in animali mouet, anima eſt, & id, quod in numero mouet, anima eſt. Quare anima non eſt id, quod mouet, atque mouetur; ſed id, quod mouet duntaxat.* Tex.70. *At verò qui fieri poteſt, vt hæc vnitas ſit? oportet enim ipſius ad ceteras aliquam differentiam eſſe, at vnici puncti, quænam præter poſitionem eſſe differentia poteſt? ſi igitur vnitates punctáve, quæ ſunt in corpore diuerſa ſunt ab vnitatibus animæ, atque punctis: erunt ipſæ vnitates in eodem profectò loco. Punctum enim animæ locum occupabit puncti corporis. Atqui, quid obſtabit ac prohibebit, vt, ſi duo puncta ſunt ſimul in eodem loco, & plura ſint duobus ac infinita. Quorum enim locus indiuiſibilis eſt, & ipſa indiuiſibilia ſunt.* Tex.71. *Sin verò ea puncta, quæ ſunt in corpore ſint ipſe numerus animæ; vel ſi numerus, qui ex punctis conſtat, quæ ſunt in corpore, ſit ipſa anima, cur non omnia corpora animam habent? nam in cunctis puncta eſſe videntur, & etiam infinita. Inſuper qui fieri poteſt, vt ſeparentur, ac abſoluantur à corporibus ipſa puncta? Siquidem lineæ non diuiduntur in puncta.*

CAPVT V.

Fit autem, vti diximus, vt partim idem ij dicant, quod illi, qui corpus quoddam ſubtilium partium animam eſſe dixerunt, partim proprium ipſos comitetur abſurdum, corpus ab anima perinde moueri, atque Democritus aſſerebat. Tex.72. *Nam cùm anima ſit in omni corpore ſentiente, neceſſe eſt, in eodem duo corpora eſſe, ſi anima corpus aliquod eſſe ponatur. Et horum etiam ſententia, qui animam numerum eſſe cenſent, ſit, vt in*

vno

*tatem, aut qualitatem, aut aliquod alind enumeratorum iam prædicamen-
torum ſignificat) Utrum ex Uniuerſis, an non ex Uniuerſis anima con-
ſtet? At non Videntur communia omnium eſſe elementa. Ex hiſcéne
igitur ſolis conſtat, quæ ſubſtantiarum ſunt elementa? At quonam pacto
ceterorum etiam Unumquodque cognoſcit? An dicent, Uniuſcuiuſque
generis elementa atque propria principia eſſe, ex quibus anima conſtat?
Erit igitur ipſa & quantitas, & qualitas, & ſubſtantia. At fieri nequit,
Ut ex quantitatis elementis ſubſtantia ſit, & non quantitas. Eos igitur,
qui cenſent, animam ex Uniuerſis conſtare, hæc & huiuſcemodi alia co-
mitantur. Abſurdum eſt etiam, ſimile quidem à ſimili non pati dicere:* Tex. 79.
*ſimile Verò ſentire ſimile, ſimileq́; cognoſcere, ſimile putare, atque aſſe-
rere. Deinde ſentire pati quoddam eſſe, moueriq́; ponere, & intelligere
ſimiliter, & cognoſcere. Atqui multas dubitationes ac difficultates Em-
pedoclis habere ſententiam, (corporeis inquam elementis, & ſibi ſimi-
libus cognoſci res ſingulas) teſtatur id, quod experientia latè patet. Par-
tium enim animalium corporum ea, quæ ſunt ſimpliciter terræ, Ut oſſa,
nerui, pili, nihil ſentire Videntur. Quare neque ſimilia ſibi: At oporte-
bat tamen. Præterea, cuique principiorum maior ignoratio, quàm co-* Tex. 80.
*gnitio inerit nimirum. Vnumquodque enim cognoſcet Unum, multa au-
tem ignorabit. Cetera namque omnia. Fit etiam Empedoclis eadem ſen-
tentia, Ut Deus ſit amentiſſimus; quippe cùm ipſe ſolus Unum elemento-
rum non comprehendat, ipſam diſcordiam inquam: mortalia Verò cun-
cta cognoſcat, cùm ex Uniuerſis ſingula conſtent. Præterea dicat opor-* Tex. 81.
*tet omninò, quam ob cauſam non habent animam omnia: cùm omne quod
eſt, aut ſit elementum, aut ex elemento vno, vel pluribus, vel omnibus
conſtet. Neceſſe eſt enim, omne, quod eſt, aut vnum quid, aut quædam,* Tex. 82.
*aut vniuerſa cognoſcere. Dubitabit etiam non iniuria quiſpiam, quid-
nam id ſit, quod ipſa continet, atque vnit: elementa namque materiei
ſimilia ſunt. Atque præſtabiliſſimum id eſſe patet, quod continet, quid-
quid id tandem ſit. At neque eſt quicquam præſtabilius anima, quod
quidem dominetur, & magis etiam intellectu. Maximè enim rationi con-
ſonum eſt, hunc omnia præceſſiſſe, & præſtantiſſimum omnium, & na-
tura dominum eſſe. Illi autem elementa ea quæ ſunt, præcedere cenſent.
At enim nemo prorſus de omni anima dixit, nec eorum, qui cenſent, ip-* Tex. 83.
*ſam ex elementis ideò conſtare, quia ſentit cognoſcitque ea, quæ ſunt, nec
etiam eorum, qui maximè motiuum ipſam aſſerunt eſſe. Non enim om-
nia mouentur, quæ ſentiunt. Sunt enim animalia nonnulla, quæ non mo-
uentur loco, & tamen hoc ſolo motu anima videtur animal agitare. Si-
militer & eorum, qui tam ſenſitiuum, quàm intellectiuum ex elementis
conficiunt, nemo animam omnem complectitur. Viuere namque viden-
tur plantæ, at expertes ſunt tamen & lationis, & ſenſus. Animalium
quoque complura ſunt, quæ mente rationeq́; vacant. Quòd ſi quis & hæc* Tex. 84.
*illis conceſſerit, intellectumque partem eſſe poſuerit animæ, & identidem
ſenſitiuum, neque ſic de omni anima, neque de vlla toti dicere videbuntur.*

In hoc eodem errore videtur eſſe, & ea ſententia, quæ carminibus Orphicis fertur: dicit enim Orpheus, animam ferri ventis, & ex toto ingredi reſpiratione. Id autem nequit ipſis accidere plantis, neque quibuſdam itidem animalium, quippe cùm haud vniuerſa reſpirent. Quod quidem
Tex.85. *eos præterijt, qui ita de anima cenſuêre. At verò, ſi conficere animam ex elementis oporteat, non ex vniuerſis continuò conficienda eſſe videtur. Altera namque pars contrarietatis ſufficiens eſt, ſe ipſam oppoſitamque diſcernere: recto enim, & ipſum rectum, vt patet, & obliquum cognoſcimus; regula namque iudex eſt vtriuſque: at obliquum nec ſui*
Tex.86. *planè, nec recti. Sunt & qui in toto vniuerſo permiſtam ipſam inquiunt eſſe. Quocirca forſitan & Thales omnia plena deorum eſſe putauit. Hoc autem dubitationes habet nonnullas. Quam enim ob cauſam anima in aere quidem, vel igne ſi ineſt, non facit animal, in miſtis autem facit: præſertim cùm in illis videatur eſſe præſtantior? Quæret etiam quiſpiam, quam ob cauſam anima ea, quæ eſt in aere, præſtabilior eſt, ac im-*
Tex.87. *mortalior ea, quæ in animalibus ineſt. Vtrobique autem emergit quoddam abſurdum, & rationis egrediens metas: nam ignem, aut aerem animal eſſe dicere, rationis egreditur fines, & aſſerere rurſus animalia non eſſe, ſi inſit in ipſis anima, perabſurdum eſt ſanè. Videntur autem idcò putaſſe, in his animam eſſe, quia totum & partes eiuſdem ſunt ſpeciei.*
Tex.88. *Quare neceſſe eſt, ipſos & animam & partes eiuſdem eſſe dicere ſpeciei, ſi animalia ex eo fiunt animantia, quia in ipſis aliqua pars continentis recipitur. Quòd ſi aer quidam diſcerptus eiuſdem eſt ſpeciei, anima autem eſt diſſimilium partium, patet, aliam ipſis partem ineſſe, aliam non ineſſe. Neceſſe eſt igitur, ipſam aut ſimilium eſſe partium, aut non in quacumque totius ineſſe parte. Patet igitur ex dictis, neque cognitionem ex eo competere animæ, quia conſtet ex elementis, neque rectè vereque dici, motum*
Tex.89. *eidem ineſſe. At quoniam cognoſcere, ſentire, opinari, inſuper cupere, deliberare, & omninò appetitiones ipſius animæ ſunt, motus etiam animalium loco ab anima fit, & inſuper accretio, ſtatus, atque decretio, quæret vtique quiſpiam, vtrum horum vnumquodque toti animæ competat, & nos intelligamus, & ſentiamus, & moueamur, cęterorumque vnumquodque agamus, patiamurque tota, an alijs alia partibus? Ipſum præterea viuere, vtrum in horum aliquo vno, an in pluribus, an in omnibus conſiſtat, an ſit eius alia quædam etiam cauſa. Atque ſunt, qui dicunt,*
Tex.90. *ipſam eſſe partibilem, nosq; alia eius parte intelligere, alia cupere cenſent. Quid igitur ipſam continet animam, ſi partibilis ſit? non corpus, quippe*
Tex.91. *cùm contrà potius videatur corpus anima continere. Quapropter & egreſſa diſſoluitur corpus, atque putreſcit. Si igitur aliquid aliud ipſam contineat, vnamque faciat, illud erit potiſſimùm anima. At oportebit de illo etiam quærere: Vtrum vnum, an multarum ſit partium? Atque ſi ſit vnum, cur & animam continuò non dicimus vnum eſſe? Sin partibile, rurſus ratio quæret, quidnam ſit illud, quod illud etiam continet: atque hoc pacto fiet in infinitum abitio. Dubitabit etiam quiſpiam de partibus*

eius,

eius, quam vnaquæque potentiam in corpore habeat. Nam ſi anima to- Tex.92.
ta totum contineat corpus, oportet & vnamquamque etiam partem ali-
quam partem corporis continere. Id autem eſſe non poſſe videtur, quam
enim partium corporis intellectus, aut quo continebit pacto, fingere quo-
que difficilimum eſt. Videmus autem & plantas diuiſas viuere, & ani- Tex.93.
malium inſectorum nonnulla, vtpotè animam, & ſi non numero, tamen
ſpecie eandem habentia. Itaque partium vtraque & ſenſum habet, &
per aliquod tempus loco mouetur. Nec abſurdum eſt, ſi non perdurant.
Inſtrumenta namque non habent, vt naturam conſeruent: ſed nihilomi- Tex.94.
nus omnes in vtraque partium inſunt animæ partes. Atque animæ par-
tes eadem ſub ſpecie collocantur: & etiam tota: illæ quidem, quia non ſe-
parabiles ſunt, tota autem anima, quia indiuiſibilis eſt. Videtur autem Tex.95.
& id principium, quod ineſt in plantis, anima quædam eſſe. Hæc enim
ſola communis eſt & plantis, & animalibus. Atque hæc quidem à ſen-
tiendi principio ſeparatur, ſine autem ipſa nihil eſt prorſus, quod ha-
beat ſenſum.

IN

SECVNDVM LIBRVM ARISTOTELIS DE ANIMA.

PROOEMIVM.

PRofligatis ſuperiore libro veterum Philoſophorum de Anima ſententijs: aggreditur iam ad explicandum, quid ipſe ea de re ſentiat. Id quod partim in hoc libro, partim in tertio accuratè præſtat. Diſtribuitur autem hic liber in quattuor partes. Prima diſſerit de Animæ natura, déque eius eſſentia, capitibus primo & ſecundo. Altera, capite tertio, de Communi,& primaria facultatum animę par titione. Tertia,de Vegetatricis animæ viribus, & functionibus, capite quarto. Vltima, de Potentijs, & functionibus animæ ſenſitiuæ, á quinto capite ad extremum.

ARISTOTELIS DE ANIMA, LIBER SECVNDVS.

CAPVT I.

DIctis hiſce, quæ à maioribus de anima nobis tradita ſunt: redeamus rurſus oportet, atque enitamur, velut ab initio determinare, quid anima ſit, & quænam ſit eius communis maximè ratio. a *Dicimus itaque, genus vnum quoddam eorum, quæ ſunt, ipſam ſubſtantiam eße. Atque huius aliud vt materiam, quod quidem per ſe non eſt hoc aliquid, aliud formam & ſpeciem, qua quidem iam hoc aliquid dicitur, & tertium id, quod ex iſtis conſtat, atque componitur. Eſt autem materia quidem potentia, forma verò actus, atque perfectio,* b *quæ quidem bifariam dicitur; quædam enim eſt vt ſcientia, quædam vt contemplatio.* c *Maximè autem corpora videntur eße ſubſtantiæ, & ipſorum ea magis, quæ naturalia ſunt; hæc enim ceterorum principia ſunt.* d *Naturalium verò corporum quædam habent vitam, quædam non habent, ſed ea vacant. Vitam autem dicimus, nutritionem, accretionem, atque decretionem, quæ quidem per id idem fit, quod viuere dicitur. Quare corpus omne naturale particeps vitæ ſubſtantia eſt, & ita ſubſtantia, vt compoſita.* e *Atque cùm tale etiam ſit corpus, id eſt, habens vitam: corpus profectò non erit anima; corpus namque non ſubit rationem eorum, quæ ſunt in ſubiecto; ſed vt ſubiectum potiùs eſt, & materies. Neceße eſt igitur, animam ſubſtantiam eſſe perinde atq; formam corporis naturalis potentia vitam habentis: Subſtantia verò actus eſt, & perfectio: talis igitur corporis eſt perfectio atque actus.* f *Sed cùm perfectio atque actus bifariam dicatur, vt diximus, (quidam enim eſt ut ſcientia, quidam ut contemplatio) patet, animam actum eße perinde atque ſcientiam. Nam ex eo, quia anima eſt, & ſomnus eſt, & uigilia, atque uigilia quidem contemplationi, ſomnus autem ſcientiæ operatione uacanti ſimilis eſt. Altera autem alteram in eodem, ſcientia, in quam, contemplationem generatione præcedit. Quapropter anima primus eſt actus, perfectioq́, corporis naturalis potentia uitam habentis,* g *& talis planè, ut partes ipſius ſint inſtrumenta. Enimuerò partes quoque plantarum inſtrumenta ſine controuerſia ſunt; quamuis uideantur penitùs ſimplices eße: eius.n. quod circa fructum eſt, tegmē eſt folium, & fructus etiam illud: radices præterea uicem ſubeūt oris. Vtriſq; namq. trahitur alimentum. Si igitur cōe quid de omni anima ſit dicendū,*

Tex. 1. Tex. 2. Tex. 3. Tex. 4. Tex. 5. Tex. 6.

ipſa perfectio prima, primaq́; actus eſt corporis naturalis, cuius partes
Tex.7. *ſunt inſtrumenta.* h *Iccircò non quærere oportet, ſi vnum ſit anima at-*
que corpus: ſicut neque ceram, & figuram, nec omnino materiem cuiuſ-
que, & id cuius materies eſt. Nam cùm vnum, & eſſe multifariam dica-
Tex.8. *tur, actus eſt id, quod propriè vnum eſt, atque propriè eſt. Vniuerſaliter*
igitur diximus, quidnam anima ſit. Eſt enim ea ſubſtantia, quæ eſt vt ra-
tio. Hæc autem eſt, quidditas corporis talis, i *& perinde ſanè, atque ſi*
quod inſtrumentorum artis naturale corpus eſſet, ceu ſecuris: eius namq.
ſubſtantia ipſius eſſet, vt patet, ſecuris ratio: idq́; eſſet anima, qua ſepara-
ta, non eſſet vlterius, vt patet, ſecuris, niſi nomine tantùm. At nunc eſt
ſecuris, non enim talis corporis ſubſtantia ratioq́; eſt ipſa anima: ſed natu-
ralis, vt diximus, talis, quod in ſe motus ſtatuſve principium inſitum ha-
Tex.9. *bet. Atque id, quod dictum eſt, in partibus etiam inſpicere licet. Nam*
ſi oculus eſſet animal, eius anima viſus ipſe nimirum eſſet: hæc eſt enim, vt
patet, oculi ſubſtantia, quæ ſeſe habet vt ratio. Oculus autem eſt materies
viſus, qui cùm defecerit, non vlteriùs erit oculus, niſi nomine tantùm, &
perinde atque lapideus, vel etiam depictus. Id igitur, quod de parte di-
ctum eſt, ad totum corpus viuens accommodare oportet: eſt enim hic pro-
fectò rationum ſimilitudo. Nam vt pars ſeſe habet ad partem, ſic totus
Tex.10. *ſenſus ad totum ſenſitiuum corpus, vt talis eſt rationis.* K *Non eſt autem*
id potentia viuens, quod abiecit animam, eaq́; vacat: ſed id, quod ipſam ha-
bet. Semen verò fructuſve id nimirum eſt, quod poteſt tale corpus eua-
dere. Vt igitur inciſio, viſioq́; ſic eſt vigilia actus: & vt viſus rurſus in-
ſtrumentique vis, ſic eſt anima actus, corpus autem eſt id, quod vt dixi-
mus, eſt potentia uiuens. Verùm ut pupilla, uiſuſque oculus eſt; ſic ani-
ma, & corpus eſt animal. l *Animam igitur non ſeparabilem eſſe à cor-*
Tex.11. *pore, uel partes ipſius nonnullas, ſi partibilis ſit, non obſcurum eſſe uide-*
tur. Corporis namque partium patet aliquas animæ partium actum eſſe.
Nihil tamen uetat, ut aliquæ partium ſint ſeparabiles animæ, propterea
quòd corporis nullius ſint actus. At obſcurum eſt, nec dum patet, ſi perin-
de corporis nulla anima ſit actus, ut gubernator actus eſt nauis. Hoc igi-
tur pacto uniuerſaliter de anima determinatum, deſcriptumve ſit.

CAPITIS I. EXPLANATIO.

Dicimus itaque.] Quoniam ad inueniendam cuiuſque rei definitionem plurimùm conducit res in partes ſuas diſtribuere, vt ex lib. 2. poſterioris Analyticæ, cap. 14. conſtat, explicaturus Ariſtoteles, quidnam anima ſit,
Diuiſio entis. diuiſiones quaſdam præmittit; Prima, quam non tàm exprimit, quàm innuit, eſt entis in ſubſtantiam; & in ea, quæ ceteris categorijs continentur,
Diuiſ. ſubſtantiæ. quæ lib. 5. Metaph. cap. 7. fuſiùs explicatur. Secunda eſt ſubſtantiæ in materiam, formam, & ex his compoſitum, quæ etiam traditur lib. 7. Metaph. cap.
Materia nõ eſt hoc aliquid. 3. 10. 13. alijſque in locis. Monet verò, materiam ſecundùm ſe non eſſe hoc aliquid, id eſt, vt explicat Albertus, non eſſe quid perfectum, neque rem ad certam ſpeciem vocale, cùm ſit pura potentia, & ex ſe ad quemlibet actum

indiſcriminatim ſe habeat. Formam verò, cùm ſit actus, & entelechia, habere vim conſtituendi hoc aliquid. Vnde fit, vt res à ſuis formis ſpeciem, & nomen, & perfectionis gradus, ac diſtinctionem accipere dicantur. Aduerte, in ſecunda diuiſione non diſtribui ab Ariſtotele ſubſtantiam prædicamentalem, vt annotarunt Aegidius & M. Albertus, quia in ea partes ſubſtantiæ appellantur, quæ in categoria locum non habent, tum etiam, quia non connumerantur intelligentiæ, quæ in eadem categoria locum obtinent. Nec item diſpertiri ſubſtantiam in tota ſuæ ſignificationis amplitudine, quia diminuta eſſet ea diſſectio: ſed diuidi ſubſtantiam phyſicam dumtaxat; ſiue completa ſit, ſiue incompleta, quo pacto diuiſum analogum quidpiam eſt, vt ſatis liquet; quandoquidem ad totum, & eius partes phyſicas nihil vniuocum dari poteſt.

Forma cõſtituit hoc aliquid.

Quę ſubſtãtia hoc loco diuiditur.

Diuiſio actus in primum, & ſecundum.

b *Quæ quidem biſariam.*] Subijcit tertiam diuiſionem; ſcilicet, forma, ſiue actus, vel eſt actus primus, vel ſecundus, quæ variè ab Interpretibus explicatur. Auerroes, quem ſequitur Caietanus, putat, diuidi in ea ſolam formam ſubſtantialem, quæ ſecundæ partitionis membrum fuit; ita vt eadem ſubſtantialis forma dicatur actus primus, dum eſt in otio; actus verò ſecundus, dum in opus incumbit. Veriſimilior eſt, ac magis recepta interpretatio Simplicij, Themiſtij, Philoponi, D. Thomæ, & aliorum, aientium, diuidi actum generatim ſumptum in actum primum, qui principium eſt operandi, & in actum ſecundum, qui eſt ipſa operatio; quomodo ſcientia, quæ eſt habitus, à quo contemplatio egreditur, dicitur actus primus; ipſa verò contemplatio actus ſecundus; itemque omnes formæ ſubſtantiales, & primariæ qualitates corporum ſimplicium, omneſque potentię, & habitus, qui ſunt fontes & principia actionum, nuncupantur actus primi; operationes verò ab his ortę, actus ſecundi.

Auerrois, & Caietani ſententia circa actus diuiſionem.

Approbatur D. Th. & aliorũ ſentẽtia de diuiſione actus.

c *Maximè autem corpora.*] Aegidius & Caietanus D. Thomam ſequuti, cenſent, diuidi hoc loco ab Ariſtotele ſubſtantiam generatim ſumptam in ſubſtantiam corpoream & incorpoream: non quidem expreſsè, ſed tacitè, & obſcurè: cum enim dicat, corpora maximè videri ſubſtantias, alias eſſe innuit corporeæ molis expertes, quæ nobilioris & excellentioris naturæ ſunt; etſi in noſtram cognitionem minùs cadant. Auerroes, Themiſtius, & Philoponus credunt, nullam hic nouam tradi partitionem: & quidem meritò, cùm noua hæc diuiſio non videatur ad rem attinere: aiunt igitur, comparare hic Ariſtotelem inter ſe membra ſecundæ diuiſionis ſuperiùs aſſignatæ, docereque, corpora, id eſt, ſubſtantias, ex materia & forma concretas perfectiores eſſe, quàm materiam, & formam. Confert deinde corpora naturalia cum artificioſis, aiens, naturalia magis eſſe ſubſtantias: arte facta enim formam, quæ accidens quoddam eſt, ab arte obtinent; materiam, quę ſubſtantia eſt, à natura: quò fit, vt naturæ beneficio ex parte materiæ rationem ſubſtantiæ ſibi vendicent, & vt naturalia magis ſint ſubſtantiæ, cùm id, cuius merito ac beneficio quodque tale eſt, magis tale ſit.

Nullã hic nouam tradi partitionem ſubſtantiæ.

Corporũ naturaliũ, & artificioſorum cõparatio.

d *Naturalium verò corporum.*] Aſſignat quartam diuiſionem, qua ſubſtantiam corporatam diuidit in viuentem, & in eam, quæ vita caret. Docet autem, ea viuere, quæ ab inſito principio aluntur, accreſcunt, aut decreſcunt. Quo loco aduertendum eſt, vitam dupliciter ſumi. Vno modo pro vita ſubſtantiali; altero pro accidentaria. Vita ſubſtantialis eſt id, à quo, vt è fonte vitales actiones dimanant, vt in homine anima rationalis. Accidentaria ſunt ipſæ actiones vitæ, vt nutritio, accretio. Cùm igitur hoc loco viuere dicuntur ea, quæ aluntur, &c. Explicatur ratio vitæ ſubſtantialis per ipſius effectum, & operationem. Non recenſuit autem in præſentia Ariſtoteles cetera vitæ munia, cuiuſmodi ſunt, ſentire, intelligere, & appetere: quia ab ijs tantùm, quæ eſſent omnium communia, ac notiſſima, auſpicandum fuit, vt ita communis omnium animarum definitio aptiùs

Subſtãtiæ corporeæ diſtributio.

Vita duplex.

Quę hic explicetur.

Corpus viues cõplectitur materiam, & formam.

colligeretur. Ex hac porrò vltima diuiſione infert, corpora viuentia eſſe ſubſtantias ex materia & forma compoſitas; ſiquidem omne corpus naturale hiſce partibus conſtat; omne autem corpus viuens corpus naturale eſt.

Probatur animã eſſe actus.

e *Atque cùm tale etiam.*]Vt colligat animæ definitionem, probat, in primis animam eſſe actum; quia anima aut corpus eſt vitæ particeps, aut ipſius actus. Non eſt autem corpus. Erit igitur actus, & forma corporis. Maior propoſitio ex ſuperiùs dictis patet; oſtenſum eſt enim, corpus viuens è duabus partibus eſſe concretum; anima nempe, quę eſt pura potentia, & materia, quę eſt actus, & entelechia. Minor ex eo ſuadetur: quia corpus non eſt in ſubiecto: ſed ipſum potiùs eſt materia, & ſubiectum, in quo ineſt anima. Erit igitur anima actus, & forma corporis vitæ principis, &c.

Probatur anima eſſe actus primus.

f *Sed cùm perfectio.*]Probat, animam eſſe actum primum. Nam cùm duplex ſit actus, videlicet primus & ſecundus, vt ex dictis patet, oportet animam actum primum eſſe, cùm ab ea interdum ſit vigilia, id eſt, operatio vitæ; interdum ſomnus, hoc eſt, ceſſatio ab operatione. Sed meritò quiſpiam dubitauerit, qua ratione dicatur anima interdum feriari, cùm actum nutriendi nunquam intermittat; ſiquidem omne viuens, dum viuit, nutritur. Huic dubitationi variè reſponderi ſolet; nimirum, etſi anima à nutriendi operatione non conquieſcat; interrumpere tamen alias functiones; vel ceſſare ab opere, non quidem re ipſa, ſed ſuapte natura ceſſare poſſe: quia qua anima eſt, non repugnat ei ſeparari aliquando ab actu ſecundo; eſto, quà talis, ſeu prout nutritiua eſt, nunquam non operetur.

Anima vt interdũ feriatur.

De hac re 1. li. de Ortu & interitu, cap. 5. q. 10.

Animã eſſe actũ corporis organici oſtenditur.

g *Et talis planè.*] Argumento à minori oſtendit, animam eſſe actum corporis organici, id eſt, habentis inſtrumenta ad functiones vitæ obeundas. Anima plantæ eſt actus corporis organici: Igitur & reliquæ animæ. Conſecutio liquet: ſi enim plantalis, ſeu vegetatrix anima, quæ in infimo gradu conſiſtit, ſubiectum habet organis inſtructum, vtique anima ſentiens, & intelligens, quæ nobilioris notæ ſunt, id obtinebunt. Nam quò forma perfectior eſt, eò ſubiectum ornatius requirit. Aſſumptum patet, quia videmus in arboribus radices, truncos, fibras, medullas, & quaſi venas, quæ tametſi primo aſpectu, ac ſenſuum iudicio non tam facilè quis deprehendat eſſe organa, ſicut in animalibus os, gulam, ventriculum, hepar, cor, aliaque huiuſmodi, propterea quòd ſtirpium corpora ſimplicia eſſe videantur; reuera tamen organica cenſeri debent. Quod etiam ex diuerſis illiuſmodi partium officijs intelligi poteſt. Nam radices tanquam os è terra ſuccum, & alimentum capiunt, trahuntque, fibræ venarum vice funguntur; ſimiliterque cæteræ præſcripta ſibi munia exequuntur, ſimulque & toti famulantur, & mutuam ſibi pręſtant operam. Qua de re pluribus diſſerit Theophr. lib. 1. de Hiſt. plant. cap. 4. 7. & 14. & Plin. lib. 17. cap. 34.

Materia plantarum organis prędita, non homogenea.

Theophr. Plinius.

h *Icèirco non quærere.*] Ex dictis conſectarium quoddam infert, videlicet, * quærendam non eſſe aliam cauſam, cur ex corpore & anima vnum fiat. Nam cùm corpus ſit materia ipſa, ac pura potentia, forma verò ſubſtantialis ſit actus, quem materia primò reſpicit; pura autem potentia & actus generis eiuſdem, id eſt, ſubſtantialis ſuopte ingenio in vnam coeant naturam, vt, nullo aliunde quæſito vinculo, aut nexu, ex his vnum fiat. De hac ipſa re dubitationem mouet Ariſtoteles, eamque eodem pacto diluit 8. Metaph cap. 6. text. 15. niſi quòd illic non de ſola anima & corpore, vt hic, ſed de forma & materia generatim quærit. Lege, ſi placet, quæ hac de re 1. Phyſ. c. lib. diſſeruimus.

* Cur ex anima & corpore vnum fiat, quęrẽdum non eſt.

Cap. 9. q. 11.

Anima ad corpus ſicuti forma artificiola ad ſubiectum.

i *Et perinde ſanè.*] Duplici exemplo, quorum vnum ab arte, alterum à natura deſumptum eſt, probat, animam eſſe actum ſubſtantialem, à quo, vt à prima ratione eſſendi, animatum corpus dicatur. Primum eſt huiuſmodi; vt ſe habet forma rei artificiatæ, verbi gratia, forma ſecuris

ad ſecu-

ad ſecurim;ita proportione quadam anima ad corpus animatum : atqui ſi ſecuris compoſitum phyſicum eſſet,eius figura eſſet forma ſubſtantialis ipſius, vnde ratio ſecuris potiſſimùm ſumeretur : Ea namque poſita cohæret, conſtatque ſecuris, ea pereunte diſſoluitur. Igitur anima erit forma ſubſtantialis corporis animati. Poſterius exemplum eſt huiuſmodi : Si oculus eſſet animal, (ſumit verò oculum, prout eſt quid ea potentia videndi, & organo conſtitutum) eius anima eſſet aſpectus, quia poſito aſpectu verè, ac propriè oculus dicitur,ablato non niſi æquiuocè,ac ſolo nomine, vt ſculptus, aut pictus:ſed quam rationem haberet tunc aſpectus ad oculum,eandem nunc obtinet anima ad totum corpus animatum : ergo anima eſt propria forma corporis animati. Proxima hæc aſſumptio ex eo vim habet,quia,ſicuti videndi facultas ita materiam oculi informat, vt ex vtroque fiat oculus, à quo videndi actio oritur ; ſic ex anima & organico corpore animatum conſtat, quod eſt in potentia ad functiones vitæ adminiſtrandas.

Item ſicuti aſpectus ad oculū. Oculus ſine aſpectu eſt æquiuocè oculus.

K *Non eſt autem id potentia viuens.*] Explanat, quomodo corpus, cuius actus eſt anima, vitam habere potentia dicatur ; aitque, non ſic corpus res viuentis poteſtate vitam habere, quaſi anima careat,eam tamen poſſidere aptum ſit,vt ſemen,ſed ita,vt actu animam contineat,ſit verò in promptu ad eas operationes exercendas,in quibus accidentaria vita conſiſtit.

Corpus organicū potentiam vitam habere quo pacto intelligendum.

I *Animam igitur non ſeparabilem eſſe à corpore.*] Quia anima corporis actum definierat, poſſet ex eo quiſpiam fortaſſe opinari, animam neutiquam eſſe à corpore ſeparabilem. Occurrit igitur,manifeſtum id quidem eſſe,quo ad aliquas animæ partes, quæ nimirum ita ſunt actus corporis, vt materiæ prorſus addictæ, affixæque ſint, nihil tamen obſtare, quò minùs aliquæ ita ſint à materia liberæ,vt extra illam cohærere valeant. Porrò quid Ariſtoteles nomine partium ſignificarit,progreſſu exponemus. Subijcit deinde, nondum ex dictis conſtare,num anima ſeſe habeat ad corpus vt gubernator ad nauim,quod Plato cenſuit,an non.

Animā ſecundū aliquas partes potentiales ſeparabilem eſſe nihil vetat.

QVÆSTIO I.

Rectène Ariſtoteles animam definierit; an non?

ARTICVLVS I.

Enodatur Peripatetica animæ definitio.

Animę definitio.

A Ex ijs, quæ Ariſtot. proximo capite docuit,hæc animę definitio habetur ; Anima eſt actus primus ſubſtantialis corporis organici, potentia vitam habentis. Quæ membratim ſic explicāda erit. Dicitur anima.actus, ἐντελέχεια, ita latè accepto vocabulo, vt tam actus ſubſtantiales,quàm accidentarios comprehendat, ſicut annotauimus in contextu. Ponitur ergo actus ad excludendam materiam primam, quæ eſt pura potentia,& quęcunq; non ſunt ſimpliciter actus, vt compoſita tam naturalia,quàm artificialia. Primus, ad reijciendos actus ſecundos præcipuè operationes, vt Themiſtius hoc in lib.c.4.& M. Albertus tract.1.c.2. animaduerjunt. Subſtantialis,ad remouendos actus primos accidentarios, vt potentias reſpectu ſuorum actuum. Corporis,ad excludendas, B tum ſubſtantias ſeparatas, quæ corporibus non aſſidentitum etiam mētes cœleſtium orbium motrices,quę non ſunt actus corporum cœleſtiū, quaſi ea propriè informent : etſi eis aſſideant, quanquam ſecus arbitrati fuerint nonnulli, quos alibi confutauimus. Ceterum, cùm multifariam corpus vſurpetur, diſſidium inter. Expoſitores eſt, quonam modo hic ſumatur. Sunt qui opinentur,accipi pro compoſito ex materia

Eius enucleatio.

Quid noīe corporis hic intelligatur.

Themiſt. Simplic. Philoponus, & Auer. aiunt, ſumi hic corpus pro toto compoſito naturali.

A & anima, non quidem ſecundum omnes gradus, ſed duntaxat ſecundum gradum corporeitatis, cum quo adhuc materia manet in potentia ad vlteriores, vt ad gradum vegetatiuũ, & ſenſitiuum. Huius acceptionis meminit D. Thom. hoc loc. & in 1. ſent. diſt. 25. q. 1. art. 1. ad 2. Capreolus in 4. diſtinct. 10. q. 1. art. 3. ad arg. Scoti, Caiet. 1. part. q. 76. artic. 4. Ferrarien. lib. 4. contra Gent. c. 64. & hoc in lib. q. 2. aliįq. non pauci. B Poteritque hæc explicatio ſuaderi auctoritate Ariſtotelis, qui ſuperiori cap. text. 9. docuit, corpus ita eſſe potentia viuens, vt tamen non vacet anima ſed ipſam habeat. Quare ſumit Ariſtoteles corpus, vt eſt quidpiam ex materia prima, & anima coaleſcens; ita tamen, vt anima non ſumatur ſecundũ gradum ſibi proprium, ac reciprocum: alioqui idem in ſui ipſius definitione poneretur. C Alij arbitrantur, accipi corpus ab Ariſtotele, prout ſignificat materiam primam connotando organa apta ad actiones vitæ obeundas. Ex horum numero eſt Argẽtinas in 4. diſt. 13. q. 1. ar. 1. Gregorius in 2. diſtinctione 16 quæſt. 1. aliįque Recentiores.

1. Sententia. D. Thom. Capreol. Caietan. Ferrarienſ. Vt Soncin. 8. Metap. q. 11. & alij tum in 4. d. 10. tũ in 3 p. q. 76. art. 1.

2. Sententia. Argentin. Greg. Arim.

Reijcit 1. ſententiã. Vt Tolet. hoc lib. ad tex. 4.

Nobis tamen neutra harum interpretationum omninò placet. Non prior; quia Ariſtoteles text. 4. palam aſſerit, corpus, quod in animæ definitione collocabat, D eſſe ſubiectum animæ; conſtat autem, compoſitum ex materia prima & anima non eſſe animæ ſubiectum, ſed potius materiam primam. Non poſterior, quia ſi corpus ita ſumeretur ab Ariſtotele hoc loco, ſuperuacanea eſſet particula, organici, poſita in definitione: cùm id, quod per eam exprimitur, importatum iam foret nomine corporis. E Dicendum eſt igitur cùm D. Thoma hoc loco ad textum 4. (etſi alibi oppoſitum cenſuerit) accipi in præſentia corpus pro materia prima; ita vt corpus organicum nihil aliud ſit, quàm materia prima affecta organis ad functiones vitæ adminiſtrandas. Et in corpus ita ſumptum quadrant ea, quæ Ariſtoteles de illo enunciat in contextu, nempe,

Reijcit 2.

Vera interpretatio particulæ, corporis.

corpus eſſe ſubiectum animæ; & ex corpore atque anima fieri vnum, nec eſſe quærendum cur ita fiat. His non repugnat auctoritas Ariſtotelis aientis, corpus non ita à ſe vocari potentia viuens, vt anima careat; ſed ita, vt ipſam habeat. Concedimus enim, corpus organicum, ſeu potentia vitam habens re vera in ſe animam continere; ſed negamus, animã importari nomine corporis, quatenus corpus in prædicta definitione adhibetur. Quamuis non inficiemur, aliàs interdum vſurpari iuxta duos illos modos, quos ſuprà retulimus.

Sequitur in definitione, organici, potentia vitam habentis, quæ duo idem valent, vt aduertit Themiſtius, Alexander, Philoponus, D. Thom. & alij, quanquam Simplicius aliter ſentiat. Excluduntur autem hiſce verbis a definitione animæ omnes formæ naturales, quæ per ſuperiores particulas nondum reiectæ fuerant, vt formæ lapidis, & ignis: quarum corpora, ſiue, vt propriè loquamur, materiæ ad exercenda vitæ munia organis, ſiue inſtrumentis diſtinctæ non ſunt. Inter quas etiam numerantur formæ cadauerum. Nam oculi, pedes, manus, aliaque id genus inſtrumenta, quæ in iis apparent, non vniuocè, ſed analogicè dũtaxat cum organis viuentium conueniunt, vt Ariſtoteles hoc primo capite text. 9. & lib. 7. Metaphyſ. capit. 10. text. 35. docet.

Excluduntur ab aiæ definitione formæ non viuentium.

Roges aliquis, num hæc definitio ſit eſſentialis. Quòd non ſit, ex eo videtur; quia Ariſtoteles ea tradita dixit, ſe animam definiſſe ἐν τύπῳ id eſt, figura: at figura quidpiam definire, inquit Alexander, non eſt aliud, quàm non exactè explicare, tranſlatione ducta à picturis primò obſcurius adumbratis, deinde illuſtrius expreſſis: vnde Perionius ἐν τύπῳ vertit, pingui Minerua. Igitur Plotinus libro ſecundo, Enn. 4. Ariſtot. reprehendit, quod hic non expoſuerit, quid ſit anima: nec eundem minus vellicat Proclus capite quinto in Timæum, quòd non tam docuerit,

Nõ videri eſſentialẽ definitionẽ animæ.

rit, quid ſit anima, quàm cuius ſit, nempe organici corporis. Similiter Auicenna libro 6. Naturalium aſſerit, hanc definitionem non declarare eſſentiam, ſed potiùs exiſtentiam animæ, id eſt, non quid anima ſit, ſed quomodo exiſtat in corpore. Oppoſitum tamen dicendum eſt; nec enim animæ in commune alia natura, aut quidditas eſt, quàm quæ ab Ariſtotele hac definitione exprimitur: nec à Platone aliiſve Philoſophis alia definitio ad animæ eſſentiam explicandam accuratior, aut commodior tradita fuit: quantumlibet Porphyrius, Plotinus, Atticus, ceterique Platonici reclament. Quorum definitiones quære, ſi placet, apud Theodoretum in libro de natura hominis, Lactantium in libro de opificio Dei, capite vigeſimoſeptimo, Magnum Albertum in ſumma de homine, Ficinum libro 6 de Theologia Platonis, capite primo, Themiſtium toto ferè ſuperioris libri decurſu. Quod verò Ariſtoteles addidit, ſe animam figura definiiſſe, nihil de traditæ ab eo definitionis abſolutione detrahit: tantùm enim indicare voluit, ſe non ſpeciatim ſingularum animarum, ſed animæ generaliter & in commune acceptæ naturam & quidditatem expoſuiſſe. Sic enim interdum apud Ariſtotelem ſumitur figura agere, ſeu agere; vt primo de hiſtoria animalium, cap. 1. vbi de animalium differentijs in progreſſu acturus; De quibus, inquit, figura priùs agendum eſt, deinde de vnoquoque genere diligẽtiùs diſcutiemus. Quarè appoſitè Argyropilus loco citato, ἐν τύπῳ, vertit, vniuerſaliter, i. in commune. Dicitur porrò hic animarum naturæ explicatio figura tradi; quia cùm non explicitè deſcendat ad ſpecialem cuiuſque animæ quidditatem enodandam; quandam earum vmbram, & figuram ſolùm exhibet. Et in hunc ſenſum verba Alexandri, & interpretatio Perionij accipienda erunt. Ita tamen, vt non negetur, illam animæ definitionem reſpectu animæ in commune exactam eſſe.

Eſſe re vera eſſentialem definitionem. — *Porphyr. Plotin. Atticus. Theod. Lactant. Albert. Ficin. Themiſt.* — *Figura agere ſeu definire quid apud Ariſt.* — *Argyrop. Ad Calcã 1. cap.* — *Alexãder. Perionius.*

Quæri ſolet, num prædicta definitio cunctis animabus, vegetatiuæ, inquam, ſenſitiuæ, & intellectiuæ vniuocè conueniat, an non. Philoponus, Simplicius, & Auerroes commento ſeptimo, & 30. huius, & cõm. 5. libri tertij; Iandunus hoc in lib. quæſt. 3 aſſerunt, non vniuoca, ſed analogica ratione conuenire; quod ex eo probat Philoponus, quia aliter anima vegetatiua, & ſenſitiua ſunt actus corporis; aliter intellectiua: illæ enim ſunt actus inſeparabiles; hæc ſeparabilis. Contraria tamen ſentẽtia, quam ſequitur D. Thomas, Aegidius, ac ceteri ferè Latini interpretes prima part. q. 76. art. 4. & lib. 2. contra Gent. cap. 79. vera eſt: licet enim animæ intellectiuæ peculiare ſit ita materiam informare, vt ab ea ſeiungi ac per ſe extra corpus cohærere poſſit; nihilominus eſt verè, ac propriè forma corporis humani, & communem illam animæ rationem, quæ in propoſita definitione traditur, cum ceteris animabus ex æquo participat.

Non videtur vniuocã animæ definitionẽ. — *Probatur. Defenditur, eſſe vniuoca.*

ARTICVLVS II.

Argumenta contra ſuperiorem definitionem.

NOn deſunt tamen argumenta, quibus tradita animæ definitio oppugnari poſſit. In primis enim ſic licebit obijcere. Anima eſt actus ſecundus; ergo non eſt actus primus. Probatur antecedes. Nam vbi verſio Latina in definitione animæ habet, actus, contextus Græcus habet ἐντελέχεια, quod, interprete Cicerone in primo Tuſculanarũ quæſtionum libro, non eſt aliud, quàm continuata motio, & perennis: at motio non actus primus eſt, ſed ſecundus; vtpote operatio. Vnde & Diuus Nemeſius libro de natura hominis, capit. 2. credit, Ariſtotelem non putaſſe, animam eſſe ſubſtantiam, quòd eam entelechiam vocarit. Et ob eandem cauſam Diu. Gregorius Niſſenus libro ſecundo de anima, cap. 4. & Iuſtinus Martyr in oratio-

1. Argum. — *Entelechia quid.* — *D. Nemeſius.* — *D. Greg. Niſſen. Iuſti Martyr.*

ne parænetica ad Gentes, aiunt, animam intellectiuam exiſtimatam ab Ariſtotele mortalem.

Conf. arg.

Deinde confirmatur idem antecedens, quia oportet animam eſſe actum præſtantiſſimum: actus verò ſecundus præſtantior primo eſt: cùm ille ad hunc, tanquam ad finem ordinetur: ſiquidem vnumquodque eſt gratia ſuæ operationis, vt docet Ariſtoteles ſecundo de Cœlo, cap. 3. tex. 17. & libro 9 Metaph. cap. 9. text. 15.

B

2. Argum.

Galenus.

Secundò. Anima non eſt ſubſtantia: igitur non eſt actus ſubſtantialis. Aſſumptum probat Galenus cap. 3. & 4. libri, qui inſcribitur: Quod animi mores corporis temperamentum ſequantur, hunc in modum; Anima non eſt aliud, quàm *κρᾶσις*, ſeu tēperies, & moderatio quattuor primarum qualitatum: hæc autem eſt accidens, non ſubſtantia: igitur anima non eſt ſubſtantia, ſed accidens.

Anima tēperies.

C

Maiorem probat dupliciter; primùm, quia id videtur eſſe anima, quo pereunte, moritur animal: at abolita diſſociatave temperie certū eſt, animal interire. Item, quia ex diuerſa corporum temperie oriūtur in nobis diuerſi affectus, ſeu paſſiones. Melancholici enim v. g. procliues ſunt ad triſtitiam; cholerici ad iram: huiuſmodi verò affectus ab anima, vtâ fonte manant. Quare anima nihil aliud eſt, quàm prædicta temperies.

D

Accedit veterum quorundā auctoritas, vt Dinorchi, & Empedoclis, qui animam eſſe harmoniā prædicabant, non quidem ſonorum, ſed contrariarum qualitatum in vnam temperiem coeūtium: & Ariſtoxeni Muſici, qui ab arte ſua non recedens voluit, animam ſimili ratione conſtare in homine, qua conſors modulatio conſtat in cantu, & fidibus; ita nimirum, vt, ſicuti nerui bene intenti concentum efficiunt; ſic partium corporis firma coniunctio, membrorumque omnium conſentientes in vnum vigor animales motus faciat.

Dinorch⁹. Empedocles.

Anima harmonia.

Ariſtoxenus.

Fuit Ariſtoxenus, teſte Gellio, Ariſtotelis auditor.

E

3. Argum.

Cognitio fit per ſimilitudinem

Tertiò. Anima eſt corpus: igitur non eſt actus corporis, alioqui vnius corporis aliud eſſet corpus. Probatur antecedens. Nam omnis cognitio

A

ex doctrina Platonis in Timæo, & aliorum veterum Philoſophorum fit per quandam ſimilitudinem, & cognationem inter rem cognitam, & cognoſcentem. Vnde illud Empedoclis poetice philoſophantis:

inter rem cognitam, & cognoſcentem. Empedocles.

Terrea vt terras, vis humida percipit vndas,
Aether ab ætherea ſentitur, ab ignibus ignis,
Pax pacem monſtrat, litem lis aſpera ſentit.

B

Quare cùm inter corpus, & id, quod corpore vacat, ſimilitudo nulla interſit; ſi anima non eſſet corpus, nullus rei corporeæ notitiam obtineret. Quod cùm apertè falſum ſit, cōcedendum erit, animam ex aliorum corporum permiſtione concretam eſſe.

Confirmatio antecedentis ſuperioris argumenti.

Corroboraturque idem antecedens: quandoquidem anima patitur à corpore, cùm, verbi gratia, phreneſis, vel ebrietas intellectionem turbat: & corpus ſimiliter patitur ab anima; vt, dum ex verecundia, rubore afficimur; & ex timore albeſcimus:

C

cùm igitur ad mutuam actionem, & paſſionem requiratur contactus, & hic non niſi inter corpora interuentu quantitatis dari queat; non videtur negandum, animam eſſe corpus.

D

Ac quòd Ariſtoteles huius ſententię fuerit, affirmat D. Auguſtinus li. 22. de Ciuitat. Dei, cap. 11. aiens, in doctrina Peripatetica animā eſſe quintam ſubſtantiam, hoc eſt, è materia & natura cœleſti coalitam.

Animā eſſe quintā ſubſtantiā iuxta Ariſt. putat Aug.

4. Argum.

Quartò. Anima rationalis extra corpus, eſt verè anima: & tamen in eo ſtatu non eſt actus corporis: non igitur ea particula in definitione adhibenda fuit. Accedit, quòd Ariſtoteles hoc in lib. cap. 1. tex. 11. ait, manifeſtum eſſe quaſdam animæ partes non poſſe à corpore ſeparari, quia conſtat, eſſe actus illius. Igitur in doctrina Ariſtotelis anima rationalis, ſi extra corpus valet conſiſtere, non eſt actus corporis.

E

5. Argum.

Quintò. Subiectum, per quod definitur forma, debet eſſe prius ipſa forma: ſed corpus organicum non eſt prius anima: igitur anima

non

non rectè dicitur actus corporis organici. Probatur minor, quia nõ vocantur partes organicæ, niſi quę iam ſunt prædita potentijs vitalibus; cùm ergo huiuſmodi potentiæ ab anima oriantur, neceſſariò eam ſupponunt, atque adeò corpus organicum eſt poſterius anima.

6. Argum.

Sextò. Cùm Angelus ex concreto aere corpus organis diſtinctum ſibi effingit; & in eo mouetur progreſſiuo motu, & loquitur, comedit, atque B alia vitæ munia coercet, tota animæ definitio ei competit: & tamen non eſt anima. Ergo animæ definitio non reciprocatur cum re definita.

ARTICVLVS III.

QVOD ANIMA NON ſit Temperamentum.

VT ſuperiora argumēta commodiùs, & vberiùs explicentur, priùs a nobis falſa quorundam dogmata confutanda erunt. Offert autem in primis ſeſe Galeni error, in quem etiam inciderunt hęretici quidam, nimirum Carpocrates, Epiphanes, Prodicus, & Caiani, atque Antitactæ, vt refert Theodoretus in lib. de diuinis decretis. Porrò Galenus lib. 3. de locis affectis, cap. 6. & in opere ſuperiùs citato arbitratus eſt, D quod iam apud Platonem Socrates in Phædone reprehenderat, animam eſſe primarum qualitatum temperiē. Sic enim eius ſententiam interpretatur D. Thom. lib. 2. contra Gent. cap. 63. & in quæſtione diſputata de anima, art. 1. etſi alij eum ſecus putaſſe dicant, vel ſaltem hac in re adeò fuiſſe varium, vt videatur, non ſatis conſtitutum habuiſſe, quid ſequeretur, aut in quam ſententiam deſcēderet. E Quod ipſe non obſcurè indicat in lib. de Natur. facult. ſubſt. & lib. ſympt. & lib. 3. de vſu partium: vbi ait, ignorare ſe, quid ſit anima.

Galeni & aliorum error, quòd anima ſit tēperies.

D. Thom.

Quam excuſationē quidā afferant pro Galeno.

1. Concl.

Quæcunque tamē eius mens fuerit, ſit prima concluſio in hac diſceptatione. Error eſt, etiam in Philoſophia, intolerabilis, animam eſſe temperamentum. Quod hiſce ratio- A nibus concluditur. Anima eſt forma rerum viuentium; ab ea namque viuens accipit eſſe: non eſt igitur anima temperamentum. Conſecutio oſtenditur; quia temperamentum eſt accidens, ſeu potiùs multa accidentia, videlicet, quatuor primæ qualitates ad ſymmetriam deductæ. Quare, cùm vnumquodque viuens ſit ſubſtantia eſſentialiter conſtans ex ſua forma & materia, ſi eorum forma eſſet accidens, ſubſtantia conſtaret ex accidentibus; quod omnis philoſophia auerſatur.

Probat. 1.

2 Secundò. Functiones ab anima oriundę ſunt altioris conditionis, quā quæ proficiſcuntur à primis qualitatibus: ab his enim manat calefactio, refrigeratio, humectatio, exiccatio: ab anima verò actus nutriēdi, augendi, loco mouendi, ſentiendi, intelligendi: nemo autem neſcit, po- C ſteriora hæc munia excellentiora eſſe: ergo anima nõ conſiſtit in primis qualitatibus; ſed eſt alia præſtantior, eminentiorque natura.

3 Tertiò. Animus particeps rationis cohibet motus inſurgentes in appetitu ſenſitiuo, moderaturque paſſiones, vt patet in ijs, qui ſe continent: hoc autem præſtare nequit qualitatum turba, cùm ab ea, vt à cauſa diſponente, ac prouocante, eiuſmodi D affectus plerumque oriantur, ac pro earum intenſione, & remiſſione varientur. Igitur ſaltem animus rationalis non eſt conuenientia primarum qualitatum, ſiue temperamentum.

4 Poſtremò: Cùm ij, qui animam temperamentum eſſe dicunt, negent, eam eſſe ſubſtantiam: ad eos refellendos valebunt etiam omnia argumenta, quibus proximo articulo animam non accidens, ſed ſubſtantiam eſſe oſtendemus.

ARTICVLVS IV.

QVOD ANIMA SIT *Subſtantia.*

2. Concl. Auic. li. de anima, c. 5. Alb. in ſũ. de hom. q. 3. Auerr. 2. de an. cõ. 1.

SEcunda concluſio huius quæſtionis ſit; Anima non eſt accidens, ſed ſubſtantia. Hęc concluſio nullam habet etiam in Philoſophia dubitationem; etſi eam è veteribus phyſicis negarint ij, qui præter materiam primam, nullum rerum naturalium principium agnouere. Nec ab illa diſſenſit Plato, licet in Timæo animam rationis, & intelligentiæ participem numerum vocarit; non enim iccirco eam quantitatis numerum fecit; ſed implicitam vetuſtatis philoſophiam ſecutus, moremq. Pythagoræorum, qui omnia ad numeros referebant, animæ dignitatem, ac vim eo pacto adumbrare voluit.

Cur Plato animã numerum vocarit.

Vocauit igitur animam numerũ, vel quia omnium in ſe rerum numeros continet, cùm ſit earum typis, ſiue imaginibus conſignata: vel quia ſicuti numeri Mathematici inter res naturales, & diuinas; ita anima inter formas a materia prorſus abſolutas; & eas, quæ materiæ affixæ ſunt, medium obtinet.

Cur circulum.

Accommodauit etiam animæ rationem circuli; quia, vt circulus in ſe recurrit, ſic anima intelligendo, ſupra ſe ipſam, reuoluta notione reflectitur.

Cur harmoniam. Quòd anima non ſit harmonia; probat Ariſt. li. 1. c. 4. tex. 54. Themiſt. in paraph. 1. lib. cap. 23. & 24. D. Th. li. 2. cont. gent. cap. 64. Quòd non ſit numer' mouẽs ſe, Ariſt. lib. 1. c. 3.

Attribuit quoq. eidem harmoniam; vel quòd ſenſus, quibus tanquam internuncijs vtitur, ſenſilium rerum conſonantiæ, quaſi muſica, oblectentur: vel propter virium, & potentiarum in ipſa anima ordinem, & conſenſum. Deniq. animę diffinitionem ex numero motuque compoſuit, aiens, animam eſſe numerum mouentem ſe: quia dum anima contemplatur, dum ſentit, dum vegetat; mouere ſe dicitur, propterea quod operationis principium, & fons ſit; nec aliunde moueatur, vt ea, quæ vitæ ſunt expertia. Verum, ſi Platonis de anima ſententiæ ita ſe habent, cur eas Ariſtoteles aliter accepit, ac tam acriter reprehendit? Videlicet, vt D. Thomas primo

M. Alb. li. 1. tract. 2. cap. 10. Cur numerum mouentem ſe. Ariſt. non ſensũ, ſed verba Platonis reprehendit. Qui Platonem à calũnia vindicent.

A huius operis lect. 8. animaduertit, non Platonis ſenſum, ſed primam verborum faciem coarguit; ne Philoſophorum vulgus verbis inhærẽs, & profundum ac reconditum Platonis ſenſum ignorans, hallucinetur, putans, animum eſſe re vera numerum, circulum, aut harmoniam. Platonem verò à reprehenſione vindicare conantur non ſolùm Platonici, ſed nobiles in primis Peripatetici, vt
B Theophraſtus in libris, quibus locos antea ab Ariſtotele tractatos explicat, (cuius operis meminit Themiſtius in ſua paraphraſi ad primum de anima, cap. 17.) Philoponus in commentarijs capitis tertij, Beſſarius lib. 2. in Calumniatorem Platonis, Macrobius in ſomnium Scipionis, cap. 15. & 16.

1. Ratio pro cõcluſione.

Quòd igitur anima ſubſtantia ſit, ex eo primùm oſtendi poteſt, quia,
C vt Diuus Gregorius Nyſſenus in diſputatione de anima luculentius diſſerit. Quemadmodum, qui in mũdo cõſentientem rerum varietatem, & contrariorum diſcordem pacem, ac concordem litem videt; mox, ſi aptè ſecum ratiocinetur, ſtatuit, vim quandam eſſe diuinam per omnes mundi partes commeantem, quę omnia ſuo nutu coerceat, & contineat: ita qui in qualibet re viuẽti animad-
D uerterit cõtrarias qualitates ad concentum reductas conſeruari, & repugnantes organorum affectiones, ne ſe mutuò perimant, rata lege cohiberi, & denique tam diuerſa munia tanto ordine, & conſenſu adminiſtrari; planè intelliget, dari vnam aliquam formam, cuius merito, ac beneficio hæc omnia perficiantur: quæ forma accidentaria eſſe non poterit, ſed ſubſtantialis; cùm vnius ac-
E cidentis tãta efficacitas eſſe nequeat, tantumve imperium in membrorum rei viuentis, & contrariarum qualitatum quaſi Republica: ea igitur forma non alia erit, quàm anima; ſiquidem in eadem materia plures formæ ſubſtantiales eſſe non poſſunt, vt alibi oſtendimus: quare patet, animam eſſe ſubſtantiam.

Diuina virtus omnia adminiſtrat.

1. de generat. c. 4. q. 21.

2. Ratio.

Secundò, vel in materia rerum viuen-

uentium ineſt aliqua forma ſubſtan-
tialis;vel nulla. Si nulla;duo,præter
alia,ſequûtur incommoda. Primùm
eſt,cohærere viribus naturæ materiã
abſque omni forma ſubſtantiali. Se-
cundùm,aliquam ſubſtantiam,nem-
pe compoſitum,ex accidente & ſub-
ſtantia conſtitui; videlicet,ex mate-
ria & ex forma accidentaria. Quòd
ſi in tali materia aliqua ſubſtantia-
lis forma inſit, quis non videat, ei
potiùs attribuenda eſſe præſtantiſſi-
ma rei viuentis munia,id eſt,vitales
actiones,atque adeò eam formam eſ-
ſe animam.

3. Ratio. Tertiò; Forma eſt præſtantior,
quàm materia: atqui materia nõ eſt
accidens,ſed ſubſtantia, cùm ſit pri-
mum cuiuſque ſubiectum: ergo for-
ma erit ſubſtantia, & non accidens,
atque adeò anima, quæ forma eſt, e-
rit ſubſtantia. Quod verò ſecundum
Academicam,& Peripateticam Phi-
loſophiam ita dicendum ſit, patet
Plato. ex dialogo Platonis de anima, qui
Ariſt. inſcribitur Phædon; & ex ijs, quæ
docuit Ariſtoteles tum ſæpe alibi,
tum capit. 1. huius libri, vbi aſſeruit,
animam eſſe actum primum ſubſtan-
tialem.

4. Ratio. Priuatim autem, quòd anima in-
tellectiua ſit ſubſtantia, ex eo con-
uincitur,quia alioqui non poſſet ex-
tra materiam per ſe cohærere, atque
adeò nõ eſſet immortalis;quod non
ſolùm diuinæ fidei,ſed etiam Philo-
ſophiæ decretis repugnat; vt in tra-
ctatu de anima ſeparata ex profeſſo
oſtendemus.

ARTICVLVS V.

Quod anima neque materia, neque corpus ſit.

De his Ariſt. li. 1. huius oper. cap. 2.

Rudiores philoſophi nihil ſupra corpus agnouerunt.

DEmonſtratum à nobis fuit, ani-
mam eſſe ſubſtantiam: proxi-
mum eſt, vt, quænam ſubſtantia ſit,
videamus. Philoſophorum nonnul-
li elementis mundi inhærentes,cùm
vltra materiam, & ea, quæ ſub ſen-
ſus cadunt,mentis aciem efferre non
poſſent,in eo errore verſati fuerunt,
vt præter materiam & corpus nihil
A ſubſtantiæ dari crederent, qui pro-
inde animam à corpore & materia
nullo diſcrimine ſeparabant. Con-
tra hos ſit tertia concluſio communi
aliorum Auctorum aſſenſu compro-
bata,ac planè vera; Anima neq; ma-
teria eſt,neque corpus. Quæ hunc in
modum oſtenditur; Materia in gene-
ratione, & ortu cuiuſque viuentis
præit,vt id, quod omnem rei præpa-
rationem ſuſcipit,forma verò denuò
B inducitur: Igitur anima non eſt ma-
teria. Deinde; Materia, cùm ſit pura 2
potentia, eſt expers omnis actiuita-
tis;nec poteſt eſſe principium alicu-
ius actionis: atqui anima eſt origo
& fons operationum vitalium; Igi-
tur anima nõ eſt materia. Item: Om- 3
nia compoſita naturalia, quæ infra
lunæ globum continentur, habent
eandem communem materiam,vt ex
reciproca eorum commutatione cõ-
C ſtat, differunt verò formis; ſed ne-
queunt in eodem conuenire, & dif-
ferre; igitur eorum materia non eſt
forma. Prætereà; Anima in totum 4
corpus ſe inſinuat, omniaque eius
membra permeat: ergo anima non
eſt corpus; alioqui duo corpora vi-
ribus naturæ ſimul eſſent. Rurſum; 5
Si anima eſſet corpus: vel eſſet cor-
pus cœleſte, vel elementum, vel ex
elementis miſtum;ſed nullum ex his
D eſt; non eſt ergo corpus. Probatur
minor; quia ſi eſſet corpus cœleſte,
torqueretur in gyrum; ſi elemẽtum,
in ſuperum, aut infimum locũ com-
mearet;ſi miſtum,vi dominantis ele-
menti cieretur. Quod tamen falſum
eſſe conſtat,cùm videamus animalia
vt appetitu, & apprehenſione ad va-
rias locorum differẽtias tendere. Po-
ſtremò, vt octauo Phyſicæ Auſculta- 6
tionis libro,capit. 4. text. 28. Ariſto-
E teles docet, omne corporeum mo-
uens ſe ipſum,duobus conſtet neceſ-
ſe eſt: Vno,quod moueat,& non mo-
ueatur: Altero, quod moueatur, &
non moueat: ſed animal mouet ſe,
& mouens in ipſo eſt anima; quod
autem mouetur eſt corpus: igitur a-
nima non eſt corpus. Præter ſupe-
riora argumenta, alia quoque pro-
pria ac peculiaria ſunt ad demon-
ſtran-

Ariſt. li. 1. huius ope. c. 3 tex. 72 & li. 2. c. 1. tex. 4.

3. Concl.

Probatur 1.

ſtrandum, animam intellectiuam non eſſe materiam, nec corpus: ſed ea in proximum articulum reiecimus.

ARTICVLVS VI.

Quod anima intellectiua ſit ſpiritalis ſubſtantia: non tamen particula diuina mentis.

4. Concl. Qui veteres animā humanam corpus fecerint. Falſa deſcriptio animæ humanæ ex Varrone.

QVarta concluſio ſit. Anima intellectiua eſt ſpiritus, ſiue ſubſtantia ſpiritalis. Hæc concluſio eſt contra multos antiquitatis Philoſophos, qui noſtrum animum corpus eſſe dixerunt, vt, Zeno ignem; Anaximander, Anaximenes, & Anaxagoras aerem, eoſque forte Varro ſecutus eſt, qui, referente Lactantio Firmiano libro de opificio Dei, ita ſcripſit; Anima eſt aer conceptus ore, deferueſactus in pulmone, tepeſactus in corde, diffuſus in corpus. Hippalus quoque, & Parmenides animam igneam fecere: Empedocles ſanguinem, Critias ex ſanguine & humore compoſitam. Quos forte Latinus Poeta imitatur, cùm inquit, purpuream vomit ille animam.

Virg. 9. Aen.

Corporeum quoque ſtatuerunt humanum animum Cleantes, Chryſippus, ac fere omnes Stoicæ familiæ alumni. Et in lege veteri Sadducæi, qui Sadducæum quẽdam magiſtrum ſecuti neque reſurrectionem credebant, neque Angelos, aut ſpiritus eſſe. In eundem errorem incidit Apollinaris Alexandrinus, vti refertur lib. 5. hiſt. Tripartitæ, cap. 44. & Tertullianus in ſuo libro de anima, & de carne Chriſti, vt etiam teſtatur Diuus Auguſtinus lib. 1. de Geneſi ad liter. cap. 25. & in lib. de hæreſ. capit. 86. & in epiſtol. 157. ad Optatum. Nec enim voluit ſolùm Tertullianus, animam eſſe corpus eo ſenſu, quo arbitratur D. Auguſt. hæreſi 86. poſſe eum intelligi, cùm Deum appellat corporeum, id eſt, ſubſtantiam verè ſubſiſtentem & non fictitiam. Nam libro illo de anima capite ſecundò commemoratis Philoſophis qui animam corpoream faciebant, ſubijcit. Animam eſſe corpus facile perſuadebunt. Tum Ariſtotelem & Peripateticos reprehendit, quòd animam incorpoream fecerint conſtãtem, inquit, ex quinta neſcio qua ſubſtantia.

Sadducæi ſubſtãtias ſpiritales è medio tollebant. Act. 23. & alibi.

D. Tho. 2. cõtra gẽt. cap. 73.

Probatur concluſio ratione.

Probatur autem noſtra concluſio hunc in modum; Vt vnumquodque operatur, ita eſt: ſed anima intellectiua habet operationes eleuatas ſupra naturam & conditionem corporis ac materiæ: ergo anima intellectiua non eſt materialis & corporea; ſed immaterialis ſubſtantia, ſeu ſpiritus. Probatur minor tum ex parte intellectus, tum ex parte voluntatis. Ex parte intellectus, quia intellectus noſter percipit naturas communes, & abſtractas à materia ſingulari: quod verò materiale eſt, vt eſt craſſum & limitatum, ita non niſi ſingulare corporeum & materiale apprehendit. Item noſter intellectus format conceptus rerum immaterialium, vt Dei & ſubſtantiarum ſeparatarum, percipitque talia obiecta omni dimenſione libera, ſine figura, colore, aliavè corporeæ molis, affectioue: hi autem conceptus materiales non ſunt; oriuntur ergo a potentia & à forma immateriali: hæc eſt anima intellectiua: igitur anima intellectiua eſt immaterialis ſubſtantia, ſiue ſpiritus. Deinde ex parte voluntatis ſuadetur eadem minor. Nam voluntas ſtudio honeſtatis refrenat appetitum ſenſitiuum inhærentem in materia, eique imperat: hoc autem imperium eſt altioris potẽtiæ, quàm corporeæ: ergo voluntas non eſt res corporea, ſed ſpiritalis. Quod ſimiliter dicendum erit de anima humana, à qua fluit. Secundò idem confirmatur, quia liberè velle & nolle, actus amandi & colendi Deum, ſunt ſupra ſenſum & appetitum: atque adeò manifeſtè arguunt potentiam alterius ordinis, id eſt, ſpiritualem, & ſpiritualem formam à qua manet. Quo patet, animam intellectiuam ſpiritum eſſe.

Ex parte intellect⁹.

Similitudo immaterialis rẽ materialẽ poteſt repræſentare, non tamen è contra.

Ex parte volũtatis.

Corroboratur quoque eadem veritas, Patrum teſtimonio, vt D.

Patrum teſtimonio.

Ambro.

Ambr. Ambroſij, qui in libro de Noe & arca ait, animum rationalem diuinum quendam eſſe ſpiritum, idque probat ex c.1. Geneſ. vbi dicitur Deus inſpiraſſe Adamo ſpiraculum vitæ, id eſt, ſpiritum corpus viuificantem.
D. Dyon. Idem aſſerit D. Dionyſius 4. capite de diuinis nominibus appellans animum, intellectualem, ſiue ſpiritualem ſubſtantiam, vita indeficiente præditam,
D. Damaſ. Idem teſtantur D. Damaſcenus lib. 2. Fidei Orthod. cap. 12. & lib 3. cap.
D. Augu. 16. D. Auguſtinus lib. 6. de Trinit. ca.
D. Gr. Ma. 6. & lib. 2. Retract. cap. 56. D. Grego-
D. Gr. Na. rius Magnus lib. 4. dialog. cap. 5. &
D. Greg. Niſſen. lib. 2. Moral. c. 2. D. Gregorius Nazianzenus Apologetico 1. D. Gregorius Niſſenus in libro de opificio hominis, cap. 4. & 15. & lib. 2. Philoſophiæ, vbi ait, huius quoque ſententiæ fuiſſe Platonem; quod etiam de eo aſſerit Plotinus, Ammonius, & Numenius.

Deducitur concluſio ex ſacr. lit. Præterea idem colligitur tum ex nonnullis ſacræ paginæ locis quibus anima humana ſpiritus appellatur, ea ſignificatione, qua ſpiritus à cor-
Eccleſiaſt. pore diſtinguitur, vt Eccleſiaſtæ vltimo; Reuertatur puluis in terram ſuam, vnde erat, & ſpiritus redeat ad
Luc. Deum, qui dedit illum. Et Lucæ 23. in manus tuas commendo ſpiritum
ad Rom. meum. Et ad Rom. 8. Spiritus ſanctus teſtimonium reddit ſpiritui no-
Ex concil. Lateran. ſtro. Tum ex concilio Lateranenſi primo, ſub Innocentio tertio, vbi ita ſcribitur, Deus ab initio vtramque de nihilo condidit creaturam, corporalem, & ſpiritualem, Angelicam ſcilicet, & mundanam. Deinde humanam quaſi communem, ex ſpiritu & corpore conſtitutam. Quod refertur. Extra de ſumma Trinit. & fide
Ex ca. Firmiter. Cath. c. Firmiter credimus. Præterea in ſexto concilio Conſtantinopoli-
Ex concilio Conſtantin. tano act. 11. dicitur, Verbum diuinũ aſſumpſiſſe carnem, & animã rationalem, atque incorpoream.
Gratian. Denique Gratianus 24. quæſt. 3. cap. Quidam autem hæretici, refert inter hæreſes errorem exiſtimantium, animam intellectiuam non eſſe ſpiritum.

Obiect. Io. Theſſ. Erit tamen, qui contra ſuperiùs dicta opponat teſtimonium Ioannis
A Theſſalonic. Epiſcopi aſſerentis, animas eſſe corporeas quod affert 2. cõcilium Nicenum (quæ eſt ſeptima ſynodus generalis) initio quintæ actionis, neque id improbat. De Angelis, inquit ille, & Archangelis, & eorum poteſtatibus, quibus & noſtras animas adiungo, ipſa Catholica Eccleſia ſic ſentit, eſſe quidem intelligibiles, ſed non omninò corporis expertes, & inuiſibiles, verùm tenui
B corpore præditos & aerio ſiue igneo. Et infra. Nemo vel Angelos, vel Dæmones, vel animas dixerit incor-
Dilutio. poreas. Occurrendum tamen eſt, ſacram ſynodum nihil ibi de Angelorum, aut animarum ſubſtantia conſtituere: ſed illius Patris dictum eatenus amplecti, quatenus vſum imaginum, qua de re diſputatio erat, approbabat. Itaque commendat concluſionẽ, videlicet colendas eſſe ima-
C gines; rationem autem, qua eam ſuadebat, quia anima & Angeli corpo-
Deceptio Ioannis Theſſal. rei ſunt, non curat; in qua Ioannes ille deceptus fuit, & in eo maximè, quòd Catholicam Eccleſiam ita ſentire pronunciauit.

Lege Sixtum Sen. l. 5. Bibl. annot. 8. & lib. 6. ann. 35. Illud hic etiam aduertendum erit, ſi vnquam D. Baſilius, Athanaſius, Damaſcenus Methodius, Hieronymus, Auctor lib. de Eccleſiaſticis dogmatibus, aliique Patres animam ra-
D tionalem corpoream vocant: id non ita eſſe accipiendum, quaſi velint animam re ipſa corpus eſſe, aut conſtare corpore, ſed vt indicent animam comparatione Dei, quodammodo fæce corporea concretam eſſe; cùm ab illa diuinæ mentis ſimplicitate
Quo ſẽſu Patres nõnulli animã corpoream dixerunt. & excellentia infinitè diſtet. Quod eò etiam patres faciebant; vt eorum amentiam exploderent, qui animam humanam de Dei ſubſtan-
E tia progenitam faciebant. Contra quos.

5. Conclu. Caſtro l. 2. aduerſus hæreſes, hæreſi 4. de anima. Sit quinta concluſio. Anima intellectiua non eſt particula diuinæ mentis. Ad intelligentiã huiuſce concluſionis ſciendum, Carpocratem, vt refert Irenæus lib. 1. aduerſus hæreſes,
Irenæus. ca. 24. Item Cerdonẽ, vt aſſerit Theodoretus in lib. de diuinis decretis. Item
Theodor. Gnoſticos, Manichæos, & Priſcil-

liani-

D.Auguſt. lianiſtas, teſte D.Aug. lib. de hæreſ. cap.46. & 70. & Hieronymo in epiſtola ad Marcellinum, in eam inci-
D.Hieron.
diſſe impietatem, vt crederent, animum hominis eſſe Dei ſubſtantia prognatum. Quod videtur etiam
Philo Iud. ſenſiſſe Philo Iudæus in lib. qui inſcribitur; Quod deterius potiori inſidietur. Vbi ait, Deum corporibus humanis nõnihil de ſuo numine ſupernè inſpiraſſe. Quo modo, inquit, credibile videtur, tam exiguam mentem humanam membranula celebri, aut corde, haud amplis ſpatijs incluſam, tantam cœli, mundique magnitudinem capere, niſi illius diuinæ feliciſque animę particula eſſet indiuiſibilis? Plutarchus verò de quæſt. Platonicis ita ſcriptum reliquit; Anima autem mentis particeps facta, non ſolum Dei opus eſt, verum etiam pars, neque ab eo, ſed de eo, & ex eo facta eſt. Quo etiam alluſit ille:

2.Satyr.

---Corpus onuſtum
Heſternis vitijs animum quoque prægrauat vnà,
Atque affligit humo diuinæ particulam auræ.

Plutarch.
côci. Brac.
Leo 1.
D.Auguſt.

Hanc hæreſim per ſe ſatis conuictam damnauit concilium Bracharẽſe primum, cap.5. & Leo primus, epiſt.91. ca.5 Eandem verò D.Auguſt. in lib. de origine animæ, cap.2. ex eo coarguit, quod ſi anima eſſet diuinę mentis particula; vel Deus eſſet mutabilis, quod à diuina natura procul abeſt: vel anima eſſet expers omnis mutationis; atque ita nec deficeret in deterius, nec proficeret in melius, nec aliquid in ſemetipſa, vel quod non habebat, habere inciperet; vel quod habebat, habere deſineret: quod eſt apertè falſum. Eandem ſtultitiam irridet D.Chryſoſt hom. 13. in cap.2.
D.Chryſ.
D.Athan.
Geneſeos, D. Athanaſius in lib. de quæſt. cap. de anima. Lege quoque, ſi placet, eius confutationem apud D. Thom. 1. p. q. 90. art.1. & lib.2. contra Gent. capit.85.
D.Thom.

ARTICVLVS VII.

Diluuntur argumenta Secundi articuli.

NVnc argumentis, quę animę definitionem oppugnabant, ſatisfaciamus. Pro explicatione primi obſeruandum eſt, quod alibi annotauimus, non parum eſſe inter Ariſtotelis enarratores, & criticos quoſdam neotericos diſſidij circa Etymologiam, interpretationemque nominis ἐντελέχεια. Ac primũ cõmunis ſententia eſt (etſi aliter opinetur Franciſcus Floridus in apologia contra linguæ Latinæ calumniatores), Ariſtotelem huius vocabuli inuentorẽ fuiſſe. Sed enim, quia illius ſignificatio ac vis aliquantulum obſcura eſt, non defuere qui dicerent, excogitatum id ab Ariſtotele, quaſi fugæ vehiculum, aut inſcitiæ inuolucrum, non ad enodandam, ſed ad inuoluendam latentem animæ naturam. A qua tamen calumnia eum vendicat Iulius Scaliger Peripateticæ doctrinę egregius aſſertor, exercitatione 308. in Cardanum. Porrò M. Tullius, vt in argumento dicebamus, primo libro Tuſculanarum quæſtionum vertit continuatam motionem, & perennẽ. Videtur enim exiſtimaſſe Ariſt. more Attico vocabulum ἐντελέχεια pro ἐνδελέχεια accepiſſe, mutato δ in τ, ἀπὸ τοῦ ἐνδελεχοῦς, quod Latinis eſt cõtinuatũ, ſeu perenne. Verùm hæc interpretatio etſi à quibuſdã excuſetur, vt à Politiano in Miſcellaneis, cap.1. à pleriſque, reprehẽditur. Nec enim Ariſtoteles contra doctrinæ ſuæ placita animam motionem appellare debuit, quod ei in Platone magnopere diſplicuerat, vt conſtat ex ijs, quæ contra illum diſſeruit, cap.3. lib.1. huius operis.

3.Phyſ.ca.2.q.1.ad 4.
Entelech. quid.
Franciſcus Florid.
Scaliger.
Tullius.
Politian.

Quare dicendum potiùs, animam appellari ab Ariſtotele ἐντελέχειαν, id eſt, perfectũ habitum; ſiue, vt vertit Hermolaus in paraphraſi Themiſtij, nouum vocabulum nouo exprimens, perfectihabiam. Sicut enim materia ens potentia, eſt, ideoque imperfecta: ita è conuerſo forma in abſol-

Vera interpretatio vocis, ἐντελέχεια.

A abſoluit, eſtque ἐντελέχεια, quaſi ἕξις τις τελειότητος, i. habitus, ac profeſſio perfectionis, ſiue actus pfectus. Quo liquet ex eo, quòd Ariſtoteles animam ſic vocarit, non iccirco ab ea actus primi, aut ſubſtantiæ rationem excluſiue. Immeritoque Plotinum Enn. 4. lib. 2. de eſſentia animę, hanc definitionem vſque adeò cõtempſiſſe, vt eam confutatione indignam iudicarit, ꝙ in ea anima ἐντελέχεια, appelletur. B Nec verò, qui dicit, animam eſſe actum corporis, negat, eam eſſe immortalem, vt quidam putarunt: cùm non oporteat omnem corporis actum ita materiæ addictum, affixumque eſſe, vt extra illam cohęrere non valeat.

Vindicatur Ariſt. à calumnia Plotini.

Solutio 1. argum.

Act⁹ 2. nõ ſemp primo perfectior, nec finis ijs, q̃ ad ipſum ordinãtur. Ca. 7. q. 3.

Igitur ad argumentum, negandum eſt antecedens, & ad ea, quæ primò in eius confirmationem adducũtur, reſpondendum, vti diximus. Ad id, C quod vltimò affertur, dicendum, non omnem actum ſecundum eſſe perfectiorem primo; nec omnem finem propriæ naturæ excellentia præſtare ijs, quæ ad finem ordinantur: eſto, id de vltimo fine abſolutè, & ſine exceptione verum ſit, vt lib. 2. Phyſicorum expoſuimus. Aliam ſolutionem habes hoc loco apud Caietanum.

Solu. 2. argum.

Ad ſecundum, negandum eſt antecedens, & maior ſyllogiſmi, quo id probatur, D ad cuius priorem confirmationem reſpondendum, ex eo, quòd ſoluta temperie animal occidat rectè concludi, non poſſe corpus ab anima informari, niſi interim dũ congruis ad vitam diſpoſitionibus præditũ fuerit. Verùm abſurdè prorſus, & ineptè ex eo colligi, animam eſſe ipſam primarum qualitatum temperiem: alioqui cùm oblæſo corde animal moriatur, rectè etiam intulerint, animam eſſe cor. E Ad poſteriorem confirmationem dicendum, animi affectus & perturbationes attribui qualitatum temperaturæ, vt cauſæ diſponenti, & prouocanti. Etenim frigiditas melancholiæ, ſicuti corpus reddit torpidum ac languidum; ita ad triſtitiam inclinat; & calor flauæ bilis, vti corpori ad operandum acrimoniã confert: ſic ad irã faciliùs adducit. Verùm iſtiuſmodi actiones aliunde, tanquam à fonte & principali cauſa, quæ non accidens, ſed ſubſtantia ſit, oriuntur. De auctoritate verò eorum Philoſophorum, qui animam qualitatum harmoniam faciebant; nihil curamus. Ex dictis planum eſt, ſi eorum ſententia verbis cõſonet, quàm procul à veritate deflexerint. Lege tamen, ſi placet, eorum impugnationem apud Themiſtium primo huius operis in paraphraſi, cap. 23. & 24. & D. Thomam lib. 2. contra Gent. cap. 64.

Paſſiones animi quatenus temperaturæ corporis attribuendæ.

Themiſt.

D. Thom.

Solu. 3. argum.

Ad tertium, negandum eſt antecedens. Cuius probatio facilè diluetur ab eo, qui dixerit, cognitionem fieri per ſimilitudinem, non quæ iam in anima ſecundum eius naturam neceſſariò exiſtat; ſed quę concilietur per ſpecies, quarum interuentu anima cognoſcit. Itaque non oportet animam rebus corporeis eiuſdem naturæ conuenientia ſimilem eſſe, ſed habere aptitudinẽ ad earũ imagines actu recipiendas, quibus ſecundum eſſe notionale, ſiue intentionale eis ſimilis fiat. Quia verò antiquæ Phyſiologiæ auctores iſtiuſmodi eſſe ab eſſe reali non diſcernebant, in eum errorem lapſi ſunt, vt crederent, oportere animam eſſe quid corporeum, vt res, quas apprehendit.

D. Tho. 1. p. q. 75. ar. 1. ad 2.

Veterũ error de animæ corporalitate vnde.

Ad argumenti confirmationem dicendum, cùm duplex ſit tactus, vnus quantitatis; alter virtutis, vt in lib. de ortu. & interitu expoſuimus; priori tactu ſola corpora ſe cõtingere, poſteriori etiam ea, quæ ſunt corporis expertia: ſiue vtrumque careat corpore, vt cùm Angelus Dęmonem impreſſo impetu in aliquem locum impellit: ſiue tantùm mouens ſit incorporeum, vt cùm anima intellectiua per actum voluntatis mouet appetitum inhærentem corpori: ſiue etiam mouens duntaxat corporeum ſit, vt cùm corpora ſenſibilia ſuo modo dicuntur mouere ad ſui tum cognitionem, tum amorem eandem animam intellectiuam. Patet ergo, non ex quolibet tactu rectè colligi, ea, quæ ſe contingunt, eſſe corpora; ſed ex mutuo tactu quantitatis.

Tactus duplex.

Quem eorum requirant corpora.

Quod

Animum è quinta ſubſtantia cōcretum eſſe non credidit Ariſt.

Quod ad D. Auguſtinum attinet, qui credidit, in doctrina Ariſtotelis animum è quinta ſubſtantia concretum eſſe: dicimus, haud dubiè oppoſitum ſenſiſſe Ariſtotelem, vt ex illius diſputatione in primo huius operis libro aduerſus Democritum, Empedoclem, Alcmæonem, Platonem, & Xenocratem planè conſtat.

Cur D. Auguſt. id ei impegerit Cicero.

Quare videtur D. Auguſtinus hanc de Ariſtotelico dogmate opinionem non ex ipſius Ariſtotelis fontibus; B ſed ex Cicerone hauſiſſe, qui primo Tuſculanarum quæſtionum ita ſcripſit. Ariſtoteles longè omnibus, Platonem ſemper excipio, præſtans & ingenio & diligentia, cùm quattuor illa genera principiorum eſſet complexus, è quibus omnia orirentur, quintam quandam naturam cenſet eſſe, è qua ſit mens. Probat enim Ariſtoteles 1. lib. de cœlo, præter quattuor vulgata elementa eſſe quin- C tam aliam corporis ſubſtantiam ipſis elementis preſtantiorem, & diuiniorem, è qua ſiut globi cœleſtes.

De hoc errore Academic.

D. Th. 1. p. q. 67. ar. 7.

Quorūdā Academicorum error.

Quid nomine corporis intelligat Ariſ. cum illud animæ attribuit.

Pro hac ſecunda interpretatione lege Theophilum hoc in lib. ad tex. 45.

Rurſusque, cap. 2. de generatione animalium, cap. 3. animam participare corpus quoddam elementis diuinius. Verùm Ariſtoteles neque hoc loco, neque alibi ſenſit, animam corpus eſſe, cum in hoc opere, loco citato, diſertis verbis oppoſitum demōſtrarit. Dum ergo animæ corpus il- D lud attribuit, vel loquitur de ſententia Platonis, & Academicorum, qui aiebant, animum, antequam tenebricoſum noſtri corporis ergaſtulum ſubiret, corpuſculo quodam illuſtri circumfundi. Vel certè nomine corporis intelligit ſpiritum vitalem & animalem, quem in lib. de reſpiratione, ac ſæpe alibi vocat *πνεῦμα ἔμφυτον*, id eſt, ſpiritum innatum, cuius ope anima functiones corpo- E ris adminiſtrat, vt in libris de ortu, & interitu expoſuimus. Vocat autem Ariſtoteles hoc corpus elementis diuinius, propterea quod nulla elementorum facultas pertingat ad excellentiam operationum, quæ ſpirituum miniſterio perficiuntur.

Solutio 4.

Ad quartum, concedenda eſt maior, neganda minor; & ad eius pro- A bationem dicendum, animam rationalem à corpore abiunctam, etſi corpus non informet; ſuapte natura eſſe actum formamq. illius, ita, vt, quoties ipſum informarit, poſſit ei habilitatem, vimq. conferre ad actiones vitæ vice organi adminiſtrandas. Circa id autem, quod ex Ariſtotele citatur, aduerte, non conſtare inter Expoſitores quid Ariſtoteles eo loco nomine partium ſignificarit. Phi- B loponus putat intellexiſſe partes ſubiectas animæ, id eſt, animam vegetantem & ſentientem. Alexander, Simplicius, D. Thomas, & alij quorum interpretatio germana eſt, credunt, deſignaſſe potentias animæ intellectiuæ, aſſeruiſſeque, nō dubium eſſe quin earum nonnullæ cum ipſa à corpore abiungi nequeant, quia ſunt actus corporis, id eſt, quia ſunt potentiæ organicæ, & inhærentes C corpori. Itaque non ſentit Ariſtoteles, animam, quæ eſt actus corporis, non poſſe à corpore ſeparari, aut etiam, quæ à corpore ſeparari poteſt, corporis actum non eſſe.

Partes animæ pro potentijs apud Ariſ.

Solutio 5.

Ad quintum, conceſſa maiori negetur minor: ad cuius probationem refellendam aduertendum erit, organicarum partium nomine duo, præter materiam, hoc loco importari, nimirum certæ figuræ compoſitionem D cum temperie accommodata, & potentiam, quæ propria organi forma eſt. Igitur organum priori modo ſumptum antecedit animam prioritate naturæ in genere cauſæ diſpoſitiuæ, & materialis, quia ſic eſt præparatio neceſſaria ad introductionem animæ in materiam, vt Caietanus aduertit, non autem poſteriore conſideratione acceptum, quia potentiæ ipſius animę non eo pacto ad eam in mate- E ria excipiendam prærequiruntur, vt planum eſt. Et verò vt anima dicatur definiri per corpus organicum, vt per aliquid prius, ſat eſt, tam materiam in ſe, quàm vt eſt affecta organis ſecundum priorem modum ſpectatis animam origine antecedere. Nec enim ſubiectum, per quod forma definitur, omnibus modis prius, quàm formam eſſe oportet.

Partes organicæ p̄ter materiam quid importēt.

Corpus organicū vt antecedat animam.

Ad

Solut. 6. Ad ſextum neganda eſt maior propoſitio, dicendumq. animæ definitionem non conuenire Angelo reſpectu corporis aſſumpti, tum quia non eſt actus, ſeu forma talis corporis, ſed tantùm motor: tum quia organa illa, etſi veræ res ſint, non tamen ſunt vera, propriaque organa. Duo enim ad id exiguntur, vti proximè annotauimus. Vnum eſt effigies & figura cum certa qualitatum proportione: alterum ipſæ potentiæ vitales inhærentes materiæ. Cùm igitur hæc non cernantur in corporibus, quæ Angeli aſſumunt; nec enim eis tales potẽtiæ inhærent, quicquid ſit de reliquis, quæ ad organorum rationem exiguntur; conſequẽs eſt, vt eiuſmodi corpora verè ac ſimpliciter organica dicenda non ſint. Vnde neque Angeli in ijs vitæ munia exercent: ſiquidem eiuſdem eſt actus, cuius eſt potentia, docente Ariſtotele in libro de Somno & vigilia, cap. 1. nec obſtat, quòd Angeli videantur loqui, incedere, & cibum capere. Poſſunt enim in his, alijſque id genus ſpectari quædam viuentium functionibus communia; vt in ſermone ſonus, in inceſſu motus, in comeſtione cibi comminutio: alia propria, vt quòd eiuſmodi ſonus edatur per vocalia inſtrumenta à virtute ijs inhærente, ſimiliterque quòd latio adminiſtretur à facultate motrici, ſedem habente in muſculis; & quòd cibi ſectio fiat ab eo, in cuius ſubſtantiam ſuapte natura conuerti queat. Quoniam igitur in hiſce operationibus ea, quæ viuentium propria ſunt, Angelis deſunt; fit, vt ſimpliciter negari debeat, eos in corporibus aſſumptis actiones vitæ obire, & eſſe actus corporis organici. Quod præter alios aduertit D. Thomas prima parte, quæſt. 51. artic. 3. Aegidius in 2. diſt 8. & Gabriel eadem diſt. 8. quæſt. 1. artic. 3. D. Bonauentura ibid. Richardus quæſt. 5. Maior q. vnica, Baſſolius quæſt. vnica, artic. 3.

Corpora ab Angelis aſſũpta cur non ſunt organica.

Eiuſdem eſt actus, cuius eſt potentia.

In viuẽtiũ functionibus duo ſpectanda.

Quæ propria ſunt in viuẽtiũ operationibus, deſunt Angelis aſſumẽtibus corpora.

QVAESTIO II.

SITNE ANIMA QVIDpiam ſubſiſtens, an non.

ARTICVLVS I.

Argumenta ad diſquirendam rei propoſitæ veritatem.

QVia vnumquodque, vt producitur, ita eſt; & vt eſt, ita operatur: duo ſunt indicia, quibus deprehendimus, num aliqua res creata ſit ſubſiſtens, id eſt, exiſtens per ſe, & vt quod. Vnum eſt, ſi producitur per ſe, id eſt, per actionem ſibi propriam, & vt quod. Alterum, ſi operatur per ſe eliciendo operationẽ ſibi peculiarem, ſiue vt quod. Porrò autem, quia præſens quæſtio tam de anima brutorum animantiũ, quàm hominum intelligenda eſt: in primis, quòd animæ brutorum ſint ſubſiſtẽtes, probabit aliquis ex priori indicio, hunc in modum: In prima rerum creatione brutorum animæ fuerunt à Deo productæ congruentes ſuis naturis: ſed productæ ſunt per actionem ſibi propriam & independentem à materia, atque adeò vt quod: ergo brutorum animæ ſuopte ingenio ſunt ſubſiſtentes. Probatur minor, quia Deus nõ produxit eiuſmodi formas concurrentes ad id elementis ſeminaliter, vel actiuè, ſed paſſiuè duntaxat, atque adeò tota actio fuit à Deo non ſecus ac productio animæ intellectiuæ, quam conſtat terminari ad ipſam animam per ſe.

Subſiſtẽdi indicia duo.

1. Argum.

Secundò, actio, qua nunc anima leonis, verbi gratia, producitur, eſt diſtincta realiter ab ea, qua vnitur materiæ: ſed vnitio terminatur ad formam, vt inexiſtit materiæ, ab eaque dependet: ergo productio terminabitur ad eandem per ſe, & vt ad terminum, qui producitur vt quod. Maior probatur. Nam quando aliquæ

2. Argum.

aliquæ actiones ita ſunt affectæ, vt ambæ à ſe mutuo ſeparari queant, & vtraque abſque altera, ſaltem diuina virtute, poſſit exiſtere; neceſſariò inter ſe, re ipſa diſtinguuntur: at quòd prædictæ actiones ita ſe habeant, oſtenditur: etenim poteſt Deus animam equi in materia producere, non eam illi vniendo; itemque poteſt eandem antè à ſe productam vnire materiæ, atq; ita in priori euentu dabitur productio abſque vnitione: in poſteriori vnitio ſine productione.

3. Argum. Deinde, quod ad animas rationales ſpectat, quòd eæ non ſint ſubſiſtentes, ita probatur, ex ſecundo indicio: Animæ rationales non operantur per ſe; ergo non ſunt ſubſiſtentes. Antecedens oſtenditur, quia animam rationalem operari per ſe, vel eſt operari ſine dependentia à corpore: vel eſt habere operationem immaterialem, quam in ſe ipſa recipiat. Si primum, talis modus operandi non conuenit animæ, dum eſt in corpore; cùm eius intellectio pẽdeat à phantaſmatibus, iuxta illud Ariſtotelis lib. 3. huius operis, cap. 8. tex. 9. oportet intelligentem ſpeculari phantaſmata. Si ſecundum, id non ſat eſt, vt ex eo arguatur, animã poſſe per ſe exiſtere; nihil enim inde videtur ampliùs poſſe colligi, quàm animam eſſe ſubſtantiam ſpiritalem, vtpotè quę ſpiritalem actionem edat, eamque ſuſtentet. Quin verò quòd non ſatis firmo argumento comprobetur, intellectionem animæ recipi in ipſa anima, vt in ſubſtantia ſpiritali; non autem in organo corporeo, ſuadetur. Etenim id ex eo confirmat D. Thomas 1. part. quæſt. 75. art. 2. quia ſi anima intelligeret per organum corporeum, non poſſet percipere omnia corpora, propterea quòd ex doctrina Ariſtotelis lib. 2. huius operis, cap. 10. tex. 104. & lib. 3. cap. 1. text. 4. & 5. intus exiſtens prohibet cognitionem extranei. Vnde neque facultas videndi perciperet omnes colores, ſi pupilla, in qua reſidet, aliquo eſſet colore imbuta; neque lingua, dum eſt humore bilioſo infecta, ſaporum differentias dignoſcit. At enim quòd hæc ratio momentum non habeat, ex eo oſtenditur, quia phantaſia eſt in organo corporeo, & tamen percipit omnia alia corpora, & Angelus eſt ſubſtantia ſpiritalis & tamen omnes alias ſpiritales ſubſtantias cognitione apprehendit. Quare pari ratione, etſi anima intelligeret per organum corporeum, id nihil obeſſet, quo minus omnium aliorum corporum notitiam caperet.

(Margin: Ariſtot. — D. Thom. — Ariſtot. — A — B)

Præterea, non operari animam rationalem vt quod, ſed vt quo: videtur docere Ariſtoteles lib. 1. huius operis, cap. 4. tex. 64. vbi ita inquit: Dicere autem animal iraſci, vel timere, ſimile eſt ac ſi quiſpiam animam texere dicat, vel ædificare. Nam melius eſt fortaſſe dicere non animam, ſed hominem animo misereri, vel addiſcere, vel ratiocinari. Hæc ille. Quibus accedit, quòd, vt anima rationalis eſt id, quo totum eſt, ita non operabitur, niſi vt id, quo, ſi rectè vereque dici ſolet, vt vnumquodque eſt, ita operari. Quod item ex eo confirmari poteſt, quia nulla anima dicitur hoc aliquid: diceretur autem, ſi ageret vt quod. 4. Argum.

(Margin: C)

ARTICVLVS II.

(Margin: D)

Explicatio quæſtionis, & diluſio argumentorum.

PRo explicatione huius controuerſiæ aduertendum eſt, ſubſiſtere trifariam apud Philoſophos ſumi. Subſiſtere tripliciter.
1 Primo modo, pro eſſe per ſe, hoc eſt, non in ſubiecto inhæſionis.
2 Secundò, pro eſſe per ſe, id eſt, non in aliquo (videlicet per modum partis, aut formæ) a quo in ſuo eſſe dependeat.
3 Tertiò, pro eſſe per ſe, ita vt neque actu, neque poteſtate ſit in aliquo per modum partis, aut formæ, vel quaſi formę. His ita breuiter perſtrictis, quæ alibi, fuſiùs explicanda erunt. Sit prima concluſio: Omnes animæ tam brutorum animantium, quàm hominum ſunt ſubſiſtentes primo modo. Probatur, quia omnes 1. Concl.

(Margin: E)

ſunt

ſunt ſubſtantiæ, vt ſuperiùs demonſtratum fuit: nulla verò ſubſtantia eſt in ſubiecto inhæſionis.

2. Concl. D. Th. 1 p. q. 75. & in q. de ſpirit. creat. à 2. ad 3.

Secunda concluſio: Inter animas ſola intellectiua eſt ſubſiſtens ſecundo modo. Probatur, quia omnes animæ, excepta intellectiua, educuntur de materiæ poteſtate, vt in Phyſicis oſtendimus, atque ita earum effectio & conſeruatio, & ex conſequenti earum eſſe pendet à materia.

Sola forma humana operationē habet à corpore non dependētē.

Cuius rei illud eſt etiam argumentum, quod ſola

B

anima intellectiua ſortita eſt eleuationem operatam ſupra materiæ conditionem, vt antè diximus, & à corpore independentem, vt ex argumentorum ſolutione planum fiet. Vnde etiam colligitur, eam non dependere à materia, quo ad ſuum eſſe, quia, vt vnumquodque operatur, ita eſt.

3. Concl. Tertia concluſio: Anima intellectiua non eſt ſubſiſtens tertio modo. Probatur, quia anima intellectiua eſt eſ-

C

ſentialiter forma hominis, eſtque illius pars, actu quidem, dum componit totum; potentia verò, dum eſt extra materiam. Quod autem ita ſe habet, non eſt ſubſiſtens tertio modo; à fortiori autem animæ brutorum hoc pacto ſubſiſtentes non erunt, cùm neque ſecundo modo ſubſiſtentes habeantur.

Animā intellect. ſpecie nō diſtingui ab Angelo putat Orig. Refutatur. Dur. in 2. d. 16. q. 2.

Sunt hæ tres concluſiones communi Auctorum conſenſu firmatæ:

D

etſi contra tertiam ſenſerit Origenes lib. 1. περὶ ἀρχῶν, cap. 5. & 8. & lib. 2. cap. 8. arbitratus, animam intellectiuam non diſtingui ſpecie ab Angelis, quos conſtat eſſe ſubſtātias completas, ac per ſe ſubſiſtentes tertio modo. Sed hunc errorem confutat D. Thomas 1. par. quæſt. 75. art. 7. & in diſputatis quæſt. de Anima, art. 7. ad 1. 2. contra Gentes, cap. 94. poteſt-

E

que ex eo paucis conuinci, quia anima intellectiua ſuapte natura eſt forma corporis, materiæq. vnibilis. Mētes autem Angelicæ ſunt ſubſtantiæ à corpore abſtractæ.

D. Aug. li. 4. ſup Geneſ. ad litt. c. 32. & 34. D. Gre. ho. 34. in Euā.

Præterea, intellectio humana eſt per compoſitionem & diſcurſum, & ex ſenſibus collecta: cognitio autem angelica eſt per intuitum ſimplicem, & ex influxu ſuperni luminis, vt docet D. Dio-

A

nyſius 7. cap. de Diuinis nominibus. Ex his autem differentijs planè colligitur diſtinctio inter naturam hominis & Angeli.

Ad 1. arg.

Argumenta verò primi articuli, quæ ſuperioribus cōcluſionibus aduerſabantur, hunc habent explicatum. Ad primum reſpondendum eſt, bruta animantia in prima mundi origine non fuiſſe producta per virtutem ſeminalem, vt ſatis liquet,

Bruta animātia talē perfecla à ſolo Deo producta ſunt effectiuè ī prima mundi origine.

B

nec per vllum concurſum actiuum elementorum, vt aduertit S. Thomas 1. par. quæſt. 70. artic. 1. & Abulenſis ad 1. cap. Geneſ. communi aliorum Auctorum approbatione (licet Caietanus exiſtimarit, terram concurriſſe efficienter ad primum ortum plantarum; ita videlicet, vt Deus, interuentu terræ, tanquam cauſæ mediæ efficientis, eas protulerit.) Itaque ſolo concurſu actiuo Dei pro-

Formæ materiales eadē actione productæ, & vnitæ corporib.

C

ducta fuerunt tunc bruta animantia; ita tamen, vt eorum formæ acceperint eſſe à Deo dependenter à materia, & vna eademq. actione & productæ, & vnitæ fuerint, ſicuti eorum natura poſtulabat. Neq; ex eo, quòd cauſæ ſecundæ ad id efficienter non concurrerint, ſequitur, illas fuiſſe creatas, vt creantur animæ intellectiuæ; ſiquidem hæ producuntur abſque dependentia à materia.

Ad 2. arg.

D

Ad ſecundum neganda eſt maior, & ad eius probationem concedendum, quod primo aſſumit. Ad id autem, quod deinde affertur, dicēdum, poſſe Deum animam, verbi gratia, equi producere in materia non eam illi vniendo, & vnire non producendo. Verùm actionem, qua Deus talē animam ita produxerit, debere eſſe creationem. Erit enim productio ex nihilo, id eſt, nullo præſuppoſito ſu-

Actio ꝓductiua formæ & non vnitiua illius cū materia diſtinguitur ſpecie ab vnitiua.

E

biecto. Nec refert, quòd ea forma producatur in materia: nam etiam anima rationalis in materia producitur, & tamen creatur. Videlicet, nullum ſupponi ſubiectū dicitur, quando vel formæ nullum omninò ſubiectum præiacet: vel etſi præiaceat, tamen eiuſmodi ſubiectum non concurrit ad ſuſtentādam formam. Quo pacto ſe res habebit, ſi Deus produ-

Supponi ſubiectum quid.

imagines obtinere queant, proindeque non niſi ſingularia ſenſibilia cognoſcant. Quod item accideret intellectui, ſi in organo materiali corporeoq. inſideret. Non enim rem vllam ſpiritalem, imò neq; corporearum naturas communes, ſed indiuidua duntaxat perciperet; quia neq; ſpecies rerum immaterialium, ſiue repræſentent res communes, ſiue ſingulares; neque ſpecies rerum corporatarum, quæ res communes repræſentant, in organo corporeo recipi queunt: cùm vtræque ſpiritales eſſe debeant. Quandoquidem nec typi, qui res ſpiritales referunt, neq; etiã illi, qui referunt naturas corporeas communes, poſſunt non eſſe ſpiritales. Cuius rei ea ratio eſt, quia imagines corporales ob ſuam ignobilitatem & materiæ concretionem, vltra materiam ſignatam, & vltra indiuidua corporea tranſcendere in repræſentando non valent. Ideoque Plato in Theæteto oſtendit, intellectum multa cognoſcere, quæ inſtrumento corporeo percipi nequeunt, cuiuſmodi ſunt natura communis, pulchrum, bonumque. Alia cauſa, cur intus exiſtens prohibet cognitionem extranei, eſt; quia licet potẽtia valeat tunc recipere ſpecies aliarum rerum; tamen ita circa præſens aliquod obiectum occupatur, vt interim ad alia aut nullo modo, aut non niſi admodum obſcurè attendere queat. Vnde nonnulli pronunciatum illud ita efferunt, vt non dicant, intus exiſtens, ſed intus appareus, id eſt obiectum, quod potentiæ cognitrici actu offertur, impedit aliorum cognitionem. Hinc ergo eſt, quòd lingua morbo regio laborantium, quia amara bili perfuſa eſt, etſi exterius accedant res ſapidæ, atque optimis præditæ ſaporibus, quorum imagines recipiat; non tamen eos ſentit; videlicet, quia ſapor ille inhærreſcens, & guſtatui primùm occurrens, totam percepticis facultatis applicationem ſibi vendicat. Quippe ita accidere conſueuit, vt non idem ſenſus duntaxat circa alia ſenſibilia, quæ ſe illi offerunt; ſed cete-

Cur rerũ ſpiritualiũ, itemq. vniuerſaliũ typos ſpirituales eſſe oportet.

Plato.

2. Ratio pronũciati.

Quo pacto nonnulli pronunciatũ efferant.

Res ſapidæ cur interdũ iudicentur amaræ.

A riꝫ etiam circa ſua obiecta ferientur, cùm anima ad aliquid percipiendum tanto conatu & intentione ſeſe impendit, vt alijs dijudicandis non vacet.

His animaduerſis, conſtat, rationẽ D. Thomæ, imò Ariſtotelis, pro qua hæc diſſeruimus, vim ſuam retinere, patetque rectè colligi, ſi intellectus eſſet in organo corporeo, futurum, vt non perciperet omnia alia corpo-
B ra: & ex illo pronunciato, intus exiſtens prohibet cognitionem extranei, nequaquam argui, Angelum nõ intelligere omnes alias ſubſtantias ſeparatas; & phantaſiam non percipere aliqua alia corpora: eſto, ſequatur, non percipere omnia ob priorẽ cauſam traditam in explicatione illius pronunciati.

Concludit pro D. Th. & Ariſt.

Reſtat ſoluendum argumentum vltimum primi articuli. Ad priorem
C eius partem reſpondet Diuus Thomas 1. part. quæſt. 75. art. 2. ad 2. Ariſtotelem loqui inibi non ex propria, ſed ex aliorum ſententia. Secundò reſpondet, Philoſophum tãtùm velle, non eſſe dicendum, animam intelligere vt quid ſubſiſtens perfectũ & completum; ſic enim non animæ, ſed homini intellectio competit. Circa alteram verò partem eiuſdem argumenti, ſunt qui dicant, animam, dum eſt in corpore, non exiſtere vt
D quod, ſed vt quo tanquam ſeminaturam, vt loquitur Caietanus, licet ſeparata à corpore exiſtat, vt quod tanquam ſemiperſona; quia videlicet ad perſonæ complementum abſolutionemque deeſt illi eſſe entis completi; cùm etiam extra corpus ſuapte natura ſit pars hominis. Potius tamen dicendum, tam in corpore, quàm extra corpus exiſtere vt
E quod: ad id enim ſat eſt, ſubſiſtere per ſe iuxta ſecundam acceptionem: quod ei, ſiue corpus informet, ſiue non, perpetuò conuenit. Nam quod ſufficit, vt aliquid producatur tanquam quod, ſufficere debet vt exiſtat per ſe tanquam quod: ſubſiſtere autem ſecundo modo ſufficit, vt aliquid dicatur produci vt quod, vti patet in ipſa anima rationali, quę

Ad 4. arg.

Subſiſtẽne anima intellectiua in corpore.

Snia quorundam.

Verior ſententia.

Probat 1.

per ſe & vt quod creati dicitur. Siquidem eius creatio, vt & ceteræ actiones productiuæ, fertur in aliquem terminum vt quod: cùm igitur non feratur ſic in alium terminum præterquàm in animam, (nec enim eiuſmodi terminus poteſt eſſe homo, cùm is non creetur) conſequens eſt, vt anima producatur vt quod.

2\. Sanè verò, ſi anima extra corpus inciperet eſſe, quod, vt & ſemiperſona, cùm eo pacto eſſe, maioris ſit perfectionis, quàm eſſe vt quo, & tanquã ſeminaturam, ſequeretur, animam extra corpus, atq; adeò in ſtatu præter naturam, perfectiorem exiſtendi modum habere, quàm in corpore & in ſtatu naturali: quod admittẽdum eſſe iure optimo negat D. Thomas 1. par. quæſt. 89. art. 2. & in 4. diſt. 43. quæſt. 1. artic. 1. quæſtiuncula 1. ad 4. licet enim anima, cùm à corpore abiungitur, altiorem liberioremq; intelligendi modum aſſequatur, vt ſuo loco oſtendemus; non tamen par eſt, vt tunc perfectius eſſe obtineat, ſed potiùs, dum eſt in corpore, & præſtantiſſimo ſuo munere defungitur, quod eſt dare eſſe compoſito, ipſumque in propria ſpecie conſtituere.

D.Tho. itẽ Soc. lib 8. Met. q. 26. Ferr. 2. cõtra gẽtes, cap. 68.

3\. Adde, quòd ſi anima extra corpus eſſet vt quod, & in corpore vt quo: ſequeretur, in reſurrectione, cùm ad corpus redierit, dimiſſuram nobiliorem illam conditionem ſubſiſtendi, quod veriſimile non eſt. Nec ſatisfacit reſponſio Caietani aientis, animam in corpore glorioſo habituram ſubſiſtentiam vt quod. Nam ſi illam in corpore mortali, ideò non obtinebat, quia erat pars totius, cùm etiam poſt reſurrectionem eiuſdem pars futura ſit, ad eandem ſubſiſtendi rationem, quam antea in mortali corpore habuerat, reuocabitur.

Reſponſio Caietani. Eius impugnatio.

Aduertendum tamen eſt, vt diluatur altera pars eiuſdem principalis argumenti, in quo nunc verſamur, animam in corpore exiſtentem ita ſubſiſtere tanquam quod, vt nihilominus ſit vt quo, diuerſa conſideratione. Enimverò ſubſiſtit vt quod, prout exiſtit independenter in ſuo eſſe; & eſt quo, prout eſt, id quo eſt totum. Vnde ſecundùm aliam, & aliam notionem poteſt negari, & concedi, animam eſſe hoc aliquid. Negari, ſi hoc aliquid ſumatur pro ſubſiſtente complero: concedi, ſi accipiatur pro ſubſiſtente incompleto.

Anima in corpore eſt vt quõ, & vt quo, diuerſa cõſideratione.

QVAESTIO III.

Vtrum animæ intellectiuæ à Deo creentur, an non.

ARTICVLVS I.

Diuerſa dogmata de noſtrorum animorum origine.

ADmodum inuoluta, & obſcura quæſtio ſemper viſa fuit de animorum origine, non apud Ethnicos tãtùm Philoſophos, ſed etiam apud illos, quibus cœleſtis diſciplinæ lumen diuinitùs affulſit; vt patet ex ijs, quæ D. Hieronymus in Epiſtola ad Marcellinum, D. Auguſtinus in libro de Origine animæ ad D. Hieronymum, & libro 3. de Libero arbitrio, cap. 21. & Eucherius 1. in Geneſim, alijque Patres ſcripſere.

Animarũ origo occulta, etiã apud Patres. D.Hier. D.Aug. Eucher.

Duo igitur in primis dogmata circa animorum ortum nobis occurrunt. Vnum aſſerentium, eos ex ſemine propagari, in quo errore fuerunt Luciferiani, vt refertur in libro de Eccleſiaſticis dogmatibus. & Tertullianus, & Apollinaris, teſte Diuo Auguſtino in libro de Hæreſibus, ad Quod vult Deum, cap. 86. & in dialogo, qui ex eius, & D. Hieronymi ſcriptis collectus eſt. & D. Thomas 2. contra Gentes, cap. 86. Alterum eorum, qui creari quidem animas; non tamen a Deo, ſed ab intelligentijs putarunt; è quorum numero fuere poſt Auicennam, tum Seleucus, & Hermias, vt conſtat ex lib. 7. Hiſtor. tripart. cap. 11. tum Galitæ, vnde proſeminata eſt hæreſis Meſſalia-

1\. Dogma de animorum ortu. Lucif. Tertul. Apollin. 2. Dogma.

lia-

Digitized by Google

Prioris dogmatis argumẽta. lianorum. Pro prioribus hæc adduci poſſunt argumenta. In materia eſt naturalis potentia ad recipiendam
1 animam rationalem; cùm anima ſit proprius ac naturalis actus corporis; alioqui non fieret ex vtroque per ſe vnum; ſed cuilibet potentiæ naturali paſſiuæ reſpondet aliqua actiua etiam naturalis, vt docet Ariſtoteles lib. 5. Metaph. cap. 12. tex. 17. & lib. 9. cap. 1. tex. 2. Ergo datur aliquod agẽs phyſicum, quod animam rationalem progignat. Hoc autem non poteſt eſſe aliud, quàm parens, qui vi ſeminis animam è materiæ ſinu eliciat; Ergo anima rationalis propagatur
2 vi ſeminis. Item ceteræ animantes excitant ſuæ ſoboli formas è poteſtate materiæ; ſed homo non debet eſſe hac in re deterioris conditionis. Igitur anima humana ab homine ipſo producitur. Nec refert, quòd anima ſit immaterialis ſubſtantia, virtus autem generatiua, qua homo, vt inſtrumento ad gignendum vtitur, materialis ſit: poteſt enim inſtrumẽtum eleuari vltra propriam vim ad aliquid ſe nobilius producendum, vt
3 in alijs rebus paſſim videmus. Deinde cauſa attingens vltimam alicuius formæ diſpoſitionẽ habet vim eiuſmodi formę productricem, ſiquidem forma, vt docet Ariſtoteles 2. Phyſ. cap. 7. tex. 74. eſt finis generationis, & omne agens, quod vi propria confert media ad finem, poteſt finem per ſe obtinere, vt eſt etiam apud Ariſt. 7. Metaphyſ. cap. 9. tex. 30. At homo attingit vltimam præparationem ad introducendam animam rationalem, cùm non modò ceterarum qualitatũ apparatum in materiam inducat, ſed ipſa quoque organa miniſterio formatricis virtutis delineet, & effigiet.

Confirmatio. Corroboraturque argumentum; quia, quicquid ſimile ſibi ſecundùm ſpeciem generat, idem & formam rei genitæ, à qua ſpecies eſt, producit: at homo per virtutem ſemini inhærentem hominem generat. Ergo, &c.

Poſterioris dogmatis argumenta. Pro eorum autem dogmate, qui animas hominum ab Angelis produci contendebant, hæc ſunt argumenta. Teſte Ariſtot. cap. 4. tex. 34.

A huius libri, perfectum eſt, quod aliud ſimile ſibi producit; ſed immateriales ſubſtantiæ multò perfectiores ſunt, quam corporatæ. Ergo cum hæ alias ſibi ſecundùm ſpeciem ſimiles efficiant, potiori ratione poterunt Angeli ſubſtantiam aliquam incorpoream inferioris naturæ procreare, id eſt, animam humanam. Secundò maior eſt, ac diuinior in rebus ſpiritalibus ordo, quàm in rebus cor- **Perfectũ quid.** 2

B poreis; ſed ex doctrina D. Dionyſij, cap. 4. de Diuinis nominibus, inferiora corpora adminiſtrantur, ac fiũt poteſtate ſuperiorum: Ergo & inferiores ſpiritus, id eſt, animæ rationales, efficientur per ſuperiores, hoc eſt, per intelligentias. **D. Dion.**

ARTICVLVS II.

C

QVID IN RE PROPOSITA ſentiendum ſit.

PRæſens quæſtio nonnullis aſſertionibus illuſtranda eſt. Prima ſit; Animæ rationales neutiquam vi ſeminis propagantur. Hæc aſſertio eſt omninò certa, nec Chriſtiano Philoſopho de ea dubitare fas eſt; habetur quippe in Decretis 32. q. 2. cap. Moyſes; eiuſque oppoſitum erroris nota condemnat D. Augusti- **1. aſſertio.** **Quàm certa ſit.** **D. Auguſ.**

D nus in lib. de Hæreſibus ad Quod vult Deum cap. 86. & D. Tho. 2. contra Gentes, cap. 86. idemque in 1. par. quæſt. 118. art. 2. non errorem ſolùm, ſed hæreſim vocat. Propterea quòd qui id aſſerunt, animi immortalitatem negare palàm conuincantur. Probatur igitur noſtra aſſertio hunc in modum: Nulla virtus actiua agit vltra ſuum genus; ſed anima intellectiua excedit totum genus corporeæ **D. Thom.** **Probat. 1.**

E naturæ, cùm ſit ſubſtantia ſpiritalis, vt ſuperiùs oſtendimus. Nulla igitur virtus corporea eius effectionem valet attingere; atqui omnis actio ſeminalis facultatis eſt à virtute corporea; cùm ſpectet ad potentiam vegetatricem corpori prorſus inhærentem: Ergo fieri non poteſt, vt animæ intellectiuæ virtute ſeminis deriuentur. Secundò; Cùm genera- **Probat. 2.**

rio alicuius eſt cauſa, cur aliquid fit; A eius diſſolutio cauſa item eſt, cur id pereat; atqui diſſolutio corporis non affert interitum animæ rationali; ſiquidem immortalis eſt: ergo neque corporis generatio erit ei cauſa, vt eſſe incipiat: at ſeminis traductio propria cauſa eſt generationis corporis. Non igitur eſt cauſa generationis animæ.

Probat. 3. Tertiò; Omne agens naturale, ſicuti agit dependenter à materia, ita non producit, niſi quod à materia dependet: ſed anima rationalis non ita ſe habet; cum extra corpus cohærere valeat. Non ergo anima rationalis ab agente naturali producitur; ſed aliam habet originis ſuæ cauſam. Ob hæc & alia, quæ antiquos Patres non latuerunt, D. Chryſoſt. Homilia 1. de Incomprehenſibili Dei natura; Animæ, inquit, inſpirantur, corpora effigiantur: & Procopius Gazæus in Geneſ. cap. 2. ad illa verba; Hoc nunc os de oſſibus meis, & caro de carne mea, oraculum, ait, non dixiſſe: & anima de anima mea, caro ſcilicet nō gignit animam. Lege Gregorium Niſſ. diſput. de anima, & reſurrectione, Lactantium 1. de Opificio Dei, cap. 17. 18. & 19. in quibus de animæ origine rectè ſentire videtur.

2. aſſertio. Nō minùs certa, quā ſuperior. Secunda aſſertio; Animæ rationales accipiunt eſſe per creationem, nō ab Angelis, ſed à Deo Optimo Maximo. Hæc aſſertio non minùs firmam ac certam continet veritatem, quàm ſuperior: aſtruiturq. communi Patrum aſſenſione, à D. Hieronymo in epiſt. 17 ad Damaſum, quæ inſcribitur, Explanatio ſymboli; & in Apologia ad Pammachium, aduerſus hæreſes Ioan. Hieroſolymitani, vbi ait Eccleſiaſticam eſſe ſententiam, Deum nouas quotidie animas conceptis iam corporibus infundere. E

D. Hilar. D. Ambr. D. Chryſ. D. Greg. Niſſenus. Theodor. D. Cyrill. D. Bernar. Innoc. III. Item à D. Hilario 10. de Trinit. Ambroſio lib. de Noe & arca, Chryſoſtomo Homil. 23. in varia loca Matthæi, Gregorio Niſſ. lib. de Anima, cap. 6. Theodoreto lib. de Hom. nat. Cyrillo lib. 1. in Ioan. cap. 9. Bernardo Serm. 27. in Cant. Innocentio III. comm. in Pſal. 50.

In primis ergo, quòd animæ rationales accipiant eſſe per creationem hunc in modum probat D. Th. lib. 2. cont. Gent. cap. 87. Omnis ſubſtātia, quæ producitur, aut generatur per ſe, aut per accidens, aut creatur: ſed animæ rationales non generantur per ſe, cùm non conſtent ex materia & forma: neque per accidens, quia cùm ſint formæ corporum, orirentur per eorum generationem ex virtute ſeminali; quod improbatum eſt: ſupereſt ergo, vt per creationem eſſe accipiant. B Lege D. Th. lib. 2. Sent. diſt. 18. q. 2. art. 2.

Hoc ſpectat, quod cùm animæ humanæ omnibus formis phyſicis naturæ dignitate præſtent, ſintq. in ſuo eſſe ſubſiſtentes: oportet eas nobiliorem habere originem, & more aliarum ſubſtantiarum intellectualium per creationem produci. Confirmatio eiuſdē.

Quod verò iſtiuſmodi creatio non ab Angelis, vt putarunt ij, quos ſuperiùs retulimus, ſed à Deo fit, inde concluditur; quia vt D. Auguſt. lib. 3. de Trinit. cap. 8 & lib. 9. de Geneſi ad litteram, cap. 15. & D. Damaſc. lib. 2. Fid. orthod. cap. 3 & ſcholaſticæ Theologiæ Profeſſores in 2. Sent. diſt. 1. docent; Angeli nullius rei creatores eſſe poſſunt: videlicet, quia cùm creatio ſit productio è nihilo, id eſt, nullo ſuppoſito ſubiecto, & omnes cauſæ ſecundæ prærequirant ſubiectum in quod agant, fit, vt creare ſit ſolius primi agentis, cuius virtus vt eſt infinita, ita nec ad ſubiectum, nec ad certum agendi modum coarctatur. Oſtēditur 2. pars aſſertionis. C D. Auguſ. D. Damaſ. Cur Angeli nequeāt creare. D

Denique quòd animæ humanæ à Deo creentur, haud obſcurè ſignificatum eſt in litteris diuinis, tum alibi, tum præſertim 1. Geneſ. vbi cùm de aliorum animantium procreatione agitur, dicitur: Producant aquæ reptile animæ viuentis, & volatile ſuper terram; Producat terra animam viuentem in genere ſuo, iumēta, & reptilia, & beſtias terræ. At cùm ad hominem venitur, eius animam à Deo infundi, ac creari, indicatur illis verbis; Formauit Deus hominem de limo terræ, & inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ. Accedit decretum Leonis I. in epiſt. 93. ad Deducitur 3. pars aſſert. ex ſac. litteris. Leo I.

Digitized by Google

ad Toribium Aſturicenſem Epiſcopum ſtatuētis, animas à nullo incorporari, præterquā à Deo ipſarū creatore.

3. Aſſertio. Tertia aſſertio: Animæ rationales non fuerūt ante corpora à Deo creatæ; ſed in ipſis corporibus ſigillatim creantur, & infunduntur. Pro huiuſce concluſionis intelligentia aduertendum eſt, Platonem in Timæo finxiſſe Deum omnes animas humanas ante corpora ſimul creaſſe, & in cōparibus ſtellis conſtituiſſe: Tum eas cœleſtium rerum tædio, & terrenarum amore captas, vt tanti ſceleris pœnas luerent, in corpora tanquam in carcerem fuiſſe coniectas. Idē arbitratus fuit Origenes, vt conſtat ex eius lib. περὶ ἀρχῶν, refertque Epiphanius in epiſt. ad Ioan. Hieroſolymitanum. Idem quoq; ex parte aſſeruerant aliqui Rabbini Hebræorum, aientes, omnes animas initio fuiſſe conditas, ne concederent, Deum aliquid de nouo creare: non tamen, antequam corpora ſubirent, peccatum vllum admiſiſſe.

Plato prim⁹ auctor de creatione animarum ante corpora.

De hoc dogmate lege q̃ ſcripſit auctor operis de diuina ſapientia, ſecundū Aegypt. li. 1. c. 5.

Verùm hic error vnanimi conſenſu exploditur à Patribus, à D. Epiphanio epiſtola citata, Hieronymo in epiſtola ad Pammachium, contra eundem Ioannem, Theophilo Alexandrino lib. 1. Paſchali, Auguſtino epiſtola 28. ad Hieronymum, Cyrillo Alexandrino lib. 1. in Ioannem, c. 9. vbi viginti tribus argumentis pugnat. Condemnatus eſt etiam hic error in Concilio Bracharenſi I. c. 6. & à Leone I. in epiſtola ad Toribium, vbi ſummus Pontifex in eos, qui dogma illud profitebantur, ita ſcribit: Eos catholica fides à corpore ſuę vnitatis abſcidit, conſtanter prædicans atq; veraciter, quòd animæ hominum, priuſquam ſuis inſpirentur corporibus, non fuere.

Explodituris error à Patribus.

Conciliū Brachar. Leo I.

Porrò ſuperiorum dogmatum Auctores, quatenus in eo conueniunt, quòd fingunt, animas ante corpora extitiſſe, hunc in modum refelli poſſunt: Vnicuique formæ naturale eſt corpori vniri; alioqui conſtitutum ex forma & materia eſſet aliquid præter naturam: prius autem tribuitur vnicuique, quod ei ſecūdum na-

Expugnatur rationibus.

A turam, quàm quod præter naturam competit: quod enim conuenit alicui præter naturam, in eſt ei per accidens, & quod ſecundum naturam, ineſt per ſe. At quod per accidens ineſt, poſterius eſt eo, quod eſt per ſe. Igitur animę priùs conuenit vnitam eſſe corpori, quàm à corpore abiunctam. Non eſt ergo creata ante corpus, cui vnitur.

B Secundò; Anima, ſicuti D. Thom. 1. p. q. 76. art. 1. ad 6. alijque Doctores communi aſſenſu approbant, habet natiuam propenſionem ad corpus, atque adeò propriam perfectionem non obtinet, niſi dum corpori copulata eſt: ſed Deus cuius perfecta ſunt opera, in prima rerū molitione procreauit res ſecundum ſtatum cuiuſque naturæ congruentem, ac debitum. Vndè & cuncta, quæ fecerat, comperit eſſe valdè bona. Non igi-

2. Anima perfectius eſt in corpore quā extra. Ex D. Greg. Nyſſ. li. de hom. opif. c. 29.

C tur animas extra corpora creauit.

Tertiò; Si animæ ante corpora extitiſſent, cùm natura in mundo nihil otioſum, ac ſine propria operatione eſſe patiatur, vt probè docet Ariſtoteles, capit. 8. lib. 10. Ethic. vtique habuiſſent animæ in eo ſtatu aliquam rerum ſcientiam & notitiam: ſed non ita eſt, cùm planè conſtet, longo ſtudio & labore acquiri à nobis ſcientias: ergo ani-

3. In natura nihil otioſum.

D mæ non fuerunt ante corpora. Nec ſatisfaciunt Academici, aientes cum Platone in Phædro, & 10. de Republ. alijſque in locis, animas cùm in corpora deijciuntur, propter coniunctionem cum hac terrena fæce, quaſi hauſto obliuionis poculo, omnium rerum memoriam amittere. Non, inquam, ſatisfaciunt. Nam cum naturale ſit animæ corpori coniungi, non debuit ex copulatione

E cum propria & naturali materia tale detrimentum capere. Ac contra hunc errorem in libr. Metaph. ex inſtituto diſſerendum à nobis erit. Eum multis impugnant D. Auguſtinus libro 12. de Ciuitat. Dei, cap. vlt. Tertull. in lib. de Anima, M. Albertus 1. Metaph. tract. 1. cap. 8. D. Thomas tum alibi, tum 2. contra Gent. capit. 83.

D. Auguſt. Tertull. M. Albert. D. Thom.

Quartò,

Animę ante corpora non peccauerunt. De hoc errore Senēſis libro 5. Bibl. annot.26. & lib. 6. annot.48.

4 Quartò, quòd animæ, antequam corporibus inſpiratæ eſſent, nullam peccati labem admiſerint, conſtat ex doctrina Diui Pauli ad Rom. 5. vbi ait, per vnum hominem introijſſe peccatum in hunc mundum; anima autem homo non eſt, vt quidam falſò putarunt, docetque D. Thomas tum alibi, tum 1. par. q.75. ar.4. Rurſum ca.9 eiuſdem epiſt. cùm inquit, Iacob & Eſau, priuſquam in lucem editi eſſent, nihil boni, aut mali egiſ- B ſe. Præterea, quòd animæ in ſcelerũ pœnam non immigrarint in corpora, ex eo oſtenditur, quia ſequeretur, vnionem corporis & animę non eſſe bonum naturæ; ſed potiùs malum quidpiam, ſicuti eſt omnis pœna.

Malũ per ſe non intenditur à natura.

Quod tamen impoſſibile eſt, cùm nullum malum per ſe intendatur, & tamen natura vnionē animæ & corporis, hominiſq. generationem per ſe intendat. Adde, quòd ex malo C non prouenit bonum, niſi per accidens. Quare ſi ob culpam animæ ſeparatæ effectum eſt, vt anima corpori vniatur: cùm hoc bonum quoddam ſit, per accidens erit: atq; adeò caſu contigit, vt homo à Deo conderetur.

Homo pars mūdi nobiliſſima.

Quod tamen falſum eſſe inde cōſtat, quia nobiliſſima pars mundi corporei, quæ eſt homo, non debuit fortuito euentu produci ab Auctore naturæ, qui omnia in numero, D pondere, & menſura effecit.

Ariſtot. animas ante corpora non ponit.

Quod verò Ariſtoteles animarũ ortum ante corpora nequaquam poſuerit, liquet primùm ex eo, ꝙ Platonicam reminiſcentiam multis locis improbauit, vt in 1 Poſter. cap. 1. & 3. de Anima, ca.4. tex.14. vbi ait, hominis intellectum eſſe quaſi nudam tabulam, in qua nihil eſt expreſſum. Deinde, quia 12. Metaph. cap.3. text. 16. & 17. docet, cauſam efficientem E precedere ſuum effectum, formalem verò, (qualis eſt anima) nullo modo.

Explicatur locus, in quo cōtrariũ ſenſiſſe videtur.

Nec obſtat, quod 2. de Gener. animal. cap. 3. aſſerit, mentem extrinſecus ingredi. Non enim his verbis vitam illius extra materiam, & ante nexum cum corpore, ſed diuinam eius originem & creationem, atque independentiam à materia indica- A uit; vt ipſe orationis contextus oſtē- dit ſic enim habet. Reſtat igitur, vt mens ſola extrinſecùs accedat, eaq; ſola diuina ſit: nihil enim cum eius actione communicat actio corporalis.

Pletho falsò attribuit Ariſtoteli antegreſſionē animarum.

Quare haud rectè Pletho cap.9. libri, quem ſcripſit de ijs, quibus Ariſtoteles à Platone diſſentit, affirmat, Ariſtotelem antegreſſionem animarum cum Platone præceptore ſuo non negaſſe.

Explicatur locus Geneſ.

B Ijs, quæ ſuperiùs docuimus, de quotidiana animarum productione, nihil officit, quòd Geneſ 2. dicitur Deus requieuiſſe ab omni opere, quod patrarat. Primùm, quia non dicitur Deus abſolutè requieuiſſe; ſed requieuiſſe ab opere, quod patrarat, videlicet, illis primis ſex diebus. Vt ſit ſenſus, Deum mundi opificium abſoluiſſe ſex diebus, atque ita die ſeptimo deſtitiſſe mundi machinam C condere. Item, quia, vt interpretatur D. Thomas libro 2. contra Gentes, cap.84 & in 2. diſt.18. quæſt. 2. art.1. ad 7. Albertus Magnus in ſumma de homine, quæſt. 15. ihuiuſmodi quies Dei intelligenda eſt ſecundùm ceſſationem à nouis ſpeciebus condēdis, non autem à nouis indiuiduis; quorum ſimilia ſecundùm ſpeciem prępceſſerint. Quare, cùm omnes animæ intellectiuę, omneſque homines D ſint vnius ſpeciei, nihil tepugnat prædictæ quieti Deum quotidie animas creare. His obiter adde, nouas animantium, aliarumve rerum ſpecies, quæ ex varia commiſtione progreſſu temporum extiterunt, etiam in prima mundi origine dici quodãmodo fuiſse productas, non in ſe, ſed in ſuis cauſis. Lege D. Auguſtinum in libro de Origine animæ ad D. Hieronymum.

D. Tho.

D. Aug.

Anima primi hominis an ante corpus fuerit.

E At enim de anima primi hominis peculiaris adhuc conſideratio eſt. Nam D. Auguſtinus lib 7. de Geneſ. ad lit. cap. 24. Hugo de Sancto Victore, Auctor Hiſtoriæ ſcholaſticæ, & Magiſter Sentent. dubitarunt, an ante corporis formationem vnà cũ Angelis fuerit creata. Non eſt tamen ambigendum ea de re, cùm argumēta ſuperiùs adducta cōcludant, nul-

lam

Concluditur non fuiſse.
D. Greg. Niſs.
D. Damaſ.
D. Hier.
Leo I.
D. Aug.

A iam prorſus animam ante corpus fuiſſe à Deo productam. Itaque in eodem inſtanti Deus & primi hominis corpus formauit, & ei animam infudit, vt ſentit D. Gregorius Niſſenus in libro de Homine, capite 29. & 30. D. Damaſcenus libro 2. de Fide orthod. cap. 12. D. Hieronymus Epiſt. 61. ad Pammachium de erroribus Orig. & 139. ad Cyprianum. Item Leo I. Epiſt. 91. Et in hanc ſententiam magis inclinat D. Auguſtinus lib. 12. de Ciuit. Dei, cap. 23.

ARTICVLVS III.

Diſſolutio argumentorum primi Articuli.

Ad 1. arg. prioris dogmat.

Diluenda nunc à nobis ſunt ea argumenta, quibus initio quęſtionis probari videbatur, animas intellectiuas virtute ſeminis tradu- C ci. Ad primum cōcedenda eſt maior; & ad minorem dicendum, ineſſe materię potentiam paſſiuam naturalem ad recipiendam animam intellectiuam: cui potentiæ reſpondet aliqua actiua naturalis, quæ illius ſaltem introductionem, nexumq. cum materia attingat. Itaque ad aſtruendam veritatem illius effati, Cuilibet potentiæ paſſiuæ reſpondet aliqua actiua, ſat eſt, dari in parentibus ta- D lem potentiam, quando forma totius naturæ vim ſuperat, eamque naturæ Auctor ſtata, ac definita lege producit, vbi primum agens naturale materiam congruenter perfecteque diſpoſuit.

Cuilibet potentiæ paſſiuæ reſpōdet aliqua actiua, quomodo accipiēdum.

Ad 2. arg.

Ad ſecundum dicendum, quòd homo inter ceteras animantes, ſuam formam non eliciat è poteſtate materię; id non ex illius imperfectione, ſed ex animæ intellectiuę dignitate E prouenire, quæ, vt præſtantioris notæ eſt, ita altiorem originem poſcit. Quod tamen non impedit, quo minus homo generare hominem dicatur; vt in 1. li. de Ortu & interitu expoſuimus. Ad alteram partem eiuſdem argumenti reſpondetur; ſæpe inſtrumenta virtute principalis cauſæ producere effecta ſe ipſis nobilio-

Homo hominem generat, eſto formā nō producat.

A ra; nunquam tamen excitari ad efficiendum aliquid ex nihilo, quo duntaxat modo animę intellectiuę produci queant, vt ſuperiùs oſtenſum fuit.

Ad 3. arg.

Ad tertium; Id quod materiæ vltimam diſpoſitionem tribuit, habere etiam vim effectricem formæ, ſi forma eiuſdem ſit ordinis cum diſpoſitionibus: quod in re propoſita non accidit: ſiquidem anima intellectiua B eſt ſpiritalis ſubſtantia, independens quo ad ſuum eſſe à corpore, & ſupra materiæ conditionem eminens. Ac licet eadem anima ſuo modo finis ſit humanæ generationis; quia tamen præcipuus finis eſt ipſum compoſitum, ſiue homo, qui gignitur; abundè ſat eſt, vt generans non dicatur fruſtrari fine, ſi producat totum compoſitum, eſto formam ipſam non generet, ſed eius tantùm cum materia C copulationem attingat. Quod etiam ſufficit, vt homo ſimpliciter perhibeatur gignere ſimile ſibi ſecundùm ſpeciem.

Homo nō anima eſt pręcipuus finis generationis.

Ad 1. arg. poſterioris dogm.

Perfectū eſt quod ſimile ſibi procreat.

Quod attinet ad ea argumenta, quæ probare contendebant, animas intellectiuas produci ab Angelis; reſpondetur, cùm Ariſtoteles ait, perfectum eſſe, quod aliud ſimile ſibi procreat, interpretandum id de viuentibus corporeis, non de ijs, quæ D à materiæ cōcretione abiuncta ſunt; quorum perfectio aliunde æſtimanda eſt. Item verò maiorem eſſe in ſubſtantijs corpore vacantibus, quàm corpore præditis ordinem, non quo ad mutuam illarum inter ſe productionem, cùm à Deo Opt. Max. duntaxat per creationē effici queant; ſed quo ad Hierarchias, & munerum adminiſtrationem, aliaq. eiuſmodi.

Ad 2. arg.

De his D. Dionyſ. in li. de Cęleſti hierarchia.

Quod autem ait Dionyſius, infe- E riora corpora adminiſtrari, ac fieri poteſtate ſuperiorum, minimè mirum eſſe debet. Vt enim hæc non creando, quod Dei Opt. Max. proprium eſt, ſed ex aliquo antecedente ſubiecto, ſeu (vt dici ſolet) tranſmutando, quod omnibus cauſis ſecundis eſt commune, operantur; ita illa non creatione per ſe, ſed tranſmutatione produci ſolent. Atque hoc diſcrimen

aper-

apertè exponit Sanctus Thomas prima par.q.90.art.3.

QVÆSTIO IV.

Quando infundatur, vniaturq́; corpori Anima intellectiua.

ARTICVLVS I.

Explanata quæſtionis radice, refelluntur quatuor opiniones contraria.

Radix difficultatis. HVic controuerſiæ aditum vel maximè aperuit id, quod affirmat Ariſtot. 2. de Gener. anim. cap.3: Non ſimul animal fieri & hominem, ſed materiam fœtus; primùm informari anima vegetatiua, deinde ſenſitiua, poſtremò intellectiua. Verba Ariſtotelis ſunt: Conceptum inanimatum eſſe nemo ſtatuerit, & vita omnibus modis priuatum: quippe cum nihilo minùs ſemina & conceptus animalium viuant, quam ſtirpes; & aliquandiu prolifica ſint. Ergo animam vegetantem habere planum eſt. Sed quam ob cauſam eam primùm haberi neceſſe ſit, ex ijs, quæ alibi de anima diſſeruimus, apertum eſt. Sentientem etiam, qua eſt animal, tempore procedente recipi; & rationalem, qua homo certum eſt. Non enim ſimul & animal fit, & homo, &c. Hanc enim doctrinam multi partim non admittunt, partim variè exponunt.

1. Opinio. Quidam ſentiunt, embryonem eſſe animæ expertem; operationes autem vitæ, quę in eo apparent, vel animæ matris, vel virtuti, quæ in ſemine eſt, formatrici acceptas eſſe referendas. Reijcitur. Verùm, præterquam quod Ariſtoteles eodem in loco disertè ait, conceptum eſſe animatum, hos refellit S. Tho. 1. p. q. 118. art. 2. ad 2. quod fieri nequeat, vt vitæ opera à principio externo oriantur.

2. Opinio. Alij tres omninò animas in homine, vegetantem, ſentientem, & intelligentem non modò pedetentim recipi, ſed & ſimul permanere ſibi perſuadent. Reijcitur. Quos multis in locis idem Doctor, præcipuè verò 1. par. quæſt. 76. art. 3. & 2. contra Gentes cap. 58. & q. de Anima, art. 2. explodit; noſque iam in lib. de Ortu confutauimus.

3. Opinio. Nec deſunt, qui exiſtiment, eam ipſam animam, quæ primò fuit vegetatiua, fieri poſtea, operante ſeminis vi, ſenſitiuam; ac tandem eò perduci, vt intellectiua euadat, non ſeminis quidem, ſed ſuperioris agentis, hoc eſt, Dei extrinſecus (vt aiūt) illuſtrantis virtute. Reijcitur. In quam opinionem acriter inuehitur S. Thom. 1 p. q. 118. art. 2. ad 2. 1 Primùm enim generationem à propriæ naturæ ſtatu dimouet: Erit enim motus quidam continuus paulatim ab imperfecto ad perfectum proficiſcens; & eo pacto in alterationis conditionem degenerabit.

2 Secundò: Nec hominis, nec animalis generatio erit generatio ſimpliciter: ſiquidem ſubiectum eius erit ens actu. Quis enim eſt, qui neſciat, vniuerſam generationis euerti naturam, ſi abſque præcedentis perfectionis, formæve ſubſtantialis interitu noua accedat? vt accedere autumant, qui in fœtu animam vegetantem dicunt, deinde fieri ſentientem, ac demùm intelligentem.

3 Tertiò; vel id, quod ex Dei actione oritur, eſt quid ſubſiſtens, vel nō ſubſiſtit, ſed eſt quædam animæ præexiſtentis perfectio. Qui illud dicit, fateatur neceſſe eſt, eſſe quidem ſuapte natura diſtinctum à forma ante exiſtente, quippe quæ minimè ſubſiſtebat; Qui autem hoc affirmabit, effugere non poterit, quin concedat, animam intellectiuam intereunte corpore interire.

4 Quartò loco probatur, non poſſe eandem animam ſenſim eſſe vegetatiuam, ſenſitiuam, & ratione præditam; cum oporteat planè mutari ſpeciem, addita perfectione ſubſtantiali; ſicut (hoc enim vtitur exemplo Ariſt. 8. Met. cap. 3. text. 10.) mutatur

Nulla ſubſtantia intenditur, aut remittitur.

tur numerus adiecta, vel detracta vnitate; nec vllo modo ſubſtantia intendi, aut remitti poſſit, vt communi Philoſophorum aſſenſu docet Ariſtoteles in categoria ſubſtantiæ.

4. Opinio quæ etiam reijcitur.

Alij cenſent, fœtum mox à principio intellectiuam animam obtinere, etſi non ſtatim munia, quæ ipſi peculiaria ſunt, adminiſtret: ſed primū actiones vegetandi; deinde ſentiendi: tandem ſuo tempore intelligendi. At hæc etiam opinio procul deflexit à veritate, vt mox patebit.

ARTICVLVS II.

Solutio propoſitæ dubitationis.

Aſſertio quæſt.

ERgo, ſuperioribus ſententijs reiectis, aſſerendum eſt, materiam fœtus primùm informari anima vegetatiua, deinde ſenſitiua; poſtremò intellectiua.

Probatur.

Quod probatur; nam fœtus confeſtim poſt conceptionem nutritur ſanguine, quem ei mater per venam vmbilicarem ad id muneris deſtinatam tranſmittit: atque interim nullam ſentiendi præbet ſignificationem. Deinde, aliquot poſt diebus moueri incipit, etſi tenui & obſcuro motu; vt in ijs, qui abortu eijciuntur, obſeruari poterit: ſi enim pungantur, contrahent ſeſe, quod pertinet ad animam ſenſitiuā. Tādem efformatis iam ad humanam effigiem membris, formam cuius ea inſtrumenta ſunt, accipit, id eſt, animum rationalem, quo in ſpecie hominis reponitur. Quòd autem conueniens ſit, dari iſtiuſmodi progreſſum in generatione hominis, confirmat Diuus Thomas loco citato prima parte, exemplo quorundam animantium, quæ ex putri materia oriuntur: vbi primò quidpiam viuens imperfectius, deinde aliud melioris notæ, nempe animal emergit. Quòd ſi id in beſtiolis adeò imperfectis notari ſolet, conſentaneum eſt, vt idem animantibus excellentioris naturæ conueniat, ac potiſſimum humanæ ſoboli, cuius forma quantò eſt præſtantior, tantò maio-

Confirmatio ex D. Thom.

A rem requirit apparatum: neque decet, vt in rudem & incompoſitam materiæ molem, ſed in corpus organis aptè, concinneque inſtructum infundatur. Ita porrò manet fœtus materia aliquot diebus ſub forma vegetatiua: deinde huic intereunti ſuccedit forma ſenſitiua; ſimiliterque huic intellectiua. Nec mirum, quòd duæ priores formæ nullo externi hoſtis incurſu, aut oppu-

Inter animā vegetatiuā, ſenſitiua, & intellectiuā mediat tēpus.

B gnatione, intereant. Nam cùm prior ſit via, ſeu præparatio ad ſecundam, & ſecunda ad tertiam; priores ambæ eas accipient in materia diſpoſitiones, quibus non niſi certo temporis ſpatio perſeuerent, cedantque principi formæ, cui præeundo iſtiuſmodi veluti ſatellitio famulantur. Sanè quòd anima intellectiua non ſtatim à principio materiam fœtus informet, planè oſtendunt nonnul-

C la ſacrorum Canonum decreta, quæ id ſupponunt; &, vt cetera omittamus, Caput Sicuti 32. quæſtione ſecunda, vbi dicitur, non committi homicidium ab eo, qui fœtum in vtero occidit ante infuſionem animæ, videlicet, rationalis: quod nondum dici poſſit, natum eſſe hominem.

Caput Sicuti.

Qui fœtum necat ante infuſionē aīæ, nō eſt homicida.

Ceterum quo temporis puncto, (quod erat propoſitæ quæſtionis ca-

D put) ſeu quot dierum tranſacto ſpatio anima intellectiua infundatur corpori, diſceptatio eſt inter Philoſophos: in eo tamen conueniunt, quòd infundatur, cùm primùm corpus organis humanæ proli conuenientibus diſtinctum, perfectumque eſt: quod obtinet etiam, dum non eſt ſub magnitudine maiori, quàm ſit grandioris formicæ, vt aſſirmat Ariſtoteles, libro 7. de hiſtor. anim. ca-

In quo cōueniant auctores circa propoſitā quæſt.

E pit. 3. & Abulenſis in caput 1. Matthæi parte prima, quæſt. 53. Verùm non ſemper hæc magnitudo eadem eſt. Qua de re ita ſcripſit Fernelius in libro de hominis procreatione, capite 10. Sæpe obſeruauimus, die quadrageſimo eiectum fœtum ſemidigiti (vt ait Ariſtoteles) formicæ maiuſculæ magnitudine verè, ac prorſus conformatum. Caput

erat

Digitized by Google

erat auellanæ par, & maius, quàm pro reliqui corporis ratione: oculi, vt cancris exerti: naſus, auriculę, brachia, manus, crura, pedes, hiſque ſecreti digiti: hæc ille. Conueniunt quoque Philoſophi in eo, quòd fœminę corpus ob defectum caloris & imbecillitatem virtutis formatricis tardius delineetur. Quo autem tempore huiuſce delineationis opificiũ abſolutum ſit, diſcordarũt, qui olim ea de re ſcripſerunt. Lege Plutarchũ libro quinto, de placitis, c. 21. Hippocratem in lib. de Fœtu, Fernelium in lib. de hominis procreatione, Cęlium libr. decimoquinto, lect. antiq. capite vigeſimotertio, Ambroſium Pareum libro vigeſimotertio, capite vndecimo. Communior tamen, veraque ſententia eſt, in maribus abſolui circa quadrageſimum diem; in fœminis circa octogeſimum. Quod ex eo optimè confirmatur, quia in veteri lege fœmina, ſi maſculum pareret, quadraginta diebus; ſi fœminam, octoginta ſeſe domo continebat, & à templi ingreſſu ceſſabat. Hunc enim numerum diuinarum literarum Interpretes ad imitationem naturæ, ac temporis, quo in vtero corpus effingitur, præſcriptum fuiſſe aiunt.

In quo diſcrepent.
Plutar.
Hippocr.
Fernel.
Cœlius.
Ambr.
Par.
Quæſtionis reſolutio tũ quo ad mares, tũ quo ad fœminas.
Eius confirmatio.

Concluſ.

Quibus ita conſtitutis reſpondemus ad quæſtionem initio excitatã; animam intellectiuam infundi, & vniri corpori in eo inſtanti, quo primum materia, & membrorum effigie, & ceteris accidentibus, quæ talis forma exigit, inſtructa diſpoſitaque eſt; quod accidere ſolet circa eum diem, quem diximus paulo ante. Hãc tamen ſucceſſiuæ formationis legem non ſeruauit Corpus Chriſti Seruatoris noſtri in vtero Virginis Matris. Nã quod naturæ vi quadraginta dierum ſpatio paulatim effingẽdum erat, diuina virtute, ac Spiritus Sancti opera, momento perfectum abſolutumque fuit, vt eſt communis Patrum, & Scholaſticæ Theologiæ profeſſorum doctrina. Ita Sophronius in Concil. Synonenſi. act. 11. Baſil. hom. 25. de hum. Chriſti gener. Damaſc. lib. 3. cap. 2. Euthym. Matth. 1 Fulg. libro de Incarnatione, capit. 3. Leo. in epiſt. 11. ad Iul. D. Thom. 3. parte quæſt. 30. artic. 1. alij doct. in tertia diſtinct. Alenſ. 3. parte, quæſt. 8. m. 2.

Corpus Chriſti momento formatum eſt in materno vtero.

QVÆSTIO V.

Vtrum omnes animæ intellectiuæ naturæ dignitate pares ſint.

ARTICVLVS I.

Negatiuæ partis argumenta.

NOn adducimus in controuerſiam, an omnes animæ intellectiuæ conueniant in naturam vnius ſpeciei, quam ex æquo participent; id enim in confeſſo eſt apud omnes: ſed vtrum communem illam naturã per differentias indiuiduales ita contrahant, vt omnes quo ad ſuam quidditatem ſingularem æquè perfectæ ſint. Negatiuam partem defendunt Capreolus in 2. diſt. 32. q. 1. Ioannes Maior, q. 2 concluſione 6. Hiſpalenſis q. 1 Richardus q. 1. circa 4. principale, M. Albertus eadem diſt. artic. 6. Aegidius quæſt. 3. Lychetus in 1. diſtinct. 3. quæſtione prima, Ferrarienſis libr. 1. contra Gentes, cap. 3. Iauellus octauo Metaphyſ. quæſt. 6. Caietanus ad quæſt. 85. primæ partis, articulo ſeptimo, Abulenſis in caput decimum quintum Matthæi, quæſtione 656.

Qua de re quæſtio.
Qui partẽ neg. defendunt.

Probatur verò hęc ſententia hunc in modum. Vnumquodque operatur, vt eſt; & vt ſe habet quo ad operationem, ita & quo ad ſuam naturam: ſed animæ intellectiuæ aliæ magis, aliæ minus perfectè operantur, ſiue ſpectemus actiones immateriales, cuiuſmodi ſunt intelligendi, & volendi actus; ſiue corporales, quæ organorum miniſterio exercentur, vt internorum & exter-

1. Argum.

externorum ſenſuum functiones. Igitur inter animas intellectiuas aliæ erunt alijs perfectiores ſecundum naturam particularem.

2. Argum. Secundò. Cùm anima natura ſua ſit forma corporis, oportet, vt ei quo ad perfectionem reſpondeat, & commenſuretur: ſed quædam animæ ſortiuntur corpora aptioribus organis, melioríque temperamento affecta; atque adeò perfectiora: igitur aliæ alijs excellentiorem naturam obtinent.

3. Argum. Tertiò, (quæ ratio ſuperioris confirmatio eſt.) Anima ſecundum ſe ſumpta non ordinatur ad quoduis corpus, ſed ad certum & determinatum: ergo vna reſpicit corpus nobilius, alia minus nobile. Sed huius in reſpiciendo varietatis non poteſt eſſe alia cauſa, niſi maior & minor nobilitas eſſentiæ ipſarum animarum: ergo vna anima ſuperat aliam nobilitate eſſentiæ. Huiuſce argumentationis aſſumptus probatur, quia, ſi quælibet anima ex ſe non ordinaretur ad certum corpus, ſed ad quoduis, indefinitè ſeſe haberet; Cùm Deus infudit animam, verbi gratia, Socratis in eius corpus, potuiſſet, ſeruato naturæ ordine, ac citra miraculum, infundere in illud animam Platonis, quam poſtea creauit, atque ita Sophroniſcus loco Socratis, quem tunc genuit, potuiſſet Platonem gignere. Ex quo ſequitur, eundem effectum ſingularem poſſe produci à duabus cauſis totalibus: quod negat melior pars rectè philoſophantium.

4. Argum. Quartò. Magis ornat vniuerſum, maioremque illi conciliat pulchritudinem & venuſtatem diſparitas perfectionis ſecundum naturam, quàm æqualitas: ſiquidem æqualia non habent per ſe ordinem, quo maximè pulchritudo effloreſcit: igitur conuenientius fuit, animas eſſe inter ſe naturæ perfectione inæquales, quàm eodem perfectionis gradu contineri.

Quintò. Quemadmodum genera contrahuntur per differentias A ſpecificas inæqualis perfectionis; ita & ſpecies contrahi poſſunt per differentias ſingulares, quæ non ſint æquè perfectæ: ergo ſub eadem communi natura animæ intellectiuæ, vel ſunt, vel ſaltem eſſe poſſunt aliæ animæ magis, aliæ minus perfectæ. Probatur antecedens, quia id non repugnat ex parte Dei creantis animas; cum in ſe contineat eminenter infinitos B gradus nouarum perfectionum, quas rebus communicare poteſt. Deinde nec ex parte ipſarum; cum non appareat talis repugnantia.

6. Argum. Vltimò. Quòd indiuiduales animarum differentiæ non poſſint eſſe æquè perfectæ, videtur oſtendi ex eo, quia, alioqui conuenirent inter ſe vniuocè; ſiquidem quæ æqualia ſunt, in eo, in quo ſunt æqualia, vni-C uocè conueniunt. At quòd hæc conuenientia nequaquam admitti debeat, manifeſtum eſt; quia id, in quo conuenirent, diuideretur per alias differentias; de quibus rurſum eadem quæſtio rediret, num eſſent æquales; quòd ſi eſſent, pari ratione vniuocè conuenirent, vt priores; atque ita daretur proceſſus in infinitum. Quare non videntur tales differentiæ; atque adeò neque animæ, D quæ per illas conſtituuntur, æqualem habere inter ſe naturæ perfectionem.

Artic. Pariſien. His accedit auctoritas doctorum Pariſienſium, à quibus æqualitas animarum articulo quodam damnata eſt; Si quis, inquiunt, dicit, omnes animas ab origine eſſe æquales, errant; quoniam aliàs anima Chriſti non eſſet perfectior, quàm anima

Henricus. Durand. Ariſt. Iudæ. Huius articuli meminit Hen-E ricus Gandauenſis Quodlibeto tertio, quæſtione quinta, & Durand. 2. diſtinct. 32. quæſt. 5. Huc etiam pertinet illud Ariſtotelis hoc in libro, capit. 9. text. 94. molles carne benè aptos mente, atque ingenioſos eſſe. Quibus verbis ex carnis mollitudine & temperamenti præſtantia maiorem intellectus, atque adeò & animæ nobilitatem colligit. Quò item

ſpectat

Digitized by Google

ſpectat illud Salomonis Sapient. 8. A Puer eram ingenioſus, & ſortitus ſum animam bonam.

ARTICVLVS II.

Argumenta pro parte affirmatiua.

Qui partē affir. tueantur.

CОntrariam opinionem defendit Durandus in 2. ſentent. B diſtinct. 32. quæſtio. 3. Argentinas ibidem, q. 1. art. 2. Soncinas 8. li. Metaph. quæſt. 26. Sotus in prædicamentis, capit. de ſubſtantia, quæſt. 2. Zimara theoremate 54. In eandem inclinat Henricus Gandauenſis, licet, quia doctor Sorbonicus, propter iuratam Pariſienſis articuli auctoritatem, nō abſolutè ſententiam proferat. Porrò, quod fuerit in hac controuerſia C D. Thom. iudicium, non liquet. Illius ſectatores eius hac de re doctrinam, quaſi Lesbiam regulam, ad id, quod quiſque ſentit, accommodant. Caietanus ait, adeò planum eſſe, illum inæqualitatem animarum poſuiſſe, vt eos, qui id non vident, cæcos appellet: Sotus loco citato ex ijs cæcis vnū ſe eſſe profitetur. Certè non deſunt loca apud D. Thomam, quibus vtraque pars ſeſe tueri poſſe videatur. D Nam Sanctus doctor in 1. ſent. diſt. 8. quæſt 5. artic. 2. in reſponſione ad 6. ait, animam, quæ ad corpus melius diſpoſitum ordinatur, perfectiorem eſſe. Et in 2. diſt 21. q 2. art. 1. ad 2. affirmat, animam primi parentis digniorem fuiſſe, quàm animam Euæ, propterea quòd proportionem ſeruabat ad proprium corpus, quod nobilius erat. Et in eodem lib. diſtinct. 32. q. 2. artic. 3. cum ex profeſſo quæ- E ſijſſet, num animæ in ſui creatione æquales ſint, reſpondet, æquales eſſe in natura ſpeciei, ſed differre numero, ex diuerſitate corporum, per quæ indiuiduantur, & vnam tantò eſſe alia nobiliorem, quantò melioris temperamenti corpus ſortitur. Sed enim idem Quodlibeto tertio, articulo tertio ait, ſingularia vnius ſpeciei non habere inter ſe ordinem, habere tamen, quæ ſpecie differunt, quia in ſpeciebus rerum vna abundat ſuper aliam, ſicut in ſpeciebus numerorum. Quibus verbis ſignificare videtur, ſingularia contenta ſub eadem ſpecie non ſe excedere nobilitate eſſentiæ. Priora tamen loca inæqualitati animarum apertius fauent in doctrina D Thomæ.

Henricus doctor Sorbonicus.

Incertum quid ſētiat D. Tho. de quæſtione.

Lesbia regula.

Quibus rationibus nonnulli partim affirm. ſtabiliant.

Porrò ad aſtruendam partem affirmatiuam noſtræ quæſtionis, quidam è Recentioribus Metaphyſicis tria, inter alia, afferunt argumenta. Primum, quia ſi omnes animæ eſſent inæquales, non poſſent duæ cum æquali perfectione à Deo produci, 1. quod eſt abſurdum. Secundò, quia 2. cùm ſingulis diebus creentur à Deo nouę animę, ſi eæ diſparem haberent perfectionem, ſequeretur, non ſemper mundum æquè perfectum fuiſſe quo ad ſubſtantiam, vtpote cui ex animarum creatione noua indies perfectio cumularetur. Tertiò, quia ſi 3. animæ perfectione intrinseca eſſent inæquales, vnaquęque haberet ſuum peculiare quod quid eſt, atque ita de ſingulis peculiares definitiones tradendæ eſſent; quod negant Philoſophi, dum ſolum naturam communē definiri iubent. Verùm hæc argumenta parum habent roboris. Nam eorum primum difficultatem opponit, quæ vtrique opinioni communis eſt: ſiquidem etiam contra eos qui dicunt, animas eſſe natura ęquales, obijci poteſt, ex eorum ſententia non poſſe à Deo creari plures animas cum inæquali perfectione. Quod ſi id abſurdum non reputant: æquo iure nec abſurdum reputabunt, negare, poſſe plures animas cum æquali perfectione à Deo produci. Secundum argumentum ſupponit, perfectionem vniuerſi pendere ex perfectione horum aut illorum ſingularium: quod non ita eſt, vt rectè docet S. Thom. 2. contra Gentes, capit. 84. Quare licet inter animas, aliæ alijs natura nobiliores eſſent, non ideò earum multiplicatione vniuerſi perfectiò variaretur, quemadmodum nec variatur naſcentibus, & intereuntibus quotidie nouis

Retorquetur 1. ratio in auctores ſuos.

2. ratio falſum ſupponit.

D. Thom.

Vniuerſi perfectio non variatur, variatis indiuiduis.

A nouis diuerſarum ſpecierum indiuiduis, inter quæ conſtat dari inæqualitatem perfectionum non ſecundũ ſpeciem tantùm, ſed etiam ſecundum rationes iodiuiduales. Licet enim ſingularia eiuſdem ſpeciei inter ſe perfectione æqualia ſint: tamen ſi cum ſingularibus aliarũ ſpecierum conferantur, hauddubiè inęqualia eſſe inuenientur, ſicuti & naturæ ſpecificæ, ſub quibus collocantur. B Denique tertium argumentum pro abſurdo accipit, vnamquamque animã habere ſuum peculiare quod quid eſt; quaſi verò tam in animarum æqualitate quàm inæqualitate non ſit hoc neceſſariò confiteodum.

3 rõ putat abſurdũ, qđ nõ eſt. Vnũquodque ſingulare habet ſuũ quod quid eſt.

Vtique ſiue animæ æquales ponantur, ſiue non: inficiandum non eſt, vnicuique intrinſecè competere ſuam differentiam indiuidualem, atque adeò ſuum peculiare quod quid eſt: C niſi quòd ſi animæ ſint æquales, eæ differentiæ parem habeot perfectionem; ſi inæquales, diſparem. Præterea, ex eo, quòd animæ inæquales conſtituantur, non magis ſequitur, attribuẽdam vnicuique peculiarem definitionem, quàm ſi æquales ſint. Etenim definitiones adhibentur ad explicandas naturas rerũ, ſiuè æquales, ſiue inæquales. Vode, ſi darentur duæ ſpecies parem obtinentes naturæ perfectionem, D adhuc quælibet earum propriam ſibi vendicaret definitionem, non quæ inæqualitatem, ſed quæ diuerſitatem naturæ aperiret.

Cur de ſingularibus nõ ſint definitiones neq; ſcientiæ.

Ita verò cauſa, ob quam Philoſophi ſingularium definitiones minimè curant, non eſt quod indiuidua ſub eadem ſpecie paré ſortiantur dignitatem, ſed quia ſub ſcientiarum cogoitionem non cadunt niſi ea, quæ & perpetua ſunt, E & ſuopte iogeoio multis nota; quo pacto ſe habent noo ſingulares, ſed communes naturæ. Adde etiam, indiuidua iccirco non propriè ad artem pertinere, quia oon continentur definito numero, ſicuti ſpecies; vt Porphyrius capit. de ſpecie docuit ex Platone in Philebo.

Porphyr.

Probatur efficaciùs pars affir. quæſt.

Hæc ergo argumentis omiſſis, A tum, quia parum ſunt efficacia, tum, quia nonnulla à veritate aliena inuoluunt: aliter inſtitutum confirmari poterit; nimirum ita. Si omnes intellectiuæ animæ haberent inter ſe inæqualem perfectionem, quo ad naturas ſingulares; idem quoque pronunciandum eſſet de omnibus alijs indiuiduis, ſaltem ſubſtantiarum, eiuſdem infimæ ſpeciei, cùm io omnibus æqua ratio inueniatur: atqui hoc admit- B tendum non eſt; ergo neque illud. Maior conceditur ab Aduerſarijs. Minor probatur. Nam ſi eiuſmodi indiuidua neceſſariò eſſent inæqualis perfectionis, ſequeretur, omnia effecta ſingularia perpetuò degenerare à ſuis cauſis. Nam cùm illa nobiliora eſſe non poſſint; ſiquidem oullus effectus eſt præſtantior ſua cauſa principali: cùm item, vt aiunt, æqualia eſſe nequeant; conſe- C quens eſt; vt inferioris dignitatis ſint. Quod tamen repugnat communi axiomati Philoſophorum aientium, quamlibet cauſam vniuocam producere effectum ſibi omninò ſimilẽ, modò tollantur impedimenta.

Axioma philoſ.

Aliud.

2 Secundò. Præcipua ratio, qua Aduerſarij probant inæqualitatem animarum, eſt inæqualitas perfectionis in operãdo: ſed hęc ratio nõ conuincit: ergo, &c. Probatur aſſumptio. Ex D ioæqualitate in operando non rıtè arguitur maior nobilitas eiuſdẽ potentię; ergo nec maior nobilitas, ſeu perfectio animæ. Aotecedens huius rationis oſtenditur teſtimonijs Ariſtotelis. Nã lib. 1. huius operis, ca. 4. tex. 64 & lib. 2. c. 9. tex. 92. & in problematis ſect. 31. q. 14. defectum & præſtantiam operationum, quæ oriuntur ab eadem potentia ſecundũ ſpeciem, non minori aut maiori per- E fectioni ipſius potentiæ, ſed defectui, aut perfectioni orgaoi, quo vtitur aſcribendã cenſet. Poteſt verò anima æquè perfecta ex præſtantia, ſeu vitio formatricis virtutis progenitorum, aut aliarũ cauſarũ externarũ, ſortiri organa meliora, deteriorave, atque ita horũ interuentu exactiùs, vel imperfectiùs adminiſtrare operationes facultatũ organicarum.

Ariſt.

Lege Diu. Tho. in diſput. q. de ani. art. 7. ad 7.

Potẽtiarũ eiuſdẽ ſpeciei inæqualitas ĩ operando organo aſcribitur.

A Tertiò. Quòd ex præſtantia ingenij non rectè colligatur maior intellectricis facultatis, ſeu mẽtis perfectio, ex eo probatur, quia videmus, eundem hominem nunc promptiorem fieri, nũc hebetiorem in intelligendo: quoſdam graui morbo excellentiam ingenij amiſiſſe; alios purgationibus, & medicamentis acutiores factos. Vnde Carneadẽ feruntur, aduerſus Stoicorum dogmata ſcripturum, B ſuperiora corporis ad acuendum ingenium elleboro albo purgaſſe; quòd alios quoſdam ſtudiorum gratia feciſſe refert. Plin. lib. 35. cap. 5. Cùm igitur ipſa intelligẽdi vis, quæ in animo reſidet, iſtiuſmodi varietatem in ſe ipſa nequaquam ſubeat, planum videtur, maiorem facilitatem, aut tarditatem in intelligendo nõ proficiſci à maiori, minorive præſtantia ipſius intelle- C ctus: ſed ex cõcurſu, & ſatellitio cooperantis phantaſiæ, quæ ſi organũ meliùs diſpoſitum habeat, maiori alacritate, & promptitudine ſuam operam miniſteriumque intellectui præſtat, vt iam non ſemel admonuimus.

Carneades vt ſubtiliꝰ dogmata Stoicorũ refelleret, elleborum ante ſumpſit.

Deinde, quòd in doctrina Peripatetica non ſolùm animæ, ſed quæuis alia indiuidua eiuſdem infimæ ſpeciei, æqualia ſint, probatur Nam A- D riſtot. lib. 3. Metaphyſ. cap. 3. text. 11. docet, in ijs, quæ continentur ſub eadem ſpecie infima, non dari prius & poſterius: daretur autem, ſi in illis inueniretur altior gradus perfectionis. Præterea lib. 7. Phyſ. cap. 4. text. 31. & lib. 10. Metaphyſic. ca. 13. text. 26. monet, in natura generis ſubeſſe analogiam, quia nimirum generica natura perfectius eſſe obtinet in vna ſpecie, quàm in alia propter inæqua- E litatem differentiarum, per quas contrahitur. Cùm igitur hanc inæqualitatis analogiam in genere, non autẽ in ſpecie ponat, ſatis indicat, non agnoſcere ſe in indiuiduis eiuſdẽ ſpeciei inæqualitatem perfectionis penes differentias indiuiduantes.

ARTICVLVS III.

Vtraque pars controuerſiæ probabilis iudicatur: præfertur affirmatiua: diluuntur Aduerſariorum argumenta.

His ita diſputatis, vtraq. pars cõtrouerſiæ nobis probabilis videtur. Quia tamen affirmatiua do- B ctrinam Peripateticam magis ſapit, vt non obſcurè teſtantur loca, quæ ex Ariſtotele paulò ante citauimus, eam potiùs amplectemur, in quam etiam lib. 2. Phyſicorum inclinauimus. Reſpondeamus ergo ad argumenta, quę pro aduerſaria opinione attulimus. Ad primùm, cuius ſolutio facilè iam ex dictis colligi poterat, dicendum, ex nobiliori modo operandi colligi maiorem potentiæ no- C bilitatem; quando potentia ex ſe & intrinſecè talem modum ſibi vendicat. Quod tamen in potentijs eiuſdẽ infimę ſpeciei non accidit. Nec enim v. g. potentia videndi Lyncei ex ſe eſt perſpicacior, quàm potentia videndi Socratis; ſed ideò perſpicaciùs intuetur, quia organum melius affectum obtinet. Nec intellectus Ariſtotelis ex ſe eſt acutior, quàm Platonis; ſed propterea acutiùs expedi- D tiuſque intelligit; quia prompriori phantaſiæ miniſterio iuuatur, vt ſuprà monuimus.

Ad 1. Quãdo ex nobiliori operandi modo colligatur nobilior potentia.

Ad ſecundũ, dicendum eſt, animã eatenus dici reſpõdere corpori, eiq. cõmenſurari, quatenus non habet ordinẽ niſi ad corpus conuenientium organorũ apparatu inſtructum, ſibique conueniens: ex quo non ſequitur, corpori meliùs diſpoſito perfectiorem animã intellectiuã deberi.

Ad 2.

E Ad tertium concedendũ eſt, quod aſſumit, fatendumque, vnamquamq. animam nõ reſpicere indeterminatè quoduis corpus, ſed certum; ita vt in eo inſtanti, quo Deus animam Socratis infudit, aliam animã citra miraculum infundere nequiuerit, vt rectè probat argumentum. Vnde cùm inter corpora, quæ ab animabus intellectiuis informantur, alia magis,

Ad 3. Quælibet aia nõ quamlibet materiã, ſed determinatã reſpicit.

alia

alia minùs perfecta ſint, non eſt inficiandum, quaſdam animas reſpicere corpora magis perfecta, alias minùs perfecta ſecundum accidentia: ita tamen vt maior illa perfectio nō reſpiciatur per ſe, ſed per accidens ab anima ſecundum ſuam naturam ſpectata; quia nimirum hæc anima per ſe reſpicit hanc materiam, cui accidit obtinere perfectiores diſpoſitiones. Vnde fit, vt talis in reſpiciendo diuerſitas, ſicuti non per ſe competit animæ, ita nec in ea maiorem naturæ perfectionem arguat.

Ad 4. Aequalitas ēt vniuerſum decorat.

Ad quartum reſpondendum eſt, etſi pulchritudo vniuerſi ex inæqualitate & diſtinctione rerum magis, quàm ex æqualitate reſultet; nihilominus etiam æqualitatem pro ſuo modo decoris elegantiam augere: in ijs autem, quæ ſub vna, & eadem infima ſpecie collocantur, non poſſe dari inæqualitatem eſſentiæ, vt mox dicemus.

Ad 5. Cur natura ſperifica non cōtrahatur per inæquales differētias.

Ad quintum, negandum eſt antecedens, & ad eius confirmationem dicendum, non poſſe animam intellectiuam per inæquales differentias contrahi; quia natura ſpeciei infimæ non eſt capax eiuſmodi contractionis. Nam quantò magis à ſummis ad ima deſcenditur, tantò natura communis contrahitur per differentias minus diuerſas, hoc eſt, quæ conſtituant res minus inter ſe differentes (alioqui enim omnes differentię primò diuerſæ ſunt.) In hoc ergo deſcenſu poſtquam deuētum fuerit ad naturas ſingulares, in quibus iam deinceps omnis ceſſat contractio; conſentaneum eſt, vt natura contrahatur per differentias, quæ inter ſe conueniant, quantùm fieri poſſit, videlicet, ſecundum æqualitatem perfectionis, quando per identitatem conuenire nequeunt. Atque ita contrahitur omnis ſpecies infima per differentias indiuiduantes, quæ inter ſe pares ſint: non æqualitate poſitiua, quaſi vna in ſe cohibeat omnem perfectionem alterius; ſed negatiua, ita vt vna non contineat aliquē gradum perfectionis, quo aliam excedat.

Aequalitas poſitiua. Aequalitas negatiua.

Ad 6.

Vltimum argumentum facilè diſſoluet, qui dixerit, nullam naturam vniuerſalem cenſeri vniuocam, niſi eam, quæ poteſt ad inferiora per differentias contrahi, quam cōtractionem non admittunt ipſæ differentiæ, tum ob alias cauſas, tum, quia alioqui daretur progreſſus ille in infinitum, qui in argumento deducitur. Itaque non ſufficit ad vniuocationem æqualitas illa, quam ſortiuntur differentiæ ſingularium, quę ſub eadem ſpecie infima continentur. Quin potiùs ſemper ea, quę in aliqua natura vniuerſali vniuocè conueniunt, addunt aliquem perfectionis gradum ſupra illam; cùm natura vniuerſalis non poſſit continere actu totam perfectionem inferiorum, quibus communicatur.

Differētiæ per ſe non contrahūtur. Quæ æqualitas requiratur ad vniuocationem.

Quod verò ad Pariſiēſium articulum ſpectat, Durandus loco citato reſpondet, vnam animam intellectiuam eſſe alia perfectiorem, ſi expendatur quo ad potentias ſenſitiuas, & vegetatiuas: has enim concedit poſſe excellentioris eſſe naturæ ſub eadem ſpecie infimā: & hanc inæqualitatem ait videri ſat eſſe ad tuēdam auctoritatem articuli: cùm ſolùm ſtatuat, animas eſſe inæquales non determinando certum inęqualitatis modum. Verùm hæc reſponſio non ſatisfacit. Primùm, quia articulus de inæqualitate ſecundum differentias indiuiduales, de qua erat controuerſia, ſententiam pronunciauit. Deinde quia, vt ſuprà oſtēdimus, omnes potentiæ ſub eadem infima ſpecie contentæ parem obtinent naturæ dignitatem; etſi aliæ alijs functiones ſuas perfectiùs adminiſtrent ob maiorem commoditatem organorum. Potiùs ergo dicendum, quamuis illius articuli auctoritas haud parua ſit: tamen, extra ſcholam Pariſiēſem, irrefragabilem non eſſe.

Reſp. Dur. ad Pariſiēſem artic. Non ſatiſfacit.

Locus verò Ariſtotelis ex tertio da anima, tantùm indicat, carnis mollitudinem eſſe indicium boni ingenij modo ſuperius explicato, non autem præſtantioris animæ. Verba item illa ex Sapientiæ 8. ceteris interpretationibus omiſſis, bifariam

Mollitudo carnis vt boni ingenij indiciū ſit.

Exponitur Salomonis locus. explicantur. Vno modo, vt dicat Salomõ, ſortitum ſe fuiſſe animam bonam, id eſt, egregiam indolem ad ſapientiam, & virtutes, non quidem ex maiori præſtantia ipſi animæ inſita; ſed ex affectione, & diſpoſitione corporis, quæ, vt ſuperiùs diximus, etiam ad immateriales actiones multum confert. Altero, vt loquatur de bonitate ex virtutibus & gratia ſibi diuinitus conceſſa. Illud hic poſtremò aduertimus, quoſdam in hac quæſtione multorum patrum afferre teſtimonia ad probandam animarũ ęqualitatem. Verũ ea nos ideò pręterijſſe, quia nullum eorum de anima ſecundum indiuiduales differentias, ſed ſecundum communem eius naturam loqui videtur.

QVÆSTIO VI.

Sitne anima intellectiua vera hominis forma, an non.

ARTICVLVS I.

Quæ argumenta negatiuam partem quæſtionis aſtruere videantur.

VT argumentis, quæ ad ſuadendam negatiuam partem afferri poſſunt, viam aperiamus; prænotandum eſt ex D. Thoma 2. contra Gentes, cap. 68. vt aliquid forma ſubſtantialis alterius verè ac propriè dicatur, duo requiri.

Dup. cõditio formæ ſubſtãtialis. 1 Vnum, vt ſit principium eſſendi ſubſtantialiter ei, cuius eſt forma. 2 Alterum, quod ex priori ſequitur, vt forma, & materia in vnius compoſiti naturam, & in vnum eſſe totius coaleſcant. Quòd igitur hæc in animam intellectiuam minimè conueniant, atque adeò quòd non ſit forma hominis, hunc in modum videtur oſtendi.

1. Argum. Id, quod non poteſt communicare materiæ ſuam propriam potentiam, & operationem, A nec poterit ei ſuum eſſe impertiri: ſiquidem nec potentia, nec actio ſimplicior eſt, abſtractiorve, quàm eſſentia, à qua virtus, vel potentia manat. Atqui anima rationalis nequit communicare corpori intellectum, ſiue intellectionem, quæ eſt propria ipſius operatio; ergo neque poterit ei communicare ſuum ſubſtantiale eſſe. Quod tamen, vt diximus, ad rationem formæ exigitur.

B Secundò. Ea, quæ inter ſe maximè diſtant, nequeunt aptè copulari; ſed anima intellectiua, cum ſit ſpiritalis ſubſtantia, maximè diſtat à fæce materiæ, & humani corporis concretione; non poteſt igitur corpori ſeu materiæ ad vnius rei compoſitionem congruenter aptari. Adde, cùm anima intellectiua interitu vacet, corpus verò humanum diſſolubile ſit, non videri, quo pacto C hæc proportione ſibi reſpondere poſſint. 2. Argum.

Tertiò. Forma refertur ad materiam, vt relatum tranſcendens: ſed anima intellectiua non poteſt ita referri: non eſt igitur forma. Probatur minor: quia relatum tranſcendẽs pendet quo ad ſuum eſſe ab eo, ad quod refertur: anima verò non pendet quo ad ſuum eſſe à materia, cum extra illam manere poſſit. 3. Argum.

D Quartò. Cùm anima hominis ſit quid per ſe ſubſiſtens, fieri nequit, vt corpori vniatur, niſi propter aliqđ ipſius bonũ. Aut igitur propter bonum eſſentiale, aut propter accidentarium. Non propter bonum eſſentiale, cùm poſſit extra corpus ſubſiſtere. Nec etiam propter bonum accidentarium; hoc enim maximè videretur eſſe veritatis cognitio, quã ſeu ſuũ miniſterio acquirit; quod tamen E dicendum non eſt, quia ex influxu cęleſtis numinis poteſt extra corpus ſcientiam obtinere: ergo, &c. Adde, quod ſapientis artificis non eſt operi ſuo impedimentum exhibere: at anima intellectiua ſocietate corporis impeditur à cognitione: ſiquidem corpus, quod corrumpitur, degrauat animam. Vnde & illud Poetæ: 4. Argum.

No-

Aeneid. 6. *..Noxia corpora tardant,*
Terreniq; hebetant artus, moribundaq; membra.

Quare non videtur Deus animam hominis corpori vti formam per ſe copulaſſe.

5. Arg. Quintò. Vel vnio animæ cum corpore eſſet ſubſtantia, vel accidens: ſi ſubſtantia, aliquid igitur ſubſtantiæ deperit in anima, moriente homine, quod tamen falſum eſſe conſtat, cùm anima rationalis quo ad ſuam ſubſtantiam nulla ex parte interitum ſubeat: ſi accidens, ergo anima non per ſe, ſed per accidens hominē conſtituit. Ex quo ſequitur, ex anima & corpore non fieri vnum quid in genere ſubſtantiæ, ac proinde animam intellectiuam non eſſe propriam, ac veram hominis formam.

ARTICVLVS II.

Negari non poſſe, animam intellectiuam eſſe verè, ac propriè formam hominis.

De hac Platonis ſnia Ariſt. hoc in lib. c. 1. tex. 11. Them. c. 2. Philo. c. 1. D. Gr. Niſ. 2. de ani. c. 5.

IN hac quæſtione fuit in primis ſententia Platonis in Alcibiade primo, intellectiuam animam non coniungi corpori, vt formam materiæ; ſed vt motorem duntaxat mobili, habereque ſe animū Socratis ad Socratem, vt gubernatorem ad nauē, quatenus intelligentiæ & rationis artificio, quaſi clauo, corpus mouet, eiuſque actiones inflectit, & moderatur (etſi non deſint, qui autument, non negaſſe Platonem, animam intellectiuam & formam corporis, ſed informare corpus eo pacto, quo ceteræ formæ, quæ ita corporibus alligatæ ſunt, vt extra illa conſiſtere nō poſſint.) Cum Platone ſenſiſſe videtur Anaxarchus; ſiquidem, vt Philo Iudæus commemorat in libro, qui inſcribitur, Quòd omnis probus liber eſt; à Nicocreonte Cypri tyrāno in mortarium ſaxeum cōiectus, ibiq. ferreis malleis contuſus identidem illud reperijt: tunde, tunde Anaxarchi follem; Anaxarchum.n. non tundis: ijs verbis indicans, corpus externum quid eſſe homini, nec ad eius

Plato. ſnia in bonum ſenſum à quibuſdā reducitur.

A naturam pertinere. Prætereà nō eſſe animum formam hominis aſſeruit Simplicius lib. 1. huius operis, textu ſeptimo, & Philoponus tex. 11. Themiſtius lib. 2. c. 17. Auerroes lib. 3. comm. 5. Petrus quidam Ioannes, vt refert Guido Carmelita in ſuo libro de hæreſ. Idem videntur exiſtimaſſe nonnulli circa annum ſalutis noſtræ 1300. vt colligitur ex Cōcilio Vienneſi ſub Clemente V. Quod refer- B tur in Clementina, Ad noſtrum: de ſumma Trinitate, & fide Catholica. Item alij tempore Leonis X vt indicat Concilium Lateranenſe ſub eodem, ſeſſ. 8. Denique fuerunt, qui putarent, animam hominis ſecundum gradum intellectiuum non eſſe formam corporis, ſed duntaxat ratione facultatum alendi & ſentiendi, quarū munera à materia prorſus dependent, eique inhærent. In his videtur C eſſe non obſcurè Caiet. 1. p. q. 76. art. 1. in reſponſione ad 1.

Qui aiām formā hominis eſſe negarūt ſecundū oēs gradus.

Qui falsè ſecundum gradum intellectiuū.

1. Concl. Sit tamen in hac diſceptatione prima concluſio. Negari non poteſt, animam intellectiuam eſſe veram, ac propriam hominis formam, eiuſque corpus, vt talē, informare. Quæ concluſio hiſce rationibus oſtēditur.

Prob. 1. Principium operationum cuiuslibet rei naturalis oportet eſſe eius formam; ſed quilibet noſtrū experitur, D ſe intelligere, ſentire, aliaſque eiuſmodi functiones edere. Neceſſe eſt igitur ineſſe nobis aliquam formā, à qua prædictæ operationes manent; ea verò alia non eſt, quàm intellectiua: cùm in eodem compoſito plures formę ſubſtātiales eſſe nequeāt, vt 1. de ortu & interitu oſtendimus; igitur anima intellectiua eſt vera hominis forma. Maior propoſitio ex eo patet, quia nihil agit, niſi prout in a- E ctu eſt; nec verò aliquid in rebus phyſicis eſt in actu, niſi per formā naturalē: cùm materia ſit pura potētia, nullamq. effectricem vim poſſideat. Hoc argumentū deſumptum ferè eſt ex Ariſt. c. 2. huius lib. Nec vllum ad rem propoſitam confirmandam è fontibus Philoſophiæ efficacius afferi poſſe credunt D. Tho. 1. p. q. 76. art. 1. & Durandus in 2. d. 17. q. 1.

Nihil agit niſi prout in actu eſt.

D. Tho. Durand.

Secundò: Idem confirmatur in hunc modum. Id vera cuiuſque rei forma eſt, quod rem certa ſpecie cõſtituit, & ab alijs ſeiungit; Atqui ita ſe habet anima intellectiua reſpectu hominis; eſt igitur vera eius forma. Probatur aſſumptio. Homo namque materiam communem habet cum beluis; cæteriſque compoſitis ſublunaribus; ſicque materiæ beneficio nequit ab eis ſpecie diſtingui, aut certam obtinere ſpeciem; quare reliquum eſt, vt id merito intellectiuę animæ ſortiatur.

3 Tertiò; Quòd anima intellectiua non ſe habeat ad corpus, vt motor duntaxat, ſed vt illius actus, ac forma, ita demonſtratur. Mobile non accipit eſſe à motore, ſed ſolam motionem: ergo, ſi anima vnitur corpori tantum vt motor, ciebitur quidem ab ea corpus, non tamen ab illa eſſe accipiet; quare cùm viuere ſit quoddam eſſe rei viuentis, nõ viuet corpus per animam, quod eſt apertè falſum. Item, etſi nauis vitium faciat, nihilominus Nauta illæſas habet hominis operationes: ac noſter animus malè affecto corpore, non abſque errore, & vitio actiones ſuas adminiſtrat, vt videre eſt in ebrijs, & phreneticis. Non ergo animus eſt ad corpus, quod Nauta ad nauem. Adde, quòd acceſſu animæ generatur homo, abſceſſu interit, cùm tamen ex appulſu Nautæ ad nauem, vel motoris ad rem motam; ſimiliterque ex illius diſceſſu, nequaquam id eueniat.

Cõtra Plat.

4 Quartò; quod ſecundum Ariſtotelis diſciplinam intellectiua anima ſit vera hominis forma, oſtendi poteſt: primùm, quia in ea definitione, qua definijt animam actũ ſeu formam corporis, comprehendit animam in commune, vt ipſe ibi profitetur, atque adeò etiam intellectiuam. Deinde, quia proximo ſequenti capite demonſtrabit, animam eſſe actũ ſeu formam corporis, eò quòd ſit id, quo primò viuimus, loco mouemur, & intelligimus. In qua ratiocinatione perſpicuis verbis intellectiuam animam complexus eſt;

Secundum Ariſto. doctrinā, animam intellectiu. eſſe formā hominis.

A cùm per eam dũtaxat intelligamus. Nec verò id minus dilucidè ſignificauit 12. lib. Metaph. c. 3. tex. 17. vbi cùm in quæſtionem vocaſſet, num, quemadmodum cauſa formalis non aggreditur id, cuius cauſa eſt: ita eodem intereunte non maneat; reſpondet, non videri obſtare, quo minus maneat in quibuſdam, veluti in anima intellectus participe. Itaque animam humanam inter formas connu-
B merat. Accedit hoc illius dogmati; ex corpore & anima fit vnum, vt patet ex ijs, quæ docuit cap. 1. huius li. tex. 7. de omni anima abſolutè diſſerens: at non fieret ex anima intellectiua, & ex corpore vnum, niſi illa huius actus, ac forma eſſet; ſicque eam proportionẽ, quæ vnitatis conciliatrix eſt, inter ſe ambo ſeruarẽt.

Quintò. Ne Phyſicis tantùm rationibus certemus; eſſe animam ho- 5
C minis veram, ac propriam eius formam, docet Orthodoxa fides omni certior Philoſophia. Id enim in primis definijt Concil. Viennenſe ſub Clem. 5. cuius decretum habetur in Clementina vnica, de ſumma Trin. §. 2. hiſce verbis; Doctrinam omnẽ, ſeu poſitionem temerè aſſerentem, aut vertentem in dubium, quòd ſubſtantia animæ rationalis ſeu intellectiuæ, verè, ac per ſe humani corpo-
D ris non ſit forma, velut erroneam, & veritati catholicæ inimicam, prædicto ſacro Concilio approbante, reprobamus, definientes, quòd quiſquis deinceps aſſerere, ſeu tenere pertinaciter præſumpſerit, quòd anima rationalis ſeu intellectiua non ſit forma corporis humani per ſe, & eſſentialiter, tanquam hæreticus ſit cẽſendus. Deinde hoc ipſum ſtatuit Concilium Lateranenſe ſub Leone
E decimo, ſeſſ. octaua, vbi hæc verba ſcribuntur; Damnamus, & reprobamus omnes aſſerentes, animam intellectiuam mortalem eſſe, aut vnicam in cunctis hominibus; & hæc in dubium vertentes; cùm illa nõ ſolùm verè, per ſe, & eſſentialiter humani corporis forma exiſtat, verùm etiam immortalis, & pro corporum, quibus infunditur, multitu-

Secundum fid. Ortho. Cõc. Vienſ.

dine

Digitized by Google

dinē ſingulariter multiplicabilis, & A
multiplicata, & multiplicanda ſit.

2. concl. Secunda concluſio; Anima huma-
Lege Diu. na non ſolùm quo ad gradum ſen-
Th. 2. cōt. tiendi, & vegetandi, ac reliquos ſu-
genr. c. 68. periores: ſed etiam quo ad gradum
Prob. 1. intelligendi eſt verè, ac propriè ho-
minis forma. Hæc probatur, quia
cùm formas rerum ex operationibus
dignoſcamus, ſitque hominis pro-
prium intelligere, ac ratiocinari, fa-
teri opus eſt, animam rationalem, e- B
tiam quo ad eum gradum, à quo hu-
iuſmodi actiones manant, eſſe verā,
2 ac propriam hominis formam. Secū-
dò; Quia anima intellectiua in hoc
vitę ſtatu omnem cognitionē haurit
à ſenſibus, & quoad vſum etiam ſpe-
cierum, ſaltem maiori ex parte, de-
pendet à corpore, quatenus oportet
intelligentem ſpeculari phantaſma-
ta. Quod certè non eſſet, niſi etiam
quo ad gradum intelligendi haberet C
ordinem ad corpus, idque verè in-
formaret; ſiquidem eiuſmodi depen
dentia quo ad operationem non niſi
à naturali nexu inter animam, cor-
3 puſq. oritur. Tertiò; Quia niſi ani-
ma humana ſecundum prædictū gra-
dum eſſet copulata corpori, vt eius
forma, nihil faceret corporis tempe
ramentum ad ingenij perſpicaciam,
& ad expediendas intelligendi a-
ctiones, cuius oppoſitum experien- D
tia docet, vt ſuperiùs argumentaba-
4 mur. Quartò; Idem ex eo ſtabilitur,
quia; cum Viennenſe, & Lateranēſe
Concilium abſolutè decreuerint,
animam intellectiuam eſſe verè ac
per ſe humani corporis formam, &
anima intellectiua ſecundū gradum
intelligendi ſuum proprium, ac pe-
culiare eſſe ſortiatur, dubitandū non
eſt, quin id decretū de anima quo ad
eiuſmodi gradum intelligēdum ſit. E

3. concl. Tertia concl. Non ſola fide ratum
eſt, ſed etiam naturalibus rationib:
concluditur, animam intellectiuam
Recentio- eſſe verè, ac per ſe humani corporis
res quidā formam. Hanc concluſionem ſtatui-
pperā phi mus contra Recentiores quoſdam
loſophan- Philoſophos perperam atentes, ꝙ a-
tes redar- nima rationalis ſit forma corporis,
guuntur. & quod ſimul immortalis exiſtat, A
ſola fide teneri, quaſi verò ex Philo-
ſophiæ placitis nulla forma corpo-
ris extra materiam cohærere valeat.
Deprehēditur verò horum deceptio
ex eo, quia, quod ad immortalitatem
attinet, Lateranenſe Concilium pa-
làm ſtatuit, animam humanam etiā
ſecundum Philoſophiam eſſe immor
talem, idq. nos in progreſſu philo-
ſophicis argumentis oſtendemus.
Deinde, quod ad rationem formæ
B ſpectat, ex ſuperiore diſceptatione
conſtat, etiam citra fidei lumen na-
turaliter concludi, ac conuinci, ani-
mam intellectiuā eo, quo diximus,
modo humani corporis formā eſſe.

ARTICVLVS III.

*Obuiam itur argumentis initio quæ-
ſtionis propoſitis.*

NVnc primi articuli argumentis Ad 1.
C reſpondeamus. Ad primum di
cendum: Etſi anima intellectiua ne-
queat communicare materiæ imma-
teriales ſuas potentias, & eas opera-
tiones, quæ ab his eliciuntur, ita vt
materia eis informetur: poſſe tamen
illi ſuum eſſe ſubſtantiale commu-
nicare; non quòd illud minus ſim-
plex & immateriale ſit; vt rectè ait
Caietanus, tum lib. 3. huius operis, Caiet.
cap. 2. dub. vlt. contra Ferrarienſem Intellect⁹
D lib. 2. contra Gent. cap. 69. tum 1 p. non eſt ab
q. 76. artic. 1. in reſponſione ad 4. ſed ſtractior à
quia potentiæ, & operationes ne- materia, q̄
queunt materiam niſi ipſi inhæren- anima.
do informare; accidentia verò ſpiri-
talia neutiquam corpori inhærere
poſſunt: at anima informat materiā,
eique ſuum eſſe ſubſtantiale imper-
tit, non inhærendo, ſed per omnes e-
ius partes ſeſe intimè inſinuando,
eaſque animando. Ex quo patet,
E non eandem eſſe rationem in anima
rationali, & eius potentijs, atque a-
ctibus: quanquam & illud dici po-
teſt, etiam intellectionē aliquo mo-
do animæ, & corpori eſſe communē,
quatenus intellectio animæ in cor-
pore pendet à ſpeciebus, quę ſenſuū
miniſterio acquiruntur; item, quate-
nus oportet intelligentem phantaſ-
mata ſpeculari.

Ad 2. Corpus humanum præſtãtiſſimi tẽperamenti.

Ad ſecundum, eſto, anima intellectiua ob naturæ ſuæ dignitatem à corpore plurimùm diſtet, reſpõdere tamen illi ſecundum proportionem actus ad potentiam eiuſdem generis; ideoque poſſe inter ſe ſocietatem coire, & in vnius tertij naturam aptè copulari. Maximè cùm corpus humanum, ob natiui temperamenti, & organorũ ad animæ functiones obeundas bonitatem, ita effectum ſit, vt anima aliud neq; aptius, neque præſtantius ſortiri potuerit, vt libro ſecundo de ortu, & interitu oſtendimus. In quo ſanè mirabilis rerum ordo, & connexio viſitur dum animus, qui inter ſubſtantias intelligẽtiæ participes infimum locum obtinet, cum eo corpore quod ceteris excellit, coniungitur, ſicque iuxta D. Dionyſij normam in 7. cap. de diuinis nominibus, ſummum infimi attingit infimum ſupremi.

Ctr. 8. q. 3. Ad 3.

Ad tertium; Conceſſa maiori neganda eſt minor, & ad eius confirmationem dicendum, relata tranſcẽdentia pendere quo ad ſuum eſſe à termino, id eſt, habere ſuum eſſe in ordine ad illum: & ita animam rationalem obtinere ſuum eſſe in ordine ad corpus, cuius forma eſt. Vnde eſſentialiter per habitudinem ad illud definitur. Verùm non oportere omne relatum tranſcendens pendere à termino tanquam ab eo, à quo accipiat eſſe, vel ſine quo exiſtere nõ poſſit. Quòd ſi obijcias omne relatum tranſcendens referri ad aliud tanquam ad cauſam, proindeque ſi anima intellectiua eſt forma corporis, debere reſpicere corpus tanquã id, à quo accipit eſſe, cùm cauſa definiatur id, à quo aliud eſſe accipit. Occurrendum erit, animam intellectiuam referri ad corpus, tanquam ad cauſam materialem, & tanquam ad id, non à quo, ſed in ordine ad quod accipit eſſe. Sic enim cauſæ notio accipi debet, cùm relatum trãſcendens dicitur referri ad aliud, tanquam ad cauſam; nimirum ita, vt cauſa, fuſo ſignificato, dicatur id, à quo, vel in ordine ad quod res accipit eſſe: dummodò tamen id ſit aliquod prius. Nam etiam relata ſecundùm eſſe, cùm ſecundùm ſuas naturas ad aliud referantur, obtinent ſuum eſſe in ordine ad aliud: verùm, quia ſunt ſimul natura, illud aliud non eſt quid prius. Alijs placet, non omne relatum tranſcendens vendicare ſibi cauſam pro termino. Qua de re alibi.

Ad 4. Anima intellectiua cur corpori coniungatur.

Ad quartum dicendum, animam coniungi corpori propter ſubſtantiale bonũ totius, vt videlicet ex ea vnà cum corpore ſpecies humana compleatur; itemque propter accidentariam quandam ſui ipſius perfectionem; nimirum, vt perficiatur cognitione intellectiua naturæ ſuæ congruente, quam ſenſuum miniſterio acquirit; hic enim intelligendi modus ſemper ei naturalis eſt. Nec officit, quod cùm à corpore abſcedit, ex influxu ſuperni luminis ſcientiã haurit: id enim magis ei ratione abiunctionis à corpore, quàm merito ſpeciei humanæ competit.

Ad 5. Vnio animæ cũ corpore triplex. Lege Caie. p. 1. q. 76. ar. 6. Cauſalitas formæ.

Ad quintum, vt pateat, quid reſpondendum ſit, obſeruandum eſt, vnionem animę cum corpore tripliciter ſumi. Primùm, pro actione, qua anima corpori vnitur. Secundò, pro relatione coniunctionis inter ipſa. Tertiò, pro huiuſce relationis fundamento, quod nihil eſt aliud, quàm cauſalitas formæ & materiæ, id eſt, formam tradere ſeſe materiæ, ipſam actuando & perficiendo, viciſſimque materiam ſubijci formæ, excipiendo eam fouendoque, ita vt ex hoc mutuo complexu totum emergat. Porrò vnio primo & ſecundo modo accepta accidens eſt. Tertiò modo ſumpta, eſt modus quidam, qui neque accidens, neque ſubſtantia ſimpliciter dici debeat, ſed modus ſubſtantiæ, vt in Phyſicis diximus. Ad argumentum igitur dicendum, licet vnio primo & ſecũdo modo accepta accidens ſit, non proinde tamen animam vniri per accidẽs corpori, quia vnio per accidens non contingit ex eo, quòd actio vniendi, vel relatio ſint accidentia, ſed ex natura & conditione eorum, quæ copulantur, cùm eiuſmodi ſunt

Cur aĩa nõ vniatur p accidens corpori.

vt

vt in vnum ſimpliciter coire nequeant, quod in re propoſita non accidit; quãdoquidem anima & corpus ſunt actus, & potentia eiuſdem generis, habentes inter ſe naturalem habitudinem & proportionem ad condendum vnum quidpiam ſubſtantiale, vt ſuperiùs à nobis dictum eſt.

Anima cũ ſeparatur à corpore, nihil de propria ſubſtantia amittit.

Quod verò ad tertiam vnionem ſpectat, eſto, anima, cùm à corpore abſcedit, eam deponat (nec enim ſolitaria materiam actuat, aut perficit), non idcircò tamen aliquid ei de propria ſubſtantia, vel eſſentia deperit; quia modus ille, vti diximus, nec accidens, nec ſubſtãtia ſimpliciter eſt; ſed modus ſubſtantiæ, qui modi, integra rei eſſentia, adeſſe & abeſſe queunt. Id, quod tum alijs exemplis videre eſt, tum in aquæ gutta, quæ ſeorſim exiſtẽs ſuppoſitum eſt, cùm verò alteri aquę vnitur, ſuppoſiti rationem habere deſinit, ſicque amittit modum illum, in quo principium ſuppoſitationis conſiſtit, qui modus nec accidens, nec ſubſtantia ſimpliciter eſt; vt de cauſalitate formæ dicebamus, ſed modus ſubſtantiæ.

Principiũ ſuppoſitationis.

QVAESTIO VII.

Vtrum animæ rationis participes ad numerum hominum multiplicentur, an non.

ARTICVLVS I.

De palingeneſia, & de vnitate formæ aſſiſtentis, quam nonnulli finxere.

1. Sentent.

DVæ fuerunt in re propoſita Philoſophorum ſententiæ. Altera Empedoclis, Pythagoræ, Platonis, Apollonij Tyanæi, & aliorum, qui abſurdam quandam μετεμψύχωσιν, id eſt, tranſanimationem induxerunt, aſſerentes, hominum animas, cùm ab vnius corpore

A excesſerint, in aliena corpora certis annorum ſpatijs demigrare, non hominum tantùm, ſed etiam pecudum. Hinc Pythagoras aiebat, ſe fuiſſe Euphorbum, cui pectore quondam hæſit in aduerſo grauis haſta minoris Atridæ. Et Empedocles ſe olim piſcem fuiſſe ſuis carminibus cecinit. Inde quoque ortum habuit dogma illud Pythagoreorum, qui magnum ſcelus eſſe prædicabant, pecorum

Errorem hunc tribuit D. Auguſt. Pythagoræ, ſer. 143. de Tempore, & D. Chryſoſt. in Ioann. homil. 1. & 66. & D. Epiph. li. 1. cõtra hæreſes cap. 7.

B carnibus veſci, ne, vt Tertullianus in Apologetico contra Gentes, cap. 48. ait, bubulam de aliquo proauo ſuo quis quam obſonaret. Diſſidium tamen eſt inter Auctores, num Plato re vera poſuerit tranſmigrationem animarum etiam in corpora beluina, an in humana duntaxat. Plutarchus lib. 5. de Placitis, cap. 20. Plotinus Enn. 3. lib. 4. c. 2. D. Nemeſius libro de Natura humana, cap. 2. affirmant. Negãt

Eundẽ tribuit Manichæis D. Aug. in li. de Hęreſibus, c. 46. & lib. 5. cõtra Fauſtum, c. 10.

C Iamblichus, Proclus, Porphyrius, & alij, vt Albert. 22. de Anima, lib. 9. cap. 5. aientes, id tantùm ſecundùm allegoriam dici à Platone. Quod colligere nituntur ex Cratylo, Theętcto, Phædone, & ex epiſt. ad Dionyſium. Qua de re ſcripſimus lib. 2. de Ortu & interitu, cap 11. q. 1. artic. 1. Lege Philoſtratum in vita Apollonij, Laertium in Pythagora, Porphyrium in lib. de Abſtinentia. Errorem

Palingeneſiam coarguit D. Baſil. hom. 8. Hexam.

D de tranſmigratione animarum ſcripſit Herodotus ab Aegyptijs ad Græcos manaſſe. Quem poſteà recepere hæretici Albanenſes, & Albigenſes, quos coarguit D. Athanaſius lib. 6. de Beatitudine Filij Dei, docẽs, id eſſe contra fidem.

D. Nemeſius, c. 8. li. 2. de Aiã. D. Aug. li. 12. de Ciu. Dei, c. 20.

Sed relicta huius ſententiæ abſurditate, quæ iamdiu exoleuit, & inter Poetarum fabulas verſatur, occurrit alia ſententia exiſtimantium, in

2. Sentent.

E diſciplina Ariſtotelis ponendam eſſe vnam duntaxat animam intellectricem, ſiue vnum intellectum, qui omnibus hominibus aſſiſtat, vt Solis lumen vniuerſitati: ſic enim Ariſtotelem interpretati ſunt eius diſcipulus, & ſcholę ſucceſſor Theophraſtus, Themiſtius, Simplicius, Auerroes, alijq. non pauci; etſi nõ omnes eodem modo de huiuſmodi intelle-

ctu.

Suſcipitur diſputatio contra Auerroem.

ctu locuti fuerint. Quoniam autem
Auerroes 3. huius oper. com. 5. & in
deſtructionibus deſtructionum con-
tra Algazelem, placitum hoc & Pe-
ripateticum, & verum eſſe multis ar-
gumentis defendit, cum eo nobis di-
ſputatio erit. Cõtendit igitur Arabs,

Sententiæ Auerroicæ appoſitio.

vnicum tantùm dari intellectum ſe-
paratum quidem re à ſingulis homi-
nibus, ſed eiſdem aſſiſtentem, & con-
iunctum per imagines, quæ in cuiuſ-
que phantaſia inſident; atque ab his B
imaginibus eius luce colluſtratis, ait,
tranſmitti in ipſum intellectum in-
telligibiles formas, quibus ille con-
ſignatus rerum notiones capiat. Sic-
que fieri, vt nos per eiuſmodi intel-
lectum ſeparatum intelligere dica-

Eius cõſectarium.

mur. Addit etiam, quadam conſecu-
tionis ſerie de abſurdis abſurda col-
ligens, animam intellectricem non
eſſe veram hominis formam, nec ho-
minem per eam eſſentialiter à beluis C
diſtingui, ſed per aliã formam, quam
cogitatricem nominat: & ad hãc per-
tinere vult cognitionem ſingula-
rium, hanc cum quolibet homine
progigni, vnaque interire, & homi-
num numero multiplicari.

1. Ratio pro Auerroe.

Poſſunt autem pro huiuſmodi fig-
mento hæ rationes adduci: Vnum-
quodque vt eſt, ita operatur, cùm a-
ctio ſequatur eſſe; atqui intellectus
habet per ſe operationem ſine cor- D
pore; ſiquidem percipit res vniuer-
ſales, & à materiæ conſortio abiun-
ctas. Non eſt igitur vnitus corpori.
2 Deinde, quòd vnus tantùm ſit, oſtẽ-
ditur. Primum; quia multitudo, quæ
eſt ſecundùm numerum, non conue-
nit niſi formis, quæ pendent à mate-
3 ria. Item, quia ad illuſtrandum om-
nia ſpectabilia, ſat eſt vna lux Solis;
ergo ad illuſtrandum omnia intelli-
gibilia ſufficiet lux vnius communis E
4 intellectus. Item, quia communes
animæ prænotiones & effata, in quæ
omnes conſentiunt, non aliunde quã
ex vno & communi intellectu vi-
5 dentur prouenire. Rurſus, quia, niſi
eadem eſſet omnium intelligentia,
nec preceptor docere, nec diſcipulus
addiſcere quicquam poſſet. Vel enim
eadem numero ſcientia, quæ in ma-
A giſtro eſt, communicatur diſcipulo,
vel diuerſa; non diuerſa, alioqui vna
ſcientia aliam procrearet, vt ignis
ignem; qui tamen operandi modus
non niſi rebus phyſicis conuenit:
communicatur igitur eadem ſcẽtia,
ac proinde vnus idemq. eſt magiſtri
& diſcipuli intellectus.

Auerrois figmentum cõfirmari videtur ex Ariſtotele.

Iam verò, quòd hæc fuerit Ariſto-
telis mens, probatur. Primùm, quia 1
huius operis cap. 5. tex. 18. comparat
intellectum lumini; videlicet, quia
phantaſmata ſplẽdore ſuo colluſtrat
ad modum antea explicatum. Dein-
de, quia 2 de Gener. anim. cap. 3. ait, 2
intellectum foris aduenire, id eſt,
non eſſe infuſum corpori, ſed extrin-
ſecus aſſidere. Poſtremò, quia cum 3
eius ſententia mundus æternus ſit,
& animus intelligentiæ particeps
non intereat; niſi vnus tantummodò
foret intellectus, exiſterent nunc a-
C ctu infinitæ animæ contra eiuſdem
placitum in 3 Phyſic. auſcult. lib. Et
hoc quidem argumentum permouit
etiam ad prædictam intellectus vni-
tatem in Ariſtotelis doctrina aſſeren-

Ariſtotelicum creditur à quibuſdam.

dam non paucos è recentioribus Pe-
ripateticis: in quibus ſunt Thomas
Anglicus, Achillinus, Odo, Iandu-
nus Mirãdulanus, Zimara, Vicomer-
catus, & quidam alij. Eodemque ad-
ductus Beſſario, non minùs in Ari-
D ſtotelica, quàm in Platonica diſcipli-

Et Platonicum.

na eruditus, lib. 3. contra Calumnia-
torem Platonis. cap. 21. ſtatuit, alter-
utrum ex Ariſtotelis dogmate con-
cedendum; aut vnicum eſſe intelle-
ctum immortalem; aut plures; &
omnes morti eſſe obnoxios. Eſt ta-
men inter hos auctores diſſidium.
Nam quidam putant, de mente Ari-
ſtotelis ponendam eſſe in omnibus
hominibus vnam eandemque for-
E mam aſſiſtentem, vt diximus: alij in-
formantem, vt Mirandulanus
lib. 32. de euerſione ſingu-
laris certaminis, ſect.
1. & lib. 33. ſect.
2. & 6. &
Achillin. lib. de In-
tellig.

AR-

ARTICVLVS II.

Reſellitur error commentatoris, ponentis vnum duntaxat intellectum, ſeu formam aſſiſtentem.

HAec tamen Commentatoris, ſeu commentitoris potiùs, de vnitate intellectus ſententia adeò ſtulta eſt, vt meritò Scotus in 4. diſt. 43. q. 2. dixerit, dignum eſſe Auerroem, qui ob has ineptias ex hominum communione auerruncetur. Alij verò hoc eius figmentum monſtrum vocarint, quo nullum maius Arabum ſyluæ genuerint. Certè hoc vnum ſat eſſe debuiſſet ad eos coarguendos, qui filiũ Rois tanti faciunt, vt eius animam Ariſtotelis animam eſſe dicant.

Auerrois exploditur error.

Ac primum iſtiuſmodi dogma, qua ex parte negat, animam intellectiuam eſſe veram ac propriam hominis formam, ſatis à nobis ſuperiori quęſtione confutatum fuit: ſed inſuper addi nunc illud poteſt, quòd ſi Socrates per ſolam animã ſenſu prędìtam in ſua ſpecie cõſtituitur, cùm illa intelligendi gradum in ſe non includat, nec ad eam pertineat intellectus, niſi prout ei interiectu phantaſmatum copulatur, vt fingit Auerroes, ſequitur, hominem vltra animalis naturam non aſſurgere, nec eſſe intrinſecè animal ratione præditum, quin potiùs beluam expertem iudicij, & rationis. Quatenus verò ea ſententia omnibus hominibus eãdem numero animam, eundemq. intellectum attribuit, hoc modo refelli poteſt. Si omnium hominum vna eſſet anima, vel illa per omnes vniuerſi partes commearet, vt anima mũdi Platonica, vel certis locorũ regionibus concluderetur. Primum dici non poteſt, vt li. 2. de Cęlo oſtendimus, cùm eiuſmodi animam Platonicã fictitiam eſſe demonſtrauimus. Si detur ſecundum, ſequitur, non vbique terrarum hominum phantaſmata ab intellectu illuſtrari, atq; ita nõ poſſe vbique homines intelligentes eſſe.

Homo nõ conſtituitur per ſolam animã ſenſitiuã.

Non eſt vnus oĩum hoĩum intellectus. 1. Ratio.

A Secundò, Intellectio eſt actio immanens, maximeque vitalis; neceſſe eſt ergo, vt ab eo, quod intelligere dicitur, oriatur in eoque maneat: ac proinde neutiquam poterit facultate in alio exiſtente adminiſtrari. 2

Tertiò. Etſi cãdor parietis luce Solis illuſtratus ſui ſimilitudinem ad aſpectum mittat, non iccircò tamen actio vidẽdi parieti attribuitur; non enim parietem videntem, ſed viſum
B appellamus: ergo, quòd ſpecies intelligibiles à phãtaſia Socratis in intellectum illum poſſibilẽ transfundantur; non ſat erit, vt Socrates intelligere dicatur, niſi intelligendi principium in ſe cohibeat. 3

Quartò. Cùm phantaſmata, quæ Alexander, & eius Bucephalus effingunt, eiuſdem eſſe ſpeciei poſſint, vtpote, ſi vtriſque eædem res cognitæ repræſententur, non minùs pote-
C rit communis ille intellectus phantaſmatis Bucephali, quam Alexandri ad eijciendas rerum imagines copulari. Quare ſi Auerroes ideò Alexandrum intelligere ait, quia eius phãtaſmatis intellectus iungitur, dicat quoque, ipſius Bucephalum ob eandẽ cauſam intelligere. Itaque Auerroes homo acutus, & ingenioſus, intellectum beluis donat, hominibus adimit. 4

D Quintò. Cùm intellectio, & volitio ſint intellectricis animæ actiones, ſi vna cunctorum hominum foret anima, omnes eiuſmodi actus illi ineſſent, ſicque oporteret conuenire illi pariter errorem, & ſcientiam, vitium & virtutem, ab eademque ſimul honeſtam & turpem actionem exerceri, eandem peccati labe commaculatam eſſe, & cęleſtis diuinæq. gratiæ ſplẽdore nitere. Denique ad-
E mittendum eſſet, vnam animam omnium ſcelerum, quæ vnquam ab hominibus commiſſa ſunt, ream eſſe, & omnium pœnas daturam; itemque omnium rectè factorum præmia reportaturam: quæ omnia ſtultitiæ, & impietatis plena ſunt. 5

Sextò. Quòd vnitas animarum à Peripatetico dogmate abhorreat, patet ex eo; quia Ariſtoteles hoc 6

in lib.

in lib.cap.1.tex.8.poſt traditam animæ definitionem, in qua intellectiuam comprehendit, docet animam non quodlibet corpus informare, ſed determinatum, ſibique proprium. Quod iam docuerat 1.lib.cap.3.text. 53. ob eamque cauſam Pythagoricam palingeneſiam reprehẽdit. Præ- A tereà lib.12.Metaphyſ. cap.3.tex.16. negat, vllam animam antecedere corpus; antecederet autem, ſi vna tantùm foret: ſiquidem ante corpus B Socratis extitiſſet eius anima. Item eodem li.cap.8.text.49.ait, multiplicata materia, multiplicari formam. Denique in probl.ſect.30.q.4.apertè ſumit, plures eſſe animas in pluribus hominibus.

7 Poſtremò, accedit ad noſtram aſſertionem confirmandam, decretum Concilij Lateranenſis ſub Leone X. ſeſs.8.quod hiſce verbis continetur: C Damnamus, & reprobamus omnes aſſerentes, animam intellectiuam mortalem eſſe, & vnicam in cunctis hominibus, hæc in dubium vertentes, cùm illa non ſolùm verè, per ſe, & eſſentialiter humani corporis forma exiſtat, verùm & immortalis, & pro corporum, quibus infunditur, multitudine ſingulariter multiplicabilis, & multiplicata, & multiplicanda ſit.

D Contra hunc etiam errorem, quo olim imbuti fuerant Manichæi, diſputat D.Gregor.Niſſ. li.2.Phil.cap. 7.& 8.D.Epiphan.tom.2.lib.2. contra hæret.D. Thom.2. contra Gent.c. 73. in opuſc. 16. quod inſcribitur de Vnitate intellectus contra Auerroiſtas. Magnus Albertus in tractatu de eadem re, vbi proponit triginta argumenta contra hunc errorem.& totidem pro eo adducta diluit. Durand. E in 2.diſt.17.q.1. Gregorius ibid.art. 1.& 2. Scotus in 4.diſt.43.q.2. Henricus Gand. Quodlib 9.q.14.& 15. Ochamus Quodlib.1. q.11.Heruæus Quodlib.1.q.11. Aegidius libro de Intellectu, tract.3. cap.24.

ARTICVLVS III.

Futilia eſſe argumenta initio propoſita.

Soluuntur rationes adductæ pro intellectus vnitate.

SVnt, qui rationes pro intellectus vnitate ſuperiùs adductas neutiquam diſſolui poſſe arbitrentur, niſi ab ijs, qui Lycęum egredi voluerint, & Peripateticis placitis neutiquam obſtringi; ſed multò ſecus res ſe habet: poſſunt enim intra Lycæum, ac nihil Peripateticæ doctrinæ repugnando facilè dilui. Ad primam igitur, concedimus, vnumquodque vt eſt, ita operari, ſicque animam rationalem, cùm à corpore abſcedit, per ſe, abſque corporis famulatu, operari; dum verò corpori innexa eſt, nec vegetatricium, nec ſentientium facultatum munia, aliasvè eiuſmodi corporeas actiones, niſi per corporis inſtrumenta obire; imò nec intelligendi actus, licet eos immateriali potentia edat, recipiatque, ſine miniſterio corporis, & phantaſmatum ſatellitio adminiſtrare; tum quia ſpecies intelligibiles è phantaſmatibus educit, tum quia abſque recurſu ad phantaſmata ſaltem ordinariè nihil intelligit. Ad ſecundam; negandum eſt, quod aſſumit. Non enim principium numeralis diſtinctionis à ſola materia petitur, vt lib. 5. Metaphyſ. oſtendemus. Ad tertiam, conceſso antecedente, neganda eſt conſecutio. Nam colluſtratio illa phantaſmatum ad eliciendas ſpecies intelligibiles, quam fingit Auerroes, impoſſibilis eſt, vt ex dictis conſtat. Ad quartam, dicendum, ideò omnes in communia effata, & generales prænotiones conuenire, quia ipſo intellectus lumine conſpicuæ ſunt. Ad quintam, negandum eſt prius pronunciatum; dicendumque, ſcientiam, quæ eſt in magiſtro & diſcipulo, partim eſse eãdem, partim diuerſam: Eandem, ratione obiecti, circa quod verſatur: diuerſam, quo ad ſpecies intelligibiles, & quo ad ipſum ſcientiæ habitum. Magiſtrum verò communicare diſcipulo ſcientiam, offeren-

Solut. 1. — 2 — 3 — 4 — 5

offerendo ei ſenſibilia exempla, aliaque his ſimilia, quibus illa phantaſmata ad rei intellectionem idonea effingit, proponendoque effata communia, & principia illi nota, eaque ad particulares concluſiones applicando; atque ita ipſum ad intelligibiles conceptiones, & ignotæ veritatis notitiam quaſi manu ducendo. Quo patet, ſcientiam & à magiſtro, & diſcipulo partiatim fieri, modo longè diuerſo ab eo, quo cauſæ phyſicæ effectus ſuos edunt. Qua de re pleniùs diſſeruimus initio lib. 1. Poſteriorum. Lege etiam D. Thomam 1. p. q. 117. artic. 1. & lib. 2. contra Gentes, cap. 75.

Auerrois opinio nõ eſt Ariſtotelica.

Loca verò ex Ariſtotele adducta alium ſenſum habent, nõ eum, quem Aduerſarij volunt. Non enim Ariſtoteles intellectũ vocat ſeparatum quidpiam, & immixtum, quòd ſemper re ipſa extra materiam verſetur, ſed quòd non ſit potentia ex materiæ coalitu orta, aut organo corporeo affixa.

Intellectum autem propterea lumini comparar, quòd, vt lux cum coloribus viſibilium rerum imagines elicit, ſic ille cum phantaſmatis concurrat ad producendas intelligibiles ſpecies in intellectum poſſibilem inhærentem animæ, non quidem ſeparatæ, vt finxit Auerroes, ſed corpori vnitæ, ipſumque informanti. Ait quoque, intellectum extrinſecùs aduenire, quia non educitur è poteſtate materiæ, vt ceteræ formæ phyſicæ, ſed à Deo infunditur, & creatur. Denique ad vltimum argumentum, quod Ariſtotelis doctrinam admodum implicuit, variè ſolet reſponderi. Quidam enim cenſent, Ariſtotelem non negaſſe infinitum in rebus materiæ expertibus, quæ inter ſe ordinem non habent, vt animæ rationales. Alij ipſum neque animæ immortalitatem palàm tradidiſſe, neque animalium infinitatem perſpicuè negaſſe, ſed vtrumque verborũ ambagibus obtexiſſe, quod neutrum ſatis compertum haberet. Lege D. Thom. contra Gentes, lib. 2. c. 81. & quæ lib.
A 3. Phyſ. cap. 8. q. 1. de hac ipſa re diſſeruimus. *Art. 5. ad 5.*

QVAESTIO VIII.

Sintnè omnes animæ diuiſibiles, an non.

B

ARTICVLVS I.

Confutantur falſæ quorundam opiniones.

Diuiſibile quot modis ſumatur.

VT appareat, qua in re propoſitę quęſtionis difficultas conſiſtat, prænotandum eſt ex D. Thoma 1. part. quæſt. 76. art. 8. & Durando in 1. Sent. diſt. 8. q. 3. in 2. princ. diſtinctionis, trifariam, quod ad inſtitutũ attinet, poſſe quidpiam
C diuiſibile appellari. Vno modo, in partes eſſentiæ, ſiue phyſicas, hoc eſt, in materiam & formam; ſiue Metaphyſicas, id eſt, in genus & differentiam. Altero in ſuas potentias & vires. Tertio in partes integrãtes, atque extenſas; quod dupliciter poteſt accidere. Nimirum vel ita, vt id ex natura ſua, ac per ſe extenſum diuiduumque ſit, vel ita, vt poſſe diuidi, ratione duntaxat alterius, ſibi vẽ-
D dicet. Hoc poſito, non adducimus in controuerſiam, vtrum anima hiſce omnibus modis diuidua ſit. Conſtat enim, non poſſe illam in partes phyſicas ſecari, cùm non conſtet ex materia & forma: liquet etiam, poſſe in Metaphyſicas diſtribui, cùm habeat diuerſos eſſentiæ gradus, propriumque genus, & differentiam, vt docet S. Thomas in quęſtionibus diſputatis, quæſt. de Anima, art. 7. Ne-
E que verò de animæ ſectione in ſuas potentias difficultas eſt, cùm nemo inficietur, competere ei diuerſas facultates, ac vires, quarum miniſterio actiones ſuas obit. Supereſt ergo, vt inquiſitio tota ſit de eo, quod tertio modo ſectile dicitur. Ac neque de ipſo in tota amplitudine, ſed ſecundùm poſteriorem duntaxar conſiderationem diſceptatio eſt. Siquidem

dem quia ſola quantitas primò, atque ex ſua natura extenſionem habet, ſola primò, ac per ſe diuiſionem in partes ſibi vendicat, vt alibi fuit à nobis explicatum. Itaque tantummodò quærimus, num, quemadmodum materia, ita & anima partes habeat, quæ partibus quantitatis reſpódeant, quibuſque, licet ex accidente, extendatur.

Quæſtionis ſtatus.

Porrò variæ fuerunt hac de re Philoſophorum ſententiæ. Nonnulli animas omnes inſectiles fecere; quod placitũ Marſilius Ficinus Platoni aſcribit, lib. 1. de Platonis Theologia, cap. 3. & lib. 8. cap. 1. ac ſecundum Platonem non poſſe formam diuidi. oſtendunt Plotinus, Numenius, & Ammonius apud D. Greg. Niſſ. lib. 2. de Anima, cap. 1. & D. Nemeſius lib. de Natura humana, cap. 2. Idemque opinari ſunt Simplicius primo huius operis, tex. 47. & hoc in libro, tex. 20. & Caietanus Thienenſis, & Senenſis Hugo, quem refert Pomponatius in ſuo opere de Nutritione, libro 1. cap. 10. aiens, eam aſſertionem non videri à ratione alienam. Verùm hæc ſentẽtia neutiquam probanda eſt, cùm videamus, ramum ab arbore præfectũ vegetari, & frondeſcere, & vtramque partem lacertæ diuiſæ animali motu cieri, atque adeò viuere; quod certè aliunde non prouenit, niſi quia horum viuẽtium anima diuiſione quantitatis diuiditur, peractaq. diuiſione, in partibus ſeorſim reſidet. Quod & Ariſtoteles hoc in libro, cap. 2. text. 20. & in lib. de Iuuentute, & Senectute, capite 1. docet, aiens, animam plantæ, & quorundam animalium actu vnam eſſe, poteſtate plures, qui ſecta viuunt. Idem ſentit D. Auguſtinus in libro de Quantitate animæ, cap. 31. alijque Auctores communi cõſenſu. Aduertendum tamen eſt, ex animantibus, quæ in partes ſecta viuunt, nonnulla poſt diuiſionem minùs diuturnam vitam ducere; quia non remanent eis inſtrumenta, quibus diu ſeruari queant. Imò & ex plantis, vt teſtatur Ariſtoteles citato libro de Iuuentute, & Senectute, quędam pręciſę non viuunt, illæ auulſione ſeruntur: quia aliæ plus, quam hæ requirunt ad ſui tutelam, ideoque à matre abiunctæ ſiceſcunt.

Nõ omnes animæ sũt indiuiſibiles.

Lege D. Tho. 1. p. q. 76. artic. 8. Heru. in 1. d. 8. q. 4.

A B C D E

Altera ſententia fuit quorundam, quos commemorat Sixtus Sen. lib. 1. Biblioth. ſanctæ, annotatione 8. Item Gerandi cuiuſdam, quem refert Argentinas in 1. diſtinct. 8. quæſt. 2. artic. 1. exiſtimantium, omnes animas diuiſibiles eſſe. Hæc tamen aſſertio, qua ex parte intellectiuam animam comprehendit, abſurdi erroris falſitatem continet. Si enim anima intellectiua foret extenſa, non eſſet ſpiritualis ſubſtantia; cuius oppoſitum ſuperiùs demonſtrauimus. Item, dependeret quoad ſuum eſſe à materia, vt ceteræ formæ diuiſibiles, & eius fluxu particulatim dilaberetur actione caloris in humidum graſsãtis; ſicque non iam immortalis foret, ſed caduca, mortique obnoxia. Plura contra hanc ſententiã lege apud Durand. in 1. d. 8. q. 3. in 2. p. d. vbi putat, eadem fide, qua tenemus, animã intellectiuam eſſe immortalem & ſpiritalem, tenendum quoque, non eſſe diuiduam, ſiue extenſam.

Cap. 1 huius lib. q. 1. art. 6.

Nõ omnes diuiſibiles.

Non rectè quoque ſentiunt Iandunus quæſt. 5. lib. 3. huius operis, & Pomponatius libro 1. de Nutritione, cap. 11. aientes, ſola fide teneri, animam rationalem indiuiſibilem eſſe. Namque vt phyſicis rationibus concludi poteſt, eam corpoream eſſe, ſpiritualemque ſubſtantiam; vti ſuperiùs oſtendimus, eſſeque immortalẽ, vt ſuo loco patebit; ita eandem inſectilem, atque inextenſam eſſe argumentis à natura ipſa petitis conuinci poteſt. Quid autẽ de ceteris animabus exiſtimandum ſit, in progreſſu ſtatuemus.

Phyſicis rationibus cõcludi poteſt, animam rationalem eſſe indiuiſibilem.

ARTICVLVS II.

Aliorum auctorum placita explicantur.

COnfutatis articulo ſuperioris duabus extremis ſententijs, ſequuntur aliæ duæ quaſi mediæ. Vna aſſerentium, omnes ac ſolas animas

perfe-

Placita philoſophantium circa animas perfectorũ animaliũ, diuiſibiles-ne ſint, an indiuiſibiles.

A perfectorum animalium indiuiduas eſſe, & inextenſas. Altera arbitrantium, omnes etiam perfectorum animalium formas extenſas eſſe, & diuiduas, excepta rationali. Prima aſſertores habet Alexandrum 2. de Anima, c. 10. Magn. Albertum in Summa, de Homine, & 1. de Anima, cap. vlt. D. Thom. 2. contra Gent. cap. 72. & 1. par. quæſt. 76. art. 8. Caietanum ibid. Heruæum in 1. Sent. diſt. 8. q. 4. B D. Bonauent. 1. diſt. 8. in 2. par. diſt. quæſt. 3. Alenſem lib. 7. Metaphyſ. ad tex. 56. Ferrarienſem hoc loco, quæſt. 3. aliosque non paucos. Annotat autem ad hanc ſententiam illuſtrãdam

Triplex formarum genus, ex ſententia Caiet.

Caietanus, loco citato, triplex eſſe formarum ſubſtantialium genus: vnum earum, quę in ſe ſpectatę ęquè primò totam & quamlibet illius partem reſpiciunt, cuiuſmodi ſunt formæ corporum vitæ expertium, vt elementorum, quæ nullam materiæ C varietatem, aut organorum diſtinctionem deſiderant; propreteà quòd apparatus omnis ad eorum formas in qualibet materiæ portione continetur. Aliud eſt genus formarum, quæ diſparem habitudinem ad totam materiam, & illius partes ſeruant; nimirum, quia diuerſa organa, & diſſimilem in toto, atq; in partibus diſpoſitionem exigunt, & totam mate- D riam, tanquam primum ſuum perfectibile ita informant, vt aliquam eius partem ſeorſim informare nequeãt. Quo pacto ſe habent hominis perfectorumq. animantium formæ; nec enim animus rationalis, aut anima equi abſciſſum pedem informat. In tertio genere numerantur eæ formę, quæ, licèt diuerſa organa requirant, ſic totam materiam actuant, vt etiam in parte auulſa reſidere queant, non E eadem tamen ratione: totam enim materiam informant, vt primarium ſubiectum, in quo obtinent omnia, quæ in ſuo naturali ſtatu petunt: abiunctam verò, vt ſubiectum ſecundarium, ac minus ad obeundas operationes inſtructum: huiuſmodi ſunt ſtirpium & animantium imperfectorum formæ, quæ in duas partes ſectæ ſecundùm vtramlibet viuunt.

D. Th. ſententia, oẽs ac ſolas animas pfectorũ animaliũ eſſe idiuiduas.

A His animaduerſis hũc in modum D. Thomas loco citato primæ partis ſententiam ſuam confirmat. Ea forma, quæ totum corpus, eiuſq. partem ſeparatam indiſcriminatim reſpicit, diuiſibilis eſt; quæ verò non ita ſeſe habet, indiuiſibilis; atqui formæ omnes, exceptis perfectorum animantium, indiſcriminatim reſpiciunt totum corpus, eiuſque partem ſeparatam, non autem formæ perfectorum B animantium; ergo illæ diuiſæ ſunt, hæ verò indiuiduæ & inextenſæ. Aſſumptionem probat; ſiquidem compertum eſt, in parte à toto ſeiuncta remanere formam imperfecti animalis; non verò perfecti. Vnde illius pars animali motu agitatur, & doloris ſenſum habet: huius verò minimè.

Membrũ perfecti animalis auulsũ cur palpitet.

Neque officit, quòd peracta diuiſione membrum perfecti animalis auulſum palpitet; id enim, vt rectè C ait M. Albertus in Summa, de Homine, q. 2. art. 3. non ad animæ præſentiam, ſed ad ſpiritus vitales, quorum in huius membro maior copia viget, referri debet; quod etiam cernere licet in trunco, & capite hominis recens iugulati, in quibus tamen certum eſt, non manere animam. Idem confirmat locus ille Ariſtotelis ex cap. 1. lib. de Iuuentute & Senectute, & hoc in lib. cap. 2. tex. 20. vbi inter D animantia, quę ſecta viuunt, ſola imperfecta connumerat. Quòd ſi quis obijciat, pari ratione dici poſſe etiã partes inſecti animalis non ab anima, ſed à ſpiritibus moueri; id ex eo refellitur, quia imperfecta animalia poſt diſſectionem conſpiciuntur nutriri & augeſcere, ſicut antea, vt patet in lumbricis, & quibuſdam alijs: vel ſaltem diutiùs viuunt; cùm tamen non plus ſpiritibus abundent, E quàm perfecta animalia.

Secundò, probatur eadem opinio teſtimonio etiam Ariſtotelis, qui capite 5. lib. 1. de Ortu & Interitu, differens de perfectorum animantium accretione, docet, eam fieri manente, quod augeſcit, eodem, ſecundùm partes formales, non autem ſecundùm materiales; quia ſcilicet perfectæ animantes, dum viuunt, eandem

omninò formam, etſi non eandem A
omninò materiam, ſeruant. Ex quo
patet, illorum animas apud Ariſtote-
lem indiuiſibiles eſſe; alioqui vnà
cum materia fluerent, mutarenturq.
Obiectio. Obijciat tamen quiſpiam: Motus a-
nimalis eſt ab appetitu & phantaſia:
at hæc habent in animali certam, ac
determinatam ſedem. Nō igitur ma-
nent in qualibet parte animalis in-
ſecti; ex quo ſequitur, eam re ipſa nō
Occurri- viuere. Sed occurrendum, in eiuſmo- B
tur eidem. di animantibus phantaſiam & appe-
titum aliter ſe habere, atque in alijs;
nec enim obtinent determinatam
omninò ſedem, vnde fit, vt ſecta vi-
uant; dummodò diuiſio non fiat ſe-
cundùm longitudinem, ſed per trãſ-
uerſum, & pars ſecta, quæ viuere de-
bet, non ſit admodum exigua, vt ait
Albertus 1. de Anima.

Solam ani- Alteram ſententiam, quæ ſoli ani-
mã ratio- mæ rationali ex omnibus formis C
nalem eſſe ſubſtãtialibus indiuiſionem tribuit,
indiuiſibi- tuentur Durandus in 1. diſt. 8. quæſt.
lem, qui- 3. Aegidius eadem diſt. quæſt. vlt. Ar-
nam tueã- gentinas quæſt. 2. art. 2. Gabriel in 2.
tur. diſt. 16. quæſt. vnica. Iandunus hoc in
lib. q. 7. Apollinaris q. 6. Toletanus
q. 2. art. 2. Marcellus in ſuo 1. de Ani-
ma, cap. 9. Th Garbius tract. 9. q. 49.
Commentator 1. de Subſtantia or-
bis, & 8. Phyſic com. 78. In eandem-
que inclinat Richardus in 2. diſt. 15. D
in 2. princ. q. 2. & vt videtur, Alenſis
2. par. q. 62. memb. 1. atque eam ſuo
tempore communem fuiſſe teſtatur
Caiet. 1. par. q. 76. art. 8. Nituntur ve-
rò hi Auctores hiſce potiſſimùm ar-
1. Argum. gumentis: Id, quod eſt addictum ma-
teriæ, eique penitùs immerſum, ſor-
titur conditiones materiæ, ſi nō om-
nes, ſaltem eam, quæ materiam pri-
mò conſequitur, quæ eſt extenſio:
atqui omnes formæ phyſicæ, exce- E
pta intellectiua, ſunt immerſę in ma-
teriam, eique omninò affixæ, cùm ex-
tra illam cohærere non poſſint; ergo
omnes, præter intellectiuam, ſunt
extenſæ & diuiſibiles, non ſecus, ac
formæ accidentariæ, quæ materiam
comitantur, præſertim cùm in vtriſ-
2 que æqua ratio eſſe videatur. Secun-
dò: formæ, quæ de poteſtate materiæ
excitantur, ita ſunt affectæ, vt pars
de parte, totum de toto educatur. Si-
cut enim tota forma leonis, verbi
gratia, non videtur præexiſtere in
quantumlibet exigua materiæ por-
tione, ita nec putandum eſt, totam è
qualibet parte eximi; ſed è toto, ſi-
militerque partem de parte. Igitur
cùm omnes formæ, præter intellecti-
uam, eliciantur de potentia materiæ,
omnes extenſionem habebunt, ac
partes, quibus & toti materiæ, &
eius partibus reſpondeant. Tertiò; 3
Actio, qua anima, etiam perfecti ani-
mantis, dempto homine, producitur,
eſt diuiſibilis; ſiquidem recipitur in
ſubiecto quanto; ergo cùm eiuſmodi
actio ſit idem cum anima; nec enim
poteſt à ſuo termino re ipſa diſtin-
gui; oportet ipſam quoque animam
diuiſibilem eſſe, & extenſam. Quar- 4
tò; Difficile intellectu eſt, quo pacto
anima equi ſit indiuiſibilis; neq; ta-
men ſpiritalis ſubſtantia non eſt, vt
patet; ergo neque indiuiſibilis.

ARTICVLVS III.

SOLVTIO QVAESTIONIS, ac enodatio argumentorum vtriuſque partis.

VTraque earum opinionum, quas
articulo ſuperiori explicuimus,
videtur admodum probabilis. Qua-
re vtriuſque argumenta diluemus, Ad 1. arg.
vt quam quiſque volet amplectatur; Vt proble-
etſi nos priorem libentiùs tueamur. ma ſtatui-
Ad primum eorum, quibus prior cō- tur, oẽs ac
firmabatur, reſpondemus, formas ſolas ani-
imperfectorum animantium reſpi- mas perfe-
cere non modò totam materiam, ſed ctorũ ani-
etiam partem, vt perfectibile, in quo maliũ eſſe
permanere poſſunt; formas verò indiuiſibi-
perfectorum haud ita ſe habere; i- les.
deoque in parte materiæ aſſeruari Certa ta-
non poſſe; non quòd omnes indiui- men aſſer-
ſibiles ſint, id enim ſoli intellectiuæ tio eſt, ani-
animæ competit; ſed quia, quò for- mã ratio-
ma perfectior eſt, eò maiori acciden- nalem eſſe
tium apparatu, ac pluribus eget or- indiuiſibi-
ganis, vt in corpore ſeruetur; quę or- lem.
gana,

gana, cùm certis ſedibus diſtributa ſint, facta diuiſione confeſtim perit. Quare ex eo, quòd anima perfectorum animalium partem materiæ ſeorſim informare nequeat, non rectè colligitur, eam indiuiſibilem naturam obtinere; ſed nobilioris notæ eſſe. Neque aliud probant loca Ariſtotelis ex capit. 1. de Iuuent. & cap. 2. huius, quibus tantummodò habetur, viuentia imperfecta viuere; non autem eorum duntaxat formas diuiduas eſſe.

Soluuntur rationes p indiuiſione animarum perfectorum animaliũ.

A

Ad 2. Ad ſecundum reſpondetur, in accretione dici, manere idem ſecundùm formam, non autem ſecundùm materiam, quia res, quæ accrementum ſumit, ſemper manet eadem ſecundùm rationem ſuæ ſpeciei; ſæpe enim apud Ariſtotelem forma pro ſpecie, reique definitione ſumitur: non manere verò idem ſecundùm materiam, quia materia continenter fluit. Atque hęc interpretatio eſt D. Thomæ 1. par. q. 119. artic. 1. ad 2. quam, qui ſequi voluerit, dicat, Ariſtotelem loco illo 1. lib. de Ortu & Interitu, non de ſolis perfectis viuentibus, ſed de omnibus vniuerſim loqui.

De hac re diſſeruim' libro 1. de Gener. c. 5. q. 12.

Argumenta etiam, quæ pro ſecunda opinione adducta ſunt, pari facilitate diluuntur. Ad primum dicendum, eſto extenſio ſit primaria affectio materiæ, non debere proinde omnes formas, quæ materiæ affixæ ſunt, illius extenſionem ſortiri. Nec obſtat, quòd eam ſubeant omnes formæ accidentariæ materiales, vt candor, & frigus, ceteræque id genus; hæ namque ita pendent à materia, vt et inhæreant interuentu quantitatis, atque ita magis illi addictæ ſunt, magiſque eius conditiones ſequuntur: ſubſtantiales autem formæ non ita ſe habent, vt perſpicuum eſt.

Solutio 1.

2. Ad ſecundum negandum, quod aſſumit, dicendumque, formam perfecti animalis totam præexiſtere potentia in vnaquaque parte materiæ, totamque de qualibet parte educi, non tamen vt de toto perfectibili; ſed vt de eo, cui tota reſpondere poſſit, dum corpus informat.

3. Ad tertium dicendum, actionem, qua perfecti animalis forma gignitur, eſſe idem re cum illa, & indiuiſibilem beneficio termini, à quo indiuiſibilitatem mutuatur; ac quemadmodum forma ipſa, licèt indiuiſibilis ſit, eſt nihilominus in materia diuiſibili non inhæſiuè, ſed ſubiectiuè, ita & actio, qua efficitur. Nam quod eſt idem cum ſubſtantia, non poteſt eſſe in materia per inhæſionem. Qua de re lib. 1. de Ortu & interitu ex profeſſo egimus.

B

4. Ad quartum reſpondetur; licèt omnes ſpiritales ſubſtantiæ indiuiſibiles ſint, non licere tamen reciprocrare, ita vt omnes etiam ſubſtantiæ indiuiſibiles ſpiritales cenſeantur. Ea enim tantummodò ſpiritalis ſubſtantia dicitur, quæ ita inſectilis eſt, vt immaterialis ſit, hoc eſt, extra materiam cohærere poſſit. A quo, cum omnes formæ, excepta rationali, longè abſint; fit, vt nullo modo ſpiritales ſubſtantię appellari debeant.

C

QVÆSTIO IX.

Sitne tota anima in corpore, & tota in qualibet eius parte.

D

ARTICVLVS I.

Diſceptatio propoſita dubitationis.

NOn vocamus in quæſtionem, ſitne anima in ſanguine, ceteriſque humoribus. Iam enim primo de Generatione ſtatuimus, tum humores, tum alia quædam, etſi animalium partibus vtcumque annumerētur, & anima, & vitæ muneribus deſtituta eſſe. Erit igitur quæſtio de anima comparata ad corpus, quo ad eas tantum partes, quæ vita præditæ ſunt. Quęſtionis verò ſenſus eſt. vtrũ anima in corpore ita ſit, vt nulla pars corporis careat anima, & ita in qualibet parte, vt in ſingulis inſit tota.

Quæſtionis ſenſus

E

Negatiua pars controuerſiæ ſe-

1. Argum.

cundùm priorem ſenſum ſpectatæ ſuaderi poteſt. Primum, quia anima videtur eſſe tantum in cerebro: tum quia congruit, vt id, quod totius corporis regimen obtinet, in cerebro tanquam in arce habitet. Deinde, quia in ſolo capite excubant ſimul omnes interni, externique ſenſus, qui rerum intelligendarum internuncij, & quaſi apparitores ſunt. Tertiò, quia ratiocinandi facultas in eis, quorum meninges læſæ ſunt per turbatur; quod argumento eſt, illic intellectum, animamque ipſam reſidere: non autem in alijs partibus corporis, in quibus ſimilem offenſionem non accipit.

2. Argum. Rurſus verò, quòd anima in cordis receſſu duntaxat collocanda ſit, inde probatur; quia cor eſt fons vitæ, cuius beneficio omnis vitæ actio adminiſtratur, & à quo calor per ſingulas corporis partes diffuſus omnia membra fouet, ſuiſque viribus inſtruit; tum quia cor ad vehementes animi commotiones, vt iram, timorem, cupiditatem vehementiùs inflammatur. Pro quo etiam faciunt verba illa Seruatoris noſtri, Matth. 15. de corde exeunt cogitationes; quo ex loco D. Hieronym. libr. 2. Commentariorum in Matthæum ad idem caput colligit, animam non in cerebro, vt Plato aiebat, ſed in corde eſſe ex Chriſti diſciplina.

3. Argum. Item; forma debet materiæ proportione reſpõdere; ſed anima, prout eſt forma corporis, eſt eſſentia quædam ſimplex: ergo non reſpondet ei multiplex materia, qualis eſt, quæ organorum diuerſitate conſtat, quare non eſt anima in partibus organicis.

4. Argum. Præterea, eadem videtur eſſe proportio animę ad corpus, quę intelligentiæ motricis ad ſphęram cœleſtem: ergo, quemadmodum intelligentia non eſt in tota ſphęra, vt docet Ariſtoteles 8. Phyſic. c. 10. text. 84. ſed certo & definito loco; ita nec anima in toto corpore.

5. Argum. Ad hęc, ſi arteria vinciatur, non mouetur quod infra nodum eſt; ergo, cùm motus ſit index animę, videtur id, quod infra nodum manet, animę pręſentia deſtitui.

6. Argum. Denique, indiuiſibile non niſi indiuiſibili adęquatur: ergo, cùm nulla pars corporis indiuiſibilis ſit, nulla anima indiuiſibilis erit in aliqua parte corporis.

Accedit poſtremò locus Ariſtotelis in libro de Motu animalium capite 7. vbi perſpicuis verbis aſſerit, animam non in qualibet, ſed certa quadam parte corporis ſedem habere. Animal, inquit, ita conſtitutum eſſe iudicare debemus vt ciuitatem legibus benè inſtructam & temperatam; in hac enim, poſtquam adminiſtrationis ratio ſemel inſtituta eſt, nihil oportet abſentem principem rebus ſingulis, quę geruntur, intereſſe; immò verò quiſque officijs fungitur ſuis, vt mandatum eſt, & aliud poſt aliud ex conſuetudine adminiſtratur, & inſtituitur: in animantibus autem hoc ipſum per naturam efficitur; quòd ſingula quæque membra ita conſtituantur, vt ad munera ſua exequenda probè affecta ſint: quocirca non opus eſt, in vnoquoque membro animam ineſſe: ſed cùm in certo principio conſiſtat, reliqua membra, quòd illi adiungantur, viuunt, atque officia per naturam obeunt ſua.

Quod verò ad alteram quęſtionis partem attinet, qua quęritur, num in ſingulis partibus tota inſit anima, probaris aliquis, non ineſſe ſingulis, hunc in modum: Anima mouetur ex accidente ad motum corporis, in quo eſt, ſimiliterque eo quieſcente, quieſcit. Igitur ſi anima ſit tota in ſingulis eius partibus, cùm eodem tempore manus quieſcat, & pes moueatur; & altera manus ſurſum, altera deorſum agitetur; tota anima ſimul mouebitur, & tota quieſcet, eodemque tempore contrarios motus ſubibit. Secundò: Cùm aliquid totum eſt alicubi, nihil illius extra eſt; ergo ſi anima tota ſit in capite, nihil illius in pede erit. Tertiò: In qualibet parte humani corporis eſt tota anima hominis; ergo quęlibet pars hominis homo eſt. Probatur con-

A consecutio, quia integra hominis eſſentia corpore & anima continetur.

ARTICVLVS II.

Referuntur varia Philoſophantium dogmata, & conſtituuntur vera ſententia.

Placita Philoſophorũ, in qua corporis partẽ anima reſideat. Mirand. li. 1. de Examine vanit. c. 4.

IN hac quæſtione non vna fuit Veterum ſententia, vt, præter alios, B refert Diuus Gregorius Niſſenus in libro de Hominis opificio, capit. 12. Lactantius libro de Opificio Dei, capit. 16. Tertullianus in libro de Anima, Cicero lib. 1. Tuſculan. quæſtionum. Quidam enim animam in capite, velut in arce, conſtituerunt; è quibus Xenocrates in vertice, Hippocrates in cerebro, Herophilus in cerebri concauo, ſiue baſi. In membranulis Strato, & Eraſiſtratus. In C ſuperciliorũ meditullio Strato Phyſicus. Alij in alijs partibus. Parmenides & Epicurus in toto pectore. Philo Iudæus libro, qui inſcribitur; Quòd deterius potiori inſidietur, in corde. Stoici item in corde, vel in ſpiritu circa cor. Diogenes in arteria cordis concaua. Alij in abdito quopiam loco, è quo quaſi aranea pro rerum opportunitate per totum corpus diſcurreret.

D Quid verò Plato hac in re ſenſerit, explicat Alcinous in libro de eius doctrina, c. 23. hunc in modum: Animam hominis immortalem a primo Deo ſuſcipientes dij mortalium generum conditores partes illi duas mortales, vt diximus, adiunxerunt. Verùm, ne vis animæ immortalis, atque diuina deliramentis mortalibus inficeretur, in ipſa corporis E arce ſedem eius, vtpotè principis omnium, ſtatuerunt. Etenim habitaculum eius caput eſſe voluerunt, ea figura, qua mundus eſt elaboratus. Reliquum corpus huic ad miniſterium quaſi vehiculum ſubiecerunt. Ipſis verò mortalibus portionibus proprias ſingulis prouincias aſſignarunt. Iracundiæ quippe præcordia: cupiditati locum medium inter vmbilicum, atque diaphragma; ibique vim eam veluti furioſum & agreſte animal ligauerunt.

Totum tripliciter ſumitur.

Pro explicatione huiuſce controuerſiæ animaduertendum eſt, totum, quod ad præſens inſtitutum attinet, ſumi tripliciter. Primò enim modo dicitur totum integrale, ſeu quantum. Secundò, totum poteſtate, ſeu virtute; quod videlicet multas vires, ſeu potentias continet, quæ tamen ab Ariſtotele in his libris nonnunquam partes vocantur. Tertiò, totum eſſentiale, quod partibus eſſentiæ, ſeu Phyſicis, ſeu Metaphyſicis conſtat. Nec verò illud ignorandum, animam eſſe totam in qualibet parte corporis, bifariam intelligi poſſe. Vno modo poſitiuè, ita vt anima ſecundùm omnes partes, quibus re ipſa conſtituitur, inſit in qualibet parte corporis. Altero negatiuè, ac ſi diceretur, non ſecundùm vnam partem eſſe in vna parte corporis, & ſecundùm alteram in alia; ſed quidquid habet, ſiue è partibus coaleſcat, ſiue non, id totum in qualibet parte corporis contineri.

Aſſertio 1.

Sit prima aſſertio: Anima tam diuiſibilis, quàm indiuiſibilis informat quamlibet partem corporis. Hæc, quæ traditur à D. Thoma lib. 2. contra Gent. capit. 72. & alijs Peripateticis communi conſenſu, ex eo probatur, quia nulla ſubſtantia corporea viuit, niſi quia habet animam, quæ eſt vitæ fons, & principium. Igitur, cùm ſingulæ partes corporis animati viuant; ſiquidem omnes nutriuntur, planè ſequitur, quamlibet partem corporis animati informari ab anima. Adde, cùm vnicuique compoſito naturali vna tantùm inſit forma ſubſtantialis, vt primo libro de ortu & interitu oſtendimus, neceſſariò animam in toto corpore eſſe; alioqui aliqua materiæ pars eſſet omni forma ſubſtantiali deſtituta; quod naturę viribus neutiquam fieri poteſt. Accedit teſtimoniũ Ariſtotelis hoc in lib. c. 2. text. 20. vbi docet, animam ſtirpium per totum corpus diffundi.

Probatur.

ſem in qualibet parte corporis totam eſſe; id enim, quod inſectile eſt, vbicunque eſt, totum eſt. Quo ad ſecundam verò partem ſimiliter oſtenditur eadem aſſertio; quia, cum anima indiuiſibilis conſtet partibus integrantibus, eatenus dici poteſt ſecundum prędictam conſiderationem totius primo modo ſpectati, eſſe tota in qualibet parte corporis, quatenus non obtinet vnam partem integrantem in vna corporis parte, aliam in alia.

ARTICVLVS III.

Explicatio argumentorum primi articuli.

Dilutio argumentorum.

ARgumentorum, quæ primo articulo propoſuimus, dilutio ita ſe habet. Ad primum dicendum,

Solutio 1. ex eo non concludi, animam, quo ad ſuam ſubſtantiam, non eſſe in ſingulis partibus corporis: ſed duntaxat quo ad aliquas ipſius potentias, functioneſve peculiari modo quibuſdam eius partibus ineſſe; vt in capite quo ad omnes externos ſenſus, excepto tactu, qui per omnia membra permeat; itemque quo ad internas ſentiendi facultates vtriuſque intellectus famulas, & adiutrices. Quòd verò, cùm meninges læſæ ſunt, iudicium perturbetur, non prouenit ex eo, quòd anima in cerebro tantùm inſit, ſed quia oportet intelligentem vti ſatellitio phantaſiæ, eiuſque idola ſpeculari. Vnde, ſi ea turbata fuerit, nequit anima officio rationis ritè

Solutio 2. defungi. Secundum etiam argumentum tantummodò conficit, animam eſſe in corde, vt in fonte caloris, & ſpirituum officina, ac ſede appetitus ſenſitiui, à quo variæ perturbationes oriuntur; non verò illic duntaxat ſe-

Solutio 3. cundum informationem eſſe. Ad tertium dic, etſi forma ſit quidpiam vnũ ſecundum eſſentiam, eſſe tamen virtute multiplex ob virium, quas ex ſe profundit, vbertatem, ideoque ad eorum officinã diſtinctis organis ege-

Solutio 4. re. Ad quartum; Cum quælibet pars A viuentis viuat, oportere in qualibet eius parte eſſe animam, at cœlum non eſt viuens, nec intelligentia corpus cœleſte informat, ſed ei tantum, vt motor aſſidet. Ad quintum; Idcirco arteriam ligatam infra nodum nõ moueri, quia motus arteriæ eſt à motu cordis, qui per conſtrictionem impeditur, non autem quòd infra nodũ non maneat anima. Ad ſextum; Indiuiſibilis quantitatis non poſſe adæquatè reſpondere niſi indiuiſibile. B Verùm indiuiſibili ſubſtantię, cuiuſmodi eſt anima, cum virtute diuiſibile quidpiam ſit, poſſe diuiſibile reſpondere; quod etiam patet in Angelis, qui indiuiſibiles cùm ſint, in ſpatio tamen diuiduo exiſtunt. Quod ad locum Ariſtotelis citatum ex libro de Animalium motu ſpectat: Simon Portius libro de mente humana, cap. 7. colligi ex eo putat, animam C ſecundum Ariſtotelis ſententiam nõ eſſe in toto corpore: ſed non rectè ſentit, non enim Ariſtoteles illud pronunciat de anima ſecundum ſuã ſubſtantiam, ſed quo ad potentiam motricem, de qua inibi erat quæſtio. Hanc verò ſtatuit in corde, vt in omnium vitalium functionum principio, ac fonte.

Solutio 5.

Solutio 6.

Ad primum verò eorum, quæ ſecundam quæſtionis partem attin- D gunt, reſpondet D. Thom. in 1. diſt. 37. quæſt. 4. artic. 1. Capr. in 2. diſt. 2. q. 1. artic. 3. & Caiet. ad artic. 8. quæſtionis 76 primæ partis, mota manu, animam nec per ſe, nec ex accidente moueri; quia immateriales ſubſtantiæ nullo pacto ſubire motum dicuntur, niſi cùm id, in quo definitiuè ſunt, mouetur: anima verò non eſt definitiuè in manu. Alij, in quibus eſt etiam D. Thomas de ſpirituali- E bus creaturis, quæſtione vnica, articulo 4. ad 7. Aegidius in primo d. 8. 2. par. diſtinctionis, principio quęſtionis tertiæ, minimè abſurdum putant, concedere, moueri ſimul animam, & quieſcere, cùm ipſa in ſe eiuſmodi quietem, & motum non recipiat, ſed diuerſæ partes corporis, quas informat; quanquam id in ijs, quæ per ſe mouentur, aut quomodolibet

Quo pacto moueatur anima, mota ſola manu.

in ſe motum recipiunt, fieri nequit. Alij denique fatentur, animam moueri per accidens ad motum manus, negant tamen ſimul quieſcere, quieſcente pede. Nam cùm quies ſit priuatio, quæ abſoluiè motum negat, non dicetur, inquiunt, anima quieſcere, niſi totum corpus, in quo eſt, motu vacet. Ex his tribus ſolutionibus etſi nulla omninò diſpliceat, prima magis placet.

Non quęlibet pars hominis dicitur homo.

Ad ſecundum, negari poteſt in primis antecedens. Vt enim res alicubi tota eſſe perhibeatur, ſat eſt, nihil illius non eſſe, vbi tota contineri dicitur: vel admittatur, in ijs tamen, quæ alicubi definitiuè, aut circumſcriptiuè ſunt, vt in primo, & adæquato ſuo perfectibili; quo pacto formæ indiuiſibiles non ſunt in qualibet parte corporis. Atque hæc ſolutio eſt D. Thomæ in quæſtionibus diſputatis, quæſtione de anima, art. 10. ad 3.

Ad tertium, neganda eſt conſecutio. Non enim homo dicitur id, quod conſtat ex anima rationali, & quacunque materia, ſed ex ea, quæ ſit primum, & adæquatum perfectibile, quale non eſt pars materiæ.

CAPVT II.

Text. 12. *AT a enim cum ex obſcuris quidem, magis autem manifeſtis fiat id notum, quod eſt dilucidum, ac notius ratione: enitendum eſt rurſus hoc pacto de ipſa anima pertractare. Rationem enim diffinitam non ſolùm eſſe ſignificare, vt complures dicere diffinitiones videntur, ſed etiam in ipſa cauſam ineſſe, ac apparere oportet.* b *Nunc autem diffinitionum complures, vt concluſiones eſſe videntur.* c *Veluti, quid eſt quadratio, confectio figuræ laterum æqualium, angulorumq́ue rectorum æqualis altera ex parte longiori figuræ: atque definitio talis concluſionis occupat locum. At ea, quæ quadrationem inuentionem eſſe mediæ, dicit, ipſius rei*
Text. 13. *profectò cauſam, vt patet, aſſignat.* d *Dicamus igitur, hinc conſiderationis initio ſumpto, animatum ab inanimato vita ſeiungi. Atque cum multifariam viuere dicatur: etiamſi vnum tantum iſtorum inſit, viuere illud dicimus, cui ineſt, vt intellectus, ſenſus, motus loco, ac ſtatus, & inſuper*
Text. 14. *motio nutrimento accommodata, & accretio decretioue.* e *Quapropter & vniuerſæ plantæ videntur viuere. Quippe cùm videantur in ſe ipſis vim habere talem, atq; principium quo ad contraria loca tam incrementa, quàm decrementa ſuſcipiunt. Non enim ſurſum quidem accreſcunt, deorſum autem non accreſcunt, ſed ad vtramque ſimiliter differentiam, & omni ex parte ſemperq́ue nutriuntur, & eo vſq; viuunt, quo vſq; poſ-*
Text. 15. *ſunt alimentum accipere.* f *Atque hæc quidem vis à ceteris ſeiungi ſepararíq́ue poteſt, ceteræ autem in ipſis mortalibus ab iſta nequeunt ſeparari. Quod quidem in ipſis perſpicitur plantis, nulla enim prorſus in ipſis, vt patet, alia præter hanc, animæ potentia atque officium ineſt. Viuere igitur ob hoc principium viuentibus competit. Animal autem eſt ob ſen-*
Text. 16. *ſum primò. Nam & ea, quæ non cientur motu, nec mutant locum, ſenſum autem habent, non ſolùm viuere dicimus, ſed etiam animalia nuncupare*
Text. 17. *ſolemus. At verò ex ſenſibus tactus primò cunctis animalibus ineſt.*

Atqui, vt vegetatiuum à tactu, ſenſuq́ omni, ſic à ceteris tactus ſeparari ſenſibus poteſt. Eam autem partem animæ vegetatiuam dicimus eſſe, cuius & plantæ participes ſunt. Animalia verò cuncta ipſam vim habere ſentiendi tactu videntur. g *Atque quam ob cauſam iſtorum vtrumque fit, poſteà dicemus, ac explanabimus.* h *Nunc eo vſque tantum dicatur, animam, inquam, principium eſſe eorum, quæ dicta ſunt, & his eſſe diffinitam, vegetatiuo, ſenſitiuo, intellectiuo, etiam motu. Quærendum autem eſt, vtrum horum vnumquodque ſit anima, an animæ pars, & ſi pars, vtrum hoc pacto, vt ſit ſeparabile ratione ſolum, an etiam loco.* i *Atque de nonnullis quidem iſtorum videre, diſcernereque facilè poſſumus, nonnulla autem dubitationem habent. Nam, vt plantæ nonnullæ diuiſa, ſeiunctaq́, videntur viuere propterea, quod anima, quæ eſt in iſtis, actu quidem in vnaquaque planta eſt vna, potentia verò plures, ſic & circa alias videmus animæ differentias fieri, cum inciduntur animantium ea, quæ inſecta vocamus, utraque namque partium & ſenſum habet, & motu loco cietur. Quòd ſi ſenſum habet, & imaginationem, & appetitum etiam habet. Vbi namque eſt ſenſus, ibi dolor etiam exiſtit, atque uoluptas. At ubi ſunt hæc, ibi neceſſariò cupiditas etiam ineſt.* K *De intellectu uerò, contemplatiuaq́ potentia non quicquam eſt manifeſtum, ſed uidetur hoc animæ genus eſſe diuerſum, idque ſolum perinde, atque perpetuum ab eo, quod occidit, ſeiungi ſeparariqne poteſt. Ceteras autem animæ partes, ſeparabiles quidem non eſſe, ut quidam aſſeruerunt, ex iis, quæ diximus, patet.* l *Ratione uerò differre non obſcurum eſſe uidetur. Senſitiui namque ratio diuerſa eſt à ratione principij opinandi. Siquidem diuerſa ſunt ſentire ac opinari, & unumquodque dictorum ſimiliter. At uerò quibuſdam animantium cuncta partes, ut patet, inſunt, quibuſdam nonnullæ: Sunt & quibus una tantum ineſſe uidetur, atque id ipſum differentias animantium facit, quam autem ob cauſam ita ſit, poſtea perſcrutabimur. Eadem & circa ſenſus fieri ſanè uidemus: quædam enim omnes, quædam aliquos, quædam unum duntaxat habere uidentur, tactum, inquam, ipſum, qui quidem eſt omnium maximè neceſſarius.* m *Quoniam autem id, quo uiuimus, quóue ſentimus, bifariam dicitur, perinde atque id, quo ſcimus, & id etiam, quo ſani ſumus, atque ualemus, (quoddam enim ſcientiam, quoddam animam dicimus. Quippe cum utroque ſcire dicamus; & aliud ſanitatem, aliud partem corporis aliquam, uel totum dicimus corpus, atque horum utrumq; tam ſcientia, quàm ſanitas, forma quædam & ſpecies eſt, & ratio, & tanquam actus ſuſcipientis, ſcientia quidem ſcientis, ſanitas autem ſani. Actus enim agentium in eo, quod patitur, atque diſponitur ineſſe videntur.* n *Anima autem, id eſt, vt patet, quo viuimus, & quo ſentimus, ac intelligimus primò) ipſa profectò ratio quædam erit, & forma, ſed non vt materies, atque ſubiectum. Nam cùm ſubſtantia tripliciter dicatur, vt diximus, (quædam enim eſt forma, quædam materies, quædam id, quod ex utriſque componitur, & materia quidem eſt, ut patet, potentia,*

Text. 18. Text. 19. Text. 20. Text. 21. Text. 22. Text. 23. Text. 24. Text. 25.

F 4 *forma*

forma autem actus:) cùm igitur, Ut diximus, ſubſtantia dicatur trifariam, animanſq; id ſit, quod ex vtriſq; corpore, inquam, & anima conſtat, corpus profectò non eſt actus animæ, ſed ipſa corporis alicuius eſt actus. Text.26. *o Idcirco rectè admodum putant ij, quibus anima neque eſſe ſine corpore, neque corpus aliquod eſſe videtur. Etenim ipſa corpus quidem non eſt, eſt autem corporis aliquid. Et ineſt ob hoc in corpore, atque in corpore tali: p non in quouis ſine diſcrimine Ullo, quemadmodum Veteres ad corpus ipſam accommodabant, nihil prorſus determinante, quodnam illud & quale ſit corpus, atque non rectè Ut patet. Quippe cum non Videatur quod Vis ſine Ullo diſcrimine quodcumque ſuſcipere. Hoc autem pacto cum ratione etiam ſit ſanè: actus enim uniuſcuiuſque in eo, quod eſt potentia, & in propria materia ſuapte natura fieri, eſſeq; ſolet. Animam igitur perfectionem quandam eius, & actum, ac rationem eſſe, quod potentia habet, ut huiuſmodi ſit, ex hiſce, quæ diximus, innoteſcit.*

CAPITIS SECVNDI EXPLANATIO.

A T a *enim cùm ex obſcuris.*] Aliam traditurus animæ definitionem, quæ animarum ſpecies diſtinctiùs explicet, methodum, modumque doctrinæ ſtatuit, vti facere conſueuit cùm grauis controuerſia exiſtat. Ait ergo, velle ſe ex obſcuris natura, ſed nobis notioribus, ad ea, quæ ſecundum rationem magis nota ſunt, progredi; tradereque definitionem, quę cauſam contineat: oportet enim non ſolùm, quòd res ſit, ſed cur ſit, declarare. Quæ autem dicantur nobis, quæ natura notiora, obſcuriorave, ſatis longa diſceptatione in primo Phyſicæ Auſcultationis lib. expoſuimus.

Tria definitionum genera.

b *Nunc autem definitionum.*] Definitionum tria eſſe genera, conſtat ex primo Poſt. capit. 7. Quædam enim traduntur per formam, vel materiam. Quædam per cauſam finalem, vel efficientem. Aliæ vtrumque cauſæ genus comprehendunt: & quæ ex vno conſtat genere, dicitur interdum concluſio, prout demonſtratur per aliam; interdum medium, prout aliam demonſtrat. Quæ autem ex vtroque coaleſcit, appellatur demonſtratio poſitione tantùm, ſeu collatione differens; quia continet medium & concluſionem, ex quibus demonſtratio coagmentari poſſit, accedente forma ſyllogiſtica. Talis eſt hæc definitio; Homo eſt animal rationis particeps; conſtans corpore in cœlum erecto: poteſt enim ex ea confici demonſtratio, qua cauſa materialis per formalem, ſeu quaſi formalem de homine oſtendatur, hunc in modum. Omne animal particeps rationis conſtat corpore in cęlum erecto: ſed homo eſt animal particeps rationis: ergo conſtat corpore in cœlum erecto. Propoſitum verò Ariſtoteli eſt, talem animæ definitionem tradere, vt ex illa, & ea, quam ſuperiori capite aſſignauit, fiat vna, quæ ſit demonſtratio poſitione differens: ita nimirum, vt vna ex alia demonſtrari poſſit.

Definitio cõſtans ex duplici genere cauſæ. demõſtr. tio appellatur.

Quadratũ, & quadrãgulũ ęqualem aream habere poſſunt.

c *Veluti, quid eſt &c.*] Vt oſtendat, quaſdam eſſe definitiones, quæ rei cauſam explicant, aliàs, quæ non ita ſe habent, exemplum ſubijcit à Geometria petitum. Quod vt intelligatur, aduertendum eſt, dato vno quadrangulo rectilineo, poſſe dari quadratum æqualem aream complectens. Eſt autem quadrangulum figura quadrangularis duorum laterum inæqualium, vt A.

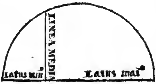

Quadratum verò eſt figura item quadrangularis habẽs omnia latera æqualia, & rectangula, vt B.

Qua-

Quadrare autem quadrangulum eſt inuenire quadratum æquale ſpatium continens quadrangulo. Hoc autem fit per mediæ lineæ inuentionem. Media linea eſt ea, quæ inter latus maius quadranguli, & latus minus ita ſe habet, vt, quam proportionem obtinet maius ad ipſam, eandem obtineat ipſa ad minus, exempli gratia. Si latus maius quattuor habuerit palmos, latus verò minus vnum; linea media duos complectetur, quia, ſicut in duplo ſuperatur à maiori latere, ita in duplo ſuperat minus. Ex media igitur linea, tribusque alijs ipſi æqualibus confectum quadratum, æquale eſt quadrangulo dato. Talem porrò lineam ſic inuenies. Quadranguli latus maius, & minus, quæ ad punctum anguli A. concurrebant in rectum extende, & ſuper totam eam lineam deſcribito ſemicirculum: tum à puncto coniunctionis A erige perpendicularitèr, ſiue ad angulos rectos lineam vſque ad circumferentiam: illa igitur erit media, ex qua conficitur quadratum æquale. His poſitis, ſciendum, quadrationem, quæ dicitur tetragoniſmus, dupliciter definiri. Vno modo definitione non reddente prædictam cauſam quadrationis, nimirum: Quadratio eſt confectio quadrati æqualis quadrangulo; vel reddente eiuſmodi cauſam: ſcilicet; Quadratio eſt inuentio mediæ lineæ inter latera inæqualia quadranguli. Hæc enim definitio continet cauſam illam quadrationis. Hoc exemplum eò ſpectat, vt doceat Ariſtoteles, velle ſe tradere animæ definitionem, quæ rei cauſam explicet.

A

Euclid. 1. Elem. dif. 30.

Quadratio quo inueniatur.

Quid ſit media linea.

Quadratio dupliciter definitur.

d *Dicamus igitur.*] Dixerat, ſe progreſſurum à poſterioribus, ſiue obſcuris natura, & notioribus nobis ad ea, quæ natura ſunt notiora: eam methodum ſeruat. Progreditur enim ab animato ad animam; conſtat verò, animatum eſſe poſterius natura, quàm animam; ſiquidem animatum dicitur, quod animæ particeps eſt, denominaturque ab anima: quod verò ab aliquo denominatur, poſterius illo eſt. Conſtat quoque, animatum eſſe nobis manifeſtius, quàm animam; quia compoſitum, & totum prius menti occurrit, (intellige quo ad confuſam cognitionem) quàm eius pars: anima autem pars eſt corporis animati. Conſtat item, animatum quo ad cognitionem diſtinctam eſſe ignotius natum, quàm animam, ſicuti & omne totum ſua parte. Procedit ergo Ariſtoteles ab animato explicans diſcrimen inter animatum & inanimatum: videlicet, quòd animatum viuat, hoc eſt, à ſe ipſo moueatur, & actiones ab interno vitæ principio fundat. Vnde rectè annotat Simplicius, vitam, Græcè ζωὴ dici ἀπὸ τοῦ ζεῖν, hoc eſt, à feruendo, quoniam ex ſe, & intrinſecus feruet, hoc eſt, agit, ſeu mouet, mouetúrque.

Animatũ, poſterius eſt nobis, que noti°, quam aĩa.

Inter animatum, & inanimatũ diſcrimen.

e *Quapropter & vniuerſa plantæ videntur viuere.*] Quia vitæ multipliciter dicitur; ſiquidem quattuor ſunt vitalium operationum genera, nutritio, ſenſio, motus progreſſionis, & intellectio: docet, vt aliquid viuere dicatur, ſat eſſe vnum vitæ opus exercere. Vnde colligit, Plantas, in quibus vitæ munia minùs illuſtria & conſpicua ſunt, re vera viuere, argumento, quòd verſus omnem loci differentiam ſeſe porrigant, & increſcant. Namque naturalia ad vnum determinata ſunt; viuentia autem ad oppoſita ſeſe habent.

Vt aliquid dicatur viuere, ſatis eſt, ſi è quattuor operationibus vitalib. vnã ſolũ exerceat.

f *Atque hæc quidem.*] Ex quattuor generibus vitalium operationum, quæ paulò ante numerauerat, quadruplicem vitæ gradum colligit. Primus eſt eorum, quæ vegetantur, ſeu quæ aluntur, augeſcunt & decreſcunt; ſecundus eorum, quæ non ſolum vegetantur, ſed etiam ſenſu pollent.

Tertius

Ex quatuor vitalium operationum generibus quadruplex vitæ gradus colligitur.

Tertius eorum, quæ vegetantur, & ſenſu prædita ſunt, feruntur que motu progreſſionis. Quartus eorum, quibus non ſolum tres ſuperiores gradus, ſed inſuper gradus intelligendi competit. Docet verò, hoſce gradus inter ſe diſtingui. In plantis enim primus ſine alijs reperitur. In quibuſdam animalibus duo priores ſine reliquis, vt in ijs piſcibus, qui ad ſaxa adhæreſcunt. In beſtijs perfectis tres priores abſque extremo. In homine omnes quatuor. Itaque in ijs gradibus eiuſmodi ordo eſt, vt priores abſque poſterioribus poſſint eſſe, non contrà.

g *Atque quam.*] Cur nutriendi vis inter ceteras animæ facultates, & tactus inter omnes ſenſus locum primum habeat, explicaturum ſe in progreſſu inquit. Eſt verò eius rei cauſa, quia nutritoria facultas vitam primò ſeruat, dum fluxum materiæ, quam calor diripit, continuò rependit, atq; inſtaurat. Præterea tactus noxia declinat, ſalutaria proſequitur, quo neglecto diſcrimine, vitæ fundamenta ruerent.

Secundam animæ definitionẽ ex dictis concludit.

h *Nunc eo vſque.*] Ex dictis animæ definitionem concludit. Nam cùm animatum ob inanimato differat operatione vitæ, ab anima ipſa vt à vitæ principio orta; cumq. quattuor ſint viuentium genera, quadruplici functionum varietate diſtincta, reliquum eſt, vt anima probè dicatur principium vegetandi, ſentiendi, loco mouendi, intelligendi, ſeu quo viuimus, ſentimus, loco mouemur, & intelligimus. Deinde duplicem proponit quæſtionem. Vnam, an hæc quatuor, nempe vegetatiuum, ſenſitiuum, loco motiuum, intellectiuum, animæ partes, facultates ve ſint: vel potiùs anima ipſa; vt, vtrum vegetatiuum ſit potentia inſita animæ ad vitæ munus obeundum: an verò anima ipſa vegetatrix. Alteram, eſto ſint facultates, non animæ, vtrum ratione tantum, & definitione, an loco, & ſubiecto diſtinguantur. Timæus enim iracundiam in corde, appetitum in hepate, ſenſum in cerebro collocauit.

i *Atque de nonnullis quidem iſtorum videre.*] Diluit poſteriorem quæſtionẽ, vt ex ea prioris explicatio facilior euadat: continetur autem ſolutio hac ſententia. Non eſt difficile, videre in quibuſdam potentias loco, & ſubiecto non diſtingui: in alijs difficile. id eſt, conſtat tamen, omnes ratione, definitioneque inter ſe differre. Porrò huius ſententiæ tres partes ſunt. quarum prima, ſi de ſtirpibus, & inſectis animantibus, & de potentijs, quæ ijs competunt, ſermo ſit, manifeſtam habet veritatem. Etenim partes diuulſæ à planta retinent vim vegetatricem, & altricem. non niſi, quia & anima plantæ, & eius vires per totum corpus diffunduntur. Itemque lacerta in duas partes diuiſa, adhuc mouetur, & ſentit: motus verò, & ſenſus imaginationem & appetitum ſequuntur. Sunt igitur hæc per lacertæ membra & artus expanſa: alioqui ſi definitis ſedibus continerentur, in ijs tantùm ſedibus remanere poſſent, ſi quando remanerent.

In ſtirpib. & inſectis animantibus potentias animę non diſtingui ſubiecto, clarũ eſt.

K *De intellectu.*] Hæc eſt ſecunda pars ſententiæ, qua oſtendit, difficile eſſe, & adhuc ambiguum an intellectiua potentia certo organo definita ſit, quia nondum ſatis explicauit, an ſit facultas organica. Videri tamen ait, animam intellectiuam alterius eſſe rationis, atque ordinis, & immortalitate à ceteris formis rerum ſublunarium diſtingui. Ex quo ſequitur, vim intelligendi non hærere in corpore, poſſeque ab eo ſeiungi, non ita verò ceteras potentias, cùm organis addictæ, affixæque ſint, vt ex ſuperioribus patet; etſi non defuerint, qui eas quoque ſeparari poſſe à materia affirmarint.

Vis intelligendi corpori affixa non eſt.

Probat, animæ potentias ratione, ac definitione diſtingui.

l *Ratione verò.*] Tertiam ſententiæ partem, videlicet, omnes potentias ratione, ſeu definitione diſtingui, confirmat ex earum operationibus: potentiæ namque per actus ſuos diſtinguuntur. Quare, vt ſenſus & appetitus diuerſos actus edunt, vtpote ad diuerſa tendentes obiecta, ita & diuerſam definitionem, rationemque ſortiuntur. Deinde in illis verbis; At verò quibuſdam, vt Diuus Thomas interpretatur, priorem diluit quæſtionem, aiens, vnumquodque ex illis quattuor prædicatis, nempe vegetatiuum, ſenſitiuum,

loco

loco motiuum, intellectiuum, eſſetum animam, tum virtutem animæ: animam, cum vnum eorum tantum ineſt, atque ita in plantis vegetatiuum eſſe animam. Cum verò plura inſunt, id, quod excellit, animam eſſe, vt in homine intellectiuum: quod ita accipiendum eſt, vt v.c. vegetatiuum per ſe ſumptum ex vſu loquendi notet animam, cui is tantùm gradus conuenit: ſimiliterque reliqua tria prædicata. Re enim vera vnumquodque horum poteſt ſumi vel pro anima, vel pro potentia: vt vegetatiuum pro facultate vegetatrice, quæ manat ab eſſentia animæ plantalis, vel pro ipſa anima plantæ. Græci tamen Interpretes volunt, potiùs hic contineri confirmationem ſententiæ propoſitæ de potentiarum diſtinctione ſecundum rationem. Nimirum, cum viuentia inter ſe differant, quòd alia plures, alia pauciores animæ facultates obtineant, neceſſariò fatendum, eas ſaltem ratione diſtingui. Atque hæc Græcorum explicatio germanior videtur, illa prior aliquantulum extorta.

m *Quoniam autem.*] Inſtituit, ex inuenta in hoc capite definitione, demonſtrare eam, quam tradiderat capite ſuperiori. Sumit autem primò, quemadmodum duobus ſcire dicimur, nempe ſcientia tanquam forma, & anima tanquam ſubiecto: item vt duobus dicimur ſanari, videlicet ſanitate vt forma, corpore, vel aliqua parte corporis vt ſubiecto: ita duobus nos dici viuere, altero vt forma, altero vt materia, in qua forma ineſt. Nō enim forma, ſeu actus in quolibet ſubiecto eſſe poteſt, ſed certo & determinato: ſicuti neque agens in quodlibet indiſcriminatim agit, ſed in id, quod idoneum aptumque eſt ad eius impreſſionem recipiendam.

Duobus viuere dicimur, altero vt forma, altero vt materia.

n *Anima autem.*] Probat, animam eſſe formam. Id, quo viuimus, eſt forma; ſed anima viuimus; ergo anima eſt forma. Minorem ſuadet, quia cùm ſubſtantia triplex ſit, forma, materia, & compoſitum, vt iam ſuperiùs dictum fuit; compoſitum autem ſit, quod viuit, & corpus, ſiue materia ſit ens potentia, fieri non poteſt, vt eo viuere dicamur, ſed per animam, quæ eſt actus. Ex ſuperius dictis hunc in modum colligi poteſt demonſtratio, qua Ariſtoteles priorem animæ definitionem per poſteriorem oſtendit. Id, quo primò viuimus, ſentimus, loco mouemur, & intelligimus, eſt actus primus ſubſtantialis corporis naturalis potentia vitam habentis: ſed anima eſt id, quo primò viuimus, ſentimus, loco mouemur, & intelligimus; ergo anima eſt actus primus ſubſtantialis, &c.

Prior animę definitio per poſteriorem oſtēditur.

o *Idcirco rectè.*] Ex ſuperioribus quaſi corollarium deducit, rectè ſentire eos, qui aſſerunt, animam neque eſſe corpus, nec ſine corpore. Si enim eſt actus & perfectio corporis, corpus non eſt. Item non eſt ſine corpore; quia, etſi anima intellectiua ſeparata cohæreat extra corpus; tamen ſuapte natura eſt forma illius, & naturalis eius ſtatus eſt in corpore, ab eoque pendet quoad officium informandi.

Quō intelligendum, animā nec eſſe corpus, nec ſine corpore.

p *Non in quouis ſine diſcriminine vllo.*] Pythagorei fabulati ſunt, poſſe animam indiſcriminatim ſubire quoduis corpus. Planè, inquit, multò ſecus res ſeſe habet, cùm videamus in ſingulis viuentium ſpeciebus diuerſa inſtrui, aptarique animabus corpora. Quod & in rebus anima carentibus perſpicimus, non enim forma, & actus in quolibet ſubiecto recipitur, ſed in eo, quod natura aptum ſit. Tandem colligit, rectè definitam eſſe animam actum, ſeu formam corporis potentia vitam habentis.

QVAE.

QVÆSTIO VNICA.

Rectene tradita ſit poſterior animæ definitio, & an per eam prior demonſtretur.

ARTICVLVS I.

Rectè traditam eſſe.

Videtur vitiũ ineſſe animæ definitioni. PRoximo capite hunc in modum Ariſtoteles animam definijt. Anima eſt id, quo viuimus, ſentimus, loco mouemur, & intelligimus. Verùm, quòd hæc definitio vitioſa ſit, oſtenditur. Primùm, quia

1. Argum. videtur conuenire Deo Opt. Max. cùm Deus ſit principium vitæ, & motus, & ipſius eſſe, teſte Diuo Paulo, Actorum decimo ſeptimo. Quamuis, inquit, non longè ſit ab vnoquoque noſtrum: in ipſo enim viuimus, & mouemur, & ſumus. Deinde, quia

2 hic definitur anima in communi; non minus quàm in priori definitione, vt ſignificauit Ariſtoteles textu decimo ſecundo: & tamen definitio ſoli animæ rationali competit, cùm ei duntaxat quattuor illæ particulæ ſimul ſumptæ accommodari queant.

3 Rurſum, quia alia ex parte non conuenit ei definitio; cùm animus particeps rationis non ſit id, quo intelligimus, ſed quod intelligit; ſiquidem eſt ſingulare per ſe ſubſiſtens, cuius eſt per ſe agere. Item verò,

4 quia anima à corpore abiuncta verè eſt anima, & tamen non eſt id, quo viuimus, & ſentimus.

Non eſt tamen ob hæc argumenta, improbanda Ariſtotelica definitio, ſi probè explicetur, & intelligatur. Non placet autem ſententia

Secunda animæ definitio vna eſt, & explicatur. Aegidij exiſtimantis, Ariſtotelem illis verbis non vnam; ſed quadruplicem definitionem tradidiſſe pro numero animarum. Re enim vera prædicta definitio vna eſt, atque vt vna & inueſtigata, & propoſita ab Ariſtotele fuit; vt ex ſuperioris capitis

A decurſu conſtat. Deinde non rectè Aegidius quattuor animas ſtatuit, cùm tres tantummodò numerentur, vt ſuo loco planum fiet. Porrò autem definitio ita intelligenda eſt, vt anima dicatur id, quo viuimus, id eſt, principium vitæ internum; quod Deo reſpectu rerum viuentium minimè competit. Licet enim Deus cunctis rebus intimè illabatur conferens illis eſſe: non tamen intrinſe-

Deus non eſt principiũ internum vitæ noſtræ.

B cùs eas conſtituit. Item, quattuor illæ particulæ viuimus, ſentimus, &c. non ſunt accipiendæ coniunctim, ſed per diſtributionem; non ita quidem, vt ſingulæ à ſingulis disiungantur, quaſi dicendum ſit, animam eſſe id, quo viuimus, aut ſentimus, aut loco mouemur, aut intelligimus; ſed ita vt disiunctio cum copulatione ad partes præcedentes fiat, dicaturque, Anima eſt id, quo viuimus,

Non ſolũ conuenit animæ intellectiuæ, eſſe id quo viuimus, &c.

C aut etiam ſentimus, aut etiam loco mouemur, aut etiam intelligimus. Quo patet, non rectè Simplicium putaſſe; hanc definitionem ſoli animæ intellectiuæ accommodari poſſe. Item meritò reprehendi Dionyſium Sophiſtam, quòd vitam definierit ex motu nutritionis, quaſi alius vitæ modus non ſit. Atque ex his plana relinquitur reſponſio ad duo priora argumenta.

D Ad cetera dicimus, licet anima rationalis in ſe ſpectata ſit id, quod intelligit, collatam tamen ad ipſum compoſitum eſſe id, quo intelligimus: itemq. eandem ſeparatam eſſe id, quo viuimus, id eſt, ſuapte natura eſſe principium vitæ; vel, quod eodem recidit, eſſe principium, quo viuere & ſentire poſſumus.

Reliquã argumẽta diluũtur.

ARTICVLVS II.

E *QVO PACTO ANIMAE DEFINITIONES EX SE MVTVÒ DEMONSTRARI QUEANT.*

CIrca alteram propoſitæ quæſtionis partem non parũ Interpretes diſſident. Nam Græci, & eos ſecutus M. Albertus, aliique de Latinis non pauci, arbitrantur, ſecundã definitionem

Qui cenſeant, primã aiæ definitionem per ſecun-

dã tanquã p cauſam concludi.

Qui contrariũ opinentur. D. Thom. & alij.

nitionem tradi per priora ſecundum naturam, ex eaque primam concludi tanquam per cauſam, demonſtratione propter quid res ſit. Cui ſententiæ fauent in primis verba Ariſtotelis initio capitis 2. vbi ſignificauit, velle ſe definitionem, quæ cauſam rei contineat inueſtigare. Deinde, quia congruebat, vt Philoſophus ab effectis potiùs ad cauſam, quàm à cauſa ad effecta definiendo procederet. D. Thomas, alijque nonnulli contrariam ſequuntur opinionem, aientes, primam definitionem continere cauſam ſecundæ, & hanc per illam demõſtratione propter quid, illam per hanc demõſtratione quòd res ſit, oſtendi.

Aïæ operationes, aut vt illi⁹ effectus, aut vt finis cõſiderari poſſunt.

Pro explicatione controuerſiæ aduertendum eſt, poſteriorem animæ definitionem dupliciter ſpectari poſſe. Vno modo, quatenus traditur per principium operationum animæ: altero, quatenus traditur per ipſas animæ operationes; vtrumque enim continet. Deinde, animæ operationes poſſe expendi vel vt ſunt effectus animę: vel vt ſunt eius finis.

2. Phy. c. 7. q. 15. art. 2.

Operatio eſt aïæ finis, nõ tamen quo ad eſſentiã conſideratæ.

Cùm enim vnumquodque ſit gratia ſuæ operationis, vt docet Ariſtoteles libro ſecundo de cœlo, capit. 3. tex. 17. nihil mirum, quòd operationes animæ dicantur eius finis, non quidem, ſi anima ſpectetur præcisè quo ad ſuam quidditatem, ſeu quo ad prædicata ipſi eſsentialia: ſicut enim eſsentia in ſe abſolutè ſumpta non habet cauſam efficientem, vt alibi diximus, ita nec finalem. Dicentur igitur operationes animæ finis illius; ſi anima ſumatur non quo ad ſuam eſsentiam abſolutè, ſed quatenus accipit eſse exiſtentiæ: ſiquidem, vt producitur, cauſam efficientem, & finalem obtinet. Nec ſolùm vt producitur actu, ſed vt poteſt produci: ſic enim etſi non vendicet ſibi actu cauſam efficientem, vendicat tamen eam in potentia, habetque ad illam ordinem, ſimiliterq. ad cauſam finalem, quatenus poteſt ad ipſam à ſuo efficiente dirigi.

1. concl.

His poſitis ſit prima concluſio. Si poſterior animæ definitio conſide- A retur, quatenus traditur per principium operationum ipſius animæ, poteſt demonſtrari per priorem demonſtratione propter quid; non autem prior per illam. Hæc ita probatur;

Prob. 1. Prius eſt, aiam eſſe corporis actũ, quã operationum principium.

Saltem noſtro intelligendi modo priùs eſt, animam eſſe actum corporis, quàm eſse principium ſuarum operationum; & illud eſt ratio huius; ergo definitio animæ, quæ traditur per principium vege- B tandi, &c. Poteſt demonſtrari per eam, quæ traditur per actum corporis demonſtratione propter quid. Antecedens oſtenditur hunc in modum. Sicut ſe habet eſſe ad operationem, ita principium eſſendi ad principium operandi; quandoquidem eam proportionem habet effectus ad effectum, quam cauſa ad cauſam, ſed eſſe eſt prius ſaltem natura operatione; ergo & principium C eſſendi, quàm principium operandi. Atqui animam eſſe actum corporis, eſt eſſe principium eſſendi: ſic enim actuat, componit, conſtituit: eſſe verò id, quo viuimus, ſeu vegetamur, eſt eſſe fontem, & principium operandi; ergo, &c. Prætereà;

Prob. 2.

Quia res habet tale eſſe, ideò eſt principium talis operationis, non è cõuerſo: igitur, quia anima eſt actus corporis, ideò eſt principium vege- D tandi: igitur hoc per illud, non illud per hoc, tanquam per aliquid prius, ac veluti cauſam demonſtrabitur.

2. concl.

Sit ſecunda concluſio. Poſterior definitio, vt traditur per operationes animæ tanquam per eius effecta, poteſt demonſtrari demonſtratione propter quid per priorem; & hæc per illam demonſtratione quòd res ſit, non vice verſa.

Probatur.

Veritas huiuſce concluſionis liquet E ex eo, quia effecta poſſunt demonſtrari per ſuam cauſam, & cauſa per ſua effecta, variata ſecundum eum modum ratione demonſtrandi. Prior autem definitio continet cauſam operationum animæ; ſiquidem traditur per eius eſſentiam, quæ eſt cauſa vitalium functionum eiuſdem: poſterior autem traditur per effecta. Quòd verò effecta, quatenus

effecta

effecta ſunt, nequeant à priori ſuam cauſam demonſtrare, luce clarius eſt. Iuxta huiuſce concluſionis ſenſum vera eſt opinio D. Thomæ, quam ſupra retulimus, dummodò tamen non aduerſetur concluſioni tertiæ, quam mox ſubijcimus.

In ſecunda concluſionis ſenſu ſequendus D. Tho.

3. Concl.

Sit tertia concluſio. Si poſterior animæ definitio expendatur, prout traditur per operationes animæ, quatenus animæ ipſius finis ſunt, poterit per eam demonſtrari prior demonſtratione propter quid. Hæc concluſio intelligenda eſt de anima conſiderata ſecundum eum modum, quo diximus poſſe rerũ naturas obtinere efficientem & finalem cauſam. Patetque ex eo, quia ſecunda definitio ita ſpectata traditur per cauſam prioris. Iuxta huiuſce concluſionis ſenſum intelligi poteſt Ariſtoteles, cùm ſuperiori capite ſignificauit, velle ſe tradere definitionẽ, quæ cauſam contineat. Quamuis id aliter exponat Caietanus, videlicet non de cauſa finali, ſed formali, arbitratus, principium operandi reſpectu animæ, eſſe prius in genere cauſæ formalis, quàm actum corporis. Sed hanc interpretationem, quæ ſuam quoque habet probabilitatem, excluſit ea ratio, qua primam concluſionem ſtabiliuimus.

A

Ex dictis conſtat, quid reſpondendum ſit ad argumenta principio quæſtionis adducta. Nam verba ex initio capitis ſecundi, de cauſa finali intelligi debent. Prætereà; Cùm Ariſtoteles in quærenda vtraque definitione ex notitia operationum animæ ad ipſius animæ cognitionem progreſſus fuerit; ſatis conſtat, in ea re ſecutum fuiſſe ordinarium Phyſicæ inueſtigationis modum ab effectis ad cauſas; ad quem ſeruandum non opus fuit procedere à definitione comprehendente effecta duntaxat ad eam, quæ ſolam cauſam contineret. Quin verò vtrumque ordinem, videlicet exquiſitæ doctrinæ, qui eſt à cauſis ad effecta; & primæ inueſtigationis phyſicæ, qui eſt ab effectis ad cauſas, artificioſè coniunxit, dum ſimul & à cauſis ad effecta, & ab effectis ad cauſas proceſſit, ſecundùm aliam & aliam conſiderationem, vti diximus.

B

C

Primæ opinionis argumentis reſpondetur.

CAPVT III.

Tex. 27. *A Nimantium a autem quibuſdam omnes inſunt potentiæ dictæ, quibuſdam nonnullæ ſunt, & quibuſdam vnam tantùm ineſſe videtur. Atque potentias animæ diximus has nutritiuum, ſenſitiuum, appetitiuum, loco motiuum, atque intellectiuum. Et plantis quidem nutritiuum eſt duntaxat: alijs autem & id ipſum & ſenſitiuum. Quòd ſi ſenſitiuum ineſt, & appetitiuum etiam ineſt;* b *nam appetitus cupiditas eſt, & ira, atque voluptas. Animalia verò cuncta vnum ex ſenſibus habent, tactum, inquam, ipſum. Atque cui ſenſus ineſt, ei voluptas etiam, & dolor ineſt, & perceptio iucundi, atque moleſti. Quibus autem hæc inſunt, ea cupiditatem etiam habent. Hæc eſt enim appetitio eius, quod afficit voluptate.*

Tex. 28. *Alimenti prætereà ſenſum habent. Tactus enim ſenſus eſt alimenti. Nam ſiccis, & humidis, & calidis, atque frigidis aluntur viuentia cuncta. Horum autem, vt patet, ſenſus eſt tactus. Ceteris verò ſenſibilibus per accidens nutriuntur. Nihil enim conducit ad alimentum ſonus, vel color, aut odor. Sapor autem vnum quid eſt eorum, quæ tactu percipiuntur. At verò fames, ſitiſve cupiditas eſt; ſicci quidem, & calidi fames: frigidi verò, & humidi, ſitis. At ſapor horum quaſi quoddam eſt*

condi-

condimentum. Verùm hæc declaranda poſteriùs ſunt, nunc eò vſque ſit Tex.29.
dictum, animantium inquam hiſce, quæ tactum habent, & appetitū ineſſe.
c *De imaginatione verò non patet, ſed de hoc poſtea conſideremus opor-*
tet. Nonnullis inſuper & loco motiuum etiam ineſt, & alijs ratiocinatiuū,
ac intellectus, vt hominibus, d *& ſi quid ſit aliud tale, vel etiam præſta-* Tex.30.
bilius. e *Perſpicuum igitur eſt, vnam animæ rationem eſſe perinde atque*
formæ. Neque enim ibi figura vlla præter triangulum eſt, & eas, quæ
deinceps ſunt collocatæ, neque hîc vlla præter eas, quas diximus. At vt
in figuris vna communis ratio fieri poteſt, quæ cunctis quidem figuris ac-
commodabitur, nullius autem erit figuræ propria ratio, ſic & in anima-
bus dictis fieri poteſt. Quapropter ridiculum eſt, & in his, & in ceteris re-
bus, communem quærere rationem, quæ quidem nullius eorum, quæ ſunt,
erit propria ratio, nec in propria cuiquam accommodabitur, & indiuidua
ſpecie, rationem eam omittentes diffinitionē mve, quæ cuilibet hoc pacto
competere, accommodariq́; poteſt. f *At verò, quemadmodum in figu-*
ris, ſic & in anima ſit. Nam tam in figuris, quàm in animantibus in eo, Tex.31.
quod deinceps eſt collocatum, id ineſt potentia, quod illo eſt prius, in qua-
drato namq́; triangulus, & in ſenſitiuo vegetatiuum ineſt, vt patet. Qua-
propter in ſingulis quærendum eſt, quænam ſit cuiuſq́; anima, vt, quænam
ſit anima plantæ, & quæ beſtiæ, quæ denique hominis. Quam autem ob
cauſam deinceps ſic ſeſe habent, conſiderare oportet. Senſitiuum namq́;
ſine vegetatiuo non eſt: at à ſenſitiuo vegetatiuum, in plantis ſeiungitur.
Rurſus ſine tactu nullus ceterorum ſenſuum eſt: At ipſe tactus ſine cete-
ris eſt. Complura namque ſunt animalium, quæ neque viſum, neque audi-
tum, neque ſenſum habent odoris. Et eorum rurſus quæ ſentiunt, quædam
habent loco motiuum, quædam non habent. g *Poſtremum verò, quod* Tex.32.
minimum eſt, rationem habet, & mentem. h *Quibus enim mortalium*
ineſt ratio, his ſunt continuò & cetera cuncta. At quibus vnumquodque
illorum ineſt, hiſce non omnibus ineſt & ratio. Sed quædam imaginatione
vacant, quædam hac ſola viuunt. De intellectu verò contemplatiuo alia
ratio eſt. Quæ cùm ita ſint, patet, horum cuiuſque rationem, animæ ma-
ximè propriam rationem eſſe.

CAPITIS TERTII EXPLANATIO.

A *Nimantium a autem.*] Diſſeruit hactenus Ariſtoteles de animæ natura in ſe ſpectata: nunc de eius facultatibus diſputationem aggreditur; vbi magiſtri ſui Platonis doctrinam ſequitur, qui in Phædro admonet, in vnaquaque re primò eſſentiam conſiderandam eſſe, tum, quam vim ad agendum & patiendum habeat, explicandum. Porrò in hoc capite generalem quandam potentiarum animæ comprehenſionem tradit, ſpeciatim de eiſdem in progreſſu acturus. Enumerat ergo animæ potentias, ad quas ceteræ reuocantur; ſcilicet vim nutriendi, ſentiendi, loco mouendi, intelligendi. Ex quibus ſola prima plantis conuenit, ſecunda & tertia omnibus animantibus: quarta perfectis tantùm: quinta ſola homini. Quot ſint animæ potentiæ.

b *Nam appetitus*] Probat, potentiam appetendi ſemper eſſe cum ſentiendi
1 Ratio. facultate coniunctam, duplici ratione. Prior ita ſe habet: In omni animante
repe-

Digitized by Google

Appetẽdi, ſentiẽdiq. potẽtię nũquam ſeparantur.

reperitur ſaltem ſenſus tactus, ſub quo guſtatus comprehenditur (guſtatus.n. tactus quidam eſt) vbi autem tactus, ibi & delectatio, & dolor inſunt: ſed hæc ſunt actus appetitus: quia delectatio eſt boni, dolor mali, bonum verò & malum ad appetitum pertinẽt; ergo in quouis animante potentia appetendi ſenſum conſequitur. Poſterior hunc in modum concluditur: In omnibus animalibus cernitur ſenſus alimenti; nimirum tactus, ſub quo guſtatus continetur. Namq. viuentia omnia aluntur, ſuſtentanturq. rebus ſiccis & humidis, calidis & frigidis, quæ omnia tactu percipiuntur: vbi autem ſenſus alimenti eſt, ibi inuenitur fames & ſitis, quæ appetitus quidam ſunt: fames quidem ſicci & calidi, id eſt, cibi: ſitis frigidi & humidi, hoc eſt, potus. In omni igitur animali potentia appetendi cum ſenſu coniuncta eſt. Quæ hoc loco de fame ſitiq. dici poſſent, copiosè à nobis explicata fuere in 1. de Ortu, & interitu. Aduerte autem, cùm Ariſtoteles ait, omnibus animantibus conuenire appetitum: dubium eſſe, num id etiam de appetitu iraſcibili intelligat. Themiſtius inquit, ſentire plurima animalia, quibus deſit iracundia, & quæ ſolùm habeant tenue cupiditatis veſtigium. Alijs placet, iræ & cupiditatis appetitum coniunctum eſſe, quòd ſemper ira cupiditati adſit, tanquam vindex, & propugnatrix aduerſus ea, quæ obſtant quo minus animal bonum, quod optat, aſſequatur; aut malum, quod fugit, declinet. Conſule D. Thomam par. 1. quæſt. 81. art. 2.

2. Ratio.

Vbi ſenſus alimenti eſt, ibi fames & ſitis eſt.

Quid fames, quid ſitis.

c *De imaginatione.*] Num imaginandi vis in quouis animali externum ſenſum comitetur, nondum manifeſtum eſſe ait, quod intelligit de imaginatrici facultate perfecta, quæ rerum abſentium imagines retinet, & in aliqua certa ac definita animalis parte ſedem obtinet. Namque potentia imaginandi perfecta, vel imperfecta omnibus animantibus communis eſt.

Facultate imaginãdi ſaltem imperfecta nullũ animal caret.

d *Etſi quid ſit aliud.*] Ambigere vr̃, vtrùmne ſupra hoĩes ſint Dæmones intellectu & ratione præditi, vt Socrates & Plato aiebant. Qua de re multa Plato in 2. & 10. de Republ. in Phædro, & Epinomide, alijsq. in locis. Conſtat certè, ſupra humanã naturã eſſe angelicã, quæ corporis expers eſt, & intellectu pollet.

e *Perſpicuum igitur.*] Diluit eam quæſtionem, quam 1. cap. ſuperioris lib. propoſuerat; num videlicet vna communis animę definitio ſit; reſpondetq. duplici pronunciato, ſimilitudine quadam deſumpta à figura. Primum eſt: Quemadmodum non datur figura vna communis re ipſa à ſingulis figuris abiuncta, ſic neque dari vnam animam re ipſa ab omnibus ſeparatam; atque adeò proponi haudquaquam poſſe vnam definitionem, quæ animæ à ſingulis ſeparatę conueniat, vt non detur communis aliqua figuræ definitio, quæ figuræ per ſe extra ſingularia cohærenti accommodetur, vt idearum aſſertores falsò putabant. Alterum pronunciatum eſt: Sicuti generalis figuræ definitio eſt alicuius naturæ communis, quæ tamen in particularibus ineſt, nec ab eis auulſa eſt, ita & communem animæ definitionem ſeſe habere.

Non datur aĩa vna, re ab omnib. ſeiuncta.

f *At verò quemadmodum.*] Docet, vt in figuris aliæ alijs poſteriores, perfectioresq. ſunt; ita & in animabus. Eſt enim inter eas ordo perfectionis; ſiquidem vegetatrix omnium imperfectiſſima eſt. Secundum locum obtinet ſenſitiua. Tertium rationis particeps. Atque vt priores figuræ in poſterioribus inſunt, verbi gratia, trigonum in tetragono, & tetragonum in pentagono; ſic anima vegetans in ſentiente, ſentiens in intelligente continetur. Deinde pergit oſtendere, qua ratione vitæ gradus per diuerſa viuentium genera diſtributi ſint, & qui quibus conueniant.

Vt inter figuras, ſic inter animas aliæ alijs perfectiores.

g *Poſtremum verò.*] Humanam ſpeciem appellat poſtremum & minimum: poſtremum, quia procedendo ab imperfectis ad perfectiora obtinet vltimũ, hoc eſt, perfectiſſimum gradum inter corpora viuentia: minimum, quia ſecari in alias ſpecies non poteſt.

Quid ſit humanam ſpeciẽ poſtremum, & minimũ eſſe.

h *Quibus enim mortalium.*] Quibus competit ratio, id eſt, intelligendi vis, eiſdem conuenire ait ceteros vitæ gradus, dummodò ſint mortalia. Hanc verò limitationem cur adiecerit Ariſtoteles, in quæſtione exponemus. Deinde

ait,

Quo intelligẽdum, quędā bruta ſolaima ginatione viuere. ait, quædam bruta viuere ſola imaginatione, non quòd eam tantummodò ſortiantur, cùm ſenſu quoque & vegetandi facultate prędita ſint; ſed quia vnumquodque viuere dicitur, quod in ipſo præſtantiſſimum eſt. Loquitur hoc loco Ariſtoteles non de imaginatione imperfecta, & quæ poſt ſenſus apprehenſionem confeſtim euaneſcit; ſed de ea, quæ manet, hoc eſt, quæ rerum typos ſeruat, & cum memoria coniuncta eſt, vt hic aduertit D. Thomas.

QVAESTIO I.

Rectène tripartita animarum varietas aſſignetur, an non.

ARTICVLVS I.

Videri primum, non rectè; vt tamen vera rectè aſſignari.

Pro parte negante. 1. Argum. Excutiendum hoc loco eſt, rectène tres animæ cõnumerentur: nimirum, vegetans, ſentiens, intelligens. Nam pro ea parte, quæ negat, ſic quiſpiam diſputarit. Vel, qui tres animas faciunt, intelligunt tria animarum genera, vel tres ſpecies infimas. Non tria genera, quia animus particeps rationis non eſt genus: nõ tres ſpecies, quia animę brutorum ſpecie differentium, vt equi, leonis, & elephantis diſtinguuntur ſpecie inter ſe, quemadmodum & bruta ipſa; ſimiliterq. animæ plantarum, vt, pyri, cupreſſi, & platani. Nullo igitur modo aſſerendum eſt, tres eſſe animas.

2. Argum. Deinde, quælibet forma ſpecifica, tam brutorum animantium, quàm plantarum, addit formæ ſui generis gradum quendam ſibi proprium, ac reciprocum, quo communem generis notionem limitet, & coerceat: ergo ſicuti anima intellectiua ob gradum, quem addit, diſtinctum membrum efficit in illa animarum portione: ita & reliquæ tam animarum, quàm plantarum ſpecies diuerſa membra efficient.

3. Argum. Ex altera verò parte, quòd pauciores animæ numerandæ ſint, ita oſtenditur: Plantalis anima etiã ſenſu pollet: Non igitur ab alijs ſeparata inuenitur: atq; adeò perperam in vulgata illa diuiſione à ſenſitiua, & intellectiua disiungitur. Aſſumptũ pro-

A batur, quia plantæ diſtinguunt vtiles ſuccos ab inutilibus; nam illos attrahunt, hos reſpuunt; &, quod peculiari modo in quibuſdam magis elucet, ſalutaria proſequuntur, noxia declinant. Nam, v.g. cucumeres ad terræ vliginem, & humorem, quo affluentiùs irrigari optant, perreptant. Contrà verò oleum, quo perfuſi emoriuntur, omninò auerſantur, adeò, vt eo ſuppoſito recuruentur. Vitis à lauri

Mira plantarũ arborumq. natura.

B vicinitate refugit, quòd hæc ſua caliditate illius incremẽto officiat; ſimiliterq. braſſicam odit, quòd terræ ſuccum exhauriat. Idem priuatim conſpicitur in arboribus, quæ maris & fœminæ nomine deſignantur; hę nãque vt fœcunditatem aſciſcant, ſeſe mutuò complectũtur. Quare videtur aliquis ſenſus, ſaltem obſcurus ineſſe plantis. Adde etiam, quòd arbores virent, & ſtatis temporibus efflore-

4. Argum. De ſexu arborũ lege Plin. li. 3. c. 4. & lib. 16. c. 26.

C ſcunt, quæ iuuentus quædam earum eſt, eædemque ariditate, vt ſenio diſſoluuntur.

Poſtremò, quæ in aliqua ſerie ordinatim diſponuntur, ea non cenſentur efficere plura membra, vt viuens, animal, homo; atq; ita ſe habent anima vegetatiua, ſenſitiua & intellectiua; nam vegetatiua enunciatur in recta ſerie de ſenſitiua, & hæc de intellectiua. Igitur non rectè anima in

D hæc tria membra diuiditur.

De hoc Platonis dogmate lege Theodor. lib. 5. de Curandis Græc. affect. Plato, Empedocles, Anaxagoras viuere plãtas omnes exiſtimarunt. Pythagorei idẽ de perfectioribus arbitrati ſunt.

In hac quæſtione non eadem fuit omnium Philoſophorum ſententia, vt conſtat ex ijs, quæ ſcripſit Auctor librorum de Plantis, qui Ariſtotelis nomine circumferuntur, capit. 1. lib. 1. Plutarchus cap. 26. lib. 5. de Placitis, Clemens Alexandrinus lib. 8. Strom. Galenus libro de Natural. facult. Nam Stoici plantas animatas eſſe negarunt, ꝙ cupiditate careant. Plato verò in Timæo poſt Empedoclem & Anaxagoram, viuentes, & ſenſu

Digitized by Google

A ſenſu præditas eſſe exiſtimauit; diſtingui tamẽ à brutis, quòd hæc ſenſum acutum, & veluti vigilãtem habeant; illæ verò obtuſum, & quaſi dormientem. Senſum quoque, & appetitum plantis perfectioribus dedere Pythagorei.

Refutatur.

Vtrique tamen à veritate, deflexerũt. 1 Stoici, quia non omnis vita cupiditate, aut ſenſu æſtimanda eſt, ſed motione ab interno principio dimanante. Quod haud dubiè in plantis cernimus. B 2. Alij, quia, ſi plantæ ſentiendi vim haberent, punctæ, aut percuſſæ, doloris ſignificationem darent ſeſe contrahendo, vti animantes ſolent, quamuis imperfectiſſimæ, vt ſpongiæ & cochleæ, quæ, ſi quid etiam duri attigerint, cõtrahuntur protinus; ſi quid humidi, fundũtur. Item, quia vbi eſt ſenſus, ibi eſt vigilia, & ſomnus: nihil verò horum plantis ineſt. 3. Tertiò, C quia vt diſputat Ariſtoteles lib. 3. c. 12. text. 66. natura plantarum admodum terreſtris eſt, atque ita inepta ad ſenſum.

Opinio, quæ arbores ſẽtientes facit, ruſticana impietas à D. Aug. vocatur, Manichæi in eodem errore fuerunt.

D. Auguſtinus in libro de Quantitate animæ, capit. 33. eam opinionem, quæ arboribus ſenſum dat, ruſticanam impietatem vocat. Non eſt, inquit, audienda neſcio quæ impietas ruſticana planè, magiſque lignea, quàm ſint ipſæ arbores, quibus patrocinium præbet, quæ dolere D vitem, quando vua decerpitur, credit. Appellat autem impietatem, propter dogma Manichæorum, qui, vt ipſe teſtatur in libro, ad Quod vult Deum, hæreſi 46. ita plantis ſenſum dabant, vt eiſdem rationalem animam tribuerent. Vnde ab arbore folium, fructum vè excerpere, homicidium putabant. Contra hunc errorem lege eundem D. Auguſtinum lib. 2. de Moribus Manichæorum, caE pit. 17.

Triplex cõſtituitur varietas animarũ, quæ ex diuerſo modo operandi colligitur.

Aſſerendum igitur cum Schola Peripatetica, plantas nec carere anima, nec anima ſentiente præditas eſſe, ſicque dari animam vegetantem, quæ ſolis plantis; ſentientem, quæ cunctis animalibus; rationalem, quæ homini tantùm conueniat. Colligitur autem hic numerus A ex diuerſo modo operandi, quo anima ſupra formam rerum non viuentium eleuatur. Etenim vel anima rerum viuentium eo tantùm præſtat formis rerum non viuentium, quòd harum & functiones, & motus à principio externo, illarum ab interno oriantur; aut vlteriùs, quòd illæ operando vtantur obiectarum rerum ſimulacris, ſeu ſpeciebus, quæ & ſi materiales adhuc ſint, aliquantuB lum à materia emergunt; ſiquidem purioris & defæcatioris naturæ eſt ſimilitudo coloris, verbi gratia, quàm ipſe color; aut denique quòd vtantur rerum imaginibus, non iam corpori inhærentibus; ſed prorſus immaterialibus, atque altioris ordinis. Primus modus competit animæ vegetanti; ſecundus ſentienti; tertius intellectiuæ. Totidem ergo animæ, non plures pauciores vè numerãdæ ſunt.

Reijcitur opinio Platonis alio modo animam diuidentis.

C Quo patet, non eſſe probandam opinionem Platonis in Timæo, vbi aliã quandam animæ diuiſionem tradit; nimirum in iraſcibilem, concupiſcibilem, & rationalem. Qua quidem in re dupliciter errauit. Primum, quia eo pacto animam diſtribuit, cùm tamen non ſit diſtribuenda, niſi modo paulò antè explicato. Deinde, quia tres animas, in eodem homine realiter diſtinctas conſtituit; quod proD cul à veritate abeſſe in libro de Ortu, & Interitu oſtendimus. Quamuis non deſint, qui hoc Platonis dogma non de tribus animabus, ſed de tribus eiuſdem animæ facultatibus interpretentur.

Lib. 1. c. 4. quæſt. 21.

Sol. 1. arg. Cum tres animæ numerantur, nec tria genera, nec tres infimæ ſpecies eſſe dicuntur.

Reſpondeamus nunc ad argumẽta initio propoſita. Ad primum dicimus, cùm tres animæ receſentur, nec intelligi tria genera, nec tres ſpecies infimas; ſed tres animas diſtinctas ex E diuerſo modo ſeſe extollendi ſupra materiam comparatam. Ita vt in hac tripartita varietate cõtineantur duo genera; nempe anima vegetatrix, & ſentiens, & vna ſpecies, id eſt, anima rationis particeps.

Solut. 2.

Ad ſecundum, concedendum eſt, animam vegetatricem & ſentientem diſtribui in plures ſpecies, vt rectè probat argumentum; ſed quia

omnes,

Lege Fracaſtor. in lib. de Antipathia & ſympathia à cap. 9.

omnes vegetatrices animæ ſortiuntur inter ſe eundem modum operandi: & omnes ſimiliter ſenſitiuæ eundem inter ſe, propterea non diuidi animam in plura membra, quàm illatria; quia in ea diuiſione non multiplicantur membra, niſi ſpectata duntaxat ſola diuerſitate operationum, ſecundùm prædictam excitationem maiorem, minoremve ſupra materiam.

Solut. 3.

B

Ad tertium reſpondendum eſt, quòd plantæ inutiles ſuccos reijciãt, vtiles attrahant, non prouenire ex aliqua facultate ſenſitiua & cognoſcente, quæ in eis inſit: ſed ex virtute attrahente, & expellente, quæ citra omnem ſenſum & cognitionem altrici animæ famulantur, vt in primo de Ortu, & Interitu ex profeſſo docuimus. Item proſecutio illa, aut fuga circa ſalutaria, aut noxia, quæ in quibuſdam plantis notatur, ex natiuis earum viribus, & latenti antipathia, ac ſympathia oritur, nullo ad id præeunte ſenſu, aut notitia: iuuentus verò & ſenectus non niſi per metaphoram eis, accommodatur, quemadmodum & ſexus, & maritari.

Virtute attractrice expultrici que non ſenſitiua potentia, plãtæ noxia reijciũt, commoda trahunt.

C

Solut. 4.

D

Vt quartum argumentum diluas, ſic habeto; Anima vegetatis interdum generatim, atque ita in tota ſua amplitudine ſumitur, quo pacto corpus animatum in commune, vt pars formalis, phyſica compoſitione conſtituit, atque hoc nomen ſortitur, quòd ab ea primùm vegetandi potentia dimanet; ſicque diuiditur anima vegetatiua in eam, quæ tantummodò vegetatiua eſt, qualis eſt anima plantarum: & in animam ſenſitiuam, ex qua animal in commune conſtat, quæ ideò ſenſitiua nuncupatur, quia ab ea primò ſentiendi facultas naſcitur; & in animam rationalem. tum rurſus ſenſitiua in commune diſtribuitur in ſenſitiuam tantùm, (prout, tantùm, negat vlteriorem gradum) quæ eſt anima beſtiarum; & in intellectricem. Quo pacto, animam vegetatiuam in commune, cùm genus quoddam ad vegetatiuam tantùm, & ad ſenſitiuam, & intellectiuam ſit, in illis formaliter

E

Anima vegetatiua tantũ non eſt forma liter in alia ... tantũ ſen-

A

contineri: ſimiliterque ſenſitiuam in commune in ſenſitiua tantùm atque intellectiua: (nam genus omne in ſuis ſpeciebus formaliter includitur) at verò in anima ſenſitiua tantùm, id eſt, in anima beſtiæ, non ineſſe formaliter vegetatiuam tantùm, ſiue animam plantalem; parique ratione, nec ſenſitiuam tantùm, id eſt, beluinam contineri formaliter in intellectiua, cùm ſint ſpecies inter ſe disiunctæ. Hinc ergo perſpicua iam relinquitur argumenti ſolutio. Etenim diuiſio animæ ſic intelligenda eſt, vt primum eius membrum ſit anima vegetatiua tantùm; ſecundùm ſenſitiua tantùm; Tertium intellectiua; qua ratione non diſponuntur ordinatim in recta ſerie vnum ſub altero. Illud tamen aduertes, animam vegetatiuam tantùm dici contineri virtute in ſenſitiua tantùm, & ambas in rationali, quatenus ſenſititia tantùm non ſolùm exercet operationes ſibi proprias, id eſt, functiones ſenſuum: ſed etiam eas, quas vegetatiua: ſimiliterque intellectiua operationes ſenſitiuæ & vegetatiuæ.

ſitiua, ſed ſunt ſpecies inter ſe diuiſæ.

QVAESTIO II.

Sintne potentiarum genera quinque, viuentium quattuor.

ARTICVLVS I.

QVINQVE ESSE GENERA potentiarum.

Priori parti controuerſiæ reſpondemus, quinque eſſe primas, & generales potentias rerum viuentium: nimirum vim vegetandi, ſentiendi, loco mouendi, appetendi, intelligendi. Ratio huius diſtinctionis, vt Diuus Thomas edocet 1. part. quæſt. 78. articulo primo, colli-

Quinque ſunt viuẽtium potentiæ.

Ratio propoſitæ doctrinæ.

Digitized by Google

gitur ex obiectis, circa quæ viuentium operatio inſiſtit. Vel enim obiectum eſt corpus coniunctum animæ, vel eſt aliquid ſeparatum. In coniunctum agit potentia vegetandi, quia occupatur in alimenti concoctione, & mutatione. In ſeparatum verò feruntur ceteræ vires, vel ita, vt eius imaginem intra ſe habeant; quæ ſi recipitur in organo corporeo, pertinet ad potentiam ſenſitiuam; alioqui verò ad intellectiuam: vel ita, vt in ipſum tendant tanquam in finem, aut tanquam in terminum motus. Si priori modo, eſt appetitus, cuius eſt ferri in bonum, atque adeò in finem, ſi poſteriori, eſt vis loco motiua. Quare totidem ſunt generales potentiæ rerum viuentium.

1. Obiectio cõtra modũ colligẽdi numerũ potentiarũ.

Sed obijciat aliquis: Vis gignendi continetur ſub potentia vegetatrici, & tamen verſatur circa obiectum ſeparatum; videlicet, circa ſingulare diſtinctum a generante, quod denuò producitur ad conſeruandam ſpeciem. Igitur perperam diximus, potentiam vegetandi, ſub qua gignendi vis continetur, ſpectare obiectum coniunctum.

2. Obiect.

Deinde, vt ſe habet ſenſibile ad intelligibile; ita appetibile per appetitum corporeum ad appetibile per immaterialem appetitum: atqui illa duo conſtituunt duplex potentiarum genus; ergo & hæc.

3. Obiect.

Tertiò; facultas motiua tendit in vbi; ſed vbi non eſt aliquid extrinſecum rei, cùm ſit exiſtentia mobilis in loco, vt libr. 3. Phyſic. ſtatuimus; ergo collectio illa potentiarum non rectè ſe habet.

Soluuntur obiectiones.

Hiſce obiectionibus ita occurres: Primæ, dicendo, etiam vim gignendi verſari circa obiectum coniunctum, quia perficit ſemen, quod in ipſo viuente fit ex alimenti ſuperfluo, in quod formatricem vim proximè agendo imprimit.

Vis gignẽdi circa obiectũ cõiunctum verſatur.

Secundæ, neganda eſt maior propoſitio. Non eſt enim vtrobique par ratio; quia vterque appetitus, tam ſenſitiuus, quàm intellectiuus tendũt in obiectum ſub ratione finis, nec diſtinguuntur proprijs differentijs ad obiectum, qua obiectum eſt, pertinentibus, ſicuti ſenſus & intellectus, vti diximus. Lege Ferrarienſem hoc loco, quæſtione 5. Tertiæ reſpondendum eſt, facultatem motiuam, ſecundùm opinionem illam, quam in Phyſicis amplexi fuimus, eatenus dici ferri in extrinſecum, quatenus exiſtentia in loco ſumenda eſt in ordine ad ſpatium, cui reſpondet, & quod res per motum localem decurrit.

ARTICVLVS II.

Quattuor eſſe genera viuentium.

Quattuor viuẽtium genera ex quattuor viuẽdi modis colliguntur.

QVod ad ſecundam controuerſiæ partem ſpectat, reſpondemus, quattuor eſſe gradus, ſeu genera viuentium. Quædam enim vegetantur, quædam ſentiunt, alia loco mouentur, alia intelligunt. In qua diuiſione per ea, quæ loco mouentur, deſignantur, quæ motum progreſſionis ſubeunt. Non eſt opus, vnam dari naturam, cùm is motus primò conueniat. Non enim hic de veris tantum generibus ſermo eſt, ſed de diuerſis gradibus, ſiue ordinibus viuentium, ſiue ſint vera genera, ſiue non. Porrò viuentia ex diuerſis viuendi modis diſtinguuntur: hi verò ex diuerſa vitæ perfectione, quæ illis duntaxat quattuor modis diſtinguitur. Sed aduertendum, hæc genera diſtincta eſſe inter ſe, tanquam ſuperiora, & inferiora. Quatenus priora, abſque ijs, quæ poſteriora ſunt, ſeorſim reperiuntur; non contra. Arbores enim vegetantur, & non ſentiunt; bruta mouentur, & non intelligunt; & tamen quæcunque intelligunt, mouentur; quæcunque mouentur, ſentiunt; quæcunque ſentiunt, vegetantur. Præterea, diuerſi viuendi modi ſic ex diuerſa viuendi perfectione diſtinguuntur, vt non quælibet perfectio ſuum

genus

A genus conſtituere poſſit, ſed ea tan-
tùm, quæ à ceteris ita diſtincta eſt, vt
non poſſit aliqua ratione ad ceteras
reuocari. Quo perſpecto, ceſſant du-
bia, quæ in aduerſam partem affer-
ri queunt; ſcilicet, cur vis appetendi
non conſtituat per ſe vnum genus
viuentium, & potentia generandi ex
ſemine aliud. Reſpondendum eſt e-
nim, vim appetendi nõ eſſe aliquam
vitæ perfectionem prædicto modo
B diſtinctã à ſenſu, cùm ſemper illum
comitetur. Et potentiam generandi
ex ſemine annexam eſſe facultati ve-
getandi, quia non excedit illius li-
mites; maximè, cùm eadem ſit poten-
tia generatiua & nutritiua, vt alibi
diximus, cumque vegetatio ſit gene-
ratio quædam partialis viuentis in
omnibus viuentibus reperta. Ob quã
etiam cauſam facultas vidẽdi, & me-
moria, ceterique ſenſus tam externi,
C quàm interni nõ faciunt diuerſa vi-
uentium genera; videlicet, quia ad
vim ſentiendi pertinent; eſto, qui-
dam ſenſus non in omnibus anima-
libus inueniatur.

Cur ex appetendi vi nõ habeatur vnum viuentium genus.

Cur nõ aliunde potentia generandi, quàm ex ſemine.

Objiciat aliquis contra ſuperio-
ra: Ariſtoteles proximo capite, text.
32. docuit, viuentibus mortalibus,
quibus ratio competit, conuenire
ceteros gradus. Videtur igitur do-
cere, aliqua eſſe viuentia ratione
D prædita & immortalia, quibus ij
non competant. Philoponus hæc
verba ita interpretatur, vt voluerit
Ariſtoteles, corpora diuina & im-
mortalia, id eſt, cœleſtia habere vim
rationis, non autem ſenſum, aut a-
lias priores facultates: quòd hæ ad
ſolam vitam mortalem tuendam da-
tæ ſint à natura. Hęc tamen interpre-
tatio inuoluit ſententiam de anima-
tione cœleſtium corporum, quã ne-
E que veram, neque Peripateticam eſſe
in libris de Cęlo oſtendimus. Potiùs
ergo dicendum, Ariſtotelem verba
illa ſubdidiſſe, non ex propria opi-
nione, ſed in gratiam Platonicorum,
qui dæmones quoſdam corpore, &
ratione prę ditos, ſenſu tamen caren-
tes, fingebant.

Platonici dæmones quoſdã fingunt corporeos, ſed ſine ſẽſu.

Ex ijs, quæ hactenus diſſerui-
mus, manet, tres eſſe animas, quin-
A que genera potentiarum, quattuor
genera viuentium. Sed illud poſtre-
mò aduerte, ſi viuens ſumatur, vt di-
citur non ab accidentali vita, hoc eſt,
ab operatione vitali, ſiue à potentia
ad talẽ operationem: ſed à vita ſub-
ſtantiali, quæ eſt ipſa anima: tunc
non quattuor genera viuentium, ſed
tria conſtitui debere; nempe vegeta-
tiuum, ſenſitiuum, intellectiuum; à
triplici anima, vegetante, ſentiente,
B intelligente.

QVÆSTIO III.

Vtrum potentiæ animæ ab eius eſſentia manent.

ARTICVLVS I.

C *NEGATIVAE PARTIS argumenta.*

QVòd potentiæ non manant ab 1. Argum.
eſſentia animæ, hunc in mo-
dum videtur oſtendi: Ema-
natio eſt motus quidam; ſed nihil à
ſe ipſo moueri poteſt, vt probauit
Ariſtoteles 7. Phyſic. auſcult. capit.
1. text. 1. Igitur potentiæ non ma-
nant ab anima; alioqui iam anima à
D ſe ipſa moueretur, eſſetque ſimul a-
gens & patiens. Agens, dũ ex ſe pro-
funderet potentias; patiẽns, dum eas
in ſe reciperet. Quòd ſi quis dicat, po-
tentias immateriales recipi in mate-
riam, non verò in animam, ſicq. non
idem eſſe agens, & patiens: ſaltẽ non
effugiet, quo minùs concedat, animũ
participem rationis reſpectu imma-
terialium potentiarum, quæ ab eo
fluunt, & in eodem manent, ſimul
E agere, & pati.

Deinde; Ab eo, quod vnum eſt, & 2. Argum.
ſimplex, non poteſt naturaliter pro-
cedere niſi vnum; ſed anima eſt vna
ſimplexque ſubſtãtia: nequeunt igi-
tur ab ea plures potentiæ oriri. Sed
reſpondeas, ab eo, quod vnũ eſt, poſ-
ſe oriri plura ordine quodam, ſicque
potentias animę ordine quodam na-
turali ab ea fluere; Contra id obiji-

tur; quia non apparet, quinã ordo is eſſe poſſit; præſertim cùm potentiæ animæ diſtinguantur inter ſe ſpecie: atque adeò non poſſit vna fieri ab alia; cùm vnumquodque gignatur à ſuo ſimili. Deinde, quia in potentijs ordinatis non poteſt vna ſine altera operari; cuius tamen oppoſitum liquet in facultatibus animæ; operatur enim viſus, auditu nihil percipiente.

3. Argum. Præterea; Si potentiæ orirentur ab anima, ſequeretur, potentias animæ rationalis comitari eam à corpore exeuntem, vtpote originis ſuæ cauſam, & fontem: atqui non eam comitantur; non igitur ab ea oriuntur. Probatur minor; quia anima ſeparata ſicuti functiones ſenſuum, ſiue internorum, ſiue externorum exercere non poteſt; ita nec eiuſmodi potentias ſecum deferet; alioqui fruſtra eam comitarentur.

ARTICVLVS II.

QVAESTIONIS ET argumentorum explicatio.

Potentiæ animæ ab eius manant eſſẽtia. ASſerendum tamen eſt, potentias animæ ab eius eſſentia oriri. Nam cùm potentiæ ſint formæ accidentariæ ſubiecto propriæ, ac natiuæ, eique conferant eſſe, ſecundùm quid, neceſſum eſt, vt ab eo, quod ſubiecto primum, ac ſubſtantiale eſſe tribuit, hoc eſt, à forma ſubſtantiali, quaſi eſſentiæ comites proficiſcantur. Quæ eſt ratio Diui Thomæ prima parte, quæſtione ſeptuageſima ſeptima, articulo ſexto. Sed illud præ-

Aĩa potentiarum immaterialiũ reſpectu agens finalis, materialiſque cauſa eſt. tereà ſciendum eſt, animam triplex cauſæ genus ſortiri reſpectu potentiarum; videlicet agentis finalis & materialis: licèt Iandunus quæſt. 9. huius lib. ſolam rationem cauſæ materialis animæ accommodet: ſortitur ergo anima cauſalitatem agentis, quia potentias ex ſe actiuè fundit: finalis, quia potentiæ ſunt propter animam, vt propter finem, cui à natura deſtinantur: materialis, quia ipſas

Materiales potentiæ non in anima, ſed in materia recipiuntur. in ſe recipit, ac ſuſtinet. Quod tamen A de ſolis immaterialibus potentijs humanæ animæ intelligi debet; cetera namque in materia, prout formæ ſubeſt, recipiuntur, vt in lib. de Ortu & Interitu oſtendimus; quidquid in contrariam partem ſcripſerit Apollinaris, quæſtione ſeptima huius libri, Iandunus quæſtione decima, aſſerentes, omnes potentias recipi in nuda anima. Quod ſi ita eſſet, certè viſio inhæreret animæ rationali; ſi-B quidem vbi eſt potentia, ibi eſt eius actus immanens & vitalis; at quod viſio non ſit in anima rationali, manifeſtum eſt; cùm hæc immaterialis & diuiſionis expers ſit; illa verò materialis, & extenſa. Accedit, quòd ſi omnes potentiæ eſſent in nuda anima, non rectè Ariſtoteles hoc in libro, cap. 33. docuiſſet, potentiarum quaſdam eſſe organicas, id eſt, organis corporeis inhærentes, quaſdam

Aĩa nõ eſt præcipua cauſa efficiens potẽtiarum. C non. Porrò non eſt anima præcipua cauſa efficiens ſuarum potentiarum, ſed generans, ſeu producens, cui incumbit, omnia, quæ rei in inſtanti generationis debentur, ei contribuere. Itaque anima quaſi inſtrumentaria cauſa eſt generantis, & ab hoc remotè, ſed principaliter; ab illa proximè, & minus præcipuè potentiæ efficiuntur. Sic verò hæc quatuor, eſſentia, potentia, operatio, & D obiectum, hunc habent ordinem, vt ab eſſentia profluat potentia, ab hac operatio; operatio in obiectum tendat; vt rectè colligit Ficinus lib. decimo, de Platonis Theologia, capit. 9.

Soluuntur argumẽta. Solutio 1. Diluamus igitur argumenta, quæ in aduerſam partem adduximus. Ad primum dicendum, emanationem non eſſe actionem phyſicam, cùm non ſit coniuncta cum motu; imò E nec propriè actionem, vt alibi diximus, & quidem eam, quæ potentiæ materiales, vt facultas videndi, vel audiendi, ceteræque eiuſmodi corporeo organo inhærentes emanant, nõ recipi in ipſa anima, à qua oriuntur, vt iam argumentando occurrebamus; ſed in materia, proindeque non ſequi, ſecundùm huiuſmodi actionem idem agere & pati. Quòd ſi

de

A de potentijs immaterialibus, vt de intellectu, qui in ipſa anima inſidet, loquamur, tunc non eſſe incommodum, idem agere & pati; præſertim ſi id, quod patitur, non ſit ipſum agens principale; & actio non ſit Phyſica, proprieque actio; de qua ſolùm Ariſtoteles loco citato diſputat.

Soluit. 2.

Oriuntur potētiæ ab aïa ordine quodam.

Secundo argumento probè reſpōdebatur cum Diuo Thoma loco citato primæ partis. Ad priorem verò ſolutionis impugnationem dicendum erit; Licèt potentiæ animæ inter ſe ſpecie differant, minimè id obſtare, quo minùs ordine quodam ab anima, vt à fonte dimanent; ita ſcilicet, vt aliæ alias ſecūdùm quandam naturæ anteceſſionem præcedant, non vt ab intermedio vniuoco, ſed æquiuoco, atque adeò ſpeciei diuerſæ. Ad poſteriorem; Licèt quædam potentiæ ita ſint affectæ, vt vna quo ad ſuam actionem dependeat ab altera, quo pacto ſe habet voluntas ad intellectum; neque tamen ex illo ordine, quo ſe in prima ſua origine antecedunt, non colligi in omnibus eiuſmodi dependentiam quo ad functiones obeundas. Lege Diuum Thomam eadem illa quæſtione, articul. 4. & 7.

Soluit. 3.

Ad tertium reſpondendum eſt; Etſi anima omnium ſuarum potentiarum fons ſit; tamen animam intellectiuam è corpore abeuntem non comitari actu, & formaliter, niſi potentias ſpiritales, quæ in ea recipiuntur; ceteras verò ipſam ſequi, in eaque manere, tanquam in radice duntaxat. Nam cùm earum ſubiectum ſit organum corporeum, eo per abſceſſum animæ diſſoluto, confeſtim abolentur.

In aïa ſeparata potentiæ organicæ ſolùm vt in radice manent.

QVÆSTIO IV.

Vtrumne animæ potentiæ re ipſa ab ea differant, an non.

ARTICVLVS I.

B

DIVERSAE PHILOSOPHORUM ſententiæ.

Nullā diſtinctionē ex natura rei inter animam potentiasq. ponunt.

MAgna eſt in hac quæſtione ſententiarum varietas. Nam Gregorius in 2. d. 26. q. 3. Ochamus diſtin. 16. quæſt. 24. & 26. Gabriel ibid. q. 1. Marſilius in 1. q. 7. art. 3. ac tota ferè Nominalium ſchola; item Marcellus in ſuo lib. 3. de C Anima, capit. 75. aſſerunt, potentias nec re ipſa, nec formaliter ex natura rei ab animæ eſſentia diſtingui, licet anima ex varietate actionum diuerſa nomina ſortiatur. Itaq; animam, prout intelligit, dici, & eſſe intellectum; prout appetit, appetitum; prout videt, aſpectum, atque ita ad reliquas ſuas facultates ſeſe habere. Scotus in 2. d. 16. q. vnica, ſentit, non diſtingui potentias re ipſa ab anima; D diſtingui tamen formaliter, & ex natura rei. D. Bonauent. in 1. d. 3. q. 3. videtur idem ſentire; ait, enim, potentias eſſe idem cum anima, non tamen omninò idem per eſſentiam. Durandus in 1. d. 3. q. 2. arbitratur, potētias animæ vegetatricis; nimirum vim nutriendi, augendi, generandi, eſſe idem re cum anima; facultates autem ſentiendi & intelligendi ab ea realiter diſtingui.

Gregor. Gabriel. Ochamus. Marſilius. Marcellus

Diſtinctionē formalem, non realē concedit Scotus.

D Bonau. Durand.

Argumēta pro his auctoribus. 1

E Poſſunt autem pro hiſce opinionibus, quatenus in eo conueniunt, quòd potentiæ idem re ipſa cum anima ſint, hæc adduci argumenta: Res non niſi cogente neceſſitate multiplicandæ ſunt, cùm natura ſtudeat compendio, & à ſuperfluo quàm maximè abhorreat; atqui nulla neceſſitas cogit diſtinguere potentias ab anima, tanquam res inter

Digitized by Google

ſe diuerſas. Nõ ſunt ergo diſtinguendæ. Probatur aſſumptio, quia, ſicuti materia, ſine alia adiectitia facultate, eſt ſua potentia paſſiua ad recipiendam formam; & accidentia, quæ agunt, ſunt ſua potentia actiua ad agendum, ita & ſubſtantia animæ per ſe poterit eſſe ſua potentia actiua ad operandum; præſertim cùm anima tam materiæ, quàm accidentibus dignitate præſtet. Corroboraturq. argumentum, quia potentiæ apud eos, qui ipſas ab anima diſtinguunt, fluũt immediatè ab eſſentia animæ. Quare iam animam ipſam proximum earum principium eſſe confitentur. Quod ſi ita eſt, cur non etiam immediatum ſuarum functionum principium erit?

Confirmatur.

2 Item; Differentiæ principales non poſſunt ab accidentibus deſumi; ſed rationale, & ſenſibile ſunt eſſentiales differentiæ; ſumuntur verò à ratione, ſiue intellectu, & à ſenſu. Igitur intellectus. & ſenſus nõ ſunt accidentia, ſed ipſa ſubſtantia earum rerum, quibus competunt.

3 Tertiò; Principium operandi eſt potentia; ſed anima eſt principium operandi; ſiquidem, vt definijt Ariſt. Anima eſt id, quo viuimus, ſentimus, loco mouemur, & intelligimus; ergo anima eſt ipſæ potentiæ. Atq; huius ſententiæ videtur fuiſſe D. Auguſt. in Serm. de Imagine, cap. 11. vbi ait, animam eſſe intellectum, eſſe memoriam, eſſe voluntatem: & 10. de Trinit. cap. 11. vbi docet, memoriam, intelligentiam, & voluntatem non eſſe tres vitas, ſed vnam duntaxat vitam; nec tres mentes, ſed vnam mentem: & in lib. de Spiritu, & anima, cap. 13. Dicitur, inquit, anima, dum vegetat; ſpiritus, dum contemplatur; ſenſus, dum ſentit; animus, dum ſapit; dum intelligit, mens, dum diſcernit, ratio; dum recordatur, memoria; dum vult, voluntas; iſta tamen non differunt in ſubſtantia, quemadmodum in nominibus, quoniam omnia iſta vna anima eſt; proprietates quidem diuerſæ, ſed eſſentia vna.

Pau. Aug.

4 Quartò, Si potentiæ diſtinguerentur realiter ab anima, poſſent illæ ſe-A iunctim diuinitùs conſeruari, quod tamen repugnantiam inuoluit; ergo, &c. Probatur aſſumptum: tum quia, cùm potentiæ includant in ſua definitione ſubiectum, cui inhærent, nullo pacto ab ea diuelli poterunt; tum quia ſi extra animã eſſe poſſent, poſſent etiam ita ſpectatæ operari, atque adeò intellectus intelligere, voluntas velle, aſpectus cernere. Quod eſt abſurdum.

B Poſtremò; Immediatum principium generationis eſt forma ſubſtantialis generantis; ergo & immediatum principium nutritionis, quæ eſt quædam partialis generatio; & ex conſequenti etiam immediatũ principium accretionis erit eadem ſubſtantia; cùm accretio non exigat potentiam à nutritione diſtinctam. Aſſumptum probatur, quia ſubſtantia non niſi à ſubſtantia efficitur; alioC qui ſi ab accidente, ſiue tanquam à principali, ſiue tanquam à minus præcipua cauſa fieret; aliquid vltra ſuam ſpeciem & naturã ageret, quod abſurdum eſt. Quare non videtur negandum, ſaltem potentias animæ vegetatricis eſſe idem re cum anima, vti Durandus aſſerebat. 5

ARTICVLVS II.

D *Quid in propoſita quæſtione ſentiendum ſit.*

AMplectenda tamen eſt ſententia D. Thomæ, tum alijs in locis, tum 1. par. q. 77. artic. 1. Caiet. ibid. Alenſis 2. par. q. 65. memb. 1. Aegid. Quodl. 3. q. 10. Capreoli in 2. d. 3. q. 3. art. 2. M. Alberti d. 3. artic. vlt. & 2. lib. de Anima tract. 1. cap. 11. Apollinaris hoc in lib. q. 7. Ianduni quæſt. E 9. Heruæi Quodlib. 1. q. 9 & aliorum complurium, aſſerentium, omnes potẽtias diſtingui re ipſa ab anima; quod item de ceteris facultatibus actiuis aliarum rerum intelligi debet. Ac primùm, quod nequaquam veriſimile ſit, potentias ita eſſe idem re cũ anima, vt nec formaliter ab ea diſſideant, ex eo concluditur, quia alioqui diceremur intellectu velle, voluntate

Potentiæ ab anima diſtinguũtur.

D. Thom. Caietan. Alenſis. Capreol. Aegi. &c.

Diſtinguũtur formaliter.

1. Ratio.

luntate intelligere, aſpectu audire; quod eſt cõtra communem ſenſum, ac modum loquendi. Item; Id, quod ex ſe indifferẽs eſt ad diuerſos actus, oportet, vt per aliquid ſuperadditum ad eos determinetur; ſed eſſentia animæ in ſe ſpectata eſt indifferens ad quemlibet eorum actuum, quos edit (alioqui cùm animæ eſſentia vna ſit, & actus plures, reque ipſa diſtincti, idem ſecundum idem eſſet ſimul determinatum ad plura realiter diuerſa; quod fieri nequit) oportet igitur eſſentiã animæ per aliquid ad hunc & illum actum determinari. Id verò nihil aliud eſt, quàm ipſæ animæ facultates, ſeu potentiæ. Igitur potentię ſunt aliquid ſuperadditum eſſentiæ.

2. Ratio. De hac re in Phyſ. li. 2. c. 7. q. 18. Re ipſa differunt. Nulla ſubſtãtia creata per ſe ipſam immediatè operatur.

Tum verò, quòd potentiæ ſic animæ adueniant, vt ab ea re ipſa differant, ita ſuadetur: Nulla ſubſtantia poteſt eſſe immediatum ſuæ operationis principium. Igitur potentia, per quam anima operatur, non eſt ipſamet animæ ſubſtantia. Antecedens non modò aſſeritur ab Auerroe 7. Metaph. com. 31. ſed videtur etiam ad mentem Ariſtotelis lib. de Senſu, c. 2. vbi docet, ignem, terram, cæteraque ſimiliter nõ eſſe nata agere, niſi prout habent contrarietatem, id eſt, calorem & frigus, ac alias qualitates, quarum interuentu operantur. Deinde probatur idem antecedens ex eo, quia vt ſubſtãtia ſine accidentibus non conſiſtit, ita nec ſine illis agit. Itẽ, quia fruſtra natura tantam accidentium varietatem & apparatum ſubſtantijs dediſset, ſi ſubſtantiæ per ſe actiones ſuas proximè obire poſsent.

Item; Elementa, quę maximè actiua ſunt, habent ad operandum virtutes re ipſa à ſuis formis ſubſtantialibus diuerſas; videlicet, primarias qualitates, vt ignis calorem & ſiccitatem, aqua frigiditatem & humorem; ergo pari ratione inerunt animæ vires ad agendum ab ea diſtinctæ. Idem etiam oſtendi poteſt ex facultatibus motiuis, grauitate, inquã, & leuitate. Nam quòd hæ à corporibus, quibus cõueniunt, re diſſideant,

Grauitas, & leuitas à forma ſubſtãtiali diſſident realiter.

A ea ratio oſtẽdit, quia poſsunt diuina virtute ſeorſim exiſtere ſine forma ſubſtantiali. At grauitas & leuitas potentiæ quædam ſunt naturales ab elementorum formis primò ortę, indeque mixtis corporibus communicatæ. Quòd ſi hæ à ſuis formis re ipſa differunt, cur non idem de ceteris facultatibus actiuis aſſerendum erit. Accedit teſtimonium D. Dionyſij, c. 11. de diuinis nominibus, vbi ait, cę-
B leſtes ſpiritus diuidi in eſſentiã, virtutem, & operationẽ; quæ verba indicant, tria hæc eſſe res diſtinctas. Quare multò magis in anima aliud erit eſſentia, aliud virtus.

D. Diony.

ARTICVLVS III.

SOLVTIO ARGVMENTORVM Primi articuli.

Sol. 1. arg.

C Diluamus igitur eorum argumẽta, qui potentias ab anima re ipſa non diſtinguunt. Ad primum concedenda eſt propoſitio, neganda aſſumptio; & ad eius probationem dicendum, licet materia ſit ſua potentia paſſiua; & operatiuæ qualitates ſint ſua vis actiua; non proinde ſequi, animam poſſe eſſe ſuam potẽtiam actiuam; quia eſſe potentiam paſſiuam nõ deſignat perfectionem,
D ſed imperfectionem potiùs, ſicuti & pati. Item, eſſe potentiam actiuã inſtrumẽtariam denotat perfectionem imperfectioni admixtam, quam non eſt abſurdum accidentarijs formis non diſtingui. At eſse ſuam potentiam actiuam, tanquam agens principale, arguit maiorem dignitatem, quàm rebus creatis conueniat. Quo fit, vt anima nequeat eſse ſua potentia actiua, cum ipſa ſit principale a-
E gens formale reſpectu ſuarum functionum. Ad alteram verò confirmationem eiuſdem minoris reſpondendum eſt, potentias oriri ab anima per emanationem, ita tamen, vt anima reſpectu illarum non ſit principale agens, ſed quaſi inſtrumentum præcipui agentis, id eſt, generantis, ſiue efficientis, vti ſuperiùs commonuimus.

Qualitates actiuæ ſunt ipſa actiua potentia inſtrumentaria.

Agẽs principale eſse ſuam vim actiuã; perfectionem creatã excedit.

Sol. 2. Differentię eſſentiales nō ſumuntur à potē tijs.

Ad ſecundum. Rationale, & ſenſibile, prout eſſentiales differentiæ ſunt, nõn ſumi ab intellectu & à ſenſu, ſed eſſe gradus Metaphyſicos, qui petuntur à forma, & à materia, è quibus compoſitum coaleſcit.

Solu. 3.

Ad tertium. Animam eſſe principium operandi principale, & eſſe id, quo præcipuè, & tanquam à radice viuimus: tale verò principium non eſſe potentiam, quia potentia, ſi ſit vitalis, de qua in argumento agitur, eſt id, à quo proximè, & vt à minus principe cauſa vitalis operatio oritur.

D. Aug. animam, & potentias idem eſſe nõ credit.

Neque D. Auguſtinus loco citato contrariam opinionem aſſeruit, ſed duntaxat in ſenſu cauſam deſignante, quem cauſalem vocat, dixit, animã eſſe intellectum, id eſt, intellectũ profluere ab anima, & tres animæ potẽtias nõ eſſe tres vitas, id eſt, nõ fundari, ſeu cõſiſtere in triplici anima, ſed in vna tantùm anima humana. Ad id verò, quod ex lib. de ſpiritu, & anima citatur, dicendum, id opus falsò tribui Auguſtino, vt Doctores Louanienſes palàm conuincunt. Deinde occurrendum citatis verbis oſtendi magis identitatem omnium graduum eſſentialium animæ in vnam eſſentiam, quàm potentiarum ipſius aut inter ſe, aut cum eadem anima.

Ad 4. reſp. Capr. 1. d. 3. q. 3. art. vlt. Solut. 4.

Ad quartum negandum, vllam eſſe repugnantiam, ſi anima eiuſq. potentiæ ſeiunctim exiſtant diuinitùs. Ad primam verò impugnationem dicito, multa inueniri in definiendo minimè ſeparabilia, quæ tamen in exiſtendo ſeparari valent, vt patet in relatiuis, veluti patre ac filio, quæ naturaliter ſeparatim dantur. Ad ſecundam impugnationem reſpondẽdum, actiones vitales ſicuti neque à Deo ſolo vitaliter elici valent, vt plerique huius ętatis Philoſophi approbant, ita neque poſſe elici à potentia, niſi cum hæc ipſi animæ inhæſerit, eique intimè coniuncta fuerit, cuius rei ratio copioſior alibi trandenda erit.

Solut. vlt.

Ad vltimum negandum eſt antecedens, & ad eius probationem dicendum, ſubſtantiam non gigni tàquam à cauſa principali, niſi à ſubſtantia: poſſe tamen accidentia vltra ſuam ſpeciem agere, & attingere formarum ſubſtantialium productionem, non vi ſua, ſed quatenus ſunt inſtrumentum ſubſtantiæ generantis, vt 2. Phyſicæ auſcultationis libro copioſè diſſeruimus.

QVÆSTIO V.

Diſtinguanturne potentiæ per actus, & obiecta, an non.

ARTICVLVS I.

Videri non diſtingui.

NOn quærimus, vtrum potentiæ diſtinguantur per actus, & obiecta tanquam per eſſentiales differentias; id enim planũ eſt, non ita ſe habere, cùm actus & obiecta ſint extrinſeca potentijs. Solùm ergo in controuerſiam vocamus, num potentiæ actiuæ ſuam diſtinctionem capiant in ordine ad actus, quos edunt, & ad obiecta, in quæ tendunt, ita, vt, quanta in ijs eſt diſtinctio, tanta in potentijs reperiatur. Occurrunt verò in partem negatiuam hæc potiſſimùm argumenta.

Pro parte negatiua. Argum. 1.

Primùm, Vna, eademque potentia ſpecie exercet actus diuerſarum ſpecierum: Igitur potentiæ non ſumunt diſtinctionem ſpecificam ex actibus. Probatur antecedens, quia vnus idemque intellectus elicit actum ſcientiæ, & opinionis, qui haud dubiè inter ſe ſpecie diſtinguũtur. Quòd ſi quis dicat, hoſce actus differre ſpecie, non prout eliciuntur à potentia intellectrici ſecundum ſe, ac nudè ſumpta, ſed vt informata habitibus diuerſæ ſpeciei, nempe ſcientia, & opinione. Contrà: Ab vna, eademque imagine intelligibili elici poſſunt actus diſtincti ſpecie, vt ab imagine hominis conceptus hominis, & conceptus animalis (eſto hic non adæquet ſpe-

ciem.

ciem, quæ hominem repræſentat); atqui in huiuſmodi actibus non licet recurrere ad habitus diſtinctos, ſpecie, quibus intellectus informetur. Simpliciter ergo à potentia eiuſdem ſpeciei egrediuntur actus ſpecie diuerſi. Quod etiam apertè liquet in voluntate: à qua omni habitu carente edi poterit actus iuſtitiæ, & iniuſtitię, amoris, & odij, qui ſpecie inter ſe differunt.

2 Secundò; Idem ſpecie obiectum pertinet ad potentias ſpecie diuerſas; & obiecta ſpecie diſtincta pertinent ad potentiam eiuſdem ſpeciei; ergo potentiæ nō diſtinguuntur per habitudinem ad obiectum. Probatur aſſumptum quo ad priorem partem, quia idem color & intelligitur intellectu, & cernitur viſu. Quo ad poſteriorem; quia candor, & nigredo differunt ſpecie; & tamen ambo ſub eandem ſpecie potentiam cadant, nimirum ſub aſpectum.

3 Tertiò: Intellectio habet pro termino verbum per eam expreſſum, & rem; quam intelligimus; vel igitur intellectio capit ſpeciem à verbo tantùm, vel à re intellecta tantùm, vel ab vtroque. Non à verbo, vel à re intellecta tantum, cùm ad vtrumque terminetur; nō ab vtroque, cùm verbum, & res cognita differant ſpecie, & vnus ſpecie actus non poſſit ferri in duos ſpecie terminos. Nullo igitur pacto intellectio diſtinguitur ſpecie per terminum; quod ſimiliter de ceteris actibus intellectus dicendum erit. Ex quo ſequitur, nec potentias diſtingui per actus; cùm eadem ſit ratio actuum ad terminos, quæ potentiarum ad actus.

ARTICVLVS II.

Po.e:tias diſtingui per actus, et obiecta, neque argumenta in aduerſum adducta vim habere.

Per actus & obiecta potētiæ diſtinguunt.

HAec tamen argumēta nihil obſtant, quo minus cum cōmuni philoſophantiū ſchola tueamur, potentias diſtingui per actus, & obiecta. Cuius aſſertionis ea potiſſimùm ratio eſt, vt explicat D. Thom. 1. par. quæſt. 77. art. 3. quia cùm vnaquæq; potentia actiua ſuapte natura referatur ad actum, & obiectum; neceſſe eſt, vt in ordine ad illa rationem ſuam, & eſſentiam habeat, proindeque vt ab ijs diſtinctionem ſortiatur. Atque hinc eſt quod potentiæ non niſi per actus, & obiecta ritè definiuntur. Quod ſignificauit Ariſtoteles hoc in lib. cap. 4. tex. 33. cū docuit, actus, & obiecta eſſe ratione, ſeu definitione priora potentijs.

> Lege etiā D. Th. in 1. d. 17. q. 1. art. 4. & in 2. d. 44. q. 2. ar. 1. Cai. 1. p. q. 77. ar. 3. Ferr. lib. 4. cont. Gēt. cap. 24.

Ceterùm difficultas non parua eſt, quo pacto hæc diſtinctio ſumenda ſit; quam difficultatem duobus primis ſuperioris articuli argumentis explicuimus. Aduertendum igitur eſt, obiectum cuiuſque potentiæ dupliciter ſpectari poſſe. Videlicet, materialiter, ſeu vt res quædam eſt, verbi gratia, candidum, qua candidum, ſecundum ſuam naturam: vel formaliter, id eſt, ſecundum eam rationem, qua cadit ſub potentiam, & ad ipſum potentia refertur, quæ ratio dicitur viſibilitas. Quod pari ratione de ceteris obiectis comparatione ſuarum potentiarum exiſtimandum eſt.

> Obiectum cuiuslibet potentiæ, vel materialiter, vel formaliter conſiderari pōt.

Deinde haud ignorabis, actus, qui ab aliqua potentia vna ſecundum ſpeciem, egrediuntur, eſto alioqui inter ſe ſpecie diſtinguantur, vt viſio albi, & viſio nigri; omnes tamen ſubordinari vni rationi formali ſpecificæ obiecti adęquati totius potentię, ſub qua in obiectum tendunt; quæ ratio in obiecto viſus eſt viſibile, in obiecto intellectus, intelligibile, ſimiliterque in ceteris. At enim hæc ratio formalis non vnit prædictos actus in vnam differentiam ſpecificā eſſentialem; id enim haudquaquam fieri poteſt, alioqui deciderēt à propria natura, vel differrent, & non differrent inter ſe ſpecie, quæ eſt aperta repugnantia; ſed dicuntur ij actus eiuſmodi rationi formali ſi ſpecificæ ſubordinari, quatenus ſub ea in obiectum feruntur. Atque hinc eſt, quòd viſio albi, & viſio nigri ſecundum ſe ſpectatæ, & prout tendunt

> Actus vni potentiæ ſpecie diuerſi vni rōni formali ſpecificę ſubordinantur.

in

Digitized by Google

in ſua peculiare obiecta in ſe ſumpta differunt ſpecie, prout verò ferũtur in eadem, vt ſtant ſub r≈:one ſpecifica obiecti adæquati viſus, quę dicitur viſibilitas, cenſentur vnius ſpeciei, non quidem in ſe; nec enim poſſunt in vnam ſpeciem infimam contrahi, vt diximus, ſed eo pacto, quo homo, & nix, quatenus affecta candore, conueniunt in vnam ſpeciem infimam, ſeruatis interim intrinſecis naturarum ſuarum differentijs.

Quomodo actus eiuſdẽ potentiæ. ſpecie differẽtes, vnius rõnis, eſſe cẽſeantur.

His ita conſtitutis, cùm dicimus, potentias diſtingui per actus, & obiecta, ſumenda ſunt obiecta formaliter; & actus prout tendunt in obiectum ſecundum prædictam formalem rationem: quæ ratio ſemper eſt vna ſecundum ſpeciem, vbi potentia vnius ſpeciei eſt. Quanquam hoc intereſt, quòd potentia intelligendi in homine, verbi gratia, eſt vnius ſpeciei logicè, atque intrinſecè: eius verò actus ſpectati ſecundum eam conſiderationem, quam diximus, ſunt omnes vnius ſpeciei Phyſicæ tantùm, ac ſecundum extrinſecam denominationem à ratione illa formali, quam in obiecto reperiunt. Qui tamen alioqui ſecundum ſuas peculiares differentias, quibus intrinſecè conſtituuntur, poſſunt ad diuerſas ſpecies Logicas pertinere, vt intellectio lapidis, & intellectio leonis-. Petes tamen, quo pacto deprehendi poſſit, rationem formalem obiecti eſſe vnam ſpecie, ex qua debeat colligi, potentiam eſſe ſpecie vnam.

Ex modo, quo obiectum potẽtiã immutat, deprehenditur, eius rationem formalem eſſe vnam.

Reſpondemus, id deprehendi ex modo, quo obiectum potentiam immutat. Ab eo enim ſumitur vnitas prædictæ rationis formalis. Itaq; ſi is ſpecie vnus ſit; tam ratio formalis obiecti, quàm potentia erit vna ſecundum ſpeciem. Vnde, quia, e.g. omne viſibile habet eundem modũ immutandi aſpectum; viſibile ſecundum rationem formalem eſt vnum ſpecie, & facultas videndi in omnibus animãtibus eſt vnius ſpeciei, diuerſa tamen à facultate audiendi, quia aliter hæc ab audibili, aliter illa à viſibili immutatur. Quod in pro-

A greſſu, cum de ſenſuum diſtinctione diſſeremus, planũ fiet. Similiter intellectus humanus eſt vnus ſpecie, quia vnus tãtum modus inuenitur, quo is ab obiecto immutatur, nimirum, per phantaſmata, quorum ope, & miniſterio intelligibiles rerum imagines in eo imprimũtur. Ex quo iam facilè perſpicies, cur potentia à prædicta rõne formali intrinſecè, ac Logicè ſpeciem capiat: & tamen
B actiones eiuſdem potentiæ non niſi phyſicè, & extrinſecè conuenientiã in vna quaſi ſpecie ab ea mutuentur. Nimirum, quia ratio illa immutandi per ſe primò, ac directò pertinet ad potentiam, quæ immutatur, non ita verò ad actiones potentiæ.

Exiſtit tamen adhuc circa hæc dubium minimè diſſimulandum, videlicet, qui fieri poſſit, vt, v. g. intelligibilitas ſit ratio vna ſecundum ſpe-
C ciẽ, cùm prædicetur in quid de multis intelligibilitatibus ſpecie diſtinctis, videlicet, de ea, quę conuenit lapidi, & ea, quæ competit leoni, quæ non poſſunt non ſpecie differre, ſicuti & actiones intelligẽdi, quibus attinguntur. Sed occurrendum, intelligibilitatem (quod de ceteris eiuſmodi rationibus formalibus aſſerẽdum erit) bifariã accipi: nimirum, vel abſolutè, vel vt concernit modũ im-
D mutandi potentiam. Si iuxta priorẽ conſiderationem ſpectetur, dici de multis ſpecie differentibus, nec ita tribuere vnitatem ſpecificam noſtro intellectui; ſi iuxta poſteriorem, eſſe ſpeciem infimam, eoque pacto talẽ vnitatem conferre potentiæ. Hunc in modum videtur nobis intelligendum philoſophicũ effatum de diſtinctione potentiarum per actus, & obiecta: alioqui paſſim inexplicabiles
E nodi in eo occurrunt, in quibus declarandis multi fruſtra laborant.

Quomodo intelligibilitas ſit ſpecie vna.

Solut. 1.

Ad 1. igitur eorũ, quæ initio propoſuimus, reiecta quorundã ſolutione, quæ in eo aſſerebatur dicendum, licet intellectus actiones ſpecie diuerſas edat, ſimiliterq; volũtas, omnes tamen actus intellectus quatenus tendunt in obiecta, vt ſtant ſub ratione intelligibilis, induere ratio-

nem

nem vnius ſpeciei, & omnes ſimiliter actus voluntatis, vt feruntur in obiecta, quatenus ſpectantur ſub ratione volubilis, ac ſecundum iſtiuſmodi conſiderationes, actus intellectus tribuere ſpeciem intellectui, & actus voluntatis voluntati.

2 Ad ſecundum: Obiectum, quod materialiter ſumptum eſt vnius ſpeciei ſortiri poſſe diuerſas rationes formales ſpecie diſtinctas; nam color, prout cernitur, rationem vnam viſibilis: prout intellectu percipitur, rationē vnam intelligibilis obtinet; ſimiliter duo obiecta, quę materialiter ſpectata ſpecie differunt, ſub vnam rationē formalem venire poſ-

A ſunt, vt candor, & nigredo ſub viſibilitatem.

Ad tertium, quoſdam eſſe terminos, ad quos actus ordinātur, vt ędificatio ad domum, intellectio ad rē intellectam; alios, qui ordinantur ad actus ipſos, vt verbum mentis ad intellectionem: ideo enim verbum efformatur, vt per ipſum res intellectui repræſentetur. Dum igitur actus ſpeciem à terminis accipere dicuntur, id de priori genere terminorum intelligi debet; ij enim ſunt, ad quos per ſe actus reſpiciunt, & ad quos tranſcendenti habitudine referuntur.

3 Actiones nō diſtinguuntur per terminos internos, qui ad ipſas ordinātur.

CAPVT IIII.

NEceſſe eſt autem eum, qui de hiſce conſiderationem facturus eſt, quidnam ſit vnumquodque ipſorum accipere, denique quærere, perſcrutariq; de hiſce, quæ ſequuntur, ac comitantur. Quòd ſi dicere oporteat, quid vnumquodque ipſorum ſit, vt, quid ſit intellectiuum, vel ſenſitiuum, vel nutritiuum, anteà dicendum eſt, quidnam ſit intelligere, quid ſentire. Nam operationes, actioneſve, potentijs uiribuſque priores ſunt ratione. Quod ſi ita ſit, atque priùs etiam obiecta, quàm iſta contemplari oporteat; Primùm profectò de illis propter eandem cauſam, vt de alimento, de ſenſibili, de intelligibili determinare oportet. b *Quare de alimento generationeve primò dicendum eſſe videtur. Nutritiua namque anima, & ceteris ineſt, & prima eſt, & maximè communis animæ uis, & potentia, qua cuncta viuentia uiuunt. Cuius ſunt operationes officiave generare, nutrimentoque uti; hęc enim operatio maximè omnium operationum uiuentibus eſt naturalis, uiuentibus inquam hiſce, quæ ſunt perfecta non membris capta, quæque non ſine ſemine oriuntur: unumquodque, inquam, aliud ſibi ſimile procreare, animal quidem animal, planta autem plantam, ut ſint ſemper hoc pacto, conditionemque ſubeant quo ad poſſunt diuinam.* c *Id enim ipſum appetunt uniuerſa, gratiaque ipſius omnia agunt quæcunque ſecundum naturam agunt.* d *Duplex eſt autem id, cauſa cuius cetera fiunt, atque unum eſt quo, alterum cui. Cum igitur ſemper eſſe, conditionemq. diuinam ſubire continuatione nequeant animantia, quia fieri nequit, ut caducorum, atque mortalium quicquam idem unumque numero ſemper permaneat: ut unumquodque poteſt, ſic æternitatis conditioniſque diuinæ particeps eſt, aliud quidem magis, aliud autem minus, permanetque non ipſum, ſed tale, quale eſt ipſum, numero quidem non unum, ſpecie autem unum.*

Tex. 33. Tex. 34. Tex. 35.

Eſt

Tex.36. *e Eſt autem anima corporis cauſa, principiumq́; viuentis. Atqui cum*
multifariam hæc dicantur, anima pari modo tribus determinatis modis
cauſa eſt. Nam eſt ea cauſa, à qua profluit motus, eſt etiam gratia cuius
cetera fiunt: & inſuper, vt forma corporum animatorum ſubſtantiave.
Tex.37. *Atque cauſam vt ſubſtantiam animantium eſſe, non eſt obſcurum. Cau-*
ſam namque cunctis, vt ſint, formam ipſam, atque ſubſtantiam eſſe pa-
tet. At viuere viuentium eſt eſſe, cuius ſanè cauſa eſt, vt conſtat, atque
principium anima. Præterea actus eius, quod eſt potentia, ratio eſt eiuſ-
dem. At anima viuentis eſt corporis actus. Patet etiam, animam eſſe
cauſam, vt id gratia cuius cetera fiunt. Nam vt mens, ſic & natura ali-
cuius gratia facit, quod quidem ipſius eſt finis, atque tale eſt in ipſis vi-
uentibus anima, & ſecundum naturam. Vniuerſa namque naturalia cor-
pora, tàm animalium, q̃ etiam plantarúm ipſius animæ ſunt inſtrumenta.
Quo fit, vt ipſæ ſint animæ, ſine controuerſia, gratia. Duplex eſt aũt id, vti
diximus, cauſa, cuius cetera fiũt, atq; vnum eſt quo, alterum cui. At verò
conſtat, animam id etiam eſſe. Vnde primũ motus ad locum accõmodatus
emergit. Verùm hæc vis non vniuerſis ineſt viuentibus. Fit etiam per ani-
mam, & alteratio, & accretio: ſenſus enim alteratio quædam eſſe vide-
tur, ſentitq́; nihil, quod non habeat animam. Eadem eſt de accretione de-
crementove ratio. Nihil enim incrementa naturaliter decrementave
ſuſcipit, quod non nutriatur, & nihil prorſus nutritur, quod non vitæ par-
Tex.38. *ticeps ſit. f Atq; hac in parte ſententia Empedoclis eſt poſt habenda, qui*
quidem hoc non rectè dixit, ac addidit, ideo incrementa plantas ſuſcipe-
re, tum in radicibus infra, tum in ramis etiam ſupra, quia terra deorſum
ſuapte natura, & ignis ſurſum identidem pergit. Primùm namque non re
ctè accipit in plantis differentias dictas, infra inquam, ac ſupra. g Non
enim eadem ſunt omnium rerum, & vniuerſi, ſupra & infra. Sed quam
habet rationem in animalibus caput, eam ſubeunt in plantis radices, ſi in-
Tex.39. *ſtrumenta diuerſa, vel eadem operationibus officiiſve dicere aſſereréq;*
oportet. h Deinde quid eſt, quod continet terram ignemve, quæ quidem
in contraria loca feruntur? diſtrahentur enim profectò, niſi aliquid ſit,
quod ipſa prohibeat atq; detineat. Quòd ſi ſit aliquid: id eſt profectò ani-
ma ipſa, quo fit, vt ipſa ſit augendi cauſa, nutriendive, non elementa, quẽ-
Tex.40. *admodum ille putabat. i Sunt autem, quibus ipſius ignis natura cauſa ſim-*
pliciter nutritionis & accretionis eſſe videtur. Ipſe namque ſolus omnium
Tex.41. *corporum, aut elementorum nutriri, ac augeri videtur. Quapropter &*
in plantis, & in animalibus putabit quiſpiam, ignem id ipſum eſſe, quod
operatur, verùm non ita eſt. Sed cum comitetur cauſam, eſt ob id ipſum
quodammodo, nõ ſimpliciter cauſa, ſed talis eſt potius anima. Nam ignis
quidem accretio in infinitum progreditur, & eo vſque fit, quo vſque ſit
combuſtibile, at eorum omnium, quæ natura conſtant, eſt finis tam ma-
gnitudinis, quàm accretionis, & hæc animæ ſunt, non ignis, & rationis
Tex.42. *potiùs, quàm materiæ. K Cùm autem eadem vis animæ ſit & nu-*
triendi, & generandi, primùm de alimento determinare neceſſe eſt.

Hæc

Hæc enim à ceteris potentijs hoc opere atque munere ſeiungitur. l *Vi-* Tex. 43.
detur itaque contrarium eſſe contrario nutrimentum, at non cuilibet
quoduis, ſed id ei, quorum alterum ex altero nō ſolum mutuò generatur,
ſed incrementa etiam ſuſcipit. Complura namq; contrariorum fiunt qui-
dem ex ſeſe mutuò: ſed non à ſuis omnia contrarijs incrementa ſuſcipiūt,
vt ex ægrotante fit ſanum. At verò nec illa modo eodem ſibi mutuò nu-
trimentum eſſe videntur, ſed aqua quidem alimentum eſt igni, ignis au-
tem non nutrit aquam. Etenim in ſimplicibus corporibus horum alterum
alimenti, alterum eius, quod nutritur, maximè ſubire rationem videtur.
m *Verum enim is locus dubitationem habere videtur. Sunt enim qui di-* Tex. 44.
cunt ſimile ſimili nutriri, quemadmodum & accreſcere. Quibuſdam au-
tem (vti diximus) non hæc ſententia, ſed contraria placet, cenſentque iſti
non ſimile ſimili, ſed contrario, contrarium; aliter etenim fieri nequit, vt
inquiunt, vt à ſimili ſimile patiatur. Alimentum autem mutatur, atq; di-
geritur, mutationemque rerum omnium, in oppoſitum, vel in medium eſ-
ſe conſtat. Præterea, nutrimentum quidem aliquid patitur ab eo, quod Tex. 45.
alitur. Hoc autem ab alimento non patitur quicquam, quemadmodū nec
à materia faber, ſed materies, vt patet, à fabro, qui quidem ex otio muta-
tur tantum ad operandum. n *At enim intereſt planè, ſi nutrimentum*
ſit id, quod vltimo tandem adiungitur, atque additur, an non hoc, ſed id,
quod primum ingreditur. Quod ſi vtrumque quidem eſt alimentum, alte-
rum tamen eſt, digeſtum, alterum indigeſtum, vtroque profectò modo,
& contrario contrarium, & ſimile ſimili dicere licet nutriri. Nam ſi vt
indigeſtum ſumatur, contrarium contrario alitur, ſin vt digeſtum, ſimi-
le ſimili nimirum hoc pacto nutritur. Quare patet, illos vtroſque partim
rectè, partim non rectè dicere, atque ſentire. o *Cùm autem nihil nutria-* Tex. 46.
tur, quin habeat vitam, animatum id erit profectò corpus, quod alitur, ea
ſanè ratione, qua eſt animatum. Quare & nutrimentum ad animatum
per ſe refertur, & non per accidens. Atqui diuerſa eſt alimenti ratio, vt Tex. 47.
nutrit, & auget. Nam vt ipſum alimentum, quantum eſt, quoddā, auget,
vt eſt hoc aliquid, & ſubſtantia; nutrit. Conſeruat enim ſubſtantiā, & eſt
eo vſque profectò, quo vſque nutritur. Efficit præterea generationem ac
ortū, non eius quod alitur, ſed talis; quale eſt id, quod nutritur; iam enim
eſt ipſa ſubſtantia, & nihil ſe ipſum generat, ſed conſeruat. p *Quare ta-* Tex. 48.
le quidem animæ principium, vis eſt talis, ut id conſeruet, quod ipſam ha-
bet, ea nimirum ratione, qua ipſam habet. Alimentū autem ad operandū
præparare uidetur. Quapropter alimento priuatū eſſe non poteſt. At ue- Tex. 49.
rò, cū hoc in officio tria ſint hæc, neceſſarioq; cōcurrāt, inquā, quod nutri-
tur, & quo nutritur, & quod nutrit, id quidē qd nutrit, eſt ipſa anima pri-
ma. Id autem, quod nutritur, corpus eſt, quod ipſam animam habet, at id,
quo nutritur, ipſum eſt alimentum. q *Atque cùm ſit par, uniuerſas à fi-*
ne res appellare, finisq; huius animæ ſit generatio talis, quale eſt, id quod
ipſam habet, erit anima prima profectò principium generandi tale, qua-
le eſt id, quod hanc ipſam animam habet. r *Id autem, quo nutrit anima,* Tex. 50.

duplex.

duplex eſt: quemadmodum & id, quo gubernator gubernat. Manus inquam, & clauus, atque aliud mouet, atque mouetur, aliud mouet tantùm. f Neceſſe eſt autem omne nutrimentum naturæ ſit talis, quæ digeri poſſit. At digeſtionem efficit calor. Quapropter omne animal habet calorem. Quid igitur ſit alimentum ipſum, uniuerſaliter diximus, poſtea uerò de ipſis exactius perſcrutabimur.

CAPITIS QVARTI EXPLANATIO.

N*eceſſe a eſt.*] Enumeratis ſuperiori capite animæ potentijs, ad ſingularum explicationem accedit: ac primùm, quem doctrinæ ordinem, ad exquiſitam animæ notitiam, ſequi velit, proponit, atque, declarandum eſſe, quidnam ſit quæque potentia, & quæ eam comitentur: id eſt, accidentia, organa, aliaque his ſimilia, tum ad conſtituendam cuiuſque potentiæ definitionem diſquirendum priùs, quinam ſit eius actus, & ante actum, quodnam ſit obiectum, in quod tendit.

Viuere ab aĩa vegetatiua primò eſt.

Quæ cõditiones ad generandũ neceſſariæ ſint.

b *Quare de alimento.*] Acturus de anima vegetatrice, quæ ceteris communior eſt, vt traditam à ſe methodum ſeruet, ait, differẽdum ſibi priùs eſſe de alimento, quod eſt nutritionis obiectum, itemque de generatione, ceteriſque actibus altricis animæ. Eſſe verò animam vegetatiuã ceteris communiorem, ex eo ſuadet, quia viuere, quod omnibus viuentibus commune eſt, ab illa primò tribuitur. Item, quia procreare ſibi ſimile, quod viuentibus non ſolùm commune, etſi non omnibus, ſed maximè eſt naturale, ab illa etiam proficiſcitur. Ait autem, hanc actionem ijs duntaxat viuentibus competere, in quibus tres cernuntur conditiones. Prima eſt, vt iam ad perfectum ſtatum peruenerint, id eſt, vt ſint in ætate ad generandum accommodata: vnde eſt, quòd pueri non generant. Secunda; vt defecta, ſeu mutila non ſint, *alijſvè* cauſis, aut naturæ vitijs impedita. Tertia; ne ſint ſpontè genita, qualia ſunt, quæ ex putrefactione oriuntur, vt vermes, & culices, hæc enim plerumque non generant, in quam ſententiam lege, quæ ſcripſimus lib. 2. de cœlo, c. 7. q. 7. art. 2.

Anima formalis, finalis, & efficiens cauſa eſt.

c *Id enim ipſum.*] Generandi actionem maximè naturalem eſſe probat ex fine. Nituntur enim animantes illius interuentu, quoad poſſunt, perennitatem obtinere, & æmulari immortalitatem diuinæ naturæ, ad quam ingenita propenſione aſpirant.

d *Duplex eſt autem.*] Obiter admonet, cùm finis ſit duplex, finis cuius, ſeu quo, id eſt, ad quem directò pergitur; & finis cui, hoc eſt, cui res comparatur: perpetuitatem eſſe finem quo viuẽrium, id eſt, quem vnumquodq. viuens per generationem aſſequi contendit: ipſum autem viuens eſſe finem cui. Aduertit autem, non omnia viuentia ex æquo æternitatis participationẽ ſortiri; ſed alia magis, alia minus, licèt omnia, quia numero non poſſunt, ſaltem ſecundũ ſpeciem, ſe ipſa conſeruare nitantur. Lege, quæ in hanc ſententiam luculentè diſſeruit Boetius, li. 3. de conſolatione philoſophiæ, proſa 11.

e *Eſt autem anima.*] Docet, animam in triplici genere cauſam eſſe. Formalem, tum quia per eam viuentia intrinſecè habent ſuum eſſe ſubſtantiale; tum quia eſt actus primus corporis organici. Finalem, quia, vt is, qui ratione, & arte operatur v. g faber, materiam gratia artificialis formæ apparat: ita natura propter formam naturalem, quæ in rebus viuentibus eſt anima, materiam exornat, ac diſponit: & eius gratia, tanquam propter finem cui, tantam membrorum varietatem, & organorum diſtinctionem effingit. Id quod Ariſt. 1. de partibus anim. c. 5. & lib. 4. de gener. animal. c. 1. & Gal. 1. de vſu partium declarant. Efficientem denique, quia adminiſtrat actiones viuentibus proprias, vt lationem, quia abſq; mouentur: etſi hæc facultas non omnibus inſit: item ſen-

ſionem.

tionem, quæ alteratio quædam impropria eſt, & accretionem, cæteraque id genus munia, quæ rebus tantùm animatis competunt.

f *Atque has in parte.*] Ex dictis occaſionem ſumit coarguendi veteres Philoſophos: atque in primis Empedoclem, qui cauſam accrementi plantarũ aiebat eſſe elementa: terram infra in radicibus: ignem ſupra ramis: Ita vt radices à terra deſcendente, rami ab igni ſuperiorem locum capeſſente augeſcerent. In quo dupliciter errabat. Primùm, quia ſuperiorem, & inferiorem locum in plãtis non rectè aſſignabat. Deinde, quia viuentium accretionem non in animam, ſed in elementa, vt in cauſam effectricem perperam referebat.

Empedocl. cauſã accretionis plantarum elementa eſſe cõmentus fuit.

g *Non enim eadem ſunt.*] Quòd radices non ſint inferiores, ſed ſuperiores plantarum partes ex eo oſtendit; quia os, & radices ſunt eadem organa; ſiquidem inſtrumenta dicuntur eſſe eadem, aut diuerſa: quia ſunt eiuſdem, aut diuerſæ operationis principia: at os in animantibus, & radices in arboribus ſunt principia eiuſdem operationis: vtriſque enim alimentum capitur. Cùm igitur os, & caput in animantibus ad ſuperiorem partem ſpectent, etiam in arboribus ad eandem ſpectabunt. Ita verò non reſpondent ſuperiores partes omnium viuentium ſuperioribus partibus vniuerſi: quia in mundo ſuperior locus dicitur, quò tendunt leuia: inferior, quo deſcendunt grauia: omnium autem viuẽtium pars ſupera vergit ad terram, excepto homine, cuius poſitio ſitũ vniuerſi imitatur. Lege, quæ de hac re ſcripſit Ariſt. 1. lib. de hiſt. anim. cap. 13. lib. 2. de cœlo, cap. 2. lib. 4. de part. anim. c. 10. & de iuuentute, & ſenectute, c. 1.

Impugnat. Radices in plãtis ſuperiores partes ſunt.

h *Deinde, quid eſt.*] Oſtendit, cauſam incrementi non eſſe elementa: quia cũ illa natiuam propenſionem ad propria loca habeant, vel aliquid ea continet, & coercet: vel nihil: ſi nihil, oporteret illa confeſtim diſſipari. Si aliquid, id profectò erit principium accretionis, idque erit anima. Quare non eſt motus accretionis ab elementis, ſed à forma ipſorum viuentium.

i *Sunt autem, quibus.*] Refellit ſententiam Leucippi, & Democriti exiſtimantium, ignem nutritionis cauſam eſſe, quòd inter omnia elementa maximè nutriri, & augeſcere videatur: id enim, quod maximè tale eſt, ceteris, vt talia ſint, videtur cauſa eſſe. Fateatur ergo in primis Ariſtoteles, calorem nutritionis munus exequi, non tamen vt principem cauſam: ſed vt inſtrumentariam, qua anima ad præparandum, & decoquendum alimentum vtitur. Tum ita argumentatur: Si ignis nutritionis, & accrementi cauſa eſſet, cùm ipſe ex ſe nulla incrementi lege teneatur, ſed ſemper increſcat, dum ei ſubeſt, quod comburat, ſequeretur, res natura conſtantes, hoc eſt, viuentes (ſumit enim hic naturam pro vita & anima, vt interdum aſſolet) in infinitum augeri poſſe, ita vt nullum etiam magnitudinis terminum ſibi vendicarent, quod falſum eſt, cùm omnibus viuentibus certos limites natura præfixerit. Non igitur ignis nutritionis, & augmenti cauſa eſt, ſed potiùs anima, quæ rem ad congruentem magnitudinem prouehit. Idem in hunc modum confirmat. Terminatio quantitatis rerum viuentium non ad materiam pertinet, quæ ex ſe eſt vaga, & errabunda, ſed ad formam, quæ ſuopte ingenio materiam limitat, ac terminat: atqui anima eſt forma, ignis verò, ceteraq. elementa rationem materiæ in mixtis obtinent: ergo non elementa, ſed anima ipſa nutritionis, & accrementi opifex eſt. De terminis rerum tam viuentium, quàm non viuentium diſſeruimus primo libro Phyſic.

Refellũtur Leucipp. & Democ. qui cauſam nutritionis ignẽ dixerunt.

Nõ materia, ſed forma viuẽtia terminat.

K *Cùm autem eadem vis animæ ſit & nutriendi, & generandi.*] Poſtquam docuit, motum accrementi, & generationem, ac nutritionem eſſe ab anima, incipit diſputare de potentia vegetandi, ad quam pertinent nutritio, & generatio: adde, & augmentatio: quia verò hæ circa alimentum alio, & alio modo verſantur, vt in progreſſu patebit, ac per ordinem ad illud diſtinguuntur, de eo ſibi primum differendum eſſe inquit: quo autem modo intelligendum ſit, prædictam potentiam vnam eſſe in progreſſu expendemus.

l *Videtur itaque contrarium eſſe contrario nutrimentum.*] Affirmat, alimentum

tum debere eſſe contrarium rei, quæ nutritur: ſiquidem mutari in eam debet; omnis autem mutatio eſt inter contraria aliquo modo. Quia verò contrariorum non eadem natura eſt, explicat, quo pacto alimentum debeat eſſe contrarium, nempe non ea ratione, qua ſanum, & ægrum inter ſe contraria ſunt, & vnum in alterum ſimpliciter mutatur: ſed ea, qua vnum ſic alteri eſt contrarium, vt, cùm in illud conuertitur, ipſum augeat, quomodo ſe habeat aer ad ignem, & aqua ad aerem.

Quo pacto alimẽtũ cõtrariũ eſſe debeat rei, quę nutritur.

Aliqui cõtẽdunt debere eſſe ſimile.

Alij oportere eſſe contrariũ.

m *Verùm enim is locus.*] Ad rem magis illuſtrandam vocat in diſceptationem, debeatne alimentum ſimile eſſe rei nutritæ, an contrarium, vt paulò antè docuit. Sunt qui putent, debere eſſe ſimile, quia eiſdem augemur, & nutrimur: diſſimile verò, & contrarium tantùm abeſt, vt augeat, vt diſperdat potiùs, cùm ſemper vnum contrarium alteri perniciem intendat. Alij affirmant, alimentum oportere diſſimile, atque contrarium eſſe: quia nihil niſi à diſſimili, & contrario patitur. conſtat autem, alimentum pati à viuente, dum ab eo immutatur, & decoquitur, etſi viuens ab alimento non patiatur: quemadmodum materia arti ſubiecta variè mutatur, & patitur ab artifice; ipſe verò artifex à materia non patitur, niſi quis paſſionem vocet mutationem à quiete, & otio ad operationem, & actum. Hic aduerte, cùm Ariſtoteles ait, alimentum pati à viuente, non contra, haudquaquam repugnare ſibi in 1. de generat. c. 7. tex. 53. vbi ait, inter alimentum, & rem viuentem dari reciprocam actionem, & paſſionem. Hic enim, vt annotauit Auerroes, com. 45. non abſolutè negat, alimentum agere in ipſum viuens, ſed agere per actionem, qua ipſum in ſe conuertat: illic verò de actione in commune agebat.

Deciditur controuerſia de alimenti ſimilitudine cõtrarietateve cum viuente.

n *At enim intereſt planè, ſi nutrimentum ſit id.*] Componit excitatam controuerſiam aiens, vtriuſque partis aſſertores partim pro veritate ſtare, partim nõ. Nam alimentum ſimile eſſe debet, & diſſimile; contrarium, & non contrarium. Simile, & non contrarium in fine, ſeu poſteaquam concoctum, & digeſtum eſt, idq. probat ratio adducta pro priori opinione. Diſſimile, & contrarium in principio, ſeu cùm adhuc crudum eſt, & incoctum; idq. concludit argumentum poſterioris ſententiæ.

Alimentũ ſecundum ſubſtantiã obiectũ eſt nutritionis, accretionis ſecũdum quantitatem.

Quatenus eſt ſuperfluũ, ad generationẽ pertinet.

o *Cùm autem nihil.*] Quale alimentum ſit, docet, aiens, alimentum habere ordinem per ſe ad animatum: quandoquidem nihil poteſt ali, quod animæ, & vitæ expers ſit. Monet ſubinde, alimentum trifariam ſpectari poſſe. Vno modo, quo ad ſubſtantiam, ſicq. eſt obiectum nutritionis. Oportet enim ſubſtantiæ beneficio partes ſubſtantiales viuentis, quæ actione caloris naturalis perpetuò dilabuntur, reſarciri. Altero ſecundum quantitatem, & ita ſumptum alimentum eſt obiectum accretionis: augeſcit enim res acceſſione quantitatis. Tertiò, quatenus eſt ſuperfluum alimenti, & ita pertinet ad generationem. Seponit enim natura ex eo, quod redundat è nutritione; partem quandam alimenti ex tertia decoctione, quæ in quadam parte corporis ad id deſtinata, ſeminariam, ac generatiuam vim accipit.

Potẽtia nutritiua eſt, qua viuẽs, in quantũ viuens, ſe conſeruat.

p *Quare tale quidem.*] Tradit potentiæ nutritiuæ definitionem, quam dicit, ſumendam eſſe à præſtantiſſimo fine, qui eſt generatio. Ita verò ſe habet definitio. Potentia nutritiua eſt, qua viuens, in quantum viuens, ſe conſeruat. Et quia dixerat, alimentum ad nutritionem præparari, atque adeò nutritionis principium eſſe; explicat, qua ratione vegetatrix anima, ipſumque alimentum diuerſam principij rationem ſortiantur. Etenim anima eſt princeps cauſa efficiens nutritionis; alimentum verò eſt id, quo tanquam materia, & inſtrumento quodam fit nutritio; id verò, quod nutritur, eſt corpus animatum.

Quid ſit anima vegetatrix.

q *Atque enim ſit par, &c.*] Definit vegetatricem animam, non in vniuerſum, ſed eam, quæ ineſt viuenti perfecto, id eſt, quod poteſt ex ſemine progignere ſibi ſimile. Anima, inquit, vegetatrix eſt principium generandi tale, quale ipſa habet; intellige principium primum, ſeu præcipuum: nam minus præcipuum,

Digitized by Google

puum, & proximum, eſt ipſa facultas generationis adminiſtra.

r *Id autem, quo nutrit.*] Quemadmodum, inquit, gubernator duo habet, quorum interuentu nauem regit, nimirum manum, & gubernaculum: Ex quibus manus mouetur a gubernatore, & mouet gubernaculum: ipſum verò gubernaculum iam non mouet aliud quidpiam, quod ſit velut inſtrumentū. Ita anima duo ſibi vendicat, quibus ad nutritionis munus vtitur; videlicet, calorem, & alimentum. Ex quibus calor aſſumitur, & quaſi mouetur ab ipſa anima, & mouet, ſiue alterat alimentum: ipſum verò alimentum non iam vlteriùs mouet quidpiam, quod ſit intermedium ad mouendum aliud. Hæc videtur germana huius loci explicatio, in quo enarrando Græci Expoſitores tum inter ſe, tum à Latinis diſſident. Quorum diſſidium, qui legere volet, conſulat Philoponum, Simplicium, Auerroem, Diuum Thomam, Alexandrum, & Themiſtium.

Calore, & alimento nutritionis munus anima exequitur.

[*Neceſſe eſt.*] Oſtendit, calorem eatenus dici id, quo viuens nutritur, quatenus concoctio caloris opus eſt. Vnde colligit, omni viuenti neceſſarium eſſe calorem, cùm omne viuens nutriatur, & omnis nutritio calore egeat. Concludit, ſe minùs exquiſitè, atque vniuerſaliter tantùm de hiſce rebus in præſenti diſſeruiſſe, acturus videlicet de eiſdem alibi exactiùs. Nam de alimentis animalium, de incremento, decrementoque corporum, de natura ſeminis, deque alijs eiuſmodi in libris de animalibus copioſè diſputat: præterquam quòd de nutritione, & accretione in libris de ortu, & interitu accuratè egit; vbi nos quoque eandem rem ex inſtituto pertractauimus.

Nullũ viuens ſine calore eſt.

QVÆSTIO VNICA.

Vtrum potentiæ vegetatricis animæ inter ſe realiter differant.

ARTICVLVS I.

Opinio exiſtimantium, diſtingui inter ſe realiter.

SVperioribus controuerſijs diſſeruimus cum Ariſtotele de ijs, quæ ad animæ potentias in commune ſpectant: nunc de ſingulis potentijs cum eodem diſputabimus, atque in primis de vegetatricibus, quæ ordine generationis ceteris priores ſunt. Vegetatricis animæ functiones tres recenſuit Ariſtoteles proximo capite, nutritionem, accretionem, & generationem; quarum prima pertinet ad conſeruationem indiuidui: altera ad eius perfectionem, ſecundùm molem corporis: tertia ad propagationem, & conſeruationem ſpeciei. Eſt verò quæſtio, vtrum iuxta numerum harum ope-

Tres aiт vegetantis operationes.

De potẽtia vegetatiua, Gal. in lib. de Facul na. Medic. 1. pr. doct. 6. ca. 2. 3.

A rationum conſtituendæ ſint tres potentiæ realiter diſtinctæ, nutriens, augens, & procreans. Pro parte affirmatiua hæc ſe offerunt argumenta. Primùm, quòd potentia augens diſtinguatur re à nutriente. Cùm viuens peruenit ad ſtatum, ſeu conſiſtentiam, manet ſuperſtes, atque integra virtus nutriens, pereunte augente; ſiquidem viuens quamdiu viuit, nutritur; & tamen poſt ſta-

B tum non iam accreſcit: ergo virtus nutriens diſtinguitur realiter ab augente; alioqui eadem virtus maneret, & non maneret. Deinde; Obiectum nutritionis eſt alimentum, prout eſt ſubſtantia, obiectum accretionis eſt idem alimentum, prout quantum: hæ autem rationes differunt toto genere, vt ſubſtantia, & quantitas: ſed ex tanta diuerſitate obiectorum rectè arguitur diſtin-

C ctio realis in potentia. Igitur facultas nutriens & augens differunt realiter inter ſe. Hanc ſententiam ſecutus eſt Magnus Albertus 2. parte Summæ, de Homine, quæſt. de Motu nutritiuæ, artic. 3. Caietanus hoc in lib. ad tex. 5. Iandunus q. 13. Apol-

Fernel. lib. 5. ſuæ Phyſiolog. c. 3. & 4.

D. Th. 1. p. q. 78. ar. 2.

1. Argum.

2. Argum.

Sũt in hac opi. Alber. Caiet. Iãd. Apollin. Iauellus.

Hanc concluſionem tuetur Durandus in 1. diſtinct. 3. 2. part. diſtinct. queſtione 2. Valleſius lib. 2. Controuerſ. capit. 10. & alij, quibus fauet Ariſtoteles proximo ſuperiori capite, tex. 32. illis verbis; Cùm eadem vis animæ ſit, & nutriendi, & generandi. Aſtruunt verò huius ſententiæ probabilitatem hæc argumenta: Ab eadem facultate oriri poteſt generatio totalis, & partialis; ſed nutritio eſt generatio quædam partialis: ergo ab eadem potentia, à qua hæc oritur, poteſt illa oriri; maximè cùm vtraque ſimilibus accidentibus materiam diſponat, vtraque formam vniat, introducatque in materiam; altera in totam, altera in partem. Item: per eundem calorem gignitur de nouo ignis, & poſtea aggeneratur, conuerſa in ipſius ſubſtantiam materia combuſtibili: ergo & viuens per eãdem facultatem poterit ex integro produci, & poſt productionem nutriri. Non eſt enim, cur putemus, maiorem eſſe ad hoc præſtandum vim caloris in igni, quàm nutrientis facultatis in viuente.

Hactenus probatum à nobis fuit, neque facultatem augentem, neque generantem à nutriente realiter diſtingui. At enim ex eo facilè quiuis intelliget, ſi potentia generans, & augens inter ſe conferantur, eas etiam inter ſe re ipſa non differre; ſiquidem non differunt à nutriente. Namque in rebus creatis, cum aliqua ſunt idem realiter in vno tertio, inter ſe quoque re ipſa idem ſunt. Eſt igitur potentia nutriens, augens, & generans vna eademque facultas realiter, etſi non ſit negandum, inueniri inter illas formalem diſtinctionem; vt conſtat ex diuerſis earum definitionibus, quæ proximo capite ab Ariſtotele aſſignatæ ſunt.

Soluũtur argumẽta, quæ vim augẽtem, & nutrientem realiter diſtinguebant.

Nunc partium aduerſariarum argumentis reſpondeamus. Ad primũ eorum, quæ oſtendere contendebãt, vim augentem à nutriente diſtingui; negandum eſt, cùm viuens ad ſtatum peruenit, extingui facultatem augentem. Quicquid aſſerat Galenus in libro de Nutrimento. Licèt enim non

Soluit. 1.

A iam plus reponat, quàm dilabatur; adhuc remanet eadem virtus, minùs tamen firma, ac robuſta, quam anteà. Quemadmodum eadem potentia videndi in Socrate iuuene perſpicacius & acutius intuetur, quàm in eodem iam ſene. Itaque non eſt admittendum, poſt ſtatum manere ſimpliciter, ac non manere eandem virtutem nutricem; ſed manere eandem, minus fortem, ac validam.

B Ad ſecundum reſpondemus; quãuis actus augendi, & nutriendi ferantur in obiecta toto diuerſa genere: non tamen eam diuerſitatem ſufficere ad arguendam potentiam realiter diſtinctam, quando actus ſunt inter ſe ſubordinati, ac neceſſariò coniuncti, modo ſuperius explicato.

Soluitur 2.

Diluũtur rõnes allatæ pro diſtinctione inter potẽtiam generandi, & nutriendi.

Solutio 1.

Ad primam verò rationem earum, quibus videbatur oſtendi, generandi potentiam diſſidere realiter à nutritiua, dicimus, potentiam generandi habere pro obiecto alimentum, C quatenus interuentu illius generatur aliud quid ſimile in ſpecie: facultatem verò augendi habere etiam pro obiecto alimentum; ſed prout acceſſu illius aggeneratur ipſummet viuens; ex hac tamen diuerſitate non colligi diſtinctionem realem in potẽtia; neq; id ab Aduerſarijs probari.

Solut. 2.

Ad ſecundam dicendum, vbicumD que datur virtus nutriens dari etiam gignentem, cùm ſit vna & eadem facultas; ſed non vbicumque datur actus nutriendi poſſe confeſtim dari actum generandi: tum quia maior perfectio requiritur in viuente ad hunc actum, quam ad illum, vt cum Ariſtotele in contextu docuimus: tum quia fieri poteſt, vt facultas, quę diuerſos actus ſibi vendicat, impediatur aliquando, ne in aliquem vnũ E eorum exire queat; eſto, alios interim exerceat. Verbi gratia, eadem vis, vt in libris de Generatione diſſeruimus, & attrahit alimẽtum, & ipſum retinet; quemadmodum eadem virtus magnetis ferrum allicit, demoraturque; & tamen nonnunquam ex morbo euenit, vt virtus illa attractoria in viuente priorem actum administret, non tamen poſteriorem.

linaris quæſt. 9. Iauellus quæſt. 18. & alij, quibus videtur ſuffragari D. Thomas 1 par. quæſt. 78. art. 2. & quæſt. 79. art. 7. lib. 2. contra Gentes, cap. 89.

Qui potentiã generãtẽ à nutriẽte realiter diſtinguãt.

Quòd verò attinet ad potentiam generantem, plerique eam ſimiliter diſtinguunt à nutriente. M. Albertus hoc in libro, tract. 2. cap. 6. & 2. par. Summæ, quæſt. de Vegetabili, art. 2. Aegidius Quodlib. 3. quæſt. 12. Caietanus ad cap. 4. huius libri, Ferrarienſis ibid. q. 7. Iandunus quæſt. 13. Fernelius lib. 5. ſuæ Phyſiologiæ, cap. 3. & alij: potis ferè eſt, quod ſu-

1. Argum. perioris. Nam obiectum facultatis generantis eſt alimentum, prout aptum, vt viuens illius internentu procreet ſibi ſimile; quæ ratio, vt ex dictis conſtat, diuerſa eſt ab ea, quam in alimento virtus nutriens ſpectat.

2. Argum. Item virtus nutriens datur abſque gignente, vt in ijs, quorum ætas effœta iam eſt, & in nonnullis, qui vel naturæ defectu, vel ob alias cauſas gignendi carent facultate, qui tamen perpetuò nutriuntur; ſed quæ ita ſunt affecta, vt vnum inueniatur ſine alio, realiter differunt: ergo, &c. Deinde poteſt eadem opinio ita cõ-

3. Argum. firmari; Quando alicui potentiæ conuenit aliqua operatio, quæ alteri non conuenit, eæ potentiæ diſtinguuntur realiter; ſed potentiæ generanti competit aliqua operatio, quæ non competit nutrienti: ergo. Probatur minor, quia potentiæ generanti competit formatio membrorum, quæ eſt præcipua diſpoſitio; & præparatio ad introducendam formam viuentis: & tamen hæc operatio non conuenit facultati nutrienti; quandoquidem ſi alicui abſcindatur brachium, non reſtituitur à facultate nutriente, quæ ſanè id reſtitueret, ſi eſſet eadem cum potentia gignente,

4. Argum. quæ illud primò formauit. Accedit, quòd altrix per totum corpus diffuſa eſt, generans autem certam definitamque ſedem obtinet, videlicet, vbi ſuperfluum alimenti ſeminariã vim accipit. At quæ ſubiecto diſtinguuntur, realiter etiam differunt. Non videtur ergo negandum, facul-

A tatem generandi diſtingui re ipſa à potentia nutriendi.

ARTICVLVS II.

Conſtituitur pars negatiua: diluuntur Aduerſariorum rationes.

1. Concl. *Nõ eſt diſtinctio realis inter nutriẽtem potẽtiã, & augentem.*

Sit huius controuerſiæ prima concluſio: Potentia augens nõ diſtinguitur realiter à facultate nutriente.
B Hanc complexus eſt Durandus in 1. diſt. 3. 2 part. dict. quæſt. 2. Philoponus hoc libro, ad text. 46. Niphus ad text. 42. Valleſius lib. 2. Controuerſ. medic. cap. 20. & alij, Eam verò probat hæc ratio, vt ceteras omittamus: Cùm natura compẽdio ſtudeat, & paucitatem magis, quàm multitudinem affectet, non ſolet potentias, vt nec res alias, abſque neceſſitate multiplicare; ſed nul-
C la neceſſitas cogit multiplicare potentias ad actus augendi, & nutriendi: ergo vna tantùm dabitur potentia, à qua ij adminiſtrentur. Proba-

Actus ſubordinati ab eadẽ potentia eſſe poſſunt.

tur minor, quia cùm aliqui actus ſũt inter ſe neceſſariò coniuncti, & ſubordinati, ab eadem facultate oriri queunt, ſicuti ab eadem lucis vi progreditur illuminatio, & calefactio; quia eiuſmodi calefactio ſubordinatur, ac neceſſariò coniungitur illu-
D minationi. Cùm igitur actus augendi, & nutriendi ſint inter ſe ſubordinati, ac neceſſariò coniuncti; ab vna eademque facultate oriri poterunt. Aduerte autem, cùm dicimus, actum nutriendi neceſſariò coniungi cum actu augendi, non accipi à nobis augendi actum pro eo, quo viuens ad maiorem quãtitatem promouetur; conſtat enim, hunc non neceſſariò dari, quamdiu viuens nu-
E tritur; ſed ſumi pro eo, quo viuens quantitatem acquirit, ſiue maiorem, quam deperdit, ſiue æqualem, ſiue minorem. Quo pacto accretio, id eſt, acquiſitio nouæ quantitatis, perpetua nutritionis comes eſt.

2. Concl.

Secunda concluſio: Probabilius eſt, potentiam generandi non diſtingui realiter à potentia nutriendi.

Hanc

Hanc concluſionem tuetur Durandus in 1. diſtinct. 3. 2. part. diſtinct. quęſtione 2. Valleſius lib. 2. Controuerſ. capit. 10. & alij, quibus fauet Ariſtoteles proximo ſuperiori capite, tex. 32. illis verbis; Cùm eadem vis animæ ſit, & nutriendi, & generandi. Aſtruunt verò huius ſententiæ probabilitatem hæc argumenta: Ab eadem facultate oriri poteſt generatio totalis, & partialis; ſed nutritio eſt generatio quædam partialis: ergo ab eadem potentia, à qua hæc oritur, poteſt illa oriri; maximè cùm vtraque ſimilibus accidentibus materiam diſponat, vtraque formam vniat, introducatque in materiam; altera in totam, altera in partem. Item: per eundem calorem gignitur de nouo ignis, & poſtea aggeneratur, conuerſa in ipſius ſubſtantiam materia combuſtibili: ergo & viuens per eãdem facultatem poterit ex integro produci, & poſt productionem nutriri. Non eſt enim, cur putemus, maiorem eſſe ad hoc præſtandum vim caloris in igni, quàm nutrientis facultatis in viuente.

Hactenus probatum à nobis fuit, neque facultatem augentem, neque generantem à nutriente realiter diſtingui. At enim ex eo facilè quiuis intelliget, ſi potentia generans, & augens inter ſe conferantur, eas etiam inter ſe re ipſa non differre; ſiquidem non differunt à nutriente. Namque in rebus creatis, cum aliqua ſunt idem realiter in vno tertio, inter ſe quoque re ipſa idem ſunt. Eſt igitur potentia nutriens, augens, & generans vna eademque facultas realiter, etſi non ſit negandum, inueniri inter illas formalem diſtinctionem; vt conſtat ex diuerſis earum definitionibus, quæ proximo capite ab Ariſtotele aſſignatæ ſunt.

Soluũtur argumẽta, quæ vim augẽtem, & nutrientem realiter diſtinguebant.
Soluit. 1.

Nunc partium aduerſariarum argumentis reſpondeamus. Ad primũ eorum, quæ oſtendere contendebãt, vim augentem à nutriente diſtingui; negandum eſt, cùm viuens ad ſtatum peruenit, extingui facultatem augentem. Quicquid aſſerat Galenus in libro de Nutrimento. Licèt enim non A iam plus reponat, quàm dilabatur; adhuc remanet eadem virtus, minùs tamen firma, ac robuſta, quam antea. Quemadmodum eadem potentia videndi in Socrate iuuene perſpicacius & acutius intuetur, quàm in eodem iam ſene. Itaque non eſt admittendum, poſt ſtatum manere ſimpliciter, ac non manere eandem virtutem nutricem; ſed manere eandem, minus fortem, ac validam.

Soluitur 2.

B Ad ſecundum reſpondemus; quãuis actus augendi, & nutriendi ferantur in obiecta toto diuerſa genere: non tamen eam diuerſitatem ſufficere ad arguendam potentiam realiter diſtinctam, quando actus ſunt inter ſe ſubordinati, ac neceſſariò coniuncti, modo ſuperius explicato.

Diluũtur rõnes allatæ pro diſtinctione inter potẽtiam generandi, & nutriendi.
Solutio 1.

Ad primam verò rationem earum, quibus videbatur oſtendi, generandi potentiam diſſidere realiter à nu- C tritiua, dicimus, potentiam generandi habere pro obiecto alimentum, quatenus interuentu illius generatur aliud quid ſimile in ſpecie: facultatem verò augendi habere etiam pro obiecto alimentum; ſed prout acceſſu illius aggeneratur ipſummet viuens; ex hac tamen diuerſitate non colligi diſtinctionem realem in potẽtia; neq; id ab Aduerſarijs probari.

Solut. 2.

Ad ſecundam dicendum, vbicum- D que datur virtus nutriens dari etiam gignentem, cùm ſit vna & eadem facultas; ſed non vbicumque datur actus nutriendi poſſe confeſtim dari actum generandi: tum quia maior perfectio requiritur in viuente ad hunc actum, quam ad illum, vt cum Ariſtotele in contextu docuimus: tum quia fieri poteſt, vt facultas, quę diuerſos actus ſibi vendicat, impediatur aliquando, ne in aliquem vnũ E eorum exire queat; eſto, alios interim exerceat. Verbi gratia, eadem vis, vt in libris de Generatione diſſeruimus, & attrahit alimẽtum, & ipſum retinet; quemadmodum eadem virtus magnetis ferrum allicit, demoraturque; & tamen nonnunquam ex morbo euenit, vt virtus illa attractoria in viuente priorem actum administret, non tamen poſteriorem.

in ſua peculiare obiecta in ſe ſumpta differunt ſpecie, prout verò feruntur in eadem, vt ſtant ſub ratione ſpecifica obiecti adæquati viſus, quæ dicitur viſibilitas, cenſentur vnius ſpeciei, non quidem in ſe; nec enim poſſunt in vnam ſpeciem infimam contrahi, vt diximus, ſed eo pacto, quo homo, & nix, quatenus affecta candore, conueniunt in vnam ſpeciem infimam, ſeruatis interim intrinſecis naturarum ſuarum differentijs.

Quomodo actus eiuſdē potentiæ ſpecie differētes, vnius rōnis, eſſe cēſeantur.

His ita conſtitutis, cùm dicimus, potentias diſtingui per actus, & obiecta, ſumenda ſunt obiecta formaliter; & actus prout tendunt in obiectum ſecundum prædictam formalem rationem: quæ ratio ſemper eſt vna ſecundum ſpeciem, vbi potentia vnius ſperiei eſt. Quanquam hoc intereſt, quòd potentia intelligendi in homine, verbi gratia, eſt vnius ſpeciei logicè, atque intrinſecè: eius verò actus ſpectati ſecundum eam conſiderationem, quam diximus, ſunt omnes vnius ſpeciei Phyſicæ tantùm, ac ſecundum extrinſecam denominationem à ratione illa formali, quam in obiecto reperiunt. Qui tamen alioqui ſecundum ſuas peculiares differentias, quibus intrinſecè conſtituuntur, poſſunt ad diuerſas ſpecies Logicas pertinere, vt intellectio lapidis, & intellectio leonis. Petes tamen, quo pacto deprehendi poſſit, rationem formalem obiecti eſſe vnam ſpecie, ex qua debeat colligi, potentiam eſſe ſpecie vnam. Reſpondemus, id deprehendi ex modo, quo obiectum potentiam immutat. Ab eo enim ſumitur vnitas prædictæ rationis formalis. Itaq; ſi is ſpecie vnus ſit; tam ratio formalis obiecti, quàm potentia erit vna ſecundum ſpeciem. Vnde, quia, e.g. omne viſibile habet eundem modū immutandi aſpectum; viſibile ſecundum rationem formalem eſt vnum ſpecie, & facultas videndi in omnibus animātibus eſt vnius ſpeciei, diuerſa tamen à facultate audiendi, quia aliter hæc ab audibili, aliter illa à viſibili immutatur. Quod in progreſſu, cum de ſenſuum diſtinctione diſſeremus, planū fiet. Similiter intellectus humanus eſt vnus ſpecie, quia vnus tātum modus inuenitur, quo is ab obiecto immutatur, nimirum, per phantaſmata, quorum ope, & miniſterio intelligibiles rerum imagines in eo imprimūtur. Ex quo iam facilè perſpicies, cur potentia à prædicta rōne formali intrinſecè, ac Logicè ſpeciem capiat: & tamen actiones eiuſdem potentiæ non niſi phyſicè, & extrinſecè conuenientiā in vna quaſi ſpecie ab ea mutuentur. Nimirum, quia ratio illa immutandi per ſe primò, ac directò pertinet ad potentiam, quæ immutatur, non ita verò ad actiones potentiæ.

Ex modo, quo obiectum potētiā immutat, deprehenditur, eius rationem formalem eſſe vnam.

Exiſtit tamen adhuc circa hæc dubium minimè diſſimulandum, videlicet, qui fieri poſſit, vt, v. g. intelligibilitas ſit ratio vna ſecundum ſpeciē, cùm prædicetur in quid de multis intelligibilitatibus ſpecie diſtinctis, videlicet, de ea, quę conuenit lapidi, & ea, quæ competit leoni, quæ non poſſunt non ſpecie differre, ſicuti & actiones intelligēdi, quibus attinguntur. Sed occurrendum, intelligibilitatem (quod de ceteris eiuſmodi rationibus formalibus aſſerēdum erit) bifariā accipi: nimirum, vel abſolutè, vel vt concernit modū immutandi potentiam. Si iuxta priorē conſiderationem ſpectetur, dici de multis ſpecie differentibus, nec ita tribuere vnitatem ſpecificam noſtro intellectui; ſi iuxta poſteriorem, eſſe ſpeciem infimam, eoque pacto talē vnitatem conferre potentiæ. Hunc in modum videtur nobis intelligendum philoſophicū effatum de diſtinctione potentiarum per actus, & obiecta: alioqui paſſim inexplicabiles nodi in eo occurrunt, in quibus declarandis multi fruſtra laborant.

Quomodo intelligibilitas ſit ſpecie vna.

Ad 1. igitur eorū, quæ initio propoſuimus, reiecta quorundā ſolutione, quæ in eo afferebatur dicendum, licet intellectus actiones ſpecie diuerſas edat, ſimiliterq; volūtas, omnes tamen actus intellectus quatenus tendunt in obiecta, vt ſtant ſub ratione intelligibilis, induere rationem

Solut. 1.

nem vnius ſpeciei, & omnes ſimiliter actus voluntatis, vt feruntur in obiecta, quatenus ſpectantur ſub ratione volubilis, ac ſecundum iſtiuſmodi conſiderationes, actus intellectus tribuere ſpeciem intellectui, & actus voluntatis voluntati.

2 Ad ſecundum: Obiectum, quod materialiter ſumptum eſt, vnius ſpeciei ſortiri poſſe diuerſas rationes formales ſpecie diſtinctas; nam color, prout cernitur, rationem vnam viſibilis: prout intellectu percipitur, rationē vnam intelligibilis obtinet; ſimiliter duo obiecta, quę materialiter ſpectata ſpecie differunt, ſub vnam rationē formalem venire poſ- A ſunt, vt candor, & nigredo ſub viſibilitatem.

3 Ad tertium, quoſdam eſſe terminos ad quos actus ordinātur, vt ędificatio ad domum, intellectio ad rē intellectam; alios, qui ordinantur ad actus ipſos, vt verbum mentis ad intellectionem: ideo enim verbum efformatur, vt per ipſum res intellectui repræſentetur. Dum igitur actus ſpeciemā terminis accipere dicuntur, id de priori genere terminorum intelligi debet; ij enim ſunt, ad quos per ſe actus reſpiciunt, & ad quos tranſcendenti habitudine referuntur.

Actiones nō diſtinguuntur p terminos internos, qui ad ipſas ordinātur.

CAPVT IIII.

NEceſſe eſt autem eum, qui de hiſce conſiderationem facturus eſt, quidnam ſit vnumquodque ipſorum accipere, deinde quærere, perſcrutarią; de hiſce, quæ ſequuntur, ac comitantur. Quòd ſi dicere oporteat, quid vnumquodque ipſorum ſit, vt, quid ſit intellectiuum, vel ſenſitiuum, vel nutritiuum, anteà dicendum eſt, quidnam ſit intelligere, quid ſentire. Nam operationes, actionesve, potentijs uiribuſque priores ſunt ratione. Quod ſi ita ſit, atque priùs etiam obiecta, quàm iſta contemplari oporteat; Primùm profectò de illis propter eandem cauſam, vt de alimento, de ſenſibili, de intelligibili determinare oportet. b *Quare de alimento generationeve primò dicendum eſſe uidetur. Nutritiua namque anima, & ceteris ineſt, & prima eſt, & maximè communis animæ uis, & potentia, qua cuncta viuentia uiuunt. Cuius ſunt operationes officiave generare, nutrimentoque uti; hęc enim operatio maximè omnium operationum uiuentibus eſt naturalis, uiuentibus inquam hiſce, quæ ſunt perfecta non membris capta, quæque non ſine ſemine oriuntur: unumquodque, inquam, aliud ſibi ſimile procreare, animal quidem animal, planta autem plantam, ut ſint ſemper hoc pacto, conditionemque ſubeant quo ad poſſunt diuinam.* c *Id enim ipſum appetunt uniuerſa, gratiaque ipſius omnia agunt quæcunque ſecundum naturam agunt.* d *Duplex eſt autem id, cauſa cuius cetera fiunt, atque unum eſt quo, alterum cui. Cum igitur ſemper eſſe, conditionemq. diuinam ſubire continuatione nequeant animantia, quia fieri nequit, ut caducorum, atque mortalium quicquam idem unumque numero ſemper permaneat: ut unumquodque poteſt, ſic æternitatis conditioniſque diuinæ particeps eſt, alind quidem magis, aliud autem minus, permanetque non ipſum, ſed tale, quale eſt ipſum, numero quidem non unum, ſpecie autem unum.*

Tex.33. Tex.34. Tex.35.

Eſt

Tex.36. c *Eſt autem anima corporis cauſa, principiumq́; viuentis. Atqui cum*
multifariam hæc dicantur, anima pari modo tribus determinatis modis
cauſa eſt. Nam eſt ea cauſa, à qua profluit motus; eſt etiam gratia cuius
cetera fiunt: & inſuper, vt forma corporum animatorum ſubſtantiave.
Tex.37. *Atque cauſam vt ſubſtantiam animantium eſſe, non eſt obſcurum. Cau-*
ſam namque cunctis, vt ſint, formam ipſam, atque ſubſtantiam eſſe pa-
tet. At viuere viuentium eſt eſſe, cuius ſanè cauſa eſt, vt conſtat, atque
principium anima. Præterea actus eius, quod eſt potentia, ratio eſt eiuſ-
dem. At anima viuentis eſt corporis actus. Patet etiam, animam eſſe
cauſam, vt id gratia cuius cetera fiunt. Nam vt mens, ſic & natura ali-
cuius gratia facit, quod quidem ipſius eſt finis, atque tale eſt in ipſis vi-
uentibus anima, & ſecundum naturam. Vniuerſa namque naturalia cor-
pora, tàm animalium, q̃ etiam plantarúm ipſius animæ ſunt inſtrumenta.
Quo fit, vt ipſa ſint animæ, ſine controuerſia, gratia. Duplex eſt aũt id, vti
diximus, cauſa, cuius cetera fiũt, atq; vnum eſt quo, alterum cui. At verò
conſtat, animam id etiam eſſe. Vnde primũ motus ad locum accõmodatus
emergit: Verùm hæc vis non vniuerſis ineſt viuentibus. Fit etiam per ani-
mam, & alteratio, & accretio: ſenſus enim alteratio quædam eſſe vide-
tur, ſentitq́; nihil, quod non habeat animam. Eadem eſt de accretione de-
crementove ratio. Nihil enim incrementa naturaliter decrementave
ſuſcipit, quod non nutriatur, & nihil prorſus nutritur, quod non vitæ par-
Tex.38. *ticeps ſit.* f *Atq; hac in parte ſententia Empedoclis eſt poſt habenda, qui*
quidem hoc non rectè dixit, ac addidit, ideo incrementa plantas ſuſcipe-
re, tum in radicibus infra, tum in ramis etiam ſupra, quia terra deorſum
ſuapte natura, & ignis ſurſum identidem pergit. Primùm namque non re
ctè accipit in plantis differentias dictas, infra inquam, ac ſupra. g *Non*
enim eadem ſunt omnium rerum, & vniuerſi, ſupra & infra. Sed quam
habet rationem in animalibus caput, eam ſubeunt in plantis radices, ſi in-
ſtrumenta diuerſa, vel eadem operationibus officijſve dicere aſſerereq́;
Tex.39. *oportet.* h *Deinde quid eſt, quod continet terram ignemve, quæ quidem*
in contraria loca feruntur? diſtrahentur enim profectò, niſi aliquid ſit,
quod ipſa prohibeat atq; detineat. Quòd ſi ſit aliquid: id eſt profectò ani-
ma ipſa, quo fit, vt ipſa ſit augendi cauſa, nutriendive, non elementa, quē-
Tex.40. *admodum ille putabat.* i *Sunt autem, quibus ipſius ignis natura cauſa ſim-*
pliciter nutritionis & accretionis eſſe videtur. Ipſe namque ſolus omnium
Tex.41. *corporum, aut elementorum nutriri, ac augeri videtur. Quapropter &*
in plantis, & in animalibus putabit quiſpiam, ignem id ipſum eſſe, quod
operatur, verùm non ita eſt. Sed cum comitetur cauſam, eſt ob id ipſum
quodammodo, nõ ſimpliciter cauſa, ſed talis eſt potius anima. Nam ignis
quidem accretio in infinitum progreditur, & eo vſque fit, quo vſque ſit
combuſtibile, at eorum omnium, quæ natura conſtant, eſt finis tam ma-
gnitudinis, quàm accretionis, & hæc animæ ſunt, non ignis, & rationis
Tex.42. *potiùs, quàm materiæ.* K *Cùm autem eadem vis animæ ſit & nu-*
triendi, & generandi, primùm de alimento determinare neceſſe eſt.

Hæc

Hæc enim à ceteris potentijs hoc opere atque munere ſeiungitur. l *Vi-* Tex.43.
detur itaque contrarium eſſe contrario nutrimentum, at non cuilibet
quoduis, ſed id ei, quorum alterum ex altero nō ſolum mutuò generatur,
ſed incrementa etiam ſuſcipit. Complura namq́, contrariorum fiunt qui-
dem ex ſeſe mutuò: ſed non à ſuis omnia contrarijs incrementa ſuſcipiūt,
vt ex ægrotante fit ſanum. At verò nec illa modo eodem ſibi mutuò nu-
trimentum eſſe videntur, ſed aqua quidem alimentum eſt igni, ignis au-
tem non nutrit aquam. Etenim in ſimplicibus corporibus horum alterum
alimenti, alterum eius, quod nutritur, maximè ſubire rationem videtur.
m *Verum enim is locus dubitationem habere videtur. Sunt enim qui di-* Tex.44.
cunt ſimile ſimili nutriri, quemadmodum & accreſcere. Quibuſdam au-
tem (vti diximus) non hæc ſententia, ſed contraria placet, cenſentque iſti
non ſimile ſimili, ſed contrario, contrarium; aliter etenim fieri nequit, vt
inquiunt, vt à ſimili ſimile patiatur. Alimentum autem mutatur, atq́, di-
geritur, mutationemque rerum omnium, in oppoſitum, vel in medium eſ-
ſe conſtat. Præterea, nutrimentum quidem aliquid patitur ab eo, quod Tex.45.
alitur. Hoc autem ab alimento non patitur quicquam, quemadmodū nec
à materia faber, ſed materies, vt patet, à fabro, qui quidem ex otio muta-
tur tantum ad operandum. n *At enim intereſt planè, ſi nutrimentum*
ſit id, quod vltimo tandem adiungitur, atque additur, an non hoc, ſed id,
quod primum ingreditur. Quod ſi vtrumque quidem eſt alimentum, alte-
rum tamen eſt, digeſtum, alterum indigeſtum, vtroque profectò modo,
& contrario contrarium, & ſimile ſimili dicere licet nutriri. Nàm ſit vt
indigeſtum ſumatur, contrarium contrario alitur, ſin vt digeſtum, ſimi-
le ſimili nimirum hoc pacto nutritur. Quare patet, illos vtroſque partim
rectè, partim non rectè dicere, atque ſentire. o *Cùm autem nihil nutria-* Tex.46.
tur, quin habeat vitam, animatum id erit profectò corpus, quod alitur, ea
ſanè ratione, qua eſt animatum. Quare & nutrimentum ad animatum
per ſe refertur, & non per accidens. Atqui diuerſa eſt alimenti ratio, vt Tex.47.
nutrit, & auget. Nam vt ipſum alimentum, quantum eſt, quoddā, auget,
vt eſt hoc aliquid, & ſubſtantia; nutrit. Conſeruat enim ſubſtantiā, & eſt
eo vſque profectò, quo vſque nutritur. Efficit præterea generationem ac
ortū, non eius quod alitur, ſed talis; quale eſt id, quod nutritur; iam enim
eſt ipſa ſubſtantia, & nihil ſe ipſum generat, ſed conſeruat. p *Quare ta-* Tex.48.
le quidem animæ principium, vis eſt talis, ut id conſeruet, quod ipſam ha-
bet, ea nimirum ratione, qua ipſam habet. Alimentū autem ad operandū
præparare uidetur. Quapropter alimento priuatū eſſe non poteſt. At ue- Tex.49.
rò, cū hoc in officio tria ſint hæc, neceſſarioq. cōcurrāt, inquā, quod nutri-
tur, & quo nutritur, & quod nutrit, id quidē qd nutrit, eſt ipſa anima pri-
ma. Id autem, quod nutritur, corpus eſt, quod ipſam animam habet, at id,
quo nutritur, ipſum eſt alimentum. q *Atque cùm ſit par, vniuerſas à fi-*
ne res appellare, finiſq. huius animæ ſit generatio talis, quale eſt id quod
ipſam habet, erit anima prima profectò principium generandi tale, qua-
le eſt id, quod hanc ipſam animam habet. r *Id autem, quo nutrit anima,* Tex.50.

duplex

duplex eſt: quemadmodum & id, quo gubernator gubernat. Manus inquam, & clauus, atque aliud mouet, atque mouetur, aliud mouet tantùm. f Neceſſe eſt autem omne nutrimentum naturæ ſit talis, quæ digeri poſſit. At digeſtionem efficit calor. Quapropter omne animal habet calorem. Quid igitur ſit alimentum ipſum, uniuerſaliter diximus, poſtea uerò de ipſis exactius perſcrutabimur.

CAPITIS QVARTI EXPLANATIO.

N*Eceſſe a eſt.*] Enumeratis ſuperiori capite animæ potentijs, ad ſingularum explicationem accedit: ac primùm, quem doctrinæ ordinem, ad exquiſitam animæ notitiam, ſequi velit, proponit, aitque, declarandum eſſe, quidnam ſit quæque potentia, & quæ eam comitentur: id eſt, accidentia, organa, aliaque his ſimilia, tum ad conſtituendam cuiuſque potentiæ definitionem diſquirendum priùs, quinam ſit eius actus, & ante actum, quodnam ſit obiectum, in quod tendit.

Viuere ab aïa vegetatiua primò eſt.

Quæ cõditiones ad generandũ neceſſariæ ſint.

b *Quare de alimento.*] Acturus de anima vegetatrice, quæ ceteris communior eſt, vt traditam à ſe methodum ſeruet, ait, diſſerẽdum ſibi priùs eſſe de alimento, quod eſt nutritionis obiectum, itemque de generatione, ceteriſque actibus altricis animæ. Eſſe verò animam vegetatiuã ceteris communiorem, ex eo ſuadet, quia viuere, quod omnibus viuentibus commune eſt, ab illa primò tribuitur. Item, quia procreare ſibi ſimile, quod viuentibus non ſolùm commune, etſi non omnibus, ſed maximè eſt naturale, ab illa etiam proficiſcitur. Ait autem, hanc actionem ijs duntaxat viuentibus competere, in quibus tres cernuntur conditiones. Prima eſt, vt iam ad perfectum ſtatum peruenerint, id eſt, vt ſint in ætate ad generandum accommodata: vnde eſt, quòd pueri non generant. Secunda; vt defecta, ſeu mutila non ſint, alijſvè cauſis, aut naturæ vitijs impedita. Tertia; ne ſint ſpontè genita, qualia ſunt, quæ ex putrefactione oriuntur, vt vermes, & culices, hęc enim plerumque non generant, in quam ſententiam lege, quæ ſcripſimus lib. 2. de cœlo, c. 7. q. 7. art. 2.

Anima formalis, finalis, & efficiens cauſa eſt.

c *Id enim ipſum.*] Generandi actionem maximè naturalem eſſe probat ex fine. Nituntur enim animantes illius interuentu, quoad poſſunt, perennitatem obtinere, & æmulari immortalitatem diuinæ naturæ, ad quam ingenita propenſione aſpirant.

d *Duplex eſt autem.*] Obiter admonet, cùm finis ſit duplex, finis cuius, ſeu quo, id eſt, ad quem directò pergitur; & finis cui, hoc eſt, cui res comparatur: perpetuitatem eſſe finem quo viuẽtium, id eſt, quem vnumquodq. viuens per generationem aſſequi contendit: ipſum autem viuens eſſe finem cui. Aduertit autem, non omnia viuentia ex æquo æternitatis participationẽ ſortiri; ſed alia magis, alia minus, licèt omnia, quia numero non poſſunt, ſaltem ſecundũ ſpeciem, ſe ipſa conſeruare nitantur. Lege, quæ in hanc ſententiam luculentè diſſeruit Boetius, li. 3. de conſolatione philoſophiæ, proſa 11.

e *Eſt autem anima.*] Docet, animam in triplici genere cauſam eſſe. Formalem, tum quia per eam viuentia intrinſecè habent ſuum eſſe ſubſtantiale; tum quia eſt actus primus corporis organici. Finalem, quia, vt is, qui ratione, & arte operatur v. g. faber, materiam gratia artificialis formæ apparat: ita natura propter formam naturalem, quæ in rebus viuentibus eſt anima, materiam exornat, ac diſponit: & eius gratia, tanquam propter finem cui, tantam membrorum varietatem, & organorum diſtinctionem effingit. Id quod Ariſt. 1. de partibus anim. c. 5. & lib. 4. de gener. animal. c. 1. & Gal. 1. de vſu partium declarant. Efficientem denique, quia adminiſtrat actiones viuentibus proprias, vt lationem, quia abſq; mouentur: etſi hæc facultas non omnibus inſit: item ſenſionem.

tionem, quæ alteratio quædam impropria eſt, & accretionem, ceteraque id genus munia, quæ rebus tantùm animatis competunt.

f *Atque has in parte.*] Ex dictis occaſionem ſumit coarguendi veteres Philoſophos: atque in primis Empedoclem, qui cauſam accrementi plantarũ aiebat eſſe elementa: terram infra in radicibus: ignem ſupra ramis: Ita vt radices à terra deſcendente, rami ab igni ſuperiorem locum capeſſente augeſcerent. In quo dupliciter errabat. Primùm, quia ſuperiorem, & inferiorem locum in plãtis non rectè aſſignabat. Deinde, quia viuentium accretionem non in animam, ſed in elementa, vt in cauſam effectricem perperam referebat.

Empedocles cauſã accretionis plantarum elementa eſſe cõmentus fuit.

g *Non enim eadem ſunt.*] Quòd radices non ſint inferiores, ſed ſuperiores plantarum partes ex eo oſtendit; quia os, & radices ſunt eadem organa; ſiquidem inſtrumenta dicuntur eſſe eadem, aut diuerſa: quia ſunt eiuſdem, aut diuerſæ operationis principia: at os in animantibus, & radices in arboribus ſunt principia eiuſdem operationis: vtriſque enim alimentum capitur. Cùm igitur os, & caput in animantibus ad ſuperiorem partem ſpectent, etiam in arboribus ad eandem ſpectabunt. Ita verò non reſpondent ſuperiores partes omnium viuentium ſuperioribus partibus vniuerſi: quia in mundo ſuperior locus dicitur, quò tendunt leuia: inferior, quo deſcendunt grauia: omnium autem viuẽtium pars ſupera vergit ad terram, excepto homine, cuius poſitio ſitũ vniuerſi imitatur. Lege, quæ de hac re ſcripſit Ariſt. 1. lib. de hiſt. anim. cap. 13. lib. 2. de cœlo, cap. 2. lib. 4. de part. anim. c. 10. & de iuuentute, & ſenectute, c. 1.

Impugnat. Radices in plãtis ſuperiores partes ſunt.

h *Deinde, quid eſt.*] Oſtendit, cauſam incrementi non eſſe elementa: quia cũ illa natiuam propenſionem ad propria loca habeant, vel aliquid ea continet, & coercet: vel nihil: ſi nihil, oporteret illa confeſtim diſſipari. Si aliquid, id profectò erit principium accretionis, idque erit anima. Quare non eſt motus accretionis ab elementis, ſed à forma ipſorum viuentium.

i *Sunt autem, quibus.*] Refellit ſententiam Leucippi, & Democriti exiſtimantium, ignem nutritionis cauſam eſſe, quòd inter omnia elementa maximè nutriri, & augeſcere videatur: id enim, quod maximè tale eſt, ceteris, vt talia ſint, videtur cauſa eſſe. Fateatur ergo in primis Ariſtoteles, calorem nutritionis munus exequi, non tamen vt principem cauſam: ſed vt inſtrumentariam, qua anima ad præparandum, & decoquendum alimentum vtitur. Tum ita argumentatur: Si ignis nutritionis, & accrementi cauſa eſſet, cùm ipſe ex ſe nulla incrementi lege teneatur, ſed ſemper increſcat, dum ei ſubeſt, quod comburat, ſequeretur, res natura conſtantes, hoc eſt, viuentes (ſumit enim hic naturam pro vita & anima, vt interdum aſſolet) in infinitum augeri poſſe, ita vt nullum etiam magnitudinis terminum ſibi vendicarent, quod falſum eſt, cùm omnibus viuentibus certos limites natura præfixerit. Non igitur ignis nutritionis, & augmenti cauſa eſt, ſed potiùs anima, quæ rem ad congruentem magnitudinem prouehit. Idem in hunc modum confirmat. Terminatio quantitatis rerum viuentium non ad materiam pertinet, quæ ex ſe eſt vaga, & errabunda, ſed ad formam, quæ ſuopte ingenio materiam limitat, ac terminat: atqui anima eſt forma, ignis verò, ceteraq. elementa rationem materiæ in mixtis obtinent: ergo non elementa, ſed anima ipſa nutritionis, & accrementi opifex eſt. De terminis rerum tam viuentium, quàm non viuentium diſſeruimus primo libro Phyſic.

Refellũtur Leucippus, & Democ. qui cauſam nutritionis ignẽ dixerunt.

Nõ materia, ſed forma viuẽtia terminat.

K *Cùm autem eadem vis animæ ſit & nutriendi, & generandi.*] Poſtquam docuit, motum accrementi, & generationem, ac nutritionem eſſe ab anima, incipit diſputare de potentia vegetandi, ad quam pertinent nutritio, & generatio: adde, & augmentatio: quia verò hæ circa alimentum alio, & alio modo verſantur, vt in progreſſu patebit, ac per ordinem ad illud diſtinguuntur, de eo ſibi primum differendum eſſe inquit: quo autem modo intelligendum ſit, prædictam potentiam vnam eſſe in progreſſu expendemus.

l *Videtur itaque contrarium eſſe contrario nutrimentum.*] Affirmat, alimentum

tum debere eſſe contrarium rei, quæ nutritur: ſiquidem mutari in eam debet; omnis autem mutatio eſt inter contraria aliquo modo. Quia verò contrariorum non eadem natura eſt, explicat, quo pacto alimentum debeat eſſe contrarium, nempe non ea ratione, qua ſanum, & ægrum inter ſe contraria ſunt, & vnum in alterum ſimpliciter mutatur: ſed ea, qua vnum ſic alteri eſt contrarium, vt, cùm in illud conuertitur, ipſum augeat, quomodo ſe habeat aer ad ignem, & aqua ad aerem.

Quo pacto alimẽtũ cõtrariũ eſſe debeat rei, quę nutritur.

m *Verùm enim is locus.*] Ad rem magis illuſtrandam vocat in diſceptationem, debeatne alimentum ſimile eſſe rei nutritæ, an contrarium, vt paulò antè docuit. Sunt qui putent, debere eſſe ſimile. quia eiſdem augemur, & nutrimur: diſſimile verò, & contrarium tantùm abeſt, vt augeat, vt diſperdat potiùs, cùm ſemper vnum contrarium alteri perniciem intendat. Alij affirmant, alimentum oportere diſſimile, atque contrarium eſſe: quia nihil niſi à diſſimili, & contrario patitur. conſtat autem, alimentum pati à viuente, dum ab eo immutatur, & decoquitur, etſi viuens ab alimento non patiatur: quemadmodum materia arti ſubiecta variè mutatur, & patitur ab artifice; ipſe verò artifex à materia non patitur, niſi quis paſſionem vocet mutationem à quiete, & otio ad operationem, & actum. Hic aduerte, cùm Ariſtoteles ait, alimentum pati à viuente, non contra, haudquaquam repugnare ſibi in 1. de generat. c. 7. tex. 53. vbi ait, inter alimentum, & rem viuentem dari reciprocam actionem, & paſſionem. Hic enim, vt annotauit Auerroes, com. 45. non abſolutè negat, alimentum agere in ipſum viuens, ſed agere per actionem, qua ipſum in ſe conuertat: illic verò de actione in commune agebat.

Aliqui cõtẽdunt debere eſſe ſimile.

Alij oportere eſſe contrariũ.

Deciditur controuerſia de alimenti ſimilitudine cõtrarietateve cum viuente.

n *At enim intereſt planè, ſi nutrimentum ſit id.*] Componit excitatam controuerſiam aiens, vtriuſque partis aſſertores partim pro veritate ſtare, partim nõ. Nam alimentum ſimile eſſe debet, & diſſimile; contrarium, & non contrarium. Simile, & non contrarium in fine, ſeu poſteaquam concoctum, & digeſtum eſt, idq. probat ratio adducta pro priori opinione. Diſſimile, & contrarium in principio, ſeu cùm adhuc crudum eſt, & incoctum; idq. concludit argumentum poſterioris ſententiæ.

Alimentũ ſecundum ſubſtantiã obiectũ eſt nutritionis, accretionis ſecũdum quantitatem.

o *Cùm autem nihil.*] Quale alimentum ſit, docet, aiens, alimentum habere ordinem per ſe ad animarum: quandoquidem nihil poteſt ali, quod animæ, & vitæ expers ſit. Monet ſubinde, alimentum trifariam ſpectari poſſe. Vno modo, quo ad ſubſtantiam, ſicq. eſt obiectum nutritionis. Oportet enim ſubſtantiæ beneficio partes ſubſtantiales viuentis, quæ actione caloris naturalis perpetuò dilabuntur, reſarciri. Altero ſecundum quantitatem, & ita ſumptum alimentum eſt obiectum accretionis: augeſcit enim res acceſſione quantitatis. Tertiò, quatenus eſt ſuperfluum alimenti, & ita pertinet ad generationem. Seponit enim natura ex eo, quod redundat è nutritione; partem quandam alimenti ex tertia decoctione, quæ in quadam parte corporis ad id deſtinata, ſeminariam, ac generatiuam vim accipit.

Quatenus eſt ſuperfluũ, ad generationẽ pertinet.

p *Quare tale quidem.*] Tradit potentiæ nutritiuæ definitionem, quam dicit, ſumendam eſſe à præſtantiſſimo fine, qui eſt generatio. Ita verò ſe habet definitio. Potentia nutritiua eſt, qua viuens, in quantum viuens, ſe conſeruat. Et quia dixerat, alimentum ad nutritionem præparari, atque adeò nutritionis principium eſſe; explicat, qua ratione vegetatrix anima, ipſumque alimentum diuerſam principij rationem ſortiantur. Etenim anima eſt princeps cauſa efficiens nutritionis; alimentum verò eſt id, quo tanquam materia, & inſtrumento quodam fit nutritio; id verò, quod nutritur, eſt corpus animatum.

Potẽtia nutritiua eſt, qua viuẽs, in quantũ viuens, ſe conſeruat.

Quid ſit anima vegetatrix.

q *Atque enim ſit par, &c.*] Definit vegetatricem animam, non in vniuerſum, ſed eam, quæ ineſt viuenti perfecto, id eſt, quod poteſt ex ſemine progignere ſibi ſimile. Anima, inquit, vegetatrix eſt principium generandi tale, quale ipſa habet; intellige principium primum, ſeu præcipuum: nam minus præcipuum,

prium, & proximum, eſt ipſa facultas generationis adminiſtra.

r *Id autem, quo nutrit.*] Quemadmodum, inquit, gubernator duo habet, quorum interuentu nauem regit, nimirum manum, & gubernaculum: Ex quibus manus mouetur à gubernatore, & mouet gubernaculum: ipſum verò gubernaculum iam non mouet aliud quidpiam, quod ſit velut inſtrumentũ. Ita anima duo ſibi vendicat, quibus ad nutritionis munus vtitur; videlicet, calorem, & alimentum. Ex quibus calor aſſumitur, & quaſi mouetur ab ipſa anima, & mouet, ſiue alterat alimentum: ipſum verò alimentum non iam vlteriùs mouet quidpiam, quod ſit intermedium ad mouendum aliud. Hæc videtur germana huius loci explicatio, in quo enarrando Græci Expoſitores tum inter ſe, tum à Latinis diſſident. Quorum diſſidium, qui legere volet, conſulat Philoponum, Simplicium, Auerroem, Diuum Thomam, Alexandrum, & Themiſtium.

Calore, & alimento nutritionis munus anima exequitur.

ſ *Neceſſe eſt.*] Oſtendit, calorem eatenus dici id, quo viuens nutritur, quatenus concoctio caloris opus eſt. Vnde colligit, omni viuenti neceſſarium eſſe calorem, cùm omne viuens nutriatur, & omnis nutritio calore egeat. Concludit, ſe minùs exquiſitè, atque vniuerſaliter tantùm de hiſce rebus in præſenti diſſeruiſſe, acturus videlicet de eiſdem alibi exactiùs. Nam de alimentis animalium, de incremento, decrementoque corporum, de natura ſeminis, deque alijs eiuſmodi in libris de animalibus copioſè diſputat: præterquam quòd de nutritione, & accretione in libris de ortu, & interitu accuratè egit; vbi nos quoque eandem rem ex inſtituto pertractauimus.

Nullũ viuens ſine calore eſt.

QVÆSTIO VNICA.

Vtrum potentiæ vegetatricis animæ inter ſe realiter differant.

ARTICVLVS I.

Opinio exiſtimantium, diſtingui inter ſe realiter.

SVperioribus controuerſijs diſſeruimus cum Ariſtotele de ijs, quæ ad animæ potentias in commune ſpectant: nunc de ſingulis potentijs cum eodem diſputabimus, atque in primis de vegetatricibus, quæ ordine generationis ceteris priores ſunt. Vegetatricis animæ functiones tres recenſuit Ariſtoteles proximo capite, nutritionem, accretionem, & generationem; quarum prima pertinet ad conſeruationem indiuidui: altera ad eius perfectionem, ſecundùm molem corporis: tertia ad propagationem, & conſeruationem ſpeciei. Eſt verò quæſtio, vtrum iuxta numerum harum ope-

Tres aiæ vegetantis operationes.

De potẽtia vegetatiua, Gal. in lib de Facul na. Medic. 1. pr. doct. 6. ca. 2. 3.

A rationum conſtituendæ ſint tres potentiæ realiter diſtinctæ, nutriens, augens, & procreans. Pro parte affirmatiua hæc ſe offerunt argumenta. Primùm, quòd potentia augens diſtinguatur re à nutriente. Cùm viuens peruenit ad ſtatum, ſeu conſiſtentiam, manet ſuperſtes, atque integra virtus nutriens, pereunte augente; ſiquidem viuens quamdiu viuit, nutritur; & tamen poſt ſta-B tum non iam accreſcit: ergo virtus nutriens diſtinguitur realiter ab augente; alioqui eadem virtus maneret, & non maneret. Deinde; Obiectum nutritionis eſt alimentum, prout eſt ſubſtantia, obiectum accretionis eſt idem alimentum, prout quantum: hæ autem rationes differunt toto genere, vt ſubſtantia, & quantitas: ſed ex tanta diuerſitate obiectorum rectè arguitur diſtin-C ctio realis in potentijs. Igitur facultas nutriens & augens differunt realiter inter ſe. Hanc ſententiam ſecutus eſt Magnus Albertus 2. parte Summæ, de Homine, quæſt. de Motu nutritiuæ, artic. 3. Caietanus hoc in lib. ad tex. 5. Iandunus q. 13. Apol-

Fernel. lib. 5. ſuæ Phyſiolog. c. 3. & 4.

D. Th. 1. p. q. 78. ar. 2.

1. Argum.

2. Argum.

Sũt in hac opi. Alber. Caiet. Iãd. Apollin. Iauellus.

Hanc concluſionem tuetur Durandus in 1. diſtinct. 3. 2. part. diſtinct. quæſtione 2. Valleſius lib. 2. Controuerſ. capit. 10. & alij, quibus fauet Ariſtoteles proximo ſuperiori capite, tex. 32. illis verbis; Cùm eadem vis animæ ſit, & nutriendi, & generandi. Aſtruunt verò huius ſententiæ probabilitatem hæc argumenta: Ab eadem facultate oriri poteſt generatio totalis, & partialis; ſed nutritio eſt generatio quædam partialis: ergo ab eadem potentia, à qua hæc oritur, poteſt illa oriri; maximè cùm vtraque ſimilibus accidentibus materiam diſponat, vtraque formam vniat, introducatque in materiam; altera in totam, altera in partem. Item: per eundem calorem gignitur de nouo ignis, & poſtea aggeneratur, conuerſa in ipſius ſubſtantiam materia combuſtibili: ergo & viuens per eãdem facultatem poterit ex integro produci, & poſt productionem nutriri. Non eſt enim, cur putemus, maiorem eſſe ad hoc præſtandum vim caloris in igni, quàm nutrientis facultatis in viuente.

Hactenus probatum à nobis fuit, neque facultatem augentem, neque generantem à nutriente realiter diſtingui. At enim ex eo facilè quiuis intelliget, ſi potentia generans, & augens inter ſe conferantur, eas etiam inter ſe re ipſa non differre; ſiquidem non differunt à nutriente. Namque in rebus creatis, cum aliqua ſunt idem realiter in vno tertio, inter ſe quoque re ipſa idem ſunt. Eſt igitur potentia nutriens, augens, & generans vna eademque facultas realiter, etſi non ſit negandum, inueniri inter illas formalem diſtinctionem; vt conſtat ex diuerſis earum definitionibus, quæ proximo capite ab Ariſtotele aſſignatæ ſunt.

Soluũtur argumẽta, quæ vim augẽtem, & nutrientem realiter diſtinguebant.

Nunc partium aduerſariarum argumentis reſpondeamus. Ad primũ eorum, quæ oſtendere contendebãt, vim augentem à nutriente diſtingui;

Soluit. 1.

negandum eſt, cùm viuens ad ſtatum peruenit, extingui facultatem augentem. Quicquid afferat Galenus in libro de Nutrimento. Licèt enim non iam plus reponat, quàm dilabatur; adhuc remanet eadem virtus, minùs tamen firma, ac robuſta, quam anteà. Quemadmodum eadem potentia videndi in Socrate iuuene perſpicacius & acutius intuetur, quàm in eodem iam ſene. Itaque non eſt admittendum, poſt ſtatum manere ſimpliciter, ac non manere eandem virtutem nutricem; ſed manere eandem, minus fortem, ac validam.

Soluitur 2.

Ad ſecundum reſpondemus; quãuis actus augendi, & nutriendi ferantur in obiecta toto diuerſa genere: non tamen eam diuerſitatem ſufficere ad arguendam potentiam realiter diſtinctam, quando actus ſunt inter ſe ſubordinati, ac neceſſariò coniuncti, modo ſuperius explicato.

Diluũtur rõnes allatæ pro diſtinctione inter potẽtiam generandi, & nutriendi.

Solutio 1.

Ad primam verò rationem earum, quibus videbatur oſtendi, generandi potentiam diſſidere realiter à nutritiua, dicimus, potentiam generandi habere pro obiecto alimentum, quatenus interuentu illius generatur aliud quid ſimile in ſpecie: facultatem verò augendi habere etiam pro obiecto alimentum; ſed prout acceſſu illius aggeneratur ipſummet viuens; ex hac tamen diuerſitate non colligi diſtinctionem realem in potẽtia; neq; id ab Aduerſarijs probari.

Solut. 2.

Ad ſecundam dicendum, vbicumque datur virtus nutriens dari etiam gignentem, cùm ſit vna & eadem facultas; ſed non vbicumque datur actus nutriendi poſſe confeſtim dari actum generandi: tum quia maior perfectio requiritur in viuente ad hunc actum, quam ad illum, vt cum Ariſtotele in contextu docuimus: tum quia fieri poteſt, vt facultas, quę diuerſos actus ſibi vendicat, impediatur aliquando, ne in aliquem vnũ eorum exire queat; eſto, alios interim exerceat. Verbi gratia, eadem vis, vt in libris de Generatione diſſeruimus, & attrahit alimẽtum, & ipſum retinet; quemadmodum eadem virtus magnetis ferrum allicit, demoraturque; & tamen nonnunquam ex morbo euenit, vt virtus illa attractoria in viuente priorem actum administret, non tamen poſteriorem.

Solut. 3.

Ad tertiam, quicquid ſit de veritate maioris propoſitionis. ad minorem dicẽdũm, negari ab Aduerſarijs non poſſe, conformationem membrorum præſtari etiam à nutriente facultate. Id enim conſpicuum eſt in arboribus, in quibus præciſi rami denuò pullulant, & iuſtam magnitudinem, ac debitam figuram aſſequuntur; vtique non alterius virtutis, quàm nutrientis miniſterio, & opera. Idem quoque videre eſt in hominibus, præſertim infantibus, in quibus non tarò aliqua membra ſolida regenerari conſueuerunt; & in adultis, in quibus id interdum accidit. Immò & extremi dentes, quos ſapientiæ vocant, prouecta iam ætate oriuntur, efformanturque. Itaque delineatio membrorum etiam nutrienti facultati conuenit; etſi cùm in opus totalis generationis incumbit, quemadmodum tunc rem non partiatim, ſed ex toto producit; ita prædictam delineationem non partiatim, vt poſtea decurſu ætatis facit, ſed ex integro rei genitæ confert. Neque obeſt, quòd amputatum brachium non reſtituitur à viuente: non enim id propterea accidit, quòd virtus nutriens à formante, & gignente re ipſa diſtinguatur; ſed quia, vt rectè ait Galenus in lib. de Semine, cap. 17. virtus delineans, ſeu formãs membra, non tam vehemens & efficax eſt in prole genita ad reficienda eius membra, præſertim ſolida, & ea, quæ plus operæ exigunt, cuiuſ- A. modi eſt brachium, quàm extitit in ſemine ad illa de integro coagmentanda. Quod à nobis 1. lib. de Ortu & Interitu animaduerſum iam fuit.

Mẽbrorũ formatio à potẽtia nutriẽte etiã præſtatur.

Virtus formatrix vehementior eſt in ſemine, quã in prole, ad eius mẽbra reſtaurãdi.

Ad vltimam, concedendum eſt, altricem virtutem diffuſam eſſe per omnia membra, ſed hanc ipſam facultatem, certa quadam parte corporis, ad quam defertur ſuperfluũ alimenti, de quo ſuprà diximus, imbuere iſtiuſmodi ſuperfluum virtute ſe- B. minaria ad exequendam generationem. Itaque facultas generans, quatenus eadem eſt cum altrice, per totum corpus ſpargitur, etſi quatenus prædictam vim imprimit, conſiſtat in definita parte corporis, quæ ad id, tum propter ſitum, tum propter aliarum qualitatum concurſum, accommodata eſt.

Sol. vlt.

In quo ſenſu virtus generãs ſit in toto corpore, & quo in parte certa.

Hic aduerte, quod iam loco citato commonuimus, virtutem gignen- C. tem, quæ in ſemine reſidet, diuerſam eſſe tum re, tum natura ab ea, quæ in viuente ineſt. Re, quia eſt in ſubiecto realiter diſtincto. Natura, quia illa, quæ inhæret viuenti, eſt potentia vitalis, cùm ſemen non actu, ſed poteſtate duntaxat viuens ſit. Quare, cùm in hac quæſtione ſtatuimus, virtutem generantem non diſtingui realiter ab alente, de illa tantùm locuti fuimus, quæ D. in viuente ineſt. Nam eam, quæ ſemini communicatur, tanquam vicaria eius, quæ eſt in viuente; ex proximè dictis planum eſt, re ipſa differre à nutritiua.

Vis gignẽdi in ſemine diſtinguitur re ipſa ab illa, quæ eſt in viuẽte.

C A P V T. V.

Tex. 51. *DEterminatis* a *autem his; primùm de omni ſenſu communiter, deinde de vnoquoque dicamus. Fit itaque ſenſus, cùm mouetur, atque patitur aliquid, Uti diximus. Nam ipſe ſenſus alteratio quædam eſſe Videtur. Inquiunt autem quidam, & à ſimili ſimile pati, quod quidem quonam pacto fieri poteſt, aut non poteſt, in Uniuerſalibus de actione*
Tex. 52. *ſermonibus paſſionéve diximus.* b *Habet autem is locus dubitationem, ambigetq́; non iniuria quiſpiam, cur & ſenſuum ipſorum ſenſus non ſit, & cur ſine ijs, quæ ſunt extra, non efficiunt ſenſum, cùm inſit & ignis, & terra, ceteraq́; elementa, quorum eſt per ſe ſenſus, vel per ea, quæ ipſis*

acci-

accidunt. c At enim patet, ſenſitiuum non eſſe actu, ſed potentia tantùm.
Quapropter non ſentit; quemadmodum combuſtibile non vritur ipſum
per ſe ſine eo, quod ipſum vrere poteſt. Vreret enim ſeipſum, & non in-
digeret eius, qui actu eſt ignis. d At verò, quoniam ſentire bifariam di- Tex.5
cere conſueuimus, (nam & id, quod potentia videt, & audit, videre au-
direq; dicimus, etſi fortè dormiat, & id identidem, quod iam operatur)
dupliciter & ipſe ſenſus profectò dicetur, quidam vt potentia, quidam vt
actu. Similiter & ipſum ſentire, & quod eſt potentia, & quod eſt actu.
Primùm igitur id ſcire oportet: nos inquam, quaſi ſint eadem pati, moue- Tex.5
ri, ac operari, ita nunc his vti, ac dicere, motus enim eſt quidam actus,
imperfectus tamen, vt in alijs diximus. Ea verò cuncta, quæ patiuntur,
atque mouentur, ab actiuo, & eo, quod eſt actu patiuntur, atque mouen-
tur. Idcircò, vt tum à ſimili ſibi, tum à diſſimili res omnis patiatur, vt di-
ximus; patitur enim ea, quæ eſt diſſimilis, aut cùm eſt paſſa, tum ſimilis
eſt, vt patet. e Deinde diſtinguendum eſt de potentia, atque actu; nunc Tex.5
enim de his ipſis ſimpliciter dicimus. Nam eſt hoc pacto quippiam ſciens,
vt ſi dicamus, hominem eſſe ſcientem, quia homo eſt talis ſuapte natura,
vt ſit ſciens, atque ſcientiam habeat. Eſt etiam hoc pacto quippiam ſciens,
vt hominem eum iam dicimus eſſe ſcientem, qui Grammaticam habet.
Atque horum vterque non eodem modo poteſt, potentiæq; ſubijcitur: ſed
alter quidem ex eo, quia genus ipſum eſt tale materiéſve: alter verò pro-
pterea quòd, cùm voluerit contemplari, poteſt id ipſum facere, niſi quid
externum fortè prohibeat, impedimentoq; fiat. At præter ipſos eſt iſte,
qui iam contemplatur, & eſt actu, proprieq; ſciens hoc A. f Ambo igi- Tex.5
tur illi primi potentia quidem ſunt ſcientes, vt diximus. Verùm vnus in-
diget alteratione per diſciplinam, qua quidem nonnunquam etiam ex ha-
bitu contrario, diſpoſitioneque mutatur. Alter habet quidem ſenſum, vt
Grammaticam, ſed indiget operationis, vt ex otio tandem, operationiſq;
vacuitate agat, ac operetur. Atque hic modus potentiæ diuerſus eſt, vt
patet, ab anteà dicto. g At verò neque ipſum pati ſimplex eſſe videtur, Tex.5
ſed aliud eſt à contrario corruptio quædam, aliud eſt ſalus potius eius,
quod eſt potentia ab eo, quod eſt actu, ſimileq; perinde atque potentia ſeſe
habet ad actum. Fit enim contemplans, quod ſcientiam habet, quod qui-
dem aut non eſt alterari (in ipſum enim fit incrementum, & in actum
perfectionémve) aut aliud alterationis eſt genus. Quocirca non rectè ſe
habet, dicere, ipſum ſciens, cùm ſit alterari; h ſicut nec ædificatorem,
cùm ædificat. Quod igitur in actum ducis, ex eo, quod eſt intelligens poten- Tex.5
tia, atque ſciens, id non doctrinam appellare oportet, ſed aliud nomen eſt
æquum habere. i At quod, qua eſt in potentia, diſcit accipitq; ſcientiam
ab eo, quod eſt actu ſciens, atq; ab ipſo docente, id aut non eſt dicendum pa-
ti, ac alterari, aut duos alterationis eſſe modos fateamur oportet, eam, in-
quam, mutationem, quæ ad priuatiuas eſt diſpoſitiones, & ea, quæ eſt ad
habitus, atq; naturam. k Hæc cùm ita ſint, prima quidem mutatio ſenſiti- Tex.5
ui ab eo, quod generat, fit. Cùm autem ortum ac generatum eſt, habet iam

ſenſum perinde atque ſcientiam, & ſentire actu: ſimile eſt, ac cõtemplari. l *Differentia tamen eſt. Nam ea, quæ actu ſenſum efficiunt, extrà ſunt: ipſum, inquam, viſibile, & audibile, & ſenſibilium cetera. Cuius cauſa hæc eſt, actu namque ſenſus ſingularium eſt, ſcientia verò vniuerſalium eſt: hæc autem in ipſa anima quodammodo ſunt. Quapropter intelligere quidem cum quiſpiam voluerit, in ipſo eſt ſitum: Sentire autem non collocatur in ipſo. Neceſſe eſt enim ſenſibile ipſum adeſſe.* m *Pari modo res ſeſe habet & in ſcientijs ſenſibilium, & ob eandem vtiq; cauſam: quia ſenſibilia ſingularia ſunt, & extrà, ſicuti diximus. Sed, vt de his exactiùs dilucidiúsve dicamus, dabitur nobis rurſus occaſio.* n *Nũc id ſit à nobis determinatum, cùm ſimplex non ſit id, quod in potentia dicitur; ſed aliud quidem, vt puer, quem militare poſſe dicere licet, aliud autem, vt hicce, qui iam ætate militariq́; arte aptus euaſit ad militandum; ſenſitiuum ſimiliter ſe habere. Atque cùm ipſorum differentia nomine careat, determinatum autem ſit ipſa eſſe diuerſa, & quo pacto diuerſa ſunt, neceſſe eſt ipſo pati, ac alterari, tanquam proprijs nominibus vti.* o *Ipſum autem ſenſitiuum potentia tale eſt, quale iam ipſum ſenſibile eſt actu, ſicuti diximus. Patitur igitur, cũ eſt non ſimile, at paſſum euaſit ſimile, & eſt tale, quale eſt illud.*

Tex. 60. Tex. 61.

CAPITIS QVINTI EXPLANATIO.

D*eterminatis* a *autem his.*] Explicata potentia vegetatrici, gradum facit ad ſenſitiuam, quæ ſecundo loco ſe offert, vtpotè ceteris poſt vegetationem communior. Ac primùm de ipſa, more ſuo, generatim diſputat, docens, quo pacto ſeſe habeat ad ſenſibile in commune. In hoc igitur capite duo potiſſimùm docere inſtituit. Alterum eſt, ſenſitiuam potentiam eſſe paſſiuam. Alterum, quid ſit id, quod potentiam ſenſitiuam ad actum excitat. Sumit autem hanc hypotheſim, ſenſum, id eſt, ſenſionem tunc eſſe, cùm aliquid mouetur, & patitur, vt cap. 4. text. 38. dictum fuit: ſiquidem id, quod ſentit, alterationem ſubit; quod verò ſubit alterationem, eam recipiendo patitur. Et quia in promptu erat quæſtio, à quonam potentia ſenſitiua patiatur, à ſimili, an à diſſimili; reſpondet iam, hoc ab ſe declaratum; videlicet in libris de Ort. & Inter.

b *Habet autem is locus dubitationem.*] Vt propoſitam quæſtionem diluat, alteram ſubnectit, quod, vt aduertit Theophilus, facere conſueuit, cùm poſterioris controuerſiæ ſolutio aperit, quomodo præcedenti reſpondendum eſt. Ea verò eſt; Cur ſenſus ſe ipſum non ſentiat, verbi gratia, cur ſeſe aſpectus nõ videat. Prætereà, cur ſenſibilia, vt elementa, non niſi facta extrinſecùs motione percipiantur, cùm vel ipſa, vel eorum qualitates in tactu inſint.

Senſus nõ erit in actum, niſi excitatus ab eo, quod eſt actu.

c *At enim.*] Ediſſerit, quod proximè propoſuerat, aiens, quia ſenſus ex ſe potentia eſt, non actu, ideò per ſe non poſſe in actum erumpere, niſi excitetur ab eo, quod eſt actu, id eſt, à ſenſibili: quemadmodum combuſtibile, quia eſt in poteſtate, vt comburatur, non igneſcit ſponte ſua, ſed opera, ac vi alterius, quod poſſit vrere. Itaque non ſat eſt, habere ſenſorium in ſe qualitates elementorum, vt eas ſenſus percipiat, quantumcunque coniunctæ ſint; ſed oportet ſenſum, quatenus eſt in potentia ad recipiendam ſpeciem, deduci in actum à ſenſibili eiuſmodi ſpeciem producente. Hinc etiam dilui poteſt altera dubitatio, cur ſenſus neque ſe, neque ſuum ſenſorium dignoſcat: videlicet, quia non poteſt moueri à ſe, neque à ſuo ſenſitiuo, ſed ab alio externo agente. Qua de re in progreſſu plura.

d *At verò, quoniam.*] Priuſquam declaret, quomodo ſenſus de potentia ad actum prodeat, docet, ſenſum interdum eſſe in potentia, alias in actu. In actu eſt, cùm actu operatur; in potentia, cùm nullam functionem exercet; exercere tamen poteſt, vt liquet in dormiente, qui facultate videndi pollet; nec tamen actu videt. Tum, quia dixit, id, quod ſentit, eſſe in actu, ne quis fortè exiſtimaret, actum eſſe aliquam formam permanentem, alteriùs vè rationis, id exponit, aiens, ſe paſſionem, motum, operationemque appellare actum, quia motus eſt actus quidam licèt imperfectus; id autem, quod ſentit, mouetur, ac patitur. Vnde etiam liquet, dandum eſſe aliquid diuerſum in actu conſtitutum, à quo id, quod ſentit, pati, ac moueri poſſit. At id verò, quod quærũr, num ſenſus a ſimili, an à diſſimili moueri debeat: reſpondetur, moueri à diſſimili, antequam fiat paſſio, quod tamen poſt paſſionem manet ſimile patienti. Nam, antequam ſenſibile ſui ſpeciem in organum ſenſus producat, diſſimile eſt; poſtquam verò eam produxit, ſimile: videlicet, propter ſui imaginem, & ſimilitudinem, quam ſenſui impreſſit. Vnde eſt, quòd cognitum dicitur, quaſi cognatum cognoſcenti.

e *Deinde diſtinguendum eſt de potentia, atque actu.*] Exponit, quot modis aliquid dicatur eſſe in actu, vel potentia; vt hinc doceat, quidnam ſenſum de potentia ad actum educat, & qua ratione id fiat: quod tamen ait, non fuiſſe hactenus à ſe determinatè, & expreſsè, ſed ſimpliciter, & obſcurè dictum. Ait ergo, bifariam dici aliquid eſſe in potentia. Vno modo, quia eſt in potentia remota, altero, quia eſt in potentia proxima. Verbi gratia, dicimus, hominem ſcientem eſſe in potentia remota, dum caret habitu ſcientiæ, quem tamen poteſt acquirere, cùm ſuaptè natura ſit diſciplinæ capax. Eundem verò dicimus eſſe ſcientem, ſed contemplantem potentia proxima, cùm iam obtinuit habitum ſcientiæ, nec tamen per eum agit, quia tunc ſcientiæ actum non exercet; quem tamen, cùm libuerit, exercere valet, niſi impedimento aliquid ſit, vt morbus, aut aliarum rerum cura, & occupatio.

Quot[...] dis al[...] in pot[...] tia ſit.

f *Ambo igitur illi primi.*] Tradit conuenientiam, & diſcrimen inter eum, qui priorem & eum, qui poſteriorem habet potentiam; nimirum conueniunt, quòd vterque in potentia eſſe dicitur: differunt, quia qui eſt in potentia remota ſciens, non perueniet ad contemplationem, actumque ſciendi, niſi priùs alteretur habitum ſcientiæ recipiendo. Immò, niſi prauum habitum diſpoſitionemvè deponat, ſi aliquo errore ſcientiæ imbutus ſit. At verò is, qui potẽtiam proximam ſortitus iam fuit, & qui ſenſum, vel ſcientiam habet, non promouetur ad actionem per mutationem à priuatione ad habitum, vel à falſa opinione ad veram; ſed actum duntaxat depromit, ſi ei vacet, nec aliunde impediatur.

g *At verò neque ipſum.*] Quia hactenus ſenſionem, & contemplationem paſſiones alterationeſque appellauit, ne quis multiplici horum vocabulorum vſu decipiatur, arbitratus eum, qui ſentit, & contemplatur, propriè pati, alterarivè, admonet, in primis paſſionem analogum eſſe. Vno modo ſumi pro paſſione, quæ fit ſecundùm qualitates ad interitum ducentes, quæ corruptiua vocatur; vt cùm quidpiam calefit, aut exiccatur: altero, pro receptione alicuius, quod incolumitatem & perfectionem afferr, quæ perfectiua nuncupatur; vt, cùm potentia actum aliquem ſibi maximè conuenientem, verbi gratia, contemplationem promit. Id autem, quod Ariſtoteles de paſſione dixit, pari modo intelligendum eſſe vult de alteratione: eſſe nimirum duplicem; alteram corrumpentem, alteram perficientem. At neque poſteriorem paſſionem, neque alterationem hiſce nominibus propriè appellari: quia neque pati, neque alterari propriè, ac vulgato loquendi vſu dicitur, niſi quod ad interitum diſponitur, aut noxam aliquam patitur. Quare is, qui contemplatur, non ſimpliciter pati, aut alterari dicendus eſt, cùm contem-

Non di[...] tur pr[...] priè pa[...] alterari[...] niſi qu[...] ad corr[...] ptionẽ d[...] ſponitu[...]

platio acceſſio potiùs quædam ſit perfectionis, & promotio ad meliorem ſtatum; quod ſimiliter de illo, qui actum ſentiendi edit, pronunciandum eſt: niſi quis ad proprium horum vocabulorum ſignificatum non attendens aliter ea vſurpare velit.

h *Sicut nec ædificatorem*.] Quod proximè aſſeruit, ædificatoris ſimilitudine explanat, aiens, quemadmodum is, qui ædificat, non dicitur propriè alterari (intellige quatenus ædificat; poteſt enim aliunde ex labore alterari:) ita neque ſcientem, dum ſcientiàm exercet, neque eum, qui ſenſu præditus eſt, dum ſenſionem edit; ſiquidem in ea mutatione, quæ eſt à vacatione ad opus abſque amiſſione, aut corruptione alicuius, non datur germana, & natiua ratio alterationis. Obiter autem monet, eum, qui iam ſcientiæ habitum aſſecutus eſt, cùm à potentia proxima ad contemplandi actum progreditur, non rectè dici poſſe doceri, quandoquidem nihil nunc denuò addiſcit, ſed alio vocabulo id ſignificandum. Ita hunc locum interpretatur Philoponus.

Qui edit ſenſionē, non propriè alteratur.

i *At quod qua eſt*.] Docuerat anteà, eum, qui ex habitu ſcientiæ ad contemplandi actum mouetur, non proprie pati, nec alterari: idem nunc aſſerendum eſſe ait de illo, qui habitum ſcientiæ de nouo comparat. Vterque enim perficitur, & ornatur, neuter ad perniciem ducitur, aut nocumentum fert: vbi verò hæc non interueniunt, neque paſſio eſt, neque alteratio. Niſi hæc vocabula laxiori ſignificatu vſurpentur, vti iam ſuperius animaduerſum fuit.

K *Hæc cùm ita ſint*.] Declarat iam, quid ſit id, quod ſenſitiuum ad actum ducit. Quod vt intelligatur, aduertere oportet, ſenſitiuum in potentia remota eſſe id, quod caret anima, atque adeò & ſenſu, & tamen hæc recipere poteſt, vt ſemen. Senſitiuum autem in potentia proxima eſſe id, quod & anima, & ſenſu præditum eſt. Ait ergo Ariſtoteles, id, quod reducit ſenſitiuum de potentia remota ad actum eſſe generans, ſeu producens animal, id enim ſimul attribuit genito potentias ad functiones obeundas: quemadmodum is, qui docet, confert ſuo modo habitum ſcientiæ in mentem diſcipuli. Eſt enim ſenſus ſimilis habitui ſcientię, quemadmodum actus ſentiendi actui contemplandi. Hic aduerte, generans eatenus dici conferre proli potentias, quatenus ei confert animam, à qua illæ manant. Vnde cùm is, qui hominem generat, non producat animam, ſiquidem hæc à Deo creatur, ſed eius tantùm cum materia vnionem attingat, non dicetur ei contribuere potentias, niſi diſpoſitiuè, quatenus præparat materiam, in quam Deus animam infundit.

Quo modo generās potentias proli conferat.

l *Differentia tamen eſt*.] Id, quod ſenſum ad actum ſentiendi mouet, eſt ſenſibile: quemadmodum & id, quod intellectum ad contemplationem excitat, eſt intelligibile. Eſt tamen, inquit Ariſtoteles diſcrimen, quia id, quod mouet externum ſenſum, eſt obiectum externum, quod adſit, id eſt, actu exiſtens, ac præſens; quia ſenſio verſatur circa iſtiuſmodi ſingularia; intellectus autem eſt circa vniuerſalia, quæ abſtracta ſunt à loco, & ab exiſtentia, & ita ſunt in intellectu per ſuam ſpeciem, vt ea, quoties libuerit, etiam abſentibus ſingularibus intelligere poſſimus; cum tamen ſenſio præſentiam, exiſtentiamque ſuorum ſingularium requirat. Quod ait, poſſe nos intelligere vniuerſalia, cùm libet, interpretandum eſt de vniuerſalibus, poſtquam à nobis ſemel percepta fuere, vt Themiſtius & Philoponus explicant. Nam quę nondum percepimus, ſatis liquet, non eſſe in noſtra poteſtate, ea, cùm volumus, intelligere.

Senſio nō niſi in ſingulare pręſens, exiſtenſque fertur.

m *Pari modo res*.] Eodem pacto ſe habere inquit ſcientias rerum ſenſibilium ad ſingularia, quo ſe ad illa habent externi ſenſus. Appellat autem ſcientias ſenſibilium, vt Philoponus, & Themiſtius interpretantur, artes mechanicas, quæ cùm in ſingularium arte factorum confectione verſentur, neceſſariò talis earum operatio ſingularia ſenſibilia requirit, quemadmodum & ſenſuum functiones ſimilia ſingularia, in quæ ferantur, exigunt.

n Nunc

n *Nunc id ſit à nobis.*] Exponit, quo inſtituto ſuperiorem diſtinctionem potentiæ attulerit; nempe, vt planum euaderet, quo pacto ſenſitiuum dicatur, ſecundùm duplicem potentiam, vnam remotam, alteram proximam, ſicuti puer eſt in potentia remota ad militandum, & ad tractanda arma: cùm autem ad perfectam venerit ætatem, erit in potentia proxima. Et verò licet non ſuppetant nobis vocabula ad has potentias diſtinguendas, ſat eſt, noſſe eſſe illas inter ſe diuerſas, quemadmodum & ad alterationem, paſſionemque tam propriam, quàm impropriam ſignificandam eiſdem vtimur nominibus, tanquam proprijs, cùm tamen propria non ſint.

o *Ipſum autem.*] Redit ad explicationem eius quæſtionis, quam anteà propoſuerat, an paſſio ſit à diſſimili, vel potiùs à ſimili: aptatque ſenſui id, quod ſupra dixerat; nimirum patiens partim a ſimili pati, partim à diſſimili, & contrario. Nam ſenſus, antequam patiatur, ſenſibili diſſimilis eſt: poſt paſſionem verò ſimilis euadit: vtique ratione imaginis, quam ſenſibile ipſi imprimit; quæ cùm ſit ſimilitudo obiecti, haud dubiè ſenſum ſenſibili cognatum, ſimileque reddit, vt iam ſuprà declaratum fuit. Sẽſus partim à diſſimili, partim à ſimili patitur.

CAPVT VI.

VT a verò de vnoquoque ſenſu deinceps à ſenſibilibus cuiuſque proficiſcentes dicamus oportet. Atque priùs ipſa ſenſibilia diſtinguenda eſſe videntur. Senſibile itaque trifariam dicitur; ſenſibilium enim quædam per ſe, quædam per accidens ſentiuntur. Et illorum rurſus alia ſunt vniuſcuiuſque propria ſenſus, alia communia cunctis. Tex. 62. Tex. 63.
b Atque proprium id ſenſibile dico, quod alio ſenſu ſentiri non poteſt, & circa quod error fieri nequit, vt color, reſpectu viſus, & ſonus auditus, & ſapor guſtus. c Tactus autem plures differentias habet quidem, iudicat tamen de illis, vt ceterorum ſenſuum quiſque de ſuo ſenſibili, & non decipitur. d Viſus enim non errat, eſſe colorem, aut auditus, eſſe ſonum, ſed quid ſit id, quod eſt infectum colore, vel vbi, aut quid ſit id, quod ſonat, vel vbi. Huiuſcemodi igitur ſenſibilia dicuntur vniuſcuiuſque propria ſenſus. e Communia uerò ſunt hæc motus, quies, numerus, figura, & magnitudo; talia namque nullius ſunt propria ſenſus, ſed omnibus communia ſunt; etenim tactu motus quidam ſenſibilis eſt, atque viſu. Tex. 64. Per ſe igitur ſenſibilia hæc ſunt. Per accidens autem ſenſibile dicitur: ut, ſi album Diaris filius ſit, per accidens enim hoc ſentit, quia albo, quod ſentit, id accidit. Tex. 65. Quapropter & nihil ipſe ſenſus ab huiuſcemodi ſenſibilibus patitur, ut talia ſunt. Eorum autem, quæ per ſe ſentiuntur, illa ſunt propriè ſenſibilia, quæ propria ſunt, & ad quæ ſubſtantia uniuſcuiuſque ſenſus eſt apta.

CAPITIS SEXTI EXPLANATIO.

VT a *verò de vnoquoque.*] Tractaturus de ſingulis ſenſibus, eorumque obiectis, quæ ſunt ſenſibilia ad ipſos pertinentia, agit priùs de ſenſibili generatim

neratim accepto, quod trifariam dici inquit. Namque aliud eſt ſenſibile per ſe proprium, aliud ſenſibile per ſe commune, aliud ſenſibile per accidens. Ad maiorem tamen perſpicuitatem hunc in modum diuidit; Senſibile aliud eſt per ſe, aliud per accidens. Deinde ſenſibile per ſe aliud proprium, aliud commune.

Senſibile ſumptũ generaliter triplex eſt.

b *Atque proprium id.*] Senſibile proprium definit id, quod vno tantùm ſenſu, ac ſine errore percipitur, id eſt, quod à nullo externo ſenſu poteſt percipi, præterquam ab eo, cuius obiectum dicitur eſſe: idque ſine ſenſus hallucinatione, quo pacto color dicitur obiectum viſus, ſapor guſtus, ſonus auditus, odor olfactus, frigus aliæque id genus tactiles qualitates.

Senſibile propriũ.

c *Tactus autem.*] Ne quis fortè ambigat, num tactus habeat ſenſibile proprium, eò quòd circa plures contrarietates, & rerum differentias verſetur; nempe circa calidum & frigidum, ſiccum & humidum, durum & molle, aliaſque eiuſmodi: eam remouet ambiguitatem, aiens, non tam diſſimilem varietatem rerum, quæ à tactu percipiuntur, ne arbitremur, omnes illas obtinere rationem proprij ſenſibilis, reſpectu ipſius tactus, cum tactus eas dignoſcat, vt ceteri ſenſus propria ſenſibilia, neque in eis percipiendis aberret.

d *Viſus enim.*] Oſtendit, quo pacto poſſit, aut non poſſit eſſe in ſenſibus deceptio circa proprium ſenſibile. Non fallitur, inquit, viſus, dum colorem percipit, neque auditus, dum ſonum, aut alij ſenſus, dum propria obiecta apprehendunt; ſed applicando ſenſibile proprium ſubiecto, cui non ineſt; vt, ſi guſtus percipiat cibum dulcem quaſi amarum, propter bilioſum humorem, quo lingua infecta eſt.

Senſibile cõmune.

e *Communia verò.*] Deſcribit ſenſibile commune, docens, eſſe id, quod non vno, ſed multis percipitur ſenſibus, vt motus viſu, & tactu. Hæc verò quinque numerantur, ſcilicet, motus, quies, numerus, figura, magnitudo. Senſibile autem per accidens id eſſe ait, quod non per ſe mouet ſenſum; ſed ea tantum ratione ſentiri dicitur, qua eſt coniunctum cum eo, quod per ſe cadit ſub ſenſum. Sic Diaris filius ſenſibile per accidens dicitur; quia non ſecundum ſe, vt ſubſtantia quædam eſt, ſed quatenus albus, ſenſum mouet.

Senſibile p accidẽs.

QVÆSTIO I.

Sitne ſenſus potentia paſſiua tantùm, an etiam actiua.

ARTICVLVS I.

Diuerſa Auctorum ſententia, eorumque refutatio.

Qui ponunt ſenſum agentem, & patientem.

IN hac quæſtione magna eſt opinionum varietas: diſſident enim tum Græci à Latinis, tum Græci, & Latini inter ſeipſos. Atque in primis Ianduuus hoc lib. q. 16. & Apollinaris, quæſtione 13. duplicem potentiam in cuiuslibet ſenſus officina ſtatuunt; vnam patientem, alteram agentem: illam ad ſpeciem recipiendam, hanc ad ſenſionem exer- A cendam. Ducuntur verò ea potiſſimum ratione, quòd vna eademque virtus ſimul pati, & agere nequeat; ac quòd neceſſariò danda ſit vna virtus, quæ poſſit quodammodo omnia ſenſibilia fieri, & alia quæ poſſit omnia facere. Hac enim ratione Ariſtoteles 3. huius operis libr. geminum conſtituit intellectum; alterum agentem, alterum patientem. Accedit, quòd teſte Ariſtotele eodem B loco, alijſque Philoſophis, cuilibet potentiæ paſſiuæ reſpondet alia actiua; ex quo ſequitur, aliam eſſe facultatem, quæ recipit ſpeciem; aliam, quæ illa vtitur.

Hanc ſententiam nullatenus probamus, quam reijcit D Thom. 1. par. quæſt. 79. artic. 3. & quæſt 9 de ſpiritualibus creaturis art. 10 Capreolus in 2. diſtinct. 3. quæſtio. 2. artic. 3. ad argu-

Non datur ſẽſus agẽs.

Cõtra Ianđunũ ſcripſerunt & Thienẽſis, & Niphus de ſenſus agente.

argumenta Durandi contra 8. concl. Caietanus hoc in libro, cap. 11. Ferrarienſis q. 9. & communis Schola Philoſophorum. Primùm, quia aduerſatur Ariſtoteli, qui nullibi eiuſmodi ſenſus agentis meminit. Deinde, quia ſecundum ipſam decem externi ſenſus numerandi eſſent, quinque paſſiui, totidem actiui; quod à recepta doctrina abhorret. Tum verò quia res abſque neceſſitate multiplicat: poteſt enim vnus, idemque ſenſus recipere ſpecies ab obiecto & eis vti: ac prout rei imagine conſignatus eſt, actionem ſentiendi edere, eandémque in ſe nudè ſpectato recipere.

Cur intell. agens à patiẽte diſtinctus ſit.

Agentem verò intellectum ideò à patiente Ariſtoteles diſtinxit, quia, vt vbi enucleatius exponemus, in tota ratione rerum aliud eſt id, quod ad agendum præparatur; aliud, quod primò præparat; intellectus verò agens præparat primò patientem ad agendum, imprimendo illi intelligibiles rerum imagines: quo etiam pacto obiectum ſenſile, quod à ſenſu re ipſa diſtinguitur, ſenſum præparat, ac diſponit, ſui ad ipſum tranſmittendo ſimilitudinem.

Quòd autem addebatur, cuilibet potentiæ paſſiuæ reſpondere aliam actiuam, ſi ſermo ſit de potentia actiua, quæ primò præparat ad agendum, eam, fatemur, eſſe aliam diſtinctam à paſſiua, ſicuti intellectus agens diſtinctus eſt à patiente. & potentia actiua, quam habet obiectum ſenſibile ad imprimendam ſui ſimilitudinem in ſenſu, differt re ipſa à ſenſu. Verùm, ſi loquamur de potentia, quæ recipit ſpeciem, & de illa, quæ vnà cum ſpecie actum cognoſcendi exercet; hanc negamus, oportere tanquam duas potentias inter ſe diſtingui.

Qui autumẽt, ſenſũ ſolum eſſe potentiam paſſiuam.

Aliorum opinio eſt, ſenſum eſſe potentiam tantummodò paſſiuam. Hi autem bipartita via incedunt; quidam putant, ſenſum nihil præſtare aliud, quàm recipere ſpeciem à re obiecta, ſicque ſenſionem non à ſenſu, ſed à re ſenſibili effici. Alij arbitrantur, ſenſionem fieri ab anima, & ſpecie ſenſui inſculpta, ipſam verò

A potentiam nullum ad id concurſum actiuum exhibere, ſed tantummodò paſſiuum, more materiæ primæ, cuius eſt tantùm recipere formas, & recipiendo pati. Priorem viam ſecutus eſt Aegidius quæſtione 1. de cognitione Angelorum. Niphus in libello de ſenſu agente, Venetus in ſumma de anima, capit. 10. Thienenſis hoc loco comment. 61. & Caietanus, qui aduerſariæ partis aſſertores

Aegidius. Niphus. Venetus. Thienenſ. Caiet.

B pauperes nominat, non ſpiritu, ſed ingenio. Probatur verò hæc pars ea ratione, quia nihil eſt aliud ſentire, quàm percipere rem, quæ ſub ſenſum cadit, at quotieſcunque ſenſus obſignatur ſpecie rei, dicitur rem in ſua imagine percipere. Videturque hoc docuiſſe Ariſtoteles lib. 2. cap. 5. tex. 52. cum ait, actiua operationis ſenſus eſſe extra; & lib. 3. capit. 2. tex. 138. vbi docuit vnum, eundemque

C eſſe actum ſenſus, & ſenſibilis. Cum igitur actus ſenſibilis ſit productio ſpeciei, nihil aliud erit ſenſio, quàm ſpeciei productio.

Poſterior modus defendendi, ſenſum eſſe tantum potentiam paſſiuam patronum habet Magnum Albertum in 2. part. ſummæ de homine, in tractatu de ſenſibus animæ. Poteſtque ex eo comprobari, quia ſenſio eſt vna, ſimplexque actio, quæ proinde

D oriri non poteſt à duobus agentibus immediatis re ipſa diſtinctis, cuiuſmodi ſunt potentia, & ſpecies. Cùm igitur illa ab ſpecie oriatur, (ideo enim ſpecies effingitur à natura, vt per eam anima ſentiat) reliquum eſt, vt potentia non eliciat actum ſentiendi, ſed eum tantummodo recipiat.

Refutãtur.

Hæc tamen ſententia, vtcunque à ſuis Auctoribus defendatur, nobis haudquaquam placet. Eam refellit

E Scotus in 3. diſtinct. 14. quæſt. quarta, articulo 2. Capreolus quæſtione prima, articulo 3. Ferrarienſis lib. 2. contra Gentes, capit. 57. & hoc libro, quæſtione 8. Caietanus prima part. quæſtione 74. artic. 2. Gregorius in primo diſtin. 3. quæſtione prima, Philoponus ad text. 121. & alij. Namque ex ea, iuxta priorem modũ explicata, ſequitur contra doctri- 1. Ratio.

nam

A nam Ariſtotelis, nono Metaphyſ. c. nono, text. 16. viſionem non eſſe actionem immanentem; cum actio immanens recipi debeat in eo, à quo oritur, & tamen eorum iudicio ſenſio à ſolo obiecto efficiatur.

2\. Sequitur etiam, functiones ſenſuum non eſſe vitales, ſiquidem omnis vitalis actio ab interno principio dimanat. Adde, quòd ſæpe recipimus ſpeciem rei in oculo, nec tamen rem videmus: quod fieri non poſſet, ſi rece- B ptio ſpeciei eſſet viſio.

3\. Ariſt. docuit sẽſum potẽtię eſſe actiuã.

Poſtremò, quòd hæc ſententiam palam Ariſtoteli aduerſetur, ex eo conſtat, quia hoc in libro capit. 4. text. 36. docuit, animam eſſe cauſam effectricem alterationis eius, quæ ſecundum functiones ſenſuum fit; quod etiam repetit in lib. de memoria, & reminiſcentia. Et in libro de ſenſu, & ſenſili coarguit Democritum aſſerentem, viſionem eſſe operationem ob- C iecti, quia tunc etiam ſpeculum videret, cùm in eo obiectum per ſpeciem ab eo productam eluceat.

D. Auguſt.

Accedit auctoritas D. Auguſtini lib. 11. de Trinit. cap. 2. vbi docet, ad operationem non ſufficere imaginem rei impreſſam. Argumenta autem, quę in aduerſam partem adduximus, facilè explicabit, qui ad primum dixerit, eum, qui rei imaginem recipit, percipere rem in habitu, non actu; D ſenſionem verò eſſe actualem rei cognitionem. Ariſtotelis mens eſt; actiua, ſenſus externi, id eſt, obiectum, quod ſpeciem mittit in ſenſum, eſſe extra Et eſſe eundem actum ſenſus, & ſenſibilis, id eſt, tam obiectum, quàm ſenſum concurrere ad eundem actum, quia ad actum ſentiendi, quem potentia ſenſitiua exercet, concurrit etiam obiectum, interuentu ſpeciei, quam in eodem ſenſu E produxit.

Impugnãtur, qui sẽſione ſolũ ab anima, & ſpecie fieri dicũt.

1\. Ratio.

Alter etiam modus tuendi, ſenſum eſſe duntaxat potentiam paſſiuam, à veritate aberrat. Etenim ſi ſenſus tantummodo paſſiuè concurrerẽt ad actum ſentiendi, cùm nobilius ſit agere, quàm pati, vt docet D. Auguſt. lib. 12. ſuper Geneſim ad lit. cap. 16. & Ariſtoteles lib. 3. huius operis, c. 5. A tex. 19. ſequeretur, animæ vegetatricis facultates, quæ omnium confeſſione agunt, ſenſitiuus nobiliores eſſe, quod admittendum non eſt: ſiquidem vt anima ſenſitiua vegetatricẽ, ita illius facultates huius potentias dignitate vincunt.

2\. Argum.

Deinde, quia ſi ſenſus nullum ex ſe actum eliciunt, fruſtra dantur à natura. Nam ad ſenſionem recipiendam ſat erit organum, id eſt, materia ſubiecta formæ, B ſub certa figura, & reliquo congruentium diſpoſitionum apparatu. Tertiò, quia ſequeretur omnia hęc enunciata; Aſpectus videt, auditus audit, olfactus odoratur, aliaque ſimilia, falſa eſſe, quæ tamen communis philoſophantium ſchola pro veris vſurpat. Conſecutio probatur quia harum propoſitionum ſenſus eſt, aſpectum elicere actum viuendi, auditũ elicere actum audiendi; parique mo- C do res ſe habet in ceteris eiuſmodi in quibus actus vitales enunciantur. Atque hæc argumenta valent etiam ad impugnandum priorem illũ modum, cuius ante meminimus, quatenus ambo in eo conueniunt, quod vterque actionem ſenſibus adimit. Iiſdem etiam confutata manet opinio quorundam, quos refert Theophilus hoc loco ad textum 52. aientium, ſenſiones non ab anima, nec à D potentia, nec ab externo obiecto fieri; ſed vi alicuius ſubſtantiæ ſeparatæ. In quo errore fuit Auerroes hoc in lib. comment. 58. lege Albertum Magnum, tract. 3. capit. 6. Contrariæ verò opinionis ratio momentum nõ habet. Dicendum eſt, vnam actionem poſſe oriri à duobus, quorum vnumquodque eſt concauſa ſeu cauſa partialis, quemadmodum idem pondus poteſt vehi à duobus homi- E nibus. Species autem, & potentia in functione ſenſus adminiſtranda, ſunt duæ cauſæ partiales.

ARTICVLVS II.

Quæſtionis concluſio.

EX ſuperiorum ſententiarum confutatione non difficile erit perſpicere, Conſule Ariſt. c 5.

huius lib. Auer. li.7. Phyſic.cō-ment.1.

Potētia sē-ſitiua tri-pliciterſpe ctatur.

A ſpicere, quænam propoſitæ quæſtionis concluſio eſſe debeat. Dicendum, potentiam ſenſitiuam tripliciter ſpectari poſſe; videlicet, vt recipit ſpeciem ab obiecto, vt ea informata actum ſentiendi profert, vt eiuſmodi actum in ſe recipit. Si igitur primo, vel tertio modo conſideretur, haud dubiè potentia paſſiua eſt; cùm ſic non operetur, ſed patiatur: ſi ſecundo modo, eſt potentia actiua; quia ſic non patitur, ſed operatur. Pro qua re B lege D. Nemeſium, capit.6. de natura hominis. Atque ex dictis etiam liquet, non eſſe probandam ſententiã Interpretum Græcorum, qui, vt conſtat ex Philopono, & Simplicio, aiunt, dicendum non eſſe potentiam ſenſitiuam pati, ſed eius organum.

Species, & ſenſio recipiuntur in potentia.

Latinis potiùs aſſentimur, qui paſſionem non organo tantùm, ſed potentiæ ſimul accommodant. Etenim C cum & ſpecies, & operatio ſenſus non recipiatur in organo immediatè, ſed interuentu potentiæ, inficiandum non eſt, tam ſenſorium, quàm potentiam recipiendo pati. Hanc ſententiam approbat D. Thom. 1. part. q. 79. artic. 3. eiuſque ſectatores, vt Capreolus in 3. ſent. diſt. 14. q. 1. & in 2. diſt. 3. q. 2. Ferrarienſis lib. 2. contra Gent. cap. 82.

Quę argumēta probent, ſenſum nō eſſe actiuam facultatē.

Erit tamen, qui adhuc probare D contendat, nulla ratione ſenſum potentiam actiuam dici poſſe. Primùm, quia Ariſtoteles proximo capite abſolutè aſſeruit, ſenſum eſſe potentiam paſſiuam; quod minimè pronũtiaſſet, ſi ſenſus aliqua conſideratione eſſet actiua potentia; præſertim, cùm nulla maior eſſet ratio, cur paſſiua, quàm actiua potentia dici deberet.

1.

2.

Secundò, quia potentia actiua, vt ab Ariſtotele lib. 5. Metaph. cap. 12. E text. 17. definitur, eſt principium trãſmutandi aliud; at ſenſus, quantumlibet actionem ſentiẽdi ab ſe promat, non tranſmutat per eam aliud quidpiam.

3.

Tertiò, quia Ariſtoteles ſect. 31. probl. quęſt. 12. & 13. videtur omnem agendi vim ſenſibus denegare. Cùm enim quęſijſſet, cur cùm dextra pars ſit fortior, quàm ſiniſtra: tamen æquè videamus ſiniſtro, ac dextro A oculo. Reſpondet primò, quia pars dextra ſit fortior exercitatione: at vtrumque oculum æquè exercemus. Secundò, quia potentiæ ſenſitiuæ ab obiecto immutantur: obiectum verò ęquè agit in ſiniſtrum, & in dextrum oculum. Quartò, quia ſenſus non magis eſt actiuus, quàm intellectus, quem patientem vocant: Quòd verò hic nullo modo actiua potentia ſit, ex eo videtur, quia ipſum intelligere B vocat Ariſtoteles pati libr. 3. huius operis, c. 4. tex. 2.

Lege Th. de v rii. q. ar. 1. ad Soluun argum.

Ad primum horum dicendum, ideò Ariſtotelem ſenſum potentiam paſſiuam potiùs, quàm actiuam nuncupaſſe; quia loco citato conferebat potentias cum obiectis, à quibus ſpeciem ſortiuntur; & quia quædam potentiæ agunt in ſua obiecta, vt altrices in alimentum; aliç ab ijs patiuntur, eorum in ſe imagines recipiendo, vt ſenſus; idcirco C hos potentias paſſiuas abſolutè vocauit: præſertim vt veterum Philoſophorum dogmata reijceret, qui ſenſus non ab obiectis pati, ſed in ea potius agere docuerant.

2.

Ad ſecundum; Illam potentiæ definitionem non in omnem potentiam conuenire, ſed in ſolam Phyſicam, cuius actio in alienam materiam tranſit.

3.

Ad tertium dicendum, Ariſtotelem eo loco tantum docere, potentias ſenſitiuas im-D mutari ab obiectis, non autem negare, eas operari ſimul, concurrendo cum ſpeciebus.

4.

Intelle patibili potēntia ctiua eſt

Ad quartum concedendum eſt id, quod primò aſſumit, negandum verò, intellectum patibilem eſſe potentiam purè paſſiuam; & ad huius rei confirmationem reſpondendum, propterea Ariſtotelem dixiſſe, intelligere eſſe quoddam pati; quia intellectus, dum actum intelligendi ab ſe elicitum recipit, recipien-E do patitur. Vel protuliſſe id in ſenſu cauſali; quaſi diceret, intellectionem effici ex eo, quòd intellectus priùs patitur recipiendo ſpeciem, qua informatus prodit in actum intelligendi, ac rerum notitias efformat. Ita verò, quod hoc loco de ſenſu diximus, de intellectu quoque patiente aſſertum eſſe volumus, quod ad rationem actiuæ, & paſſiuæ potentiæ

tentiæ

tentiæ attinet; vtrobique enim eadem ratio eſt. Tametſi lib. 3. ſe poſitus nobis locus ſit ad eos refellendos, qui intellectui patienti omnem prorſus actionem denegarunt.

QVAESTIO II.

Vtrum ſpecies aliqua ſenſibus ad operationes obeundas imprimantur.

ARTICVLVS I.

Qui ſpecies negarint, & quibus adducti argumentis.

Lege cõtra Democritũ Alex. in lib. de ſenſu, & ſenſ. Speciesſtollunt Porphyrius, Plotinus, Galenus, Durand. Ocham. Gabriel. Gregor.

SAepe in ſuperioribus controuerſijs, & in explanando Ariſtotelis contextu incidit mentio ſpecierum; C poſtulat iam hic locus, vt, vtrum hæ neceſſariò ponendæ ſint, diſquiramus. Ac nunc quidem de ijs tantùm, quæ ad ſenſus pertinent, diſputabimus, acturi de ijs, quę intellectu propria ſunt in tertio libro. Negantem huiuſce quęſtionis partem ſecuti fuere non modò, qui animam ex elemẽtis concretam eſſe fabulati ſunt, vt ex eorum, quæ ipſi ineſſent, cognatione D omnia intelligeret: ſed etiam Porphyrius in libro de ſenſu, Plotinus Enn. 4. lib. 5. Galenus lib. 7. de decretis Hippocr. cap. 6. Et ex Peripateticis Durandus in 2. diſtin. 3. quæſt. 6. idemque, quod ad ſenſus externos attinet, tuetur Ochamus in 2. quæſt. 17. & 18. Gabriel quæſt. 2. Gregorius in primo diſtinct. 3. quæſt. 1. & in 2. diſtinct. 7. quæſt. 3. qui, vt ſenſus in obiecta ſua ferantur, ſat eſſe putant, E ſi intra debitam diſtantiam conſtituta ſint. Priuatim verò, quod non requirantur ſpecies viſiuæ ad actum videndi, ſcribit Thomas Garbius, defendiſſe ſe Bononiæ in celeberrimo Doctorum conſeſſu, vt videre eſt in eius ſumma lib. 1. tractat. 5. quæſtione 63. Nititur autem Durandus eo potiſſimum argumento, quia, cùm ſpecies ab earum aſſertoribus po-

Argumẽta pro his auctoribus. 1. Argum.

A nantur vt rationes cognoſcendi, oportebit eas obiectiuè eſſe in ſenſu, ab eoque cognoſci; alioqui id, quod incognitum eſt, in alterius notitiam duceret. Cùm ergo liquidò conſtet, non ſentiri à nobis eiuſmodi ſpecies, prorſus fictitiæ exiſtimandæ erunt. Corroboraturque huiuſce rationis vis ex eo, quia, vt priùs à nobis cernitur imago externa, in qua Cæſarem, verbi gratia, aſpicimus; ita B oporteret imaginem ipſam coloris videri, ſi per eam colorẽ ſentiremus.

2. Secundò. Species ab ijs, qui eas ponunt, quæruntur ob ſimilitudinẽ cum obiecto: ſed inter obiectum, & ſpecies non poteſt eſſe ſimilitudo: ergo fruſtra quęruntur. Probatur minor, quia, quæ differunt natura, diſſimilia ſunt: at quòd ſpecies, & obiectum natura differant, patet; quia albedo, & nigredo contraria ſunt: eaC rum verò ſpecies minimè; cum in eodemmet oculo ſimul recipiãtur iuxta oppoſitam ſententiam. At enim ex alia parte, quòd oporteat ſpecies albedinis, & nigredinis contrarias eſſe, probatur; quia contrariarum cauſarum contrarij effectus eſſe debent. Si ergo ſpecies dantur, ſunt ſimul contrariæ, & non ſunt contrariæ, quod repugnat.

3. Tertiò. Si eæ ſpecies darentur, vel D eſſent diuiduæ, vel indiuiduæ, & ſectionis expertes; atqui neutrum horum dici poteſt. Non igitur tales ſpecies dantur. Prior pars minoris ſuadetur. Primùm, quia Perſpectiui ſumunt, in quolibet puncto medij pyramidem terminari, totamque rem videri; quod fieri non poſſet, niſi ſpecies in puncto eſſent. Item; quia, ſi ſpecies eſſent extenſæ, educerentur de poteſtate materiæ, ad cuius ingẽE nium ſeſe accommodarent. Quod tamen non videtur admittendum, cùm eiuſmodi eductio requirat præuiam alterationem, vel ſaltem fiat per ſucceſſiuam tranſmutationẽ; ſpecies verò, ſaltem viſibiles, traijciant mediũ in inſtanti. Accedit auctoritas D. Auguſt. li. 12. ſuper Geneſim ad lit. c. 16. vbi ſpecies ſenſuum ſpiritales vocat. Poſterior pars oſtẽditur, quia id, quod

ſubiecto

ſubiecto extenſo inhæret, extenſum eſt; hac enim ratione probauit Ariſt. c.12.li.3.tex.122. ſenſum eſſe potentiā corpoream, quia in organo, quod magnitudine prę ditū eſt, recipitur: ſi ergo darentur ſpecies ſenſiterijs extenſis inuſtæ, vtique extenſę, ac diuiduæ forent.

4 Quartò. Species ſenſuales multò ſunt nobiliores, quàm obiecta, è quibus, tranſmitti dicuntur. Non ergo ab eis gigni poſſunt: alioqui effectus propriā cauſam dignitate vinceret. Ex quo ſequitur, eas nullam habere cauſam in natura rerum; atque adeò commentitias eſſe. Aſſumptum probatur, quia eæ ſpecies, ſi dantur, mediæ ſunt inter materialia, & ſpiritalia accidētia, vtpote defæcatioris naturæ, quàm illa, craſſioris, quàm hæc. Deinde, quia ponuntur vt inſtrumēta vitalium functionum, quæ operationibus rerum non viuentium excellentiores ſunt.

ARTICVLVS II.

Conſtituitur pars affirmatiua quæſtionis; diluuntur aduerſaria partis argumenta.

Species ne ceſſariò ad mittendæ ſunt.

VErum, qui ſpecies dari negant, à veritate, & à Peripatetico dogmate longè receſſerunt. Quod hiſce rationibus planum fit. Facultas ſentiendi ex ſe eſt indeterminata ad hoc, illudvè ſingulare percipiendum. Igitur vt huius potiùs, quàm illius ſenſionem edat, neceſſum eſt, vt ab aliquo determinetur, ſed non eſt aliud, à quo determinari queat, præterquam ab obiecto per ſui ſimilitudinem ſenſui impreſſam; datur ergo obiecti ſimilitudo, ſiue ſpecies in ſenſu. Aſſumptio probatur, quia, ſi aliud quid daretur, a quo determinari poſſet, id maximè eſſet obiectum ipſum, quod nullius ſpeciei interuentu concurreret. Hoc autem non poſſe eſſe, demonſtratur. Nam vel obiectum concurreret effectiuè, vel non: ſi effectiuè, cùm ſæpe à facultate cognoſcente diſtet, & nihil agat primò in remotum, vtique deberet priùs agere in intermedium, tum verò in potētiam: atqui dempta ſpecie nihil eſt, per quod ad eum modum agere poſſit, & quo potentiam ad operandum ſuſcitet, non poteſt ergo, ſublata ſpecie, concurrere effectiuè. Quòd ſi non effectiuè concurreret, ſed dūtaxat formaliter extrinſecè, atque actum potentiæ terminādo, ſequeretur, aſpectum neque tenebris, neque longa ſpatij intercapedine impeditum iri; quod eſt contra experientiam. Conſecutio probatur, quia ideò in tenebris res non videntur, quia colores egēt luce, vt ſui ſpeciem mitiāt. Item, idcircò res in magna diſtantia nō intuemur, quia ſpecies ab eis traiectæ in medio languent, & euaneſcunt.

1. Argum.

Secundò. Nonnulli per inſpicilla concaua acutiùs vident, nō niſi, quia tunc in centro plùs vniuntur ſpecies redduntur que efficaciores in repræſentādo; quemadmodum & radij ſolares in cauitate vitri magis coeunt. Non eſt igitur negandum, dari eiuſmodi ſpecies. 2

Tertiò. Oculus nō videt ſe ipſum; videbit tamen, ſi ei obijciatur ſpeculum: id verò non niſi, quia ab oculo producitur imago ipſius in ſpeculū, quæ inde ad oculum reflectitur, eaq. informata potentia videndi actum elicit. Datur igitur talis ſpecies. 3

Quartò. Idem in interno ſenſu oſtenditur. Nam cùm hominem, quem anteà non vidimus, primò contuemur, paulò poſt, clauſis oculis, eiuſdem notitiam interiùs efformamus, nō ob aliam rationem, niſi quia eius imaginē aſpectu hauſimus, hauſtamque in interno ſenſu retinemus. Pateterg o, dari eiuſmodi ſpecies. Quod item conſtat ex memoria ſenſitiua non hominū tantùm, ſed etiam brutorum, quandoquidem recordatio non niſi miniſterio ſpecierum fit. 4

Poſtremò, quòd in Ariſtotelis doctrina prædictæ ſpecies neceſſariò conſtituendæ ſint, probatur. Nam hoc in libro cap. 12. text. 121. & 124. docet, ſenſum eſſe id, quod ſenſibiles abſque materia formas, id eſt, imagines ſuſcipere, poteſt. Vbi ſpecies

vocat formas, abſque materia; quia A ſpecies candoris, verbi gratia, non eſt ipſe candor materialiter, ſed id, quod candorem repræſentat. Et in libro de memoria, cap. 1. cum quæſiſſet, qua ratione nos rei abſentis recordari contingat, reſpondet, id fieri ob ſimulachra rerum in interno ſenſu aſſeruata. Itaque & externis, & internis ſenſibus, attribuit Ariſt. ſpecies. Eiuſdem ſent. eſt D. Anſelmus in Monologio, cap. 36. D. Damaſcenus lib. 2. fidei orth. cap. 20. D. Auguſtinus lib. 10. confeſſ. capit. 10. & capit. 15. & lib. 12. ſuper Geneſim, cap. 10. & lib. 11. de Trinit. capit. 2. alijſque in locis, quos citat Capreolus in 2. diſtinct. 3. quæſt. 2. artic. 3. Denique idem tuetur maior, ac melior philoſophantium pars, D. Thomas 1. part. quæſt. 55. artic. 1. & 3. contra Gentes, capit. 49. alijſque in locis. Alenſis 2. part. ſuæ ſummæ à quæſt. 22. vſque ad 26. M. Albertus 2. par. ſummæ de homine, tractat. 4. quæſt. 14. & de quatuor coæquis quæſt. 5. D. Bonauentura in 2. diſtinct. 3. artic. 4. quæſt. 1. Scotus quæſt. 10. & 11. Argentinas quæſtion. 2. artic. 4. Richardus quæſt. 5. Capreolus loco citato, Marſilius in 1. quæſt. 7. Heruæus Quodlibeto 5. quæſt. 6. Aegidius Quodlibeto primo, quæſt. 21. Ac quòd etiam Plato poſuerit ſpecies vſuales, quæ vna cum radijs ex oculo ad obiectum emicantibus, vt fingit, videndi actum perficiant; conſtat ex Timæo, & ex ijs, quæ ibidem Chalcidius annotauit.

D. Anſel. D. Damaſ. D. Aug. D. Thom. Alenſis. Albertus. D. Bonau. Scotus. Argent. Richard. Capreol. Marſilius. Heruæus. Aegidius. Plato.

Argumenta diluuntur. Solut. 1.

Neque Aduerſariorum argumenta negotium faciunt. Ad primum enim reſpondendum eſt, licet ſpecies dentur à natura, vt potentiæ ijs cõſignatæ rerum notiones effingant, non debere proinde ſpecies ipſas potentijs obijci, aut per ſe cognoſci, cùm non ſint ſigna inſtrumentalia ſed formalia. Nec oportet id, per quod res, vt per ſuum formale ſignum, innoteſcit, ſecundum ſe apprehendi; quamuis id concedendum ſit in ijs, quæ nos tanquam ſigna inſtrumētalia in alterius rei notitiam ducunt, vt alibi diximus. Argumenti etiam corroboratio vim non habet: Statua enim Cæſaris inſtrumentale ſignum eſt, non formale. Capreolus loco citato reſpondet, non oportere cognoſci à nobis id, quo, ſed in quo aliquid percipimus; nos verò non in ſpecie, ſed ſpecie res obiectas cognoſcere. Quæ eſt ſolutio D. Thomæ Quodlib. 10. art. 1. quæſt. 3.

Solut. 2. Similitudo duplex in eſſendo altera, altera in repræſentando.

Ad ſecundum, conceſſa maiori neganda eſt minor. & ad eius probationem dicendum, duplicem eſſe ſimilitudinem: B vnam in eſſendo, alteram in repræſentando. Primam non inueniri inter res diuerſæ ſpeciei; inueniri tamen ſecundam, vt patet in anima hominis, quæ cum nec ſpecie, nec genere cum Deo conueniat, eſt tamen Deo ſimilis: atque hunc poſteriorem ſimilitudinis modum ſortiuntur ſpecies comparatione ſuorum obiectorum. Ad id verò, quod C in aduerſam partem obijciebatur, nimirũ, oportere ſpecies albedinis, & nigredinis eſſe contrarias, dicendum, contrariarum cauſarum, ſi collatione effectorum vniuocæ ſint, cõtrarios eſſe effectus: at obiecta non ita ſe habent, cùm ſint cauſæ æquiuocæ, reſpectu imaginum, quas ab ſe mittunt.

Solut. 3.

Ad tertium reſpondemus, ſpecies eſſe quidem indiuiſibiles in repræ- D ſentando, diuiſibiles autem in eſſendo, quod ſolum oſtendit poſterior pars argumenti, etſi oppoſitum aſſeruerit Venetus, & Alfonſus Toletanus. Igitur ad poſteriorem partem reſpondemus. Perſpectiuorũ doctrinam eſſe, viſionem fieri per pyramidem radioſam, hoc eſt, per ſpeciem viſilem modo pyramidis productã, cuius baſis ſit in ſuperficie rei viſæ, vertex in centro oculi: & hoc centrũ E dari in qualibet parte medij, è qua res cernitur. Verùm ex hac pyramidis, & centri ſimilitudine, quæ traditur à Perſpectiuis, ad rem explicãdã, colligi non debet, quemadmodum centrum oculi, & vertex pyramidis, ſiue vltimum punctum in faſtigio pyramidis conſtitutum, eſt quid indiuiſibile; ita ſpeciem, per quam res videtur, recipi in puncto, atque indiuiſibi-

Quomodo intelligendũ, ſpeciem viſilem modo pyramidis produci.

uiſibilem eſſe: nec enim ſimilitudo A in omnibus conuenire debet. Immo, ſi in ea facienda vis eſt, inferri ex eadem poteſt, ſpeciem nõ eſſe indiuiſibilẽ, ſaltem ex parte baſis, cùm conſtet, hanc extenſam, ac diuiduam eſſe. Appellantur autem à D. Auguſtino ſpecies ſenſuum ſpiritales eo modo, quo ab Ariſtotele vocantur formę ſine materia, quod iam ſuprà expoſuimus. Ad illud de eductione è poteſtate materiæ, qua de B re ex profeſſo in Phyſicis diſſeruimus reſpondendum eſt, vt formę accidentariæ educantur de materiæ poteſtate, non requirere præuiam alterationem, aut tranſmutationem ſucceſſiuam, ſed ſat eſſe, dari in ſubiecto naturalem potentiam ad illas recipiendas eaſdemque pendere, quo ad ſuam effectionem, & conſeruationem, ab eodem ſubiecto, ſeu tempore, ſeu momento producantur. Quæ C duę conditiones, cùm ſpeciebus ſenſibilibus competant, non eſt, cur quis neget exciri illas è gremio materiæ, in qua recipiuntur. Aduerte tamen germanam rationem, quæ probat, ſpecies ſenſuum eſſe diuiſibiles, non eſſe, quòd exeant è potentia materiæ. Nam animæ brutorum animantium perfectorum exeunt è materiæ potentia, & tamen, vt eſt grauium Auctorum ſententia, indi- D uiſibiles ſunt, atque inextenſæ. Legitima ergo ratio eſt, quia inhæſiuè recipiuntur in ſubiecto extẽſo: quod verò ita recipitur, ad naturam recipientis ſeſe accommodat, manetque extenſum, & diuiduum, ſi illud tale ſit.

De potentia materia ſpẽs educuntur. Cõtra Sõcinatẽ li. 7 Metaph. q. 8.

Solut. 4.

Ad quartum, negandum eſt, ſpecies ſenſibiles nobilioris naturæ eſſe, quàm accidentia, quæ ipſæ reprę- ſentant, & à quibus effunduntur. E Re enim vera perfectius quid eſt color, quàm eius imago, ob idque eſſe imaginum intentionale, id eſt, diminutum, & imperfectum nuncupatur. Nec ſpecies abſolutè dicendæ ſunt formæ mediæ inter materialia, & ſpiritalia accidentia, quaſi inter illa medium dignitatis locum obtineant; ſed quia aliquantulum è materia emergunt, cùm non A cadant ſub ſenſum, vt ea, quorum ſimilitudines ſunt: & tamen ad ſpiritalem naturam non pertingunt. Nec propterea, quòd vitalium functionum inſtrumenta fiunt, ad altiorem naturæ gradum prouehuntur, præſertim cùm ad eiuſmodi functiones nõ concurrant, niſi tanquam formæ vicariæ obiectorum, quorum locum ſubeunt, vt paulò pòſt dicemus. Hoc tamen non obſtat, quo mi- B nus ſpecies intelligibiles materialium accidentium excellentia naturæ ijs accidentibus longè præſtent, cùm ſimpliciter ſpiritales ſint.

Spẽs quà ſpẽs nõ eſt ...biecto p... ...ectior.

ARTICVLVS III.

Dubia quædam explicantur.

DVo in hac quæſtione pertractãda ſuperſunt. Alterum eſt, quo- C nam modo ſpecies cum potentia ad actionem concurrant. Alterum, num ſpecies externis ſenſibus impreſſæ, præſente duntaxat obiecto, in ijs conſeruentur. Quod ad primum attinet. Sunt qui putent, ſpecies concurrere tantùm in genere materialis cauſæ, determinãdo videlicet potentiam, quæ indiſcriminatim ſe habet ad percipiendum quodlibet par- D ticulare ſub obiecto ſuo comprehẽſum, vt paulò ſuprà diximus. Quod enim non concurrant cum potentia vti cauſæ partiales actiuæ ad eũdem effectum ex eo probant, quia actio vitalis à ſolo principio vitæ, quale ſpecies nõ eſt, proficiſci poteſt. Deinde, quia quęlibet duę cauſæ partiales actiuæ ita comparatæ ſunt, vt vna ſine altera queat effectum edere, ſaltem imperfectum; vt duo lumi- E noſa, quorum vnumquodque producit lumen, etſi minùs intenſum, quàm ambo ſimul: at nec ſpecies ſine potentia, nec potentia ſine ſpecie valet per ſe operari. Verùm, licet hęc ſententia ſuam probabilitatem habeat; multò veriſimilior tamen eſt contraria, quæ ſtatuit, ſpeciem concurrere etiam actiuè cum potentia ad eius actionem. Hanc ſequitur

Species potẽtia actione concur actiuè.

Scotus. D.Tho. Albertus. Capreol.

A Scotus in primo diſtinct.3. quæſt.7. & in quodlibet. quæſt. 15. Thomas prima part.quæſt.56.art. 1. & lib. 1. contra Gent cap.51. 52.53.& quodlib.7.art.1.Magnus Albertus 2.part. ſummæ de homine, in tractatu de ſenſibus animæ. Capreolus in 1. diſtinct.35.q. 1.art.1.& alij; probaturque ex eo, quia anima conſtituitur per ſpeciem in actu primo ad intelligendum, ſicuti ignis per calorem ad calefaciendum; B nulla verò ratio eſt, cur potiùs calor cum igni, quàm ſpecies cum anima actiuè concurrat.

Secundò; quia omnis forma agentis, cui per ſe aſſimilatur effectus, cōcurrit actiuè, vt principium talis effectus, ſiue ſit forma ſubſtantialis, ſiue accidentaria, vt, verbi gratia, forma equina eſt principium effectiuum formæ equi geniti, quia huius forma eſt ſimilis formæ illius. C Species autem, quæ per actionem cognoſcendi producitur, produci ve poteſt, eſt ſimilis illi ſpeciei, à qua actio cognoſcendi oritur. Tertiò idem confirmatur, quia, vt docet Diuus Auguſtinus nono libro de Trinitate, ca.12. cognitio rei efficitur à cognoſcente, & cognito: cognitū verò cùm non per ſe, ſed ſui ſpeciem, & ſimilitudinem in potentia inſit; conſequens eſt, D vt ſimilitudo vicem illius habens, tanquam ſemen generantis, cognitionem quaſi prolem gignat: atque adeò fatendum eſt, ſpeciem actiuè concurrere. Quòd ſi petas, an tota virtus actiua potentiæ ſit virtus actiua ſpeciei; quemadmodum tota virtus ignis eſt calor. Reſpondemus, non ita ſe rem habere; ſed potentiā ſibi vendicare ſuam peculiarem virtutem ad agendum, ſimiliterque ſpeciem ſibi vendicare ſuam; E ita vt ambæ tanquam duæ partiales cauſæ, diuerſæ tamen rationis, ſeu tanquam duæ partes vnius integri agentis immediati vires ſuas conferant, iungantque ad actionem cognoſcendi. Nam quòd ſpecies ſuam habeat actiuitatem, probatum eſt. Quod verò illa non ſit tota actiuitas potentiæ, ex eo oſtenditur, quia ſæpe accidit, vt potentia ex eadem ſpecie efficiat intenſiorem notitiam; quia nimirum profert ex ſe maiorem conatum; quod non eſſet, niſi ipſa haberet propriam actiuitatem diſtinctam ab actiuitate potentiæ.

Potētię & ſpēs duæ partiales cauſæ.

A ... Aduerte autem, ſpeciem concurrere non ſolum actiuè ad operationem, vti diximus: ſed etiam formaliter, quatenus concurrit ad ſpecificationem actus determinando potētiam B ad hanc potiùs, quàm ad illam operationis ſpeciem. Item, quatenus præſtat vnionem obiecti cū potentia in eſſe cognoſcibili; quæ vnio eſt proprius effectus cauſæ formalis. Et verò, quia prius eſt, potentiā vniri intentionaliter cum re cognita, quàm tendere in obiectum: priùs ſe habet ſpecies, vt principium formale, quam vt principium efficiens. Atque hoc, quod de cauſalitate formali, C & actiua ſpeciei aſſerimus, conuenit tam in ſpeciem ſenſibilem, quàm intelligibilem: immo & in ea, quæ obtinent modum ſpeciei intelligibilis reſpectu potentiæ intellectiuæ, vt eſſentia diuina reſpectu intellectus beati, & ſubſtantia Angeli comparatione intellectus ipſius Angeli, cùm hic ſe per ſuammet eſſentiam intelligit. Quòd ſi obijcias, nullam ſubſtantiam creatam poſſe D eſſe immediatum principium operādi; atq; adeò non poſſe ſubſtantiam angelicam per ſe concurrere actiuè ad actionem intelligendi. Occurrendum erit, nullam ſubſtantiā creatam poſſe eſſe principium proximum elicitiuum actus per modum potentiæ & virtutis; poſſe tamen per modum obiecti, quando illa ſimul eſt obiectum actuale, maximè cum in eo euentu non integra, ſed partialis E tantùm cauſa actionis ſit.

Quō ſubſtātia poſſit eſſe immediatum agēdi principium.

Igitur ad primum contrariæ opinionis argumentum dic; licet cognitio ab ſpecie proficiſcatur; oriri nihilominus ab anima vt à vitæ fonte, præcipuaque vitalium functionum cauſa, cuius inſtrumenta ſunt potentia, & ſpecies. Quod ſi argumētū hoc vim haberet, pari modo probaret, cum intellectus, aut voluntas

per habitus virtutum ſibi inhærentes operantur, talem operationem non eſſe vitalem; vel eos habitus nequaquam poſſe actiuè concurrere: quod à communi Philoſophorum, Theologorumq. ſententia abhorret.

Ex duabus cauſis partialib⁹ nō ſēper quęlibet ſe ſola effectū producere valet.

Ad ſecundum, dicimus, non, quoties duæ partiales cauſæ ad aliquem effectum confluunt, quamlibet earum poſſe per ſe effectum edere, videlicet, cùm ita concurrunt, vt ſecunda non detur à natura ad facilius operandū, ſed ad ſimpliciter operandum, quo pacto ſe habet ſpecies reſpectu potētiæ, nec enim potentia valet abſque ſpecie vllo modo operari.

Maneātne ſpecies in ſēſibus externis amoto obiecto.

Quod ad dubium ſecundum ſpectat, videlicèt, num rerum imagines, quæ externis ſenſibus imprimuntur à præſentia obiectorum ita dependeant, vt ijs amotis illicò euaneſcāt. Negatiuam partem ſecuti ſunt nonnulli Ariſtotelis Interpretes in libro de ſenſu, & ſenſibili, & in libro de inſomnijs, concedētes, amoto ſenſibili, dari adhuc per breues quaſdā ſenſiones elicitas ex ſpeciebus nondum extinctis.

Pars affirmans quibus probetur.

Poteſt verò hæc ſententia ita comprobari. Huiuſmodi ſpecies habent ſuam intenſionem, & incrementi gradus, ſecundum quos ſucceſſiuè augeri, imminuique poſſunt. Igitur ſi obiectum ſubitò amoueatur, adhuc ſecundum aliquā à partē ſuæ intenſionis in ſenſiterijs manebunt, poteruntque ſenſus ijs ad continuandam ſenſionem vti. Antecedens oſtenditur, quia ideo obiectum, quantò viſui magis appropinquat, (ſeruata tamen conuenienti diſtantia) tantò diſtinctiùs videtur, quia ſpecies magis dearticulatur, & perfectiùs actuat potentiam ſecundum nouos ſui gradus. Iccirco etiam ex eodem loco ſonus, & odor, ſi acrior ſit, percipitur, non verò ſi tenuis; quia ille efficaciorem, & intenſiorem ſpeciem iacit. Secundò. Albedo, & odor inhibita cauſa effectrici & conſeruante nihilominus in ſubiecto perſeuerant; ergo & ſpecies potentijs obſignatæ ſaltem aliquanto tempore ſeruari in ijs poterunt, licet obiecta, à quibus pro-

A ductæ fuerunt, præſentia non ſint; cùm vtrobique par ratio eſſe videatur. Tertiò. Accedit experientia, quam affert D. Auguſtinus lib. 10. de Trinitate, capit. 20. hiſce verbis. *D. Aug.* Cùm diù ſolem attenderimus, & deinde oculos clauſerimus, quaſi verſantur in conſpectu quidam colores lucidi, quos intelligendum eſt reliquias eſſe illius formæ, quæ facta erat in ſenſu, dum corpus B lucidum videretur. Additque infrà, eiuſmodi formam eſſe viſionem. Itaque putat D. Auguſtinus, ablato corpore luminoſo, remanere illius ſpeciem in ſenſu. His conſentanea ſcripſit Ariſtoteles libro de inſomnijs, cap. 2. *Ariſtotel.* ſenſilia, inquit, ipſa in nobis, per ſingula ſenſoria, ſenſionem efficiunt: & affectio, quam ea inuehunt, non modò in ſenſorijs ineſt, cùm ſenſus agunt, C ſed etiam cùm ab opere diſceſſere. Et paulò inferius, ſi ſenſum de Sole in opacum conuertamus, comitatur eum affectio: euenit enim, vt nihil cernat, propterea quod commotio, quæ à lumine profecta eſt, oculos adhuc poſſideat. Item, ſi quid album, aut viride diutiùs aſpexerimus, ad quodcunque aſpectum noſtrum deferamus, concolor illi videtur. Hæc Ariſtoteles. *Auerr.* Auerroes D quoque in ſuo tractatu de ſomno & vigilia, ait, nos in ſomnijs ſentire per quinque ſenſus ſenſibilia externa, licet abſentia, idque accidere redeuntibus ab internis ſenſibus ad externos abſentium rerum imaginibus. Sicut enim, inquit, in vigilia ſenſibilia externa mouent ſenſus externos, & hi ſenſum communem, is imaginatiuam, ſic inter ſomniandum conuerſo ordine, imaginatio E mouet ſenſum communem, hic ſenſus externos. Igitur ſenſus externi poſſunt elicere operationes circa ſenſibilia abſentia.

Pars negans probabilior.

Verùm, licet hæc opinio admodum probabilis ſit, maximè ob Ariſtotelis & D. Auguſtini auctoritatem; contraria tamen, quæ aſſerit, ſenſuum externorum ſpecies non niſi præſentibus ſenſibilibus, etiam breuiſ-

breuiſſimo tempore conſeruari, & A communior,& veriſimilior videtur. Namque experientia illa,qua potiſſimùm Aduerſarij nituntur,admodũ fallax eſt. Accidit enim non rarò,etiam extra morbũ, & ſomnia (quod D. Auguſtinus lib. 11. de Trinitate cap. 4. animaduertit) vt, quæ quis in interno ſenſu effingit, ea intellectus externo percipi arbitretur. Sæpeque euenit facta à vehemente ſenſibili aliqua in ſenſu læſione,vt exẽ- B pli gratia, facultas videndi ad alia obiecta percipienda minùs parata ſit,atque adeo,vt decipiatur phantaſia iudicans adhuc ſenſui obuerſari idem ſenſibile,quod anteà. Certè ſi vehemens ſenſibile externum tanta efficacitate ſpeciem in ſenſu imprimeret,vt illam etiam in abſentia cõſeruaret;vtique aut ſemper, aut maiori ex parte ita accideret. Quod tamen repugnat experientiæ. Vnde A- C riſtoteles hoc in libro cap.5. tex.52. & 59.diſcrimẽ ſtatuit inter ſenſum, & intellectum, quod ille obiecti præſentiam exigat; hic verò non item.

Cur ſenſui externo obiectum abſens obuerſari videatur.

Argumẽta in contrariam partem adducta hanc habent explicationẽ. Ad primum, conceſſo antecedente, neganda eſt conſecutio: talis enim eſt harum ſpecierum natura, & conditio,vt, quantumlibet in ſubie- D cto intenſæ fuerint, ſubitò amittantur, nec ſine perenni ſuæ effectricis cauſæ influxu permanere queant:etſi id in plerìſque alijs effectis ſecùs accidat. Quo etiam patet,quid ad ſecundum argumentum reſpondendũ ſit. Ad tertium dicimus, amoto luminoſo,nõ dari iam eius aſpectum, ſed accidere deceptionem modo antè explicato. Idq. voluiſſe Auctores in argumento adductos,videlicet, E ablato ſenſibili dari ſenſiones non re ipſa,ſed apparenter,ſeu ſecundum fallacem æſtimationem. Atque huius dubij enodatio planior euadet ijs, quæ proxima quæſtione pertractanda ſunt.

QVÆSTIO III.

Vtrum per diuinam potentiam aliqua notitia abſtractiua in externis ſenſibus dari queat.

ARTICVLVS I.

Quid in re propoſita ſentiendum videatur.

IN hac quæſtione prænotandum in primis eſt diſcrimen inter notitiam intuitiuam, & abſtractiuam. Notitia intuitiua,quæ etiã viſionis dici conſueuit, vt Scotus in 1. diſtinct. 2.part.2.quæſt. 1. & Quodlib.6. art. primo, Ferrarienſis lib.2. contra Gent. capit.96. Durandus in prologo quæſt. 3. alijque Auctores definiunt,eſt notitia rei præſentis,vt præſens eſt,id eſt, cognitio, qua ita rem attingimus, vt per eam cernatur præſentia obiecti in ſe, & ex vi ipſius cognitionis, non verò, quia aliunde comprobatur. Eiuſmodi eſt notitia,qua quis videt candorem in pariete, & qua ſonum audit, & ea, qua beati diuinam naturam intuentur,quam D.Paulus Epiſt. 1. ad Corinth.c.13. appellat,faciẽ ad faciem. Imò & ex hoc loco Apoſtoli credit Scotus Quodlib.6.art.1. & Gregorius in primo diſt.3. quæſt. 3. art. 1. deſumptam fuiſſe appellationem notitiæ intuitiuæ, cuius aut nulla, aut propè nulla extat mentio apud veteres philoſophos. Aduertit autẽ D. Anſelmus, Hugo, Magiſter, D. Thomas,Gregorius,Paludanus, Caietanus.Durandus, & alij communi conſenſu, cognitionem intuitiuam oportere eſſe immediatam, ita videlicet, vt res non percipiatur in alio cognito,ſicuti cognoſcitur Cæſar in ſua ſtatua. Etenim per cognitionem intuitiuã conſpicitur res in ſe,quod eſſe non poteſt, cùm res videtur in alio priùs viſo. Notitia abſtractiua,

Quid notitia intuitiua.

Quid abſtractiua.

ua,quæ etiam Simplicis intelligen-
tiæ vocatur, eſt cognitio rei, non vt
pręſens eſt, verbi gratia, notitia, qua
cogito de Socrate abſente, & ea,
qua Aſtrologus domi ſuæ confide-
rat eclipſim, quam non intuetur, eſto
ſciat, ea hora interponi terram inter
lunam, & Solem. Et item ea, qua Phi
loſophus ex creaturis cognoſcit,
Deum eſſe. Licet enim hæ cognitio-
nes tendant in rem ſub eſſe exiſten-
tię; non tamen ſic tendunt, vt per eas
cernatur præſentia obiecti. Non di-
ximus, cognitionem intuitiuam eſſe
eam, quæ pendet à præſentia obie-
cti, nec qua obiectum mouet poten-
tiam; quia notitia, qua Deus & ſe, &
creaturas intuetur, eſt intuitiua; &
tamen nec ab ipſo Deo, neque à
creaturis dicitur pendere; vt neque
cauſari.

1. Concl. Senſus externus diuinitus poteſt rē abſentem, vt præsētem tamen apprehendere.

His poſitis, ſit prima concluſio.
Senſus externus poteſt diuina virtu-
te tēdere in rem abſentem, modò in
illam feratur, tanquam in præſentē,
alioqui non. Hęc concluſio quo ad
priorem partem probatur; quia po-
teſt Deus ponere in meo oculo ſpe-
ciem Socratis abſentis, qua ille infor
matus Socratē videat. Socrates enim
ad ſui viſionem dupliciter cōcurrit,
nimirum in genere cauſæ efficientis,
quatenus ſui imaginem in potentia
imprimit. Hanc verò cauſalitatem
non eſt inficiandum poſſe diuinitus
ſuppleri, quemadmodum & alias id
genus cauſalitates efficientium cau-
ſarum. Prętereà, concurrit Socrates
ad prædictam viſionem in genere
cauſæ formalis extrinſecæ, eam ter-
minando, ſpecificandoque. At quòd
hæc dependentia non obſtet, quo mi
nus talis viſio dari queat, ex eo o-
ſtenditur, quia Socrates abſens, ac
non exiſtens poteſt eam terminare,
eique ſpeciem tribuere, eo modo,
quo eclipſis, quæ vno ab hinc anno
erit, terminat, & ſpeciem confert co
gnitioni, quam de illa nunc Aſtro-
logus habet. Nimirum hæc terminā-
di, & ſpecificandi ratio nec in eo,
quod ſpecificatur, nec in ſpecifican-
te terminanteve exiſtentiam re-
quirit.

A Secunda verò pars concluſionis
ea ratione ſuadetur; quia poteſt
Deus ſpeciem, quam Socrates in
meum oculum impreſſit, amoto So-
crate conſeruare, quæ cùm Socratem
eodem pacto, quo anteà referat, ad-
huc eū tanquam præſentem aſpectui
obijciet: poteſque id confirmari ijs,
quæ in myſterio diuino Euchariſtiæ
interdum apparent. Nonnunquam
enim Deus puerum, carnem, manū,
B & quædam alia oculis repræſentat,
producendo in eis talium rerum,
etſi præſentes non ſint, ſpecies, vt do
cet Sanctus Thomas 3. part. quæſt.
73. art 8. Durandus in 4 diſtinct. 10.
quæſt. 4. & alijs. In haſce verò res
ita fertur aſpectus, ac ſi pręſentes eſ-
ſent, vnde & intellectus niſi aliunde
edoctus iudicium cohibeat, eas præ-
ſentes iudicat.

In obiectū abſens, vt abſens, externus ſenſus nulla vi ferri poteſt.

Denique tertia pars concluſionis
C inde comprobatur, quia ſenſus ex-
terni talis naturæ ſunt, vt tendant in
obiecta, prout ſe habent hic & nūc,
id eſt, prout materialibus ſitus, di-
ſtantiæ, & quantitatis conditioni-
bus affecta exiſtunt; atque adeò, vt
in præſentia à parte rei, vel ſaltem
repræſentata tanquam præſentia.
Quare non poterunt ſenſus externi
vllo modo verſari circa rem abſen-
tem, qua talis eſt. Hanc porrò condi-
D tionem intrinſecè addunt obiecta
ſenſuum externorum ſupra obiectū
intellectus, & phantaſiæ. Nam intel-
lectus fertur in rem tam abſentem,
quàm præſentem; tam ſingularem,
quàm vniuerſalem. Phantaſia etiam
in rem præſentem, & abſentem; ſed
ſingularem tantùm. At externi ſen-
ſus, vt qui in infimo cognoſcentium
facultatum grado ſtetere, tendunt
in ſolam rem ſingularem, & præſen-
E tem, vel exhibitam in ſpecie vt præ-
ſentem. Non fecimus in hac cogno-
ſcibilium diſpenſatione mētionem
ſenſus communis, propterea, quod
hic ſit quaſi interſtitium internorū
& externorum ſenſuum, ad vtroſque
pertinens; quatenus externorum
ſenſiones dignoſcit, & eaſdem ad
internos tranſmittit; vnde &
vtrorumque naturam aliquo mo-

Digitized by Google

Sẽſus cõis tam pręſẽtia, quàm abſẽtia naturaliter cognoſcit.

do participat. Nam dum ſenſus externi circa obiecta ſua verſantur, ipſe in eadem percipienda incumbit, & tunc quidem non niſi ſingularia præſentia intuetur: in ſomnijs verò, vt eſt multorum opinio, quam in libris paruorum Naturalium expoſuimus. ſingularia etiam abſentia re cognoſcit: atque ita tam præſentia, quam abſentia pro vigiliç & quietis diuerſitate apprehendit.

B Ex ſuperiori concluſione licebit deducere ſecundam, quæ propoſitæ quæſtioni directò reſpondeat. Pro qua aduertendum priùs, dubium eſſe, an ad notitiam intuitiuam requiratur, vt potentia per eam tendat in obiectum, quod re ipſa exiſtat præſens; an verò ſufficiat ferri in rem, quæ tametſi alioqui ſit abſens, nihilominus repræſentatur vt præſens, atque ita notitia tendat in rem præ-
C ſentem, vt præſentem, imaginariè. In qua dubitatione, etſi parum referat, vtram partem quis approbet, nobis tamen poſterior magis arridet: propterea quòd notitia abſtractiua ab omni præſentiæ modo, abſtracta, ac libera debere eſſe videatur.

2 Concl. Neq; virtute diuina ſenſus externi notitiã abſtractiuam elicient.

Sit ergo ſecunda concluſio. In ſenſibus externis non poteſt dari, etiam diuina virtute, notitia abſtractiua. Probatur; quia iſtiuſmodi notitia
D fertur in rem ſecundum ſe, ſecluſa præſentia, & exiſtentia: externi autem ſenſus tendunt in ſua obiecta, ſaltem repræſentata tanquam præſentia, vt ex dictis conſtat. Itaque prædicta notitia, qua ſenſus externus fertur in obiectum, quòd à parte rei non eſt præſens, dicenda erit intuitiua.

ARTICVLVS II.

Argumenta aduerſus ea, quæ ſuperiori articulo concluſa ſunt, eorumq; dilutio.

1. Argum.

VErum contra primam partẽ primæ concluſionis, qua aſſeruimus, poſſe diuina virtute ſenſum externũ rem abſentem percipere, hæc ſe offerunt argumẽta. Vel obiectum

A externi ſenſus comprehendit, tam ſenſibile præſens, quàm abſens: vel ſolũmodò præſens. Si detur primũ, ſequitur, ſenſum externum ſuoprè ingenio poſſe tendere in rem abſentem, cum quęlibet potentia vi propria poſſit obiectum ſuum attingere. Si autem poſterius, fatendũ erit, nec diuina virtute poſſe ſenſum verſari circa rem abſentem, quandoquidem repugnat, potentiam extra pro-
B prium obiectum vagari. Quare non videtur prima concluſionis pars veritati conſentanea.

Secundò. Eadem rurſus impugnatur, quia ſi res abſens poteſt ſentiri, poterit mel non exiſtens guſtari, parique modo res ſine cibo nutriri: poterit ignis non exiſtens tangi, & animal ab eo vri: poterit cymbalum non exiſtens audiri, & eius ſono auditus lędi; aliaque multa, quę
C videntur implicationem inuoluere. 2

Tertiò, quia ſequeretur, dari duas propoſitiones contradicentes ſimul veras; eſſet enim verum cerni Socratem currentem ſiquidem obijcitur potentię, vt currens; & eundem cerni non currentem, quia re vera non currit. 3

Deinde, contra ſecundam partem concluſionis, quę ſtatuit, externum ſenſum poſſe ferri in obiectum ab-
D ſens, quod tamen diuinitùs offeratur vt præſens, illud opponi ſolet, quia cum in eo euentu intellectus iudicet rẽ, quæ pręſens non eſt, pręſentem eſſe, concedendum erit, Deũ, qui eam ſpeciem imprimit, aut anteà impreſſam conſeruat, eſſe causã eiuſmodi erroris, & deceptionis, quod nemo dixerit. 4

Deniq; contra tertiã partem, quę affirmat, nõ poſſe externum ſenſum
E tendere in obiectum, niſi ſub rationem præſentis. Nam minor proportio eſt inter eſſentiam diuinam, & intellectum creatum, quàm inter ſenſibile non exiſtens, & ſenſum externum; ſiquidem inter Deum, & creaturas eſt diſtantia infinita, inter ipſas verò creaturas finita duntaxat: atqui intellectus creatus eleuatur ad notitiam intuitiuã diuinæ 5

eſſentiæ:

eſſentiæ: ergo & ſēſus externus promoueri à Deo poterit ad percipiendam rem non exiſtentem.

6 Præterea; Senſus externi poſſunt diuina virtute tendere extra ſuum obiectum: poterunt igitur ferri in rem non exiſtentē. Antecedens probatur, quia non minus eſt eleuari aquam ad productionem gratiæ in Baptiſmo, quàm excitari potentiam ad operationem extra obiectum non ſuum: ergo cùm illud diuinitùs fiat, B effici hoc etiam poterit: atque adeò non repugnat, ſenſus externos verſari circa obiectum non exiſtens; licet id non contineatur intra cancellos obiecti ad eos pertinentis.

Sol. 1. Non erit tamen difficile, his argumentis ſatisfacere. Ad primum contra primam partem concluſionis primæ, dicendum eſt, cum de alicuius potentiæ obiecto agitur, poſſe nos loqui, vel de obiecto adæquato C ſimpliciter: vel de obiecto non adæquato. Eſt autem obiectum ſimpliciter adæquatum id, in quod potentia fertur ſeu vi propria, ſeu diuinitus adiuta. Obiectum non adæquatum eſt id, in quod potentia vi propria tendit. Si ergo de obiecto externorum ſenſuum ſimpliciter adæquato ſermo ſit, reſpondendum erit, id eſſe ſenſibile præſens, vel nō pręſens, repræſentatum tamen vt præ- D ſens. Si de obiecto non adæquato, id eſſe ſenſibile re ipſa præſens. Ex quo non ſequitur, externum ſenſum aut poſſe vi propria ferri in obiectum non præſens, aut diuinitus adiutum non poſſe in id tendere: quandoquidem, dum circa illud inſiſtit, non vagatur extra proprium obiectum abſolutè ſumptum, vt liquet ex dictis.

Quod obiectū adęquatum, quod inadęquatum ſenſuū externorum.

Sol. 2. Ad ſecundum contra eandem partem concluſionis reſpondendum E eſt, nullam eſſe contradictionem, ſi mel non exiſtens guſtetur interuentu ſuæ imaginis inhærentis in guſtu. Non poſſe tamen neque ex dictis ſequi nutriri rem abſque cibo, quia nutritio importat conuerſionem cibi in ſubſtantiam rei viuentis. Quæ conuerſio ſublato cibo non datur. Item nulla eſt implicatio, quòd ignis non exiſtens ſentiatur per ſpecies qualitatum tāgibilium ignis: quibus tamen ſpeciebus non dicitur animal vri; quia vſtio non fit niſi per calorem realiter inhærentem in re, quæ vritur. Nec item implicatio eſt, quòd cymbalum non exiſtens per exiſtentes ſoni ſpecies audiatur, quibus tamen non ſequitur, offendi auditum, quia hęc offenſio non à ſpeciebus, aut ſono eſt, ſed à vehementi agitatione aeris ſonum, ſpecieſvè deferentis.

Sol. 2. Non repugnat, cibū nō exiſtentem guſtari, aut non exiſtētem ignem ſentiri.

Ad tertium argumentum negandum eſt, ſequi, dari duas contradicentes ſimul veras. Non enim hæ duæ propoſitiones; Cerno Socratem currentem, & cerno Socratem non currentem, ſunt contradictoriæ; ſed hæ, Cerno Socratem currentem, non cerno Socratem currentem, vt alibi docuimus. hæ autem non ſunt ſimul veræ, quia in propoſito euentu hæc; Cerno Socratem currentem, id eſt, repræſentatum mihi vt currentem, vera eſt: & illa; Non cerno Socratem currentem, id eſt, repræſentatum mihi vt currentem, falſa. Immò nec illę priores de prædicato infinito, ambæ veræ ſunt, ſi vocabulum *currens* eodem modo exponatur, vt attendenti planum erit. Sol. 3.

Ad id, quod contra ſecundam partem eiuſdem concluſionis obiectum fuit, reſpondendum eſt ex eo, quòd intellectus in tali euentu aliquando iudicet, rem eſſe præſentem, quæ tamen præſens non eſt, non ſequi, Deum decipere. Non enim decipere dicitur, niſi qui voluntate fallendi aliquid efficit, vel pronunciat; licet alij inde errandi occaſionē imprudenter capiant. Qua de re conſule D. Chryſoſtomum libro primo de Sacerdotio, & D. Auguſt. in libro contra Mendacium, & in Enchiridio, cap. 6. Sol. 4.

Ad primum contra tertiam partem dicimus, inter eſſentiam diuinam, & intellectum creatum in genere entis maiorem eſſe diſtantiā, & improportionē, quàm inter ſenſum externum, & ſenſibile non exiſtens (intellige & repræſentatum vt non Sol. 5.

præ-

præſens, ac non exiſtens): non tamen ſecundùm rationem & proportionem cognoſcibilitatis. Etenim eſſentia diuina continetur inter latitudinem obiecti adæquati intellectus creati; ſenſibile verò non exiſtens, prædicto modo ſumptum, non includitur intra metas obiecti adæquati, pertinentis ad externum ſenſum. Lege D. Thomam 1. part. quæſt. 12. artic. 1. & 3. ibique eius Interpretes.

Eſsētia diuina cōtinetur ſub obiecto adæquato intellect⁹ creati.

Ad ſecundum reſpondemus, quemadmodum aqua aſſumitur à Deo tanquam inſtrumentum ad productionem gratiæ, & ita externum ſenſum poſſe diuinitùs promoueri ad aliquā operationem, ſupra ſuam facultatem, qua nō tendat in naturale ſuum obiectum; vt, verbi gratia, potentiam videndi ad attrahendum ad ſe aerem. Quod tamen non repugnat ijs, quæ diximus; videlicet, non poſſe externum ſenſum vagari extra ſuum obiectum, id enim intelligendum eſt de ſenſu ſecundùm operationes vitales ipſi proprias, quæ cùm ad naturale ſuum obiectum reſpectu tranſcendenti referantur, ab eoque eſſentialiter dependeant, fieri nequit, vt ſecundùm eas potentia extra tale obiectum vllo pacto excurrat.

Solut. vlt.

Cur potētia in operatione vitali extra obiectum ſuum nec diuinitùs feratur.

Sed videri fortè alicui poſſit, repugnare his D. Auguſtinum vlt. lib. de Ciuit. Dei, cap. 29. vbi, de Beatorum ſtatu loquens, ita ſcripſit; Vis præpollentior oculorum erit illorum, non vt acutiùs videant, quàm quidem perhibentur videre ſerpentes, vel aquilæ: quantalibet enim acrimonia cernendi ea animalia vigeant, nihil aliud poſſunt videre, quam corpora, ſed vt videant, & incorporalia. Quibus verbis indicat D. Auguſtinus, aſpectum ſecundùm functionem vitalem, ac ſibi propriā, qualis eſt actio videndi, poſſe tendere in rem ſpiritalem, quam conſtat, extra metas obiecti externorum ſenſuum eſſe. Occurrendum tamen cum D. Thoma 1. part. quæſt. 12. artic. 3. ad 2. D. Auguſtinum hæc non tam aſſerendo, quàm diſſerendo pronunciaſſe, eiuſque mentem eſſe, vt conſtat ex ijs, quæ paulò pòſt ſubijcit,

Ab oculo corporeo rem ſpiritalem videri repugnat.

A Beatos etiam ex ijs, quæ aſpectu cernent, & ex refulgentia diuinæ claritatis in corporibus apparente, Dei præſentiā ſingulari intellectus perſpicuitate cogn ituros: non autem ipſam diuinam naturam in ſe, aut rem vllam ſpiritalem oculis corporeis videndam.

Obiter etiam aduerte, quemadmodum fieri non poteſt, vt aliquid ſpiritale cadat ſub ſenſus externos; **B** ita fieri non poſſe, vt ſub internos cadat, etiam diuina virtute, cùm vtrobique eadem repugnantia occurrat; propterea quòd ſpiritale tranſcendit metas obiecti ſenſibilis. Quod ſimiliter pronunciandum eſt de appetitu ſenſitiuo, cuius obiectum eſt ſenſibile bonum. Si quis verò obijciat, triſtitiam de Deo offenſo terminari aliquo modo ad Deum, & hanc frequenter dari in appetitu ſen- **C** ſitiuo; proindeque appetitum inferiorem, ſimulque phantaſiam, cuius ille apprehenſionem ſequitur, tendere in rem ſpiritalem, nempe in Deum. Reſpondendum erit, nec inferiorem appetitum, nec phantaſiam tendere in Deum diſtinctè, & per ſe, ſed confuſè, & ſub aliqua ratione ſenſibili. Quo pacto ait D. Thomas 1. part. quæſt. 12. art. 3. ad 3. cùm Iſaias, capit. 6. narrat, vidiſſe ſe Domi- **D** num ſedentem ſuper ſolium; intelligendum id eſſe de viſione imaginaria, repræſentante Deum, ſecundùm aliquem modum corporeæ ſimilitudinis, quo nobis diuina in ſacris literis per res ſenſibiles frequenter declarari, atque exhiberi ſolent.

Implicat etiam, ſpiritale ab interno ſēſu cognoſci.

E

QVAE-

QVÆSTIO IV.

Sintne quinque ſenſibilia communia.

ARTICVLVS I.

VIDERI PAVCIORA: videri plura.

Argumenta, quæ oſtendunt, eſſe pauciora.

SEnſibilia communia quinque recenſuit Ariſtoteles cap. 6. huius lib. tex. 64. videlicet, motum, quietem, numerum, figuram, & magnitudinem. Sunt tamen in contrariam partem argumenta. In primis quòd videantur pauciora eſſe. Nam motus, cùm non conſiſtat, ſed raptim fluat, comprehendi nequit ſine memoria, & vi collectrice, quæ partes præteritas & futuras colligat, & inter ſe conferat; hoc autem altioris potentiæ eſt, non externorum ſenſuum. Deinde; Brutæ animantes haudquaquam numerant, cùm id ſoli homini competat, vt docet Ariſtoteles in Probl. ſect. 30. q. 5. ſicque non videtur numerus brutarum animantium ſenſibus apprehendi, atque adeò neque noſtris, qui eiuſdem ſpeciei, ac facultatis cum illis ſunt. Tertiò; Idem oſtendi poteſt in quiete, quę cùm priuatio ſit, ſub nullum ſenſum per ſe cadit. Quare nec motus, nec numerus, nec quies rectè videntur conſtitui ab Ariſtotele inter ſenſibilia communia.

Quæ probant, eſſe plura.

Ex alia verò parte oſtendet quiſpiam, plura numerari debuiſſe; ſiquidem perſpectiui, vt videre eſt apud Vitellionem ad initium libri 3. multò plura recenſent, verbi gratia, diſtantiam, ſitum, diſcretionem, aſperitatem, curuitatem, rectitudinem, & alia. Præterea; Tempus, vt docet Ariſtoteles 4. Phyſic. capit. 11. text. 98. percipitur ſenſibus, non per accidens, cùm eodem pacto videatur ſenſum afficere, quo motus, cuius menſura eſt: ergo per ſe; atque adeò

A debet etiam inter ſenſibilia communia reponi. Nec ſatisfaciet, qui dixerit, contineri ſub motu, propterea quòd idem re ſit cum eo; nam alioqui etiã figura, quæ re ipſa à magnitudine nõ differt, ad magnitudinem reuocari deberet; quod nõ ita eſt. Adde, quòd ſubſtantia, cùm ad imprimẽdas horum ſenſibilium imagines in ſenſibus vti princeps cauſa concurrat, ſiquidem actiones omnes

B ſunt ſuppoſitorum; non poterit non ceteris ſenſilibus communibus iure addi.

ARTICVLVS II.

Quinque tantum eſſe ſenſibilia communia; nec oppoſitum, concludi ſuperioribus argumentis.

C NOn eſt tamen ob hęc, aliave his ſimilia argumenta recedẽdum à ſententia Ariſtotelis. Quod fecit è Recentioribus Medicis Chriſtophorus lib. 1. de Art. med. cap. 5. vbi motum & quietem è communium ſenſibilium numero remouit, & ante ipſum Galen. de Dignoſc. pulſib. vbi ſtatuit, motum ratione, non ſenſu dignoſci; ſed enim quia ſenſui ratio coniuncta eſt, & mentis tranſcurſus

D eſt velociſſimus, ſæpe non ratione, ſed ſenſu videri deprehendi. Vt autem pro Ariſtotele ſuperioribus argumentis reſpondeamus, aduertendum eſt, ad rationem ſenſibilis communis non requiri, vt omnibus ſenſibus percipiatur, ſed vt pluribus, aut enim nullum eſt ſenſibile, aut cùm maximè motus, quod omnibus externis ſenſibus ſit obnoxium, vt experienti planum fiet; quapropter

E non immeritò Auerroes hoc loco, comm. 64. Themiſtium reprehendit, quòd vniuerſim communia ſenſibilia omnibus ſenſibus percipi affirmarit.

Secundò. Aduertendum, Ariſtotelem non omnia ſenſibilia communia ſpeciatim enumeraſſe, ſed quinq; generalia capita, ad quæ cetera reuocari debeant, vt mox patebit.

Ad

Soluitur. Motus ab externo ſẽſu perfectè non pcipitur.

A Ad primum igitur argumentum eorum, quæ oſtendere nitebantur, motum ſub externos ſenſus non cadere, reſpondendum eſt, motum perfectè non niſi eo modo, qui in argumento exprimitur, quique ad altiorem facultatem pertinet, cognoſci; imperfectè verò, & quaſi materialiter, ac citra vllam partium inter ſe collationem externo ſenſu apprehendi.

B Ad ſecundum. Numerum dupliciter cognoſci, vel recenſendo vnum poſt aliud: ſeu replicando numerum maiorem ſupra minorem, aut nouam vnitatem minori numero addendo, ſicq. per incrementa numeralem ſeriem amplificando; qui modus cognoſcendi ſolis hominibus conuenit: vel duntaxat percipiendo, plura diſcreta, quæ numerum faciunt, vt duos aut tres ſonos, tres quatuorve C lapides inter ſe diſtinctos, quo pacto numerus externis tam hominum, quàm brutorum animantium ſenſibus dignoſcitur.

Ad tertium. Quietem non ſentiri per ſe poſitiuè, quaſi agendo ſenſum moueat; ſed negatiuè; quia, quantum fas eſt, priuationi modificat ſpeciem rei, quæ perſpicitur, ita vt res ſub quadam conſiſtentia, non ſub fluxu apprehendatur.

D Ea verò, quæ probare videbantur, plura eſſe ſenſibilia communia, hunc in modum diluenda ſunt. Ad primum dicendum; Perſpectiuos minutiùs eiuſmodi ſenſibilia diſpertiri; quia ſingulas eorum differentias cõtemplantur, vt ex radiorum reflexione, refractione, & incidentia, aut curuitate, alijsq. id genus affectionibus diuerſorum aſpectuum cauſam exactè reddant, quod ad Phyſicum non

Senſibilia cõmunia addita à perſpectiuis ad 5.

E pertinet, qui ſenſibilia communia, prout certis & præfinitis rationibus ſenſum mouens, ſolummodò expendit. Itaque omnia communia ſenſibilia, quæ perſpectiui addunt, ad Ariſtotelica reduci poſſunt, vt diſtantia & ſitus ad magnitudinem, diſcretio ad numerum, aſperitas, curuitas, & rectitudo ad figuram, ceteraque ſimiliter. Ad ſecundum; Tempus aut

Ariſtotelica reuocantur.

A nullo modo externis ſenſibus percipi, aut ſubnotitia adeò tenui & obſcura, vt ſimpliciter dici debeat eorum captum effugere; niſi quo ad eam realitatem, quam cum motu communem habet, conſideretur; quo pacto interpretandus eſt Ariſtoteles loco citato ex 4. Phyſ. Ad tertium: Licet actio tranſmittendi ſpecies ad inſtrumenta ſenſuum ſubſtãtijs, vti primarijs cauſis effectrici-

Subſtãtia nõ eſt ſenſibile commune.

B bus, attribuenda ſit, non proinde tamen ſubſtantias inter ſenſibilia communia numerandas eſſe, cùm per ſe primò ſenſus afficiant; quia id ſolis qualitatibus alteratricibus (id eſt, ſenſibilibus proprijs) conuenit; nec per ſe ſecundaria ratione, quia id proprium eſt eorum, quæ motum ſenſibilium propriorum determinant, ac modificant; quod nulli ſubſtantiæ in ſe ſpectatæ conuenit, ſed C vt magnitudine, motu, quiete, aut aliquo alio communium ſenſibilium affecta eſt; quod proinde non niſi ſenſibilibus ipſis communibus per ſe defertur, vt proxima quæſtione liquidiùs fiet.

QVÆSTIO V.

D *Vtrum ſenſibile commune propriam ſpeciem ſenſiterio inurat, an non.*

ARTICVLVS I.

Eorum opinio, qui ad affirmatiuam partem deflexere.

Affirmant Scotus, Aegidius, Iandunus, Gentilis.

E VAriæ ſunt Interpretum ſententiæ circa modum, quo ſenſibilia communia ſenſus afficiunt. Reliquis tamen omiſſis, duas, quæ celebriores habentur, in medium afferemus. Altera eſt Scoti in 4.d.12.q.3. Aegidij ad cap.6. huius lib. Ianduni q.18. & Gentilis, quem refert Simon Portius, cap.5. de Dolore. Hi opinantur, ſenſibilia communia propriam ſui ſimilitudinem di-

Digitized by Google

diuerſam à propriorum ſenſibiliũ ſpeciem in ſenſibus producere. Quod hiſce argumentis videtur concludi.

Argum. 1.

Vel ſenſibile commune aliquid in ſenſum imprimit, vel nihil. Si nihil, eſt igitur ſenſibile per accidens: ſi aliquid, non niſi ſpeciem; ergo, &c.

Argum. 2.

Secundò; Magnitudo & color ſunt formæ diuerſæ: ergo exigunt diſtinctas imagines, per quas ſentiantur. Item, percipiuntur diuerſis ſenſionibus, ergo & diuerſis *typis*, qui sũt ſentiendi principia; at hi nõ niſi ab

Argum. 3.

ipſis obiectis producuntur. Item; Si quis corpori cœleſti manum admoueat, ſentiet magnitudinem reſiſtentem; non per aliquam tactilem qualitatem, quæ nulla cœlo ineſt, vt docet Ariſt. 1. de Cœlo, c. 3. tex. 20 Igitur ipſa magnitudo corporis cœleſtis abſque ſenſibilis proprij conſortio peculiarem imprimit.

Argum. 4.

Quartò; Sæpe turris eminùs conſpecta, ita videtur, vt non diſcernatur, albane, an alio colore imbuta ſit. Igitur aſpectus percipit nudam rei quantitatem ſine alia qualitate viſili, atque adeò per propriam ſpeciem à quantitate immiſſam.

ARTICVLVS II.

Negatiuam partem veram eſſe, nec Aduerſariorum argumenta quicquam efficere.

Negãt, & melius cẽſẽt D. Th. Philoponus, Thienenſis, Ferrarienſis. Thienẽ ad text. 65. Ferr. q. 11. huius lib.

CОntrariam opinionem amplexus eſt D. Th. 1. p. q. 78. art. 3. & hoc loco lect. 13. item Philoponus, Thienenſis, Ferrarienſis, & alij, affirmantes, ſenſibilia communia peculiares ſpecies non inijcere ſenſui; verùm determinare & modificare ſpecies propriorum ſenſibilium. Nam, v. g. coloratum propriam ſui immittit imaginem; ſed enim aliter eam efformat, ſi præditum ſit magnitudine quadrata; aliter, ſi triangulari, aliter ſi oblonga, aliter rotunda; libet verò, quæ in hanc ſententiã D. Tho. loco cit. diſſeruit, huc transferre:

Explicatur opin. a D. Tho.

Magnitudo, inquit, & figura, & huiuſmodi, quę dicuntur cõia ſenſibilia, ſunt media inter ſenſibilia per acci- A dens. & ſenſibilia propria, quæ ſunt obiecta ſenſuum. Nã ſenſibilia propria primò, & per ſe immutant ſenſum, cùm ſint qualitates alterantes: ſenſibilia verò communia omnia reducuntur ad quantitatem. Et de magnitudine quidẽ, & numero patet, quia ſunt ſpecies quantitatis. Figura autem eſt qualitas circa quantitatẽ, cùm conſiſtat ratio figuræ in terminatione magnitudinis. Motus autẽ, B & quies ſentiuntur ſecundùm quod ſubiectum vno modo, vel pluribus modis ſe habet ſecundùm magnitudinem ſubiecti, vel localis diſtantię, quãtum ad motum augmenti, & motum localem, vel etiam ſecundùm ſenſibiles qualitates, vt in motu alterationis. Et ſic ſentire motum, & quietem, eſt quodammodo ſentire vnum & multa. Quãtitas autem eſt proximum ſubiectum quãtitatis al- C ternatiuę, vt ſuperficies coloris. Et ideò ſenſibilia communia non mouent ſenſum primò & per ſe, ſed ratione ſenſibilis qualitatis, vt ſuperficies ratione coloris. Nec tamen ſunt ſenſibilia per accidens; ſiquidem huiuſmodi ſenſibilia aliquam diuerſitatem faciunt in immutatione ſenſus. Alio enim modo immutatu ſenſus à magna ſuperficie, & à parua, quia etiam ipſa albedo dicitur ma- D gna, vel parua. Hæc D. Thomas.

His adde ad maiorem explicationem, quæ idem S. Doctor tradit, quæſt. 17. artic 2. eiuſdem operis; videlicet, ſimilitudinem alicuius rei trifariam in ſenſu eſſe. Vno modo per ſe primò, ſicuti ſimilitudo coloris eſt in aſpectu, & cuiuslibet ſenſibilis per ſe in proprio ſenſu. Alio modo per ſe non primò, ſicuti in viſu eſt ſimilitudo figuræ, vel magnitudinis, E & aliorum communium ſenſibiliũ. Tertiò, nec primò, nec per ſe, ſed per accidens, ſicuti in viſu eſt ſimilitudo hominis. Porrò autem, licet vna eademque ſimilitudo ad ſenſibile proprium & commune attineat; dicimus tamen, eam non ſpectare primò ad ſenſibile commune, ſed ad ſenſibile proprium; quia proprium ſenſibile principaliter illam

expri-

exprimit, commune verò ſolùm per comitantiam, & tanquam id, à quo ſpecies non tam entitatem, quàm modum, ſiue affectionem entitatis accipit. Nam cùm id, quod agit, non ſit color, ſed coloratum, vt ipſum coloratum in ſe eſt affectum, ſecundùm communia ſenſibilia, quæ cum proprijs natiuam cognitionem habent, ita in ſenſum agit, ac talem ſpeciem in organo obſignat, quale ipſum in ſe eſt. Quòd autem ſenſibilia propria & communia eadem ſpecie percipiantur, ex eo conuinci poteſt, quia nec ſenſibilia communia vim per ſe agendi habent, cùm vel ſit quantitas, nempe magnitudo, motus, numerus, vel modus quantitatis, nimirum figura, quæ ex ſe nullam efficiendi vim obtinet; vel priuatio, nimirum quies, quę multò minùs ad agendum valet. Secundò; Idem ex eo corroboratur, quia ſuperuacanea omninò eſt eiuſmodi ſpecierum multitudo, cùm vna ſufficiat ad repræſentandam alteratricem qualitatem, & id, quod eius modum euariat, hoc eſt, ſenſibile commune.

Eadē ſpecie videri ſenſibile cōmune, & propriū probatur.
1
2

Adverſariorum verò rationes ſic explicandæ erunt. Prima, dicendo, ſenſibile commune non imprimere aliquid, id eſt, propriam ac peculiarem ſibi ſpeciem, ſed duntaxat attemperare ſpeciem ſēſibilis proprij, quod tamen ſenſibilia per accidens non præſtant. Secundæ reſpondetur, etſi magnitudo & color diuerſæ formæ ſint, non proinde diuerſam imprimere imaginem, cùm vna ſufficiat; nec diuerſis ſenſionibus apprehendi, ſed vna; in qua primò ſenſibile proprium, ſecundaria ratione ſenſibile commune elucet; quicquid in contrariam partem ſcripſerit Auicenna 6. Natural. cap. de Tactu, vbi, licet proprij & communis ſenſibilis vnam eſſe ſpeciem fateatur; tamen non vnam, ſed plures eorum ſenſiones conſtituit. Ad tertiam reſpondendum eſt, manum cœlo admotam non percepturam magnitudinem cœli, inuentuam tamen obſtaculum, quod eam vlteriùs progredi non ſinat, quia ipſa cœli quantitas etiam citra vllius qualitatis opem penetrare ſe neutiquam fert. Quòd ſi obijcias, manum cœleſti corpori alliſam dolore afficiendam, qui dolor ex alteratione, & diſſolutione tactus oritur. Occurrendum erit, dolorem, vt ſuo loco dicemus, non ex ſola alteratione, ſed ex diuiſione etiam & compreſſione carnis proficiſci, qualem ſentiet manus per vim cœlo impacta. Ad quartum dicendum, turrim è loco remoto videri ſub colore aliquo, licèt aſpectus, ob intercapedinem, quisnam color ſit, non dignoſcat.

Diluūtur argumēta partis cōtrariæ.
Solutio 1.
Solutio 2.
Solutio 3.
Solutio 4.

QVÆSTIO VI.

Vtrum in ſenſu circa proprium ſenſibile error accidat, an non.

ARTICVLVS I.

Proponuntur in contrarias partes argumenta.

Quod neutiquam externus ſenſus (de hoc enim præſens quæſtio eſt) in deceptionem incurrat, dum proprium ſenſibile apprehendit, videtur oſtendi poſſe. Primùm; Quia ſi ſenſus errant, vtique, abrogata eorum fide, nulla erit certitudo in ſcientijs, nulla conſtantia; cùm ſcientiæ principijs innitantur, hæc verò experimento, & æſtimatione ſenſuum, vt eſt in ſchola Peripatetica peruulgatum, recteq; cecinit Lucretius libro quarto ſui Poematis:

Nō errare probatur.
1

Denique vt in fabrica, ſi praua eſt regula prima,
Normaq; ſi fallax, rectis regionibus exit.
Omnia mendosè fieri, atq; obſtipa neceſſum eſt;
Praua, cubantia, prona, ſupina, atque abſona, tecta,
Prodita iudicijs fallacibus omnia primis.

Se-

2 Secundò. Idem oſtenditur ex eo, A quia ſenſus apprehendit rem, vt ipſi in ſpecie repræſentatur; ſpecies verò talis eſt, quale obiectum ipſum in ſe, cùm naturalis eius imago ſit: quò fit, vt ſenſio reſpondeat ſpeciei, ſpecies rei cognitæ, ſicque nullus deceptioni locus relinquatur.

3 Tertiò. Accedit argumentum Tertulliani in ſuo libro de Anima, capite de Quinque ſenſibus, vbi eum, qui ſenſibus auctoritatem denegar, hiſce B verſibus coarguit. Recitat Ioãnis teſtimoniũ: Quod audiuimus, quod vidimus oculis noſtris; quod perſpeximus, & manus noſtræ contrectauerunt; de Verbo vitæ: falſa vtique teſtatio, ſi oculorum, & aurium, & manuum ſenſus natura mẽtitur, &c. Quin etiam Ariſtoteles 8. Phyſic. cap. 3. tex. 22. cogitatione hebetem eum cenſet, qui ſenſibus fidem abrogat. C

Errare ſenſum experientijs oſtenditur.

Conſule Galenum lib. de Morb. diff. c. 6. & de Sympt. cauſ. c. 2.

Ex alia verò parte, quòd ſenſus interdum hallucinetur, patet, quia intellectus dicitur ſenſum corrigere, non niſi errantem: tum, quia ita eſſe commonſtrat experientia. Idque ob multas cauſas accidere, paſſim deprehenditur: videlicet ratione organi, medij, interualli, obiecti, & ſitus, compoſitionisve ipſius obiecti. Ratione organi, ſi organum ſincerum, ac probè affectum non ſit, vnde icte- D ricis ea, quæ alba ſunt pallore circumfuſa videntur, & ijs, qui oculorũ ſuffuſione laborant, omnia cruenta apparent. Ratione medij; qui matutinum Solem conſpiciunt, rubeum apprehendunt ob interiectos vapores. Ratione interualli, qui eminùs quadratam turrim vident, rotundam æſtimant; quia angulorum prominentiæ ob intuitum interſtitium abſconduntur. Ratione obiecti; in ſpe- E culis, ſi diuersè collocentur, diuerſæ apparent rerum ſpectabilium magnitudines, nunc paruæ, nunc magnæ, alias rotundæ, alias oblongæ, modò verſis in cœlum pedibus, modò recto corpore.

ARTICVLVS II.

CONTROVERSIAE *Explicatio.*

Duæ extremæ ſententiæ.

IN hac diſceptatione duę in primis fuerunt extremæ ſententiæ. Altera Epicureorum, qui tantùm ſenſibus attribuerunt, vt eos nunquam falli dicerent, in ipſisq. omne veritatis iudicium collocarent. Qua de re D. Auguſtinus 8. de Ciuitate Dei, capit. 7. Tullius in Academicis quæſtionibus. Altera quorundam Academicorum, qui omnem fidem à ſenſibus ablegarũt, aduerſus quos etiam tres libros edidit D. Auguſtinus. Sed omnium veterum Philoſophorum circa pręſentem controuerſiam rixas accuratè deſcripſit Mirandula lib. 2. de Examine vanitatis.

Tertia ſententia, quæ vera eſt.

Tertia opinio inter duas ſuperiores media Peripatetica, atq; omninò vera, aſſerit, ſenſus nec perpetuò falli, nec nunquam decipi: pro cuius intelligentia aduertendum eſt. Cùm error propriè non niſi iudicio ſpectetur, quo aliquid eſſe, aut non eſſe æſtimamus; in ſenſibus verò externis huiuſmodi iudicium nec expreſsè, nec virtute contineatur, eatenus tantùm dici poſſe, ſenſus circa propria ſenſibilia errare, quatenus eiuſmodi notitias eliciunt, quibus ſuperiores potentiæ, ad quas iudicium ſpectat, in errorem falſamq. æſtimationem inducantur. Secundò; Nec illud prætereundum eſt, ſenſibile proprium cuiuſque ſenſus bifariam ſumi poſſe. Vel ſub ratione communi, vt album, quatenus coloratum, ſonum acutum, tantùm vt ſonus eſt, ſaporem dulcem, vt ſapor eſt: Vel ſecundùm ſuam peculiarem naturam, vt candorem ſecũdùm naturam ſpecificam candoris, ſimiliterque cęteræ peculiaria ſenſibilia.

1. aſſertio. Non errat ſenſus circa ſenſibile ſub ratione communi cõſideratum.

His ita explicatis, ſit prima aſſertio: Senſus nunquam errat circa proprium ſenſibile priori modo ſpectatum. Hęc ex eo nota eſt, quia fieri nequit, vt potentia extra ſui obiecti metas excurrat, ſicque viſus non niſi

viſile,

Digitized by Google

viſile, auditus non niſi ſonum percipere poteſt. Ideoque in iſtiuſmodi ſenſionibus nulla prorſus hallucinatio continget.

2. aſſertio. Errat circa ſenſibile, vt particularis natura eſt.

Secunda aſſertio: Circa ſenſibile proprium ſecundo modo ſumptum interdum ſenſus decipitur. Hanc aſſertionem planè oſtendit argumentum, quod ad calcem ſuperioris articuli propoſuimus. Vbi tamen aduerte, ſi impedimenta omnia tam ex parte organi, quàm aliunde prouenientia remoueantur, non deceptum iri ſenſum etiam circa proprium ſenſibile ſumptum ſecundùm peculiares ſuas rationes, vt Themiſtius, Simplicius, & Landunus annotarunt.

Argumenta verò, quæ probare nitebantur, externos ſenſus nullo pacto in errorem incidere, facilè explicantur. Ad primum reſpondetur, nullam dari potuiſſe humanam ſcientiam, ſi ſenſus nihil probè nunciarent, ſed perpetuò mentis aciem eluderent. Nunc verò multò ſecùs res ſeſe habet: nam plerumque non errant. Ac tametſi nonnunquam labantur, non perinde euertitur experientia, quæ ex plurium ſenſionum ſibi conſentientium collectione enaſcitur, & ad primordia primorum principiorum aſſenſione magnoperè iuuat.

Quod ad ſecundum argumentum attinet, eo permoti M. Albertus tract. 3. cap. 5. & Apollinaris q. 13. aſſeruerunt, nullo pacto ſenſum hallucinari circa proprium ſenſibile; quia error expendi debeat ſecundùm ſpeciem in ſenſu efformatam. Reſpondendum tamen cõuenienter ijs, quæ diximus; Eſto, ſenſus talem exprimat ſenſionem, qualem habet ſpeciem, & ſpecies ſit naturalis imago eius, quod repræſentat, tamen errare ſenſum, cùm ſenſibile quodpiam ita apprehendit, ac ſi haberet in ſe aliquã

Erratur ſępe à ſenſu in applicãda qualitate ſubiecto, quam illud non habet.

A qualitatem, quam re vera non habet, ſaltem vt apprehenditur; ſicuti accidit, verbi gratia, cùm guſtatus percipit cibum vt amarum, cùm ſimpliciter amarus non ſit, quatenus propter ſenſibile maius, id eſt, propter amarorem biloſi humoris, quo tenetur, & qui etiam aliqua ex parte cibum infecit, apprehendit cibum quaſi amarum tantummodò, non dignoſcendo in eo dulcedinem, quam habet. Vnde intellectus occaſionem

B habet iudicandi, prædictum cibum abſolutè amarum eſſe. Itaque ſpecies amari ſaporis verè, ac ſincerè amarum ſaporem refert. Nec in eiuſmodi nuda apprehenſione fraus interuenit, ſed in errabunda amari ſaporis quaſi applicatione ad alienum ſubiectum, vti diximus. Quòd ſi obijcias, cùm cibus re vera aliquem habeat ſaporem amarum ſibi à biloſo humore iniectum, & guſtatus ſub-

C eo amarore ipſum percipiat; nullam ibi fraudem, aut errandi occaſionem eſſe. Occurrendum, etſi cibus aliquem amarum ſaporem habeat; quia tamen ponimus, eum ſimpliciter dulcem eſſe; (alioqui exemplum non eſſet ad rem) eatenus dici deceptionem interuenire, quatenus guſtatus ob cauſam anteà dictam, non apprehendit in eo ſaporem dulcem,

D ſed amarum duntaxat, atque ita quodammodò applicat illi amarum ſaporem ſimpliciter, dum eum non percipit, niſi vt amarum.

Ad tertium dicendum eſt, argumento illo Tertulliani reuinci eos, qui contendebant, ſenſus in perpetuo errore verſari, nec quicquam, vt ſe habet, intellectui offerre.

E Non tamen concludi, nunquam ipſos decipi.

CAPVT

CAPVT VII.

CVius igitur viſus eſt perceptiuus, id eſt viſibile, viſibile verò eſt co- Text.66
lor; & id, quod ratione quidem explicare, ac dicere licet, nomine
autem caret: atque id ipſum maximè patebit, cùm vlteriùs procedemus. Text.67
a *Viſibile eſt color: hic autem eſt id, quod eſt eò, quod per ſe viſibile eſt,*
per ſe verò non ratione, ſed quia in ſe cauſam habet, vt ſit viſibile. b *Co-*
lor autem omnis motiuus eſt eius, quod eſt perſpicuum actu, & id eſt ip-
ſius natura. Quapropter non eſt viſibile abſque luce, ſed omnis vniuſ-
cuiuſque color in lumine ſanè videtur. Quamobrem, quidnam ſit ipſum
lumen, priùs dicere, declarareque oportet. Eſt igitur aliquid perſpicuum.
Perſpicuum autem id dico, quod eſt quidem viſibile, non eſt autem, vt Text.68
ſimpliciter dicam, per ſe, ſed per alienum colorem viſibile. Atque res
talis eſt aer, & aqua, & ſolidorum complura, vt vitrum, & glacies, &
huiuſmodi corpora. Non enim aqua, vel aer, vt eſt aqua, vel aer, per-
ſpicuum eſt, ſed quia natura eadem ineſt in his vtriſque, & in perpetuo
ſuperò corpore. c *Lumen autem actus eſt huiuſce perſpicui, ea nimirum* Text.69
ratione, qua perſpicuum eſt. At id eſt potentia, in quo nunc idipſum in-
eſt, nunc tenebræ. Atque lumen quaſi perſpicui color eſt, cùm eſt perſpi-
cuum actu ab igne, vel ab huiuſmodi corpore, quale eſt ipſum ſuperum
corpus. Nam huic ineſt aliquid vnum & idem. Quid igitur ſit perſpi-
cuum, diximus, & quid etiam lumen. d *Nam neque ignis eſt, neque om-*
ninò corpus, neque corporis eſt vllius defluxus, (eſſet enim quoddam hoc
quoque pacto profectò corpus) ſed eſt ignis, vel huiuſcemodi cuiuſdam in
perſpicuo præſentia corporis; fieri namque non poteſt, vt in eodem ſint
duo corpora ſimul. Videtur autem tenebris contrarium eſſe lumen. At
tenebræ priuatio ſunt talis habitus, atque ignis, vel corporis talis abſentia Text.70
à perſpicuo. Quare patet, huiuſce præſentiam eſſe lumen. Atque non re-
ctè dixit Empedocles, & ſi quis itidem cenſuit, lumen ferri atque extendi
tandem inter terram, & continens, noſq; id ipſum latere. Hoc enim & ra-
tionis metas egreditur, & eſt præter ea nimirum, quæ apparent, in paruo
namque ſpatio motus fortaſſe lateret, ſed ab ortu Solis ad occaſum tanti
corporis motum latere, magna nimium profectò eſt poſtulatio. Atqui Text.71
coloris quidem id eſt ſuſceptiuum, quod colore vacat, ſoni autem id, quod
ſono. Vacat autem colore perſpicuum ipſum, & inuiſibile, vel id, quod uix
tandem videtur, quale id eſſe videtur, quod tenebris eſt affectum, atque
tale eſt ipſum, vt patet, perſpicuum: attamen non, cùm eſt perſpicuum
actu, ſed cùm potentia. Eadem enim natura modò eſt tenebræ, modò lu-
men. e *At verò non vniuerſa viſibilia in lumine ſunt viſibilia, ſed ſo-*
lùm vniuſcuiuſque proprius color. Nonnulla namque in lumine quidem Text.72
non videntur, in tenebris autem efficiunt ſenſum: vt ea, quæ apparent
ignea, atque ſplendent, hæc autem nomine carent vno, vt fungus, cornu,

piſcium capita,ſquamæ,oculi: Sed nullius horum proprius color videtur.
Text.73. *Atque,quam ob cauſam hæc uiſibilia ſunt,alia ratio eſt. Nunc tantum*
patet,id,inquam,quod in lumine uidetur,eſſe colorem. Quocirca ſine lu-
mine non uidetur.Hæc eſt enim ſanè coloris ratio. Eſſe,inquam, eius mo-
tiuum, quod eſt perſpicuum actu: Actus autem perſpicui lumen eſt,ut
diximus. Id ita eſſe ex eo,tanquam è manifeſto ſigno patere poteſt, nam
ſi quiſpiam id, quod habet, colorem ſuper ipſum uiſum poſuerit, non ſanè
uidebit, ſed color quidem mouet perſpicuum, vt aerem, ab hoc autem,
Text.74. *cùm ſit continuus, ſenſus inſtrumentum mouetur. f Non enim hoc loco*
rectè ſentire videtur Democritus, qui quidem putat, ſi medium ſpatium
vacuum fiat,formicam etiam,ſi ſit in cęlo,exactè perfectéq; videri. Ete-
nim id ipſum fieri non poteſt. Viſio namque fit patiente aliquid ſenſitiuo.
At ut patiatur ab ipſo colore,qui uidetur,fieri nequit. Reſtat igitur,ut à
medio. Quare neceſſe eſt, aliquid eſſe medium inter colorem ipſum, &
uiſum. Quòd ſi id uacuum fiat,non modò non exactè,ſed neque quicquam
omninò uidebitur. Quam igitur ob cauſam neceſſe eſt in lumine colorem
uideri diximus. At ignis in utriſque planè uidetur,in tenebris inquam,at-
que in lumine. Id autem neceſſariò accidit. Ipſum enim perſpicuum ab
Text.75. *hoc perſpicuum fit. g Eadem autem eſt & de ſono, & de odore etiam*
ratio. Nihil enim ipſorum ſenſus inſtrumentum tangens, efficit ſenſum.
Sed ab odore quidem,& ſono mouetur medium:ab hoc autem utrumque
ſenſuum inſtrumentum. Quod ſi quiſpiam ſuper ipſum inſtrumentum
ſenſus,uel id,quod ſonat,uel id,quod olet, poſuerit: nullus profectò ſenſus
efficietur. Simili modo res ſeſe habet in tactu,& etiam guſtu: ſed non ap-
Text.76. *paret. Quam autem ob cauſam,poſtea dicetur ac patebit. Atque medium*
quidem in ſonis eſt aer: in odoribus autem nomine uacat. Nam ut perſpi-
cuum in colore communis eſt quidam affectus in aere, atque aqua: ſic
alius quidam in odoribus eſt affectus, qui quidem ineſt in his utriſque, in
aere,inquam,& aqua. Videntur enim & animalium ea,quæ uerſantur
in aquis, ſenſum odoris habere. Verùm homo,ceteraque animantia, quæ
degunt in terra,atque reſpirant,nequeunt ſine reſpiratione olfacere. Et
cauſa etiam huiuſce poſteriùs explicabitur.

CAPITIS SEPTIMI EXPLANATIO.

Aſpectus ceteris ſẽſibus excellẽtior. PArticulatim acturus de ſingulis externis ſenſibus exorditur ab Aſpectu, quòd hic ceteris dignitate præluceat, tum ratione organi, quod nobiliſſimum eſt, maximeque conſpicuum, tum meritò obiecti, quod cùm colores, & lucem comprehendat, non ſolùm ad caduca & elementis coagmentata, ſed etiam ad immortalia, & cœleſtia corpora ſeſe diffundit, tum denique ob excellentem cognoſcendi modum, qui à materia liberior, expeditior, certiorque eſt. Bipartitò autem diſtribuitur huiuſce capitis doctrina. In priori parte agitur de obiecto viſus; in poſteriori de medio, rationeque videndi.

Obiectũ viſus quod. Principiò igitur docet, proprium & adæquatum obiectum viſus eſſe ſpectabile, ſeu viſile, quod non ſolùm colorem comprehendit, ſed etiam ſplendorem, tam

carum

earum rerum, quæ noctu, & in tenebris duntaxat conſpiciuntur, vt, quædam ligna putrefacta, aliquorum piſcium ſquamæ, & cicendulæ, ceteraque eiuſmodi, quam aliarum, quæ etiam in lumine videntur, vt ignis.

a *Viſibile eſt.*] Diſputaturus ſingulatim de iis, quæ ſub obiecto viſus continentur, agit primò de colore, quem docet, comprehendi ſub viſibili in commune. Hoc autem inquit eſſe per ſe viſibile, quia ei per ſe conuenit, poſſe ſub aſpectum cadere: conuenit, inquam, non primo modo eorum, quibus per ſe aliquid, ineſſe dicitur, vt in primo poſterioris Analyticæ declaratum fuit; ſiquidem viſibile non pertinet ad eſſentiam eius, quod eſt adæquatum obiectum viſus: ſed ſecundo modo, quia ab illius natura dimanat. Ita hunc locum intelligit D. Thomas, Caietanus, & Auerroes, etſi eum aliter interpretentur Simplicius, Themiſtius, & Philoponus.

Coloris definitio.

b *Color autem omnis.*] Definit colorem, aiens, eſſe id, quod mouet actu perſpicuum, id eſt, quod pellucidum actu illuſtratum ſui ſimilitudine imbuit. Tum infert, colorem abſque lumine videri non poſſe, cùm ſine prædicta motione viſio non fiat, & perſpicuum ſine lumine actu illuſtrari nequeat. Colligit ſecundò, in hac de obiecto viſus diſputatione de lumine agendum eſſe; & quia perſpicuum eſt luminis ſubiectum, quid perſpicuum ſit, declarat. Perſpicuum, inquit, eſt viſibile non per ſe, ſed per alienum colorem, id eſt, non proprio, ſed aſcititio lumine, quod à præſentia lucentis corporis, à quo productum eſt, pendet. Huiuſmodi verò ſunt aer, aqua, glacies, aliaque eiuſmodi.

Quid ſit perſpicuũ.

Quid lumen.

c *Lumen autem.*] Tradit definitionem luminis. Lumen eſt actus perſpicui, vt perſpicuum eſt, id eſt, actus, quo formaliter perſpicuum conſtituitur actu perſpicuum, ſiue illuſtratum. Monet autem, perſpicuum corpus, quod interdum lumine affuſum eſt, interdum nón, eſſe veluti colorem perſpicui, quod actu colluſtratum eſt ab igni, aliove externo corpore, vt à Sole. Eſt autem lumen quaſi color, quia, vt colorata colore, ita perſpicua lumine ſpectabilia ſunt.

Lumen nõ eſt corpus.

d *Nam neque ignis.*] Refellit eorum ſententiam, qui lumen corpus eſſe putabant; primùm ex definitione luminis. Nam lumen eſt actus perſpicui corporis, inſidetque in eo ſecundùm omnem dimenſionem; quare ſi corpus eſſet, iam duo corpora ſeſe permearent, eodemque loco ſimul continerentur. Secundò, quia tenebræ ſunt priuatio actus perſpicui, ſeu formæ perſpicuo inhærentis, in eoque reſultantis ex præſentia corporis lucidi, ac proinde lumen accidentaria quædam forma eſt. Tertiò, quia ſi lumen eſſet corpus, moueretur loco, ſicque non momento, ſed tempore fieret illuminatio, quod experientiæ repugnat, cùm videamus ſubitò, ac citra vllam moram, lumen ab vna parte ad aliam diffundi. Nec ſatisfacit Empedocles, aiens, lucem videri momento ſpatium tranſcurrere, eò quòd quàm breuiſſimo creatur tempore. Non, inquam, ſatisfacit, quia tametſi (inquit Ariſtoteles) latio, quâ exiguum ſpatium decurritur, videri poſſit in inſtanti confici, licèt tempus conſumat: tamen ea, quæ totum interuallum ab Oriente ad Occidentem pertranſit, vt cùm primùm Sol ſe ſuprà Orizontem exerens lucem ſpargit, non poſſet moram occultare, ac non palàm videri in tempore fieri.

Cur corpora aliquot colorata & lucida ſolũ, quatenus lucida, in tenebris videantur.

e *At verò non vniuerſa.*] Perſequitur cetera, quæ ſub viſus obiecto continentur: docetque, multa eſſe corpora lucentia, quæ, qua talia ſunt, non exigũt medium ab alio corpore illuſtratum, vt cadant ſub aſpectum (id enim colorũ proprium eſt, qui non, niſi aduentitio lumine, cernuntur,) ſed noctu, & in tenebris videntur, etſi, quà colorata ſunt, non niſi in lumine conſpiciantur, cuiuſmodi ſunt fungus, piſciũ ſquamæ, aliaq; his ſimilia. Huiuſce verò rei cauſa eſt, quia quædã ſunt corpora tenui luce prædita, quæ medium illuſtrant, quãtum ſatis ſit, vt ipſa videantur, nõ vt colores proprias imagines fundant, quibus ſe in viſum dent. Deinde, quòd corpus mediũ fiat actu perſpicuum à luce,

Digitized by Google

indicio quodam oſtendit; color enim aſpectui impoſitus nõ videtur; ſanè non ob aliam cauſam, niſi quia oportet colorem priùs ſpatium actu illuminatum, deinde illius interuentu ſentiendi officinam mouere.

f *Non enim hoc loco.*] Democritum incuſat, qui dixerit, acerrimè nos viſuros, ſi medium eſſet inane; quaſi medium aſpectui impedimentum afferat. Vnde aſſeruit, ſi totum hoc interuallum, quod à terra ad cęlum eſt, foret vacuum, futurum, vt formicam in cœlo exiſtentem videremus. Huiuſce dogmatis falſitatem ex eo oſtendit Ariſtoteles, quia viſio non fit, niſi organum ſenſus ab obiecto priùs immutetur, immutari autem ab eo immediatè non poteſt, ſed per interſtitium, quo imagines tranſmeent. Ex dictis patet, quid ſecundùm Peripateticam diſciplinam de coloris medio exiſtimandum ſit; videlicet, eſſe diaphanum interiectum inter rem ſpectabilem, & ſenſiterium, in quo facultas videndi ineſt.

g *Eadem autem eſt.*] Dixerat, viſum medio egere, per quod res obiecta in ſenſiterium agat. Nunc eodem modo in ceteris ſenſibus rem ſe habere edocet, ita vt eorum quoque obiecta ſupra ipſos conſtituta ſenſionem edere nequeãt. Quod etiam in tactu & guſtatu euenire aſſerit, etſi, in ijs minùs conſpicua res ſit. Deinde, quaſi ex occurſu aliorum ſenſuum media explicat, aiens, medium ſoni eſſe aerem: odoris, innominatum quiddam: coloris, aerem & aquam, prout corpora perſpicua, & diaphana ſunt, eademq. ſub alia ratione ſpectata medium eſſe odoris. Nam quòd per aerem, & aquam odor traijciatur, ex eo probat, quoniam aquatilia animantia in aqua odorem hauriunt: quæ verò in terris degunt, non niſi attractione aeris olfaciunt. Qua de re ſuis locis pleniùs, ac planiùs.

Quæ ſunt media ſenſuum ceterorum.

QVÆSTIO I.

Num recte Ariſtoteles perſpicuum, & colorem definierit, necne.

ARTICVLVS I.

Recte perſpicuum definiſſe.

VT à perſpicuo exordiamur. Perſpicuũ definijt Ariſtoteles proximo ſuperiori capite hunc in modum. Perſpicuũ, ſeu Diaphanum eſt id, quod non per ſe, ſed alieno lumine viſibile eſt. At quòd hæc definitio vitioſa ſit, videtur facilè probari, primum, quia ignis & aer in ſua regione perſpicua ſunt, de quibus hoc loco agitur; & tamen nõ videtur, etiam cùm alienam lucem imbibunt, vt patet. Item: Luna eſt viſilis non proprio lumine, ſed alieno, quòd à Sole mutuatur, neq; tamen eſt perſpicua, vt hic perſpicuum ſumitur, quia non eſt medium, quo viſio fiat.

A Igitur alicui perſpicuo nõ conuenit, alicui non perſpicuo conuenit Ariſtotelica definitio.

Pro huiuſce dubij explicatione aduertendum eſt, perſpicuũ bifariam ſumi apud Ariſtotelem. Vno modo, pro quolibet corpore tranſparenti, qualia ſunt aer, aqua, & ignis, quod vocari ſolet perſpicuum indefinitum, ſiue interminatum, quòd nimirum aſpectus in illius extremitate B non ſubſiſtat, ſed vlteriùs videndo commeet, ac totum peruadat. Alio modo, accipi pro corpore, quod lumine participat, nec tamen tranſlucidum eſt, ob admixtam videlicet denſitatem; ideoque ab Ariſtotele in libro de ſenſu, & ſenſili, capit. 3. perſpicuum terminatum dicitur, cuiuſmodi ſunt aſtra, reſque omnes coloribus imbutæ. Perſpicuum priori modo eſt medium viſus, poſteriori haudquaquam. Rurſus aduertendum eſt, perſpicuum ſecundum priorem notionem duplex eſſe; Vnum, quod proprio lumine collucet, vt ignis in ſua ſphæra; Alterum, quod alieno,

Perſpicuũ duplex; interminatũ, vel terminatum.

Indefinitũ perſpicuũ aut ſuo, aut alieno lumine lucet.

ho, vt aer, & aqua, quæ nõ, niſi lumine ab aliquo externo corpore defluente ſplendent. Quo fit, vt priora illa ſemper actu ſint illuſtrata, cùm innata luce fulgeant: hæc verò interdum actu illuſtrata ſint interdũ poteſtate duntaxat. Igitur Ariſtoteles in illa perſpicui definitione complexus non eſt perſpicua terminata, quòd hæc traijciendis ad oculũ ſpeciebus minime obſeruant. Nec item omnia cõſpicua interminata, quę ab ſe lucẽ habent, comprehendit; quia licet hæc media ſint, per quæ viſio perficitur, ſemper tamen actu perſpicua, & lucida ſunt. Itaq; ea tantum perſpicua interminata definijt, quæ ab externo corpore lucem accipiũt, & interdum illuſtrata ſunt, interdũ non, vt aer, aqua, cryſtallus, vitrum, aliaque id genus. Quòd verò hęc ſola cõplecti voluerit, inde patet, quia paulò inferiùs ſubijcit, lumen eſſe quaſi colorem perſpicui corporis, cùm eſt perſpicuum actu ab igni, aliove eiuſmodi corpore, quale eſt ſol.

Quod ab Ariſtotele definitum ſit.

His animaduerſis, priori argumẽto occurrendum eſt, ignem eſſe perſpicuum, non tamen, quale Ariſtotelica definitione explicatur, quia ſemper actu perſpicuum eſt, & natiua affectum luce quanquam ex ſe viſibilis ſit, vt mox dicetur. Quod ad aerẽ ſpectat, cùm viſibilitas fluat à quopiam innominato, quod colori, & lumini commune eſt. ſicuti colorata omnia per ſe viſibilia ſunt, ita & omnia, quæ lumine participant. Et verò. vt colorata videri actu nequeũt, ni medium illuſtratum fuerit: ita nec lumine prædita ſub aſpectum venire, niſi certo quodam modo compacta, addenſataque ſint. Quapropter ignis, & aer, cum lumine actu imbuta fuere, ſunt quidem per ſe viſibilia, tametſi à nobis non conſpiciantur ob defectum requiſitæ denſitatis, ſicuti colorata in tenebris conſtituta, ſuopte ingenio viſibilia habẽtur; cum etiam tum colores ſeruẽt, quorum naturam viſibilitas comitatur. Liquet ergo, quid ad primum argumentum, quod ad aerem attinet, re-

Cur aer, & ſupremus ignis non videntur.

A ſpondendum ſit. Ad ſecundum verò dicito; Lunam tum natiua, tum mutuatitia luce fulgere, & eſſe quidem perſpicuum corpus, terminatum tamen, quod proinde Ariſtotelica definitio non comprehendit.

Ex dictis colliges, cùm perſpicuũ dicitur, quod alieno lumine cernitur, id ita eſſe intelligendum, vt videatur ſecundum ſe totum; alioqui conueniet definitio coloribus, qui B non proprio, ſed aduentitio lumine conſpicui ſunt. Poſtremò, non ignorabis, varias eſſe perſpicui generatim ſumpti differẽtias, quòd alia magis, alia minus eius natura participent. Quippe omnium maximè perſpicuum cœlum eſt; ſecundo loco ignis elementũ; hinc aer deniũ aqua, eodemque ordine ex horum permiſtione conſtantia. Eius ordinis ratio eſt, quoniam à terrena craſſitie, & opacitate C longiùs abeſt natura cœleſtis, tum ignis, inde aer, &c.

ARTICVLVS II.

Probe etiam colorem definiuiſſe.

NVnc ad coloris definitionẽ expendendam veniamus. Coloris vim, & naturam duplici definitione explicuit Ariſtoteles. Vna hoc D loco. Altera libro de ſenſu, & ſenſili, ca. 4. Prior eſt huiuſmodi. Color eſt, quod mouet actu perſpicuum. Poſterior ita ſe habet. Color eſt terminus perſpicui in corpore definito, ſeu terminato. Sed aduerſus vtramq. ſic obijcere licebit. Solis, & reliquorum ſiderum lux mouet actu perſpicuum, cùm per ipſum imaginem ſuam ad aſpectum faciat, neque tamen lux color eſt. Itẽ, Color ater eſt E priuatio candoris, vt docet Ariſtoteles, citato cap. libri de ſenſu & ſenſili, & 10. Metaph. cap. 4. tex. 7. ſed priuatio, ſicuti eſt expers entitatis, ita & actiuitatis, atque adeò & motionis: igitur color ater non mouet perſpicuũ, cùm tamen inter colores cẽſeatur, quare, nec toti, nec ſoli rei definitæ prima coloris definitio quadrat. Itẽ, Color, cùm oriatur ex per-

Duplex coloris definitio impugnatur, & defenditur.

A miſtione primarum qualitatum, quę corpus totum permeant, non in extima tantùm ſuperficie, ſed inter ìs quoque inſidet; perperam ergo color terminus perſpicui definitur. Quòd ſi reſpondeas, eam definitionem explicare vim coloris non in ſe, ſed vt viſibilis eſt, quo pacto in ſola ſuperficie ſpectatur, cùm in ea duntaxat viſum terminet. Contra id rurſum obijcitur; quòd aliqui ſunt lapides, B in quorum profunditate colores videntur; & intra ſuccinum etiam quaſi parui culices apparent. Quo fit, vt non in ſola corporum extremitate colores videantur.

Ad primum horum dic; Coloris definitionem ſic eſſe intelligendam, vt color moueat actu perſpicuum, non tamen vim habeat ad faciendum perſpicuum actu, quam vim Soli, ac reliquis aſtris ineſſe conſtat. C Ad ſecundum; Colorem atrum dici ab Ariſtotele priuationem abuſu vocabuli, quia videlicet, nigredo, ſi cum candore conferatur, quaſi priuatio illius eſt, propterea quòd deterioris notæ ſit. Et quidem hoc de quibuslibet duabus ſpeciebus ſub eodem genere contentis, quarum vna ſemper aliam naturæ dignitate vincit, edocet etiam Ariſtoteles, vt alibi monuimus. Tertiò argumento rectè occurrebatur. D Ad id verò, quod contra ſolutionem obiectum fuit, reſpondendum eſt, eiuſmodi colores non videri niſi in extrema, atq; externa ſuperficie tranſlucentium lapidum, licet ſpecies viſibilis, cùm à ſuperficie, quæ in imo eſt, mittitur, totam eorum ſubſtantiam permeet. Quod verò attinet ad ſuccinum, aliaque corpora ſimilia, dicimus, non cerni in profundo eorum colores, eſto, cernantur interclusæ beſtiolæ quo ad externam ſuperficiem ipſarum.

Colores ēt in lucidis corporib⁹ non niſi in externa ſuperficie videntur.

QVÆSTIO II.

Num eadem coloris, & lucis natura ſit, an non.

ARTICVLVS I.

Qui eandem eſſe putent, & quibus argumentis.

APud veteres Philoſophos varię de colorum natura extitere ſententiæ, quas commemorat Plutarchus primo de placitis, c. 15. Alexander lib. 1. Naturalium quæſtionum, c. 13 Ceteris verò omiſſis, Pythagoras, vt qui ad quantitatem, & Mathematicas rationes omnia referebat; cenſuit, colorem eſſe ipſam corporis C ſuperficiem, eo adductus argumento, quòd, cum color ſectilem naturam habeat, nec tamen corpus, aut linea ſit, neceſſariò erit ſuperficies; non quæuis tamen, ſed extima, quæ ſe palam in conſpectum dat. Plato verò in Timæo docuit, colores eſſe lumen, quæ ſententia placuit etiam Auempace, & Alpharabio. vt videre eſt apud Auerroem, com. 65. Itemq; Auicennæ lib. 6 par. 3. cap. 1. aſſeren-D tibus, abſente lumine nullum eſſe in corpore colorem, ſed eius appulſu colores effici, eoſque nihil eſſe aliud, quàm lumen ipſum in corpore receptum, quod placitum ſequutus fuiſſe videtur Poeta, cum Aeneid. 6. dixit.

Rebus nox abſtulit atra colorem.

Idem fermè tuetur Magnus Albertus in libro de ſenſu, & ſenſili, tractatu 2. capite primo, vbi in eam partem magis inclinat, vt putet, colorem eſſe E lumen in perſpicuo terminato, ita tamen, vt abſcedente lumine maneat qualitas quędam ex primis qualitatibus oriunda, quæ coloris velut materia ſit, eius verò forma lux.

Quòd igitur color nihil aliud ſit, quam lumē, probari poteſt; primum, quia videmus, nubes ex diuerſa ſolis irradiatione nunc albo, nunc rubeo colore perfundi, aliàs magis obſcurari,

Pro defenſione Platonis.

Lege Valleſium li. 2. cont. c. 25.

Color ſuperficies Pythagoræ.

Colorē, & lumen idē eſſe putat Plato. Auēpace, Alphar. Auicen.

Pro eadē ſententia, quòd color ſit lux, ſtat Caiet. ad tex. 37. Iauellusq. 33. Sonc. 10. Metaphy. q. 2.

Argumēta pro hac ſētentia.

1.

rari,aliàs minùs. Item;mare ob eandem cauſam nunc purpuraſcere, nûc caneſcere,eminus album,propius nigrum exhiberi. Videmus etiam columbarum ceruices, & pauonum caudas diuerſo lucis aſpectu mirificè colores variare. Quæ omnia argumento ſunt, nihil eſſe aliud colores, quàm lumen ipſum. A

2. Secundò;Idem probatur,quia non ob aliam cauſam oculi cum præalba corpora intuentur, laſſantur, & fatiſcunt; cum autem viridia, & herbeſcentia vident, recreantur, ac vegetiores fiunt,niſi quia candor multum habet de luce, quæ videndi organum diſſipat; color autem viridis mediocritatem quandam illius obtinet, quę modicè,& occulta quadam conuenientia ſeſe conſpectui offert,proindeque minimè lædit. Igitur colores de natura lucis ſunt, alij magis, alij minus eam imprimentes. B C

3. Tertiò; Idem confirmatur ex trito Philoſophorum proloquio, aientium,colorem eſſe commune,& adęquatum obiectum viſus; quod minimè verum foret,ſi color, & lux inter ſe diſtinguerentur. Nam cùm lux ſub aſpectum cadat, non omne viſibile eſſet color. Pro eadem ſententia facit id, quod Ariſtoteles lib. de ſenſu,& ſenſibili capit. 1.ait; Videlicet,omnia corpora colore participare; Item: definitio coloris proximo capite, text. 67 tradita. Color eſt, quod mouet actu perſpicuum. Quæ definitio tam lumini, quàm colori conuenit; cùm vtrumque moueat, id eſt,propria ſimilitudine afficiat; obtineatque perſpicuum. D

4. Poſtremò;pro Alberti Magni ſententia eſt ea ratio,quia color abſente lumine obliteſcit, ac ſecundum ſe conſideratus non eſt viſibilis, ſed à lumine viſibilitatem mutuatur, nec per ſe abſque luminis conſortio ſpeciem mittit. Quo fit, vt lumen ad colorem comparatum illius perfectio, actus,ac forma iure optimo dici poſſit,ac debeat. E

ARTICVLVS II.

Apparentes colores à lumine non diſtingui; veros diſtingui.

PRo huius controuerſiæ explicatione annotandum eſt, duo eſſe colorum genera, alios, quibus viſus illuditur,(apparentes vocant;)alios veros. Apparentes ſunt,qui ex ſolo lumine ſecundum diuerſum illius aſpectum corporibus affunduntur, vt in iride accidit, & ijs, quæ primo ſuperioris articuli argumento retulimus. Veri colores ſunt,qui non ex luce, ſed ex varia elementorum, & primarum qualitatum mixtura obueniunt, cuiuſmodi eſt in cygno candor,in coruo nigredo. His animaduerſis, prima concluſio ſit. Colores apparentes nihil aliud ſunt,quàm lumen. Hæc concluſio ex eo liquet, quia iſtiuſmodi colores ſecundum diuerſum aſpectum,diſtantiam,& ſitum ad corpus luminoſum variè ſeſe viſui repræſentant, vt in progreſſu magis patebit: quod ſanè indicat, eos nihil aliud eſſe, quàm ipſam lucem in corpore receptam.

Lege Senecã li. 1. Natur. q. c.5.

1. Concl. Colores apparẽtes lumẽ ſunt.

Sit ſecunda concluſio. Veri colores diuerſam naturam habent à luce. Hæc probatur, quia ſi veri colores à luce non diſtinguerentur, non eſſent ita fixi, & permanentes, ſed verſatiles ſecundum diuerſum reſpectum ad lucem; vt de apparentibus diximus. Secundò, quia lux qualitas eſt cœleſtis, contrarium proinde non habens;cum cœleſtia corpora à contrarijs qualitatibus natura exemerit, docente Ariſtotele primo de cœlo, capit. 3. textu 20. At candori nigredo contraria eſt. Item; quia ſi color eſſet lumen,nigror cùm omninò expers lucis ſit, nihil eſſet aliud, quam lucis priuatio, quod à communi Philoſophorum ſenſu abhorret. Tertiò;Quia ſequeretur,colorem candidum, herbaceum, puniceum,pallidum,& denique omnium colorum diſcrimina ſub vna ſpecie infima contineri; quod à vero non minus abeſt. Quartò; Quia ad lu-

2. Concl. Veri colores à luce diſtinguũtur. *1. Ratio.* *2.* *3.* *4.*

cem non eſt propriè alteratio, quæ tamen eſt ad colores, vt ſentit Ariſtoteles lib. 7. Phyſicorum capit. 3. Poſtremò; Argumentatur Auerroes hunc in modum: Color eſt motiuus diaphani, quod actu eſt diaphanum; actus autem diaphani lumen eſt. Igitur diaphanum, quatenus lumen habet, eſt per ſe mobile à colore. Sed omne ſuſceptiuum per ſe, alicuius naturæ, caret natura, & ſpecie, quam recipit; ergo color, qui per ſe eſt motiuus diaphani, quatenus eſt lumine colluſtratum, non eſt eiuſdem ſpeciei cum lumine. Hanc rationem pulchram, & efficacem vocat Contarenus lib. 5. de elementis. Nobis tamen parum efficax videtur, quia, ſicuti diaphanum illuſtratum adhuc moueri poteſt à luminoſo intenſiorem lucem habenti, ita moueri poterit à colore, ſi color ſit lumen. Illud verò axioma; Omne ſuſceptiuum, &c. locum non habet in productione luminis, vt conſtat ex ijs, quę de illius intelligentia in hoc opere diſſeruimus.

Solut. 1. Reſpondeamus nunc ad ea, quæ ſuperiori articulo opponebantur. Et quidem Pythagoræ argumentum nullam vim habet. Non enim color ratione ſui diuiduus eſt, ſed merito ſuperficiei, cui inhæret. Ad primum verò eorum, quæ lucem à colore non diſtingui contendebant, dicendum, concludere ſolummodò, apparentes colores à luce non diſtingui.
2. Ad ſecundum, etſi è veris coloribus quidam magis ad lucem accedant, vt candor, alij minùs, vt color herbaceus, & liuidus, alijque nonnulli, qui ad nigrorem declinant, non proinde exiſtimandum, eandem ipſorum, ac lucis naturam eſſe, cùm eiuſmodi acceſſus non pertingat ad conuenientiam in ſpecie. Cur autem quidam colores aſpectui officiant, alij non, lege apud Ariſtotelem in problematis, ſect. 31. quæſtione 20.
3. Ad tertium, colorem interdum ſumi laxiori ſignificatu; ita, vt tam lucem, quàm colores omnes complectatur, quo modo adæquatum viſus obiectum eſt, ab eoque omnia colorari dicuntur: quia corpora omnia aut colore, aut luce, aut vtroque participant. Quod verò ad coloris definitionem ſpectat, proprium eſt coloris preſsè ſumpti mouere perſpicuum, non quouis modo, ſed ita, vt ipſum actu perſpicuum non reddat, quod luci conuenit. Ad quartum, etſi luce abſente colores abſcondantur, ac veluti oculis eripiantur, eorum imaginibus è medio ſublatis, (has enim, vtpotè colorum vicarias, intelligendum eſt, abſtuliſſe noctem apud Virgil.) non iccircò tamen lucis diſceſſu interire; nec ideo ex ſe viſibiles non eſſe, id eſt, aptos, vt videantur, ſaltem aptitudine remota, ello, non actu cadant ſub aſpectum, niſi lucis conſortio: quæ ob id quaſi externa, ipſorum forma dici poteſt, quatenus eos actu ſpectabiles facit: non tamen interna, quaſi ex ipſa colores, vt ex actu proprio, & eſſentiali componatur: cum lux, & color duæ ſpecies ſint, in ſuo quæque genere perfectæ, & completæ, quæ proinde in naturam vnam conuenire minimè poſſunt, vt ex Porphyrij Iſagoge c. 6. paſſim celebratur. 4. Color ex ſe viſibilis eſt.

QVAESTIO III.

Quinam ſit colorum ortus, & origo.

ARTICVLVS I.

De coloribus apparentibus, & fictitijs.

COlorum multitudo tanta eſt, tàm multiplex eorum reciproca miſtio, vt rectè quidam pronunciarit, non alibi naturam copioſius, aut maiori ambitione opes ſuas commēdaſſe: quandoquidem animātes, ſtirpes, herbas, flores, metalla, gemmas, marmora; denique penè omnia, quæ genuit, picturata colorum varietate induit, diſtinxitque. Igitur Philoſo-

Plato. Ariſtot. Galen. Contar. Simõ Por. Scaliger. Vt Thyleſius Coſẽtinus.

loſophorum non pauci tam eximia naturæ ſpectatione allecti, colorum cauſas, & diſcrimina explicare conati ſunt: Plato in Timęo, Ariſtoteles partim hoc loco, partim in libro, qui nunc extat de coloribus inſcriptus (ſi tamen eius eſt illud opus) & primo lib. Meteor. cap. 5. & lib. 3. capit. 4. & lib. 5. de generatione anim. ca. 4. 5. & 6. Galenus lib. 2. de temperam. cap. 5. Contarenus lib. 5. de elementis; Simon Portius libro de ea re compoſito; Scaliger exercit. 325. in Cardanum, alijque nonnulli. Porrò, cùm ex coloribus, vt ſuperiori quæſtione diximus, alij veri ſint, alij apparentes: vtrique inter ſe, partim cõueniunt, partim differunt.

In quo cõueniũt apparentes, veriq. colores.

Conueniunt primò, quia ſunt veræ res; nec enim apparentes ideo hoc vocantur nomine, quòd veram, & expreſſam entitatem non poſſideant; ſed quia C ſecundum naturam colorum veri nõ ſunt, ac tantummodò colores vocantur ex analogia ad veros colores, qui ex certa primarum qualitatum miſtione oriuntur. Conueniunt ſecundò, quia vtrique ad obiectum viſus propriè pertinent, & aſpectum mouent. Tertiò, quia non mouent niſi ſint in corpore congruenter denſo, & nonnihil terminato, in quo viſus figi poſſit. Vnde ignis in propria D regione ob ſuam tenuitatem non cernitur.

In quo diſſideant.

Differunt autem inter ſe non ſolùm ob commune illud naturæ diſcrimen, quòd apparentes ſint formaliter lumen, cum veri ſint ſecundæ qualitates; ſed quia veri colores habent eſſe fixum, ſemperque manẽt, dum non mutatur qualitatum temperies, ex qua ortum habent. Apparentes autem non diu hærent, & plerumq. variè mutantur ex diuerſitate luminis, medij, ſitus, & aſpectus, tũ E ad lucem, tum ad veros colores, vt docet Ariſtoteles lib. de coloribus cap. 2. & lib. 1. Meteor. & lib. 3. capit. 4.

Apparẽtiũ colorũ inter ſe diſtinctio, & varietas.

Diſtinguuntur quoque inter ſe colores apparentes ex parte ſubiectorum. Aut enim ſunt in corpore terminato, aut interminato, & quidẽ in corpore terminato oriuntur ſępe ex A vario oppoſitu verorum colorum ad lumen; ſeu verus color ſit vnus, vt color viridis, ſeu plures, & ij vel natura coniuncti, vt in pennis pauonum; vel per artem, vt in ſericorum, & lanificiorum texturis. Redduntur enim tunc alij noui colores ex incidentia luminis, & radiorum, cum radij vel recti, vel reflexi, vel refracti, aut alio modo ſe habentes reciprocantur: ſic fit ſæpe, vt coloribus rerũ B adiacentium parietes perfundantur.

Similiter in corpore interminato proueniũt ijdem colores ex irradiatione luminis, varianturq. ob diuerſam habitudinem ad luminoſum, vt videre eſt cùm lunæ, aut ſolis radij interiectum vaporem ſecant: & cùm per quædam corpora vitrea multis diſtincta angulis ingrediuntur: tunc enim dum in altum aſpicimus, incredibilem varietatem, & diſtinctionẽ C iſtiuſmodi colorum non ſine magna aſpectus illecebra, & animi oblectatione intuemur. Concurrunt autem nonnunquam ſimul corpus vnũ diaphanum interminatum, & aliud opacum: vt, cum radij vitrum viride permeant, & in parietem incidentes, ad ipſum quaſi herbeſcentem viriditatem refundunt.

Elementis color non ineſt.

Quod ad veros colores attinet, pura elementa nullũ ſibi vendicant, D quia conſtat, eos naſci ex primarum qualitatum permixtione. Itaq; nihil obſtat, quòd noſtratem ignem flauus color perfundit: id enim efficit opaci terrei admiſtio, de qua nihil habet ignis elementaris in propria regione, vbi ſincerus eſt, & à fæce terrena liber: Oriuntur igitur veri colores ex temperatione primarum qualitatum, non tamen quauis, ſed certa. Nam & quædam ſunt miſta corpora, E in quibus neceſſe eſt inueniri omnes quattuor primas qualitates, quę colorata non ſunt, vt in oculo humor cryſtallinus, de quo alibi.

Docet Ariſtoteles in libro de coloribus, candorem, & nigrorem ſequi elementa ſimplicia, hoc eſt, vnũ elementum magis, quàm aliud, etſi omnium mixturam ſupponant. Sic miſta, in quibus aer, & aqua excel-

ſunt, cãdida euadere: in quibus ignis, flaua: in quibus terra, nigra. Idem quoque in eodem libro ait, colorem nigrum oriri ex commutatione quadam aquei humoris ad ſiccitatem: atque hinc fieri prędicat, vt ciſternarum tectoria, quæ ſub aquis latent, nigredinem contrahant: & vt fumus lignorum humidorum ater ſit, carbonesq. atri, fumo ſcilicet illo craſſiori, & aqueo intincti. Qui tamen ſi exurantur, conſumpto vapore nigro reſoluti in cinerem, redeunt ad albedinem; quamuis cinis aliquid adhuc retineat illius tincturæ: ac propterea ſit pallidus. Quæ ſi omninò vi ignis conſumpta fuerit, vt in calce, tunc conſpicitur purus nitor, & candor. Alij totam hanc rem digerunt in hunc ferè modum. Albus color variè ortum habet ex elementis, vt ex copia humoris aquei non concocti, quod patet in radicibus, quæ terra abſconduntur. Item, cum calidum externum corrumpit naturalem calorem; vnde in ſenibus canicies. Item, cum humido calidum accedit: vnde lac concoctione fit album, & calidæ aquæ pilum album reddunt: ſicuti & frigidæ nigrum. Si tamen calidum cum terrena portione iungitur, nigrum potius efficit. Vnde, qui ad meridiem incolũt, magna ex parte fuſci aut nigri ſunt.

Quidam etiam ſingulis elementis in miſto coeuntibus ita colores aſcribunt, vt albus ſit in ſicco, & in terra, hoc eſt, terream portionem comitetur. Nam hic color cernitur in cineribus, ſaxis, & arenis, igni, aut ſole exuſtis. Viridis in humido craſſo, cuius quaſi mater ſit aqua, vtpote, quæ, dum craſſior fit, virideſcit. Cæruleus in humido tenui, qui fit ab aere: nam aeria cærulea exiſtunt. Flauus in calido, qui oriatur ab igni: ſiquidem hunc, cum addenſatur, ſequitur flauedo. Hæc tamen colorum ad ſingula elementa accommodatio non eò ſpectat, vt putet quis ab his elementis prædictos tantum colores exoriri, aut hos colores ab alijs etiam elementis naſci non poſſe: ſed vt pateat, nullũ eſſe in re mixta ele-

A mentũ coloris gignendi expers. Vbi eſt etiam diligenter aduertendum, nullam eſſe doctrinę repugnantiam, cùm eidem elemento diuerſi colores in mixto attribuuntur. Siquidem ex diuerſo gradu aliarum qualitatum tum primarum, tum ſecundarum (Nã hæ quoque ſuo modo ad euariandos colores faciunt) ſæpe accidit, vt eodem elemento denominante, diuerſitas illa exiſtat: præſertim, cùm in-
B terdum vel minima graduum differentia diſcrepantes colores edat. Sed nec illud ignorandum eſt, ad ortum, varietatemque colorum non parum conferre in miſto maiorem, minoremve à diaphaneitate, & lumine remotionem. Eſt autem lumini propinquiſſimus, & corpore minus opaco gaudens candor: remotiſſimus verò à lumine, & opacum magis affectans, nigror. Medij etiam colo-
C res pro diuerſa ipſorum proportione magis minusve ad lumen accedunt, & opacum minus, aut magis amant, quantoq. ſunt lucidiores, tantò magis viſibiles; & contra: quia lumen maximè viſibile eſt.

Ex varijs qualitatũ tã primarum, quam ſecundarũ gradibus diſſimiles colores exiſtunt.

Medij autem colores oriuntur ſimiliter, atque extremi, ex primarum qualitatum temperie, pro vt eorum cauſæ magis, vel minùs appropinquant ad cauſas, ex quibus primi na-
D ſcuntur: ſicut enim medij quodammodo participant extremos, ita & illorum ortus ad horum originem, reſpectũ, ac proportionem habent.

ARTICVLVS II.

De varietate, nominibus, & mutatione colorum.

E DVo ſunt extremi colores, candor, & nigror. Ex quibus candor eſt quaſi habitus, nigror veluti priuatio, vt alibi ex Ariſtotelis doctrina explicuimus. Non quod nigror haud ſit verum, & poſitiuum ens, cùm per ſe moueat viſum, quod priuationi minimè conueniat; ſed quia, cùm duæ ſpecies ſub eodem genere continentur, ea, quæ deterioris notæ eſt, perfectioris priuationem quodam-

quodammodo in ſe habet. Eſſe autem colorem candidum nigro perfectiorem, patet ex eo; quia, vt paulò ante diximus, candidus magis accedit ad lucem, à qua colores quaſi degenerant. Vnde & tenebræ nigri ſpeciem referunt, & ea, à quibus parum luminis ad viſum reflectitur, nigricare videntur, vt vmbræ omnes, & loca opaca. Sic & aqua fluctibus nigreſcit; quia agitata ſuperficie diſſipatur lux; & nubes admodum denſa nigrore opacatur. quia ſolis radium non admittit. Contra verò candida ſe offerunt, quæ in materia rara plurimum lucis obtinent.

Candidi coloris præſtantia.

Hinc eſt, quòd candor apud Ariſtotelem lib. 10. Metaphyſ. cap. 10. text. 23. definitur color diſgregans viſum. Nigror verò color viſum cõgregans. Namque diſgregare viſum eſt diſſipare ſpiritus viſorios, qui ad pupillam à cerebro confluunt. Id verò præſtat potiſſimum lux interuentu caloris, cuius parens eſt. Idemq. ſuo modo candor, qui ad lucem propè accedit. Contrario verò modo ſe habet nigror. Ob perfectiorem albi coloris naturam, eum eſſe Dijs chariorem veteres crediderunt. Cicero 2. de legibus; Color, inquit, albus præcipuè Deo charus eſt; & Plato de legum latione, Dialogo 12. aſſeruit, colores albos, tum in alijs, tum textili artificio Dijs congruos eſſe. Laertius in Pythagora; Dijs cum laudibus, amictuq; candido ſemper honores adhibendi. Imò D. Ioannes in Apocalypſi cap. 1. cùm diuinum Verbum indutum humana natura deſcribit, caput eius, ait, capilloſque tanquam lanam albam, & niuem, candidos eſſe; vt hoc colore ſummam puritatem, ſapientiam, æternitatemque ſignificaret, interprete Hieronym. in Daniel. cap. 7.

Medij colores præcipuè quinque.

Sunt autem mediorum colorũ ſpecies propè innumeræ, ſed præcipui quinque, ita vt numeratis extremis, ſeptem ſint quaſi capita ad quæ ceteri reduci debent: nimirum albus, purpureus, ruber, flauus, viridis, cæruleus, niger. Et horum magna varietas. Nam purpurei triplex diſtinctio

A potiſſimùm celebratur. Vna, quæ in roſis, & croco viſitur. Altera, quæ in violis, & amethyſto lapide. Tertia, quæ propria eſt conchylij, ad mouendum aſpectum viuaciſſima. Rubro etiam comites rudibus, rubicundus, rutilus, ſanguineus, giluus, ſpadix, igneus, flammeus, puniceus, vinoſus, & alij. Sub flauo, vel poſt ipſum ad flauedinem vergentes, numerantur mellinus, pallidus, luteus, galba-

B neus, buxeus, citrius, croceus, ictérus, aureus, ruffus, fuluus, æneus, muſtelinus, ferrugineus, pullus, roanus, tanatus, regius, leonatus, cereus, cerinus, & alij. Ad viridem pertinent ærugineus, herbaceus, praſinus, luridus. Ad cæruleum cæſius (Ponunt enim Auctores inter hos duos aliquid diſcriminis) item plumbeus, glaucus, venetus, & alij.

Coloribus imponuntur nomina à reb. in quibus viſuntur.

C Habent colores nomina (nam & hoc noſſe ad eorum naturam inueſtigandam iuuat) tum aliunde, tum ſæpè à rebus, in quibus primò viſi fuere, aut in quibus excellunt. Sic ab herbis, à papauere, à roſa, à croco, à cœlo, vocantur herbaceus, papaueratus, roſeus, croceus, cæruleus. Ab elementis igneus, aerius, aqueus, terreus. A metallis plumbeus, æneus, argenteus, aureus. A lapidibus hyacinthinus. Ab animantibus aquilus;

D ab eorum partibus eburneus.

Mutatio colorum vnde.

Mutantur autem colores aut ſecũdum repræſentationem, ſiue apparentiam; aut re ipſa. Secundum apparentiam, cùm alij alijs ſuperinducuntur, prioribus ſeruatis; veluti, cũ albedo chartæ atramenti ſubſtantia integitur. Poteſt enim ſeruari candor ſub atro humore latens. Sic interdum panni tincturam capiunt, quæ in multis adeò eſt tenax, vt dilui non poſſit. Sumuntur autem co-

E lores à tingentibus multipliciter, vt aduertit Ariſtoteles in libro de coloribus. Multa enim terra naſcentibus tinguntur, vt radicibus, corticibus, lignis, folijs, floribus, fructibus: alia fumo, ſpuma, vino, lixiuio, animalium ſuccis, ac nõnullis alijs. Interdum etiam non omninò, ſed ex parte abſcõduntur ſubiecti colores;

ſic-

Digitized by Google

ſicq. pictorum artificio mirificè tē- A perantur, & quaſi commiſcentur, alij alijs liquorum interuentu impoſiti.

Re autem vera immutantur colores, cùm prior interit, eiusq. vicem alius denuò ſubit, vt in ſegete, cùm flaueſcit; in capite, cùm caneſcit; in herba, cùm purpuraſcit. Nec ſolùm, quæ iſtiuſmodi ſunt, ſed quæ modis proximè explicatis intinguntur, interdum inſitos colores perdunt, & B aſcititios re ipſa admittunt: cùm videlicet humores, qui ad infectum præſtandum adhibentur, vim habent immutandi qualitates primas, quarum varietatem mutatio colorũ inſequitur. Si quis porrò quos animi affectus colores exteriùs indicent, velit cognoſcere, (nam pro varietate paſſionum, quæ in nobis excitantur, varij quoque colores in ore expanduntur) legat, quæ Claudius ad

Embl. 17. Emblemata Alciati annotauit. C

QVÆSTIO IIII.

Vtrum lumen ratione medij, an obiecti tantum, vel etiam ratione vtriuſque ad viſionem requiratur.

D

ARTICVLVS I.

Diuerſa Philoſophorum ſententia.

CIrca contemplationem luminis, de quo Ariſtoteles hoc loco egit, ſolet hic in controuerſiam adduci, an lumen ſubſtantia ſit, vel accidens; & vtrum in medio intentionale tantùm eſſe habeat, an reale. Verùm hæ quæſtiones pertra- E ctatæ à nobis ſunt in libris de cœlo,

Lib. 2. de cœlo c. 7. à q. 2.

cùm de ſiderũ luce ageremus. Quod verò ad præſentem diſceptationem attinet, non conſentiunt inter ſe Philoſophi. Nam qui putant, colores

Hos retulimus ſup. q. 2. art. 1.

à luce non diſtingui, ſeu lucem internam eorum formam eſſe: ij, modò ſibi ipſis conſtare velint, tueantur oportet, depoſci lumen ex parte

A obiecti viſibilis, immo & eſſe id, quod formaliter videtur, nec aliquid præter lumen à nobis in corporibus cerni. Sed enim adhuc eis opinandi libertas relinquitur, num lumen etiã ratione medij neceſſarium ſit: ita vt videri res non poſſit, niſi medium actu illuſtretur.

Videri ſolũ requiri ratione obiecti.

Auicenna lib 6. Nat. part. 3. cap. 1. concludit, lumen tantùm exigi propter obiectum. Quod ita eſſe ex eo B oſtendi poteſt, quia oculus in obſcuro loco videt procul obiectum, ſi affuſum ſit lumine: contra verò, ſi obiectum in obſcuro ſit, non aſpicitur; eſto, oculus in loco illuſtrato conſiſtat. Quod tum quotidianis exemplis patet, tum eo, quòd interdiu videntur ſtellæ è profundiſſimis puteis, vt teſtatur Galenus lib. 10. de vſu partium. Et oculi felium, cicendulæ, & quercus putridæ inter- C lucent in tenebris, vt Ariſtoteles hoc ipſo cap. text. 72. annotauit. Huic argumento occurrunt Caietanus, & Ferrarīēſis hoc loco, in exemplis propoſitis, ſemper in medio, & prope oculum non nihil luminis eſſe, eſto, id non appareat, & prope obiectum vberiorem lucem requiri in medio ad recipiendam primò ſpeciem, eamque traijciendam, quam in reliqua parte ſpatij. Non D videtur tamen ſatisfacere hæc reſponſio; cùm ridiculum ſit, affirmare, dari in toto medio vſque ad oculum eam lucem, quæ neque viſu dignoſcatur, nec efficaci ratione comprobetur.

Qui illud ſolum ratione medij neceſſarium cēſent.

Alij, è quorum numero eſt Auerroes, putant, lumen expoſci tantùm ratione medij, quod aſſerit etiam D. Thomas hoc loco. Verùm idem 1. p. q. 79 art. 3. explicata vtraq; opi- E nione, videtur magis inclinare in eam, quæ ſtatuit, requiri lumen ex parte obiecti. Quod etiam docet in quæſtionibus de verit. q. 8. artic. 14. Quin & primo libro contra Gent. c 76. ait, colorem eſſe obiectum materiale viſus, lumen verò formale; vnde, inquit, eadē viſione intuemur colorem, & lucem, qua color fit actu viſibilis. Probari autem poteſt hæc

Auerr.

D. Thom.

ſen-

ſententia, quatenus aſſerit, non requiri lumen ratione obiecti; primò, quia color ſuopte ingenio, ac per ſe viſibilis eſt; cùm ſit obiectum viſus, eiusq. proprium ſenſibile; quare & Ariſtoteles hoc cap. text. 66. docuit, colorem in ſeipſo cauſam habere, cur ſub aſpectum cadat. Secundò; quia odor, ſonus, ceteraque aliorum ſenſuum obiecta, vt ſui ſimilitudinē mittant, non egent alterius cauſæ conſortio; ergo neque color, præſertim, cum non minore ad id efficacitate præditus eſſe videatur.

ARTICVLVS II.

Concluditur, lumen tam ratione medij, quàm obiecti ad viſionem requiri.

Tā ratione medij, quā ratione obiecti lumen requiritur. Probatur, quo ad priorē partem.

PRopoſitę controuerſiæ hac aſſertione faciemus ſatis. Lumen requiritur ad viſionem tàm ratione medij, quàm ratione obiecti. Hæc eſt D. Thomæ loc. cit. Apollinaris hic, & aliorum. In primis autem, quo ad priorem partem, quam ſtatuit etiam Auerroes, Thienenſis, Iandunus, & alij, ex eo ſuadetur, quia, cum agentia non in quoduis diſcriminatim agant, ſed oporteat inter id, quod agit, & patitur, proportionem quandam, & reciprocam aptitudinem dari: Cumque ad id ſingula agentia peculiarem diſpoſitionē in patiente exigant, cuius defectu nullo modo actio procedet: diſpoſitio, quam color in diaphano requirit, lux eſt, ſine qua non poſſet in eo gignere ſpeciem, quæ ad oculum perfertur. Ideoq. Ariſtoteles cap. 7. tex. 73. definijt, colorem eſſe motiuū perſpicui actu illuſtrati. Ac quòd prædicta diſpoſitio in perſpicuo neceſſaria ſit, probatur. Sit coloratum A. quod cernatur in toto ſpatio D. in quo deſignetur punctum B. vicinum ipſi A. itemque punctum C. ab eo remotum: tum lumen, quod erat in toto D. incipiat deficere paulatim à puncto C. In huiuſmodi defectu dabitur inſtans, in quo A conſpiciatur in puncto B. nec tamen in puncto C. Idque non ob aliam cauſam, niſi quia iam punctum C. non eſt illuſtratum (ſiquidem interim, dum in eo lux fuit, videbatur.) Igitur neceſſariò ex parte medij diaphani lumen ad viſionem requiritur. Quæ eſt ſententia Ariſtotelis in lib. de ſenſu, & ſenſili cap. 2. & cap. 7. huius lib. text. 73. vbi docuit, ideo obiectum viſile ſupra ſenſum poſitum non ſentiri, quia oportet obiectum alterare priùs medium actu illuſtratum.

Probatur quo ad poſteriorem.

Secunda verò pars concluſionis, quam tradit Aegidius hoc loco, Durandus in 2. diſt. 28. q. 1. Vitellio li. 3. perſpectiuæ, theoremate 1. oſtenditur contra eos, qui putant, neutiquā requiri lumen per ſe ratione obiecti, adeò, vt ſi totum medium colore non illuminato colluſtrari poſſet, adhuc color in ipſum ſpeciem iaceret; probatur, inquam, ex eo, quia lumen concurrit tanquam cauſa partialis vnà cum colore ad emittendā ſpeciem. Quo fit, vt per ſe etiam ex parte coloris requiratur. Concurrere verò lumen eo modo; nec tantùm vt diſpoſitionem, ſiue medij, ſiue obiecti, ea ratio ſuadet, quia nullum naturale agens poſtulat formā excellentioris naturæ, vt ſolam diſpoſitionem requiſitam ad ignobiliorem formam: lux verò tam imagine coloris, quam colore ipſo præſtantior eſt. Quare non exigetur lux tantummodò vt diſpoſitio, ad traijciendas colorum imagines in oculum; ſed vt cauſa partiatim eas proferens ſimul cum colore obiecto. Item, colores, quò magis illuminantur, eò melius videntur: igitur ex participatione luminis fiunt actu viſibiles.

Lux & color ſunt cauſæ partiales imaginū productarum.

Soluuntur argumēta partiū aduerſariarum.

Diluamus nunc argumenta, quæ pro ſuperioribus ſententijs adduximus, quatenus ei, quam defendimus, aduerſantur. Ad primum pro Auicenna aptè reſpondebatur; ad reſpōſionis verò confutationem dicendū erit, etſi lux non ſemper à nobis palam dignoſcatur in toto medio, quo viſio fit, conuinci tamen, dandam eſſe ratione, quam paulò ſupra attulimus. Certè, ſi obiectum vt primò

gignat

gignat ſpeciem in medio. requirit in
eo lumen, multò magis medium id
requiret ad ſpeciem vlterius exten-
dendam. Ad primum verò pro ſecun
da opinione, quam admodum pro-
babilem confitemur; dicendum eſt,
colorem eſſe ex ſe viſilem, id eſt, ſua-
pte natura poſſe videri; etſi, vt actu
videatur, aliquid aliud requirat; quo
etiam modo interpretandus eſt Ari-
ſtoteles, cùm ait, colorem in ſe habe-
B re cauſam, cur videatur; qui licet nō
expreſsè docuerit, requiri lumen ra-
tione obiecti; non id tamen negauit.
Ad ſecundum, peculiare hoc eſſe co-
loribus, vt non niſi concurrente lu-
ce ſpeciem tranſmittant, ſicuti pro-
prium eſt eiſdem, vt etiam ſecundæ
ſententię defenſores concedunt, exi-
gere illuſtrationem diaphani, tan-
quam præparationem ad traijcien-
das ſpecies; nihil verò mirum, quòd
C nobiliſſimus externorum ſenſuum
eiuſmodi apparatum ad functiones
ſuas obeundas expoſtulet.

QVÆSTIO V.

Vtrum viſio fiat emiſſis ab oculo radijs, an receptis ab obiecto imaginibus.

ARTICVLVS I.

Philoſophorum quorundam, præſertim Platonis, opinio, & eius confirmatio.

Qui putẽt, viſionẽ fieri extra mittendo radios.

HAec quæſtio in contrarias par-
tes à Philoſophis diſputata
fuit. Nam Empedocles, Stoi-
E ci, & Platonici arbitrati ſunt, aſpe-
ctum fieri radiorum ex oculis emiſ-
ſione. Itaq; Plato in Timæo docuit,
aſpectum non affici imagine aliqua
à re viſa affluẽre, ſed emicare ex ocu-
lis lucem, quæ vna cum lumine ex-
terni aeris obiectum quaſi manibus
prehendat. ipſumq. ſuo contactu vi-
ſibile efficiat: tum verò refundi eam
lucem ad oculum affectam alteratio-
A ne alterati viſibilis, & vbi in pupilla
inſederit, fieri viſionem. Platonis
ſententiam ſecutus eſt Aphrodiſæus
1. lib. probl. q. 75. Seneca lib. 1. Nat.
quæſt. Chalcidius in commentarijs
ſuper Timæo, Euclides in libello de
Perſpectiua, Ptolemæus in Catoptri-
co. Alchindus in lib. de aſpectibus.
Lactantius in lib. de opif. Dei, c. 8. vbi
ideò negat, ſpecies viſuales eſſe ne-
ceſſarias, quia putat, mentem eſſe,
B quę immediatè videt per oculos tã-
quam per feneſtras intrò perlucen-
tes. Idem Platonis dogma tuetur Ga
lenus lib. 7. de placitis Hippoc. &
Platonis, & lib. 10. de vſu partium,
& 1. lib. Prognoſt. ſent. 19. addens,
quemadmodum nerui ſenſionẽ per-
ferunt ad cerebrum, à quo ſentien-
di vim accipiunt, ſic externum ae-
rem appulſu radiorum, qui ab oculis
exiliunt reddi accommodatum ad
C deferendam viſibilis alterationem ad
oculum.

De Plat. & Hip. D. Nemeſius de natura hominis, c. 7. Priſcianus Lydius in lib. de Phãtaſia. Macrob. 7. Satur. c. 14. Gellius li. 5. cap. 16. Plot. lib. de viſione. Alcin. 1 li. de doctrina Plat.

Plato. Aphrodiſ. Seneca. Chalcid. Euclides. Ptolem. Alchind⁹. Lactant. Galen.

Solent autem ad Platonis ſenten-
tiam confirmandam permultæ addu-
ci rationes, quas colligit Theophi-
lus hoc loco ad tex. 69 & Macrobius
7. lib. Saturnal. cap. 14. Ac primùm,
quòd aſpectus ex ſe viſorios radios
eiaculetur oſtendi poteſt, quia non
ob aliam cauſam videtur natura ocu-
lis igneum lumen accendiſſe. Dein- 1
D de, quia nulla ratio afferri poteſt: cur
is, qui nebuloſo aere circumfuſus
eſt, proximam nebulam non videat,
diſtantem videat; niſi quia radij vi-
ſorij, cum primùm ex oculis emi-
cant, fortiores ſunt, ſicque vicinam
nebulam penetrant, longiùs verò
progreſſi langueſcunt, nec iam per-
rumpere nebulam valent: atque ita
ex ea quaſi ex opaco corpore ad ocu-
los regrediuntur. Deinde, res im- 2
E poſita pupillæ non videtur, idque
propterea accidit, quia radius im-
peditur, quo minùs extra ſeſe effun-
dat: igitur viſio fit emiſſis radijs.
Deinde, quòd viſio non fiat receptis 3
ab obiecto ſimulacris, probatur; quia
nequaquam veriſimile eſt, typos in-
numerabilium penè rerum, quas
vno ictu videmus, ſimul oculis il-
labi. Et tam exiguam pupillam tan-

Argumẽta pro ſnia Platonica.

tam

tam influentium idolorum copiam capere, quin illa ſe mutuò perturbent, & impediant, præſertim, cùm nihil ſit, quod ea componat, & diſtinguat, ne in turbatam congeriem abeant. Item: Vel eiuſmodi imagines, & quaſi exuuiæ à rebus demittuntur, cùm eſt, qui videre velit: vel etiam cùm nullus aſpicit, vltrò emicant. Si dent primum, cuius tunc imperio illæ confeſtim accurrunt? Si ſecundum; perenni igitur fluxu à corporibus dimanant, non ſine magno earum diſpendio, (quod Ariſtoteles Democriticis obiecit aientibus, corporum actiones defluxu fieri) ac nullo ordine paſſim oberrant, quod eſt abſurdum. Præterea; In ſpeculis imago contemplatorem ſuum aduerſa reſpicit, quæ tamen ſi à nobis proficiſceretur, cùm recta exeat, poſteram ſui partem deberet oſtendere; quo modo hiſtrio, dum perſonā, id eſt, confictam faciem induit, non niſi poſteriorem cauernam cernit: quare nullo pacto admittendum eſt, fieri aſpectum per imagines à rebus emiſſas, quæ emitti ab his nequeunt.

ARTICVLVS II.

Veræ opinionis explicatio.

Viſionem fieri receptis ſpeciebus.

CONtrariam ſententiam tuetur Peripatetica ſchola aſſerens, viſionem non fieri emiſſis ab oculo radijs, ſed receptis à re obiecta imaginibus; quod docuit Ariſtoteles cap. 7. huius lib. text. 67. & 74. & cap. 12. text. 121. & lib. 3. cap. 1. 2. & 3. & in lib. de ſenſu, & ſenſili, c. 2. Nec officit, quod tertio Meteor. cap. 3. 4. & 6. & in problemat. ſect. 31. probl. 16. Platonis opinione ad dubitationes quaſdam diſſoluendas vtatur. Id enim propterea fecit, quia tunc nondum propria ſententia comprobata, communi vti voluit, præſertim, cùm nihil ad præſens inſtitutum faceret, vtram partem ſequeretur, vt inibi Alexander, & hoc loco Philoponus annotarunt.

Quòd ergo aſpectus emiſſione ra-

A diorum non fiat, oſtenditur. Nam vel radius viſorius pertingit ad res, quæ videntur; vel non. Non ſecundum, quia iam ille radius non alteraret obiectum, neque aliqua qualitate alteratus ad oculum rediret, vt aiunt. Primum etiam dici non poteſt, quia incredibile omninò eſt, è tantula pupilla tantum luminis ab oculo exilire poſſe, vt ad res tam varias, tamque inter ſe diſtantes, quas

Contra radiorū emiſſionem.

B ſimul contuemur, peruenire queat, ita vt magnam cœli partem occupet, quam vndique oculis obiectam conſpicimus. Deinde, quia, ſi lumen Solis quantumlibet recta incidat, nunquam reflectitur è terra vſque ad mediam aeris regionem, multò minùs eiuſmodi radij à ſtellis, quas in firmamento cernimus ad noſtrum aſpectum reflectentur. Item; Vel qualitas illa, qua radij in re videnda

C imbuuntur, eſt ſimilitudo ipſius rei, vel aliqua alia qualitas, vel corpus aliquod tenue, & ſubtile. Si eſt ſimilitudo; iam igitur concedunt, viſionem fieri receptione imaginum; quanquam in eo hallucinentur, quòd dicant, ad imaginum productionem requiri lumen ab oculo exiliens, cùm ſufficiat id, quo ponimus, obiectum illuſtrari. Si verò dicant, eſſe aliam qualitatem, cùm non

D appareat, quænam ea ſit, aut qua neceſſitate inuehatur, certè fictitia exiſtimanda erit. Quòd ſi dent ſecundum, cùm non ſit admittenda corporum quantumlibet ſubtilium penetratio, aſſerere nequaquam poterunt, radium viſorium tranſmeare interiecta corpora vſque ad rem viſam. Neque defendent, viſionem eſſe momentaneam, cùm nullum corpus momento moueatur.

E Denique, quod admittendæ ſint rerum imagines, quibus non ſolùm aſpectus, ſed reliquæ etiam potentiæ cognitrices ad obiecta percipienda obſignentur, conſtat ex ea quæſtione, qua ſuperiùs hac de re priuatim diſſeruimus; è qua ad præſens inſtitutum corroborandum plures rationes deſumi poſſunt. Quibus accedit, quòd communi philoſophantium

con-

Potentia cognoſcẽs intus manet; appetens quodammodò ſe foras dat.

conſenſu hoc diſcrimen inter appetentes, & cognoſcentes vires traditur; quòd illæ natiua propenſione ferantur in ſua obiecta, & ab ijs alliciantur: hæ verò obiecta ipſa ad ſe trahant; videlicet, per eorum ſimilitudinem, qua imbuuntur.

Quo modo ſpecies viſiles fundantur.

Vt autem planum fiat, quonam modo ſpecies viſiles obiectum repræſentent, nonnulla obſeruanda erunt. Primum ſit; quemadmodum à qualibet parte corporis luminoſi in quoduis punctum medij perſpicui intra eius ſphæram contenti, producitur lumen, modò nullum corpus opacũ interiectum ſit; ita à quauis parte corporis colorati emitti ipſius ſimilitudinem ad quoduis punctum medij actu illuſtrati, intra ipſius ſphæram cohibiti; modò nullum corpus opacum interpoſitum ſit. Quod ex eo conſtat, quia, cum agentia naturalia neceſſitate naturæ in actiones ſuas ferantur; ſublatis impedimentis, non poſſunt non agere ſecundum omnes ſuas partes in quoduis punctum ſpatij. Ideoque corpora tàm lucida, quàm colore affecta, quò maiora ſunt, eò per longius ſpatium lumen & ſui ſimilitudinem proferunt. Nam cum ſecundum omnes ſuas partes in quoduis punctum ſpatij agant, quantò hæ plures ampliores que extiterint; tantò lumen & imago, quæ in parte ſpatij obiecto vicina progignuntur, maiorem vim habebunt, vt ſe longius diffundant. Quo etiam fit, vt, quo res grandiores ſunt, eò è remotiori loco perſpici valeant, & vt in quouis puncto, ſeu quauis parte medij actu illuſtrati totum corpus obiectum ſenſui repræſentetur, ſingulæque eius partes, à quibus ad huiuſmodi punctum, ſeu partem medij liceat rectam lineam ducere: quandoquidem in qualibet parte medij imprimitur ſimilitudo à quauis parte obiecti colorati. Id quod experientia confirmat; ſiquidem ex quacumque parte medij fas eſt obiectum cernere, omnesque eius partes, ad quas licet ab oculo videntis lineam rectam protrahere, ſi nihil ſit interiectum, quod impediat con-

Cur, quo res grandiores, eò è remotiori loco videantur.

A tinuam ſpeciei productionem per totum ſpatium, atque minus omnes partes intueri, niſi per earum ſimilitudinem: ergo partes omnes ac ſingulæ obiecti colorati producunt ſui ſimilitudinem in quauis parte medij; atque adeò in quauis huiuſmodi parte repræſentantur omnes ac ſingulæ partes obiecti. Deinde idem probatur hunc in modum: Quæuis pars obiecti colorati eſt a-

B gens naturale, ac minimè liberum ad ſui ſimilitudinem producendam, & habet ſe indiſcriminatim ad agendum in quamuis partem medij actu illuſtrati intra eius ſphæram incluſi, ad quam licet rectam lineam ducere. Quælibet igitur obiecti pars in quamuis partem medij ſui imaginem imprimit, & ex conſequenti in quauis parte omnes, ac ſingulæ obiecti partes repræſentabuntur.

Quælibet obiecti pars producit ſui ſpeciẽ viſilẽ in qualibet medij parte.

C Poſtremò, idem confirmatur, quia, ſi diuerſæ partes obiecti viſilis producerent ſui ſimilitudinem in diſtinctis partibus medij, non autem omnes in eadem, nequiret Sol, quem Aſtrologi tota terra vicibus ferè 167. maiorem eſſe inquiunt, totus ex quauis parte medij à nobis conſpici. Etenim, vt omnes eius partes ſui ſimilitudinem producerent, egerent ſpatio tantæ magni-

D tudinis, quantæ Sol ipſe eſt, quod repugnat experientiæ, quandoquidem è quauis parte medij totum Solem conſpicimus. Quare neceſſe eſt, omnes partes obiecti viſilis mittere ſui ſimilitudinem in quamuis partem medij, in qua repræſententur.

Aduertendum prætereà eſt, diuerſas partes eiuſdem obiecti non iacere diſtinctas ſui ſimilitudines in ean-

E dem partem medij, in qua videntur; ſed vnam & eandem, quæ tamen exactior ſit, & perfectior, quàm ſi à quauis parte ſingulatim accepta emitteretur. Porrò autem iſtiuſmodi ſpecies, cum à ſingulis partibus obiecti, tanquam à partialibus agentibus ſuum eſſe accipiat, ſingulas eius partes repræſentat; quantumcũque illæ quo ad intenſionem, ſitum, & figu-

Non iaciũtur tamen diuerſæ imagines à diuerſis partibus eiuſdem obiecti.

& figuram diſſimiles ſint. Namque A hæc ſimilitudo, quatenus mutuatur eſſe à parte B. repræſentat partem B. & vt habet idem eſſe à parte C. repræſentat partem C. atque ita ceteras, prout à ſingulis ſuum eſſe partiatim ſumit. Quod quidem ita ſe habere hunc in modum oſtenditur: Sit corpus aliquod ſecundùm ſuas partes inæquabili intentione cādidum. Si igitur diuerſæ huiuſce corporis partes diſtinctas ſui ſimilitudines in B eandem partem medij producerent, quemadmodum duæ eius medietates duas producerent ſimilitudines, ſic quattuor quattæ quattuor ſimilitudines, atque ita ceteræ partes proportionales eodem modo, quæ cùm infinitæ ſint, darentur in eadem parte medij ſpecies infinitæ, quod fieri nequit. Patet igitur, omnes ac ſingulas partes obiecti viſilis proijcere in quamcumque partem medij illuſtrati C intra ſphæram contenti vnam eandemque ſui ſimilitudinem, & ob eam rem eadem omninò imagine ex quacunque parte medij ſingulas partes rei obiectæ à nobis conſpici, niſi quid obſtet.

Ex dictis collige, ſpeciem obiecti viſilis, etſi vnum numero accidens ſit, extenſione ſubiecti per accidens extenſum; tamen ita affectum eſſe, vt quælibet pars illius exten- D ſionis referat omnes partes obiecti, ad quas licet rectam lineam ducere, quia, vt diximus, quælibet huiuſce ſpeciei pars ab omnibus obiecti partibus capit eſſe, modò ad eas poſſit duci recta linea, non pertranſeundo per corpus opacum. Nam alioqui, ſi ad aliquam obiecti partem huiuſmodi linea duci nequeat ab aliqua parte ſpeciei in medio exiſtentis, hæc non capiet eſſe ab illa parte, proindeque eam in tali loco non repræſentabit.

ARTICVLVS III.

Solutio argumentorum, quæ articulo primo propoſita fuere.

Reliquum eſt, vt argumentis pro Platonica opinione initiò adductis reſpondeamus. Ad primum Solut. 1. dicimus, oculos nō eſſe igneos, quaſi in ſe ignem contineant, cùm ignei caloris exceſſus temperiem viuentium diſſoluat; nec verò ita lucentes eſſe, vt procul ex ſe lumen iaculentur. Quòd verò motis oculis, ſplendor quidam in eis appareat, id ex eo prouenit, quia polita, & læuia corpora, cuiuſmodi ſunt oculi, & piſciū quorundam capita, aliaque eiuſmodi, in tenebris præſertim renident, ac fulgent. Non eſt tamen inficiandum, pupillæ nōnihil eſſe innatum lucis, vt quaſi teſſera hoſpitem, & affinem ſuum, hoc eſt, lucem, qua ſpecies vehitur, ſeſe extrinſecùs inſinuantem recipiat, eique vt miniſter familiaris preſtò adſit. Qua de re lege Scaligerum Exercit. 198. n. 16. Concedendum præterea, animalia nonnulla ex oculis aliquid lucis extrà emittere, vt feles, & alia quædam ex ijs, quæ noctu venantur.

Ad ſecundum, nebulam remo- Solut. 2. tam non ob eam cauſam, quæ in argumento affertur, videri, proximam verò non videri; ſed quia propè oculos minor lux ſufficit, ad illuſtrandum viſile proximum, quam remotum. Adde, quòd nebula per eandem lineam longè porrectam identidem aſpectui occurrens, atque adeò craſſeſcens, obſcurior apparet, quàm quæ per breuiorem lineam cernitur. Ratio E autem, cur res pupillæ impoſita non videtur, non eſt ea, quæ affertur in argumento, ſed quia oportet illuſtrari medium ad inferendam ſpeciem. Solut. 3.

Ad tertium; nihil mirum, quòd tot rerum imagines oculis ſimul occurſantium pariter oculo inſtantur, cùm ijs imaginibus ſit plenum totum diaphanum actu illuſtratum, vtpotè quæ neque ſibi impe-

dimento ſint, nec potentiam degra- A
uent, nec ſua mole, aut contrarietate
ſe extrudant, cùm non ſint corpora,
nec contrarium habeant, nec ſe per-
turbent, licèt in eodem ſitu coeant,
quia, vbicunque exiſtant, per ſe na-
turæ ſuæ diſtinctionem & ſignifi-
candi vim retinent. Sunt verò iſtiuſ-
modi ſimulacra perpetuò in diapha-
no illuminato, quia naturaliter à re
viſili emittuntur; nec verò temerè
huc illuc oberrant magis, quàm lux, B
quæ ipſa comitatur, & quaſi fouet;
ſiquidem eius concurſu, vt ſuperiùs
diximus, gignuntur, eaque euane-
ſcente occidunt. Ex quo patet, quid
Solutio 4. ad quartum argumentum reſponden-
dum ſit.

Solutio 5. Ad quintum dicendum, in primis
in ſpeculo non videri imaginem, vt
in progreſſu patebit, ſed videri rem
obiectam per imaginem, a ſpeculo
repercuſſam ad oculum; videri, in- C
quam, aduerſa facie, non auerſa, quia
eiuſmodi ſpecies non eſt, vt perſona
hiſtrionis ex vna facie aliud, ex alte-
ra aliud exhibens, ſed eſt quidpiam
ſimplex, atque purum ex vtraque fa-
cie (vt ita dicamus) obiectum re-
præſentans; quo etiam fit, vt obiecti
corporis partes dextræ efficiantur in
ſpeculo læuæ, & è diuerſo: videlicet,
quia imago ad oculum repercuſſa ita
rem nobis repræſentat, vt ab ea pro- D
dijt, atque adeò, etſi res viſa nobis ſit
aduerſa, manus quaſi commutat,
eiusq. dextra noſtræ dextræ reſpon-
det, cùm ſecùs fieri oporteret, vt vi-
demus, cùm Socrates, qui antea erat
auerſus, nobis aduerſus fit. Tunc
enim eius dextra læuæ noſtræ
reſpondet. Itaque tota hu-
iuſce diſcriminis ra-
tio eſt, quòd
ſpecies
non alia ſit auer-
ſa, quàm ad-
uerſa.

Lege Vitell. lib. 5. Perſp. propoſ. 55. Rich. in 4. d. 11. q. 1. in 6. princ.

QVAESTIO VI.

An oculorum compoſitio ad viſionem obeundam accommodata ſit, nécne.

ARTICVLVS I.

B *De oculorum præſtantia, ſitu, & figura.*

ASpectus omniũ ſenſuum præ- 1. Ratio p oculorum præſtãtia. D. Th. 1. p. q. 78. ar. 3.
ſtantiſſimus habetur. Primò,
quia ſenſioribus, & à mate-
riæ fæce liberioribus, ac non niſi per
diaphanum illuſtratum tranſmiſſis
imaginibus ad functiones ſuas vti-
tur, nullamq. realem immutationem
C ab obiecto recipit, ſed tantùm no-
tionalem; nec enim, verbi gratia, ex-
albeſcit, viſo candore. Secundò, quia
eius actio celerrima eſt, vtpotè, quæ
momento fiat. Tertiò, quia è longio-
ri tractu res attingit. Quartò, quia
(vt ceteras eius prærogatiuas omit-
tamus) plures rerum differentias
comprehendit; quandoquidem viſu
totius mundi fabricam, & ornatum
intuemur, lucis pulchritudine frui-
D mur, colorum varietatem diſtingui-
mus, corporum omnium magnitudi-
nem, figuram, numerum, proportio-
nem, ſitum, motum, & quietem aſſe-
quimur. Ideoque nullus ſenſus ad
cognitionem inuentione propria
comparãdam magis idoneus eſt. Vn-
de Plato in Timæo viſui acceptam
refert Philoſophiam; & eius imita-
tor Philo Iudæus in lib. de Speciali-
bus legibus. Defluxit (inquit) Philo-
E ſophia è cœlo in hominum animos,
ſed oculis ſequeſtris deducta eſt in
hoſpitium. Nam hi primi conſpexe-
runt vias, quæ a cœlo ad nos tendũt,
regias. Item, in lib. de Mundi opific.
Quod, inquit, mens in animo eſt, id
oculus in corpore. Videt enim vter-
que: altera intelligibiles res; alter
ſenſibiles. Viſus autem mentis ad
noſcenda incorporea; oculi ad con-
tem-

templationem corporum, quæ res ad alia multa prodeſt, & in primis ad id, quod maximum eſt, ſcilicet, Philoſophiam.

Situs oculorum. D. Ambr.

Quòd verò ad oculorum ſitum attinet, libet, quæ D. Ambroſius lib. 6. Hexam. capit. 9. ea de re ſcripſit, in hunc locum transferre. Adhærent veluti quibuſdam montium ſupercilijs oculi, & vt protegente montis cacumine tutiores ſint, & tanquam in ſummo locati, de quadam ſcena ſuperiore vniuerſa proſpectent. Neque enim oportebat eos humiles eſſe, ſicut aures, vel os, ipſosque narium interiores ſinus. Specula enim ſemper in alto eſt, vt aduenientium cateruarum hoſtilium explorari poſſit aduentus, ne improuiſo occupent otiantem, vel vrbis populum, vel Imperatoris exercitum. Sic latronum quoque cauentur incurſus, ſi exploratores in muris, aut turribus, aut montis excelſi ſupercilio ſint locati, vt deſuper ſpectent plana regionum, in quibus inſidiæ latronum latere non poſſint. In mari quoque poſitus ſi quis terræ appropinquare ſe conijcit, in ipſa mali faſtigia, & celſa antennarum cornua vti explorator aſcendit, & adhuc inuiſibilem reliquis nauigantibus eminùs terram ſalutat. At forte dicas; Si ſpecula editior neceſſaria fuit, cur non ſupra ſummum verticem capitis oculi conſtituti ſunt, ſicuti cancris, vel ſcarabæis in ſummo ſunt, quibus licèt nullum caput appareat, colla ac dorſa tamen cetero corpore celſiora ſunt? ſed illis teſta valida, nec tam tenuis membrana ſicut nobis, quæ facilè poſſit offendi, ruboque, & ceteris interſcindi ſentibus. Itaque nobis in ſumma propemodum corporis parte conſtitui oculos oportuit, tanquam in arce, & ab omni, vel minima offenſione defendi: quæ duo ſibi compugnantia videbantur. Nam ſi in humili eſſent, propter tutamen, munus impediretur; ſi in vertice, paterent ad iniuriam. Hæc D. Ambroſius. Lege etiam D. Baſilium homil. 11. Hexam. Sanè verò mirificè natura prouidit, vt

Cic. 1. de Natura deorum.

A oculi tuti eſſe poſſent, vtque ea, quæ foris ingruunt, incommoda propulſarent, ideoque concauis foraminibus incluſit; & genis, ac palpebrarum tegmine circumuallauit, (etſi has Struthiocamelus alitum ſola, vt homo vtrinque habeat,) quæ identidem celeritate magna non ſolùm excipiendis rerum imaginibus aditum aperiant, ſed etiam incidentibus, & noxijs claudant. Tum ſupercilia B quoque addidit pilis breuibus adornata pariter, & alternè mobilia, quæ ſudorem à capite & fronte defluentem repellant. Sed enim & hæc, vt Plinius 11. Natur. hiſt. lib. cap. 37. aduertit, maximè faſtum indicant. Superbia alibi conceptaculum, hic ſedem habet. In corde naſcitur, huc ſubit, hic pendet. Nihil altius ſimul abruptiusque inuenit in corpore, vbi ſolitaria eſſet. Hæc ille.

Palpebrarum vſus.

C De oculorum autem figura ſic habeo: Sunt oculi in globum conformati duabus potiſſimùm de cauſis. Primùm, quia forma globoſa promptiori agilitate in hanc & illam partem voluitur, & aſpectum circumfert: voluit autem naturæ Auctor Deus aſpectum circumferri, (vt inquit Timæus) vt circuitus, qui in cęlo aguntur, in vſum redigamus noſtræ mentis, diſcurſionesque ipſius D illis cognatas, ſed perturbatas ad illorum temperiem reuocemus, & conuerſiones Dei, quæ ſine vllo errore aguntur, imitemur. Deinde, quia, vt Mathematici demonſtrant, niſi oculi eſſent rotundi, non poſſent rerum quantitatem demonſtrare, nec aliquid perciperent, niſi æquale ſibi. Etenim viſio fit per lineas rectas ſuper oculum perpendiculariter incidentes, quarum concur- E ſus fit in oculi centro. Quare, ſi oculus eſſet ſuperficiei planæ, non ingererent ſe perpendiculares lineæ, niſi à ſuperficie æquali; ſicque non niſi æquale cerneretur.

Cur oculi globoſę figuræ. Lege Vitell. lib. 3. Perſpectiuæ, theor. 3. Cătuar. lib. 1. Per. c. 3. concl. 3.

ARTICVLVS II.

De ijs, quæ ad internam oculorum fabricam ſpectant.

Hac de re Ariſtot. 5. de Gener. animal. c. 1. & de hiſt. an. c. 10. & 11. Gal. lib. 10. de Vſu part. Theophilus lib. 4. de Fabr. hom. Veſal. lib. 14. cap. 7. Sim. Port. de Color. ocul. cap. 3. Gueuara lib. 3. Defenſ. in Gal. cap. 7. Fernel. lib. de Partib. corp. hum. cap. 9. Thomas à Veiga in lib. 4. de Locis affectis, capit. 1. Conciliator differ. 64. Forliu. q. 19. in techni.

Oculorũ muſculi ſeptem.

NVnc ad internam oculorũ compoſitionem veniamus. Conſtant oculi, quod ad præſentem conſiderationem attinet, ſeptem muſculis motoribus: tunicis quinque; etſi alij hæc ſecùs numerent: tribus humoribus; duobus neruis. Muſculi dati eis à natura ſunt, vt globum ad aſpectum facilè conuertant: è quibus vnus ſurſum, alter deorſum; duo ad dexteram, læuamq. trahunt; alij duo circumferunt; ſeptimus ſuſtinet, illigatque.

Tunicæ 5.

Ex tunicis intima vocatur ſpecularis, quia, vt ſpeculum, nitet, & translucet, græcè à continua araneæ telarum imagine ἀραχνοειδὴς. Huic proxima græcè ἀμφιβληστροειδὴς, latinè reticularis nuncupatur, quia venulis multis, & arterijs intexta retis effigiem exhibet. Tertia grecè ῥαγοειδὴς, latinè vuea, quia ſimilis eſt vuæ folliculo, à quo pedunculum detraxeris. Quarta græcè κερατοειδὴς, latinè cornea, quia cornu in laminas tenuiſſimas inſectum refert, & ſplendida, ac diaphana eſt. Quinta, græcè ἐπιπεφυκὼς, latinè adnata, ſiue adhæreſcens, quia eius beneficio vndique totus oculus conſiſtit, & ſibi cohæret; quæ etiam alba à colore nuncupatur.

Humores in oculis tres.

Ex humoribus intimus dicitur à Gręcis κρυσταλλοειδὴς, à Latinis cryſtallinus, ſeu glacialis, quòd cryſtal- A lum, ſeu glaciem pelluciditate æmuletur, etſi aliquantulum mollis ſit. Huic proximus græcè ὑαλοειδὴς, latinè vitreus, ſeu albugineus, quòd conſiſtentia & colore vitro fuſo, ſiue recocto, vel oui albo ſit ſimilis. Tertius græcè ὑδατοειδὴς, latinè aqueus, ab aquæ ſimilitudine.

Quæ ſit tunicarũ humorumq. cõpoſitio, & connexio.

Horum verò compoſitio hunc ordinem inter ſe habere deprehenditur. Eſt oculus, vti diximus, in globi B figuram conformatus. Eius centrum obtinet humor cryſtallinus, quem vndiq. ambit tunica ſpecularis. Huius humoris medietas vna in humorem vitreum, qui proximè ſequitur, immerſa eſt; altera in eo extat, & quaſi innatat. Deinde humorem vitreum poſteriori parte ambit tunica reticularis, deſinens, vbi glacialis humor eminere incipit, ſupra vitreum. Hinc duæ ſe offerũt membra- C næ; nempe vuea, per cuius foramen humor cryſtallinus, & pupilla cernitur; & à colore huius tunicæ, quę variè tingitur, oculos nigros, caſios, glaucos, aut alio colore imbutus dicimus. Altera tunica eſt cornea, quæ totum oculum ambit, & ſplendida eſt. Inter haſce duas tunicas humor aqueus continetur: tum poſtremum atque extimum locum habet tunica adhærens, quę oculum in propria ſe- D de cohibet, ducens originem à tunica caluariam inueſtiente; vnde & pericranium nuncupatur.

Nerui viſorij duo.

Concurrunt etiam ad oculi ſtructuram duo nerui, qui optici, ſeu viſorij appellantur; hi verò à cerebro proficiſcuntur, alter è dextera parte, alter è ſiniſtra: ſed aliquantulum progreſſi, inter ſe coeunt, rurſumque, antequam oculos ſubintrent, ſeparãtur: & quia duplici membrana veſtiti ſunt; interna E tenui, & externa dura; ex illis ortum habent duæ tunicæ; vuea, & cornea.

Quis ortus tunicæ vueæ, & corneæ.

Per eos ſimulacra rerũ, quæ ſub aſpectum cadunt, in communem ſenſum influunt, ſimulque per eoſdem à cerebro emicant viſorij ſpiritus, ſine quorum ope facultas cernendi munus ſuum obire nequeat. Hinc eſt, quòd affecto cerebro, etſi oculi nihil aliunde incommodi patiuntur, hebe-

Cur ebrijs obiecta circumagi videantur.

ſcit viſus, vt patet in ebrijs, deliris, A & phreneticis, è quorum cerebro deſiliunt ſpiritus nebulis obducti, ac minùs puri, minuſque apti ad operationem. Addimus etiam, ex inordinato huiuſmodi ſpirituum ad oculos motu interdum prouenire, vt ebrijs circumuerti omnia videantur: Quod Aphrodiſæus lib. 2. Problematum, quæſt. 67. hiſce verbis ediſſerit; Larga vini copia nimiam exhalationem ſpiritus fumei ad cere- B brum mittit, qui ſpiritus, cùm digeri atque conſumi nequeant, priùs quàm temporis ſpatium concoctionem exhibeat, per cerebrum voluitur, & quaque verſus percurrit, atque ita perturbatus profluit per neruum viſorium, pupillamque ad res conſpectui obuias; facitque, vt tales videantur, qualis ipſe eſt. Affectum etenim interiorem foris eſſe imaginantur: quocirca efficitur, vt etiam C caligent, & vertigine tantiſper tententur.

Spiritus in vidēdo multã diuerſitatem efficit.

Lege Ariſtor. lib. 5. de Gener. anim. c. 1.

Sed & ijs, qui nulla perturbatione, aut morbo laborāt, propter inopiam inhabilitatemvè ſpirituum deterior viſus contingit, & è contrario. Sic nimirũ, quibus ſpiritus modicus eſt, & facilè diſſolubilis, diu obtutum figere nequeunt: quibus lucidus, & copioſus, aciem diu firmāt, & res minutas, ac diſtinctas ad vn- D guem diſcernunt; quibus ſpiritus multus, & craſſus, obtuentur quidem res abſq; fatigatione, verùm eas non exactè diſtinguunt. Sic denique, vt annotauit eodē libro Aphrodiſæus, quæſt. 52. ij, qui aquam bibere conſueuerunt, acutiùs vident, quia vini copia flatus nimium excitans ſpiritum viſorium turbat. Facit etiã non parum ad commoditatem, vel incō- E moditatem cernendi ipſa compoſitio oculorum. Nam qui oculos emiſſitios, ac prominentes habent, obtuſè vident; qui cauos, & profundos, acutè; quia illis, præterquam quòd ſpecies ab obiectis emiſſæ minùs veniunt, ipſi etiam ſpiritus magis effluunt: his verò ſpiritus conglobati & coacti diutiùs conſeruantur, ac viſionem intenſiùs exequuntur. Quod

Oculi ſecundũ variam compoſitionē aut acutè, aut obtuſè vident.

A ſimiliter euenit ijs, qui, vt aciem intendant, oculos aliquantulum claudunt. Ac præter hæc, quæ à nobis cōmemorata ſunt, multa alia afferri poſſunt, quæ aſpectũ vitiant, aut iuuant, ſed omnia proſequi non eſt huius loci. Ex dictis iam facilè quiuis intelliget, maximè idoneam eſſe ad viſus functionem oculorum fabricã; cũ tam ſingulari artificio coagmentata ſit, & tot muſculis, tot tunicis, B tot humoribus, & tam aſſiduo ſpirituum defluxu ad id munus præſtandum abundet.

QVAESTIO VII.

Vtrum viſio fiat in humore cryſtallino.

ARTICVLVS I.

Quibus argumentis oſtendi videatur, non ibi fieri.

PRoximum eſt, vt, vbinam viſio fiat, expendamus. Ac primùm, quòd non fiat in cryſtalloide, qui vnus eſt è tribus oculi humoribus, de quibus paulò antè diſſerui- D mus, videtur hiſce argumentis concludi; Humor cryſtallinus eſt coloratus, cùm ſit corpus viuens, atque adeò conſtans quattuor primarum qualitatum permixtione, quam colorem neceſſariò ſequi videtur: igitur non poteſt eſſe idoneum viſus inſtrumentum. Probatur conſecutio, quia alioqui perpetuæ in oculis hallucinationes contingerent; ſiquidem omnia nobis eo colore infecta E apparerent: ſicuti icterici omnia, cærulea, & qui per vitrũ viride intuentur, omnia viridia æſtimant. Quòd ſi quis reſpondeat, non vniuerſim ex qualibet primarum qualitatum permixtione colorē oriri, ſed in ijs tantùm corporibus, in quibus denſum & opacum affatim abundat; humorem verò cryſtallinum non ita ſe habere, ſed rarum ac tranſlucidum eſſe,

Argum. 1.

A Contra id obijcitur: Nam ſi humor cryſtallinus tranſparens ſit, proindeque lucem à circumfuſo aere admittat, ſaltem non omnem lucem intueri poterit, quemadmodum nec colores internoſceret, ſi eorum aliquo eſſet imbutus.

Argum. 2. Imò, quòd viſio in nulla oculi parte fiat, hunc in modum accidit: Sæpè accidit, integro oculo, & potentia, receptaque imagine, non videri à nobis rem præſentem: B hoc verò neutiquam eueniret, ſi viſio in oculo perficeretur, quia, cum ea actio naturalis ſit, poſita cauſa non impedita confeſtim ex eo dimanaret; alia igitur interior facultas, in qua viſio fiat, danda eſt.

Argum. 3. Tertiò; Viſio fit, vt Perſpectiui docent, per radioſam pyramidem, id eſt, per ſpeciem productam in oculo ad modum pyramidis, cuius baſis eſt in ſuperficie obiecti, ſeu rei viſæ, C cuſpis autem in centro inſtrumenti viſorij: ſed hoc nequit fieri, ſi videndi facultas in oculis inſit: non igitur viſio in oculis fit. Probatur Minor; quia pyramis clauditur puncto, atque vna & eadem nequit in duobus oculis ſimul terminari; at, ſicuti res viſa vna eſt, ita vnam tantùm ab ea pyramidem ad potentiam duci oportebit.

Argum. 4. Quartò. Aſpectus fit in congreſſu D nerui optici: non igitur in oculis. Probatur aſſumptum: primùm, quia non ob aliam cauſam videtur natura huiuſmodi neruos, qui à cerebro, vti ſuperiùs diximus, diuiſi oriuntur, poſtmodum coniunxiſſe, niſi, vt in ea parte, qua coeunt ſpecies ab vtroque modo tranſmiſſæ ad actionem videndi, in vnum copulentur. Secundò; quia, niſi in ea nerui E coniugatione perficeretur viſio, deberent nobis geminata apparere ea, quæ ſimplicia ſunt, vtpotè per geminatam viſionem, & duplicem imaginem conſpecta.

ARTICVLVS II.

Conſtituitur pars affirmatiua quæſtionis.

IN hac controuerſia nonnulli, è quorum numero eſt Auicenna, referente Cœlio lib. 4. cap. 20. Ciruelus lib. 1. Perſpect. cap. 3. concl. 6. & Vitellio lib. 3. theor. 4. & 20. putant, viſionem effici in cōgreſſu nerui optici, quibus fauet vltimum proximi articuli argumentum. Hæc tamen ſententia ex eo refellitur, quia ſi ibi fieret viſio, ſequeretur, eos homines, in quibus eiuſmodi nerui inter ſe minimè iunguntur (quorum nonnullos repertos fuiſſe conſtat) aut omninò viſu carere; aut, vt contrariæ opinionis aſſertores volunt, omnia eis videri duplicia; quod tamen falſum eſſe experientia comprobauit. Scribit enim Veſal. capit. 4. lib. 4. de Fabr. corp. hum. quendam ſe Patauij diſſecuiſſe, cuius nerui viſorij à cerebro ad oculos vſque diuiſi peruenirent, qui tamen geminata à ſimplicibus internoſceret, affirmaretque, nunquam ſimplicia ſibi dupla viſa eſſe.

Nō fit viſio in cōgreſſu nerui optici.

Secundò. Quòd viſio fiat in oculo ſuadetur, quia non ob aliam cauſam affecto oculo confeſtim viſus læditur, niſi quia illic facultas videndi reſidet, ibique functionem obit. Nec ſatisfaciet, qui dixerit, affecto oculo lædi viſum, quia impeditur delatio ſpecierum ad neruum. Non enim imaginum traiectio tam moroſa, & difficilis eſt, vt medij offenſio vſque adeò ei nocere exiſtimanda ſit. Denique, quòd viſio fiat in cryſtalloide, ex eo confirmatur, quia hic humor eſt in medio omnium aliorum humorum collocatus, eoq. læſo, amittitur viſio. Item, hæc pars oculi maximè ſplendida & conſpicua eſt, ac nullo colore infecta, quod ad videndi actionem apprimè obſeruit. Vnde Galenus 8. de Vſu part. cap. 6. docet, reliquas oculi partes huiuſce humoris gratia, ſiue vt contineant, ſiue vt alant, fuiſſe conditas. Et 10. eiuſdē operis,

Fit in oculo; ſcilicet cryſtalloide.

Galenus.

operis, cap. 1. ſtatuit, organum viſus in huiuſmodi humore conſiſtere. Idemque ſentit Ariſtoteles, lib. 1. de Gener. animal. cap. 5. vbi ait, in ea parte effici viſionem, quæ tota nitida eſt, & ſplendida, vt ab omni colore & luce moueri poſſit. Et lib. 1. de Hiſtoria animal. cap. 9. Idem aſſerit Vitellio lib. 3. Perſpectiuæ, theoremate 4. Valleſius lib. 2. Controuerſ. cap. 8. Vega in Galenum de Loc. aff. lib. 4. cap. 1.

Ariſtotel.

Vitellio.

Valleſius.

Vega.

Argumenta verò, quæ in contrariam partem adduximus, facilè explicantur. Ad primum aptè reſpondebatur. Quòd verò deinde obiectum fuit, diluitur, aiendo: Etſi color ſenſitiuo affuſus aliorum colorum viſionem impediturus eſſet, tamen lumen, quod humor cryſtallinus ab aere colluſtrato recipit, non impedire ceterorum luminum aſpectum, quia lumen ita eſt obiectum viſus, vt ſit etiam medium, cuius interuentu omnia cernuntur, quod proinde nullius viſionem debuit inhibere.

Reſpondetur argumẽtis aduerſariæ opinionis.

Solutio 1.

Ad ſecundum dicito: Cùm anima rebus alijs nimis intenta eſt, ita vt nihil ad rem viſam aduertat, non dari viſionem; quia nec datur integra illius cauſa, deficiente videlicet applicatione ipſius facultatis, à qua videndi actio manat.

Solutio 2.

Ad tertium: Conceſſa Maiori propoſitione, neganda eſt Minor, & ad eius probationem dicendum, pyramidem claudi puncto; ſed enim ad duos oculos non vnam duci pyramidem, ſed ad vnumquemque ſuam. Nec obſtat, quòd obiectum ſit vnum, quia ab eadem re infinitæ pyramides proficiſci queũt.

Solutio 3.

Ad quartum dicendum; Non ob eam cauſam, quæ in argumento efficitur, coniungi neruum opticum; Nam quod non ſit neceſſe coire in eo ſpecies, ne res geminæ appareant, ex eo planè conuincitur, quia alioqui oporteret dari etiam ante cerebrum aliquem neruum, in quo ſpecies audibiles hinc inde in vnum copularentur, ne ſoni ſimplices duplici videantur. Quid autem cauſæ ſit, cur geminata in oculis viſione, & in auribus auditione, non appareat geminatum id, quod ſimplum eſt, in Problematis exponemus.

Solutio 4.

In Probl. de viſu, probl. 29.

QVÆSTIO VIII.

Vtrum in ſpeculo imago videatur, an non.

ARTICVLVS I.

AFFIRMATIVAE PARTIS argumenta.

Conſtat, quædam eſſe corpora, quæ imagines reddunt, vt aquam, æs politum, & gemmas quaſdam. Nihil tamen eas æquè perſpicuè reddit, ac ſpecula è vitro, cui plumbum auerſa parte illitum ſit. Etenim vitrum ob læuorem, & pelluciditatem facilè imagines excipit; ſed impreſſas non remittet, niſi eas oppoſitu alicuius corporis denſi & obſcuri ſiſtat. Hinc ſolertis naturæ ingenium oculos animantium ad ſpeculorum imaginem efformaſſe videtur: ſiquidem humori cryſtallino nigrorem quendam à tergo adiunxit; è quo ad eos, qui aliorum pupillam introſpiciunt imago reſiliat; vnde ſcitè dictum eſt, Vt ſpeculum oculus eſt artis, ita oculum eſſe naturæ ſpeculum. Antequam verò ad inſtitutam quæſtionem veniamus, illud hoc loco monuerimus; videlicet, ſpeculorum vſum, qui magna ex parte in luxum abijt, ad animi vtilitatem non poſſe parùm conferre. Hinc Socrates, vt Apuleius refert, ſpeculo ad morum diſciplinam vtebatur, idque etiam adoleſcentibus, vt facerent, præcipiebat; quò ſi liberali forma eſſent, ne illam vitijs contaminarent, ſi deformi ſpecie, eam morum elegantia compenſarẽt. Quò ſpectat illud Senecæ Naturalium quæſtionum libro primo, capite decimoſeptimo. Inuenta ſunt ſpecula, non vt barbam faciemque vellceremus, aut vt faciem viri poliremus, ſed vt homo ipſe ſe noſceret. Multi

Oculi veluti pellucida ſpecula.

Speculorũ vſus etiam ad animũ cõponendum.

Seneca.

[A] ex hoc cõſequuti ſunt primò ſui notitiam, deinde & quoddam conſiliũ; formoſus, vt vitaret infamiam; deformis, vt ſciret, redimendum eſſe virtutibus, quicquid corpori deeſſet: iuuenis, vt flore ætatis admoneretur, illud tempus eſſe diſcendi, & fortia audiendi: ſenex, vt in decora canis deponeret, & de morte aliquid cogitaret. Ad hoc rerum Natura facultatem nobis dedit, noſmetipſos videndi. [B] Fons cuique perlucidus, aut læue ſaxum imaginem reddit. Nuper me in littore vidi, cùm placidum ventis ſtaret mare. Qualem fuiſſe cultum putas ad hoc ſpeculum ſe cernentium? Aetas illa ſimplicior, & fortuitis contenta, nondum in vitia beneficium detorquebat, nec inuentum naturæ in libidinem, luxumque rapiebat.

His poſitis, ſolet in controuerſiam adduci, num in ſpeculo, [C] (quod ſimiliter de alijs corporibus, à quibus rerum ſimulacra ad aſpectum deſiliunt, intelligendum erit) num, inquam, imago rei, an potiùs res per eam repræſentata videatur. Quam quidem controuerſiam Seneca libro ſeptimo Naturalium quæſtionum, capite quinto, cùm propoſuiſſet, integram reliquit.

[1. Argum. probans, imaginem videri.]

Quod ergo imaginem cerni affirmandum ſit, tum communi hominum exiſtimatione, [D] tum ſenſu ipſo cõſpicuum videtur. Item,

[2]

quia ſi obiectum cerneretur, & non imago, intueremur obiectum in ſuo proprio ſitu & loco, ac ſub ea magnitudine, qua præditum eſt: cùm tamen ſecus rem habere conſtet. Id enim, quod aſpicimus, non niſi in ſpeculo conſtitutum ſeſe nobis offert; & multò minùs apparet, atque etiam in longiori diſtantia, quàm eſt.

[3]

[E] Tertiò, quia in ſpeculo plano ſecundùm Orizontem collocato, ſumma pars rei viſæ apparet ſuprà, ima verò infra; & in ſpeculo fracto ſimplicia videntur gemina, atque in ſpeculis quibuſdam certo modo compoſitis, non geminata tantum, ſed numeroſa multitudine. Quæ omnia non aliunde videntur prouenire, quàm ex diuerſo modo,

[In ſpeculo fracto mutatio ſitu partiũ cur multiplex appareat obiectum.]

[A] quo imago in ſpeculis recipitur, & inde ſe ſpectandam offert. Poſtremò: quia cùm ab aere, vt interdum accidit, reflexio ad viſum fit, id, quod cernitur, non eſt res ipſa, ſed eius ſimulacrum, vt non obſcurè tradit Ariſtoteles 3. lib. Meteororum, capite 4. vbi ait, cuidam (hunc Antipherontem Oretanum fuiſſe memorant) ſemper imaginem ſuam ab aere repercuſſam ante oculos [B] obuerſari ſolitam. Itaque non ſentit Ariſtoteles, Antipherontem ſe ipſum, ſed ſui imaginem in aere obtueri conſueuiſſe. Quod etiam de ſpeculo proculdubiò pronunciaſſet, cùm vtrobique eadem omninò ratio ſit.

[Cãtuar. li. 2. Perſpec c.3. cõc.5.]

[4]

ARTICVLVS II.

NON VIDERI IN SPECVLO imaginem.

[C]

IN propoſita dubitatione variæ sũt Auctorum ſententię. Nam Scotus in li.2.d.13.q.1. Auerroes li. de Senſu & ſenſ.c.1. D. Thom. de Veritate, q.8.art.5.& art.15. aſſerit, lapidem & eius imaginem in ſpeculo ſemel videri, idemque repetit 1.p.q.58.art.3. quod exemplũ vberiùs enarrans Capreolus in primo, d.35. q.2. art.1. in [D] ſolutionibus argumentorum contra ſecundam conclusionem, ait, viſile producere ſpeciem ſui vſque ad ſpeculum, quæ viſile duntaxat referat; tum ab ſpeculo vſque ad oculum effundi vnam tantùm ſpeciem, quæ vtrumque repræſentet. In eadem ſententia ſunt Caiet.1.p.q.56.art.3. Cœlius li.15.c.1. Ioan.Gand.q.9. de Senſu & ſenſili, Thimon 3. Meteor.q.4.

[Videri obiectum. & imaginem cenſent. Scotus. Auerroes. D. Thom. Capreol.]

[Caiet. Cœlius. Io. Gand. Thimon.]

† *Ant. Andr. ſuper authorem 6. princ.* [E] *Tolet. q. vlt. huius lib. Leuin. lib. 2. de Occul. nat. mir. cap. 33. Palatius in 2. Sent. diſt 3. diſp. 5.*

† Contraria tamẽ opinio vera eſt, quam omnes ferè Perſpectiui amplectũtur, vt videre eſt apud Ciruel. lib.2. Perſpect.c.2.concl.13.& Vitel. lib.5. Richard. in 4. diſt.11. q.1. in 6. princ. Apoll. hoc in li.q.17. alioſque non paucos. Ea verò hac concluſione ex-

[Contrariũ opinantur Ciruelus, Vitellio, Richard.]

[Concluſ.]

ñe explicabitur; In ſpeculo non vi- A
detur ſola imago rei , nec res ſimul
cum imagine;ſed ſola res,à qua ima-
Non videtur imago.
go ſpeculo imprimitur. Hæc aſſertio
cùm tribus conſtet partibus, quo ad
Probat. 1.
priorem ita concluditur: Quicquid
videtur, aut color eſt, aut lux; hæc e-
nim tantum ſub obiecto viſus conti-
nentur : ſed imago neutrum horum
2 eſt: ergo ea non videtur. Secũdò, ſpe-
cies viſualis eſt homogenea, ac quæ-
libet eius pars totum obiectum re- B
fert, vti ſuperiùs diſſeruimus; atqui
in ſpeculo in alia parte caput, in alia
pedes, ceteraque mẽbra ſeſe aſpectui
ingerunt . Non poteſt ergo id, quod
3 cernitur, eſſe ſpecies viſualis. Tertiò,
quia imago diffunditur toto ſpeculo.
& tamen id , quod aſpicitur , non in
4 toto ſpeculo cernitur . Quartò, quia
imago eſt in ſola ſuperficie ſpecu-
li confecti ex chalybe , & tamen
5 res viſa apparet in profundo. Quin- C
tò, quia, ſi imago videretur in ſpecu-
lo , cùm nihil niſi per ſimilitudinem
potentiæ inuſtam percipiatur , vel
imago cerneretur per ſimilitudinem
eiuſdem ſpeciei, vel diuerſæ. Non e-
iuſdem; tũ, quia eſſe notionale, qua-
le eſt imaginis, ſemper ab eo, quod
ſignificat, diſtinguitur natura ; tum,
quia nulla maior ratio eſt, cur ſimu-
lacrum coloris, quàm cur ſimilitudo
imaginis differat ſpecie ab eo , cu- D
ius ſimulacrum eſt ; tum poſtremò ,
quia ſimilitudines diſtinguũtur ſpe-
cie per obiecta , quæ repræſentant :
cùm igitur color & eius ſimilitu-
do naturam ſpecie diuerſam obti-
neant; conſequens eſt, vt etiam ima-
go coloris , & imago ſimilitudinis
ipſius coloris naturam ſpecie diffe-
rentem ſortiantur. Quòd autem ima
go in ſpeculo per aliam ſimilitudi-
nem ſpecie diſtinctam non cerna- E
tur , ex eo ſuadetur; quia tunc vi-
ſio, quæ circa ſpeculum fit, non eſſet
reflexa , ſiquidem à ſpeculo ad ocu-
lum ducitur recta linea. Quod ſi ad-
uerſarius dicat, obiectum reſpici per
lineam reflexam ; imaginem verò
per rectam, iam negat, ſolam imagi-
nem videri, quod ante aſſerebat . Se-
cundò; lux directa, & reflexa ſunt e-
A iuſdem ſpeciei; ergo imago per rectã
lineam effuſa ab obiecto in ſpecu-
lum, & per reflexam à ſpeculo deſi-
liens ad oculum, erunt eiuſdem ſpe-
ciei : atqui illa ſolùm repræſentat
obiectum; ergo & hæc.

Iam verò , quòd ſimul & imago
Non videtur ſimul res, & imago.
& res per eam ſignificata nõ ſpecte-
tur , inde iam conſtat ; quia catenùs
tantum diceretur videri à nobis ſi-
mul res & imago, quatenus idem eſt
B motus in imaginem & in rem, quam
imago repræſentat , vt ſcripſit Ari-
ſtoteles lib. de Memor. & remin. cap.
2. Quare, cùm oſtenſum ſit, aſpectũ
noſtrũ nõ ad imaginem ſpeculo in-
ſidentem terminari , planum relin-
quitur, dici non poſſe, nos & imagi-
nem, & rem, quam imago ſignificat,
in ſpeculo videre .

Supereſt ergo , vt , quod in ſpe-
Solùm res in ſpeculo cernitur.
culo cernitur , ſit res ſpeculo oppo-
C ſita; v.g. cùm Socrates in ſpeculũ in-
tuetur , ſeipſum in eo videt per ſpe-
ciem à ſpeculo deſilientem ; quia ni-
mirum primò in ſpeculum ſui ima-
ginem rectè impreſſit, deinde imago
ab ſpeculo repercuſſa ad oculos re-
dit , qua obſignati oculis ipſiuſmet
Socratis viſionem eliciunt , ſeduntque
que in Socratem, non in proprio ſi-
tu, ſed in alieno , videlicet in eo , à
quo imago ad aſpectũ reſultat . Nec
D id mirum videri debet, cùm id viſio-
ni reflexæ peculiare ſit . Qua de re
multa apud Vitell. lib. 5. Perſpect. &
ſequentibus .

Nunc aduerſæ partis argumentis
Solutio argumenti 1.
occurramus. Ad primũ dicendum, et-
ſi non ſolùm vulgus, ſed ſapientum
nonnulli cenſuerint , videri in ſpe-
culo imaginem, idque ita eſſe ſenſui
videatur, re vera tamen aliter rẽ ſeſe
habere, vt fuit a nobis commonſtra-
Solut. 2.
E tum . Ad ſecundum quid dicendum
Solut. 3.
ſit, ex proximè dictis patet . Ad ter-
tiũ, varietatem illam penes ſitũ, qua
ſe res conſpecta in ſpeculis offert, itẽ
geminationem multitudinemve e-
iuſdem, naſci ex ſitu ipſo, vel compo
ſitione ſpeculorum , & ex modo ,
quo regreditur imago, per quam res
videtur. Quæ omnia, ſi a nobis par-
ticulatim, & enucleatè expendenda
eſſent,

eſſent, oporteretea de re integram atque alienam à præſenti inſtituto tractationem attexere. Ad vltimum, quod etiam in lib. Meteor. tract. 4. c. 5. diſſeruimus, reſpondemus, locutum fuiſſe eo loco Ariſtotelem ex communi vulgarium hominum ſententia; quemadmodum & cauſam, cur Antipheronti ſua imago præire ſemper videretur, reddidit non ex ſuo, ſed ex Platonis dogmate, qui, vt ſuperiùs diximus, aſpectum per egreſſum radiorum viſualium ab oculis fieri credebat. Itaque docuit ibi Ariſtoteles, idcircò Antipheronti ſui ſimulacrum obſeruari ſolitũ, quia adeò imbecilli viſu erat, vt radij ab eo exilientes non poſſent vltrà progredi, & aerem propellere: ſicque à proximo aere, quaſi à ſpeculo confeſtim ad oculum redibant, & vbi ea repercuſſio fiebat, propriã formam intuebatur; ita Ariſtoteles. Si tamen germanam huiuſce rei cauſam requiris, reſpondet Alexander, nubeculam aliquam Antipheronti ante pupillam coactam fuiſſe, è qua ob denſitatem reflexio imaginis ad humorem cryſtallinum fiebat, atque ita videre ſe ille in aere putabat, cũ re vera intra oculorum orbem videret; quemadmodum ob eiuſmodi materiæ intra oculos concretionem, interdum culices in aere volantes intueri nobis videmur, venulis, quę ad pupillam ſunt materia illa oppletis, ideoque aliquantulum ſublatis, ita vt alarum quandam ſimilitudinem præ ſe ferant.

Solut. vlt.

An viderit ſe in aere Antipheron.

Huic tamen ſolutioni illud obſtat, quòd cùm intra oculum nõ poſſit gigni imago totius corporis, vel faciei, cùm oculus non opponatur illis ex aduerſo, vtique non poterat Antipherõ ſe per imaginem in oculo ipſo genitam conſpicere. Quare dicendum potiùs, ab aere ad Antipherontis oculos ophthalmia laborantes, reflecti ſolitam quaſi ab ſpeculo imaginem, qua ſe aere vicino intuebatur: potuit enim ab oculis eo morbo affectis humor diffluere, quo aer craſſeſceret, eamque repercuſſionem faceret. Altera ſolutio ſit:

A Forſitan Antipheron neq; intra oculum, neque in aere ſeipſum videbat, ſed læſa imaginatione, id quod apprehendebat, exteriùs accidere putabat. Narrat enim de ipſo Ariſtoteles in libro de Memoria, & reminiſcentia, c. 1. eum idola omnia, quæ phantaſia concipiebat, tanquam facta, & geſta narraſſe. Lege Galenũ de Loc. affect. lib. 3 cap. 3. quo loco oſtendit, propter affectum humore melãcholico B cerebrum, ſibi perſuaſiſſe nõnullos, exteriùs obuerſari oculis plurima, quæ interiùs ſolummodò conficta erant.

C

QVÆSTIO IX.

Vtrum ij, qui aquarum inſpectores vulgò habentur, re vera ſub terris aquas videant.

ARTICVLVS I.

Quæſtionis in vtramque partem diſceptatio.

PRo explicatione propoſitæ dubitationis aduertendum eſt, ex ijs, qui Aquileges nuncupantur, quoſ- D dam eſſe, de quibus Plinius lib. 31. Natur. hiſtor. capit. 3. agit, qui tantùm externis quibuſdam indicijs explorant, vbi aquæ ſubſint; quibus ad id præter vulgares notas, videlicet iuncum, aut arundinem, multumque alicui loco incubantem ranam. Illud peculiare ſignum eſt; Si ante Solis ortum longiùs intuentibus exhalatio aliqua nebuloſa prætenuis appareat; quam tamen ex edito ſpecu- E lantur proni, terram mento attingente. Eſt etiam, vt loco citato ait Plinius, alia æſtimatio peritis tantum nota, quam feruentiſſimo æſtu ſequuntur, dieique horis ardentiſſimis, qualis ex quoque loco repercuſſus ſplendeat. Nam ſi terra ſitiente humidior eſt ille, indubitatã ſpes promittitur; ſed tanta intentione oculorum opus eſt, vt indoleſcãt,

Indicia latẽtis aquę.

De his ſignis.

Vitruu. li. 8. de Architectura.

quod

quod fugientes ad alia experimenta decurrunt, &c. Alij ſunt, qui profitentur, ſe aquas terra latentes intueri. De his noſtra quæſtio eſt. Nam quòd hoc fictitium omninò ſit, ex eo videtur oſtendi, quia cùm viſio non fiat, niſi tranſmiſſis ab obiecto ſpeciebus per diaphanum actu illuſtratũ, terra verò opaca ſit, ac nequaquam lumini peruia: quonam modo aqua terræ ſinu oblitescens videri poterit? Secundò, quia vel id prouenit ex perſpicacitate, & acumine; vel ex qualitate aliqua ijs hominibus naturæ dono inſita.

Quib. rõ nib. probetur, nõ videri aquas ſub terra.

Primum dicendum non eſt, cùm ij homines cetera non acutiùs videant. Nec ſecundum, quia non apparet, quænam eiuſmodi qualitas ſit; ergo, &c. Accedit quòd nõnulli, qui hoc munus vẽdicabant, falſi ſunt, nihil ſe minùs, quàm aquã ſub terris videre, ſeq. id ad quæſtũ finxiſſe. Quare & ij, quorum dicto effoſſis puteis aquæ repertæ ſunt, quibuſdam venere in ſuſpicionem initi cum Dæmonibus fœderis.

Pro aquarum inſpectorib.

At enim in contrariam partẽ non deſunt etiã argumenta. Ac primùm, quòd tametſi mirum ſit, non debeat tamen impoſſibile iudicari, quoſdam eſſe, qui eo naturæ munere afficiantur, vt ſub terris aquas videant. reddi poteſt probabile multorum hominum exẽplis, quibus peculiares quędam affectiones præter communem ordinem & conſuetudinem ab ipſo ortu datæ ſunt.

Cœlius l. 29. c. 17.

Nam Alexander Macedo ex cute & membris ſuauiſſimum odorem afflabat; & qui eius menſis præerat Demophoon, in Sole, balneoque rigebat, eſtuabat in vmbra.

Plin. li. 11. c. 37.
Tranqu. in Tiberio, c. 68.

Tiberius Cæſar expergefactus noctu paulisper non aliter, quam media luce, omnia continebatur, paulatim tenebris ſeſe obducentibus: & noſtra etiam ætate

Cœl. lib. 30. c. 9.

ciuis quidam Brigantinæ vrbis in Luſitania noctu adeò acutè videbat, vt minutiſſima quæque diſtingueret. Athenagoras Argiuus à Scorpionibus percuſſus nihil dolebat. Tintyritæ incolæ Aegypti inter Crocodylos impunè verſantur. Quædam Aethiopum gens ex aduerſo Meroes ad vſque fluuium Hydaſpem citra periculum aſpides comedunt. Longum eſſet cetera perſequi. Solet quippe natura hiſce quaſi digreſſionibus extra chorum ſaltare, vt extraordinaria varietate vniuerſi pulchritudinem augeat.

Item; quòd non repugnet cerni prædicto modo aquas, probatur ex eo, quia lynces dicuntur ea, quæ trans parietem ſunt, aſpicere: quod etiam Hiſtorici de quodam Argonauta, qui Lynceus dictus eſt, memoriæ prodiderunt.

Cœlius l. 16. c. 2.

Nec officit, quòd non videantur, per terræ obſcuritatem tranſmitti poſſe imagines ab aqua ad aſpectum. Enimuerò haud improbabile eſt, quod Stoici Philoſophi tuebantur; videlicet, terram nonnihil luminis imbibere, atque adeò etiam ea, quæ terræ ſinu ſaltem ad aliquam diſtantiam incluſa ſunt, iacere ex ſe proprias imagines, verum ita tenues, vt ordinariè, & communi videndi facultati non congruant: ſed ei, qua præditi aquileges ſunt. Nec item ſpecierum traiectionem impediet terræ denſitas: ſiquidem denſior, quàm terra, eſt cryſtallus, quæ tamen luce perfuſa ſpecies tranſmittit.

ARTICVLVS II.

Quæſtionis explicatio.

Sint aquileges nec ne, vtrũq; probabile

His ita in vtramque partem diſputatis, nonnulli ætatis noſtræ nobiles Philoſophi affirmatiuã partem amplectuntur: nimirum, reperiri homines, qui re vera aquas terra latentes conſpiciunt. Adducuntur autem, vt ita opinentur, non tam philoſophicis rationibus, quam experientia. Fuerunt enim non pauci, extantque adhuc nonnulli, qui multis in locis occultam aquæ vim ſua inſpectione oſtenderunt: non interueniſſe autem ad id opem Dęmonũ ſuadet diligens, & accuratũ examen; quo eorum hac in re probitas publici iudicij authoritate explorata fuit. Tum verò, quòd quibuſdam etiam

brutis

brutis animantibus hanc cernendi A vim à natura datam fuiſſe perhibet, argumento, quod certis quibuſdam locis aſpectu magnoperè terrebantur, vbi eruta terra, ſubterfluentes aquæ repertæ ſunt.

Satisfit argumentis pro vtraq. parte adductis. Qui negatiuam partem ſequuntur, ea, quę diximus experimenta ad externa ſigna, ad mendacia, ad veneficia, ad caſum referunt. Si qui tamen affirmatiuam ſequi voluerint, ad primam Aduerſariorum rationem re- B ſpódebunt cum Stoicis, terram quidem opacam, & obſcuram eſſe, non quia nihil prorſus luminis interiùs ſaltem intra poros admittit, ſed quia id adeò exiguum eſt, vt pro nihilo habeatur; pręſertim, cùm ordinariè ſub aſpectum non cadat. Non videre autem aquileges aquam ſine aliquo lumine, argumento eſt quòd aquam C exploraturi, meridianā lucem quærunt, & ſolis ſplendorem, quo nimirum è profundo ſpecies hauriant, & ad aſpectum euocent. Quæ ſpecies per aerem poris terræ contentum fortè traijciantur.

Ad ſecundum dicendum, vt plurimum id nō prouenire ex nimia perſpicacitate, ſaliē reſpectu omnium viſilium, vti probat argumētum, ſed ex peculiari affectione occulta, quæ viſus proportionem ad vſum talium ſpecierum, & tam exigui luminis habet: quanquā interdum cum ea proportione repertum fuiſſe dicitur mirum acumen ad res omnes quàm longiſſimè tuendas; vt in Lynceo Argonauta, cuius ſuprà mentionem fecimus, qui non ſolùm terra interpoſita videbat, ſed ſolitus etiam fuiſſe perhibetur exeuntem à Carthagine claſſem Punicam, numerumque nauium ex ſpecula Lybicana manifeſtiſſimè notare. Idemque, quòd paucis mortalium contigit, nouiſſimam lunam, primamque in ſigno Arietis eodem die conſpexit. Non videbitur aqua ſub terra ſine aliquo lumine.

Ad vltimum; haud mirum eſſe, quod quidam videre ſe aquas finxerint, cùm non viderent, nihil eſt enim in iſtiuſmodi rebus tam certum, & conſtans, quod ſimulatores non inueniat. Plin. lib. 2. c. 17.

CAPVT VIII.

Tex. 77. *NVnc* a *autem poſt hæc de ſono, & auditu determinemus oportet. Eſt itaque ſonus duplex: quidam enim eſt actu; quidam potentia ſonus. Nam corporum quędam non habere dicimus ſonum, vt ſpongiam, lanam, & huiuſcemodi; quædam habere, vt æs, & quæcunque ſolida, leuiaq; ſunt, quia poſſunt ſonare, id eſt, inter ſe, & auditum ſonum*

Tex. 78. *efficere.* b *Fit autem actu ſonus alicuius ſemper ad aliquid, & in aliquo: ictus eſt enim, qui ſonum efficit ipſum. Quapropter fieri non poteſt, vt, ſi vnum ſit corpus, ſonus efficiatur: quippe cùm aliud ſit id, quod verberat, aliud quod verberatur. Quare id, quod ſonat, ad aliquid ſonat. Sine autem latione nunquam efficitur ictus.* c *Atque, vti diximus, non quorumuis ictus corporum ſine vllo diſcrimine ſonus eſt; nullum enim efficit ſonum, ſi percuſſa fuerit lana, ſed æs, & quæcunque ſunt lęuia, concauaque: æs quidem, quia corpus eſt leue, concaua verò, quia per reflexionem complures poſt primum efficiunt ictus, quippe cùm non poſſit aër*

Tex. 79. *motus, ac agitatus exire. Præterea, auditur quidem ſonus, & in aëre, & aqua. At verò nec aër eſt auctor ſoni, nec aqua, ſed opus eſt, vt inter ſeſe ſolidorum corporum, atque ad aërem ictus fiat, quod quidem*

tum

tum ſit, cùm aër percuſſus permanet, neque diffunditur. Quapropter, ſi
citò, vehementerque percutiatur, ſonat, opus eſt enim, vt percutientis mo-
tus diffuſionem præueniat aëris: perinde atque ſi cumulum aut aceruum
arenę cum fertur, velociter quiſpiam verberet. d *Fit autem Echo, ſo-* Tex. 80.
nitus, inquam is, qui poſt ſonum reſultat: cum aër factus vnus ob vas, vel
locum, qui terminauit ipſum, atque diſſolui prohibuit, inde reſilit, veluti
pila repulſus. Videtur autem talis ſonitus fieri ſemper: ſed non ſemper
clarus efficitur. Nam & in ſono perinde atque in lumine ſit. Lumen
enim ſemper refrangitur: alioquin non fieret lumen vbique, ſed eſſent ex-
tra locum eum tenebrę, quò radij ſolis perueniunt. Verùm non ita ſem-
per refrangitur, vt vmbram efficiat, qua terminare lumen ſolemus, quod
quidem tum ſit; cum ab aqua, vel aëre, ceteriſque lęnibus, vt patet refle-
ctitur. Rectè autem à veteribus audiendi vacuo tribuitur auctoritas. Tex. 81.
Nam aër vacuum eſſe videtur, is autem eſt, qui audire facit, cum conti-
nuus vnuſquiſque fuerit agitatus. Verum, quia fragilis eſt, non perſonat
niſi id, quod eſt percuſſum, ſit lęue, tum enim vnus ipſe ſimul ob planitiem
ipſam euadit, lęuis namque corporis planum eſt vnum. Id igitur ſonum
efficit, quod mouet vſque ad auditum continuatione aërem vnum.

e *Ineſt autem auditui quidam inſitus aer, atque cum auditus in aere* Tex. 82.
ſit, cum externus aer mouetur, & internus mouetur, ac agitatur. Qua-
propter animal non omni audit ex parte, neque quouis aër pertranſit, &
penetrat; quippe cum animatum non habeat aërem vbique, quo poſſit
quauis ſua parte moueri. Ipſe igitur aër vacat ex ſe ſono, quia facile di- Tex. 83.
ſpergitur, ac diſſoluitur: verum, cum prohibetur diſſolui, tum motio ipſius
eſt ſonus. At is aër, qui in auribus eſt collocatus, intus eſt conditus, vt
ſit immobilis, atque vt hoc exactè ſentiat differentias omnes motus. Et
propter hoc in aqua etiam audimus, quia non ingreditur in ipſum inſitum
aërem, nec in aurem ob obliquitates ipſius, aqua; quod ſi acciderit, non au-
dimus. Nec item, ſi ęgrotauerit ipſa membrana. Quemadmodum etiam
non videmus: cùm ea pellis ęgrotat, quę pupillam complectitur. f *At e-* Tex. 84.
nim ſignum ideſt audiendi, vel non audiendi. Nam auris ſemper ſonat,
perinde ac cornu; ſemper enim aër inſitus motu ſuo quędam in auribus a-
gitatur. Verum ipſe ſonus alienus eſt, & non proprius. Et propterea
veteres vacuo nos inquiunt audire, ac perſonante: quia audimus eo, quod
determinatum aërem habet. g *Sed utrum horum duorum ſonet: utrum* Tex. 85.
id, quod verberatur, an id, quod uerberat? At conſtat, utrumque ſona-
re, modo autem diuerſo. Sonus enim motio eſt eius, quod eo motu moue-
ri poteſt, quo mouentur ea, quę reſiliunt à corporibus lęuibus, cùm quiſpiā
percutit. Nec omne quoduis tam verberatum, quàm uerberans ſonum
efficit, uti diximus, non enim ut patet, ſonus efficitur, ſi acus feriat acum.
Sed opus eſt, ut id, quod uerberatur, ſit planum, quò ſimul aër inde reſi-
liat, totusve concitatur. h *Atque differentię ſonorum actu ſono mani-* Tex. 86.
feſtè fieri ſolent. Nam, ut abſque lumine non uidentur colores, ſic neque
acutum, graueque ſine ſono diſcernitur. Hęc autem tangibilibus tranſla-

tione

tione dicuntur acutum: namque multùm in breui tempore ſenſum mouet: graue uerò longo in tempore parùm. Non igitur idem eſt acutum, & uelox, neque graue tardumq́, ſed fit alterius quidem motus propter uelocitatem talis: alterius autem talis ob tarditatem. Et ſimilia eſſe uidentur acuto, atque obtuſo, quæ ſunt in tactu, (nam acutum quidem quaſi pungit, obtuſum autem quaſi pellit) quia illud in pauco, hoc in multo tempore mouet. Quaſi fit, ut illud ſit uelox, hoc tardum. Atque de ſono quidem determinatum ſit hactenus. i *Vox autem ſonus quidam eſt animantis. Nihil enim inanimatorum uocem habet, ſed ſimilitudine quadam dicuntur uocem emittere, ut tibia, lyra, ceteraque inanimata, quæcunque extenſionem, concentum, & locutionem: horum enim ſoni ſimiles eſſe uoci uidentur, quia uox & hæc eadem habet. Atqui complura ſunt animalium, quæ non eliciunt uocem, ut ea, quæ ſanguinis expertia ſunt, & eorum, quæ ſanguinem habent, piſces, atque id non abſque ratione. Siquidem ſonus motio quædam aëris eſt. Sed, qui uocem dicuntur emittere, ut Acheloi fluuij piſces ij branchijs ſanè ſonitant, uel aliqua ſimili parte. Vox autem, & ſonus eſt animalis, & non quauis efficitur ſine diſcrimine parte. Sed cum aliquo percutienti aliquid, & in aliquo, quod quidem eſt aër, ſonus effici ſoleat, iure profectò uocem animalium ea ſolùm habebunt, quæ ſuſcipiunt aërem.* K *Iam enim ipſa natura, ut ad guſtum, & locutionem utitur lingua; quorum guſtus quidem neceſſarium eſt (quapropter pluribus ineſt): interpretatio uerò eſt gratia boni; ſic & aere, qui reſpiratione trahitur, ad duas utitur operationes, ad internum, inquam, diſponendum calorem, quod quidem eſt neceſſarium, & cauſam in alijs explicabimus, & ad uocem etiam conficiendam ob bonum. Inſtrumentum autem reſpirandi fauces ſunt, pulmoque, id eſt, gratia cuius eſt iſta pars. Nam ea, quæ gradiuntur, hac in parte plus habent caloris, quam cetera. Is præterea locus, qui circa cor eſt primus, reſpiratione nimirum eget. Idcircò neceſſarium eſt, aerem ingredi reſpiratione attractum: Quare uox eſt ictus aeris reſpiratione attracti, qui quidē ab anima fit ea, quę in his partibus collocatur ad eam partem, quæ gurgulio appellatur. Nō enim omnis quiuis animalis ſonus uox eſt: uti diximus, (fit enim, ut & lingua ſonus efficiatur, & etiam, ut tuſſientes efficiunt) ſed oportet & animatum ſit id, quod uerberat, & aliqua cum imaginatione. Vox enim ſonus quidem eſt ſignificatiuus, & non aeris eius, qui reſpiratione trahitur uti tuſſis, ſed hoc ferit aerem eum, qui eſt in gurgulione ad ipſum. Signum autem eſt, non poſſe quenquam edere uocem ſpirantem, aut reſpirantem, ſed aerem retinentem: detinens enim hoc ipſo nimirum mouet. Patet autem, & quam ob cauſam piſces uocem non fundunt, fauces enim non habent: at hanc partem non habent, quia non ſuſcipiunt aerem, neque reſpirant. Sed qui ita dicunt, uehementer aberrant, quam autem ob cauſam, alius ſermo eſt.*

Tex.87. (beside "terminatum ſit hactenus … Nihil")
Tex.88. (beside "ſces ij branchijs")
Tex.89. (beside "ces ſunt, pulmoque")
Tex 90. (beside "aerem ingredi")
Tex 91. (beside "hoc ipſo nimirum mouet")

C A

CAPITIS OCTAVI EXPLANATIO.

N*Vnc a autem.*] A viſu ad auditum tranſit, quòd hic ſenſus ſecundum dignitatis locum inter ceteros ſenſus externos ſibi vendicet, vt in progreſſu patebit. Continet autem hæc diſputatio partes quinque. Vnam de obiecto auditus, hoc eſt, de ſono: alteram de eius functionibus: tertiam de organo quartam de ſonorum differentijs: quintam de inſtrumentis, & generatione vocis. Docet ergo, in primis ſonum duplicem eſſe: vnum actu, alterum poteſtate. Sonus actu eſt, cùm corpora ſonum efficientia actu colliduntur: poteſtate, cùm corpora, quæ ſonare queunt, non actu colliduntur, ſed potentia tantùm.

b *Fit autem actu ſonus.*] Aggreditur ad explicandum, quonam modo ſonus actu fiat; cum verò ſonus duplex ſit: directus, & reflexus, priùs de directo, qui reflexum neceſſariò antecedit, differit. Docet igitur, ad directum ſonum edendũ tria corpora concurrere, nimirũ corpus percutiens, percuſſum, & medium, quod intercipitur. Id verò ita probat; Sonus reſultat ex ictu, ſeu percuſſione, hæc aũt non datur, niſi vnum corpus percutiat, alterũ plagam excipiat. Igitur ad ſonum producendum duo exiguntur corpora. Deinde, percuſſio non fit niſi vnum corpus ad alterum loco moueatur: hęc autem motio indiget medio, cum latio non fit in vacuo. Igitur tria corpora ad ſonum conueniunt; duo extrema; & vnum medium.

Trium corporum cõcurſu ſonus fit.

c *Atque vti diximus.*] Docet, qualia eſſe debeant ea corpora, quæ percuſſa ſonum editura ſunt, idque nonnullis propoſitis conditionibus edifſerit. Prima eſt, vt ſint dura, ſic enim ſibi mutuò obſiſtent, & interclusum aerem ferient: cuius conditionis defectu corpora lanea non reddunt ſonum: Secunda eſt: vt ſint læuia, quia læuium vna eſt æquabilis ſuperficies, qua totus aer ſimul diuerberatus ſonabit: nec fruſtatim comminutus ſilentio egredietur: Tertia, vt ſint concaua: Nam hæc ad ſonum efficiendum aptiora ſunt: quia aer intus incluſus poſt ictum ad latera concaua repercutitur, vt in tintinnabulis videmus. Deinde agit de medio ſoni, docetque, id eſſe aerem, & aquam: licet hæc non ſint præcipua cauſa ſonum efficiens, ſed corpora ſolida aerem comprimentia, ita vt percutientis motus diſſipationem aeris præueniat, ac vincat. Vnde fit, vt percuſſio velox, & cõcitata eſſe debeat, alioqui ſenſim aer diffluet abſque ſono Quod Ariſtoteles, exemplo declarat. Nam arenæ cumulum deſcendentem, ſi quis celeriter, ac vehementer percutiat, ita vt ob velocitatem eius diffuſionem præuertat, ſonum efficit, contrà verò accidet, ſi arenam ſenſim, & leuiter feriat.

Corpora aptiora ad ſonum efficiendũ dura, læuia, concauaq. ſunt.

Quod ſoni mediũ.

d *Fit autem Echo.*] Differit de generatione Echus, ſeu ſoni reflexi, quem ait fieri, cùm ſonus ex ſono reſultat, id eſt, cùm aer ictus in corpus, quod ei renititur incurrit, cumque vlterius progredi non poſſit, diſpeſcitur, & diſſultat, vt pila: Docetque, ſemper huiuſce modi reciprocas voces fieri, licet præ ſua exilitate ſenſum effugiant: quod & in lumine accidit, nam etſi non ita nobis effulgeat, ſemper reſilit, etiam in eas partes, vbi eſt vmbra: alioqui tenebræ vbique eſſent, exceptis locis ſoli oppoſitis, vbi ſplendor, & radius palam incubat. Sic igitur & ſoni reflexio ſemper fit, quia ſemper ex ſono percuſſus aer inuenit corpus, vnde reciprocetur: non tamen ſemper auditur, aut quia ſpecies recurrentes prætenues ſunt, & iam penè emortuæ: aut quia adſunt adhuc ſpecies directæ, aut non multò antè fuerunt: quod in cauſa eſt, ne Echo vti diuerſus ſonus percipiatur. Commonet deinde, probè aſſeruiſse antiquos Philoſophos aerem eſse medium, quo ſonus percipitur, qui tunc aptè immutatur, vt auditio fieri queat, cùm totus aer inter corpus, quod ſonat, & audiendi

Quemcunque ſonũ comitatur Echo, quã quam non sẽper percipiatur.

facul-

facultatem interiectus afficitur, vt in auditum ſpecies tranſmitti poſſint.

Quo pacto audit⁹ inſtrumẽtum à ſono moueatur.

e *Ineſt autem auditus.*] Explanat, qua ratione audiendi inſtrumentum à ſono immutetur. Habet quippe auditus organo ſuo congenitum aerem, qui ab externo aere moto notionaliter etiam, id eſt, per ſpecies mouetur. Ideoque, non omnia animantium membra audiendi vi pollent: quia non omnibus huiuſmodi aer innatus eſt, ſed tantummodò auribus, intra quas oblireſcit. Porrò, diſcrimen eſt inter externum aerem, & eum quem auribus natiuum ponimus, quod licet vterque ſoni expers ſit, ille tamen facilè diſſipatur, ſonumque edit, hic verò immotus perſiſtit, vt omnia ſonorum genera comprehendat, & dignoſcat, quemadmodum & humor cryſtallinus omni colore vacat, vt colores omnes percipiat; ob eamque cauſam etiam intra aquam audimus, quia ipſum aerem auditui congenitum aqua non ſubit. Quòd ſi vnquam vehementiori factò impetu, eò irrumpat, non ſentitur ſonus. Quod ſimiliter accidit, cùm membrana aerem illum complectens vitio aliquo laborat.

Aerem innatum eſſe organũ audiendi.

f *At enim ſignum.*] Quòd congenitus aer, atque immotus organum ſit audiendi, ſigno quodam oſtendit. Si enim auris quodam veluti bombo perſonat inſtar cornu, minimè audimus, moto ſcilicet, & agitato, atque adeò male affecto interno illo aere. Qua de cauſa (inquit Ariſtoteles) veteres quidam putarunt, etiam in vacuo audiendi actionem elici poſſe, quod ſat eſſet, intra nos congenitum aerem pulſari.

Tã percutiens, quã percuſsũ corpus eſt cauſa ſoni.

g *Sed vtrum horum.*] In quæſtionem adducit, quidnam ſoni cauſa dici debeat: percutienſnè, an percuſſum. Reſpondet, vtrumque eſſe cauſam ſoni: alia tamẽ, atque alia ratione. Percuſſum, quatenus reſiſtendo, percutiens quatenus feriendo in cauſa eſt, vt interceptus aer diſſultet; ſiquidem ſonus ex conflictu duorum corporum, & aeris deſultu naſcitur. Deinde, rurſus explicat, cuiuſmodi eſſe debeant corpora, quæ ſe ferunt ad ſonum, vtique læuia, & plana eſſe oportere, quia ab aſperis ob eminentias, & ſuperficierum inæqualitatem non reſilit vnus aer continuus, quod ad ſonum neceſſum eſt, ſed diffluit, ac diſpergitur.

h *Atque differentia ſonorum.*] Soni ſpecies, ſeu differentias inueſtigat, & qua ratione percipiantur docet, aiens, ſicuti viſus non diſtinguit colores abſque lumine, ita neque auditum ſonos internoſcere, niſi cum actu eduntur. Explicat verò, quid ſit acutum, & graue in ſonis, ducta ſimilitudine ab ijs, quæ tactum feriunt. Vt enim in his acutum dicitur, quod in mucronem deſinens breui tempore magnam plagam infert: obtuſum verò, quod multo tempore non fert, ſic acutum ſonum appellamus eum, qui breui tempore auditum acriter mouet; grauem, qui parum. Vnde rectè colligit Ariſtot. non eundem eſſe velocem, & tardum ſonum, acutum, & grauem. Nam, vt in ijs, quæ tanguntur, acutum ſequitur inciſio, & velox diuiſio corporis; obtuſum verò pulſio, & tarda ſectio, ſic acutum ſonum celeritas comitatur; grauem tarditas. Quod ex fidium ſonis accommodatè explicat Philoponus. Earum enim poſtrema, quæ Nete dicitur, quia nimis tenſa eſt, cùm pulſatur, aerem velociter percutit, & acutè ſonat, diuque eundem ſonum retinet: contra verò accidit in prima fidium, quæ grauem edit ſonum, diciturque Hypate. Lege Ariſtot. ſect. 19. Problem. quæſt. 11. & quæſt. 37.

Quis acutus ſonus, quis grauis.

Acutus ſonus velox eſt, grauis tardus.

i *Vox autem ſonus.*] Egit de ſono in commune, nunc de quadam eius parte, hoc eſt, de voce diſſerit: quò verò integram vocis definitionem colligat, eius particulas ſingulatim pertractat. Monet ergo in primis, vocem eſſe ſonum animantis. Quòd ſi quis obijciat, tibiam, aliaque inſtrumenta, quibus concentus efficitur, etiam dici vocem edere: reſpondet, ijs non propriè, ſed per analogiam vocis nomen accommodari: imò nec omnibus animantibus vocem competere, cum ea careant exanguia, & ex ijs, quæ ſanguine præditar

prædita ſunt, piſces. Quibus omnibus vna communis cauſa eſt, quia non reſpirant. Vnde etiam natura inſtrumenta eis ad vocem negauit, ſiquidem vox abſque attracti aeris reſpiratione edi nequit. Nec obſtat, inquit Ariſtot. quòd piſces Acheloi fluuij vocem emittere videntur. Non enim veram vocem, ſed ſonos quoſdam branchijs aut ore, vel cauda, alioue eiuſmodi excitant. Hinc aliam definitionis particulam haberi vult, vt nimirum vox ſit ſonus animalis reſpirantis.

Animalia quæ nō reſpirant, vocem non edunt.

K *Iam enim ipſa natura.*] Aeris, ſine cuius interuentu neutiquam vox eſſe poteſt, duplex munus eſſe inquit: Alterum quidem vitæ neceſſarium: alterum ad commoditatem duntaxat: quippe neceſſarium eſt aer ad animantium reſpirationem, vt eius acceſſu, & reciprocatione cordis calor mitigetur, ac ſimul etiam foueatur: alioqui breui tempore animal nimio æſtu, ac feruore interierit. Obſeruit quoque aer ad vitæ commodum, & ornatum, quatenus abſq. illo voces, & ſermo eſſe non poſſunt; quemadmodum & linguæ duplex eſt vſus; alter neceſſitatis ad guſtandum, alter vtilitatis ad vocem. Tandem hanc colligit vocis definitionem. Vox eſt ictus aeris reſpiratione attracti, qui ab anima in pulmonibus exiſtente cum quadam imaginatione efficitur. Quæ definitio in progreſſu enucleanda à nobis eſt.

Vox ſonus eſt, reſpirantis animalis.

QVÆSTIO I.

Quidnam ſonus, quæue eius cauſa effectrix ſit.

ARTICVLVS I.

STATVVNTVR NONNVLLAE propoſitiones.

1. Propoſitio. Sonus nō eſt motus.

A

HAec quæſtio aliquot propoſitionibus enodanda eſt. Prima ſit. Sonus nō eſt ipſe motus corporum ſeſe collidentium. Hęc propoſitio, quàm communis Philoſophorum ſenſus approbat, traditurq. ab Auicenna ſexto. Natur. part. 2. cap. 6. ſuadetur. Primò, quia motus eſt ſenſibile commune; ſonus verò ſenſibile proprium ad ſolam audiendi vim pertinens. Item; quia poteſt ſonus diffundi ad eas partes aeris, & aquæ, ad quas motus non peruenit. Tertiò; quia ſonus motu fit, vt docuit Ariſtoteles hoc loco text. 78. nihil verò à ſe ipſo efficitur. Quartò; quia motus non eſt qualitas, vt patet, ſonus autem qualitas eſt ad tertiam qualitatis ſpeciem pertinens. Quòd ſi objicias, ſonum eſſe ens fluxum, & in ſucceſſione poſitum, cùm eius partes ſimul cohærere non poſſint, ſed vni intereunti ſuccedat altera: Id verò, quod ita ſe habet, vel eſſe tempus, vel motum. Quare cum tempus non ſit, neceſſariò motum eſſe; viderique id ad mentem Ariſtotelis, qui hoc loco text. 85. libro de ſenſu, & ſenſili, cap. 6. dixerit, ſonum eſſe motionem. Occurrendum erit, ſonum eſſe quid ſucceſſiuum, vt probat argumentum, non tamen per ſe, & intrinſecè, ſed per accidens, atque ita non eſſe tempus, aut motum; nec de genere quātitatis, alioqui eſſet etiam per ſe, ac vi ſua extenſus. Itaque ſucceſſiuum non eadem ratione, ſed ſecundum analogiam tantum de ſono, & de quantitate dici. Enimverò ſucceſſiuum in quantitate ſupponit extenſionem partium, quæ ad indiuiſibilia copulentur: in ſono autem minimè. Item, ſucceſſiuum in quantitate eſt, cuius partes per ſe, ac ratione ſui cōtinenter fluunt. In ſono autem eatenus tantùm continuatione fluere dicuntur, quia ad ſucceſſionem motus, quem ſequuntur, ſiue à quo genitæ fuerunt, ſeſe accommodant. Ariſtoteles verò, cum ſonum motionem eſſe dixit, loquebatur in ſenſu non formam, ſed cauſam prædicante, hoc eſt, non in ſenſu formali, ſed cauſali, vti vocant, quaſi diceret

Probat. 1. 2. 3. 4.

Obiectio.

Soluitur.

B

C

ſonum ex motu reſultare. Si igitur petas, quidnam ſit ſonus, dicimus, eſſe qualitatem ſenſibilem, quæ audi- tu percipi poteſt.

Definitur ſonus.

2. Propoſitio.

Secunda propoſitio. Generatio ſoni non eſt ipſa motio corporum ſeſe impetentium; eam tamen conſequitur. Priorem partem huiuſce propoſitionis ea ratio probat, quia motus localis non niſi ad vbi, ſiue ad locum per ſe contendit: nec vllam nouam realitatẽ mobili ex ſe infert, vt docuit Ariſtoteles octauo Phyſicæ Auſcultationis libro, cap. 7. text. 59. Itaque generatio ſoni formaliter eſt alia actio terminata intrinſecè ad ſonum, vt ad terminum per ipſam genitum. Quæ actio poſſet ſonatio appellari, niſi verbum hoc tam malè auribus ſonaret: quemadmodum ex ipſo etiam locali motu alia dimanat ſæpè actio ad colorem terminata, vt 2. lib. de cœlo, cap. 7. quæſt. 6. diſſeruimus; ac fortaſsè eo modo plerique cœleſtes influxus mediante latione diſpenſantur. Poſterior verò pars inde conſpicua eſt, quia nullus ſonus niſi corporum inter ſe conflictum gigni ſolet. Adde, id ſaltem velle Ariſtotel. quoties ſonum motionem corporum ſeſe collidentium eſſe ait; cum enim id in ſenſu formali intelligi nequeat, vti diximus, reliquum eſt, vt ad ſenſum huius poſterioris partis noſtræ concluſionis accipi debeat.

Soni productio nõ eſt ipſa corporum motio.

3. Propoſitio.

Sonus immediatius ex aeris fractione, quàm ex corporum colliſione exiſtit.

Tertia propoſitio. Sonus non ſequitur immediatè colliſionem corporum, ſed fractionem aeris intermedij. Pro explicatione huiuſce propoſitionis aduertendum eſt, ad ſonum ſaltem perfectum non ſolum requiri colliſionem corporum ſeſe percutientium, ſed etiam fractionem intermedij corporis: (quod ſi de perfecto item ſono agimus, ſemper eſt aer, vt in progreſſu patebit) hæc enim duo interuenire docuit Ariſt. text. 78. & tex. 79. Eſt ergo inter Philoſophos diſceptatio, num ſonus prædictam colliſionem, an potius fractionem proximè conſequatur. Statuimus verò, conſequi proximè fractionem, quia aer inter duo cor-

A pora attritus primum frangitur, deinde fractus ſonat. Cõcurrere autem nõ ſolum colliſionem, ſed etiam fractionem ad ſonum, argumento eſt, quòd interdum ea corpora, quæ vehementiùs colliduntur, minùs ſonãt, vt duo ligna; & contra minus colliſa prolixiorem ſonum faciunt, vt tintinnabula; id quod ex eo potiſſimum naſcitur, quia corpora ænea ſua duritie; & læuitate aerem magis frangũt.

Ibi ſonus maior, vbi minor aeris fractio.

B Similiter etiam, cùm nouus pannus ſcinditur longiùs crepat, quàm aliud corpus durius; quia tunc vicinus aer hinc inde in plures partes diſtractus rumpitur.

Quarta propoſitio. Sonus non ſemper fit duobus corporibus ſolidis ſeſe impetentibus. Probatur, quia fato fluctuanti, & inundãtibus ventis, & aere in fiſtulis, aliiſq. muſicis inſtrumentis colliſo, & flabello, vel flaC gello circumacto, fit ſonus: & lineus pannus ſcindendo crepitat, & ignis affuſa aqua ſtrepit, & ante terræmotum ſubterranei boatus audiuntur, vt ait Ariſtot. lib. 2. Meteor. cap. 8. ad quos ſonos edendos patet, non concurrere duo corpora ſolida. Itaque, ſi res ad exactam veritatis normam reuocetur, inueniemus, quemadmodum corporum cauitas non tam ad ſonũ ſimpliciter, quàm ad ſoni proD tenſionem, ſeu prolixitatem facit, & læuor ad ſoni vehementiam; ita corporum multitudinem, & ſoliditatem non ad ſonum abſolutè, ſed ad perfectum ſonum efficiendum expoſci. Vnde rectè Simplicius annotauit, Ariſtotelem hic non tam ſonantia docere corpora, quàm benè ſonantia. Tametſi dici etiam poſſit, quoties ab vno tantum corpore fit ſonus, vt ab aere inundante, vnum præſtare offiE cium plurium; & cum à non ſolidis corporibus editur, ea ſolidorum vice eſſe. Qua de re lege hoc loco, ſi placet Themiſtium, Philoponũ, & Simplicium. Conſule etiam M. Albert. in ſum. de homine, tract. de auditu, q. 5. vbi modos varios efficiendorum ſonorum tractat. Vnde conſtat, Ariſtot. celebriores tantum, ac magis cõmunes tradidiſſe. Porrò autem corpora,

4. Propoſitio.

Corporũ ſoliditas, & multitudo non eſt ſimpliciter neceſſaria ad ſoni generationem.

Simplic.

Themiſt.
Philop.
M. Albert.

vt benè ſonent, debent eſſe dura, quia mollia non ſeſe aptè feriunt, cum alterum alteri nō reſiſtat, ita vt aerem vehementiùs excutiant, antequā diſſipetur. Item læuia: quia corpora inæqualia in cauis, & depreſſioribus partibus aerē fruſtatim comminuūt, atq; adeò ſonum cōminutum edunt. Hinc Ariſt. in problem. ſect. 11. q. 25. cū quæſijſſet, cur paleis in orcheſtra ſparſis, chori vox minor audiretur? reſpondet, cauſam eſſe, quia vox pauimento minus læui occurrēs, vt minus eſt vna propter loci aſperitatem, ita minor eſt, quippe quæ minus cōtinua ſit. Ob id etiam, cum parietes aulæis veſtiti ſunt minus firma vox editur. At verò polita corpora aerē aceruatim collectum repellūt, quòd ſonum efficit vehementiorem. Item aerea, id eſt, aeris natura multū participantia. Vnde ænea, & argentea magis ſonora ſunt, quàm plumbea. Sicut .n. aeris potiſſimùm fractione ſonus gignitur, ita, vbi plus aeris interuenit, ſonus meliùs prorogatur. Quamobrem vaſa inania magis perſtrepunt, & tintinnabula tenui loco ſuſpenſa acriorem ſonum reddunt, quàm apprehenſa manu, vti Philoponus annotauit.

Cur corpora læuia ſonēt magis.

ARTICVLVS II.

Propoſitiones aliæ traduntur.

5. Propoſ. Fiatne ſonus ex percuſſu ſolum aqua, problema eſt.

QVinta propoſitio. In vtramque partem probabile eſt, non ſolum aeris, ſed etiā aquæ percuſſione ſonum effici. Partē affirmantem aſſerunt hoc loco Simplicius, & Themiſtius, Auic. 6. Natur. p. 2. c. 6 eo argumento, q̄ flumina lapides verſantia ſonos emittant. Quod etiam Scaliger. exerc. 297. in Cardanū confirmat ex eo, quia conflictu nubium, quæ ſunt naturæ aqueæ, ſonus fit. Accedit, quòd ſonus nō per aerem tantùm, ſed per aquam etiam deuehitur, teſte Ariſtotele, tex. 76. Quod ſi ita eſt, cur non etiam in aqua ſonus generetur? Philoponus com. 79. M. Alb. tract. 3. c. 18. Aegidius com. 77. D. Th. ac ferè latini Interpretes negatiuam amplectuntur. Affert autem pro ſe Philoponus eam rationem, quòd ſonus non fiat corporibus vtcumque concurrentibus, ſed cum impetu, neque medio corpore vtcumque eliſo, ſed confeſtim. Quare, cum aqua corpus graue ſit, & ob craſſitudinem, antequam duo corpora ſolida concurrant, paulatim non vniuerſim elidatur, conſequens eſt, vt eius percuſſu haudquaquā ſonus excitetur. Sed neque hoc argumentum, neque priora omninò concludunt. Ad illa enim reſpondent Aduerſarij, aerem tenuitate ſua aquā permeare, eiuſque non aquæ attritu flumina, & nubes ſonare. Item, minùs requiri ad deferēdum ſonū, quam ad generandum; & ob id, licet aqua facultatem ſoni delatricē habeat, non proinde tamen effectricem obtinere. Ad alterius verò partis rationem dicendum erit, tam vehementem poſſe eſſe vim, quæ aquā impellat, vt antequam ea fluat, aptè, congruenterque ad ſonum diuerberetur. Quare nihil mirū, quòd nec illi, qui ſe intra aquam percutiunt, nec piſces natantes ſonum edāt, cùm aquam eo pacto non cieant. Sanè verò probè hoc loco ſcripſit Theophilus eos, qui negant, poſſe ex colliſu aquæ ſonum fieri, illo potius debere niti argumento, quòd ea ſit natura aquæ, & aeris, vt vtrique inſit facultas deuehendi ſonum; & tamen ad eum attritu ſuo generandum, non aqua, ſed aer facultatem habeat. Pro certo tamen habendum eſt, etiam apud eos, qui priorem ſententiam defendunt, aeris naturam multò plus, quàm aquę ad ſonum cōferre: idque in cauſa fuiſſe dicent, cur Ariſtoteles, cùm de corporibus ad ſoni generationem ſe collidentibus ageret; non aquæ, ſed aeris mentionem fecerit.

Quomodo affirmātis ſententię arg. occurri poſſit.

Quo item negantis.

Theophil.

Zimara.

Quo argu. ſent. neg. potius firmetur.

6. Propoſitio.

Probat. 1.

Sexta propoſitio. Haud neceſſe eſt, motum, quo ſonus editur ad aures vſque pertingere. Huius propoſitionis veritas ex eo conſtat, quia alioqui, cum ſonus tintinnabuli ad leucæ diſtantiam percipitur, oporteret totum aerem intermedium agitari, quod ridiculum eſt. Secundò,

A quia non poſſent duo è regione inclamantes a ſe mutuo audiri, ſiquidē motus cōtrarij, atque ex aduerſo occurrentes, ſeſe impedirent. 3 Tertiò, quia piſces in ſtagnis immota aqua ſonos audiunt, & nos in locis vndique occluſis, quò motus aeris non meat, ſonos percipimus procul editos. Contraria ſententia. Sunt tamen, qui contrà ſentiant, aſſerantque, totum aere vſque ad auditum moueri, ita vt vna pars vicina tintinnabulo, plaga accepta, aliam ſibi B cohærentem feriat; illa ſimiliter aliam, quouſq. ad aerem inſitum cauitatibus aurium perueniatur, atque ita ſonum non abſque ſucceſſu motus ad ſenſorium euadere. Eius auctores. Quod Alexander huius ſententiæ auctor teſte Alexand. Philopono & Simplicio, cumque ſecutus Auerroes. Auerroes, com. 78. explicat ſimilitudine ducta ab aqua percuſſa, lapide in eam proiecto. Vt enim ediſſerit C Themiſtius; Aer, qui primò inſonat, non abiungitur ſic, vt ad auditum ipſe accedat, ſed proximū ſibi, & continētem aerem commouet, atque hic ſubinde alium excitat eo modo, quē in fluctibus cernimus, in quibus alter alterum trudit, & pulſus obiter Lib. 5. de Arch. c. 5. ſequētem impellit. Similiter Vitruuius; Mouetur, inquit, vox circulorum Similitudo ſoni cū aquæ circulis. fluxibus infinitis, vti, ſi ſtante aqua lapide immiſſo, naſcantur innumerabiles vndarum circuli à cen- D tro creſcētes, &, quam latiſſimè poſſint, vagātes, ni loci interpolarit anguſtia: eo tamen interſtitio quòd in aqua circuli æqua planitie in latum mouentur: vox etiam in latitudinem progreditur, & altitudinē gradatim ſcandit. Nō deſunt verò argumenta, quibus hæc ſententia probari videatur. Nimirum ad ſonum deferendum moueri totum aerem vſque ad auditum. E In primis, quia non ob aliam cauſam videtur ſonus, eiuſque ſpecies ſucceſſione temporis ad aures 1. Eorum argum. Ariſt. prolabi, (vnde teſte Ariſtotele in li. de ſenſu, cap. 7. propinquiores priùs ſonum audiunt, cùm ſpecies colorum momento ad oculum perueniant:) niſi quia moto aere deferuntur. 2 Item, quia ſtante in aliam partem vento ideò minùs audiuntur ſoni, A quia impeditur, aut retardatur motus aeris ad nos. 3 Accedit etiam teſtimonium Ariſtotelis, qui proximo ſuperiori capite, text. 82. hoc ipſum videtur palàm docuiſſe, cùm aſſeruit, vnum eundemque cōtinuum aerem vſque ad auditum moueri. Nihilominus ad primum horum reſpon- Solut. 1. demus, ideò ſonum, & ſpecies audibiles non inſtanti, ſed tempore deferri, licet viſiles momento ad ocu- B los traijciantur: quia tam ſonus, quàm eius ſpecies magis materiales ſunt, quàm imagines colorum. 2 Ad ſecundum dicendum eſt, ventum in aduerſam partem ſtantem tum ſonum, eiuſque ſpecies alio deuehere delato aere, tum etiam obſiſtere motui, quo ad aliquam diſtantiam aer vicinus corporibus ſonantibus agitari ſolet, atque ita ſonorum perceptioni non parùm incommodare. C 3 Denique locus Ariſtot. non de motu locali, ſed de eo, quo aer ſonum, eiuſvè ſpecies recipiendo alteratur, intelligendus eſt.

QVÆSTIO II.

Quodnam ſoni ſubiectum ſit, quod medium.

D

ARTICVLVS I.

Sonum non recipi in corporibus ſolidis, quorum conflictu editur; eius medium eſſe aerem, & aquam.

Opinio, quòd ſonus in ſonante tantùm inſit. QVorundam opinio eſt, ſonum recipi tantùm in cor- E pore ſonante, primùm, quia, cum odor, color, ſapor, & qualitates, quæ ſub ſenſum cadunt, inhæreant in obiecto, non autem in medio, conſentaneum videtur, vt idem quoque ſono conueniat; atque adeò, vt ſolum in corpore, quod audimus, recipiatur. Item, quia ipſa corpora, quæ ſonum edunt, à ſono denominantur, & nos ea audire di-

re dicimur, certè non niſi, quia ſonum ipſa in ſe habent. Vera aſſertio. Aſſerendum tamen eſt, Cum duo corpora ſolida, intercepto aere, vel etiam, vt quibuſdam placet, in aqua ſonum edunt, Illius comprobatio. eiuſmodi ſonum in ſolidis corporibus, ſed in intermedio excipi: ſicut enim ex fractione, & compreſſione medij corporis ſonus reſultat, ita in eo, non in corporibus ſolidis recipi videtur, alioqui etiam in vacuo poſſet ſonus fieri, & cœleſtia corpora concentum facerent, vtpote, quibus ad hoc præter medium aerem, qui motum excipiat, nihil deſit. Contrariæ verò partis argumenta facilè ſoluet, qui ad primum dixerit, peculiare, ac proprium ſono eſſe non hærere in obiecto: cuius diſcriminis cauſa eſt, quia ceteræ qualitates ſenſibiles habent eſſe fixum, & ſtabile, ſonus verò non eſt niſi, dum fit; ideoque vbi gignitur, hoc eſt, in intermedio corpore, ibi vt in ſubiecto recipitur. Quid verò hac in re de reliquis ſenſibus, quod ad medium attinet pronunciandum ſit, in progreſſu patebit. Ad ſecundum reſpondendum eſt, corpora, quæ ſonum edunt, appellari ſonantia, non vt ſono affecta, ſed vt ſonum efficientia, quemadmodum & ſonora dicuntur, quæ idonea ſunt ad prolixiorem ſonum excitandum.

Soni medium, aer & aqua. Quod verò ad ſoni vehiculum attinet, hoc eſt, ad medium, quo ſonus, ſiue eius ſpecies ad auditum deuehuntur, dicendum, id eſſe tum aerem tum aquam, vt docet Ariſtoteles hoc loco text 79. & de aere quidem plana res eſt; de aqua verò etiam conſtat, tum vrinantium teſtimonio, tum, quia piſces ſub aquis audiunt, cum vocibus terreantur, vnde & ſilentium piſcatoribus. Quin etiam ſcribit Plinius, l. b. 10. Natur. hiſtoriæ, capit. 70. piſces plauſu congregari ſolitos ad cibum in quibuſdam viuarijs: & in piſcinis Cæſaris, tum genera piſcium, tum etiam quoſdam ſingulos ad nomen veniſſe, ſpeciatim verò audire produntur mugil, lupus, ſalpa, & chromis: ac præſertim delphini non audire tantû, ſed etiam A mulceri ſymphoniæ cantu dicuntur. Fatendum tamen eſt cum Ariſtotele in problem. ſect. 11. q. 6. multò liquidius faciliuſq. ſonos per aerem traduci, quàm per aquam, obtunduntur enim, & obſcurantur craſſitudine aquæ ſicut & ſpecies viſiles; ob eamque rem tempore pluuiæ madefacto aere, minus perſpicuè dignoſcuntur ſoni, quàm ſudo, & ſereno cœlo.

B ARTICVLVS II.

QVO PACTO SONVS, EIVSVE ſpecies ad auditum traijciantur.

Tres de re propoſita ſententiæ. SEd eſt adhuc non parum diſſidij inter Philoſophos, vtrum ſonus ſecundum ſuum eſſe reale, an ſecundum notionale duntaxat, hoc eſt, per ſuas ſpecies ad auditum vſque perferatur C, ſicuti colorum imagines ad viſum. Occurrit verò hac de re triplex ſentẽtia. Prima. Vna, quæ ſtatuat, à primo ſono facto in aere diffundi, ac multiplicari ſonum tantùm modò ſecũdum eſſe reale vſq; ad auditum. 2 Secunda, quę defendat, à primo ſono ſpargi continuò ſolas ſpecies ipſum repræſentantes. 3 Tertia, quæ aſſerat, à primo ſono fundi, tum alium ſonum ad certum ſpatium, tum ſpecies vſq; D ad auditum.

1. Pronunciatum. Hęc difficultas hiſce pronunciatis explicãda eſt. Primum ſit. Ab ea parte, in qua primò ſonus recipitur, ſiue ſonus ſecundum eſſe reale multiplicetur, ſiue non, cõtinuò ſpecies mittuntur. Probatur, quia ſonus non niſi per ſuas ſpecies, vti reliqua ſenſibilia, in ſenſum cadit. Quare, ſi quæ foret pars medij, cui ineſſet ſonus, & nõ ſpecies, ſequeretur, intra illud E ſpatium, in quo tantummodo ſonus verſaretur, non poſſe ſonum audiri. Præterea, dicendum eſſet, non poſſe integrum ſonum à nobis percipi. Nam cum impoſſibile ſit totum ſonum auribus illabi, ea tantum ratione auribus integer percipietur, ſi ſpecies, quæ integrum repræſentat, auribus imprimatur. Rurſus verò, niſi ab eamet parte aeris, qua ſonus editur,

tur, continuò ſpecies ſoni effflueret,
non poſſemus dignoſcere, vnde-
nam ſonus veniret, non enim ſpe-
cies ſoni locum indicat, niſi quia ex
eo ſoluit.

2 Secundum pronunciatum ſit.
Quanquam ſonus ad aliquam par-
tem medij ſecundum eſſe reale mul-
tiplicetur; non eſt tamen veriſimile,
eo pacto diffundi ad omnem diſtan-
tiam, ad quam eius ſpecies deue-
niunt. Hoc pronunciatum, quo ad
priorem partem ex eo ſuadetur, quia
cùm ſonus ſecundum eſſe reale in
aere, tanquam in proprio ſubiecto, &
in aqua, non ſolùm tanquam in ve-
hiculo; id enim conſtat; ſed etiam vt
in ſubiecto proprio, vt quidam vo-
lunt, ſimiliter recipiatur, nihil ſanè
repugnat, aliquantulum ſeſe in eo
extendere eo modo, quo calor aliam
caloris portionem ſe vlteriùs com-
municando gignit: quanquam non
ſit inficiandum, nullam rationem
planè conuincere, iſtiuſmodi ſecun-
das qualitates diffundere ſe ipſas rea-
liter, cùm ad earum perceptionem
ſufficiat, emitti ab eis ſpecies ad ſen-
ſuum officinas. Quod ita fieri in co-
loribus manifeſtum eſt; nec enim v-
nus color alium gignit, ſed duntaxat
ſui imaginem ad aſpectum iacit: Ve-
rùm noſtram opinionem de exten-
ſione ſoni ſecũdum eſſe reale in me-
dio ſequitur D. Thom. in 2. d. 2. q. 2.
art. 2. ad 5. Quo ad poſteriorem verò
partem idem pronunciatum inde o-
ſtéditur, quia ſonus breuiſſimo tem-
poris ſpatio procul auditur; non vi-
detur autem probabile, ineſſe ſono
tantam vim ſe diffundendi, etſi id lux
ob excellentem prærogatiuam inter
ſenſiles qualitates obtineat, vt ſe nõ
ſolùm in inſtanti, ſed etiam ſecun-
dum eſſe reale quam longiſſimè ex-
plicet.

Sonũ non in rectum ſolùm, ſed & in orbẽ ſpargi.

Illud verò conſtat, quocunque
modo ſonus diffundatur, non in re-
ctam lineam tantummodò porrigi,
ſed orbiculatim ſpargi continuata
ſerie, more circulorum, qui tactu la-
pidis in aqua à centro verſus om-
nem loci differentiam abeuntes ex-
citantur, cuius rei argumentum eſt,
A quod à tergo, & ex obliquo, ac denī-
que ex omni parte ſonus audiri ſo-
leat. Quod verò ad reflexum ſonum,
ſiue Echo ſpectat; is tunc fit, cùm ſo-
nus incurrit in aliquod corpus læue,
& concauum, à quo tanquam pila re-
pulſus ad aures reſilit ita, vt exaudi-
ri poſſit oblocutio. Nam ſi corpus, in
quod incidit, inæquale ſit, ita vt vni-
tas reciprocantis ſoni minimè ſer-
uetur, audiri vocis reſponſum, ſeu
B vox æmula nequibit. Si item corpus
ſit humidum, aut molle & quod ictui
cedat, eumque reſoluat, non dupli-
cabit ſonum, nec imaginem edet. Si
autem petas, num Echo fiat reper-
cuſſo aere, qui ſonum ſuo quaſi re-
migio vehat, reuehatque, dicimus
conuenienter ijs, quæ ſuperiùs ſta-
tuimus, ſicuti non neceſſe eſt, aerem
cieri toto ſpatio, quo ſonus fundi-
tur, nec ſonum ſecundum eſſe reale
C ſpargi toto eo tractu, quem ſpecies
peruagãtur; ita non requiri ad Echus
generationem, vt totus aer agitetur
vſque ad locum, vnde voces recipro-
cæ fiunt: nec item neceſſum eſſe, vt
ſonus ſecundùm eſſe reale eò per-
ueniat, ſemper tamen dari reflexionẽ
ſpecierũ, per quas ſonus percipitur,
vt ex ſuperiùs dictis patet. Contin-
git autem, eandem vocem non ſemel
tantùm per reciprocationem ad au-
D ditum peruenire, ſed ſæpiùs, ita vt
decies interdum audiatur; ſicuti Pa-
tauij quodam in loco fieri narrant,
& olim Olympiæ in porticu, quam
ob id heptaphonon appellabant, eã-
dem vocem ſepties reddi ſolitam au-
ctor eſt Plin. lib. 36. Nat. hiſt. cap. 15.
Nã cùm vox ſemel repercuſſa in loca
alia vicina incidit, & in cauos anfra-
ctus, à quibus ſimiliter diſſultet per
eiuſmodi reflexus repertos; eadem
E vox identidem ad aures perlabitur.
Non audiuntur verò in Echo niſi vl-
tima ferè verba; quia, licet fiat refle-
xio totius vocis, tamen priores eius
partes ab vltimis à tergo vrgentibus
turbantur. Quare non niſi eæ partes,
quarũ regreſſus non impeditur, qua-
les ſunt nouiſſimæ, à nobis percipi
conſueuerunt.

Lege Alb. in Sum. de ho. in tractatu de Auditu, q. 7.

Vnde numeroſa vocum repercuſſio.

Cur Echo vltim. reddat verba. Quæ fuerit origo fabulæ Echus, de qua Ouid. lib. 3. Met. lege ſi placet, apud Alex. li. 1. Prob. q. 14.

Obijciet tamen aliquis: Solida

cor-

A corpora, modò tranſlucida ſint, deuehunt ſpecies coloris; ergo & ſpecies ſoni, cùm in vtriſque par ratio videatur. Deinde talpæ audiunt ſub terra cõpenſante auditu perpetuam cæcitatem, qua damnati à natura ſũt. Tertiò, non videtur negandum, per interpoſitum ignem audiri ſonos. Quartò; Beati poſt corporum reſurrectionem in cœleſtis patriæ domicilio, vbi neque aer eſt, neque aqua, inter ſe externo ſermone colloquentur, vt eſt communis Patrum ſententia. B Igitur non ſolùm aer, & aqua, ſed alia etiam corpora vim ſonorum delatricem habent.

Ad primum horum dicendum; ſicuti viſus auditui præſtat, & species viſiles nobilioris notæ exiſtunt, quã audibiles, ita latiùs patere medium viſus, quam auditus; & per plura corpora ſpecies illius, quam huius, meare. C Ad ſecundum, non tranſmitti ſpecies ſoni ad talpas per terræ elementum, ſed per aerem poris terræ incluſum. Ad tertium; videri quoque per ignem tranſuehi ſonos, imò & eius percuſſu gigni: Ariſtotelem verò non niſi de notioribus, & celebrioribus medijs ſubiectisve ſonorum diſſeruiſſe. Ad quartum; dicimus cum D. Thoma in 2. diſt. 2. q. 2. art. 2. ad 5. in pulmone, & gutture Beatorum D fore connaturalem quendam aerem à Deo illis conceſſum in reſurrectione, non ob neceſſitatem reſpirandi, aut expirandi; nec enim illis reſpirationis, aut expirationis vſus neceſſarius erit; ſed ad voces efformandas: illo enim aere ad vocalem arteriam librato, & lingua, dentibus, ac reliquis vocalibus inſtrumentis percuſſo, vocem efformabũt, quæ modo magis immateriali, quàm E apud nos, id eſt, tantùm ſecundum eſſe intentionale diffundetur per corpus cœleſte. De quo medio nihil mirum ſi Ariſtoteles non egit, cùm nec illud cognouerit.

Talpæ ſub terra audiunt.

Per ignẽ traijci ſonum.

Beati in cœlo quo pacto edãt vocem.

QVAESTIO III.

Quo pacto vox formetur, & quæ eius natura ſit.

ARTICVLVS I.

De formandæ vocis inſtrumentis, & artificio.

Effingendæ vocis inſtrumenta varij Auctores diligenter explicuere. D. Gregorius Niſſenus in libro de Hominis opificio, cap. 9. Theodor. ſerm. 3. de Prouidentia. Lactantius in lib. de Opificio Dei, cap. 11. Ariſtoteles lib. 1. de Hiſtor. anim. cap. 16. & lib. 4. cap. 9. Galenus 7. de Vſu part. cap. 5. & 2. de decretis Hippocr. & Platonis, cap. 6 & in lib. de Vocalium inſtrumentorum diſſectione. Veſſalius lib. 7. de Fabrica humani corporis, à capit. 4. ad 8. Fernelius in libro de Partium corporis humani deſcriptione, cap. 8. Occurrunt ergo in primis quinque potiſſimùm inſtrumenta ad id munus præſtandum: videlicet: Pulmones; thoracis, & intercoſtales muſculi; aſpera arteria, larynx, Gargario. Pulmones obſeruiunt ad excipiendum aerem, ideoque ineſt eis raritas quædam, & aſſimilis ſpõgijs mollitudo, qua ſe contrahunt, & dilatant. Muſculi facultate motrici, qua pollent, ſiue thorax eorum interuentu, compreſſum aerem diuerberant, & extrudunt; alioqui neque vox, neque ſonus vllus edi poterit. Arteria aſpera eſt via, quæ à faucibus ortum ducens varijs compacta cartilaginibus per collum in pulmones decurrit, &, vt trahere, ac reddere ſpiritum poſſit, aſſiduè patet: Diciturq. aſpera ob inæqualitatem, ſicuti & eæ, quæ à corde procedũt, & pulſum denunciant, læues nuncupãtur. Larynx eſt caput, ſiue ſuperior finis aſperæ arteriæ, quod tranſglutientibus ſurſum fertur, conſtatq. tribus cartilaginibus,

Inſtrumẽta vocis quinq; numerantur.

Laryngis verò ſummum oſtium, ne quid cibi, potusve per id illabatur, contegit mēbrana cartilaginoſa, oblonga & fiſtularum linguæ aſſimilis, vnde ei nomen ἐπιγλωττίς. Hæc verò, cùm ſpiritum identidem reciprocamus, ſurſum erigitur. Gargario, ſeu gurgulio, qui etiam columella dicitur, eſt caruncula rotũda in extremo palato dependēs, ſub qua eſt epiglottis; vocatur quoq; vuula, præſertim, cùm humoris influxione, ad ſimilitudinem vuæ intumeſcit, & inflammatur. Porrò hiſce omnibus formandæ vocis inſtrumentis, inter quæ præcipuum eſt larynx, vt docet Ariſt. 9. lib. de Hiſt. anim. cap. 2. hunc in modum vox editur: Muſculis thoracis, & intercoſtalibus vehemēter compreſſus aer, è pulmonibus per arteriam vocalem cōfeſtim deducitur, qui anguſta via tractus in aerem in arteria ad laryngem vſque, epiglottidis oppoſitu retētum impingit: hic ad guttur, ſummamq. arteriæ partem alliſus ſonat, ac vocem effingit, quam, ſi lingula oppoſita non eſſet, formare non poſſet, quia totus ſine percuſſione proſiliret. Cōfert verò plurimum ad modulandam vocem lingula. & gurgulio, quia vox ad eas partes frangitur, & temperatur, ac pro varietate percuſſionum diuerſi moduli, & vocum flexiones fiunt, præſertim verò gurgulio quaſi plectrum ad ſuauitatem & moderationem vocis conducit. Præter inſtrumenra hactenus cōmemorata, alia quoque voci obſeruiunr, licet priora ad vocem ſimpliciter, reliqua potiſſimùm ad rationem, dearticulatæ vocis data ſint; videlicer, lingua, palatum, dentes, & labra. Ex his lingua nouem ſtruitur muſculis vndique conſtitutis, quos media linea ad dextram læuamque dirimit: & quia ſummè volubilis eſt, ne ſe nimium in loquacitatem ſoluat, ſubdito vinculo, tanquam habenis coercetur. Diſtinguit autem lingua ſermonem, ſeu (quod idem eſt) vocem dearticulatim formar, vt in orationem abeat; dum aerem à concauitate arteriæ pulſum, & in amplitudinem oris incidentem va-

Cōfert ad vocē modulandam in primis gula, & gurgulio.

A riè frangit, ac pro verborum varietate diſpeſcit, diſtribuitque; ad quod idoneè præſtandum certa temperatura vtitur. Quod ſi lingua humectior ac mollior ſit, vt in pueris, & interdum in prouectioribus, balbuciem inducit, eò quòd tunc muſculi firmiter nequeant ſtabiliri. Vnde & ebrij aliquando balbutiunt, & turbidè loquuntur: tum, quia multa humiditate perfunditur cerebrum, tum
B quia illius multitudine lingua prægrauatur. Sed & qui balbi natura ſunt, hi aut cerebrum nimis humectum habent, aut linguam, aut vtrumque. Palatum verò ad primores dentes extenditur, eſtque multis ſcabrum aſperitatibus ad detinendam in his vocem, & tum ob alias commoditates, tum ob eam potiſſimùm vocem iuuat, quòd cauum ſit, proindeque ad eius latera vocis i-
C ctus diu congeminentur. Dentes etiam ad vocem magnoperè conducunt. Nam, vt ait Plinius lib. 7. Natur. hiſtor. cap. 16. primores dentes vocis ſermoniſque regimen tenent, concentu quodam excipientes ictum linguæ, ſeriemque ſtructuræ, atque magnitudine mutilantes, mollientesve, aut hebetantes verba. & cùm defluxere, explanationem omnem adimentes. Denique labra magnum
D vſum præbent formandæ voci, cùm verborum, ſyllabarum, literarũmque diſtinctio eorum compreſſione & diductione magna ex parte contineatur. Itaque ſic nos labris vocum. & ſermonis diſcrimina, vt tibicines digitorum opera, ſpiritum in fiſtulis, & cantus harmoniam moderantur.

Vnde exiſtat balbuties, & quibus accidat.

Primores dentes vocis regimē tenent.

E

ARTICVLVS II.

EXPLICATVR VOCIS *definitio ab Ariſtotele tradita.*

EX dictis non erit difficile, intelligere vocis definitionem ab Ariſtotele traditam proximo ſuperiori cap. tex. 90. nimirum; Vox eſt ictus aeris

Vocis definitio.

aeris reſpiratione attracti, qui ab anima in pulmonibus exiſtente, cum quadam imaginatione efficitur. Vbi primum aduertes diſcrimen inter ſonum, vocem, & ſermonem. Nam ſonus etiã inanimatis corporibus conuenit: Vox ſolis animantibus, cùm non fiat niſi inſtrumentis, quæ animalium propria ſunt: Sermo ſolis hominibus, quia hi tantùm ratione pollent, & ſenſa mentis cùm alijs cõmunicant, quod ſermone fit.

Lege Themiſtiũ hoc loco, capite 30. ſuæ paraph.

Quæ animantia vocis expertia.

Secundò; illud obſeruabis, quod iam ſuprà attigimus, monetque Ariſtoteles hoc capite, videlicet, ita ſolis animantibus vocẽ conuenire, vt non omnibus competat. Nam exanguia, in quibus ſunt inſecta, non edunt vocem, & vniuerſim, quæcunque non reſpirant, tantummodo ſonũ quendam ſimilem voci emittunt. Itaque ex his alia cum tractu ſtridorem cantui ſimilem edunt, vt cicadæ. Recepto enim ſub pectore ſpiritu mobili, occurſante membrana intus, attritu eius ſonant. Alia murmur excitant, vt muſcæ, & apes, cùm volatu ſeſe attollunt, & contrahunt. Piſces quoque vocales non ſunt; vnde Pythagoras, vt eſt apud Plutarchum in quæſtionibus conuiualibus, propterea eſum piſcium interdixit, quod ij Pythagoricæ diſciplinæ quodammodò contubernales ſint ob ſilentium, ita vt in prouerbiũ abierit; Magis mutus, quam piſcis. Si verò etiam piſces, qui vocales videntur, nõ veram vocem, ſed ſtrepitum voci ſimilem tantũmodò branchijs, alijſve eiuſmodi inſtrumentis edunt. Quo pacto marinæ hirundines, cùm ſublimes volitant, pinnis aerem extrahunt, ac reſonant: & is, qui caper vocatur, in Acheloo amne quaſi grunnitum excitat. Animalia autem amphibia, id eſt, ancipitis naturæ, vt equi marini, pulmonem & arteriã habent, vocemque edũt. Itemque Delphini, qui nõ ambiguæ naturę ſunt, ſed ſimpliciter inter aquatilia numerantur; pro voce gemitum humano ſimilem edunt.

Delphines gemitum edunt.

Quæ ſint animanti-bus reſpirationis cauſæ.

Tertiò, nec illud ignorandum eſt, aeris reciprocationem in animantibus multis de cauſis fieri. Primùm ad nutritionem, & redintegrationem ſpirituum, vt alibi oſtendimus. Secundò, ad refrigerationem caloris, alioqui nimio æſtu diſſolueretur animal; vel (vt quidam volunt), ad ventilationem: hanc à refrigeratione eò diſtinguentes, quòd ventilatio ſit ſuſcitatio, & accenſio potius caloris ex motu ſiquidem motu calor accenditur, vt monſtrat experientia, tradidimuſq. cum Ariſtotele lib. 2. de Cœlo, ca. 7. q. 6. Tertiò, ad efformandam vocem: quod munus in vocis definitione exprimitur.

Lib. de reſpirat. capit. 3.

His ita conſtitutis, vt ad propoſitam definitionem veniamus, dicitur vox, ictus aeris, in ſenſu cauſali, non formali, id eſt, non quod vox ſit ipſe ictus aeris, ſed quia ex ictu aeris reſultat: quo etiam pacto non ſemel dixit Ariſtoteles, vt ſuperius commonuimus, ſonum eſſe ſolidorũ corporum colliſionem, id eſt, colliſione procreari. Quare idem valet, vox eſt ictus aeris, atque, ſonus editus ictu aeris; additur; attracti ab anima, &c. id eſt, aeris, qui primùm attrahitur, tum redditur virtute motrice in pulmonibus conſtituta; cum imaginatione, id eſt, applicata eiuſmodi virtute ad operandum ex motione phantaſiæ, & appetitus ſenſitiui. Hinc ſubijcit Ariſtoteles, vocem datam eſſe à natura ad ſignificandum; quia voce tum ſenſa phantaſiæ, (& in hominibus etiam mentis) tum interni affectus declarantur. Itaque ea etiam, quę rationis expertia ſunt, affectus animę voce exponunt, vt canes latratu, aues cantu, boues mugitu, oues balatu; aliaque ſimiliter: ſed de hac re latiùs ad lib. de Interpret. Pòrrò hac definitione quattuor cauſarum genera comprehendit Ariſtoteles. Aer enim materia vocis eſt, anima efficiens, forma ſonus, finis ſignificatio. Quod ſi quis opponat, non omnem vocẽ ſignificatricem eſſe, cùm Dialectici voces in ſignificantes & non ſignificantes diſpertiant. Occurrendum erit, ſi de affectuum ſignificatu agamus, omnem

Rationis expertia affectus voce exprimunt.

Vocis cauſa multiplex.

Vox omnis affectũ ſignificat naturaliter.

Digitized by Google

nem vocem ſignificare, idque natura ſua, ſi autem de ſignificatione ex hominum inſtituto. & arbitratu, omnes quidem humanas voces poteſtate ſignificare, quia poteſt eis ſignificatio indi, non tamen omnes actu ſignificantes eſſe, quia multis nulla eſt impoſita ſignificatio. Dialecticorum autem diuiſio ſecundùm hanc poſteriorem ſignificandi rationem intelligenda eſt.

QVÆSTIO IIII.

De potentia audiendi.

ARTICVLVS I.

Quæ ſit eius præſtantia; quæ officina.

† *De hac re Ariſtot. 1. de Hiſt. anim. c. 11. & 5. de Gener. anim. cap. 2. Auic. 3. Can. 4. Fen. Auerr. Colle. Sect. 1. cap. 16. & lib. 3. cap. 37. Veſalius lib. 1. cap. 8. 12. 36. et lib. 6. cap. 16. & 18.*

Auditus poſt viſú ceteris ſenſibus exactior.

EGimus † de obiecto auditus, nunc de ipſa audiendi facultate, eiuſq. organo breuiter diſſeremus. Habet hæc potentia inter alios ſenſus externos ſecundum dignitatis locum. Præbetque magnum vſum in primis ad vitam ciuilem. Nihil enim prodeſſet oratio & ſermo, quo ſenſa mentis, & ſtudia noſtra communicamus, ni ſermonem ipſum audiremus. Imò, nec ſermo vllus ſine auditu eſſet; ſiquidem qui ab ortu ſurdi exiſtunt, vt ſermonem audierunt nunquam, ſic nec efformare orationem queunt, atque adeò muti etiam ſunt: quanquam & huius rei aliam Medici cauſam redđūt, quam lege apud Aphrodiſæum primo libro Problem. quæſt. 133. Secundò; plurimùm conducit auditus ad artes ac ſcientias de Magiſtro comparandas. Ideoque capite ſecundo, A libro de Senſu & ſenſili, auditus diſciplinæ ſenſus vocatur; & animantes, quæ auditu carent, omnis diſciplinæ expertes ſunt. Tertiò; quia excepta auribus vehementer affectus mouent, præſertim ſi muſicis numeris conſtent. Cuius rei inter alia exempla eſt illud Pythagoræ, qui iuuenem Phrygio modulo, quod harmoniæ genus eſt, ad continentiam flexit. Et illud Timothei Muſi- B ci, qui Alexandrum Imperatorem conuiuio indulgentem eo concentu, quem Orthia vocabant, bellicum perſonante, ad arripienda arma, & poſcendum equum mouit, aientem, eiuſmodi eſſe muſicam regiam oportere. Cur autem ſonus tantoperè animum commoueat, hiſce verbis ediſſerit Scaliger Exercit. 302. in Cardanum, num. 2. Propterea, quòd ſpiritus, qui in corde agitant, tremulū, C ac ſubſultantem recipiunt in pectus aerem, atque cum affini ſuo vnum fiunt, & cetera, quæ ibidem fuſiùs perſequitur. Quartò, auditricis potentiæ dignitas eo maximè commendatur, quod ad cœleſtis fidei diſciplinam capeſſendam obſeruit; ſiquidem fides ex auditu eſt, vt capit. 10. Epiſtola ad Romanos Diu. Paulus edocet.

Cur, qui natura ſurdi, ijdem & muti.

Gal. lib 8. de Vſu partium, c. 6.

Quod verò ad ipſam audiendi D officinam attinet, occurrunt in primis aures, quæ auditui conſimilem vſum præbent ei, quem oculis ſuperciliorum pili, vt enim hos natura ideò ſupra oculos ſtatuit, vt ſi quid à capite in ipſos deflueret, exciperent; ſic aures auditui præpoſuit, vt incidentia prohiberent. Sunt eæ cartilaginoſæ, atque adeò mediocriter molles; quia, ſi nimium molles eſſent, vt carnes, paruo negotio E tunderentur, nec ipſæ aliquem ſonum refunderent; ſi duræ facilè frangi poſſent. Abundant verò flexibus obliquis inſtar labyrinthi, tum, ne ſonus recto impetu, affatimque intro ſubiens ſenſum lædat. Atque ob eandem cauſam earum meatus, etſi intùs admodum amplus, cauuſque ſit, eſt tamen tortuoſus, atq; anfractui cochleæ ſimilis; vnde

Cur natura aurium anfractus molita ſit.

hoc

hoc ipſo capite, text. 83. ſcribit Ariſtoteles, ob prædictam obliquitatem vſque ad inſitum aerem non ſubire aquam, cùm caput mergimus; tum verò, vt aeris eò illabentis frigiditas flexuum varietate ſenſim miteſcat. Inſuper mira naturæ prouidentia eandem cauitatem viſcoſo humore ex illarum partium recrementis coalito inficit, vt, ſi qua beſtiola, vel aliud quid noxiũ irruperit, quaſi in viſco inhæreſcat, & capiatur. Porrò, intra prædictum foramen membrana quædam eſt, (tympanum auditus vocant,) quæ cauitatis orbicularem quandam partem tranſuerſim complectitur, eandemque ſtabiliunt tria oſſicula, quorum vnum iucundis pedunculis duobus innixi, alterum malleoli, tertium ſtapedæ figuram refert. Intra ipſam congenitus quidam aer ſeruatur, vt ex diſſectionibus cõſpicuum fit quibus inibi inanis quędam ſedes inuenitur. Cohibetur autem prædictus aer eiuſmodi vallo, quia alioqui diffflueret, aut ſaltem vehementibus fragoribus diſſiparetur. Poſtremò, vt oculi in neruos opticos, ſeu viſorios definunt, ſic tympanum auditus neruo cuidam affixum eſt, à cerebro deſcendenti, per quem tum ſpiritus animales ad tympanum inuehuntur, tum ſonorum ſpecies ad ſenſum communem inuehuntur.

ARTICVLVS II.

Qua in parte facultas audiendi conſtituta ſit.

EXpoſita vtcunque auditoriæ officinæ fabrica, reliquum eſt, vt videamus, in qua eius parte facultas ipſa audiendi inſideat. Quanquam n. vt ceteris ſenſibus, ita & auditui partes multæ famulentur, vnam tamen præcipuam oportet eſſe, quæ inſtrumenti primarij vicem ſubeat, vt in viſu humorem cryſtallinum. Themiſtius igitur putat, pręcipuum organum auditus eſſe ſpiritum, ad quem per innatum aerem, quaſi per domeſticum nuncium, ſo-

Vbinã auditus facultas inſideat.

Lege Theophilum ad tex. 82. lib. 2.

A ni tranſuehuntur, ſed decipitur. Nam cùm ſpiritus eandem cum ſanguine naturam habeat; (ſiquidem nihil eſt aliud ſpiritus, quam ſanguinis ad magnam redactus tenuitatem:) atque adeò cùm animæ expers ſit, vt primo libro de Ortu & interitu ex profeſſo oſtendimus; fit inde, vt nequaquam vitalis potentiæ inſtrumentum, aut ſubiectum eſſe poſſit; alioqui eliceret anima vitalem fun- B ctionem, vbi ipſa non reſidet. Alij, in quorum numero eſt Veſalius lib. 2. de Humani corporis fabrica, capite 8. cenſent, organum auditus eſſe oſſicula intra tympanum incluſa. Sed neque hęc ſententia nobis probatur: quia oſſa ob terream concretionem, qua conſtant, non ſunt apta ad ſenſiones obeundas; adeò, vt neque tactu, niſi fortè admodum hebeti, & obſcuro polleant.

C His ergo opinionibus reiectis amplectimur ſententiam Ariſtotelis 2. lib. de Partibus animalium, cap. 10. exiſtimantis, aerem congenitum, ſiue inædificatum auribus, quem membrana incluſum eſſe diximus, ne foras expiret, neve externis iniurijs pateat, eſſe verum, ac proprium audiendi inſtrumentum. Quod item non obſcurè ſignificauit Ariſtoteles proximo ſuperiori capite, tex. 83. v- D bi docuit, oportere huiuſmodi aerem immobilem, ac tranquillum eſſe, vt externos ſonos percipiat, omneſque eorum differentias exactè cognoſcat. Ariſtotelem ſecutus eſt, pręter alios Galenus lib. 8. de Vſu partium, cap. 6. quo loco ita ſcripſit: Alteratur non à quouis ſenſibili omne ſenſorium, ſed ſplendidum quidem, ac lucidum à coloribus: aerem à ſonis; vaporoſum ab odoribus, &, E vt in ſumma dicam, ſimile ſimili notum eſt, ac familiare. Quibus verbis ad hanc ſententiam comprobandam huiuſmodi rationem Galenus innuit: Quod ſenſiterium tale eſſe debet, vt à proprio obiecto affici poſſit, eius in ſe imagines recipiendo: eiuſmodi verò eſt aer inſitus auribus. Sicut enim id, quod potiſſimum recipit, ac tranſuehit ſonos, eſt elemen-

Auditorii facultatis inſtrumentum.

num

tum aeris, ita ad eoſdem ſecundum eſſe notionale ſuſcipiendos maximè idoneus prædictus aer nobis inſitus, proindeque par eſt in eo audiendi organum conſtituere.

Eandē ſequitur Fernel. lib. 5. Phyſiologiæ, c. 6. Inſtrumētū audiendi aer dicitur analogicè.

At obijciet aliquis: Vel aer ille aurium meatibus incluſus, eſt eiuſdem naturæ cum elemento aeris, vel alterius. Si eiuſdem, non ergò eſt animatus; atque adeò nec auditoria potentia informari poteſt. Si diuerſæ, non igitur ad recipiendas ſonorum ſpecies idoneus eſt. Huic argumento occurrendum videtur, aerem illum analogicè tantùm vocari aerem: eſt enim animatus, vt ait Simplicius; probatque argumentum; nec aeris A nomen obtinuit, niſi ob ſimilitudinem, quam cum aere elementari habet; vt enim hic tenuis eſt, ac tranſmeabilis; ita & ille. Neq; repugnat, aliquam portiunculam corporis animati admodum ſubtilem, & tenuē eſſe, & quaſi aeriam; cùm ita poſtulat ratio facultatis inibi ſedem habentis: B licèt totum corpus, vt integrum animæ perfectibile, non poſſit in tanta raritate aptum eſſe ad animæ informationem. Neque verò ad audibiles ſpecies recipiendas neceſſe eſt, ſenſiterium auditus eſſe eiuſdem naturæ cum aere elementari; ſufficit enim cognatio illa, & conuenientia in ſubtilitate, ac raritate.

Aliquid præter aerē elementarē poteſt ſpecies audibiles recipere.

CAPVT IX.

Tex. 92. *DE a odore verò, & odorabili non ęquè benè atque de hiſce, quæ dicta ſunt, diſcernere, determinareque poſſumus. Non enim ſic patet, quale quid ſit odor; vt ſonus, vel lumen, vel color. Cuius cauſa eſt, nos non habere hunc ſenſum exactum, ſed inferiorem complurium animalium ſenſu; remiſsè namque homo olfacit, & nihil odorabilium percipit abſque dolore, vel voluptate: propterea, quod ſenſus inſtrumentum*
Tex. 93. *huiuſce non eſt exactum, atque perfectum. Atq; conſentaneum eſt rationi, tam animalium ea, quæ duros oculos habent, ſic ſentire colores, vt non aliter eorum percipiant differentias, quàm timendo, aut non timendo, quàm hominum genus odores.* b *Similem autem rationem ſubire viden-*
Tex. 94. *tur odoratus ad guſtum, & odoris ſpecies ad ſpecies ipſas ſaporum. Verùm exactiorem guſtum habemus, quàm odoratum, ex eo, quia guſtus tactus eſt quidam, quem quidem ſenſum homo exactiſſimum habet. In ceteris namque ſenſibus vehementer à ceteris animalibus ſuperatur, at tactu longè ceteris omnibus excellentius percipit. Quapropter & prudentiſſimum eſt animalium. Indicium autem eſt in hominum genere ob hoc inſtrumentum ſenſus ingenioſos eſſe hebeteſve, & non ob aliud quicquā. Qui namque ſunt duri carne, ij ſunt inepti mente; qui verò ſunt molles*
Tex. 95. *carne, ij ſunt ingenioſi, menteque dextri.* c *Vt autem ſaporum alius dulcis, alius eſt amarus, ſic & odorum quoſdam dulces, quoſdam appellamus amaros. Verùm quædam odorem habent ſaporemque ſimilis rationis, dulcem, inquam ſaporem, dulcemque odorem, quædam contrà. Similiter & acer eſt, & acerbus odor, & acutus & pinguis. Nam quia odores non ſunt, vti diximus, manifeſti perinde atque ſapores, ideò ne-*

mi-

mina odorum deducta ſunt à ſaporibus per ſimilitudinem rerum: alius
enim eſt dulcis, ut Croci, melliſque: alius acer, vt thymi, ac huiuſmodi re-
rum: idem & in ceteris modus ſeruatur. d *Atqui, ſicut auditus eſt au-* Tex.96.
dibilis, atque inaudibilis, & viſus viſibilis, atque inuiſibilis: & quiſque
ſimiliter ſenſum: ſic & odoratus eſt odorabilis, atque inodorabilis. Ino-
dorabile autem multipliciter dicitur. Nam & id, quod omninò caret o-
dore, neque vnquam odorem habere poteſt; & id, quod exiguum habet,
& id etiam, quod malum, tetrumque habet odorem, hoc appellari nomi-
ne ſolet. Similiter & ipſum guſtabile & inguſtabile dicitur. e *Fit au-* Tex.97.
tem olfactus etiam per medium, vt aerem, aut aquam. Etenim anima-
lium ea, quæ in aquis degunt, videntur odorem ſentire, tam habentia,
quàm non habentia ſanguinem, ſicut ea, quæ verſantur in aere: horum
namque nonnulla odorem alimenti percipiunt eminùs, perguntque ad ip-
ſum. Quocirca dubitationem is locus habere uidetur, ſi cuncta quidem Tex.98.
ſimiliter olfaciunt; homo uerò reſpirans, non reſpirans autem, ſed ſpi-
rans, aut detinens ſpiritum, non olfacit. Neque eminùs, neque cominùs,
neque ſi in ipſis naribus intus rem olentem poſuerimus. Atque ſenſum
quidem non fieri, ſi in inſtrumento ſenſus res ipſa ſenſu percipienda po-
natur, commune omnibus eſt; ſed non ſentire reſpiratione, proprium ho-
minum eſſe uidetur, quod quidem experientia latè patet. Quare ea, quæ Tex.99.
ſanguinis expertia ſunt, cùm non reſpirent, ſenſum quendam prꝗter eos
ſenſus, qui dicuntur, aliud habent. At id eſſe non poteſt. Quippe cùm
odorem percipiant. Senſus enim rei tam malè, quàm benè olentis, olfa-
ctus ſine controuerſia eſt. Prꝗterea à uehementibus & ipſa corrumpi ui-
detur odoribus, à quibus & homo corrumpitur, ut bituminis, ſulphuris, &
ſimilium. Neceſſe eſt igitur ipſa olfacere non reſpirantia tamen.

f *Atque huius inſtrumentum ſenſus in homine perinde uidetur ab* Tex.100.
inſtrumento differre talium animantium, atque oculi differunt ab eorum
oculis animalium, quꝗ duros oculos habent. Nam animalium ea, quæ
molles oculos habent: palpebras ipſas, vti ſepem & tegmen, habent, quas
niſi mouerint, ac aperuerint, non vident, ut latè patet. At ea, quæ duro-
rum ſunt oculorum, nihil habent profectò tale, ſed illicò res eas uident, quꝗ
in perſpicuo ſunt. Sic igitur & inſtrumentum olfactus in hiſce quidem,
quæ non reſpirant, uelamine caret, perinde, atque oculus durus, ut dixi-
mus: in his autem, quæ ſuſcipiunt aerem, habet uelamen, quod, cùm reſpi-
rant, aperitur, uenis meatibuſve diſtentis; & idcircò, quæ reſpirant, non
olfaciunt in aqua. Neceſſe eſt enim, olfaciant reſpirando. At id in
aqua facere nequeunt.

g *Eſt autem odor ſicci, ſicut humidi ſapor;* h *ipſum verò inſtru-*
mentum olfactus eſt potentia tale.

CA-

CAPITIS NONI EXPLANATIO.

DE a *odore verò.*] Aſpectus,& auditus contemplationem ſubſequitur doctrinæ ordine tractatio odoratus propter affinitatem,& cognationem, quam hic ſenſus cum illis habet, vt progreſſu patebit. Quatuor autem ad illum ſpectantia explicat in hoc capite Ariſtoteles, odoris naturam, odorum ſpecies, medium, & inſtrumentum. In primis verò admonet, conſiderationem hanc difficilem eſſe, propterea quòd odorandi ſenſus ob defectum, & ineptitudinem organi admodum in nobis obſcurus ſit: ita, vt neque odores exactè percipere, neque eorum naturam, & varietatem ſatis dignoſcere, & penetrare valeamus. Odorari autem nos tenuiter, argumento eſſe ait, quòd eos tantùm odores percipimus, qui acriter ſenſum feriunt, & dolore, aut voluptate afficiunt. Id verò ſimilitudine quadam illuſtrat. Nam vt ea animalia, quorum oculi dura, denſaque membrana obtecti ſunt, acumen illud aſpectus, quod in ceteris eſt, non obtinent: adeò, vt, licèt colores ſentiant, eorum tamen diſcrimina ſine pauore, & voluptate, ſine moleſto & iucundo, hoc eſt, ſine vehementi motu rei viſæ (id ſignificant verba illa contextus, niſi timendo, aut non timendo) non diſcernant: ita & homines in odoribus percipiendis ſeſe habent. Aduerte hic, duros oculos, quales ſunt piſcium, & eorum animalium, quæ inſecta, & cruſtata dicuntur; de quibus Ariſtoteles lib. 2. de Partibus animalium, ca. 23. duas ob cauſas minùs acutè cernere. Primùm, quia eorum membrana, cùm terrea, craſſaque ſit, ob duritiem & concretionem ſpectabilium rerum imagines minùs promptè recipit. Deinde, quia plerumque ſunt exerti & prominentes, in quibus nequeunt benè coire ſpecies ad centrum, ſicuti coeunt in ſenſorijs demerſis, ac profundis. Lege Ariſtotelem libro 1. de Hiſtoria animalium, capite 10.

Hebes in homine eſt vis odorandi.

Per analogiam ad ſapores ſpecies odoris diſtingui.

b *Similem autem.*] Quia inter guſtum & odoratum mutua ſimilitudo, & proportio intercedit, vnde & ſaporum nomina ad odores transferuntur: quia item homines guſtum olfactu exactiorem habent, docet, ex ſaporum ſpeciebus odorum ſpecies cognoſci poſſe. Quòd verò guſtus odoratui in nobis excellat, inde ſuadet, quia guſtus tactus quidam eſt, videlicet, tactus linguæ circa ſapores. Eſſe autem hominis acerrimum tactum, eo probat indicio, quia homo animantes omnes prudentia ſuperat: at vna eademque prudentiæ, & boni tactus communis ratio eſt; nempe carnis mollitudo. Vnde eos, qui carne molles ſunt, mente & ingenio præſtantes iudicamus: contrà verò hebetes, qui carnem habent duriorem, & craſſipelles exiſtunt. Hic aduerte, ex bonitate tactus argui præſtantiam ingenij, quia ex ea temperamenti bonitas colligitur, vt Themiſtius ait. Namque, vt tactus fundatur in primis qualitatibus, & circa eas verſatur; ita tunc eſt optimus, cùm illæ exactam perfectamque Symmetriam, & temperiem ſortiuntur: optima verò temperies & phantaſiæ organum aptius, & ipſum phantaſiam expeditiorem reddit: deinde à phantaſia mentis in intelligendo facilitas, & promptitudo, in qua vis ingenij conſiſtit, vt alibi expoſuimus, magnoperè dependet. Quò fit, vt temperamenti bonitas tanquam cauſa materialis, & diſpoſitiua ad excellentiam ingenij concurrat. Hinc ea, quæ ex optimo temperamento proueniunt, ſubtilioris ingenij ſunt indicia, vt color viuidus, ſubtilitas pilorum, tenuitas vnguium, mollitudo carnis. Et hæc quidem mollitudo, cuius hic Ariſtoteles priuatim meminit, eò etiam ingenium iuuat, quia diſpergit ſoluitque inutilia recrementa, quibus pulſis, ſpiritus, quos ſanguine incaleſcenti cor exhalat, ſubtiliores manent, & tum maiori alacritate ad poten-

tiarum

tiarum obſequium accurrunt: vnde & phantaſmata puriora, ac defæcatiora contingunt. His non obſtat, quòd fœminis mollior caro ineſt, quàm viris; & tamen hi ordinariè, vt iudicio, ita & ingenio illis præſtant. Nec, quod phlegmatici, qui hebetiores ſunt cholericis, teneriorem cutem habent. Non enim mollitudo ex aqueo & pituitoſo humore orta, qualis eſt in fœminis, & phlegmaticis, ſed aeria, comes eſt boni ingenij. Nec item officit, quod Ariſtoteles in Problem. ſect. 30. quæſt. 1. ſcripſit, omnes ingenioſos fuiſſe melancholicos: cùm tamen atra bilis, vt ſicca frigidaque eſt, ita corpus non molle, ſed durum terreumque efficere videatur: id enim qua ratione accipiendum eſt, ex profeſſo oſtendimus, libro 2. de Ortu & Interitu. Nec denique ſibi repugnat Ariſtoteles lib. 1. de Gener. animal. cap. 20. vbi ait, guſtum & tactum nihil ad prudentiam facere: ibi enim loquitur de tactu ſecundùm ſe hic autem, vt ex illius præſtantia arguitur excellens temperamentum, & tandem bonitas ingenij, ac iudicij. Sed hæc ad præſens ſatis ſint, de quibus multa diſſeruimus loco citato. Lege Athenæum in Cœna ſapientium, lib. 8. c. 8. D. Tho. 1. p. q. 76. art. 5. Ficinum de Studioſ. ſanit. tuenda, c. 3. & in 6. Platonis de Legib. Cęlium lib. 10. cap. 20 Leuinum lib. 1. de Occult. nat. mirac. cap. 16. Medinam lib. 2. de Recta in Deum fide, cap. 7.

Mollit[udo] aquea dex[ter] b[oni] ingenij eſt.

c *Vt autem ſaporum.*] Similitudinem, ſeu analogiam inter ſapores & odores explicat. Ea verò eſt, quod, vt ſaporum alij dulces, alij amari, alij acres, alij pingues ſunt: ita & odorum totidem numerantur differentiæ, eandemque appellationem magna ex parte ſibi vendicant: videlicet, quia ſimiliter ſenſum afficiunt. Vt enim ſapor acer, verbi cauſa, guſtum mordet, ſic odor acer olfactum. Nonnulla tamen ſaporum vocabula, cùm ad odores traducuntur, latinis auribus minùs trita ſunt, vt in progreſſu dicemus.

d *Atqui, ſicut auditus.*] Oſtendit, conuenire olfactum cum ceteris ſenſibus, quòd non proprium ſenſibile duntaxat; ſed eius quoque priuationem cognoſcat. Vt enim viſus lucem, & tenebras: auditus ſonos & ſilentium: ſic odoratus odorabile, atq; inodorabile percipit. Deinde admonet, inodorabile trifariam dici; nempe quod omninò odoris expers eſt, quod obſcurum habet odorem, & quod malè olet. Idem verò de ijs, quæ ſub guſtum cadunt, affirmari poſſe inquit. Porrò, quonam pacto ſenſus priuationes cognoſcant, alibi expoſuimus.

Tactus p[riua]tione[m] proprij [ſen]ſibilis gnoſcit.

e *Fit autem olfactus.*] Agit de medio, quo odores deferuntur, ſtatuitque, id eſſe tum aerem, tum aquam. Quia verò de aqua poſſet quis fortaſſe ambigere, dubitationem remouet eo argumento, quòd etiam ea, quæ in aquis viuunt, ciborum odore è locis diſtantibus alliciuntur. Itaque ratum eſſe inquit, non ſolùm, quæ extra aquas degunt; ſed etiam aquatilia, & in vtroque genere, tum ſanguine pręditа, tum exanguia, odorari. Et quia animalia pulmones habentia inſpirando, cetera non inſpirando odores hauriunt: hinc quærendi occaſionem ſumit, num omnibus animantibus idem odoratus competat, an non. Reſpondet; omnibus eundem; nimirum ſpecie conuenire. Idque duplici ratione oſtendit: primùm, quia in omnibus idem eſt obiectum; nempe tam benè, quàm malè olentium odor. Deinde; quia eundem ſenſum oportet eſſe eum, qui eiſdem ſenſibilibus lęditur: at omnium animantium olfactus, vehementi odore, cuiuſmodi eſt bituminis, ſulphuris, aliarumque eiuſmodi rerum, offendi ſolet.

Medium quo ſpa[r]gi[tur] odor eſt aer & aqua.

f *Atque huius inſtrumentum.*] Sicut in animantibus ea, quæ duriocula nuncupantur, oculos abſque palpebris habent, ſuntque perpetuò expedita, vt poſſint in rem obiectam ferri: ceteris verò palpebræ datæ ſunt, quibus oculos recondant: ita, quæ reſpirandi vi pollent, organum odoratus in receſſu, & velamine quodam munitum obtinent: adeò, vt non niſi inſpirando, hoc eſt, aerem attrahendo, aditumque odoribus recludendo olfaciant. Vnde & in aquis, vbi attractio ſpiritus eſſe non poteſt, minimè odorantur: cùm

interim

Animalia quæ reſpirant, organũ odoratus habent reconditũ: cetera patulum.

interim ea, quibus ſenſiterium patet, inſpiratione haudquaquam egeant ad captandos odores. Sicut igitur, inquit Ariſtoteles, diuerſitas illa cernendi diuerſitatem aſpectus non arguit: ita neque huiuſcemodi in odorando varietas ad olfactus potentiam ſpecie diſtinguendam ſat erit. Hanc ipſam difficultatẽ mouet, eodemque pacto diluit lib. de Senſu, & ſenſili, cap. 5.

g *Eſt autem odor.*] Odoris naturam paucis verbis explicans, ait odorem eſſe ſicci, quemadmodum ſapor eſt humidi: videlicet, quia in ſubiecto odoris vincitur humidum ab arido: contrà verò in ſubiecto ſaporis aridum ab humido. Qua de re in quæſtionibus plura.

Odor eſt ſicci, vt ſapor eſt humidi.

h *Ipſum verè.*] Odoratricis facultatis organum poteſtate tale eſſe ait, qualis ipſe odor actu eſt: videlicet, quia ſenſuum inſtrumenta aptitudinem habent, vt ab obiectis patiantur, cumque eam perpeſſionem iam ſubeunt, ſaltem ratione imaginum, quibus conſignantur, obiectis ſimilia euadunt.

QVÆSTIO I.

Sitne odor exhalatio corporis odorati, an non.

ARTICVLVS I.

Affirmatiuæ partis argumenta.

Autores partis affirmatiuæ.

AFfirmatiuam partem huiuſce controuerſiæ amplexus eſt Heraclitus, referente Ariſtotele lib. de Senſu, & Senſili, cap. 6. idẽ videtur ſenſiſſe Plato in Timæo, Theoph. 6. de Cauſ. plant. cap. 5. Gal. lib. de Olfact. inſtrum. Auicenna lib. 6. Natural. p. 2. cap. de Odore. D. Damaſc. lib. 2. de Fid. orth. cap. 8. Itẽ Alfarabius, & Albeſaraab, quos refert Venet. text. 97. Poſſuntque pro hac ſententia hęc argumenta adduci:

1. arg. pro eadem parte.

Odorum interuentu multa fiũt, quæ non niſi à ſubſtantia præſtari queũt: Igitur odor eſt ipſa fumea ſubſtantia. Probatur aſſumptum; primò, quia odor nutrit, ac ſuſtentat.

1. Confirmatio aſſũpti arg.

Lege Gal. lib. de Inſtrum. odorat. Hip. li. de Decẽti orn. Alex. & Nicol. peripat. apud Cœl. lib. 24. ca. 21.

Aſtomi enim, gens Indorum, ad extremos fines Indiæ, circa fontes Gangis, ſolo odore, quem è floribus, & pomis captant, viuere dicuntur, vt narrat Strabo ex Oneſicrito, lib. 16. & Plin. lib. 2. Nat. hiſt cap. 21. Galen. etiam 2. Aphoriſ. alijſque in locis diſtinguit in animali duo genera partium; quaſdam ſolidas, quas ait nutriri cibo; alias tenues, & aereas, vt ſpiritus, quos affirmat attracto aere, & odore ali.

2. Confir.

Secundò; idem ſuadetur, A quia multi odores à mẽtis deliquio liberant, & cerebrum iuuant, ac mulcent; adeò, vt in lib. de Senſu & ſenſili, capit. 5. dicat Ariſtoteles, odorem inſtitutum eſſe à natura ad temperandum cerebrum. Econtrà verò multi odores valdè incommodant, ac nocent, vt experimento conſtat. Commemorat enim Strabo lib. 16. Sabæos interdum odoribus ſtupefieri. Hippocr. lib. 5. Aphor. 28. docet, B aromatum ſuffitus grauedinem inferre. Plutarch. in lib. de Pręcept. connubial. ait, feles olfactu vnguentorum furere. Leuinus lib. 2. de Occult. nat. mirac. ca. 9. affirmat, in quibuſdam regionibus odores, qui è fabarum floſculis emittuntur, deliriũ inducere. Poſtremò, quia teiri odores, qui ex cadaueribus, locíſque cœnoſis manant, aerem corrumpunt, atque interdum peſtilentiam C inuehunt. Atque hæc omnia non videntur fieri, niſi interuentu fumeæ ſubſtantiæ.

Ariſtot. Strabo. Hippoc. Plutarch. Leuinus.

2. Argum.

Confirmatur quoque eadem ſententia, quia homines reſpirant, vt odorentur, vtique vt fumidam excretionem ad ſenſorium attrahãt. Item; quia conſtat, res odoriferas aſſidua odorũ expiratione flacceſcere, & abſumi, certè non niſi, quia eiuſmodi rerum ſubſtantia dum olet, in halitum, & vaporem abit. Accedit poſtremò autoritas Ariſtotelis, quia, licet in Probl. ſect. 12. q. 10. cùm quęſijſſet, nũ odor ſit exhalatio, aer, aut vapor, nihil auſus fuerit conſtituere:

Ariſtot.

tamen

A tamen ſect. 13. eiuſdem operis, q.5. & cap. de ſenſu & ſenſili, aſſeruit, odorem eſſe halitum.

ARTICVLVS II.

Odorem non eſſe fumeam exhalationem, nec argumenta ſuperiùs adducta id conficere.

Eſt M. Alber. lib.2. de Anima, tract.3.c.1. Iand.q.27. Marcelli lib. 3. de Ani. c.31. Concluſio quæſt.

SIt tamen concluſio: Odor non eſt fumea exhalatio corporis odo-
B rati; ſed qualitas odoratu ſenſibilis. Hæc concluſio, quo ad priorem partem, inde conſtat, quia, ſi odor eſſet exhalatio, cùm hæc ſit ſubſtantia; ſiquidem per ſe mouetur, & in ſublimem locum euadit; ſequeretur, odorem non eſſe ſenſibile per ſe; quandoquidem nulla ſubſtantia per ſe cadit ſub ſenſum.

Probatur, quo ad priorem partem. Item, quo ad poſteriorem.

Accedit teſtimonium Ariſtotelis
C lib. de ſenſu, & ſenſili, c.5. vbi Heraclitum, Platonem, & alios ex antiquis Philoſophis, apud quos contraria opinio communis erat, refutat. Poſterior eiuſdem concluſionis pars liquet ex eo, quia, cùm odor non ſit ſubſtantia, vt probatum eſt, & denominet ſubiectum quale, agatque per ſe in olfactum, conſequens fit, vt rectè dicatur qualitas odorata ſenſibilis. Verùm, quænam ſit odoris natu-
D ra, ex ijs, quæ in progreſſu dicemus, cum de odorum generatione diſſeruerimus, planius euadet.

Sol. 1. arg. ſuperioris art. eiusq. confirmationum.

Reſpondeamus nunc argumentis, quæ hanc noſtram aſſertionem oppugnabant. Ad id, quod initio adduximus, negandum eſt aſſumptum; & ad primam eius confirmationem dicendum cum Ariſtotele in lib. de ſenſu & ſenſili, cap. 5. odorem non nutrire: id enim tantùm nutrit, quod
E in ſubſtantiam rei viuentis conuertitur; hoc autem ſoli ſubſtantiæ conuenit, non odori, qui accidens eſt, vt probatum fuit. Itaq; quod de Aſtomis narratur, fictitium eſt, vt iam in libris de ortu, & interitu aſtruximus. Quod autem Medici inquiunt, in viuentibus quaſdã partes tenues, id eſt, ſpiritus, odore nutriri, & ſuſtentari; id, ſi de odore ipſo intelli-

Aſtomos odore nutriri, fictitium, qua ratione dici verũ eſſe poſſit.

A gatur, à vero abeſt; ſi de aëria ſubſtantia, qua odor defertur, eatenus admitti debet, quatenus aer, vt libro citato oſtendimus, ſpiritus nutrit, nutritione impropria; qualis eſt ea, qua lucerna oleo, & aere circumfuſo ſuſtentatur. Et verò eiuſmodi ſubſtantia aëria, cùm odore imbuta eſt, merito aliarum qualitatum, quæ odorem comitantur, mirificè etiam ſpiritus fouet, ac conſeruat; vnde qui-
B buſdam odoribus vis benefica erga ſpiritus, & cerebrum, atque etiam ad exhilarandum cor attribui ſolet. Quemadmodum & nonnulli odores ob aliquam excedentem qualitatem, cum qua ſimul meatus corporis ſubeunt, non parum afferunt nocumenti, & ob putridos humores, qui vnà cum ipſis exhalantur, aerem vitiant. Ex quo non ſequitur, odorem ſubſtantiam eſſe, ſed ſubſtantiæ
C vnà cum prædictis affectionibus inhærere. Vnde iam patet ſolutio primi argumenti, omniumq. eius confirmationum.

Lib. 1. c. ... q.7. Lege Ari... c. 5. de ſẽ... & ſenſili... Gal. in lib... de inſtr... odoratus... Fern. li. ... de metho... do meden... di c. 21. Cœl. lib... 24. cap. 1...

Ad priorem ſecundi argumenti partem dicendum eſt, inſpirationem animantibus, non omnibus, ſed ijs, quæ reſpirant, inſeruire ad remouendum operculum, quo, vt Ariſtoteles ait, olfactus tegitur; quod cùm fit, ſimul attrahitur ſpecies odoris,
D vel odor ipſe inſidens aeri, exhalationi ve, vt in progreſſu exponemus: ſed hinc nihil aduerſus dicta habetur. Ad poſteriorem partem concedendum eſt, è rebus odoriferis ſæpe emitti fumeam ſubſtántiam; ſed negandum, eam ſubſtantiam eſſe odorem. Ariſtoteles verò in problematis ſect.3.q.5. & c.2. de ſenſu, & ſenſili appellauit odorem halitum non formaliter, ſed ſubiectiuè; quia ma-
E gna ex parte in halitu ineſt, ab eoq. defertur. Et in hunc modum explicanda erunt loca alia, in quibus odorem vocat halitum fumeum, ſeu fumoſam vaporationem. In eundemque ſenſum accipi poſſunt dicta, ſi non omnium, ſaltem quorundam Auctorum ex ijs, quos initio ſuperioris articuli retulimus.

Sol. 2. qu... ad prior... partem.

Quoad po... ſteriorem...

Explicatur Ariſt.

QVAESTIO II.

Quonam pacto odor gignatur; quodq; eius ſubiectum ſit.

ARTICVLVS I.

Explicatio propoſitæ dubitationis.

QVod attinet ad generationem odorum, ſtatuendum eſt cum Ariſtotele proximo capite, & vberiùs in lib. de ſenſu, & ſenſili, cap. 5. odorem reſultare in mixtis corporibus, ex primarum qualitatum concretione, dominante ſiccitate, calore humidum decoquente, & excitante. Diximus, in mixtis corporibus, quia elementa, vt etiam loco citato monet Ariſtoteles, odorata non ſunt; videlicet, interim dum ſincera, & pura exiſtunt. Addidimus, ſiccitate dominante, quia ſiccitas eſt quaſi materia odoris: Sapor enim, & odor ex humido, ſiccoq; oriuntur: ſed hoc intereſt, quòd in ſapore vincit humidum; in odore ſiccum. Hanc verò originis differentiam inter odorem, & ſaporem illud, inter alia, teſtatur, quòd, quæ impensè olent, valde amara ſunt, quia nimis cocta; qua de re Theophraſtus lib. 6. de cauſis plantarum, cap. 24. Item, quia dulcia rarò ſunt odorata, intellige natiuo odore, vt ait Plin. lib. 21. naturalis hiſtoriæ, cap. 7. Naſci autem odorem ex ſiccitate dominante, argumento eſt, quòd conſtat, aridos, & feruidos terrarum tractus, vt Arabiæ, vt Syriæ, optimorum odorum eſſe feraciſſimos. Item, quod res odoriferæ ſi nimium humectentur, inodoriferæ redduntur: ideoque in Aegypto flores minimè odorati ſunt, quia incubat illis roſcidus, & nebuloſus aer a Nilo flumine; & è contrario roſa ſerenis diebus collecta, maiorem odoris fragrantiam reddit. Quin verò, vt notauit Hippocrates lib. de carnibus, & ipſum organum olfactus, cùm pituitoſo defluxu, aut ali-

Odor vnde naſcat.

Saporis & odoris eadē cauſa, ſed tamen variata.

Terrarum plagæ vt feruentiores, ita odoratiores.

A quouis humore ſcatet, odorem minus ſentit. Eſt enim quædam inſtrumenti, cum proprio ſenſibili naturalis conſenſio, & cognatio. Oportet autem in odore ſiccum, & tenue vincere, vt odor facilè diffundatur, & tranſmeet. Sed enim, & aliquid humiditatis ad ipſum requiri, inde patet; quia quæ exareſcunt, & torrentur; odorem amittunt, quod videre eſt in cineribus ligni odorati, vt obſeruat præter

B alios, Theophraſtus lib. 6. de cauſis plant. cap. 19. & è contrario multa nimis arefacta, humidi permiſtione odorata fiunt, vt terra, cùm primùm compluitur poſt diuturnam ſiccitatem: non ita verò, cùm diù maduit; tunc enim humor, non ſiccitas præualet. Denique adiecimus, (calore humidum decoquente, & excitante) quia non erit odor, niſi caloris

C vis accedat, quæ humidum quaſi diluat, & attenuet. Hinc Ariſtoteles in problematis ſect. 12. quæſt. 12. ait, ſemina, quæ olent, calida eſſe; quia odor calore efficitur: & in eadem ſect. quæſt. 4. docet, odorata omnia calore abundare. Idemque aſſerit Galen. lib. 4. de ſimplic. medicam. facult. cap. 22. Eaque cauſa eſt, cur allia iuxta roſas conſita eas magis odoratas reddunt: videlicet, quia ſo-

D lum calefaciunt, & exiccant, atque ita odorem promouent, vt ait Contarenus lib. 5. de elementis. Quanquam huius rei alia cauſa reddi poteſt: nimirum, quia quælibet res trahit alimentum ſibi conſentaneum, atque ita graue olentia, cuiuſmodi eſt allium, attrahunt nutrimentum maleolens, & vicinis herbis, plantiſque odoriferis ſincerius pabulum relinquunt. Experimur etiam, aquã

E roſarum ſtillatitiam, dum igni ſenſim incaleſcit, halitum ſpirare ſuauiorem, & vniuerſim, quæ odorata ſunt, magis redolere, cùm calent, quã cùm frigent, & plus interdiu, quam noctu, vere, quàm hyeme, æſtate, quàm vere. Hinc Alexander Macedo, vt in eius vita Plutarch. ſcribit, propterea ſuauem odorem è membris efflaſſe creditur, quòd eſſet tempera-

Odoramẽta recalefacta fragrantiora ſunt.

Alexandri ſudor odoratus.

pera-

Digitized by Google

peramento corporis præferuido, & igneo. Idemque Plutarchus in lib. de cauſis naturalibus, cap. 25. quæſtionem diluens, cur pruina ferarum indagationem difficilem reddat; ait, cauſam eſſe, quia odorum halitus, non niſi à calore laxati, & ſoluti, diſpergi queunt; frigus autem vehementiùs ſtringens, & claudens, nec eos fluere, nec ad ſentiendi inſtrumenta perlabi ſinit: & ob id etiam vina per hyemem minus redolentia B eſſe ait. Ex dictis patet, quænam eſſe debeat odoris definitio; nimirum; odor eſt qualitas ex primarum commiſtione reſultans, dominante ſicco, & calido; atque olfactum mouens.

Odoris definitio.

Patet etiam; quodnam ſit odorum ſubiectum, hoc eſt; quidnam ſit id, in quo odor primò naſcitur. Nam cùm odor ſit qualitas orta ex certo primarum qualitatum temperamento, quod non niſi miſtis corporibus per C ſe debetur; fit indè, vt proprium, ac natiuum ſubiectum odorum ſit tale corpus miſtum. Vnde Plin. lib. 15. Natur. hiſtor. cap. 27. Mirum, inquit, tria præcipua naturæ elementa ſine ſapore eſſe, ſine odore; aquas, aera, ignes. Addere & terram potuiſſet; ſicut addidit Ariſtot. lib. de ſenſu & ſenſili. cap. 5. monens tamen intelligendum id eſſe, niſi elementa miſturam habeant; nam cùm hæc videmus D redolere mare: & terram etiam, præſertim cùm poſt longam ariditatem madeſcit; vt ſuperiùs diximus; ſcripſitque Theophraſt. lib. 6. de plantis cap. 24. & 27. De hac re Iandun. quæſt. 26. de ſenſ. & ſenſ.

Odorē eſſe magis ſicci, quàm humidi. Ariſt. tex. 100. huius li. Elemēta inodora. Plin. Ariſtot. Et ca. 5. de ſenſ. & ſēſ. Apolli. & Iand. q. 26. M. Albert. sū. de ho. 2. p. tract. de olfa. Marcel. 3. de an. c. 70. & 71. Conciliat. diff. 155. Contar. 5. de elemēt.

Porrò odorum ſpecies variæ ſunt, nobis tamen propter huius ſenſus hebetudinem, & tarditatem magna ex parte ignotæ: ſiquidem, prout homini ſenſus deficit, ita & ſcientia de E re ad eum ſenſum pertinente; cum noſtra cognitio à ſenſibus oriatur. Quia igitur admodum tenuiter, & remiſsè olfacimus, nec niſi eos odores, qui organum vehementer laceſſunt, ac pulſant, exactè percipimus; fit, vt odorum differentias minùs teneamus: ideoque eas haud proprijs ſignificamus vocabulis, ſed transla- A titijs, deflexiſque à ſaporum differentijs. Ergo, vt ſapores, ita & odores acutos, acerbos, graues, & ſuaues dicimus, mutuatitia nomenclatura eorum ſpecies, & diſcrimina indicantes. Eſt autem ſapor acutus, qui celeriter, ac fortiter ſine faſtidio ſenſum ferit. Acerbus, qui cum quadam mordacitate pungit. Grauis, qui ſegniter, ac parùm mouet: vel, qui ob denſiorem fragrantiam, vt odor ar- B temiſiæ, vel ob fœtidum halitum, nares offendit. Suauis, qui leniter gratus, ac iucundus eſt. Qua de re, deq. alijs odorum ſpeciebus Thom. Garbius in ſumm q. 69. Marcellus in ſuo 3. de anim. cap. 74. M. Albert. 2. part. ſumm. de hom. tract. de olfactu, & lib. 2. de anim. tract. 3. cap. 24. D. Damaſc. lib. 2. Fidei orth. cap. 18. Theophraſt. lib. 6. de cauſis plant. cap. 1. & 4. & 13. vbi admonet; etſi C nomina ſaporum odoribus tribuere ſoleamus: non id tamen in omnibus nominibus ratum eſſe: nemo enim v.g. odorem ſalſum rectè nuncuparit. Quod etiam ſcripſit Galen. lib. 4. de ſimplic. medic. facult. cap. 21.

Sapor acutus quis. Queadmodū Ariſt. hoc in lib. c. 9. tex. 95. de ſenſ. & ſenſ. ca. 5. annotauit.

Nomina ſaporū nomina odoribus quadrans.

Deinde aduertendum ex Ariſtotele de ſenſu, & ſenſ. cap. cit. quoſdam odores iucundos haberi, quia ſaporibus reſpondent, & guſtatui D amica denunciant: atque ita eſurientibus ſuaues contingunt; qui tamen ſatiatis nullam afferunt voluptatem. Alios per ſe, ac ſine reſpectu ſaporum, delectationem parere, vt, qui efflantur è quibuſdam floribus; neque enim, inquit Ariſtoteles, ij ad cibi cupiditatem excitandam conferunt, ſed obſtant potiùs. Vnde illud, quod in Euripidem dixit Stratis;

Cùm lens coquitur, vnguenti nil in-
E *fundito.*

Odores quidam appetentiam excitant.

Alij hebetant.

Aduertendum præterea, quibuſdam corporibus ineſſe odores ſimplices, cuiuſmodi ſunt, qui per naturam obueniunt; alijs compoſitos varia cōmiſtione; quales magna ex parte ſunt ij, quos ars pigmentaria ad luxum, & delicias vnguentis miſcet. Quem abuſum maiorem eſſe inquit Plinius lib. 13. cap. 3. quàm gemma-

Odores ſimplices. Odores compoſiti.

Maior odorum, quam gemmarū abuſus.

rum, & pretioſarum veſtium: hæ namque diu ſeruantur, & tranſeunt ad hæredes, illi confeſtim expirant, ac ſuis moriuntur horis: excedit libra denarios quadringenos; nec ſentit ipſe, qui gerit; ſummaque commendatio habetur, ſi tranſeunte illo, inuitet odor etiam aliud agentes. Tanti emitur voluptas aliena. Adde, quod virilem animum effœminant, vt non ſine cauſa dictum ſit illud. Non bene olet, qui bene ſemper olet. Lege D. Hieronym. epiſt. 8. ad Demetriadem, in iuuenes calamiſtratos, & peregrini muris olentes pelliculas.

Lege Ariſ. lib. 3. Eth. c. 10.

Martialis li. 2. Epigr. 12.

D. Hiero. cõtra iuuenes olẽtes.

ARTICVLVS II.

Quorundam obiectionum dilutio.

1. Obiect.
VErum contra ſuperiora objiciat aliquis. Si odor eſſet in miſto odorato, vt in ſubiecto, ſequeretur, flores, & ſuffimenta, è propinquo ſuáuiùs olere, quàm è loco aliquantulum remoto; cùm vnumquodque prope ſuum principium efficaciùs agat; & tamen oppoſitum experimur.
2 Secundò. Vnus, idemq. cibus ſecundum eandem partem ſapidus eſt, atque odoratus. Igitur, cùm ſapor fiat ex humido, docente Ariſtotele in hoc capite, text. 100. ſi odor ex ſicco prędominante oriretur, in eadem ſubiecti parte eſſet ſiccum, & humidũ
3 excellens, quod repugnat. Tertiò. Multa corpora pręhumida ſunt odoriſera, vt aquæ ſtillatitiæ, opobalſamum, vinum, alijque id genus ſucci non pauci; ergo odor non prouenit
4 ex abundanti ſicco. Quartò, Aromata acriùs olent, & diutius odorem ſeruant cinere ſuffita, quàm igni; & gummi, ac lacrymæ odoratæ, vbi igni exuſtæ ſunt, odorem halant nullum, & tamen ignis calidior eſt cinere. Non igitur calor decoquens expirationem odoris perficit; ſi enim eam perficeret, vbi efficacior eſt vis caloris, acrior odoris afflatus ſenti-
5 retur. Quintò. Tria ſunt corpora odorum excellentia in primis nobilitata, videlicet, moſchus, zibettum, & ambarum: at in ijs non abundat ſiccitas, & calor: ergo odor non oritur ex harum qualitatum dominio. Probatur aſſumptio, quia moſchus fieri dicitur ex ſanguine feræ cuiuſdam vulpem effigie referentis, zibettum ex ſudore quorundam felium; at ſudor, & ſanguis magis humida ſunt, quàm ſicca. Item, ambarum videtur innaſci balenæ, quæ vt eſt maris incola; ita frigidi eſt temperamenti, atque adeò & ambarum, quod intra eam gignitur.

Ad primum horum reſpondet Ariſtoteles in problematis ſect. 12. quæſt. 2. & quæſt. 4. & 9. ideò flores, & ſuffimenta è longinquo ſuauius olere, quia ad locum aliquantulum remotum defertur odor ſecretior à portione terrea, & defæcatior à fumo, craſſisque vaporibus, qui odorem vitiant, & ipſam odorandi vim hebetant. Verùm oportet non tantam eſſe diſtantiam, vt odor in traiectu pereat.

Primæ obiectionis dilutio.

Cur odores è longinquo ſuauius ſpirent.

Ad ſecundum, negari non poteſt, interdum cum ſuaui odore ſaporem concoctum, iucundumque inueniri. Verùm maiori ex parte oppoſitum accidit: præſertim, ſi ſermo ſit de ſuauiſſimis odoribus, ad quos, vt ad rem præſtantiorem, in ſuo genere reſpicere oportet, cum de odorum ingenio iudicamus. Adde, ob id etiam dici odorem prouenire ex ſiccitate, ſaporem ex humiditate; quia cum eadem res, & odora, & ſapida exiſtit; ſi conſtet alijs partibus ſiccioribus, alijs humidioribus; odor ſequitur portionem magis ſiccam, ſapor magis humidam. Item; quia, quæ ſunt odorata, ceteris paribus, quo ſicciora, eò plus halant odoris, vt patet in Cinnamomo, Gariophyllo, & alijs. Quod tamen in ijs, quæ ſaporem continent, ſecus euenit. Vnde & organum odoratus ſiccum eſt; guſtatus humidum: ita, vt non modò ſapor, etiam in aridis corporibus, ſucculentas partes amet; ſed neque linguæ guſtu dijudicetur, nisi illa interno aliquo humore ſit affuſa.

Secundæ. Odor ſiccũ magis, quàm humidum ſequitur.

Ad

Tertiæ.

Ad tertium ex iis, quæ proximè dicta ſunt, patet reſponſio.

Quartæ. *Cur acrius oleāt ſuffita cinere, quā igne.*

Ad quartum, dicendum eſt, cinere ſuffita acriùs olere, quàm igne; quia ignis præproperè abſumit halitum odoriferum, qui cineris calore paulatim emergit. Ex quo non ſequitur, expirationem calore non fieri; ſed, vt exhibeatur accommodatè ad euehendum, ſeruandumq. odorem, requiri moderatam caloris vim, qualis eſt in cinere. Nimis verò aduſta ideò non olent, quia odor nonnihil ſucci exigit.

Quintæ. *De origine moſchi varia ſententia.*

Circa vltimum argumentum, in primis, quod ad moſchum attinet, nonnihil de illius origine Auctores diſſentiunt. Quidam tradunt, moſchum eſſe illius feræ, quā diximus, concretum ſanguinem, incluſum iis folliculis, qui ad nos perferuntur, potiſſimùm è Cinarum agro. Alij feram illam crebro verbere, enectā, deinde putrefactam, communi in particulas; atque has eſſe moſchum, qui prædictis vterculis aſſeruatur. Alij aliud narrant. Lege Mathiolum in 1. lib. Dioſcorid. c. 20. Scaligerum exercitatione 21. in Cardanū. Quidquid dicatur, conſtat, moſchum ſiccitatem habere, quæ odori ſufficiat, eſto, ſanguis, dum non concreſcit, præhumidus ſit. Quod ſimiliter de concreto illo ſudore felium pronunciandum eſt.

De hac re Aetius, & Paulus apud Coel. li. 24. c. 25. Sipōtinus. Moſchum ait Hermol. fuiſſe priſcis incognitum.

De origine ambari maior eſt dubitatio. Pleriſque videtur eſſe aliquid innatum balenis. Nam, & vbi plures viſuntur, maior eſt illius copia; & in earum ventre certum eſt, nonnunquam inueniri, cum vel tempeſtate ad ſcopulos alliſæ, vel piſcatorum iaculis, funibuſq. tandem expugnatæ capiuntur. Alij volunt, eſſe fungi marini ſpeciem è profundo, vel ſaxis, vbi naſcitur, diuulſam pelagi fluctuantis agitatu, quo ad littora euehitur; ibique ſæpe legi conſueuit. In balenis autem inueniri, non, quòd intra illas oriatur; ſed, quia marina belua eo pabulo ſummoperè delectatur, vt & terreſtres, volatileſque complures. Lege Matthiolum in lib. 1. Dioſcoridis cap. 21.

Auicen. & Serapion, quos citat Chriſtophorus Coſta lib. de odoramētis cap. 26. Ambarū è maris fundo, vel ſcopulis erui, & a litus expui.

A Fuchſium in libro de componendis medicamentis. Siue autem hæc, ſiue alia ſit ambari generatio, negamus, deeſſe illi, quantum ſufficiat caloris ad odorem conciliandum.

Obiectio.

Erit tamen qui obiiciat. Ariſtotelem in problematis ſect. 13. problem. 4. affirmare, nullum animantium, ſeu viuum, ſeu mortuum, excepta panthera, ſuauem odorem mittere. Quare falſum eſſe, quod de illis feris aſſeruimus.

Dilutio.

B Occurrendum, vel latuiſſe id Ariſtotelem, vt & alia, quæ eius ætate nondum comperta fuerant, ſed progreſſu temporum innotuere. Vel id ex communi tantùm ſermone promiſiſſe, ſicuti & alia nō pauca in eodem opere, vt nonnulli Interpretes obſeruarunt.

C

QVAESTIO III.

Quo pacto diffundatur odor, & per quod medium ad olfactum perueniat.

ARTICVLVS I.

De ordinis diffuſione.

D

1. Quæſtionis cōcluſio.

Sit prima concluſio in hac quæſtione. Odor plerunque diffunditur è re odorata, per ſubſtantiam fumeam. Hæc concluſio probatur iis argumentis, quæ in hoc capite, art. 1. quæſt. primæ attulimus ad ſuadendum, odorem eſſe exhalationem, ſeu fumeam ſubſtantiam. Licet enim non perſuadeant, odorem eſſe talem ſubſtantiam; concludunt tamen, illam odorem comitari, eſſeque

E eius vehiculum, cuius interuentu è re odorata prodeat. Addidimus tamen in concluſione, (plerumq;) quia non neceſſe eſt, vt ſemper odor eo pacto exiſtat; ſi nimirum res odorata odorem ita perfectum, concoctūque iam habeat, vt ad exiliendum nō egeat reſolutione: vel ſi ita compacta ſit, vt reſolutionem non admittat;

Concluſionis moderatio.

mittat; licet hoc poſterius in corporibus odoriferis rarò accidat.

2. Concl. Illius Auctores. Sit ſecunda concluſio. Etiam, cum res odorata vaporem exhalat, non vbicumque percipitur odor, datur exhalatio odorifera. Hæc concluſio eſt de mente Auerrois, text. 97. huius lib. S. Thomæ ibidem, & in 2.d.2. q.2. art.2. ad 5. Alberti tract.3. c.21. Aegidij, text. 100. vtriuſque Caiet. Apollinaris q.26. Ferrarienſis q.17. Iand. de ſenſ. & ſenſ. q.27. & hoc in lib. q.24. Contareni lib.5. de elementis, Marcelli.3. de anima c.72. Conciliatoris diff.155. & aliorum. Eſt tamen contra Auicen.6. Nat.q.p.2 c.5. Albertum in ſumm. de hom. Galenum,4. de ſimplic. medic. facult. c.21. Fernelium lib.6. Phyſiol. c.1. & alios exiſtimantes, citra halitum fumeum odorem non dari.

In quæſt. vtrū odor ſit qualitas, art.3. Qui cōtra ſentiant.

2. Concl. probatio. Probatur tamen noſtra concluſio; quia ſæpe odor ſentitur in locis admodum remotis, vt reſtantur vultures, aliæque aues, quæ odore allectæ cadauera procul inquirunt: vt autem exhalatio tam longè, lateque ſpargeretur, oporteret rem odoratam defluxu penitus abſumi, & in fumum abire. 2. Secundò, quia odor breuiori temporis mora percipitur, quàm exigat motus ſubſtantiæ fumeæ ad olfactum. 3. Tertiò, quia vapor, cùm leuis ſit, ſurſum commeat, teſte Ariſtotele de ſenſu, & ſenſili cap.5. & tamen odor etiam in loco inferiori ſentitur, vt patet in venatu crocodilorum, qui ad carnes extra aquam ſuſpenſas, odore inuitati accurrunt.

3. Concl. bipartita. Sit tertia concluſio. Odor extra fumeā exhalationem effunditur ſecundum eſſe intentionale; poteſt quoque effundi ſecundum eſſe reale.

Prioris partis cōfirmatio. Hæc concluſio quo ad priorem partem aſſeritur ab ijs, quos paulò ante pro ſecunda concluſione retulimus. Patetque ex eo, quia, cum fumeus vapor, vt oſtendimus, nequeat ad longiſſimum tractum communicari, atque adeò nec in illo odor, conſequens eſt, vt odor per ſe communicetur, ſaltem ſecundum eſſe intentionale. Poſterior pars eiuſdem concluſionis dubia omninò eſt, nec à nobis, niſi vt probabilis conſtituitur. Eam defendunt Alexander in lib. de ſenſu & ſenſili, cap. de odore, Ammonius, & Boëtius cap.2. Antepræ dic. item Garbius in ſumma, quæſt.69. & recentium Philoſophorum nonnulli. Suadeturq. teſtimonio Ariſtotelis hoc in libro, cap.12. text.127. vbi ait, medium pati à ſono, & ab odore; & aerem ſic pati à re odorata, vt redoleat. Cùm igitur

Confirmatio poſterioris.

B redolere nihil poſſit, niſi odore ſecūdum eſſe reale affectum ſit, quemadmodum nec eſſe candidum, niſi candorem habeat, videtur Ariſtoteles concedere, recipi in aere realem odorem. Accedit, quòd eodem modò, ait, pati aerem ab odore, & à ſono; at à ſono realiter pati ſuperiùs oſtendimus. Non eſt tamen exiſtimandum, ſpargi odorem ſecundum eſſe reale ad totam diſtantiam, in qua percipitur, cùm non ſit veriſimile, tantam illi ineſſe vim ad ſeſe cōmunicandum; maximè cum pleriq; arbitrentur, eum nullo pacto agere realiter, ſed intentionaliter tantùm.

Odor ad totam diſtantiam realiter non diffunditur.

C Obijciat aliquis; Odor, vt docuit Ariſtoteles in lib. de ſenſu, & ſenſ. cap.5. fuit datus à natura ad mulcendum cerebrum: ſed hoc non præſtat, niſi dum eſt in ſubſtantia fumea, vt ex ſuperiùs dictis cōſtat: igitur odor nunquam datur extra ſubſtantiam fumeam. 2. Secundò: Ventus cùm aliò tendit, ſemper impedit traiectionem odorum ad nares: hoc autem ex eo prouenit, quia ventus defert ſubſtātiam fumeam verſus aliam partem: ergo odor ſemper eſt in tali ſubſtantia. 3. Tertiò; Si aliquando odor ſecundum eſſe reale, vel intentionale maneret extra halitum fumeum, oporteret peruenire tune in inſtanti ad ſenſum, cùm ſaltem ſpecies non habeat contrarium, à quo retardetur: ſed oppoſitum videtur experiri, quia ſemper poſt aliquam temporis moram olfacimus: ergo, &c. 4. Quartò: Nullus ſenſus externus poteſt percipere obiectum, niſi ſit præſens: non eſt autem præſens, cùm longiſſimè diſtat: ergo, vt odor percipiatur, non ſat erit, perlabi ad ſenſum ſpe-

1. Impugnatio tertiæ concluſionis.

D E

ſpecies odoris, ſed odorem ipſum
5 ſecundum eſſe reale. Quintò. Odor eſt qualitas ſecunda reſultans ex temperamento primarum, non magis actiua, quàm ſit color; ſed vnus color non producit alium: ergo nec odor alium odorem gignet; proindeque nullo pacto poterit diffundi odor in medio ſecundum eſſe reale; cùm hæc diffuſio non aliter fieri deberet, quàm per productionem vnius odoris ab alio.

Ad 1. impugnationem.

Ad primum horum dicendum; odorem datum eſſe à natura, vt illius interuentu ſapores explorētur, dijudicenturque, quod in progreſſu magis patebit; item, vt homo illius miniſterio, ſicuti & aliorum ſenſuum, intelligibilem cognitionem acquirat. Præterea, vt cerebrum mulceat, eiusq. temperiem ſeruet. Verùm hic finis non omnibus odoribus conuenit, cùm multi cerebrum lædant: ſed neque opus eſt, vt ſuaues, & benefici odores eum finem perpetuò aſſequantur.

Ad 2.

Ad ſecundum reſpondemus, ventum impedire perceptionem odorum, non ſolum, quia ſubſtantiam fumeam in diuerſum rapit; ſed etiā, quia odores, & eorum ſpecies in aere inſidentes, vnà cum ipſo aere, eodem quo fertur impetu, ſecum euehit. Quod tamen in colorum, & lucis perceptione, haudquaquam euenit: quia cùm ſpecies viſiles momento ad aſpectum pertingant, earum traiectio motum omnem præcurrit.

Ad 3.

Ad tertium dic; vnum odorem, ſecundum eſſe reale, poſſe à contrario odore in medio retardari, vel omninò impediri, ne vlterius diffundatur. Quòd ſi odor contrarium non inueniat; putant nonnulli probabile eſſe, tam illum, quàm ſpecies odoris momento ad olfactum peruenire. Sed his refragatur experientia. Sæpe enim videmus thus, aliaque odoramenta, cùm primò igni caleſcunt, fumidum halitum procul exſpirare; & tamen nunquam eorum odorem, niſi aliquanto poſt tempore, à nobis ſentiri. Quod tamen ſe-
A cus eueniret, ſi odor, vel eius ſpecies, ſeſe in olfactum momento inſinuarent. Quare dicendum potius, non omnia, quæ in medio contrarium non offendunt, communicari in inſtanti; videlicet, quando illa ſuopte ingenio tarda ſunt, ac moram requirunt, quo pacto ſe habet odor, & illius ſpecies; vt ea, quam diximus, Philoſophiæ parens experientia demonſtrat.

Etiam qualitates contrario vacantes aliquando egent tēpore, vt diffundātur.

B Ad quartum; concedendum eſt, ſenſum externum non percipere, niſi præſens obiectum; ſed hanc præſentiam non eodem pacto requiri in omnibus ſēſibilibus reſpectu ſuæ potentiæ. Namque vt res viſibilis aſpectui præſens dicatur, debet ei per lineam rectam obijci ab eo loco, in quo videtur: vt autem res odorabilis cenſeatur præſens olfactui, ſat eſt, atque neceſſarium, extendi ſpe-
C ciem odoris ab obiecto vſque ad ſenſum, ſiue id recto tramite, ſiue flexuoſo contingat. Vnde non odoratur, niſi odorabile (cuius nomine intellige halitum odorificum, vel odorem, vel rem, quæ vtrumlibet difflauit) actu exiſtat, eique cohæreat medium, per quod ſpecies ad ſenſiteriū vſq; effunditur. Dependet autē conſeruatio huiuſcemodi ſpeciei à proprio obiecto, ita, vt eo pereūte, mox
D euaneſcat: ſicuti & ſpecies aliorum ſenſibilium obiecto ſublato.

Ad 4. Senſus externi obiectorū præſentiā poſcunt, non eodē modo.

Ad quintum; (quo potiſſimum innituntur, & quidem non ſine magna probabilitate, qui negant, dari realem odorem extra rem odoratā, fumeumq. vaporem) reſpondendum eſt, etſi odor reſultet ex primarum qualitatum temperamento, vt & aliæ ſecundæ qualitates; poſſe tamen illum dari in elemento, non quidem
E ſincero, puroque, ſed mixturam earundem qualitatum participante, vt ſuperiùs ex Ariſtotele, & Theophraſto docuimus. Negandum verò eſt, odorem non eſſe magis actiuum, quàm colorem. Poteſt enim odor, re ipſa diffundi, producendo odorem alium, ſicuti & ſonus ſonum alium generando. Nec mirum; cùm ad generationem, communicationemque

Ad 5.

Odor odorem generat, non color colorem.

harum qualitatum, quæ in ſubiectis non permanent; ſed paulò poſt euaneſcunt, minus requiratur, quàm ad productionem coloris, qui & nobiliorem obtinet naturam, & ſuopte ingenio eſt qualitas fixa, permanenſque.

ARTICVLVS II.

Medium odoris eſſe aerem, & aquam.

MEdium, per quod odor diffunditur, duplex eſt, aer & aqua, vt docuit Ariſtoteles hoc in libro, cap. 9. text. 97. & lib. 4. de hiſt. anim. cap. 8. Theophraſtus lib. 6. de cauſis plantarum, cap. 1. Magnus Albertus 2. part. ſummæ de homine, tractatu de olfactu; Fernelius lib. 6. Phyſiol. cap. 10. Garbius in ſum. q. 69. Themiſtius hoc in libro, cap. 34. ſuæ paraphraſis, Theophilus Algazellus, Auicenna, Simplicius, & alij Auct. communi conſenſu.

Aerem, & aquã medium eſſe odoris. Probatur.

Et quidem aerem eſſe mediũ odoris patet ex eo, quia terreſtria, volatiliaq. animantia per aerem odores captant. Quod verò etiam aqua medium ſit, conſtat ſimiliter ex piſcium in aquis odoratu. Huius autem multa affert indicia Ariſtoteles loco citato de hiſtor. anim. Nam complures piſcium ſpeluncis latentes, ſalſamẽto illitis faucibus, piſcator euocat.

Piſces odorari ſub aquis.

Deinde, nõ pauci ad quoſdam nidores ex alto accurrunt, vt ad carunculas ſepiarum deuſtas, & aſſatum polypum, quæ ideò conijciũtur in naſſas. Purpuris olidas eſcas purpurarij demittunt, ijsq. deceptas capiunt, Polypus, cùm à ſaxo, cui adhæreſcit, diuelli nequeat, ſed truncari potiùs ſe patiatur, pulicariæ herbæ odore protinus reſilit. Denique, compertum eſt, piſces eſcam, antequam vorent, olfactu explorare. Nec quiſquam obijciat, inquit Philoponus, piſces non olfactus, ſed viſu alimenta ſibi quærere: ſiquidem etiam ij, qui oculorum ſenſu deſtituti ſunt, eſcas ſuas perſentiſcunt, & quæritant.

Dubitatio.

Erit qui dubitet, quanam ratione A aer, & aqua ſint medium ad tranſmittendos odores aptum; cùm hæc elementa humida exiſtant. & alterum eorum frigidum ſit, nempe aqua: humiditas verò & frigiditas ab odorum ingenio aliena habeantur, vtpote qui ex ſicco, & calido oriuntur.

Explicatio.

Occurrendum tamen, etſi hæ qualitates odoribus, ad primæuum eorum ortum, & diuturnam conſeruationem minus conferant: nihilo- B minus aerem, & aquam ad eorundem traiectionem maximè appoſita eſſe: quia fumeus vapor, qui in igni confeſtim abſumitur, per terram permeare nequit. Docet autem Ariſtot. text. 67. cap. 7. quemadmodum medio coloris ineſt quædã affectio, ratione cuius traducuntur per illud ſpecies viſiles ad aſpectum, quam vocat διαφανές: ita medio olfactus, id eſt, aeri, & aquæ competere affe- C ctionem quandam innominatam, odorum traductricem. Hanc verò poſteriores Philoſophi (inter quos fuit Theophraſtus) appellarunt διόσμον, id eſt, vt vertit Hermolaus cap. 34. paraphraſis Themiſtij, perolariam, ſiue perodorariam.

Vt aer ad lucẽ admittẽdam διαφανές poſcit, ſic ad odorem διόσμον.

Quæſtio, cur piſces odorentur, cùm non reſpirent. Refellitur Plinius.

Verùm, ſi animantia inſpirando olfaciunt, qui fieri poteſt, vt aquatilia, quæ non reſpirant, odorentur? Reſpondet Plin. lib. 9. Natur. hiſtor. D cap. 7. aquatilia omnia reſpirare, idque interuentu aeris, quem etiam intra aquas latere putat: imò & odorem vult nihil eſſe aliud, quàm infectum aera. Sed non rectè philoſophatur. Primùm, quia ſub aquis detineri aer non poteſt, ſed vbi intra eas gignitur, confeſtim emergit, vt ait Ariſt. in lib. de ſenſu, & ſenſ. cap. 5. videlicet, quia cum aquis leuior ſit, naturæ impetu in ſuperiorẽ E locum euadit. Præterea, quòd odor non ſit aer infectus, conſtat ex ijs, quæ ſuperiùs à nobis diſputata ſũt, vbi oſtendimus, odorem qualitatem eſſe, non ſubſtantiam. Ac quòd non omnia aquatilia reſpirent, ex inſtituto demonſtrauimus in lib. Paruorum Naturalium ex Ariſtotele, alijſque Philoſophis, contra eundẽ Plinium, Rondeletiũ, & quoſdam antiquos,

In lib. de reſpir. c. 3.

nempe

nempe Anaxagoram,& Diogenem. Ad argumentum igitur dicendum, non omnia animantia inſpirando olfacere, vt ſuperiori capite docuit Ariſtoteles, ſed ea, quæ organum odorandi reconditum habent, ad quod aperiendum attractione aeris opus ſit, quale organum minimè ſortita ſunt aquatilia; imò nec terreſtria, & volatilia omnia, ſed complura.

Vera reſponſio.

QVÆSTIO IIII.

Quodnam ſit organum olfactus.

ARTICVLVS I.

Diuerſæ opiniones.

Conſule Ariſt. l. de ſenſ.&ſeſ. c.5. de cauſa iſtius inſpirationis; Lactãtium in li. de hom. opif.

ORganum olfactus inueſtigantibus occurrit primò naſus, homini tantùm altior, eminentiorque in facie; quo quaſi tegumento nares occultantur. Hæ autem ad tria munia obſeruiunt. In primis ad attrahendum,& emittendum aerem; cuius vna pars tracta irrepit in cerebrum, altera in cor, per quædam foramina, de quibus poſteà. Secundò, ad excrementa defluentia, & mucoſam eluuiem emungendam, ideoque decliui meatu naſus patet. Tertiò, ad hauriendos odores. Vnde animantia, quæ longiores habent nares, ſagaciora ſunt. Priuatim verò elephantis naris prolixæ,& in anfractum flexibilis alius etiam eſt vſus, nempe idem, qui manus, vt tradit Ariſtoteles lib.1. de hiſt. anim. capit.11. Nam ea cibos tam ſiccos, quàm humidos colligunt,& in os admouent.

Elephãtis nares pro manibus, Ariſt.

Licet verò animalia, quæ non reſpirant, naribus careant, non proinde tamen ea omnia olfactus ſunt expertia, vt iam ſuprà monuimus. Alia namque branchijs, alia fiſtulis, alia præcinctu quodam, vt inſecta, odores ſentiunt, referente etiam Ariſtotele lib.2. de partibus anim. capit.16.

Odorandi inſtrumẽta alia pro naribus data à natura.

A Videlicet, ipſi odores abſque anhelitu,& ſpiritus reciprocatione, eorum ſenſus feriunt.

Porrò in ſuperiore extremitate narium, eminent duo tubercula mamillarum ſimilitudine, quæ ob id caruncula mamillares, ſeu papillares vocantur. His autem ſubijcitur os quoddam bipartitum, quod etiamſi multis foraminibus pateat, duos tamen meatus habet inſignes, duobus B naſi foraminibus reſpõdentes, quod os propter ſimilitudinem quam cum ſpongia, & cribro obtinet: & cribrum,& os ſpongioſum dici conſueuit: aiuntque, fabricatum id à natura, ne aer inſpiratione attractus confertim, ac liberè cerebri ventriculos ingreſſus, eis nimio frigore noceret. Hiſce duabus partibus oſſis ſpongioſi reſpondent bini meatus naſi, qui in ſua origine diuiduntur, & C duo quidem ad fauces flexuoſo ductu; duo ad naſum ipſum intercurrente ſepto cartilagineo, tendunt. Quibus porrecta eſt quædam tunica exanguis continuata cum ea, quæ ad linguam, aſperam arteriam,& palatum extenditur, eadem compoſitione, qua molliores nerui.

Narium partes. Papillares carũculæ.

Os ſpongioſum.

Meatus quattuor.

Tunica exanguis.

His ita conſtitutis, difficultas non parua eſt, vbinam odorandi potentia, vt in proprio organo reſideat. D Galen. 8. de vſu partium capit. 6. & in libr. de olfactu vim odorandi in anterioribus cerebri partibus, ſeu ventriculis collocat: neque alibi con ſtitui debere, efficacibus argumentis ab ſe demonſtratum putat. Ac primùm, quòd non ſit in aliqua parte naſi, ita oſtendit. Nam vel eſſet in aliquo eius oſſe, vel in cartilagine, vel in tunica partes naſi veſtiente. Non in oſſe, ſiquidem hoc teſte ipſo E Ariſtotel. lib.1. huius oper. capit. 3. text. 79. & libr. 3. capit. 12. text. 66. ſenſus expers eſt. Non in tunica: nam hæc, vti proximè dicebamus, porrigitur vſque ad linguam, aliaſque partes, in quibus conſtat, odores non ſentiri. Non in cartilagine: alioqui nihil opus eſſet inſpirare ad olfaciendũ: quod tamen neceſſariũ eſſe docet experiẽtia, monuitq; Ariſt. hoc in li. cap.

Odorandi vis vbi reſideat.

Galeni ſẽtentia.

1. eius arg. De organo olfact.° Ariſt. 1. de hiſt. anim. c. 8.& 11. & de gen. anim. c. 2. Gal. 8. de vſu part. c.6.& li.9. in prin. & l. de inſt. odoratus. Auerr. 2. coll. c.27. Auic. de anim. 12. capit. 7.

p. 3. tract. 1. c. 2. Veſal. lib. 3. c. 6. & 12. & lib. 4. c. 3. Cõci. diff. 45. Garbi' in ſum. q. 69. Fernel. 1. Phyſ. c. 9. Marcel. 3. de anim. c. 78.

A capit. 9. text. 98. Igitur potentia olfaciendi in nulla parte naſi inſidet. Deinde, cerebrum odoribus reficitur, & læditur, vtique dum eos ſentit: ergo ſenſorium olfactus eſt in cerebro. Præterea tale oportet eſſe odoratus inſtrumentum, quales ipſi odores ſunt, vt inter potentiam, & obiectum cognatio, debitaq. proportio ſeruetur. Cùm igitur odores halitu, & vapore deſiliant; halituoſum, vaporoſumque eſſe debet odorandi inſtru- B mentum: tales verò ſunt anteriores cerebri ventriculi, vtpote vberiore ſpiritu affuſi & redundantes: igitur in ijs conſtitui debet eiuſmodi inſtrumentum. Poſtremò, idem ex eo concluditur, quia, niſi in ijs conceptaculis odorandi facultas reſideret, ad quæ aer inſpirationis motu ſubit, non exigeretur inſpiratio ad captandos odores.

Auerrois ſententia.

Auerroes tamen 2. Collect. c. 17. C exiſtimat, odoratum conſiſtere in narium membrana. Quod probat duplici ratione; Primùm, quia caruncu-

1. Illius ratio.

læ mamillares ſunt eiuſdem ſubſtantiæ cum cerebro: at cerebrum eſt expers ſenſus, vt docet Ariſtot. li. 2. de partibus anim. c. 10. fateturque Galenus tertio de cauſis ſymptomatũ, vbi cerebrum organum non ſentiens appellat: ergo vis olfaciendi neque in cerebro, neque in ijs carunculis D conſtituta eſt. Secundò, quia, ſi odoris ſenſio ibi ineſſet, cùm ad eiuſmodi tubercula palati foramen pateat, ſequeretur, poſſe per id occluſis naribus odorati cibi odorem ſentiri; quod nemo vnquam expertus eſt. Tertiò, idem confirmatur; quia Ariſtoteles lib. 1. de hiſt. anim capit. 11. aliiſque in locis palàm affirmat, olfactum per nares adminiſtrari.

2. Ratio.

3.

ARTICVLVS II.

Vera ſententia explicatio.

1. Aſſert.

Probat. 1.

HAec difficultas aliquot aſſertionibus explicanda eſt. Prima ſit. Olfactus non reſidet in cerebri ventriculis. Probatur. Primùm, quia cerebri ſubſtantia, vt Auerroes argu- A mentabatur, non eſt apta ad munia externorum ſenſuum; adeò, vt vix tactu polleat. Quare nec in eo odorandi poteſtas erit, vt neque alius externorum ſenſuum ineſt. Secundò, quia, cùm in cerebrum commeent halitus odoriferi, conuenit ante ipſum collocari vim eiuſmodi halituum exploratricem, vt malus vapor diſcerni poſſit, antequam cerebrum lædat; hæc autem vis eſt facultas o- B dorandi. Adde, quòd oblectatio. & dolor, quem odores inferunt, non in cerebro ſentiuntur.

Probat. 2.

Cõfirmatio.

2. Aſſert.

Suadetur 1.

Secunda aſſertio. Odoratus non eſt in narium tunica, ſiue in neruo per nares expanſo. Hæc ſuadetur primùm; quia, vt Galenus rectè opponebat, ſi odorandi vis conſiſteret in ea tunica, cùm hæc ad extimas vſque naſi oras deſcendat; ſequeretur, rem odoratam ijs admotam abſque in- C ſpiratione mox ſentiri, reclamante experientia. Item; quia narium nerui inſtituti ſunt ad tangendi, non olfaciendi munus; nec eandem temperiem tactus, & olfactus requirunt. Tertiò, quia non videmur odores percipere, niſi in abditiori aliquo receſſu.

Secundò.

Tertiò.

3. Aſſert.

Illius auctores.

Tertia aſſertio. Odoratus reſidet in tuberculis mamillaribus. Hæc eſt Auicennæ 5. Fen. 3. Can. 1. M. Alberti 2 part. ſummæ de hom. in tract. de D olfactu, qui pro eadem ſententia citat Algazellum. Eſt item Philoponi cap 9. huius lib. Conciliatoris, diffet. 45. Garbij, quæſt. 69. Fernelij in libro de partibus corporis humani, cap. 9. Realdi lib. 8. de re Anatomica cap. 2. & aliorum complurium. Suadetur autem ex eo, quia, cum facultas odoratrix nec in cerebro, nec in narium membrana ſita ſit, vt ex dictis E patet; nec verò eſſe poſſit in oſſe illo foraminoſo, cuius ante mentionem fecimus, quia oſſa ob concretionem terreſtrem, aut nihil, aut vix ſentiunt; Reliquum eſt, vt in prædictis carunculis reſideat; præſertim, cùm non appareat, ad quod aliud munus natura, quæ nihil fruſtra molitur, eiuſmodi tubercula inſtituerit.

Et comprobatio.

Diluenda nunc, quæ primo articulo

Digitized by Google

Solut. argumẽ. pro Galeno.

culo ſunt obiecta, quatenus ſuperioribus concluſionibus aduerſantur.

Ad 1. Ad primum igitur argumentum pro Galeni opinione, concedendum eſt, ſenſorium olfactus, neque in oſſe, neque in cartilagine, neque in tunica narium eſſe, ſed in caruncul is mamillaribus.

Ad 2. Ad ſecundum dicendum, ex eo, quòd cerebrum odoribus foueatur, non rectè colligi, ſentiri, dignoſcique ab illo odores; ſed affici beneficis qualitatibus, quæ halitum fumeum, odoremve in halitu hærentem comitantur.

Ad 3. Ad tertium, requiri aliquam cognationem inter ſenſiterium, eiuſque obiectum; & hanc, quantum ſatis ſit, inueniri inter tubercula, & odorem: habent enim illa ſiccitatem calori admiſtam, ſicuti odor: cerebrum verò halitu præhumido ſcatet, & inſuper deſunt ei aliç commoditates ad olfactionem adminiſtrandam, vt ex dictis patet.

Ad 4. Ad quartum, etſi facultas odorandi in cerebro non reſideat; neceſſariam tamen eſſe inſpirationem ob eam cauſam, quam paulò poſt exponemus.

Solut. rationũ pro Auerroe. Ad primã. Ad ſecundãm.

Ad primam verò rationem pro ſententia Auerrois dicimus, prædicta tubercula conſtare ex materia aliquantulum ſimili ſubſtantiæ cerebri, ſimpliciter tamen diuerſa, vtpote magis compacta, ac minùs frigida, atque ita ad olfaciendi munus aptiori. Ad ſecundam dicendum in primis eſt, poſſe illam ęqua vi retorqueri in auctorem. Nam cùm Auerroes dicat, ſenſorium olfactus eſſe membranam narium, quæ vſque ad illa foramina extenſa eſt, quæri poteſt, cur per eam odores cibi non ſentiamus. Cauſa igitur in primis eſt, quia odor ille cibi admodum eſt in ore confuſus, ideoque à nobis ſentiri non poteſt, tametſi percipiatur ab alijs, ad quorum nares defæcatior peruenit. Item, quia odorem non ſentimus, niſi cùm inſpiramus; inſpiratio autem ducit aerem ad fauces, & pulmonem, atque ita non poteſt odor ab ore, aut ventriculo peruenire ad olfactum; ſiquidem non inde aerem attrahimus, ſed illuc potiùs compellimus.

A Poſtulat vltima ratio, vt dicamus, quid Ariſtoteles de ſede olfactus iudicarit. Valleſius libr. 2. controuerſ. medic. capit. 26. ait, illum putaſſe, iſtiuſmodi organum eſſe naſum, (quod videtur quoque exiſtimaſſe Plato in Timæo.) Etenim Ariſtoteles lib. 1. de hiſt. anim. capit. 11. ita ait; Olfactus quoque, id eſt, ſenſus odoris hac eadem parte id eſt, naſo ſubminiſtratur, & libro 5. de genera- B tione anim. capit. 2. Quorum, inquit, nares porrectæ ſunt longiùs, vt catellorum Laconicorum, hæc valent olfactu: ita enim motus non interpellantur, ſed à longè directi ſenſorium ſubeunt integri. Itaque hanc ſententiam, vt Ariſtotelicam, ſequitur ipſe Valleſius.

Quid Ariſtot. ſẽtiat de ſede olfactus. 1. opin. Valleſij.

Alij putant, Ariſtotelem conſtituiſſe olfactum in cerebro, quibus fauet id, quod in problematis ſect. 13. problemate 5. ſcri- C pſit, nimirum, tunc nos odorari, cùm odores ad cerebrum veniunt.

Altera opinio.

Theophilus hoc in libro ad text. 100. arbitratur, hac in re Ariſtotelem dubium fuiſſe, ideoque nuſſibi ſententiam (vt in ambiguis quæſtionibus interdum facere conſueuit) apertis verbis explicaſſe. Galenus etiam in libro de inſtrumento odoratus Ariſtotelem incuſat, quòd cùm orationis, & eloquentiæ parens ſit, rem D hanc nequaquam oratione illuſtrarit, ſed ita inuoluerit, vt oporteat nos, quænam eius de hac re mens fuerit, vaticinari.

3. Opinio Theophil.

Certè noſtræ opinioni, conſtituenti odoratum in caruncul is mamillaribus, adſtipulantur verba Philoſophi capit. 2. de ſenſu, & ſenſili, vbi ait, inſtrumentum odoratus eſſe circa cerebrum, & lib. 2. de generatione anim. capit. 4. cum docet, habere illud à cerebro origi- E nem. Nam carunculæ illæ propè cerebrum conſiſtunt, & ab eo propagantur.

Opinioni ſuperius probatę fauet Ariſt.

Neque obſtant loca, quibus Ariſtoteles videtur indicare, nares, naſumve, eſſe inſtrumentum odorandi; tantùm enim vult, hæc obſeruire ad olfactum, vt lib. 5. de generatione animal. capit. 2. docet. Vel appellat ea ſenſorium, quia continent papillas ma-

Explicatio locorũ, in quibus refragari videtur.

mamillares, vel ſaltem in eas deſinunt. Item, cùm ait, tunc nos odorari, cum odores ad cerebrum veniunt, tantùm ſignificat, ad olfaciendum requiri delationem odorum, qui ordinariè ad cerebrum etiam perferuntur: maximè, cùm illius gratia ſint inſtituti à natura, etſi non ſit hic integer, & adæquatus eorum finis, vt in progreſſu magis patebit.

Organum olfactus operculo tegi Ariſt. & alij.

Adhuc tamē in hac quæſtione explicandum reſtat, num verū ſit, quod de operculo odoratus Ariſtoteles tradidit, aſſeruit enim hoc in lib. c. 9. text. 100. & libro de ſenſu, & ſenſili cap. 5. & lib. 4. de hiſt. anim. c. 8. eumque ſecuti Garbius, Magnus Albertus, Conciliator, Alexander, Themiſtius, Marcellus, Auerroes, D. Thomas, & alij, in animalibus, quę reſpirant, præſertim homioibus, ſenſorium olfactus operculo quodam tegi, ac muniri, quod vt odor organum ſubeat, attolli debet, ideoque requiri inſpirationem aeris, qui vi attractus

Alijs id nō placet.

integumentum eleuet. Eamque cauſam eſſe volunt, cur prædictæ animātes, non niſi inſpiratione præeunte,

1. Eorum ratio.

olfaciunt. Multi hac in re Ariſtotelem reprehendunt. Primùm, quia

2.

Anatomes profeſſores negant, tale operculum inueniri. Secundò: quia tegumenta illa impetu aeris ſponte ingruentis, non minus panderentur, quàm vi eiuſdem inſpiratione attracti. Quod tamen falſum eſſe conſtat; alioqui ſine reſpiratione daretur ali-

3.

quando olfactio. Tertiò, quia nulla apparet idonea ratio, cur id poni debeat. Non enim ad tutelam potentię, cum odoratus naſo ſatis contectus, ſit, munitusque ab externis iniurijs.

Dilutio primæ.

Non eſt tamē, cur propter hæc Ariſtotelem deſeramus, cùm facilè à calumnia vindicari poſſit. Dicendum, Ariſtotelem nomine operculi non intellexiſſe aliud quid diſtinctum ab ijs, quæ ſuprà numerauimus, cum de naſi ſtructura, & compoſitione ageremus: nec enim id in diſſectionibus obſeruatur: ſed ſignificaſſe extremam membranulam foraminum naſi decidentem ſupra carunculas mamillares, quæ inſpiratione attollitur,

A Idque videtur indicaſſe cap. 9. huius libri, textu 100. aiens, ſepimentum, quod olfactui natura largita eſt, aperiri dilatatis venis, & meatibus.

Secundæ.

Non poteſt autem vis aeris vltrò occurſantis operculum iſtud dilatare, ſeu remouere; quia nequit aer eò introire, niſi cedat is, qui intùs latet; non cedit autem, niſi attractus inſpiratione. Quare, licet quis, inquit Galenus, in cubiculo odoribus repleto fiſtula B aerem impelleret in nares, ſine inſpiratione non ſentiretur odor.

Tertiæ.

Quod verò aiunt, non egere inſtrumentum odoratus operculo, falſum eſt, ſi de eo ſermo ſit, quod ei datum eſſe aſſeruimus; neque enim id diſtinguitur ab ipſo naſo, qui ei ad arcenda caloris, & frigoris aliaque eiuſmodi nocumenta opus fuit. Adde etiam, cùm multi odores tetri ſint, ac noxij: conueniens fuiſſe, vt organum olfactus C contectum eſſet, ne ſemper omnibus odoribus neceſſariò pateret: ſed eorum perceptio interdum à nobis impediretur, inhibita ad aliquantulum tempus inſpiratione.

Multiplex olfactus ex inſpiratione cōmoditas.

Ex dictis colliges multiplicem vſum & commoditatem, quam olfactui inſpiratio affert. Nam primùm attrahit vnà cum aere exhalationem odorificam, ſeu odorem per ſe, ſeu ſpecies odoris. 1. Secundò, remouet D operculum. 2. Tertiò, motu ſuo irritat ſenſum natura ſua hebetem. 3. Sed ex ijs tribus officijs, ſecundum tantummodo ſimpliciter neceſſarium eſt ad olfaciendum. Intellige, animantibus, quæ reſpirant.

Quę reſpirāt, ſine inſpiratione non odorantur.

Nam odorifera exhalatio ſine attractione poteſt meatus narium ſubire, neque ipſa interdum ita ſubit, quia vltrò aſcendit: ſimiliter odor, & ſpecies odorabiles; quandoquidem ſuopte ingenio hac E illac diffunduntur, & in ſublime tēdunt. quamuis attracto aere multò celeriùs nares penetrent. Item, licèt odoratus aeris commotione aliquantulum ſuſcitetur; per ſe tamen, abſq; eo motu odorem percipies: vt patet exemplo animantium, quæ reſpirandi vſu carent. At niſi tegmen remoueatur, olfactio nulla erit.

Eius rei probatio.

Quod ex eo conſtat, quia animantibus, quę reſpirant,

ſpirât, neceſſaria eſt ad olfaciendum A inſpiratio, vt docuit Ariſtoteles proximo capite, alijſque in locis, & experientia ipſa demonſtrat; adeò, vt (quod vrinantium teſtimonijs liquet) ſub aquis non odorentur. Non eſt autem neceſſaria propter primũ, aut tertium munus eorum, quæ proximè retulimus, vt ex dictis eſt manifeſtum: nec verò aliud quid afferri poteſt, cuius gratia exigatur. Tantum igitur requiritur ad operculum B remouendum, & olfactorios meatus laxandos. Vnde etiam argumentum duci poteſt ad probandum, dari prædictum inuolucrum, quod Galenus in libro de Inſtrumento odoratus, alijque multi negant. Si enim olfactio abſque inſpiratione non datur, & hanc compertum eſt non requiri neceſſariò ad olfaciendum, niſi vt illius interuentu operculum amoueatur, conſequens fit, vt negari non poſ- C ſit, dari tale operculum in animantibus, quæ reſpirant.

Organum odoratus operculũ habere, oſtenditur contra Galenum.

Galeni replicatio.

Sed inſtat adhuc, vrgetque Galenus, non debuiſſe olfactum integumento muniri, cùm longè præſtantius ſit, quemlibet ſenſum expeditũ promptumque ſemper eſſe, vt in obiectum ſuum feratur. Nec obſtat, inquit, quòd Natura oculis mollioribus palpebras tribuit, quibus tecti munitique eſſent. Nam quia lædi ab D incidentibus facilè poterant, vt eos 2 defenderet, palpebras ipſis, quaſi quædam propugnacula, dedit. Præterea etiam ſomni cauſa. Nec enim in aere lucido dormire, niſi rectis oculis, poſſumus. Vnde & animantibus, quæ palpebris carent, vt locuſtis, paguris, cancris Natura conceptacula, & ſinus quoſdam tribuit, qui, inſtante ſomno, quaſi cubicula quædam oculos totos reciperent, è E quibus finita quiete emergerent. Patet igitur, quanta vtilitate Natura oculos palpebris texerit, vel ſomni tempore latibulis occultarit. At, cur olfactum integumento inuoluere debuerit non apparet.

Eius explicatio.

Huic argumento occurrendum eſt, ſenſus debere eſſe in promptu, ad functiones obeundas, quantum ratio ordoque naturæ exigit; qui tamen non poſtulat, vt olfactus in animantibus nobilioris notæ, qualia ſunt ea, quæ reſpirant, neceſſariò odoribus percipiendis perpetuò ſit expoſitus, ob cauſam paulò antè à nobis aſſignatam; proindeque tectus eſſe debuit, ad eum modum, quem dicimus. Neque hoc eſt feriari ſenſum abſque neceſſitate; præſertim cùm tale otium, præſente re odorata non duret, niſi, dum aerem foras mittimus, quem confeſtim, reciprocante motu, attrahimus.

QVÆSTIO V.

Vtrum olfactus hominis hebetior ſit, quàm aliorum animantium.

ARTICVLVS I.

Præſtantia olfactus: Argumenta pro parte negatiua propoſita quæſtionis.

Odorandi vis neceſſitate poſtrema, dignitate media inter reliquos ſenſus.

POtentia odorandi inter ſenſus externos neceſſitate poſtrema eſt, dignitate tertium locum obtinet, vt obſeruat D. Thomas prima parte, quæſt. 78. artic. tertio. Nam viſus remotiſſima cognoſcit; auditus minùs diſtantia; tactus, & guſtus attigua, hærentiaque duntaxat: odoratus autem nec remotiſſima, nec attigua tantùm, ſed mediocri interuallo diſſita. Præterea, ſpecies odorum minùs ſpiritales ſunt, quàm viſiles, & audibiles, cuius rei argumentum eſt tarditas, qua ad ſenſiterium perferuntur: defæcatiores tamen ſunt, quàm guſtatilium & tactilium, quia hæ ſemper ſunt coniunctæ cum rebus, quas repræſentant, nec ſine illis ſenſui imprimuntur, vt in progreſſu docebimus; illæ verò non item, vt ex ijs, quę ſuprà diſſeruimus, manifeſtũ eſt. Parit autem facultas odorãdi animantibus, miniſterio ſenſuũ alimẽta

Olfactus triplex cõmoditas ad vitam tuendam.

quæ-

quærentibus, magnam commoditatem. Nam cùm ſint nonnulla, quæ, vel prægustata necem inferunt, vt venena præſentanea, neceſſum fuit, aliquam dari potentiam, quæ huiuſmodi periculum anteuerteret, & quę noxia, quæve ſalubria eſſent, prænunciaret: hoc autem exhibet odoratus, maximè brutis, quæ proindè ad cibos olfactum frequentiùs adhibent, quàm homines. Fit autem ea prænunciatio, dum homo quidem per diſcurſum, ſiue iudicium; bruta verò per inſtinctum naturalem, ex odore dignoſcunt conditionem ciborum, quos olfaciunt: Et hæc quidem eſt prima odorum vtilitas. Secunda,
2. corroboratio cerebri: Tertia,
3. refectio cordis. De quibus Auicenna in lib. de Viribus cordis, tract. 1. cap. 9. Hippocr. in lib. de Alimentis, & lib. Epid. Galenus de Vtil. reſp. cap. 5. & lib. 7. de Vſu part. Concil. diff. 155.

1. argu. pro parte neg. queſt. His poſitis, quod ad excitatam quæſtionem ſpectat, videtur eius pars negatiua hiſce argumentis oſtendi. Potentia, quæ à præſtantiori forma oritur, nobilior eſt: ſed vis olfaciendi in homine oritur à præſtantiori forma, nempe ab anima rationali: ergo in homine nobilior erit, quàm

2. Argum. in vllo alio animante. Secundò; homini cõtigit organum olfactus, multò aptius ad munus odorandi, quàm beluis; ergo homo actiones odorandi meliùs præſtabit. Probatur antecedens: Namque id organum cenſetur aptius ad percipiendum obiectum, quod ab eius conditionibus magis eſt liberum: ita verò ſe habet organum noſtri olfactus; ſiquidem ob viciniam cordis humiditate affluit: odor autem igneæ naturæ eſt, ſiccitatiſque alumnus.

3. Argum. Tertiò; Homo plures percipit odorum differentias, quàm cetera animantia: igitur homo ſagacius odoratur. Probatur antecedens, quia beluæ non ſentiunt tetros fœtidoſque odores: cùm illos non horreant, vti nos, teſte Ariſtotele cap. 5. de Senſu & ſenſ. Item; quia non videntur delectari florum, aliarumque ſimilium rerum odoribus, vt idem Ariſtoteles eodem loco, & lib. 3. Ethic. cap. 10. ait. Quin verò, quòd ſolos alimentitios odores percipiant, ex eo oſtenditur, quia non affectant cognitionem odorum, ipſius notitiæ cauſa; ſed ſolùm in ordine ad cibos, cùm ſenſus non ſint eis dati etiam ad philoſophiam, vt homini, ſed tantum, vt perſequantur ſalutaria, noxiaque declinent. 4. Argum.

ARTICVLVS II.

Controuerſia dilutio.

Perfectio olfactus duplex.

AD propoſiti dubij explanationem aduertendum erit, olfactum poſſe à nobis expendi, vel quo ad perfectionem eſſentialem ipſius potentiæ: vel quo ad perfectionem accidentariam; quę in eo potiſſimùm cernitur; quòd è longiori diſtantia olfaciat, vel plures odorum differentias percipiat.

1. Concl. Sit prima concluſio: Olfactus hominis, quo ad perfectionem eſſentialem, non eſt deterior olfactu aliorum animantium. Probatur; nam quæ ſunt eiuſdem ſpeciei, parem habent in natura ſpecifica perfectionem; at hominis, aliorumque animantium olfactus, in vnius ſpeciei naturam conueniunt; cùm ferantur in idem obiectum, eodemque modo ab illo immutentur.

2. Concl. Secunda concluſio: Olfactus hominis, quo ad perceptionem odorum è longiori ſpatio, hebetior eſt olfactu multorum animantium. Huiuſce concluſionis veritatem palàm teſtantur vultures, apes, corui, tigres, pantheræ, canes, & aliæ quædam beluæ, quarum odora vis remotiſſima quæque ſectatur. Vultures, ſcribunt nonnulli, cadauerum odorem ad quingenta ſequi milliaria: Sed huius rei fides ſit penes auctores: non enim eſt veriſimile, tam latè fundi ipſas odorum ſpecies. Quòd ſi aliquando vultures tam procul odoribus allectos aduolaſſe, hiſtoriæ memorantur, id non aliter videtur accidiſſe, quàm delatis illuc magno aliquo ventorum impetu cadauerum ipſorum

(Auer. 2. de Anim. cõ. 97. Marcel. 3. de anim. c. 17. Iand. hoc loc. q. 25.)

(Quod de vulturis odoratu dici ſolet, ambiguũ.)

Digitized by Google

ipſorum halitibus, ſicuti è longo terrarum tractu expirationes terreæ in aere deuehuntur.

3. Concl.

Tertia concluſio: Homo non percipit plures odorum differentias, quàm cetera animantia. Hæc concluſio eſt contra Simpliciũ, & Auerroem hoc loco. Eſt tamen de ſententia Theophili, & aliorum: videturque Ariſtotelis in libr. de Senſu & ſenſ. cap. 4. vbi ait, nos peſſimum habere aliorum animantium olfactum; (B) & hoc cap. vbi docet, hunc ſenſum eſſe in nobis hebetiorẽ, quàm in multis animantibus; quod ſcripſit etiam Theophraſtus lib. 6. de Cauſ. plant. cap. 5. poſt Platonem in Timæo: hoc autem minimè aſſeruiſſent; ſi crederent, hominem plures odorum differentias penetrare, cùm id maioris ſit perfectionis, quàm longiori diſtantia pauciores ſentire; ſiquidem is, qui plures percipit, ſimpliciter (C) dicitur magis comprehendere obiectum: & in hoc ſaltem cognitionis genere præſtantius videtur, plura minùs intensè, quàm pauciora intenſius dignoſcere.

Videri ab Ariſtotele aſſertam. Homo peſſimi olfactus.

Cõfirmatur rationibus concluſio. 1.

Sed quòd homo non plures odores re vera percipiat; ex eo oſtenditur, quia ineptitudo organi, quæ potentiam imbecillam reddit ad procul odorandum, ſimiliter hebetem faciet ad plura odorum diſcrimina (D) ſentienda. Item, quòd beluæ multas odorum differentias percipiant, quæ ab homine non ſentiuntur, planum eſt: ſiquidem non pauca olfactu dignoſcunt, quæ homini prorſus inodora ſunt, vt ferarum veſtigia. Canes odore dominos abſentes quęrunt, & eos noctu inter alios agnoſcunt. Tigris fœta abreptos catulos odore veſtigat.Antheræ odore ſolæ beſtiæ oblectantur, eamq́. propterea (E) ſequuntur, vt refert Plinius li. 8. Natur. hiſt. cap. 17. poſt Ariſtotelem in Problem. ſect. 13. q. 4. & Theophraſtum lib. 6. de Plant. cauſis. At illiuſmodi odores humanus olfactus non attingit. Deinde, quòd bruta animantia non odores tantùm alimentitios, & ad gulæ illecebras; ſed alios etiam percipiant, liquet, tum

De tigride fęta, Mela lib. 3. c. 5. Plin. li. 7. c. 18. Solinus c. 21.

Bruta odores alios pter alimẽtitios etiã capiant.

(A) ſuperioribus exemplis; tum, quia odor ſulphuris muſcas, galbani ſerpentes fugat; odor roſarum cantharos vnguentorum vultures necat, vt ſcripſit Theophraſtus lib. 6. de Cauſ. plant. cap. 4. & 5. Præterea, quia videmus canes venaticos florum odores ſentire; adeò, vt in pratis floridis occupato ſenſu eiuſmodi odorem halitu, ab inquiſitione ferarum impediri, & obturbari ſoleant. (B) Nec ſatisfaciunt, qui reſpondent, retardari canes, dum picturatam florum varietatem intuentur. Etenim etiam, vbi nulla eſt florum pictura, ſed herba duntaxat odorifera, detinentur. Itaque minimè negandum eſt, ſentiri à beluis etiam odores ad alimenta non pertinentes, quorum perceptione videbantur bruta ab homine ſuperari.

Sunt tamen nõnulli, qui, etſi con(C)cedant, percipi ab illis illiuſmodi odores, negant, ea ipſis delectari. Ita Alexander de Senſu & ſenſili, com. 47. Buccaferreus lect. 45. Iandunus quæſt. 20. Theophraſtus lib. 6. de Cauſ. plant. cap. 2. Marcellus 3. de Anima, cap. 77. Albertus in Summa de Homine, tract. de Olfactu. Apollinaris 2 de Anima, quæſt. 27. Verùm cùm bruta animantia ex alijs rebus ſua accipiant oblectamenta, non eſt, (D) cur ea, quæ ex talibus odoribus proueniunt, denegata illis à natura fuiſſe arbitremur. Nam delectatio odorum, quæ formaliter ad appetitum pertinet, propterea in nobis datur, quia odores offeruntur noſtro appetitui tanquam vtiles, conuenientesque naturæ. Nulla tamen ratio conuincit, non poſſe prædictos odores ſimiliter brutorum appetitui repræſentari ſub aliqua ſpecie conuenien(E)tiæ, quæ pariat delectationem. Quis putet, cùm feræ odorem pardalis ſine vllo reſpectu alimenti (nec enim eis in pabulum cedit) etiam cum vitæ periculo ſequuntur, non ideò eam proſequi, quia eius odore delectantur? Certè in hoc etiam quadrat illud Poetæ:

In quoq; delectantur.

Probatur.

—Trahit ſua quemque voluptas. Eclog. 2.

Hæc tamen non impediunt, quo minùs

Digitized by Google

nus ſæpe alij odores hominibus, alij brutis obtemperamentorum diuerſitatem ſuaues, aut iniucundi exiſtant.

Præcipua quæſt. concluſ. Maneat igitur ex hac diſputatione, hominis odoratum hebetiorem eſſe, quàm multorum animantium: idque tam ſpectata diſtantia, quam varietate odorum, qui percipiuntur.

Quæſtiuncula reſolutio. Quærit autem Philoponus, an homo malè odoretur inſtrumenti, an ipſius potentiæ defectu. Quæ dubitatio ſoluta eſt ab Ariſtotele, ſuperiori c. tex. 92. vbi docuit, ſagacitatis defectum in nobis ex organi vitio oriri, quod aſſerit etiam M. Albertus li. 2. de Anima, tract. 3. cap. 23. Eſt enim in nobis odorādi officina coniuncta cerebro, quod homini pro corporis magnitudine maius, quàm ceteris animantibus datum eſt, vt docet Ariſtoteles li. 2. de Partib. anim. c. 7. cumque id eodem Ariſtotele auctore in libro de Senſu & ſenſili, c. 5. humiditate abundet, quæ inde ad ipſum odorandi inſtrumentum effunditur; fit, vt odorum imagines minùs firmæ, minuſque articulatę nobis inurantur ac leuiter potentiam laceſſant, quæ etiam in humido, quaſi ſopita obdormiſcit; cùm in calido & ſicco excubare potiùs deberet, ſicuti ipſi odores ex calidi & ſicci commiſtione naſcuntur.

Homo rarò sõniat odores. Annotauit autē M. Albertus in Summa de Homine, tract. de Odore, nos admodum rarò odores ſomniare, quia illorum ſpecies, etiam in noſtro interno ſenſu; infirmæ ſunt, & euanidæ.

Reſpondeamus nunc ad argumenta, quæ probare contendebant, olfactum hominis non eſſe imperfectiorem, quàm aliorum animantium.

Reſpon. 1. argu. partis neg. Ad primum dicendum eſt, hominis olfactum oriri à præſtantiori forma, nempe intellectiua; non tamen ſecūdùm eum gradum, quo ceteris formis pręſtat, & à quo intellectiua dicitur; ſed ſecundùm gradum ſenſitiuum, quem omnia animantia ex æquo participant. Vnde non eſt, cur odoratus maiorem eſſentiæ perfectionem in homine, quàm in brutis ſortiatur. Ad ſecundum, negandum eſt antecedēs, & ad eius probationem dicendum,

A quamuis vt aliquid patiatur ab agente, debeat eſſe ei diſſimile in qualitate ſaltem quo ad eum gradum, quem recipit; cùm nihil agat in id, quod ei omninò ſimile eſt: non proinde tamen organum cuiuſque ſenſus debere eſſe affectum qualitatibus repugnantibus naturæ obiecti, in quod tendit, & à quo patitur, aut ex iis, quæ obiecto conſentaneæ ſunt.

B Quin verò debet potiùs cum obiecto conuenire, vt proportionatum atque habile ſit ad ipſum percipiendum, vt ex Empedocle, & Galeno docet Theophilus ad tex. 94. huius libri Ad tertium; negandum, quod aſſumit, & ad eius confirmationem dicendum, etiam beluas tetros, fœtidoſque odores ſentire, vt exemplis, quæ ſuperiùs attulimus, conſtat. Neque inficiatur id Ariſtoteles loco citato, in libro de Senſu. Tantùm enim

C vult beluas eiuſmodi odores minus fugere, atque iis ordinariè minus lędi. Nec etiam ibi, aut in Ethicis abſolutè negat, bruta animantia florum odores percipere, eiſve delectari, ſed eorum delicijs tam inſigniter capi, atque homines, vt annorauit Scaliger Exercit. 33. in Cardanum. Denique quòd vltimò obijciebatur, bruta odores tantùm alimentitios dignoſcere, falſum eſſe conſtat ex dictis; li-

D cèt enim non percipiant odores ſolius cognitionis gratia: alij tamen fines ſunt, præter nutritionem & cognitionem, in quos ductu naturę ferri poſſunt, dum odorantur; verbi gratia, vt ea, quorum halitus noxij ſunt, deuitent, & quorum halitus iuuant, conſectentur. Liquet autem, ex hoc odorum genere multos eſſe, qui ad alimentum non pertinent. Aduer-

E tè poſtremò, quòd Themiſtius ait, olfactum non eſſe datum homini ad cognitionem & philoſophiam, non vt abſolutè verum, ſed quaſi per amplificationem dictum accipi debere, ad ſignificandum huius ſenſus in homine imperfectionem & hebetudinem. Olfactus homini ad philoſ. nō maximè conceſſus.

CA-

CAPVT X.

GVſtabile a autem eſt quoddam tangibile. Atque hæc eſt cauſa, vt ipſum non ſit ſenſibile per medium corpus externum. Neque enim tactus tali medio percipit. Enimuerò corpus etiam id, tanquam in materia eſt ipſe ſapor, qui guſtu percipitur; humidum eſt, quod eſt tangibile quoddam. b Quapropter, ſi etiam eſſemus in aqua, dulce ſanè ſentiremus in ipſa poſitum, & non ſenſus illius nobis per aquam tanquam per medium eſſet, ſed quia permiſtum illud eſſet cum humido. Quemadmodum in potione fieri ſolet. c Color autem non hoc videtur, quod miſcetur, neque defluxibus. Non igitur, vt eſt ibi, ſic & hic eſſe de medio dicere poſſumus; nullum enim externum eſt medium, vt diximus. Vt autem viſibile eſt color, ſic eſt guſtabile ſapor. d Atqui nihil abſque humiditate ſaporis efficit ſenſum, ſed omne quod ipſius efficit ſenſum, humiditatem, aut actu, aut potentia nimirum habet, vt ſalſum. Nam & ipſum liqueſcere poteſt facilè, & linguam, vt patet, cum liqueſcit, humidiorem efficere poteſt. e At verò ſicuti viſus eſt viſibilis & inuiſibilis, (& tenebræ neque ſunt viſibiles, quas etiam viſus diſcernit) & eius, quod valdè ſplendidum eſt, (& hoc enim inuiſibile dicitur, quanquam non eodem, ſed alio modo, quàm tenebræ): ſicut igitur viſus viſibilis & inuiſibilis eſt, & auditus ſimiliter ſoni ſilentijque, quorum illud audiri poteſt, hoc non poteſt. Ac prætereà magni ſoni, perinde atque ſplendidi viſus: nam vt paruus ſonus modo quodam audiri nequit, ita magnus, ac violentus. Inuiſibile uerò multifariam dici ſolet. Quiddam perinde dicitur, atq; in ceteris etiam id, quod impoſſibile eſt. Quoddam hoc pacto, vt aptum quidem ſit id habere, quo videri poſſit, illo autem careat, aut habeat remiſsè, vel prauè, f vt informe dicitur, aut indoctum: ſicut igitur viſus, inquam, viſibilis & inuiſibilis eſt, & auditus ſimiliter, ſic & guſtus guſtabilis & inguſtabilis eſt; quod quidem aut exiguum habet, aut prauum, aut vaſtantem guſtum ſaporem. g Videtur autem potabile & impotabile eſſe principium, vtrumque enim guſtu percipitur: verùm alterum eſt prauum, guſtumq; deuaſtat, alterum eſt amicum naturæ. Eſt autem potabile guſtui cum tactu commune. h At verò cùm guſtabile ſit humidum, neceſſe eſt & inſtrumentum ſenſus ipſius neque humidum eſſe actu, neque etiam tale, vt humectari nõ poſſit, humidumq;, euadere: patitur enim aliquid ab ipſo guſtabili; ea nimirum ratione, qua guſtabile eſt. Neceſſe eſt igitur, inſtrumentum guſtus potentia quidem humidum eſſe, humectari autem actu. Ita autem humectari, ut eius conſeruetur, cùm humectatur, & ratio. Signum autem eſt, linguam, neq; cùm eſt valdè ſicca, neque cùm eſt nimium humida, ſentire. Is enim tactus fit humidi primi: perinde atque, ſi, cùm prægustauerit quiſpiam vehementem acremque ſaporem: Deinde alium guſtet, & vt in ægrotantibus fit, quibus cuncta videntur amara, quia linguâ ſentiunt tali humiditate referta.

Tex. 101.
Tex. 102.
Tex. 103.
Tex. 104.

Tex. 105. i *Species autem ſaporum ita ſeſe habent, quemadmodum colorum. Dulce namque, & amarum contraria ſimplicia ſunt. Hæret autem dulci quidem pingue, amaro autem ſalſum. At inter hæc collocantur, acre, acerbum, acidum, atque acutum. Hæ namque ferè differentiæ videntur eſſe ſaporum. Quare guſtus quidem inſtrumentum, id eſt, quod eſt potentia tale, guſtabile autem id, quod ipſum actu facere poteſt.*

CAPITIS DECIMI EXPLANATIO.

Capitis argum. GVſtabile a autem.] Agit hoc capite Ariſtoteles de guſtatu; de quo quattuor poriſſimùm tradit; nempe guſtatus obiectum, ſaporum ſpecies, medium, & inſtrumentum. Quæ omnia ex ſimilitudine, ac diſſimilitudine viſus, & auditus ediſſerit. Docet ergo, in primis guſtabile eſſe quoddam tactile, ideoque id, quod guſtamus, non percipi à nobis interuentu medij externi, ſicuti nec id, quod tangimus. Deinde probat, guſtabile eſſe tactile; quia id, quod guſtatur, humidum eſt, humiditas verò ad tactum pertinet.

Obiect. b *Quapropter.*] Obijceret aliquis, nos interdum ex aliqua diſtantia percipere cibos in aquam iniectos; verbi gratia, mel infuſum aquæ. Quare non

Dilutio. percipi ſapores abſque externo medio. Occurrit, in eo euentu ſentiri mel non per aquam, tanquam per medium: ſed quia tota aqua ſapore affuſa guſtabile quidpiam eſt.

c *Color autem.*] Quia & communium, & propriorum notitia, rei natura inueſtigatur, & deprehenditur, docet, quid proprium, quid commune ſit gu-

Diſcrimen inter guſtũ & reliquos ſenſus. ſtui cum alijs ſenſibus: atque in primis cum viſu. Eſt ergo illi proprium, quòd guſtabile cum humido commiſcetur, vt ſentiatur: viſibile autem non ita: non enim colores attemperantur, miſcentur ve perſpicuo, nec etiam defluunt è corporibus, vt Democritus, Leucippus, Empedocles, & Plato exiſtimarunt. Quare diuerſum eſſe vtriuſque potentiæ medium. In eo tamen conuenire, quòd, vt color terminat actum videndi, ita ſapor guſtandi.

d *Atqui nihil.*] Quoniam ſapores multi aridis inſunt corporibus, docet, corpora ſapida, ſi non actu, ſaltem potentia humida eſſe. Ea verò potentia facilè apparet in ijs quæ leui attactu corporis humidi liquantur, vt ſal, qui & linguæ ſaliua in humorem ſoluitur, & linguam ipſam madefacit. Adde etiam, in ijs, quæ non liqueſcunt; vt in aromatibus, ſat eſſe, potentiam ad recipiendum humorem linguæ communicatum.

Cõe guſtatui cum alijs ſenſibus. e *At verò ſicuti.*] Pergit oſtendere, quid guſtatus cum alijs ſenſibus commune habeat. Nempe, quia, vt reliqui ſenſus non ſolùm propria ſenſilia dignoſcunt, ſed etiam ſuo modo eorum priuationem; &, vt non tantùm circa moderata, ſed etiam circa excedentia obiecta verſantur; ita & guſtatus non modò ſapidum, ſed ſaporis expers, ſiue inguſtabile, & quod vehementem ſaporem habet, cognoſcit. Porrò inguſtabile quattuor dicitur modis. Primùm ex negatione, quod fieri nequit, vt guſtetur, verbi gratia color. Secundò, ex priuatione, quòd guſtatili qualitate præditum non eſt, habet tamẽ ad eam obtinendum aptitudinem, vt, aqua. Tertiò, quod minimum guſtatilis qualitatis poſſidet. Quartò, quod in excedenti gradu guſtabile eſt. Totidem autem modis, & inaudibile, & inſpectabile dicitur.

f *Vt informe dicitur, aut indoctum.*] In Græco contextu eſt, *ὥσπερ τὸ ἄπουν, καὶ τὸ ἀπύρηνον*, id eſt, quod pedibus caret, & quod nucleo eſt priuatum. Eſt autem ſenſus, dici nonnunquam inuiſibile id, non quod omninò caret potentia, vt videatur, ſicuti ſonus, aut Angelus; ſed caret, vt rectè & perſpicuè videatur.

Digitized by Google

deatur, quemadmodum quædam dicuntur deſtituta potentia ad incedendum, & quædam nucleo deſtituta, quia minimos pedes habent, aut nucleum.

g *Videtur autem.*] Cùm ſapores non niſi humiditate diluti ſentiantur; humidum verò ad potum attineat; rectè potabile & impotabile cenſeri, ait, principia guſtabilis & inguſtabilis: item potabile guſtatu, & tactu percipi: tactu, qua humidum: guſtatu, qua ſapidum. Vocat autem impotabile, ſicut paulò ante inguſtabile, ex negatione, vel ex priuatione, &c.

h *At verò cùm guſtabile.*] Diſputat de ſenſorio guſtus: quia verò dixerat, guſtum ſine tactu humidi non fieri, ait, inſtrumentum guſtus tale eſſe debere, vt neque ſit actu humidum; eo nempe humore, qui cum ſapore ſit coniunctus: neque etiam ita effectum, vt humectari nequeat: Semper enim ſenſuum organa talia eſſe debent poteſtate, qualia ſunt actu obiecta, quæ ab ijs percipiuntur. Id autem eo argumento patefacit: quia, ſi lingua ita arida ſit, vt humectari ab externa rei guſtabilis humiditate nequeat, ſaporem nullum ſentiet. Si item humore aliquo ſapido teneatur, aduentitium ſaporem non dignoſcet. Quod non rarò experiuntur ij, qui morbo regio laborant. Siquidem omnia amara æſtimant, quia ſapor ille bilis, quo linguam occupatam habent, guſtui primò occurrit, nec externis ſaporibus hauriendis locum dat. Senſiteriū guſtatus.

i *Species autem ſaporum.*] Tradit ſaporum ſpecies, ſeu differentias, docens, quemadmodum è colorem ſpeciebus aliæ ſunt extremæ, & contrariæ, aliæ mediæ: Ita in ſaporibus, alios extremos & contrarios eſſe; nempe dulcem & amarum, alios medios: & ex his alium huic, alium illi extremo viciniorem exiſtere. Quòd verò Ariſtoteles ait, medios ſapores ex contrarijs confici, quonam pacto intelligendum ſit, in libris primæ Philoſophiæ explicabimus. Saporum ſpecies.

QVÆSTIO I.

De ortu, & natura ſaporis, deque eius ſpeciebus.

ARTICVLVS I.

Quæ concurrant ad generationem ſaporis, & quæ ſit eius definitio.

Purū corp' ſimplex ſapidum non eſt. IN hac quæſtione ſupponendum primò eſt, nullum corpus ſimplex, modò debitā ſibi obtineat puritatem, ſapidum eſſe; cùm ſapor ſit qualitas ſecunda orta ex commiſtione quatuor primarum, quæ ſimul in elemento natiuum ſtatum retinente, inueniri nō poſſunt. Quare & aqua ex terra, quam lambit, ſi ea pura eſſet, nullum ſaporem acciperet. Et eadem, quantò minus ſapida eſt, tantò purior, præſtantiorque

A habetur. Accedit etiam, cùm guſtus ſit ſenſus alimenti, vt docet Ariſtoteles in libro de Senſu & ſenſili, cap. 4. cumque ſapores dati fuerint à natura ad condiendum cibum, hic verò purum elementum non ſit, vt primo de Ortu & Interitu oſtendimus, cōſentaneum eſſe, vt nequaquam in elemento puro inſint. Relicta igitur ſententia Empedoclis, Anaxagoræ, Democriti, & aliorum, de qua Ariſtoteles in libro de Senſu, & ſenſili, cap. 4. Theophraſtus lib. 6. de Cauſ. plāt. Guſtatus ſenſus alimenti. Ad generā dū ſaporē quæ concurrant.

B capit. 2. alijque auctores, aſſeredum cum Alberto in Summa de Homine, & de Senſu & ſenſili, tractatu 2. Apollinari hoc in lib. quæſt. 29. Garbio in Summa, quæſt. 71. Contareno 5. de Elementis, Conciliatore differ. 145. Marcello 3. de Anima, à capit. 80. poſt Ariſtotelem loco citato, & Theophraſtum citato libro, capit. 3. tria potiſſimùm concurrere ad ſaporū generationem; videlicet, ſiccitatem terreſtrem, aqueam humidita-

humiditatem, & calorem. Interuenire ſiccitatem terreſtrem demonſtrat experientia in rebus ſapidis. Debet autem eiuſmodi ſiccitas eſſe terrea, non ignea; quia ſiccitas ignea eſt in materia nimium tenui, atque ita euanida eſt, ac parum apta ad guſtum afficiendum, qui, vt vnus eſt è ſenſibus magis craſſæ concretæque naturæ; ita obiectum in materia craſſiore exigit. Quòd verò humor ad gignendum ſaporem etiam confluat, inde patet; quia multa corpora tunc ſapida fiunt, cùm humore irrigantur. Debet item hoc humidum eſſe aqueum, non aereum; quia in eo tantùm humido, quod aſtendi vim habet, atque adeò compactam, denſamque materiam obtinet, ſapor excitatur; tale verò ordinariè eſt humidum aqueum, non aereum, quod facilè euaneſcit. Rurſus; oportet ad ortum ſaporis humidum ſicco dominari, quia, vt odor magis in ſicco, quàm in humido, ita ſapor magis in humido, quàm in ſicco conſiſtit; vt in diſputatione de odorum natura ex Ariſtotele diſſeruimus. Poſtremò requiritur ad ſaporem procreandum calor; quia ſapor non niſi præeunte ſicci & humidi concoctione, per quam humidum cum ſicco aptè commiſcetur, oriri ſolet: hæc autem concoctio vi, ac miniſterio caloris fit. Vnde videmus ſapores frigore interire; quia frigus coctionem impedit. Cernimus item, fructus in locis frigidis amariores eſſe, & vbique terrarum accremento caloris amarorem exuere, & dulceſcere. Porrò, cùm ad ſaporem tria illa concurrant: ſiccum & humidum rationem materiæ ſubeunt; calor vicem cauſæ efficientis.

Ex dictis non difficile erit, intelligere, quid ſit ſapor, quem ita definijt Theophraſtus primo capit. lib. 6. de Cauſis plantarum. Sapor eſt partis ſiccæ, terrenæque in humore demiſtio. Et exactiùs Ariſtoteles in libro de Senſu, & ſenſili, capite 4. Sapor eſt affectio in humido aqueo, facta à ſicco terreſtri, & calore decoquente, guſtatum, qui in potentia — *Quid ſit ſapor.*

A eſt, ad actum per alterationem deducens. In qua definitione non ſolùm materia & cauſa efficiens ſaporis exprimitur, de quibus paulò antè; ſed etiam forma, cùm ſapor dicitur affectio: & finis, cùm additur, deducens guſtatum, &c. Alteratio enim, qua ſapor potentiam mouet, finis ſaporis eſt.

Obiectio. Obijciet tamen aliquis, non videri humorem materiam ſaporum. B Nam cineres amari ſunt, & tamen non humidi: & Zingiber ac piper habent ſaporem acutum; nec tamen humiditatem. Item, quia, ſi ſapores eſſent proprij alimenti, forentque humidi, oporteret omne alimentum eſſe humidum: quod falſum eſt; quandoquidem fames eſt appetitus alimenti, & 3. de Anima, capit. 3. text. 28. definitur appetitus calidi & ſicci. Sed occurrendum, licèt materia ſaporum ſit humidum; non ſequi, omnem prorſus ſaporem eſſe in re, quæ plus habeat humoris, quàm ſiccitatis; ſed in ea ſaporem magis ab humore, quàm à ſiccitate oriri, vt ait Theopraſtus 6. de Cauſ. plant. etſi interdum ſiccitatis plus, quàm humoris in re inſit. Itaq; etiam is ſapor, qui in cineribus eſt, ab humore præcipuè naſcitur, quo cineres non omnino deſtituti ſunt. Quod ſimiliter de Zingibere, & pipere dicēdum eſt. Fatendum etiam, non omne alimentum eſſe humidum, modò fateamur, id, quatenus ſapidū, humorem magis, quàm ſiccitatem depoſcere, & in re ſapida, ſi aliæ partes ſicciores, aliæ humidiores exiſtant, ſaporem in humidioribus magis, quàm in ſiccioribus vigere. — *Dilutio.* (C, D)

Dubium. Prætereà dubitarit quiſpiam, an ſapor ita ex prædicta miſtione oriatur, vt inſit in re ipſa, quæ cadit ſub guſtum, ſeruetque certam ſpeciem, ad quam pertinet; an ratione potentiæ mutetur. Ratio dubitandi ex eo eſt, quia videtur conſtare experientia, eandem herbam boui dulcem eſſe, homini amaram. Contrarium tamē pronunciandum eſt contra nonnullos, quos refert Theophraſtus, cap. 2. li. 6. de Cauſis plant. — *Reſpōſio ex Theop.* (E)

Nam

Nam cùm guſtus in omnibus animantibus eiuſdem naturę ſit,& ſublatis impedimentis non decipiatur circa proprium ſenſibile;neceſſe eſt, vt dulcedo, quæ in eadem herba eſt, ſecũdùm rationem ſpeciemque dulcedinis percipiatur. Cur autem quibuſdam herbis alijsve alimentis bel uæ auidè vti ſoleant, quæ homines auerſantur,& contrà; cauſa eſt, non quòd ab vtriſque dulcedo rei inhærens non percipiatur; ſed quia ex diuerſitate temperamenti accidit, vt id,quod dulce eſt,vni,alteri iniucũdum,& inſalubre ſit, aut vice verſa. Quod enim etiam noſtro guſtui nõnunquam dulcia moleſta ſunt, patet exemplo caſſiæ fiſtulę. Quod annotauit Contarenus, lib. 5. de Elementis.

ARTICVLVS II.

Quæ ſint ſpecies ſaporum.

QVod ad ſaporum ſpecies attinet, nunc conueniunt in ijs conſtituendis Philoſophi. Nam quidam ad nullum certum numerum eas reduci poſſe inquiunt;alij octo faciunt,ſpecies, alij ſeptem. Plinius verò lib.15.Natur. hiſt.cap. 27.tredecim recenſet:dulcẽ ſuauem, pinguem,amarum,auſterum,acrem, acutum,acerbum,acidum,ſalſum.Ac præter hæc,inquit, tria ſunt genera mirabili maximè natura; vnum, in quo plures, pariter ſentiuntur ſapores,vt in vinis:namque in his ſunt & auſterus,& acutus, & dulcis,& ſuauis,omnes alieni:alterum eſt genus, in quo ſit & alienus quidem, ſed & ſuus quidam, & peculiaris, vt in lacte, ſiquidem ineſt ei, quod tamẽ iurè dici dulce,& pingue,& ſuaue non poſſet,obtinẽte lenitate,quę ipſa ſuccedit in ſaporis vicem.Deinde ſuum quendam ſapidis aquis tribuit ſaporem. Probanda tamen eſt ſententia Ariſtotelis proximo ſuperiori capite,vt ad rationem philoſophicam magis accedens,quæ octo ſaporum ſpecies numerat, etſi nõ valdè repugnandum ſit ijs,qui plures,

Pli.de ſpeciebus ſaporum.

Species ſaporum octo ex Ariſtotele.

A minutiùs cõcidendo, vel pauciores, generaliùs loquendo ſpecies conſtituunt)nempe dulcem,amarum,pinguem,ſalſum,acrem, acerbum, acutum,acidum. Dulcis in melle,v.g.ficubus, & vuis maturis ſentitur: Amarus in bili,opio,abſynthio & geniſta:pinguis in butyro,lacte, & oleo:ſalſus in ſale,& aqua marina: acer in pipere & allio:acerbus,qui & ponticus,& ſtipticus, ſiue aſtringẽs B appellatur, in immaturis pomis, in fructibus myrti:acidus,in oleis:acutus,in aceto & raphano.Ex his ſaporibus docuit Ariſtoteles, pinguem hærere dulci,id eſt, poſſe ad dulcem reuocari,& ſalſum ad amarum; non quòd ſpecie cõueniant, ſed propter maiorem cognationem, quam cum ijs habent.

Diſſenſio tamen non parua eſt, quinam ſint extremi ſapores.Nã Pla C to in Timæo,Galenus in 4. lib. Simpl.med.à ca.10.Conciliator diff. 145. arbitrantur,non eſſe dulcem,& amarum,vt poſuit Ariſtoteles,ſed ponticum & acutum. Huius opinionis fundamentum eſt, quod ij ſapores ſint extremi iudicandi,qui ad extremas primas qualitates magis accedunt: at ſapor acutus ſummo calori; ponticus ſummo frigori vicinior eſt, intellige ratione temperamenti, D ex quo reſultat. Adde, quòd extrema ſenſibilia lædunt ſenſus; dulcis verò ſapor minimè, ſed reficit, atque oblectat. Item, quòd ab acerbo ad acrem ſit tranſitus per dulcẽ ſaporẽ: non ſolent autẽ in qualitatibus fieri tranſitus per extremum, ſed per medium. Amplectenda tamen eſt ſententia Ariſtotelis, quam tuetur D.Thom.de Senſu & ſenſili,lect.11. Auerroes hoc loco, text. 105. & 5. E collect. cap. 27. Garbius in Summa lib.1. tract. 5. quæſt.71.Contar.lib. de Elementis, Iauellus hoc lib. q. 46. Aduertere tamen oportet, ſi ſapores conſiderentur, quo ad primas qualitates, ex quibus oriuntur; negandum non eſſe, ponticum & acutum extremos dici poſſe, ob rationẽ ſuperiùs adductam. Verùm ea ſaporum contemplatio nõ eſt propria

Autorum diſſẽſio circa extremos ſapores.

Sapores extremi,dulcis & amarus.

ſaporũ, vt ſapores ſunt, ſed prout faciunt ad temperiem corporis, quam Medici præcipuè attendunt. Ariſtoteles verò, quia de ſaporibus diſſerebat, ſecundùm propriam ipſorum rationem, videlicet, quatenus guſtatum mouent, rectè extremos ſapores conſtituit dulcem & amarum; quia maximè contrario modo potentiam afficiunt, vt experientia teſtatur: quemadmodum & qui extremi colores ſint, non primarum qualitatum exceſſu æſtimamus, ſed ex modo afficiendi viſum: quia alter diſgregat, nempe candor: alter congregat, videlicet, nigredo. Porrò ſapor dulcis optimè ſenſum afficit, amarus deterrimè, quia ille oritur ex optima temperie, hic contrà. Nam cum ſapores fiant ex paſſione humidi à ſicco terreo per caloris concoctioné, ij erunt perfectiſſimi, & ſenſui maximè accommodati, qui abſolutiſſimam humidi concoctionem ſortiuntur, vti dulcis; ij imperfectiſſimi, qui peſſimam, vt amarus.

Diſſutio rationis pro contraria parte.

Igitur ad fundamentum aduerſariæ opinionis, quatenus probare nititur, ſaporem acutum & ponticum abſolutè extremos eſſe, negandum eſt, ſaporum contrarietatem ex primis qualitatibus ſumendam eſſe, vt iam ex proximè dictis conſtat. Ad aliud reſpõdendum: Hoc peculiare eſſe ſaporibus, vt vnus eorum extremus, nempe dulcis, non valdè lædat; quia in ſaporibus læſio oritur ex primarum qualitatum exceſſu, qui à ſapore dulci longè abeſt. Eaque cauſa eſt, cur per illum ab acerbo ad aerem fiat tranſitus; non tamen per ſe, ſed per accidens; nempe, quia hi de extremis qualitatibus multum poſſident, atque adeò niſi hæ ſe remittant, & ad temperiem reuocent, ſub qua temperie euenit ſapor dulcis, amitti ipſi non poſſunt. Adde etiam, non repugnare, quo minus in aliarum etiam qualitatum generibus interdum à medio per extremum fiat tranſitus, vt, ſi corpus ex cæruleo nigrum, & inde ex nigro puniceum euadat.

QVAESTIO II.

Vtrumnè guſtus à ſenſu tactus, & natura, & organo differat.

ARTICVLVS I.

DIFFERRE IN PRIMIS natura.

SVnt qui putent, guſtum non differre à tactu, ſed ſub illo, quaſi ſpeciem ſub genere, contineri: quorum ſententia probari poteſt in primis, quia idem videtur eſſe vtriuſque obiectum.

Argumenta probantia, guſtũ non diſtingui à tactu.

Nam guſtus percipit aquam, quæ cùm ſaporis expers ſit, non eam vt guſtabilem, ſed vt tactilem cognoſcit: vnde & Ariſtoteles proximo capite, tex. 101. aſſeruit, guſtabile eſſe quoddam tactile. Secun-
1 dò; quia Ariſtoteles hoc in libro, ca-
2 pit. 3. tex. 28. docuit, tactum eſſe ſenſum alimenti. Quare, cùm alimentum ad guſtum pertineat, idem videtur eſſe commune horum ſenſuum
3 obiectum. Tertiò: quia guſtatus percipiens ſapores, percipit etiam humorem; ſiquidem ſapor mouere guſtatum non poteſt, niſi inſit in humi-
4 do actu. Accedit Ariſtotelis teſtimonium, tum in libro de Senſu & ſenſili, cap. 4. tum lib. 3. huius operis, cap. 12. text. 64. & lib. 2. de Partib. anim. capit. 17. vbi affirmauit, guſtum eſſe quendam tactum: & rurſus cap. 2. de Senſu & ſenſili, vbi ait, guſtum eſſe ſpeciem tactus. Poſtremò hoc in libro, cap. 2. tex. 23. & lib. 3. cap. 12. tex. 68. docet, ſolum tactum eſſe neceſſarium animali, idemque de Senſu & ſenſili, capit. 4. affirmat, animal non poſſe eſſe abſque guſtu. Quæ loca inter ſe pugnarent, niſi Ariſtoteles vellet guſtum, & tactum non differre ſpecie.

Tactum bifariam ſumi.

Aduertendum tamen eſt, dupliciter ſumi tactum; vno modo, prout dicitur de quauis potentia, quæ non percipit rem ſine contactu, id eſt, cu-

ius.

A ius obiectum non ſentitur medio remoto ſpecies traijciente, vt percipitur color, qui per aerem ad aſpectum ſui imaginem mittit; ſed medio coniuncto; quo pacto guſtus in ſapores; tactus in calorem, aliaſque eiuſmodi qualitates ad ſe attinentes fertur. Nec enim neceſſum eſt, vt ſapor à re ſapida per aerem ad guſtum tranſmeet, ſimiliterque calor ad tactum. Alio modo ſumitur tactus à Philoſophis anguſtiere, ac proprio ſignificatu. B Eiſdemque modis tactile accipi conſueuit, nimirum, pro quauis qualitate, quæ vt in ſuam potentiam cadat, non poſcit medium externum; vel pro ijs tantùm qualitatibus, quæ preſſo vocabulo tactiles nuncupantur. Hoc poſito, ſi tactus ſecundùm priorem notionem ſpectetur, dicimus, tam guſtandi, quàm tangendi facultatem tactum iure nuncupari; C cùm neutra earum externo medio ad obiectum percipiendum egeat. Si verò ſecundùm poſteriorem; diuerſas eſſe potentias, & ſpecie, naturaque diſtinctas. Quæ eſt ſententia Ariſtotelis hoc in lib. capit. 11. text. 112 & 128. & de Senſu & ſenſili, capit. 4. Auerrois hoc loco, text. 51. Themiſtij capit. 48. ſuæ Paraphraſis Simplicij text. 110. Philoponi, S. Thomæ, Aegidij, Zimaræ, & Caietani text 111. D Apollinaris quæſt. 29 Ferrarienſis quæſt. 18. M. Alberti in Summa de Homine, & lib 2. de Anima, tracta. 3. capite 27. etſi Venetus aliud putarit hoc loco, text. 102. aiens, guſtum & tactum non differre, niſi per quædam connotata; formaliter vero eſse vnam eandemque potentiam. Probatur autem noſtræ opinionis veritas ex eo, quia aliud eſt obiectum tactus, nempe calor, frigus, aliæque eiuſmodi E qualitates, de quibus ſequenti capite agendum; aliud guſtus, nimirum ſapores. Item; quia aliud eſt tangendi, aliud guſtandi organum, vt mox patebit. Quo argumento vtitur Ariſt. text. 112. Deinde, quia alioqui non eſſent niſi quatuor ſenſus. Præterea, quia fieri poteſt, vt incolumi tactu, pereat guſtus in lingua.

Tactum diſtingui ſpecie à guſtu.

Diluuntur confertim argumēta probātia, guſtū non diſtingui à tactu.

A Argumenta verò initio adducta nihil exhibent negocij. Occurrendum eſt enim, ſi detur aqua adeò ſincera, vt omni ſapore careat, eam non guſtatu, ſed tactu duntaxat perceptum iri. Item: guſtatile eſſe tactile, & guſtum eſse tactum, ſiue ſpeciem tactus, ſi hæc ſub priori conſideratione, quam antè explicuimus, ſumantur, id eſt, guſtatile eſse tactile, ſecundùm analogiam, B qua ambo ſub potentiam cadunt; videlicet, per medium coniunctum: ſimiliterque guſtum eſse tactum, non ſimpliciter, ſed ſecundùm cognationem, & ſimilitudinem, quam in percipiendo obiecto ſortiuntur. Vel, guſtabile eſſe tactile, quia nihil guſtari poteſt, quin priùs tangatur: & guſtum eſſe quendam tactum; quia vis guſtandi, & vis tangendi circa eundem cibum ver- C ſantur, (vnde tactus dicitur ſenſus alimenti) ratione tamen diuerſarum qualitatum, quia tactus circa humidum, verbi gratia, & ſiccum; guſtus circa ſaporem, qui ex horum commiſtione fit, occupatur: & vtraque facultas ita in has qualitates incumbit, vt guſtus non tendat in ſuas, niſi tactus in eas, quæ ipſi propriæ ſunt, ſaltem priùs natura feratur.

De neceſſitate tactus & guſtus.

D Ad id, quod poſtremo loco de tactus & guſtus neceſſitate adiectum fuit, dicendum eſt, ſolum tactum reſpectu omnium animantium eſſe abſolutè neceſſarium, ita, vt nec ad breue tempus abſque tactu poſsint viuere; guſtum verò, etiam omnium ferè comparatione, exceptis paucis admodum imperfectis, neceſſarium eſſe, non, quaſi eo ſublato, confeſtim interitura ſint; ſed quia, E cùm omnia ferè ad capiendum alimentum, cibi voluptate alliciantur, ſublato eius voluptatis ſenſu, ordinariè à nutrimento capiendo ceſſabunt, vel tam parum alument, vt ſenſim extabeſcant, & moriantur, atque ita dicitur guſtus neceſſarius animantibus, quia ordinarie, ſeu maiori ex parte, abſque illo vitam non diu ſeruabunt. Quædam tamen

& omnium ferè condimentorum, A
eſculentorumque in deuorando, gulæ
tactione ſuauitas exiſtit, & gratia.
Quod verò Plinius ait, licet guſtus in homine ad palatum ſeſe porrigat, in ceteris animantibus lingua duntaxat contineri, cum id ipſe neque ratione oſtendat, neque experientia comprobarit, non eſt cur ita eſſe arbitremur. Quonam verò pacto intelligendum ſit, quod lib. de ſenſu, & ſenſili, capit. 2. & lib. 2. de partibus animal. capit. 10. Ariſtoteles aſſeruit, guſtum & tactum à corde pendere, alibi examinandum à nobis eſt.

CAPVT XI.

De tangibili autem, & tactu eadem ratio eſt. Nam ſi tactus non Tex.106.
vnus ſit ſenſus, ſed plures, neceſſe eſt, & ea, quę tactu percipiun-
tur, plura ſenſibilia eſſe. Dubitationem autem iſte locus habere vide- Tex.107.
tur, vtrum plures ſint tactus, an vnus tantùm: & de inſtrumento tactus,
quid tandem ſit, utrum ipſa caro, & id, quod in ceteris ſimile eſt carni, an
ita non ſit, ſed id quidem ipſum ſit ſenſus huiuſce medium, inſtrumentum
autem ipſius primum aliud quoddam ſit intùs.

b *Omnis enim ſenſus unius contrarietatis eſſe uidetur: ut uiſus albi,*
nigrique: & auditus acuti, grauiſque, & guſtus dulcis, atque amari. At
in tangibili plures inſunt contrarietates, ut patet, eſt enim calidum frigi-
dum, humidum ſiccum, molle durum, & iſtiuſmodi alia. Sed eſſe uide- Tex.108.
tur ad hanc dubitationem quædam ſolutio. Nam in ceteris etiam ſenſi-
bus plures ſunt contrarietates, in uoce namque non ſolùm eſt acumen &
grauitas: ſed etiam magnitudo, & paruitas, & lenitas, & aſperitas uocis,
& alia huiuſmodi. Sunt & circa colorem differentiæ aliæ tales. Verùm,
quidnam ſit unum obiectum tactui, ſicut unum eſt auditui ſonus, non eſſe
manifeſtum uidetur.

c *Huius autem Vtrum inſtrumentum tactus intùs ſit poſt carnem,* Tex.109.
an non ſit, ſed ſtatim ſit ipſa caro: id non eſſe, ſignum videtur, ſenſum, in-
quam, illico fieri, cùm res tactu percipiendæ tanguntur. Etenim, ſi quis
nunc circa carnem ſubtilem pellem extenderit, deinde rem tactu perci-
piendam tetigerit ſenſus ſtatim ſimiliter fiet, & tamen patet, in illa pel-
le tactus inſtrumentum non eſſe. Quod ſi copulata fuerit, velocius, vt
patet, ſenſus perceptio fiet. Quapropter talis pars corporis perinde ſeſe Tex. 110.
habere videtur, atque ſi circumfuſus aer coniunctus eſſet nobis, ac copu-
latus, tunc enim uno quodam inſtrumento profectò ſonum, & colorem, et
odorem uideremur ſentire, & unus quidam uideretur eſſe nimirum ſen-
ſus, uiſus, auditus, atque olfactus. Nunc autem, quia ſeiunctum eſt id, per Tex.111.
quod fiunt motus, patet, inſtrumenta iã dicta ſenſuũ eſſe diuerſa. In tactu
aũt idipſum nunc latet. Fieri.n. nequit, ut ex aere, uel aqua corpus anima-
tum tantũmodò conſtet, quippe cum ſolidum quoddam eſſe oporteat. Re-
ſtat igitur, ut ex his atq; terra ſit miſtũ, quale eſt ipſa caro, & id, quod vi-

cem

cem ipſius ſubit. Quare neceſſe eſt, ipſum corpus copulatum medium eſſe
inter inſtrumentum ipſius tactus, & res ipſas tangibiles, per quod fiunt
Tex.112. *ipſi ſenſus, qui quidem ſunt plures.* d *Indicat autem plures eſſe tactus*
hiſce, qui in lingua conſiſtit. Nam eadem in parte, & omnes res tangibi-
les, & ſaporem etiam ſentit. Si igitur & cæteræ partes carnis ſentirent ſa-
porem: vnus idemq; tunc ſenſus videretur eſſe profectò guſtus, & ta-
ctus. Nunc autem, quia non fit conuerſio, duo diuerſi ſenſus eſſe cenſen-
Tex.113. *tur.* e *At verò dubitabit hoc loco non iniuria quiſpiam. Nam ſi corpus*
quidem omne profunditatem habet, atque hoc eſt tertia magnitudo, fieri
verò nequit, vt ea corpora ſeſe mutuò tangant, inter quæ corpus aliquod
medium intercedit, humidumq; non eſt ſine corpore, nec humectatum, ſed
neceſſe eſt, vel aquam eſſe, vel aquam habere, qui fieri poteſt, vt corpus
tangat corpus in aqua? & enim neceſſe eſt, cum extrema non ſint ſicca,
in medio aquam eſſe, qua repleta ſint ipſa extrema. Quod ſi hoc eſt ve-
rum, fieri profectò non poteſt, vt corporum tactus fiat in aqua. Eodem
etiam modo de iis dici poteſt, quæ in aëre collocantur, ſimili namque mo-
do ſe habet aër ad ea, quæ ſunt in ipſo, & aqua ad ea, quæ ſunt in ipſa. La-
tet autem nos, magis in hiſce, quæ in aere collocantur, quàm in animanti-
Tex.114. *bus, quæ ſunt in aqua, ſi humectatum humectatum tangit.* f *Vtrum igi-*
tur omnium ſimili modo fit ſenſus: an ſenſuum quidam, vt nunc videtur,
eodem quidam diuerſi modo obiecta ſua percipiant, guſtus quidem, &
tactus tangendo, cæteri autem eminus? At id profectò non ita eſt, ſed du-
rum etiam, & molle per alia planè ſentimus, quemadmodum, & id, quod
ſonat, & viſibile, ac odorabile: verùm hæc quidem eminùs, illa verò co-
minus ſentiuntur. Quapropter latet, ſi per medium illa percipiantur. Nam
ſenſibilia cuncta per medium ſentiuntur, ſed in illis id ipſum latet, vt dixi-
mus. Enimverò, ſi per ſubtilem pellem, vt priùs etiam eſt dictum, poſitam
circa carnem ſentiremus omnia tangibilia, id ipſum non animaduerten-
tes, ſic nos tum vtiq; ſentiremus, vt nunc in aëre ſentimus, & aqua. Nunc
Tex.115. *enim videmur res ipſas tangibiles tangere, & nullum medium eſſe. Inter-*
eſt autem inter tangibile, & ea, quæ ſonant, & viſibilia. Nam hæc quidem
ſentimus medio in nos aliquid agente. At tangibilia ſentimus non à me-
dio, ſed vnà cum ipſo medio moti, vti fit, cum quiſpiam per clypeum eſt
percuſſus. Non enim percuſſus clypeus percuſſit, ſed fit, vt ambo ſint ſi-
Tex.116. *mul percuſſi, clypeus, atque miles.* g *Omninò autem, vt aër, & aqua ſe-*
ſe habent ad viſum, & auditum, atque olfactum, ſic caro ac lingua ſeſe ad
huius inſtrumentum ſenſus habere videntur: atque nec ibi profectò, nec
hic perceptio ſenſus fiet, cum inſtrumentum ſenſus à re ſenſibili tangitur,
vt quiſpiam ſuper extremum oculi corpus poſuerit album. Ex quo etiam
planè patet, inſtrumentum ſenſus ipſius, quo res percipiuntur tangibiles,
intùs eſſe collocatum, vt diximus. Sic enim & in hoc ſenſu fiet id porrò,
quod in ceteris ſenſibus fieri ſolet. Senſibilium enim, ſi in ipſis inſtrumen-
tis ponantur ſenſuum, non fit, vt patet, perceptio, at ſi ſuper carnem pona-
tur tangibile, fit, vt docet experientia, ſenſus. Quare ſine dubio ipſa caro

medium

medium eſt in tactu. Atqui ea tactu percipiuntur, quæ corporis ſunt, Vt corpus eſt, differentiæ. Dico autem differentias eas, quæ rerum elementa diſtinguunt, calidum, frigidum, ſiccum, ac humidum, de quibus antea diximus, ijs in locis, in quibus de elementis ipſis tractauimus. Inſtrumentum autem id, quo dictæ qualitates ſentiuntur, & in quo primo ſenſus is collocatur, quem appellare conſueuimus tactum, pars ea ſanè eſt, quæ eſt potentia talis. h Sentire namque pati quoddam eſt, vt diximus. Quare id, quod agit, tale illud facit, cum ſit potentia, quale eſt ipſum actu. Quocirca ſimile calidum, atque frigidum, & durum, ac molle non ſentimus, ſed exuperationes, quia ſenſus eſt quaſi mediocritas quædam contrarietatis eius, quæ in ipſis ſenſibilibus ineſt, & propter hoc ſenſibilia ipſa diſcernit. Nam medium ipſum extremorum eſt iudex. Fit enim ad Vtrumq; ipſorum alterum extremorum. Atque Vt id, quod album, nigrumq; percepturum eſt ſenſum, neutrum ipſorum actu, ſed potentia ſit vtrumq; oportet, & in ceteris eodem modo, ſic & in tactu neq; calidum, neq; frigidum id actu ſit oportet, ſed vtrumq; potentia, quod vtrumq; eſt percepturum. i Præterea, vt viſus viſibilis, ac inuiſibilis quodammodò eſt, Vti diximus, ceteriq; ſenſus oppoſitorum ſimiliter, ſic etiam eſt tangibilis, ac intangibilis tactus. Intangibile autem eſt etiam id, quod exiguam admodum differentiam tangibilium habet, quale paſſus eſt aër, & exuperationes etiam tangibilium, qualia ſunt ea, quæ corrumpere poſſunt. De ſenſuum igitur vnoquoque dictum ſit hoc modo, quaſi figura.

Tex. 117. Tex. 118. Tex. 119. Tex. 120.

CAPITIS VNDECIMI EXPLANATIO.

De a *tangibili autem.*] Poſtremo loco accedit ad diſputationem de tactu, quam eo cõſilio hactenus diſtulit, quòd huius ſenſus notitia admodum obſcura ſit, vt indicant quæſtiones, quas de illo mouet, adeò difficiles, vt in eis non tam ſententiam ſuam explicare, quàm anſam præbere videatur. Igitur initio capitis monet, eodem pacto ſeſe habere tactum ad ſuum obiectum, quo ceteri ſenſus; eademq. methodo debere in cognitionem venire; Ita, vt pro eius varietate tactilia quoque multiplicanda ſint. Tum in controuerſiam adducit: num vnus tantùm ſit tactus. Item, quodnam ſit tactus inſtrumentum, caro ne, & id, quod in ijs, quæ carnea non ſunt, carni proportione reſpondet, an aliud quidpiam; ita vt caro ſit medium, organum autem ſit aliquid aliud interiùs latens. Capitis argumentum.

b *Omnis enim ſenſus.*] Negantem partem prioris quæſtionis cõfirmat ex eo, quia vnus ſenſus, vnius tantùm eſt contrarietatis; vt aſpectus candidi, & nigri: auditus grauis, & acuti: guſtus dulcis, & amari: tactus verò circa plures verſatur contrarietates, nimirum, circa calidum, & frigidum: ſiccum, & humidum, aliaq. id genus. Quod ſi quis reſpondeat, etiam alijs ſenſibus plures occurrere contrarietates, vt viſui non ſolùm atrum, & candidum, ſed etiam pulchrum, & fœdum: aliaq. eiuſmodi: cùm tamen in confeſſo ſit, quemlibet eorum ſenſuum vnum eſſe: refellit eam reſponſionem: quod reliquorum ſenſuum contrarietates, quantumlibet plures videantur, omnes tamen in vnam communem rationem conueniant, in tactu verò non ita res ſeſe habeat. Videri plures eſſe tactus. Refutatio falſæ reſponſionis.

c *Huius*

Digitized by Google

c *Huius autem vtrum inſtrumentum.*] Poſteriorem tractat controuerſiam de organo tactus. Quòd enim id animantis caro cenſeri debeat, ex eo quiſpiam oſtenderit: quia, vbi primum caro attingitur, citra moram ſentimus. Verùm hãc rationem parùm firmam eſſe, ex eo ſuadet, quia, ſi quis externam aliquam membranulam carni obtendat, adhuc confeſtim ſenſio fiet, & tamen luce clarius eſt, eiuſmodi membranulam non eſſe tactus inſtrumentum. Pergit deinde inſtitutum idem confirmare: quia caro ita affecta eſt ad organum tactus, vt ſe haberet prædicta membranula, ſi carni congenita eſſet: &, vt ſe haberet aer ad aſpectum, auditum, & odoratum, ſi animantibus inſitus à natura foret: tunc verò, etſi aer horum ſenſuum inſtrumentum eſſet: atque hos omnes ſenſus in vnius ſenſus naturam contrahere videretur: nihilominus tamen idem aer eſſet eorum medium, non autem inſtrumentum: neque idem ſenſus foret videndi, audiendi, & odorandi. Ergo & caro medium erit, non autem organum tactus, licet, organo coniuncta ſit, vt quæ eadem conſtet forma, qua ipſum animal, quod prædictorum trium ſenſuum medijs non conuenit, quæ elementa ſunt, & ſoliditatis expertia: atque adeò viuentium formis haudquaquam informantur.

Refutatio opinionis vnum tactum cõſtituentis.

d *Indicat autem plures.*] Obſcurus eſt hic locus, nec in eo explicando Interpretes conſentiunt. Videtur tamen Ariſtoteles perſequi quæſtionem de vnitate tactus, & occaſionem remouere exiſtimandi, vnum eſſe tactum. Putaret ergo quiſpiam, vnam duntaxat eſſe potentiam tangendi, quia illius inſtrumentum vnum eſt: id ex eo demolitur, quia, licet inſtrumentum ſit vnum, ſi obiecta plura ſint, ad multiplicandam facultatem facerunt. Quod in guſtu, & tactu linguæ conſpicuum videtur, quos fatemur eſſe ſenſus diuerſos, eſto, in vna, eademque lingua cernantur: quia tactus circa tactiles qualitates, guſtus circa guſtatiles ſeſe exercet. Si igitur tactus plura habuerit obiecta, eſto, ſenſorium, atque etiam medium vnum ſit, id, quo minus potentiæ plures haberi debeant, non obſtiterit.

Nũ tactus mediũ externũ ſibi vendicet.

e *At verò dubitabit.*] Cùm tactum medium congenitum habere ſuperiùs dixiſſet, vberioris explicationis gratia aliam nunc mouet quæſtionem, videlicet, num tactus medium aliquod externum habeat. Nam, cùm inter duo corpora (intellige ſolida, quæ alias partes depreſſas, alias eminentes habeant) ſemper interiectus ſit aer, vel aqua: vt patet, cùm ſe in aqua contingunt, vbi inter illa nonnihil humiditatis perpetuò deprehenditur; quod ſimiliter accidit in aere, eſto, id in hoc elemento minus ſit conſpicuum: videbitur omninò aſſerendum, quoties aliquod eiuſmodi corpus tactu ſentimus interuenire, ſemper medium aerem, vel aquam, proindeque ſenſui tactus hæc corpora, tanquam externa media, ad ſenſionem obeundam deputata eſſe.

Cõmune eſt omnibus ſenſibus, per externum mediũ obiecta percipere.

f *Vtrum igitur.*] Aliam profert quæſtionem: num ſenſus omnes per externum medium in ſua obiecta ferantur: an potius guſtus, & tactus per internum duntaxat: reliqui per externum. Reſpondetque, omnibus ſenſibus commune eſſe, per externum medium ſua obiecta percipere, etiam guſtatui, & tactui: dum corpora ſolida guſtamus, & tangimus, cùm inter illa, vt paulò antè dictũ fuit, ſemper aqua, aerve maneant medium. Verùm hoc reliqui tres ſenſus à guſtu, & tactu diſſident, quòd in illis medium externum mouetur ab obiecto, medium verò mutatum potentiam afficit: in his autem propter rei percipiendæ coniunctionem, & breuitatem interſtitij, medium, & potentia ſimul moueri cenſentur. Quod clypei exemplo oſtenditur. Si quis enim per clypeum percutitur, non dicimus, clypeum ab haſta, ipſum verò à clypeo percuti, ſed vnà cum clypeo plagam accipere. Adde, quod guſtatus, & tactus non niſi ex accidente medium externum ſortiuntur, cùm videlicet corpora nequeunt ſe immediatè contingere: reliqui verò ſenſus per ſe, ac ratione obiectorum externum medium efflagitant.

g *Omnia verò autem.*] Tactus medium, obiectum, & ſenſorium accuratiùs explicat.

Digitized by Google

plicat. Ac primùm docet, carnem, non organum, ſed medium tactus eſſe, ſicuti aer viſus, & auditus. Quod probat, quia ſenſibile impoſitum ſenſui non ſentitur: ſi enim album oculos tangat, aut ſonus aeri congenito, vel odor odorandi ſenſorio adhibeatur, non fit ſenſio: ac tactile carni admotum percipitur. Deinde, obiectum tactus, ait, eſſe tactilium corporum differentias, hoc eſt calidum, frigidum, ſiccum, humidum, quas vocat differentias, quòd elementa, prout alterandi vim habent, ijs inter ſe conſtituantur, ac differant, vt in libris de ortu, & interitu expoſuimus.

Carnē eſſe mediū tactus.

h *Sentire namque.*] Quale ſit tangendi organum, oſtendit, aiens, eſſe poteſtate id, quod tangibile actu eſt; ſiquidem id, quod ſentit à ſenſili pati oportet: quod autem patitur, in potentia tale eſt, quale id, à quo patitur. Quoniam igitur potiſſimum tactus obiectum eſt calidum, frigidum, ſiccum, humidum, eius ſenſorium ita erit affectum, vt hiſce qualitatibus immutari queat. Eſt verò hoc inter tactum, & reliquos ſenſus diſcrimen, quòd aliorum organa expertia ſunt qualitatum, quas ſentiunt, vt humor cryſtallinus colorum, mamillares proceſſus odorum, aliaque ſimiliter: at inſtrumentum tactus, cùm ſit corpus ex primarum qualitatum commiſtione conſtans, neceſſariò primas qualitates, quæ tactus obiectum ſunt, in ſe actu cohibet quamquam eas in mediocritate obtinere debeat, vt extrema, atque exceſſus aptè dignoſcat: ſiquidem mediocre extremorum iudex eſt.

Mediocre iudex extremorū.

i *Præterea, vt viſus.*] Quemadmodum in alijs ſenſibus duplex ſenſile conſtituit; vnum verè, proprieque ſenſile, veluti habitum: alterum, vt priuationem: ſic in tactu rem ſeſe habere ait: ita vt, ſicut viſus rei viſilis, & inuiſilis eſt, ſic & tactus circa tactile, atque intactile verſetur. Intactile verò nuncupat tum id, quod tractabiles qualitates admodum remiſſas obtinet; tum quod eaſdem nimium exuperantes habet, ita vt ſenſorium labefactent.

QVÆSTIO I.

Quodnam ſit tactus Organum, quod medium.

ARTICVLVS I.

Diuerſæ Philoſophorum ſententiæ de organo tactus; & quænam earum amplectanda ſint.

VBinam tangendi inſtrumentum reſideat, magna eſt inter Philoſophos diſcrepantia. Themiſtius in ſua paraphraſi capit. 39. & 40. & Simplicius, tex. 116. ponunt tactum in corde, adducti verbis Ariſtotelis in libro de ſenſu, & ſenſili, capite ſecundo, & de ſenectute cap. 2. & de partibus animalium lib. 2. capite 10. vbi Philoſophus vide-
A tur cor ſedem tactus, & guſtus facere. Auerroes autem in paraphraſi de ſenſu & 2 Colliget, capite 8. & 19. & 2. de partibus animalium, capite 1. & 8. aſſerit, carnem ſenſiterium tactus eſſe, idemque ſtatuit Philoponus ad tex. 124. & Aphrodiſæus libro 2. de Anima, cap. de contactu, quem ob id Themiſtius loco citato reprehendit.

1. opinio.

Galenus verò libro primo, de vſu
B partium, capit. 16. & 18. & lib. quinto, cap. 9. & libro duodecimo, cap. 2. & lib. 2. de temperamentis. Auerroes com. 18. Fernelius in lib. de animæ facult. cap. 6. Veſalius lib 6. capit. 17. M. Albertus hoc lib. tract. 3. cap. 31. & 34. Conciliator different. 42. Thuriſanus lib 2. Techni, com. 15. & lib. 3. com. 54. D. Thomas hoc loco lect. 32. Aegidius text. 108. dub. 2. & Scotus quæſtione ſecunda, Iandunus quæſt. 29. aiunt, organum tactus eſſe neruum.

2. opinio.

Vtrique

Vtrique harum duarum opinionum adſtipulari viſus eſt Ariſtoteles tùm libro primo, de hiſt. anim. cap. 4. & lib. 2. de partibus animal. cap. 1. & 5. vbi tangendi vim in carne ſitam eſſe docuit; tum proximo ſuperiori capite, text. 109. vbi carnem medium, organum verò neruum conſtituit. Quæ loca perpendens Auerroes, & tunc in hac poſteriorem ſententiam inclinans cenſuit, Ariſtotelem, cum libros de animalibus ſcriberet, nondum compertum habuiſſe, latere ſub caruncula neruos, quod cùm poſteà cognouiſſet, in his libris, quos poſteà edidit, ſententiam mutaſſe.

1. aſſertio.

Nos igitur propoſitam controuerſiam aliquot aſſertionibus explicemus. Prima ſit. Organum tactus non eſt in ſolo corde, nec in vno aliquo membro corporis dũtaxat. Hæc eſt Philoſophorum communis. Probaturque ex eo, quia non ſolo corde, nec vno aliquo tãtùm membro tangimus, vt teſtatur experientia. Atque ita fieri oportuit. Nam cùm hic ſenſus ad tuendam animalis vitam, & noxia declinanda peculiariter datus ſit à natura; ſiquidem ad eum ſpectat, percipere læſionem, qua primarum qualitatum temperamentum, quod maximè vitam continet, diſſoluitur; neceſſum fuit, non addici eum, aut limitari alicui certæ parti corporis. Quod verò Ariſtoteles eum in corde poſuiſſe viſus eſt: id eatenus pro verò haberi poteſt, quatenus tactus, (quod ſuo modo de guſtu dicendum eſt) ſicuti ad vitam eſt neceſſarius; ita cordi, qui eſt vitæ fons, vti ſenſus maximè vitalis, ac reliquorum fundamentum, priuatim reſpondet, & vnà cum eo perit. Si quis autem dicat, nihil aliud voluiſſe Ariſtotelem, quam tactum eſſe in corde, vt in radice, quia inde propagantur nerui, per quos influunt ſpiritus ad actum ſentiendi. Iam ea Philoſophi ſententia in primo de ortu, & interitu confutata à nobis fuit, vbi cum ſchola Medicorum, tum alijs argumentis, tũ anatomicis obſeruationibus probauimus, neruos, & vnà cum eis animales ſpiritus à cerebro, non à corde deriuari. Præterquam, quod eo modo etiam alij ſenſus dicerentur eſſe in corde.

Neruos à cerebro deriuari.

2. aſſertio. Tactus organũ nec ſola caro, nec ſolus neruus dici debet.

Secunda aſſertio. Organum tactus neque eſt ſola caro, neque ſolus neruus. Hanc tuetur Simon Portius lib. de dolore, cap. 10. Theophilus hoc in libro à text. 110 & 112. D. Gregorius Niſſenus lib. 4. Philoſophiæ, capit. 4. videturque Galeni lib. 3. de temperamentis, cap. 9. & lib. 9. de placitis Hippocratis, & Platonis cap. 2. Auicennæ lib. 6. Natur. cap. de tactu. Algazeli lib. 2. tractat. 4. cap. 3. Probaturq. ex eo, quia conſtat, non ſolam carnem, ſed etiam neruum ſentire cùm læditur; ſiue hæc ſumantur coniuncta, vt caro neruoſa, ſiue ſeparata, vt neruus carne exutus, & caro, qualis eſt in receſſu cordis, & iecore. Aduertendum tamen, nomen carnis non accipi à nobis hoc loco preſsè; ſed ita, vt eius nomine etiam cutis, & membrana, aliaque eiuſmodi intelligi velimus. Itaque arbitramur, in qualibet parte corporis, quantumlibet exigua, tactum ineſſe; quamuis oſſa, & quædam aliæ partes ob terreſtrem concretionem, aliamve eiuſmodi ad ſentiendum ineptitudinem, tangendi vi careant. Noſtræ autem aſſertionis veritas ex eo cõuincitur, quia ibi ſenſorium eſt, vbi ſenſio fit: ibi verò fit ſenſio tactus, vbi læſio ſentitur: ſentitur autem in omnibus illis partibus, vt experientia docet.

Quid nomine carnis intelligatur.

Tactum in qualibet parte corporis ineſſe.

Conſtat tamen, maximè vigere tactum in externa cute. Ea namq. primarum qualitatum differentias multò meliùs, quàm alia corporis parte dignoſcimus; quod ſingulari prouidentia factum eſt, at quæ nimietate ſua animal perdere queunt, ea continuò, vbi corpus attigerint, caueri poſſint; ſed ex ipſa cute ea magis ſentit, quę volæ manus inuolucrum exiſtit: vt aduertit Galenus, cap. 10. libri primi, de temperamentis. Curatumq. id etiam à natura fuit, eo quòd manu, vt communi inſtrumento, ad res tangendas, & prehendendas vtimur. Quod ſi quis obijciat, primas in hoc ſenſu videri neruis deferendas; dicendum, diuiſionem continui, quæ do-

Potiſſimũ viget tactus in extrema cute, magis tamen in cute volæ.

Manus cõmune organum.

Obiectio.

Dilutio.

doloꝛem incutit, magis ſentire neruos, quia duriores, denſioresq. ſunt: cutem verò acutiori ſenſu pollere ad qualitatum oppoſitiones diſtinguendas: quia neruus à temperie declinat ad frigidum, ac ſiccum; non ita cutis, quæ exactiorem mediocritatem obtinuit.

Explicantur loca Ariſt. circa organũ tactus.

Quod verò ad Ariſtotelem attinet, qui tactum vel in ſolo neruo, vel in ſola carne ſtatuiſſe videtur, dicendum in primis, antecedẽti capite, vbi tangendi inſtrumentum à carne remouet, nihil ea de re abſolutè definiiſſe., ſed more tantùm dialectico diſputaſſe. Ad illius verò argumenta reſpondendum, non ob eam tantùm rationem à nobis tactum etiam in carne conſtitui, quòd rem carni admotam illicò ſentiamus, ſed ob cauſas paulò antè explicatas. Item; non omnem ſenſum requirere medium externum; poſſeq. carnem obiectum ſibi impoſitum ſentire; ſi non ea parte, qua obiectum proximè attingit, ſaltem alia nonnihil ab ea diſtante. Qua de re inferiùs plura. Iam verò ea loca, quibus Ariſtoteles carni tangendi vim aſcribit; ita accipienda ſunt, vt eam carni ineſſe putet, non tamen ſoli.

ARTICVLVS II.

De medio tactus.

SEd adhuc de medio tactus pauca dicenda. Quæri autem poteſt vel de interno, vel externo medio. Porrò, nec requiri, nec dari internum medium tactus, paulò ante decreuimus, cùm aſſeruimus, tàm carnem, quàm neruum illius inſtrumentum eſſe: licet caro nõ organum tantùm, ſed aliquo modo medium internum dici poſſit, reſpectu nerui, quatenus hic illius interuentu ab obiecto alteratur, moueturque.

Opinio Auerrois, non poſſe quidquam agere in tactũ niſi medio aliquo corpore interiecto.

Circa externum putat Auerroes hoc loco neceſſarium id eſſe, contendens, non poſſe quicquam agere in tactum, quin inter agens, & animal interiectum ſit aliud corpus, vt videtur Ariſtoteles text. 113. & 114. docuiſſe. Quòd ſi Auerroi opponas, dum aer, & aqua immediatè animal attingunt; proximè in ipſum agere; atq; adeò non ſemper dari externum medium. Occurrit, aerem, & aquam, cùm ſint loca naturalia animantium, in ſua natiua diſpoſitione minimè in illa agere, aut ab ijs ſentiri. Verùm, ſi aer, & aqua extra natiuum ſtatum alterentur, & qualitates in tactum agentes ſortiantur calida, & frigida corpuſcula in ſeſe admittendo; tunc animal ea corpuſcula ſentire, quæ tamen immediatè in ipſum agant, ſed per aquam, aerem ve interiectum.

Reijcitur hac opinio.

Hæc tamen ſententia probanda non eſt, cùm nequaquam ſit negandum, elementa, etiam in naturali ſtatu, agere in animantium corpora; ſiquidem per exceſſum primarũ qualitatum ea ſuperant, & à vincente tam in naturali loco, quàm extra illum, poteſt dari actio. Alioqui neq; ipſa elementa, dum proprijs continentur ſedibus, in vicina mutuò agerent. Cuius oppoſitum, præterquam quòd ex ſe patet, demonſtratum à nobis alibi fuit. Itaque aſſerendum, poſſe aliquod externum corpus, vt aerem, & aquam immediatè agere in ſenſorium tactus; neque tactum, quod ſimiliter de guſtu pronunciandum eſt, requirere medium externum.

Corpora mollia poſſe ſe immediatè tangere.

Addendum prætereà cum Sancto Thoma, & Thienenſi ad tex. 114. cum Caietano, capit. 10. Alberto M. tractatu 3. capit. 32. Nipho, & alijs, poſſe corpora mollia ſeſe immediatè tangere. Vtrum verò dura poſſint, controuerſiam eſſe. Namque prędicti Auctores arbitrantur, non poſſe dura corpora in aere, & aqua ita applicari, vt neque aer, neque aqua media ſint.

Corpora dura an poſſint.

Cuius oppoſitum defendunt Marcellus lib. 2. de Anima, capit. 91. Conciliator different. 42. Auicenna 6. Metaphyſicæ capit. 3. Thuriſanus 3. Techni, com. 54. Apollinaris 2. de Anima quæſt. 31. articul. 1. Garbius in ſum. libro 1. tract. 5 quæſt. 24. Scotus 2. de Anima, quæſt. 3. Quæ dubitatio ita explicanda eſt, vt dicamus, corpora dura, quæ alias partes cauas, alias eminentes habent, nõ poſ-

ſe:

ſe ita iungi, vt in medio non ſit aliud corpus, alioqui daretur in partibus depreſſis vacuum; ea verò, quæ omninò complanata, ac læuia ſunt, vt vitrea, haud dubiè poſſe; cùm nulla ratio contrarium perſuadeat. Quare, cùm Ariſtoteles proximo capite aſſeruit, perpetuò interijci aerem, vel aquam, dum in locis horum elementorum ſeſe duo corpora contingunt; id vel quærendo, non autem aſſeuerando dixit, vt quibuſdam videtur, vel de corporibus inæqualium ſuperficierum interpretandus eſt. Si quis autem obijciat, etiam cùm ſuperficies inæquales ſunt, non videri ſemper intercipi aerem in loco aeris; quia alioqui ſequeretur, aerem interceptum ſuſtinere ingentem molem ferream ſubiecto lapidi incumbentem: quia item concedendum foret, cùm tormēta bellica turrim deijciunt, totum illum impetum impingi turri interuentu aeris interiecti, quod non videtur fieri poſſe; cùm aer corpus ſit adeò tenue, ac molle. Occurrendum erit, cùm aliquæ partes talium corporum ſeſe immediatè tangunt, eas ſufficere ad ſuſtinendum pondus impoſitum, & earum interuētu poſſe imprimi impulſum turri, ſi non totum; partem tamen: ſimulque partem aliam eiuſdem impulſus (loquimur autem de parte extenſiua) immitti aeris interuentu; qui, etſi corpus molle, & tenue ſit, tamen loci anguſtijs intercluſus neceſſariò externum impetum recipit, eumque refundit in vicinum corpus. Sed addimus prætereà, poſſe dari euentum, quo duo corpora omninò complanata, nempe duæ tabulæ, ita iungantur, vt inter eas maneat aer ſuſtentans ſuperiorem tabulam; nimirum ſi ſuperior inferiori ſecundum omnes partes ſimul copuletur, vt lib. 4. Phyſicorum oſtendimus. Sed nihil mirum, accidere id tunc, cùm aliter res ſe habere nequeat, alioqui ſi tunc aer totus cederet, nihilque eius in medio relinqueretur, oporteret totum aerem deſinere ſimul eſſe in quauis parte tabularum per primum non eſſe, quod A eſt impoſſibile, vt loco citato diſſeruimus.

Poſſe quæ læuia ſunt, & plana: non verò, quæ ſunt aſpera, & inæqualia.

Obiectio.

Dilutio.

QVÆSTIO II.

Sitne vnus tactus, an plures.

B

ARTICVLVS I.

VARIAE PHILOSOPHANTIVM opiniones.

SVnt qui plures, ſunt qui vnum tantummodò eſſe tactum opinentur. Plures eſſe inquiunt Themiſtius cap. 39. Auerroes, & Aegidius comm. 108. Iandunus quæſt. 27. Apollinaris quæſt. 40. Marcellus C 3. de anima quæſt. 38. Auicenna lib. 6. Natural. quæſt. part. 2. capit. de tactu, M. Albert. 2. de anima tractat. 3. Videturque hæc ſententia concludi poſſe eo argumento, quo Ariſtoteles proximò capit. text. 107. ad id comprobandum vſus fuit, videlicet, vnus ſenſus circa vnam duntaxat contrarietatem verſatur; ſed tactus non circa vnam tantùm, ſed circa plures cōtrarietates ſeſe exercet: quandoquidem D percipit calidum, & frigidum: ſiccum, & humidum: aſperum, & terſum: durum, & molle: graue, & leue: aliaque eiuſmodi: non igitur tactus vnus eſt, ſed multiplex. Poteſtque corroborari eius argumenti vis; quia diuerſæ contrarietates primæ, cuiuſmodi ſunt cōtrarietates calidi, & frigidi, humidi, & ſicci, ad vnum genus redigi nequeūt; vna verò ſpecie potētia vnius generis ſubiectum E expoſcit. Accedit, quòd dolor, & voluptas, quæ ex appulſu tactiliū qualitatum percipi ſolent, pertinent ad tactum: dolere autem, & delectari videntur alterius potentiæ ſpecie diſtinctæ ab ea, qua ipſæ tactiles qualitates ſentiuntur.

Pluriū tactuum aſſertores.

Eorū argumenta.

Atenim ij, qui hanc partem ſequuntur, in plures abiere ſententias. Quidam tot numerant tactus, quot contra-

Diſſenſio inter eos, qui plures tactus conſtituunt.

contrarietates. vt Themiſtius,& Auicenna; non tamen hi, quot contrarietates ſint, explicant. Videtur autem Auicenna vnum ſenſum, ad quem dolor ex vulnere; alium, ad quem titillatio ſpectet, conſtituere. Alij duos tantùm ponunt, vt Aegidius vnum calidi, & frigidi; alterum ſicci, & humidi. Commentator verò 2. Colliget, c. 13. ponit tactum titillationis; prætereà tactum ſtomachi, qui quidem eſt fames, & ſitis. E Recentioribus etiam Cardanus lib. 13. de ſubtilitate quattuor tactus diſtinguit: vnum primarum quattuor qualitatum; alterum grauis, & leuis; tertium voluptatis, & doloris; quartum titillationis. At Caietanus hoc loco, etſi magis inclinet in partem, quę plures tactus facit, arbitratur, nihil certi in hac diſputatione affirmari poſſe, ꝙ potentia ex actibus, actus ex obiectis diſtinguantur; formalis verò ratio tactilium obiectorum explorata non eſt, quia neq; certa eſt formalis ratio, in qua duæ primę cōtrarietates calidi, & humidi, frigidi, & ſicci conueniant. Quare cùm de ipſo diſtinctionis principio non conſtet, perperam quidquam ea de re definiri.

ARTICVLVS II.

Concluditur, vnum tantùm ſpecie tactum eſſe. Diluuntur rationes exiſtimantium, plures eſſe.

Confirmatio huius ſententiæ. Nihilominus placet nobis ſententia, quam Attici Interpretes, Simplicius, Plutarchus, & Philoponus, &, vt videtur, Alexander ſecuti ſunt; videlicet, vnum tantùm eſſe ſpecie tactum: quam etiam Fernelius li. 5. ſuæ Phyſiologiæ, cap. 7 amplexus eſt: eandemque probabilem iudicat D. Thomas prima parte quæſt. 78. artic. 3. Poteſt autem ea hunc in modum ſuaderi. Senſus, vt conſtat ex ijs, quæ docuimus in q. de diſtinctione potentiarum, dicitur vnus ſpecie ab obiecto: ſi obiectum habeat vnam ſpecie rationem formalem: hanc verò obtinet, ſi rationem immutandi organi ſpecie vnam ſibi vendicet; at-

A qui ita ſe habet obiectum tactus. Igitur tactus eſt vnus ſecundum ſpeciem. Minor oſtenditur, quia qualitates tangibiles, quæ tactus obiectum ſunt, habent modum vnum organi immutandi, non ſolùm, quia non exigunt medium remotum, per quod ſpecies traijciant: id enim etiam guſtui commune eſt: ſed quatenus in eo conueniunt, quòd immutant complexionem primarum qualitatum, quibus animal conſtat. Vnde tactus ſenſus temperamenti dicitur. Nec refert, quòd, præter quattuor primas qualitates, aliæ quoq; ſub tactum recidant, quarum nō eſt temperamentum, ſaltē proximè, immutare. Enimverò vnitas rationis in immutando organo tactus nō niſi ſecundum primas qualitates æſtimari debet: cùm debeat: cùm hæ præcipuum tactus obiectum ſint, reliquæ verò ſecundaria ratione ad eum pertineant. Hinc collige, obiectum tactus, licet materialiter ſpectatum non vnum ſit, ſed multiplex, & non vnam tantùm, ſed plures contrarietates in ſe cohibeat: formaliter tamen, ſiue, prout tactile eſt, vnum eſſe, petita vnitate ab eo immutandi organi modo, quem explicuimus. Vnde, cùm potentiarum diſtinctio ab obiectis ſecundum rationem formalem conſideratis ſumenda ſit, vt diximus, ratum manet, tangendi facultatem vnam eſſe, non plures.

Qualitates tangibiles habent vnū modū immutādi tactum. **Tactus dicitur ſēſus temperamenti.**

B

C

Obiectum tactus formaliter vnum.

D

Ita patet, quid reſpondendum ſit ad argumēta, quæ ex parte multiplicium contrarietatum, circa quas verſatur tactus, oſtendere nitebantur, non poſſe illum eſſe ſpecie vnū. Explicare tamen adhuc oportet, quid exiſtimandum ſit de dolore, & voluptate, fame, & ſiti & titillatione, quæ videntur etiam ad tactum pertinere, & arguere in illo diſtinctionem ſpeciei: cùm ſint actus adeò inter ſe diuerſi, & diſcrepantes.

E

Dolor, & voluptas an ad tactum pertineant. Aduerte, in dolore, & voluptate corporis (de his .n. in præſenti agitur) duo ſpectari poſſe: nimirū actus ipſos dolendi, oblectandive: & obiecta horum actuū. Eſt autem obiectū, & cauſa illius doloris, mutatio notabilis facta circa primas qualitates,

vt cùm manus aduritur; vel diuiſio A continui, vt cùm quis vulneratur. Vnde Galenus 12. Methodi c. 7. ita ſcripſit; Naturalis notitia nos docet vitium id corporis, ex quo ſit dolor tuū, aut continuitatis ſolutionem oportere eſſe, aut alterationem aliquam.

Quę ſit doloris, & voluptatis cauſa.

Quamuis de hac re non parum ſit inter Auctores diſſidij, dum alij arbitrantur, cauſam doloris ex tactu prouenientis eſſe diſſolutionem temperamenti duntaxat, alij ſolam diuiſio- B nem continui; alij vtrumuis, quod nobis placet. Obiectum autem, & cauſa prædicta voluptatis eſt appulſus qualitatum maximè conuenientium, & attractio ſubſilientium ſpirituum, atque aliarum ſubtilium partium leniter ablandientium.

Qua rōne dolor, & voluptas pertineāt ad tactū, qua verò ad appetitum ſenſitiuum.

Igitur in primis inficiandum non eſt, hæc obiecta non ſolùm pertinere ad appetitum ſenſitiuum, ſed ſimul etiam ad tactum, diuerſa tamen C conſideratione. Nam primæ qualitates tactu percipiuntur, tanquam eius ſenſibile proprium, vt planum eſt. Ab eodemque percipitur diuiſio continui, & illapſus ille ſpirituū, alijque motus locales corporum tangentium, non tamen vt ſenſibilia propria tactus, ſed communia. Pertinent verò omnia hæc ad tactum, quatenus tangibilia ſunt, ſicque eius actum terminant, qui neque dolor D eſt, neque voluptas. Ad appetitum verò ſenſitiuum ſpectant ſub ratione boni & mali præſentis, ſecundùm actum proprium doloris & voluptatis. Sicut enim appetitui ſenſitiuo propriè conuenit ferri in bonum & malum ſenſibile; ita & circa ipſum delectari, & dolere. Quod non competit ſenſui, cuius non eſt tendere in bonum, vel malum, qua talia ſunt. Itaque, cùm quis manum vrit, perci- E pit tactus illam caloris intemperiē, vt eſt quid tangibile; ſimulque appetitus concupiſcibilis de læſione illa, prout quoddam naturæ malum eſt, dolet, proponente ſibi id priùs phantaſia ſub ratione noxij, & mali.

Quę in titillatione reperiantur.

Hæc de dolore & voluptate. Nunc de titillatione. In hac duo inueniuntur; horror quidam, quo refugimus A attrectationem, & nonnulla voluptas, ac delinitio, quæ accidit in quibuſdam corporibus partibus acerrimi ſenſus; vbi arteriæ multæ ſuis ſinibus hiant, vt ſub axillis, & plantis; ad has enim, dum ſcalptione magis rareſcunt, ſolent accurrere ſpiritus, & copia prurientis materiæ, quæ ſuo attactu voluptatem excitant. Ex his duobus horror, ſeu fuga attrectationis, ſi ſumatur pro ſubtractione B corporis, eſt motus localis, vt patet; ſi pro interno actu, eſt operatio ſenſitiui appetitus repudiantis. Voluptas autem illa ſimiliter pertinet ad appetitum ſenſitiuum, ob eam rationem, quam paulò antè attulimus. At perceptio motus localis, quò ſpiritus & vis prurientis materiæ confluit, refertur ad tactum, vt eius ſenſibile commune.

Titillatio qua ex parte pertineat ad tactū. De titillatione Ariſtot. 1 Problem ſect. 3. & 3. de Part. animal. c. 19.

De fame & ſiti, & qua rōne ſpectēt ad tactum.

Quod attinet ad famem & ſitim, C de quibus in primo de Ortu & Interitu, ex profeſſo diſſeruimus: tria per earum quamlibet potiſſimùm importantur; nimirum, per famem diuulſio facta, præſertim in ventriculo; & dolor ex ea ortus, itemque appetitio calidi, & ſicci. Per ſitim verò intemperies ex nimia ariditate, in faucibus, & ventriculo, & dolor, qui ſimiliter ex illa intemperie naſcitur; & appetitio frigidi & humi- D di. Si ergo de dolore & appetitione agamus, liquet, iam pertinere hęc ad appetitum ſenſitiuum. Si de diuulſione, quæ eſt motus localis, patet, etiam ſpectare ad tactum, vt ſenſibile commune. Si de intemperie, pertinere quoque ad eundem, ſed vt ſenſibile proprium.

Colligitur nō cōgruè ab aliquibus multiplicari ſpecies tact.

His ita conſtitutis facilè erit, intelligere, quo pacto ea, quæ ab Auctoribus, quos ſuprà retulimus, af- E feruntur ad multiplicandas ſpecies tactus, re vera ad eas multiplicandas non ſufficiant. Nam dolor & voluptas corporis, & actiones appetendi, vel repudiandi, ſunt actus appetitus ſenſitiui. Ea verò tactilia, ex quibus hæc cauſantur, ſiue in quæ, vt explicatum fuit, tendunt; vel ſunt ſenſibilia propria tactus, continenturque ſub quattuor qua-

litatibus

litatibus primis, quas omnes oſtendimus in modo mouendi ſubire vnam rationem ſpecificam in ordine ad facultatem tangendi. Vel ſunt ſenſibilia communia, à quibus diſtinctio potentiæ ſumẽda non eſt, vt iam antè commonuimus.

QVÆSTIO III.

Vtrum ſenſibile poſitum ſupra ſenſum ſentiatur.

ARTICVLVS I.

Affirmatiuæ partis argumenta.

Pro viſu. PArs affirmatiua huiuſce controuerſiæ videtur palàm conuinci. Primùm, quia quod ad aſpectum attinet, vapor, ſiue humor in oculo intra corneam, & cryſtalloidem concretus, cernitur; & cum digito oculus comprimitur, in tenebris fulgor quidam interiùs apparet, vt ipſi experimur, aſſeritque Ariſtoteles in libro de Senſu & ſenſili, cap. 2. Ac non modò lumen externum, ſed id etiam, quod pupillę affunditur, contuemur. *Pro auditu.* Præterea, auditus ſonitum, qui in aere congenito fit, perſentiſcit; *Pro odoratu.* odoratus ſubſtantiam fumidam, vel ſaltem odorem ab ipſa exilientem, & *Pro guſtu.* proceſſus mamillares ſubeũtem percipit; *Pro tactu.* & ij, quibus lingua bilioſo humore infecta eſt, non ob aliam cauſam cibum dulcem amarum æſtimant; niſi quia ipſum guſtatus inſtrumentum bilem ſibi inſitam guſtat, eaque ab aliorum ſaporum dignotione impeditur. Et eadem pars carnis, & nerui, quæ præciditur, aut pungitur, ſentit.

Rurſus pro tactu, & guſtu. Sed adhuc, quòd ſaltem tactus & guſtus obiectum ſibi impoſitum percipiant, hunc in modum videtur concludi. Ideò reliqua ſenſibilia non niſi ex aliquantulo interuallo cognoſcuntur; quia non niſi interuentu ſpecierum à ſenſibus percipi queũt; ſpecies autem immediatè iniectæ potentijs, cum ſint nimium craſſæ, non ſunt idoneæ ad ſenſionem adminiſtrandam: atqui tactus & guſtus non ſentiunt per ſpecies. Non eſt igitur, cur obiecta ſibi cohærentia non dignoſcant. Minor probatur; quia ſi tactus per ſpecies ſentiret, ſequeretur, manum, verbi gratia, ſentire aerem eiuſdem temperamenti, hoc eſt, æquè calidum, aut frigidum, ac ipſa eſt; cùm tamen inter Philoſophos conſtet, non niſi exuperantias qualitatum à nobis percipi. *Non niſi exuperantias qualitatum ſentiri.* Conſecutio oſtenditur, quia nulla ratio eſt, cur manus obiectum æquè calidum non ſentiat, niſi quia non poteſt ab æquè calido alterari; at ſi per ſpeciem caloris ſentiret, cùm hanc à minus calido recipere queat, dandum foret, poſſe æquè calidum ſentire. Præterea idem in guſtu probatur, quia ſi per ſpeciem guſtaret lingua, experiretur acrorem, & acerbitatem, nihil eiuſmodi in ſe realiter perpeſſa; quod non ita eſt; quin potiùs ſaporem acrem propria inciſione, ſalſum abſterſione, acerbum corrugatione ſentit; vt Plato in Timæo, & Galenus libro 4. de Simplic. medic. facult. docuere. Accedit, quòd ſi ſenſio guſtandi & tangendi fieret per ſpecies, poſſent hi ſenſus guſtabilia & tangibilia abſentia percipere; cùm nihil impediat, quo minus ea ex aliqua diſtantia ſui ſpecies in ſenſoria mittant.

ARTICVLVS II.

Exponuntur diuerſa in propoſita quæſtione Philoſophorum placita, & communis ſententia defenditur.

Opinio Scoti. IN hac controuerſia non parum inter ſe Auctores diſſentiunt. Nam Scotus hoc libro, quæſtione 4. ait; Si res ad exactam normam reuocetur, effatum illud Ariſtotelis aientis, ſenſibile poſitum ſupra ſenſum non ſentiri, verùm quidem eſſe, ſi intelligatur

tur de aſpectu comparato ad corpora opaca; hæc enim ſupra oculum conſtituta videri nequeunt, cùm egeant luce intermedia ad traijciendam ſpeciem. Quòd ſi vel de reliquis ſenſibus agamus, vel de ipſo viſu collocato ad corpora translucida actu illuſtrata; falſum eſſe. Nec Ariſtotelem aliud voluiſſe, quàm ſenſibilia ſupra ſenſum collocata, prout eum actione reali immutant, non ſentiri: tameiſi percipiantur, qua ratione eundem notionaliter afficiunt, ſuam illi imaginem inurendo.

Alexădri, & quorũ dam Medicorum.

Alexander verò, teſte Auerroe hoc loco, & Medicorum nonnulli, opinantur, tres duntaxat ſenſus, viſum, auditum, & odoratum, interiecto medio inter obiectum & inſtrumentum, egere.

Cõmunis ſententia.

At Commentator, D. Thomas, vterque Caietanus hoc loco, Iandunus, q. 29. Iauellus, quæſt. 50. Apollinaris q. 34. Ferrarienſis, quæſt. 19. M. Albertus 2. part. Sum. de Homine, quæſtio. de Tactu. Aegidius tum hoc loco, tum libro 2. Hexameron, capit. 32. & plerique alij affirmant, de omnibus ſenſibus verum eſſe, nullum ex eis percipere ſibi impoſitum obiectum. Quod probant teſtimonio Ariſtotelis, qui id hoc in libro, c. 6. text. 75. & capit. 8. tex. 98. abſolutè, ac ſine vlla præſcriptione docuit. Nec interpretatio Scoti ad aures Ariſtotelis eſt: cùm is non aſſeruerit, ſenſibile impoſitum ſenſui hoc aut illo modo ſumptum non ſentiri, ſed neutiquam ſentiri, ideoque medio aliquo opus eſſe.

Fundamẽtum ſentẽtiæ communis.

Præcipua verò ratio, qua prædicti Auctores ſententiam ſuam confirmant, eſt ea, quam articulo ſuperiori perſtrinximus; videlicet, quia vt obiectum percipi queat, exigitur accommodatio quædam ſeu proportio inter ſpeciem obiecti, & potentiam: hæc autem proportio non cernitur inter ſpeciem ab obiecto immediatè productam, & inter potentiam. Eſt enim ſpecies, cùm primum ab obiecto exilit, admodum craſſa & concreta: eamq. concretionem paulatim in medio deponit; vt experimento conſtat in ſpecie viſili, quæ propterea ijs, qui imbecilla acie ſunt, quò longius producitur, eò minus habilis efficitur, quia paulatim attenuatur; cum illi ad cernendum craſſiorem imaginem requirant.

Reſpõſio ad argumenta cõtrariæ partis.

Quoniam igitur hæc ſententia in Peripatetica ſchola communis eſt; argumentis, quibus eam in primo articulo oppugnauimus, ſatisfaciamus. Ad primum dicimus; Si quis humor intra oculum cõcreſcat, eum, qui cryſtalloidem occuparit, non cerni, ſed ab ea aliquantulum remotum. Ad ſecundum; Fulgorem illum, qui noctu conſpicitur, cùm oculus atteritur, diffundi quidem vſque ad humorem cryſtallinum; cùm viſio non niſi illuſtrato medio fiat; non tamen videri ſecundùm eam partem, quæ in organo inſidet, ſed ſecundùm partem diſtantem, quod ſimiliter dicendum eſt de quacunque alia luce, quæ ad ipſum videndi ſenſorium protenditur. Ad aliud de auditu reſpondemus, Bombum illum non excitari in organo, ſed in cauitate aliqua prope tympanum exiſtente. Id verò, quod ad olfactum pertinet, diſſoluet, qui dixerit; Si quando odor ſecundùm eſſe reale ad proceſſus mamillares perueniat, non percipi ſecundùm eam partem ſuæ extenſionis, quæ eſt in organo, vel ipſum proximè attingit, ſed ſecundùm partem adiunctam: quod ſimiliter dicendum eſt de biliato humore linguam imbuente. Non enim is guſtatu percipitur ſecundùm eam partem, quæ attingit neruos, in quibus guſtandi organum præcipuè reſidet; ſed ſecundùm aliam ab eo diſtantem. Eodemque modo reſponderi ſolet ad id, quod de tactu obijcitur. Nimirum ſenſorium tactus ſentire plagam acceptam, non quaſi percipiat ipſum ſenſibile ſecundùm partem, quæ ipſum proximè attingit, ſed ſecundùm remotam.

ARTICVLVS III.

Diſſoluuntur argumenta pertinentia ad tactum & guſtum: & alia quædam opinio proponitur.

SVperſunt adhuc argumenta ad tactum, & guſtum ſpectantia, quibus nonnulli Medicorum demonſtratum ab ſe putant, percipi ſenſibile ſupra hos ſenſus collocatum. Ad primum conceſſa maiori propoſitione, neganda eſt minor; omnes enim ſenſus, vt alibi cum D. Thoma 1. par. quæſt. 78. art. 3. alijſque Auctoribus ſtatuimus, ſpeciem requirunt, tanquam principium ad cognitionem neceſſarium. Ad probationem verò minoris dicendum, vt potentia ſenſitiua, etiam exterior percipiat obiectum, non ſufficere, conſignatam eſſe illius ſpeciem. Accidit enim non rarò, dari ſpeciem, & tamen non procedere actionem; vt, cùm duo in eadem ab obiecto diſtantia conſtituti ſunt, & eorum alter, quia perſpicaci aſpectu, obiectum videt; alter, quia imbecillo, non videt. Tunc enim vterque ſpeciem recipit, etſi vnus tantùm viſionem edat. Idemque contingit, cùm quis rebus alijs ita cogitatione intentus eſt, vt propterea ſonum, quem alij eodem in loco ſentiunt, ipſe non percipiat. Sic ergo: licèt, cùm calidum minùs calido appropinquat, ſui ſpeciem ſenſorio inurat, haud proptereà neceſſe eſt, vt id à potentia ſenſitiua percipiatur; quia ad talem perceptionem præter ſpeciem requiritur etiam, vt ipſi organo calidum imprimatur; quod non imprimitur, niſi calidum quod agit, intenſius ſit eo, quod patitur, vt in libris de Ortu & Interitu ex profeſſo oſtendimus.

Etiam guſtus & tactus ad ſenſionem requirunt ſpecies.

Ad ſecundum dicendum ſimiliter, guſtum non percipere ſaporem, niſi quem actu vnà cum ſpecie recipit; eſto, vnaquæque ſenſiterij portio eam partem extenſiuam ſaporis, quæ ipſi proximè reſpondet, non A ſentiat, vt ſuperiùs diximus. Ad tertium, quid reſpondendum ſit, conſtat; cùm enim guſtus & tactus non ſentiant, niſi quod re ipſa in ſe recipiunt, nihil niſi ſibi præſens dignoſcent.

Hunc in modum ſe habet explicatio rationum, quibus probari conſueuit, guſtum & tactum percipere obiecta ſibi impoſita. Nobis tamen adducta in vtramque partem argu- B menta, & eorum ſolutionem expendentibus, veriſimilior videtur ſententia, quæ ſaltem guſtum & tactum à pronunciato illo excepit: tùm, quia fictitium videtur, cùm admoto igne organum aduritur, tactum non percipere diſſolutionem temperamenti, quæ fit in eademmet parte, in qua torquetur, atque adeò nullam partem organi ſentire ſuam propriam diſſolutionem, ſed alte- C rius; ſimiliterque linguam non percipere amarorem, qui ſibi inſidet. Quod rurſus à veritate alienum eſſe hoc argumento videtur: Calefiat inſtrumentum tactus vniformiter difformiter. Hoc poſito, ſi nulla pars organi ſentiens percipit diſſolutionem temperamenti, quæ ſibi immediatè reſpondet, cùm qualibet pars magis minùsve, quàm alia incaleſcat, (ea eſt enim lex formæ, D quæ vniformiter difformiter per ſubiectum diffunditur) ſequitur, tactum in alia parte organi plus, in alia minùs ſentire, vt planum eſt, cùm læſio in omnibus partibus inæqualis ſit, vt ponimus. Item, cùm nulla pars propriam, ſed alterius offenſionem percipiat, ſequitur, debere tactum, vbi plus eſt caloris, minùs percipere: vbi minùs, plus: ſiquidem vbi plus eſt caloris, non ſentit, E niſi calorem partis vicinæ, ſimiliterque, vbi eſt minùs. At hoc concedere, ſanè abſurdum videtur.

Veriſimilius eſt, guſtum & tactū excipi à cōmuni illo pronunciato.

Non probamus tamen opinionem eorum, qui contendunt, poſſe guſtum, vel tactum abſque ſimilitudine obiectum ſenſibile dignoſcere. Namque ex naturæ inſtituto, atque ordine, inter cognitionem ſenſitiuam, & rem cognitam media

Olet enim ipſe tanquam aliquid paſſus. g Quid aliud eſt olfacere quidem, præter id ipſum aliquid inquam pati? at enim olfacere quidem ſentire eſt, aer autem paſſus citò ſenſibilis fit.

CAPITIS DVODECIMI EXPLANATIO.

Senſus recipere rerum imagines, nõ res ipſas.

HOc a *autẽ.*] Explicatis ſigillatim externis ſẽſibus colligit Ariſtoteles hoc capite quædam ijs communia. Primum eſt, ſenſus recipere formas ſine materia, id eſt, imagines rerum, non res ipſas. Quod ſigilli ſimilitudine oſtendit; cera enim figuram imaginemve aurei ſigilli recipit, non ipſam ſigilli materiam, in qua imago eſt. His non obſtat, quod tactus & guſtus, vt ex ſuperius dictis conſtat, non typos duntaxat tactilium, & guſtatilium qualitatum, ſed qualitates quoque ipſas in ſe recipiant. Non enim mens Ariſtotelis fuit, id negare; ſed aſſerere, vt potentiæ ſenſitiuæ externæ functiones ſuas obeant, nõ oportere vniuerſim qualitates ſenſibiles recipi in organo: oportere tamen ſenſibilia ſui imagines organis imprimere, eaſque ad eiuſmodi functiones proximè eliciendas concurrere: quidquid ſit de rebus ipſis, quæ eiuſmodi ſpecierum interuentu ſub ſenſus cadunt. Eſt tamen de huius loci interpretatione non parum diſſidij inter Philoponum, Simplicium, Themiſtium, & Auerroem. Qua de re lege Theophilum ad tex. 121.

b *Inſtrumentum autem.*] Omnibus ſenſibus commune eſſe, ait, vt primum cuiuſque organum dicatur eſſe id, in quo ſenſus reſidet. Vocat autem primum organum, partem illam ſimilarem, in qua immediatè recipitur facultas ſenſitiua. Namque vt 2. de Partib. animal. c. 1. docet, licèt pars corporis, qua ſenſio perficitur, ſit quidpiam diſſimilare, vt manus, vel oculus: tamen pars illa, in qua primò, & proximè potentia actuſque ſentiendi inhærent, ſimilaris eſt, vt neruus, humor cryſtallinus, aliæque eiuſmodi, atque has partes appellat hîc primum ſenſorium.

Cõſenſus inter potentiam, & instrumẽtum.

c *Atque ſunt.*] Explicat conſenſionem inter potentiam, & inſtrumentum, atque hæc ſubiecto idem eſſe, ratione differre: quaſi dicat, vt candor, & lac ſubiecto idem ſunt: quia candor lacti inhæret: & tamen definitione inter ſe diſtinguuntur: ita potentiam & organum eſſe idem ſubiecto; quia potentia inſidet organo: differre tamen natura & definitione: ſiquidem potentia eſt forma accidentaria inhærens corpori: organum verò eſt ſubſtantia qualitate affecta.

Quæſtio. Reſpõſio.

d *Patet autem.*] Duo quædam problemata diſſoluit. Alterum eſt, cur excellens ſenſibile, vt præfulgida lux, aut vehemens ſonus, facultatem lædit. Reſpondet, cauſam eſſe, quia potentiæ exigunt temperiem quandam in ſubiecto, ac velut harmoniam, vt ſuis muneribus probè fungantur. Quare, vt in cithara alijſque muſicæ inſtrumentis, ſi motu perturbato & acriori, quàm par eſt, quatiantur, fidium temperies diſſoluitur, nec harmonia ſibi conſtat; ita vehemens ſenſibile organi temperiem euertit, qua amiſſa, nequeunt ſenſus functiones ſuas conuenienter adminiſtrare. Alterum problema eſt, cur plantæ non ſentiant, cùm animatæ ſint, & tactilibus qualitatibus, ſicuti animantes, affici ſoleant: quandoquidem calent, & frigeſcunt. Reſpondet; quia carent ea primarum qualitatum temperie, ac ratione, quæ ſenſiterijs neceſſaria eſt. Inde enim fit, vt nec ſentientem facultatem obtineant; nec organa idonea ad ſentiendi munus, & ad vſum formarum abſque materia.

Quæſtio. Reſpõſio.

Nũ aliqd ſẽſu cares ab obiectis ſenſuum patiatur.

e *Dubitabit.*] Quia dixerat, plantas recipere in ſe tactiles qualitates, nec tamen ſenſu pollere. Accepta inde occaſione in controuerſiam adducit, num aliquid expers ſenſus à ſenſuum obiectis, vt à ſono, vel ab odore patiatur. Argumentatur pro parte negatiua. Primùm, quia cùm odoratus, verbi

gratia,& odorabile ſint relata, nec odorabile, niſi reſpectu odoratus, nec odoratus niſi odorabilis comparatione dicatur, non videtur poſſe quicquam, præter odoratum, odore affici. Secundò quia ipſa ſenſibilia, vt lumen, & tenebræ ſuo modo, idemque ſonus, & alia id genus, non agunt in corpora ſenſu carentia, niſi ex accidente; vt ſonus non per ſe terram concutit, aut arborem ſcindit: ſed quia cum vehementi aeris commotione iunctus eſt. Quare ſenſibilia non niſi in id, quod ſentire poteſt, & quatenus ſenſu præditum eſt, agere videntur.

f *At enim.*] Pro parte affirmatiua, quæ vera eſt, hûc in modum diſſerit: Tangibiles qualitates, ſapores, cæteraque ſenſibilia habent vim agendi, etiam in res inanimatas: non eſt igitur, cur negemus, poſſe eas agere, eiſque paſſionem inferre. Quamuis non ſit negandum, quædam ex ijs, vt odorem, & ſonum, non diffundi indiſcriminatim per omnia corpora, ſed per ea, quæ carent terminis, & non manent, id eſt, per humida fluidaque; videlicet, per aerem, & aquam, vt conſtat ex ijs, quæ in ſuperioribus diſputata ſunt. Argumenta autem, quæ pro negatiua parte propoſitæ dubitationis adducta fuere, paruo negotio diluuntur. Ad primum reſpondendum erit, ſi odorabile & odoratus ſumatur, quatenus odorabile dicitur id, quod eſt odoratu cognoſcibile: & odoratus facultas, quæ poteſt rem odorabilem cognoſcere: tum odorabile ad ſolam odorandi potentiam, ſimiliterque odorandi potentiam ad odorabile tantùm referri: ſi autem odorabile accipiatur, prout dicitur id, cuius odor alicubi recipi poteſt, tunc odorabile non referri tantùm ad potentiam; ſed etiam ad medium, quo odor à re odorifera reſiliens excipitur. Ad ſecundum, licèt ſonus non effringat arborem, niſi ob vehementem aeris agitationem, qua vehitur, tamen eundem ſonum per aerem re ipſa etiam diffundi.

g *Quid aliud.*] Contra id, quod antè definierat, etiam aerem odorem recipere, ita obijcit: Odorari eſt odorem recipere: atqui intermedium corpus reijcit in ſe odorem: igitur odoratur, atque adeò ſentit. Huic obiectioni occurrit: Odorari eſſe ſubiectum ita pati, vt odorem ſentiat, quod aeri non competit.

QVÆSTIO VNICA.

Vtrumne ſenſus ab excellenti ſenſibili lædatur, an non.

ARTICVLVS I.

Diſputatur primò pro parte negatiua: ſed aſtruitur affirmatiua pars quæſtionis.

1. Argum. QVòd negatiua propoſitæ quæſtionis pars vera ſit, hiſce argumentis videtur oſtendi: Potentiæ omnes natiua propenſione ad obiecta ſua inclinantur, non minùs, quàm ad operationes, quibus in ea feruntur; ſed nihil inclinatur ad id, à quo læditur, cùm omnia propriã appetant incolumitatem: igitur ſenſus

A nec ab excellenti, nec ab vllo alio ſuo obiecto lædi poteſt. Secundò; Eiuſdem eſt lædere, & corrumpere; cùm læſio ad corruptionẽ ducat; ſed nihil corrumpitur, niſi à contrario, vt docuit Ariſt. lib. de Longit. & breuit. vitæ, cap. 1. Igitur ſenſus non niſi à contrario læditur: atqui ſenſibus, ſicuti & reliquis potentijs naturalibus, nihil eſt cõtrarium: nihil eſt ergo quod ſenſui læſionẽ afferre queat. 2. Argum.

B Tertiò; Obiecta agunt in ſenſus per ſuas ſpecies: ſed hæ nullam realem edunt actionẽ, qua vel organi temperiem immutent, vel ſenſum labefactent. Nõ poſſunt igitur ſenſui nocere. Probatur minor; quia imagines habent eſſe imperfectum & diminutum, cùm à natura rerum, quas repræſentant, degenerent. Vnde earum eſſe à Philoſophis non ſimpliciter reale di- 3. Argum.

dicitur, ſed notionale, quaſi medium A inter eſſe reale, & rationis. Quò fit, vt ſpecies caloris non videatur poſſe calorem gignere; præſertim, cùm ipſa deterioris notæ ſit, quàm calor. Similiterq. ſeſe habent reliquæ imagines comparatione rerum, quas potentijs exhibent.

4. Argum.

Quartò; Intellectus, quò res, in quarum contemplationem incumbit, nobiliores ſunt, eò maiorem capit voluptatem; & illuſtrium obiectorum perceptione B non modò non læditur, ſed ad alia cognoſcenda magis acuitur, & expeditur. Vnde à cauſis ad effecta, & à ſubſtantijs ad accidentia progreditur; ſed quoad hoc eadem eſt ratio in intellectu, ac ſenſu. Igitur ſenſus nullam ab eximio ſenſili percipit læſionem.

Concluſio affirmatiua.

Verùm, quòd excellentia ſenſibilia ſenſus lædant, & interdum omninò labefactent, docuit Ariſtoteles C ſuperiori capite, text. 123. & rurſus cap. 2. lib. 13. text. 141. D. Thom. in diſputatis, quæſt. de Anima, artic. 8. Galenus lib. 10. de Vſu partium, alijque Auctores; idemque experientia conſtat. Nam cùm apta organi compoſitio, ſine qua fieri nequit, vt ſenſus vigeant, aut proprijs defungantur muneribus, non ſolùm in figura congruenti, & idonea; ſed etiam in quadam primarum qualitatum ſym- D metria & moderatione conſiſtat: hęc autem excedentium ſenſibilium vi, ac vehementi immutatione penitùs, aut ex parte deſtruatur; conſequens fit, vt ſenſibilia ipſam quoque potentiam in organo reſidentem, vel aliquantulum vitient, atque à perfecta ſua operatione impediant.

Simile.

Quod ſimilitudine fidium ab Ariſtotele adducta ediſſerit Themiſtius hoc in libro, cap. 42. ſuæ paraphraſis in hunc E modum: Conſtat, inquit, exuperantiam ſenſilis perniciem afferre ſenſorio. Nam ſi vis maior ingruat, quàm vt ſuſtineri à ſenſu poſſit, neceſſarium eſt, eius partis interitum ſequi; quia temperamentum & ratio ſoluitur, deſuiturque. Nihil enim aliud temperamentum eſt, quàm menſurata quædam & modificata medietas. Omne verò moderatum ab immoderato diſſoluitur; vt modulatio in fidibus, atque cantu, ſi chordæ vocesque aut validiùs obgraueſcant, aut impenſiùs exibriſſent, quam intentionis, & concentus ratio poſtulat, protinus diſſidere incipit, mox & conſpiratio tota confunditur. Hæc ille.

ARTICVLVS II.

Particulatim explicatur, quo pacto ſinguli ſenſus ab excellenti ſenſibili lædantur, ſoluunturq; argumenta initio propoſita.

QVo autem pacto ſinguli ſenſus ab excellenti ſenſibili oblædantur, facilè intelligi poteſt. In primis enim lux, quæ ſuopte ingenio caloris parens eſt, ſi nimia ſit, multum caloris oculo imprimit; atque ita organi temperiem immutat; tum prętereà ejuſdem caloris vi partes materiæ diſgregat, ac viam aperit, qua forás exiliant ſpiritus vitales, ſine quorum ope adminiſtrari viſio nequit. Sic autem interdum ad cæcitatem vſq; peruenitur.

Ex Galen.

Cuius rei illuſtria refert exempla Galenus, lib. 10. de Vſu partium. Quod vehementi, inquit, ſplendore oculi noſtri offendantur, docuerunt id quidem milites Xenophontis, qui per multam niuem iter facientes, vehementer læſi oculis fuerunt. Experti ſunt etiam id illi, qui ex obſcuriſſimo carcere in ſplendidiſſimam domum calce illitam, & læuigatam à Dionyſio Tyranno repentè ducti, ſubitò occæcabantur, minimè repentinum illum occurſum ſplendidę lucis ferentes.

Pictores vt oculorum offenſionẽ declinent.

Quaremeritò ſane pictores, cùm pingunt in corijs albis, à quibus viſus offenditur, colores fuſcos, ac cæruleos opponunt, in quos ſubinde intuentes recreant, atque reficiunt oculos. Similiter ophthalmia laborantes offendit lux, & redarguit; qui tamen fuſca & cærulea ſine dolore intuentur. Iam verò, ſi Solem ipſum, explicatis & inconniuentibus oculis intueri velis,

velis, illós celeriter perdes; vti contigit multis, qui per eclipſim Solis, fixis oculis ipſum cùm intuerentur, noſſe affectum eius cupientes, prorſus ſunt occæcati. Hæc ex Galeno. Addit quoque M. Albertus tract. 4. cap. 9. etiam tenebras ſuo modo aſpectui officere, quatenus in tenebris ob luminis, & caloris abſentiam ſpiritus in intima ſeſe abdunt; ac nimia frigiditas partes oculi cogit, conſtipatque, ita vt aliquando recuperari aſpectus nequeant.

Vt alij ſenſus ab obiectis lædantur.

Quod ad reliquos ſenſus attinet, nocet auditui ingens ſonus ob vehementem aeris commotionem, qua vehitur. Vnde teſte Plinio lib. 6. Natur. hiſt. cap. 29. Nilus vbi ex altiſſimis montibus præcipitat, fragore accolas ſurdos reddit. Olfactui etiam, teſte Ariſtotele lib. 2. huius operis, cap 9 text. 99. nocent odores admodum graues, ob excedentem calorem fumidæ exhalationis, qua interdum vſque ad proceſſus mamillares deuehuntur. Denique, tactum & guſtatum lædunt tactilia & guſtatilia, propter caloris & frigoris, aliarumque eiuſmodi qualitatum exuperantiam. At enim, quemadmodum excedentia ſenſibilia ſenſibus offenſionem inducunt, ita eoſdem mediocria oblectant; vt color herbaceus viſum: attemperatæ voces, & innumerum compoſitæ, auditum: atque ita in ceteris res ſeſe habet.

A Nunc argumenta initio propoſita diluamus.

Sol. a arg.

Ad primum, conceſſa maiori propoſitione, reſpondendum eſt ad minorem, nihil naturaliter inclinari in id, à quo per ſe læditur; obiecta verò ſenſuum non lædere ſenſus per ſe, ſed ex accidente, cùm ad exuperantiam deficiunt, organumque lædunt. 2 Ad ſecundum, conceſſa item maiori, dicendum eſt, potentias ſenſitiuas non habere contrarium: B nec etiam per ſe corrumpi, ſed ſoluta organi temperie: hanc autem euerti exceſſu, qui mediocritati, in qua temperies conſiſtit, aduerſatur. 3 Ad tertium variè ſolet reſponderi. Sunt qui putent, etiam ſpecies ſenſibilium lædere per ſe, pro gignẽdo qualitatem, quæ organum diſſoluat; quia, quamuis diminutum & imperfectum eſſe obtineant; tamen, vt ſunt inſtrumenta obiectorum, à C quibus emittuntur, eam vim ſortiri queunt. Hęc tamen ſententia, vt alibi oſtẽdimus, minus probabilis eſt. Igitur alij, quorũ amplectimur opinionem, aiunt: ſpecies non per ſe, ſed ratione aliarum qualitatum, quæ ipſas comitantur, & ab obiecto vnà traijciuntur, eiuſmodi effectus edere. 4 Ad vltimum dicendum eſt, non lædi intellectus illuſtrium rerum cognitione: quia non eſt potentia inhærens D organo corporeo, cuius temperies ingruentium qualitatum exceſſu euerti poſſit.

LIBRI SECVNDI FINIS.

IN

IN TERTIVM LIBRVM ARISTOTELIS DE ANIMA.

PROOEMIVM.

POſtquam Ariſtoteles primo libro Animæ naturam ex veterum placitis, non tam, quid ſentiendum, quàm, quid non ſentiendum eſſet, explicans, indagauit: Et in ſecundo collectam, atque inuentam Animæ definitionem propoſuit, deq; eius potentijs, & functionibus multa ſubtiliter, & accuratè diſſeruit: nunc cetera, quæ ad ſuſceptæ materiæ abſolutionem pertinent, non minori diligentia & ſtudio perſequitur hoc libro, qui in quattuor partes diſtribuitur. In prima, quæ uno capite abſoluitur, agit de numero ſenſuum externorum, de quibus libro ſuperiori ſigillatim diſputauerat. In ſecunda, duobus capitibus contenta, exhibet tractationem de internis ſenſibus. In tertia diſſerit de intellectu, à quarto uſque ad octauum caput. In quarta, à capite nono uſque ad finem libri, principium progreſſionis animantium pertractat. Eſt tamen de huius libri exordio non parua inter Expoſitores diſſenſio. Namque Auerroes, M. Albertus, Aegidius, & Caietanus tria priora capita ad ſecundum librum pertinere uolunt; atque hunc à quarto capite inchoari. Verùm, noſtram diſtributionem, quam præferunt Græca exemplaria, quæque nunc vulgò recepta eſt, ſequuntur Philoponus, Themiſtius, Simplicius, Boetius, Diuus Thomas, Theophilus, Argyropilus, & alij.

Diſtributio huius lib. in partes quattuor.

Diſſidium de exordio tertij lib.

ARISTOTELIS DE ANIMA, LIBER TERTIVS.

CAPVT I.

Tex.128. SEnſum a autem nullum alium eſſe præter hos quinque;
Viſum, inquam, auditum, odoratum, guſtum, & ta-
ctum; ex hiſce profectò, quæ nunc deinceps dicemus,
credere quiſpiam poteſt. b Nam ſi nunc ſenſum om-
nis eius habemus, c cuius ſenſus eſt tactus, omnes nam-
que rei tangibilis, ut eſt tangibilis, affectus nobis ſunt
ſenſibiles tactu; nullius itaque tactus, uel guſtus, uel olfactus, uel audi-
tus, uel uiſus deeſſe nobis uidetur: d Præterea, ſi ſenſus nobis deficiat
aliquis, & inſtrumentum neceſſe eſt illius nobis deeſſe. Præterea e om-
Tex.129. *nis ſenſus per medium ſentit, ut patuit. Medium autem aut coniunctum,*
aut ſeiunctum, externumque eſſe neceſſe eſt. At nos habemus vtrum-
que, & id, inquam, quod eſt coniunctum, quo quidem tangentes ſentimus
ſenſibilia tactu, & id etiam, per quod eminùs non tangentes ſentiamus:
id uerò duplex eſt ſpatium ſimplex; aer, inquam, & aqua. Res autem
ita ſeſe habere uidetur, ut, ſi ſenſibilia plura diuerſa genere per unum mé-
dium ſentiantur, neceſſarium ſit, eum, qui ſenſus inſtrumentum habet
tale, ſenſitiuum illorum eſſe, vt, ſi ex aere ſenſus ſit inſtrumentum, &
aer ſit medium in colore ſentiendo, ac ſono. Quòd ſi unum idemque per
plura media ſentiantur, ut color per aerem, atque aquam, (hæc enim
utraque perſpicua ſunt) is, qui alterum tantùm habet ipſorum, ſentiet;
Tex.130. *nimirum id, quod per utrumque ſentire poteſt. f Nam ex hiſce duobus*
ſimplicibus tantùm inſtrumenta ſunt ſenſus, ex aere, atque aqua. Etenim
pupilla ex aqua, auditus ex aere, odoratus ex horum altero conſtat. Ignis
aut nullius eſt inſtrumenti, aut communis omnium eſt: quippe, cùm ſine
caliditate nihil ſit ſenſitiuum. Terra etiam, aut nullius eſt inſtrumenti,
aut in tactu maximè, commiſta. Quocirca reſtat, nullum ſenſus inſtru-
Tex.131. *mentum eſſe, præter aerem, atque aquam. Hæc autem nonnulla nunc*
animalium habent. g Ab iis igitur animalium, quæ ſunt perfecta, non
imperfecta, nec membris capta, omnes ſenſus habentur. Etenim & tal-
Tex.132. *pa ſub cute oculos habere uidetur. Atque ſi nullum aliud corpus eſt præ-*
tereà, quæ percipimus eſſe, nec ullus alius affectus præter alios, qui corpo-
ribus hiſce competunt, quæ ſunt hic, nullus profectò deficit ſenſus.

h *At uerò neque ſenſus inſtrumentum quicquam proprium ſenſibilium communium eſſe poteſt, motus, inquam, quietis, figuræ, magnitudinis, numeri unius, quæ unoquoque ſenſu ſentimus, non per accidens. Omnia enim hæc ſanè motu ſentimus. Etenim magnitudo motu ſentitur. Quare & figura quidem, cum figura quædam magnitudo ſit, & id, quod quieſcit, ex eo, quia non mouetur. Et numerus continui negatione, & ſenſibilibus proprijs: unuſquiſque namque ſenſus nimirum unum ſentit. Quare patet, fieri non poſſe, ut communium cuiuſque ſit proprius ſenſus. Si enim eſſet, perinde tunc fieret, atque nunc dulce ſentimus. Quod quidem propterea fit, quòd utrorumque ſenſum habemus, quò cum concurrunt, agnoſcimus.* Tex. 133.
Tex. 134.
i *Quod ſi ita non eſſet, nullo modo profectò niſi per accidens ſentiremus, quo pacto filium ſentimus Cleonis, non enim Cleonis filium, ſed album ſentimus: huic autem accidit, ut filius ſit Cleonis. A: communium habemus iam ſenſum communem, non per accidens ſanè. Nullus igitur ipſorum ſenſus eſt proprius: nullo enim ſentiremus modo: niſi eo, quo diximus, filium uidere Cleonis.* K *Propria autem ſenſibilia ſenſus ipſi per accidens alter alterius ſentiunt, non hoc ſanè, quo ipſi ſunt, ſed quo unus, cum ſimul in eodem ſenſus efficitur, ceu bilem amaram eſſe, ac flauam. Non enim ad alterum pertinet, unum ambo hæc eſſe dicere. Quapropter & errat, & ſi ſit quippiam flauum.* l *Quæri autem poteſt, cuiuſnam gratia plures ſenſus, ſed non unum tantum habemus. At ut minus ipſa, quæ ſequuntur, atque communia lateant, ut motus, & magnitudo, & numerus. Nam ſi eſſet ſolus uiſus, qui quidem eſt & coloris, magis laterent, ac idem eſſe omnia uiderentur, propterea quòd color, & magnitudo ſimul ſe ſequuntur, & comitantur. Nunc autem cum in alio quoque ſenſibili ipſa communia ſint, fit inde perſpicuum, unumquodque illorum aliquid aliud eſſe, atque diuerſum.* Tex. 135.

CAPITIS PRIMI EXPLANATIO.

S*Enſum a autem.*] Quoniam vis ſentiendi non omnib. animantibus ex æquo ineſt, vt experientia conſtat, docetq. Ariſt. c 1. lib. 12. de Hiſt. anim. & c. 8. lib. 9 eiuſdem operis; ne quis ob hanc ſentiendi varietatem indefinitum eſſe crederet ſenſuum numerum: probat hoc capite, quinque tantùm eſſe externos ſenſus: neq; dari aliam externam facultatem, qua propria, & communia ſenſibilia dijudicentur. Eſt autem inter Expoſitores diſſidium, cur Ariſtoteles hunc librum à numero ſenſuum inchoarit. Veriſimile eſt, id propterea feciſſe, vt ad diſputationem de internis potentijs gradum faceret, quod præſtat, oſtendens, abſolutam iam eſſe conſiderationem externorum ſenſuum, cùm nullus alius ſit, præter quinque à ſe priùs traditos. Probat ergo inſtitutum hoc ferè modo: Perfectis animantibus, cuiuſmodi ſunt homines, quibus non ſolùm ea, quæ ad vitam agendam, ſed ad benè agendam, & conſeruandam obſeruiunt, natura tribuit; non inſunt plures ſenſus, quam quinque; nimirum, viſus, auditus, odoratus, guſtus, tactus. Non igitur ſenſus externi plures numero ſunt. Atque hæc eſt præcipua ratio, & fundamentum Ariſtotelis hoc loco, vt Auerroes, Philoponus, & Simplicius annotarunt. Eandem concluſionem & argumentum inuenies apud eundem Ariſtotelem lib. 4. de Hiſt. anim. cap. 8.

Cur hic liber à numero ſenſuum externorum initiũ ſumat.

Eos quinque eſſe, quomodo probetur.

b Nam

b *Nam ſi nunc.*] Antecedens propoſiti ſyllogiſmi, videlicet, ineſſe homini omnes ſenſus, probat ex obiectis, ex inſtumentis, ex medijs. Ex obiectis; quia homines omnia ſenſibilia percipiunt: Ex inſtrumentis; quia nullum eis deeſt organum ad functiones ſenſuum obeundas. Ex medijs, quia omnia media eis obſeruiunt ad ſenſibilium traiectionem.

Ineſſe homini omnes ſẽſus.

c *Cuius ſenſus eſt.*] Percipi à nobis omnia, quæ ſub ſenſus cadunt, probat ex eo, quia ſi tactu omnes tangibilium qualitatum differentias, quæ latiſſimè patent, diſcernimus: idem quoque de reliquorum ſenſuum obiectis affirmandum erit.

Mutua cõiũctio inter ſenſũ, & ſenſorium.

d *Præterea ſi ſenſus.*] Antequam probet, venire nobis in vſum omnia media, docet, fieri non poſſe, vt ſenſum aliquem habeamus, cuius nobis ſenſorium deſit. Reſpondent enim hæc ſibi mutuò, ita vt ſenſus abſque inſtrumento proprio munia adminiſtrare non poſſint: & inſtrumenta abſque potentijs ſuperflua ſint, atque adeò abſque illis non dentur: quandoquidem non niſi gratia operationis ſunt; docente etiam Ariſtotele, capite vltimo, lib. 4. Meteor. & cap. 1. lib. 1. de partibus anim. & cap. 3. lib. 1. Politic. & cap. 2. & libri 3. de generatione anim. alijsq; in locis.

Nullũ homini deeſſe medium ad functiones ſenſuum.

e *Omnis ſenſus.*] Probat, nullum nobis medium deeſſe. Nam medium aut internum eſt, aut externum; nos verò vtroq; ad ſentiendum vtimur, vt ex ſuperiori libro conſtat. Deinde explicat ſympathiam, & connexionem, quæ inter medium formaliter, ſeu quaſi formaliter ſumptum, & ipſum ſenſum intercedit; atque, ſi medium formaliter vnum ſit, etiam ſenſum, qui eo vtitur, vnum formaliter eſſe exiſtimandum: eſto; materialiter plura ſint, quo pacto viſus vnus eſt, licet ſpecies viſibiles per aerem, & aquam trajciantur: habent enim hæc duo elementa vnam formalem rationem, ſecundum quam imagines viſiles tranſmittunt, nempe diaphaneitatem: quam tamen rationem non habet aer, quatenus ſpecies colorum, & ſpecies odorum deuehit. Quo fit, vt, licet vnum medium materialiter ſit, nihilominus ad duos ſenſus pertineat. Vbi aduertas, obſcuritatem huic loco peperiſſe, quòd Ariſtoteles nunc de ſenſorijs loquitur, nunc de medijs, videlicet ob cognationem inter medij, & ſenſorij naturam.

Vni ſenſui reſpondet vnum medium formaliter.

Ex elemẽtis præcipuè: aqua & aer ſenſuũ inſtrumenta cõponunt.

f *Nam ex hiſce.*] Propoſitum confirmat ex parte organorum. Nam omnia ſentiendi inſtrumenta ex duobus elementis conſtant, aere, & aqua, quatenus hæc ſunt magis apta ad patiendum ab obiectis, quod organi ratio maximè requirit. Ignis autem, cùm vehementer actiuus ſit, minùs ad id obtinet commoditatis, quamuis ratione caloris, ſine quo nulla operatio ſenſuum dari poteſt, in quolibet ſenſorio requiratur: terra etiam quia nimis concreta, craſſaque eſt, aut in nullo organo viget, excellitve: aut in ſolo tactu. Cùm igitur tota hæc varietas compoſitionis, quæ organis competit, cernatur in inſtrumentis ſenſuum humanorum, planum fit, nullum ſenſum defectu organi homini deeſſe.

Perfectis animantibus ineſſe omniũ ſenſuum organa.

g. *Ab ijs igitur.*] Concludit, omnia organa ſenſuum ineſſe non omnibus, ſed perfectis animalibus, & quæ mutila non ſunt. Quòd ſi quis obijciat, talpam eſſe animal perfectum, & tamen carere viſu: reſpondet, & ſi talpa viſu careat; habere tamen inchoationem quandam oculorum: quaſi dicat, intendiſſe primò naturam viſum ei tribuere: ſed non tribuiſſe, quòd in ſubterraneis latebris viuenti aſpectus minimè conueniret. Alij volunt, non ſuppoſuiſſe Ariſtotelem, talpam eſſe perfectum animal, ſed potiùs imperfectum, fuiſſeque argumentatum ab eo, cui minus ineſſe videtur, quaſi diceret: ſi talpa, quæ animal eſt inferioris notæ, aſpectum habet, vt ipſa oculorum effigies, licet obſcura, indicat: multò maiori iure viſum, ceteroſque ſenſus perfecta animantia obtinebunt. Quid tamen de viſu talpæ pronunciandum ſit, in quæſtione diſquiremus.

h *At verò neque.*] Diceret quiſpiam, præter quinque ſenſus dari alium, qui

circa

Circa communia ſenſibilia, tanquam circa ſenſibile ſibi proprium, verſetur. Id refellit hunc in modum. Nullum ſenſibile proprium alicuius ſenſus poteſt in alium ſenſum per ſe cadere: atqui omne ſenſibile commune cadit per ſe in alios ſenſus: Ergo nullum poteſt eſſe proprium alicuius. Minorem probat, quia ſenſibilia communia agunt in alios quinque ſenſus, atque adeò per ſe ab illis ſentiuntur, quandoquidem id ſentitur per ſe, quod afficit potentiam. Hoc indicat illis verbis, motu ſentimus, id eſt, quæ dum potentiam mouent, ſiue immutant, dignoſcimus. Deinde, quòd prædicta ſenſibilia communia immutent potentias, probat: nam magnitudo mouet aſpectum, atque adeò & figura, quæ eſt illius terminus, nec ab ea realiter diſtinguitur: parique modo res ſe habet in ceteris.

Non dari ſextũ ſenſum circa ſenſibilia cõmunia.

i *Quod ſi ita non eſſet.*] Idem probat ratione, quæ in ſuperiorem penè recidit. Si ſenſibile commune ab aliquo vno ſenſu per ſe cognoſceretur, non poſſet ab alijs ſentiri, niſi per accidens: ſed non ita eſt: Ergo ſenſibile commune non pertinet per ſe ad aliquem vnum ſenſum: maior patet, quia ſenſibile proprium vnius ſenſus cognoſcitur ab alio per accidens, vt dulce ab aſpectu, non quòd dulce moueat potentiam videndi, ſed quia ex accidente coniunctum eſt candido, quod per ſe viſum mouet. Quòd ſi ſenſibile commune non ita ſentitur, vtique percipietur alio modo, nempe eo, quo Cleonis filius percipitur: Qui non ideò dicitur ſentiri per accidens, quia ſentitur per ſe ab alio ſenſu: ſed quia eſt ſubiectum, in quo eſt id, quod per ſe ſentitur. Minorem probat, quia ſenſibile commune per ſe mouet potentias ſentiendi, & ab ijs per ſe dignoſcitur.

K *Propria autem ſenſibilia.*] Docet, cùm, exempli gratia, video pomum candidum, quod ſimul dulce eſt, & bilem flauam, quæ eſt amara: ad quam facultatem per ſe ſpectet iudicare, album eſſe dulce, & flauum eſſe amarum, atque, non pertinere ad viſum ſecundum ſe, ſed vt alteri potentiæ ſubeſt, id eſt, ad ſenſum communem, qui vnà cum exterioribus ſentit, & obiectum vnius copulat obiecto alterius, verbi gratia, album dulci. De hac re in progreſſu plenius.

Cõmunis ſenſus iudicat de obiectis ſenſuũ ſingulorum.

l *Quæri autem poteſt.*] Quæſtionem excitat, cur plures externi ſenſus à natura conditi ſint. Reſpondet, quia ſi vnus tantùm ſenſus foret, ſaltem ſenſibilia communia non diſtinguerentur à ceteris. Etenim ſi eodem ſenſu colorem, & tactiles qualitates, & odores, & magnitudines perciperemus: iam ſenſibilia communia non pertinerent ad plures, ſed ad vnum tantummodo ſenſum, atque adeò ſaltem hac ex parte non relinqueretur inter propria, & communia ſenſibilia diſcrimen.

QVÆSTIO VNICA.

Sintne quinque ſenſus externi, an non.

ARTICVLVS I.

Videri pauciores: videri plures eſſe.

Primum arg. quòd ſenſus pauciores ſint.

Svbijciemus primùm aliquot argumenta ad minuendum numerum ſenſuum: deinde alia ad eundem augendum. Primum ſit. Sufficit vna, eademq. virtus influens è cerebro, quæ in oculis edat actum videndi, in auribus audiẽdi, atq; ita in ceteris organis ceteras functiones, nõ ſecùs atque vna virtus motiua facit ad quatiendas diuerſas chordas muſici inſtrumenti: & idem ſpiritus ad inflandas plures tibias, & concentum, atq; harmoniam exhibendam: idemque Solis influxus ad generandum hic hordeum, illic triticum pro varia materiæ diſpoſitione. Non eſt igitur, cur plures virtutes externæ ſenſitiuæ ob plura munia in diuerſis organis conſtituantur.

A B

Secundum. Ariſtoteles ex inſtrumentis

2. Argum.

mẽtis probauit ſenſuum numerum: ſed vnum tantummodo eſt inſtrumentum omnium ſenſuum externorum, nempe cerebrum: ergo vnus tãtùm eſt externus ſenſus. Probatur minor, quia perceptio ſenſibilium nõ videtur fieri niſi in cerebro, quod in viſione ex eo oſtenditur, quia interdum ſano, & integro oculo impeditur actio videndi propter ſolam obſtructionem nerui optici: certè non niſi, quia tunc non datur tranſitus ſpeciei viſilis ad cerebrum, ſine qua facultas ibi reſidens viſionem edere non poteſt. Quare non videtur actio intuendi fieri, niſi in ipſo cerebro, quod ſimiliter de reliquis externorum ſenſuum muneribus dicendum erit.

3. Argum. Tertium. Vt ſe habet intellectus ad intelligibilia, ita ſenſus ad ſenſibilia: atqui intellectus non multiplicatur ſecundum diuerſas vires reſpectu intelligibilium: ſed vna, eademq. facultas omnia intelligibilia comprehendit; ergo & vnus ſenſus omnia ſenſibilia: quòd ſi non vnus omnia ſimpliciter, ſaltem vnus externus omnia ſenſibilia externa.

4. Argum. Quartum. Tot numero habentur ſenſus, vt aſſeruit Ariſtoteles proximo ſuperiori capite, quot inſunt in animalibus perfectis; atqui in his nõ vniuerſim quinque deprehendũtur: non ergo tot conſtituendi ſunt. Probatur minor, quia multa ſunt perfecta animalia, quæ non omnes habent ſenſus, vt Echini, qui, vt ait Ariſtoteles, lib. 4. de hiſt. animal. cap. 8. non videntur olfacere, talpæ, quæ viſu carent: quod item de balenis videtur dicendum, quæ teſte Plinio

Muſculus balenæ vada prænatans demonſtrat. lib. 9. cap. 62. piſciculis, quos Muſculos vocant, præuijs ducibus, & quaſi oculis vtuntur, alioqui in vada ruẽt. Vnde eſt illud Claudiani lib. 2. in Eutropium.

Sic ruit in rupes amiſſo piſce ſodali
Bellua ſulcandas qui præuius edocet vndas,
Immenſumque pecus paruo moderamine caudæ
Temperat, & tanto coniungit fœdera monſtro.

A In contrariam verò partem, quòd plures ſenſus, quàm quinque conſtitui debeant, hunc in modum oſtenditur. Neceſſariò danda eſt aliqua facultas ſentiens, cui incumbat aduertere ad obiectum, in quod ſinguli ſenſus feruntur; ergo datur alius ſenſus externus præter quinque vulgatos. Antecedens ſuadetur; quia ſæpè oculi, exempli cauſa, rei viſibilis imagine conſignati ſunt: & tamen non B eliciunt viſionem haud ob aliam ſanè cauſam, niſi, quia non aduertimus, quare aliquem oportet dari ſenſum, ad quem aduertendi officium ſpectet. Quod verò hic non ſit ipſa facultas videndi, ex eo oſtenditur: quia actus potentiæ videndi eſt ſola viſio: aduertendi autem miniſterium non eſt viſio, cùm illam naturæ ordine antecedat. Primum arg. quòd ſint plures ſenſus.

2. Argum. Item magnitudo, figura, & alia, C quæ ſenſibilia communia vocantur, non ſunt ſenſibilia per accidens: ſed per ſe, vt proximè docuit Ariſtoteles: ſed diuerſitas ſpecifica obiectorum, quæ per ſe cadunt ſub potẽtias, inducunt illis diſcrimen ſpecificum; igitur cùm magnitudo, v. g. quæ eſt ſenſibile per ſe, plus differat à colore, quàm ſonus, non minus requireẽ aliam potẽtiam diſtinctam, qua percipiatur, atque adeò plures dabun- D tur externi ſenſus, quàm quinque.

ARTICVLVS II.

Re vera nec plures, nec pauciores ſenſus externos eſſe, quam quinque.

Nihilominus de communi tam philoſophantium, quàm nõn philoſophantium voce aſſerendum E eſt, quinque eſſe externos ſenſus, non plures, neque pauciores. Tot conſtituit Ariſtoteles proximo capite; Auctor operis de ſecretiore ſapientia ſecundum Aegyptios, libro 2. capite 9. Plato in Theæteto, D. Damaſc. libro 2. Fid. capite 18. D. Greg. Niſſ. orat. 6. in Cant. D. Ambroſ. in Apoc. cap. 18. D. Aug. lib. de quant. animæ c. 23. D. Greg. in Ezechielem, homil.

homil. decimaſeptima. Diu. Hierony. in Pſal. 141. Origenes homil. 3. in Leuiticum, & homil. 3. in Cant.

Rō Philoponi ex doctrina Platonis.

Porrò hunc numerum conatur ſtabilire Philoponus auctoritate Platonis ex numero corporum ſimplicium. Nā ſi corpora ſimplicia quinq; ſūt, & propterea figuræ ſolidæ quinque, nempe pyramis, cubus: figuræ octo, duodecim, ac viginti laterum: oportet quinque ſenſus eſſe, quibus ea cognoſcantur.

Rō D. Augu. ex quatuor elementis.

Eundem numerum diſtinguit D. Auguſt. lib. 3. de Geneſ. ad literam, cap. 5. ducta à quattuor mundi elementis conſideratione: hunc in modum. Quoniam ſentire non eſt corporis, ſed animæ per corpus, licet acutè diſſeratur, ſecundum diuerſitatem corporeum elementorum ſenſus eſſe corporis diſtributos: anima tamen, cui ſentiendi vis ineſt, cùm corporea non ſit, per ſubtilius corpus agitat vigorem ſentiendi. Inchoat itaque motum in omnibus ſenſibus a ſubtilitate ignis; ſed non in omnibus ad idem peruenit. In viſu enim peruenit repreſſo calore vſque ad eius lucem. In auditu vſque ad liquidiorem aerem calore ignis penetrat. In olfactu autē tranſit aerem purum, peruenit vſque ad humidam exhalationem, vnde craſſior hæc aura ſubſiſtit. In guſtu autem tranſit, & peruenit vſque ad humorem corpulentiorem: quo etiam penetrato, ac traiecto, cùm ad terrenam grauitatem peruenit, tangendi vltimum ſenſum agit. Hæc ex placito D. Auguſtini.

Alia ratio.

Si tamen magis dilucidè, & accommodatè ad ea, quæ in hoc opere pertractata ſunt, loqui velimus: licebit ex quattuor mundi elementis ſenſuum numerum deducere, dicendo, olfactum reſpondere igni propter calorem, & ſiccitatem: (a)uditum aeri propter tympanum: viſum aquæ propter humorem cryſtallinum: tactum, & guſtum terræ, propter craſſitudinem. Sed tam hæc quàm Philophoni, & D. Auguſt. rationes, probabiles tantùm ſunt: ac non tam numerum ſenſuum confirmant, quàm ob analogiam, & ſimi-

A litudinem quandam, alijs corporibus accommodant. Imò nec niſi probabiliter eundem ſuadet tripartita illa ratio Ariſtotelis, quam in contextu expoſuimus, ducta ab obiectis, ab inſtrumentis, à medijs: quā etiam vberiùs enarrant M. Albertus 2. par. ſum. de homine, in tractatu de ſenſibus, & Alenſis 2. par. quæſt. 66. memb. 2.

Probatio D. Tho. Lege etiā D. Th. in 2. d. 2. q. 2. ar. 2. ad 5.

Diu. autem Thomas 1. par. quæſt. B 78. art. 3. minus probans alia argumenta ab organis, & medijs petita, eundem numerum confirmat ex modo, & varietate, qua ſenſus, qui potentia non ſolum actiua, ſed paſſiua etiam eſt, ab obiecto ſenſibili mouetur, hoc ferè pacto; Duplex eſt immutatio, vna naturalis, alia ſpiritualis, ſiue intentionalis.

Dupl. immutatio, naturalis, & ſpiritalis.

Naturalis dicitur, qua forma immutantis recipitur in paſſo ſecundum eſſe natu- C rale, vt calor in re calefacta. Spiritalis vocatur, qua forma immutantis recipitur in paſſo, ſecundum eſſe ſpiritale, hoc eſt, per ſuam imaginem, vt per ſpeciem coloris in pupilla. Igitur ad immutationem cuiuslibet sētus requiritur immutatio ſpiritualis in organo: alioqui nulla dabitur ſenſio. Sed eſt hac in re varietas. Nam vel obiectum intentionaliter tantùm immutat medium, & D organum, & eſt obiectum viſus: aut realiter, & intentionaliter vtrumque, & eſt obiectum tactus, & guſtus; in quibus adhuc eſt diſcrimen. Nam tactus neceſſariò immutatur ſecundum qualitatem, quæ ei propriè obijcitur, vt ſecundum calorem; non ita verò organum guſtus; non enim oportet, vt lingua fiat dulcis, vel amara; eſto, requirat præuiā humectationem, vt percipiatur ſa- E por. Denique aut obiectum immutat medium, aliquamve partem illius realiter, organum verò intentionaliter, pertinetque ad olfactum, modo tamen diſſimili. Nam vel exigit præuiam alterationem, & eſt odor pertinens ad olfactum: vel præuium motum localem, & eſt ſonus ſpectans ad obiectum auditus. Etenim, vt odorabile odorem ſpiret, ſal-

tem ordinariè, requiritur calefactio: & ſonus colliſione quadam fit. Cum igitur tot ſint externi ſenſus, quot ſunt modi, quibus illi à proprio obiectu immutari poſſunt, & hi ſint tantum quinque patet, quinque eſſe externos ſenſus, non plures, paucioreſve. Hæc etiam confirmatio non demonſtratiua, ſed probabilis tantum habetur. Ac duntaxat oſtendit, non dari plures ſenſus per naturam. Non videtur autem negandum, poſſe diuina virtute plures eſſe; Quemadmodum & plura ſenſibilia, quæ diuerſo modo organa immutant.

Alia confirmatio.

Ac ſuperior quidem probatio D. Thomæ ab eius ſectatoribus defenditur. Verùm, vt loquamur conuenienter ijs, quæ ſtatuimus, cùm de ſingulis ſenſibus ageremus, aliquantò diuerſiùs à nobis ea ratio componenda erit. Nam tactus, & guſtatus, vt ſunt craſſiores ceteris ſenſibus, ita videntur per ſe immutari realiter ab ipſamet qualitate, quam ſentiunt: differre tamen, quòd alter immutetur ſecundum qualitatem alteratiuã complexionis, vt ſuperiùs diximus: alter non; eſto, requirat illam antecedentem humectationem. Præthereà obiectum olfactus, & auditus, probabile eſt, aliquando immutare organum, etiam realiter; cùm videlicet ſenſorium exiſtat intra ſpatium, per quod realiter diffunduntur odor, & ſonus. Quibus poſitis, hunc in modum, aſtruendus erit ſenſuum numerus. Vel obiectum ſenſus immutat medium, & organum intẽtionaliter tantùm; pertinetque, ad viſum: vel realiter, & intentionaliter ſimul vtrumque, & tunc pertinet ad tactum, & guſtum; eo tamẽ diſcrimine, quòd obiectum tactus immutat organum per ſe ſecundum qualitatem alteratricem temperamenti: obiectum verò guſtus ſecundum aliam qualitatem. Vel immutat medium, partim realiter, partim intentionaliter, & organum per ſe quidem, ac ſemper intentionaliter; aliquando verò, & quaſi per accidens, etiam realiter, ſpectatque ad olfactum, & ad auditum, eo diſcrimine, quod obiectum auditus immutat ſecundùm qualitatem, quæ requirit ad ſui productionem motum localem; obiectum verò olfactus, ſecundùm qualitatem, quæ depoſcit præuiam alterationem. Si quis autem collectionem hanc ex eo calumnietur, quod ponamus, viſum intentionaliter tantùm immutari ab obiecto, cum lux illum quoque realiter afficiat. Reſpondendum erit, propterea de luce nullam nobis curam fuiſſe, quia ea non tam vt obiectum viſus, quàm vt ratio, qua obiectum percipiatur, communiter ſolet conſiderari: adde, illam cum ſic immutat ſenſum, rationem obiecti minimè ſuſtinere. Patet igitur, externos ſenſu quinque eſſe, nec plures, paucioreſve admitti debere.

Colligitur numerus quinq. ſenſuum externorum.

Eſt verò tactus inter omnes ſenſus origine, & neceſſitate primus; quia peculiariter radicem habet in primis qualitatibus, quarum temperies eſt primaria diſpoſitio ad animam, primumque vitæ fundamentum, qua diſſoluta, & tactus ipſe, & animal perit. Et eò quidem ſenſus hic plurimùm etiam confert animalibus; quia eius opera poſſunt primarũ qualitatum nimietatẽ cauere, quarum exceſſus interitum affert, ſed idem tactus dignitate vltimus, eſt vt ait Proclus Commento tertio in Timæum; quia maximè craſſus eſt, & corporeus. Vt verò tactus vltimum, ita primum, dignitatis locum obtinet viſus, ſecundum auditus, tertium odoratus, quartum guſtus, quintum tactus, quòd ex ijs, quæ hactenus à nobis ſigillatim de ſenſibus pertractata ſunt, facilè quiuis intelliget.

Tactum eſſe origine, & neceſſitate primũ, dignitate verò vltimum.

Lege D. Tho. in q. diſp. quæſtione de anim. ar. 8.

Senſus dignitatis ordine numerantur.

Non inſunt omnes ſenſus cunctis animãtibus, etſi tactus, & guſtus omnibus conueniant, etiam quibus nullus alius, docente Ariſtotele hoc in lib. c. 12. tex. 62. & in lib. de ſenſu, & ſenſili, c. 1. Nam guſtus, de quo poſſet eſſe dubitatio, oſtreis etiam cõpetit, alijſque eiuſmodi, quæ marinis ſcopulis adhæreſcunt, & inter plantas, atq; animalia, quaſi media, & ambigua ſunt, vt inquit Ariſtoteles lib. 1. de ge-

Tactus, & guſtus animalib⁹ omnibus conueniunt.

de gener. anim. c. 20. vnde à Græcis ζωόφυτα, id eſt, plantanimalia dicuntur. Reperiri autem in his guſtatum, illud argumento eſt, quòd non omnes promiſcuè ſapores appetant, vt notauit Plinius lib. 10. naturalis hiſtoriæ cap. 71. Quod ſi ſuperiori lib. cap. 10. q. 1. art. 2. ad finem huiuſmodi animalia guſtu deſtituta eſſe diximus, id intelligendum eſt de guſtu perfecto, de quo ſolùm loquebamur per comparationem ad tactum; quē nulli non animanti perfectum concedit Ariſtoteles; hic autem guſtus tantùm imperfectus illis, inchoatuſque tribuitur. Obſeruit autem hic ſenſus ad vitam, vt præuius explorator alimenti: ac, quemadmodum olfactus prægustator eſt guſtus, ita guſtus ventriculi, & nutritoriæ facultatis.

Guſtus p̄uius alimēti explorator.

Cum autem ſenſus animalibus, partim ad incolumitatem ſeruandam, partim ad vitam commodiùs agendam à natura dati ſunt, * homini tamen peculiarem conferunt vtilitatem, propterea quòd per eos diuerſa rerum ſimulacra ad intellectiuam cognitionem in mētem pertrahit. Quod nonnulli explicant ſimilitudine ciuitatis, quæ confluentium hominū turbam diuerſis aditibus recipit, & ob id etiam ſenſus animi feneſtræ dici conſueuerunt, per quas tamen non ſola cognitio, ſed & vitiorum incitamenta, negligentiæ vitio non rarò intrant. Vnde illud D. Hieronymi lib. 2. aduerſus Iouin. c. 7. ſi Circenſibus quiſpiā delectetur, ſi athletarum certamine, ſi hiſtrionum mobilitate, ſi ſplendore gemmarum, & id genus alijs, per oculorum feneſtras animæ capta libertas eſt: & impletur illud propheticum: *Mors intrauit per feneſtras.*

* Vt explicat Auctor opis de diuina ſapiētia, ſcd̄m Aegyptios lib. 5. c. 11. Cuius rei gratia aīalib. & homini præſertim natura ſenſus indiderit. Senſus feneſtras eſſe animæ.

Obſeruandum eſt, quod ex paulò antè dictis ſequitur, animaduertitq. D. Tho. 1. 2. q. 35. art. 2. ad 3 & Mag. Albertus 1. lib. Metaph. tract. 1. cap. 4. licet bruta animantia ſenſuum functiones nequaquam ſolius cognitionis gratia exerceant, ſed ad neceſſaria, vtilia ve quærenda, aut noxia declinanda: hominem tamen ſo-
A lius cognitionis ſtudio ſenſuum miniſterio frequenter vti ad ſcientiam comparandam: & quia ſcientiam, aut doctrina, aut experientia adipiſcitur; ad illam quidem auditum, ad hanc verò aſpectum commodiorē, aptioremque eſſe, vt conſtat ex ijs quæ docet Ariſt. lib 1. Metaph. ca. 1. & lib. de ſenſu, & ſenſili. cap. 1.

Doctr. auditū, experiētię aſpectū commodius obſeruire.

Quærenti, num ſenſus externi beluarum, & hominum, vt aſpectus
B inter ſe, ſimiliterque olfactus, diſtinguantur ſpecie; reſpondet Iamblichus, diſtingui; immò ſenſum non niſi æquiuocè ijs conuenire, eo quòd humanus ſenſus in ſe ipſum reflectatur, quod beluino minimè conuenit. Verùm, neque hæc ſententia probabilitatem, neque eius ratio momentum habet. Nam cùm hominis, & brutorum ſenſus in eadem obiecta ferantur, & ab eis eo-
C dem modo immutentur, non eſt cur inter illos diſtinctio ponatur. Præterea, nullus ſenſus, ſiue externus, ſiue internus, ſeu hominis, ſeu bruti ſupra ſe ipſum redit, aut reciprocatur, vt in progreſſu patebit. Sunt itaque eiuſdem ſpeciei, etſi perfectione accidentaria diſcrepent. Nam homo, vt alibi perſtrinximus, reliquis animantibus tactu, guſtuque excellit: tamen viſu, auditu, & olfa-
D ctu à multis ſuperatur. Quandoquidem aquilæ perſpicaciùs vident, talpæ acutiùs audiunt, vultures, & canes ſagaciùs, eminentiuſque odorantur. Sunt qui dicant; vinci hominem guſtu à Protogeuſte Indico animali. Item ab araneis tactu. Vnde vulgatum illud.

Iambl. voluit ſenſus hominum & beluarū ſpecie diſtingui.

Eos ſola accidentaria perfectione diſtingui.

Nos aper auditu, lynx viſu, ſimia guſtu,
E *Vultur odoratu, præcellit aranea tactu.*

Quæ aīalia viſu, auditu, atque odoratu hoīem excellant.

Tenenda tamen eſt communis Philoſophorum ſententia, quam tradit Ariſtoteles libro 1. de hiſtoria animal. cap. 15. & lib. 2. huius operis, cap. 9. tex. 94. docens, hominem tactu, & guſtu omnibus excellere animantibus. Cuius rei cauſa eſt, quia bonitas tactus, & guſtus, qui tactus

Hoīem tactu, & guſtu ceteris aīalib. præualere.

Q 2 qui-

quidam dicitur, prouenit ex bonitate temperamenti: hoc autem præſtantius homini, quàm ceteris mixtis datum eſt, vt in libris de ortu & interitu oſtendimus. Quare, quod de ſimia, & aranea canitur in eo carmine, vt poeticè, non vt philoſophicè dictum accipi debet. Exiſtimatum verò à quibuſdam fuit, ſimiam eximio guſtu præditam eſſe, quòd dum comedit, geſticulationes edat indices magnę voluptatis, quam guſtando percipit. Similiter creditum, araneam ſingulari tactu pollere, quòd vel leuiſſimum beſtiolæ in rete incidentis motum etiam in extrema plaga perſentiſcat. Verùm hæc nihil probant. Nam ſimia, vt alias geſticulatorium eſt animal, ita & in cibo capiendo: tunc verò plus, quia tunc magis oblectatur, etſi non præ alijs animantibus. Quòd verò ad araneam ſpectat, ex Alberto Magno colligitur, eam minus perfectum habere tactum, quòd frigidi ſit temperamenti, & viſcoſa abundet humiditate, quæ tactũ obſcurum, hebetemque reddit. Nec mirum, quòd cadentem prædam è veſtigio ſentiat, tum, quia ſemper in inſidijs eſt, & quaſi ex inopinato obſeruatum: tum, quia tam tereti filo, & tam ęquabili deducit ſtamina, telamque explicat; tam erudita ſubtilitate à centro operis quoquouerſum lineas ſuſpendit, vt, etſi tactu exquiſito non polleat, facilè eam ſuſpenſi caſſis tremor excitet. Adde, præſtantiam tactus non motus, ſed primarum qualitatum perceptione æſtimari.

Soluſitur, quæ de ſimia & aranea cõſueſcunt.

Lib. 26. de animalibus, & 2. p. ſum. de homine tract. de ſẽſibus.

ARTICVLVS III.

Diluitur primum argumentum primi articuli: ſtatuitur contra Medicos, externos ſenſus non eſſe virtutes influentes, ſed ingenitas.

SVpereſt explicatio argumentorum, quæ initio propoſuimus, ſed pro ſolutione primi aduertendũ, Galenum lib. 6. & 7. de placitis Hippocratis, & Platonis, alioſque Medi-

A cos opinari, ſenſus externos non eſſe potentias ingenitas organis, quaſi in eis fixę ſint; ſed eſſe virtutes influentes à cerebro per modum cuiuſdam irradiationis; & tamdiu duntaxat in organo manere, quandiu durat operatio. Itaque Socratem dormientem non habere in oculis potentiam videndi, nec in auribus audiendi; ſed dilabi eas è cerebro, quoties videt, & quoties audit. Hanc ſententiam ex

B eo ſtabilire conantur, quia obſtructa via, per quam cerebrũ externis ſenſibus ſeſe communicat, omnis eorum actio ceſſat. Quòd ſi quis reſpondeat, feriari tunc ſenſus, non quia impeditur traiectio illius virtutis influentis; ſed quia occluduntur meatus, per quos ſpiritus animales ad ſenſiteria deuehuntur: reſponſionem hanc ex eo refellunt, quia fieri poteſt, vt in organo non deſit talium ſpirituum

C copia, v. g. cùm quis dormire incipit; & tamẽ ſenſus nequaquam functionem ſuam edere valeat. Quare aliud quid deſiderari in organo, ob cuius defectum torpet ſenſus; id verò non poſſe eſſe, niſi virtutem illam, quam oporteat à cerebro deriuari: Ea igitur virtus eſt; quæ ſenſuum functiones, tanquam immediatum earum principium, exequitur.

Medici cẽſẽtur, ſenſus externos eſſe virtutes influentes à cerebro per modũ irradiationis.

Argumentũ pro hac ſententia.

Hæc ſententia licet in ſchola Me-

D dicorum pro certa habeatur: videtur tamen à veritate aliena. Ac primùm, quantumuis Medici communicationem illam influentis è cerebro virtutis ornent illuſtri, ac ſpecioſo nomine irradiationis; nihilominus rem ipſam in obſcuro relinquunt; nec eam ab argumentis defendunt. In primis enim ſi, vt irradiatio Solis eſt productio radij in medio diaphano, ita communi-

E catio illa eſt productio virtutis ſenſitiuæ in corpore animantium; ſequitur, quemadmodum vna pars lucis generat aliam in diaphano; ita vnam partem potentiæ ſenſitiuæ gignere aliam in corpore animalis: quod eſt in Philoſophia inauditum: ſequitur etiam; Quemadmodũ, quantò lux plus diſtat à luminoſo, tantò eſt remiſſior, ita virtutẽ ſenſitiuam, quan-

Falsã eſſe medicorũ opinionẽ ꝓbatur 1.

Digitized by Google

quantò eſt in parte corporis remotiori à cerebro, tātò eſſe imbecilliorem ac minùs efficacem. Conſecutio probatur, quia omnia, quæ ad eum modum producuntur, extendi ſolēt vniformiter difformiter, ac ſenſim debilitantur vſque ad non gradum. Conſequentis autem falſitas inde oſtendiẽ, quia tactus, vt experientia, ac medici ipſi docent, in extremis digitis manus plus viget, quàm in reliqua parte brachij; cùm tamen ij longiùs diſtent à cerebro.

2 Deinde naturales potentiæ manant ab anima in ipſo ortu, vt in primo huius operis lib. de communi Philoſophorum ſententia docuimus; Igitur potentię organicæ non deriuantur per modū lucis à cerebro; ſed hærent fixæ, ſtabileſque in organis. Item: calor, & frigus, aliaque eiuſmodi accidentia deterioris notę non euaneſcunt opere ceſſante; ſed permanent in ſubiecto; ergo vires ſenſitiuæ in proprijs ſenſorijs.

3 Poſtremò, quod illa virtus non poſſit eſſe vna probatur, quia facultates ſenſitiuæ diſtinguūtur ſpecie per actus, & obiecta; vt lib. 2. oſtendimus: quare, cùm ſenſus habeāt obiecta ſpecie diuerſa, & ab ijs ſecundum modos ſpecie diſſimiles immutentur, conſequens eſt, vt nō ſint vna virtus actiua, ſed plures; eæque ſpecie differentes.

Medicorū rationi occurritur.

Medicorum igitur rationi occurrendum eſt, vti iam occurrebatur, videlicet, cùm præcluditur via, qua cerebrum ſeſe externis ſenſibus communicat, ceſſare ipſorum actionem; quia deſinit cerebrum impertiri eis animales ſpiritus, quorum ope deſtituti ſenſus operari nequeunt. Huiuſce autem reſponſionis oppugnationi reſiſtendum eſt, dicendo, cùm ſpiritus admodum agiles ſint, facileque effluant, & euaneſcant, egere ſenſus perenni eorum commeatu, ac defluxu è cerebro, ideoque ſi vię illis præcludātur, vel confeſtim, vel poſt breuem temporis moram extingui omnes ſenſuum actiones; nō autem quòd organa priuentur influenti virtute, quam medici ponunt.

Vndè proueniat, qđ ſenſus externi ab operatione impediantur.

Reſpondetur ad 1. arg. cōtra pluralitatem ſenſuum.

Hinc iam facilè erit, diluere primum argumentum initio quęſtionis propoſitum, cuius occaſione hæc diſſeruimus. Negandum eſt, quod in eo aſſumitur, dicendumque cùm ſenſuum operationes, vt paulò ante diximus tendant in obiecta ſpecie diſtincta, & quæ ſecundum modos diuerſos ſpecie ſenſus ipſos immutāt, neceſſario ex ijs argui diſtinctionem ſpecificam in ſenſibus: quod in motu fidium, & tibiarum inflatione minimè cernitur, vt erit conſideranti perſpicuum, atque adeò cōſtat, propoſitam ſimilitudinem ad rem non eſſe. Nec verò id, quod de influxu Solis opponitur, robur habet. Poſſunt enim qualitates, quæ à Sole communicantur, vna cum alijs, quibus in ſemine, vel alia ſubiecta materia adiūguntur, producere diſſimiles admodum effectus, vt to argumento dicitur.

Ratio, cur vna Solis virtus diuerſos pręſtet effectus, nō verò id efficiat in ſenſibus vna eademque virtus cerebri.

At virtus illa, quæ fingitur à Medicis ad organa è cerebro defluere, non ita ſe habet. Non enim in organo copulatur alijs qualitatibus, è quibus pariter cum ipſa ſenſuū functiones eliciantur; ſiquidem non apparet, quænam eæ qualitates ſint: maximè cùm primæ, ex quibus organi temperamentum conſtat, non niſi diſpoſitiuè ad id concurrant. Quod ſi quis dicat, cum ijs diſpoſitiuè concurrentibus poſſe virtutem illam è cerebro manantem adminiſtrare omnium ſenſuum operationes; is confeſtim refelletur argumento deſumpto ex obiectorum, & munium diuerſitate, quo paulò antè aduerſus Medicos oſtēdimus; vires ſenſitiuas non poſſe recidere in vnam, eandemque virtutem, quæ ſola operationes ſenſuum edat; ſed neceſſariò ponendas eſſe plures potentias actiuas ſpecie differentes; præter eas qualitates, quæ in organis paſſiuè, ac diſpoſitiuè duntaxat ad exequenda ſenſuum munia ſeſe habent.

Obiectio cōfutatur.

ARTICVLVS IIII.

Reſponſio ad cetera primi articuli argumenta.

Ad 2. reſponſio.

SEcundum argumentum primi articuli eſt ferè Ioannis Menardi lib. 6. Epiſtola vltima, quo ille in eam ſententiam abijt, vt crederet, omnium ſenſuum operationes in cerebro perfici: Neque id eſſe alienum à mente Galeni. Verùm neque rectè ſentit, neque id Galen. exiſtimauit, qui lib. 1. de cauſis Symptomatum, cap. 8. affirmat, ſingulorum ſenſuum functiones in ſingulis perfici inſtrumentis: idque ex eo confirmari poteſt: quia, quantumlibet cerebrum rectè ſeſe habeat, læſo organo ſenſus læditur eius operatio, labefactatoq. deſtruitur; certè non niſi, quia potẽtia ſentiendi reſidet in ipſo organo.

Excluditur quorũdã opinio credentiũ, ſenſus eorumque operationes ſubſtantiæ animæ adhæreſcere.

Et hæc ratio valet etiam ad refellendum Numenium, Iamblichũ, & Plotinum exiſtimantes, ſenſus, atque adeò ipſorum operationes inhærere in ipſa animæ ſubſtantia. Ideò autẽ obſtructio nerui optici impedit viſionem, quia impedit tranſitum ſpirituum animalium è cerebro, quorum defectu torpet viſus: licet alioqui organi compoſitio integra ſit; nõ autem quòd inhibeatur traiectio ſpecierum viſilium ab oculo ad cerebrum.

Ad tertiũ.

Ad tertium argumentum negandum, eodem modo, quod ad rem præſentem attinet, ſe habere ſenſum ad ſenſibilia, quo intellectus ad intelligibilia. Nam facultas intellectiua, cùm ſit multò altioris ordinis, poteſt ea quæ per plures ſenſus ſparſa, & diſtributa ſunt, in vnum colligere, complectique. Lege D. Thomam q. 25. de Verit. art. 3.

Ad quartum. Iamblich⁹ Ariſtoteli aduerſat.

Circa quartum argumentum aduerte. in primis Iamblichum nõ probaſſe rationem, qua Ariſtoteles conatus eſt oſtendere numerum ſenſuum inductione per animalium differentias; cùm eorum plurima ignota nobis ſint. Dicendum tamen, eam rationem, ſi rectè intelligatur, im-

A probandam non eſſe. Vt enim concludat, non oportet omnia perfecta animantia cognita habere; imò neque opus eſt, vt ſingulis perfectis animantibus omnes quinque ſenſus conueniant; ſed vt nulli, quantumlibet perfecto, plures inſint, quàm quinque. Ad quod probandum ſat eſt, notaſſe id in homine, quem conſtat, omnium eſſe perfectiſſimum.

Diſputatio de talpæ cæcitate, non indigna propter cõtrouerſias Philoſophi.

B Quod verò de talpæ cęcitate dicitur, ambiguum eſt, Non crediderim, ait Simplicius, talpam penitus carere vi ipſa viſiua, ac eius actu: ſed ea, quæ conſpicua ſit: viſus ergo particeps eſt; ſed veluti per pelles quaſdam ſicuti quando nos clauſis etiam palpebris nõnihil lucis percipimus: neque enim fieri poteſt, vt fruſtra ſub cute natura oculos ſit fabricata: ſed per eam cutem operantur quidẽ;
C verum obſcurè admodùm, propter earum imbecillitatem, veluti ea etiam, quæ noctu depaſcuntur. Magnus etiam Albertus li. 22. de anim. tract. 2. ad fin. & ſi perfectam oculorum compoſitionem talpis neget, quam alij videntur concedere, vt Ariſtoteles lib 4. de hiſt. anim. cap. 8. & Galenus lib. 14. de vſu partium, cap. 6. affirmat tamen, eas videre ſaltem imperfectè, ſi quando è cauernulis quærendi alimenti gratia in
D lucem prodeunt; quod ſe ait non ſemel obſeruaſſe, ac comperiſſe. Alij tamen abſolutè negant, conuenire talpæ viſum. In his eſt Ariſtoteles li. 1. de hiſtor. anim. cap. 9. & lib 4. cap. 8. vbi ita ſcripſit; Homo, & quæcunque terreſtrium animal generant, atque etiam quæ & ſanguinem habẽt, & animal pariunt, omnia hos omnes habere ſenſus videmus, niſi quid læſum, laceſſitumque eſt; quale genus
E talparum, cui viſus deeſt. Non enim oculos id in aperto habet. Cute tamen detracta, quæ craſſiuſcula obtẽta ſedem luminum opacat, oculi intùs laceſſiti, imperfectique viſuntur; ſed ita, vt partes eaſdem habeant omnes, quibus oculi integri conſtant. Habent enim nigricantem illum orbiculum, & quod intra eum continetur,

M. Albert.

Ariſtot.

tur, quam vocant pupillam, atque etiam portionis albidæ ambitionem, ſed non tã liquidò, quàm oculi conſpecti, atque eminentes: nec in partẽ exteriorem hęc poſſunt apparere ob cutis obductæ corpulentiam, vipotè cùm natura inter generandum lędatur, atque ita corpus inchoatum relinquitur. Hæc Ariſtoteles, cui circa talpæ cæcitatem aſſentiuntur Galenus citato loco, Plinius lib. 11. Natur. hiſtor. cap. 37. & lib. 30. cap. 3. D. Iſidorus 12. Etymol. Abulenſis ad caput 2. Leuit. Tullius libro quarto Acad. quęſt. Item, Philoponus, Themiſtius, Auerroes, & D. Thomas, alijq. Interpretes: Et quidem his præter experientiam, quam ſe etiam contra Aduerſarios habere putant, fauet ea ratio, quod cùm talpæ defoſſi, ſepultiſq. ſimiles in tenebris degãt, fruſtra eis natura dediſſet aſpectum, quem mox eſſent amiſſuri occurſu tam duri, craſſique elementi.

Talpa beſtia ſubterranea.

Certè, cum in hac controuerſia hinc inde experientiæ teſtimonia citentur, tutius videtur, rem in ambiguo relinquere. Qui Ariſtotelem, eiuſque ſectatores tueri volet, reſpõdebit Simplicio, & Alberto, fuiſſe oculos talpis datos non ad cernendũ; ſed decoris, & ornatus gratia, atque adeò non fruſtra: item, ad quęrendas eſcas olfactũ ſupplere cæcitati. Cui autem pars contraria magis placuerit, dicet, talpas non amittere viſum in ſubterraneis cauernulis, propterea quod oculos duriori cute, & mẽbrana contectos habeant, quæ eis quoque præſidio eſt, ne, cùm in lucẽ exeunt, inſolito ſplendore excæcentur.

Iudiciũ de propoſita quęſtione.

Siue autem talpa viſu careat, ſiue non, argumentum nihil conficit: quia vel ea non eſt è numero perfectorum animantium, de quibus loquitur Ariſtoteles: vel ſi eſt, non oportet ijs vniuerſim omnes ſenſus competere, vti diximus. Quod ſimiliter de echinis pronun- A ciandum. Balęnas tamen de perfectis eſſe conſtat. Eæ verò muſculorum ſatellitio viuntur, non quòd omninò aſpectu careant; ſed quia pergraui ſuperciliorum põdere obrutis oculis infeſtantia magnitudinem vada non ſatis præuident, eaq. ipſis prænatantes piſciculi demonſtrant.

Balęna nõ oĩnò caret oculis.

Ad primum argumentum eorum, quibus oſtendi videbatur, dari plu- B res ſenſus, quàm quinque, negandũ eſt, quod aſſumit, & ad eius probationem, reiecta opinione Philoponi, & aliorum, qui virtutem quandã animaduerſoriam, ſiue attentricem finxerunt; dicendum, interdum oculum rei pręſentis imagine imbutum non elicere viſionem. Verùm id non ex eo prouenire, quòd deſideretur actio alterius facultatis, cuius ſit ad obiectũ aduertere; ſed quia ipſa vis C cernendi non tendit in obiectum; quod tunc accidit, cùm in rem aliam vehementi applicatione intenti ſumus. Itaque non aduertit oculus ad obiectum per aliam actionem priorem, aut diſtinctam ab ipſo videndi actu; ſed aduertere dicitur, quoties anima non ex toto ad alterius potentiæ operationem auocata, impertit etiam ſe oculo, ita vt is quoque ſuo munere rite fungatur. Lege Ariſtot. D in probl. ſect. 11. quęſt. 33.

Reſpõ. ad argum. Ad primũ.

Quę ſit externorũ ſenſuũ aduertentia.

Ad ſecundum reſpondendum eſt cum D. Tho. 1. p q. 78. art. 3. quamuis magnitudo aliaq. ſenſibilia communia ſint ſenſibilia per ſe; non tamen requirere diuerſum ſenſum à quinq; vulgatis, quia non primò, & per ſe ſenſum mouent, vt ſenſibilia propria, ſicuti alibi expoſuimus. Nec refert, quòd magnitudo plus differat à colore, quàm ſonus: non enim talis E diuerſitas ſat eſt ad ſenſum multiplicationem, quæ non ſumitur niſi ex diſtinctione ſenſibiliũ propriorum, & per ſe ſecundum varios modos immutandi, vt artic. 2. cum D. Thoma diſſeruimus.

Ad 2.

Non quæcunq; diuerſitas in obiectis īportat ſenſuũ diſtinctionem.

CAPVT II.

Tex.136. *CVm* a *autem ſentiamus, nos videre, ac audire, neceſſe eſt, aut viſu ſentiamus nos videre, aut alio ſenſu. At ſi alio ſenſu, tum idem ſenſus erit, & ipſius viſus, & etiam coloris ſubiecti. Quare vel duo ſenſus eiuſdem erunt ſubiecti, vel ſe ipſum ſentiet ipſe. Pręterea, ſi alius ſit ſenſus, qui percipit ipſum viſum, aut in infinitum fiet abitio, aut erit aliquis ſenſus, qui ſeipſum percipiet ſentientem. Quare id ipſum in primo ſenſu*
Tex.137. *continuò eſt faciendum.* b *At hinc oritur dubitatio. Nam ſi viſu quidem ſentire nil aliud eſt, quàm videre; videtur autem color, vel id, quod habet colorem, ſi quippiam viderit id, quod videt, & colorem id habebit*
Tex.138. *profectò, quod videt primum.* c *Patet igitur, non vnum ipſum eſſe ſentire, id inquam viſu. Nam cùm non videmus, tenebras & lumen viſu diſcernimus, ſed non eodem, vt patet, modo. Pręterea id ipſum etiam, quod videt, colore quodammodo delibutum eſt. Inſtrumentum enim vniuſcuiuſque ſenſus, ipſum ſenſibile ſine materia ſuſcipit, vti diximus. Quocirca ſenſibilibus ipſis ſemotis, inſunt in ſenſuum inſtrumentis ſenſus, imagitioneſque.* d *Atqui operatio rei ſenſibilis, atque ſenſus vna quidem, & eadem eſt: at earum ratio non eadem eſt. Dico autem ſonum actu, & auditum actu, fit enim, vt is, qui auditum habet, non audiat, et id, quod habet ſonum, non ſemper ſonet, ſed cùm operatur id, quod audire poteſt, & ſonat id, quod ſonum efficere poteſt, tum ſimul fit & auditus actu, & ſonus etiam actu, quorum alterum quiſpiam, auditionem, alterum ſonationem*
Tex.139. *eſſe, non incongruè dicere poteſt. Quòd ſi motus, & actio, atque paſſio in eo eſt, quod patitur, atq; mouetur, neceſſe eſt & ſonum, & auditum actu in auditu, qui eſt potentia, eſſe. Agentis namque, mouentiſque operatio in ipſo patiente ſuſcipitur, atque ineſt. Quocirca non neceſſe eſt, id, quod motu ciet, moueri.* e *Actus igitur ſonatiui ſonus eſt, vel ſonatio, auditiui verò auditus, vel auditio. Duplex enim eſt auditus, & duplex etiam ſo-*
Tex.140. *nus. Eadem eſt & in ceteris ſenſibus, ac ſenſibilibus ratio: atque, vt actio paſſioq́, non in agente eſt, ſed in eo, quod patitur, ſic & ipſius ſenſibilis actio in ipſo eſt ſenſitiuo. Sed in quibuſdam nomina quoque ſunt poſita, vt ſonatio, ac auditio; in quibuſdam autem caret alterum nomine. Operatio enim viſus viſio dicitur, at coloris nomine vacat. Operatio praeterea guſtus guſtatio dicitur, at ſaporis nomen non habet.*

Tex.141. f *Hęc cùm ita ſint, atq; vnus actus rei ſenſibilis, ſenſitiuiq́, ſit, quamuis diuerſas habeat rationes, ſicuti diximus, neceſſe eſt ſimul corrumpantur, ſimulque ſint ſalua auditus ac ſonus, qui hoc modo dicuntur, & ſapor itidem, & guſtus, ceteraque ſimiliter. At ea, quae dicuntur potentia, non hanc ipſam profectò neceſſariò ſubeunt legem.*

Tex.142. g *Non rectè igitur priores naturales Philoſophi ſentiebant, qui quidem*

dem ſine viſu neque album vllum, neque nigrum eſſe dicebant, neq; item
vllum ſine guſtu ſaporem. Nam partim rectè, partim non rectè cenſe-
bant. Etenim cùm dupliciter ſenſus ſenſibileq; dicatur, potentia atque a-
ctu, in his quidem ſecundis fit id ipſum ſanè, quod dictum eſt; in illis au-
tem primis non fit, vt luce clarius extat. At illi de hiſce ſimpliciter lo-
quebantur, quæ ſimpliciter non dicuntur. Quòd ſi vox quædam con- Tex.143.
centus eſt, vox autem, & auditus, tum vnum, tum non Unum, aut non
idem ſunt, & concentus eſt ratio, neceſſe eſt, & auditum quandam
eſſe rationem.

h Atque ob id ipſum exuperans quodque tam acutum, quàm graue
corrumpit auditum, atque deuaſtat, & in ſaporibus guſtum, & in colori-
bus Viſum, id quod nimium eſt ſplendidum, & tenebroſum, & in odori-
bus vehemens odor, ſiue dulcis, ſiue amarus, quia ſenſus ipſe quædam eſt
ratio rata. Quocirca ſenſibilium ea, quę ſincerè talia, quæque ſimplicia
ſunt, vt acutum, vel dulce, vel ſalſum, cùm reducuntur ad rationem, ſen-
ſui ſunt iucunda: tunc enim ipſum delectare videntur. Omninò autem ip-
ſum mixtum magis concentus eſt, quàm acutum, Vel graue. Tactui
quoque non calidum ſanè ſimplex, ac frigidum, ſed id, quod eſt ad ratio-
nem redactum, amicum eſt, atque iucundum: enimuerò ſenſus ipſe ratio
quædam eſt, vti diximus: ſenſibilium autem ea, quæ exuperant, aut dolo-
rem afferunt ipſi, aut tandem ipſum corrumpunt.

i Vnuſquiſque igitur ſenſus, Ut ſæpè diximus, ſenſibilis eſt obiecti, Tex.144.
eſtq; in inſtrumento ſuo ea ratione, qua illud ſenſus eſt inſtrumentum, &
differentias ſenſibiles obiecti ſui diſcernit, Ut album quidem, & ni-
grum viſus: dulce autem & amarum guſtus, & ceteri ſimiliter
ſenſus. K At enim, cũ album, & dulce, & ſingula ſenſibilium ad ſingula Tex.145.
nimirum aliquo comparemus, ac diſcernamus, & ſentiamus differre, ne-
ceſſe eſt, id ipſum profectò fieri ſenſu: quippe cùm illa ſenſibilia ſint.

l Quo patet, carnem vltimum inſtrumentum non eſſe. Nam neceſſe Tex.146.
eſſet id, quod diſcernit, tangendo diſcernere.

m Fieri igitur non poteſt, vt ſeparatis non diſcernatur, dulce diuer-
ſum eſſe ab albo, ſed vni cuipiam ambo nota eſſe oportet. Illo namque mo-
do ſanè pateret, inter ſeſe illa differre, etiamſi alterum ego, alterum tu
ſentires. Vnum igitur dicat oportet, diuerſa eſſe dulce, at album.

n Dicit igitur idem: Quare, ut dicit, ſic & intelligit, atque ſentit. Pa-
tet ergo, fieri non poſſe, vt ſeparatis ſeparata dijudicentur.

o At hinc patet, neque fieri poſſe, ut ſeparato in tempore diſcernan-
tur. Nam ut idem aliud eſſe bonum, ac malum dicit, ſic quando alterum
dicit aliud eſſe, tunc & alterum etiam dicit, atque dico, quando, non per
accidens. Veluti, nunc dico, quippiam aliud eſſe, non tamen dico, illud nunc
aliud eſſe, ſed hoc pacto nunc dicit, ut dicat, et nunc aliud eſſe: ſimul igitur
dicit. Quo fit, ut inſeparabile & in inſeparabili tẽpore ſeparata diſcernat.

p At uerò fieri non poteſt, vt ſimul idem ea ratione, qua indiuiſibile Tex.147.
eſt, & indiuiſibili tempore motibus contrarijs moueatur. At dulce qui-
dem

Digitized by Google

dem ſic monet ſenſum, ac intellectum, amarum autem contrario modo, & album itidem diuerſo. Eſtne igitur, quod diſcernit, indiuiſibile quidem numero, ſeparatum autem ratione? partim igitur, vt diuiſibile res ſentit diuiſas, partim vt indiuiſibile. Nam ratione quidem diuiſibile: loco au-
Tex.148. *tem atque numero indiuiſibile eſt. An id minimè fieri poteſt? idem enim potentia quidem eſt ipſa contraria, & diuiſibile, & indiuiſibile: tactu autem eſſe non poteſt, ſed patiendo diuiſibile eſt. At fieri nequit, vt ſimul ſit album, & nigrum. Quare neque formas ipſorum ſimul ſenſus ac intellectus (ſi talia ſint, vt patiantur) ſuſcipient.*
Tex.149. q *At enim perinde hoc ſe habet, atque id. quod quidem punctum appellant, quod quidem tum vnum eſt, tum duo: quo pacto & diuiſibile eſt. Quò igitur & indiuiſibile eſt: hoc unum eſt id, quod diſcernit, ac ſimul: quo verò eſt diuiſibile, hoc non unum eſt: bis enim eiuſdem ſigni ſimul fit vſus. Quo verò finis uſus fit, ut duorum; hoc duo diſcernit, atque eſt ſeparata, ut ſeparatum. Quo uerò unum eſt, hoc unius fit uſus, & ſimul. Sed de principio quidem, quo dicimus, animal ſenſitiuum eſſe, ſit hoc modo determinatum.*

CAPITIS SECVNDI EXPLANATIO.

An externi ſenſus propriã operationẽ dignoſcãt.

CVm a autem.] Quia experimur, duplicem à nobis functionem edi circa ſenſibilia; vnam, qua ſenſionem ipſam, vt viſionem dignoſcimus: aliam, qua diuerſa ſenſibilia diſtinguimus, vt album à dulci: inueſtigat hoc capite Ariſtoteles, ſitne aliqua interna facultas, ad quam duæ illæ operationes attineant: an verò ipſis externis ſenſibus aſcribendæ ſint; ita vt viſu ſentiamus nos videre, auditu audire, ſimiliterque operis ſenſibus propriam cuiuſque operationem. Diſſerit ergo in primis ad hanc poſteriorem partem ſuadendam, hoc modo. Si alio ſenſu dignoſceremus viſionem, illo etiam colorem ſentiremus: ſiquidem, cum viſio ſit coloris perceptio, neutiquam fieri poteſt, vt ea non percepto colore ſentiatur. Quare cum abſurdum ſit, duas potentias circa colorem verſari, ſit, vt ſolus aſpectus ſuam percipiat viſionem. Item; quia; niſi ſinguli ſenſus ſuas agnoſcant functiones, dabitur infinita progreſſio: erit enim alius ſenſus ad percipiendam functionem viſus; & rurſus alius ad huius operationem ſentiendam, ſicque deinceps abſque vllo termino.

Arguitur pro vtraq; parte.

b *At hinc oritur.*] Pro parte contraria ita diſputat: Sentire viſu eſt videre: at videre nihil eſt aliud, quàm colorem coloratumve percipere: atqui viſio nec eſt color, nec aliquid colore affectum; non poteſt igitur viſio aſpectu ſentiri, ſed alio ſenſu: alioqui excurreret potentia videndi extra proprium obiectum, quod fieri nequit.

c *Patet igitur.*] Diſputationis gratia proximè adductam rationem ſoluit; idque dupliciter: Primùm, negando, viſu ſentire nihil eſſe aliud, quam videre: quædam namque viſu ſentimus, quæ non videmus, vt tenebras: quædam auditu ſentimus, quæ non audimus, vt ſilentium. Item, inficiando, viſionem non eſſe coloratam, ſeu videns, quà videns, non poſſe dici aliquo modo colorari, dum organo coloris ſpecies inuritur; quæ quidem ſpecies etiam internis ſenſibus imprimitur, vt patet: ſiquidem de re abſente cogitamus, quod abſque miniſterio ſpecierum non fit. Et verò, quia ſenſus huiuſmodi imagines ab obiectis haurire ſolent, dicuntur recipere ſenſibile

Roborat pars affirmatiua.

ſine

ſine materia, hoc eſt, non ſecundùm eſſe naturale ipſius, vt colorem ſecundùm naturam coloris: ſed ſecundùm eſſe intentionale, quod in imagine continetur.

d *Atqui operatio rei.*] Hic, licèt obſcurè, propoſitæ quæſtioni reſpondet, ſtatuens, ſenſum externum non percipere ſuam operationem: quod ex eo confirmat, quia ſenſus externus non dicitur operari, niſi, dum in actu ſentiendi verſatur; hunc verò actum efficit ſimul & potentia, & id, quod ab ea ſentitur, ſiue obiectum, quód in ipſam agit, producendo nimirum in ea ſpeciem, quæ vnà cum potentia concurrit ad actionem. Quare, cùm nec viſio in oculum, nec alterius ſenſus operatio in ipſammet ſentiendi vim agat: conſequens eſt, vt viſio aſpectu nequaquam ſentiri poſſit, nec vlla operatio à ſenſu, quo perficitur. Monet ſubinde, tam facultatem, quàm obiectum dici, in potentia & actu eſſe. Eſt autem facultas in potentia, cùm non edit actionem, edere tamen poteſt: obiectum verò, cùm non mouet, mouere tamen aptum eſt. At in actu vtrumque eſſe perhibetur, cùm & facultas obiectum actu percipit, & obiectum facultatem actu mouet. Quo pacto obiectum & potentia quodammodo vnum fiunt, dum facultas per imaginem rei vnum cum re efficitur, & ad vnam actionem ambo conſpirant, quam non in agente, nimirum externo, id eſt, in obiecto: ſed in patiente, id eſt, in organo & potentia eſſe oportet, quia actio, & paſſio vnus & idem actus ſunt: paſſionem verò in re, quæ patitur, recipi notum eſt, probaturque in Phyſicis.

Pro negãte fertur ſententia.

Potẽtiam & obiectũ quãdoque eſſe in actu, quandoque in potentia.

Lib. 3. c. 3. q. 3. at. 2.

e *Actus igitur.*] Duplicem, inquit, eſſe actum corporis, quod ſonandi facultatem habet, nempe & ſonum, quem producit, & ipſam ſoni generationem: ſimiliterque duplicem eſſe actum eius, quod audiendi vim habet; nimirum, receptionem formæ ſoni per ſuam ſpeciem, & ſenſionem ipſius ſoni. Nam & auditus pariter ac ſonus duplex eſt, alter in potentia; alter in actu. Sonus in potentia dicitur ſonus, cùm nondum editur: auditus in potentia eſt ipſa potentia audiendi in ſe ſpectata. Sonus in actu eſt, qui actu fit: auditus in actu eſt potentia actum exercens. Similiterq; res ſe habet in reliquis ſenſilibus, & ſenſibus. In quibuſdam tamen ſuppetunt nomina ad ſignificandam actionem, quæ eſt tam ex parte ſenſibilis, quàm ſenſus, vt ſonatio & auditio: in alijs alterum nomine vacat, vt viſus actio viſio dicitur; actio autem coloris non habet nomen: & actio guſtus appellatur guſtatio, ſaporis actio innominata eſt.

De duplici actione, quæ datur ex parte ſẽſus & ſenſibilis.

f *Hæc cùm ita ſint.*] Arrepta occaſione ex ijs, quæ de ſenſu & ſenſili paulò ante dixerat, geminam ſoluit dubitationem. Alteram, num ſenſus & ſenſile ſimul ſint. Alteram, quare excellens ſenſibile ſenſum labefactet. Priori reſpondet: Si vtrumque actu ſumatur, vtrumque ſimul eſſe, ſeque reciproca neceſſitudine ponere, ac tollere; cũ vna ſit vtriuſq; operatio. Quod de ea operatione intelligi debet, quam obiectum per ſuam ſpeciem vnà cum potentia edit, quæ non eſt aliud, quàm rei ſenſilis perceptio. Si autem ſenſus, & ſenſile conſiderentur ſecundùm poteſtatem, ait, non eſſe ea ſimul; cùm nullo exiſtente viſu poſſit eſſe color.

Sẽſum, & ſenſile in actu neceſſario eſſe ſimul: non verò in potentia.

g *Non rectè.*] Ex proximè dictis coarguit veteres Philoſophos, in quibus fuit Democritus, vt conſtat ex 4. Metaph. c. 5; quòd ſublato ſenſu ſenſibile tolli affirmarint; quamuis enim id aliquo modo rectè dici poſſit, vt paulò antè annotatum fuit; videlicet, ſi affirmetur de ſenſu, & ſenſili in actu: abſolutè tamen, & vniuerſim pronunciari ab eis non debuit.

h *Atque ob id.*] Poſteriorem verò controuerſiam diluit, aiens, ſenſibile excellẽs ideò ſenſum euertere: quia ſenſiterium in quadam proportione, & temperie conſiſtit, cui obiectum ſi inſolens ac nimium ſit; dum in organum agit, ob læſionem, & perniciem infert, ſicuti & ſenſibus ea iucunditatem pariunt, quæ mediocritatem, & proportionem ſeruant, vt in ſonis conſonantiæ; in ſaporibus condimenta, in coloribus medij, & denique ea, quæ extremorum permiſtione conſtant.

Quare excellens ſẽſibile ſenſum labefactet.

i. *Vnuſ.*

modo rem nunc eſſe: poſterius autem per ſe. Communis igitur ſenſus de differentia duorum obiectorum ſenſibilium non modò dicit nunc in priori ſignificatione: quia in eodem inſtanti vtrumque percipit; ſed etiam in poſteriori: quia & percipiuntur, & ſimul exiſtunt ſenſibilia contraria.

p *At verò fieri.*] Obijcit contra ſuperiùs dicta. Si ſenſus communis eſt cognitor, iudexque diuerſorum, imò & contrariorum ſenſibilium, ſimul, eodemque inſtanti. Si, inquam, pariter dulce & amarum, album & nigrum dignoſcit: ſequitur, cum contrarijs motibus ſimul affici: quod tamen fieri non poteſt, cùm cõtraria nequeant dari ſimul in eodem. Huic obiectioni bifariam reſpondet Ariſtoteles. In primis, ſenſum communem ſubiecto vnum eſſe, ratione plures, ideoque alia & alia conſideratione poſſe contrarios motus ſubire. Verùm hanc ſolutionem mox improbat: quia, licèt id, quod eſt vnum ſubiecto, reſpectu diuerſarum partium contrarijs motibus ſimul agitari queat; tamen comparatione eiuſdem partis impoſſibile id eſt: at ſenſus communis eadem parte contraria obiecta dignoſcit, & diſcriminat. Quare, ſi eæ cognitiones ſunt motus contrarij, nequaquam poterunt in eodem ſenſu communi pariter coaleſcere.

Obiectio. 1. Solutio, quæ non probatur.

q *At enim perinde hoc.*] Reiecta priori ſolutione aliam affert à centri ſimilitudine ductam, cuius in eo vis conſiſtit, quòd, quemadmodum centrum dicitur plura & vnum: plura, quatenus eſt principium, à quo lineæ ad circumferentiam ducuntur: vnum, pro vt eſt finis, in quo lineæ à peripheria ductæ vniuntur: ita ſenſus communis eſt vnus, quatenus externorum ſenſuum finis habetur; quoniam ipſorũ operationes & obiecta ad eius tribunal per ſpecies deferuntur. Simulq. eſt multiplex, pro vt eſt fons, & principium externorum ſenſuum: quia nimirum ab eo ad illos ſenſifica vis influit. Non eſt autem abſurdum, contraria ſecundùm ſuum eſſe intentionale in eadem facultate ſimul eſſe. Quo modo non in ſenſu communi duntaxat, ſed in eodem oculo dantur ſimul ſpecies coloris atri & candidi: cùm vtrumque ſimul intuetur. Itaque ſolutio in eo eſt, quòd, cùm perceptiones contrariorum ſenſibilium re vera non ſint contrariæ, nihil vetat, dari eas ſimul in eodem.

Altera ſolutio, quæ magis probatur.

QVÆSTIO I.

Vtrum externi ſenſus functiones ſuas percipiant, necne.

ARTICVLVS I.

Quibus rationibus pars affirmatiua oſtendi videatur.

1. Argum. PRo affirmatiua parte quæſtionis hæc ſe offerunt argumenta: Cùm ſenſus externi in otio ſunt, norunt, ſe nullam edere functionem: ſed cuius eſt percipere, ſe non operari, eiuſdem eſt cognoſcere & operari: ergo ſenſus externi percipiunt ſuas functiones. Maior probatur; quia aſpectus dicitur ſentire tenebras, & auditus ſilentium: id verò

A non ob aliam cauſam, niſi quia aſpectus cognoſcit, ſe non videre, & auditus non audire.

Secundò. Senſus externi habent ſuas delectationes: capit enim voluptatem auditus concentu muſicę: viſus intuitu viridium colorum: olfactus ſuffimentis, ſimiliterque ceteri ſenſus appulſu conuenientium qualitatum. Huiuſcemodi verò delecta- 2

B tiones oriuntur in ſenſibus ex actione, qua quilibet eorum in proprium obiectum fertur: Sed delectatio non prouenit, niſi ex re priùs cognita; neceſſe ergo eſt, vnumquemque ſenſum propriam functionem, qua delectatur, agnoſcere.

Tertiò. Eodem ſenſu apprehendimus colorem, verbi gratia, & actum, quo in eum tendimus, ſed colorem apprehendimus aſpectu; ergo & 3

ipſius

ipſius aſpectus actionem. Maior tri-
pliciter probatur; Primùm, quia vt
Ariſtoteles proximo capite oppone-
bat, cùm viſio ſit coloris ſenſio, fieri
nequit, vt ſine colore percipiatur.
Quare, ſi ea cognoſceretur ab alio
ſenſu, iam duo ſenſus circa colorem
verſarentur. Secundò; quia omne co-
loratum pertinet ad obiectum viſus,
viſio autem ſuo modo colorata eſt,
vt patuit in contextu. Tertiò; quia, ſi
cognitio alicuius ſenſionis ab vno
ſenſu elicitæ in alium ſenſum cade-
ret; danda eſſet infinita in ſenſibus
progreſſio: oportet enim functio-
nem primi à ſecundo cognoſci; fun-
ctionem ſecundi à tertio; atq; ita de-
inceps abſque vllo termino.

4 Quartò. Omnis cognitio fit præ-
eunte ſpecie, ſed ad ſenſum commu-
nem non deferuntur ſpecies, quæ
externorum ſenſuum functiones, ſed
quæ eorum duntaxat obiecta repræ-
ſentent: non igitur eiuſmodi fun-
ctiones à ſenſu communi, ſed à pro-
prio ſenſu dignoſcuntur. Probatur
minor; quia cognitio ſenſuum exter-
norum non videtur habere vim tra-
ijciendi ad ſenſum cõmunem aliam
imaginem, præter eam, quam à re
obiecta accepit. Hæc autem non eſt
imago propriæ operationis, vt ſatis
conſtat, ſed ipſius tantùm obiecti:
ergo, &c.

5 Quintò. Intellectus percipit ſuos
actus, & ſupra eos reflectitur: ergo &
ſenſus. Probatur conſecutio; quia
hæc reflexio non tanti eſſe videtur, vt
non potuerit, debueritque externis
etiam ſenſibus communicari; præſer-
tim, cùm ijs nihil magis proximum
ac præſens ſit, quàm eorum pro-
pria operatio. Accedit te-
ſtimonium Platonis
in Theæteto, vbi
ait, ſenſum
ſen-
tire, quod ſentit,
& quod non
ſentit.

A

ARTICVLVS II.

Approbatio negatiuæ partis: Dilutio argumentorum ſuperioris articuli.

Circa explicationem propoſitæ
difficultatis in varias ſententias
Philoſophi abiere. Nam D. Nemeſius
B in libro de Hominis natura, capit. 7.
item Plutarchus apud Philoponum
lib. 2. huius operis, text. 103. putant,
cognoſcere externorum ſẽſuum fun-
ctiones ad rationem & intelligẽtiam
pertinere. Michael Epheſius lib. 9. &
Philoponus loco citato, id aſcri-
bunt alteri potentiæ, quam appellant
προσεκτικὸν, id eſt, attendentem. Ale-
xander 3. lib. Quæſt. natural. Themi-
ſtius hoc in libro, 4. cap. ſuæ Paraphr.
C Simplicius text. 136. Aegidius, alijq.
nonnulli, volunt, quemlibet ſenſum
externum percipere ſuam operatio-
nem. Quod Aegidius ita defendit, vt
dicat, externos ſenſus percipere ſuas
ſenſationes, non quidem per actum
reflexum ad ipſas terminatum, ſed
eodem actu, quo feruntur in obie-
ctum, indirectè tamen.

Varia de re propoſita Philoſophorum exempla.

Sit prima aſſertio: Cognitio ope-
rationum, quas externi ſenſus edunt,
D non eſt ad ſolam vim intellectricem,
nec ad illam potentiam, quam a-
nimaduerſoriam, ſeu attendentem
vocant, deleganda. Hæc, quo ad prio-
rem partem, ex eo ſuadetur, quia per-
cipere omnium externorum ſenſibi-
lium differentias, & de ſingulorum
ſenſuum perceptionibus iudicare,
non excedit facultatem animæ ſenſi-
tiuæ, cùm alia præſtantiora munia à
brutis animantibus adminiſtrentur,
E vt conſtat ex ijs, quæ 2. Phyſicæ au-
ſcultationis libro explicuimus, cùm
de inſtinctu ageremus. Quare non
eſt, cur id ad altiorem animæ gra-
dum reijciatur. Accedit teſtimonium
Ariſtotelis, capite ſuperiori, vbi pa-
làm docuit, probauitque, ſenſum
communem percipere, & dijudicare
actiones externorum ſenſuum. Po-
ſterior pars oſtenditur, quia facultas
illa

1. aſſertio. Dignotio ſenſionum non ſoli potentiæ intellectrici tribuenda eſt.

Potẽtiam aĩaduerſoriam fictitiam eſſe.

Digitized by Google

illa attendens ſuperuacanea, fictitiaque eſt; cùm quælibet facultas, ſi nihil obſit, abſit ve, per ſe ad operationem ſuam adminiſtrandam poſſit attendere; præſertim, cùm nihil ſit aliud ſenſum ad obiectum attendere, quàm in obiectum tendere, vti ſuperiùs diximus.

2. aſſertio. **Externos ſenſus nō percipere ſuas operationes.**

Secunda aſſertio: Externi ſenſus non percipiunt ſuas operationes. Hæc eſt D. Thomæ 1. par. quæſt. 78. artic. 4. & quæſt. 87. artic. 3. vbi ait, B præter quinque ſenſus externos, qui ſenſiones ſuas non apprehendunt, neceſſarium eſſe animali ſenſum cōmunem, vt externorum actiones percipiat. Eſt etiam Capreoli in 3. diſt. 44 quæſt. 1. art. 3. Ferrarienſis, quæſt. 1. huius libri, Ianduni quæſt. 33. Apollinaris quæſt. 37. Magni Alberti, Auerrois, & aliorum: imò & Ariſtotelis non ſolùm proximo ſuperiori capite, ſed apertiùs in libro de Somno & Vigilia. cap. 2. vbi ita ſcripſit: Non enim viſu ſe videre videt, nec viſu, aut guſtu iudicat, iudicareve poteſt, diſtare dulce ab albo, neq; ſeorſim, neque ſimul vtroque, ſed particula quadam communi.

Non darī reflexionē in ſenſu.

Deinde; quòd nullus ſenſus cognoſcat ſuas operationes per reflexionem, probatur, quia iſtiuſmodi reflexio, ſeu reditio ſupra ſe, teſte Proclo, communi aliorum Auctorum aſſenſu eſt opus intellectricis facultatis, quæ primùm recta pergit, deinde, vt quaſi circulum abſoluat, in ſe ipſam recurrit, quod non conceditur, potentiæ materiali, quæ ſecundum organi temperamentum determinata eſt ad ſolam rectam operationem, vti Diuus Thomas ediſſeruit in libro 1. Sententiarum, diſtinct. 17. quæſtio. 1. articul. 5. in ſolutione tertij.

Directa actione ſenſuum functiones nō percipi.

Deinde, quòd neque eo modo, quo quidam volunt, nimirum, per eandem directam actionem poſſit ſenſus functionem ſuam percipere, ex eo oſtenditur, quia nulla potentia excurrit extra limites ſui obiecti; operatio autem ſenſus non eſt obiectum ipſius ſenſus, vt obiectum viſus viſio, ſed color. Adde, quòd nulla intellectio creata eſt primò, directò-
A ve ſui intellectio, vt docet Sanctus Thomas 1. part. quæſt. 87. articul. 3. Quare multò minùs viſio externa ſuimet viſio erit.

Reſpondetur ad 1. argum.

Argumēta autem, quæ oppoſitum ſuadebant, non concludunt. Nam primo facilè reſpondebit, qui dixerit, aſpectum non propriè ſentire tenebras, nec alios ſenſus ſuorum obiectorum priuationes ſimpliciter dignoſcere: ſed admodum impropriè, B & quaſi per actionem negatiuam, quatenus eæ cum proprijs ac veris ſenſuum obiectis, formiſque ſenſibilibus aliquam habent cognationem, dum connotant ſubiectum, in quo illæ ſunt. Itaque eatenus dicitur viſus percipere tenebras, quatenus apertis oculis nihil videt, non autem quòd cognoſcat, ſe nō videre. Quod de ceteris ſenſibus pari modo pronunciandum eſt.

Ad 2. arg.

C Ad ſecundum dicito, ſenſuum delectationes conſequi ex perceptione conuenientium obiectorum: ſed ad eas non requiri cognitionem eiuſmodi perceptionis in eodem ſenſu; quia, vt delectatio non pertinet propriè niſi ad appetitum, ita ad phantaſiam ſpectabit percipere rem, è qua voluptas ſenſitiua oritur, eamq. appetitui offerre.

Ad 3. arg.

Ad tertium; neganda eſt maior D propoſitio, ſi contendat, eodem ſenſu externo percipi à nobis & colorem, & viſionem: concedenda verò, ſi velit, præſtari id aliqua alia facultate, id eſt, ſenſu communi. Nec enim abſurdum eſt, verſari aſpectum circa colorem, tanquam circa proprium & adæquatum obiectum: (coloris appellatione etiam lucem comprehendimus) ſimulque aliam altiorem facultatem, id eſt, ſenſum commu- E nem, circa eundem occupari, tanquam circa partiale ſuum obiectum, ac ſub alia propria ei notione, de qua in progreſſu ſermo erit. Quo patet reſpōſio ad primam rationem, qua maior confirmabatur.

Viſio impropriè dicitur colorata.

Ad ſecundam verò dicendum eſt, modum illum, quo viſio colorata appellatur, nimis improprium eſſe, nec ſufficere ad reponendam viſionem inter obie-

cta

cta potentiæ viſiuæ. Ad tertiam re- A ſpondendum, non dari eiuſmodi infinitam progreſſionem, quia deueniendum tãdem erit ad intellectum, qui ſuam operationem reflexu dignoſcat.

Ad 4. arg.

Ad quartum; conceſſa maiori, negetur minor: quilibet enim ſenſus externus per ſuam propriam cognitionem ſpeciem quandam edit, quæ rem ſenſibilem, quam percipit, & perceptionem ipſam, ſiue rem ſub ra- B tione cognitæ interno ſenſui exhibet, ac repræſentat.

Ad 5. arg.

Intellect⁹ ſupra ſe ſolus reflectitur.

Ad quintum dicimus, intellectum ob ſuam præſtantiam & abſolutionem à materia poſſe reflecti ſupra ſe: non tamen ſenſum, cuius naturæ is cognoſcendi modus adeò excellens non congruit, eſto, ſuam functionem ſibi inhærentem & copulatam habeat. Nec enim eiuſmodi præſentia ad reflexam cognitio- C nem ſat eſt, ſed oportet, vt res in ratione obiecti, ac ſecundùm eſſe cognoſcibile, præſens fieri queat Quod verò ad Platonem attinet, licet eius auctoritas in Academia magna ſit: in Lycæo tamen irrefragabilis non eſt. Reſponderi tamen poteſt, cùm dixit, ſenſum ſentire quod ſentit, nihil aliud ſignificare voluiſſe, quàm ſenſum recipere in ſe tum propriam operationem, tum priuationem il- D lius. Maximè, cùm in Charneide neget, ſenſus percipere ſe ipſos Ita enim in eo Dialogo ſcripſit: Generatim ſenſus omnes percurrere, conſiderareque, vtrum ſenſus inueniri aliquis poſſit, qui ſe ipſum, ceterosque ſenſus percipiat, nihil tamen eorum ſentiat, quæ ſenſus alij ſentiunt, impoſſibile & hoc exiſtimo.

QVÆSTIO II.

An detur ſenſus communis; & vtrum is in cerebro reſideat.

ARTICVLVS I.

Quibus indicijs communis ſenſus deprehendatur.

FVere, qui ſenſum communem negarint, eo potiſſimùm argumento, quia nullum occurrit ſenſibile, quod in aliquem è quinque externis nõ cadat. Horum tamen opinio reijcienda omninò eſt, aſſerendumque cum ſchola Peripatetica, C & communi aliorum Philoſophorum aſſenſu, docente Ariſtotele, tum proximo capite, tum lib. 3. cap. 7. tex. 31. & in libro de Morte & vita, capite 1. alijsque in locis, dari ſenſum communem: cuius ponendi neceſſitas ac ratio varijs modis deprehenditur. Primùm, quia cùm ſoleat natura, quantum fieri poteſt, multitudinem ad vnitatem reuocare, conueniens erat, vt omnes ſenſus externos in v- D num quodammodo coniungeret, in quem, vt lineæ à circumferentia in centrum, ita vndique è ſingulis aliorum ſenſuum organis, ſenſibilium imagines confluerent, colorum ab oculis, ſonorum ab auribus, odorum à naribus, ſaporum à lingua, tactilium qualitatum à toto corpore. Qua centri ſimilitudine vſus eſt Auctor operis de ſecretiori ſapientia ſecundùm Aegyptios lib. 2. c. 9. & Ari- E ſtoteles lib. 3 huius operis, loco paulò ſuperiùs citato, dum ſenſum communem vnum quid, mediumq. inter externos ſenſus appellat.

D. Th. 1. p. q 78. ar. 4. & opuſc. 4. cap. 4.

1. Ratio, qua ſuadet, dandũ eſſe ſẽſum cõmunẽ.

Secundò; idem efficaciùs ſuadetur ex eo, quia cognoſcimus, nos audire, tangere, olfacere, ceteraque externorum ſenſuum munia: hæc autem cognitio non pertinet ad aliquem è quinque vulgaris ſenſibus, vt proxi-

2. Ratio.

ma

ma quæſtione oſtenſum fuit: referẽda eſt ergo ad aliam altiorem communioremque potentiam, ad quam primò eiuſmodi functionum imagines deferantur: quæ non eſt alia, quàm ſenſus communis. Nec ſatisfaciet, qui dixerit, eam facultatem eſſe ipſum intellectum. Namque ea etiam brutis neceſſaria eſt, vt mox oſtendemus, quibus perinde à natura deneganda non fuit. Deinde, quia, vt ſuperiùs argumentabamur, hæc ſenſionum perceptio non exuperat ſentientium facultatum vim.

3. Ratio. Tertiò; idem ex eo comprobatur, quia, vt colligitur ex ijs quæ docuit Ariſtoteles hoc libro ad calcem capitis ſecundi: ſcripſitque D. Gregorius Niſſenus lib. 2. de Viribus animæ, cap. 1. & videtur aſſeruiſſe Plato, vt annotauit Marcilius ad initium Theæteti: dandus eſt aliquis ſenſus interior, qui non ſolùm haustas cunctorum ſenſibilium imagines primò hauriat, & ſenſibilia ipſa percipiat, vt proxima ratio oſtendebat; ſed qui tanquam æſtimator & arbiter diuerſorum ſenſuum obiecta diſcernat, & dijudicet, cùm quilibet ſenſus particulatim circa proprij duntaxat ſenſibilis differentias occupetur; vt aſpectus circa atrum & candidum, ſimiliterque reliqui ſenſus: hic autem ſenſus eſt is, quem communem dicimus. Nam quòd ad hanc actionem iudicandi ſenſus ipſi externi per ſe haudquaquam ſufficiant, inde patet, quia plures ſenſus perinde ſe habent, ac multi homines. Quare, vt hi de diuerſis rebus, niſi eaſdem ſinguli cognoſcant, ſententiam ferre nequeunt, ita neque ſenſus de aliorum ſenſilium differentijs, quas non attingunt; & vt Themiſtius hoc loco, cap. 7. ſuæ Paraphraſis edisſerit; quemadmodum, licèt multi magiſtratibus libelliones, atque exceptores pragmatici aſſideant; vnus tamen eſt, qui ius habet ſententiæ ferendæ: ita & in corpore animalis, tametſi multa inſtrumenta machinamentaque ſint, in quæ rerum ſimulacra recipiantur; vna tamen vis arbitra eſſe debet, quæ de

Senſus cõmunis, velut honorarius arbiter inferiorũ ſenſuũ, de omnib. externis ſenſibilibus cognoſcit.

A omnibus ſciſcat, iudicet, pronunciet. Fuiſſe verò animantibus, & quidem omnibus, neceſſariam hanc vim iudicatricem, ex eo patet, quia niſi animal, quid noxium; quid ſalutare, quid minùs ac magis conueniens; quid fugiendum, amplectendumve ſit, diſcernat: breui in interitum ruet.

Sed & aliud præterea communi ſenſu munus delegatum eſt; videlicet B impertiri ſenſibus externis vim ad functiones ſuas obeundas per communicationem ſpirituum animalium, quos ab ſe veluti fonte, ac primario ſentiendi inſtrumento eſfundit, vt conſtat ex ijs, quæ docet Ariſtoteles lib. 2. de Partib. animal. cap. 10. & in lib. de Morte & Vita, cap. 1. Vnde, cùm obſtruitur via illa, qua prædicti ſpiritus egrediuntur, vt in ſomno accidit, neceſſe eſt, C feriari externos ſenſus, teſte eodem Ariſtotele lib. de Som. & vig. cap. 3. Præterea, quoties ſenſus communis langueſcit, ac malè ſe habet, etiam externi ſenſus proprijs officijs, vel omninò, vel ex parte deſtituuntur, vt videre eſt in ijs, qui morti propinqui ſunt, quibus primarij illius ſenſorij temperies diſſoluitur, & extinguitur; & in paralyticis, atque apoplecticis, quibus præpediti ſunt nerD ui, per quos ſpiritus animales ad externa ſenſiteria deuehuntur.

A ſenſu cõmuni tanquã à primario ſentiendi inſtrumento ſpiritus animales diffunduntur in ſenſus.

ARTICVLVS II.

Senſum communem non in corde, ſed in cerebro reſidere.

QVod ad alteram quæſtionis partem ſpectat, vbinam communis illa, ac primaria ſentienE di vis organum habeat, magnum eſt inter Philoſophos diſſidium. Nam Ariſtoteles, etſi proximo capite dixerit, ſenſum communem eſſe omnium ſenſuum externorum quaſi centrum; in qua tamen parte corporis centrum id eſſet, non docuit. Verùm alibi ipſum in corde, vel in parte, quæ cordi proportione reſpondeat, conſtituit, vt libello

Ariſt. illi ſedem deſignauit in corde.

de Iuuentute & Senectute, cap. 2. & lib. 2. de Partib. animal. cap. 1. & 10. & lib. 3. cap. 4. & lib. 4. de Senſu & ſenſili, c. 2. & de Somno & vigilia, cap. 2. & de Animalium motione, cap 9. Cuius opinionis fundamentum apud illum fuit, quòd pro certo haberet, cor non ſolùm naturalium & vitalium, ſed etiam animalium facultatum originem eſſe.

Medici in cerebro.

At enim id Medici acerrimè oppugnant, oſtenduntq; licèt vitalium functionum, & arteriarum principium in corde inſit: naturalium tamen operationum, & ſanguinis, atque venarum fontem in hepate; ſenſitiuarum actionum, arbitrarij motus, & neruorum originem in cerebro eſſe. Quam difficultatem, quia in primo libro de Ortu & Interitu accuratè pertractauimus, vbi Medicorum ſententiam partim rationibus, partim anatomicæ artis experimentis ſatis confirmatum amplexi fuimus; non eſt, quòd hoc loco actum agamus.

Cor principiũ remotũ ſentiendi.

Illud tamen iterum commonemus, ſi de principio ſentiendi remoto ſermo ſit, id haud dubiè cordi aſcribendum eſſe; cùm in eo vigeat natiui caloris officina, in eodemque procreentur ſpiritus vitales, ſine quorum ope nec vllus motus edi, nec vlla internorum, externorumve ſenſuum functio obiri poteſt. De quo principio ſi Ariſtoteles locis antè citatis ageret, non eſſet, cur à Medicis, aut à nobis in hac controuerſia deſereretur. At eum A non remotum, ſed proximum ſentiendi, ac mouendi initium in corde collocaſſe, & vni principi membro, tanquam regi, totius corporis adminiſtrationem, & quaſi monarchiam ſimpliciter detuliſſe, qui loca illa inſpexerit, facilè iudicabit. Conſule Galenum libro de Symptomatum cauſis, cap. 8. & libro de Vſu pulſuum. Fernelium libro 5. Phyſiologiæ, cap. 11. Lege quoque, ſi placet, B Auerroem libro 2. de Partibus animalium, capite 7. & lib. 2. Collect. capite 11. pro Ariſtotele contra Galenum diſputantem.

Senſus reliqui interni hoſpitãtur in cerebro.

Eſt itaque ſenſus communis non in corde, ſed in cerebro, vbi etiam ſedem habent reliqui ſenſus interni, ad quos ille, vt in progreſſu exponemus, rerum ſimulacra tranſmittit. Vnde eſt, quòd vehementer læſo capite internorum ſenſuum munia C turbentur, & cùm aliqua in ijs offenſio accidit, cerebro remedia adhibeantur.

In ſect. animãtib. ſenſus cõmunis nullam habet definitam ſedem.

Sciendum tamen eſt, in animantibus, quæ ſecta viuunt, ſenſum communem nõ eſſe aliqua certa parte definitum. Quod ex eo ſtat, quia, cùm illa poſt ſectionem adhuc animali motu cieantur, & is motus ſit ab appetitu per virtutem motricem; appetitus autem nihil, niſi proponente ac dirigente phantaſia, expe- D tat, negari non poteſt, in partibus diuiſis relictam fuiſſe vnà cum appetitu phantaſiam imperfectam, quæ in eiuſmodi animantibus à communi ſenſu non differt.

CAPVT III.

Text. 150. *CVm a autem duabus priſci differentijs maximè diffiniant animam, motione inquam, loco accommodata, & intelligendo, & diſcernendo, ac ſentiendo: conſiderandum eſt, ſi quid interſit inter intelligere, ac ſentire. Videtur namque tam intelligere, quàm etiam ſapere, veluti quoddam eſſe ſentire. Etenim his vtriſque rerum aliquas anima diſcernit, atque cognoſcit. Et veteres idem eſſe ſapere, ſentireque cenſent. Quemadmodum & Empedocles dixit,*

Ad præſens hominum creſcit ſapientia ſemper.

Et alio rurſus in loco:

Hinc varia his ſemper prudentia ſomnia monſtrat.

Idem.

Idem & Homerus his carminibus ſenſiſſe videtur:

Tales namque inſunt mentes mortalibus ipſis,
Quales quotidie ſummi fert rector Olympi.

Etenim omnes hi putant, ipſum intelligere corporis eſſe perinde, atque ip- Tex. 151.
ſum ſentire. b *Et ſentire ſimili ſimile arbitrantur, & ſapere, vt in ſupe-*
rioribus diximus locis. c *Oportebat tamen ipſos de errore quoq; dece-*
ptioneve diſſerere. Sunt enim hæc magis propria animalium, pluſq; id tem
poris eſt, quo in his anima verſatur, vt patet. Idcirco neceſſe eſt, aut vni-
uerſa, quæ videntur, vt quidam inquiunt, eſſe uera, aut diſſimilis rei tactũ
errorem eſſe deceptionemve: quippe cum id ſit contrarium illi, ſimili in-
quam cognoſcere ſimile. Videtur autem & deceptio, & ſcientia cõtrario-
rum eſſe eadem. d *Non idem igitur eſſe ſentire, ac ſapere, patet. Illud* Tex. 152.
enim omnibus animalibus, hoc valde paucis ineſt. At neque intelligere
idem eſt, ac ſentire, intelligere, inquam, quo rectè atq; non rectè res perci-
pi ſolent. Quod namq. rectè percipit, id eſt prudentia, & ſcientia, atq; opi-
nio uera: at quod non rectè, id eſt nimirum his dictis contrarium. Etenim
propriorum ſenſus ſemper eſt uerus, & uniuerſis animalibus ineſt: at fit,
ut falsò quoque quis ratiocinetur, neque cuiquam competit, cui non ineſt
& ratio. e *Imaginatio namq. diuerſa eſt à ſenſu, menteque: atque neque* Tex. 153.
hæc fit ſine ſenſu, neq; exiſtimantis ſine hac eſſe poteſt. Non idem autem
eſſe imaginationem, exiſtimationemve, patet. Hic enim affectus in pote-
ſtate noſtra ſine controuerſia collocatur: licet namque cùm libet fingere
quidquid uolumus, atq; ante oculos ponere, perinde atq; ij faciunt, qui ar-
tificioſæ memoriæ comparatis atq; diſpoſitis locis imagines fingunt, atque
ſimulacra collocant. At opinari in nobis non eſt ſitum: neceſſe eſt enim opi
nantem, aut ueram, aut falſam exiſtimationem habere. Preterea, cùm opi Tex. 154.
namur, aliquid malum eſſe, atq; terribile, continuò perturbamur. Simili-
ter & cum opinamur, quippiam eſſe tale, vt in illo ſit confidendum. At cũ
imaginamur talia, perinde afficimur atq; ſi in pictura eadẽ ſpectaremus.
f *Sunt autem & exiſtimationis ipſius hæ differentiæ, ſcientia, & opinio,*
& prudentia, & ea, quæ ſunt hiſce contraria: de differentia quorum alius
ſit ſermo magis ad ipſum accommodatus. At uerò, cum diuerſum ſit ſen- Tex. 155.
tire, ac intelligere, & huius aliud imaginatio, aliud exiſtimatio eſſe uidea-
tur, de imaginatione primò, deinde de altero dicamus oportet. g *Si*
igitur imaginatio, id eſt, phantaſia, ſit id, quo viſum, phantaſma-
que aliquod in nobis dicimus fieri, & non aliud quicquam, quod per
translationem hoc eodem nomine nuncupetur, ipſa profectò vna quædam
eſt potentiarum earum, aut habituum, quibus diſcernimus, & aut uerè
percipimus, aut falsò. Tales autem ſunt ſenſus, opinio, ſcientia, intellectus.
h *At ipſam non eſſe ſenſum, ex hiſce patere poteſt. Senſus enim uel eſt* Tex. 156.
potentia, uel operatio, ut uiſus, uel uiſio: ac nonnunquam neutrum eſt iſto-
rum, & tamen apparent aliqua, uidemurq; uidere, ut ea, quæ in ſomnijs
apparent. i *Deinde, ſenſus quidem ſemper adeſt, imaginatio autem non*
ſemper. Quòd ſi idem eſſet imaginatio, ac operatio, beſtijs imaginatio pro-

*fectò cunctis ineſſet: at non eſſe uidetur, ut api, aut formicæ, aut uermi:
præterea illi quidem ueri ſunt ſemper, imaginationes uerò plures fiunt,
ut patet, falſæ. Præterea, cum exactè circa ſenſibile operamur, non dici-
mus, hoc nobis hominem uideri, ac apparere: ſed potius cùm non clarè
ſentimus, quando etiam ſit, ut ſit uerus ſenſus, & falſus. Atque nobis
(quod quidem paulò antè dicebamus) clauſis etiam oculis uiſa uidentur,*
Tex.157. *atque apparent.* K *Atqui nec ullus habituum eorum erit, qui ueri ſunt
ſemper, ut ſcientia, uel intellectus; eſt enim & falſa imaginatio, non ſolùm
uera. Reſtat igitur, perſcrutemur, ſi ſit opinio. Fit enim opinio & ue-
ra, & falſa. Verùm opinionem quidem ſequitur fides: quippe cùm fieri
nequeat, ut hiſce quiſquam non credat, quorum habet opinionem. Beſtia-
rum autem, fides quidem nulli: imaginatio uerò compluribus ineſt. Præ-
tereà fides omnem opinionem ſequitur, perſuaſio fidem, ratio perſuaſio-*
Tex.158. *nem. At imaginatio quidem quibuſdã beluis ineſt, ratio autem nullis.* l *At
uerò patet, nec opinionem eſſe cum ſenſu, nec opinionẽ per ſenſum, nec opi-
nionis, ſenſusve coniunctionem, & per ea, quæ dicta ſunt, & hac etiam ra-
tione:* m *patet enim, ſi imaginatio ſit opinionis, ſenſusq́, coniunctio, opinio-
nem non cuiusq. rei, ſed eius eſſe, cuius eſt etiam ſenſus: dico autem, ima-
ginationem ſi ſit coniunctio ſenſus, opinionisve, coniunctionem eſſe opinio-
nis albi: & ſenſus eiuſdem albi: non enim erit ex opinione quidẽ boni, ſenſu
autem albi: apparere igitur eſt opinari rem eam, quam ſentit non per ac-*
Tex.159. *cidens. At apparent nonnunquam etiam falſa, de quibus ſimul ueram opi-
nionem habet. Sol enim pedalis quidem apparet, at perſuaſum eſt terra
ipſum eſſe longè maiorem.* n *Fit igitur, ut aut ſuam is opinionem, quam
habet, ueram abijciat, re modo eodem ſeſe habente, non oblitus, nec diſſua-
ſus, aut ſi adhuc illam habeat, eadem ſit neceſſariò falſa, ſimul & uera.
At conſtat, opinionem tum euadere falſam, cùm res mutata latet. Neque*
Tex.160. *igitur unum eſt iſtorum imaginatio, neq; ex his eſt coniunctum.* o *Verùm,
quoniam fieri poteſt, ut aliud moueatur ab eo ipſo, quod motum eſt, ima-
ginatio uerò motio quædã eſſe uideatur, & non fieri ſine ſenſu, ſed ſentien-
tibus, & eorum etiam eſſe, quorum eſt ſenſus: fit autem, ut motus oriatur*
Tex.161. *à ſenſu iam actu, quem quidem neceſſe eſt ipſi ſenſui ſimilem eſſe.* p *Ima-
ginatio motio hæc eſt profectò, quæ neque ſine ſenſu nimirum eſſe, neque
competere non ſentientibus poteſt. Atq; multa per ipſam id agere, patiue
contingit, quod ipſam habet, & inſuper, & ueram, & falſam eſſe. Atq; id
propterea fit, quòd ſenſus quidem propriorum eſt uerus, aut rarò admodũ
ſuſcipit falſitatem. At eſt ſenſus eius etiam rei, cui propria ſenſibilia acci-
dunt. Vbi iam fit, ut ipſe ſit falſus: nam non eſt falſus, ſi album dixerit eſſe,
ſed ſi album hoc, aut aliud eſſe. Eſt pręterea communium ſenſus, quæ qui-
dem periade atque propria ijs accidunt, quæ ſunt per accidens ſenſibilia:
Dico autem motum, & magnitudinem, quæ ut patet, accidunt ſenſibilibus,
circa quæ maximè error, deceptioq. fieri ſenſu poteſt.* q *Motus igitur
hicce, qui fit à triplici tali ſenſu, differentiam ob id ipſum nimirum habe-
bit. Atq; primus quidem, cùm operatio ſenſus adeſt, eſt uerus, cęteri uerò*

falſi

Digitized by Google

falſi etiam eſſe poſſunt, & præſente, atque abſente, præſertim cùm à ſenſu longè ſenſibile diſtat. Si igitur nihil aliud præter imaginationem habeat, ea quæ dicta ſunt, ſitq́; id ipſum, quod diximus, ipſa: imaginatio motus is eſt profectò, qui fit a ſenſuiam operante. c Cum autem viſus maximè ſit ſenſus, hinc eſt, quòd nomen imaginatio ab ipſo lumine ſumpſit, phantaſiaq́; dicitur, quia ſine lumine viſio fieri nequit. At quia imaginationes immanent, ſenſibusq́; ſimiles ſunt, ideò per ipſas animalia, beſtiæ, inquam, atque homines, multa agunt; illæ, quia mentis ſunt, vt patet, expertes: homines, quia mens perturbatione nonnunquam, vel morbo, vel ſomno ſubmergitur. Sed de imaginatione quidem determinatum ſit hactenus: ſatis enim, quidnam ipſa ſit, & cur ſit, hiſce, quæ iam dicta ſunt, explicauimus.

CAPITIS TERTII EXPLANATIO.

Rationes, quibus alij qui adducti putarunt à ſenſu intellectum non diſtingui.

CVm a *autem.*] Quia veterum nonnulli animam ex locali motu definiebant, alij ex cognitione, alij ex vtroque: vt pateat, rectène id fecerint, atque vt ſimul viam aperiat ad diſputationem de intellectu, & voluntate: explicandum proponit, quid inter ſenſum, & intellectum ſit diſcriminis. Nam quidam hæc non diſtingui opinabantur, quibus tria ad id potiſſimùm argumenta fuiſſe videntur. Primum, quia tàm ſenſu, quàm intellectu iudicamus: quo fit, vt hæc officio conueniant: quòd ſi officio, etiam natura. Deinde, quia & ſenſus, & intellectus rebus præſentibus afficiuntur, & mouentur. Quod
1 Empedocles in ſuo poemate ſignificauit aiens, ſapientiam augeri ad præſens,
2 id eſt, intuitu, atque experientia præſentium rerum, & prudentiam ſimul, ac præſagia futurorum ex inſomnijs, quæ ad ſenſum pertinent ab euentis rerum præſentium pendere. Idemque ſonant verſus illi ex Homero hoc loco adducti, nimirum ita ſe habere humanum intellectum, vt res ſe habent, & vt diebus ſingulis pro temporum varietate, mutationeque ſuccedunt. D. Thom. illud, ad præſens, in carmine Empedoclis in alium ſenſum accipit, videlicet, pro præſenti cœli ſchemate, ſeu facie, ac ſiderum configuratione, & influxu. Et in carmine Homeri appellatione ſummi rectoris Olympi, indicari putat Solem, à quo ſidera omnia pendent: Ita verò ſenſus Empedoclis erit, intellectum, ac ſapientiam augeri ad præſens, id eſt, ſecundum præſentis horæ cœleſtium ſiderum ſtatum, & vires. Homerus autem pronunciauit talem eſſe mentem hominum, qualem Sol ceterorum ſiderum veluti dux, & moderator, cum reliquis ſtellis efficit. Ceterùm, quanam ratione corpora cœleſtia in ſenſus, & intellectum, atque humanam voluntatem queant, nequeanve influere, in libris de cœlo fuit à nobis explicatum. Lib. 2. c. 3. q. 8.

3 b *Et ſentire ſimili.*] Tertia ratio, ob quam nonnulli putaruor, intellectum non diſtingui à ſenſu, ea fuit, quia vt ſimilibus ſentimus, ita ſimilibus rerum intelligentiam capimus. Vnde coniecturam ducebant, tàm ſenſum, quàm intellectum organo corporeo inſidere, cùm corpora percipiant; atque adeò intellectum eſſe ſenſum, cùm omnis facultas cognoſcens, quæ materiæ inhæret, ſenſus ſit.

c *Oportebat tamen.*] Priſcos redarguit, quòd de notitia locuti fuerint, de errore autem nihil meminerint, neque deceptionis, & ignorantiæ cauſas explicarint; quas tradi, & inculcari ab eis oportebat, præſertim cùm ignorantia

Redarguũtur antiq. Philoſophi, quòd de errore nihil diſſeruerint.

magis propria, magiſq. nobis familiaris ſit: tum, quia in ea diutiùs verſamur; tum, vt D. Thom. addit, quia ex nobis erramus; ſcire autem non niſi ex alterius ope, & magiſterio ſolemus. Niſi quis veteres excuſare velit, aiens, eos nihil de errore diſſeruiſſe, quòd putarent, omnia vera eſſe, nullamq. dari deceptionem. Vel certè (quod ab eis inculcatum fuerat) quia putarunt, cognitionem veram eſſe, cùm ſimile animam tangeret, vt ignis particulam animæ igneam; errorem, cùm diſſimile, vt ignis portionem aqueam eiuſdem animæ, cum cognoſcere per ſimile videatur contrarium ei, quod eſt cognoſcere per diſſimile, & error, ac ſcientia contrariorum ſit, id eſt, oppoſito modo accidant. Verùm hæc ridicula ſunt, & perabſurda, ſiquidem palam eſt, nos interdum falli, & animam elementorum concretione, aut mole corporis non conſtare, vt ex ijs, quæ in primo libro diſputata ſunt, manifeſtum eſt.

Intellectũ à ſenſu diſtingui.

d *Non igitur idem.*] Duplici argumento concludit, neque ſentire, & intelligere, neque ſenſum, & intellectum idem eſſe. Primùm, quia ſenſus omnibus ineſt animantibus; nullum eſt enim animal, quod tactu non ſit præditum. Deinde, quia ſenſus circa propria ſenſibilia non errat; intellectus verò ſæpe fallitur: licet enim cum ſcientia, prudentia, aut vera opinione ducitur, non aberret à veritate; ſi tamen contrarijs afficiatur, decipitur.

Datur imaginatio eaq. ab intellectu diſtincta.

e *Imaginatio namque.*] Probat, dari imaginationem, eamque ab intellectu, & ſenſu diſtingui: quia, licet, nec imaginationis actus abſque præuia ſenſus notitia exerceatur; nec exiſtimatio, (quæ eſt actus quidam intellectus comprehendens ſcientiam, prudentiam, & opinionem) niſi antecedente imaginatione fiat: Imaginatio tamen, id eſt, imaginationis actus differt ab exiſtimatione, quæ actio quædam intellectus eſt; primùm, quia vt ij, qui artificioſa memoria vtuntur, loca, & imagines pro arbitratu ſuo fingunt, ac diſponunt, quibus rerum opportunè recordentur, ita in noſtra poteſtate eſt imaginari, quicquid libuerit: non autem opinari (quod eſt pars quædam exiſtimationis) imaginamur enim falſa, quæ non exiſtunt, opinamur vera, aut quæ pro veris accipimus. Secundò, quia opinio de re mala, vel bona, animum perturbat metu; vel hilaritate, aliove ſimili affectu: imaginatio autem non item: ſed ea perinde afficimur, atque ij, qui in pictura res aſpectu horribiles, aut lætas contuentur. Quod intellige de imaginatione, quæ nullam aſſenſionem, aut iudicium, coniunctum habet: ſi enim habeat, non dubium, quin imaginatio animum commoueat, & ad varios affectus impellat.

Diſtingui imaginationem ab exiſtimatione.

f *Sunt autem & exiſtimationis ipſius*] Probat, exiſtimationem differre ab imaginatione. quia ad exiſtimationem (quo nomine rationis actum intelligit) pertinent actus ſcientiæ, opinionis, & prudentiæ, & his contrarij, de quibus lib. 6. Ethicorum, qui tamen ad imaginationem haudquaquam ſpectant. Deinde, cùm intelligere differat a ſenſu, & id bifariam ſumatur: vno modo, vt comprehendit etiam imaginari: altero propriè: qua ratione ad ipſum ſpectat exiſtimatio, id eſt, actus rationis, & non alterius potentiæ: ait, ſe de intellectione ſecundum priorem vſurpationem, id eſt, de imaginatione primò acturum.

g *Si igitur imaginatio.*] Vim, & operationem phantaſiæ exponit, monens, loqui ſe de phantaſia ſignificatu proprio, non translatitio. Namq; phantaſiam interdum per trãslationem vocamus intellectum, & quemlibet ſenſum, & ea, quæ nobis apparent. Quoniam igitur phantaſia eſt potentia, qua in nobis viſum ſeu phantaſma effici dicimus, videbitur fortaſſe illa computanda inter ſenſus externos, quibus res nobis repræſentantur, vel inter virtutes intellectuales, ſiue habitus, quibus vera, vel falſa percipimus, cuiuſmodi ſunt intellectus, opinio, & ſcientia. Sumit verò intellectum, vt interpretatur D. Thomas, non pro potentia, ſed pro cognitione eorum, quæ abſque inueſtigatione nobis innoteſcunt, vt prima principia: Scientiam pro certa cognitione eorum, quæ diſcurſu aſſequimur: Opinionem pro cognitione rerum, de quibus certum,

ſirmum-

firmumque iudicium non habemus. Porrò hos tantùm cognoſcendi modos affert hoc loco Ariſtoteles, quia hi potiſſimum celebres erant in ſchola Platonis, qui intellectum vnitati, ſcientiam qualitati, opinionem ternario, ſenſum quaternario attribuebat.

Phantaſiā differre à ſenſu confirmat.

h *At ipſam non eſſe ſenſum.*] Probat, phantaſiam, ſeu imaginationem diſtingui à ſenſu. Cùm verò ſenſus dupliciter accipiatur; nimirum in potentia, vt viſus, & in actu, vt viſio: ab vtroque phantaſiam differre oſtendit. A ſenſu in potentia, quoniam hic in ſomnijs non agit, phantaſia verò agit; à ſenſu in actu; quia hic in ſomnijs non eſt.

i *Deinde ſenſus.*] Probat ſecundò, imaginationem non eſſe ſenſum: quia ſen- 1
ſus ſemper adeſt animantibus, quatenus recens nata mox ſenſu vtuntur, at 2
imaginatione, ſaltem exacta, non niſi progreſſu temporis. Tertiò, quia omni- 3
bus animantibus ſenſus conuenit: non omnibus tamen imaginatio, intellige
perfecta. Namq. imperfecta, & confuſa cunctis ineſt. Quartò, quia ſenſus nū- 4
quā errat circa propria ſenſibilia, imaginatio ſæpe fallitur. Quintò, quia, quæ 5
ſenſibus probè affectis accuratè percipimus, non conſueuimus dicere, ita no-
bis videri, quod tamen dicimus, cum imaginamur. Poſtremò, quia illa, quorum 6
imagines ſenſu hauſimus, clauſis oculis, & abſentibus ſenſibilibus imagina-
mur: cùm tamen ſenſus in ſolam rem præſentem feratur.

Imaginatione diſtingui ab opinione.

K *Atqui nec vllus.*] Aſſerit, imaginationem non eſſe ſcientiam, nec intellectum, aut opinionem. Ac primùm, quòd non ſit intellectus, vel ſcientia, planū eſt, quia hæc ſemper vera ſunt. Quòd autem non ſit opinio, ex eo ſuadetur; quia, licet opinio nunc vera ſit, nunc falſa, tamen opinionem, qua quid iudicamus, ſequitur fides, & perſuaſio: vnuſquiſq; enim putat, verum eſſe id, quod opinatur. At fides imaginationem non ſequitur, cùm imaginatio conueniat brutis, in quibus tamen fides neutiquam locum habet. Nec enim belluæ perſuaſione quicquam faciunt, etiam eæ, quæ adumbratam aliquam diſciplinæ rationem capeſſunt: ſiquidem perſuaſio ratiocinatione perficitur: at bruta ex ſola memoria, & aſſuetudine, vel inſtinctu, non autem ratione ad opera ſua molienda inclinantur.

l *At verò patet.*] Ex dictis infert contra Platonem in Philebo, & Sophiſta, phantaſiam, ſeu imaginationem non eſſe quid comprehendens ſenſum, & opinionem. Si enim eſſet, contingeret id vno è tribus modis. Nam vel eſſet opinio cum ſenſu, hoc eſt, eſſentialiter opinio, quam comitaretur ſenſus. Vel eſſet opinio per ſenſum, hoc eſt, eſſentialiter opinio, quæ ex ſenſu, tanquam ex cauſa oriretur. Vel eſſet vtriuſque, nimirum, opinionis, & ſenſus complexio ex æquo. Nullum verò horum dici poſſe inde confirmat, quia, ſi imaginatio differt à ſenſu, & opinione per ſe, ac ſeparatim ſumptis, vtique etiam ab vtroque ſimul diſſidebit.

m *Patet enim, ſi imaginatio.*] Oſtendit, quo pacto ſumi debeat opinio, ſi phantaſia dicenda ſit, opinionem, & ſenſum complecti. Nam quia phantaſia vnius, eiuſdemq. eſt, liquet, opinionem adiunctam ſenſui, qui eſt phantaſia, non debere eſſe aliam quandam opinionem, ſed quæ verſetur circa eandem rem, in quam ſenſus fertur, vt, ſi dicamus, phantaſiam eſſe quid compoſitum ex opinione albi, & ſenſu eiuſdem: nec enim poteſt eſſe conflata ex opinione albi, & ſenſu boni. Oportet igitur, ſi phantaſia ex opinione, & ſenſu conſurgit, nihil aliud eſſe apparere quid ſecundum phantaſiam, quàm opinari aliquid, quod idem per ſe, & non per accidens ſentitur. At enim poſitionem hanc ex eo refellit, quia nonnunquam apparent quædam falſa ſecundum phantaſiam à ſenſu ortam, de quibus veram habemus opinionem. Namque imaginatio percipit, v.c. Solem pedali magnitudine, at ſecundum veram opinionem, quam quis à Mathematico accepit, Sol maior, quàm terræ moles exiſtimatur.

n *Fit igitur.*] Vt hic locus intelligatur, aduertit D. Thomas ex Ariſtotele

Quib. modis contingat amitti opinioné.

Quid ſit phantaſia.

tribus modis amitti veram opinionem. Primò, cùm res mutatur. Nam ſi quis ſedente Socrate opinetur, eum ſedere, veram opinionem habet: ſi autem Socrates ſedere deſinat, & eandem opinionem nihilominus idem retineat, vera opinio in falſam mutatur. Secundò, ſi rationis, qua ad opinandum inductus fuerit, obliuiſcatur, & ita opinionem deponat. Tertiò, ſi alia permotus ratione oppoſitum eius, quod anteà iudicabat, nunc iudicet. His animaduerſis oſtendit Ariſtoteles, ſi phantaſia conſtet ex opinione vera, & ſenſu falſo, futurum è duobus vnum, nimirum, vt vel aliquis, nulla ex ſuperioribus cauſis interueniente, opinionem amittat, quod fieri nequit: vel eadem opinio ſimul vera, & falſa exiſtat. Nam cum opinio debeat conformari ſenſui, quandoquidem ex illo conſtat, vel ex vera fiet falſa, cùm interim nulla ex prædictis cauſis detur: vel ſi veritatem conſeruet, ſimul erit, & vera ratione ſui, & falſa propter ſenſum, ex quo reſultat, quod tamen eſt impoſſibile.

o *Verùm quoniam.*] Poſteaquam oſtendit, quid non ſit phantaſia, nunc, quid ea ſit, explicaturus quædam priùs ſumit. In primis, vnum ab alio motum poſſe alteri motionem inferre, vt in octauo Phyſicæ Auſcultationis libro probatum, demonſtraturque fuit. Secundò, imaginationem eſſe motum quendam; ſiquidem eſt cognitio, quæ ab obiecto; interuentu ſpeciei ab eo productæ fit. Tertiò, imaginationem in ijs tantùm, quæ ſenſu prædita ſunt, dari, & non effici abſque ſenſu; quandoquidem internam apprehenſionem antecedit ſenſuum operatio, quam neceſſe eſt ſimilitudine, id eſt, proportionem reſpondere ipſi potentiæ, cùm potentia vltra ſuam menſuram non agat.

p *Imaginatio motio hæc eſt.*] Ex ſuperioribus colligit, imaginationem, id eſt, actum imaginatricis facultatis eſſe motum factum in animantibus à ſenſu in actu, id eſt, à ſenſu informato ſpecie obiecti. Tum duas imaginationis conditiones ſubijcit. Prima eſt, animantes motu imaginationis variè affici, quod ad finem capitis explicat. Secunda eſt, imaginationem nunc veram, nunc falſam eſſe. Cauſam huius rei ait eſſe, quia imaginamur, quæ ſenſibus percipimus: hi verò interdum falluntur. Nam, cùm eorum obiectum trifariam diuidatur; ſiquidem aut eſt proprium, aut commune, aut per accidens, circa hæc omnia hallucinatio contingit, etſi minùs frequenter circa proprium, frequentiùs autem circa ſenſibile per accidens; quia, licet aſpectus non erret, dum verbi gratia, album apprehendit, errat tamen in applicatione. id eſt, dum ſuo modo accommodat albedinem ſubiecto, in quo non exiſtit, percipitque rem vt albam, quæ alba non eſt. Circa ſenſibile etiam commune deceptio accidit, vt circa magnitudinem, figuram, & motum, de quibus ſuprà.

Quid imaginatio.

q *Motus igitur hiſce.*] Errores, qui in triplici illa externorum ſenſibilium perceptione contingunt, ad imaginationem accommodat, aiens, pari modo poſſe illos in ea reperiri, niſi quòd imaginatio tam circa præſentia, quàm circa abſentia, & quæ longiſſimè diſtant, verſari conſueuit. Tum concludit, ſi ea, quæ dicta ſunt, ſoli imaginationi competunt, & imaginatio id, quod dictum eſt, ſibi vendicat, reliquum eſſe, vt imaginatio ſit motus factus à ſenſu actu operante, id eſt, interuentu ſpecierum; quas ſenſus, dum res percipit, ad eam tranſmittit.

r *Cum autem viſus.*] Phantaſiæ, & ſenſus cognationem ſigno quodam oſtendit, hoc eſt, à nominis Etymologia: phantaſia enim à viſu, qui inter omnes ſenſus externos principem locum obtinet, quodammodò nomen ſumit, quatenus id à lumine accipit, ſine quo viſio non fit. Lumen enim Græcè φάος dicitur, vnde phantaſia ἀπὸ τοῦ φάους, καὶ τῆς στάσεως, id eſt, à lumine, & à ſtatu dicitur. Vnde à prima huiuſce nominis parte, phantaſiæ cum ſenſu ſimilitudo oſtenditur. A ſecunda verò indicari ait, quòd ſit permanens, & quidem meritò; quandoquidem ceſſante externorum ſenſuum functio-

ne,

ne, ipſa permanet. Quod in cauſa eſt, vt animantia per eam multa operentur; & bruta quidem, quia intellectu carent; homines verò, quia interdum in eis intellectus animi ægritudinibus, & perturbationibus, aut morbo corporis, aut ſomno, aliave eiuſmodi affectione præpeditur, ſiue obſcuratur, & quaſi oblitescit.

QVAESTIO I.

An internorum ſenſuum numerus rectè à Philoſophis conſtituatur.

ARTICVLVS I.

Quibus argumentis internorum ſenſuum multitudo collecta fuerit.

TRibus potiſſimùm rationibus ad internorum ſenſuum multitudinem conſtituendam Philoſophi adducti ſunt. Quidam ex cerebri ventriculis, vbi ſentiendi officinas collocatas eſſe inquiunt, quos ventriculos plures eſſe, anatomicis obſeruationibus conſtat, nempe tres, quattuorve. Sed hoc argumentum alijs parùm efficax videtur, idque non ſine magna probabilitate. Primum, quia cùm ſenſus ſint qualitates, quę non occupant locum, atque adeo nec domicilia, quibus excipiantur, requirunt, incertum eſt, num eiuſmodi cellulæ ad eum vſum, an ad alium potiùs deſtinatæ à natura ſint; videlicet ad perficiendos ſpiritus animales, vt Veſalius lib. 7. c. 6. & Realdus Columbus in lib. de cerebro, & neruis, capit. 1. exiſtimant. Vel etiam ad cerebri recrementa euacuanda, vt quibuſdam videtur: quod probabile facit humidæ, & excrementitiæ concretionis copia, quæ in ijs viſitur. Confirmatque hoc Fernelius in libro de partium humani corporis deſcriptione, capit. 9 aiens, ſuperuacanea, quæ in ijs ventriculis congeruntur, ſenſim per quoſdam riuulos in eum cerebri locum, qui

Ex vêtriculis cerebri nô efficaciter colligi numerum ſenſuũ internorum.

A infundibulum, aut peluis dicitur, illabi: indeque in glandulam, donec
in palatum pedetentim inſtillent, ac
forâs deturbentur. Galenus quoque
libro octauo de vſu partium docet,
priores duos cerebri ſinus, inſpirationis,
expirationiſque cerebri, &
vaporum efflationis cauſa datos eſſe.
Præterea emiſſionis recrementorum
gratia, atque inſuper ad animales
ſpiritus conficiendos, qui inde ad
B poſteriorem ſinum tranſmeantes ibi
abſoluuntur. Præterea, quòd non
reſideant interni ſenſus in prædictis
ventriculis, ex eo ſtabiliri poteſt;
quia ſenſus communis dicitur eſſe in
priori parte cerebri; vbi tamen non
inuenitur vnus aliquis ſinus, in quo
ille reſideat, ſed duo, alter ad læuam,
alter ad dexteram; qui deinde in tertium
media cerebri parte conſiſtentem
proprijs ductibus concurrunt.
C Quòd ſi quis dicat, ſenſum communem
in vtraque illa à cauitate ſedem
habere, id ex eo confutatur; quia
cùm hæc facultas ſit quaſi centrum
externarum, vt ſupra ex Ariſtotele,
alijſque Auctoribus docuimus, conſentaneum
eſt, vt more centri vnam,
non verò geminam ſedem occupet.
Quòd ſi quis cum nonnullis afferat,
priores illos cerebri ſinus non
duos, ſed re vera vnum eſſe; eſto ita
D ſit: quòd adhuc in illo communis ſenſus
non ſit repoſitus, ea ratio conuincit,
quia, vt Veſalius loco citato
oſtendit, nerui ab externorum
ſenſuum organis in cerebrum aſcendentes,
per quos rerum ſenſibilium
imagines deuehuntur, non
confluunt in eiuſmodi ventriculum,
in quem confluere oporteret,
ſi illic, vt autumant, foret ſenſus
communis, ad quem externæ
ſentiendi facultates rerum, quas

per-

dem cibi attractionem impediendum ſat eſt.

Quidã ex diuerſitate operationű ſenſus internos diſtinguűt.

Alij igitur internorum ſenſuum differentias aſtruunt ex diuerſitate munerum, & operationum, quæ ab ijs adminiſtrantur, quòd, videlicet, ea munia, & functiones tam variæ ſint, ac diſſimiles, vt neceſſariò plures facultates exigant. Atq; hoc multiplicandi potentias fundamentum à pleriſque in ſchola Philoſophorũ pro firmo, certoque habetur, etſi ex eo non omnes eũdem numerum internorum ſenſuum conſtituant, ſed alij plures, alij pauciores. Nam Auicenna, lib. 6. Naturalium. parte 4. c. Algazellus in ſuo libello de anima, tractatu 4. cap. 4. Magnus Albertus lib. 2. de anima, tractatu 4. c. 7. Ioannes Gandauenſis 2. huius operis, quæſt. 37. quinque faciunt internos ſenſus. Qui, licet in numero conueniant, in eorum tamen officijs diſtribuendis, atque ordinandis non parum diſſident. Etenim Algazellus, & Albertus ſenſum communem, qui externorum ſenſuum obiecta percipiat, & dignoſcat, primò loco ponunt. Secundò vim imaginatricem, vt ſenſus communis idola conſeruet, reſque ſenſatas in earum abſentia recolat. Tertiò æſtimatiuã, vt obiecta non ſenſata, verbi gratia, odium, & amicitiã percipiat. Quartò phantaſiam, vt variè inter ſe ſpecies coniungat, ſenſatas cum ſenſatis, vt cùm ex auro, & monte aureum montem effingit: non ſenſatas cùm ſenſatis, vt cum hoc calidum, & vtile ſimul percipit; non ſenſatas cum nõ ſenſatis, vt, cum agnus apprehendit matrem, vt ſibi charam, & amicam. Quintò memoriam, vt conſeruet ea, quæ phantaſia percipit. Auicenna autem phãtaſiam tertio loco ſtatuit. Quartò imaginatricem facultatem; atque hanc credit, nihil per ſe cognoſcere, ſed duntaxat ſpecies à ſenſu cõmuni traditas apud ſe reponere, & conſeruare. Habent autem hi Auctores ad hunc numerum conſtituendum eam, quam diximus, rationem; videlicet, quòd quintuplex illa munerum, functionumque varietas æqualem potentiarum numerum expoſcere videatur.

Qui ſẽſus quinq; internos cõſtituãt, eorumq. munia.

Quattuor à D. Tho. Caietani numerantur.

Altera eſt opinio D. Thomę opuſ. 43. cap. 4. & 1. part. quæſt. 78. artic. 4. Caietani ibidem, Auerrois hoc in lib. com. 6. Ferrarienſis q. 4. & aliorum arbitrantium, quattuor eſſe internos ſenſus, nempe ſenſum cõmunem, cuius officia ſæpè expoſuimus: imaginationem, ſiue phantaſiã, quæ res ſenſatas inter ſe iungat, & ſit quaſi theſaurus imaginum ſenſus communis: cogitatiuam (in brutis æſtimatiua nuncupatur,) quæ res non ſenſatas percipiat: & modo antè explicato componat; memoriam, quæ ſpecies non ſenſatas condat, ſeruetque, & ex ijs recordetur. Horum Philoſophorum placitum ſimiliter innititur diſtinctione operationum, ac munium ad potentias multiplicandas, niſi quòd illa ad pauciores potẽtias reuocat, vt à nobis inferius declarabitur.

Gal. nec tã tum recentur.

Tertia ſententia eſt Galeni, qui ex triplici illa ſpecie phrenitidis, cuius ſuprà meminimus, tres internas facultates poſuit, phantaſiam, quam cum ſenſu communi confundit, rationem, id eſt, vim iudicatricem, & memoriam. Eundem numerum conſtituit D. Gregorius Niſſenus libro 4. de viribus animæ, cap. 6. & 7. D. Damaſcenus lib. 2. fidei orthodoxæ, c. 17. D. Nemeſius de natura hominis, c. 6. alijquè nonnulli.

ARTICVLVS II.

Conſtituitur internorum ſenſus numerus ex communi Philoſophorum ſententia.

NOs, quid in re prorſus abdita, & ambigua ex communioribus tam veterum, quam recentium Auctorum placitis ſtatuendum ſit, aliquot aſſertionibus primò explicabimus; deinde aliam ſententiam, quæ nobis veriſimilior videtur, ſtatuemus. Sit prima aſſertio. Præter ſenſum communem, quem ſupra ponendum eſſe demonſtrauimus, õnda eſt aliqua potẽtia diſtincta, quæ ſpecies

1. Aſſert. Præter ſenſum cõmunẽ dãdam eſſe phantaſiam.

cies ab eo ſibi demandatas cõſeruet. Probatur, Etenim diuerſa qualitatū temperies, atque adeò diuerſum organum, & potentia exigitur ad imagines rerum promptè recipiendas, iiſq; in præſentia obiecti vtendum: diuerſa, inquam, ab ea, quæ requiritur ad eaſdem in poſterum diu conſeruandas. Nam humida probè excipiunt, ſed non retinent: ſicca, etſi ægrè recipiant, diu conſeruant. Cùm igitur conſtet, ſpecies à ſenſibus externis emiſſas confeſtim recipi ab vno aliquo ſenſu, in quem deferuntur: cùm item perſpicuum ſit, rerum perceptarum ſimulacra ab animantibus ſaltem perfectis diu aſſeruari, quod in libris Paruorum naturalium ex profeſſo oſtendimus: fit inde, vt vltra organum communis ſenſus, qui priori muneri obeundo deſtinatus eſt, ponendum ſit aliud ſiccioris temperamenti, & alterius facultatis, quæ poſterius officium retinendi ſpecies adminiſtret. Hæc autem eſt, quę peculiari nomine phantaſia, atque imaginatrix dicitur.

Humiditas ad receptionē ſpecierum iuuat; ſiccitas ad retētionem.

Lib. de ſõnijs c. 1. & 2.

2. Aſſert. Dādam eſſe cogitatiuā ſeu æſtimatiuam, & memoriam.

Secunda aſſertio. Præter phantaſiam danda eſt alia facultas ſenſitiua, quæ res non ſenſatas percipiat, eaſque tum inter ſe, tum cum ſenſatis variè coniungat: & vltra hanc ponenda eſt alia, quæ ſit quaſi theſaurus ſpecierum, quibus res eiuſmodi repræſentantur. Prior pars huiuſce aſſertionis inde oſtēditur, quia cùm non ſolùm homines, ſed etiam brutæ animantes odij, & amicitiæ notiones effingant, vt ouis, quæ lupum vt ſibi inimicum apprehendit: conſtituere oportet aliquam potentiam ſenſitiuam, quæ hoc munere defungatur, nempe eam, quæ in hominibus cogitatiua, in beluis æſtimatiua dicitur. Eſſe verò hanc a phantaſia diſtinctam argumento eſt, quòd dignoſcere res non ſenſatas, eaſque prædicto modo componere munus eſt altioris negotij, atque adeò potentiæ paulò nobilioris, quàm ſit phantaſia. Poſteriorem partem eiuſdem aſſertionis probat ratio illa, qua paulò ante oſtendimus, phantaſiam à ſenſu communi diſtingui: ſi-

Diſtingui cogitatiuā à phantaſia.

A quidem vt phantaſia ſenſus communis; ita memoria facultatis imaginatricis reſponſitorium, ſeu theſaurus habetur.

3. Aſſert. Præter 4. de ſignatos ſenſus nullū aliū eſſe concedendum.

Tertia aſſertio. Præter quattuor prædictas facultates nihil opus eſt aliam quintam inducere. Hęc probatur, quia eiuſmodi facultas minimè neceſſaria eſt ad obeundas operationes, quarum gratia à ſuis aſſertoribus inducitur. Namque ad res

B ſenſatas in ſe copulandas ſufficit phantaſia, ad eliciendas verò non ſenſatas, eaſque tum inter ſe, tum cum ſenſatis variè commiſcendas, ſat eſt cogitatiua. Sed obijciat quis, Phantaſia nihil operatur, ſed duntaxat ſpecies ſibi concreditas retinet, tueturque: igitur danda aliqua potentia, quæ res ſenſatas inter ſe iungat: deinde alia, quæ circa non ſenſata verſetur. Huic obiectioni negan

Obiect.

C dum eſt, quod aſſumit. Non enim phantaſia in ſpeciebus retinendis tantummodò occupatur, ſed ex ijs etiam ſenſiones ſuas promit, cum ſit potentia non ſolùm paſſiua, ſed actiua, alioqui deterior foret ſenſu communi. Vnde & Ariſtoteles proximo capite docuit, actum phantaſiæ, ſiue imaginatricis facultatis eſſe imaginationem, reique notitiam. Itaque, vt ſenſus communis externorum ſen

Dilutio.

Phantaſia ſuas etiam promit ſēſiones.

D ſuum obiecta in eorum præſentia dignoſcit, & comparat; ita & phantaſia in eorum abſentia. Quin & amplius etiam aliquid præſtat, vt in progreſſu dicemus.

At obijciat rurſum aliquis, cogitatiuam, quæ circa res inſenſatas occupatur, tractare etiā ſenſatas; quandoquidem interdum non ſenſatas cū ſenſatis iungit, imò & ſenſatas inter ſe copulare poteſt. Quare ſuperuaca-

Obijcit. 2.

E neam videri phantaſiam. Occurrendum tamen, licet nonnunquam vlterior potentia officia prioris, ſaltem aliqua ex parte, adminiſtret: non iccircò priorem potentiam redundare, cum natura, præſertim in rebus materia conſtantibus, quæ ſenſim proficiunt, materiales potentias gradatim diſponat, earumque officia eo ordine diſtribuat, qui ad functiones ſeriatim,

Reſpondetur.

A ſtim, ac proinde extricatius & magis commodè exercendas idoneus videatur. Quæ diſpoſitio, atque ordinis commoditas meliùs ſeruabitur, ſi phantaſia conſeruet, atque inter ſe primò coniungat ſolas ſpecies ſenſatas, deinde vlterior potentia non ſolum has, ſed etiam non ſenſatas eliciat, & inter ſe copulet; tum poſtremò vtraſque ſibi traditas memoria conſeruet.

Opponit tertiò.

B Opponit etiam è recentioribus Philoſophis quidam; magis & minùs pertinere ad eandem ſpeciem: atque adeò non videri rectè diſtingui memoriam à cogitatiua, quòd altera magis, altera minus conſeruet rerum imagines.

Occurritur.

Verum hoc facilè diluitur. Nec enim exiſtimandum eſt, has potentias per id diſtingui, cum id organi, non potentiæ ſit affectio: ſed nimirum ex diuerſitate rem C peramenti, quod hæ facultates in organo exigunt; (videlicet, vt vnum humidius ſit, alterum ſiccius; vnum minus, alterum magis retineat inuſta rerum ſimulacra) tanquam ex quodam naturæ indicio colligitur, habere illas diſtincta ſenſoria, atque adeò eſſe potentias diuerſas.

Quæ ſit inter cogitatiuam, & memoriã diſtinctio.

Quarum tamen diſtinctio a priori ex diuerſitate obiectorum ſumenda eſt; quia cogitatrix circa cogitabile, qua tale eſt, ſimiliterque memoria circa memorabile D inſiſtit.

Verum enimverò, etſi probabile ſit, quattuor eſſe internos ſenſus, vt proxima aſſertione diximus, non minus tamen probabile videtur, tres ſolummodo eſſe, nempe ſenſum communem, phantaſiam & memoriam.

Probabile admodum eſt, tres tãtum numerandas eſſe potentias.

Hæc aſſertio, quæ tum à quibuſdam antiquioribus, tum à multis noſtræ ætatis Philoſophis defenditur, ex eo E ſuadetur, quia omnia illa officia, quæ paulò antè duplici facultati, phantaſię & cogitatrici aſcribebamus, commodè reuocari poſſunt ad mediam illam potentiam, quæ phantaſia nuncupatur. Etenim, quanquàm res non ſenſatas percipere, eaſque tractare præſtantioris notæ munus ſit; quàm in ſolas res ſenſatas incumbere; non proinde neceſſarium videtur, ad hęc A duo miniſteria exhibenda plures aſſciſcere facultates; cum vna eademque vis, vt in noſtro patet intellectu, aliàs magis, aliàs minus nobiles operationes adminiſtret. Nec omninò oportet in his potentijs, eſto, materiales ſint, tantam interponere varietatem.

ARTICVLVS III.

B *Inducitur alia quadam minus communis opinio, quæ tamen ceteris probabilior iudicatur.*

SVperiori articulo, quid de internorum ſenſuum numero ex communi Auctorum placito decernendum foret, ſtatuimus. Ceterum alia quædam eſt opinio, etſi non antiquitati, vt quibuſdam videtur, certè veritati magis conſentanea, quam præ- C ter alios noſtræ ætatis nobiles Philoſophos defendit Fonſ. lib. 5. Metaphyſ. c. 28. q. 7. ſect. 4. aſſerens, duas tantum eſſe potentias ſenſitiuas internas; ſenſum communem, & phantaſiam. Quæ ſententia ſic tuẽda à nobis eſt; vt dicamus, ſenſum cõmunem fungi ijs muneribus, quę illi ſuperius attribuimus: phantaſiam verò reliquis omnibus, quæ alijs ſenſibus internis delegabamus.

Sufficere duos ſenſus, cõmunem ſcilicet, & phãtaſiam.

Ita verò eſſe ex D eo cõuincitur, quia nulla ratio cogit, plures ſenſus conſtituere, vt facilè videbit, qui ad dilutionem argumentorum, quæ plures ſuadebant, animum attenderit. Nam quòd omnia cogitatricis facultatis munia ad phãtaſiam reduci poſſint, iam ſuprà oſtẽdimus. Quòd autem memoriæ officium, quod vnum reſtabat, ab eadem ſuſtineri queat; imò, quòd illa id re ipſa adminiſtret, ea ratio ꝓbat; quia E in primis ad retinendas rerum imagines nihil opus eſt organo omninò diuerſo, ſed diſtincta eiuſdem organi parte, quæ ſiccitate magis abundet, firmiusq. retineat, vt quibuſdam placet. Vel, quod nobis videtur, dicẽdum potiùs cum Fernelio, lib. 5. ſuæ Phyſiologiæ, & Theophilo ad text. 162. in vna eademque organi parte recipi denuò ſpecies ad cogitan-

dum,

dum, & ad vſum memoriæ: quia id organum tali præditum eſt temperamento, vt recens illapſas rerum imagines, quàm in opus ſit ad confeſtim ijs vtendum, mox imbibat, & vi eas quoque diu ſeruare queat: præſertim ſi vel vno actu vehementi, vel iterata eiuſdem rei apprehenſione, altè firmiterque infigantur. Licèt enim anteà iuxta communem ſententiam dixerimus, oportere dari ſenſiterium humidum ad recipiendas primò ſpecies; aliud verò ſiccum ad ſeruandas: quia nimis humida facilè recipiunt, & non retinent; nimis ſicca ægrè recipiunt, & diu conſeruant nobis tamen videtur, poſſe dari temperamentum ea mediocritate, vt & non difficilè recipiat, & recepta diu retineat.

Poteſt dari tale temperamentum in eadem potētia, vt ſpecies cōmodè recipiat & retineat.

A B Nam quòd typi in eadem organi parte mutantur, & maneant, non ad vſum memoriæ ſolùm; ſed etiam ad alia officia obeunda, probari ex eo poteſt, quia alioqui, cùm volumus ſenſu interno diſcurrere circa ea ſingularia, quæ ante aliquot annos apprehendimus, oportet nos arbitratu noſtro aliunde, id eſt, è theſauro memoriæ ſpecies cire, & euocare: quod admodum improbabile, & fictitium videtur; atque indignum præſtantia æſtimatricis facultatis, quam certè rerum typis carere minimè conuenit. Itaque nec videtur neceſſariò requiri diuerſitas ſenſorij ad memoriam, quo potiſſimùm iudicio illius ab alijs potentijs diſtinctio arguebatur; imò nec diuerſa pars in eodem organo. Quare non eſt cur putemus, memoriam ab alijs potentijs ſitu, aut natura diſtingui.

C D Præterea, quòd non ſit duplex theſaurus, alter ſpecierum ſenſatarum, alter inſenſatarum, vt plerique aiunt, ea ratio probat, quia eadem facultas, vt ijdem concedunt, ex ſpeciebus ſenſatis elicit non ſenſatas, eaſque inter ſe variè iungit, & componit. Item eadem, cùm reminiſcendi actum exercet, ſæpè à rebus ſenſatis ad inſenſatas, & contra ab his ad illas diſcurrit: id autem præſtare ſaltem propriè & expeditè non poſſet, niſi tam harum, quàm illa-

Non eſſe neceſſariā duplicem memoriā.

E A rum ſpecies, à quibus ſenſionem eliceret, in ſeipſa retineret.

Denique, quòd hæc noſtra opinio Peripatetico dogmati non repugnet, ex eo oſtenditur, quia Ariſtoteles capit. 2. & 3. huius libri, potentias ſenſitiuas internas accuratè inueſtigauit, non plures inuenit, conſtituitve, quàm duas; videlicet ſenſum communem, & phantaſiam. Nec obſtat, quòd vnum librorum, qui Parua Naturalia nuncupatur, de Memoria & Reminiſcentia inſcripſit. Non enim id propterea fecit, quòd facultatem memorandi à phantaſia ſitu, vel ſpecie abiungeret. Nam capite primo eiuſdem libri actum memorandi collocat in ea parte animæ, id eſt, in ea potentia, in qua imaginatrix, ac phantaſia reſidet. Inſcriptionis ergo cauſa fuit, quia agebat inibi de actu memorandi, ſecundùm quem hæc potentia appellationem memoriæ ſortitur, quemadmodum & phantaſia vocatur, quòd in ea res appareant; non quouis modo, ſed ita, vt ſenſilibus digreſſis, eorum notio maneat, ſicuti explicauit Ariſtoteles proximo ſuperiori capite, tex. 162.

Ariſtotelicæ doctrinæ conſona oſtēditur hęc ſententia.

B C Erit tamen qui roget; Si tantoperè nobis internorum ſenſuum arridet paucitas, cur non omnes ad vnum reducamus. Reſpondemus, Alenſem quidem 2. part. quæſtione 70. membr. 2. concedere, re vera non eſſe plures potentias, etſi ob diuerſitatem modi operandi plures dicantur. Sed ne ita arbitremur, obſtat in primis auctoritas Ariſtotelis, qui capite citato à text. 55. probauit, phantaſiam eſſe facultatem ſimpliciter diuerſam à ſenſu communi. Deinde obſtant hæ rationes: primùm, quia diuerſo modo immutatur ſenſus communis, & phantaſia: nam ille immediatè à ſenſibus externis immutatur: hæc non niſi mediatè, & interuentu illius. Item; ille præſentia duntaxat obiecta, ac ſimul cum ſenſibus externis apprehendit; hæc etiam ijs ceſſantibus, & remotiſſima percipit. Ille tantùm ſenſata; hæc etiam non ſenſata di-

Cur non vnus tantum internus ſenſus cōcedatur.

D E

gnoſcit,

gnoſcit, adminiſtratque alias functiones ſibi peculiares, de quibus ſuprà.

Manet ergo ex ſuperiori diſputatione, duas tantummodò eſſe internas ſentiendi facultates, ſenſum communem, & phantaſiam, quæ ex officiorum diuerſitate non ſolùm varia ſortitur nomina, vt ſuprà monuimus, ſed etiam quaſi multiplex potentia, non natura, & ſpecie, ſed operationum fœcunditate dici poteſt. Quo pacto aiunt nonnulli, interpretandum eſſe Galenum, videlicet, ex triplici ſpecie phrenitidis, non tres potentias diſtinctas, ſed triplicem eiuſdem facultatis operationem, quæ triplici morbo phreneſeos lædi queat, intellexiſſe. Quibus adſtipulantur verba eiuſdem Galeni libr. 2. de Muſculorum motu, vbi vnam eandemque potentiam ſtatuit phantaſiam, & memoriam.

Phantaſia ex varietate munerũ multiplex potẽtia dici poteſt.

ARTICVLVS IV.

De ſede internorum ſenſuum.

IN poſterum de internis potentijs ſenſitiuis, iuxta eum numerum, quem paulò antè decreuimus, philoſophabimur; quanquam alibi reiecta eius rei in hunc locum diligentiori perueſtigatione, ex communi ſententia plures duobus poſuerimus. Quòd ad præſens dubium attinet, de internorum ſenſuum loco agit Auicenna Fen. 1. primi, doctrina 6. capite 5. Ætius Sermone 2. Tetrabili, 2. capit. 2. Fernelius in libro de Natural facult. cap. 10. D. Thomas 1. par. q. 78. art. 4. & opuſcul. 43. cap. 4. & alibi.

D. Nemeſius in libro de Natura hominis, cap. 6 & D. Damaſcenus libro 2. Fidei Orth. capit. 19. & 20 collocant ſenſus internos in ſpiritibus. Sed hæc ſententia non placet; quia, vt lib. 1. de Ortu & Interitu, ex profeſſo oſtendimus, ſpiritus non ſunt animati: at potentiæ vitales, ex quibus anima ſuas elicit functiones, nõ niſi in corpore, quod ab ipſa anima

Improbatur ſententia, quæ ſẽſus collocat in ſpiritibus.

A informatur, ineſſe debent. Reliquum eſt ergo, vt prædicti ſenſus reſideant in cerebro. Verùm dubitari ſolet à Medicis; vtrum in cerebri medulla, an in eius membranulis, ſeu inuolucris; quæ Meninges vocantur, inſint. Fernelius in membranulis eſſe ait, eo nixus argumento, quòd cerebri medulla tangendi ſenſu careat; membrana autem, ea præſertim, quæ craſſior eſt, tactu valeat exquiſitiſſi-

Fernelius in mẽbranulis cerebri eos cõſtituit.

B mo. Quæ omnia vulnerata, aperraque calua contrectantibus deprehenſa fuiſſe, inquit, & in morborum euentis declarata: ſiquidem in phrenitide, delirio, & lethargo, læſa cerebri medulla nullus plerumque dolor affligit: at ſi vel minima occaſio, aut humoris, aut etiam vaporis acrioris in meninges infertur; grauis dolor excruciat. Galenus tamen, cuius ſententia magis probatur, lib. 7. de Pla-

C citis, ſenſus internos conſtituit in ipſa cerebri medulla, vt in præcipua ſede, è qua propagantur nerui, per quos ſẽſibilium rerum imagines inuehuntur. Meninges verò ait datas à natura ad ſubſtantiam illam continendam, coercendamque. Nec Fernelij ratio concludit. Primùm, quia medulla cerebri ſenſu tactus non omninò caret, licèt obtusè, ac tenuiter ſentiat. Deinde, quia temperamen-

D tum, quod tactum propter mollitudinem aqueam minùs iuuat, poteſt reſpectu internorum ſenſuum maiorem habere commoditatem.

Sed eſt adhuc controuerſia, in quantam ipſius medullæ parte, quaue diſcretione hi ſenſus repoſiti ſint. Fernelius nullibi ſitu loco ve eos diſiungi patitur: & excludendam atque euertendam eſſe contendit aduerſariam opinionem, vt abſurdam,

A Fernelio nec ſitu, nec loco huiuſmodi ſenſus diſiunguntur.

E & futilem, etſi iuniorum propè omnium ſit. Quæ ex Arabum, inquit, factione primùm orta, nullis rationibus ſtabilita, partim ficta pueriliter, partim effutita temerè, ita demùm iactationem habuit in populo. Et paulò inferiùs; Si Ariſtotelis, & Peripateticorum rationibus illi non cedunt; audiant ſaltem vniuerſam Græcorum Medicorum familiam,

miliam, qui omnes ad vnum ijſdem principijs informati; læſa memoria non modò occipiti, ſed toti cerebro remedia adhibere iubent: id ratum habentes, partem animæ φανταστικὴν quæcumque ea ſit, hanc eandem & recordari, & rerum impreſſiones conſeruare. Hæc ille, qui non eſt, cur tantoperè deijciat contrariam opinionem, quæ plura internis ſenſibus organa aſſignat; cùm eam grauiſſimi Philoſophi, D. Thomas, & Magnus Albertus, alijque non pauci tueantur. Nos ergo quaſi media inſiſtentes via, vt non plures, nec pauciores ſenſus internos ſpecie diſtinctos, quàm duos facimus: ita non plura pauciorave illis, quàm duo inſtrumenta deputamus. Senſum ergo communem ſtatuimus in anteriori parte cerebri, ad quam viæ quædam, & foramina patent, per quæ extrinſecùs hauſta, rerum ſimulacra commeant, qui etiam cerebri locus paulò humidior eſt, atque ita ad recipiendum expeditior. Phantaſiam verò in toto reliquo cerebro collocamus, vbi compoſitio illa, de qua anteà diximus, huic potentiæ maximè idonea, videlicet ex ſicco, & humido attemperata exiſtit.

Danda tamē eſt talis diſiunctio, & oſtenditur, q̄ illa ſit.

Obiect.

Sed iam aliquis vrgeat, videri memoriam in occipitio tantùm eſſe, quia ibi percuſſos rerum cepit obliuio; quo argumento nos ad eam ſententiam confirmandam alibi vſi fuimus. Occurrendum tamen, non iccircò eo vulnere læſam duntaxat memoriam, quòd inibi ea ſola reſideret, quam nos nec loco, nec natura à phantaſia abiungi oſtendimus: ſed quia non quicquid potentiam, quo ad vnam operationem lædit, continuò eandem quo ad ceteras offendit, vt iam ſuprà monuimus. Quod annotauit etiam Fernelius in libro de Functionibus & humoribus, capit. 15. aiens, cùm facultas quo ad vnam operationem natura, vel aliquo aſcititio incommodo minùs firma eſt, eam irruentibus cauſis noxijs, minùs obſiſtere, promptiuſque turbari quo ad illam: & contrà, quæ firma eſt, ac valida, minùs aut nihil detrimenti ſuſcipere. Atque ita cùm valida eſt potentia, verbi gratia, quo ad actum apprehendendi, non autem iudicandi, lædi iudicium integra apprehenſione. Quòd ſi vehemens cauſa morbi ingruat, cui potentia quo ad omnes functiones peræquè ſuccumbat, tunc iacturam integram omnium operationum, perfectumque delirium conſequi.

Dilutio.

ARTICVLVS V.

Qui ſenſus interni, & quibus competant animantibus.

Phantaſia qua rōne accepta ſola homini cōueniat.

POrrò non omnes internæ ſentiendi facultates cunctis inſunt animantibus, etſi nullum ſit, quod careat ſenſu communi, vt anteà, cùm de illo priuatim à nobis ſermo haberetur, docuimus. Quòd verò ad phantaſiam attinet, ſi ſpectetur ſecundùm actus componendi, diuidendi, & diſcurrendi circa ſingularia, quos illi concedendos eſſe proxima quæſtione ſtatuemus; notum eſt, eam ita ſumptam haudquaquam beluis conuenire. Si item conſideretur, quo ad actum memorandi, pro certo conſtantique habetur, illam non omnibus brutis competere: cùm nec omnia loca cieantur, vt quæ ſaxis marinis adhæreſcunt; nec omnia, quæ loco mouentur, ad ſedem, è qua profecta ſunt, redire conſueſcant: memoria verò iccircò potiſſimùm data ſit animantibus, vt locum abſentem anteà ſibi notum alicuius rei inuenien dæ, aut fugiendæ gratia petant. Si autem phantaſia expendatur quo ad alios actus, qui eò competunt, de quibus ſuprà, cuiuſmodi ſunt elicere ſpecies non ſenſatas è ſenſatis, eaſque inter ſe variè copulare; dicendum, cùm ij actus admodum præſtantes, eximiæque notæ ſint, non videri niſi à nobilioribus animantibus, atque adeò ab ijs omnibus, quæ memorandi actus exercent, adminiſtrari.

Phantaſiā nō omnibus animalibus ineſſe.

Obiect. 1.

Verùm contrà ſuperiùs dicta hæc ſe offerunt. Ariſtoteles lib. 1. Metaph. capit. 1. omnibus animantibus ima-

giua-

ginationem concedit, & cap. 9 huius A libri, text. 56. docet, ſenſum, imaginationem, & appetitum omnibus eſſe communia. Igitur ex internis ſentiendi facultatibus nō ſolus ſenſus communis vniuerſis competit.
2 Secundò, etiam bruta deſpicaciſſimæ naturæ, vt lacertæ, apprehendūt inimicitiam: quādoquidem viſo homine fugiunt: igitur elicere ſpecies inſenſatas, ex ſenſatis non ſolis perfectioribus animantibus cōuenit. Ter- B
3 tiò, cùm apes ad aluearia, & formicę ad myrmecias ſuas reuertantur, negari non poteſt, habere illas memoriam; & tamen non habent imaginationem, vt docuit Ariſt. proximo cap. tex. 106. non ergo omnia bruta, quæ memoria pollent, imaginandi actum exercent.

Ad 1. obiect. Ad primum horum dicendum, imaginationem, ſi preſsè ac propriè ſumatur, prout de illa hoc loco egi- C mus, eamq. à phantaſia perfecta minimè ſeparauimus, non omnibus brutis ineſſe: ſi latè, vt etiam ſenſum communem comprehendit, in cunctis reperiri: ac iuxta poſteriorem hanc notionem accipi ab Ariſtotele
Ad 2. locis in argumento citatis. Ad ſecundum, bruta illa deterioris conditionis nequaquam elicere ſpecies inſenſatas ex ſenſatis; fugere tamen aduerſarium ex inſtinctu, qui in eis D eſt modus quidam iudicij obſcurioris, quàm id, quòd beluæ perfectio-
Ad 3. res formare conſueuerunt. Ad tertium; relicta Auctorum controuerſia, circa eius loci explicationem, de qua D. Thomas, Aegidius, Thienen-
Lege Ariſ. ſis, Iandunus, Albertus, Auerroes;
li. de H ſ. dicito, Ariſtotelem negare, apibus
anim. c. 1. & formicis imaginationē, ſeu phan-
Plinū lib. taſiam non quamlibet, ſed eam, quæ
11. cap. 3. coniuncta eſt cum aptitudine ad ca- E pellandam aliquo modo diſciplinā, quæ phantaſia conuenit elephantis, equis, & quibuſdam alijs, quæ docilia dicuntur, quatenus voce hominis quaſi docentis aſſueſcunt ad faciendum aliquid; quæ tamen docilitas neque apibus, neque formicis conuenit, cùm, quandam veluti Reipubl. formam ſeruent.

QVÆSTIO II.

An aliquis internus ſenſus diuidat, componat, & diſcurrat.

ARTICVLVS I.

ARGVMENTA PARTIS negatiuæ.

NOn quærimus hoc loco de cōpoſitione, & diuiſione, qua propoſitiones conficiuntur ex terminis communibus, nec de diſcurſu, qui ex ijs conſtat. Planum eſt enim, & alibi à nobis demonſtratum, cognitionem vniuerſalium re- C rum non cadere in potentias organo corporeo affixas; ſed in ſolam vim intellectricem. Tantùm ergo in quæ- Sēſus quæ- ſtionem vocamus, num aliquis de in- ſtionis. ternis ſenſibus propoſitionē ex terminis ſingularibus formet, & circa ſingularia diſcurrat. De internis, inquam, ſenſibus hominum, nō beluarum. Nam hę operationes, ſi ſenſibus inſint, non eis per ſe competunt, ſed ex defluxu, & vicinia rationis, à qua D bruta longè abſunt.

Igitur pro parte negatiua hæc argumenta occurrunt. Primò; Minus 1. arg. pro parte negatiua. eſt, potentiam reflecti ſupra ſuum actum, aut cognoſcere proportionem mediorum ad finem, quam componere, & diuidere, ſed illa nulli ſen- 2. Phyſ. c. ſui conueniunt, vt alibi oſtendi- 9. q. 4. ar. 3. mus: ergo neque hoc. Secundò; In & hoc lib. qualibet propoſitione datur copula cap. 2. q. 1. prædicati cum ſubiecto, quæ eſt rela- art. 2. E tio rationis; ſed in ſenſu neq; relatio 2 rationis dari poteſt, neq; ab eo percipi, cùm ad rationem duntaxat, & ad intellectum pertineat; non poteſt igitur in ſenſu dari propoſitio. Ter- 3 tiò; Si ſenſitiua potentia diſcurreret, præberet aſſenſum propoſitioni à ſe confectæ; atque adeò propoſitionem ipſam, & ex conſequenti ſuum proprium actum cognoſceret;

ſed ſenſus non reciprocatur ſupra ſuum actũ:ergo non diſcurrit. Quar-
4 tò; Nulla facultas poteſt diſcurrere, niſi cui notæ ſunt communes illæ regulæ,& principia, quibus omnis diſcurſus innititur; nempe dici de omni,& dici de nullo;ſed hæc effugiunt ſenſus notitiam, cùm terminis conſtent communibus. Nulla igitur facultas ſenſitiua poteſt diſcurrere. Poſtremò;accedit teſtimonium Ariſtotelis hoc in lib.cap.6.text.22. vbi docet, cōpoſitionem,& diuiſionem, atq; adeò & diſcurſum eſſe functiones proprias intellectus.

ARTICVLVS II.

PROPOSITAE DIFFICVLtatis enodatio.

QVoniam probabilius iudicauimus, duos tãtùm eſſe internos ſenſus: ad huius ſententiæ normam propoſitam controuerſiam dijudicabimus. Sit prima concluſio: Senſus communis nō componit, nec diuidit, aut diſcurrit. Hæc videtur firmata conſenſu Auctorũ omnium, exceptis ijs, qui ſenſum communem cum reliquis ſenſibus natura & ſpecie confundunt. Probatur autem ex eo, quia,ſi internus aliquis ſenſus ad hæc munia promouetur, id tantùm obtinet, vt iam ſupra dicebamus,ex defluxu intellectus, ad quem dignitate proximè accedit, & cui immediatè miniſtrat. At ſenſus communis neque dignitate primus eſt inter ſenſus,vt ex ſuperioribus liquet,neque intellectui immediatè exhibet miniſterium,vt ſuo loco oſtendemus. Nō eſt igitur, cur dicamus, prædictas operationes communi ſenſui tribuendas.

1. aſſertio. Senſus cōmunis nō componit, nec diuidit,nec diſcurrit.

Si quis autem obijciat, ſenſum communem non ſolùm obſeruare functiones externorum ſenſuum eorumque obiecta, ſed conſtituere inter illa diſcrimen, eaque dijudicare, vt ſuperiùs docuit Ariſtoteles. Vnde etiam à D. Gregorio lib. 11. Moralium, cap. 8. ſenſus communis iudex cerebri dicitur, illis verbis; Cùm vnus ſit iudex ſenſus cerebri,qui intrinſecùs præſidet, per meatus tamen proprios quinque ſenſus diſcernit. Quare cùm hoc non videatur fieri abſque compoſitione vnius cum altero, neceſſariò fatendum videtur, communem ſenſum propoſitiones formare.

Arguitur contra.

Reſpōdendum erit, iudicium trifariam ſumi. Primùm, pro quauis ſimplici potentiæ cognitione attingente obiectum ſibi conueniens, eſto, ipſam conuenientiam non diſcernat; quo pacto dixit Ariſtoteles lib.2. Poſter. cap. vlt. & lib. 2. Topic. capit. 2. ſentire eſſe aliquo modo iudicare,& hoc in lib. capit.2. text. 138. viſu nos dijudicare tenebras,& lumen: de quo etiam iudicio loquitur D. Auguſt. lib.6. Muſic.cap. 4. & de Vera religione,cap.32. & 33. cùm ait, ſenſibus eſſe naturalia quædam iudicia, quibus ſenſibilia iudicant. De quo item Richardus in 2. d. 24. quæſt. 2. circa 3. princ. interpretatur illud ex capit. 12. lib. Iob. Nonne auris verba dijudicat; Secundò accipitur iudicium pro cognitione item ſimplici,qua tamen & obiecti conuenientia, & cognatio, atque diſcrimen inter res aliquas dignoſcitur. Tertiò,pro iudicio enunciatiuo. Quibus poſitis dicimus,etſi iudicium tertij generis non ſit in nobis abſque propoſitione; iudicium tamen primo & ſecundo modo ſumptum abſque illa dari. Talia verò eſſe iudicia, quæ ad ſenſum communem pertinent.

Reſpond. Triplex aſſignatur iudicium.

Secunda concluſio: Phantaſia poteſt ex vtroque termino ſingulari propoſitiones conficere,& circa ſingularia ad illius obiectum pertinentia diſcurrere. Hæc eſt D. Thomæ 1. par. quæſt. 78. artic. 4. ad 5. & in opuſculo de Potentijs animæ, capit. 4. & in ſecunda ſecundæ quæſt. 47. art. 3. & Caietani ibidem, Gregorij in 1. diſtinct. 3. quæſt. 1. articulo primo. Capreoli in 1. diſt. 35. quæſt. 2. & in 3. diſtin. 36. quæſt. vnica; art. 3. ad 4. princ. & 4. diſt. 10. quæſt. 4. ar. 3. Marſilij in 2. q. 16. cap. 1. Gabrielis quæſt. 1. Prologi, art. 2. Alenſis 2. par. quæſt. 67. m. 1. Cameracenſis quæſt. 3. Prologi, art. 1. Soncinnatis 10. Metaph. quæſt. 16.

2. aſſertio. Compoſitio, diuiſio, ac diſcurſus phantaſiæ non negatur circa ſingularia.

quæſt. 16. Ferrarienſis hoc in libro, q. 9. Auerrois 2. huius operis, comm. 62. Auicennæ lib. 6. Natur. par. 4. cap. 2. & aliorum.

Intellectus ratio vniuerſalis, cogitatiua ratio particularis appellatur.

Docet ergo D. Thomas locis citatis, vim cogitatricem (quam nos à phantaſia non diſtinguimus) eam in homine habere excellentiam, vt cōponat, & diuidat, ac ſyllogiſmo è terminis ſingularibus compoſito vtatur: non quaſi, vt paulò antè diximus, id merito ſenſitiuæ partis obtineat, ſed ex defluxu rationis participe, tanquam ex eodem fonte dimanat, eique proximè coniungitur quo ad fas eſt, ſenſitiuæ parti; vnde eſt, quod intellectus ratio vniuerſalis, cogitatiua ratio particularis, & intellectus paſſiuus dici conſueuit; vt etiam D. Thomas quæſt. 81. artic. 3. primæ partis, & in quæſt. de Anima, art. 13. animaduertit, habeturque ex Ariſtotele lib. 3. huius operis, cap. 5. text. 20.

Probatur aſſertio.

Probari autem hæc opinio ex eo poteſt, quia, vt appetitus ſenſitiuus in homine, ob copulationem, quam cum voluntate habet, & quia ex eadem anima rationali oritur, nonnihil participat libertatis, vti communis Theologorum, & Philoſophorum doctrina ſtatuit; ita conſentaneum eſt, vt cogitatiua ex intellectricis potentiæ conſortio aliquid rationis adipiſcatur; præſertim cùm ſupremum inferioris naturæ ſoleat attingere infimum ſuperioris, vt D. Dionyſius 7. cap. de Diuinis nominibus ait. Accedit teſtimonium Ariſtotelis lib. 1. Metaph. cap. 1. & lib. 2. Poſter. cap. vlt. vbi memoriæ ſenſitiuæ ratiocinationem concedit, & in libro de Memoria, & Reminiſcentia, capit. 2. vbi affirmat, reminiſcendi actum, quem ſenſitiuæ memoriæ attribuit, eſſe veluti ſyllogiſmum, quo vnum ex alio diſquiritur. Vnde D. Thomas, qui memoriam à cogitatrice diſiungit, non ſolùm cogitatrici potentiæ, ſed etiam memoriæ prædictum diſcurſum attribuit, vt conſtat ex iis, quę tradit loco citato primæ partis.

Obiectio.

Obijciet tamen aliquis: Homo, vt priùs natura eſt ſenſitiuus, quàm ra- A tionalis; ita ſentiendi, quàm intelligendi vim priùs natura conſequitur; atq; priùs origine phantaſia ab animo oritur, ac perficitur, quàm intellectus: non poteſt ergo phantaſia ex conſortio & defluxu rationis, quę in eo naturæ momento nondum eſt, eam, quam dicimus, prærogatiuam ſortiri.

Dilutio.

Sed occurrendum, quemadmodum rationalis animus priùs natura accepit eſſe, quàm corpori vnia- B tur, ita priùs natura fluere ab eo potentias, quæ ipſi inhærent, nec dependent à corpore, quàm eas, quæ ab eo non dimanant, niſi poſt coniunctionem cum materia, in quam recipiuntur: ſicque non priùs natura oriri phantaſiam, quam intelligendi vim. Nec refert, quod illud animæ, quicquid ſit, à quo partiatim ſumitur gradus ſenſitiui, antecedat natura id, à quo ſumitur gradus ra- C tionalis. Alia namque eſt conditio illius, cùm ſecundùm ſe non pendeat à corpore: alia facultatum ſentientium, quæ cùm in organo inſint corporeo, neceſſariò, vt oriantur, animæ cum corpore vnionem præexigunt: atque adeò quo ad actualem emanationē poſteriores natura ſunt facultatibus ſpiritalibus, quarum ortus eam copulationem minimè requirit. D

ARTICVLVS III.

SOLVTIO ARGVMENTORVM primi articuli.

Ad 1. arg.

NVnc ad argumēta initio propoſita reſpōdeamus. Ad primum dicimus, maius quodammodò eſſe reflecti ſupra ſuum actum & cognoſcere proportionem mediorum ad finem, quàm componere, & diuidere, E quia cognitio illa mediorum ſolùm competit potentiæ humanarum actionum directrici, qualis eſt intellectus: reflexio etiam præter libertatem requirit exemptionem à materia, quam non habent potentiæ organis affixæ. Alij tamen inquiunt, vt phantaſia humana propter coniunctionem intellectus componit & di-

Digitized by Google

uidit, ita non eſſe abſurdum, eidem A reflexionem aliquam ſupra ſuum actum concedere. Sed prior ſolutio communi ſententię magis congruit.

Ad 2. Ad ſecundum dicito, copulam prædicati cum ſubiecto, formaliter ſumptam, eſſe relationem quandam rationis, materialiter autem eſſe ipſos terminos, inter ſe iunctos: vt à phantaſia propoſitio formetur, ſat eſſe, percipi ab illa copulam materialiter, nec oportere, vt ab eadem concipiatur relatio; illa quemadmodum nec relationes, quæ conſequuntur actus quoſdam voluntatis, exiſtunt in eiſdem actibus, ſed in intellectu B concipiente. Quicquid velit Scotus in libro primo, diſtinctione quadrageſimaquinta, quæſtione vnica, cuius opinio alibi confutanda erit.

Ad 3. Ad tertium reſpondemus, vt phantaſia aſſenſum præſtet alicui propoſitioni, non opus eſſe, vt ipſam propoſitionem, ſuumque actum formaliter, & expreſsè cognoſcat: cum nec ipſe intellectus, dum propoſitionibus à ſe formatis aſſentitur, neceſſariò intelligat ſuos illos actus. Nimirum ſat eſt, potentiam ferri per iu- A dicium in obiectum à ſe cognitum: etſi, in actus ipſos cognoſcendi expreſsè non tendat.

Ad 4. Ad quartum, negandum eſt, quod aſſumit. Non enim neceſſe eſt, principia illa cognoſci à potentia, quæ tantùm diſcurrit ex ſingularibus; ſed ab intellectu, qui conficit ex terminis vniuerſalibus ſyllogiſmos, ad quos regulæ illæ, & communia principia ſpectant.

Ad vlt. Ad vltimum dic. Ariſtotelis ſententiam eo loco tantùm eſſe, ſoli intellectui per ſe conuenire compoſitionem, diuiſionem, & diſcurſum. Quod vō obſtat, quo minus idem in gradu ali- B quo inferiori competat, etiam phantaſiæ non per ſe, ſed ob coniunctionem cum intellectu.

Phantaſiā hominis non differre ſpecie à phantaſia bruti. Ex qua etiam ſolutione colliges, non eſſe, cur phantaſia hominis diſtinguatur ſpecie ab equi phantaſia: quia cùm eiuſmodi operationes non per ſe, ac per id, quod eſt proprium ſenſitiuæ partis; ſed ex accidente, & alterius beneficio ei competant, nequaquam inde naturæ diſtinctio ritè arguitur, vt animaduertit Diu. Thom. 1. parte, quæſt. 78 art. 4. in reſponſione ad 5. argumentum.

CAPVT IV.

Tex. 1. *DE* a *animæ autem ea parte, qua cognoſcit, atque ſapit, ſiue ſit ſeparabilis, ſiue non ſeparabilis magnitudine, ſed ratione, conſiderandum deinceps eſt, quam differentiam habet, quoque pacto tandem fit intelligere.*

Tex. 2. b *Si igitur ipſum intelligere ſit, vt ſentire, aut pati quoddam, erit ab ipſo intelligibili, aut aliquid aliud tale.*

Tex. 3. c *Vacare igitur ipſam paſſione, ſed formæ ſuſceptiuam eſſe oportet: & potentia talē, ſed non illā eſſe, & ſimilitudinē ſubire cū ſenſu, vt, quemadmodū ſe hēt ad ſenſibilia ſenſus, ſic ſe habere ad intelligibilia intellectus.*

Tex. 4. d *Quare neceſſe eſt, ipſum, cùm vniuerſa intelligat, non miſtum eſſe, ſicut Anaxagoras dixit, vt ſuperet, atque vincat, id eſt, vt cognoſcat, atque percipiat: alienum namque, cùm apparet iuxta, prohibet, atque ſeiungit. Quò fit, vt neque vlla ſit ipſius natura, niſi ea ſolùm, quæ poſſibilis eſt.*

Tex. 5. e *Is igitur, qui intellectus animæ nuncupatur, (dico autem nunc eū, quo ratiocinatur anima, & exiſtimat) nihil eſt actu prorſus eorum,*

quæ

quæ ſunt antè, quàm intelligat ipſe. Quocirca neque cùm corpore miſtum Tex.6.
*ipſum eſſe conſentaneum eſt rationi: qualis enim quidam fieret, calidus
aut frigidus, & inſtrumentum aliquod ipſius eſſet, profectò, ſicut eſt ſen-
ſus, nunc autem ipſius nullum prorſus eſt inſtrumentum.*

f *Atq; benè rectéq; cenſent, qui formarum locum animam inquiunt
eſſe: attamen neque tota eſt locus, ſed intellectiua, neque eſt actu, ſed
potentia formæ.*

g *Atqui paſſionis vacuitatem non ſimilem eſſe ſenſitiui, atque intel-* Tex.7.
*lectiui, patet in ſenſuum inſtrumentis, atque in ipſo ſenſu. Senſus enim ex
vehemente ſenſibili ſentire non poteſt: auditus namque non audit ſonum
poſt magnos ſonos, & viſus non videt, atque odoratus non olfacit, poſt ve
hementes colores, atq; odores. At intellectus aliquo valdè intelligibili in-
tellecto, non minùs ſanè, ſed magis percipit, intelligitq; inferiora; ſenſitiuũ
enim non eſt ſine corpore: at intellectus ab eodem eſt ſeparabilis.*

h *Factus autem vnumquodq. perinde, atque qui dicitur actu ſciens,* Tex.8.
*quod quidem tum accidit, cùm ipſe per ſeipſum operari poteſt: eſt quidem
& tunc quodammodo potentia, ſed non perinde, vt erat anteà, quàm didi-
ciſſet, vel inueniſſet. Atque tunc ſeipſum etiam intelligere poteſt.*

i *Cùm autem aliud ſit magnitudo, aliud magnitudinis eſſe, & aliud* Tex.9.
*aqua, aliud aquæ eſſe, & in alijs itidem multis (non enim vniuerſis hic
modus accommodatur, ſed ſunt in quibus hęc ipſa ſunt eadem, non diuer-
ſa), aut alia ſanè, aut parte quidem eadem, ſed aliter ſe habente carnem,
& eſſe carnis diſcernit: caro namque non eſt ſine materia, ſed perinde at-
que ſimum hoc eſt in hoc. Senſitiua igitur parte calidum diſcernit, &* Tex.10.
*frigidum: quorum quædam eſt ratio caro: alia verò eſſe carnis diſcernit:
aut ſeparabilis, aut ſeſe habente ad ſeipſam, perinde atque ſeſe habet, cùm
extenſa fuerit linea flexa.*

K *Rurſus in hiſce, quæ in abſtractione conſiſtunt, eadem eſſe viden-* Tex.11.
*tur: rectum enim ſe habet vt ſimum: eſt enim ipſum cum cõtinuo ſemper.
Quòd ſi quidditas ſit diuerſa, aliud eſt profectò eſſe recti, aliud ipſum re-
ctum; vt ibi ſit enim dualitas. Quare fit, vt hæc etiam alia, vel alio modo
ſeſe habente parte diſcernat. Omninò igitur, vt res ſeparabiles ſunt à ma-
teria, ſic ſeſe habent & ea, quæ ſunt circa intellectum ipſum.*

l *Dubitabit autem non iniuria quiſpiam, quonam modo intelliget in-* Tex.12.
*tellectus, ſi ipſe quidem ſimplex ſit, ac paſſionis expers, nihilq; habeat cum
vlla re prorſus commune, ſicut Anaxagoras aſſerit, intelligere autem pa
ti quoddam ſit, vt diximus: quo namque quippiam eſt vtriſque commune,
hoc nimirum alterum agere, alterum pati videtur.*

m *Prętereà ambiget quiſpiam, ſi ipſe etiam intelligibilis ſit. Nam aut* Tex.13.
*ceteris rebus inerit intellectus, niſi alia ratione ſit intelligibilis ipſe, intelli-
gibile autem vnum quoddam eſt ſpecie, aut aliquid ipſe miſtum habebit,
quod ipſum intelligibilem, perinde atque cetera, facit.*

n *At enim ipſum pati diuiſum eſt prius vna quadam ratione cõmu-* Tex.14.
ni. Atq; intellectus potentia quidem eſt quodãmodo intelligibilia ipſa, actu

Tex.15. *verò nihil eſt eorum, anteà quàm intelligat ipſa. Oportet autem in ipſo nihil eſſe, perinde atq; in tabula nihil eſt actu ſcriptum anteà quàm in ipſa ſcribatur: hoc enim in ipſo fit, atque accedit in intellectu.*

o *Eſt etiam intelligibilis & ipſe, vt intelligibilia cuncta. Nam in hiſce quidem, quæ ſine materia ſunt, intelligens, & id quod intelligitur idem eſt, etenim idem eſt contemplatiua ſcientia, & id, quod ita ſub ſcientiam cadit.*

Tex.16. p *Sed cur non ſemper intelligit, conſideranda eſt cauſa.*

q *In ijs autem, quæ materiam habent vnumquodq́; intelligibilium potentia eſt. Quare illis quidem non inerit intellectus: nam intellectus talium potentia ſine materia eſt; ipſe autem intelligibilis rationem ſubibit.*

CAPITIS QVARTI EXPLANATIO.

ARabes tertij libri principium hinc fecere: Græci verò Interpretes ab hinc capite, quorum nos ſecuti fuimus ſectionem. Poſtquam igitur Ariſtotel. de ſenſitiuis animæ potentijs tam externis, quàm internis diſſeruit, nunc ad aliam de anima conſiderationem, quæ multò ſublimior eſt, aſcendit. Ait verò, agendum ſibi de ea animæ parte, quæ cognoſcit, & ſapit, hoc eſt, de intellectu: de quo duo proponit explicanda. Alterum eſt; quo pacto à ceteris animæ potentijs diſtinguatur. Alterum, quomodo fiat intellectio.

Quid per partē animæ intelligat Ariſt. a *De anima autem ea parte.*] Philoponus per animæ partem ſignificari putat animam intellectiuam, quæ eſt pars, id eſt, ſpecies quædam animæ. Simplicius, Themiſtius, Diuus Thomas & alij, quorum interpretatio germanior eſt, per partem deſignari inquiunt, animæ facultatem, ſeu potentiam, quæ eſt intellectus, per quem anima intelligit, & ſapit. De hoc verò diſputandum ſibi inquit, ſiue ſit ſeparabilis, magnitudine, id eſt, re ipſa, & ſubiecto; ſiue non ſit ſubiecto ſeparabilis, ſed ratione tantùm. Hoc autem adiecit, vel quia ad duo illa, quæ tractanda ſtatuit, controuerſia de intellectus ſeparatione parum facere videtur. Vel quia, vtcumque res ſe habeat, duo illa de intellectu neceſſariò conſideranda ſunt. Philoponus & Simplicius aiunt, Ariſtotelem hiſce verbis ſuum proponere inſtitutum, ita vt tria explicare velit, quorũ primum ſit, an intellectus poſſit ſeparari, necne. In quo tamen ipſi diſſentiunt; dum Philoponus quæſtionem hanc intelligit de ſeparatione à corpore, vt ſit ſenſus, an intellectus ſit ſeparabilis magnitudine, id eſt, an ſit immortalis, & extra corpus manere queat. Simplicius autem an intellectus ſubiecto, & loco à ceteris animæ potentijs abiungatur, vt Plato credidit. Magis tamen placet, vt dicamus, Ariſtotelem tantùm duo illa, quæ diximus, examinanda proponere.

b *Si igitur ipſum.*] Omiſſa Interpretum diſcrepantia, huius loci ſententia eſſe videtur; quoniam intelligere ſe habet vt ſentire, (ſunt enim valdè cognata) quemadmodum ſentire eſt pati, aut ſi nolis paſſionem vocare, quidpiam aliud tale eſt; ita & intelligere. Nec enim aliquod horum paſſio propriè nominatur: cùm hæc propriè tantùm cadat in ea, quæ interitum ſubeunt.

In tribus conuenire intellectũ cũ ſenſu. c *Vacare igitur.*] Ex ſimilitudine, quæ inter ſenſum, & intellectum eſt, colligit, tria in intellectu dari, qui in ſenſu reperiuntur. Primum eſt, intellectum eſſe expertem paſſionis, eius videlicet, quæ corruptionem infert. Secundum, intellectum eſſe natura aptum ad recipiendas formas, ſiue rerum imagines.

nes. Tertium, intellectum eſſe formam potentia, non actu, ita, vt quemadmodum materia ex ſe eſt pura potentia in genere naturalium, ita intellectus in genere intelligibilium: quandoquidem ex ſe nullis rerum imaginibus conſignatus eſt, conſignari tamen ijs poteſt. Quod autem adijcit, vt, quemadmodũ ſe habet ſenſus, &c. Comprehenſio quædam eſt omnium, in quibus intellectus cum ſenſu conuenit.

d *Quare neceſſe eſt.*] Declarat naturam intellectus poſſibilis, docens, illum nec corporeum eſſe, nec rebus corporeis miſtum, aut ex ijs concretum. Vbi aduerte, antiquorum nonnullos putaſſe, intellectum ex omnibus principijs coaluiſſe, vt intelligeret omnia, quod fuit dogma Empedoclis. Contra verò Anaxagoram cenſuiſſe, intellectum eſſe cuiuſdam ſimplicis naturæ, nihilque rerum corporearum in ſe habere. Huius verò ſententiam commendat hoc loco Ariſtoteles, aitque; Cùm intellectus omnia intelligat, eſſe in potentia omnia, id eſt, ad recipiendas omnium intelligibilium imagines: & eis quodammodò dominari. Nam ſi quid eorum eſſet, percipere omnia non poſſet; quia vt, cùm alienum quid eſt in potentia, ſinceram aliorum perceptionem impedit, ſicuti patet in guſtu, cuius ſi organum birioſo humore affectum ſit, aliarum rerum ſapores non dignoſcit: ita ſi aliquod corpus eſſet intellectui connaturale, vel potiùs ſi intellectus eſſet alicui corpori tanquam organo congenitus, certè, ne omnia intelligeret, impediretur. Porrò, quam vim habeat hæc probatio Ariſtotelis, & quo pacto intelligi debeat, id, quod eſt intus, impedire potentiæ cognitionem, iam alibi in hoc opere fuit à nobis declaratum.

Intellectũ poſſibilem nõ eſſe q.d corporeũ.

Intellectũ eſſe omnia potentia.

e *Is igitur.*] Ex eo, quod intellectus non agens, ſed is, cuius eſt intelligere, id eſt, patiens, eſt potentia omnia intelligibilia, infert Ariſtoteles, debere eum, antequam intelligat, nihil eſſe actu eorum, quæ intelligere poteſt, & nequaquam addictum eſſe organo corporeo: tum quia oporteret corporeis affici qualitatibus, tum quia eſſet ei deputatum in corpore aliquod organum, ſicuti & ceteris corporeis facultatibus: quod conſtat, non ita eſſe.

Intellect⁹ patiẽs nulli corporeo organo eſt addictus.

f *Atque benè, recteq.*] Quia intellectus eſt in potentia ad rerum formas, ſiue imagines recipiendas, colligit, probè dictum fuiſſe à Platone, animam eſſe locum formarum, id eſt, ſpecies, quibus cognitio fit, in ipſa anima condi. Quod tamen non de omni anima, ſed de ſola intellectiua affirmandum eſt. Et de hac ipſa, non quaſi rerum imaginibus à primæuo ortu conſignata ſit, vt exiſtimauit Plato, vnde & noſtram diſciplinam nihil aliud eſſe, quàm reminiſcẽtiam credidit. Sed, quia eiuſmodi imagines miniſterio & interuentu iàm externorum, quàm internorum ſenſuum intellectui illabuntur.

Aĩa, ſecundum Plat. formarum locus dicitur.

g *Atqui paſſionis vacuitatem.*] Quia ſuperiùs docuerat, neque ſentiendi, neque intelligendi, actum propriè paſſionem eſſe, ne quis putaret, ſenſum & intellectum eandem à paſſione vacuitatem ſortiri: declarat, quidnam inter vtrumque ſit diſcriminis. Etenim cùm vehemens ſenſibile percipitur, conſueuit impediri ſenſus, ne interim alia dignoſcat, & aliquando rei ſub ſenſum cadentis acrimonia organum labefactatur, ac potentia læditur, vel etiam extinguitur, vt iam alibi in hoc opere explicatum fuit. Præterea, qui in aliquo præcellente obiecto, vt Sole, ſentiendo aliquandiu occupatus fuit, ſubinde minora ſenſibilia minùs diſcernit. Quod tamen intellectui nequaquam accidit. Nam quò res nobiliores, & altiores percipit, eò ad minores cognoſcendas magis acuitur. Cauſa verò, cur à vehementi ſenſibili ſenſus lædatur eſt, quia ſenſus inhæret organo corporeo, cuius temperamentum ab externo agente mutari, ſoluique poteſt.

Intellectũ non lædit obiecto.

h *Factus autem vnumquodque.*] Egit de intellectu in potentia, diſputat nunc de intellectu in actu, docetque, bifariam poſſe intellectum in actu eſſe. Vno modo, cùm iam obtinet ſpecies, quibus, cùm libuerit, vti valet, ſicuti is, qui comparauit habitum ſcientiæ, ex quo ſcientiæ actum poteſt elicere.

Bifariã dicitur intellectus eſſe in actu.

Altero,

Altero; quando ex ſpeciebus anteà comparatis prodit in actum intelligendi. Eſt autem diſcrimen inter alios actus: quia, dum intellectus eſt in primo, adhuc manet in potentia ad ſecundum: cùm verò iam ad ſecundum peruenit, in actu perfecto exiſtit, nec iam dicitur eſſe potentia: ac tum ſeipſum poteſt cognoſcere, quia, cùm intellectus in hoc vitæ ſtatu non niſi ſupra ſuum actum reciprocando, ſeipſum tandem cognoſcat, tum demum cenſetur ſemetipſum poſſe intelligere, cùm intelligendi actum exercet. Qua de re in progreſſu copioſiùs.

Diſcrimẽ inter rem vniuerſalem, & ſingularem.

i *Cùm autem aliud ſit.*] Vt doceat, ad quam potentiam, ſenſitiuamnè, an intellectiuam pertineat cognitio rei vniuerſalis, & ſingularis: monet priùs, inter rem ſingularem, & vniuerſalem diſcrimen eſſe. Aliud eſt enim hæc ſingularis magnitudo, aliud eſſe magnitudinis, id eſt, magnitudo in communi: aliud hæc aqua, aliud aqua in communi. Nimirum, quia hæc magnitudo concernit hanc materiam ſingularem, cui inhæret, à qua abſtrahit communis magnitudo. Item, hæc aqua inuehit ſecum hanc materiam ſingularem, ex qua conſtat: quam tamen non inuehit aqua communis. Monet tamen, hoc genus diſcriminis non eodem pacto ſeſe habere in omnibus rebus: quandoquidem non omnes materiam ſiue tanquam partem, ſiue tanquam ſubiectum important. Dubitat ergo, num diuerſa animæ parte, ſeu facultate, an eadem alio, & alio modo affecta percipiamus eſſe carnis, id eſt, carnem communem, & carnem ſingularem, quæ non conſideratur ſine hac materia; quemadmodum neque ſimum ſine materia talibus affecta accidentibus. Docet verò, animam humanam cognoſcere quidem rem ſingularem, eamque ſenſibilem ſenſitiua potentia: vniuerſalem verò vel potentia ſeparabili, id eſt, diuerſa realiter, vel re quidem vna, ſed ſecundum rationem diuerſa: & quæ ſe habeat ad ſeipſam, vt linea inflexa ad ſemetipſam rectam. Sicut enim, cum inflexa magnitudo in rectum porrigitur, eademmet linea, quæ anteà flexa, ſeu curua erat, fit recta, neque tamen à ſe realiter, ſed ratione tantum differt: ita fortaſſis (nec enim hic propoſitam controuerſiam ex toto dirimit) ſeſe habet facultas, qua vniuerſale, & qua ſingulare ſenſibile cognoſcitur. Alij volunt, hanc curuæ & rectæ lineæ ſimilitudinem afferri ab Ariſtotele ad ſignificandum, ſingularia ſenſibilia intelligi à noſtro intellectu cognitione reflexa. Quam interpretationem lib. 1. Phyſic.cap. 1. quæſt.4. artic. 1. & 3. explicuimus: eandem quæ in progreſſu diſcutiemus. Qui enarratorum, in hoc loco explicando, diſſidia legere voluerit, conſulat Themiſtium, Simplicium, Philoponum, Auerroem, D. Thomam, & M. Albertum.

Quæ potẽtia rẽ ſingularem, quæ verò vniuerſalẽ percipiat.

K *Rurſus in hiſce.*] Quòd in Naturalibus aſſeruerat; nunc accommodat Mathematicis, quorum ratio, licet abſtracta à materia ſenſibili, habet nihilominus ſuo modo materiam. Rectum enim, quod & Mathematicum eſt, quaſi ſimum eſt: quia, vt ſimum importat naſum, vt materiam: ita rectum rationem continui. Quo fit, vt, quemadmodum in Phyſicis aliud eſt natura communis, & aliud ſingularis, (aliud inquam ratione) ita & in Mathematicis, vt, exempli gratia, aliud eſt hæc linea recta, aliud dualitas, quam ponamus nunc cum Platone eſſe ipſam rectæ lineæ quidditatem. Plato enim aiebat, numeros eſſe rerum Mathematicarum naturas; vnitatem, quidditatem eſse lineæ, dualitatem verò lineæ rectæ: oportet ergo, inquit Ariſtoteles, ſingularia, & vniuerſalia in Mathematicis ad ſui cognitionem diuerſam potentiam exigere, ſicuti, & in Naturalibus. Nequis verò ex dictis colligeret, eodem prorſus modo Naturalia, & Mathematica intelligi: ſubijcit, vti res ſeparabiles ſunt à materia, ita ſe habere ad intellectum. Vnde illa, quæ re ipſa à materia ſenſibili adiuncta ſunt, ſolo intellectu percipi queunt, vt intelligentiæ. Quæ autem à ſenſibili materia non re ipſa, ſed ſola conſideratione auulſa ſunt, ea abſque ma-

Vt res ſeparabiles ſunt à materia, ita ſe habent ad intellectũ.

teria

teria ſenſibili percipiuntur, non tamen abſque intelligibili. Naturalia verò percipiuntur ſecundùm abſtractionem à materia ſingulari; non autem ex toto à materia ſenſibili: concipimus enim hominem, vt ex carnibus, & oſſibus conſtat, abſtrahendo tamen conſiderationem ab hiſce numero carnibus, & oſſibus.

De diſtinctione inter materiã ſenſibilẽ, & intelligibilem. lege ſi placet, quæ ſcripſim. in proœm. Phyſ. q. 1. art. 4.

1. Quæſt. Qua ratione intellectus patiatur ab obiecto.

l *Dubitabit autem.*] Quia dixerat ſuperiùs, intellectum pati ab obiecto, ſicuti & ſenſus: quærit, qua ratione id fieri poſſit. Nam intellectus ſimplex eſt, nullamque habet communem cum aliquo materiam, & nihil patitur, niſi quod materia præditum eſt, vt conſtat ex ijs, quæ in libris de ortu, & interitu tradita ſunt, quonam modo intellectui vlla paſſio inferri poterit?

2. Quæſt. An intellectus ſit intelligibilis.

m *Præterea ambiget.*]Alteram proponit quæſtionem, videlicet, an intellectus ipſe intelligibilis ſit. Nam ſi eſt intelligibilis, id erit, vel quatenus intellectus eſt: vel quatenus participat aliud, quo ſit intelligibilis. Si primum, certè omne, quod intelligitur, erit intellectus. Nam reduplicatio, ex Dialecticorum doctrina cap. 4. & 5. lib. 1. Poſteriorum, conuertitur in propoſitionem vniuerſalem ſimplicem; vt, ſi homo, quatenus animal, eſt ſenſus particeps, omne ſenſus particeps erit animal. Si ſecundum; iam ergo intellectus nõ erit ſimplex, ſed compoſitus ex propria natura, & ea, quam participat, vt ſit intelligibilis. Quare, cùm vtrumque abſurdum ſit: quandoquidem intellectus ſimplex eſt: & non omne, quod intelligitur, eſt intellectus, negandum videbitur, intellectum intelligibilem eſſe.

Reſpõſio ad 1. quæſ. Paſſio duplex corruptiua & perficiens. Perficiens ſola conuenit intellectui.

n *At enim ipſum pati.*]Diluit priorem controuerſiam ex diſtinctione quadam paſſionis propoſita lib 2. huius operis, cap. 5. tex. 57. Eſt enim duplex paſſio, altera ſecundùm contrarias qualitates, quæ tantummodò rebus interitum ſubeuntibus cõuenit, vocaturque corruptiua: altera, qua pati dicimus ea, quæ proprium actum, & perfectionem ſuſcipiunt abſque vlla noxa, aut interitus periculo, quæ perficiens appellatur. Ex his autem paſſionibus prior ſemper requirit materiam; poſterior verò non item; atque hanc ſubit intellectus, cùm intelligit: quia tunc deducitur in actum, & perfectionem ſibi accommodatam. Eſt enim ex ſua primæua origine in potentia omnia intelligibilia, quatenus ex ſe nullius rei habet ingenitam notionem: & tamen res omnes progreſſu temporis accedente ſtudio, & doctrina intelligere valet: quemadmodum tabella ante ſcriptionem, aut picturam nihil actu continet eorum, quæ in ipſa exarari, pingivè queunt: ſed ſolam potentiam, & aptitudinem ad excipiẽdum, quicquid in ea ſcribentis, pingentisvè manus expreſſerit. Eſt hic locus aduerſus Platonem, qui in Menone, Phædro, alijſq. in locis docuit noſtros animos, antequam in hęc caduca, & moribunda corpora deſcenderent, omnium rerum notiones in ſe conſignatas habuiſſe, ſed cõtagione corporis, & quaſi tetri carceris inſolentia in obliuionem ſuperioris intelligentiæ delabi: reminiſci tamen diſcendo; atq; ita omnem noſtram diſciplinam recordationem quandam eſſe. Hunc errorem ex inſtituto confutabimus initio libri primi Poſterioris analyſcos, vbi eius meminit Ariſtoteles.

Locus contra Platonem.

Reſp. ad 2. quæſt.

o *Eſt etiam intelligibilis.*] Explicat poſteriorẽ quæſtionem, cuius enodatio vt percipiatur, aduertendũ eſt, entia immaterialia dici per ſe intelligibilia, non ita verò materialia. Etenim materialia, vt ſub intellectum cadant, oportet materiam quodammodò exuere, vt intellectui ſimilia euadãt, quod aſſequuntur, cùm per ſpecies intelligibiles, quę immateriales ſunt, intellectui repræſentantur: immaterialia verò, cùm iam ex materia vacẽt, etſi requirant ſpecies intelligibiles, quibus ſeſe intellectui obijciant: non tamen eas exigunt, vt materiam deponant, magiſq. intellectui aſſimilentur. Reſpondet ergo Ariſtot. propoſitæ quęſtioni, vt Philoponus interpretatur, intellectum ipſum intelligibilem eſſe, nimirum per ſe, quemadmodum & cetera omnia, quæ per ſe intelligibilia ſunt, cùm immaterialis ſit. Nam in ijs, quæ materia carent, idẽ poteſt eſſe & intelligens.

Quo pacto ſint idē intellectus,&res intellecta.

Immaterialia cognata magis sũt intellectui, quã materialia.

telligens,& intelligibile. Quin etiam, inquit, & contemplatiua ſcientia, id eſt, mens, prout contemplatur, & res, quæ ſub contemplationem cadit, idem ſunt, nimirum, quatenus res intellecta, per ſuam ſpeciem vnitur intellectui, & vnum quodammodò cum ea fit. Duo hic aduerte, alterum eſt; licet Ariſtoteles priuatim de intellectu ſpeculatiuo aſſeruerit, ipſum eſſe idem cum re intellecta, non tamen id negare de intellectu practico, ſi conferatur cum ſuo obiecto; cùm vtrobique eadem ſit ratio. Alterum eſt, non immaterialia tantùm, ſed ea etiam, quæ materiam habent, eſſe idem cum intellectu ratione formarum intelligibilium, quæ vice obiecti funguntur: quanquam illud intereſt, quod immaterialia multò maiorem habent cum intellectu, qui immaterialis etiam eſt, cognationem, quàm ea, quæ cum materia coniuncta ſunt.

Ad eam verò rationem, qua oſtendi videbatur, ſi intellectus per ſe intelligibilis ſit, omne per ſe intelligibile eſſe intellectum: reſpondendum eſt, illam Dialecticorum regulam de iјs tantùm prædicatis intelligi, quæ per ſe primò, & adæquatè ſubiectis conueniunt, quo modo ſe habet ſenſus particeps comparatione animalis, ei enim primò & per ſe competit, vt patet, & cum eo etiam reciprocatur. At eſſe per ſe intelligibile non ita conuenit intellectui, ſed naturæ immateriali in communi acceptæ, ſub qua intellectus continetur.

Cur mens non sẽper ſe intelligat.

p *Sed cur non ſemper.*] Quærit, cum mens ipſa ſit intelligens, & quod intelligitur; cur ſe ipſam non ſemper intelligat. Huius rei cauſam perquirendam eſſe inquit, nec eam in præſenti explicat. Ea verò eſt, quia mens non ſe intelligit per ſe, ſed ſupra ſuum actũ ſe ipſam reflectendo: in quam reflexionem non ſemper incumbit; cùm nihil ſit, quod ei ad id neceſſitatem inferat. Græci Interpretes aiunt, cauſam eſſe vnionem, & coniunctionem cum corpore, quæ efficit, vt ſæpe ea conſideret, quæ ſunt cum materiæ fæce coniuncta, non autem ſe ipſam, & alia, quæ ſunt per ſe, & actu intelligibilia.

Materialia entia poteſtate tantũ eſſe intelligibilia.

q *In iјs autem.*] Redit ad ſuperiorem quæſtionem, aiens, materialia entia non eſſe per ſe intelligibilia, ſed poteſtate duntaxat; nimirum quatenus ſunt in potentia vt depoſita quodammodo materia immaterialia fiant beneficio intelligibilium ſpecierum, quibus intellectui repræſentantur. Vnde colligit, non conuenire eis vim intelligendi, quia hæc immaterialis eſt, & per ſe intelligibilis. Cùm autem materialibus negat intellectum, loquitur de iјs, quæ omni ex parte materialia ſunt. Nam homo materialis eſt, & tamen intellectu pollet.

CAPVT V.

Tex. 17. *CVm a autem in omni natura ſint quædam, quorum alterum quidem vnicuique generi materies eſt, quod id eſſe patet, quod eſt potentia illa cuncta, alterum verò cauſa eſt, & efficiens omnia, nimirum, efficiendo, atque agendo talem ſubiens rationem, qualem ars conditionem ad materiam ſubit, neceſſe eſt, & in anima differentias has eaſdem ineſſe.*

Tex. 18. *Atque quidam eſt intellectus talis, vt omnia fiat, quidam talis, vt omnia agat, atque efficiat, qui quidem vt habitus eſt quidam, & perinde atque lumen; nam & lumen colores, qui ſunt potentia, actu colores quodammodò facit.*

Tex. 19. b *Et is intellectus ſeparabilis eſt, & non miſtus, paſſioneq́; vacat, cum ſit ſubſtantia actus, ſemper enim id, quod efficit, atque agit, præſtabilius eſt eo, quod patitur; & ipſum principium omninò materia.*

c *Scien-*

c *Scientia autem ea, quæ eſt actu, eſt idem quod res. Ea verò, quæ eſt potentia, in vno prior eſt tempore, abſolutè autem neque tempore, ſed non nunc quidem intelligit, nunc autem non intelligit.* d *Separatus verò, id eſt, ſolum quod eſt, atque id ſolum eſt immortale, perpetuumq́;. Non autem recordamur, quia hoc quidem expers eſt paſſionis. Intellectus verò paſſiuus extinguitur, & ſine hoc nihil intelligit.* Tex. 20.

CAPITIS QVINTI EXPLANATIO.

CVm a *autem.*] Diſſeruit hactenus de intellectu patiente, ſeu poſſibili, quem ſtatuit, ex ſe eſſe in potentia ad rerum cognitionem, & ſcientiam comparandam: accedit nunc ad inueſtigationem, contemplationemq́. alterius intellectus, quem agentem vocant, quod eius officium non ſit pati, ſed agere duntaxat, transmittendo rerum intelligibilium ſimulacra; ſeu ſpecies in patientem ad intellectionem perficiendam. Vt ergo intellectus agentis neceſſitatem comprobet, ſtatuit huiuſmodi concluſionem. Neceſſe eſt in anima eſſe partem vnam, quæ ſit potentia, & patiatur, alteram, quæ ſit actu, & efficiat. Hanc ex eo probat, quia in omni natura, id eſt, in omni effectu, & re producta, duo inueniuntur principia: alterum, quod ſit potentia, & materia, ſeu quaſi materia, quod videlicet recipiat, & patiatur. Alterum, quod ſit actu, & efficiat, potentiamq́. ad actum, & perfectionem promoueat, & ſe habeat quaſi ars ad materiam ſibi ſubiectam. Cùm ergo videamus, animam edere hunc effectum, videlicet, actum intelligendi: oportet dari in ea facultatem vnam, quæ diſponatur, recipiatque præparationem ad iſtiuſmodi effectum, & hæc facultas eſt intellectus patiens: alteram, quæ diſpoſitionem inducat, ac præparet: hæc autem eſt intellectus agens. Diſponitur autem patiens recipiendo ſpecies intelligibiles, quæ ſunt principia intelligendi: diſponit agens producendo eiuſmodi ſpecies e phantaſmatibus, quæ ipſe colluſtrat quaſi præfulgidum lumen ad eum modum, quo externa, & materialis lux colores illuminat, eoſque actu viſiles reddit, cùm ante lucis aduentum poteſtate duntaxat viſiles forent. Hæc quo pacto intelligenda ſint, in progreſſu exponemus.

Probat, dandum eſſe intellectū agentem.

Agens intellect⁹ diſponit patientem.

b *Et is intellectus.*] Declarat, quæ ſit natura intellectus agentis, ac nonnulla eius attributa ſubijcit. Primum eſt eſſe ſeparabilem, id eſt, non affixum organo corporeo, vti ſunt materiales potentiæ. Secundum, eſſe immiſtum, id eſt, non concretum ex perceptis corporibus: vt Empedocles, Democritus, & alij quidam veterum Philoſophorum arbitrabantur. Tertium, vacare paſſione, nimirum quæ corrumpat, aut aliquo modo lædat. Hæc ex eo confirmat, quia agens nobilius eſt patiente, & efficiens præſtantius quàm materia. Cùm igitur ſuperiora attributa intellectui patienti conueniant, vt ex ijs, quæ ſuperius diſputata ſunt, conſtat: æquiori iure agenti competent.

Attributa intellect⁹ agentis.

c *Scientia autem ea.*] Scientiam in actu, vt Interpretes aduertunt, appellat hoc loco Ariſtoteles intellectum, cùm actum intelligendi exercet. Hunc autem intellectum, qui agens non eſt, de quo paulò ante loquebatur, ſed patiens, comparat cum ipſomet, dum eſt in otio, & in potentia duntaxat ad intelligendum. Docet ergo, intellectum in actu eſſe idem cum re intellecta, quod, qua ratione verum ſit, ſuperius expoſuimus. Deinde intellectum in potentia in vno eodemque homine eſſe priorem tempore, quàm intellectum in actu. Siquidem anima non confeſtim in ipſo ortu, ſed aliquanto poſt tempore ſciendi actum edit: verùm, ſi abſolutè loquamur, non eſſe intellectum in potentia priorem. Quod ideò Ariſtoteles addit, quia credidit, mundum,

Intellect⁹ dicitur ſcientia in actu.

An intellectus in potentia præcedat intellectum in actu.

& vtrum-

& vtrumque intellectum, atque actus ſciendi ab æterno extitiſſe, nec otium, nec actum ſciendi (ſi de his indefiuitæ loquamur) ſe anteceſſiſſe, cùm quamlibet intellectionem præceſſerit vacatio, & quamlibet vacationem intellectio.

d *Separatus verò.*] Docet, intellectum tam agentem, quàm patientem ſecundum id, quod eſt, id eſt, ſecundum ſuam naturam, & rationem eſſe ſeparatum, id eſt, non addictum corpori, aut alicui eius organo: proindeque immortalem eſſe, & extincto corpore ſuperſtitem manere. Neque officit, inquit, quod poſt hanc vitam recordatio non eſt: hæc enim pertinet ad organicam potentiam, nimirum, ad imaginationem, non ad intellectum, in quem paſſio corporea non cadit: imaginatio autem (hanc, vt Interpretes exponunt, intellectum paſſiuum appellat) extinguitur vnà cum corpore, ſine illa verò iam mens nihil eo modo, id eſt, reminiſcendo intelligit. Hic aduerte, non omnem recordationem extincto corpore deperire, ſed eam duntaxat, quæ fit interuentu imaginationis. Nam quod nullo pacto negandum ſit, manere aliam, quæ ſine intellectu perficitur, oſtendimus in libris Paruorum Naturalium.

Vtrumque intellectũ eſſe imortalem.

Lib. de memor. c.2.

QVAESTIO I.

Vtrum in anima humana detur intellectus agens, an non.

ARTICVLVS I.

Diuerſa philoſophantium placita.

DVobus capitibus ſuperioribus egit Ariſtoteles partim de intellectu poſſibili, partim de agente, rurſuſque de poſſibili diſſeret ijs tribus, quæ proximè ſequentur. Nos ad maiorem doctrinę perſpicuitatem de agente, qui natura & officio prior eſt, hoc loco diſputabimus, poſtea verò ſeparatim de poſſibili. Igitur in præſenti diſceptatione magna fuit Auctorum tam veterum, quàm recentium, tam Græcorum, quàm Latinorum, & Arabum diſcrepātia, vt hoc loco commemorat Philoponus, D. Bonauentura in 2. diſtinct.24.quæſt.4.nu.42. M. Albertus in ſumma de homine, tractatu de intellectu agente, Henricus Gandauenſis Quodl.8.q.12. Quidam arbitrati ſunt, dari intellectum agentem; non tamen animæ noſtræ inſitum, ſed ſeparatum. Alij eum, vt minimè neceſſarium, ac ſuperuacaneum omninò ſuſtulerunt. Prima ergo ſententia fuit Alexandri lib. de anima, cap. 20. & 21. exiſtimantis, intellectum agentem eſſe intellectum vniuerſalē omnium conditorem hoc eſt, Deum quod etiam Platonis dogma lib. 6. de Republ. fuiſſe creditur, qui intellectum agentem noſtros animos cœlitus irradiantem comparauit Soli, vt ex Themiſtio hoc in lib. refert D. Tho.1.par.quęſt.79.art.4. In eundem autem lapſus fuit Priſcianus Lydius aſſerens, intellectum agentem non eſſe partem animæ, ſed mentem primam, atque diuinam, vel ideam boni. Secunda fuit Auicennæ 9. Metaphy.capit.4.& in lib. Natur. parte 5. Auem pace in epiſtola de lumine, & Græci cuiuſdam Marini, cuius mentionem facit hoc loco Philoponus, aientium, intellectum agentem eſſe ſubſtantiam quandam ſeparatam, quam Auicenna Cholcodæam nuncupabat. Idem placuit Auerroi in libello de beatitudine animæ, capit.5.& in epitom. Metaph. tracta.4. qui errori errorem ſubnectens, aliorum veſtigia ſecutus, vnū omnium hominum finxit communem intellectum, vt alibi retulimus. Tertia Simplicij, quem ſequitur, Georgius Pachym.li.7. de anima.titulo 3.ca.5. & 6. hi tres externos intellectus in homine conſtituunt; quorum primus, qui omninò externus ſit, & diuulſus, cognitionem vniuer-

Variæ de agente intellectu opiniones.

1. Alexandri, agentē intellectum eſſe Deum.

Lege Priſc. in lib. de phantaſia, & intellectu.

2. Auicen. eſſe ſubſtātiam ſeparatam.

3. Simplicij conſtituentis externos intellectus. L.2.huius operis c.2. q.7. ar.2.

vniuerſalium pariat, alij duo eãdem perficiant: vnus quidem materialis, qui propterea, quod materialium rerum notitijs immiſcetur, extrà vagari dicitur, non ſe ipſum, ſed materialia, & ſenſilia intelligens, alter, qui ſit in actu ſemper, & in ſe ipſo

4. Plotini.

ſciẽtiæ perfectionẽ obtineat. Quarta Plotini aſſerentis, duplicem in nobis eſſe ſubſtantiam; vnam, quæ ſemper intelligit, quam dicit eſſe intellectum agentem; alterã, quæ nonnunquam otietur, quam vocat intellectum poſſibilem.

Confutantur prædictę opiniones.

Nulla tamen harum ſententiarum veritati conſentanea eſt. Nam tres priores, vt cetera earũ abſurda prætereamus, contra communem Philoſophorum doctrinam conſtituunt totale principium functionis vitalis, cuiuſmodi eſt operatio intellectus, extra ipſam animam; cùm tamẽ nihil vitaliter operetur, niſi per formam ſibi inhærentem, vt obijcit D. Tho. prima part. loco citato. Quarta verò, præter materiam, & formam, ponit in homine duplicem ſubſtantiam, quòd fictitium eſt, & in auditum. Præterea abſq. idonea ratione, ac contra experientiam facit intellectum agentem abſque intermiſſione in opere verſantem.

Non dari agentẽ intellectum probatur rationib⁹.

1

His ergo exploſis occurrũt ij, qui intellectum agentem dari negant, in quorum numero eſt Durandus 1. ſen. diſt. 3 quęſt. 5. & quidam Iſacus Philoſophus Narbonenſis, referẽte Mirandula in ſuis concluſionibus, atque alij, quorum meminit Albertus M. in ſumma de homine, quæſt. de intellectu agente. Probat autem Durandus ſuam ſententiam longo progreſſu rationum, quarum præcipua vis hęc eſt. Vel intellectus agens poni debet, vt aliquid imprimat in phãtaſma, quod id habile fiat ad producendam ſpeciem intelligibilem in intellectum patientem; vel vt ipſe per ſe in eundem intellectum agat; ſed ob neutram harum cauſarum conſtitui debet, fruſtrà ergo ponitur. Aſſumptionem quo ad priorem partem ſuadet, quia vel intellectus agens imprimat in phantaſma quali-

A tatem aliquam ſpiritalem, vel corpoream: non ſpiritalem, quia in re materiali non poteſt ſpiritale accidens ineſſe, ſiquidem, vt habetur ex D. Dionyſio, & ex lib. de cauſis, omne, quod alicubi recipitur, ad recipiẽtis naturam accommodari debet: ſi corpoream, adhuc phãtaſma intra metas corporalium accidentium manebit, proindeque nihil niſi corporeum, & materiale gignet. Quod ve-

B rò nõ oporteat agentem intellectum inducere, vt agat in poſſibilem, quæ erat ſecunda pars aſſumptionis; probatur. Nam primùm non requiritur ad illius intellectionem efficiendam, quia intellectio eſt operatio immanens, quæ non niſi ab ea facultate, quam appellat, adminiſtrari poteſt: at intellectus poſſibilis eſt, qui intelligens nuncupatur.

Secundò, idem oſtenditur hunc in 2

C modum. Anima rationalis interuentu phantaſmatis, citra opem alterius facultatis poteſt gignere ſpecies intelligibiles, eaſque tribuere intellectui patienti. Igitur ſuperuacaneus eſt intellectus agens. Probatur aſſumptum, quia ſi non poſſet, ideò fortaſſe eſſet, quia phantaſma eſt imperfectius ſpecie intelligibili; nullus autem effectus poteſt eſſe nobilior, quam ſua cauſa. At enim, quòd hæc

D ratio nihil momenti habeat, probatur; quia phãtaſma non eſt princeps cauſa ſpeciei intelligibilis, ſed inſtrumentaria tantummodò; princeps enim cauſa eſt ipſa anima, vel ſuppoſitum intelligens: at quòd non oporteat inſtrumentum nobilioris naturæ eſſe, quàm effectum, alibi oſtendimus. Quòd ſi quiſpiam occurrat, eſto, cauſæ inſtrumentariæ non vniuerſim debeant effectus excellere; tamen in re propoſita non

Lib. 2. Ph. ca. 7. q. 5. ar. 2.

E poſſe phantaſmata, etiam vt inſtrumenta, concurrere ad effectũ, de quo agitur, hoc eſt, ad promouendas ſpecies intelligibiles, quia entia immaterialia ſunt alterius gradus, & ordinis, ad quẽ corporea, vt nec proportionem habent, ita nec inſtrumenti vim ſortiri queunt: ideoq. ad ſpecierum generationẽ immaterialem cau-

ſam neceſſariò adhibendam. Si quis, inquam, ita occurrat, iis ſuo argumẽto reuincetur. Nam ſi quid concludit, etiam probat, non poſſe phantaſmata, cùm materialia, atque inferioris ordinis ſint, concurſum illũ pręſtare ad producendas vnà cum intellectu agente ſpecies intelligibiles; quem tamen concurſum aduerſariæ partis aſſertores dandum eſſe profitentur.

3 Tertiò idem confirmatur, quia, ſi daretur intellectus agens, oporteret etiam dari eundem in natura Angelica; itemque dari in nobis ſenſum agentem, qui patienti ſuppeditaret ſpecies rerum ſenſibilium, ne idem ſimul ageret, & pateretur. Nec minùs etiam neceſſarium foret, dari duplicem voluntatem; vnam agentem, quæ actiones ederet, alteram patientem, quæ eaſdem reciperet, quod tamen communis Philoſophorum ſchola negat.

Vltima. Poſtremò, vel intellectus agens iudicat de re intelligibili, vel non. Si primum, dabuntur duæ potentiæ intellectrices, per quas iudicium de rebus fiat, quod ſuperfluum videtur; ſi poſterius, concedendum erit, intellectum poſſibilem eſſe agente pręſtantiorem: cum tamen Ariſtoteles hoc in lib. cap. 5. tex. 19. docuerit, ſemper id, quod agit, patiente nobilius eſſe; quod etiam approbat Diuus Auguſtinus 12. ſuper Geneſim ad lit. cap. 16.

ARTICVLVS II.

Dari in anima humana intellectum agentem; & quid inter eum, & patientem ſit diſcriminis.

VErum, quòd in anima humana neceſſariò dandus ſit intellectus agens; communis eſt, veraque aſſertio Peripateticæ ſcholæ, quam ſtatuit Ariſtoteles, cap. 5. huius lib. text. 18. eiuſque Interpretes ibidem, & Sholaſticæ Thelogiæ profeſſores, partim in primo ſent. diſtinct. 3. partim alibi. Henricus Gandauenſis Quodlib. 8. quæſt. 12. Alenſis ſe-

A cunda parte, quæſt. 69. memb. 2. D. Thomas prima parte, quæſt. 79. art. 3. Heruæus in 2. diſtinct. 17. quæſt. 2. Capreolus in 4 diſtin. 49. quæſt. 4. Ferrarienſis lib. 2. contra Gentes cap. 76. Auctores pro hac ſententia.

Hanc aſſertionem loco citato confirmauit Ariſtoteles ex eo, quia id, quod eſt in potentia, eget aliquo, à quo ad actum deducatur. Cum igitur intellectus poſſibilis ſit in pura

B potentia, neceſſariò erit danda aliqua facultas, à qua ad intelligendi actum deduci poſſit: hæc autem eſt intellectus agens: hoc eſt, vt rem enucleemus; Cùm intellectus poſſibilis, ſiue patiens à principio ſit veluti nuda tabula, nec vllam habeat rerum congenitam imaginem, cuius interuentu intelligendi actiones edat, nec verò eiuſmodi imagines ſolius phantaſmatis miniſterio gigni

C queant, quia ſunt alterius ordinis, nempe immaterialis, ad quem natura corporea vi ſua pertingere non valet; neceſſario danda erit aliqua ſpiritalis potentia, cui id munus tanquam principali animę inſtrumento incumbat, ea verò potentia eſt intellectus agens.

Quòd verò hic intellectus non ſit extra animam, ſed ei inſitus vt naturalis eius potentia; & quod non ſit Singulis hominib' ſingulos eſſe agentes intellect'.

D vnus tantùm omnium phantaſmatis aſſiſtens, eaque illuſtrãs, ſed ꝙ in ſingulis hominibus ſinguli dentur, demonſtrat, præter alios D. Thom. 1. parte, q 79. art. 4. & 5. denique à nobis probatum fuit, initio lib. 2. huius operis.

Illud verò nunc inter alia diſquirendum occurrit ad intellectus agentis naturam magis declarandam; videlicet, num is re ipſa, an formaliter Intellectus agens realiterne, an formaliter à patiẽte diſtinguatur.

E tantùm à patiente differat. Vtraque pars aſſertores habet. Prior D. Thomam 1. part. quæſt. 54. art. 1. ad 1. & quæſt. 79. art. 10. & in 2. diſt. 17. q. 2. art. 1. & in 3. diſt. 14. quęſt. 2. ar. 1. & opuſcul. 3. c. 83. & li. 2. cont. Gent. c. 77. & 78. eiuſque ſectatores. Item M. Albert. in ſumma de homine, tract. de intellectu agente, q. 6. Scotum in 1. diſt. 3. quęſt. 8. & alios non pau- Qui velit, diſtinctionẽ eſſe realem.

cos,

coſ, quibus hoc potiſſimum argu- A mentum ſuffragatur. Namque in ceteris rebus obſeruatum eſt, quoties aliqua duo ita ſunt affecta, vt vnum efficienter præparet, diſponatque alterum ad illius operationem; ſemper id, quod diſponit, diſtinguitur re ip ſa ab eo, quod diſponitur; Sic vniuerſales cauſæ, vt intelligentiæ, & corpora cœleſtia diſtinguuntur à mundo elementari, quem ad generationes rerum inſtruunt, ac promouent: B ſic ignis diſtinguitur à ligno, quod calefacit; aqua à manu, quam refrigerat: color, ceteraque obiecta ſenſuum externorum ab ipſis ſenſibus externis, quibus ſui ſimilitudinem inurunt; & ſenſus externi ab internis, ad quos rerum à ſe perceptarum ſpecies mittunt; atque ita in ceteris res ſeſe habet. Quare conſentaneū eſt, vt etiam intellectus agens, qui patientem per ſpecies intelligibiles C ad intelligendum diſponit, realiter ab eo differat.

Fundamē-tum huius ſententiæ.

Qui tātum formalem.

Poſteriorem ſententiam amplexi ſunt Maior in 2. diſt. 16. quæſt. vnica. Iacobus Vit. Quodl. 1. q. 12. Niphus lib. 1. de intellectu, tract. 4. c. 21. Abulenſis q. 70. in c. 23. Exod. de quorum placito dicendum eſt, intellectum poſſibilem duo, vt nunc reliqua taceamus, actionum genera ſibi vendicare, nempe intellectionem, & e- D ductionem ſpecierum e phantaſmatibus: & quidem ad primum genus operationum à ſe ipſo, pro vt agentis nomen habet, diſponi, ad poſterius verò minimè. Præterea quāuis in rebus materialibus ſemper id, quod ſimpliciter diſponit, ab eo, quod diſponitur, re ipſa diſtinguatur, in ſpiritalibus tamen, cuiuſmodi eſt intellectus, non ita rem ſe habere; nec mirum, ſiquidem, vt D. Th. E lib. 2. cont. Gent. ca. 100. edifferit, ea, quæ in rebus corporeis per diuerſas potentias ſparguntur, in incorporeis copulari, & ad vnius facultatis vim reduci videmus: quomodo, quæ ad duplicem appetitum ſenſitiuum pertinent, ſub vnam voluntatem: & quæ pluribus ſenſibus tam internis, quàm externis percipiuntur, ſub vnum poſſibilem cadunt. Itaque huiuſce opinionis ratio, ac fundamentum erit, quòd res nō ſint abſque neceſſitate multiplicandę, & quòd nulla cogat neceſſitas, duplicē ponere intellectum; quandoquidem tam eductio ſpecierum intelligibilium è phātaſmatibus, quàm earum vſus, ſiue intellectio ab ijs elicita ad vnam, eandemque vim intellectricem reuocari queunt.

Fundamentum.

In rebus incorporeis vna potētia va na exequitur munera.

Quod ſi quis obijciat, nihil poſſe producere principium ſuarum actionum, quod hæc ſententia admittit, dum fatetur, ipſum intellectum poſſibilem producere ſpecies, quæ intelligendi principia ſunt. Occurrendum erit, nihil poſſe producere principium primæ ſuæ operationis, ſicque intellectum non efficere in ſe principium educendi ſpecies è phantaſmatibus; hæc enim eductio eſt prima eius operatio, cuius principium nihil ſibimet efficit; at parare ſibi actionum ſubſequentium, id eſt, intellectionum principia: quæ ſunt ſpecies intelligibiles. Neque ex hac opinione ſequitur, idem ſimpliciter eſſe agens, & patiens reſpectu eiuſdem formę. Nam intellectus vnà cum phantaſmate producit ſpecies; per ſe autem ſumptus eaſdem recipit: quemadmodum vnà cum ſpecie gignit intelligendi actum, & eundem nudè ſpectatus recipit.

Obiectio.

Solutio.

Ex his duabus opinionibus neutra ſanè improbabilis videtur. Etſi priorem libentiùs tueamur, quòd propiùs accedat ad doctrinam Ariſtotelis, qui hoc in libro cap. 4. tex. 5. intellectum poſſibilem facit nudam tabulam, puramque potentiam, ac veluti materiam primam, cui aliunde, ac non ab ipſomet imprimendæ ſint rerum intelligendarum notæ, ſiue imagines. Itaq; ad alterius ſententię rationem dicendum erit, eſto, quæ à pluribus facultatibus materię inhærentibus percipiuntur, ad vnam ſuperiorē, & materialem vim ſæpenumerò reducantur: non id tamen abſolutè, atque vniuerſim ita euenire; ac ne in re propoſita accidat, obſtare naturam ipſam intellectus patientis,

Priori ſententiæ, vt magis Ariſtotelicæ, defertur palma.

Reſpō. ad fundamentum poſterioris.

Vt docet Ariſt. hoc in lib. c.5. tex.17.

tientis, qui quoad recipienda prima intelligendi principia eſt quaſi materia prima, quæ formas tam ſubſtantiales, quam accidentarias, ac principia, quibus ſuppoſitum agit, comparare ſibi nequit, ſed ad ea duntaxat recipienda poteſtatem obtinet.

ARTICVLVS III.

Reſponſio ad argumenta initio quæſtionis propoſita.

Ad 1.

Dluamus nūc argumenta primi articuli, quæ oſtendere nitebātur, non dari intellectum agentem in noſtra anima. Ad primum dicēdum, non requiri intellectum agentem, vt aliquid imprimat in phantaſma, ſed vt vnà cum illo producat ſpecies intelligibiles in intellectum patientem. Licet enim phantaſma craſſum, & materiale ſit; tamen ex coniunctione, & conſortio intellectus agētis habilius, fortiuſque ad agendum efficitur, & vltra propriam naturam eleuatur ad ſpiritalem effectum producendum. Qua de re in progreſſu.

Ad 2.

Ad ſecundum, negandum eſt antecedens, & ad eius probationem dicendum, haud ob id phantaſma non poſſe per ſe producere ſpeciem intelligibilem, etiam vt inſtrumētum animæ rationalis, quod nullus effectus poſſit eſſe nobilior ſua cauſa inſtrumentaria: ſed propter eam rationem, quæ in argumento attingebatur, videlicet, quia nulla cauſa inſtrumentaria totalis, ſeu præcipua, ſi materialis ſit, poteſt producere effectum ſpiritalem, vtpotè, qui ſit ordinis multò altioris. Verùm non eſt propterea negandum, poſſe phantaſma concurrere cum intellectu agente vti cauſam inſtrumentariam minùs præcipuam ad generationē ſpecierum intelligibilium: quia tunc ea generatio non ipſi phantaſmati, etiā vt inſtrumento, ſed intellectui agenti, à quo vltra vim ſuam excitatur, ſimpliciter attribuenda eſt.

Productio ſpecierum intelligibilium, non attribuitꝰ phātaſmati ēt vt inſtrumēto.

Ad 3.

Pro explicatione tertij argumenti ſciendum, Scotum in 2. diſtinct. 3. quæſtio. vltima, quem ſecutus eſt Gre-

A gorius in 4. diſtinct. 7. quæſt. 5. artic. 1. exiſtimare, etiam Angelis intellectum agentem conuenire, tum ad abſtrahendas ſpecies rerum ſingularium à rebus; (nam ſpecies rerum communium fatetur Scotus inditas fuiſſe Angelis in ipſorum creatione) tum vt ſit lumen, cuius virtute intellectus poſſibilis de intelligibili veritate iudicet. Contraria tamen ſententia vera eſt, quam tuetur D.
B Thomas prima parte, quæſt. 54. artic. 4. eiuſque ſectatores, aſſerentes, non indigere Angelos intellectu agente ſed tam vniuerſalia, quàm ſingularia per ſpecies à Deo ſibi inditas cognoſcere. Quod conſentaneū eſt ijs, quæ docet D. Dionyſius cap. 7. Cœleſt. hierarch. D. Damaſcenus lib. 2. fidei orthodoxæ, capit. 3. D. Auguſtinus 2. de Geneſi ad literam, capit. 8. & lib. 4. capit. 24. Nec ve-
C rò in Angelis intellectus agens requiritur, vt ſuo lumine poſſibilem colluſtret, cum eis, ad dijudicandam veritatem ſufficiat vis ipſa intellectus poſſibilis, quæ ex propria ſua natura lumen quoddam eſt e fonte diuinæ, & æternæ lucis deriuatum. Itaque ad hanc argumenti partem dicimus, iccircò nobis intellectum agentē dari, quia, cùm noſter intellectus poſſibilis à primæua ſua origine re-
D rum imaginibus prorſus careat, neceſſariò illi ab Auctore naturæ aliqua potentia danda fuit, cuius opera eiuſmodi imagines aſciſceret, quod in Angelis locum non habet.

In Angelis non dari intellectum agentem.

Quod verò attinet ad ſecundam eiuſdem argumenti partem, in qua petitur, an ſit admittendus ſenſus agens à patiente diſtinctus; iam ea quæſtio ſuperiùs à nobis profligata
E eſt, vbi partē negatiuam, ſtatuimus, oſtendimuſque, diuerſam eſſe rationem in intellectu & ſenſu, cùm obiectum ſenſibile vi propria potentiā ſenſitiuam mouere queat tranſmittendo ad illam ſui imaginem. Nec enim ea ſpecies à gradu materiali ad immaterialem aſcendit, vt quę ēda ſit alia altioris ordinis facultas, à qua obiectum, aut potentia eleuetur

Non eſſe admittendū ſenſum agentem.

ſicut

ſicuti in eductione ſpecierum intelligibilium è phātaſmatibus accidit. A

Lege D. Th. li. 2. ca. 77. Scotū in 1. d. 3. q. 8. Heru. 21. ſent. d. 17. q. 2.

Cur nō decur volūtas agens.

Denique quod eodem argumento de voluntate agente obijcitur, facilè diſſoluet, qui dixerit, ſuperfluam eſſe huiuſmodi potentiam, cùm volūtas non egeat ſpeciebus, aliove principio operandi, quod ſibi aliunde conferri debeat, cumque ſatis ei ſit proponi ipſi ab intellectu rem, vt in eam feratur.

Ad vltim.

Ad vltimum argumentum reſpōdendum eſt, ſolum intellectum poſſibilem, non verò agentem iudicare, & intelligere, vti proxima quæſtione diſſeremus, etſi quibuſdam Philoſophis aliter viſū fuerit. Quod verò circa intellectus poſſibilis nobilitatem opponitur; dicimus, eum agente nobiliorem eſſe, quanquam aliter ſentiat Ferrarienſis quæſt. 9. huius libri poſt D. Thomam in 2. ſent. diſtinct. 20. quæſt. 2. art. 2. & de verit. q. 10. artic. 8. Primùm, quia intellectus agens eſt quaſi adminiſter patientis, cùm totus occupetur in educendis ſpeciebus, quibus ille vtatur. Item, quia ea facultas prǽſtantior habetur, cuius operatio nobilior eſt; at intellectio nobiliſſima eſt hominis operatio; vnde humana felicitas, quæ ad excellentiſſimam potentiam, & nobiliſſimum eius actū pertinet, in actione intellectus poſſibilis, hoc eſt, in contemplationem ſummi boni conſiſtit. Neque obeſt illud D. Auguſtini, & Ariſtotelis, agens eſſe patiente nobilius; id enim ratum, firmumq. eſt, ſi alterum præcisè, qua ratione patitur, alterum prout agit, ſpectetur; quandoquidē agere, quàm pati, ex ſe præſtantius eſt. Itaq; ſi intellectus agens, quatenus ſpecies intelligibiles in patientem producit; patiens verò prout eas recipiendo patitur, abſolutè ſpectetur, haud dubie ſub ea præcisè cōſideratione anteponendus eſt intellectus agens patienti. Verùm id non obſtat, quo minùs patiens, ſi ſecundum proprias actiones, quas edit, expendatur, agenti ſimpliciter præferri debeat.

Patiens intellectus agēti præcellit.

Quo pacto intelligi debeat, omne agēs eſſe patiēte præſtantius.

B C D E

QVAESTIO II.

Quæ ſint intellectus agentis munia.

ARTICVLVS I.

De illuſtratione phantaſmatum.

TRia officia intellectui agenti à Peripateticis tribuuntur. Primum eſt illuſtrare phātaſmata. Secundum, efficere obiectum intelligibile actu. Tertium, producere in intellectu patiente ſpecies intelligibiles. Quod ad primum attinet, dari quidem prædictam illuſtrationem ſignificauit Ariſtoteles cap. 5. huius libri, text. 18. Verùm, quonam modo ea fiat, magna diſſenſio eſt. Sunt qui illam putent conſiſtere in productione certæ qualitatis; cuius merito, ac vi phantaſma ab intellectu agente excitetur ad gignendam formam ſpiritalem, hoc eſt, ſpeciem intelligibilem. Ac ſanè, quòd intellectus agens aliquid agat, imprimatve in phantaſma nō obſcurè indicat D. Thom. lib. 2. contra Gent. cap. 77. vbi ita ſcripſit. Eſt igitur in anima intellectiua virtus actiua in phantaſmata, faciens ea intelligibilia actu. Veram hæc ſententia non placet. Etenim, vt Durandus argumentabatur, vel id, quod intellectus agēs imprimit in phantaſma, eſt quid ſpiritale, vel corporale. Si ſpiritale, ne in tranſitu quidem (etſi id non improbabile iudicet Capreol. in 2. diſt. 3. q. 2. art. 3.) poterit in corpore, aut corporeo accidente recipi. Si corporale, cùm adhuc intra limites materialis naturæ conſiſtat; qua ratione poterit phantaſmati impertiri vim ad producendam immaterialem qualitatem?

Munera intellectus agentis.

Multorum placita de illuſtratione phātaſmatis.

Illuſtratio phātaſmatis non eſt impreſſio alicuius qualitatis.

Caietanus 1. part. quæſt. 85. articul. 1. opinatur, phantaſma illuſtrari ab intellectu agente non formaliter, ſed obiectiuè, id eſt, nullā ab eo quali-

Opinio Caietani de illuſtratione obiectiua.

qualitatem in phantaſma imprimi, ſed habere ſe intellectum agentem ad phantaſma eo modo, quo lumen Solis ad colores, quod, vt quidam opinantur, per ſolam aſſiſtentiam in cauſa eſt, vt colores ſui ſimilitudinẽ in diaphanum, indeque ad potentiã tranſmittant. Sic igitur putat Caietanus phantaſma, etſi craſſæ, obſcuræque naturæ ſit, tamen ex intellectus agentis vicinitate, & irradiatione aſſequi, vt poſſit vnà cum ipſo ad B producendam ſpeciem intelligibilẽ concurrere. Additque intellectum agentem non effuſa, ſed manente in ipſo luce, & interpoſito inter intellectum poſſibilem, ac phantaſma ſui ſplendore, ſolem con... naturam illuminare, ita vt natura ſingularis adhuc phantaſmatis inuolucro, quaſi nube obliteſcat; eo pacto, quo Sol colorem pomi nõ ſaporem, aut odorem colluſtrat; indeque eſſe, C quòd rerum duntaxat vniuerſalium ſpecies in noſtro intellectu dentur, cùm ſola quidditas vniuerſalis in phantaſmate ad eum modum illuſtrato effulgeat, & ad ſpecierum productionem ſuo modo concurſum impendat.

Confutatur. 1. Hæc etiam opinio nobis minimè probatur. Primùm, qui non apparet, quidnam lumen intellectus agẽtis interiectu ſuo præſtet, quo dicantur D phantaſmata ab eo illuminata; ſi nihil in ea, nec cum ijs operatur. 2. Secundò, quia ſi ideò dicuntur phantaſmata illuſtrari, quia ipſis præſens aſſidet intellectus agens; vtique omnia hominum, ſeu dormientium, ſeu vigilantium phantaſmata perpetuò illuſtrari dicenda erunt, cùm ſemper habeant præſens lumen intellectus agentis. Quod tamen de dormientium phãtaſmatis negat Caietanus. E 3. Tertiò, quia, vt rectè obijcit Ferrarienſis 2. contra Gentes, cap. 77. cùm phantaſma, quantumuis obiectiuè irradietur, nihilominus in organo corporeo maneat, extenſumque ſit, non poteſt naturam ſine materię cõditionibus oſtendere, vt fingit Caietanus. Nec eſt ad rem exemplum ſolaris luminis, cuius radio apparet A color, nõ ſapor; ideò enim ſolus color ſeſe ſpectandum exhibet; quia ſolus color, nõ ſapor, cadit ſub visũ: at enim res ſingularis intellectui apparere poteſt, cùm non vniuerſalia tantùm; ſed etiam ſingularia proprio conceptu a nobis intelligãtur, vt ſuo loco demonſtrabimus. Deinde, quia, ſi ſpectetur ſola productio ſpecierũ intelligibiliũ, phantaſma, vt in progreſſu oſtendemus, non ad eam con- B currit præcisè, vt naturam communem refert, ſed vt tam communem, quàm ſingularem repræſentat. Quare non eſt, cur natura ſingularis phãtaſmatum integumentis occultetur. Poſtremò, quia ſi in phantaſmate ſola quidditas vniuerſalis elucet, profectò iam res in phantaſia vniuerſales exiſtent, cùm in ea repræſentẽtur abſq; differentijs indiuiduantibus. Vltimò.

Opi. Ferr. de illuſtratione radicali. Ferrarienſis hoc in lib. q. 9. & Ca- C preolus loco citato putant, quemadmodum cogitatrix hominis facultas propter coniunctionẽ cum intellectu ſibi vendicat peculiarẽ prærogatiuam, quæ beluarum cogitatrici nõ conuenit, vt nimirum diuidat, componat, & diſcurrat circa ſingularia; ita phãtaſiam ex eadem coniunctione obtinere, vt ab ſe promat illuſtriora & efficaciora phantaſmata, quæque vnà cum intellectu agente D poſſint intelligibiles ſpecies producere. Atque hoc eſſe inquiunt, phantaſmata illuſtrari ab intellectu agente; quod videtur ad mentem D. Thomæ prima parte quæſt. 85. art. 1. Hæc explicatio, quanquam habet probabilitatem, non omninò ſatisfacit. Videtur enim illuſtrationis nomen, quod actionem ſonat, nimis impropriè & remotè vſurpare pro inſitæ nobilitatis communicatione, quæ E eſt ante omnem actum intellectus agentis, & in ipſa primæua ac naturali phantaſiæ & intellectus, in eadem quaſi radice, copulatione conſiſtit. A qua certe phantaſmata quaſi ob ſtirpis nobilitatem, & ſplendorem, rectiùs illuſtria, quàm illuſtrata dici debent. Refellit.

Sententia recentiorum celebris, veritatiq; vicinior. Placet igitur nobis ea ſententia, quæ a recentioribus Philoſophis celebratur,

ſebratur, aientibus, illuminationem phantaſmatum nō eſſe obiectiuam, vti Caietanus ait, nec radicalem tantùm, vt Capreolus & Ferrarienſis arbitrantur, ſed effectiuam; non quaſi intellectus agens aliquid luminis phantaſmatibus imprimat; ſed quia tanquam externa lux radij ſui conſortio actiuè eleuat phantaſmata ad producendam ſpeciem intelligibilē; in qua communis natura repræſentatur exuta differentijs indiuidualibus, manetque à ſolo intellectu perceptibilis. Itaque nequaquam etiam probanda eſt ſententia Henrici Gādauenſis Quodlibeto quarto, quæſtione vigeſima prima, & Quodlibeto octauo, quæſtione duodecima, & decimatertia, exiſtimantis, illuſtrationem phantaſmatum non ſeſe habere, vti diximus; ſed ad eum ferè modum, quem poſuit Caietanus; & intellectum poſſibilem phantaſmatis ſic illuſtratis ad intelligendum vti. Quod falſum eſſe tunc magis patebit, cùm oſtenderimus, non poſſe intellectum poſſibilem intelligendi actum edere abſque interuentu ſpecierum intelligibilium, quæ ab intellectu agente vnà cū phantaſmatis per eum illuſtratis gignantur. Hæc de primo officio intellectus agentis.

ARTICVLVS II.

De alio duplici munere intellectus agentis.

ALterum munus intellectus agētis eſt facere obiectum intelligibile actu. Nimirum, quemadmodum intellectus poſſibilis ex ſe eſt in potentia, vt fiat actu intelligens, ita obiectum eſt in potentia, vt fiat intelligibile actu. Eſt autem intelligibile in potētia, ſecundùm eſſe, quod extra animam, vel in phantaſmate obtinet, fitque intelligibile actu ſecundùm eſſe intelligibile, quod in intelligibili ſpecie ſortitur: tūc enim intellectus poſſibilis reſpectu illius eſt in actu primo, vt in ipſum ferri

Quid ſit intelligibile actu, quid potentia.

A queat. Quo patet, reddere obiectum intelligibile actu, nihil eſſe aliud, quàm efficere, vt obiectum repræſentetur in ſpecie intelligibili. Quod intellectus agens præſtat, dum vnà cum phantaſmate illuſtrato producit ſpeciem rei intelligendę in intellectum patientem. Lege D. Thomam 1. part. q. 54. artic. 4. & quæſt 79. art. 3. & in quæſt. de Anima, art. 4. & de Spiritualibus creaturis, art 10.

B Addit S. Thomas libro 2. contra Gentes, c. 77. & q. de Anima, art 15. intellectum agentem facere etiam phantaſmata actu intelligibilia; itēque per phantaſmata facta ab eo intelligibilia actu gignere ſcientiam in intellectu poſſibili. Ex quo videbitur alicui in doctrina D. Thomæ, antequam ſpecies intelligibilis in intellectu producatur, iam obiectum eſſe intelligibile actu in phantaſmate.

C Sed non ita res ſe habet. Nec enim mens D. Thomæ eſt, rem in phantaſmate eſſe intelligibilem actu formaliter, ſed cauſaliter duntaxat, quatenus phantaſma illuſtratum cauſat cum intellectu agente ſpeciem, vti diximus. Quo etiam modo tam intellectus agens, quàm phantaſma perhibentur cauſare in intellectu poſſibili ſcientiam, hoc eſt, actum ſciendi, & habitum, qui per eum a-

Qua rōne dicātur intellectus & phantaſma ſciētiam cauſare.

D ctum gignitur; videlicet, quatenus producunt ſpeciem intelligibilem, quæ intelligendi ſciendique formale principium eſt. Vbi aduertendum, rem, quatenus eſt intelligibilis actu, appellari obiectum intellectus agentis; quia hic circa illius effectionem verſatur; quatenus verò eſt actu intellecta, dici obiectum intellectus poſſibilis; quia ad hunc pertinet intelligendi actiones elicere. Ex quo

E facile apparet, rem priùs ſaltem natura eſſe intelligibilem actu, quàm intelligatur ab intellectu, cùm intellectio prærequirat, ſupponatque ſpeciem intelligibilem, a qua oritur; & res eiuſmodi ſpecie iam ſit intelligibilis actu, vt explicatum eſt. Vnde etiam colliges, intellectum poſſibilem non pati ab intelligibili actu ſecundùm receptionem ſpe-

Quomodo intellectus poſſibilis ab intelligibili actu patiatur.

ciei: ſiquidem intelligibile actu non A potest dici agere in intellectum imprimendo ſpeciem, vtpotè quòd, antequam eius ſpecies imprimatur, nō ſit actu intelligibile: dicitur ergo ab illo pati, ratione iotellectionis, prout intelligibile actu per ſuam imaginem vnà cum intellectu poſſibili intelligendi actionem effectiuè edit. Vnde illud ex D. Auguſtino libr. 9. de Trinit. c. 12. à potentia & obiecto paritur notitia.

An intellect⁹ agēs intelligat.

Eſt tamen adhuc non prætereunda dubitatio, an intellectui agenti, præter ſuperiora officia, coouenias etiam intelligendi munus; quæ dubitatio apud eos tantum locum habet, qui intellectum agentem à poſſibili re ipſa diſtinguunt. Nam qui vnam eandemque potentiam eſſe arbitrantur, non dubium, quin ei intelligendi officium attribuere debeant. Scot. in 1. diſt. 3. q. 8. ad 1. rem C in dubium relinquit. M. Albertus in Summa de Homine, in quæſt. vlt. earum, quas de intellectu agente diſputat, art. 2. aſſerit, intellectum agētem intelligere; non tamen per aliquam ſpeciem in ipſo receptam, ſeu (quod idem eſt) intelligere actiuè, iuuando per ſuammet eſſentiam intellectum poſſibilem. Caietanus hoc in lib. ad text. 18. ait, negari non poſſe, intellectum agentem, cùm & in- D tellectus, & agens ſit, intelligere. Idemque approbant nonnulli è iunioribus Philoſophis. Denique Iandunus hoc loco, quæſtio. 23. inquit, intellectum agentem producere intellectionem in intellectu poſſibili.

Intellect⁹ agens nō intelligit.

Contraria tamen ſententia, quæ decernit, intellectum agentem non intelligere, nec vllam intellectionem immediatè producere, & communior eſt, & verior. Eam tuetur Hen- E ricus Gandauenſis Quodlibeto 8. q. 12. &, vt videtur, D. Thomas in 3. diſtin. 13. quæſtio. 1. artic. 1. probaturque ex eo, quia, ſi intellectus agens intelligeret, ſuperuacaneus eſſet intellectus poſſibilis. Deinde, quia Ariſtotel. cùm de intellectu agente diſſeruit, nunquam ei intelligendi actum attribuit, ſed ipſum à patien-

A te officijs diſcreuit, quòd hic eſſet in potentia ad recipiendas formas, ille eaſdem imprimeret; hic in contemplationem incumberet, ille quaſi lumen fulgeret. Priuatim autem Ianduni opinionem ea ratio confutat, quia, ſi intellectus agens produceret intellectionem in patiente, ſequeretur, intellectionem eſſe actionem tranſeuntem; ſiquidem non maneret in eadem potentia, à qua eliceretur.

Aliquo modo dici poſſe agētem intellectum cōcurrere ad intellectionem.

B Non eſt tamen inficiandum, intellectum agentem vnà cum poſſibili cōcurrere ad intellectionem mediatè, id eſt, interuentu ſpecierum, quas genuit. Quo etiam pacto dicitur idē intellectus agens, vt ait Scotus in 1. diſtin. 3. quæſtione 7. efficere euidentiam primorum principiorum, nimirum, per ſpecies, quæ concurrunt ad terminorum penetrationem, ex qua immediatè oritur principiorum C aſſenſus. Reſtat tertium munus intellectus agentis, quod eſt producere ſpecies intelligibiles in patientem; ſed nihil iam de eo, quod ad præſentem quæſtionem attinet, explicandum ſupereſt. Facilè autem quiuis perſpiciet, prædicta tria munia, etſi vocabulis & conſideratione diſtinguantur, re ipſa in vnum idemque recidere.

Lege D. Th. in 3. d. 14 q. 1. ar. 2. q. 3. & in 1. d. 3. q. 4. art. 3.

Cur dixit Ariſt. agētem intellectum habere ſe vt artem ad poſſibilē.

Sed quæſierit adhuc fortè aliquis, D cur Ariſtoteles capit. 5. huius libri, tex. 17. dixerit, intellectum agentem habere ſe ad poſſibilem, vt artem ad materiam. Item, cur illum eodem capite, tex. 18. habitum vocarit. Ad primum horum dicendum, comparaſſe intellectum agentem arti, quia, vt ars infert in materiam formas artificiales, ita intellectus agens inducit in poſſibilem ſpecies intelligibiles. Et, vt artifex artis miniſterio nō E producit formam naturalem, ſeu formam ſuæ ſpeciei; nec enim Polycletus formam humanam, & viuentem ſtatuæ indit, ſed formam artis; ita mens per intellectum agentem non niſi intelligibiles formas patienti confert. Lege D. Thomam lib. 2. contra Gentes, c. 76. & Ferrarienſem in Comment. eiuſdem capitis.

Ad poſterius dubium reſponden-

dum

Cur item habitum appellauit.

dum eſt, intellectum agentem non vocari habitum ab Ariſtotele, quòd ſit habitus primorum principiorum, vt arbitrati ſunt nonnulli, quorum meminit D. Bonauentura in 2. diſt. 24. artic. 2. quæſtio. 4. M. Albertus in Summa, de Homine. in quæſt. qua quærit, an detur intellectus agens, art. 2. Et Aegidius hoc in lib. ad text. 28. cuius opinionis abſurditas ex eo conuincitur à D. Thoma, quia habitus primorum principiorũ eſt qualitas primæ ſpeciei, recepta in intellectu poſſibili ad cognoſcendas primas veritates indemõſtrabiles, ſuppoſita cognitione terminorum: at intellectus agẽs numeratur inter ſecundæ ſpeciei qualitates, quia eſt facultas à natura inſita; nec verò ſupponit cognitionem terminorum, nec inſidet in intellectu poſſibili, nec tribuitur à natura ad intelligendum, ſed ad abſtrahendas ſpecies à phantaſmatibus. Quæ omnia ex ijs, quæ hactenus à nobis diſputata ſunt, facilè quiuis deprehenderit. Dicendum eſt igitur, intellectum vocari ab Ariſtotele habitum, latè accepta habitus appellatione, vt complectitur quamlibet vim, aut facultatem ad operandum.

QVÆSTIO III.

Vtrum neceſſario dandæ ſint in noſtro intellectu ſpecies intelligibiles, an non.

ARTICVLVS I.

Variæ Philoſophorum ſententiæ.

HAec controuerſia, & quæ ſubſequẽtur, cum ſuperioribus cohærent, afferentque non parum momenti ad vtriuſque intellectus officia, vim, & naturam perno ſcendam. In præſenti autem quæſtione diuerſi diuerſa ſcripſere. Quidam ſpecies intelligibiles omninò tollere cona-
A ti ſunt, aientes, ſat eſſe phantaſmata, vt in his intellectus naturas, non ſingulares tantùm, ſed etiam vniuerſales contueatur. Ex eorum numero fuere Themiſtius, Theophraſtus, & Auem. Pace: qui tamen in conſtituẽdo intellectu diſcordes fuere, vt ſuperiùs diximus. De Theologis etiam Durandus in 2. d. 3. quæſt. 6. Bachonus, quæſtio. 2. Prologi, Gotofredus Quodlibeto 9. quæſt. 19. & Quodlib. Qui ſpecies intelligibiles nolint admittere.
B 13. quæſt. 3. Henricus Quodlib. 4. q. 7. 8. & 21. & Quodlib. 5. q. 14. ſpecies intelligibiles negarunt, quibus ex parte aſſenſus fuit Gabriel in 2. d. 3. quæſt. 2. aiens, non requiri ſpeciem in intellectu ad cognitionem intuitiuam, licèt ad abſtractiuam requiri non ſit negandum. Nec deſunt argumenta, quibus oſtendi videatur, fruſtrà omninò ſpecies intelligibiles poni. Primùm, quia ſine ipſis poteſt 1. Argum.
C intellectus contemplari in phantaſmatibus naturas, quę in ijs, tanquam in ſpeculo relucent. Corroboraturque argumentum ex eo, quia in potentijs, quę inter ſe ordinem habent, obiectum repræſentatur poſteriori per actum prioris, vt voluntati per actum intellectus, & appetitui ſenſitiuo per actum phantaſię. Cùm igitur phantaſia & intellectus ſint potentię ſubordinatę, ratio ordinis po-
D ſtulat, vt phantaſia, quæ eſt potentia natura prior, reprę ſentet intellectui obiectum, quod ille confeſtim apprehendat abſque alia ſpecie. Secundò, idem probatur, quia vt ſe habet 2. Argum. bonum ad affectum, ita verum ad intellectum; bonum autem non eſt in affectu per ſpeciem, aliquamve ſui ſimilitudinem: ergo neque verum in intellectu. Tertiò, quia ſi darentur 3. Argum. in intellectu ſpecies intelligibiles,
E cùm eæ ponantur vti naturales cauſæ intellectionum, non poſſet vnquam intellectus ab earum vſu ceſſare, ſemperque verſaretur in percipiendis rebus, quæ per eas repræſentantur: quod experientiæ repugnat. Quartò, quia ſi eæ ſpecies eſſent in 4. Argum. noſtro intellectu, oporteret nos eas cognoſcere, quemadmodum & noſtros actus, tàm voluntatis, quàm

5. Argum. intellectus palàm deprehendimus. Quintò, quia multa à nobis intelliguntur, quorum ſpecies intelligibiles non habemus; ſiquidem nec Dei, nec ſubſtantiarum ſeparatarum, neque aliarum rerum materiæ expertium, intelligibiles imagines aſſequi poſſumus, cùm huiuſcemodi res nō moueant ſenſum, proindeque earum phantaſmata habere nequeamus: & tamen conſtat, nos harum rerum cōceptus formare.

Vltimū. Poſtremò, quòd neque Angelis ſimpliciter neceſſariæ ſint ſpecies intelligibiles, oſtenditur. Nam Angelus ſine interuentu ſpeciei cognoſcit ſe per ſuam eſſentiam; immo & alios Angelos per eorum ſubſtantias ſibi præſentes, quod probatur, quo ad priorem partem, quia eſſentia Angeli, vt eſt actus ſine admixtione materiæ; ita eſt per ſe actu intelligibilis; eſtque actu, & intimè coniuncta proprio intellectui, vt cum eo concurrat ad ſui ipſius notionem. Quo ad poſteriorem verò partem, oſtenditur idem aſſumptum; nam quilibet Angelus poterit ita ſe coniungere intellectui alterius, vt per modum formæ intelligibilis efficientiam habeat reſpectu intellectionis ab eo eliciendæ. Quare videtur hiſce argumentis concluſum, rectè ſentire eos, qui ſpecies intelligibiles dari negant.

ARTICVLVS II.

Non eſſe negandum dari ſpecies intelligibiles: & has ceſſante actu intelligendi, manere in intellectu contra Auicennam.

Alenſis 2. p. q. 24. m. 2. & 3. & q. 26. m 6. M. Albert. in 2. d. 3. art. 15. D. Tho. 1. p. q. 55. ar. 5. D. Bon. in 2. d. 3. art. 2. q. 1. Richar. eadē d. art. 5. q. 2. Scot. q. 6. Greg. d. 7. q. 3. ar. 1.

HAec tamen opinio probanda non eſt, ſed cum ſchola Peripatetica, communi Philoſophorum approbatione aſſerendum, dari in intellectu ſpecies intelligibiles, quæ ſint principia intelligendi; ſicuti & in ſenſibus dantur ſenſibiles, vt ſuperiori libro demonſtrauimus; vbi etiam complures huiuſce veritatis aſſertores in medium attulimus. Certè D. Auguſtinus putat, adeò compertum eſſe, dari huiuſmodi ſpecies, vt libro 11. de Trinit. cap. 2. dicat, ingenij tardioris eſſe de eis dubitare. Probatur igitur hæc ſententia ex eo, quia ita ſe habet intellectus ad propriam functionem, vt ſenſus ad ſuā; at ſenſus, vt loco citato planum fecimus, nullo pacto ſentire queunt abſque ſpeciebus ſenſibilibus. Secundò, quia cùm intellectus ad hanc, vel illam rem percipiendam indiſcriminatim ſe habeat; cumque in ſe ſpectatus ſit pura potentia, neceſſariò ad intelligendum requirit aliquam formam, qua actuetur, & eget aliquo formali principio, vnde intelligendi actum promat, & quo ad hoc potiùs, quàm ad illud concipiendum determinetur. Hæc verò forma & principium non aliud eſt, quàm ſpecies intelligibilis.

Phantaſmata non eſſe ſatis ad eliciendas intellectiones.

Nam quòd ad id præſtandum phantaſmata neutiquam ſatis ſint, ex eo conſtat, quia phantaſmata, quemadmodum ſunt per materiam extenſa, & imperfectæ craſſæque materiæ, ita non niſi res ſingulares repræſentant: & tamen conſtat, intellectum etiam obiecta communia percipere. Item, quia phantaſmata non ſunt intimè coniuncta intellectui, cùm non hæreant in anima, ſed in corpore: at nihil operatur, niſi per virtutem, quæ in ipſo eſt, vt ex doctrina Ariſtotelis in 2. huius operis lib. cap. 1. text. 4 & 5. aſtruit D. Thomas libr. 2. contra Gentes, cap. 76. Quò fit, vt ad nullius rei; ſiue vniuerſalis, ſiue ſingularis, ſiue expers, ſiue particeps materiæ ſit, ſufficiat phantaſma, vt ex eo intellectus poſſibilis intelligendi actum proferat. Adde, quòd, vt Scotus argumentatur in 1. diſt. 3 q. 6. magna foret naturæ intellectualis imperfectio, ſi non in ſe, ſed in corpore, hoc eſt, in potentia ſenſitiua corpori inhærente, nobiliſſimæ ſuæ operationis principiū haberet. Neque huic rationi obſtat, quòd beatis diuina eſſentia pro ſpecie intelligibili eſt, & tamen nec per realē identitatem, neque ſubiectiuè in ipſis ineſt. Namque ſic intimè eorum intel-

lectui

lectui copulatur, vt ſuppleat vnionem, quam vel inhæſio, vel alia naturalis coniunctio præſtare poteſt.

Tria inueniri in ſpecie intelligibili.

Quod vt planius intelligas, ſic habeto; In noſtra ſpecie intelligibili naturali tria inueniuntur. Eſt enim imago rei intelligendæ; idque habet peculiariter, vt ſpecies eſt. Secundò, concurrit cum intellectu ad eliciendam intellectionem: id autem ſibi vendicat, prout eſt principium, ſeu ratio intelligendi. Tertiò, inhæret intellectui, quod obtinet, quatenus accidentis naturam participat.

Quæ illorũ competãt eſſẽtię diuinæ, cu beatis eſt pro ſpecie intelligibili.

Igitur duo priora, cùm nihil imperfectionis habeant, diuinæ eſſentiæ conuenire poſſunt, reſpectu intellectus beati: tertium verò minimè; quia potentialitatem, & compoſitionem, atque adeò imperfectionis notam inuehit. Itaque adhuc ratum manet, omnem noſtram ſpeciem naturalem, atque ordinariam debere eſſe in ipſo intellectu, cui intelligendi principium & ratio eſt.

Ariſtoteles ſpecies intelligibiles conceſſit.

Poſtremò, quòd Ariſtoteles ſpecies intelligibiles poſuerit, conſtat. Etenim hoc libro, c.4. tex.15. ait, intellectum poſſibilem fieri ſingula, videlicet, quia ſingularum rerum ſpecies recipit, & tex.16 ſequenti, itemque cap.5. text.19. ait, intellectum & rem intellectam eſſe vnum; non ſunt verò vnum per naturam, ſed intelligibiliter, quatenus res, quæ intelligitur, per ſui imaginem intellectui copulatur, & vnitur. Præterea vocat intellectum locum formarum, ſeu ſpecierum; non niſi, quia, vt locus rem locatam recipit, ac ſeruat; ita intellectus ſpecies intelligibiles.

Auicenna noluit, ſpecies intelligibiles permanere i intellectu.

Sciendum eſt autem, Auicennam lib.6. Natural. par. cap.6. exiſtimaſſe, intelligibiles ſpecies non permanere in noſtro intellectu, niſi, dum eas apprehendit, aut ex ijs intellectionem edit. Eius fundamentum fuit, quia, quicquid recipitur in intellectu, recipitur intelligibiliter: ergo, ceſſante intellectione euaneſcet ſpecies intellectu recepta. Hæc tamen opinio procul aberrat a veritate, nititurque fundamento ſatis futili. Eã igitur præter alios coarguit D. Tho-A mas lib.2. contra Gentes, cap.74. & de Veritate, quæſt.10. art.2. & 1. part. q.79 art.6. Nam cognitio intellectiua multò eſt perfectior, quàm ſenſitiua: ergo ſi ad ſenſitiuam cognitionem conſeruantur ſpecies, vt fatetur Auicenna, multò maiori iure cõſeruabuntur ad intellectiuam; maximè, cùm intellectus poſſibilis multò firmior ſit, quàm eſſe materiæ corporeæ, quæ ſenſim fluit, & amittitur, in B qua tamen ſuſtentantur potentiæ ſenſitiuæ.

Deinde, quia, ſi hæc poſitio vera eſſet, nulla prorſus ratio memoriæ daretur in parte intellectiua, nec recordaremur, nos elicuiſſe conceptus rerum vniuerſalium, quod eſt contra experientiam. Lege, ſi placet, quæ de hac re commentati fuimus in libris Paruorum Natur. de Memoria, & reminiſcentia, c.2.

Confutatur hæc ſẽtentia.

C Ad rationem Auicennæ reſpondendum eſt, ſi recipi intelligibiliter idem valeat, atque recipi accommodatè ad intellectum, haud dubiè ſpecies intelligibiles recipi in noſtra mente intelligibiliter. Si verò idem ſit ac recipi, vt cognitum in cognoſcente, quod dicitur recipi, dum apprehenditur; tunc ſpecies non ita ſe habere, quia non opus eſt, vt, cùm recipiuntur, ab intellectu apprehen- D dantur.

Proponũtur ordine dignitatis genera 4. ſpecierũ.

Porrò quibuſdam veluti gradibus aſcendunt ſpecies, quæ cognitionis principia exiſtũt. In infimo ſunt ſpecies ſenſuũ externorum, quæ nõ niſi præſente obiecto, & ſenſione durante, manent. In ſecundo ſpecies internorum ſenſuum, (non tamen ſenſus communis) quæ poſt ſenſionem, & remoto obiecto, ſeruantur: ſed tamẽ, cùm inſint in organo corporeo, ob- E ſoleſcunt, & fluxu materiæ ſenſim dilabuntur. In tertio ſpecies intelligibiles noſtri intellectus, quæ obiecto nõ exiſtente, & ceſſante intellectione, perſeuerãt; cumque immateriali ſubiecto inſint, poſtquam ei ſemel inhæſerunt perpetuæ, atq; indelebiles ſunt. Neq; obſtat, quòd habitus ſcientiarum & virtutum intellectui, ſeu voluntati inſidentium ſæpe amit-

Species intelligibiles indebiliter intellectui inhæ-

amittantur. Non enim talis amiſſio prouenit ex defectu ſubiecti, ſed ex diſſidio & repugnantia contrariorũ, quibus cedunt. (vt omittamus eam ſupernaturalium habituum amiſſionem, quæ ob noſtram culpam accidit per ſubſtractionem diuinam, cuiuſmodi eſt deperditio gratiæ.) At ſpecies tam intelligibiles, q̃ ſenſibiles contrarijs vacant; alioqui non poſſent ineſſe ſimul imago candoris, & nigredinis in aere, vel oculo. Quod falſum eſſe conſtat, cùm vtrũque ſimul intueamur. In quarto gradu ſunt ſpecies intellectus Angelici, quæ præter alias perfectiones, eam addunt ſupra ſpecies noſtri intellectus, quòd non fuerunt aliquo temporum, aut inſtantium ſucceſſu acquiſitæ, ſed ipſis Angelis à principio ingenitæ.

Spẽs Angelicæ oĩum præſtantiſſimæ.

ARTICVLVS III.

Solutio argumentorum primi articuli.

Ad 1. arg.

ARgumenta initio q̃ſtionis propoſita ſic explicabis. Ad primum dic, non poſſe intellectum cõtemplari naturas in phantaſmatibus ob eas cauſas, quas ſuperiori articulo attulimus. Et ad argumenti confirmationem, ſi loquamur de modo repræſentandi, qui ſufficiat, vt poſterior potentia id ipſum, quod prior, cognoſcat, falſum aſſumi. Nec enim facultati appetenti ſic obiectum repræſentatur, vt, quod à cognoſcente apprehẽditur, ipſa etiam cognoſcat: ſed eatenus dicitur ei repræſentari obiectum, quatenus in id tendere nõ valet, niſi à cognoſcente præconceptum ſit. Quod patet, eſto, phantaſia & intellectus ſint potentiæ ſubordinatæ, non probari hoc argumẽto, ſat eſſe repræſentari obiectum à phantaſia: vt in id intellectus illicò abſque ſpecie ſibi inhærente feratur.

Ad 2. arg. Cur potẽtia appetẽs nõ habeat in re principium, à quo determinetur.

Ad ſecundum, diuerſam eſſe rationem in potentia cognoſcente, & in appetente, tum ob alias rationes, tum, quia facultas appetens determinatur ad operandũ à notitia obiecti; facultas autem cognoſcens non habet à quo determinetur, ideoque opus illi eſt ſpecie, tanquam principio determinante.

Ad 3. Arg.

Ad tertium, ſic intellectum concurrere cum ſpecie ad intellectionem, vt oporteat illum priùs excitari vel à phãtaſmate, vel à voluntate, vel ab vtroque, aliave cauſa eiuſmodi; ob idque non ſemper vti ſpeciebus, quibus eſt conſignatus; ſed interdum ab intelligendo ceſſare; nõnunquam hac potiùs, quàm illa ſpecie vti; quia ad huius magis, quàm ad alterius vſum aliunde mouetur.

Ad 4. arg. Quo pacto cognoſcat intellect⁹ ſe eſſe ſpecieb. conſignatum.

Ad quartum, cognoſci ab intellectu ſpecies intelligibiles per actum reflexum, & arguitiuè. Dum enim experitur ſe intelligere, reflectitur ſupra ſuum actum, arguitque habere ſe principium formale intellectionis, hoc autem principium eſſe, colligit ijs rationibus, quibus id concluditur. Qua de re infra.

Ad 5. arg.

Ad quintum, eſto, omnis intellectio ab aliqua ſpecie intelligibili oriatur; non omnẽ tamen elici ab ſpecie proprio eius rei, quam intelligimus; ſæpe enim ex imagine & notitia vnius ad cognitionem conceptũve alterius progredimur, vt, cùm per res ſenſibiles Dei & ſubſtantiarum ſeparatum intelligentiã aſſequimur; quæ cognitio etſi non proximè, remotè tamen à ſenſu petitur. Vtrũ verò poſt conceptus, quos de hiſce rebus formamus, relinquantur in noſtro intellectu ſpecies inteligibiles, in progreſſu patebit.

Non ſemp intellect⁹ res cognoſcit p proprias earũ ſpecies.

Ad vlt.

Ad ſextũ, quod attinet ad cognitionem, quam de ſe Angelus habet, admittendum eſt, cognoſcere illum ſe per ſuam eſſentiam, vt docet D. Thomas 1. par. quæſt. 59. art. 2. & de Veritate, quæſt. 8. art. 2. itemque D. Bonauentura, Durandus, Richardus in 2. diſt. 3. Aegidius in tract. de Cognitione Angelorum, q. 1. Sõcinnas 12. Metaph. q. 59. alijque non pauci, etſi nõ defuerint, qui ſecùs exiſtimarint aientes, non poſſe Angelũ ſe per ſuam ſubſtantiam intelligere, ſed habere ad id ſpeciem, ſicuti ad aliarum rerum perceptionem. Oppoſitum

Digitized by Google

tum tamen dicendum, videlicet, non intelligere ſe Angelum per ſpeciem ſuperadditam; cùm ad id poſſit eius ſubſtantia, vti argumentum concludit, ſubire vicem ſpeciei. Quòd verò ſpectat ad cognitionem, qua vnus Angelus alios cognoſcit, putant nõnulli, quemlibet ceteros per eorum eſſentias intelligere, quam opinionem attribuit Platoni D. Thomas 2. cont. Gent. cap. 98. eamque tuetur Durandus & Nominales in 2. diſt. 3. ſed nobis ea non placet, quia nequit potentia intellectiua ab vlla re creata, tanquam à forma intelligibili actiuè, ac principaliter determinari ad intelligendum, niſi eiuſmodi principium determinans intra ſe, atque intimè ſibi coniunctum habeat, quæ coniunctio non cernitur in ſubſtantia vnius Angeli reſpectu alterius. Longior hac de re diſcuſſio ad alium locum pertinet.

Angelum non egere ſpecie, vt ſe intelligat.

QVAESTIO IV.

Denturne in noſtro intellectu ſpecies intelligibiles, quæ propriè ſint rerum ſingularium, an non.

ARTICVLVS I.

Negatiuæ partis argumenta.

Qui ſpecies rerũ ſingularũ in intellectu non admittant.

AGitatur hæc quæſtio inter Philoſophos magna diſſidentium partium contentione. Diuus Thomas tum alijs in locis, tum 2. cont. Gent. cap. 100. 1. par. quæſt. 86. artic. 1. Caietanus ibid. Capreolus in 1. diſt. 35. quæſt. 2. in ſolutione argumentorũ contra quartam concluſionem, Argentinas in 4. diſt. 50. quæſt. 1. artic. 3. Ferrarienſis 1. cont. Gentes, cap. 65. & hoc in lib. quæſt. 13. arbitrantur, non dari in noſtro intellectu ſpecies rerum ſingularium, idemque tuentur nonnulli ætatis noſtræ Philoſophi, aſſerentes, nihil eſſe à Peripatetica doctrina magis alienum, quam eiuſmodi ſpe- A cies admittere. Probant ſuam ſententiam in hunc modum: Forma recipitur in ſubiecto ſecundùm conditionem, ac modum recipientis; ſed anima eſt expers materiæ; ergo ſpecies, quæ in ea recipiuntur, debent eſſe immateriales in repræſentando, atque adeò nequibunt repræſentare conditiones materiæ ſingularis; ſed duntaxat naturam communem ab ijs auulſam, ac liberam. Confirma- B turque argumenti vis communi illo Peripateticorum effato; quod deſumptum eſt ex Ariſtotele hoc in lib. cap. 4. text. 16. Res materiales fieri intelligibiles, dum à materia abſtrahuntur. Enimverò cùm hæc abſtractio non ita accipi debeat, quaſi res per intellectum à propria materia, qua conſtant, eximendæ ſint; vtique ſic erit accipienda, vt tunc res dicantur effici intelligibi- C les, cum menti obijciuntur per ſpecies, quæ non materiam indiuidualem, vtpotè craſſiorem, ac magis depreſſam; ſed communem tantùm referant. *1. Argum.*

Secundò; intellectus humanus medium locum obtinet inter ſenſum & intellectum ſubſtantiarum ſeparatarum; atqui ſpecies, quæ ſenſibus inuruntur, repræſentant ſola ſingularia; quæ verò ſubſtantijs ſeparatis D congenitæ ſunt; tam ſingularia, quã vniuerſalia diſtinctè referunt, vt Scholaſtici ſcriptores in 2. diſt. 3. ediſſerunt. Igitur ordo ac proportio rerum poſtulat, vt ſpecies, quæ ab humano intellectu acquiruntur, ſolas naturas communes repræſentẽt. Adde, quòd, vt intellectus Angelicus percipit diſtinctè per vnam ſpeciem, quæ noſter per multas; ita cõſentaneum eſt, vt, quæ à ſenſu per E multas ſpecies cognoſcuntur, à noſtro intellectu per vnam intelligantur: quod ſecùs foret, ſi noſter intellectus poſſet rerum ſingularium imaginibus conſignari. *2. Argum.*

Tertiò; id naturæ ingenium eſt, vt non conſueuerit facere pluribus, quod poſſit facere paucioribus; ſed ſpecies intelligibiles naturarum communium ſufficiunt ad intelli- *3. Argum.*

gendas

gendas res ſingulares , adiunctis earum phantaſmatibus ; non eſt igitur vlla neceſſitas inuehendi ſpecies intelligibiles rerum ſingularium. Probatur aſſumptio, qui vti phantaſmata concurrunt cum intellectu agente ad producendas ſpecies intelligibiles, ita cum patiente informato iam ſpecie rei communis poterunt concurrere, non exemplariter ſolùm , ſed etiam actiuè illam determinando ad concipiendam eam rem ſingularem , cuius id phantaſma eſt : præſertim , cùm ex eo nullum ſequatur abſurdum.

4. Argum. Poſtremò; quòd Ariſtotelico dogmati aduerſentur , qui rerum ſingularium ſpecies intellectui humano dant, hinc perſpicuum eſt, quòd Ariſtoteles hoc libro , capite 4. text. 10. docuit , animam noſtram vi ſenſitrici cognoſcere carnem, id eſt, ſingularia materialia , quæ ſunt affecta ſenſibilibus qualitatibus, calore, frigore, alijsque eiuſmodi . At ipſum eſſe carnis alia percipere facultate , aut ſeparabili , id eſt , diuerſa ab ea , qua cognoſcit ſingularia , aut perinde ſe habente ad ſe ipſam , vt cùm extenſa fuerit linea flexa. Quo loco, vt plerique Interpretes annotarunt , profitetur Ariſtoteles, ſingularia non intelligi à nobis directa, ſed reflexa cognitione; at ſi in nobis intelligibiles rerum ſingularium ſpecies darentur, non dubium, quin eæ directè à nobis intelligi poſſent.

ARTICVLVS II.

Argumenta partis affirmatiuæ.

Qui dãdas eſſe ſpecies ſingularium cõtendant.

CONtraria huius cõtrouerſię pars aſſertores habet Scotum in 4. d. 45. quęſt. 3. Gregorium Ariminenſem in 1. diſt. 3. q. 1. art. 2. Richardum in 2. diſt. 24. q. 4. Apollinarem hoc in lib. quæſt. 12. Thienenſem , & Burlæum 1. Phyſicorum, & alios. Quæ

1. Argum. ita probatur: Nulla eſt repugnantia, quo minus ſpecies rerum ſingulariũ in noſtro intellectu dentur ; poſſunt igitur dari. Negant Aduerſarij antecedens , aiuntq. repugnare tum ex

A parte ipſarum ſpetierum intelligibilium , quas non videtur conſentaneum ita limitatas eſſe , vt ſingulæ ſingula duntaxat indiuidua repræſentẽt : tum ex parte intellectus poſſibilis, quem minimè decet ſpeciebus adeò circumſcriptis affici . At enim difficile non eſt , huiuſcemodi repugnantias demoliri. Nam ſpecies naturam ſingularem repræſentans nobilior eſt, quam ea, quæ communem

B tantùm naturam ſignificat ; ergo limitatio illa nihil detrahit de dignitate ſpeciei ; nec ſpecies rei ſingularis minùs, quàm rei communis: quin potiùs magis cùm intellectus præſtantia conuenit. Antecedens probatur, quia imaginis præſtantia, modò cetera ſint paria , deſumitur à re , quam repræſentat ; at natura ſingularis excellentior eſt, quam communis ; cùm inferiora plures eſſentiæ

C gradus in ſe cohibeant , quàm ſuperiora : vnde & conceptus rei ſingularis, quàm rei communis, perfectior habetur.

Rurſus , quòd prædictæ ſpecies re ipſa in noſtro intellectu dentur , ita probatur : Cauſæ naturales non impeditæ producunt nobiliſſimum effectum, quem poſſunt; at intellectus agens, & phantaſma ſunt cauſæ naturales ſpecierum intelligibilium ; er- 2. Argum.

D go producent nobiliſſimam ſpeciẽ , quã poſſunt, ſi non impediantur: ſed ſpecies nobiliſſima eſt ſpecies rei ſingularis , vt ex proximè dictis cõſtat, & nihil eſt, quod eius generationem impediat : ergo hanc producent .

Item; Noſter intellectus efformat peculiares ac diſtinctos cõceptus rerum ſingularium, ſed ij ſine proprijs earum ſpeciebus conſtare nequeũt ; dantur ergo propriæ ſpecies rerum 3. Argum.

E ſingularium. Maior propoſitio, etſi à quibuſdam negetur , à nobis tamen paulò poſt demonſtrabitur . Minor ex eo ſuadetur , quia cum ſpecies rei communis non niſi confusè & implicitè ſingularia repręſentet, nequibit intellectus ad hoc magis , quàm ad illud ſingulare concipiẽdum per eam deduci ; ſed vago & errabundo motu huc illuc fluctuabit . Sunt qui Reſpõſio.

reſpon-

reſpondeant, licèt ſpecies intelligibilis ſolam communem naturā referat, determinari tamen per eam intellectum ad concipiendam rem ſingularem, de cuius phantaſmate ſpecies ipſa educta eſt, propter cognationem, quam ſpecies habet cum phātaſmate. Sed hi facilè coarguuntur. Nam vel ea ſpecies iure cognationis re vera eiuſmodi ſingulare repræſentat, vel non; ſi dent primum; iam ergo in noſtro intellectu erunt ſpecies, quę non ſolùm naturas vniuerſales, ſed indiuiduas etiam referant, quod tamen ſolis ſpeciebus ſubſtantiarum ſeparatarum Theologorum Schola attribuit: ſi ſecundum, nullo pacto ſpecies intellectricem vim ad vllum ſingulare definitè intelligendum applicabit.

Confutatur.

Reſpōſio. Alij occurrunt, intellectum noſtrum naturæ communis imagine affectum determinari à phantaſmate ad rem ſingularem concipiendam eo modo, quem tertio ſuperioris articuli argumento explicuimus. Verùm, neque horum ſolutio ſatisfacit. Etenim, quemadmodum noſter intellectus, vt ſuprà oſtendimus, non poteſt vti ſolo phantaſmate, tāquam principio intelligendi, ſed requirit principium ſibi intimè coniunctum, atque inhærens, à quo intelligendi actum promat, (alioqui ſaltem ad intelligenda ſingularia neutiquam ſpeciebus intelligibilibus indigeret) ita vt hoc potiùs, quā illud percipiat, non ſat illi eſt externa aſſiſtentia phantaſmatis; ſed eget interno principio, à quo ad id actiuè determinetur. Nec obſtat, quòd intellectus beati concurrit cum diuina eſſentia ad actum beatificæ viſionis; cùm tamen diuina eſſentia nō ſit interna ipſi beato; id enim, vt iam antè monuimus, propterea fit; quia diuina eſſentia, ob ſuam eminentiam infinitam, poteſt ſupplere modum illum intimæ coniunctionis, ſine quo ſpecies creata, vel quod ſpeciei creatæ conditionem ſubit, non poteſt cum intellectu ad intelligendi actum concurrere. Nec item obeſt, quòd quilibet Angelus intelligit ſe per ſuam eſſentiam. Nam eſſentia Angeli eſt intimè copulata eius intellectui, cùm intellectus in ipſamet eſſentia inhæreat. Phantaſma verò non ita ſe habet ad noſtrum intellectum: ſiquidem illud in organo corporeo, hic in ipſa animæ ſubſtantia inſidet. Corroboraturque argumentum inſuper ex eo, quia conceptus, qui per intellectionem rei ſingularis in mente gignitur, eſt quaſi proles ipſius obiecti cogniti, vt docet Diuus Auguſtinus libro nono de Trinitate, capite duodecimo. Quare oportet, dum is gignitur, contineri in mente obiectum: non poteſt autem ibi eſſe per ſe: ergo per ſuum quaſi ſemen, quod eſt propria ac peculiaris ipſius imago. Nam ſpecies rei communis non magis eſt virtus huius, quàm illius ſingularis.

Soluitur.

4. Argum. Præterea, in noſtro intellectu dātur ſpecies multorum ſingularium materiæ expertium; ergo ſaltem horum ſingularium ſpecies admittendæ ſunt. Antecedens probatur, quia is, qui elicuit actum amoris Dei, vel naturæ vniuerſalis intellectionem, recordatur poſteà ſe eiuſmodi actus elicuiſſe; omnis verò recordatio intellectus oritur à ſpecie intelligibili: habet ergo noſter intellectus ſpecies intelligibiles, quæ hoſce actus ſingulares repræſentent. Nec ſatisfaciet, qui dixerit, recordationem hanc non ab intellectrici, ſed à ſenſitiua memoria proficiſci; non enim facultas organica apprehendit res ſpiritales, cuiuſmodi ſunt voluntatis, & intellectus actiones: cùm ſint extra limites obiecti potentiæ corporeæ. Nec memoria ſenſitiua recolit, nos percepiſſe hominem in commune: cùm circa naturas ſingulares tantummodò verſetur.

5. Argum. Item, Anima ſeparata recordatur ſingularium ſenſibilium per ſpecies, quas hinc detulit; ergo, dum eſſet in corpore, habuit intelligibiles ſpecies eiuſmodi ſingularium. Antecedens ſuadetur exemplo diuitis epulonis, cuius habetur mentio Lucæ decimoſexto, qui apud inferos

recordabatur ſuorum fratrum. Ac, A quòd eam recordationem eliceret non ex ſpeciebus infuſis, ſed ex ijs, quas miniſterio phantaſmatum acquiſierat, ea ratio probat; quia recordatio eſt perceptio rei cognitæ, vt anteà cognitæ: diues autem non cognouerat anteà fratres per ſpecies infuſas, ſed per acquiſitas. Quare non videtur negandum, dari in noſtro intellectu ſpecies intelligibiles proprias rerum ſingularium. B

ARTICVLVS III.

Vtraque pars controuerſiæ probabilis iudicatur: præfertur tamen negatiua, vt magis Peripatetica: & vtriuſque argumenta diluuntur.

HIs ita diſputatis, vtraque pars quæſtionis probabilis videtur, C etſi propoſitum nobis ſit tueri potiùs negatiuam, quæ Ariſtotelicæ doctrinæ magis conſentanea exiſtimatur: diluemus tamen vtriuſque argumenta, vt quo pacto quælibet earum defendi poſſit, facilè appareat.

Ad 1. arg. ſententiæ negatiuæ.

Ad primum pro priori ſententia cõceſſa maiori & minori, neganda eſt conſecutio. Nec enim oportet omnes ſpecies intelligibiles immateriales eſſe in repræſentando, ſed in eſſendo. Ariſtoteles autem loco ci- D tato tantùm docet, vt res in materiã diuerſæ intelligibiles fiant, debere à materia, id eſt, à materiæ conditionibus abſtrahi; quia, quæ ab intellectu percipiuntur, nequeunt in eo eſſe per ſpecies diuiduas, aut extenſas, ſituve præditas, quæ ſunt propriæ affectiones materiæ; ſed per imagines ſpiritales, atque omnis concretionis expertes, vt cum ipſa intelligendi vi cognationem habeant; E tales verò ſunt omnes ſpecies intelligibiles, ſiue ſingularium rerum, ſiue communium.

Quo pacto ſpecies intelligibiles debeant eſſe immateriales.

Ad 2. arg.

Ad ſecundum dicendum, proportionem nexumq. ordinis, qui inter humanum intellectum, & Angelicum, atque inter ſenſum eſt, in eo cerni, quòd ſenſus acquirit ſpecies ſola ſingularia repræſentantes; nul- A las verò, quæ repræſentent vniuerſalia; intellectus autem noſter quaſdã ſortitur, quæ ſingularia tãtùm, alias, quæ ſola vniuerſalia repræſentent: at in intellectu Angelico nullę ſunt, quæ aut ſola ſingularia aut ſola vniuerſalia referant, ſed omnes vniuerſalia ſimul, & ſingularia diſtinctè exprimunt. Ad reliquã partem eiuſdem argumenti dic, ea, quæ ſenſus per multas ſpecies cognoſcit, perci- B pere noſtrum intellectum per vnam ſpeciem, confuſè tamen. Nam colorem in commune, verbi gratia, intelligit per ſpeciem coloris, qua cognitione implicitè, & confuſè colores omnes complectitur. Verùm, præter hanc confuſam ſingularium colorum notitiam, aliam quoque propriã & expreſſam conſequitur intellectus ſingulorum colorum per ſingulas ſpecies, quam per vnam tantùm ima- C ginem obtinere non poſſet; quia id ſolis Angelorum ſpeciebus conuenit. Si autem petas, quando intellectus acquirat ſpecies rerum ſingularium, quando communium. Reſpondemus, ſpecies rerum ſingularium acquirere beneficio intellectus agentis, & ope phantaſmatum: ſpecies autem rerum communium, cùm, poſt receptam ſpeciem rei ſingularis, abſtrahit ex ea naturam communem; D eam, nimirum, concipiendo abſque differentijs indiuidualibus. Tunc enim per eiuſmodi conceptionem gignitur in intellectu ſpecies naturæ communis: quia conceptus eſt actualis ſimilitudo rei; at ex ſimilitudine actuali relinquitur in potentia habitualis ſimilitudo: quemadmodũ & per aſſenſum concluſionis, qui eſt ſcientia actualis, gignitur habitus ſciendi, ſiue ſcientia habitualis.

Species Angelorũ diſtinctè vniuerſalia, & ſingularia repræſentãt.

Quo modo intellectus acquirat ſpecies rerũ ſingularium, & cõmuniũ.

Ad 3. arg.

E Ad tertium, conceſſa maiori propoſitione, neganda eſt minor, & ad eius probationem inficiandum, poſſe phantaſma actiuè concurrere cum intellectu poſſibili ad intellectionẽ rei ſingularis, ob eam cauſam, quam ſuperiùs explicuimus; quia, videlicet, oportet principium elicitiuum intellectionis non eſſe extra intellectum. Enimverò, licèt phantaſma intelle-

Oportere principiũ eliciriuum intellectio nis nõ eſſe extra intellectum.

tellectui poſſibili famulatum præſtet ſuppeditando illi ſuo modo ſpecies intelligibiles: minimè tamen decet intellectum poſſibilem poſt receptionẽ eiuſmodi ſpecierum inflecti ad ſenſum, demittique ad organum corporeum editurus nobiliſſimam, & quàm maximè à materia liberam operationem, quæ eſt intellectio.

Ad vltimũ argum.

Ad vltimum dicimus, locum illum ſecùs ab alijs explicari: ita, vt nequaquam ſibi de reflexa, aut directa cognitione ſermo ſit: ſed cum Ariſtoteles quæſijſſet, eademne, an diuerſa potentia rem ſingularem ſenſibilẽ, & communem eius naturam cognoſceremus; reſpondere, animam rem ſingularem ſenſibilem percipere ſenſitiua potentia; communem verò alia, aut ſeparabili, id eſt, diuerſa ſecũdùm rem, ab ea qua ſingularem cognoſcit, aut habente ſe ad ſe ipſam, atque cùm extẽſa fuerit linea flexa, id eſt, quæ ſaltem ratione (de reali namq. diſtinctione nõdum ibi quicquam abſolutè diſcernitur) ab illa differat eo modo, quo linea inflexa, cùm extenditur, re quidem ipſa eadẽ eſt; poteſt enim eadem linea frangi & porrigi, ratione tamen à ſe diſtinguitur. Ita verò (iuxta hanc interpretationem) inflexæ rectæq. lineæ ſimilitudinem, non ad agnitionem reflexam, & directam; ſed ad diſcrimen inter potentiam, qua ſingulare & vniuerſale cognoſcitur, qua de re quæſtio erat, retulit Ariſtoteles. Quo fit, vt ibi de ordine modove vniuerſalem & ſingularem naturam cognoſcendi nihil omninò habeatur.

Hæc explicatio totam machinam illius argumenti, quo maximè nituntur, qui ſingularia reflexè ac poſteriùs à nobis intelligi opinantur, facilè diſſoluit. Nec verò, vt quidã autumant, Platonis in Timæo ſententia eſt, quam illic Ariſt. imitatus ſit, ſingularia reflexè à nobis concipi. Non enim Plato, cum reflexæ cognitionis meminit, & actiones intellectus lineæ primùm rectæ, mox circinatæ, interiusq. recurrenti, comparat; nõ, inquam, tunc de rerum ſingularium

Locus Platonis explicatur.

notitia philoſophatur; ſed de ea, qua hominis mens recto curſu ad aliarũ rerum ſcientiam capeſſendam extra ſe primùm quaſi egreditur, deinde oraculi monitu ad ſe redit, & in ſui ipſius cognitionem incumbit. Qua de cauſa anima intellectualis ſphæra, quæ in ſeipſam circulum facit, à Philoſophis dici conſueuit. Eoque ſpectat illud Hugonis Victorij li. 1. Didaſcalon, cap. 2. Mens noſtra in orbes geminos motum glomerat; quia, ſiue per ſenſus ad ſenſibilia exeat, ſiue per intelligentiam ad ea, quæ ſenſu fugiunt, aſcendat; ad ſe ipſam, rerum ſimilitudines trahens, regyrat. Vel dicendum, vt Philoponus interpretatur, Platonem quaſi ænigmate per lineam flexam indefinitè ſignificaſſe actiones intellectus, cuius eſt in ſe ipſum poſſe conuerti; per rectam verò ceteras functiones vitales, quæ nihil aliud ſunt, quàm progreſſus quidam ab anima viuificante ad aliud, ſiue ad illud, quod vitam ſuſcipit, id eſt, ad corpus: ſicuti linea recta ab vno puncto deſinit in aliud.

Snia Delphici tẽpli foribus inſcripta; noſce te ipsũ.

De qua Laert. li. 1. Plin. lib. 7. cap. 32. Macrob. 1. Sat. c. 6. Clem. Alexand. in Pædagog.

Anima intellectualis dicitur ſphæra à Philoſophis.

Veniamus nunc ad explicanda partis affirmatiuæ argumenta. Ad primum; negandum eſt antecedens, & ad eius probationem dicendum, ſpeciem, quæ repræſentat rem ſingularem, ex parte nobiliorem eſſe, videlicet, prout refert naturam, plures gradus in ſe continentem, vt probat argumentum: aliunde verò deterioris notæ haberi; nimirum, quatenus eſt limitata ad vnum tantum ſingulare; ſpecies autem rei vniuerſalis non ſolùm repræſentat naturam cõmunem multis, ſed poteſt deſeruire cognitioni omnium ſingulariũ ſub eadem ſpecie, concurrendo cum eorum phantaſmatis, vt in tertio primi articuli argumento dicitur.

Reſpondetur ad argumẽta partis affirmatiuæ.

Ad 1. arg.

Ad ſecundum reſpondendum eſt, ſpeciem propriam rei indiuiduæ nõ eſſe effectum abſolutè præſtantiſſimum, quem intellectus agens poteſt edere, tum ob limitationem, quam diximus; tum, quia, ne eiuſmodi ſpeciem producat obſtat naturæ ipſius ingenium; quæ non aſſolet

Ad 2. arg.

pluribus

pluribus efficere, quod poteſt paucioribus: poteſt autem intellectus patiens intelligere naturas ſingulares per ſpecies rerum communium adiutus concurſu phantaſmatum.

Ad 3.

Ad tertium conceſſa maiori, neganda eſt minor, & ad eius probationem, omiſſa priori ſolutione, quæ rectè coarguitur, danda eſt ſecunda, dicendumque, licet intellectus non determinetur ad conceptum alicuius ſingularis à ſola ſpecie intelligibili **B** in ſe ſumpta; determinari tamen ab illa, pro vt concurrit vnà cum phantaſmate rei ſingularis, & ad huius rei impugnationem reſpondendum, cũ dicimus, intellectui non poſſe deſeruire phantaſma tanquam principiũ intelligendi: interpretandum id eſſe de principio adæquato, vel principali actuante, ac determinante intellectum: quale non ponitur phantaſma ab ijs, qui dicunt, intellectum de- **C** terminari ab eo ad concipienda ſingularia; tãtùm enim ſtatuitur ad ſupplendam repræſentationem ſingularitatis, & conditionum indiuidualium. Cetera, quæ in eodem argumento aſſeruntur de viſione beatifica, & de cognitione Angeli, nihil contra id, quod tuemur concludunt, vt erit iam conſideranti perſpicuũ. Nam vnio eſſentiæ diuinæ cum intel- **D** lectu beati eminenter continet illam coniunctionem, quam requirimus in principio adæquatè, vel principaliter actuante intellectum. Eſſentia verò Angeli intelligentis ſe per ſuã eſſentiam intimè copulata eſt intellectui eiuſdem, cum intellectus in ipſamet eſſentia hæreat. Phantaſma autem non ita ſe habet ad intellectum; ſiquidem illud in organo corporeo, hic in anima inſidet. Poſtre- **E** mò ad id, quod ex Diuo Auguſtino citatur, fatendum eſt, conceptum eſſe obiecti prolem, ſed negandum ad producendum rei ſingularis conceptum requiri ſpeciem intelligibilem rei ſingularis propriam. Licet enim ſpecies intelligibilis nullum ſingulare explicitè repræſentet; determinatur tamen à phantaſmate, atque ita conceptus rei ſingularis cenſetur

Quid pręſtet phãtaſma, cũ requiritur ad intellectionem ſingularium.

Ad conceptionẽ rei ſingularis nõ requiritur ſpecies intelligibilis illius.

A proles eius obiecti, cuius ipſum phantaſma eſt.

Ad 4. arg.

Quo pacto ſpecies fiant memoratiuæ.

Ad quartum dicendum, cùm quis elicit conceptum hominis, verbi gratia, ſpeciem illam, quæ anteà, cùm primum eſt producta in intellectum poſſibilem, repræſentabat hominem abſolutè, poſt eiuſmodi conceptum factam memoratiuam referre eundem hominem ſub ratione cogniti; ita verò, vt quis recordetur, ſe co- **B** gnouiſſe hominem, nõ opus eſt manere in intellectu ſpeciem, quæ repræſentet illum ſingularem conceptum, quo hominem apprehenderat; ſufficit enim eandemmet ſpeciẽ hominis modificari ad repræſentandum hominem ſub ratione cogniti. Quòd ſi cognitio ſit rei indiuiduæ materialis, vt Bucephali: cum poſteà intellectus recordatur, ſe Bucephalum cognouiſſe, ea recordatio non **C** erit adæquatè à ſpecie equi, quemadmodum nec prima conceptio fuit; ſed inadæquatè, id eſt, partim erit ab illa, partim à phantaſmate repræſentante Bucephalum ſub ratione cogniti. Nam cùm intellectus primò apprehendit Bucephalum, eundem ſimul apprehendit phantaſia, & quia ſpecies Bucephali, quæ in phantaſia ſeruata eſt, poſt primam apprehenſionem repræſentat illum ſub ratio- **D** ne cogniti, inde eſt quòd poſtea phãtaſma ab ea elicitum exhibet Bucephalum ſimiliter ſub ratione cogniti, determinatque intellectum ad apprehendendum illum ſub eodem modo. Si autem conceptio ſit rei indiuiduæ immaterialis, cùm ea non poſſit in phantaſmate repræſentari, maior eſt difficultas; dicendum tamẽ, quoties intellectus aliquod ſingulare, etiam immateriale, concipit, ſimul **E** phantaſiam aliquid materiale apprehendere; ſimile tamen, cognatumve eiuſmodi rei immateriali, vt in progreſſu huius operis exponemus. Igitur ex ſpecie memoratiua talis rei apprehenſæ per phantaſma, & ex phantaſmate ab ea elicito poterit determinari ſpecies illa, è qua intellectus antè elicuerat cõceptum prædictum rei indiuiduæ immaterialis.

Recordatio rei indiuiduæ materialis partim eſt à ſpecie, partim à phantaſmate.

Quid dicẽdũ de recordatione rei indiuiduæ immaterialis.

Atque

Atque ita fiet, vt intellectus abſque ſpecie propria rerum ſingularium, ſiue eæ res materiales ſint, ſiue immateriales, earum recordationem edere valeat.

Ad 5. arg. Ad quintū, relicta opinione quorundam, quos refert Caiet. 1. part. q.79. art.6. aientium, animam ſeparatam cognoſcere ſingularia per ſpecies acquiſitas, vel quas hinc detulit, reſpondendum eſt cum D. Thoma in diſputatis, quæſt. de anim. artic 20. & 1. parte q.89 art.4. Caietano ibidem, Ferrarienſi ad cap. 74. lib 2. contr. Gent. Abulenſe ad caput.25. Matth q 607. & 610. & alijs; animam ſeparatam cognoſcere ſingularia per ſpecies ſibi inditas in abſceſſu à corpore, quæ ſpecies ſimiles ſunt ijs, quas Angeli à prima origine acceperunt; repræſentant enim non ſolùm vniuerſalia, ſed etiam ſingularia. Ac quemadmodum in Angelis ſpecies intelligibiles, quæ ex ſe indiſcriminatim ſingularia poteſtate repræſentant, determinantur ad hæc & illa ſingularia actu ſignificanda, tùm illa exiſtunt actu, ita vt exiſtentia ſit conditio determinandi ſpeciem ad eiuſmodi ſingularia: ſic in anima ſeparata ſpecies vniuerſaliter repræſentātes, & alioqui æqualiter ſe habentes ad omnia ſua ſignificata, determinantur ad quędam ſingularia, quæ ad animæ ſtatum pertinent, quatenus anima ſortitur ad illa peculiarem habitudinem; ſiue ob aliquam affectionem, ſiue ob antecedentem notitiam, ſiue ob diuinam ordinationem, aut aliud quid ſimile; qualem habitudinem obtinebat anima diuitis ad fratres, quos inter viuos reliquerat. Ad id verò, quod deinde argumentum opponebat, dicendum eſt, licet recordatio ſit rei cognitæ, vt cognita eſt iterata cognitio; non oportere proinde eam cognitionem repeti ex eadem ſpecie: ſat enim eſt elici ex alia, ſuppoſita priori cognitione. Quod in tractatu de anima ſeparata erit à nobis enucleatius explicandum.

Vnde proueniat, qd ſeparata anima ſingularia percipiat.

Diſt.4. art. 3.

Ita patet, qua ratione diluenda ſint vtriuſque partis argumenta.

Quia tamen, vt ſuperiùs monuimus, decretum nobis eſt, eam partem, quæ negat, dari ſpecies rerum ſingularium, vt Ariſtotelicæ doctrinæ magis conſentaneam tueri, quam iccircò etiam in primo Phyſicæ Auſcultationis lib. defendimus: ad eam in noſtris commentarijs doctrinæ filium accommodabimus. Quæ verò in ſolutione argumentorum, quæ pro illa adducuntur, retulimus, ſi ijs, quæ à nobis alibi ſtatuuntur, repugnent, vt ex Aduerſariorum ſenſu dicta accipi debent. *Cap.1. q.4. art. 2.*

QVAESTIO V.

Num ſpecies intelligibiles ab intellectu agente producantur.

ARTICVLVS I.

Reiectis quorundam placitis, ſtatuuntur aliquot aſſertiones.

IN hac quæſtione fuit Democriti opinio, vt refert D. Auguſtinus in epiſtola ad Dioſcorum, & Ariſtoteles in libro de Somno, & vigilia cap.2. nullam ſpeciem ab intellectu ſiue agente, ſiue patiente gigni; ſed ab ipſis corporibus per diffluxus quoſdā intrare imagines in noſtros animos. Idem quoq; fuit Stoicorum dogma, quod Boetius lib.5. de conſolatione philoſophiæ, metro 4. hunc in modum cecinit:

Qui dixerint, ſpecies non gigni in intellectu, ſed à corporibus immitti.

Quondam porticus attulit
Obſcuros nimium ſenes,
Qui ſenſus, & imagines
E corporibus extimis
Credunt mentibus imprimi:
Vt quondam celeri ſtylo
Preſſas figere litteras
Mos eſt æquore paginæ,
Quæ nullas habet notas.

Huiuſce placiti abſurditas liquet ex ijs, quæ à nobis ſuperiùs diſputata ſunt, cùm oſtendimus, non poſſe phantaſma vi ſua ſpeciem intelligibilem *Huiꝰ ſniæ abſurditas demōſtratur.*

bilem

bilem producere: ſi enim id nequit A phantaſma, multo minùs poterunt corpora ipſa, quæ ſunt naturæ multò craſſioris, multoque magis in materiam demerſa. Neque officit, quòd non pauci, ijque graues Theologi arbitrati ſunt, Angelos accipere à rebus, etiam ſenſibilibus, ſpecies, per quas cognoſcant ſingularia, vel ſaltem prædicata contingentia, quæ rebus ſingulis conueniunt. Non enim ij Auctores credunt, eiuſmodi B ſpecies transfundi in intellectum Angeli immediatè à coloribus, verbi gratia, ſed intellectum agentem illius vnà cum ſpeciebus ſenſibilibus colorum (quemadmodum noſter intellectus aſſolet cum phantaſmatis) producere in intellectū poſſibilem ſpecies intelligibiles earum. Qua de re lege, ſi placet Alenſem 2.part. quæſt.26. memb. 2 D.Bonauenturam in 2.diſt.3.art.2. quæſt.1. C Richardum eadem diſt ar.6.quæſt.2. Scotum quæſt.1. Gregorium diſt.7. quæſt.5. art. 1.

Angeli, etſi accipe rent ſpecies à rebus, non hoc tamē modo reciperent.

Sñia Plat. & Auic. ſpecies defluere à ſubſtātijs ſeparatis.

Altera ſententia fuit Platonis in Menone, alijſque locis, & Auicennæ lib.6. Naturalium part.5. cap 6. & 7. arbitrantium, ſpecies intelligibiles defluere in humanam mentem à ſubſtantijs ſeparatis; eo tamen diſcrimine, quòd eæ ſubſtantiæ apud Platonem erant ideæ; apud Auicen- D nam intelligentiæ, à quarum prima in proximam; atque ita deinceps vſque ad vltimam, quam agentem vocabat; ab hac in intellectum humanum prædictæ ſpecies deſcenderent. Item; Plato finxit ſpecies inditas animæ à primo ortu: Auicenna progreſſu temporum communicatas: ille in anima fixas; hic poſt intelligendi actum euaneſcentes, vt iam ſuprà retulimus. E

Cōfutatur hic error.

Hunc errorem confutat D.Thom. 1.part.q.84. art.4. ex eo, quia, ſi ita ſe haberet noſtra cognitio, poſſet natura cæcus per eiuſmodi imagines colorum notitiam habere, quod negat experientia. Deinde, quia ſi animæ rationali aliunde ſpecies aduenirent, fruſtrà ſocietatem iniret cum corpore; quam ideò init, vt ſenſuum miniſterio ſpecies acquirat; ſed hæc de re in progreſſu copioſiùs, & enucleatius.

His ergo erroribus excluſis aſſerendum eſt cum Schola Peripatetica, ſpecies intelligibiles produci in animam, dum eſt vnita corpori, ab intellectu humano, vt conſtat ex ijs, quæ ab Ariſtotele cap. 5. huius lib. diſputata ſunt. Cùm autem duplex in nobis ſit intellectus, agens, & patiens; quænam ſpecies à quo intellectu gignantur, aliquot aſſertionibus exponemus. Prima ſit. Ab intellectu agente produci poſſunt ſpecies intelligibiles earum rerum duntaxat, & earum omnium, quarum propria phantaſmata habemus. Hæc aſſertio, quæ communi Philoſophorum conſenſu recepta eſt, ex eo probatur, quia intellectus agens non elicit ſpecies, niſi vnà cum phantaſmatis, & prout ab ijs determinatur, vt ex ſuperioribus conſtat, docetque Diuus Auguſtinus lib. 11. de Trinitate, cap.8. cùm ait, nullam ſpeciem dari in intellectu niſi ſenſu intercedente; at nihil impedit, quo minùs intellectus cum omnibus phantaſmatis indiſcriminatim iungi queat ad ſpecies intelligibiles producendas.

1. Aſſert.

Lege D. Aug. li. 9. de Trinit. cap. 3. D.Th. 1.p. q.84. ar.2. & de verit. q. 10. art.4.

Secunda aſſertio. Ab intellectu agente poſſunt gigni ſpecies omniū ſubſtantiarum corporearum. De veritate huius aſſertionis non liquet inter Philoſophos. Eſt enim de ea re triplex opinio. Prima Scoti in 1.diſtinct.3. quæſt.1. Richardi in 2.diſt. 24. quæſt. 3 circa 3. principale, & Heruæi Quodlibeto 3. artic. 1. ad 4. exiſtimantium, non cōparari in hac vita à noſtro intellectu, ſiue agente, ſiue patiente, intelligibilem ſpeciē, quæ ſit propria alicuius ſubſtantiæ. Alij arbitrantur, dari huiuſmodi ſpeciem etiam ab intellectu agente productam; licet hi non omninò inter ſe conueniant. Nam Iauellus 7. Metaph. quæſtione tertia, & Soncinas eodem lib. quæſt. 54. credunt, intellectum agentem ex vno, eodemque accidentis phantaſmate, duplicem edere ſpeciem, vnam accidentis,

2. Aſſert.

Scot. negat dari ſpeciē, quę ſit propria alicuius ſubſtātiæ.

Alij volūt hāc ſpeciē pduci ab intellectu agente.

alteram

alteram ſubſtantiæ, quæ eiuſmodi A accidente inuoluta erat, quia cùm phantaſma illud ſit inſtrumentum ſubſtantiæ, cui tale accidens inhæret, poterit eius virtute non modò ſuam, ſed ſubſtantiæ quoque imaginem procreare. At D. Thomas de veritate quæſt. 10. art. 5. & libro 2. Poſt text. 27. & opuſc. 29. Auerroes 2. huius operis com. 63. Iandunus libro 1. quæſt. 10. Ferrarienſis lib. 3. quæſt. 3. Apollinaris quæſt. 12. Abulenſis in B cap. 25. Matthæus quæſt. 608. Caietanus 3. part. quæſt. 76. art. 7. aliique nonnulli putant, vim cogitatricem hominis, quam nos à phantaſia non diſtinguimus, proprium exprimere idolum ſingularis ſubſtantiæ. Quæ ſententia nobis placet. Nam cùm multò operoſius ſit ab vno ſingulari ad aliud diſcurrendo progredi, quàm ex accidentium inuolucro proprium ſubſtantiæ phantaſma eruere; cumq. C primum illud cogitatrici hominis facultati, vt ſuperiùs oſtendimus, concedatur; non eſt, cur eidem hoc poſterius denegetur. Fauet planè Ariſtoteles hoc in lib. cap. 4. tex. 10. vbi ait, cognitionem huius carnis ſingularis pertinere ad potentiam ſenſitiuam: & D. Auguſtinus lib. 10. de Trinit. cap. 10. vbi corporum cogitationem imaginatrici facultati attribuit. Non credimus tamen, co- D gitatiuam, vt primùm recipit ſpeciem accidentis, confeſtim elicere expreſſam imaginem latentis in eo ſubſtantiæ; ſed primo aggreſſu apprehendere tale accidens: deinde ex illius prænotione in ſubſtantiæ notitiam penetrare. Itaque ſtatuimus, produci ab intellectu agente ſpecies ſubſtantiarum corporearum, eo argumento, quòd nihil obſtet, quo minùs formemus earum phantaſmata, cum quibus intellectus agens cô- E eurrat. Quod autem intellectus agens è phantaſmate accidentis non eliciat ſpeciem ſubſtantiæ, vt putant ij Auctores, quos ſuprà retulimus, ex eo oſtenditur; quia, ſicut phantaſma accidentis non repræſentat directò, & per ſe niſi accidens, ad quod ſuopte ingenio determinatur; ita

Cogitatiua hominis exprimit idolũ ſingularis ſubſtãtiæ.

Oſtẽditur quomodo id fiat.

non videtur poſſe concurrere per ſe niſi ad producendam imaginem accidentis, eſto, ex illo poſſit phantaſia arguendo eruere idolum ſubſtantiæ ſingularis. Eſt autem hæc noſtra ſecunda aſſertio potiſſimũ intelligenda de ipſis compoſitis. Nam quædam eorum partes, vt differentiæ Metaphyſicæ, cùm in abdito deliteſcant, non cadunt ſub notionem internorum ſenſuum.

Tertia aſſertio. Species intelligibiles omnium quantitatum corporalium generari poſsũt ab intellectu agente. Hæc ſuadetur, quia nulla quantitas corporalis phantaſiæ præſertim humanę captum excedit; proindeq. poteſt phantaſia earum omnium idolum formare. Dubitet fortè aliquis de tempore, quod præ ceteris quantitatibus latet. Non eſt tamen de eo dubitandum; ſiquidẽ memoria, & reminiſcentia, quæ propriè ſenſui interno conueniunt, verſantur circa præteritum, vt in libro de memoria cap. 1. Ariſtoteles ait: cum autem præteritum cognoſcitur, vtiq. & tempus apprehenditur, cuius differentiæ ſunt præteritum, & futurũ. Theophilus tamen hoc in lib. ad tex. 22. art, phantaſiam non percipere tempus ipſum, nec rationem præteriti in ſe, ſed res, quæ præterito fuerunt tempore, idemque videtur exiſtimaſſe Themiſtius: ſed nobis contrarium magis placet, præſertim, ſi de phantaſia humana ſermo ſit, de qua in concluſione loquimur. Appoſuimus in hac concluſione particulam illam, corporalium, propter quantitates ſpiritales, quas conſtat, non percipi interno ſenſu, cuiuſmodi eſt duratio eius motus, quo per continuam ſucceſſionem intenditur v. g. habitus iuſtitiæ in voluntate, quod fieri poſſe alibi ſtatuimus.

3. aſſertio.

Tempus percipit à phãtaſia.

Quãtitas ſpiritalis non percipitur à ſẽſu interno

L. 3. Phyſic. c. 2. q. 1. ar. 2. & li. 4. c. 14. q. 3. art. 2.

Quarta aſſertio. Qualitatum materialium, ſeu per ſe, ſeu aliter ſenſibilium, ſpecies intelligibiles edi poſſunt ab intellectu agente. Hæc patet, quia omnes iſtiuſmodi qualitates veniunt in cognitionem phantaſiæ; cum re vera ſenſibiles ſint. Non extendimus aſſertionem

4. aſſertio.

ad omnes qualitates materiales, quia nonnullæ ſunt organo corporeo inhærentes, atque adeò materiales, quæ à nullo ſenſu interno percipiuntur, vt ſpecies ſenſibiles phantaſiæ, & habitus, ſeu virtutum, ſeu vitiorum vtriuſque appetitus ſenſitiui. Hæc enim, vt in progreſſu oſtẽdemus, percipi non ſolent niſi reflectente ſe potentia primò ſupra ſuum actum; deinde ſupra habitum, à quo actus proficiſcitur; nullus verò ſenſus ſupra actum proprium reflectitur.

5. Aſſert. Quinta aſſertio. Multarum relationũ ſpecies intelligibiles poſſunt ab intellectu agente effici. Hæc ex eo oſtenditur quia phantaſia, etiam brutorum animantium, effingit idolum amicitiæ, & odij, & aliarum quarundam relationum, vt diuerſitatis, & ſimilitudinis inter aliqua obiecta. Eſt tamen hæc aſſertio aliquãtulùm ambigua; quia forſitan ſenſus interior non apprehendit relationes ipſas formaliter in ſe, ſed earum fundamenta. Non eſt verò dubium, multas dari relationes, etiã materiales, quarum cognitionem phantaſia non aſſequitur, cùm non paucæ etiam intellectus vim effugiant. Opponet tamen aliquis; Obiectum concurrit actiuè ad generãdam ſpeciem; ſed neque relatio, neque quantitas poſſunt actiuè concurrere, cum nullam agendi vim habeant, vt in Phyſicis oſtendimus: igitur nec relatio, nec quantitas poſſunt obtinere ſpeciẽ ſibi propriam. Pro ſolutione aduertendum, relationem, & quantitatem non producere immediatè ſpecies in ſenſus externos, (ſiquidem quantitas non eſt ſenſibile proprium, ſed commune, quod tantùm ſpecies modificat; relatio autem nec proprium, nec cõmune ſenſibile eſt) ſortiri tamen ſpecies beneficio phantaſiæ eruentis, formantiſque ipſarum idolum, cum quo intellectus agens concurrit ad producendam ſpeciem intelligibilem. Licet autem eiuſmodi concurſus, etiam ex parte idoli, actiuus ſit, ſicuti & concurſus ſpeciei intelligibilis ad eliciendum conceptum; non proinde tamen aſſerendum, relationem, aut quantitatem in ſe aliquam agendi vim poſſidere: eſto, eam facultatem ſortiatur eius ſpecies: quod certè haudquaquam mirandum eſt, cum ſpecies tranſeat in meliorem categoriam, videlicet, qualitatis, cui propè ſoli conuenit eſſe immediatum agendi principium, vt li. 2. Phyſicorum ex inſtituto diſſeruimus. Itaque non valet hæc conſecutio, ſpecies relationis, vel quantitatis agit; ergo quantitas, vel relatio in ſe habet vim agendi. Cùm autem hoc loco dicimus, effingi ſimulacra relationum à phantaſia, id non de omnibus relationibus, ſed de iis tantùm, quæ nequaquam interni ſenſus facultatem exuperant, intelligendum eſſe volumus.

Obiectio.

Lib. 2. c. 7. q. 1. art. 3.

Solutio.

Relatio & quantitas phantaſiæ beneficio ſuas ſpecies ſortiuntur.

Relationis, & quãtitatis ſpecies actiuũ habent cõcurſum.

6. Aſſert. Sexta aſſertio. Multarum corporalium actionum, & paſſionum ſpecies intelligibiles poſſunt ab intellectu agente produci; non tamẽ omnium. Hæc quo ad priorem partem manifeſta eſt: quia calefactio, verbi gratia, & refrigeratio, aliæque multæ id genus actiones, & paſſiones non ſolùm ab interno ſenſu, ſed ab externo etiam percipiuntur. Quo ad poſteriorem ex eo oſtenditur; quia ſaltem operationes phantaſiæ nequeunt ab ipſamet apprehendi; cùm nulla potentia organo corporeo inſidens reflectatur ſupra ſuum actum, vt paulo antè diximus.

7. Aſſert. Septima aſſertio. Species intelligibiles earum rerum, quæ ſpectant ad reliquas quattuor categorias, (ſi tamen excipiatur æuum Angelorum, & quædam aliæ durationes ſpiritales, ex eorum ſententia, qui hæc in prædicamento. Quando conſtituunt: quod alibi expendemus) poſſunt ab intellectu agente elici: ſiquidem iſthæc obiecta ſenſibus in primis nota, & conſpicua ſunt.

AR.

Digitized by Google

A

ARTICVLVS II.

Traduntur aliæ aſſertiones de ſpeciebus, quæ à ſolo intellectu poſſibili gignuntur.

EGimus de ſpeciebus, quæ ab intellectu agente producuntur; proximum eſt, vt diſputemus de ijs, quæ à ſolo patiente generantur. Sit

8. aſſertio.

octaua aſſertio. Species generum, ſi B impedimenta remoueantur, producũtur à ſolo intellectu patiente. Hãc

Lib. 1. c. 1. q. 3. art. 3.

ea ratio ſuadet, quia, vt in Phyſicis ex inſtituto docuimus, ſi nihil abſit, vel obſit, id quod primùm à ſenſu tã externo, quàm interno percipitur, eſt ſingulare ſẽſibile ſpeciei infimę, cuius phantaſma vnà cum intellectu agente nõ niſi intelligibilem imaginem ſpeciei infimæ producet; atque adeò ſi elicienda ſit imago intelligibi- C lis, quæ naturam genericam referat, oportebit accedere operam intellectus poſſibilis, qui à natura ſpecifica abſtrahat genericam, ex cuius conceptu relinquenda erit imago eandem genericam naturam repræſentans.

Ex imagine ſpeciei infimæ elici poteſt cõceptus naturę ſpecificæ, & genericæ.

Nam tametſi dubitari ſoleat, num ex imagine infimæ ſpeciei elici poſſit conceptus non ſolùm naturę ſpecificæ, ſed etiam genericæ, per quem naturæ genericæ imago in intellectu D producatur: nõ eſt tamen ea de re dubitandum; quia, licet imago propria ſpeciei non niſi ſpeciem formaliter, & adæquatè exprimat, nihilominus etiam naturas ſuperiores virtute, ſiue inadæquatè repræſentat, eaq. repræſentatio ſufficit, vt ex ea conceptus generum eliciantur. Quod aſſerunt non D. Thomæ ſolùm, ſed etiam Scoti ſectatores. Lichetus in 1. diſtinct. 3. quæſt. 6. Bargius diſt. 3. E quæſtio. 1. Antonius Andreas lib. 7. Metaphyſ. q. 13. Trombeta 7. Metaphyſ. quæſt. 8.

Qui velint etiam ſine impedimẽto elici poſſe ſpecies generum ab agẽte intellectu.

Sunt etiam qui contra eandem concluſionem aſſerant, eſto, nihil ſit impedimenti, poſſe ab intellectu agente produci ſpecies intelligibiles generum. Ex his ſunt Scotus in 2. diſt. 3. q. 1. & Lichetus in 1. diſtin. 3. q. 2. poteſt autem id confirmari primùm; quia cùm phantaſma huius hominis repræſentet etiam virtute hoc animal, ſicuti ſpecies hominis animal in commune, nõ apparet, cur tale phantaſma, quatenus hoc animal repræſentat, non poſſit concurrere cum intellectu agente ad producendam ſpeciem animalis.

1. Ratio.

Deinde oportet intelligentem ſpeculari phantaſmata; ergo, dum intellectus concipit B animal, ſimul phãtaſia formabit idolum huius animalis, idq. amotis impedimentis: ergo, &c.

2. Ratio.

Nihilominus contraria ſententia, quam in noſtra concluſione ſtatuimus, cõmunis eſt, ac veriſimilior. Nam quòd ſpecies primò genita ab intellectu agente, ſi nihil impediat, non ſit ſpecies generis; tum alijs argumentis concluditur, tum eo potiſſimum, quod omnis cauſa naturalis, ſi nihil deſit, vel ob- C ſit, edit primò nobiliſſimũ effectum, quem poteſt; nobilior autẽ effectus eſt imago repræſentans hominem, quàm animal.

Oſtendit, in hoc caſu nec 1. nec 2. ſpeciei productionẽ poſſe eſſe naturæ genericæ.

Quòd autem neq; poſt primam ſpeciei productionem gignatur ab intellectu agente, & phantaſmate alia ſpecies, quæ ſit propria animalis, ex eo oſtenditur; quia, vt docet Ariſt. lib. 8. Phyſ. c. 6. text. 53. idem eodem modo ſe habens non niſi idem efficit. Quare, ſi intellectus D agens, & phantaſma primo cõgreſſu naturæ ſpecificæ typum genuere: nõ eſt, cur alium poſteà gignant.

Ad 1. Ratio.

Ad primum verò argumentum pro parte contraria reſpondendum eſt, non ſufficere repræſentationem illam virtualem, vt propterea intellectus, & phantaſma producant ſpeciem animalis: cùm oppoſitum fieri debere oſtendãt proximè adductæ rationes.

Ad 2.

Ad ſecundum dicendum eſt, vt in- E telligens dicatur phantaſmata ſpeculari, ſat eſſe, percipi à phantaſia aliquod indiuiduum contentum ſub natura communi, vt Socratem, dum animal concipit.

9. aſſertio.

Nona aſſertio. Aliquando intellectus poſſibilis educit intelligibiles imagines infimarum ſpecierum. Hęc inde cõſtat, quia poſtquam ab intellectu agente producta eſt ſpecies

naturæ humanæ, verbi gratia, & in-
tellectus patiens eius notitiam efor-
mauit, poteſt ſubinde ex eadem ima-
gine elicere conceptum alicuius pro-
prietatis ad hominem pertinentis, vt
riſibilitatis, ex quo conceptu maneat
in intellectu imago intelligibilis
talis proprietatis. Et è conuerſo
poſt receptam in intellectu imagi-
nem alicuius accidentis proprij ali-
cui naturæ ſpecificæ, poteſt intelle-
B ctus patiens ex ea educere cõceptum
talis naturæ, per quem producat ſpe-
ciem intelligibilem illi propriam &
adæquatam.

Quæri ſolet, an in noſtro intelle-
ctu dentur ſpecies intuitiuæ, id eſt,
quæ per ſe, ac determinatè repræſen-
tent rem ſub eſſe præſentiæ, & aliarũ
conditionum indiuiduantium; quo
pacto in eas ferimur per intuitiuam
10. Aſſert. notitiam. Sit decima aſſertio. Hoc vi-
C tæ ſtatu non dantur in noſtro intel-
lectu ſpecies intuitiuæ. Hæc aſſertio
conſentanea eſt doctrinæ exiſtiman-
tium, non produci à noſtro intelle-
ctu ſpecies rerum ſingularium. quam
ſuprà vt magis Peripateticam ample-
xi fuimus. Nam cùm ſolæ res ſingu-
lares cadant ſub notitiam intuitiuã,
ſi in nobis earum ſpecies nõ dantur;
planum eſt, non dari ſpecies, quę per
ſe primò ad intuitiuam notitiam de-
D ſeruiãt. Diximus, hoc vitæ ſtatu, quia
ſpecies, quæ infunduntur animæ in
abſceſſu à corpore, deſeruiunt illi
per ſe tam ad notitiam abſtractiuam,
quàm intuitiuam, ſicuti & Angelis
ſpecies à primo ortu ingenitę, vt ha-
Vt 1. p. q. betur ex S. Thoma prima part. quæſt.
55. & 57. 89. artic. 4. & quæſt. 19. de veritate,
vtrobique articul. 2. & quæſtio. vnica de ani-
art. 2. & 2. ma, artic. 20. ac quoties de cognitio-
cõtra gẽt. ne Angelorum per ſpecies inditas
E c. 100. reſpectu rerum ſingularium ſermo
incidit.

Cognitio Non eſt tamen propterea negan-
intuitiua dum, poſse intellectui in ſtatu hu-
pro ſtatu ius vitæ competere aliquam intui-
huius vitę tiuam cognitionem. Licet enim nul-
cõpetit in lam habeat ſpeciem, quæ ex ſe rem
tellectui. intuitiuè repræſentet; poteſt tamen
determinari à phantaſmate obijcien-
te rem ſub eſſe præſentiæ, aliarum-

A que conditionum indiuidualium, ita
vt eliciat notitiam rei ſingularis ſub
prædictis conditionibus, quæ noti-
tia procul dubio intuitiua erit. Qua-
re non probamus ſententiã Capreo-
li in 2. diſt. 2? quæſt vnica, art. 3 Du-
randi quæſt. 3. Prologi art. 2. Baſſolij
ibidem quæſt. 1. & aliorum negãtium
noſtro intellectui talem notitiam in-
tuitiuam; quam concedunt Ocha-
mus quæſt 1. prologi, Gregorius in
B primo diſtinct. 3 quæſt. 3 art. 1. So-
tus libro Summ. cap. 3. alijque com-
plures. Obijciat tamen aliquis, ſi da- Obiectio.
retur in intellectu notitia illa, quam Quòd no-
elicimus de Petro præſẽte, cùm clau- titia intui-
ſis oculis poſſit intellectus cõſerua- tiua, & ab
re eãdem notitiam, ſequi vnam, ean- ſtractiua
demque cognitionem eſſe, & intuiti- diſtinguã-
uam, & abſtractiuam: ſiquidem præ- tur ſpecie
dicta cognitio interim, dum fereba- Scotus
tur in Petrum vt præſentem, erat, vt quodl. 13.
C dicebamus, intuitiua: poſteà verò, nõ Dur. q. 3.
exhibita iam præſentia, cępit eſſe ab- Prob. Al-
ſtractiua. Huic obiectioni occurren- mai. in 3.
dum in primis, ſi ea quicquam con- diſt. 14. q.
ficit, etiam concludere, neque in ſen- 1. art. 2.
ſu interno dari aliquam notitiam in- Dilutio.
tuitiuam: cùm ſimiliter obijci queat,
clauſis oculis poſſe à nobis cõtinua-
ri eandem cognitionem phantaſiæ,
qua in Petrum præſentem fereba-
mur. Reſpondemus igitur, in propo- Quo pa-
D ſito euentu non conſeruari eandem cto ab in-
cognitionem; ſed depoſita priori tuitiua co
ex toto, tam quo ad realitatem, gnitione
quàm quo ad formalitatem, inchoa- tranſitus
ri denuò aliam quæ ſit abſtractiua. fiat ad ab-
Vel certè ſeruata realitate prioris ſtractiuã.
aduenire illi nouam formalitatem,
per quam in ſpecie notitiæ abſtra-
ctiuæ reponatur. Quam rationum
formalium mutationem ſub eadem
communi realitate in quibuſdam a-
E ctionibus moralibus viri docti ad-
mittunt.

Sed eſt adhuc non prætereunda
dubitatio, qui fieri poſſit, vt eadem
imago, ſiue intelligibilis intellectui,
ſiue ſenſibilis interno ſenſui deſer-
uiat ad notitias ſpecie differentes,
cuiuſmodi ſunt intuitiua, & abſtra-
ctiua. Sunt qui velint, non ab eadem
imagine elici vtramque notitiam:
ſed,

Qui negent, ab eadem ſpecie procedere poſſe hac notitias.

A ſed, ceſſante cognitione intuitiua, confeſtim euaneſcero imaginem, à qua illa oritur; neque abſtractiuam promi niſi ab alia diuerſæ naturæ, quæ in potentia remanet. Non placet tamen opinio hæc, vel ob eam rationem, quòd res abſq; neceſſitate multiplicet: nihil enim obſtat, quo minùs ab eadem ſpecie intelligibili, ſicuti & ab eadem potentia, proficiſcantur actiones diſtinctæ ſpecie, vt

Id non reputatur in cõueniẽs.

B ſentit (quod iam ſuprà retulimus) D. Thomas de ſpeciebus tam animarum ſeparatarum, quàm Angelorum: putat enim animas ſeparatas, & Angelos per eaſdẽ ſpecies cognoſcere abſtractiuè res, antequam ſint, & intuitiuè, cùm iam ſunt. Præterea ex eadẽ ſpecie elicere Angelum conceptum hominis, & leonis; qui tamen conceptus ſpecie diſtinguũtur. Adde, quòd ſpecies intelligibiles, quæ ſemel intellectui impreſſæ fuerunt, perpetuò

C in eo manent, ſuntque omninò indelebiles, vt docet idem Sanctus Doctor prima part. q. 89. art. 5. & lib. 2. contra Gentes c. 74. Nec enim eſt earum dignitati conſentaneum, vt non conſeruentur, niſi durante cognitione, & præſente obiecto, ſicuti ſpecies externarum facultatum. & ſenſus communis. Itaque fictitia videtur illa mox euaneſcentium, & permanentium in intellectu ſpecierum di-

D ſtinctio.

11. Aſſert. Dari in noſtro intellectu ſpecies rerum immaterialium, pro vtraq. parte eſt diſputabile.

Eſt etiam à paucis, nec dum ſatis explicata controuerſia, num in noſtro intellectu dentur ſpecies rerum immaterialium. Sit vndecima aſſertio; In vtramque partem probabile eſt, dari in noſtro intellectu, etiam hoc vitæ ſtatu, aliquarum rerum immaterialium ſpecies. Pars affirmatiua inde oſtenditur, quia cùm intelle-

E ctus format has propoſitiones; Charitas eſt maxima virtutum. Prudentia eſt habitus mentis; & apprehendit earum extrema; non videtur eiuſmodi apprehenſiones aliunde elicere, quàm ex ſpeciebus intelligibilibus extremorum; cùm autem extrema immaterialia ſint, dabuntur in intellectu ſpecies rerum immaterialiũ.

Pars affir. probatur.

1

2 Deinde is, qui ſemel prudentiæ con-

A ceptũ elicuit, experitur in ſe posteà maiorem facilitatem ad ſimilem cõceptum repetendum: hęc verò maior facilitas cenſetur apud Philoſophos pręcipuum indicium inhærentis habitus: datur ergo in intellectu habitus apprehenſiuus, ſiue ſpecies prudentiæ, aliarumque eiuſmodi rerum ſpiritualium.

Pars negatiua firmatur.

Pro parte autẽ negatiua eſt in primis illud, quòd, vt obiectum moti-

B uum noſtri intellectus eſt ens materiale; ita non videtur poſſe ſibi comparare cognitionem habitualem, quę per ſpecies habetur, niſi materialium 1

rerum. Deinde, quia ex ſpeciebus rerum materialium poterat arguendo, diſcurrẽdovè elicere immaterialium conceptus. Quo fit, vt ſuperuacaneæ videantur ſpecies proprię rerum immaterialium. 2

Reſp. ad 1. rationem partis affirmatiuæ.

Cõceptus rerum immaterialiũ eliciea ſpeciebus materialium.

Qui huius dubij partem negatiuã

C tueri volet, ad primum argumentum pro Aduerſarijs adductum reſpõdebit, vt intellectus propoſitiones illas effingat, nõ egere proprijs ſpeciebus extremorum; poteſt. n. eorum conceptus ex ſpeciebus materialium rerum elicere. Quod hoc exemplo oſtenditur. Percipit phantaſia hoc vocabulum, prudentia: deinde vnà cũ intellectu agente imprimit poſſibili ſpeciem, quę repręſentet ſonum in com-

D mune (nec. n. admittimus ſpeciem intelligibilem huius ſoni, ſicuti nec aliarum reũ ſingularium) tum intellectus poſſibilis ex tali ſpecie, determinata tamen à phãtaſmate, quo repræſentatur vocabulũ illud, prudentia, format conceptum illiuſmet ſingularis vocis, & quia ſcit, eam ſignificare habitum quẽdam virtutis, qui dicitur prudentia, elicit conceptum prudentię. Ita verò ex ſpecie ſignifi-

E cante ſonum, qui eſt res materialis, prompſit intellectus rei immaterialis, id eſt, prudentiæ conceptũ. Quod in reliquis apprehenſionibus immaterialium obiectorum ſuo modo poterit contingere. Atq; hic progreſſus ordinariè datur in formandis apprehenſionibus rerũ, quarum vocabula audimus, ſi eorum iam ſignificata teneamus. Quo patet, propoſitũ argu-

 men-

Apollinaris ſenſus oẽs internos intellectui putauit obſeruire.

arbitratur Apollinaris hoc in lib. q. 6. videturq. traditum à D.Thoma in quæſtionibus de veritate q.18.art.9. Poteſtq. id ex eo oſtendi, quia congruit, vt, ſicuti omnes externæ ſentiendi facultates proximè influũt in ſenſum cõmunem; ita omnes interni immediatè agant in intellectum poſſibilem, ſuppeditãdo agenti materiam ad abſtrahendum, & vnà cum eo operando. Secundò; quia, cùm tota vis intellectiua, ſicuti & anima rationalis, in qualibet parte corporis exiſtat, adſitq. ſenſui communi ſitu, & immediatione præſentię; nihil impediet, quo minùs eius etiam miniſterio proximè vtatur.

1. Argum.

2. Argum.

Vnã phantaſiã obire hoc miniſterium.

Probat. 1.

Verùm, quòd vnus tantùm ſenſus interior ſit proximus miniſter intellectus, nempe is, qui inter ceteros dignitate eminet (quem nos phantaſiam ponimus) maiori probabilitate aſſerit Caietanus 1.p.q.73.art.3. & q.85.artic.1.eo potiſſimùm argumento, quia dignitatis ordo, & optima naturæ conſtitutio poſtulat, vt ea tantùm potentia intellectui quo ad operationem iungatur, eiq. miniſterium proxime impendat, quæ ad illũ dignitate propiùs accedit, iuxta illud D. Dionyſij 4. capite de diuinis nominibus; Supremum infimi attingit infimum ſupremi. Eſt enim phantaſia ſuprema inter ſenſus, qui in potentijs cognoſcentibus obtinent locum infimum, & intellectus humanus eſt infimus inter facultates intellectrices, quę in eiſdem potentijs ſupremum locum ſibi vendicant. Deinde ab extremo ad extremum non itur, niſi per medium; ſed inter intellectum, & ſenſus tam communem, quàm externos, qui ſunt veluti extrema, interiecta eſt phantaſia; ergo, vt ab illis aliquid ſenſibile ad intellectum commeet, oportet vt prius in phantaſia inſit, atq; adeò non alius ſenſus, ſed phantaſia proximè intellectui miniſterium præſtabit. Igitur ad primum argumentum contrariæ partis, quæ nobis alibi non diſplicuerat, negari debet, parem eſſe rationem in externis ſenſibus comparatione ſenſus cõmunis, & in inter-

Dionyſ.

Probat. 2.

Ad 1. arg. partis oppoſitæ. 1.Phyſ.c.t. q.5.art.3.

A nis cõparatione intellectus. Diuerſitas autem ex ijs, quæ proximè attulimus liquidò conſtat. Ad ſecundum dic, ne ſenſus communis intellectui famulatum proximè exhibeat, non impediri ob ſitus diſtantiam, quæ nulla eſt, ſed quia id non patitur ordo naturæ, quem diximus. Ad 2. arg.

Vt verò phãtaſiæ ſatellitium melius percipiatur, tria occurrũt explicanda. Primum eſt, vtrum phãtaſma B impreſſum, an expreſſum concurrat cum intellectu agente ad producendas ſpecies intelligibiles. Secũdum, concurratne phantaſma ea præciſè ratione, qua communem naturam repræſentat, necne. Tertium, an vnum, idemq. phantaſma ad plures ſpecies intelligibiles educendas idoneũ ſit.

Tres dubitationes circa phantaſię miniſterium.

Ad primum horum, longiori diſputatione omiſſa, reſpondendum eſt, immediatè cõcurrere phantaſma expreſſum, C quod ab impreſſo elicitur. Patet hoc ex eo, quia phantaſia non cõcurrit cum intellectu, niſi operando, dum verò operatur, rei apprehenſæ phãtaſma exprimit. Deinde; quia, cùm in phãtaſia ſint impreſſæ variarum rerum imagines, & intellectus agens indiſcriminatim ſe habeat ad vſum, ſeu miniſterium huius, vel illius; oportet vt ad id determinetur: non eſt autem alia ratio, qua determinari poſſit, D niſi eliciente phantaſia ex vna aliqua illarum imaginum phantaſma expreſſum rei per eam ſignificatæ.

Pro 1.dub.

Quod ad ſecundum attinet, pro certo habendum eſt, phantaſma non repræſentare naturam communem nudam, ac liberam à differentijs indiuidualibus, ſed cum ijs iunctam, & concretam, vt cõſtat ex ijs, quæ ſuperiùs à nobis diſputata ſunt. Verùm, E licet ita res ſeſe habeat, & cõmunis, ac ſingularis natura à parte rei in vnam indiſcretam realitatem coaleſcant; non deſunt tamen argumenta, quibus videri poſſit ipſarum phantaſma eam admittere diſtinctionem, vt, quoties concurrit cum intellectu ad producendam ſpeciem intelligibilem, quemadmodum hæc nõ ſignificat niſi naturam communem, ita

Pro 2.dub.

Arguitur, phãtaſma non cõcurrere, niſi ea præciſè ratione, qua naturã cõmunem repræſentat. 1

phantaſma non concurrat, niſi ea præciſè ratione, qua eandem cõmunem naturam repræſentat. Enimverò phantaſma, quod Socratem refert, diſtinguitur ſpecie à phantaſmate, quod Platonem ſignificat, vt pleriq. graues Auctores arbitrantur, & tamen vtrumque producit imaginem intelligibilem eiuſdem ſpeciei, nẽpe hominis: quod certè non aliunde prouenit, niſi quia ambo concurrunt ſecundum cõuenientiam, & cognationem, quã inter ſe habent, hoc eſt, pro vt communem hominis naturam repræſentant. Deinde effectus imitatur ſuam cauſam; ſed ſpecies intelligibilis non imitatur phantaſma, vt ſingularitatem, ſed vt naturam communem refert: ergo phantaſma non eſt cauſa ſpeciei, prout ſingularitatem, ſed prout naturam communem ſignificat.

Phãtaſma concurrit, vt vtramq. naturã cõmunem & ſingularẽ exhibet.

Amplectenda tamen eſt contraria ſententia, quæ aſſerit, phantaſma nõ concurrere ea præciſe ratione, qua cõmunem naturam, ſed vt tàm communem, quàm ſingularem exhibet. Quæ ita probatur. Phantaſma, cùm ſit cauſa naturalis, totum ſuum conatum impendit, agitque ſecundum vltimum potentiæ, vt & ceteræ formæ, quæ ſunt naturalia agendi principia: ergo ex ſe incumbit in effectũ ſecundum totam ſuam repræſentandi vim, ac ſecundum rationem ſibi propriam, & peculiarem: non igitur concurrit, prout in eo elucet quaſi ſolitariè ſola communis natura. Corroboraturque argumentum ex eo, quia, vt phantaſma totum refert indiuiduum, & indiſtinctè exprimit tàm communem, quàm ſingularem naturam; ita non concurret cum intellectu, niſi vt id totũ repræſentat.

Ad 1. arg.

Ad argumenta, quæ oppoſitũ ſuadebant, reſpondendum eſt, duo illa phantaſmata ideò producere imaginem intelligibilem vnius ſpeciei, eſto, ſpecie differant, quia repræſentãt indiuidua ſub eadem infima ſpecie contenta.

Ad 2.

Item, non producere effectum ſibi ex toto ſimilem, licet ſe totis concurrant: quia ſæpè accidit, vt effectus non aſſequatur perfectam

A ſimilitudinem ſui efficientis quo ad omnia: quanquam efficiens ſecũdum totam ſuam perfectionẽ agat: quod ob varias cauſas accidit, exempli gratia, propter intercapedinem ſpatij, in qua eius virtus langueſcit, ac ſenſim minuitur; quo pacto lux octo graduum in prima ſuperficie excepta, licet ſecundum totam octo graduum latitudinem agat; tamen immediatè poſt illam primam ſuperficiem non iam octo graduum lucem fundit, ſed minùs intenſam, deinde minùs, & ita gradatim vſque ad non gradum. Vel ratione materiæ, ſiue ſubiecti, in quo effectus recipitur: quo pacto phantaſma huius candidi non producit niſi ſpeciem intelligibilem cãdidi in commune, quia intellectus poſſibilis non eſt ſubiectum capax talis ſpeciei, quæ ſingularem tantum naturam repræſentet, vt ſuprà ſtatuimus. Itaque dicendum, effectum imitari ſuam cauſam quo ad poteſt: ſpeciem verò intelligibilem non poſſe imitari phantaſma quo ad repræſentationem ſingularitatis.

Vnde veniat, vt effectus nõ ſẽper perfectè efficienti cauſa aſſimiletur.

Pro 3. dub.

Ad tertium ſunt, qui concedant, poſſe intellectum agentem ex eodem phantaſmate educere plures ſpecies intelligibiles: vt ex phantaſmate huius candidi, vnam candidi, alteram colorati. Aduerſa tamen opinio, vt ex dictis conſtat, magis placet, vel eo argumento, quod ſupra attulimus. Nam cum phantaſma totam ſuam vim agendo expromat, & ſe toto agat, vtique non concurret, niſi prout ab eo exprimitur hoc candidum, atque adeo non niſi ſpeciem candidi gignet. Loquimur autem de phantaſmate, quod hoc candidum dilucidè refert, quodque idoneum eſt ad ſpeciem candidi producendam. Nam ſi tantummodò hoc coloratum exhibeat, tunc ſola ſpecies colorati, non verò candidi ab eo elicietur: quia tunc maximus eius conatus non plus attingit.

Vnũ ideq. phãtaſma nõ eſſe idoneũ ad plures ſpecies intellig. educendas.

AR-

ARTICVLVS II.

Explanatur altera pars propoſitæ controuerſiæ.

In quo genere cauſæ phātaſma concurrat cum intellectu.

SEquitur poſterior pars quæſtionis, in qua examinandū ſe offert, quonam cauſæ genere phantaſma cū intellectu agente concurrat ad eliciendas ſpecies intelligibiles. Nam quòd ei in aliquo cauſæ genere concurſum exhibeat, ex eo conſtat, quia intellectus agens in producendis ſpeciebus intelligibilibus eſt cauſa vniuerſalis, quæ vt hanc potiùs, quàm illam ſpeciem producat, eget cauſa particulari, à qua determinetur; hæc autē cauſa eſt phantaſma expreſſum rei ſenſibilis. Sunt ergo de hac re duæ opiniones; altera exiſtimantium, phantaſma concurrere in genere cauſæ materialis: altera eorū, qui putant, concurrere in genere cauſæ efficiētis: quæ adhuc bipartita eſt, vt mox dicemus. Priores volunt, phantaſma habere ſe vti diſpoſitionē intellectus poſſibilis eo modo, quo perturbationes appetitus ad intellectus, & voluntatis noſtræ actiones: fit enim ſæpè, docente Ariſtotele 3. Eth. c.4. vt, prout quiſque ſecundum appetitum afficitur, ita de rebus iudicet, eaſque appetat, aut reijciat. Vnde, quibus ira efferueſcit, facilè iudicant, ſumendam ſibi eſſe vindictā, eamque appetunt. Sic igitur ſeſe habere inquiunt, phantaſma ad intellectum poſſibilem: quia, ſi phantaſma Socratem, verbi gratia, referat; diſponitur intellectus poſſibilis ad excipiendam ſpeciem hominis; ſi Bucephalum, ad ſpeciem equi; ſpectat autem hic concurſus ad cauſam materialem; ſiquidem diſpoſitiones patientis reuocantur ad materiam. Ac ſanè, quòd phantaſma vt materia, non vt efficiens ad ſpeciem intelligibilem ſe habeat; ex eo videtur, quia ſemper effectus ſequitur deteriorem partem ſuæ cauſæ efficientis. Quare, ſi intellectus agens, & phantaſma intelligibilem ſpeciem partiA tim efficerēt, cum phantaſmā corporeum ſit, neceſſariò ſpecies intelligibilis materiale quidpiam foret.

1. Opinio eſt, concurrere in genere cauſæ materialis

2. Opinio, quæ placet, actiuū cōcurſum phātaſmati attribuit

Hæc ſententia non placet, ſed ea potiùs, quæ phantaſmati actiuum concurſum tribuit quod communis philoſophantium ſchola tuetur. Diuus Thomas de Veritate, quæſtione decima; articulo ſexto, & ſecundo, contra Gentes, capite ſeptuageſimoſeptimo, & tertia parte, quæſt. 10. 9. B articul. 4. Caietanus ibidem; Scotus Quolib. 8. artic. 1. & in 1. diſtinct. 3. quæſtio. 8. Lichetus eadem diſtinct. quæſt. 2. Soncinnas 7. Metaphyſic. quæſt. 12. Ferrarienſis hoc in libro, quæſt. 13. in 2. diſtinct. 17. quæſt. 2. & Capreolus in 2. diſtinct. 3. quæſt. 2. art. 3. Primùm, quia intellectus eget cauſa particulari, à qua actiuè determinetur: hæc verò non alia eſt, quàm phantaſma. Vnde Ariſtoteles intelC lectum agentem comparauit externo lumini, quod à candore effectiuè determinatur ad imaginem potiùs candoris, quàm nigredinis ducendam. Deinde, quia id, quod cauſat aſſimilando ſibi effectum, pertinet ad effectricem cauſam; at phantaſma ita ſe habet ad ſpeciem intelligibilem. Namque rationem repræſentandi, ſeu eſſe repræſentatiuum, accipit ſpecies à phantaſmate, quemD admodum & eſt ſpiritale ab vtroque intellectu; ab agente, vt ab effectrici; à poſſibili, vt à cauſa ſubiectiua, ſeu materiali. Lege Diuum Thomam de Veritate, quæſtione decima, articulo ſexto, ad ſeptimum. Quod ſi quis obijciat, phantaſma, dum ſibi ſimilem ſpecie reddit, magis videri ſortiri rationem cauſæ exemplaris, cuius cauſalitas cōſiſtit in imitatione, quàm efficientis. Reſpondemus, E ſi propriè loquamur, eam tantùm aſſimilationem pertinere ad cauſam exemplarem; qua res ad quam artifex operando reſpicit, ſecundùm paſſiuam imitationem ab effectu exprimitur, vt in Phyſicis libro 2. cap. 7. quæſt. 4. artic. 1. latè diſſeruimus; at phantaſma non ita ſe habet ad ſpeciem intelligibilem; nō enim intellectus ad ipſum attendens, ipſumque

Probat. 1.

Probat. 2.

Obiectio.

Dilutio.

Minùs propriè cauſalitas exemplaris phãtaſmati tribuitur.

que cognoſcens, ad illius ſimilitudinem ſpeciem gignit. Quare minùs propriè dici poteſt, phantaſma ſortiri cauſalitatem exemplaris reſpectu ſpeciei intelligibilis, ſed eſto, hæc illi competat, ea tamen non obſtat, quo minùs cauſalitas actiua, quam diximus, eadem ſimul conueniat.

Reſpondetur ad rationẽ prioris ſententiæ.

Ad rationem verò, quæ oſtendere nitebatur, phantaſma nullo pacto eſſe cauſam efficientem, ſed quaſi diſpoſitionem in generatione ſpecierum intelligibilium, reſpondendum eſt, effatum illud Philoſophorum; Effectus ſequitur deteriorem partem ſuę cauſę, ſi abſolutè ſpectetur, multis exemplis conuinci, à vero aberrare. Atque, vt nunc cetera omittamus, reſpondemus, non oportere effectum ſequi deteriorem partẽ, cùm deterior pars à præſtantiori eleuatur, vt in re propoſita accidit. Quandoquidẽ operatio phantaſmatis eleuatur ab intellectu agente vltra propriam vim, ac facultatem.

D. Tho. ſectatores volũt, phãtaſma concurrere, vt inſtrumentum.

Scotus & alij, vt cauſam partialem.

Sed adhuc inter illos, qui phantaſmati reſpectu ſpecierum intelligibilium, efficiendi vim tribuunt, diſſidium eſt. Nam Caietanus, Ferrarienſis, Capreolus, & alij volũt, phantaſma cõcurrere tanquam inſtrumentũ, quo medio intellectus agens operetur. Scotus & alij aſſerunt, phantaſma & intellectum agentem eſſe duas cauſas partiales, vnam totalem cauſam integrantes, quarum vtraq. immediatè effectũ attingat. Prioribus ea ratio adſtipulatur, quia cauſa particularis eſt inſtrumentum vniuerſalis, quam determinat, & cui ſubordinatur, at phantaſma determinat intellectum agentem, vt cauſa particularis vniuerſalem. Quod iam ex dictis conſtat. Præterea neceſſariò eidem ſubordinatur, cum abſque illius concurſu agere nequeant. Poſteriores autem Philoſophi ſuam ſententiã ex eo confirmant: quia id, quod propriè inſtrumentum eſt, aut non agit, niſi motũ ab alio, vt ſera: aut eſt tota virtus agentis, vt calor reſpectu ignis quorum neutrum phantaſmati conuenit. Nec enim ab intellectu

Fundamẽta prioris ſententię.

Fundamẽta poſterioris.

agente quicquam accipit, vt ex ſuperioribus liquet: nec tota vis intellectus agentis, alioqui non eleuaretur per illius actionem, & influxum; ſi enim ſic eleuatur, oportet vt intellectus agens portiores partes in agendo obtineat, atque adeò, vt eius virtus non ſit ea tantùm, quæ phantaſmatis propria eſt.

Vtraq; ſententia probabilis.

Vtraq. harum opinionum admodum probabilis videtur; ſi tamẽ prima nomen inſtrumenti laxiori ſignificato vſurpet; vt nimirum conuenit ijs omnibus, quorum interueniente miniſterio aliquod agens vniuerſale in operando vtitur. Qui igitur priorem tueri volet, ad rationem Aduerſariorum reſpondebit, rectè concludere, phantaſma non eſſe propriè inſtrumentũ intellectus agentis; quod tamen non obſtat, quo minùs, latè accepto vocabulo, inſtrumentum dici queat. Cui autem poſterior magis placuerit, ad argumentum partis cõtrariæ dicet, phantaſma non ſolùm determinare intellectum agentem, vt cauſa particularis vniuerſalẽ determinat, ſed ei quoque ſubordinari; non tamen more proprij inſtrumenti, quaſi intellectus agens eo intermedio operetur; ſed quia nequit abſque illius conſortio agere, & illud vltra vires proprias excitat ad agendum: ita vt ambo partiatim, & immediatè influant in effectum, quem neque phantaſma ſine intellectu, nec intellectus abſque phantaſmate vllo modo producet. Quòd ſi quis opponat, cùm duæ cauſæ ita concurrunt, quamlibet earum poſſe per ſe ſolam edere effectum eiuſdem ſpeciei, licèt minùs perfectum; vt cùm duo lumina lumen producunt. Occurrendum, non eſſe id perpetuò verum, quia ſecùs accidit in cauſis, quæ ſunt heterogeneę comparatione effectuũ, quomodo ſe habent intellectus agens, & phantaſma ad ſpecies intelligibiles: itemque intellectus patiẽs, & ſpecies intelligibiles ad intellectionem.

Obiectio.

Solutio.

CA-

CAPVT VI.

INdiuiſibilium a *igitur intellectio in hiſce conſiſtit, circa quæ falſitas* Tex.21.
non eſt. At in quibus iam falſitas, & veritas ineſt: in hiſce compoſi-
tio quædam iam eſt conceptuum intellectus, quaſi ipſi ſint Vnum. Atque
vt Empedocles dixit;

Multorum certè capita, admirabile dictu,
Ceruice abſque fuere exorta in luminis auras:
Illa tamen dulcis poſt hoc concordia iungit.

Sic & hęc ſeparata componi ſolent, Vt incommenſurabile, & diameter.
b *Quòd ſi eorum etiam, quæ fuerunt, vel erunt, ſit compoſitio, & tem-* Tex.22.
pus inſuper intelligitur, atque additur. Falſitas enim in compoſitione ſem-
per conſiſtit. Nam ſi album non album eſſe dicat, ipſum tunc non album
componit. Licet autem per diuiſionem etiam omnia dicere. Attamen fal-
ſitas, aut veritas non ſolùm conſiſtit in hoc; Cleon eſt albus; ſed in his etiã,
Cleon erat, vel erit albus. Id Verò, quod ſingulos dictos conceptus compo-
nit, vnumque facit, ipſe eſt intellectus. Cùm autem c *dupliciter indiui-* Tex.23.
ſibile dicatur, aut potentia, aut actu: nihil prohibet, intellectum, cùm lon-
gitudinem intelligit, indiuiſibile intelligere, & in indiuiſibili tempore:
eſt enim indiuiſibilis actu. Et tempus, perinde atque longitudo, diuiſibi-
le, ac indiuiſibile eſt. Non igitur dici poteſt, qui in vtroque temporis di-
midio intelligebat: non eſt enim, ſi non diuiſio fiat, niſi potentia. At cùm
Vtrumque ſenſum intelligit, diuidit ſimul & tempus, atque tunc vt lon-
gitudines illa intelligit. Quòd ſi longitudinem vt ex vtriſque conſtan-
tem intelligat, in eo quoque, tempore nimirum, ipſam intelligit, quod ex
vtriſque pari modo temporibus conſtat, atque componitur.
d *Quod verò non quantitate, ſed forma eſt indiuiſibile, id in indi-* Tex.24.
uiſibili tempore, & animæ indiuiſibili intellectione percipit, atque intelli-
git: per accidens autem, & non hoc ſanè, quo illa diuiſibilia ſunt, id, quod
intelligit, & tempus, in quo intelligit, ſed hoc, quo indiuiſibilia ſunt. Ineſt
enim & in his indiuiſibile quiddam: at fortaſſe non ſeparabile, quod qui-
dem vnum tam tempus ipſum, quàm ipſam longitudinem facit, atque id
in omni ſanè continuo, & tempore, & longitudine ſimiliter ineſt.
e *Punctum autem, omniſq; diuiſio, & id, quod eſt ſic indiuiſibile,* Tex.25.
perinde atque priuatio cognoſcitur, manifeſtumq; euadit: ſimilis eſſe vi-
detur & in alÿs ratio: hoc enim modo malum cognoſcit, atque etiam ni-
grum: Contrario namque quodammodò cognoſcit.
f *Id autem, quod cognoſcit, potentia nimirum eſſe, & in ipſo poten-*
tiam ineſſe oportet. Quòd ſi cauſarum alicui nullum ſit omninò contra-
rium: illa ſeipſam profectò cognoſcit, & eſt actus, & etiam ſeparabilis.
g Eſt

Tex. 26.

g *Eſt autem dictio, quæ aliquid de aliquo enunciat, quemadmodum affirmatio, vera omnis, aut falſa. At intellectus non omnis, ſed qui eſt ipſius quid eſt ſecundùm formam, eſt verus, & non quippiam de quopiam dicit. Sed vt viſio proprij ipſius eſt vera; ſi verò album hominem eſſe dicat, aut non, non ſemper eſt vera: ſic ſeſe habent ea, quæ ſine materia ſunt.*

CAPITIS SEXTI EXPLANATIO.

Diſcrimina inter primã intellectus apprehenſionem. & cõpoſitionem.

I*Ndiuiſibilium* a *igitur.*] Hoc capite duplicem intellectus functionem diſtinguit Ariſtoteles: vnam, qua res ſimpliciter apprehendimus, & dicitur intellectio indiuiſibilium: alteram, qua res conceptas componimus, vocaturque compoſitio, ſub qua tertia continetur. Docet autem, eo differre priorem operationem à poſteriori, quòd in illa non inſit veritas, aut falſitas: in hac inſit. Item, quòd in hac ea, quæ ſparſa ſunt, ad vnitatem reuocet intellectus, connectendo, videlicet, inter ſe terminos, & ex ipſis propoſitiones coagmentando eo modo, quo cecinit Empedocles, concordia factum eſſe, vt partes, & membra animalium, quæ priùs diſcreta fuerant, in vnum corpus coaleſcerent. Vel, quod eodem ferè recidit, docet Ariſtoteles, apprehenſionem ſimplicium eſſe priorem compoſitione: quia non componimus, niſi priùs apprehendamus: imitaturque hac in re intellectus naturam in procreatione animantium, quæ, vt Empedocles exiſtimauit, priùs membra ſingulatim finxit, &c. Porrò autem, vt non quæuis coniunctio animal efformat. ſic neque intellectus quæuis compoſitio veritatem enunciat: ſi enim commenſuratio cum diametro componatur, propoſitio falſa erit: ſi incommenſuratio, vera.

Noĩe compoſitionis quid denotetur.

Hic aduerte, nomine compoſitionis comprehendi ab Ariſtotele tàm affirmantem, quàm negantem enunciationem, vt annotauit Caietanus, & Philoponus: nec immeritò; cùm omnis enunciatio compoſitio quædam ſit: ſi propoſitionem negantem vocat paulò pòſt Ariſtoteles diuiſionem proprio vocabulo, quod in ea vnum ab alio diuidamus, negemuſve.

Quib. modis contingat falſitas in diuiſione.

b *Quod ſi eorum etiam, quæ fuerunt.*] Docet, non modò ratione rerum conceptarum poſſe in enunciationibus falſitatem reperiri; cùm, videlicet, coniungimus, quæ copulanda non erant: vt ſi dicamus, hominem non eſſe animal. (ſiquidem licèt omnia per diuiſionem dicere, hoc eſt, quæ affirmata ſunt, negare). ſed etiam, cùm termini alioqui inter ſe probè cohærent; at tempus verbi non rectè coaptatur. Nam, v.g. morbus & Socrates cohęrent inter ſe, dum Socrates ægrotat; ſi quis tamen pronunciet, Socratem ægrotaſſe, mutato præſenti tempore in præteritum, falſum dixerit.

Diſtinguitur ex obiectis 1. operatio intellectus, vt eſt intellectio indiuiſibiliũ.

c *Dupliciter indiuiſibile.*] Primam intellectus operationem, qua indiuiſibilia, id eſt, ſimplicia percipiuntur, apertiùs diſtinguit ex obiectis, atque, trifariam indiuiſibile dici: Vocatur autem in primis indiuiſibile, id, quod non eſt actu diuiſum; diuidi tamen poteſt, vt linea: atque hoc ſignificat, cùm ait, indiuiſibile dici dupliciter; nempe actu, & potentia. De tali autem indiuiſibili agens, inquit, nihil prohibere, quo minùs intellectus intelligat indiuiſibile, cùm percipit aliquid continuum, nempe longitudinem, quæ eſt indiuiſibilis actu, licèt potentia ſit diuiſibilis; poteſt nimirum intellectus magnitudinem dupliciter intelligere: Vno modo, vt eſt diuiſibilis potentia, ſicque intelligit lineam, numerando partem poſt partem: atque adeò in tempore, ſiue ſucceſſiuè.

uè. Altero, vt eſt indiuidua actu; & ita percipit eam, vt vnum quid ex multis partibus conſtitutum, atque adeò ſimul. Ideoque ſubiungit, tempus, & longitudinem ſimiliter diuidi, & non diuidi intelligendo. Vnde dici non poteſt, cùm id, quod intelligitur, partibus caret, dimidium eius intelligi medietate temporis, ſed ſimul: quemadmodum, ſi partes habeat, diuerſis partibus reſpondere poterunt diuerſæ partes temporis.

Indiuiſ. 1. modo.

d *Quod vero non in quantitate.*] Secundo modo indiuiſibile, ait, dici illud, quod vnam ſpeciem ſibi vendicat, etſi compoſitum ſit ex partibus non continuis, vt homo, domus, exercitus: & hoc ait percipere animam tempore indiuiſibili, & per indiuiſibilem potentiam, cuiuſmodi eſt intellectus. Addit etiam, licet ea, quę ſunt indiuiſibilia ſpecie, aliquam ratione partium diuiſionem ſortiantur, tamen per accidens intelligi diuiſa, non vt ſunt diuiſibilia, & ex parte eius, quod intelligitur, & ex parte temporis; ſed vt ſunt indiuiſibilia, quia in partibus diuiſis eſt aliquod indiuiſibile, nempe ipſa ſpecies, quam intellectus indiuiſibiliter percipit. Quòd ſi intelligeret partes vt diuiſas, nimirum, carnem per ſe, & oſſa per ſe, atque ita ceteras; tunc non intelligeret tempore indiuiſibili. Contendit autem Ariſtoteles huius & ſuperioris modi ſimilitudinem oſtendere.

Indiuiſ. 2. modo.

Vt enim hoc in modo eſt aliquid indiuiſibile; nimirum ſpecies, quæ facit omnes partes totius vnum eſſe, ita forſitan in continuo ineſt quidpiam ab eo inſeparabile; videlicet, indiuiſibile, quod cauſa eſt, vt tempus vnum ſit, & longitudo vna: Siue hoc dicatur eſſe punctum in linea, & momentum in tempore: ſiue ipſa ſpecies longitudinis, aut temporis. Sed hoc differt, quòd tale indiuiſibile ſimiliter in omni continuo, & tempore, & linea inuenitur: indiuiſibile autem ſecundùm ſpeciem, non ſimiliter in omnibus ſpeciem habentibus: ſiquidem quædam conſtant partibus homogeneis, quæ eandem ſpeciem & appellationem cum toto ſortiuntur: alia ex partibus heterogeneis, quæ aliter ſe habent. Ita hunc locum perobſcurum interpretatur Diuus Thomas.

Quæ ſimilitudo, & quæ differentia detur inter huiuſmodi indiuiſibilia.

e *Punctum autem.*] Indiuiſibile tertio modo id eſſe; ait, quod non ſolùm actu, ſed potentia inſectile eſt, vt punctum: hoc autem diuiſio appellatur, quia, vt per illud partes cohærent, ita & ſecantur, cùm ab ſe mutuò abiunguntur: quod ſimiliter de momento pronunciandum eſt. Hoc indiuiſibile quo pacto ſub intellectum cadat, oſtendit; docens, illud non intelligi per ſe, ſed per contrarium, ſeu quaſi contrarium: percipitur enim per negationem continui, ſicuti priuatio per formam, quam negat, vt malum per bonum, & nigrum per album. Numerat autem nigrum inter priuantia, vel quia, vt interpretatur Diuus Thomas, ſemper alterum contrariorum, quod imperfectius eſt, obtinet modum priuationis, reſpectu alterius, vt iam alibi expoſuimus. Vel certè, quia ſumpſit album pro luce, nigrum pro tenebris.

Indiuiſ. 3. modo.

f *Id autem quod cognoſcit.*] Docet modum illum cognoſcendi vnum contrarium per aliud, ſiue priuatiuum per formam negatam, ita vt intellectus ex cognitione vnius progrediatur ad cognitionem alterius, proprium eſſe facultatis intellectricis, quæ eſt in potentia, & non in actu puro: cuiuſmodi eſt humanus intellectus. Quòd ſi quis alius exiſtat, quem prænotio eius contrarij non deducat ad intelligentiam alterius: ſed in ſe ipſo omnia vnitè, ac ſimpliciter comprehendat: oportere eum actum eſſe puriſſimum, & a materia ac potentialitate prorſus abiunctum, quod eſt ipſa diuina mens. Ita hunc locum explicant D. Thomas, & Philoponus: Themiſtius tamen, & Simplicius aliter; nempe de intellectu illo ſeparato, quem finxere humano aſſiſtere ad rerum notionem excipiendam. Prior tamen interpretatio vera ac germana eſt, congruitque cum ijs, quæ ab Ariſtotele libro 12. Metaphyſic. capite 7. & 8. de Diuina mente ſcripta ſunt.

Modus cognoſcendi vnum contrarū per aliud, eſt proprius intellect⁹ humanus.

In 2. operatione intellectus dari veritatem, vel falſitatem per ſe. In 1. autē veritatem per ſe, falſitatē per accidens.

g *Eſt autem dictio.*] Reuocat ſe Ariſtoteles ad id, vnde eſt digreſſus; nempe ad ſecundam intellectus operationem, docetque, intellectum, qui & in compoſitione & diuiſione verſatur, affirmando, aut negando aliquid de aliquo, interdum falſum eſſe, interdum verum. Eum autem, qui circa ſimplicia occupatur, & ipſum quod quid eſt rei ſecundùm ſuam naturam abſque nexu apprehendit per ſe ſemper eſſe verum, quemadmodum & viſus alijque ſenſus, dum propria ſenſibilia apprehendunt: etſi per accidens interdum errent in applicatione formæ, quam percipiunt, quòd hoc, vel illud album ſit, quod re vera non eſt. Tandem ſubdit, ita rem ſeſe habere in immateriali potentia, ſiue intellectu: fallitur enim etiam in ſimplici apprehenſione, non tamen per ſe, ſed ex accidente, dum, etſi non componat, ſimplici actu accommodat alicui id, quod ei non ineſt, vt, ſi Solem ſub magnitudine bipedali concipiat. Sed nos de errore ſenſuum ſuperiùs diſputauimus, & de veritate tum ſimplici, tum complexa, quid ſit, & quibus rebus competat, quibus non: in primo de interpretatione diſſeruimus.

CAPVT VII.

Tex.27. *S*a *Cientia autem ea, quæ eſt actu, eſt idem, quod res; ea verò, quæ eſt potentia, in vno prior eſt tempore. Simpliciter autem neque tempore; ſunt enim vniuerſa, quę fiunt ex eo, quod actu eſt.*

Tex.28. b *Senſibile autem ad actum ex potentia ſenſitiuum ipſum deducere, actuq́; videtur efficere, non enim patitur, ac alteratur. Quapropter alia quædam eſt hęc ſpecies motus; nam motus actus eſt imperfecti: at actus ſimpliciter, qui quidem eſt rei perfectę, alius eſt omninò, diuerſuſq́; ab illo. Sentire igitur ipſi dicere ſolùm, ac intelligere ſimile eſt.*

Tex.29. c *Cùm autem ſenſus iucundum, aut moleſtum diſcernit: quaſi affirmauerit, aut negauerit, tum perſequitur, aut fugit.*

d *Atque delectari, aut dolere eſt operari ipſa medietate ſenſus ad bonum, aut malum, vt talia ſunt;* e *& fuga, & appetitus, qui eſt actu, hoc ſunt, & non aliud eſt appetitiuum, aliud fugitiuum, nec alia ſunt iſta à ſenſitiuo, quanquam ipſarum ratio non eſt eadem, ſed diuerſa.*

Tex.30. f *Animę autem dianoeticę ipſa phantaſmata perinde, atque ſenſibilia ſenſui ipſi ſubijciuntur: atque cùm bonum, aut malum eſſe dicit affirmando, aut negando, tum fugit, aut perſequitur. Quapropter ipſa anima ſine phantaſmate nunquam intelligit.*

g *Fit autem & hic perinde vt ibi: nam aer quidem pupillam talem efficit: ipſa autem aliud, & auditus ſimili modo: ipſum verò vltimum vnum quidem eſt, & medietas vna, at ipſius plures ſunt rationes. Quo verò dijudicat, atque diſcernit calidum à dulci differre: dictum & priùs eſt, & nunc etiam eſt dicendum.*

h *Eſt enim vnum quid ipſum, & ita vnum, vt terminus.*

Tex.31. i *Atque hęc ipſa vnum ſunt, tum ſimilitudine rationis, tum numero, quem habent ad vtrumque, vt illa inter ſeſe habent. Quid enim intereſt, ſi, quonam pacto diſcernit aut ea, quę ſub eodem genere collocantur, aut contraria, dubitemus, vt album ac nigrum? Sit igitur, vt eſt A, quod eſt*

album

*album ad B, quod eſt nigrum, ſic C, ad D: Quare mutato ordine compara-
tionem etiam eorundem verè facere licet. Si igitur C D ſint vnum, ipſa
profectò ſeſe habebunt perinde atque A B, vt ſint idem & vnum: non* Tex.32.
*eandem autem habeant rationem, & illa ſimili modo. Eadem erit omni-
nò ratio, etſi A quidem ſit dulce, B verò album. Intellectiuum igitur ip-
ſas formas in phantaſmatibus ipſis intelligit.*

K *Et vt in illis ipſis definitum eſt id, quod fugiendum eſt, vel ſequen-* Tex.33.
*dum, ſic & ſine ſenſu cum in phantaſmatibus eſt, mouetur: ſentiens enim
ſignum face datum, ignem eſſe, videnſq; ipſum communi ſenſu agitari mo
tu, cognoſcit hoſtem accedere, at nonnunquam hiſce, quę ſunt in anima,
phantaſmatibus, aut mentis conceptibus quaſi videns ad ea, quę ſunt prę-
ſentia, ratiocinatur, atque deliberat de futuris. Et cùm dixerit, hic aut ibi
rem eam eſſe, quę voluptatem, aut dolorem affert, tum fugit, aut perſe-
quitur, & omninò aliquid agit.*

l *Ipſum autem verum ac falſum, quę ſine actione ſunt, in eodem ge-* Tex.34.
*nere ſunt, in quo ſunt bonum ac malum, ſed abſolutè differunt, atque cu-
iuſpiam ratione.*

m *At verò res eas, quę vocitantur ob abſtractionem abſtractę, hoc* Tex.35.
*pacto intelligit: nam vt, ſi quiſpiam ſimitatem, non vt eſt ſimitas: quo qui-
dem pacto percipi ſeparata non poteſt, ſed vt concauitas eſt, intelligeret
actu, ſine ea tum ipſam intelligeret carne, in qua concauitas eſt: ſic cùm
res intelligit mathematicas, tum ſeparatas ipſas, vt ſeparatas intelligit.*

n *Omninò autem is intellectus, qui actu intelligit, res ipſe eſt, vti dixi-* Tex.36.
*mus. Si verò fieri poſſit, vt aliquam ipſe non ſeparatus à magnitudine ſe-
paratarum rerum intelligat, necne, conſiderandum eſt poſteà.*

CAPITIS SEPTIMI EXPLANATIO.

S*Cientia* a *autem ea.*] vt D. Thomas, & Simplicius, & Philoponus, alijque Hoc lib. c.
Interpretes obſeruarũt; tradit hoc capite Ariſtoteles diſcrimen inter acti- 4. text. 53.
uum & contemplatiuum intellectum, vt hæc de intellectrici facultate doctri- & c.3. tex.
na illuſtrior euadat. Præmittit igitur, intellectum in actu, id eſt, intellectum, 19. ibi. q.3.
prout intelligendi actum exercet, eſſe idem cum re intellecta; quod, qua ra- art.2.
tione verum ſit, alibi explicuimus. Item, intellectum potentia antecedere in-
tellectum actu: quia, quod in poteſtate eſt ad intelligendum, deducitur aliũ-
de ad actum. Id verò reſpectu eiuſdem hominis accipi debet. Simpliciter enim Qua ratio-
potiùs antecedit, qui actu eſt; quia omnis potentia ab eo, quod eſt in actu ne intelli-
conſtitutum, ad actum prouehitur. gendũ ſit,

b *Senſibile autem.*] Quia inter ſenſum, & intellectum cognatio quædam intellectũ
eſt: ex ijs, quæ ſenſui conueniunt, intellectus vim explicare contendit. Com- potẽtia an
petit autem in primis ſenſui, deduci ad actum ab obiecto ſenſibili, non tamen tecedere
per aliquam propriè dictam alterationem, aut motum: qui ſit actus entis in intellectũ
potentia, vt in potentia: quemadmodum lib. 5. Phyſ. definitur: ſed per altera- actu.
tionem tranſlatitiam, qua ſubiectum non corrumpi, aut lædi, ſed perfici ſolet.
Item, per aliud quoddam genus motus, ſeu mutationis, qua imagines ab ob-
iecto tranſmiſſæ organo corporeo imprimuntur. Porrò, prima ſenſus opera-
tio,

tio, quæ eſt ſimplex cognitio obiecti, ſimilis eſt primæ functioni intellectus, quæ dicitur ſimplicium apprehenſio, quam hic dictionem & intellectionem ſimplici vocabulo appellat, eaque ſpeciatim pertinet ad intellectum ſpeculatiuum.

Simplex ſenſus cognitio ſimilis eſt primæ intellectus operationi.

Diſcrimē inter intellectū practicum, & ſpeculatiuum.

c *Cum autem ſenſus.*] Alia ſenſus operatio eſt perceptio rei ſenſibilis ſub ratione conuenientis, aut non conuenientis, iucundi, aut moleſti, quæ pertinet ad phantaſiam. Ratione huius ſimilem eſſe vult Ariſtoteles ſenſum intellectui practico, cuius eſt rem amplectendam, fugiendamve proponere voluntati. Vnde & diſcrimen habetur inter practicum & ſpeculatiuum intellectum, quòd hic rem ſimpliciter conſideret, neque ſpectet opus: ille, dum rem vt commodam, vel noxiam repræſentat, ad proſecutionem, aut fugam laceſſat: atque adeò ad praxim dirigat.

d *Atque delectari.*] Quia iucundi & moleſti fecit mentionem, obiter docet, quid ſit voluptuaria moleſtaque actio, circa quid verſetur, & cuius ſit facultatis propria. Ait eſſe delectationem aut dolorem: verſari circa bonum, aut malum, qua talia ſunt, pertinere ad appetitum ſenſitiuum, quem appellat medietatem, ſeu mediocritatem; quia, vt interpretatur Simplicius, vtriuſque ſuſceptor eſt, tum ſuauis, tum inſuauis: ſiue, quia ex ſe eſt quaſi medium, non magis ad delectationem, quàm ad moleſtiam recipiendam, aptum.

Quo pacto debet intelligi, appetitum ſenſitiuū non diſtingui à potētia ſenſitiua.

e *Et fuga, & appetitus.*] Monet, fugam & appetitum in actu, id eſt, actum auerſandi, & actum proſequendi obiectum, idem eſſe, quod dolor & delectatio. Quæ res fuſiùs enucleatiùs eſſet hoc loco pertractanda, niſi iam in Ethicis fuiſſet à nobis explicata. Subdit quoque appetitum ſenſitiuum, ad quem prædictæ actiones ſpectant, non diſtingui à potentia ſenſitiua. Intellige autem, non diſtingui ſubiecto, quandoquidem, vt ab eadem anima oriuntur, ita in eodem inſunt animali; alioqui diuerſam habent rationem, imò & realitatē.

Diſp. 6. q. 3. art. 1.

f *Anima autem.*] Diſcrimen intellectus contemplatiui & practici repetens ait, licet anima dianoetica, id eſt, intellectus contemplatiuus phantaſmatis vtatur, quia hæc ei ſuppeditant ſpecies, ſicuti ſenſibilia externa ſenſui: tamen intellectum practicum aliter eiſdem vti; nimirum, prout inſeruiunt ad practica dictamina circa bonum, aut malum amplectendum, aut declinandū. Vnde colligit, nunquam animam intelligere citra opem phantaſmatum, cùm ea vtrique intellectui neceſſaria ſit.

g *Est autem.*] Dixerat, ſenſibile mouere ſenſum, nunc quo pacto moueat, obiter oſtendit, aiens, rem obiectam ſenſui priùs medium afficere, deinde externi ſenſus officinam immutare vſque ad ipſum medium, id eſt, vſque ad ſenſum communem, ad quem tanquam ad centrum omnium ſenſibilium imagines perferuntur; hunc verò ait, re vnum, ratione plures eſſe, tum, quia re vera quo ad naturam vna ſimplex facultas eſt: tum, quia vnius termini vicem obtinet, quatenus ad eam externorum ſenſuum functiones terminantur: officio autem multiplex eſt, quia inter calidum & dulce, v.g. & inter omnia externa ſenſibilia diſcrimen ponit, eaque & ipſorum ſenſiones dijudicat, vt alibi dictum fuit. Hinc cognitam eſſe vult Ariſtoteles ſimilitudinem, ſiue analogiam inter ſenſum, & intellectum: quia, vt externa ſenſibilia ſeſe habent ad ſenſum communem, quem mouent, ita phantaſmata ad intellectum: & vt ſenſus communis omnia ſenſibilia percipit, ita intellectus omnia intelligibilia: ille miniſterio ſenſuum, hic ope phantaſmatum. Quod ad vim munuſque ſenſus communis attinet, addit Philoponus, nō ſolùm communem ſenſum eſſe quaſi ſedem omnium ſenſibilium: ſed in ſingulari quoque externis ſenſibus dari vnum κατεγώγιον, id eſt, confluuium, ad quod ſenſibilia cuiuſque ſenſus concurrūt. Nam, ſue omnium viſilium commune quaſi centrum eſt aſpectus; omnium ſonorum auditus; odorum olfactus; tactilium tactus; guſtatilium guſtus. Illud tamen intereſt, quòd ſenſus communis omnia externa ſenſibilia percipit, atque dijudicat: quilibet autem externus ſenſus ea duntaxat, quæ ipſi propria ſunt.

Vt cōis ſēſus oīa ſēſibilia pcipit, ſic intellectus cūa intelligibilia.

Eſt

Repetitur quæ de ſenſu cõi ſuperiori libro dicta ſunt.

h *Eſt enim vnum quid ipſum.*] Quod libro ſuperiori de ſenſu communi aſſeruerat,id nunc repetit;nimirum eſſe vnum tanquam terminum, id eſt, vt Philoponus interpretatur,vt centrum circuli. in quod diuerſæ lineæ incidũt. Vel, vt Simplicius ait, eſſe vltimum iudicatorium omnium ſenſibilium, & vnum quidem re ipſa, plura verò ratione, quatenus diuerſas ſenſibilium proprietates diuersè cognoſcit. Eſt enim,inquit, iudicatorium vnum,vt terminus, terminum appellans punctum, in quem concurrunt lineæ diuerſæ. Nam & is vnus, impartibiliſque exiſtens diuerſam habet ad diuerſas lineas habitudinem.

Cõis ſenſus tũ proportione, tũ numero centro cõparatur.

i *Atque hæc ipſa vnum ſunt.*] Ita ſe inquit habere centrum vt ſenſum communem,tum proportione,tum numero. Proportione,quia vt ſe habet centrũ, ad lineas,ita ſenſus communis ad operationes aliorum ſenſuum:vt enim illæ ad centrum,ſic hę ad tribunal ſenſus communis perferuntur. Numero, quia, vt centrum exiſtens vnum, ad multas lineas ordinem habet, ita communis ſenſus, cùm vnus ſit, ad multos ſenſus habitudinem ſeruat: atque ita ſenſus communis, & centrum obtinent eundem numerum, id eſt, haudquaquam numero variantur, quin potiùs in ſua vnitate conſiſtunt. Alij, quorum interpretatio facilior videtur, verba illa, hæc ipſa vnum ſunt, explicant de proportione inter ſenſum & intellectum, reſpectu ſuorum obiectorum: quia, vt ſe habent ſenſibilia ad ſua phantaſmata, ita ſenſus communis ad intellectum. Quod Ariſtoteles oſtendit,ratione ducta à ſenſibilibus,admonens,parum referre,ſiue ſenſibilia pertineant ad vnum ſenſum externum,ſiue ad plures. Ratio verò eſt huiuſmodi, ſicuti ſe habet candidum ad nigrum, ita phantaſma candidi ad phantaſma nigri: ergo commutata proportione,vt ſe habet candidum ad ſuum phantaſma,ita nigrum ad ſuum. Si igitur phantaſma candidi & nigri inſunt vni,ſpectantque ad vnam potentiam, quæ eſt ſenſus communis, facultaſque vna ſecundum rem,diuerſa ſecundùm rationem: ita omnia phantaſmata pertinebunt ad vnam potentiam;videlicet,intellectum,qui ſit facultas re vna, diuerſa verò ratione: & vt ſenſus communis non niſi interuentu externorum ſenſuum res percipit, ita intellectus non intelliget, niſi miniſterio phantaſmatum: non quaſi opus ſit, phantaſmata ipſa intelligere: ſed res per illa repræſentatas. Huiuſce rationis diſcurſum, aſſumptis elementis,vt alias conſueuit,proponit Ariſtoteles.

Vnitas intellectus colligitur ex vnitate ſenſus cõmunis.

K *Et vt in illis.*] Oſtendit, quonam pacto excitetur intellectus actiuus ad deliberandum de re proſequenda fugiendave: nempe interdum moueri ſenſibilibus præſentibus:nonnunquam ſola phantaſia ſtimulante. Nam qui conſpicatur erectam, agitatamque facem ad ſignificandos hoſtium incurſus, præſentia rei ſenſibilis, viſuque impellitur ad conſilium ineundum aduerſus hoſtes. Interdum autem,etſi nullum præſens obiectum laceſſat,phantaſia de futuris cogitans,& alia cum alijs conferens intellectum prouocat,vt de agẽdis deliberet,& quid facto opus ſit,doceat,& quæ iucunda aut moleſta iudicarit,ea proſequi aut declinare iubeat.

Intellectũ practicum & ſpeculatiuũ, non eſſe potentias realiter diſtinctas.

l *Ipſum autem verum.*] Docet, verum & falſum, quæ ad actionem non pertinent, in eodem genere contineri, in quo bonum, & malum, id eſt, hæc omnia pertinere ad intellectum vnum, & eundem re. Nec enim intellectus practicus & ſpeculatiuus ſunt potentiæ realiter diſtinctæ. Neque in obiecta ſimpliciter diuerſa tendunt. Nam ſpeculatiuus verſatur circa cognitionẽ veri & falſi abſolutè: practicus autem in ordine ad opus,atque adeò,vt eſt conueniens,vel non conueniens,ſeu bonum,aut malum: quæ obiecti diſtinctio nõ ſat eſt,vt intellectus practicus & ſpeculatiuus re ipſa diſtinguantur. Qua de re in progreſſu plura.

m *At verò res eas.*] Quia aſſeruerat intellectum ſpeculatiuum verum in commune,& abſtractum conſiderare;oſtendit,qua ratione abſtracta contempletur in diſciplinis Mathematicis,nimirum conſiderando illa,quæ in mate-

ria quidem ſunt, non tamen, vt in materia ſenſibili continetur, quod illuſtrat exemplo ſimitatis, ſeu curuitatis naſi. Si enim vt talis curuitas eſt, perpendatur, neceſſariò in ſua conſideratione naſum, ac materiam ſenſibilem inuoluet: non autem ſi abſolutè ſecundùm communem rationem curuitatis ſpectetur. De materia ſenſibili & intelligibili, deque tota varietate abſtractionum, quæ in ſcientijs inuenitur, egimus in Prooemio Phyſicorum, q. 1. art. 3.

n *Omninò autem.*] Repetit, quod ſuprà docuerat; nimirum, intellectum eſſe rem, quam intelligit. Quod, qua ratione verum ſit, iam expoſuimus, & proximo ſequenti capite inculcabimus. Poſtremò, dubitat, an intellectus, dum eſt in corpore, cognitionem ſubſtantiarum ſeparatarum aſſequi valeat: cuius dubitationis ſolutionem in alium locum reijcit. Ea verò in Commentarijs primæ Philoſophiæ à nobis tractatur.

CAPVT VIII.

Tex. 37. NVnc a autem ea, quæ de anima dicta ſunt, quaſi ad quædam capita redigentes; rurſus dicamus, animam ipſam ea vniuerſa quodammodo eſſe, quæ ſunt. Nam ea, quæ ſunt, aut intelligibilia ſunt, aut ſenſibilia. Atque ſcientia quidem eſt res ea quodammodò, quæ ſub ipſam ſcientiam cadunt: ſenſus autem ipſe ſenſibiles. Verùm, quo pacto id ita eſt,

Tex. 38. quæramus oportet. Sciditur igitur in ipſas res ſcientia, atque ſenſus: is quidem, qui eſt potentia in res potentia tales: is verò qui eſt actu in actu ſimiliter tales, & ſcietia pari modo. Senſitiuum autem animæ, & id, quod ſcientijs affici poteſt, hæc potentia ſunt. Hoc quidem id, quod ſub ſcientiam cadit, illud verò ſenſibile. Atqui neceſſe eſt, aut res ipſas, aut formas in anima eſſe; at non ſunt in ea res ipſæ profectò. Non enim ipſe lapis in animo, ſed forma lapidis ineſt.

b *Quare anima eſt, vt manus; manus enim inſtrumentorum eſt inſtrumentum. Et intellectus formarum eſt forma, & ſenſus itidem ſenſibilium forma.*

Tex. 39. c *Cùm autem nulla res ſit, vt videtur, præter magnitudines ſenſibiles ſeparata, in ipſis profectò ſenſibilibus formis, ipſæ ſunt intelligibiles formę, tum earum rerum, quę abſtractæ vocantur, tum eorum etiam ſenſibilium, quæ ſunt habitus, atque affectus. Idcircò & qui non ſentit, nihil diſcere, vel intelligere poteſt. Et qui contemplatur, neceſſe eſt vnà cum phantaſmate contempletur, ipſa namque phantaſmata veluti ſenſibilia ſunt, attamen ſine materia.*

d *Eſt autem aliud phantaſia ab affirmatione negationéve: verum enim, vel falſum complexio eſt conceptuum intellectus. At mentis primi conceptus quo, quæſo, different, vt non phantaſmata ſint? An neque ceteri ſunt phantaſmata, non tamen ſine phantaſmatibus ſunt.*

CA-

CAPITIS OCTAVI EXPLANATIO.

NVnc a *autem ea.*] Quæ de ſenſu & intellectu tradiderat, quaſi in ſummam colligit, aiens, animam quodammodò eſſe omnia. Namque omne ens aut ſenſibile, aut intelligibile eſt: anima verò ratione ſenſuum eſt omnia ſenſibilia: ratione intellectus omnia intelligibilia. Id autem quo pacto veritati conſonet, exponit aſſerens, tam obiectum ſenſus, quàm intellectus: tam ſenſum, quàm intellectum bifariam dici: actu nimirum, vel poteſtate: actu ſumitur vtrumque obiectum, cùm actu à facultate cognoſcente percipitur: poteſtate, cùm non actu cognoſcitur, eſt tamen idoneum, vt cognoſcatur. Similiter intellectus in actu dicitur, cùm actu contemplatur: poteſtate, dum põt cõtemplari. Pariq. modo ſenſus in actu, dũ actu ſenſionem edit: põte, dũ ſedere illam valet. Anima igitur, quatenus eſt in poteſtate ad percipienda omnia, dicitur omnia potentia; vt verò eſt in actu cognoſcendi, dicitur eſſe actu ea, quæ ſub eius notionem veniunt. Porrò, animam eſſe omnia, non realiter accipiendum eſt, nec enim anima eſt lapis, quem intelligit, aut color, quem cernimus, ſed notionaliter, hoc eſt, ſecundùm rerum imagines, ſimilitudineſve, quibus conſignatur.

Aiam quodammodo eſſe oia.

b *Quare anima eſt vt manus.*] Dixerat, animam continere in ſe formas, id eſt, imagines, è quibus rerum cognitionem elicit. Id ſimilitudine quadam explicat, hunc in modum: Sicuti manus, cùm ſit inſtrumentum, quo cetera efformantur, atque adeò inſtrumentorum omnium organum, alijs inſtrumentis vtitur: ita anima, cùm ſit forma, alias formas admittit, iiſque in cognoſcendo vtitur, tàm ratione intellectus, quàm ſenſus: niſi quòd intellectus ſuſcipit formas, id eſt, imagines rerum tàm immaterialium, quàm materialium, atque ita forma formarum nuncupari poteſt: ſenſus verò materialium, & ſenſibilium duntaxat.

Manus inſtrumẽtorum oium organum.

c *Cùm autem nulla res.*] Cùm neque res Mathematicæ, neque Phyſicæ, & harum affectiones (de hoc enim tantummodò rerum genere hoc loco agit) extra ſenſibilia cohæreant, ac proinde earum imagines intelligibiles è formis ſenſibilibus, in quibus virtute inſunt, eruantur; colligit Ariſtoteles, non poſſe intellectum in earum conſideratione & diſciplina verſari ſine ope ſenſuũ, qui primò ſenſibilia percipiunt. Vult autem, intellectum non ſolùm, cùm denuò ſpecies haurit, à phãtaſmatibus pendere: ſed etiã comparatis iam ſpeciebus, dum contemplatur: quòd eum ſimul cum phantaſmate contemplari oporteat: quia, vt ſe habet ſenſus externus ad obiecta, ſic intellectus ad phantaſmata. Quare, vt ille ſine præſentia obiecti non ſentit, ita hic ſine phantaſmatibus nihil intelligit: niſi quòd externa ſenſibilia ſunt in materia penitùs demerſa: phantaſmata verò ſunt formæ ſine materia: nec enim ſunt ipſæ res ſenſibiles, ſed earum ſimulacra.

Intellectũ nõ verſari circa res mathematicas, & phyſicas, ſine ope ſenſuum.

d *Eſt autem.*] Subijcit diſcrimen inter actum intellectus, & phantaſiæ, ꝙ actus intellectus, qui eſt compoſitio, vel diuiſio, verus ſit, aut falſus: nõ autem actus phantaſiæ; ſiquidem in ſola complexione intelligibilium propriè veritatem, aut falſitatem eſſe dicimus: cognitionem autem ſimplicium, inquit, differre à phantaſmatibus, licet abſque iis eſſe non poſſit, vt neque aliæ operationes intellectus.

In cõpoſitione, & diuiſione phantaſiæ non datur veritas, vel falſitas.

QVÆSTIO I.

Vtrum intellectus patiens ſit potentia paſſiua; & omninò pura potentia, an non.

ARTICVLVS I.

Intellectum patientem eſſe potentiam tum paſſiuam, tum actiuam.

Explicatis capitibus, in quibus Ariſtoteles de intellectu poſſibili, ſeu patiente diſſeruit, doctrinæ ordo poſtulat, vt quæſtiones, ad eundem intellectum pertinentes, attexamus. Supponimus autem in præſenti dari patiĕtem intellectum. Quod ex eo ſatis conſtat, quia intellectus patiens eſt facultas intelligĕdi; quilibet autem experitur ſe intelligere. Ac, ne quis eam actionem ad internum ſenſum referat, manifeſtũ eſt, intelligi a nobis res immateriales, & communes, quarum perceptio in facultatem materialem, & organo corporeo inhærentem, atque adeò in ſenſum internum cadere non poteſt, vt alibi demonſtrauimus. Quærimus ergo in primis, an intellectus patiĕs ſit potentia paſſiua, id eſt, vtrum ſolummodò patiatur recipiendo, an etiam agat intelligendo. Pro cuius dubij ſolutione aduertendum, poſſe intellectum patientem conferri vel cũ obiecto, vel cum intellectione. Si cum obiecto conferatur, dicimus, eſſe potentiam paſſiuam duntaxat. Quod probatur, quia intellectus patiens nihil agit in proprium obiectum (ſicuti agit potentia nutritiua in ſuum, videlicet, in alimentum) ſed ab eo tantùm patitur recipiĕdo ſpeciem interuentu phantaſmatum. Hæc aſſertio eſt Themiſtij, & Simplicij, & communis Interpretum Ariſtotelis. Item D. Thomæ 1. part. q. 79. art. 2. Caietani ibidem, & hoc in lib. c. 2. Capreoli in 4. diſtinct. 49. quæſt. 4. A Ferrarienſis lib. 2. contra Gent. c. 6. & aliorum.

Dari intellectum patientem.

Intellect⁹ patiĕs collatus cum obiecto eſt potĕtia paſſiua duntaxat.

Qui velint eundĕ comparatum cũ intellectione neceſſe quoque potentiam paſſiuam.

Si autem intellectus comparetur cum intellectione, ſunt qui putent, eũ paſſiuè tantùm ſe habere, vt Gotfredus Quodl. 6. quæſt. 7. teſte Scoto in primo diſtin. 3. quæſt. 7. Iandunus lib. 2. huius operis, quæſt. 16. & lib. 3. quæſt. 13. & 24. & Venetus in ſumma de anima, capit. 3. aſſerentes, intellectionem recipi tantùm ab intellectu B patiente, effici verò à phantaſmatis; vel, vt alijs placet, ab intellectu agĕte. Quam opinionem probabilem iudicat Scotus Quodlib. 13. poteſtq. confirmari eo argumento, quia, ſi intellectio eſſet actiuè ab intellectu patiĕte, cùm recipiat in ſe intellectionem more materialis cauſæ: vtique incideret in vnam, eandemque rem cauſa efficiens, & materialis, quod negat Ariſtoteles lib. 7. Phyſic. cap. C 2. text. 1. & lib. 8. cap. 4. text. 28. dum cauſam mouentem, & rem motam realiter diſtingui aſſeuerat.

Intelligere nihil eſſe aliud, quàm habere in ſe paſſiuè actum intelligendi putat Almainus in 3. d. 3. q. 1. art. 2. Det. in 4. diſt. 45. q. 2. Aegid. in 2. diſt. 24. q. 44. Och. in 1. d. 1. q. 2. & in 4. q. 13. Gab. in 1. d. q. 2. Aliacenſ. ibid. & alij apud Bargium in d. 1. q. 4.

Nihilominus aſſerendum, intellectum patientem actiuè concurrere ad ſuam intellectionem. Nam quòd eam neque intellectus agens, neque phantaſmata per ſe efficiant, in ſuperioribus oſtĕdimus. Deinde, quòd illam edat ipſe intellectus patiens, liquet vel ea ratione, quia intelle-D ctio eſt actio immanens, quæ ab eadem met potentia, in qua recipitur, elici debet. Quare, cùm intellectio recipiatur in intellectu patiente, ab eodem elici neceſſe eſt. Secundo; Nihil denominatur agere, niſi ab actione, quam elicit; quod vſque adeò verum eſt, vt, ſi Deus ſe ſolo poneret in meo oculo viſionem, ita vt oculus paſſiuè tantùm ſe haberet, non diceretur ab E ea videns; ſed intellectus denominatur intelligens à propria intellectione: igitur neceſſariò eam elicit. Tertiò; idem confirmari poteſt, quia eadem ratio eſt in actu intelligendi, quæ in actu volendi: ſed in Concil. Tridentino, ſeſſ. 6. Can. 4. damnatur, qui dixerit, in iuſtificatione liberum arbitrium paſſiuè tantùm ſe habere, proindeque docetur,

Intellectũ patientem actiuè concurrere ad ſuam intellectionĕ. Probat 1.

Voluntas cŏcurrit actiuè ad ſuas operationes.

docetur, voluntatem actiuè concurrere: ergo ſimiliter intellectus concurrit actiuè ad intellectionem: maximè, cùm liberum arbitrium non in ſolo actu voluntatis cõſiſtat, ſed importet etiam actum intellectus, liberumq. iudicium, vt cõſtat ex ijs, quæ tradit D. Th. lib. 2. contra Gent. c. 48. ridiculus verò eſſet, qui diceret, actiones voluntatis, & intellectus, quatenus ad iuſtificationem pertinent, elici ab ipſis potentijs, alias verò non elici.

In quibus materialis cauſa coincidere poteſt cũ efficiente.

Superiùs dictis nihil officit locus ille ſeptimi, & 8. Phyſ. Loquitur enim ibi Philoſ. de cauſa materiali phyſ. quæ eſt principiũ phyſici motus; non autem de cauſa materiali, fusè accepto vocabulo, prout complectitur omne id, quod eſt ſuſceptiuum alicuius motionis, ſiue materialis ſit, ſiue non. Quo pacto minimè repugnat, eandem rem eſſe cauſam materialem, & efficientem. Ita verò dicimus, ſi intellectus cum intellectione conferatur, eſſe potentiã, tum actiuã, tum paſſiuam. Actiuam, prout intellectionem edit: paſſiuam, prout eandem recipit. Adde etiam, nudum intellectum cauſam eſſe paſſiuam intellectionis, actiuam verò ſimul cum ſpecie; quo pacto iam materialis cauſa cum efficiente non omninò coinciduat. Qua de re in Phyſicis latiùs.

Nudus intellect⁹ diſtinguitur a ſe ipſo, vt eſt ſpecie conſignatus. Lib. 7. c. 1. q. 1. art. 2.

ARTICVLVS II.

INTELLECTVM PATIENTEM in quodam ſenſu non eſſe puram potentiam: in alio, an ſit, diſquiritur.

Lege Diu. Th. 1. p. q. 87. artic. 1. Caiet. ibi. Ferr. lib. 2. cõtra gẽt. c. 82. & 98. Scot. in 1. d. 3. q. 7.

Quib. modis quæri poteſt, an intellect⁹ ſit pura potentia.

QVod ad ſecundam propoſitæ quæſt. partem attinet, bifariam quæri poteſt, an intellectus patiens pura potentia ſit. Vno modo, an in genere entium ſit pura potentia, nullum in ſua natura includens actum, quo pacto materia prima dicitur pura potentia. Altero, an ex ſe ſit pura potentia in genere intelligibilium, id eſt, vtrum ex ſua primæua A origine nullam obtineat ſibi congenitam ſpeciem, aut notionẽ: ſed duntaxat in poteſtate ſit ad eam progreſſu temporis acquirendam. Hoc poſito, noſtra aſſertio ſit. Si potentia priori modo ſumatur, intellectus non eſt pura potentia; quod ita probatur. Intellectus ex ſua natura eſt forma, & actus; ergo ſecundum eam conſiderationem non eſt pura potentia. Antecedens oſtenditur. Nam B id, quod alteri ratio eſt, & principiũ operandi, dicitur actus, & forma; poſſibilis verò intellectus eſt animæ operandi, id eſt, intelligendi ratio; eſt igitur actus, & forma. Maior patet, quia vnumquodque per ſuam formam operatur. Minor verò traditur ab Ariſtotele hoc in lib. capit. 4. text. 5. ſuadeturque ex eo, quia, cùm nulla ſubſtãtia creata poſſit eſſe immediatum principium operandi; e- C get animus aliqua vi, ſeu facultate intermedia, qua intelligendi actus promat, quæ facultas non alia eſt, quàm intellectus.

Intellectus non eſt pura potẽtia in genere entium.

An ſit pura potẽtia in genere intelligibilium, diſſenſio.

Quod verò ad alterum quæſtionis ſenſum pertinet, magna ea de re inter Platonem, & Ariſtotelem contentio extitit. Nam Plato, vt conſtat ex ijs, quæ ſcripſit in Phædro, Menone, & 10. de Rep. cùm perſuaſum haberet, noſtros animos extra corpora D fuiſſe procreatos, ibique rerum omnium notionem ex idearum influxu hauſiſſe, credidit, eos, cùm hiſce moribundis corporibus illabuntur, inditas rerum imagines, ac ſcientias deferre ſecum; ita tamen, vt omnis ea cognitio ob craſſæ, concretæque materiæ commercium, & quaſi inſolentiam, tetri carceris obliuione ſopiretur: deinde acceſſu phãtaſmatum excitata reuiuiſceret. Ita- E que cenſebat Plato, nos, cùm aliquid diſcimus, non ſimpliciter diſcere: ſed recordari potiùs, nec nouam acquirere ſciẽtiam, ſed antè habitæ reminiſci. Hoc tamen dogma, quatenus animarum ante corpora creationem fingit, iam in 2. huius operis libro fuit à nobis confutatum. Quare ea parte omiſſa, quæ etiam ad rem præſentem non facit: expen-

dendum hic tantùm erit, vtrum noſter animus veluti nuda tabula abſque vllis intelligibilium imaginum lineamentis, corpori infundatur; vel ei potiùs in ipſo creationis momento ab Auctore naturæ eiuſmodi imagines, ſiue ſpecies tribuantur, vt quidam noſtræ ætatis Philoſophi putant. Nam, quòd ita res ſe habeat, his argumentis videtur oſtendi. Subſtantię à materię concretione abiun- B ctæ intelligunt omnia naturaliter per formas ſibi à principio inditas, vnde in libro de cauſis propoſitione 10. dicuntur intelligentiæ plenæ formis; ergo & animi rationis participes ſaltem aliquarum rerum ſpecies ſibi innatas habebũt; præſertim cùm intelligere ſit homini cõmune cum Angelis, vt ait D. Greg. homil. 29. in Euang. Secundò; Anima intellectiua eſt multò nobilior, quàm materia prima; ſed materia prima non eſt à C Deo producta ſine formis; ergo neque anima intellectiua ſine ſpeciebus. Tertiò: Deus quamlibet caeterarum rerum condidit inſtructam, atque ornatam ijs actionibus, quæ ad illius munia neceſſariæ erant; ſed vt intellectus poſſibilis operetur, indiget ſpeciebus: nõ ergo ſine ijs à Deo procreatur. Poſtremò: Noſtris animis innati ſunt duo habitus alter, quo primis principijs ſpeculatiuis D aſſenſum damus, qui dicitur habitus principiorum: alter, quo aſſentimur primis principijs practicis, qui vocatur ſynderesis: igitur cùm eadem ſit ratio in ſpeciebus intelligibilibus, erunt quoque hæ nobis inſitæ. Antecedens probatur, primùm, quia huiuſmodi habitus dicuntur naturales, non niſi, quia inditi nobis ſunt à natura. Deinde, quia id etiam de habitu ſyndereſeos palàm E affirmant, tum D. Auguſtin. ſuper Pſalm. 57. & D. Epiphanius lib. 2. contra hær. tom. 2. tum D. Hieronymus in epiſt. ad Demetriadem hiſce verbis. Eſt in animis noſtris quędam ſanctitas naturalis à Deo impreſſa, quæ veluti in arce animi reſidẽs, praui, & recti iudiciũ exercet. Patet igitur, noſtrum intellectum non eſſe

Argumenta, quę probant, animã in ſua creatione ſpecies accipere.

1. Argum.

2. Argum.

3. Argum.

Vlt. arg.

D. Aug.

D. Epiph.

D. Hier.

A puram potentiam in eo ſenſu, de quo agimus.

ARTICVLVS III.

INTELLECTVM PATIENTEM EX ſua primaeua origine eſſe puram potentiam in genere intelligibilium.

VErum iſtiuſmodi placitum abhorret in primis à diſciplina B Ariſtotelica, vt patet ex c. 4. huius libri, text. 14. vbi noſter intellectus à principio dicitur eſſe quaſi tabula, in qua nihil eſt depictum: quod communi aſſẽſu Peripatetica Schola tuetur. Ita verò, vt D. Thomas prima p. q. 79. art. 2. animaduertit, cùm triplex ſit intellectus; Diuinus, Angelicus, & Humanus. Diuinus, quia eſt ipſa Dei eſſentia, & actus omninò purus C ſemper reſpectu totiùs entis eſt eſſentialiter in actu intellectionis, nulloque modo in potentia. Angelicus verò, & humanus, cùm puri actus nõ ſint, oportet eos in potentia eſſe, ſed quia potentia duplex eſt, vna ſemper cum actu ſuo coniuncta, vt materia cęleſtis cùm propria forma; alia non ſemper coniuncta cum actu, quem aſſequi poteſt, vt materia ſublunaris, quæ progreſſu temporum alias, D atq; alias formas recipit: intellectus quidem Angelicus, ob propinquitatem ad primum intellectum, ſemper eſt in actu intelligibilium imaginũ; humanus autem, quia infimus, & à Diuino quã maximè remotus, principio quidem eſt in poteſtate, reſpectu earum imaginum, quaſi nuda tabula; tum deinde paulatim ijs imbuitur, ac perficitur.

Superior ſententia aduerſatur Ariſtot.

Datur potentia ſemper cõiuncta cũ ſuo actu, & alia nõ ſemper cõiuncta.

Quapropter aſſerendum omninò E eſt, animæ intellectiuæ non infundi ſpecies in ortu. Quod probatur; Nam ſi ita eſſet, poſſet anima confeſtim ijs vti; nec enim earum vſus ope phantaſmatum egeret, quia, ſicuti abſque phantaſmatis comparatæ eſſent; ita integrum ei foret abſq. eorum concurſu intelligere; præſertim, cùm tales ſpecies deberent eſſe ex ſuo genere infuſæ, vt illæ, quæ Angelis in in-

Animę intellectiuæ non infundi ſpecies in ipſo ortu.

1. Ratio.

ſtanti

ſtanti creationis inditę fuerũt. Quòd verò ijs confeſtim non vtamur, manifeſtum eſt, alioqui ab ipſo conceptu antequam in lucem eſſemus editi, iam quiſque noſtrum præeunte rationis luce liberè ageret, & mereretur, ac demereretur, quod eſt erroneum. Nec ſatisfaciet, qui dixerit, vſum rationis ab internis ſenſibus pendere, nec niſi his ſolutis, ac perfectis dari; cumque ij paulatim perficiantur, inde eſſe, quòd, licet anima intelligibilibus ſpeciebus ornata ſit: non tamen libero arbitrio fungitur.

Species infuſæ non egent ope phãtaſmatum.

Non, inquam, ſatisfaciet; quia, vti diximus, ſpecies natura ſua diuinitùs infuſę, vt non egent ope phantaſmatum, ita neque ſenſuum internorum ſolutionem, perfectionemvè requirunt, vt anima earum interuentu intelligendi, volendique actiones liberè exerceat. Secundò; idem ex eo ſuadetur, quia, ſi eſſent nobis ingenitæ ſpecies, eſſent quoque ingeniti habitus ſcientiarum, cum in vtriſque par ſit ratio.

2. Ratio. Non eſſe homini ingenitos ſcĩẽtiarum habitus.

At non ita rem ſeſe habere, planè indicat, quòd nemo eiuſmodi habitus in ſe experitur, ſed magnum potiùs laborem, & difficultatem in diſciplinis comparandis. Accedit, quòd cùm ſpecies intelligibiles poſſint à nobis per intellectum agentem, interueniente opera internorum ſenſuum, comparari, vt ex ſuperioribus conſtat: minimè neceſſarium fuit, eas nobis diuinitùs tribui.

3. Ratio.

Poſtremò idem ex eo probat Diu. Thomas 1. part. q. 84 artic. 5. quia, ſi anima intellectiua non acciperet ſpecies à ſenſibus, ſed aliunde; non eſſet, cur ſocietatem corporis affectaret, ac materiæ vniretur. Nec enim dici poteſt, vniri eam ipſius corporis gratia; cùm forma non ſit propter materiam; ſed è conuerſo materia propter formam.

Ad intellectionẽ neceſſaria eſt cõiunctio animæ cũ corpore.

Maximè autem videtur corpus animæ intellectiuæ neceſſarium ad propriam eius functionem, quæ eſt intelligere; cum ipſa alioqui ſecũdum ſe à corpore non dependeat. Quòd ſi ſpecies ex influxu ſuperni luminis acciperet, non iam corpore indigeret ad intelligendum.

Obiectio.

Si quis autem opponat, animam humanam non ſolùm vniri corpori ad intelligendum, ſed ad componendum totum. Quare, tametſi miniſterio ſenſuum ſpecies nullas hauriat, non proinde huiuſmodi nexum ſuperuacaneum fore.

Reſpõſio.

Occurrendum, cùm vnumquodque propriæ operationis gratia maximè ſit, vt docet Ariſtoteles lib. 2. de Cœlo, capit. 3. text. 17. eſto, ob alium quoque finem ea corporis, animæque coniunctio fiat, non poſſe tamen excuſari, quin debeat dici, ex parte operationis fruſtrà eſſe, ſiquidè non vnitur corpori propter operationẽ, cùm tamen neq; Deus, neq; natura quicquam etiam ex ea parte fruſtra eſſe patiatur.

Ad 1.

Reſpondeamus nunc argumentis, quæ pro Aduerſariorum opinione adduximus. Ad primum dicendum eſt cum D. Thom. 1. parte quæſt. 55. art. 2. animas humanas, quia formæ corporum ſunt, ex ipſo modo eſſendi habere, vt per corpora intelligibilem ſuam perfectionem conſequantur hoc eſt, vt per ſeſus organis corporeis affixos rerum imagines comparent; ſubſtantiæ verò ſuperiores, id eſt Angeli, quia ſunt à corporibus omnino abſolutæ, & in eſſe intelligibili extra materiã ſubſiſtentes, oportuit, vt ſuperni luminis effluxu à prima origine intellectuales rerũ imagines acciperent.

Angelis inditæ sũt ſpecies, nõ verò animæ rationali.

Ad 2.

Ad ſecundum dicendum eſt, materiam non poſſe viribus naturę abſque forma conſtare, humanum verò intellectum abſque ſpeciebus eſſe poſſe; ideoque non eandem eſſe rationem in illo, & in materia prima; eſto in eo conueniant, quòd, vt materia prima eſt in poteſtate ad alias formas, ſic noſter intellectus ad recipiẽdas ſpecies.

Ad 3.

Ad tertium reſpondendum, licet Deus non indiderit homini ſpecies ad intelligendum, tribuiſſe ei tamen intellectum agentem, cuius opera, ſenſuumq. miniſterio eas cõpararet, quod ſatis fuit, vt non dicantur ei denegata fuiſſe neceſſaria ad intellectionem, & ſcientiã. quemadmodum eſto, illi neque arma, neque naturalia corporis integumenta à na-

Intellect' agens datus, vt de ſpeciebus animã cõmodet.

à naturá data ſint, haud propterea exiſtimandum, non fuiſſe ei conſultum ab Auctore naturæ circa ea, quę ad tuendam vitam pertinent: ſiquidem illi & ingenium, & manum, vt commune inſtrumentum, ad ea omnia quærenda, conficiendaque attribuit, vt alibi ex Ariſtotele, Seneca, alijſque Auctoribus admonuimus. A

2. Phyſ. c. 9. q. 1. art. 3.

Ad 4.

Pro explicatione quarti argumẽti ſciendum eſt, Capreolum in prologo ſententiarum quæſt. 3. ad 5. contra primam concluſionem, Viguerium Granatenſem, cap. 3. ſuarum inſtitutionum Theologicarum, & alios quoſdam exiſtimaſſe, habitum primorum principiorum eſſe nobis ingenitum à natura. Verùm hæc ſententia haudquaquam nobis placet, eamque lib. 1. poſteriorum ex profeſſo refutamus. Ad argumentum igitur reſpondemus, habitus primorum principiorum, tam quæ ad contemplationem, quàm quæ ad actionem, & praxim ſpectant, re vera eſſe acquiſitos à nobis per aſſenſum cadentem ſupra prima principia ſpeculabilia, & operabilia, eatenus tamen dici naturales, quatenus eiuſmodi principia per ſe, ac vi ſuorum terminorum adeò conſpicua ſunt, vt eis neceſſariò quo ad ſpeciem actus aſſentiamur, neque mente inficiari ea poſſimus; idque videtur reſpexiſſe D. Thom. 1. 2. q. 5. art. 1. & lib. 2. cont. Gent. cap. 78. cùm docuit, habitum principiorum partim eſſe naturalem, partim acquiſitum. Quod verò ex Sacrorum patrum dictis retulimus, id non de habitu, quod intellectui ſuperaddatur, interpretãdum eſt, ſed de lumine intellectus, quod ab ipſa intelligendi facultate non diſtinguitur. Id verò D. Hieronymus propterea naturalem ſanctitatem vocat, quia illo illuſtratur mens ad approbanda communia principia, quibus rectè viuendi norma continetur. B C D E

Non dari habit⁹ primorũ principiorũ ab ipſa natura ingenitos.

Cur ijdem naturales dicantur.

QVÆSTIO II.

Vtrum intellectus patiens in homine vnus ſpecie ſit; an plures.

ARTICVLVS I.

Quæ argumenta oſtendere videantur, plures eſſe.

1. Argum.

QVod intellectus patiens non vnus ſpecie, ſed multiplex ſit, conabitur quiſpiam hiſce argumentis oſtendere. Ratio, & intellectus, id eſt, vis ratiocinandi, & intelligendi differunt inter ſe ſpecie; vtraq; autem facultas vis intellectiua eſt; ergo intellectus patiens non eſt ſpecie vnus. Probatur maior in primis teſtimonio Boetij lib. 5. de conſolatione, proſa 4. vbi ait, intellectum comparari ad rationem, vt æternitatem ad tempus. Quare cùm tempus, & æternitas inter ſe pluſquam ſpecie diſtinguantur; different quoque ſaltem ſpecie intellectus, & ratio. Item, quia Ariſtot. lib. 6. Ethicorum cap. 1. docet, principium, quo animus neceſſaria percipit ab eo, quo opinatur, ratiocinaturque, diſtinctum eſſe.

2. Argum.

Deinde; Intellectus ſpeculatiuus, & practicus differunt inter ſe ſpecie; dantur ergo plures intellectus ſpecie diſtincti. Probatur aſſumptum, quia diuerſa ratio obiecti variat potentiæ naturam: at obiectum intellectus ſpeculatiui eſt verum, contemplatio enim verſatur circa veritatem; obiectum autem intellectus practici eſt bonum, vel malum; quia intellectus practicus ordinat, dirigitque ad opus; & ad bonum, ſeu malum amplectendum, declinandumve. Confirmaturque huiuſce argumenti vis; quia minùs diſcrepant inter ſe obiectum intellectus Angelici, & humani, quod eſt verum intelligibile abſolute; quàm obiectum

ctam intellectus ſpeculatiui,& practici eiuſdem hominis:at intellectus humanus,& Angelicus ſpecie differunt, non ſecùs ac homo, & Angelus: ergo & intellectus practicus,& ſpeculatiuus.

3. arg. Poſtremò; Appetitus ſuperior,& inferior omnium Philoſophorum confeſſione differunt inter ſe ſpecie; ergo ratio ſuperior,& inferior;cùm vtrobique eadem concurrat diſtinctionis cauſa. Adde etiam, quòd ſynderefis, cuius fecimus mentionem ſuperiori quæſtione, non videtur eſſe habitus,vt ibi diximus. Nam Ariſtoteles lib 6. Ethic c.3. vbi recenſet habitus intellectuales, non connumerat inter eos ſynderelim. Videtur igitur ſynderelis eſſe aliqua potentia intellectiua;& quidem diſtincta ab intellectu,cùm diuidatur à D. Hieronymo ad caput 1. Ezechielis contra vim appetentem, & rationalem. Quare fatendum videtur,intellectum non eſſe vnam ſpecie potentiam,ſed plures.

ARTICVLVS II.

Intellectum patientem in homine eſſe vnum ſpecie: et argumenta in contrariam partem adducta concludere.

Aſſerendum tamen cum communi Philoſophorum ſchola,intellectum patientem hominis eſſe vnam ſpecie facultatem. Namque,vt in primo huiuſce operis libro expoſuimus,non diſtinguuntur potentiæ ſecũdum varietatem particularium cõditionum, quæ in obiecto inſunt, ſed ſecundum rationem communẽ, quam omnia ſub illo contenta per ſe ſortiuntur; quæ ratio ſi vna ſit, vna erit potentia. (Quid potẽtias diſtinguat.) At omnia,quæ ſub intellectum poſſibilem cadunt, vnam veritatis, & intelligibilitatis ſubeunt rationem, ſicuti & vnum modum immutandi potentiam, vt illic diſſeruimus; proindeque intellectus poſſibilis vna ſpecie potentia cenſenda erit.

Reſpondeamus igitur argumentis, quæ oppoſitum ſuadebant. Ad

A primum dicimus,eandẽ facultatem, & intellectum, & rationem vocari: (Reſp. ad I. arg. partis oppoſitæ.) intellectum,prout intelligibilem veritatem ſimpliciter apprehendit; rationem, quatenus ab vno ad aliud progrediendo ratiocinatur; vnde eſt,quòd Angeli, qui ſimplici intuitu res percipiunt; intelligentiæ dicuntur;homines verò,qui inquirendo à notioribus ad ignota procedũt, rationales vocantur. Ideò autem in- (Cur Angeli intelligẽtiæ, homines verò rõnales appellanẽ.)
B tellectus æternitatis ratio tempori à Boetio comparatur; quia,vt æternitas ſtabilis eſt, ita & intellectus ſuo modo, dum ſine diſcurſu rerum notionem capit: &, vt tempus in fluxu conſiſtit,ita ratio, cum ab vno ad aliud tendit. Ad locum Ariſtotelis dicendũ, nihil aliud eo doceri, quam principia,quibus neceſſaria, & probabilia cognoſcimus, & ex quibus ratiocinamur, non eoſdem habitus
C eſſe, ſed diuerſos. Itaque nihil inibi de intellectricis potentiæ diſtinctione traditur.

Ad ſecundum dicendum,ea, quæ per accidens obiecto adueniunt, nõ variare potentiam; nec enim, v. g. magnum,& paruum, quæ colorato accidunt,videndi facultatem diſtinguunt; obiectum verò intellectus practici, & ſpeculatiui accidentaria tantùm ratione diſſident: vtrumque (Ad 2. Obiecta practici,et ſpeculatiui intellectus accidentaliter tantum diſtingui.)
D enim per ſe circa veritatem intelligibilem duntaxat occupatur; licet intellectus ſpeculatiuus veritatem apprehenſam non ordinet ad opus; practicus verò ordinet,atque ita bonum, & malum ſpectet, non tamen primò, ac per ſe;ordinari autem, vel non ordinari ab intellectu, ex accidente ſe habent ad intelligibilẽ veritatẽ.Ex quo liquet,intellectũ ſpeculatiuũ, & practicum non plures,ſed
E eandem eſſe potentiam. Ad confirmationem eiuſdem argumenti negandum eſt, plus differre inter ſe intellectum humanum practicum, & ſpeculatiuum,quàm intellectum humanum,& angelicum. Namque humanus intellectus tendit in veritatem, vt habet dependentiam, & reſpectum ad phantaſiam, & ad ſenſibilia,à quibus eam haurit;angelicus

verò

verò ad veritatem, vt acceptam influxu ſuperni luminis; quę ratio non per accidens, vt de practico, & ſpeculatiuo dicebamus; ſed per ſe variat obiectum, atq; adeo ſpecificum diſcrimen inducit.

Ad 3.

Ad tertium reſpondendum eſt, appetitum inferiorem, cùm ſit potentia materialis, neceſſariò differre ſpecie à ſuperiori, id eſt, à voluntate, quæ eſt immaterialis facultas; vt ſuo loco fuit à nobis planiùs declaratum, ad rationem ſuperiorem, & inferiorem eandem intelligendi vim eſſe, vtpote quæ circa idem intellectus obiectũ, & eandem eius formalem rationem, de qua paulò ante diximus, verſetur; licet, prout alio, & alio modo conſideratur, diuerſa nomina obtineat. Vocatur enim ratio ſuperior, quatenus diuinam, & incommutabilẽ veritatem contemplatur; inferior, prout inferiora conſiderat. Vnde, quia incommutabilis veritas fortior eſt, ac purior, quam creata & per illã ad hanc percipiendam illuminamur, atq; erudimur; comparat D. Aug. rationem ſuperiorem viro, qui mulierem gubernat, ac docet; inferiorem autẽ mulieri, quæ à viro inſtituitur, & regitur. Lege D Thomam 1. par. q. 79. art. 9 & in 2. diſt. 24. q. 2. art. 2. Richardum ibidem, q. 4. circa ſecũdum principale. Ad id verò, quod in eodẽ argumẽto de ſynderesi obijciebatur, reiecta eorũ ſententia, qui putarunt, ſynderesim potentiam quandam eſſe ratione altiorem: reſpondendum eſt cum D. Tho. art. 3. quæſtionis proximè citatæ, ſynderesim re vera eſſe habitum quendam, vt diximus, intellectricis facultatis; ſicut enim ratio in ijs, quæ ad ſpeculationem pertinent, deducitur à principijs quibuſdam per ſe notis, quorum habitus intellectus vocatur, ita oportet rationem practicam ab aliquibus principijs per ſe notis proficiſci, cuiuſmodi eſt illud; Malum non eſt faciendum; & horum quidam habitus ſynderesis dicitur. Porrò autẽ, vt habitus principiorum ſpeculabilium non requirit in homine potentiam diuerſam ab intellectu, ita neq; habitus principiorum ad praxim dirigentium, qui eſt ſynderesis. Diuidit autem hanc Diuus Hieronymus contra partem rationalem, non quòd eam ab intellectu ſeiungat, ſed quia appellat intellectum partem rationalem, vt ad alia minora attendit; ſynderesim verò, vt ad maiora. Vnde ait hanc in arce animi reſidentem praui, & recti iudicium exercere Neq; obſtat, quòd Ariſtoteles lib. 6. Ethicor. cap. 3. non fecerit expreſſam mentionem ſynderesis inter alios habitus intellectuales. Non enim ibi omnes nominatim recenſuit: cùm nullius omninò habitus practici, qui circa principia verſetur, meminerit, etſi cunctos ſub nomine habitus complexus fuerit.

Ratio inferior & ſuperior ſolo nõie diſtinguũtur.

Vnde inducta ſit ea diſtinctio.

Synderesim eſſe habitum intellectus.

Synderesis praui, & recti iudicatrix.

Ceterùm D. Bonauentura in 2. diſt. 39. art. 1. quæſt. 1. & Alenſis 3. p. q. 27. membro 2. artic. 3. arbitrantur, ſynderesim non intellectui ineſſe, ſed voluntati. Quò etiam inclinat Henricus Quodlibeto 1. quæſt. 18. Poteſtq. id ex eo probari, quia proprium munus Synderesis eſt ad bonum inſtigare; cõſtat autem bonum, qua tale, non ad intellectum, ſed ad voluntatem pertinere. Amplectenda tamen eſt contraria ſententia, quam probat D. Thomæ ratio ſuperiùs adducta; ſequiturq. idem Sanctus Doctor non ſolùm 1. part. loc cit. ſed etiam in prima ſecundæ quæſt. 94. artic. 1. & ſæpe alibi. M. Albertus in ſumma de homine, tract. de ſynderesi, q. 1. & 3. alijque tam ex antiquis, quàm recentioribus nõ pauci. Idem etiam ſenſit D Hieronymus loco citato, & ad caput primum Ezechielis, vbi ſynderesim vocat ſuperiorem ſcintillam rationis; & eandem comparat aquilę, quæ ceteris auibus acutiùs videt, atque altiùs volat. Eandem quoque D. Baſilius homil. 1. in Prouerbia; & D. Auguſtinus lib. 2. de libero arbitrio c. 20. vocant naturale iudicium, quo diſcernimus bona à malis: conſtat autem, iudicium ad intellectricem vim ſpectare. Rurſusq. idem D. Auguſtinus lib 12. de Trinit. capit. 2. ait, videri ſynderesim, & rationem idem eſſe. Aduerte tamen, ab his Patribus non fuiſſe acceptam

Qui ſynderesim ineſſe voluntati cõtendant.

Potior ſẽtẽtia eam in intellectu conſtituit.

Synderesis ſcintilla rationis, & iudiciũ naturale à patribus vocatur.

Cur ſcintillam dixerit lege apud D. Th. in 2. diſt. 34. q. 3. art. 3. ad 5. & d. 39. q. 3. art. 1. & de verit. q. 16. art. 1. ad 9.

ſyn-

ſynderesim pro habitu intellectus, A ſed, vt interdum ſolet, pro ipſa intelligendi facultate, ſeu naturali lumine, quatenus oſtendit, bonum eſſe amplectendum, malum verò declinandum. Ad rationem pro contraria opinione exiſtimantium, ſynderesim pertinere ad voluntatem, reſpondendum eſt, ſynderesim non tendere ad bonum ſub ratione boni, ſed ſub ratione veri practici, quod ſub obiecto intellectus continetur. B Dicitur autem inſtigare ad bonum, & de malo conqueri, ac ſubmurmurare, propter veriſſimas, & incommutabiles regulas, quas proponit voluntati, &, ne eas violet, perpetuò admonet, coarguitque violatores, quantumlibet profligatæ ſint vitæ. Lege D. Thom. quæſt. 17. de verit. artic. 3.

Synderesis nõ tendit in bonum, niſi ſub ratione veri practici.

Cur inſtigare & cõqueri dicatur.

QVÆSTIO III.

Vtrum per intellectionem verbum producatur, an non.

ARTICVLVS I.

QVIBVS ARGVMENTIS oſtendi videatur, non produci.

1. arg. NEgatiuam controuerſiæ partẽ conabitur aliquis hiſce argumẽtis ſuadere. Primò; Si per intellectionem produceretur verbũ, intellectio eſſet vera actio: ſed non eſt, quia omnis vera actio eſt coniũcta cum motu, vt conſtat ex 3. Phyſ. Igitur per intellectionem non producitur verbum.

2. arg. Secundò; Per actiones immanentes nihil efficitur; ſed intellectio eſt actio immanens; non igitur per eam verbum gignitur. Maior probatur ex Ariſtotele lib. 6. Ethic. cap. 4. & 5. & lib. 1. Magnorum Moral. c. 35. & lib. 9. Metaph. c. 9. text. 16. id diſcriminis conſtituente inter immanentes, & tranſeuntes actiones, quòd per tranſeuntes, aliquid efficiatur, vt per calefactionem calor; per ædificationẽ domus; per immanentes verò nihil: vbi etiam addit, immanentem actionem eſſe extremum ipſius operationis; tranſeuntem verò minimè, ſiquidem domus poſterior eſt ædificatione; at ſi per intellectionem gigneretur verbum, certè id neceſſario eſſet intellectione poſterius, cùm generatio ſit quaſi via ad id, quod gignitur. Confirmaturq; rurſum huiuſce argumenti vis, quia teſte Ariſtotele 1. Ethic. cap. 1. cùm per operationem aliquid fit, opus ipſum operatione nobilius eſt. Quare, ſi per intellectionem verbum producitur, vtique id intellectione præſtantius erit, quod tamen à veritate abeſſe inde probatur, quia felicitas, vt idẽ 10. Ethic. cap. 7. & 8. ait, ſita eſt in immaterialium ſubſtantiarum contem- C plationẽ; in qua tamen conſiſtere non poſſet, ſi quis actus ea nobilior ab intellectrici vi ederetur.

Ariſt.

Tertiò: ſi intellectio ex ſua natura, vti quidam volũt, productio verbi eſſet; nulla poſſet intellectio conſtare, per quam verbum non gigneretur, ſicut, quia omnis calefactio productio eſt caloris fieri nequit, vt vlla calefactio detur, per quam non efficiatur calor; atqui multæ ſunt in- D tellectiones, per quas verbũ non gignitur; nõ ergo intellectio ex ſe productio verbi eſt; probatur aſſumptio; Primũ, quia Filius, & Spiritus Sanctus per ſuam intellectionẽ non gignũt Verbum, vti fides docet. Deinde, quia neque verbum producunt ſubſtantiæ ſeparatæ, dum ſe ipſas intelligunt; id enim ſuperuacaneum omnino foret; ſiquidem verbũ effingitur ad exhibẽdam intellectui præ- E ſentiam rei cognitæ, eiuſmodi verò ſubſtantiæ ſe ipſas proprio intellectui intimè præſentes habent. Præterea, quia multò minùs id videntur producere beati per intuitiuam diuinæ eſſentiæ cognitionem: Nam ſi in eis non datur ſpecies impreſſa, per quam Deum videant, quia nulla poteſt dari imago, quæ ad diuinitatem clarè repræſentandam idonea ſit; pa- 3. arg.

ri ra-

Digitized by Google

ri ratione neque imago expreſſa dan
da erit; præſertim cùm hæc diſtin-
ctiùs,& clariùs, quàm illa, rem ex-
primat. Adde, quòd cùm intellectio
primò terminetur ad verbum, dein-
de ad obiectum, ſequererur, viſionē
beatam non ferri primò in Deum;
quod admittendum non eſt; iam e-
nim inter beatos, & diuinam eſſen-
tiā non eſſet tanta coniunctio quan-
ta eſſe oportet in ſumma illa felici-
tate.

4. Argum. Quartò; principaliter arguitur;
Cùm verbum, & intellectio habeāt
inter ſe ordinem; ſi in intellectione
daretur verbum; aut verbū eſſe pro-
pter intellectionem, aut intellectio
propter verbum. Primum dici non
poteſt, quia ad intelligendum ſufficit
ſpecies intelligibilis. Item quia, ſi
verbum ad intellectionem promen-
dam neceſsariū foret, ſequeretur, in-
tellectum, poſtquam eſt obſignatus
ſpecie intelligibili, adhuc manere
in potentia eſſentiali ad intelligen-
dum, quod negat Philoſophus libro
ſuperiori cap. 1. text. 5. Conſecutio
probatur, quia adhuc intelligēdi fa-
cultas egeret noua quadam forma ni
mirum, verbo producto ad intelligē-
dum. Quod verò ſecundum admitti
nequeat, ex confirmatione ſecundi
argumenti ſuperiùs adducti cōſtat,
vbi oſtendimus, intellectionem eſſe
nobiliorem verbo; atque adeò non
poſſe verbū intellectionis finē eſſe.

5. Argum. Quintò; ſi per intellectionē pro-
duceretur verbum, etiam per actio-
nem ſenſuum tam internorū, quàm
externorum gigneretur aliquis ter-
minus, qui proportione verbo reſpō
deret, diceretur que notitia expreſſa
rei ſenſibilis; ſed nō ita res ſe habet:
ergo, &c. Probatur minor; quia, vt
Ariſtoteles docuit 2. huius operis c.
5. tex. 59. viſile, vt eſt in rebus, termi-
nat viſionem, intelligibile verò, non
niſi, prout eſt in intellectu. At ſi per
actum videndi efficeretur prædicta
notitia, certè res per eam viſa eſſet in
potentia videndi, non aliter ac res
intellecta in ipſo intellectu.

6. Argum. Denique; Per actionē voluntatis
nullus terminus internus produci-
A tur: ergo neq; per actionem intelle-
ctus. Probatur aſſumptum, primùm,
quia, ſi quid produceretur, id eſſet a-
mor: at amor eſt ipſe actus amandi,
non autem terminus per ipſum edi-
tus. Secundò; quia beneficio eius ter-
mini res amata eſset in amāte: quod
falſum eſt, tum, quia nec illic reſidet
per ſuam eſsentiam, vt patet, nec per
ſimilitudinem; cum ſimilitudo non
ad voluntatem pertineat, ſed ad in-
B tellectum; tum etiam, quia iā amans
non eſset in re amata, ſed potiùs res
amata in amante, cuius oppoſitum
celebre eſt apud Theologos ex D.
Dionyſio aſserente 4. c. de diuinis no
minibus, amorem facere ecſtaſim, id
eſt, ponere rem extra ſe, ſcilicet, in re
amata: & ex D. Bernardo in tract. de
præcepto, & diſpenſatione, quo lo-
co ait, animam verius eſse, vbi amat
quàm vbi habitat vel animat: iuxta
C illam Chriſti ſeruatoris noſtri ſentē
tiam apud Matth. cap. 6. Vbi eſt The-
ſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum.

ARTICVLVS II.

Explanatio quæſtionis.

PRo explicatione propoſitę diffi- Verbū mul
cultatis nonnulla prænotanda tipliciter
ſunt. Primū ſit verbum, Latinè; λόγος accipi.
D Græcè, multiplicē habere vſum, va-
rieq. à Theologis, & Philoſophis ac-
cipi, vt videre eſt apud D. Athanaſiū
in tractatu de definitionibus, D. Ba-
ſiliū in primū caput Ioannis, D. Gre
gorium Nazianzenū lib. 4. ſuę Theo-
logiæ, Euſebium Cæſarienſem lib.
contra Marcellum. D. Damaſcenū li.
1. Fidei Orthodoxæ, ca. 17. D. Augu-
ſtinum 15. de Trinitate, c. 10. & 11. &
in lib. de cognitione verę vitæ c. 14.
E D. Tho. 1. par. q. 34. art. 1. & alios. Ce- Verbū cor
teris tamē verbi notionibus in præ- poris, &
ſenti omiſſis, verbum duplex eſt, nē- cordis.
pe corporis, & cordis; ſeu vocale, &
mentale, quod D. Aug. 15. de Trinita-
te loco citato hunc in modum expli-
car. In nobis duplex eſt os, vnum
corporis, aliud cordis, vt conſtat ex Duplex os
verbis Chriſti Matth. 15. Non, quod in homi-
intrat in os, coinquinat hominē, vbi ne.
agitur

agitur de ore corporis; ſed, quod A procedit ex ore, hoc coinquinat hominem; quod intelligitur de ore cordis; & inferiùs; De corde exeunt cogitationes malæ. Sicut ergo eſt duplex os, ita & duplex loqui, atque adeò & duplex verbum; vnum vocis, aliud mentis, cùm loqui nihil aliud ſit, quàm proferre. Verbi autem appellatio magis propriè cadit in verbum mentis, quàm vocis; quia hoc catenùs verbum dicitur, quatenùs illius index eſt. B

Secundũ ſit; omnem operationem oriri ab aliqua forma, cuius interuẽtu operans in actu conſtituitur, ipſamque promit actionem.

Ad cognitionem requiritur, vt res cognita potẽtia præſens adſit.

Tertium ſit, ad quamlibet cognitionem neceſſarium eſſe, vt res cognita potentiæ cognoſcenti præſens ſit, non ſolùm vt principium ſui actus elicitiuum, ſed in eſſe quoque obiectiuo, ac terminatiuo. Id C quod patet primùm in cognitione ſenſuum externorum, quæ realem exigit præſentiam eius, quod percipit. Liquet etiam in ceteris potentijs cognoſcentibus, ſiue internæ ſentiendi facultates ſint, ſiue intellectus; nemo enim quicquam imaginatur, aut intelligit, qui in rem cognitam ſibi interiùs proponat, atque obijciat.

Cognitio aſſimilatio eſt inter rẽ cognitam, & cognoſcentem.

Quartum, omnem cognitionem D ex communi Philoſophorum ſenſu aſſimilationem quandam eſſe inter rem cognitam, & cognoſcentẽ, quod ex eo ſanè prouenit, quia cognitio oritur à ſimilitudine impreſſa, inde eſt enim, quòd per cognitionem producatur ſimilitudo expreſſa rei, idq. ſignificauit Ariſtot. hoc in lib. cap. 4. tex. 16. & capite 8. tex. 37. & 38. cum dixit, intellectum in actu (idem pronunciat de ſenſu) eſſe rem ipſam, quę E intelligitur, non enim intellectus fit ſecundum eſſe reale res ipſa, quam percipit; ſed ſecundum quandam aſſimilationem, atque expreſſionem. Huc ſpectat, quod D. Auguſtinus 14. de Trinit. capit. 17. ait, tunc, videlicet, fore perfectam Dei ſimilitudinem in mente, cùm fuerit perfecta Dei viſio, iuxta illud Secundæ Ioã. 3. A Cùm apparuerit, ſimiles ei erimus, quia videbimus eum, ſicuti eſt.

His ita conſtitutis, ex 2. hypotheſi habemus, ponendas eſſe in intellectu ſpecies intelligibiles, quæ ſint intelligẽdi principia; ex 3. & 4. dandum eſſe verbum mentis; quod hunc in modum concluditur.

Probatur, dandũ eſſe verbum mentis. Primò.

Quælibet intellectio non ſolùm requirit obiectum præſens, ſed eſt aſſimilatio quędam inter potentiam intellectricem, B & rem intellectam; hæc verò aſſimilatio conſiſtit in exprimenda, & repræſentanda re cognita, & talis expreſſio fit per verbum mentis, quod nihil eſt aliud, quàm ſpecies expreſſa rei. Igitur per quamlibet intellectionem gignitur verbum. Atque hoc potiſſimùm ducti argumento arbitramur, nullam omninò dari poſſe intellectionem, eſto, feratur in rem præſentem, & ſecundum eſſe C reale intimè coniunctam, per quam non producatur verbum; cùm intelligere ex ſuamet natura, & eſſentia nihil aliud ſit, quàm rem in ſe ipſo intelligibiliter efformare, & exprimere, quod fit per notitiam genitam, ſeu per verbum. Vnde D. Tho. 1. p. q. 47. art. 1. ait, cùm quis intelligit ex eo, quod intelligit, procedere aliquid intra ipſum, quod eſt conceptio rei intellectę idemque repetit de poten- D tia, quæſt. 9 art. 5.

2 Præſentia obiecti nihil productionẽ verbi impedit.

Deinde: quòd præſentia obiecti, quantumlibet intima ſit, non impediat, quo minùs per intellectionem verbum gignatur, ſuadetur. Namque eſſentia diuina ſummè præſens eſt intellectui Paterno, & tamen Pater eam intelligendo producit verbum: ergo ex eo capite nihil impedit verbi productionem. 3 Tertiò probatur inſtitutum hoc modo. Non magis E repugnat, dari calefactionem ſine calore, quàm intellectionem ſine verbo, ſed illud ita repugnat, vt neutiquam fieri poſſit: ergo & hoc. Probatur maior, quia, vt calor terminus eſt calefactioni intrinſecus, ita & verbum intellectioni, & vt calefactio ex ſua natura, & eſſentia eſt productio caloris, ita intellectio eſt generatio verbi.

Sunt

Nõ placẽt, qui dicũt, verbũ produci, vt in eo, tanquã in imagine conſpiciatur obiectum.

Ita D. Th. opuſc. 14. & de verit. q. 4. ar. 1. & 1. p. q. 3. ar. 8. ad 2. & 4. contra Gent. c. 15. Capr. in 1. d. 27. q. 2. Ferrar. 1. cont. Gẽt. c. 53. & li. 4. cap. 15.

Sunt qui aliam quoq; afferant rationem ponendi verbum in mente; nimirum, vt intellectus in ipſo tanquam in imagine intueatur obiectũ. Putant enim, verbum non ſolùm eſſe id, quo res per ipſum expreſſa intelligitur; ſed ipſum quoq; verbum primò terminare intellectionem; quæ videtur eſſe ſententia D. Thomæ, tum alijs in locis, tum in quęſt. de potentia q. 9. art. 5. idemq. ſentire nobiliores Thomiſtas, oſtēdit Turrianus in ſuis commentarijs de Trinitate ad art. 1. q. 27. D. Thom diſp. 5. Sed hoc placitum reijcit communis Schola Dialecticorum, aientium, neq; ſpeciem, neq; conceptum percipi à noſtro intellectu, niſi per actum reflexum. Itaque conceptum eſſe duntaxat ſignum formale, eſſeque id, quo rem obiectam percipimus, ipſum verò per ſe intellectionem directam minimè terminare.

Vt autem pateat, per quam actionem producatur verbum, haud ignorabis, Scotum in 1. ſententiarum d. 2. q. vlt. & d. 27. q. 1. & in Quodl. q. 1. arbitrari, noſtrum intellectum conſtitutum in actu primo per ſpeciem intelligibilem, duplicẽ edere actionem, quarum prior vocatur intelligere, nec eſt alicuius termini productiua: poſterior verò nuncupatur dicere, & per hãc ait produci verbum. Quod probat, quia, cùm intelligere ſit actio immanens, atque adeò per eam nihil producatur, vtique actio alia dãda erit, qua verbum gignatur, nimirum dictio.

Aliq. Thomiſtæ tres enumerãt actiones.

Quidam etiam Thomiſtarum cõſtituunt in noſtra mente tres actus: actionem intelligendi, notitiam, & verbum mentale, ita, vt per intellectionem producatur notitia, per notitiam verbum. Nobis tamen neutra harum opinionum videtur vera. Non prima, quia multiplicat res ſine neceſſitate, ponitque actionem intelligendi, per quam nõ producatur verbum, quod paulò ante refutauimus. Non ſecunda, quia ſi per notitiam intelligit conceptum, non rectè eam diſtinguit à verbo, cùm idem omninò ſit: ſi verò aliam ſignificat intellectus actionem, eo-

A dem laborat vitio, quo prior ſententia, dum ponit intellectionem ſine verbo, eam nempe, qua fingit, notitiam produci. Præterea, facit vnam actionem terminum alterius, quòd à vero abeſt. Quare ſtatuendum eſt, verbum produci per quemlibet actum intelligendi: tametſi eiuſmodi actus, prout habet ordinem ad verbum, quod per ipſum gignitur, peculiari vocabulo dictio nuncupetur.

Vna actio non eſt terminus alterius.

Verbum à D. Th. intẽtio rei intellectę & intẽtio intellecta nũcupatur.

B Porrò autem verbum diuerſis nominibus à D. Thoma ſignificatur; nunc enim dicitur intentio rei intellectæ, vt primo contra Gent. cap. 54. nũc intentio intellecta, vt 4. eiuſdem operis, cap. 11. alias conceptio intellectus, vt eodem lib. cap. 12. Quinque autem ſunt ad rationem verbi pertinentia, vt colligitur etiam ex D. Thoma de veritate, q. 4. & in 1. part. q 34. art. 1. In primis enim verbum eſt ali-

Quinq; ad rationem verbi attinere.

C quid in mente, vnde D. Auguſtinus 5. de Trinitate cap. 11. ait, per corporalia ſigna verbum, quod mente gerimus, innoteſcere. 1

Secũdò; Verbum eſt aliquid genitum ab intellectu, quaſi proles, genitum, inquam, per actionem intelligibilem qui eſt actus dicendi: Vnde illud D. Auguſt. 9. de Trinitate, cap. 8. conceptam rerum veracem notitiam tanquam verbum apud nos habemus, & dicendo intùs 2

D gignitur, nec à nobis naſcendo diſcedit. Tertiò; Verbum eſt ſimilitudo rei, & eius imago, vt teſtatur D. Auguſt. 15. de Trinit. cap. 12. Verbum, inquit, eſt ſimillimum rei notæ, de qua gignitur, & imago eius. 3

Quartò; Verbum eſt expreſſiuũ rei; ſicut enim teſte D. Auguſt. 15. de Trinit. cap. 12. verbum, quod foris ſonat, pandit verbum, quod intùs latet, ita verbum, quod intùs latet, declarat rem, cuius 4

E eſt verbi. Vbi aduertes, verbum formaliter importare duplicem relationem; alteram expreſſi, alteram ſigni; illam principaliter, hanc ſecundariò: illam ad dicens, hanc ad obiectum ſignificatum. Quintò; Non manet ceſſante actu cogitandi, vt teſtatur etiam D. Auguſt. eodem lib. cap. 11. 5

AR-

ARTICVLVS III.

Soluitur primum argumentum initio quæſtionis propoſitum, & ſtatuitur, intellectionem non eſſe qualitatem, ſed veram propriamque actionem.

Dilutio 1. Arg.

Qui arbitrãtur, intellectionem eſſe qualitatẽ.

PRo explicatione primi argumẽti eorum, quæ initio quæſtionis continentur, aduertendum, controuerſiam apud Theologos, & Philoſophos eſſe, num intellectio ſit vera actio, vel potius qualitas. Nam quòd ſit qualitas, arbitrantur Henricus Gandauenſis, Quodl. 11. q. 3. Scotus in 1. diſt. 3. q. 6. & Quodl. 13. artic. 6. eiuſq. ſectatores; Durandus in 1 diſt. 27. q. 4. Ochamus, & Gabriel q. 2. Capreolus in 2. diſt. 1. q. 2. ar. 3. ad 12. Heruæus Quodl. 2. q. 8. Aegidius de menſura Angelorum, q. 10. Ferrarienſis lib. 2. cont. Gent. cap. 9. & 82. Caietanus in commentarijs 1. part. q. 79. art. 2. Soncinnas lib. 9. Metaph. q. 21. Iauellus ibidem q. 7. quibus fauet primum illud argumentum.

Ariſtotelicum eſt, eã eſſe actionem.

Contraria tamen opinio ſtatuens, intellectionem, aliaſq. actiones immanentes non eſſe qualitates, ſed veras actiones, & Ariſtotelica, & vera eſt. Nam Ariſtoteles lib. 10. Ethic. cap. 3. docet, operationes virtutis, & felicitatem non eſſe qualitates. Cùm igitur eodem lib. capit. 7. conſtituat felicitatem in contemplatione, quæ intellectio eſt, planè ſentit, intellectionem non eſſe qualitatem. Præterea, alijs in locis numerat intellectionem inter actiones, vt hoc in lib. cap. 4. text. 4. & lib. 12. Metaphyſ. text. 13. vbi ex eo, quòd noſtra intellectio non pendeat à corpore, oſtendit, dari in nobis aliquam actionem à corpore abſolutam. Accedit communis ſenſus Interpretum, qui in categoria actionis diuidunt actionem in tranſeuntes, & immanentes, è quarum numero ſunt intellectiones omnes, & volitiones. Idem ea ratio confirmat, quia actio nihil eſt aliud, quàm actus agentis, vt agens eſt. Quod non videtur, quo pacto negari poſſit, actionibus immanen-

A tibus conuenire. Igitur ad argumentum pro contraria ſententia, conceſſa maiori, neganda eſt minor, & ad eius probationem dicendum, non omnem veram actionem eſſe coniunctam cum motu; ſiquidem illuminatio momentanea eſt vera actio, neque tamen eſt coniuncta cum motu. Itaque id ſolis actionibus ſucceſſiuis competit: ſiue eæ ſint actiones phyſicæ, vt calefactio; ſiue non, vt a-

Non oĩum verã actionem eſſe coniunctã cum motu.

B ctiones illæ, quibus habitus ſpiritales interdum à nobis per actiones continuas, & ſucceſſiuas intenduntur.

Verbũ eſſe qualitatẽ.

Quod verò attinet ad verbum, communis eſt Auctorum ſententia, ipſum eſſe propriè qualitatem, videlicet, diſpoſitionem: quia benè, vel malè ſubiectum afficit, & ex ſua natura vendicat ſibi cauſas facilis depulſionis; adeò, vt ceſſante intel-

C lectione, qua producitur, confeſtim euaneſcat, vt ad calcem ſuperioris articuli, ex D. Auguſtino aſſeruimus.

ARTICVLVS IV.

Diluuntur cetera argumenta primi articuli.

Dilut. 2. argumenti.

Lege D. Th. 1. p. q. 87. ar. 3. & Caiet. 1. p. q. 27. ar. 1.

AD ſecundum eiuſdem articuli argumentum reſpondendũ eſt,

D per actionem immanentem nihil produci ad extra, hoc eſt, nullum externum opus effici. Itemq. actionem immanentem dici vltimum operationis, tum quia non eſt gratia eius, quod per eã producitur, ſicuti actio tranſiens, ea præſertim, quæ factio dicitur, vt edificatio. Non enim intellectio eſt propter verbum, ſed è contrario verbum intellectionis gratia. Item verò, quod Ariſtoteles lib. 1.

E Ethicorum ſcripſit, opus eſſe operatione nobilius, non de omni actione, ſed de ſola tranſeunte, & de factione intelligi debet.

Dilut. 3. argum. quo ad primã eius confirmationẽ.

Ad tertium concedenda eſt maior propoſitio, neganda minor, & ad primam eius confirmationem dicendum, per intelligere diuinum eſſentiale, hoc eſt, per intellectionem diuinam, vt communem tribus perſonis,

nis,non gigni verbum; gigni tamen per intelligere notionale, quod eſt proprium Patris; & quia intelligere eſſentiale, & notionale idem re ſunt, adhuc manet, nullã dari intellectionem, per quam non producatur verbum.

Quo ad 2.

Ad ſecundam eiuſdem minoris confirmationem dicendum cum Ferrarienſi 1.cont.Gent.cap.53. & Syluestro in conflato, quæſt. 27. Angelos, cùm ſe intelligunt formare verbum, non enim verbum ideò ponitur, vt res intellectui quoquo modo præſens ſit, ſed vt intimè, atq; intelligibiliter, hoc eſt, in ipſa intellectione ſit præſens per expreſſam ſui imaginem, conceptumve; maximè, cùm actus intelligendi neceſſariò fiat ſecundùm aſſimilationem, vti diximus.

Angeli, cũ ſe intelligunt, verbum exprimunt.

Quo ad 3.

Ad tertium reſpõdemus cum Capreolo in 1.diſt.29.quæſt.2.etiam Beatos videndo Deum gignere verbum, quod item probabile cenſet Ferrarienſis 1.contra Gentes,cap.53. Non eſt enim eadem ratio in ſpecie impreſſa diuinæ eſſentiæ, & in expreſſa, quia illa tantùm poneretur.vt per eam res cognita vniretur intellectui, quam vnionem abundè per ſe exhibet diuina eſſentia; at verbum iccircò datur, quia id ipſa intellectionis natura exigit. Itaq; non probatur nobis eorum ſententia, qui putant, ideò in beatis ſpeciem impreſſam diuinæ eſſentiæ non dari, quòd nulla imago poſſit diuinum eſſe aptè repræſentare. Nam quamuis ipſum nulla imago infinitè & ex æquo referat, aliqua tamen eſſe poteſt, reque ipſa datur, à qua limitatè & prout ab intellectu creato cerni poteſt, repræſentetur, quod eſt verbum mentis. Nec inde ſequitur, Beatos non ferri in Deum immediatè immediatione obiecti: ſiquidem intellectio non terminatur ad verbum, vt ad rem cognitam.

Quæ ratio ſuadeat,dã dum eſſe verbũ expreſſum diuinæ eſſentiæ.

Beati exprimẽtes verbũ in Deũ ferũtur immediatè.

Dilut.4.argum.

Ad quartum argumentum reſpondendum eſt, verbum eſſe propter intellectionem; non quaſi ad eam requiratur, vti principium effectiuum; ad id namque ſat eſt intellectus & ſpecies; ſed quia non poteſt quicquam ſub intellectionem cadere, A quin expreſſa eius imago ab intelligente formetur. Neque propterea exiſtimandum eſt, intellectum informatum ſpecie intelligibili manere adhuc in potentia eſſentiali ad intelligendum; quãdoquidem verbum non eſt forma antecedens actum intelligendi, ſed vbi primum intellectus ſpeciem re obtinet, confeſtim elicere ab ea poteſt intellectionem, qua verbum gignitur: nec ad eam eſt B in potentia eſſentiali, ſed accidentaria duntaxat.

Dilut.5.argum.

Ad quintum, Diuus Thomas 1.p. quæſt.85.artic.2.ad 3.& Quodlib.3. artic 9. ad 2. concedit, in actionibus ſenſuum internorum dari aliquid proportionale verbo, per actiones verò ſenſuũ externorum nihil produci; idemque aſſerit Capreolus in 1. diſt.27.quæſt.2. Heruæus tractatu de Verbo, quæſt.2.art.1.& 2. Nos tamen C maiorem propoſitionem abſolutè concedimus; eſt enim commune omni cognitioni tàm intellectus, quàm ſenſus, ſiue internus, ſiue externus ſit, effici per aſſimilationem & expreſſionem rei cognitæ. Neganda eſt ergo minor; & ad eius confirmationem dicendum, mentem Ariſtotelis eo loco eſſe, externum ſenſum ferri in obiectum, prout à parte rei præſens eſt; intellectum verò, D quatenus in ipſo ſecũdùm notitiam expreſſam continetur, non quaſi res hoc etiam poſteriori modo non ſit in ſenſu externo, ſed quia is requirit inſuper externam præſentiam rei, quæ ſub eius notionem cadit, quam tamen intellectus non poſcit; quandoquidem tàm præſentia, quàm abſentia intelligimus.

Omnẽ cognitionẽ, tam intellectus,quã ſenſus effici per expreſſionẽ.

Dilut.6.argumenti.

Ad ſextum reſpondemus cum D. Thoma 1.par.quæſt.37.articulo pri- E mo, & Caietano eodem loco Ferrarienſi 4. contra Gent. capit. 19. Capreolo in 1.diſtinct.10.quæſt.1.articulo primo, quemadmodum per intellectionem gignitur verbum, in quo eſt obiectiuè res intellecta, vt in ſua imagine; ita per actum amandi effici in amante impreſſionem quandam obiecti amati, ſecundùm quam res, quæ amatur, dicitur ſuo modo eſſe

eſſe in amante, qui terminus, quia proprio caret nomine, vocari conſueuit amor, impulſus, affectio, ſiue inclinatio in rem amatam. Ergo ad id, quod in contrariam partem attulimus, dicendum eſt, terminum illum per amandi actionem productum, amorem quoque dici, quanquam laxiori ſignificatu; ac ratione huiuſce termini rem amatam eſſe in amante ſecundùm conuenientiam, & proportionem. Quod non obſtat, quo minùs ſimul res amans ſit in amata, quatenus ad eam impellitur, ac trahitur.

Quo pacto res ſit amata in amante, & amant viciſſim in re amata.

QVAESTIO IV.

Quo pacto inter ſe differant ſpecies intelligibilis, intellectio, verbum, & obiectum.

ARTICVLVS I.

Intellectionem diſtingui re ipſa ab ſpecie intelligibili.

QVoniam, cùm intellectus rem quampiam intelligit, quattuor potiſſimùm conſideranda occurrunt; nimirum, ſpecies intelligibilis, intellectio, verbum, & res intellecta: expendendum nobis hoc loco erit, quonam modo hæc inter ſe conueniant, & diſſideant. Ac primùm, quòd attinet ad ſpeciem intelligibilem, & intellectionem, Aegidius Quodlib. 3. quæſt. 12. & 13. Aureolus apud Capreolum in 1. diſtin. 35. quæſt. 1. Niphus lib. 5. de Intellectu, cap. 9. & alij, quorum meminit Scotus in 1. diſt. 3. q. 7. putant, ſpeciem & actum intelligendi idem eſſe. Quod hiſce rationibus videtur concludi: Species ponitur in intellectu ad exhibendum illi obiectum præſens ſecundùm eſſe intelligibile; ſed hoc

Quib. placeat vnitas ſpeciei, & intellectionis.

1. Ratio.

A præſtat intellectio; ergo intellectio eſt ſpecies. Secundò, vbi eſt eadem ratio obiecti, ibi eſt idem eſſe; ſed ſpecies & intellectio tendunt in obiectum ſub eadem formali ratione; habent ergo idem eſſe, atque adeò non ſunt duæ res.

2. Ratio.

Ad eandem opinionem accedit Gotfredus Quodlib. 4. vbi comprobare nititur, nihil eſſe aliud intelligere, quam recipi in intellectu ſpeciem; B atque adeò ſpeciem intelligibilem; vt receptam, eſſe ipſum intelligendi actum. Id verò hunc in modum probat; Ita ſe habet intelligi ad intelligibile, vt intelligere ad intelligentem: ſed intelligi reſpectu obiecti intelligibilis ſignificatur, vt paſſio; & tamen re vera actio eſt, quia intelligibile nihil patitur, dum intelligitur, ſed potiùs agit in intellectum; ergo intelligere in in- C telligente, erit recipere, ac pati, eſto actiuè ſignificetur.

Gotfred. intelligendi actu in ſpeciei receptione cõſtituit.

1. Motiuũ eius.

Item; intellectio eſt id, quo intellectus formaliter intelligens vocatur; ſed hoc non obtinet ex eo, quòd intellectionem edat; alioqui efficiens candorem diceretur candidum; habet igitur ex eo tantùm, quòd intellectionem recipiat; ſicque intellectio eſt paſſio, non actio ab intellectu edita. Accedit ad huius D rei confirmationem illud Ariſtotelis, cap. 4. huius lib. tex. 2. Intelligere eſt quoddam pati.

2. Motiuũ.

Sit tamen noſtra concluſio, intellectionem realiter differre ab ſpecie intelligibili. Hæc eſt D. Thomæ, quæſtio. 8. de Potentia Dei, artic. 1. Scoti in 1. diſt. 3. quæſt. 6 Capreoli in 1. diſtin. 35. quæſt. 1. Apollinaris lib. 3. de Anima, quæſt. 5. & aliorũ. Probatur: primùm, quia nul- E la cauſa efficiens eſt idem re cum ſua actione; ſpecies verò eſt cauſa efficiens, etſi non integra, partialis tamen intellectionis. Secundò; quia ſi ſpecies & intellectio forent eadem res, non poſſet diuina virtute & ſpecies ſine intellectione, & intellectio ſine ſpecie conſeruari, quod tamen falſum eſſe inde conſtat; quia, ceſſante actu intelligendi, manet ſpecies,

1. Aſſert.

& ſublata ſpecie, poteſt Deus cum intellectu actum intelligendi producere, cùm omnis cauſalitas cauſæ efficientis diuina virtute ſuppleri queat.

Ad 1. arg. partis oppoſitæ.

Argumenta verò, quæ huic concluſioni aduerſabantur, hanc habent explicationem. Ad primum dicendum, ſpeciem poni in intellectu, vt faciat rem præſentem in habitu, & vt ſit principium eliciens intellectionem: quorum neutrum præſtat intellectio formaliter ſpectata; quãquam ſit idem re cum verbo, per quod res cognita exprimitur, atque in eſſe obiectiuo & intelligibili fit actu præſens intellectui.

Ad 2. arg.

Ad ſecundum; etſi ſpecies & intellectio tendant in idem materiale obiectum; quia vna eademque res eſt, quam ſpecies repræſentat, & quam intellectio percipit: non tamen in eam tendere ſub eadem ratione formali; quia ſpecies fertur in eam, vt habitualiter cognitam, intellectio vt in actu cognitam. Si autem petas, quo pacto ſpecies & verbum inter ſe diſtinguantur; quandoquidem vtrumque tendit in rem, vt repræſentatam. Reſpondemus ſimiliter, ſpeciem tendere in rem, vt cognitam ac repræſentatam habitu; verbum autem in rem, vt actu expreſſam. quæ rationes diuerſæ ſunt, ſufficiuntque ad vtriuſque eſſentiale diſcrimen arguendum.

Ad 1. motiuum ſententia Gotfred.

Rationes autem Gotfredi ſic dilues: Ad primam negabis, eodem modo ſe habere intelligi ad intelligibile, quo intelligere ad intelligentem. Namque intelligi importat denominationem extrinſecam reſpectu intelligibilis; intelligere verò ſignificat actionem intellectui inhærentem; quæ tamen actio in eodẽ intellectu inſidet, atque, vt ab eo egreditur, actio vocatur; vt recipitur, paſſio. Itaq; licèt is, qui intelligit, dũ intellectionem recipit, patiatur; ipſum tamen intelligere, non eſt pati, ſed agere.

Ad 2.

Ad ſecundam; conceſſa maiori propoſitione, ad minorem dicitur, intellectum non ob id tantùm intelligentem appellari; quòd A intellectionem producat, ſed quòd eã ſimul producat, & recipiat, quod actionum immanentium proprium eſt.

Enodatur locus Ariſtotelis.

Cùm verò Ariſtoteles ſcripſit, intelligere eſſe quoddam pati, nihil aliud voluit, quàm intellectum, dum intellectionem recipit, pati, vt paulò antè diximus, vel intellectum, antequam intelligat pati, recipiendo ſpeciem ab obiecto. Nec enim probanda eſt eorum ſententia, qui inB tellectionem à ſolo obiecto effici arbitrantur, nec quicquam aliud præſtare intellectum, quàm intelligendi actum ſuſtinere, aduerſus quos iam ſuprà diſſeruimus.

ARTICVLVS II.

Verbum, & intellectionem idem re eſſe: non tamen idem ratione: vtrumque tamen ab obiecto realiter diſtingui.

C

2. Aſſert.

Secunda concluſio in hac controuerſia ſit, verbum non diſſidere re ipſa ab intellectione. Ita ſentit Henr. Gand. Quodl. 1. q. 2. Dur. in 1. d. 27. q. 2. Ochamus, & Gabr. q. 2. Lichetus, Bargius, & Maironius, ead. diſt. Paludanus ibidem, q. 4. Albertus art. 7. D. Bonau. q. 1. & 4. Richardus in 2. princ. q. 1. Alenſis 1. p. q. 62. D mem. 1. art. 1. & alij. Quibus aduerſatur Capreolus in 1. d. 27. q. 2. Caiet. 1. par. q. 27. ar. 1. Ferrar. 4. cont. Gent. c. 53. & alij è Recentioribus Theologis: ſuadetur tamen noſtra concluſio quia ita ſe habet quælibet actio, ſiue phyſica ſit, ſiue non ad terminum per eam productum, vt ſe habet motus ad eundem: at, vt in Phyſicis oſtẽdimus, motus eſt idem re cum ſuo termino; ergo & intellectio cum E verbo, quod eſt illius terminus. Nec ſatisfacit Ferrarienſis loco citato, aiens, motum eſſe actum imperfecti, id eſt, rei exiſtentis in potentia, ideoque eſſe idem cum termino; quia idem eſt id, quod priùs eſt in potentia, & poſtea in actu: intellectionem verò eſſe actum perfecti. Quare, licèt motus ſit idem cum termino, nihilominus intellectionem ab eo diſtingui.

Lib. 3. c. 2. q. 3. art. 2.

ſtingui. Non, inquam, ſatisfacit, quia, vtcumque ſe habeat actio; ſiue ſit actus imperfecti, ſiue non; nihil eſt aliud, quàm res ipſa in fieri (liceat enim ita loqui) proindeque non diſtinguitur re a ſuo termino, præſertim, cùm nulla neceſſitas cogat, huiuſmodi realitates multiplicare. Porrò ob hanc, quam diximus, identitatem realem intellectionis cum ſuo termino; effectum eſt, vt S. Patres nonnunquam verbum intellectionẽ appellent, vt D. Damaſcenus lib. 1. Fidei orth cap. 18. D. Auguſt. 9. & 15. de Trinit. vtrobique, cap. 10. & de Cognitione veræ vitæ, cap. 16. & D. Anſelm. in Monologio, cap. 31. D. Irenæus lib 2. aduerſus hær. cap. 47. Obijciunt tamen Aduerſarij, omnem effectum diſtingui re à ſua cauſa: ergo & verbum ab intellectione, quæ illius cauſa eſt. Sed negandum, intellectionem eſſe cauſam verbi; non enim eſt illius cauſa, ſed productio, & quaſi via, qua intellectus verbum exprimit.

Verbum ſæpe intellectio appellatur.

Obiectio.

Diſlutio.

3. Aſſert. Tertia concluſio ſit; verbum non eſſe formaliter intellectionem. Hæc eſt contra Dur. citatum. Patet autem ex eo, quia verbum eſt terminus intellectionis: omnis verò actio diſtinguitur, ſaltem formaliter à ſuo termino, vt citato loco Phyſ. oſtendimus. Secundò; quia verbum, teſte D. Auguſt. lib. 15. de Trinit ca. 12. eſt imago expreſſa ab intellectu, eſtque formalis ſimilitudo rei cognitæ; intellectio verò, qua intellectio, non eſt ſimilitudo.

4. Aſſert. Quarta concluſio ſit; verbum diſtingui realiter ab obiecto. Hæc eſt contra Aureolum in 1. d. 27. Probatur tamen, quia, vt docet Diuus Auguſtinus 15. de Trinit cap. 10. 11. 14. & 15. verbum mentale ex ſua natura eſt intra mentem: at res cognita eſt extrinſeca intellectui. Item; quia verbum producitur per intellectionem, obiectum verò minimè; vt luce clarius eſt. Ex dictis collige, intellectionem diſtingui re ab obiecto; nam ſi intellectio & obiectum eſſent idem; eſſent quoque idem obiectum & verbum; cùm verbum & intellectio idem re ſint. Illud tamen concedendum eſt, ſi ſumatur non ſolùm obiectum cognitum, de quo eſt noſtra concluſio; ſed præciſè, qua cognitum & expreſſum per cogitationem, & verbum: tunc obiectum nihil aliud eſſe re ipſa, quàm intellectionem & verbum: Nec huius oppoſitum oſtendunt proximè adductæ rationes, vt planum eſt.

Quomodo obiectũ poſſit eſſe idem cum verbo, & intellectione.

QVAESTIO V.

Habeamusne proprios rerum ſingularium conceptus.

ARTICVLVS I.

Negatiuæ partis argumenta.

AD intelligentiam propoſitæ controuerſiæ, aduerte, duplicem eſſe rei ſingularis conceptum; alterum illi proprium, & adæquatum, vt, cùm Socrates per ſe ſeorſim apprehenditur; alterum communem, vt, cùm percipitur vniuerſale, ſub quo ſingulare ipſum continetur, vt homo, ſub quo eſt Socrates. Præſens quæſtio de conceptu ſecundùm priorem ſenſum intelligi debet, nec verò de quibuſuis ſingularibus, ſed de ſenſibilibus tantummodò: Nam quòd ſingularia materiæ expertia, ſiue intelligibilia proprio conceptu à nobis percipiantur, non eſt ambigendum, cùm intellectus efformet propriam notionem, tam ſuorum, quàm voluntatis actuum: alioqui nemo vitioſas, aut honeſtas actiones à ſe interiùs elicitas propriè diſtincteve cognoſceret, quod nemo dixerit. Sunt ergo, qui negatiuam partem quæſtionis defendant, quam hiſce ferè argumentis aſtruere nituntur: Si haberemus proprium conceptum rerum ſingularium; fruſtrà poneretur intellectus agens; ſed hoc repugnat Peripateticæ doctrinæ; ergo & illud. Probatur maior, quia ideò in-

Cõceptus rei ſingularis aut eſt proprius, aut cõmunis.

De ꝓprio quæſtio excitat, quo ad ſingularia ſenſibilia.

Non dari conceptus ſingulariũ ſenſibiliũ probat 1.

tellectus agens ponitur, vt abſtrahat A naturam à differentijs indiuiduantibus, & vt res (ſicuti ait Commentator) de ordine ſingularium materialium, ac ſenſibilium ad ordinem vniuerſalium immaterialium, atque intelligibilium transferat; ſi autem ſingularia proprio conceptu a nobis intelligerentur, fictitia eſſet eiuſmodi abſtractio, ſimiliterque fictitia opera intellectus agentis, cuius præſtantia & efficacitas ob id muneris tantoperè commendatur.

2 Secundò; Senſus cognoſcit propriè ac diſtinctè ſingularia: ergo, ſi intellectus eadem percipit, duplex ſequetur incommodum: primum quod altera ex hiſce notionibus erit ſuperflua. Secundum; quòd obiecta intellectus & ſenſus non erunt inter ſe diſtincta; ſiquidem obiectum ſenſus etiam ſub intellectum cadet.

3 Tertiò; Nulla potentia fertur niſi in cognatum, ſibique in proportione reſpondens obiectum; ſed inter ſingularia in materiæ fæcem demerſa, & inter intellectum nulla exiſtit cognatio, aut proportio; cùm intellectus ſit omninò expers materiæ. Non poſſunt igitur ſingularia ſenſibilia ab intellectu noſtro per ſe concipi.

Auctores propoſitæ q.tionis.

Denique, quòd ita ſenſerit Ariſtoteles, probatur, quia libro 1. Phyſicorum, capite 5. text. 49. aſſerit, intellectum eſſe vniuerſalium, ſenſum verò ſingularium. Plura ad hanc partem ſtabiliendam argumenta habes apud Capreolum in lib. 1. Sent. diſtinct. 35. quæſt. 2. concluſ. 4. aliosq. eius opinionis aſſertores, è quorum numero ſunt Philoponus, & Alexander hoc loco. Themiſtius capite 20. Auerroes Comment. 9. Aegidius Quodlibet. 1. quæſt 9. Caietanus prima parte, quæſt 86. art. 1. Mirandulanus libro 23. de Euerſione ſingularis certaminis, à ſectione 4. vſque ad librum 33. Aureolus in lib. 1. diſtinct. 35. quæſtio. 4. art. 1.

ARTICVLVS II.

Affirmatiuam controuerſiæ partem veram eſſe.

Argen. in 4. d. 30. ar. 3. q. 1. Iand. hoc lib. q. 11. Apoll. 12. Palud. c. 4. q. 5. eiuſdem lib. Ferrar. q. 13.

COntraria tamen ſententia aientium, ſingularia ſenſibilia proprio ac peculiari conceptu à nobis intelligi omninò vera eſt. Eam ſequitur Scotus in 4. diſt. 45. quæſt. 3. B Gregorius in 1. diſt. 3. quæſt. 1. art. 1. concluſ. 3. Durandus in 2. diſtin. 3. quæſt. 7. Richardus in 2. diſtin. 24. q. 4. circa 3. princ. Burlæus 1. Phyſic. & alij. Comprobatur primò: Si ſingularia ſenſibilia non poſſent per ſe, ac proprio conceptu à nobis cognoſci, vel ideò non poſſent, quia ſingularia ſunt, vel quia ſenſibilia. Non quia ſingularia; alioqui nullum ſingulare etiam intelligibile, & C immateriale caderet per ſe in noſtrum intellectum; imo neque in Diuinum. Non quia materialia, alioqui neque naturæ communes materia præditæ per ſe intelligerentur; ergo, &c. Huic argumento occurrunt aduerſariæ partis defenſores, intellectionem propriam eiuſmodi ſingularium repugnare noſtro intellectui, non quia ſingularia ſunt, aut quia materialia abſolutè, vt pro- D bat argumentum: ſed quia ſingularia materialia; quia oporter rem, per ſe cognitam ab intellectu, abſtractam eſſe à materia indiuidua. Hæc tamen reſponſio nunquam ſatisfacit, quia nullam idoneam affert rationem, cur magis materia ſingularis, quam communis cognitionem intellectricem impediat.

1. Argum.

Occurſus Aduerſariorum.

Deducitur.

Secundò, Noſter intellectus ponit diſcrimen, & conuenientiam inter E ſingulare, & vniuerſale per proprias & peculiares eorum rationes, vt, cùm iudicat, latiùs patere hominem, quàm Socratem, & Socratem eſſe idē cum homine: igitur noſter intellectus vtrumque, & vniuerſale, & ſingulare propriè ac diſtinctè percipit. Huic argumento obuiam eunt Aduerſarij, aientes, non opus eſſe, vt, qui de conuenientia, vel diſcrimine

2. Argum.

Reſpondent Aduerſarij.

inter

inter duas res iudicat, eadem facultate vtramque dignoſcat, ſatiſque eſſe percipi ab eodem homine, licèt duabus potentijs, idque in re propoſita accidere. Nam ſingulare, inquiunt, per vim cogitatricem; vniuerſale per intellectricem à nobis cognoſcitur. Verùm hanc reſponſionem ea ratio confutat, quia, cùm actus ille iudicandi vnus ſimplexq. ſit, neceſſariò ad vnam eandemque potentiam pertinebit; atqui non pertinet ad cogitatiuam, tum, quia non decet facultatem inferiorem iudicare de obiecto ſuperioris; tum, quia nulla potentia organo corporeo affixa in rem vniuerſalem tendit; ſpectat ergo eiuſmodi actus ad intellectum. Quare ne is de re ſibi ignota iudicet, tã vniuerſale, quàm ſingulare per ſe cognoſcet. Corroboraturque huiuſce rationis vis auctoritate Ariſtotelis hoc in libro, cap. 2. tex. 145. & 146. vbi ex eo probat, dandam eſſe facultatem vnam ſenſitiuam, (id eſt, ſenſum communem) quæ omnia externa ſenſibilia per ſe dignoſcat, quia experimur, nos diſcrimen ponere inter obiecta externorum ſenſuum; at ſi ad hoc iudicium, diſcrimenque conſtituendum non opus eſſet res, de quibus iudicium fertur, in eandem cadere potentiam, non rectè aſſeruiſſet Ariſtoteles, oportere omnia externa ſenſibilia ab eadem illa facultate dignoſci.

Confutantur.

Iudiciũ de re ſingulari, & vniuerſali ad eundẽ ſpectat intellectum.

3. Argum. Item; Intellectus ex multis propoſitionibus ſingularibus colligit vniuerſalem; ergo percipit ſingularia, alioqui infertur conſequens ex antecedente ſibi ignoto, quod ridiculũ eſt. Nec ſatisfaciet, qui dixerit, ſat eſſe, percipi ab eo antecedens confuſè, quia admodum confuſa, ac penè cæca eſſet ea ratio colligendi; cùm tamen communia ſcientiarum principia eo pacto colligi ſoleant, vt lib. 2. Poſter. cap. vlt. & 1. Metaphyſ. cap. 1. Ariſtoteles teſtatur.

4. Argum. Deinde; voluntas compeſcit actũ potentiæ cogitatricis, idque non niſi præeunte cognitione intellectus, cuius eſt voluntati rem appetẽdam, aut declinandam proponere; igitur intellectus cognoſcit actum potentiæ cogitatricis, qui ſingulare quoddam eſt in materia inſidens; corroboraturq. argumentum ex eo, quia reflexio illa, quam in nobis circa huiuſcemodi internorum ſenſuum functiones experimur, non poteſt ſenſibus ipſis attribui, ſed alicui nobiliori potentiæ, id eſt, intellectui, vt docuit Ariſtoteles libro primo huius operis, capite tertio, text. 46. Item; quia errores, qui in ſenſu, ſiue externo, ſiue interno accidunt, conſueuit intellectus corrigere, quod non faceret, niſi & ipſam actionem ſenſuum, & rem ſingularem, circa quam ipſi hallucinantur, cognoſceret.

Intellect. cognoſcit actum potentiæ cogitatricis.

5. Argum. Præterea; Quidquid poteſt virtus inferior, poteſt ſuperior: ergo, quidquid cognoſcit phantaſia, quæ eſt inferior intellectu, cognoſcet intellectus, ſed phantaſia percipit ſingularia per propriam notitiam; ergo & intellectus. Reſpondent, id, quod poteſt vis inferior, poſſe etiam ſuperiorem, non tamen eodem modo, ſed nobiliori: ſicque intellectum cognoſcere ſingularia in communi, id eſt, quo ad naturam ſpeciei, non quo ad ſingularitatem. Nihil reſpondent; non enim, qui cognoſcit Socratem confuſè, perfectiorem habet eius notitiam, quàm qui eum diſtinctè cognoſcit; at ſi intellectus non percipit ſingularia, niſi quo ad communem eorum naturam, ſeu quatenus percipit vniuerſalia, ſub quibus illa continentur, certè non niſi confuſè, & implicitè ſingularia intelligit.

Occurrũt Aduerſarij: ſed reprimũtur.

Vltimum arg. Poſtremò idem ſtabilitur, quia conſultatio, & artis prudentiæque actiones pertinent ad intellectum; hę verò circa ſingularia verſantur, vt docet Ariſtoteles lib. 3. Ethicorum, cap. 3. Nec dubium, quin frequenter eiuſmodi ſingularia è ſenſibilibus ſint. Quare nullo pacto videtur negandum, ſingularia ſenſibilia proprio, ac peculiari conceptu à noſtro intellectu percipi. Vtrũ verò hic cõceptus ſit reflexus, an nõ, & quo pacto à ſpe-

à ſpecie intelligibili rei communis elicıatur, iam alibi in hoc libro expoſuimus.

ARTICVLVS III.

Dilutio argumentorum, quæ pro negatiua parte quæſtionis adducta fuere.

Ad 1. arg. AD primum igitur argumentum eorum, quæ pro altera quæſtionis parte articulo primo adducta ſunt, neganda eſt maior propoſitio; & ad eius probationem dicendum, intellectum agentem non ideò poni, vt abſtrahat naturam à differentijs indiuiduis, hoc eſt, eam ponat in ſtatu, in quo non niſi abſque ijs differentijs intelligi poſſit, quicquid Auerroes, alijque nonnulli ſenſerint; ſed vt à ſingularium rerum phãtaſmatibus eliciat ſpecies intelligibiles, ſine quibus res percipi ab intellectu non poſſunt.

Ad 2. arg. Ad ſecundum; etſi intellectus ſingularia percipiat, non proinde eam notitiam fore ſuperfluam; quemadmodum neque ſuperuacanea eſt cognitio, qua ſenſus communis omnia externorum ſenſuum obiecta cognoſcit, ac dijudicat. Quin verò imperfecta eſſet intelligendi vis, niſi in eam talis notitia caderet, quia perfectio ordoque naturæ exigit, vt in potentijs ſubordinatis, quidquid inferior poteſt, poſſit quoque ſuperior. Neque hinc ſequitur, intellectus, & ſenſus obiecta confundi. Primùm; quia intellectus tàm ſingularia, quam vniuerſalia percipit; ſenſus verò ſingularia duntaxat. Secundò; quia ipſa etiam ſingularia aliam formalem rationem ſortiuntur, dum in intellectum; aliam, dum in ſenſum recidunt; ad illum enim ſub ratione intelligibilitatis, ad hunc ſub ratione ſenſibilitatis pertinent.

Imperfecta eſſet vis intelligẽdi, ſi ſingularium rerum cõceptus nõ formaret.

Ad 3. arg. Ad tertium; cognitionem, quæ in obiecto requiritur, comparatione potentiæ non eſſe naturæ ſimilitudinem: alioqui nullum ſenſibile à Deo, vel ab Angelo perciperetur; ſed eſſe conuenientiam, ſiue aptitudinem, vt in potentiam cadat, & cõmenſurationem, ſecundùm quam eius vim non excedit. Ad locum Ariſtotelis ex primo Phyſicorum dicendum, mentem Philoſophi eſſe, intellectum eo differre à ſenſu, quòd hic ſola ſingularia, ille etiam vniuerſalia dignoſcat.

Quę ſimilitudo requiratur inter potẽtiã cognoſcẽtẽ, & rem cognitam.

QVAESTIO VI.

Poſſitne intellectus noſter plura ſimul intelligere, an non.

ARTICVLVS I.

Qui negatiuam partem ſecuti ſint, & quibus eam argumentis probarint.

DIuus Thomas tum alibi, tum 1.p.q.85.artic.4. & Caietanus ibid. Ferrarienſis hoc in libro, quæſt.14. & libro 1. contra Gentiles, cap.55. Capreolus in 2. diſt.3. quæſt.2. Heruæus Quodlib.7 q.16. Sylueſter in conflato 1. part. q. 12. artic.10. & ante hos Alenſis 4. part. q.98. memb 2. Alber. Magn. in 3. diſtinct 30. artic 4. Durandus in Prologo ſent. quæſt.1. art.1. num.24. ad negatiuam propoſitæ quęſtionis partem deflexere; præmittunt verò ad illius explicationem aliquot hypotheſes. Prima eſt; Formas tripliciter ad ſubiectum comparari, vno modo poteſtate tantùm, quo pacto non repugnet, eas ſimul eſſe, quia potentia eſt contrariorum. Secundò, quo ad actum imperfectum, ſicque reperiri etiam ſimul poſſunt. Nam, exempli gratia, interim, dum ſubiectum albeſcit, ineſt ei tum candor, tum aliquid de contrario colore. Tertiò: ſecundùm actum perfectum, vt, cùm candor totam iam ſuam obtinuit perfectionem; quo modo duæ formæ vnius generis ſimul cohærere neutiquam poſſunt, alioqui oporteret eandem potentiam

1. Suppoſ.

ad

ad diuerſos actus abſolutè perfectos ſimul terminari, quod tamẽ eſt impoſſibile, quàm vnam lineam diuerſis punctis verſus eandem partem definiri.

2. Suppoſ. Secunda hypotheſis eſt; omnes formas intelligibiles vno genere cõtineri, quia quantumlibet res, in quas feruntur, in ſe diuerſorum generum eſſe queant, eandem tamen potẽtiam intellectricem reſpiciunt. Quo fit, vt omnes tàm poteſtate quàm ſecundum actum imperfectũ, qui medius eſt inter potentiam & perfectum actum, ſimul reperiri poſſint; & hoc quidem modo ſe habent ſpecies intelligibiles, dum ijs non vtimur, vti tamen poſſumus: ſunt enim tunc quaſi ſopitæ; at, cùm iam per eas actu intelligimus, exactum perfectumque naturæ ſuæ modum obtinent.

3. Suppoſ. Tertia eſt; Ea, quæ plura ſunt, bifaria ſpectari, vel vt plura, vel vt ſubeunt rationem vnius; verbi cauſa, partes continui, ſi vnaquæque per ſe ſumatur, plura ſunt, at, vt inſunt in continuo, quod ex ijs coaleſcit, quaſi vnum quid habentur.

4. Suppoſ. Quarta eſt; Cùm vnumquodque fit à nobis actu intelligibile, dum ſimilitudinem ſuam in mente habet, quæcunque per vnam ſpeciem intelligi poſſunt, ſumi vt vnum intelligibile; quæ per multas, vt plura. Nam cùm quælibet ſpecies vnam aliquam naturam primò exprimat, quæcunque per vnam ſpeciem cognoſcuntur, ſpectantur, vt in illa natura per ſpeciem repræſentata conueniunt; proindeque in vna ratione intelligibilis conſentiunt. Quæ verò pluribus cognoſcuntur ſpeciebus, quia eiuſmodi ſpecies non ea repræſentant, vt communem aliquã rationem habentia; non vt vnum quoddam intelligibile, ſed vt multa percipiuntur.

Plura, vt plura, non poſſũt intelligi, ſed vt vnum quidpiam ſunt; ex ſententia D. Thom. His ita conſtitutis, propoſitę quæſtioni hunc in modum reſpondent; Plura, vt plura, non poſſunt à nobis intelligi, vt verò vnum quidpiam ſunt, poſſunt. Quod ita ſuadent; Plura, vt plura, non niſi per multas ſpecies repræſentantur, ſed quæ ita ſe habent, non poſſunt à noſtro intellectu ſimul concipi; ergo plura, vt plura, nequeunt ſimul à nobis intelligi.

1. Ratio. Maior conſtat ex quarta hypotheſi, minor probatur ex prima & ſecunda, quia multæ formæ eiuſdem generis nequeunt ſecundùm actum abſolutum ac perfectum ſimul eſſe; at plures ſpecies intelligibiles cognitionem elicientes ſunt in actu perfecto, & completo; non igitur ſimul dari queunt, atque ita impoſſibile eſt plura, vt plura, à nobis cognoſci. Stabiliturque argumentum ex eo, quia, vt corpus figuris delineatur, & deſcribitur, ſic intellectus ſpeciebus actum perfectum habentibus, vt Algazellus rectè dixit. Quare ſicut idem corpus diuerſis figuris ſimul conſignari non poteſt, ita nec intellectus multis ſpeciebus ad notitiam actu concurrentibus.

2. Ratio. Rurſus probatur eadem aſſertio; quia ad intellectionem requiritur mentis intentio, vt D. Auguſtinus ait; intentio verò cùm ſit motus quidam, vel quaſi motus, in plures terminos ſimul tendere nequit; tenderet autem ſi mens multa, vt multa, ſimul intelligeret.

3. Ratio. Denique huic ſententiæ adſtipulantur verba illa Philoſophi lib. 2. Topic. cap. 4. Contingit vnum intelligere, ſcire verò plura.

4. Ratio. Quòd verò multa, non vt multa ſunt, ſed vt vnam ſubeunt rationem, ſicuti in ſecunda hypotheſi explicatum eſt, ſimul concipere valeamus, (quæ erat altera aſſertionis pars) ſuadent ex eo, quia per vnam ſpeciem repræſentari poſſunt multa, vt vnum; quæ autem per vnam ſpeciem repræſentantur, nihil obſtat, quo minùs in humanam cognitionem pariter veniant.

ARTICVLVS II.

Poſſe plura, vt plura, ſimul intelligi.

NOſtra tamen aſſertio eſt, humanum intellectum poſſe plura ſimul, vt plura ſunt, intelligere. Hanc tuetur Scotus in primo, diſtinct. 3. quæſt. 6. Gregorius in primo, diſtin. 1. quæſt. 1. artic. 3. Lichetus diſtinct. 3. quæſt. 1. Marſilius diſtinct. 3. quæſt. 11. Gabriel diſtinct. 1. quæſt. 1. concluſ. 6. Ochamus in ſecundo, diſtinct. 21. & alij. Probaturque id in hunc modum; Facultas cernendi videt ſimul plura, vt plura, veluti, cùm in eadem charta intuetur nigrorem characterum, & candorem papyri: ergo & vis intelligendi, cùm multò ſit perfectior, poterit multa, vt multa, ſimul intelligere. Reſpondet Ferrarienſis, oculum non videre nigrorem, & candorem, vt plura, ſed vt vnum, quia vtrumque cernit per vnam ſpeciem, cuius altera pars nigrorem refert, altera candorem. At non rectè philoſophatur; primùm, quia res ſpecie differentes non eandem, ſed diuerſam ſpecie imaginem in ſenſus imprimunt. Deinde, quia, vt in ſecundo libro huius operis, capite 6. quæſt. 2. artic. 2. & capite 7. quæſt. 5. artic. 2. oſtendimus, imagines viſuales, etſi mittantur à diuerſis obiectis, non occupant diuerſas partes oculi, ſed quælibet in tota pupilla inſidet, alioqui, cùm pupilla tam exigua ſit, paucis ſpeciebus occupata, non poſſet ſimul res tam varias, tamque diuerſas obtutu comprehendere. Tertiò, quia vna pars imaginis non repræſentat vnam partem rei viſæ, alia aliam, ſed quælibet totam rem viſam, ad eum modum, quem loco citato expoſuimus.

Mair. 1. d. 3. q. 11. Barg. d. 1. q. 4. Iand. 3. de Ani. q. 33.

1. Argum.

Reſponſio Ferrarięſis reijcitur.

Quælibet pars ſpeciei rem totam repræſętat.

2. Argum.

Item; Quoties cognoſcuntur multa diſtinctè, cognoſcuntur vt plura, ſed poſſumus ſimul videre diſtinctè tres columnas; ergo poſſumus eas vt plura cog... ſcere, idque tàm ſenſu, quàm intellectu; cùm ea...

A quæ ſenſus percipit, intellectus ſimul intelligat.

3. Argum.

Tertiò; Noſter intellectus intelligit ſimul lapidem & hominem, tanquam plura, cùm efformat hanc propoſitionem. Lapis non eſt homo; ergo, &c. Nec ſatisfaciunt Aduerſarij, aientes, intellectum apprehendere tunc lapidem, & hominem vt vnũ quidpiam. Namque, vt ipſi fatentur, & tanquam opinionis ſuæ funda- B mentum ponunt, quæcunque multis ſpeciebus repræſentantur, non ſe habent ad intellectum, vt vnum, ſed vt plura; at homo, & lapis per duplicem ſpeciem in noſtro intellectu repræſentantur.

4. Argum.

Quartò; Intellectus eodem inſtanti aſſentitur minori, & concluſioni, vt ex Ariſtotele in primo poſterioris Analyticæ, capite primo, oſtendimus: ſed hi aſſenſus cadunt in di- C uerſas enunciationes, prout diuerſæ, ac plures ſunt; ergo iudicium intellectus fertur ſimul in plura, quatenus plura; atqui eadem ratio, eademque difficultas, quod ad rem pręſentem attinet, occurrit in iudicio, & in apprehenſione; igitur noſter intellectus apprehendit ſimul plura, vt plura ſunt.

Poſtremũ argum.

Poſtremò; Non minùs repugnat, voluntatem ferri ſimul in plura, vt D plura, quàm intellectum: ſed voluntas fertur eo pacto, vt, cùm eodem momento rem vnam odit, ex alia voluntatem percipiat: ergo, &c.

A fortiori, intellectum Angelicum percipere plura, vt plura.

Porrò id, quod de humano intellectu diximus, aſſerendum quoque erit, ac multò maiori iure de Angelico, cùm mens ſubſtantiarum ſeparatarum multò perſpicacior ſit, ac multò plura ſimul comprehendat. Quanquam aduerſæ par- E tis defenſores ſuam etiam ad intellectum Angelicum extendunt aſſertionem, quos priuatim quo ad hanc partem ea ratio confutat, quòd Angeli, vt fatentur, à ſui cognitione nunquam ceſſant, & tamen interim res alias percipiunt, in quæ obiecta non niſi vt plura feruntur; cùm eiuſmodi cognitionem non ex eadem ſpecie eliciant, ſed per

ſuam

ſuam ſubſtantiam , cætera per proprias eorum imagines intelligant. A

ARTICVLVS III.

DILVTIO ARGVMENTORVM primi articuli.

Ad 1. rationẽ oppoſitæ ſententiæ.

ADuerſariorum verò argumenta ſic explicantur. Ad primum, conceſſa maiori, negatur minor; & ad eius probationem dicendum erit, B formas eiuſdem generis ſiue perfectæ, ſiue imperfectæ ſint, non ſe mutuò excludere à ſubiecto, niſi repugnantiam habeant; hanc verò non habere ſpecies in intelligendi actum prodeuntes. Ad eiuſdem quoque argumenti confirmationem reſpondemus; Etſi ſpecies intelligibiles aliquam analogiam, ac ſimilitudinem cum figuris ſeruent, quatenus, vt hæc corpus effugiant; ita illæ mentem in- C telligibiliter formant: nõ tamen eodem modo ſeſe habere, quo ad repugnantiam; diuerſæ namque figuræ, ſi in eodem eſſent corpore, traherent eandem partẽ ad diuerſos ſitus, quod fieri nequit; at ſpecies intelligibiles non ita affectæ ſunt, vt liquidò conſtat: quo fit, vt duæ figuræ mutuò ſeſe in eodem corpore impediant; nõ ita verò duæ, plures vè ſpecies intelligibiles, quantumlibet perfectæ & ab- D ſolutæ ſint.

Ratio, plures cur figuræ in eodẽ eſſe nequeãt, poſſint tamen eſſe ſpecies.

Ad 2. rationem. Ad ſecundum dicito, intentionem mentis in rem cognitam non eſſe alium actũ à cognitione diſtinctum. Quare, vt intellectu multæ intellectiones dari queunt, ita poſſe & intentiones multas.

Ad 3. rationem. Locus autem Ariſtotelis, libro ſecundo Topicorum, ſignificat, nos interdum multa ſcire ſecundùm habitum, quæ tamen ſecundùm actũ non E ſimul intelligimus; id verò noſtræ ſententiæ nihil aduerſatur.

Ad 4. rationem. Ad quartum, nihil attinet reſpondere, cùm ea pars, quæ probatur, noſtræ concluſioni minimè aduerſetur.

QVÆSTIO VII.

Vtrum anima humana ſe per ſuam eſſentiam intelligat, ſimiliterque intelligendi vis, & ſe, & proprias functiones, atque habitus ſibi inhærentes dignoſcat.

ARTICVLVS I.

Quæſtionis in diuerſas partes agitatio.

1. Arg. pro parte negante.

IN primis, quòd anima intellectiua nullo pacto ſe ipſam intelligat, videtur ex eo probari, quia omnis noſtra cognitio à ſenſibus ortum habet, quo fit, vt ea tantùm, quæ ſub ſenſus cadunt, percipere valeamus; anima verò intellectiua cùm materiæ expers ſit, ſenſuum notionem effugit. Quò ſpectat illud Philonis Iudęi, li. 1. Allegoriarum; Quęrendũ, cur, qui reliquis omnibus nomina impoſuit, i. eſt, Adamus, ſibi nullum impoſuit? videlicet, mens, quæ ineſt noſtrum vnicuique, cetera poteſt comprehẽdere, ſe ipſam noſſe non poteſt. Quemadmodum enim oculus alia videt, ſe ipſe non videns; ſic & mens intelligit alia, ſe ipſam non comprehendens.

Cõtra opponitur à parte affirmante.

E contrariò tamen, quòd non modo ſe cognoſcat immediatè, ac per ſuam ſe intelligat eſſentiam, ea ratio oſtendit, quia ſubſtantiæ ſeparatæ & humanæ animæ conueniunt in genere intellectualis ſubſtantiæ, proindeque, vt Angeli ſe per ſuam eſſentiam norunt, ita & animæ intellectiuæ. Confirmatque id teſtimonium D. Aug. 9. de Trinitate, cap. 3. aſſerentis, mentem ſe per ſe ipſam noſſe, quia incorporea eſt.

2. Arg. pro parte negante.

Secundò; quòd intellectus ſe ipſum minime intelligat, probatur; quia cum perpetuò ſibi præſens ſit, vbi ſui cognitionem ſemel iniiſſet, nunquam ab ea ceſſaret, quod in ſe tamen nemo experitur. In contrariam

Cõtra obijcitur ꝓ affirmãte.

riam verò partem, quòd non modò **A** ſe norit, ſed ſe per ſuam eſſentiam intelligat, eſt illud, quod Ariſtoteles hoc iii lib. c.4. tex. 15. edocet: nempe in ijs, quæ materia carent, idem eſſe & intellectum, & quod intelligitur.

3. Arg. pro parte negante.

Tertiò; probabit quis, intellectum non cognoſcere propriam functionem. Nam, quicquid cognoſcitur, aliquo actu cognoſcitur; ſi ergo intellectus functionem ſuam cognoſcit, aliquo actu eam percipiet, **B** rurſuſque illum alio; atque ita dabitur infinita progreſſio in intellectionibus, quæ nequaquam videtur danda. Item; quia, ſi intellectus cognoſcit ſuos actus, cognoſcet actus fidei ſupernaturales: parique modo percipiet actus voluntatis, & inter eos actum Spei, & Charitatis infuſæ, proindeque ſciet quiuis, ſe eſſe in gratia, cùm in ea fuerit. Quod negat ſacræ paginæ auctoritas illis **C** verbis Eccleſiaſtæ 9. Et tamen neſcit homo, vtrum amore, an odio dignus ſit: ſed omnia in futurum ſeruantur incerta.

Cõtra arguitur ꝓ affirmãte.

In oppoſitum verò, quòd negari non debeat, intellectum cognoſcere ſuos actus, docet D. Auguſtinus lib. de Trinit. capit. 10. & 11. Item; quia, niſi intellectus tàm ſuos, quàm voluntatis actus perciperet, nemo, an aliquid ipſe intelligeret, an vellet, ſcire poſſet, quo nihil ab- **D** ſurdius.

4. Arg. pro parte negante.

Quartò; non cognoſci ab intellectu habitus ipſi inhærentes, ſuadetur ex eo, quia alioqui cognoſceret quiuis, an haberet Spiritus Sancti dona, atque adeò gratiam, quod proximè refutauimus.

Cõtra inſurgit pro affirmãte.

E contrariò autem, quòd intelligendi vis ſuos habitus planè cognoſcat, ea ratio oſtendit, quia, propter quod vnumquodq; tale, & id magis tale eſt; quare, cùm res **E** ceteræ ab intellectu per habitus & ſpecies intelligibiles cognoſcantur; conſequens eſt, vt ipſi habitus in eius cognitionem, ac ſcientiam primò cadant.

ARTICVLVS II.

Controuerſia diſſolutio.

Dupliciter dici poſſe aliquid intelligi ꝑ ſuã eſſentiam. De poſteriori modo intelligitur qu.

AD propoſitæ difficultatis intelligentiam aduertendum erit, dupliciter, quod ad præſens inſtitutum facit, poſſe dici, cognoſci rem per eſſentiam. Primo modo, referendo id ad rem cognitam, ita vt ea per ſuam eſſentiam cognoſcatur, cuius natura & quidditas, non autem ſola accidentia, percipiuntur; alio modo, reſpiciendo ad medium, quo cognoſcitur, ſicque intelligitur res per eſſentiam, cùm eſſentia eſt id, quo cognoſcitur, nec interuenit alia imago, vel ipſi propria, vel alterius rei, à qua intellectus paulatim dedúcatur, arguendoque ad eſſentiam perueniat. Noſtra diſceptatio hoc in loco non eſt de cognitione rei per eſſentiam ſecundùm priorem, ſed ſecundùm poſteriorem ſenſum duntaxat.

Excludũtur placita quorundã Philoſophorum.

Lege Aegid. quodli. 2. q. 13. D. Tho. 2. cõtr. Gen. c. 96. & li. 3. c. 35. & 1. p. q. 89. artic. 2.

Aĩam, dũ eſt in corpore, cognoſcere ſe interuẽtu ſpecierũ, nõ immediatè ꝑ ſuã eſſentiam.

Aĩa materiæ primæ confertur.

Igitur, omiſſa opinione quorundam veterum Philoſophorum, aientium, animam noſtram cognoſcere ſe directò, & immediatè per ſe ipſam abſque vlla ſpecie, atque adeò per ſe ſecundo modo, quos ſecutus fuit Gregorius Ariminenſis in 1. diſt. 3. q. 2. art. 1. & 2. Reiecta item ſententia aliorum exiſtimantium, animam ex ſpeciebus rerum materialium elicere ſpeciem quandam immaterialem ſui ipſius, qua ſe intelligat. Reſpondemus cum D. Thom. 1. p. q. 87. tribus prioribus articulis, & in quæſtionibus de Veritate, q. 10. artic. 8. & 9. animam noſtram non cognoſcere ſe in hoc vitæ ſtatu per ſuam eſſentiam, ſed interuentu ſpecierum intelligibilium, quas abſtrahit à ſenſibus. Quod ita patet; Quemadmodum, vt Auerroes annotauit, materia prima in genere ſenſibilium, ita mẽs humana inter ſubſtantias intellectuales poſtremum locũ ſortita eſt; vt enim materia prima eſt in potẽtia ad formas ſenſibiles, ſic anima ad intelligibiles formas; &, vt illa in ordine ſẽ-

ſibilium,

Lege, quæ de hac re ad primã huius cap. quæſt. annotauim⁹.

ſibilium, ita hæc in intelligibilium A ſerie, eſt pura potentia; vnde, ſicuti materia non niſi aduenientis formæ beneficio ſub ſẽſum cadit, ita anima non redditur actu intelligibilis, hoc eſt, apta vt à ſe ipſa intelligatur, (dũ in aliũ ſtatũ non tranſit) niſi acceſſu ſpecierum. Vnde Ariſtoteles hoc in lib. c. 4. tex 15. docuit, animam noſtram intelligere ſe ipſam, ſicuti & alia intelligit, id eſt, per ſpecies; & tex. 8. aſſeruit, animã nihil abſolutè B operari ſecundum intellectũ, niſi cũ iam eſt in actu primo per ſpecies.

Qua via ſe anima intelligat, dũ eſt in corpore.

Quo fit, vt ſe ipſam cõcipere primò, atque immediatè nequeat, ſed ad ſui notitiam ex aliarum rerũ perceptione deducatur, quia, videlicet, primò concipit id, cuius ſpeciem à ſenſibus hauſit, verbi gratia, naturã hominis, tunc reflectitur ſupra ſuum actum, eumque percipit, & ex eo cognoſcit tum imaginẽ, tum potentiam, à qua C actum elicuit; deinde, quia compertum habet imaginem rei communis, corporeum, aut materiale quid eſſe non poſſe, ſed materiæ omninò expers, atque adeò non niſi in potentia ſpiritali, & in ſubſtantia incorporea, vt in ſubiecto, conſiſtere: percipit tandem ſe, vt ſubſtantiam quandam immaterialem intelligentiæ, & rationis participem.

Quod autem anima non intelli- D gat ſe per ſpeciem ipſi propriam, prætérquam quòd oſtenditur ijs rationibus, quę probant, non dari ſpecies rerum ſingularium, quas ſuprà attulimus, & ijs etiam, quæ ſuadent, nõ dari in noſtro intellectu, hoc vitæ ſtatu, ſpecies rerum immaterialium: cõfirmari id ex eo poteſt, quia, quod intelligitur per ſpeciem propriã, intelligitur actu directo: at experientia teſtatur, nos non niſi actu E reflexo, & vnum ex alio arguendo in noſtræ animæ notitiam deuenire. Cõſule D. Thom. q. 10. de verit. art. 8. & Ferr. lib. 3. cont. Gent. c. 46. Diximus, animã, dum eſt in corpore, non cognoſcere ſe immediatè, quia extra corpus, cùm tranſeat quodammodò in ſtatum ſubſtantiarum ſeparatum, habeatque liberiorem intelligendi A modum, nec iam intelligat per reflexionem ad phantaſmata, facta eſt per ſe actu intelligibilis à ſe primò: atq; ita ſe per ſuam ſubſtantiam immediatè intelligit, vt docet D. Thom. 1. p. quęſt. 89. art. 2. alijſque in locis, & Henr. Gand. Quodlib. 1. q. 12. & 13. Sed de his luculẽtius dicetur in tract. de anima ſeparata.

Diſp. 5. art. 1.

Extra corpus p ſuã ſe eſſentiã dignoſcit.

Ex ſuperiori progreſſu patet iam, quomodo intellectus, dum eſt in corpore, non modò B ſe, ſed proprias quoque functiones; atque habitus ſibi inhærentes dignoſcat, quæ erat altera quæſt. pars.

Qua rõne cognoſcat intellect⁹ habitus ſibi inhærentes.

Nam quòd de apprehenſione ſpeciei diximus, aſſerendum quoque ſimiliter eſt de ceteris habitibus; hos enim cognoſcit anima per actus, quia experitur ſe cum facilitate, & promptitudine, quæ habituum propria eſt, operari. Quod verò ad voluntatis actus ſpectat, paulò ſecus de ijs eſt indi- C candum; nam, cum obiectiuè primò, atque intelligibiliter per ſe intellectui præſentes ſint, poſſunt ab eo directa cognitione percipi, non vt actus intelligendi, qui, cùm ab eodem intellectu eliciantur, opus illi eſt reflexa, ſecũdariave actione ad eorum notitiam capiendam.

De habitib. volũtatis idem dicendum hac in re, quod de habitibus intellect⁹.

Habitus autem voluntatis eodem ferè modo cognoſcit intellectus, quo ſuos, videlicet, ex facilitate, qua voluntatem agere D experitur. Lege D. Thomam loco citato primæ partis, art. 4.

ARTICVLVS III.

Explicatio argumentorum, quæ in vtramque partem adducta fuere.

NVnc argumentis primi articuli, qua ex parte ijs, quæ decreta E à nobis ſunt, aduerſantur, occurramus. Ad primum dicendum, etiam ea, quæ ſenſibus tam internis, quàm externis obnoxia non ſunt, vt anima humana, poſſe à nobis intelligi, non tamen per propriam imaginem à ſenſibus immediatè acceptam, ſed modo ſuperiùs explicato; quod tamen non impedit, quo minùs omnis noſtra cognitio à ſenſibus ortum habere

Ad 1. pro parte negante adductum.

bere dicenda ſit, cùm ea quoque, notitia à ſenſibus remotè dimanet. Cũ verò Philo ait, animam intellectiuam eſſe nobis ignotam, id non de quocunque animæ conceptu, ſed de perfecta, atque omnibus numeris abſoluta cognitione interpretandũ erit, ſi modo Iudæus rectè philoſophetur.

Ad obiectionem pro parte affirmatiue.

Ad alteram partem eiuſdem argumenti negari debet, parem eſſe in ſubſtantijs ſeparatis, atque in anima humana, dum eſt in corpore, rationem: illæ enim ſunt actu intelligibiles, & vt tales ſibi perpetuò obijciuntur, anima verò eſt pura potentia in genere intelligibilium; & in corpore intelligit ſpeculando ſimul phantaſmata. vnde tunc non niſi per ſpecies acquiſitas ſeſe intelligit. Illud verò D. Auguſtini; Mentem noſtram ſe per ſe cognoſcere, ita accipiendum eſt, vt anima non accipiat ab externis rebus ſui imaginem, ſicuti cùm res corporeas intelligit.

Ad 2. pro parte negatiua.

Ad ſecundum; intellectum ſemper ſibi eſſe præſentem, quo ad ſuam entitatem, non autem ſecundum eſſe obiectiuum, & intelligibile, ideoque, licet, cùm in ſuum actum, & in ſe reflectitur, ſeſe intelligat, (tunc enim fit ſibi preſens in ratione obiecti) non proinde tamen in ſui conſideratione perpetuò verſari, quia nõ ſemper eo reflexu vtitur.

Ad obiectionem partis affirmat.

Illud verò Ariſtotelis; In ijs, quæ materia carent, idem eſt intellectus, & quod intelligitur; explicat D. Thomas prima parte, quæſt. 55. artic. 1. aiens, nihil aliud velle Philoſophum, quàm ex intellectu, & ſpeciei rei, quæ intelligitur, fieri quodammodo vnum. Adde, id, quod intelligitur, dici idem cum intelligendi ratione verbi, in quo ab eo exprimitur, vt ſuperiùs quoque interpretati fuimus.

Ad 3. pro parte negatiua.

Ad tertium; licet mens humana quamlibet actuum multitudinem exercere ſimul nequeat, quia finitam, limitatamque habet intelligendi vim, poſſe tamen ſucceſſione poſt notitiam vnam, aliam ſubinde edere, tum aliam, atque aliam; ita, vt ſine vllo termino reflectatur in primam per ſecundam, in ſecundam per

A tertiam; ob quam cauſam ratio poteſtate quodammodò infinita eſt, vt docet S. Thom. prima ſecundæ, quæſt. 30 artic. 4. ad 2.

Intellect⁹ pōt reflecti ſuper aliũ atque aliũ actũ, & ſic deinceps.

Licet verò intellectus cognoſcat tàm ſuos, quàm voluntatis actus, non ſequitur, internoſcere naturales à ſupernaturalibus, quia non eos diſtinctè penetrat, & quo ad modum vniuſcuiuſque peculiarem; ſed confusè tantùm. Quò fit, vt ex hac notitia non poſ-

B ſit quis ſcire, ſe eſſe in gratia.

Ad obiectũ alteri⁹ partis.

Altera verò pars eiuſdem argumenti rectè probat, cognoſci ab intellectu proprios actus, non tamen intelligi per eſſentiam, cum ad hanc reciprocationem exigatur ſpecies intelligibilis alicuius rei, è cuius conceptu mens ad prædictorum actuum notionem progreditur.

Ad 4. pro parte negatiua.

Ad quartum; licet anima habitus naturalis ordinis ſibi inhærentes

C prædicto modo cognoſcat, certò tamen ſcire non poſſe, niſi ei diuinitùs innoteſcat, ineſſe ſibi dona Spiritus Sancti, gratiam, & charitatem: quia ſuauitas, & promptitudo ad exercendas ſtudioſas actiones, quam iſtiuſmodi habitus ſecum afferunt, conſtare ei nequit, vtrum ab ijs, an ab alijs habitibus naturalibus, qui abſque gratia reperiri poſſunt, oriatur.

Intellectũ non poſſe diſtinctè dignoſcere actus ſupernaturales.

Ad obiectionem pro parte affirmatiua.

Ad poſteriorem partem argu-

D menti dicendum, effatum illud; Propter quod vnumquodque tale, & illud magis; hunc in modum debere intelligi, & aptari ad vim argumenti; Quando aliquid, verbi gratia, cognoſcitur, quia aliud cognoſcitur, illud, propter quod cognoſcitur, neceſſe eſt, vt magis cognoſcatur: ſed res cognoſcuntur, quia earum ſpecies, & habitus cognoſcuntur: ergo, &c. Cùm igitur illa minor pro-

E poſitio, vt falſa, à nobis negetur: patet, hac probatione non colligi, prius à nobis cognoſci habitus, eſto, cognoſcantur eo ordine, quem explicuimus.

QVAE-

Digitized by Google

QVAESTIO VIII.

Num intelligentem ſpeculari phantaſmata oporteat nec ne.

ARTICVLVS I.

Quæ argumenta ſuadeant, non oportere.

Quid ſit, intellectũ phãtaſmata ſpeculari. Ferr. li. 1. cõtra Gẽt. c. 63. & li. 2. c. 73.

INtelligentem ſpeculari phantaſmata, non eſt, intellectum, aut ipſa phantaſmata, aut naturas, quæ in eis relucent, intueri; ſed eſt eum, qui intelligit, dum intellectu rem aliquam, ſiue vniuerſalem, ſiue particularem conſiderat, ſimul per C phantaſiam circa aliquid ſingulare obiter verſari, quod ex Græci contextus verbis in capite proximo ſuperiori, textu 39. magis patet; ſic enim habet ὅταν τεθεωρῇ, ἀνάγκη ἅμα φάντασμάτι θεωρεῖν, id eſt, cumque contemplatur, neceſſe eſt vnà cum phantaſmate contempletur.

1. Argum.

Partem negatiuam quæſtionis hęc argumenta ſuadent. Primò; Vel ſpeculari phantaſmata eſt animæ naturale, vel non; ſi non eſt, cùm ad id aliunde minimè cogatur. poterit interdum eam ſpeculationem omittere; ſi eſt, cùm id, quod vnicuique ſecundum naturam competit, incolumi re, perpetuò conueniat, ſequitur, animam etiam à corpore abiunctam, vel glorioſo corpori vnitam, ſpeculari phantaſmata, quod falſum eſt: nam corporis ſoluta vinculis neque phantaſmata habet, neque phantaſiam; glorioſo autem corpori coniuncta perfectiorem, liberioremque habet intelligendi modum, & à corpore independentem. Quare poterit citra ſenſuum operam, cùm libuerit, intelligere.

2. Argum.

Secundò. Magis dependet phantaſia à ſenſu externo, quàm intellectus à phantaſia; cùm intellectus, vt A eſt potentia immaterialis, ita longè abſtractior ſit à corpore, quàm vlla facultas materiali organo affixa: atqui phantaſia, ceſſante omni actu externorum ſenſuum, poteſt functiones ſuas edere; ergo & intellectus.

3. Argum.

Tertiò. Intellectus incorporea & immaterialia contemplatur, vt, Deum, & intelligentias; ſed hæc nullo modo in phantaſiam cadunt, cùm ſint extra limites corporearum B virium ergo anima ſaltem non ad omnium rerum intellectionem phãtaſmata ſpeculatur. Adde, quòd Ariſtoteles loco anteà citato, cùm huiuſmodi ſpeculationem commendabat, de ſola Phyſicarum, & Mathematicarum rerum ſcientia agebat, proindeque non videtur eam omnium diſciplinarum obiectis percipiendis indixiſſe.

4. Argum.

Quartò. Qui Ecſtaſim paſſi rapiuntur C ad diuinarum rerum contemplationem, deſerunt tam externorum, quàm internorum ſenſuum functiones; ergo ſaltem ij, dum intelligunt, non ſpeculantur phantaſmata. Probatur aſſumptum. In primis, quia id ipſum nomen, raptus, atque Ecſtaſis ſignificat. Deinde, quia conſtat, eos, qui ad rem aliquam conſiderandam valde attenti ſunt, non videre interdum obiectum D præſens, idque ob eam cauſam, quia cùm vis animæ finita, ac limitata ſit, ſi ad vnam aliquam rem per vnam potentiam vehementer incumbat, ceſſat ab operatione alterius; ergo tam vehemens poteſt eſſe mentis applicatio ad alicuius obiecti conſiderationem, vt ab omnibus tam externorum, quàm internorum ſenſuum muneribus prorſus ferietur. Ac, quòd id viris Sanctis con- E templationis dono inſignibus nonnunquam euenerit, planum eſt; ſic enim interdum abſtrahebantur à ſenſibus, vt nec admotum ignem ſentirent.

AR-

ARTICVLVS II.

Diuerſa auctorum placita, & explicatio veræ ſententiæ.

Auicenna nõ requirit ad ſciẽtiã phãtaſmatũ ſpeculationẽ.

IN hac quæſtione variæ ſunt Philoſophorum ſententiæ: Namque Auicenna in ſuo compendio de anima arbitratus eſt, ad vſum ſcientiæ nequaquam ſpeculationem phantaſmatum requiri. Græci quoque Interpretes aiunt, eam ſuperuacaneam eſſe, cùm anima attendit ad communia, & immaterialia, quæ phantaſiæ vim tranſcendunt.

Alij eã tantũ exigũt ad productionẽ ſpecierum.

Alij, quorum meminit Vicomercatus in diſputatione Peripatetica de immortalitate animæ rationalis, voluẽt, illam exigi ad productionem duntaxat ſpecierum factam ab intellectu agente, & ad primum conceptum eam comitantem; tunc enim neceſſum eſt operari ſimul phantaſiam, quæ vnà cum intellectu agente ſpecierum intelligibilium opifex eſt.

Alij ad ſolas intellectiones, quæ pendẽt ex ſpeciebus.

Alij eam adhibent ad omnes, ſolaſque intellectiones elicitas ab ſpeciebus cõparatis ope intellectus agentis, & phantaſmatũ, propterea, quòd, vt eiuſmodi ſpecies à phantaſmatis ortum habuere: ita eorum conſortium ad operationes ſuas obeundas neceſſariò videntur aſciſcere. Sunt etiam non pauci, qui aſſerant, nullam dari in hoc vitæ ſtatu intelligendi actionem, cum qua phantaſmatum ſpeculatio non concurrat.

Alij nullã volũt dari intellectionẽ ſine cõcurſu phãtaſmatũ.

Denique, nonnulli ab hac communi lege excipiunt ſublimem quandam, & eminentem cõtemplationem, qua ſe mens, etſi adhuc in corpore degens, ita ſupra molem corporis quodammodò euehit; vt non iam videatur curare turbam intercurrentium phantaſmatum.

Aſſertio.

Noſtra aſſertio hæc eſto. Anima coniuncta corpori non glorioſo, ſaltem, dum communes, ſiue ordinarias intellectiones adminiſtrat, neceſſariò ſpeculatur phantaſmata. Hanc aſſertionem tradit Ariſtoteles hoc in lib. cap. 7. text. 30. & c. 8. text. 39. licet ijs in locis non eam ille adhibuerit moderationem, quam nos; de qua paulò poſt dicemus; licet etiam non de omnium, ſed de ſenſibilium tantùm rerum notitia, præſertim textu illo expreſsè locutus fuiſſe videatur.

1. Ratio aſſertionis. De hac re D. Th. 1. p. q. 84. ar. 8. Impeditis ſẽſibus minus operatur intellectus.

Probatur ergo huiuſce rei veritas duplici indicio. Primum; quia videmus, quoties interni ſenſus, aut morbo læſi, aut ſomno, aliove impedimento ligati ſunt, turbàri etiam, & ligari iudicium intellectus, neque mentem ſuis actionibus rectè, ac ritè fungi; quod certè non aliunde prouenit, niſi, quia, tametſi vis intelligendi non inhæret corpori, requirit tamen conſortium internarum viriũ corporeis organis inſidentium.

2. Ratio.

Alterum indicium eſt, quòd in ſe ipſo quiuis experitur; cùm aliquid intelligere conatur, efformare ſibi materialia quædam idola, ſeu phantaſmata, quibus id, ad cuius intellectionem animum appulit, quodammodò intueatur.

Egregius locus Nazianzeni.

Quò ſpectat illud D. Gregorij Nazianzeni de Theologia, oratione ſecunda. Quemadmodum nulla ratione fieri poteſt, vt quiſpiam, qualibet greſſum vrgeat, vmbram ſuam prætereat, (quantùm enim eam aſſequeris, tantùm etiam ſemper anteuertit) aut oculus rebus in aſpectũ cadentibus citra intermediam lucẽ, & aerem coniungatur; aut natatilia animantia extra vndas labantur: Ita etiam impoſſibile eſt ijs, qui corporibus incluſi ſunt, ſine corporearum, ac ſenſibilium rerum adminiculo rebus ijs, quæ animo, ac ratione intelliguntur, omninò coniungi; ſemper enim obiter ſenſibile aliquid incidit, quantumuis maximè noſtra mẽs à rerum aſpectabilium contagione ſeparata, atque in ſe ipſam collecta, cum rebus cognatis, oculorumque aciem fugientibus commercium habere conetur.

Vnde aĩæ neceſsũ ſit ſpeculari phantaſmata.

Eſt autem hoc loco dubitatio, vnde nam animæ obuenerit hæc neceſſitas conuertendi ſe ad phantaſmata. Scotus in 1. diſtin. 3. quæſt. 3. & in 4. diſt. 45. quæſt. 2. duplicem cauſam affert, nimirum, vel peccatum originis, in cuius pœnam demiſſa, atque inflexa eſt anima ad corpus. Quò perti-

1. Cauſa.
2. Cauſa.

pertinet illud D. Auguſtini lib. 15. de Trinitate, capit. 27. Quæ cauſa, vt ipſam lucem fixa acie videre non poſſis, niſi infirmitas? & quis eam tibi fecit, niſi iniquitas? Vel naturalem ordinem potentiarum; quo fit, vt, dum vna proprium attingit obiectum, altera, quæ circa idem ferri apta eſt, in idem ſimul contendat. Ex hiſce cauſis prior non videtur rectè tradita: ſicut enim dependentia quã intellectus poſſibilis habet à phantaſmatibus, quo ad receptionem ſpecierum intelligibilium, quę illorum, miniſterio ab intellectu agente producuntur, neutiquam ex peccato originis orta fuit, (ſiquidem, eſto, primi parentes non peccaſſent, eius poſteri tam ſpecies intelligibiles, quàm ſciẽtias ope phantaſmatum comparaſſent, vt D. Thomas docet, prima par. q. 101. art. 1. & in 2. diſt. 20. q. 2. art. 2.) ita nec neceſſitas ſpeculandi phantaſmata, cùm acquiſitis iam ſpeciebus vtimur, ad prædictam culpam referenda eſt. Poſterior verò cauſa, ſi rectè ad propoſitum accommodetur, vera eſt, nimirum, adeò eſſe naturalem connexionem intellectus cùm phantaſia, dum animus eſt in corpore, vt ſaltem ordinariè nõ poſſit intellectus vllius rei capere notionem, quin ipſum phantaſia comitetur, ac circa idem obiectum pro ſuo captu, & facultate inſiſtat. Vbi aduertes, cùm operatio formam, eiuſque modum exiſtendi ſequatur, anima verò humana ſimul ſit & ſubſtantia independens à corpore, & forma corporis, merito primæ conditionis vendicare ſibi operationem, ſcilicet, intelligendi actum, non inhærentem organo corporeo; ratione ſecundæ, expoſcere ad eam functionem miniſterium corporis, & phantaſiæ ſatellitium.

Improbatur. 2. Cauſa.

Peccato originis nõ eſt adſcribenda hæc neceſſitas.

2. Cauſa approbatur, & explicatur.

Porrò appoſuimus in concluſione verba illa; Dum anima coniuncta eſt corpori non glorioſo, vt comprehẽderemus duplicem animę ſtatum in corpore; eum ſcilicet, quem habuere primi parentes, dum ingenitæ à Deo iuſtitiæ dono inſigniti fuere; & eum, in quo nunc verſa- A mur. In vtroque enim connexio illa naturalis inter poſſibilem intellectum, & phantaſiam vigorem obtinuit. Nam, quòd etiam primi parentes in illo ſtatu vterentur conuerſione ad phantaſmata, affirmat D. Thomas 1. part. q. 94. art. 2. & in q. 18 de verit. artic. 2. & 5. probaturque ex eo, quia ſpecies, & ſcientiæ primorum parentum erant eiuſdem naturę cum noſtris, vtpote infuſæ per accidens. B Quare idem illis, ac nobis, modus intelligendi ſecundum naturam cõueniebat: etſi contrariam opinionẽ defendat Scotus loco citato, abſolutè negans, primum hominem intellexiſſe per conuerſionem ad phãtaſmata. Neque verba illa D. Auguſtini aſſerunt, culpam inuexiſſe homini dependentiam à phantaſmatibus, cùm id ei naturale ſit, ſed duntaxat laborem, & difficultatem ad C res clarè, & dilucidè contemplandas ac cognoſcendas. Non eſt etiam diffitendum, ſublimiorem fuiſſe primi hominis cognitionem, quàm noſtram. Verùm maior illa ſublimitas & eleuatio non erat ſecundùm independentiam à phantaſmate, ſed quo ad ea, quæ contemplabatur, vt explicat D. Thom. q. 18. de Verit. artic 5. Item; quia ea ipſa, quæ cognoſcebat, expeditius, & acutius penetrabat. D Adde etiam, modũ acquirendi ſcientiam multò altiorem illi contigiſſe, quàm nobis; ſiquidem non ope ſenſuum, ſed diuini numinis afflatu eam immediatè accepit. Excluſimus autẽ à depẽdentia phantaſmatum ſtatum animæ vnitæ corpori glorioſo; quia in ea non erit neceſſarius phantaſiæ concurſus ad intelligendum; licet enim Beati tam externorũ, quàm internorum ſenſuum functiones habituri ſint, liberum tamẽ eis erit, quãE libet rem ſine eius phantaſmate intelligere. Quòd ſi quis obijciat, gratiam non euertere naturam. Quare, ſi operatio phantaſiæ naturaliter intelligendi actum comitatur, neceſſariò animam in corpore, etiam glorioſo, ad phantaſmata recurſuram; dicendum erit, gratiam non euertere naturam, id eſt, non immutare eſſen-

In vtroq; ſtatu naturæ, integræ, & corruptæ neceſſaria fuit phãtaſmatum ſpeculatio.

Qua ex parte Adami cognitio noſtra fuerit pręcellẽtior.

Obiectio. Aĩa Chriſti nõ indiguit cõuerſione ad phantaſmata.

tiam

tiam rei, nec potentias, quæ ab illa manant demoliri; ſed eam traducere ad altiorem ſtatum, & perfectiorem operandi modum, cuiuſmodi eſt poſſe intelligere ſine obligatione, deflexuque illo ad ſenſum. * Aduerte etiam, animam Chriſti adhuc in ſtatu vitæ mortalis, nec, quo ad vſum ſcientiæ infuſæ, nec acquiſitæ indiguiſſe recurſu ad phantaſmata; quia rum ratione vnionis, tum ratione beatitudinis non erat corpori ſubiecta, aut ab eo dependens. Adiecimus, dum anima communes, ſiue ordinarias intellectiones adminiſtrat, vt excluderemus contemplationem, quæ per Ecſtaſim perfectam, & raptum fit. In ea enim tàm externorum, quàm internorum ſenſuum munia ceſſant, vt probat vltimum ſuperioris articuli argumentum.

* Lege D. Th. 3.p.q. 11.art.4.

Lege de hac re D. Th. in 2.2. q.175.art. 5. & de verit. q. 13. præſertim ar.4. & Abulenſem in c.1. Gene. q.400. & in Paradoxo 3. c. 46.

In pfecta Ecſtaſi nõ eget anima phantaſmatis concurſu.

ARTICVLVS III.

Dubia quædam enodantur.

OCcurrunt tamen hoc loco quædam dubia, quorum ſolutio nõ parum conferet ad melius percipiẽdam dependentiã intellectus à phantaſmatibus. Primum eſt; quo pacto anima beata in corpore glorioſo functiones ſenſuum obitura ſit, & ad phantaſma recurſura, cum volet, ſi oppoſitum euenit ijs, qui Ecſtaſim in hac mortali vita patiuntur, cùm tamen intuitiua diuinæ naturæ cognitio, vt longè ſublimior eſt, ita animam ad ſe magis euocet, atque adeò à ſenſibus abſtrahat. Alterum eſt; num in Ecſtaſi non ſolùm animales operationes, ſed etiam naturales, ac vegetatrices ab opere omninò ceſſent, cùm in vtriſque eadem ratio eſſe videatur. Tertium; num Ecſtaſis per vim naturæ poſſit accidere. Ad primum horum dicendum cum D. Thom. 2.2.q.175.art.4. licet beati aſſumptis corporibus glorioſis tota mentis intentione in Deum ferri debeant, non tamen in eis futuram abſtractionem à ſenſibus: quia fiet redundantia quædam ab intellectu ad inferiores vires. Atquè ita ſecundum ipſam beatificæ viſionis regulam poterit ſimul attendere anima ad phantaſmata, & ad externa ſenſibilia. Nõ, quòd ea contemplatio ceteris eminentior non ſit, nec quòd mens in eã non feratur conatu multò vehementiori, ſed, quia diuino lumine ita colluſtrabitur, vt vtrumq; obire queat. His nõ obſtat, quòd D. Paulus etiam apud eos, qui eum in raptu diuinam eſſentiam vidiſſe, putant, à ſenſibus abſtractus fuerit, vt annotauit D. Thomas loco citato, defuit enim illi prædicta redundantia ad inferiores animæ vires, quia diuinam eſſentiã non ſtabili, vt Beati in patria, ſed breui, ac tranſitoria ſolùm viſione intuebatur. Adde, non conſtare, an anima D. Pauli fuerit tunc à corpore ſeparata, cùm ipſe id ſe neſcire fateatur. Vnde, quid illi circa abſtractionem à ſenſibus reipſa acciderit, affirmare non poſſumus: videlicet, num mortuo corpore per ſeparationem animę extincti fuerint in eo ſenſus; vel non mortuo conſopiti duntaxat. Lege D. Thom. eadem quæſt. artic. 5. & 6.

Primum dubium.

Hac de re Aug. li. 12. de Gen. ad liter. à c. 2. vſque ad 36. li. 4. de aĩa c. 8. & 9. li. de cura ꝓ mortuis 15. li. de cõfeſſ. c. 13. Irẽ Epiſt. 112. de vidẽdo Deo c. 11.

Secũdum dubium.

Tertium dubium.

Viſio [illegible]tifica [illegible] ĩducit [illegible]tis abſtractionem à ſenſibus.

Eã abſtractionẽ impedit redũdantia quædã ab intellectu ad vires inferiores.

Ad ſecundum dubium reſpondet Abulenſis loco citato, in Ecſtaſi feriari omnes potentias, præter intellectum. Ad cuius rei explicationem ſtatuit diſcrimen inter ligationem potentiarum, quæ in ſomno fit, & eam, quæ in Ecſtaſi; quòd in ſomno impediantur vires cognitrices; ita ſcilicet, vt externi ſenſus nihil omninò agant; interni autem, itemque intellectus, aut omninò etiam vacent, cùm nulla vigent inſomnia; aut certè non niſi obſcurè, & imperfectè operentur: interim verò, ligatis eo modo potentijs cognoſcentibus, naturales vires ad opus expeditiores ſint, non occupata alijs functionibus anima. Vnde & tunc cibi decoctio, atque alimenti in totum corpus diſtributio, multò celerius, commodiuſque perficitur. In Ecſtaſi autem oppoſito modo res ſe habet. Anima enim, quæ in ſomno incuruatur, in Ecſtaſi eleuatur, hoc eſt, quæ in ſopore ad inferiores poten-

Pro 2. dubio ſentẽtia Abulenſis.

Diſcrimẽ inter ligationẽ potentiarum in ſomno, & in Ecſtaſi.

tias

tias inflectitur, in Ecſtaſi ad altiorem, videlicet, intelligendi vim, rapitur, ceteris in otio relictis. Vt enim ad tam excellentem rerum cognitionem aſcendat, colligit ſe, quantùm poteſt, totaque in eam ita impenditur, vt reliquarum potentiarum functiones inhibeat. Ita verò, ſentit Abulenſis, etiam operationes naturales in Ecſtaſi intermitti. Quod ex eo probat, quia, qui eam patiuntur, diù ſine cibo, ac potu iacent; & quod mirabilius eſt, nec cordis motio, nec vitalis calor in eis deprehenditur; adeò, vt, mortui ne ſint, ambigatur.

Sententia D.Thom.

D. Thomas ſecunda ſecundæ, quæſt.175.artic.5.aſſerit, non requiri ad raptum, vt vires animæ vegetatricis ab opere ceſſent, propterea, quòd agunt per modum naturæ, non autem ex intentione animæ, vt facultates ſenſitiuæ, quarum proinde occupatio minuit intentionem animæ circa intellectiuã cognitionem. Nobis videtur, licet vires naturales, vt ſunt organo corporeo magis addictæ, ita aliarum operibus minùs retardentur; vniuerſim tamen facultates omnes, quocunque modo agant, ſiue naturales ſint, ſiue non, agendi acrimoniam remittere, cùm anima in alicuius potentiæ operationem vehementiùs incumbit. Cui rei argumento eſt, quòd, vt ſuperiùs dicebamus, qui à cibo legũt, aut ſcribunt, vel de re quapiam attentiùs meditantur: minùs probè decoctionis officium peragunt, & è contrario. Igitur ad propoſitam dubitationem reſpondemus, cùm Ecſtaſis virtute diuina fit, certum eſſe, poſſe tũc anima eadem virtute ab omniũ potentiarum munijs ceſſare. Vtrum verò ab alijs, præterquam à functionibus ſenſuum, & facultatis loco motricis, re vera abſtineat, non ſatis compertum eſſe. Nobis certè veriſimilius videtur, etiam tunc naturales vires non nihil operari, eſto, id aliquando exteriùs deprehendi nequeat.

Diuina virtute pôt anima i Ecſtaſi ceſſare ab omni operatione.

Quæ rationes confir

Quod ad tertium dubium attinet; pro parte affirmatiua eſt in primis

A illud, quod ad primi articuli calcem attigimus. Nam ſi cùm anima rebus alijs nimis intenta eſt, accidit interdum, vt oculus, etſi obiecti ſpeciem in diſtantia conuenienti recipiat, ob nimiam occupationem viſionem nõ edat: cur intellectus non poterit vi naturæ ita ſe ad rerum ſublimium conſiderationem applicare, vt ſenſuum functiones deleat? Deinde, quia id ipſum videtur aliquot exem-

ment, perfectam Ecſtaſim poſſe naturaliter euenire. 1 2

B plis confirmatum. Nam de Reſtituto Presbytero ita narrat D. Auguſt. lib. 14. de Ciuitate Dei, cap.24. Presbyter fuit quidam, nomine Reſtitutus, in Parœcia Calamenſis Eccleſię, qui, quando ei placebat, rogabatur autem, vt hoc faceret, ab eis, qui rem mirabilem coram ſcire cupiebant, ad imitatas quaſi lamentantis cuiuslibet hominis voces, ita ſe auferebat à ſenſibus, & iacebat ſimillimus mor-

Locus D. Auguſt. de Reſtituto Presb.

C tuo: vt non ſolùm vellicantes, atque pungentes minime ſentiret; ſed aliquando etiam igne vreretur admoto, ſine vllo doloris ſenſu, niſi poſtmodum ex vulnere: non autem obnitendo, ſed non ſentiendo; non moueret corpus, eo probabatur, quòd tanquam in defuncto nullus inueniebatur anhelitus. Præterea ſic Platonem de ſe ipſo narraſſe teſtatur Auctor operis de diuina ſapientia ſecundum 3

D Aegyptios, lib.1. cap.4. Ego ſæpius animo contemplans relicto corpore viſus ſum perfrui ſummo bono cum voluptate incredibili. Quare hæſi quodammodò attonitus, agnoſcens, me eſſe partem quandam ſuperioris mundi, atque adeptum ſcntiens vitæ immortalitatem, ſub luce maxima, quæ neque oratione exprimi poteſt, neque auribus percipi, neque cogitatione comprehendi. Tandem verò hac contemplatione defeſ-

Locus Platonis de ſe ipſo.

E ſus intellectus recidit in phãtaſiam, tuncque illa luce deficiente factus ſum triſtior. Tale quiddam etiam initio Pimandri legitur de Mercurio Triſmegiſto, qui in contemplatione naturæ, ſopitis iam corporis ſenſibus, à diuina mente raptum ſe ait, & de ijs, quæ ſcire optabat, ab eadem inſtitutum. Socratem etiam com-

Simile quid narratur de Triſmegiſto.

Itẽ de Socrate.

memorat Alcibiades in Conuiuio, aliquando vno gradu diē, & noctem vſque ad Solis exortum ſtetiſſe, in medio exercitu cogitabundum. Cùm igitur has à ſenſibus abſtractiones miraculo accidiſſe non ſit veriſimile: concedendum erit, poſſe facultate naturæ Ecſtaſim dari. Et in hac opinione videtur eſſe Ficinus lib. 13. de immortalitate animorum, cap. 14. vbi aſſerit, hoc vnum eſſe ex argumentis, quibus animæ rationalis à corpore ſolutio, atq; immortalitas comprobatur. Pro aduerſaria tamen ſententia eſt, quòd ad liberandum intellectum à naturali illa phantaſmatum dependentia, videtur requiri vis aliqua ſupra naturam. Idque putare ſe non obſcure indicauit D. Gregorius Nazianzenus ijs verbis, quę ſuperiùs attulimus, vbi ait, impoſſibile eſſe, mentem, quantumlibet ſe à fæce corporea ad ſublimium rerum contemplationem erigat, ſenſuum commercia deſtituere.

Quę ratio probet, nō poſſe dari talē Ecſtaſim naturę virib.

Qui priorem partem ſequi volet, dicat legem illā dependētiæ à phantaſmatibus, quam natura intellectui impoſuit, nō eſſe irrefragabilem, ſed ordinariam. Neque hæc prædictæ legis interpretatio paucorum eſt, ſed complurium, quorum ſuprà ex Vicomercato mentionem fecimus, aſſentium, non ſemper requiri ſpeculationem phantaſiæ. Itaque veriſimile eſſe, poſſe aliquos velut ex naturæ priuilegio in aliquo euentu, & circumſtantijs naturaliter Ecſtaſim pati: ad quod multum confert cuiuſque temperamentum. Melancholici enim, vt ediſſerit Fracaſtorius lib. 2. de intellectione quemadmodum ſuopte ingenio ſunt cogitabundi, ſic ad iſtiuſmodi, raptum à ſenſibus procliuiores habentur. Nec verò eſt à naturæ decretis alienum, res his ſimiles, & raritate mirabiles nonnunquam efficere, vt experientia ipſa teſtatur, docetque varijs exemplis D. Auguſtin. de Ciuitat. Dei loco citato, vbi inter naturę miracula recenſet illud de ecſtaſi preſbyteri Reſtituti, quod ſuprà memorauimus.

Soluitur ratio ſententiæ negatiuæ.

Melancholici cur procliuiores ad Ecſtaſim.

Cui poſterior ſentētia magis placuerit, dicet, non eodem modo ſe habere viſum ad phantaſiam, & intellectum, quo ad intellectum ſe habet phantaſia; quia intellectus pendet à ſatellitio phantaſiæ: at neque intellectus, neque phātaſia pendet à functione viſus. Quare nihil mirum, ſi non edente aſpectu ſuam actionem, nihilominus phātaſia, & intellectus in opere perſeuerent. Quod autem ſpectat ad exempla, quæ retulimus, dicendum erit, Ecſtaſim perfectam, de qua noſtra quæſtio eſt, in qua nimirum omnes, tàm interni, quàm externi ſenſus omninò ſopiuntur, nemini abſque diuina virtute contigiſſe; imperfectam verò, in qua nō omninò ceſſat operatio phantaſiæ, potuiſſe illis hominibus per naturam accidere. Certè Reſtitutus Presbyter narrabat, ſe poſtquam ita, vt diximus, à ſenſu raptus erat, inclamantiū voces quaſi è lōginquo audiſſe, vt ibidem refert, D. Auguſtinus. Quòd ſi voces percipiebat, vtique non feriebatur in eo audiendi ſenſus: proindeque perfectam Ecſtaſim non patiebatur.

Explicantur rationes partis affirm.

Ecſtaſim perfectam ſola diuina potētia dari poſſe, imperfectam poſſe naturali.

ARTICVLVS IV.

RESPONSIO AD PRIMI ARTICVLI argumenta.

Reliquum eſt, vt argumentis initio quæſtionis propoſitis occurramus. Ad primum concedimus, naturale eſſe animæ, dum intelligit, dependere à phantaſmatibus. Cùm autem obijcitur, id, quod alicui naturaliter competit, ſemper ei, incolumi natura, conuenire: verum id quidē eſt, niſi ponamus rem ab vno ſtatu ad alium perfectiorē, ac ſupra natiuam ipſius facultatem transferri. Vel præter vſitatum curſum, aliquo veluti priuilegio naturæ ſecùs operari. Quod addimus ex mēte eorum, qui concedunt, dari Ecſtaſim perfectam viribus naturæ.

Ad 1. arg.

Quidquid alicui cōpetit naturaliter ſemper ei conuenit, modò perduret idem ſtatus.

Ad ſecundum quid reſponderi debeat, patet ex dictis, videlicet, concedendum, æquè depēdere intellectum à phan-

Ad 2. arg.

a phantaſia,& phantaſiam à ſenſibus A externis, quo ad acquiſitionem ſpecierum; non tamen quo ad vſum earum. Etenim, licet intellectus abſtractior ſit à materia, quàm vlla potentia inhærens organo corporeo; maior tamen eſt coniunctio, & ſocietas inter intellectum, & phantaſiam, quàm inter phantaſiam, & ſenſus externos ob cauſam à nobis ſuperiùs explicatam. Aliam huius argumenti ſolutionem lege, ſi placet, apud D.Thom.1.p.q.84. art.7. ad ſecundum.

Ad tertium dicito, non oportere, vt ſemper phantaſia apprehendat ſingulare eiuſdem naturæ cum eo, quòd ab intellectu concipitur, ſed aliquid ſimile, aut ei quoquo modo reſpondens. Etſi verò Ariſtoteles loco citato de ſolis Phyſicis, ac Mathematicis rebus expreſsè locutus fuerit, dicendum nihilominus, eandem videri rationem in ceterarum rerum conceptibus. Ad vltimum quid reſpondendum ſit, conſtat ex ſuperioribus. Ad 3.arg. Ad 4.arg.

CAPVT IX.

Cvm a *autem ani malium anima his duobus ſit definita, diſcernendi, inquam, potentia, quod quidem eſt opus, officiumque mentis, atque etiam ſenſus, & inſuper etiam mouendi motu ad locum accommodato potentia: de ſenſu quidem, & intellectu hęc ſint determinata, ac pertractata. Deinceps autem de eo, quod mouet, quidnam ſit ipſius animæ conſideremus oportet, utrum una quędam ipſius ſit pars ſeparabilis magnitudine, uel ratione, an ipſa anima tota: etſi pars ſit aliqua, utrum ſit alia quędam propria pręter eas, quę dici ſolent, & eas, quas diximus, an iſtarum aliqua una?* Tex.40.

b *Atque hic exiſtit continuò dubitatio; dubitabitque non iniuria quiſpiam, quomodo partes animæ, & quos oporteat dicere: nam infinitę quodammodò, & non eæ ſolùm eſſe uidentur, quas diuidendo quidam dixerunt, rationis, inquam, particeps, & iraſcendi, ac cupiendi principium, uel ut alij, rationis particeps, & rationis expers. Per differentias enim, quibus haſce diuidunt, & ſeparant partes, & aliæ partes eſſe uidentur, quæ maiorem inter ſeſe, quàm dictæ, diſtantiam habent. Vegetatiua, inquam, quæ quidem & plantis, & uniuerſis animalibus ineſt. Et ſenſitiua, quam nec ut rationis expertem, nec ut eiuſdem participem quiſquam facilè ponet. Prætereà imaginatiua, quæ ratione quidem ab omnibus eſt diuerſa, cui uerò ſit iungenda, vt ſit idem, quod illa, aut à qua ſeiungenda, ut ſit alia ab illa, magnam dubitationem habet profectò, ſi quis ſeiunctas animæ partes, ſeparataſque ponat. Inſuper appetitiua, quæ, & ratione, & vi alia, diuerſaque ſine dubio ab uniuerſis eſſe uidetur. Abſurdum autem eſt, hanc à ceteris diuellere partibus: ſit enim & in participe rationis uoluntas, & in ratione uacante cupiditas, atque ira. Quòd ſi tres in partes diuidatur anima, in unaquaque profectò partium inerit appetitus.* Tex.41. Tex.42.

c *Sed ut redeamus, unde digreſſi ſumus, quid eſt id, quod mouet ipſum animal loco, quo de nunc diſputatio noſtra eſt inſtituta? motu namq. eo, quo incrementa, decrementaq. ſuſcipiuntur, qui quidem omnibus animantibus* Tex.43.

mantibus ineſt, id mouere ſanè uidetur, quod uniuerſis ineſt eiſdem: principium, inquam, generandi, at nutriendi. De reſpiratione autē, expirationéue, & ſomno, atque uigilia poſteriùs conſiderare oportet. Nam & hęc
Tex.44. *ipſa magnam dubitationem, difficultatemq́; habent. Nunc eſt de motu ad locum accommodato conſiderandum, quidnam id tandem ſit, quod ipſum animal motu mouet progrediendi. Patet itaque, non eſſe ipſam potentiam nutriendi. Nam alicuius gratia ſemper hic motus efficitur, eſtque cum imaginatione, uel appetitu: nihil enim non appetens, aut fugiens hoc motu*
Tex.45. *cietur, niſi forſitan ui. Pretereà Plantæ quoque tali cierentur profectò motu, partemq́; aliquam ad hunc motum, ut inſtrumentum, haberent.*

d *Pari modo nec ipſam ſentiendi uim motus huiuſce principium eſſe conſtat: ſunt enim animalium multa, quæ ſenſum quidem habent, manent tamen, & ſemper immobilia ſunt. Quòd, ſi natura nihil facit fruſtrà, neque neceſſariorum quicquam omittit, niſi in animalibus membris captis, ac imperfectis, atque animalium hæc & perfecta ſunt, & non membris capta, cuius id indicium eſt, & generant enim, & ſtatum, decrementaq́; ſuſcipiunt, haberent & eas ipſa profectò partes, quæ progrediendi ſunt inſtrumenta.*

Tex.46. e *At verò neque ratiocinandi vis, & id, quod intellectus appellatur, principium eſt mouendi. Intellectus enim contemplatiuus nihil eorum, quæ ſub actionem cadunt, contemplatur, neque dicit, quicquam omninò ſi ſit fugiendum, an perſequendum. At motus ſemper aut fugientis, aut perſequentis quippiam eſt. Actiuus etiam, cum rem aliquam huiuſcemodi contemplatur, minimè iam fugere, aut perſequi iubet, attamen ſi res illa terribilis ſit, cor ipſum mouetur, ſin afficiens voluptate, pars aliqua*
Tex.47. *alia corporis agitatur. Prætereà intellectus nonnunquam iubet, ratioq́; fugere aliquid, aut perſequi dicit, at non obtemperat homo, neque mouetur, ſed agit cupiditate, vt in ipſo fieri ſolet incontinenti. Omninò autem perſæpe fieri videmus, vt non medeatur iſte, qui medicinam habet, nec iſte conficiat ſtatuam, qui ſtatuariam habet artem. Propterea, quòd non ars ipſa, neque ſcientia, ſed aliquid aliud hanc habet vim, & potentiam,*
Tex.48. *vt per ipſam artem aliquid ſcientiarumq́; agatur. At verò nec appetitus auctor, atque princeps huius eſt motionis: continentes enim quanquam appetunt, atque cupiunt, non tamen agunt ea, quæ cupiunt, ſed intellectum ipſum ſequuntur, rationique obtemperant.*

CAPITIS NONI EXPLANATIO.

CVm *autem animalium.*] Quia definierat, animam eſſe id, quo ſentimus, viuimus, loco mouemur, intelligimus: poſtquam egit de potentia vegetante, ſentiente, & intelligente: accedit nunc ad diſſerendum de facultate
Inſtitutū huius cap. loco motrice, quam ideò in extremam libri partem vltra ſenſuum, & intellectus tractationem reiecit: quia hæc motio non perficitur niſi aliqua vel ſenſus, vel intellectus notitia præeunte. Quærit ergo de potentia motrici non quauis: ſed quæ principium eſt progreſſionis, & inceſſus animalium:

malſum: vtrum ea ſit aliqua animæ pars, ſeu facultas: an ipſa animæ ſubſtantia: rurſusque ſi potentia animæ conſtituenda ſit, vtrum à ceteris diſtinguatur, nec ne.

b *Atque hic exiſtit continuò dubitatio.*] Quia propoſitæ quæſtiones expediri commodè non poſſunt, niſi priùs de facultatum numero conſtet, dubitationem interponit de animæ partibus, quot ſint. Enimverò nec diuiſio, quam Plato 7. de Republ. tradidit, in iram, cupiditatem, & rationem: neq; illa, quam ipſe Ariſtoteles vltimo cap. libri primi, & primo cap. lib. 6. Ethicorum affert, videlicet, in rationis compotem, & ratione carentem, omnes animæ partes ambitu ſuo videntur coercere: quod adductis hinc inde rationibus pertractat. Quæritur de partib. aiæ, quot ſint numero.

c *Sed vt redeamus.*] Id, quod ad præſentem diſceptationem attinebat, diſcutit, concluditque, vim mouentem non eſſe potentiam vegetandi, ſentiendi, intelligendi, aut appetendi. Nam primùm, quòd non ſit facultas vegetandi, ex eo patet, quia omnis motio eſt coniuncta cum imaginatione, & appetitu, cum ſit ad fugiendum, proſequendumve aliquid imaginatione perceptum; & omnis fuga, & proſecutio ad appetitum pertineat: vegetandi verò actio non requirit imaginationem, & appetitum, cùm inſit etiam plantis, quibus neutrum horum conuenit: Item, quia, ſi mouendi & vegetandi potentia idem eſſet, ſequeretur, etiam ſtirpium genera, quæ vegetandi facultate pollent, habere inſtrumenta ad progreſſionem idonea, quod falſum eſſe conſtat. Concluditur, vim mouētem nō eſſe potentiā vegetandi.

d *Pari modo nec ipſam.*] Eadem ratione oſtendit, vim progrediendi non eſſe ſenſum, quia conſtat, quædam eſſe animalia, quæ non mouentur loco, ſed eadem fixa ſede vitam agunt, (Græci Zoophyta vocant, Latini plantanimalia nuncupare poſſunt) quæque ſenſum habent, & tamen facultate loco motrici prædita non ſunt, cùm organis ad diuerſa loca adeunda careant. Probatur item, non eſſe potentiam ſentiendi.

e *At verò neque ratiocinandi vis.*] Probat, non eandem eſſe facultatem motiuam & intellectiuam, quia intellectus, vel actiuus eſt, vel contemplatiuus: neuter autem principium progreſſionis haberi poteſt: non contemplatiuus: hic enim, quia talis eſt, nihil, quod in actionem cadit conſiderat: progreſſio autem non niſi fugientis, aut amplectentis actio eſt. Non practicus, quia hic ſæpenumero, quid amplectendum, aut declinandum ſit, proponit, nec tamen actio ſequitur, vt patet in ijs, qui cupiditate magis, quàm ratione ducuntur. Poſtremò, quod facultas mouens non ſit appetitus, ſiue concupiſcibilis, ſiue iraſcibilis, confirmat ex eo, quia ſæpe inclinante appetitu ad aliquem motum, motus non exhibetur. Eandem diſtingui ab intellectu. Facultatē mouētem nō eſſe appetitum.

CAPVT X.

Videntur a *igitur duo hæc eſſe mouentia, vel appetitus, vel intellectus, ſi quis imaginationem, vt quandam intellectionem eſſe ponat. Nam & homines magis imaginationem, quam ſcientiam plerumque ſequuntur, & in ceteris animalibus non intellectio, neque ratio, ſed imaginatio ineſt. Hæc igitur ambo, intellectus & appetitus, mouendi motu dicti principia ſunt. Intellectus is, inquam, qui alicuius gratia ratiocinatur, quique principium eſt agendi, atque hic fine ab intellectu contemplatiuo differt. Appetitus etiam omnis alicuius eſt gratia, cuius enim eſt appetitio, id eſt, principium intellectus actiui:* Tex. 49.

 at ipſum

at ipſum vltimum principium eſt actionis. Quare non ſine ratione principia mouendi videntur hæc eſſe duo; appetitus, inquam, & mens ea, quæ principium eſt agendi. Ipſum enim appetibile mouet: & propterea mens
Tex. 50. *mouet, quod appetibile ipſius principium eſt. Imaginatio quoque, cùm mouet, non abſque appetitione mouet. Vnum igitur eſt id, quod mouet; ipſum, inquam, appetibile. Nam ſi duo intellectus, atque appetitus mouerent, per aliquam communem vtique formam mouerent. Nunc autem intellectus quidem non videtur abſque appetitu mouere; voluntas enim appetitus eſt quidam. Atque, cùm fiat motus per rationem, & etiam per voluntatem fit. Appetitus autem abſque ratione mouet; cupiditas enim & ipſa quidem eſt appetitus.*

Tex. 51. b *Intellectus igitur rectus eſt omnis: at appetitus atque imaginatio & recta eſt, & non recta. Quocirca ſemper quidem ipſum appetibile mouet: hoc autem eſt aut verè bonum, aut apparens bonum: attamen non omne bonum mouet, ſed id, quod ſub actionem cadit: ſub actionem autem cadit, quod aliter ſe habere etiam poteſt. Patet igitur, talem animæ vim atque potentiam principium eſſe mouendi, quæ quidem eſt ea, quam appetitum conſueuimus appellare.*

Tex. 52. c *Conſtat enim, eos oportere, qui partes animæ diuidunt, ſi modò potentias ipſas diuidant, atque ſeparent, complures ipſas eſſe concedere: nutriendi principium, ſentiendi, intelligendi, deliberandi, & appetendi: hæc enim plus inter ſe differunt, quàm potentia cupiendi, ac iraſcendi.*

Tex. 53. d *Cùm autem appetitiones inter ſeſe contrariæ fiant, quod quidem tum fit, cùm ratio cupiditasq; contrariæ ſunt, idque fieri ſolet in his, quæ ſentiunt, atque percipiunt tempus (mens enim ob futurum retrahere iubet: cupiditas verò præſens ipſum perſequitur: nam quod iam afficit voluptate, id & ſimpliciter afficere voluptate, & abſolutè bonum eſſe vi-*
Tex. 54. *detur, ex eo ſanè, quia futurum non perſpicitur.) Specie quidem vnum id eſt profectò, quod mouet, appetitiuum, inquam, vt appetitiuum eſt, atque appetibile omnium eſt mouentium primum, (hoc enim mouet, & non mouetur mente, aut imaginatione perceptum) numero verò plura ſunt ea, quæ mouent.*

e *At verò cum tria ſint in animalium motu: vnum id, quod mouet: ſecundum id, quo mouet: & tertium id, quod mouetur; atque id, quod mouet, ſit duplex: nam aliud eſt immobile, aliud mouet, atque mouetur; immobile quidem id bonum eſt, quod ſub actionem cadit; id verò, quod mouet, atque mouetur, eſt ipſum principium appetendi, (mouetur enim id, quod appetit, ea ratione, qua appetit; & appetitio eſt motus quidam, vel operatio.) id autem, quod mouetur, eſt animal ipſum: at quo mouet appetitus, vt inſtrumento, id iam corpori tribuendum eſt. Quocirca de ipſo tunc eſt contemplandum, cùm de communibus animæ corporisve operibus, atque officijs contemplabimur.*

Tex. 55. f *Nunc, vt in ſumma dicamus id, quod mouet, vt inſtrumentum, ibi eſt collocandum, vbi idem principij rationem finiſve ſubit, vt in cardine*

fit:

ſit: hinc enim conuexum, & concauum eſt, quorum alterum finis, alterum principium eſt. Quapropter alterum quieſcit, alterum mouetur. Sunt ratione quidem diuerſa, magnitudine verò non ſeparātur: vniuerſa namque pulſu tactuque mouentur. Idcircò oportet perinde atque in circulo aliquid manere, & hinc incipere motum. Omninò igitur, vti diximus, hoc ſui ipſius motiuum eſt animal, quo eſt appetitiuum. At appetitiuum ſine imaginatione non eſt: omnis autem imaginatio aut rationis eſt particeps, aut eſt ſenſitiua, atque huius & beluæ participes ſunt. Tex. 56.

CAPITIS DECIMI EXPLANATIO.

V *Identur a igitur duo.*] Capite ſuperiori docuit, quid non eſſet vis mouendi; nunc, quid ſit, oſtendit. Et quonam facultas motrix aut eſt dirigens, aut impellens, aut exequens, docet, quænam ſit principia, à quibus potentia motum exequens dirigitur, & impellitur. Statuit ergo, intellectum practicum, & appetitum eſſe principia motus progreſſionis, monetque nomine intellectus practici comprehendi quoque imaginationem, eò quòd inter ſe munere conſentiant. Vt enim homines ad motum, omnemque actionem ratione diriguntur, ſic brutæ animantes imaginatione: ac nonnunquam etiam homines, cùm animi perturbatio rationem vincit. Hoc verò aſſertum probat, quia tam appetitus, quàm intellectus ſpectant aliquem finem motu progreſſionis obtinendum. Aduerte autem, intellectum practicum eſſe dirigens: appetitum verò principium impellens, quia ad intellectum practicum pertinet, quid fugiendum amplectendumve ſit, proponere, & appetitus officium eſt rem obiectam fugere, vel amplecti. Ait quoque, intellectum, qui mouet, ratiocinari ob aliquid: quia contemplatiuus propter ſe ſpeculatur veritatem; practicus autem gratia operis; ſiquidem omnis appetitio fertur in aliquid aſſequendum, & intellectus practicus eſt, qui mouet appetitum, vnde & appetibile dicitur finis, à quo intellectus practici conſideratio incipit.

Oſtēditur hoc cap. q̄ ſit vis motiua.

Intellectū practicū, & appetitū eſſe principia motus ꝑgreſſionis.

b *Intellectus igitur rectus eſt omnis.*] Ex dictis occaſionem ſumit explicandi, cur interdum in appetitionibus motibuſque erremus, aſſerens, in primis intellectum omnem rectum eſſe, quod interpretandum eſt de aſſenſu communium principiorum, ſiue ad contemplationem pertineant; vt, omne totum eſt maius ſua parte; ſiue ad actionem, vt, Nulli nocere fas eſt. Itaque circa prima principia nullus contingit error, ſed neque in ijs, quæ è primis principijs practicis ducuntur, cùm rectè ac ſolerter, quid amandum, fugiendumve ſit, conſideramus. Sic demum appetibile ſemper mouet, ſed hoc aut ſimpliciter bonum eſt, cùm rectæ rationis iudicio regulæque reſpondet: aut ſolam ſpeciem boni gerit, qua nihilominus appetitum ad ſe allicit: niſi enim vt bonum & appetibile repræſentetur, nullam efficit motionem, quod certè argumento eſt, appetitum inter alia, quæ in ipſo animali interiùs mouent, præcipuum locum tenere.

Circa prima principia errorē nullum cō tingere in intellectu.

Appetibile aut bonū eſt, aut apparēter bonum.

c *Conſtat enim, eos oportere.*] Reijcit Platonicam diuiſionem facultatum animę in vim rationis, irę, & cupiditatis, propterea quòd manifeſtum ſit, plures eſſe animę potentias; nimirum, vim nutriendi, ſentiendi, intelligendi, deliberandi, & appetendi. Vbi aduerte, quod ait, potentiam intelligendi & deliberandi magis inter ſe differre, quàm facultatem iraſcendi & cupiendi interpretandum id eſſe ex parte obiecti, quatenus ſimplicium intellectus circa vniuerſalia & ſempiterna verſatur, deliberatio verò circa ſingularia: &

Qua ratione potētię intelligendi & deliberandi diſtinguantur.

Digitized by Google

quæ aliter ſe habere poſſunt,re enim vera vna & eadem potentia eſt, quæ intelligit,& delibérat.

d *Cùm autem appetitiones.*] Declarat, quinam appetitus hominem moueat,aiens,eſſe duplicem;ſuperiorem,qui rationem ſequitur,& inferiorem, qui phantaſiæ ductu agitur: id autem probat ex contrarijs actionibus circa idem obiectum,quas eodem tempore elicimus. Viſitur autem hæc appetitionum repugnantia in homine dunıaxat,quia ſolus præſentis,& futuri temporis diſiunctionem exactè percipit.

e *At verò cùm tria ſint.*] Colligit, ea, quæ cernuntur in animalium motione,tria eſſe. Primum eſt id,quod mouet:ſecundum id,quo mouet: tertium id,quod mouetur. Rurſus id,quod mouet,duplex eſt;aut enim eſt immobile, aut ita mouet, vt moueatur. Immobile eſt ipſum appetibile. Quod mouet, & mouetur,eſt appetitus,qui motus ab obiecto mouet membra. Huic mouenti adde vim directricem,ſiue ſit intellectus,ſiue phantaſia,quæ ab obiecto per ſpeciem mota appetitum mouet,cùm nihil niſi cognitum appetamus. Id autem, quod abſolutè dicitur moueri, eſt animal. Denique id, quo mouet,eſt pars corporis,qua motio adminiſtratur.

In animalium motu reperiũtur tria.

Organum progreſſionis ibi eſſe,vbi principiũ & finis eſt motus.

f *Nunc vt in ſumma.*] Breuiter,quid de organo aſſertionis aſſerendum ſit, colligit:docens, id ibi eſſe oportere, vbi eſt principium,& finis motus: itemque debere immobile eſſe. Quod exponit ſimilitudine cardinis,quo oſtium innititur: namque circa concauum ipſius cardinis,& conuexum foriũ,motus inchoatur, & finitur: quia fores in cardine circumuoluuntur, nec aliorſum oberrant. Idem quoque humani corporis fabrica oſtendit. Namque in commiſſura oſſium vnius oſſis conuexũ alterius concauo ita aſsuitur,vt vno quieſcente,alterum moueatur. Ita verò neceſsum eſt,vt omne, quod mouetur,ſuper aliquo fixo & immobili cieatur, atque adeò ibidem initium & terminus motionis ſit. ſic in inceſsu,vno pede conſiſtente, pergit alter. Porrò ex his compertum eſse vult Ariſtot.cor,vel proportionale cordis eſse commune organum motus in animalibus, quia in medio, quaſi in centro ſphæræ, conſiſtens, licet perpetuo motu agitetur, quodammodo quieſcit, quatenus eidem parti corporis ſemper adhæret, & à nullo alio motum accipit. Itaque conuenit cordi motus principium, quatenus omnibus membris ſpiritus vitales & calorem impertit: ſimulque in eo motionis terminus viſitur, quia ita mouet, vt prædicto modo quieſcat.

CAPVT XI.

AT enim conſiderandum eſt etiam,quidnam ſit id, quod imperfecta animalia motu ciet, quibus ſenſus ineſt tantummodò tactus, atque inueſtigandum eſt,ſi his etiam inſit imaginatio,cupiditaſve, necne: & enim dolor,atque voluptas his ineſſe videtur,quòd ſi hæc inſunt,& cupiditatem neceſſe eſt eiſdem ineſſe. At quonam pacto his imaginatio ineſt? An aſſerendum eſt, vt videtur, hæc & in his ineſſe; imaginationem, inquam,atque cupiditatem: verùm vt indeterminatè mouentur, ſic & hæc ipſis inſunt indefinitè.

Tex.57. a *Imaginatio igitur ſenſitiua ratione etiam expertibus, vt diximus, animalibus ineſt. At deliberatiua his ineſt tantùm, in quibus ratio ineſt: nam, vtrum hoc agat, an hoc rationis iam opus, atque officium eſt: atque neceſſe eſt, vno quodam metiri; maius enim perſequitur: quare*

poteſt

poteſt vnum ex pluribus phantaſmatibus facere. Et hæc eſt cauſa ſanè, cur non omnis imaginatio videtur opinionem habere, quia eam, quæ eſt ex ratiocinatione, non habet: at hæc illam nimirum habet. Quapropter deliberatiuum appetitus non habet.

b *Vincit autem interdum appetitus, mouetque voluntatem, interdum hæc illum, appetitus, inquam, appetitum, vt ſphara; cùm incontinentia fit: atque ſemper ſuperior magis eſt princeps, mouetque natura. Quo fit, vt tres iam motus efficiantur. Ea verò ratio, cui ſcientiæ tribuuntur, non mouet, ſed manet. Cùm autem exiſtimationum ac rationum alia ſit vniuerſalis, alia ſingularis, (illa namque dicit, omne bonum honoribus eſſe afficiendum, hæc verò dicit, me bonum eſſe). Hæc iam opinio mouet, non illa vniuerſalis, quin potiùs ambæ mouent: at illa quieſcens magis: hæc autem non quieſcens.* Tex. 58.

CAPITIS VNDECIMI EXPLANATIO.

Diſſeruerat Ariſtoteles ſuperiori capite de principijs motus animalium perfectorum: quærit nunc, an etiam imperfectis motrix facultas conueniat. Ac primùm docet, conſtare, ineſse illis appetitum: ſiquidem dolore voluptateque afficiuntur: vnde etiam liquet, competere eiſdem imaginationem; quia omnis appetitio cognitionem ſequitur: non habere tamen perfectã imaginationem, ſed indefinitam, cùm vel ſede ſtabili degant, vel appulſu iucundi & moleſti non ad certum aliquem locum, ſed indefinitè cieantur. Animalibus imperfectis ſuũ ineſſe appetitum.

a *Imaginatio igitur.*] Regreditur ad declarandum primum principium motus in hominibus, aitque, eſse rationem deliberantem, quæ ſolis animalibus iudicio & intelligentia præditis conuenit: quia conſultare, quidnam fugiendum, amandumvè ſit, opus eſt altioris ordinis, quàm vt brutis accommodari poſſit. Monet autem, in deliberatione accipiendam eſse vnam regulam, vel finem, aliquidvè eiuſmodi, quo metiamur, quid potiùs agendum ſit, quãdoquidem in id quiſque fertur, quod maius præſtantiusvè æſtimat: id verò, non niſi ſecundùm aliquam menſuram, hoc eſt, ſecundùm acceſsum ad id, quod præcellentius eſt, dijudicari ſolet. Vnde planum eſt, inquit, rationem deliberantẽ è pluribus vnum facere, quatenus vnum ceteris anteponit. Namque è tribus, quæ ſe illi offerunt, alterum reijcit, altero vt menſura vtitur, tertium approbat, amplectiturque. Atque hæc cauſa eſt, cur brutis non conueniat opinari: quia, licèt habeant phantaſiam, non tamen vti poſſunt ſyllogiſmo, per quem vnum alteri præferendum concludant. In homine ratio deliberans eſt primũ motus principium. Brutis nõ cõuenit opinari.

b *Vincit autem interdum.*] Monet, interdum deliberationem rationis ab inferiori appetitu vinci, quanquam deliberationis vis ſuapte natura inferiorem appetitum regit, ac mouet: ſicuti & in cœleſti motu ſuperiores globi ſubiectas ſibi ſphæras circumuehunt, quæ mouendi ratio maximè ordinata eſt, cùm natura poſcat, vt infima altioribus pareant, eorumque vim & imperium ſequantur.

CAP.

CAPVT XII.

Tex.59. *NEceſſe eſt igitur, omne, quod viuit, animamque habet, nutriendi
vim habere ab ortu, generationeve vſq; ad interitum, corruptio-
nemve ſuam: neceſſe eſt enim, omne, quod eſt, ortum, accretionem, &
ſtatum, & decretionem habere, quę quidem, Ut patet, ſine nutritione fie-
ri nequeunt. Neceſſe eſt igitur, vniuerſis his, quæ accreſcunt, atque de-*
Tex.60. *creſcunt, ineſſe potentiam nutriendi. At non in omnibus Viuentibus ne-
ceſſe eſt ſenſum eſſe: etenim neque ea poſſunt tactum habere, quorum
corpus eſt ſimplex, queque non ſine materia formarum ſunt ſuſcepti-
ua: neque fieri poteſt, Ut ſine hoc ſenſu animalium quicquam in rerum
ſit ratione.*

a *Animal autem neceſſe eſt ſenſum habere, ſi nihil facit fruſtra na-
tura: nam vniuerſa, quę natura conficiuntur, gratia ſunt alicuius, aut ſunt
caſus eorum, quę alicuius cauſa fiunt. Si igitur corpus, quod habet Vim
gradiendi, non haberet ſenſum, corrumperetur ſanè: & non ad ſuum pro-
ficiſceretur, perueniretq́; finem, quem quidem opus eſſe naturę conſtat.
Quo namque pacto nutrietur? Immobilibus enim adeſt nutrimentum in
eo loco, vbi ſunt orta, quo nutriri poſſunt ſuapte natura.*

Tex.61. b *Fieri autem nequit, vt corporum quicquam mobile, atque ortum,
animam quidem habeat, diſcernentemq́; mentem, ſenſu autem vacet. Cur
enim non habebit? aut enim animę, aut corpori id ipſum melius erit. At
neutri videtur melius eſſe: illa namque ob hoc non intelliget magis; illud*
Tex 62. *autem non ob ipſum magis perſiſtet. Nullum igitur, vti diximus, non im-
mobile corpus habet animam abſque ſenſu. Atqui, ſi ſenſum habet, neceſ-
ſe eſt, ipſum vel ſimplex corpus; vel miſtum eſſe. Sed fieri non poteſt, ut
ſit ſimplex: non enim tactum habebit. At hunc ſenſum ineſſe neceſſe eſt;*
Tex.63. c *quod quidem ex hiſce perſpicuum euadere poteſt. Nam, cùm animal
omne corpus ſit animatum, corpuſq́; omne tãgibile ſit, tangibile autem ſit
id, quod eſt ſenſibile tactu, neceſſe eſt & animalis corpus Vim habeat ſen
tiendi tangendo, ſi debeat ipſum animal conſeruari. Ceteri namque ſenſus
per alia quędam externa ſentiunt, odoratus, inquam, viſus, ac auditus: tã-
gens autem, niſi ſenſum habeat, nõ poterit alia quidem fugere, alia autem
capere. Quod ſi ita ſit, fieri non poteſt, ut ipſum animal conſeruetur. Qua-
propter & ipſe guſtus, quaſi tactus eſt quidam: eſt enim alimenti ſenſus:*
Tex.64. *at alimentum corpus eſt, quod tactu percipitur. Sonus autem, & color, &
odor non nutriunt, nec accretionem, decretionémve faciunt. Quare ne-
ceſſe eſt, ipſum guſtum tactum quendam eſſe; quia rei tangibilis, ac nutri-
tiuæ eſt ſenſus. Hi igitur ſenſus neceſſarij ſunt animali: atque perſpicuum
eſt, fieri non poſſe, Ut ſit animal abſque tactu. At ceteri ſenſus boni ſunt
gratia, & definitio iam generi, non cuiuis animalium ſine ullo diſcrimine,
ſed cuidam, ut gradienti, neceſſe eſt inſint: nam ſi conſeruari debeat non*

ſolùm

ſolùm tangendo, ſed eminùs etiam ſentire ipſum oportet. Quod quidem erit, ſi per externum ſentire, medium poſſit hoc pacto, ut à ſenſibili quidem medium, ab hoc autem ipſum patiatur, ac moueatur. Nam ut in motu ad locum accommodato fieri ſolet, cùm per multa efficitur (primum namque mouens pellit ſecundum, pellendoque facit, ut illud pellat id, quod deinceps poſt illud eſt collocatum: fitque hoc pacto motus per medium: atque primum quidem pellit, & non pellitur: ultimum autem pellitur, & non pellit, medium uerò pellitur, atque pellit: & interdum plura ſunt media, interdum pauciora) ſic & in alteratione fieri ſolet, hoc excepto duntaxat, id, inquam, quod alterat eodem in loco manere: Veluti, ſi quiſpiam in ceram tinxerit, uſque ad id mota eſt, uſque quò tinxit: lapis autem non mouetur; at aqua ad diſtantiam longam; aer autem ad longiorem mouetur, atque agit, & patitur, ſi maneat, ſicque unus, & non diuiſus. Quapropter & de reflexione melius eſt, aerem à figura coloreque pati, quò uſque ſit unus, (eſt autem unus in ipſo læui) quàm egredientem uiſionem frangi, atque reflecti cenſere. Quocirca rurſus hic mouet uiſum, perinde atque ſi ſignum, quod in ceram imprimitur, tranſmitteretur uſque ad finem.

Tex. 63.

CAPITIS DVODECIMI EXPLANATIO.

COmparat hoc capite inter ſe facultates animæ, vt pateat, quem ordinem inter ſe habeant, quæ neceſſariæ, quævè vtiles tantùm ſint. Statuit igitur duas concluſiones, quarum prior ita ſe habet; Omne viuens quamdiu viuit, vegetandi, ſeu nutriendi facultate pollet: ſenſu verò ſolæ animantes indigent. Hanc quo ad priorem partem ſuadet, quia neceſſe eſt, quodlibet viuens primò augeſcere, tum ſtare, poſtremò imminui, id eſt, quia oportet, vt ad perfectionem magnitudinis aſſequendam moueatur, & ea obtenta aliquantulum conſiſtat, ac tandem vrgente ſenio in deterius ruat. Quod non niſi interuentu nutritionis fit. Quo ad poſteriorem verò partem, quia corpora non perfectè compoſita, vt plantæ, in quibus terræ concretio nimis dominatur, nequeunt habere tactum, qui omnium ſenſuum primus, ac reliquorum fundamentum eſt; ſiquidem tactus mediocritatem quandam exigit, & nonnullam euocationem à materia, vt formas ſenſibiles recipiat.

Omne viuẽs nutriẽdi facultate eſſe præditum.

Sola animãlia indigere ſenſu.

a *Animal autem.*] Secunda concluſio: Omnia animalia tactu & guſtu, qui tactus quidam eſt, prædita ſunt. Hanc probat, quia in natura nihil temerè accidit, ſed omnia ad aliquem finem tendunt, quare animalia, quæ loco mouentur, neceſſariò progrediendi facultatem ob aliquem finem obtinebunt, vtique ad ſalutaria conſectanda, & declinanda noxia: atqui hoc præſtare non poſſent, niſi tactu, & guſtu prædita eſſent: habent igitur hos duos ſenſus. Quòd ſi quis obijciat, conchylia, & quæcunque ſaxis adhæreſcunt, non moueri loco, & nihilominus viuere ac ſentire. Occurrit, huiuſmodi animantes haudquaquam egere facultate loco motrici, quia alimentum coniunctum habent, cetera verò longè poſitum, quod proinde motu inueſtigare debent.

Animalia omnia guſtu, & tactu pollere.

Obiectio.

Dilut.

b *Fieri autem nequit.*] Diceret aliquis, gradientia, ſi intellectrici vi affecta ſint, poſſe per eam iucundum ac moleſtum dijudicare, atque adeò non indigere ſenſu. Reſpondet, fieri non poſſe, vt vllum corpus mentem habeat, & ſentiendi facultate non polleat, quia alioqui talis animæ, & corporis vnio ne-

Fieri nequit, vt corpus habeat men-

que

tem.& ſen fibus non polleat. que in animæ,neque in corporis bonum caderet. Non in bonum animæ, quia anima intellectiua ideò corpori vnitur, vt ſenſuum miniſterio rerum notionem ſibi compararet, qui finis tunc ceſſaret: non in bonum corporis, quia nō ob id corporis compago firmior, aut diuturnior efficietur.

c *Quod quidem ex.*] Iterum ſuadet, tactum & guſtum omnibus ineſſe animantibus; non ita verò reliquos ſenſus, auditum, aſpectum, olfactum: qui animali non dantur ob neceſſitatem, ſed vtilitatem, atque ijs potiſſimùm competunt, quæ progreſſionem ſubeunt; dātur enim à natura ad ea, quæ procul ſunt, percipienda. Vnde eorum obiecta priùs medium externum immutant; deinde Lib.3.ca.1. q.vnic. artic.2. per id ad ſenſiteria ſui imaginem trajciunt. Quo autem pacto intelligendum ſit, guſtum ineſſe omnibus animantibus, quænam eius ſit neceſſitas, iam alibi in hoc opere expoſuimus.

C A P V T XIII.

Tex.66. *Atqui perſpicuum eſt, fieri non poſſe, vt corpus animalis ſit ſimplex, igneum, inquam, aut aqueum, aut aereum. Nam nullus alius abſque tactu haberi poteſt: corpus enim animalis omnis, vt dictum eſt, vim habet ſentiendi tangendo: Cetera autem elementa, præter terram, inſtrumenta ſenſus fieri poſſunt. Atque omne tale per aliud ſentiendo ſenſum nimirum efficit, & per media: at tactus in tangendo ſenſibilia ſua conſiſtit. Quapropter & hoc nomine nuncupatur. Atque tametſi cetera quoque ſenſuum inſtrumenta tactu ſentiunt, tamen per aliud medium ſentiunt: at ipſe tactus per ſe ipſum ſolus ſentire videtur. Quibus efficitur, vt nullum talium elementorum corpus ſit animalis. At verò neque terreum eſſe poteſt: tactus enim veluti mediocritas eſt omnium tangibilium: & inſtrumentum ipſius non modò terræ differentiarum eſt ſuſceptiuum, ſed etiam calidi frigidique, ceterorumque omnium tangibilium: & ideò neque oſſibus, neque pilis, neque talibus partibus vllis omninò ſentimus, quia terrea ſunt. Hinc & Plantæ omnium ſenſuum ſunt, vt patet, expertes, quia & ipſæ terreæ ſunt. At abſque tactu fieri non poteſt, vt alius quiſquam ſit ſenſus, huius autem inſtrumentum ſenſus, neque terræ eſt, neque ceterorum vllius elementorum.*

Tex.67. a *Hæc cùm ita ſint, patet, animalia neceſſariò mori, cùm hoc ſolo ſenſu tactus priuantur; neque enim fieri poteſt, vt hunc ſenſum non animal habeat, neque ſi animal eſt, alium ſenſum præter hunc habere neceſſe eſt. Et propterea fit, vt cetera quidem ſenſibilia non corrumpant ſuis exuperationibus animal, color, inquam, ſonus, & odor, ſed ipſa tantùm ſenſuum inſtrumenta niſi per accidens; vt, ſi ſimul cum ſono pulſio ictuſq́; fiat, etſi à rebus, quæ videntur, atque ab olentibus, alia moueantur, quæ tactu corrumpunt: ſapor etiam hoc ſanè corrumpit, quo ſimul accidit ipſum tangibile eſſe. Exuperationes autem tangibilium, vt calidorum, frigidorum, & huiuſmodi ipſum interficiunt, atque interimunt animal. Exuperatio enim ſenſibilis cuiuſuis ſenſus deſtruit inſtrumentum, atque*

deua-

deuaſtat. Quare & tangibile exuperans ipſum deſtruit tactum. At hoc ſenſu definitum eſt animal; ſine namque tactu fieri non poſſe, ut ſit animal, demonſtrauimus. Tex. 68. *Quamobrem exuperationes eorum, quæ tactu percipiuntur, non ſolùm inſtrumentum ipſius ſenſus, uerùm etiam animal ipſum interimunt, atque corrumpunt: quia neceſſe eſt, animal hunc ſolùm habere. Ceteros autem ſenſus animal habet, non ut ſit, ſed ut benè ſit, ut anteà diximus: uiſum enim habet, ut uideat, quoniam & in aere, & in aqua, & omninò in perſpicuo degit. Guſtum autem ob id, quod uoluptate afficit, aut dolore, ut in alimento ea ſentiat, & cupiat, ac moueatur, & auditum, ut aliquid ſignificet ipſi. Linguam pręterea, ut ipſum aliquid alij per ipſam ſignificet.*

CAPITIS DECIMITERTII EXPLANATIO.

1. Concl. REpetit, illuſtratque hoc capite duplicem concluſionem. Prima eſt, nullum animal eſſe corpus ſimplex, aut vno elemento conſtans: ſed ex omnium permiſtione concretum. Hanc probat, quia omnibus animantibus competit ſenſitiuum tactus, quod ſimplici elemento conſtare non poteſt, cùm mediocritatem, & temperationem exigat, quæ in compoſitis duntaxat viſitur. Vnde ea, quæ terreſtri materia nimis abundant, ſenſu carent, etſi vegetentur, ſicuti plantæ, & his vicina, cognatave, vt capilli, & oſſa.

a *Hæc cùm ita ſint.*] Secunda concluſio eſt; Animal tactu deſtructo ſtatim interire. Hanc ſuadet, quia nihil magis animantibus neceſſarium eſt, quàm huiuſmodi ſenſus, cùm reliqui dati eis fuerint à natura, vt meliùs, & commodiùs poſſent viuere, ſiue ad ornatum, & meliorem notam. Atque ex prædicta tactus neceſſitate fit, vt exuperantia obiecti tangibilis per ſe corrumpat animal, quatenus diſſoluit temperiem tactus; exuperantia verò reliquorum ſenſibilium non niſi ex accidenti; cùm, videlicet, tactiles qualitates pariter inuehit, quarum exceſſus non ſolùm eiuſmodi ſenſuum inſtrumenta, ſed ipſum quoque organum penitùs labefactat.

QVAESTIO I.

Diſtribuaturne rectè appetitus in intellectiuum, & ſenſitiuum.

ARTICVLVS I.

Videri non rectè diſtribui.

Quid ſit appetitus naturalis. QVæ proximis capitibus de appetitu, & vi motrici diſſeruit, expendenda à nobis hoc loco ſunt. Atque in primis quæ- A ſtionem propoſitam de eo tantùm appetitu excitamus, qui cognitionē ſequitur. Conſtat enim, præter appetitum ſenſitiuum & intellectiuū, alium, quoque dari tam animatis, quàm inanimatis rebus communem, quem naturalem vocant, qui nihil eſt aliud, quam inclinatio, qua vnūquodque, nulla præeunte notitia, fertur in id, quod ſibi conueniens eſt, vt propenſio materię in propriam formam, qua de re lege D. Dionyſ. 4. cap. de Diuin. nom. D. Thomam in quæſtionibus de Veritate, quæſt. 25. art. 1. & 1. par. quæſt. 78. art. 1. & 1. 2. quæſt. Appetitū non diſtribui in intellectiuū & ſenſitiuum.

Probat 1. quæſt. 26. art. 1. Quòd igitur appetitus etiam hac limitatione ſumptus nõ rectè diſpertiatur in ſenſitiuum, & intellectiuum, hiſce rationibus videtur oſtendi: Potentię diſtinguũtur per obiecta; atqui hi duo appetitus in idem obiectum feruntur; non ſunt ergo potentiæ diuerſæ. Probatur minor; quia vterq. eſt inclinatio in ſuum bonum, eoque adepto ſimi-
2 liter delectationem capit. Secundò; ſicuti apprehenſionem ſequitur appetitio, ita appetitionem motio ad locum: ſed facultas loco mouens non eſt diuerſa in ijs, quæ ratione carent, & quæ ratione prædita ſunt;
3 ergo nec facultas appetens. Tertiò; Vis cognoſcens nec appetitus ſenſitiuus eſt, nec intellectiuus; & tamen eſt appetitus: ergo diuiſio illa non eſt perfecta. Probatur minor: quia perturbationes, ſeu paſſiones animæ ſunt propriæ appetitus, & tamen hæ ad cognoſcentem vim ſpectant: nam ægritudo, teſte Cicerone 4. Tuſculanarum quæſtionum, definitur Opinio recens mali præſentis, in quo demitti contrahive animo rectum eſſe videtur. Lætitia opinio recens boni præſentis, in quo efferri rectum cenſetur. Metus opinio impendentis mali. Denique vnaquæque ceterarum affectionum dicitur opinio, ſiue exiſtimatio; quæ, vt planum eſt, non niſi ad potentiam cognitricem ſpectat. Adde, quòd auctore D. Auguſtino lib. 12. de Trinit. cap. 12. ſerpens, qui primis parẽtibus peccatum ſuaſit, adumbrabat, ſignificabatve appetitum ſenſitiuum; at perſuadere ad
4 vim cognoſcentem pertinet. Quartò. Admiratio & riſus ſunt affectiones alicuius appetitus; ſed non intellectiui, aut ſenſitiui: ergo alterius. Quare ex vna parte videntur plures diſtinguendi appetitus, ex alia pauciores.

A

ARTICVLVS II.

Conſtituitur pars affirmatiua quæſtionis.

Aſſerendum tamen eſt cum Ariſtotele hoc in libro, capite 10. text. 17. & lib. 1. Magnorum moralium, capit. 17. & communi ſchola Philoſophorum, duplicem in nobis Vnica aſſertio.
B dari appetitum; vnum intellectiuum, qui, videlicet, intellectus notitiam ſequitur, diciturque voluntas: alterum ſenſitiuum, quem præit interni ſenſus cognitio. Probatur autem hæc aſſertio. Primùm, quòd ad appetitum intellectiuum, quia conſtat, appeti à nobis res ſpiritales & communes, in quas organi corporei facultate ferri non poſſumus; cùm hæc ea tantùm proſequatur, quæ
C phantaſia objicit; phantaſia verò nec ſpiritalia, nec vniuerſalia obiecta percipit. Quare neceſſariò danda in nobis erit aliqua vis appetens, quæ ductu intellectricis cognitionis moueatur, hæc autem eſt voluntas. Deinde, quòd præter hanc alius ſit appetitus, nempe ſenſitiuus, qui in ſola ſingularia ſenſibilia tendat, ſuadetur; quia videmus, bruta animantes ſalutaria conſectari, & declinare
D noxia, quę functiones haud dubiè ab appetitu manant. Ineſſe verò nobis non modò ſuperiorem illum, ſed etiam hunc inferiorem appetitum, planum eſt, tum, quia naturam ſenſitiuam communem habemus cum beluis; proindeque ſi illis, etiam nobis hęc facultas competet; tum quia, vt Ariſtoteles cap. 10. argumentabatur, experimur in nobis ſimul vnius eiuſdemque rei appetitionem, & fu-
E gam; cùm, verbi gratia, appetitus aliquod bonum delectabile appetit, voluntas autem id ipſum repudiat, & inſurgentem alia ex parte eius appetitionem cohibet; qui actus cùm ab eadem potentia elici nequeant, euidens eſt argumentum, duplicem inſidere nobis appetitum, à quo illi manent.

Quòd autem prædicti appetitus na-

Diſtingui ſpecie appetitũ intellectiuũ, & ſenſitiuum.

natura ſpecieq. diſtinguantur, facilè ex dictis colligi poteſt, tum, quia vendicant ſibi obiecta diuerſa. Nam voluntas fertur in bonum, tam vniuerſale, quàm ſingulare; tam materia cõcretum, quàm materiæ expers; inferior autem appetitus in ſingulare ac materiale bonum duntaxat. Item, quia voluntas eſt vis immaterialis, appetitus verò ſenſitiuus facultas corporea. Quæ verò huiuſmodi ſunt, in eandem ſpecificam naturam conuenire nequeunt. Nec obſtat, quòd Ariſtoteles loco proximè citato, tex. 59. ſcripſit, has potentias eſſe vnum quid, numero autem diſtingui. Nihil enim aliud ijs verbis indicare voluit, quam eas vnã communem genericamve rationem ſortiri; nec tamen vnam eſſe alteram, ſed duas re ipſa numerari.

ARTICVLVS III.

Quibus inter ſe differant appetitus ſenſitiuus, & intellectiuus.

1. Diſcrimen. Obiectio. SVnt autem inter hos duos appetitus varia diſcrimina. Nam primùm voluntas rationis ductum ſequitur, appetitus ſenſitiuus imaginationem, ſiue phantaſiam. Sed obijciet aliquis hoc modo: Interdum voluntas contra rationis conſilium iucunda ſequitur, ſalutaria declinat, maximè verò, cùm metus, cupiditas, ceteræq. perturbationes, quaſi venti, tempeſtates commouent: tunc enim piceis abſcondita nimbis nec radios fundit ratio, nec vela gubernat: igitur non rectè diximus, voluntatem

Dilutio. ſequi ductum rationis. Reſpondendum; etſi voluntas non ſemper ſeſe ad virtutis normam componat, & rectæ rationis conſilium amplectatur, ſemper tamen ſequi rationem, id eſt, id, quod ipſi intellectus proponit; ſiquidem, vt D. Auguſt. lib. 10. de Trinitate, cap. 1. ait, nihil volitum, quin cognitum.

2. Diſcrimen. Secundò differunt, quia actiones voluntatis ſunt ſimpliciter liberæ, appetitus autem ſenſitiui non niſi

A adumbrata quadam & imperfecta libertate, & communicata aliunde, videlicet, ob coniunctionem cum voluntate, quam libertatem proinde appetitus inferior in ſolo homine ſortitur: non in brutis animantibus, quæ non ſponte, ſed naturæ impetu, ac neceſſitate operantur. Itaq; repræſentato obiecto, integrum voluntati eſt, nolle, aut velle, vel ſaltem actum ſuſpendere, (niſi id ſit B ſummum bonum clarè viſum, quod ita ad ſe rapit, vt voluntas appetitionis, & amoris actum neutiquam inhibere queat:) at brutorum appetitus, quamdiu ei phantaſia rem vt iucundam, & appetendam obijcit, neceſſariò in eam fertur, ideoque bruta, vt D. Damaſcenus lib. 2. Fid. orthod. c. 27. inquit, potiùs aguntur, quàm agunt. Aduerte tamen, quoſdam eſſe actus voluntatis, quos Theologi vo- C cant primò primos, qui tametſi non niſi præeunte cognitione exerceantur: quia tamen non liberum, ſed ſubitum, ac neceſſarium rationis iudicium ſequuntur, liberi non ſunt, neque in noſtra poteſtate eſt, eos ſuſpendere, quod ſimiliter dicendum eſt de ijs, quos pueri, & amentes, ac ceteri, quibus rationis vſus impeditus eſt, adminiſtrant. Sed & hos aliquid obtinere libertatis, nonnulli D putant, qua de re alibi.

Volũtaris libertas circa obiectũ, quod non eſt ſummũ bonũ clarè viſum.

Tertiò. Voluntas eſt potentia immaterialis in animæ ſubſtantia inſidens: appetitus ſenſitiuus eſt facultas corporea inhærens in materia; quo fit, vt voluntas reflectatur ſupra ſuos actus, quia vult ſe velle: appetitus verò ſenſitiuus non item: quemadmodum & alibi de intellectu, & internis ſenſibus dicebamus; ille. n. conuertere ſupra ſeipſum poteſt; hi E autem minimè; videlicet altioris negotij eſt hæc reciprocatio, quàm vt à re materiali fieri queat.

3. Diſcrimen. Hoc li. c. 2. q. 1. art. 2.

Quartò. Voluntas, vti diximus, fertur tam in ſingularia, quam in communia: tam in ea, quæ materia vacant, quàm quæ in materiam ſunt demerſa; appetitus autem ſenſitiuus in ſingularia, & materialia tantummodò; patet hoc ex ijs, quæ antè diſ-

4. Diſcrimen.

ſeruiu-

ſeruimus. Appetitus enim ſẽſitiuus, A
cùm organo corporeo inhæreat, ne-
quit vltra ſingularitatem concretio-
nemve materiæ ſeſe attollere, ſicuti
nec imaginatio, quam præeuntem
ſequitur.

5. Diſcri- Quintò. Voluntas per ſe, ac natu-
men. rali ordine mouet appetitum ſenſiti-
uum, iuxta illud Geneſ. 4. Subter te
Tribus mo- erit appetitus tuus, & tu dominabe-
dis volun- ris illius; quod trifariam præſtat vo-
tas mouet luntas; vno modo interuentu notitię B
appetitũ. ſenſitiuæ, imperando, videlicet, ſen-
1 ſui interno, vt ea apprehendat, quæ
hunc illumve affectum in appetitu
commouere queant; v.g. vt de morte
cogitet ad timorem excitandum, vel
2 de re iucunda ad cupiditatem. Secun-
dò; imperando immediatè ipſi appe-
titui, vt circa obiectum ei propoſi-
tum eliciat, continuet, cohibeatve a-
ctum. Quo pacto vir fortis, vt docet
Ariſtoteles lib. 4. Ethicor. dum ſe ad G
fortiter pugnandum excitat, appeti-
tui præcipit, vt iraſcatur. Tametſi ap-
petitus non ſemper voluntati ob-
temperat, ſed ei interdum renititur,
iuxta illud D. Pauli ad Romanos 7.
Video aliam legem in membris meis
repugnantem legi mentis meæ. Cu-
ius rei cauſam explicat D. Thom. 1. p.
q. 81. art. 3. & in 1. 2. q. 9. art. 2. ex Ari-
ſtotele 1. Politicorum, c. 3. quia vo-
luntas non dominatur appetitui de- D
ſpotico, herilive dominatu, ſed rega-
li, ac politico. hoc eſt, non, vt ſerui,
qui domini mandata nõ detrectant,
ſed vt ciues, qui nonnunquam re-
3 nuunt. Tertiò, mouet voluntas, vt
quidam volunt, appetitum per deflu-
xum quendam, ſiue redundantiam;
cùm ſcilicet ex acrimonia actus vo-
luntatis redundat in appetitu ſenſi-
tiuo conſimilis motio circa eandem
rem ob coniunctionem, & ordinem, B
quem hæ duæ potentiæ inter ſe ha-
bent.

Quin verò non ſolùm voluntas
appetitũ mouet, ſed reliquas etiam
vires, quæ obedire aptæ ſunt, nimi-
rum, quia in omnibus potentijs a-
ctiuis ordinatis, ea, quæ vniuerſalem
finem reſpicit, excitat eas, quæ circa
particulares fines verſantur, vt tam
in naturalibus, quàm in politicis re-
bus videre eſt. Nam corpora cęleſtia,
quæ communem ſublunaris mundi
conſeruationem procurant, cient in-
feriora corpora, quorũ vnumquodq;
propriæ ſpeciei, atque indiuidui tu-
telam, ac ſalutem quærit: & Rex, qui
in commune totius regni bonum in-
cumbit, Dynaſtas, ac ciuitatum præ-
fectos imperio ſuo mouet. qui rur-
ſum ijs, quos ſibi ſubiectos habent,
regiminis curam impendunt: obie-
ctum autem voluntatis eſt bonum,
ac finis in commune, ſiue in tota ſua
amplitudine; quęlibet verò potentia
tendit in aliquod bonum particula-
re ſibi conueniens. Quare voluntatis
erit excitare reliquas potentias ad
ſuos actus, prætérquam vires animæ
vegetantis, quæ noſtro imperio non
ſubduntur. His adde potentiam mo- Quæ potẽ-
tiuam, prout actum ſuum exercet in tię à volũ-
corde, & arterijs: non enim hic mo- tatis impe-
tus à voluntate pendet. Lege D. Tho- rio ſint
mam 1. par. q. 82. art. 4. & de veritate, exemptæ.
q. 14. art. 2.

ARTICVLVS IV.

*Diſſoluuntur tria primi articuli ar-
gumenta.*

NVnc primi articuli argumenta
diluamus. Ad primum cõceſſa Ad primũ.
maiori propoſitione, negãda eſt mi-
nor; & ad eius probationem quid di-
cendum ſit, patet ex dictis.

Ad ſecundum, admittenda eſt ma- Ad ſecũdũ.
ior; ad minorem dicendum, in homi-
ne duplicem eſſe facultatem motri-
cem: vnam organicam inhærentem
muſculis, vt in progreſſu patebit: al-
teram ſpiritalem inſidentem in ſub-
ſtantia animæ, qua anima à corpore
abiũcta ſe ipſam loco mouet. Quid-
quid verò de priori virtute ſentien-
dum ſit, quod iam alibi expoſuimus,
ſaltem hanc poſteriorem conſtat di-
uerſam eſſe ſpecie ab ea, quæ beluis
conuenit, cùm ſpiritale, & materia-
le in ſpecificam naturam conuenire
nequeant. Itaque minor propoſitio
falſa eſt.

Ad

Ad tertiū.

Ad tertium reſpondemus, illas perturbationum definitiones non eſſe Peripateticas, ſed traditas à Chryſippo, vt refert Galen. lib. 4. de decretis Hippocratis, & Platonis, nec à nobis probari, niſi ita intelligantur, vt, verbi cauſa, ægritudo, ſeu triſtitia definiatur opinio recens mali præſentis, id eſt, affectio animi orta ex appreheſione mali præſentis, &c. Similiterque lætitia opinio recens boni præſentis, id eſt, animi affectio nata ex cognitione præſentis boni, &c. Qua de re lege D. Damaſc. li. 2 fidei orthodoxæ, cap. 22. & D. Auguſtinum lib. 14. de Ciuit. Dei, cap. 8. Quod verò ſpectat ad ſimilitudinem inter ſerpentem, & appetitum, dicimus, aſſimilari appetitum ſerpenti, quia, vt Serpens Euæ, Eua Adamo peccatum ſuaſit; ita appetitus ſenſitiuus rationem inferiorem, ratio inferior ſuperiorem ad voluptatis cōſenſum pertrahit, quod tamen appetitus non facit, adductis rationibus; (id enim intellectricis facultatis eſt) ſed quia vehemens illius affectio interdum mentis arcem occupat, efficitque, vt intellectus amplectendum eſſe iudicet, quod ipſi appetitui gratum, iucundumque eſt; ſiquidem non rarò accidit, vt, prout quiſque afficitur ſecundum appetitum, ita de re præſenti iudicet, vt teſtantur illa Ariſtotelis verba lib. 3. Ethicorum, cap. 4. Ac viro quidem bono id bonum, quod verè bonum eſt; improbo, quod occurrit, videtur: vt corporibus probè affectis ſalubria ſunt ea, quæ re vera ſunt eiuſmodi; quæ autem in morbis ſunt, alia. Ex dictis patet, non colligi ex prædicta inter appetitum, & ſerpentē ſimilitudine, appetitum eſſe vim cognitricem; cùm appetitus non ſuadeat repræſentando intelligibiliter obiectum; aut rationes proponendo, ſed modo ſuperiùs explicato.

Explicantur definitiones paſſionū traditæ à Cicerone.

ARTICVLVS V.

Diſſoluitur prior pars quarti argumenti, agiturque de admiratione.

OCcaſione vltimi argumenti eorum, quæ primo articulo propoſuimus, differendum à nobis hoc loco erit de admiratione, & riſu, quorum ſæpe in Philoſophorum ſcholis fit mentio. Ac quod ad primum attinet; cùm admiramur, occurrit obiectum aliquod inſolitum, & nouum, ſeu quaſi nouum. Interuenit etiam ignoratio cauſæ eiuſdem rei, vel conditionis alicuius, aut circumſtantiæ ad eam pertinentis: vt, cùm quis eclipſim Lunæ aſpicit, neque eius cauſam tenet; vel cùm aliquid ſuprà naturæ ordinem fieri videt, vt mortuum reuocari ad vitam. Vnde, quæ hoc modo fiunt, ab admiratione miracula dicuntur; licet enim à diuina virtute fieri ſciamus, tamen perfecta diuinæ virtutis cognitio, & eius in operando modus, excedit captum noſtri intellectus. Tertiò, accedatur ſimul fixio quædam mentis, id eſt, fixa, & intenta conſideratio talis rei cum ſuſpenſione animi. Si autem petas, in quonam horum propriè admiratio conſiſtat. Reſpondemus, videri conſiſtere in illa fixione mentis connotando ſuſpenſionem; licet, præter ignorationem ſuperius explicatam, annexam interdum habeat inquiſitionem latentis cauſæ, vel conditionis; aut circumſtantiæ, quæ ad rem ſpectet, inde enim eſt, quòd Philoſophia ab admiratione ortum habuiſſe dicitur. nimirum, quia intuiti ſunt homines effecta, quorum cauſas cum neſcirent, primùm ſuſpenſi tantiſper fuere, dum eiuſmodi cauſas indagarunt, quod non eſt aliud, quàm philoſophari, &c.

Vnde proueniat admiratio. Lege Ari. 1. Metaph. c. 2. D. Damaſc. li. 2. fidei orthodoxæ c. 1 D. Th. 1. p. q. 105. art. 7. & in 2. d. 18. q. 1. art. 3. & in diſputatis, quæſt. de miraculis art. 2.

Miracula ab admiratione nomen acceperunt.

Admiratio conſiſtit in mētis fixione, cōnotando ſuſpenſionē animi.

Philoſophiæ initiū dedit admiratio.

Obijcies tamen, non videri obiectum admirationis rectè conſtitui aliquid nouum, & inſolitum, quia in Chriſto Seruatore noſtro fuit admiratio: ſiquidem, vt conſtat ex c. 7.

Obiectio.

Matthęi, miratus eſt Centurionis fidem; & tamen Chriſto nihil nouum, occultumve accidere poterat.

Dilutio.

Huic obiectioni occurrendum, licet Chriſto ſecundum alios modos multiplicis ſcientiæ, quam habebat, non potuerit eſſe aliquid nouum; potuiſſe tamen eſſe ſecundum ſcientiam experimentalem, qua id, quod iam ipſi alioqui erat notum, experimento comperiebat, atque hoc pacto fuiſſe in eo admirationem. Quē affectum ob id potiſſimum Chriſtus aſſumpſit, vt nobis mirandum eſſe ſignificaret, quod etiam ipſe admirabatur, vt annotauit D. Thomas 3. part. quæſtione 15. artic. 8. ex D. Auguſtino 1. ſuper Geneſ. contra Manichæos.

His ita conſtitutis reſpondendum eſt ad priorem partem argumenti, cuius gratia hæc diſputauimus, admirationem neque ad voluntatem, neque ad appetitum ſenſitiuum pertinere, ſed ad intellectum, vt ex dictis conſtat. Neque officit, quòd D. Damaſc. lib. 2 fidei orthodoxæ, cap. 15. definijt admirationem metum ex imaginatione vehementi; metus verò affectio eſt appetitus: ſumpſit enim eo loco admirationem paulo latius, ſicuti & Ariſtoteles 4. Ethic. c. 3. cùm ait, magnanimum non eſſe admirabundum; vel dicito, admirationem proptereà dici timorē, quia admirans rei nouæ, & inſolitæ magnitudine oppreſſus conſiderationem timet, ac refugit, vt D. Thomas 1. 2 q. 41. art. 4. ait. At dicet aliquis: qui fieri poſſit, vt, qui admiratur, conſiderationem fugiat; ſi conſideratio philoſophica ab admiratione orta eſt? Reſpondet eodem loco D. Thomas, admirabundum refugere in præſenti conſiderationem iudicatricem, id eſt, non audere ferre iudicium de eo, cuius admiratione tenetur, quia ſententiæ ſuæ defectum, & errorem timet; diſquirere tamen, & indagare, vt poſteà, re inſpecta, iudicet, atque hoc modo admirationem principium eſſe philoſophandi, vt paulò antè diximus.

Quo ſēſu admiratio dicatur metus.

Quæri etiam ſolet, cùm admiratio

A coniunctam habeat ignorantiam, cur fiat, vt, docente Ariſtotele primo Rhetor. c. 11. admiratio delectationis cauſa ſit? Huic quæſtioni reſpondet D. Thomas 1. 2. quæſt. 32. artic 8. hiſce verbis. Eſt admiratio deſiderium quoddam ſciendi: quod in homine contingit ex hoc, quòd videt effectum, & ignorat cauſam; vel etiā ex hoc, quòd cauſa talis effectus excedit cognitionem, aut facultatem B ipſius. & ideò admiratio eſt cauſa delectationis, in quantum habet adiunctam ſpem conſequendi cognitionem eius, quod ſcire deſiderat; & propter hoc omnia admirabilia ſunt delectabilia: ſicut, quæ ſunt rara, & omnes repræſentationes rerum etiam, quæ in ſe non ſunt delectabiles, gaudet enim anima in collatione vnius ad alterum. quia conferre vnum alteri eſt proprius, & conna- C turalis actus rationis, vt Philoſophus dicit in ſua Poetica: & propter hoc etiam liberari à magnis periculis magis eſt delectabile, quia eſt admirabile: vt dicitur in primo Rhetoricorum. Hæc D. Thom. qui, vt vides, admirationem conſtituit in deſiderio ſciendi, quod tamen ſuprà minùs probauimus; etſi fortaſſis non multum referat, hocne, an illud dixeris. Iuxta hanc D. Thomæ ſen- D tentiam dicendum erit, admirationem formaliter pertinere ad appetitum intellectiuum, licet inueſtigatio cauſæ illam concomitans ſpectet ad vim intelligendi.

Cur admiratio ſit cauſa delectationis.

In ſententia D. Th. admiratio ptinet ad appetitū intellectiuum.

ARTICVLVS VI.

Dilutio alterius partis eiuſdem argumenti; diſputatio de riſu.

E

VEniamus nunc ad alteram eiuſdem argumenti partem, quę diſcutiendum nobis exhibet, quidnam riſus ſit, aliaque ad eum attinentia. Quæſtio certè minimè ridicula, & quæ Philoſophos non parum exercet, de qua eſt illud Ciceronis ſecundo de Oratore. Quid ſit ipſe riſus, quo pacto concitetur, vbi ſit, quo-

Pulcher locus Cicer. de riſu.

quomodo exiſtat, atque ita repentè erumpat, vt eum cupiètes tenere nequeamus; & quomodo ſimul latera, os, venas, vultum, oculos occupet, viderit Democritus. Neque enim ad hunc ſermonem hoc pertinet, & ſi pertineret; neſcire me tamen id non puderet, quod ne ipſi quidem illi ſcirent, qui profitentur. Hęc ille. In primis autem quod ſpectat ad obiectum riſus, ſiue ad ea, quæ riſum mouent, ſunt, vt explicat Fracaſtorius in lib. de ſympathia, cap. 20. res nouæ, repentinæ, leues, ac ludicræ, habentes argutiam quandam, & concinnitatem ad aliud; quales habentur facetiæ, & quæ à mimis, ſeu perſonatis repræſentantur, & extranea quędam ſubito, ac concinno quodam caſu facta, vt, ſi quis eleganti greſſu, & quaſi per numeros incedens in lutum cadat.

Circa quæ excitet riſus.

Gignitur autem riſus hoc modo. Offerente ſe nobis re iucūda, & quæ riſum excitare queat, perfunditur animus gaudio, & lætitia, qua affectum cor, moræ impatiens ſeſe dilatat, magnaque ſanguinis efferueſcentis, & vitalium ſpirituum fit diffuſio, ad quam muſculorum thoracis, ac præſertim diaphragmatis motus ſequitur: (eſt verò diaphragma mēbranula quędam partim cornea, partim neruoſa, præcordia à viſceribus disiungens, quam Ariſtoteles tertio de partibus animalium cap. 1. ſuccinсturam vocat, eiuſque munus eſſe putat, impedire, ne vapores, qui è ventriculo attolluntur, cor lædant) ad diaphragmatis autem agitationem, & porrectionem extenduntur ſimul muſculi, qui à lateribus buccæ ſunt, geſtuſque ille oris fit, qui riſus vocatur, quo animi gaudium, & lætitia exprimitur. Erit igitur cauſa efficiens riſus principalis quidem anima; inſtrumentaria appetitus, & virtus motum exequens, ſimulque effuſio ſanguinis, & ſpirituum, qui ſunt quaſi ante ambulones riſus: finis gaudij, ſeu lætitiæ explicatio: forma ipſa oris, ac faciei diductio. Ita verò hunc in modum riſus definiri ſolet. Riſus eſt concitatior quidam animi ex re iucunda motus, ad conceptum intus gaudium explicandum, quo thoracis, & oris muſculi impetu quodam mouentur.

Deſcribitur modus, quo riſus efficitur.

Cauſa principalis, & inſtrumentalis riſus.

Definitur riſus.

Sunt autem quidam ad riſum procliues, alij ſeueri. Nam cùm obiectum riſus ſit res noua: ij, quibus quidlibet nouum videtur, vt pueri, & plebs, ex cauſa hac facilè rident: non ita ſenes, & philoſophi. Item, quia obiectum riſus eſt res iucunda, & læta, ducuntur aſſiduè in riſum ij, qui ſuopte ingenio hilares ſūt, quales ferè eſſe ſolent, qui plurimum habent ſanguinem, & eum dulcem, non bilioſum, aut melancholicum.

Qui ad riſum proni, qui tardi.

His poſitis, ad dubitationem, cuius illuſtrandę gratia hęc præfati ſumus, dicendum eſt, riſum quo ad gaudium & delectationem, quæ illo ſignificatur, pertinere ad vtrumlibet appetitum; quia gaudium propriè in voluntate, delectatio, etiam in inferiori appetitū cernitur; quo ad ipſam verò oris & faciei diductionē, in qua riſus formaliter conſiſtit, immediatè oriri à facultate motum exequente, ſicque ad eam, vt proximum illius effectum, ſpectare.

Riſū quo ad gaudiū eſſe in appetitu, quo ad geſtus ad potentiam motricem pertinere.

QVÆSTIO II.

Sitne voluntas intellectu nobilior, an non.

ARTICVLVS I.

Qui partem Affirmatiuam ſequantur, & quibus eam argumentis probent.

FVere, qui voluntatem, & intellectricem potentiā, quaſi duas ſorores eodem partu editas, pariq. nobilitate inſignes putarunt. Sed hos refellit Ariſtoteles, & aliorum Philoſophorum commune placitum, aientium, ſpecies eſſe tanquā numeros, quia, videlicet. vt duo numeri vnitatibus pares eſſe, nequeūt,

Confutantur, qui æquam vtrique deferunt nobilitatem.

A ſed quilibet ceteris maior, minor ve eſt; ita duæ inueniri ſpecies non poſſunt, quarum vna dignitate naturæ alteri par ſit. Nec nobis aduerſatur D. Auguſt. lib. 10. de Trinit. capit. 11. cùm ait, memoriam, intelligentiam, & voluntatem inuicem ſibi æquales eſſe. Non enim id aſſerit de æqualitate perfectionis, quam quælibet harum potentiarum in ſe habet, ſed de ea, quam ex parte ſubiecti omnes ſortiuntur: quæ haud dubiè par eſt, B cùm omnes in eadem animæ ſubſtantia, vt in ſubiecto, hæreant.

Locus D. Aug. exponitur.

His ergo omiſſis, Henricus Quodlib. 1. q. 14. Scotus in 4. diſt. 49. q. 4. eiuſque magiſter Alexander Alenſis 3. part. quæſt. 80. membro primo, & quarta part. quæſt. 92. membr. 2. art. 4. Albertus Magnus in 1. diſt. 1. q. 14. D. Bonauentura, Aegidius, Gabriel, Maior, Argentinas in 4. diſtinct. 49. C Aureolus apud Capreolum in 1. diſtinct. 1. q. 1. Ochamus ibidem quæſt. 2. ad ſecundum principale, aliique nonnulli arbitrantur, voluntatem nobiliorem eſſe intellectu. Quæ opinio neque paucis, neque leuibus innititur argumẽtis, hiſce nimirum. Ea potentia naturæ dignitate alteri præſtat, cuius habitus, actus, & obiecta nobiliora ſunt; ſed ita ſe habet voluntas, eſt igitur nobilior, quàm D intellectus. Maior propoſitio conſpicua eſt: aſſumptio membratim oſtenditur, ac primùm quo ad habitus, quia, vt D. Auguſt. lib. 14. de Trinit. c. 1. & Ariſtotel. lib. 6. Ethicorum. c. 7. inquiunt, ſapientia eſt præſtantiſſimus omnium habituum, qui ad intellectum pertinent: at charitas, quæ eſt habitus voluntatis, tum ſapientiæ, tum ceteris animæ ornamentis, ac donis excellit, vt teſtatur non E ſolùm idem Doctor 15. de Trinit. capit. 19. ſed etiam D. Paulus primæ ad Corinth. 13. & ad Coloſſ. 3. Item, quia D. Dionyſius 7. capite cœleſtis Hierarchiæ, choros Angelorum dignitatis ordine componens in ſupremo loco ſtatuit Seraphinos, quia à charitate nomen habent, & infra eos Cherubinos, quia à ſcientia nuncupantur.

Pro volũtatis præſtantia eſt 1. arg. ductũ ex nobilitate habitus.

A Deinde; quòd voluntatis actiones melioris notæ ſint, oſtenditur; quia perfectius eſt mouere, quàm moueri, voluntas autem, vt ſuprà oſtendimus, docetque D. Anſelmus de conceptu Virginis, cap. 4. tanquam Regina mouet ceteras potentias, & in hanc, atque illam partem pro arbitrio ſuo flectit; ſolaq. de ſe pronunciat; Sic volo. Sic iubeo, Sit pro ratione voluntas. Et verò neque ipſa B ratio dominium voluntatis ſubterfugit, cùm eius ductu ab vna re ad aliam cogitationem transferat. Vnde D. Bernardus in libro de libero arbitrio rationem pediſſequam voluntatis appellat. Secundò probatur idẽ aſſumptum, quia id, quod poſſidentem ſimpliciter bonum reddit, optabilius eſt eo, quod non reddit ſimpliciter bonum: at amore, qui eſt actus voluntatis, redditur hoC mo ſimpliciter bonus, non autem cognitione, quæ eſt actus intellectus; vt enim Diu. Auguſt. 11. de Ciuitate Dei, cap. 28. ſapienter ait; Vir bonus non dicitur, qui ſcit id, quod bonum eſt, ſed qui diligit: vnde concludit, in hominibus, qui rectè amant, magis amari amorem ipſum. Rurſus idem ſuadetur, quia in ijs bonis, quorum vnum in alio non continetur, id habetur præſtantius, D cuius oppoſitum peius eſt, vt docet regula illa Topica ex Ariſtotele lib. 7. Ethic. c. 10. Ea ſunt meliora, quorum corrumpẽtia deteriora ſunt; oppoſitum verò amoris peius eſt, magiſque fugiẽdum, quàm oppoſitum cognitionis, vt patet in odio Dei, & eiuſdem ignoratione: quippe multò deteſtabilius eſt Deum odiſſe, quàm ignorare. Quartò idem corroboratur, quia actus amoris animam Deo E magis vnit, quàm cognitio; vnde Diuus Dionyſius ſeptimo cap. cœleſtis Hierarchiæ, amori, non cognitioni, attribuit vim vnientem, & transformatricem amantis in rem amatam.

2. Argu. ex nobilitate actionis.

1. confir.

2. confir.

3. confir.

4. confir.

Poſtremò; quòd voluntatis obiectum perfectius ſit, ea ratio probat, quia id, in quod voluntas fertur, eſt ipſum bonum abſolutè

3. Argu. ex nobilitate obiecti.

ſumptum.

ſumptum, & perfectum, atque vltimus finis; obiectum autem intellectus eſt bonum quoddam particulare, nempe verũ. Deinde, quia ſi obiectum intellectus eſſet nobilius, ob id fortè eſſet, quia, vt aduerſariæ partis auctores contendunt, abſtractius eſt; at quòd hęc ratio nullum habeat momentum, ex eo planum videtur, quia quantitas Mathematica abſtractior eſt, quàm ſubſtantia ſenſibilis, cùm hæc cadat ſub ſenſum, illa ſub ſolum intellectum; & tamen conſtat, ſubſtantiam ſenſibilem multò eſſe quantitate nobiliorem. Item, quia virtus quanto minùs alligata, tantò eſt eleuatior, voluntas autem minus eſt alligata, cùm eius actio non poſcat recurſum ad phãtaſma, vt actio intellectus.

Occupatur ratio Aduerſariorum.

ARTICVLVS II.

Concluditur, intellectum voluntate nobiliorem eſſe, ſimulque aduerſariæ partis argumenta infirmantur.

Licet ea opinio, pro qua proximo articulo diſſeruimus, admodum ſit veriſimilis, nos tamen contrariã, vt veriorem, ac Peripateticæ doctrinæ magis conſentaneam, amplectimur cum D. Thoma tum alijs locis; tum 1. part. quęſt. 82. art. 3. & Caietano ibidem, Durando in 4. diſt. 49. q. 4. Paludano, quęſt. 3. Heruęo Quodlib. 8. quæſt. 9. Capreolo in 1. diſtin. 1. quæſt. 2. & diſt. 3. quæſt. 3. artic. 2. Abulenſi ad c. 5. Matthæi quæſt. 33. Et, vt ſimul noſtram ſententiam confirmemus, & Aduerſariorum refellamus argumenta, idem, quod illi, texamus probationis filum hunc in modum. Ea potentia nobilior cenſenda eſt, cuius habitus, actus, & obiecta excellentiora ſunt: ita ſe habet intellectus, ſi cum voluntate comparetur; eſt ergo nobilior. Probatur aſſumptio quo ad habitus; quia, ſi eos, qui vi naturæ acquiruntur, expendamus, nobiliores ſunt habitus intellectus, v. g. ſapientia, & pruden- A tia, quàm iuſtitia, ceterique habitus voluntatis; ſi autem ſupernaturales ſpectemus, (quanquam hic, vt rectè ait D. Thom. non quærimus de anima, quo ad ea, quæ ſupra ipſam ſunt) excellentiſſimus omnium, qui intellectui à Deo infunduntur, nempe lumen gloriæ, nobilitate vincit excellentiſſimum eorum, qui volũtati donantur, videlicet, charitatem. Nec obſtat, quòd Seraphini ab amore ap- B pellationem habent: non enim eam accepere à nobiliſſimo dono ſupernaturali, quod in patria obtinẽt, ſed à præſtantiſſimo habitu operatiuo, quem in via habuerunt, id eſt, à charitate. Secundò, quia dici etiam poteſt, inditum eis fuiſſe hoc nomen, non à nobiliſſimo ipſorum habitu, ſed à proprijs effectibus, quos erga alios exercent; eſt enim peculiare Seraphinorum munus ita inferiores C docere, vt eos per illuſtrationem, admirabilemque doctrinam ad diuini numinis amorem ſingulariter inflamment.

Oſtẽditur intellectũ voluntati præſtare quo ad habitus.

Iam verò, quod actiones intellectus ſublimiores ſint, oſtenditur, quia, tametſi voluntas alias potentias, ipſamque vim intellectricem quo ad exercitium actus moueat, & hac ex parte præcisè ſpectatus intellectus voluntati cedat; tamen intellectus alium mouẽdi mo- D dum altiorem ſibi vendicat; cuius merito voluntatem ſibi ſubiectam habet, eamque ſimpliciter dignitate vincit.

Idẽ oſtenditur quo ad actiones.

Mouet enim ordinando, regendo, imperando, ita, vt ſit quidem voluntas Regina, ſed cæca, intellectuali egens luce; ipſe verò intellectus ſit Imperator, qui voluntati leges figit, atque refigit. Adde, quòd voluntas in nullam rem ferri poteſt, niſi mota ab intellectu; quia nihil vo- E litum, quin cognitum; & tamen intellectus ad ſuum primum actum nõ præexigit voluntatis motionem: vnde, vt Angeli, qui cœleſtes ſphæras voluunt, ſunt ſecũdum Deum primi motores huiuſce mundi corporei; ita intellectus in paruo mũdo, id eſt, in homine, eſt primus poſt Deũ motor, à quo voluntas, & appetitus, vterque motiua, & tandem membra cor-

Intellect⁹ rector voluntatis.

Intellect⁹ in homine quodammodò primus motor.

poris cientur; vti D. Thomas 3. contra Gent. c. 25. ediſſerit. Deinde ſuadetur propoſitum; quia actus intelligendi ex immanentibus omnium eſt magis intimus, voluntas enim, dum operatur, quodammodo foras ſe dat; quia rapitur ad rem amatam: at intellectus intus manet, quia trahit ad ſe rem cognitam; multò verò prȩſtantius eſt, vt annotauit D. Thomas q. 22. de veritate, artic. 11. vnumquodq; habere in ſe id, vnde perficitur, quàm ad illud quærendum foras vagari. Rurſum; Ille actus eſt nobilior, in quo hominis felicitas conſiſtit, vt affirmat Ariſtoteles lib. 10. Ethic. c. 7. ſed hæc cõſiſtit in contemplatione ſubſtãtiarum ſeparatarum, vt docet idẽ Ariſtoteles li. 10. Ethic. c. 8. vbi legitur: actiones intellectus nobiliores ſunt, quàm voluntatis. Neque his officit, quòd D. Dionyſius vim vnitiuam, ad quam debet pertinere beatitudo, voluntati non intellectioni tribuit. Loquitur enim ibi de vnione effectiua, per quam in amante, & amato eſt idem velle, & nolle, non autem de vnione aſſecutiua, & comprehenſiua, in qua conſiſtit beatitudo. Nec item officit, quòd amore, non verò intellectione redditur homo ſimpliciter bonus; id enim tantum probat, actum amandi in genere moris præſtantiorem eſſe; non autem in genere naturæ, de quo noſtra diſceptatio eſt. Itaque dicimus, actum amoris reddere hominem ſimpliciter bonũ, quod ad mores attinet; cognitionem autem reddere illum meliorem, id eſt, perfectiorem in genere entis, atque his etiam congruenter dicimus, licet amoris oppoſitum, quod ad moralem rationem ſpectat, deterius ſit, quàm oppoſitum cognitionis; tamen in genere naturæ, ſiue entis deterius eſſe oppoſitum cognitionis, quia aduerſatur rei nobiliori, quæ eſt cognitio.

In actu intellectus conſiſtere felicitatẽ.

Cognitio præſtat amori in genere entis.

Ad extremum, quòd obiectum intellectus obiecto voluntatis naturæ dignitate excellat, ex eo probatur, quia, licet bonum, ſi expendatur ſecundum rationem cauſalitatis præ-

Probatur inſtitutũ, quo ad obiectum.

A ſtantius ſit, quàm verum; ſiquidem præſtantiſſima cauſalitas finis fundatur in rei bonitate, licet item bonum, & verum, quo ad mutuam incluſionem paria ſint, propterea quòd vtrumque materialiter ſumptũ ſub altero continetur, quia, vt bonũ eſt quoddam verum, ita verũ eſt quoddam bonum, ſimpliciter tamen ratio veri prȩſtantior eſt, quia eſt quid diuinius, & abſtractius. Etenim actu B perfecto nihil voluntas appetit, niſi cum ordine ad exiſtentiam, atque adeò concretè, cùm bonũ ideò optetur, vt poſſideatur. In vero autem aliter res ſe habet: intelligimus namq; rem ſecundum ſuam quidditatem, ipſumque verum perfecta cognitione penetramus; eſto, nihil de illius concretione, & exiſtentia cogitemus. Quod autem aiunt, ex maiori abſtractione non argui ampliorem C rei nobilitatem, vt in quantitate Mathematica, & in ſubſtantia ſenſibili planum videtur; dicimus cum Caietano prima parte, q. 82. art. 3. ceteris paribus, nobiliora eſſe, quæ magis ſunt abſtracta; non eſſe verò cetera paria in re propoſita, quia quantitas eſt accidens, ſubſtantia verò ſenſibilis eſt ſubſtantia. Cùm item colligunt, intellectum minùs eſſe eleuatum, quia eſt alligatus phantaſmatiD bus, non rectè colligunt; In primis enim hæc alligatio non omni conuenit intellectui, ſed humano duntaxat; nec idem in omni ſtatu, ſed vt ſuperiùs expoſuimus. Noſtra verò diſceptatio eſt de intellectu abſolutè ſumpto. Præterea, cum voluntas non niſi cognitum appetat, ſicut intellectus, dum hoc corpore tenetur, eget phantaſmatibus ad intelligendum; eiſdem, etſi remotè, indiget eE tiam voluntas. Poſtremò; Dependentia noſtri intellectus à phantaſmatibus non tollit maiorem illam, quam diximus, ſimplicitatem, & abſtractionem obiecti intellectus, qua potiſſimum eius nobilitas, & præſtantia æſtimari debet. Quare ratum manet, obiectum intellectricis facultatis abſolutè nobilius eſſe, quàm obiectum voluntatis; & quoniam

Ratione veri eſſe quid diuinius, & abſtractius.

Quãdo ex maiore abſtractione arguatur maior nobilitas.

Depẽdentia à ſenſibus nihil derogat intellectui humano.

niam ſuperiora argumenta non modò ſententiam noſtram confirmarunt, ſed oppoſitę partis rationes diluerunt, vt facile perſpiciet; qui attenderit, non eſt, cur ad ea ſeparatim reſpondeamus.

QVÆSTIO III.

Vtrum uoluntas re ipſa differat ab intellectu an non.

ARTICVLVS I.

Quibus argumentis pars negatiua quæſtionis oſtendi videatur.

DVrandus in 1. diſt. 3. q. 4. arbitratus eſt, voluntatem, & intellectum non eſſe potentias re ipſa diſtinctas; ſed vnam eandemque entitatem abſolutam, quę tamen propter ordinem, & relationem ad diuerſos actus, videlicet, ad functiones intelligendi & volendi, duarum potentiarum rationē ſortiatur. Hanc

1. Argum. opinionem hiſce ferè argumentis confirmare nititur. Virtus cognitionis expers fertur naturæ impetu, & nō liberè in ſuum obiectum; ſed voluntas agit liberè; non eſt igitur potentia cognitionis expers; atqui in ſuperiori animæ parte, ad quam voluntas ſpectat, nulla datur vis cognoſcens pręter intellectum; ergo intellectus, & voluntas ſunt vna, eademque potentia. Maiorem ſuadet; quia oportet omne agens liberum de actu ſuo iudicare (alioqui neutiquam ipſi imputaretur) debetque per eandem potentiam, qua liberum eſt, tale iudicium exercere. Nec enim potentia libertatem habet, quòd inhæreat in ſuppoſito libero, quia ſi ita ſe res haberet, vniuerſæ hominis facultates liberæ forent; ſed ideò ſuppoſitum liberum eſt; quia liberam habet potentiam; ergo ſi ad rationem libertatis pertinet habere actus ſui iudicium, neceſſe eſt, vt illa potentia,

A per quam homo liber eſt, ſui actus iudicatrix ſit; quod non niſi facultati cognoſcenti conuenire poteſt.

Secundò; Non repugnat, actus ſubordinatos ab eodem principio actiuo oriri, ſiquidem ab eodem Solis lumine, & aeris illuminatio, & calefactio proficiſcitur, ſed cognoſcere, & appetere ſunt actus ſubordinati, cùm nihil niſi antecedente cognitione appetamus; poſſunt igitur 2. Argum.

B ab eodem abſoluto principio naſci, atque adeò vna, & eadem res erunt voluntas, & intellectus.

Tertiò; Si intellectus, & voluntas eſſent diuerſæ potentiæ, poſſet diuina virtute elici actus voluntatis ſine actu intellectus; ſed non poteſt, quia nihil niſi cognitum amatur, vt docet D. Auguſtinus 9 de Trinitate cap. 4. Non ſunt igitur potentiæ diuerſæ. Maior probatur, quia, ſi hæ faculta- 3. Argum.

C tes diſtinguuntur, non alia erit dependentia actuum voluntatis ab actibus intellectus, niſi vt à cauſa partiali effectrici; quia nimirum intellectio partialiter concurrit cùm voluntate ad illius actus: Deus autem ſupplere valet omnem cauſalitatem efficientium cauſarum; ergo, &c.

Quartò; Illæ potentiæ non differunt re abſoluta, quarum obiecta re abſoluta non diſſident; ſed obiectum 4. Argum.

D intellectus eſt ens, & obiectum voluntatis bonum; quæ inter ſe reciprocantur, & in eandem realitatem incidunt; ergo & ipſe intellectus, & voluntas eadem realitas erunt.

Poſtremò; quòd hæc fuerit Philoſophi mens, probat Aureolus apud Capreolum in 1. diſt. 3. quæſt. 3. quia Ariſtoteles libro 3. Ethicorum, capite tertio, electionem appellat deliberatiuam rerum appetitionem, & Vlti. arg.

E clarius lib. 6. eiuſdem operis, cap. 2. aſſerit, electionem pertinere ad appetitum intellectiuum, vel ad intellectum appetentem; quibus verbis indicat, intellectum, & voluntatem eandem eſſe animæ vim.

ARTICVLVS II.

Negatiuam controuerſiæ partem veram eſſe, nec argumenta ſuperius adducta concludere.

COntraria ſententia, quæ voluntatem ab intellectu re ipſa diſtinguit, vera eſt. Eam tuetur D. Thomas in quæſtionibus de veritate, quæſtione 22. articulo decimo, B Capreolus in primo diſtin. 3. quæſt. 3. art. 2. Ferrarienſis ad cap. 19. lib. 4. contra Gent. Argentinas in primo diſtin. 3. quæſt. 2. & alij

1. Ratio.

Probatur verò primùm; quia rationes toto genere differentes, cuiuſmodi ſunt verum, & bonum, non poſſunt terminare actiones vnius, eiuſdemque potentiæ, ſed diuerſæ.

2. Secundò; quia potentiæ, quarum vnam alteram mouet, & altera aliã C dirigit, debent inter ſe re ipſa diſtingui; voluntas verò, vt ſuperius diximus, mouet intellectum, & intellectus dirigit voluntatem.

3. Tertiò; quia, ſi intellectus, & voluntas eadem animi vis eſſet; ſequeretur, nos voluntate intelligere, & intellectu velle; quod communis philoſophantium conſenſus nequaquam admittit.

Ad 1. arg. partis affirmantis.

Reſpondeamus igitur argumen- D tis, quæ oppoſitum ſuadebant. Ad primum dicendum, facultatem cognitionis expertem, id eſt, quæ neq; intelligit, neque præeuntem ſequitur notitiam, naturæ impetu, & non liberè in obiectum ferri: at voluntas etſi rem non cognoſcat, ſequitur tamen cognitionem intellectus, à quo ei res amplectenda, vel declinanda obijcitur.

Ad libertatẽ voluntatis nõ requiri, quod ipſa cognoſcat.

Nec oportet, vt omnis facultas liberè agens, & cui E actus liberi imputantur, de ſuo actu iudicet; ſat enim eſt, vt de eo iudicium ferat alia potentia coniuncta, à qua regitur, & quę illi quaſi lumen præfert. Itaque fatemur, vt potentia libertatem obtineat, non ſat eſſe inhærere eam libero ſuppoſito, vt rectè probat argumentum: negamus tamen, neceſſum eſſe, vt ipſamet ſui A actus iudiciũ exerceat, ſufficit enim, poſſe arbitratu ſuo proprium actum exercere, vel ſuſpendere, eſto, prædictum iudicium ab alia facultate ipſam regente, in qua libertas vt in fonte, & radice inſidet, adminiſtretur.

Ad 2. arg. Qua rõne actus voluntatis, & intellect⁹ ſint inuicẽ ſubordinati.

Ad ſecundum dicendum, quando actus ſic inter ſe ſubordinati ſunt, vt non ſolùm alter ſine altero obiri nequeat, ſed vnus neceſſitate naturę ex B alio conſequitur, quo pacto ſe habent illuminatio Solis, & calefactio, tunc eiuſmodi actus ab eadem facultate oriri poſſe. Verùm actiones voluntatis, & intellectus non ita procedunt, quandoquidem vigente intellectus notitia, in poteſtate volũtatis eſt, proprios actus cohibere.

Ad 3. Palud. in 4. d. 49. q. 1. ar. 2. nu. 25. ad 7. Argentin. in 1. d. 1. q. 1. artic. 4. Ochã. ibi. q. 25. ad 7.

Ad tertium reſpondet Capreolus, nõ poſſe actum voluntatis elici abſque notitia intellectus, poſſe tamen C abſque ea conſeruari. Nobis dicendum potius videtur cum alijs, licet vi naturæ non niſi cognita amemus, tamen actum voluntatis & elici, & conſeruari diuinitus poſſe abſque notitia. Enimverò notitia concurrit tum efficienter, tum obiectiuè, atque adeò formaliter extrinſecè ad actionem voluntatis: ſi autem de eiuſmodi concurſu effectiuo loquamur, planum eſt, poſſe illum à Deo ſuppleri D tam ad eliciendum primò, quam ad conſeruandum actum voluntatis; concurſum verò formalem extrinſecum, quem præſtat notitia, quatenus voluntati rem amandam, aut fugiendam obijcit, non eſt, cur negemus, poſſe diuina virtute ſuppleri, hoc eſt, poſſe voluntatem in obiectum tendere, eſto, id non ei actu repræſentetur ab intellectu: nec enim hoc vllam inuoluit repugnantiam, etſi E contradictio aperta ſit, dari actum voluntatis, quin in obiectum feratur, cùm ipſe actus nihil aliud ſit, quàm progreſſio quædam, ſeu tendentia in proprium obiectum. Itaque non repugnat, tendere voluntatem in obiectum non repræſentatum, etſi fieri nullo modo queat, vt, dum operatur, non tendat in aliquod obiectum.

Poſſe elici, & cõſeruari diuinitus actũ volũtatis abſq; vlla notitia.

Ad 4. Ad quartum neganda eſt maior propoſitio. Namque, licet diſtinctio formalis, & ſpecifica potentiarum, atq; actuum deſumenda ſit ab obiectis, realis tamen diſtinctio non inde abſolutè petenda eſt, quaſi eadem res nequeat actus potentiarum re ipſa differentium terminare. Adiecimus, abſolutè, quia ipſa quoque realis diſtinctio ex rationibus obiectorum interdum arguitur: ſiquidem, cùm hæc toto genere diſcrepent, indicium eſt, potentias realiter inter ſe diſtingui, vt ſuperiùs dicebamus.

Ad vlt. Ad vltimum reſpondetur, ex neutro illorum locorum deprehendi, Ariſtotelis mentem fuiſſe, voluntatem ab intellectu re non diſtingui: ſolùm enim inſinuat ibi Philoſophus, electionem ab intellectu ſimul, & à voluntate pendere; cui conſonat illud D. Thomæ de veritate, quæſt. 22. art. 5. dicentis, electionem aliquid in ſe rationis, & aliquid voluntatis habere.

QVAESTIO IV.

Vtrum, vt voluntas ſuum eliciat actum, requiratur in intellectu iudicatrix notitia, an non.

ARTICVLVS I.

Quæſtionis in affirmantem partem diſputatio.

Act⁹ quattuor proprij vis intellectricis deſignantur.

PRæmittendum in hac controuerſia eſt, quattuor actus, quod ad præſens inſtitutum facit, in noſtro intellectu eſſe poſſe. Quorum primus eſt notitia apprehenſiua. Secundus iudicium, quo intellectus rem apprehenſam iudicat bonam, aut malam eſſe. Tertius iudicium aliud, ſeu practicum dictamen, quo intellectus rem, quam præcedenti iudicio bonam, malamve eſſe decreuerat, cenſet amplectendam eſſe, aut
A declinandam. Quartus denique eſt diſcurſus, ſeu practicus ſyllogiſmus, quo ratio huiuſcemodi dictamen concludit. Omnes igitur conuenire videntur, licet interdum ex parte intellectus omnes illi actus præcedant, vt in viris prudentibus, qui res, præſertim magni momenti, non niſi maturo conſilio, & deliberatione aggrediuntur: ſimpliciter tamen, vt voluntas in actum prodeat, non
B opus eſſe practico ſyllogiſmo. Quod ſatis liquet in ſubitis, ac repentinis motibus, quos appellant primò primos. Nec verò magna difficultas eſt, num etiam ad actiones humanas, ac liberas dictamen illud practico ſyllogiſmo concluſum exigatur, paſſim namque experimur, multa nos velle, multa nolle abſque eo dictamine. Tota igitur controuerſia in eo conſiſtit, an requiratur iu-
C dicium, quo intellectus decernat, obiectum bonum, aut malum eſſe, ſalutare, aut noxium, iucundum aut moleſtum.

Nõ requiri iudiciũ practicũ, aut diſcurſum, vt operetur voluntas.

Porrò duæ ſunt hac de re ſententiæ. Prima Scoti in ſecundo diſt. 6. quæſt. 1. Gabrielis ibidem artic. 3. dub. 2. & Marſil. in 2. quæſtione 16. artic. 1. exiſtimantium, non requiri tale iudicium; ſed ſufficere notitiam apprehenſiuam, imò, cum hæc du-
D plex eſſe poſſit, alia ſimplex, quæ nimirum fit citra compoſitionem, aut diuiſionem; alia complexa, qua apprehendimus ſignificatum alicuius propoſitionis, vt, pharmacum ſanum eſſe; inquiunt, ſufficere ad actum voluntatis ſolam apprehenſionem ſimplicem. Quæ optimo ita ſuadetur. Notitia, per quam voluntati proponitur obiectum materiale, & formale ſimul, id eſt, tum
E obiectum, in quod tendit, tum ratio tendendi in illud, ſat eſt, vt voluntas actum edat circa tale obiectum; atqui per ſimplicem notitiam poteſt repræſentari voluntati obiectum materiale, id eſt, res bona, & formale, id eſt, illius bonitas: ergo ea ſufficit, vt voluntas actum ſuum exequatur.

Nõ requiri iudiciũ ſpeculatiuum, eſt multorum placitum.

Secundò. Non minorem efficacitatem

2. Argum.

citatem habet voluntas, quàm appetitus ſenſitiuus, vt tendat in propriũ obiectum, ſed vt appetitus ſenſitiuus brutorum in obiectum ſuum feratur, ſat eſt apprehẽſio ſimplex interno ſenſu exhibita; ergo, vt voluntas in ſuum tendat, ſufficiet ſimplex apprehenſio facta per intellectum.

3. Tertiò; Motus primò primi ideo tales dicuntur, quia abſque rationis iudicio exercentur; ergo non ad omnem actum voluntatis requiritur iudicium. Antecedens probatur, quia, ſi ad eos motus iudicium interueniret, eſſent vtque in noſtra poteſtate, poſſetque in ijs peccatum reperiri, quod communis Theologorum conſenſus negat.

4. Quartò; Qui characteres præpropere delineant, ac citharam pulſant, tot actus voluntatis, quot digitorum motus, edunt; cum digiti non niſi voluntatis imperio cieantur: & tamen non eſt veriſimile, tot præcedere iudicia, quot ſunt flexiones, motusq. digitorum, præſertim, cum interdum ſcribant, vel pulſent aliud cogitãtes, videtur ergo perſpicuum, non ad omnes actus voluntatis iudicium præexigi.

ARTICVLVS II.

Diſputatio controuerſiæ in partem, quæ negat.

ALtera opinio eſt Gregorij in primo, diſtinctione 3; quæſt. 1. art. 1. Aliacenſis ibidem quæſtione 3. Geruaſij in tractatu de notitijs, in prima diuiſione notitiæ, quæſt. 1. Videturq. D. Thomæ ad caput tertium huius libri, & in prima ſecundæ, quæſtione 9. art. 1. ad 2. & in ſecundo, diſtinct. 24. quæſt. 2. art. 1. alijsq. in locis; quam etiam nonnulli è Recentioribus Theologis noſtræ ætatis defendunt. Nimirum, requiri ad actũ cuiuſuis appetitus iudicatiuam notitiam. Ad actum quidem voluntatis notitiam intellectus; ad actum appetitus ſenſitiui notitiam ſenſus interni. Quod probatur primò, quia nullus omninò appetitus aliquod

Ad actus appetendi requiri notitiam iudicatiuam.

1. Ratio.

A obiectum appetit, niſi ei appareat conueniens; nec refugit, niſi appareat repugnans: ſed vt ita appareat, non ſat eſt, apprehendi ipſum, & eius conuenientiam, aut repugnantiam: ſed oportet, vt de ipſa conuenientia, repugnantiave iudicium feratur; ergo nullus datur actus appetitus abſque notitia iudicatiua. Maior probatur, quia alioqui ſequeretur, tam conuenientia appetitui, quã B eidem repugnantia æque appetibilia eſſe, cùm omnia indiſcriminatim, vt appetibilia apprehendi queant, ſiue re vera ſint, ſiue non. Rurſus oſtenditur eadem maior propoſitio, quia, cùm quis anceps eſt, ac dubius de re aliqua facienda, vt de profectione in patriam, ſæpe efformat apud ſe haſce propoſitiones apprehenſiuas; Bonum eſt proficiſci: Non eſt bonum proficiſci, & tamen nulla C earum ſat eſt, vt iter arripiat, vel omninò decernat non ire. Hoc autem non aliunde prouenit, niſi, quia ſola rei apprehenſio non ſufficit; ſed requiritur aſſenſus, quo intellectus aſſentiatur, iudicetque id, quod vt bonum apprehendit, re vera bonum eſſe; ſiue talis aſſenſus verus ſit, ſiue falſus, quod hoc loco vocamus apparere bonum: ergo &c.

Secundò, idem ex eo oſtenditur, 2. Ratio.
D quia experientia eſt, bruta animantia nunc moueri ad obiecta, quorum habent ſimplices notitias, nunc non moueri, vt patet in equo, qui ad potandam aquam, quam videt, non fertur, niſi cùm ſitit: cùm igitur appetitus ſenſitiuus naturaliter, & non liberè ſequatur cognitionem ſenſuũ: vtique videtur id non ab alia cauſa proficiſci, quàm quia ſola obiecti apprehenſio non ſat eſt ad appetitum E mouendum, ſed requiritur iudicium, quo res apprehenſa conueniens æſtimetur; quod iudicium, quia non ſemper adeſt, fit inde, vt appetitus ſenſitiuus non ſemper in rem obiectam feratur.

Tertiò; idem ſtabilitur auctoritate Ariſtotelis hoc in libro cap. 3. text. 154. vbi ita ſcripſit. Cùm opinamur, id eſt, iudicamus, aliquid 3. Ratio.

malum

Digitized by Google

malum eſſe, atque terribile, continuò perturbamur: ſimiliter & cùm opinamur, quidpiam eſſe tale, vt in illo ſit confidendum; at cùm imaginamur talia, id eſt, cùm abſque iudicio apprehendimus, perinde afficimur, atque ſi in pictura eadem ſpectaremus. Præterea eodem lib. cap. 9. text. 46. docet, appetitum non moueri ab intellectu contemplante, ſed practico; quia ille nihil amplectendum, aut declinandum præcipit, vt hic. Videtur ego Philoſophus ſentire, ad obeundas appetitus actiones nõ ſat eſſe notitiam apprehenſiuam, ſed neceſſariò iudicatiuam requiri.

ARTICVLVS III.

Vtraque pars controuerſiæ probabilis cenſetur, vtriuſque argumenta diluuntur.

E Superioribus duabus ſententijs, neutra nobis improbabilis, aut Peripateticę doctrinę repugnans videtur. Quare vtriuſque argumenta diluemus, vt, quam quiſque magis probarit, defendat. Ad primum eorum, quæ pro affirmatiua parte attulimus, reſpondẽdum erit, obiectum formale appetitus, in quod actu appetitus fertur, non eſſe bonũ quodlibet modo, ſed bonum, quod tale eſſe iudicatur. Ad ſecundum conceſſa maiori propoſitione, neganda eſt minor, dicendumque, licèt in brutis animalibus nõ detur compoſitio, aut diuiſio; dari tamen iudicia ſenſitiua compoſitionis, & diuiſionis vicem ſubeuntia, quibus iudicant obiecta ſenſibus apprehenſa, iucunda eſſe, aut noxia, proſequenda, aut declinãda, vt docet D. Thom. 1. part. quæſt. 83. art. 1. & de veritate quæſtione 24. articul. 2. Non conficiunt autem bruta propoſitiones, cùm prędicta iudicia efformant, quia non iudicant ex inquiſitione, aut collatione, vt homines: ſed ſolo naturę ductu, atque inſtinctu. Ad tertium dicendum eſt, etiam motus primò primos voluntatis exerceri præeunte iudicio, non

Ad 1. Arg. ſententiæ Scoti.

Ad 2.

Ad 3.

A tamen libero, ſed ſubitò, ac ſine vlla deliberatione, tam formali quàm virtuali. Quæ tamen deliberatio neceſſaria eſt, vt in eiuſmodi actionibus peccati labes inueniri queat. Ad quartum reſponderi ſolet, tot eſſe iudicia, quot motus digitorũ; ſed quoniam ea celerrimè fiunt, icircò à nobis non diſcerni. Quod equidem, licet mirum videatur, non tamen à veritate alienum exiſtimari debet. Ne-

Ad 4.

B que enim negandũ eſt, eum, qui ſcribit, diuerſas effingere diuerſorum characterum conceptiones, quibus, quam literã, quo ve modo delineare debeat, apprehendit. Quare pari ratione poterunt ſimul ab eodem diuerſa iudicia efformari.

Ad primum verò eorum, quæ pro altera ſententia adducta ſunt, reſpõdendum erit; vt obiectum appareat bonum, non eſſe opus iudiciaria no-

Ad 1. rationẽ ſententię D. Tho.

C titia, ſed ſufficere apprehendi obiectum veſtitum congruenti bonitate. Verùm, quia non omnia ſub prædicta bonitate æquè apprehenduntur, inde eſſe, quòd non omnia æquè appetimus, aut declinamus, ſed nonnunquam dubij hæremus. Ad ſecundum, admiſſa experientia, dicendum, id non prouenire ex eo, quòd neceſſaria ſit iudicatoria notitia, ſed, quia cùm animal

Ad 2.

D ſatiatum eſt, vel ita malè affectum, vt aquam, aut cibum faſtidiat, non apprehẽdit eſum potumve, vt quidpiam ſibi iucundum, aut conueniẽs. Ad Ariſtotelem verò dicendum, eum priori quidem loco nihil aliud voluiſſe, quàm nos interdum non commoueri rebus, quas imaginamur, quia ſimul intelligimus, eas non ita ſe habere, ſicuti à nobis imaginatione effinguntur; quemadmodum;

Ad 3.

E cùm res pictas videmus, quia ſcimus, eas ſolam rerum ſimilitudinem, non res ipſas aſpectui exhibere, ideò ex eorum intuitu nec ad metum, nec ad ſpem, aliumve eiuſmodi affectum concitamur. Poſteriori autem loco egiſſe de ſola motione, quę fit imperio intellectus, non de ea, quæ requiritur ad ciendam voluntatem, proponendo illi obiecti conue-

nien-

nientiam, aut repugnantiam; illa enim neceſſariò ab intellectu practico proficiſcitur, hæc non item.

QVÆSTIO V.

Vtrum ad animantium motum vis dirigens, impellens, & exequens concurrat, necne.

ARTICVLVS I.

Diſceptatio quæſtionis in partem negatiuam.

Ad dictũ motũ non cõcurrere vim dirigentem.

1. Ratio.

QVod ad motus animantium nõ concurrat in primis vis dirigens, quæ in homine ratio, in brutis imaginatio eſt; probatur primùm, quia conſtat, nonnullos ſomno oppreſſos è lecto ſurgere; & huc illuc oberrare; quorum tamen motus non poteſt ratione dirigi, cùm ratio in ſomno ligata ſit. Item, appetitus ſenſitiuus poteſt in nobis citra regimen rationis, ſolo interni ſenſus ductu motum efficere: non eſt igitur ad id neceſſaria facultas in-

2. Ratio.

tellectus dirigentis. Probatur aſſumptum, quia interni ſenſus non ſunt in homine deterioris notæ, quàm in brutis animantibus; in his autem ſufficit imaginatio ad dirigendum motum.

Non item vim impellentem.

Hoc lib. ca.13.q.1. art.3.

1. Ratio.

Quòd autem facultas impellens, id eſt, appetitus non efficiat motum in homine, probatur, quia, vt ſuperiùs ex Ariſtotele lib.1. Politicorum, cap.3. commonuimus, intellectus, ſeu ratio imperat iraſcibili & concupiſcibili politico principatui, eò quòd appetitus ſenſitiuus habet aliquid ſibi proprium, quo rationis imperio obniti poſſit. Quare, ſi ad motum neceſſaria eſſet actio appetitus, ſequeretur, non ſemper ad imperium voluntatis cieri membra, ſed interdum inhiberi motum appetitu reluctante; quod tamen aduerſatur A & experientiæ, & Ariſtoteli eodem loco affirmanti, corporis membra, quo ad motum obſequi rationi deſpoticè, id eſt, more ſeruorum, qui facultatem non habent in re aliqua reſiſtendi imperio præcipientis, cùm nihil proprij iuris obtineant.

2. Ratio.

Item imperfectæ animantes, vt vermes, & lumbrici diſſecti, ac ſine corde, proindeque ſine influxu appetitus, qui in corde reſidet, obeunt arbitrarios B motus; ergo eoſdem obibunt etiam reliqua animantia ſine prædicto influxu, præſertim, cùm ea, quæ excellentioris naturæ ſunt, paucioribus egeant adminiculis ad operandum.

3. Ratio.

Rurſus; Imaginatio, de cuius vi, & efficacitate tam multa ab Auctoribus prodita ſunt, videtur per ſe membra ciere; cùm ſola imago rei interiùs obiecta corpus variè permutet. Non igitur imaginationis munus C tantummodò eſt ad motum dirigere, ſed etiam motum ipſum citra appetitus conſortium, & coefficientiam adminiſtrare.

Idem probatur de vi executrice.

1. Ratio.

Quod ad vim executricem motus attinet, non diſtingui illam ab appetitu, videtur ex eo concludi, quia ſuperuacaneum eſt, diuerſam aliam ad percipiendum motum facultatẽ inducere tum quia ſi motus eſſet actio tantùm imperata ab appetitu, non D verò elicita; cùm actus imperati aliquando præueniant appetitum, nõnunquam motus animalis appetitum anteuerteret, quod non ita eſt.

2. Ratio.

Item, quia natura ſemper facit optimum, quod poteſt; meliùs verò eſt, ac præſtantiùs, motum animalis elici a facultate animalis, qualis eſt appetitus, quàm à potentia vitali tantùm, cuiuſmodi foret quæcunque alia virtus motiua.

3. Ratio.

Poſtremò, quia E hæc videtur eſſe expreſſa ſententia Ariſtotelis hoc in libro, capite 9. text. 44. & toto ferè cap. 10. vbi de principio efficiente motus localis animalium diſquirens, concludit, eſſe appetitum: quod etiam præſtat eo libro, quem de motu animalium conſcripſit.

AR-

Digitized by Google

ARTICVLVS II.

De duplici facultate; altera motum dirigente, altera imperante.

Duplex in animātib. virtus motiua, naturalis & animalis. Lege Fern. libr. 5. de Ani. fac. c. 9. & 10. Th. à Vega ad capit. 31. Art. medi.

PRò explicatione huiuſce controuerſiæ obſéruandum eſt ex D. Thoma, opuſculo 35. de Motu cordis, in animantibus duplicem eſſe vim motricem; vnam naturalem, aliam animalem. Naturalis dicitur ea, quæ ſolo naturæ impetu agit; nec antecedentem apprehenſionem requirit, cuiuſmodi eſt vis pulſatilis, quæ cor dilatationis, & conſtrictionis motu ciet, & arterias pulſat, habetq. in corde originem. Animalis eſt, quę præeuntem notitiam ſequitur, eiuſque motus arbitrarius vocari conſueuit.

Triplex genus eorū, quę animali motu cientur. Primum.

Secundò, animaduertendum eſt, eorum, quæ animali motu concitantur, tria eſſe genera. In primo continentur, quæ ſolo tactu & guſtu pollent, mouenturque dumtaxat intra ſe, diducendo & contrahendo intus mēbra, cum aliqui ſecundùm ſe tota ſtabili ſede vitam degant, vt conchylia. Hæc autem plantarum motum, quæ terræ fixis hærent radicibus, parum excedunt; ita vt inter animalia & plantas quaſi medium obtineant.

2 Secundum genus eſt eorum, quæ vim ſenſitricem perfectam habent, nec ſolùm præſentia, quæ tactu explorant, ſed etiam abſentia dignoſcunt. Sed enim ex iis quædam ſolo naturæ inſtinctu operantur, nec præſtituunt ſibi finem ſuæ actionis, aut motus; videlicet, beluæ: alia contrà delectu agunt, & ex fine, quem ſibi proponunt, operantur; nimirum homines, qui, vt inter cetera animantia principatum habent, ita nobiliorem motum ſubeunt, & in tertio

3 atque eminentiori corporum viuentium gradu conſiſtunt. Porrò non quærimus hoc loco de naturali motu, ſed de arbitrio; nec verò de hoc ipſo vniuerſim, ſed de motu progreſſionis, de quo etiam in extrema huius libri parte diſſeruit Ariſtoteles.

A Sit prima concluſio: Ad motum progreſſionis concurrit vis dirigens, quæ in hominibus ratio eſt, in ceteris animantibus imaginatio. Hæc concluſio eſt Ariſtotelis hoc in libro, capit. 4. text. 16. & capit. 10. text. 48. D. Thomæ eodem loco, Auicennæ 6. Naturalium. Suadetur autem, quia progreſſio inſtituta fuit à natura ad conuenientia inueſtiganda, & declinanda aduerſa, quod

1. Concl. Lege Ferr. li. 3. de Anima, q. 18. & 2. cont. Gentes, capit. 82.

B præſtari nequaquam poteſt, niſi detur vis aliqua repræſentans iſtiuſmodi obiecta appetitui, ipſumque pro re nata in hanc, aut illam partem inflectens: præſertim, cùm appetitus ex ſe indiſcriminatim ſe habeat ad hoc, illud vè proſequendum, aut vitandum: hæc autem vis eſt ratio, vel imaginatio.

2. Concl.

Secunda concluſio: Appetitus concurrit ad motum progreſſionis,

C vt cauſa agens, ac per modum imperantis. Hæc etiam eſt Ariſtotelis hoc in lib. capit. 10. text. 52. & Auicennæ 7. Naturalium, D. Thom. opuſculo 43. capit. 4. & lib. 2. contra Gent. capit. 82. Ferrar. ibid. & aliorum. Probatur verò ratione, quia, cum progreſſio ſit, vti diximus, ad quærenda ſalutaria, & declinanda aduerſa ſenſu cognita; ad appetitum verò pertineat affectus amoris, aut

D fugæ talium rerum, conſentaneum eſt, vt motus, quo ad eas tenditur, ab appetitu coefficiatur & imperetur. Hoc tamen intereſt, quoad hanc motionē inter homines & beluas; quòd appetitus beluarum non mouetur ab alio ſuperiori appetitu, hominum verò moueatur, nimirum à voluntate. Ideoq. appetitus ſenſitiuus in homine habet ſe vti cœlum inferius, quod ſuperioris vertigine cir-

E cumuoluitur.

ARTICVLVS III.

De vi executrici motus.

3. Concl.

TErtia concluſio: Præter appetitum danda eſt virtus quędā inhærens membris, quæ motū proximè

exe-

Dandā eſſe vim exequutricem motus membris inhærentem.

exequatur. Hanc ea ratio comprobat, quia cùm functiones ab appetente virtute elicitæ, eique propriæ, immanentes ſint, motus verò progreſſionis ſit actio tranſiens: neceſſariò præter appetitum conſtituenda erit alia virtus membris inſita, quæ talis motus adminiſtra ſit. Differre verò huiuſmodi virtutem, non definitione tantùm, ſed etiam re ab appetitu, liquet primùm ex diſtinctione organi; hic enim in corde ſedem habet, illa in muſculis toto corpore extenſis. Secundò, quia, cùm in ſubſtantijs ſeparatis facultas mouens ab earum appetitu intellectiuo realiter diſſideat, vt lib. 2. de Cœlo, cap. 5. q. 7. oſtendimus, multò maiori iure in rebus materia præditis diſtinguetur, cùm minimè conueniat, vt, quæ in rebus corporeis vnita ſunt, in incorporeis & excellentioris naturæ, in multitudinem degenerent. Itaq; actio virtutis motum exequentis eo pacto ab appetitu dependet, vt non ab eo tanquam à propria, & adæquata eius cauſa eliciatur; ſed imperetur, ad eum ferè modum, quo voluntas appetitū ſenſitiuum in nobis concitat, quæ ſic in eum motionem dominiumq. exercet, vt nihilominus appetitus ſuum actum ab ſe immediate promat: eo tamen diſcrimine, quòd membra ad motum perficiendum rationi, & voluntati deſpoticè obſeruiunt: appetitus autem ad obiecti ſui fugam, vel proſecutionem, non niſi politicè & ciuiliter obtemperant, vt fuit à nobis ſuperiùs declaratum.

Hanc vim diſtingui re ab appetitu.

Membra deſpoticè appetitui, politicè voluntati obedire.

Quæret tamen aliquis, vtrum, cū appetitus motricem facultatem concitat, præſtet id per aliquam præuiā actionem in ea receptam, ad quam deinde motio virtutis conſequatur, an aliter? Reſpondemus, non requiri talem actionem, quæ actum facultatis mouentis, vt quidpiam ab eo diſtinctum, præeat, ſed appetitum, vt agens vniuerſalius, concurrere vnà cum virtute mouente, vt cùm cauſa particulari, atque ita edi motum ab vtraque cauſa per vnum eundemque impulſum à duabus cauſis profectū:

Lege, ſi placet, quę diſput. 4. ad lib. Ethic. diximus.

A. ab vna, vt vniuerſali, & imperante; ab altera, vt à particulari, ac priuatim eliciente. Quo etiam pacto intellectus voluntatem; voluntas appetitum inferiorem mouere conſueuit.

Appetitū eſſe cauſā vniuerſalē, & vim motricem particularem.

Exiſtit etiam hoc loco dubitatio, nū prædicta facultas motum adhuc exequatur. Diuus Thomas lib. 2. cōtra Gentes, c. 82. docet, eam non tam efficienter, quàm diſpoſitiuè ad motum concurrere; quia, videlicet, mem-B bra præparat, redditque apta & obedientia ad excipiendum motū, quem efficit appetitus; & 1. p. q. 75. art. 3. ait, actum huiuſce virtutis non eſſe mouere, ſed moueri. In eandem ſententiam deſcendit Ferrarienſis loco citato contra Gētes, & q. 18. huius libri; ſed ea nobis minùs placet, propterea quòd facultas exequens motum cēſetur à Philoſophis inter animales potentias, vt conſtat ex doctri-C na Ariſt. lib. 2. huius operis, c. 3. tex. 27. & lib. 3. c. 9. à tex. 41. vbi animalē vim diſtribuit in vegetantem, ſentientem, appetentem, loco mouentem, & intelligentem; at omnis animalis facultas ſimpliciter eſt potentia actiua, cùm ad animales functiones obeundas detur. Quapropter vis motum exequens ſimpliciter exiſtimanda eſt actiuè concurrere ad motum, præſertim, cùm ad illum reci-D piendum videantur membra aliundè iam aptè diſpoſita; videlicet ex compoſitione, & temperie aliarum qualitatum, quibus conſtant. Alioqui dixerint, etiam in organis ſenſuum, præter ipſas vires ſenſitiuas, dari peculiares facultates à figura, & temperamento diuerſas, quibus organa ad ſenſiones recipiendas apta reddantur, quod tamen à communibus philoſophantium placitis omninò
E abhorret.

Virtutem motiuam actiuè cōcurrere ad motum.

Deriuatur autem iſthæc vis motum exequens (vt 1. de Gener. cap. 5. q. 1. artic. 3. ex Hippocraticæ ſcholæ conſenſu oſtendimus) remotè quidem à corde tanquam à fonte omnium virium, ac functionum, quæ animantibus conueniunt, proximè autem à cerebro: cuius rei vel illud eſt argumentum, quòd inde mouen-

Vnde deriuetur vis executrix motus.

ves nerui ortum habent. Item, quia A obſtructa eiuſmodi via confeſtim ceſſat membrorum motio, obſtupeſcente toto corpore. Non probauimus tamen loco citato Medicorum ſententiam arbitrantium, nullam animalem vim fixè ac ſtabiliter in mēbris hærere; vt potentiam videndi in oculo, mouendi in muſculis; ſed omnes influentes eſſe, ac per modum cuiuſdam irradiationis à cerebro illabi, & nunc ſubtrahi, nunc redire: B nec præter hanc quaſi commeantem radium aliam dari innatam facultatem ad ſentiendum vel mouendum; quod placitum, quoniā alibi ex profeſſo confutauimus, non eſt cur iterum in eo improbando immoremur.

Quæ duo requirat virtutis motricis organum.

Quod verò ad organū motus ſpectat, omiſſis controuerſijs, aduertendum ex Galeno, lib. 12. de Vſu partium, & Veſalio lib. 2. c. 2. ad idoneū motus inſtrumentum duas requiri C conditiones; vnam, vt ſenſu polleat; aliam, vt impulſum edat, quarū neutra ſine altera poteſt conſiſtere; & quoniam ad mouendum neceſſaria eſt firmitas & conſiſtentia, ad ſentiendum verò mollitudo, (vnde ea, quæ prædura ſunt, vel nullum, vel nimis hebetem & obtuſum ſenſum gerunt) excogitauit ſolers natura rationem, qua vtramq; mirificè coagmentaret: coniunxit enim ligamen- D tum, quod aliquantulum eſt durius cum neruo, qui mollior eſt; & vtrūque, id eſt, ligamentum, ac neruum in minutas partes quaſi ſecuit, & carne, neruis, arterijsque implicuit, quæ coaceruatio muſculus dicitur; atque hic à Philoſophis & Medicis traditur inſtrumentum virtutis motiuæ, quod iam latè in animantium corporibus diffunditur, quàm latè patent membra, quæ ad arbitrarium E motum ſubeundum idonea ſunt.

Muſculos organū eſſe virtutis motiuæ.

Sed nequibit motoria facultas hoc vti inſtrumento, niſi id cōgruis qualitatibus imbutum ſit, quarum defectu interdum membra exareſcunt, motuq. omni deſtituuntur; opus etiā eſt, vt membra perenni animalium ſpirituum affluxu foueantur. Cuius rei illud, præter alia, indicium habetur, quòd in animi deliquio, & timore vehementi corpus ſuſtinere nequimus, animali ſpiritu, qui membra fulciebat, ex toto corpore ad cerebrum confluente. Quod etiam in cauſa eſt, vt, qui in gyrum aguntur, ſubitò concidant, atque interdum ſopiantur: quia nimirum, ſpiritus per neruos rectà deducendus circulari illo flexu à neruorum initijs aberrans aliò vergit.

Mēbra, vt moueātur, ſpirituum animaliū copiā exigere.

Rotātes ſe in orbem, cur vertiginem patiuntur, & concidūt.

ARTICVLVS IV.

Occurritur argumentis initio propoſitis.

Ad 1. rationem 1. arg.

SVpereſt nunc primi articuli argumentis reſpondere. Ad primam partem eius, quod initio propoſuimus, dicendum, licet in ſomno iudicij libertate careamus, non impediri tamen nobis actionem intellectus, & imperfecta quædam iudicia; cùm planum ſit, multos inter dormiendum vniuerſalia concipere, & diſputare; non requiritur verò ad motum vtcunque à nobis exercendum iudicij, aut rationis libertas, vt etiam in ebrijs & phreneticis videre eſt. Ad ſecundam eiuſdem argumenti partē reſpondendum, licèt appetitus ſenſitiuus imperante voluntate, & ratione dirigente, nequeat membrorū motum inhibere: aut ſecùs, quàm voluntati placeat, inflectere; poſſe tamen intellectu aliud cogitante, ac non iubente voluntate, corporis mēbra indeliberato motu ciere, vt ſæpè accidit. Non proinde tamen concurſum illarum ſuperiorum facultatum ſuperuacaneum eſſe, cùm ad motionem deliberatam neceſſarius ſit. Nec verò in homine de inferioris appetitus dignitate quidquam detrahit, quòd non per ſe, ac vi ſua tantùm membris motionem inferat. Etenim, vt Caietanus 1. part. quæſt. 81. art. 3. annotauit: licèt in nobis natura ſenſitiua nobilitatem capitis, quam in beluis habet, non obtineat: compenſatur ei tamen ea iactura propter cōiunctionem, & commercium cum ratione & appetitu intellectiuo; perficitur

Ad 2.

Nihil derogat appetitui hominis, potentijs ſubijci ſuperioribus.

citur namque & attollitur id, quod eſt inferius, vicinitate ſublimioris, quatenus ſubſit; quod tam in ijs, quæ ad mores pertinent, quàm in politicis conſpicuum eſt; ſiquidem perfectiùs operantur virtutes, vt obedientes charitati, quàm ſolæ: nobiliusque eſt Regi aſſiſtere, quàm villæ regimē tenere. Ex dictis collige, nihil repugnare, quo minùs ij, qui ſomno oppreſſi curſitant, interdum abſque intellectricis potentiæ influxu ſola imaginatione, & appetitu motricem vim excitante, progreſſionis motum adminiſtrent: cùm id etiam vigilantibus frequenter eueniat.

Ad 1. rationē 2. arg.

Secundum verò argumentum ſolues, dicendo ad primam partem, licèt appetitus quo ad alios actus politicè rationi obediat, quo ad membrorum tamen motionem, non niſi deſpoticè obtemperare. Hæc nobis ſolutio placet, non quæ concedit, rationem & voluntatem immediatè, ac ſine interuentu appetitus membra ciere. Ad ſecundam, nullum animal, quantumuis minimum atq; imperfectum, loco moueri ſine influxu appetitus & imaginationis; nec vllum eſſe, quod hiſce facultatibus natura ſua orbatum ſit: licèt imperfecta non eas habeant certa corporis parte definitas, vt alibi diximus. Vnde eſt, quòd lacertæ, vermes, aliaque eiuſmodi poſt diſſectionem viuunt, ac mouentur, quia etiam diuiſa imaginationem & appetitum in partibus retinent. Tametſi fatendum ſit, Ariſtotelem, cùm proximis capitibus de motu egit, de eo tantùm vel præcipuè ſaltem diſſeruiſſe, qui perfectis animantibus conuenit. Ad tertiam negandum eſt, quod aſſumit, dicendumque, imaginationem nō per ſe, ſed interuentu appetitus, cui triſtia, aut læta, horrida, aut iucunda obijcit, humores concitare, & ſanguinem ac ſpiritus mouere: ſicque variè corpus afficere. Lege D.Thomam 1. part. quæſt. 117. art. 3. & lib. 3. contra Gent. cap. 103.

Ad 2.

Hoc li. c. 2. q. 2. art. 2. Omne animal ex appetitu, & imaginatione moueri.

Ad 3.

A B C D E

Ad 1 rationē 3. arg. Lege etiā, quæ diximus 2. Phyſ. c. 2. q. 1. ar. 7. & lib. 1. de Gener. c. 4. q. 30.

Vltimum argumentum diluitur inficiando, non diſtingui vim motus executiuam ab appetitu. Ad primam verò aduerſariæ partis rationem negandum eſt, actionem, qua membris motus imperatur, præire appetitui. Ad ſecundam, naturam facere optimum, quod poteſt, ſed nec fuiſſe cōueniens, nec potuiſſe motum elici tantummodò à facultate appetente ob eas rationes, quas circa tertiā cōcluſionem adduximus. Prætereà, motum progreſſiuum animalium re vera ab animali virtute proficiſci, cùm non niſi appetitu imperante, & concurrente efficiatur. Nec virtutem motiuam membris inſitam ad facultates vitales attinere, ſed potiùs ad animales, quarum miniſtra eſt. Ad tertiam, Ariſtotelem vocaſſe appetitum vim mouentem, non, quòd eum à facultate motus executrici non putaret diſtinguendum, cum locis à nobis ſuperiùs citatis appetitum, & vim motiuam vti diuerſas animantium facultates numerarit; ſed quia re vera appetitus eſt etiam potentia mouens, vt ex dictis conſtat. Hactenus diſceptatum de anima, quatenus corporis conſtricta nexu, & contubernio addicta, ad functiones exercendas ſuas illius operam emendicat, deinceps de eadem ſcribemus, eo iā vinculo exoluta, & de ſeparata ſeparatā inſtituemus tractationē. Præſtet vtinam propitium Numen, vt, quēadmodum de cōiuncta anima, quali quali potuimus induſtria, opus confecimus, & de ſeparata dicturi gradū addimus vlteriorem: ſic ſolutus aliquando è corpore, cui coniunctus nunc animus eſt, in ſtatum euadat liberiorem, vbi ſoli Deo inſolubili iam nexu adſtrictus, & ab humanis longiſſimo abiunctus interuallo, vitam auſpicetur iucundiſſimam, & poſſideat beatiſſimam.

Virtus motiua ad animales pertinet facultates.

LIBRI TERTII FINIS.

TRA-

TRACTATVS
DE ANIMA SEPARATA.

PROOEMIVM.

QVoniam Ariſtoteles libris ſuperioribus nihil de anima ſeparata diſſeruit, de qua multæ, ac graues quęſtiones inter Philoſophos, Theologoſq; verſantur, quarum explicatio, et intelligentia non minus neceſſaria, quàm iucunda eſt: operæ pretium duximus eam diſputationem in præſenti ſuſcipere: licèt enim conſideratio eorum, quæ ad animam præciſè, vt extra corpus eſt, ſpectant, Metaphyſici potiùs, quã Phyſiologi ſit, vt in primi libri Proœmio cõmonuimus; quia tamen ſcientia de anima ſine hoc quaſi ſupplemento abſolutionem ſuam adipiſci non poterat, fortaſſeq; in libris primæ Philoſophiæ apud Ariſtotelem commentatio hæc non adeò oportunum locum habet, iſtiuſmodi tractationem ſuperioribus libris potiùs attexere, quàm illuc reijcere ſtatuimus. Neque verò eas quæſtiones diſputabimus: quæ ad vtrumque animæ ſtatum, ſeparationis videlicet, atque informationis indifferenter ſpectant, quales illę: An rationales animę ſint ſubſiſtentes? An à Deo creentur? & ſi quę ſunt huiuſmodi: cùm ad caput 1 libri 2. huius operis ſint pertractatę. Quod ſit huius operis inſtitutum.

Porrò huiuſce tractationis obiectum, materiáve, quam ſubiectum vocant attributionis, in promptu eſt; nimirum, anima rationalis, ſecundùm ſeparabilitatem à corpore ſpectata, quam veluti formalem rationem ceterę quidem peculiares ſcientię de ſuis ſubiectis non aſtruunt, ſed ſupponunt. At verò communis omnium Metaphyſica, ad quam preſens tractatio potiſſimùm refertur, vt paulò ſuperiùs diximus, tum ſibi, tum alijs in eo proſpicit. Quo factum eſt, vt prima ſequenti diſputatione ſeparabilitatem de anima demonſtremus. Paſſio verò eſt, poſſe operari abſque corpore. Nec mirum, ſi quadam ex parte poſitiua non ſit paſſio; imò talem eſſe oporteat, cùm eius ſubiectum ex parte rationis formalis, hoc eſt, ſeparationis, priuatiuum ſit, ut ex ſequentibus intelligetur. Iam tractatio in ſex diſputationes diuiditur. Prima animæ naturam propiùs attingit, cùm in ea de immortalitate, diſtinctioneq; ipſius ab alijs ſubſtantijs ſeparatis diſſeratur. Secunda modum exiſtendi extra corpus declarat: reliquę de ijs, quę ad operationem explicandam referuntur. Itaque tertia de potentijs cognoſcentibus, earumq; ſpeciebus, & habitibus diſceptat. Quarta de actu ipſo cognoſcendi. Quinta de obiecto cognitionis. Sexta de motione ad locum. Huius tractationis ſubiectũ. Diuiſio tractatio.

DISPVTATIO I.

De immortalitate, & natura Animæ rationalis.

ARTICVLVS I.

Diuerſæ Philoſophorum veterum ſententiæ circa animæ immortalitatem.

Immortalitatē biſariā accipi.

IMmortale, quemadmodum & æternum, biſariam dici conſueuit; aut quod nulla poteſtate, etiam diuina, aboleri valet, quo pacto ſolus Deus (vt alias eius loci interpretationes omittamus) immortalitatem habere dicitur, 1. ad Timoth. cap. 6. aut quod ſuapte natura nequit interire, quamuis per abſolutam Dei poteſtatem deficere poſſit, cuiuſmodi ſunt Angelus, materia prima, & id genus alia. Poſterior hic ſignificatus duplicem adhuc comprehendit: nam quæ eo modo ſunt immortalia, vel ſubſtantiæ ſunt, vt Angeli, cœleſtia corpora, materia prima; vel accidentia eorum peculiaria, vt ſpecies intellectiles Angelorum, Solis lumen, relatio creaturæ ipſi materiæ propria; ſi ſubſtantiæ ſint, immortalia, aut incorruptibilia per ſe vocantur; per accidens verò, ſi ſint accidentia, eò quòd nullo vlteriori miraculo extinguentur, quàm ſuorum ſubiectorū abolitione. Propoſita verò quæſtio de immortali ſecundo modo, quod ſubſtantia ſit, intelligi debet.

De quo immortalitatis genere procedat quæſtio.

Igitur eſſetne animus hominis immortalis, an vnà cum corpore interiret, magno apud Veteres ſtudio & contentione quæſitum fuit; primusque inter eos, quorum ſcripta extiterunt, ea de re diſputaſſe dicitur Pherecides, referente Cicer. 1. Tuſc. quæſt. deinde alij in Academia, in Lycæo, in Stoicorum porticu, cæteriſque Philoſophantium gymnaſijs, dignam videlicet rati controuerſiam, in qua hominum ingenia deſudarint, cùm omnium cauſa ageretur. Ea enim diſputatio eſt, vnde non ſolùm diuini numinis colendi ratio magna ex parte dependet, ſed quæ ad ſummum hominis bonum definiendum, atque ad mores conformandos intereſt magnoperè. Igitur animi immortalitatem aſſeruerunt Pherecides, eiusque auditor Pythagoras, Triſmegiſtus, Diogenes, Thucydides, Thales Mileſius, Zoroaſtes, Anaxagoras, Aratus, Plato, Plotinus, Porphyrius, Proclus, Numerius, Longinus Platonicus, Theophraſtus, M. Tull. & alij, quos longa ſerie refert Nicol. Fabentinus lib. 1. de Immort. animor. ad Clementem VIII. cap. 11. Eugubinus lib. 9. de Perenni Philoſophia. Fuit tamen inter hos diſcrimen. Nàm quidam animum expertem omnis mortalitatis fecere: alij non ita, ſed longo poſt tempore, vel paulò poſt emori exiſtimarunt. Inter quos Stoici eruditorum animas corpore ſolutas paulatim debilitari, & perire: ſapientum verò vſque ad vniuerſi conflagrationem perſeuerare dixerunt.

Qui ex Philoſophis aīt immortalitatē aſtruxerint.

Inter alios acerrimus animorum immortalitatis propugnator, & vindex fuit Plato, nullusque eam Phyſicis rationibus iam apertè tutatus eſt, vt conſtat ex Timæo, Philebo, Menone, & libris de Republ. adeò, vt iudicia poſt mortem, pœnasque, ac præmia conſtituerit. Et verò cum nonnulli hac in re veritatis terminos prætergreſſum fuiſſe, aſſeruiſſeque, non hominum tantùm, ſed beluarum quoque animas immortales eſſe; quem errorem Platoni attribuit, refellitque D. Thomas 2. contra Gentes c. 82. Sed ab eo Platonem alienum fuiſſe aſſerit Beſſarius capit. 7. lib. 2. contra calumniatorem Platonis, & quidem iure optimo, (vt nobis videtur) cùm Plato in Timæo diſertis verbis affirmet, animum brutorum eſſe mortalem.

Huius immortalitatis acerrimus propugnator Plato.

Animos interitui obnoxios eſſe, & cum corpore emori putauit Epicuræorum grex, quem plurima turba

Epicuræorum ſecta aīę immortalitatē denegauit.

tam

tam Græcorum, quàm Latinorum ſecuta eſt. Atque inter eos Plinius lib. 7. Nat. hiſt. cap. 55. de anima brutorum, de quibus tam multa ſcripſit, optimè meritus, de humana peſſimè; cuius immortalitatem acerba mordacitate eſt inſectatus, certus nunc ea de re apud inferos malo ſuo, infelicique experimento. Illic videat, (vt iocatur) vtrum ne aliquis poſt mortem ſit doloris ſenſus aut corpori, aut animæ; Vtrum vanitas ſit, poſt mortis etiam tempora, vitam immortalitatemque polliceri; illic diſcat, ſi nihil eſt, quod animæ agant, eſſe certè multum, quod patiantur.

Varia ea de re Galeni placita.

Porrò Galenus in hac quæſtione tam varius eſt, vt, cuius fuerit ſententiæ, non ſat liquidò conſtet. Nam in libro, qui inſcribitur; Quòd animi mores corporis temperaturam ſequantur, Platonem exagitat, quòd animi immortalitatem defendat. At verò in libro de Tremore, & Rigore, ait; Si quis animam eſſe dixerit ſubſtantiam, quæ per ſe moueri queat, (quod vtique immortalitatis eſt argumentum, eum minimè deceptum iri. Quapropter alij eum in priori ſententia fuiſſe credunt, alij in poſteriori. Sed minimè mirandum eſt, dubium fuiſſe Galenum de animorum noſtrorum immortalitate, cùm de ipſa animæ natura dubius fuerit, anne qualitas, qualitatumve temperamentum ſit, an potiùs ſubſtantia, eius libros euoluenti paſſim occurret.

ARTICVLVS II.

Quid Ariſtoteles in re propoſita indicarit.

Qui velint, Ariſt. mortalem animũ credidiſſe.

QVod ad Ariſtotelem attinet, quid de animi immortalitate ſenſerit, controuerſum eſt. Iuſtinus Philoſophus & Martyr in ſua Parænesi. Theodoretus in libro de Natur. hom. D. Gregorius Niſſenus in libro de Anima. Origenes in opere, quod inſcribitur φιλοσο-

A φυμένῳ. D. Gregorius Nazianzenus in diſputatione contra Eunomium; Plutarchus in libro de Placitis Philoſophorum, capite primo. Galenus in hiſtor. philoſoph. Caietanus lib. 3. de Anima, capite ſecundo. Pomponatius in ſuo lib. de Immortalitate animæ; Simon Portius in libello de Mente humana, putant, animum noſtrum caducum, mortalemque feciſſe. Eoque magis perſuaſum ha-

B bent, credidiſſe Ariſtotelem, quod Alexander Aphrodiſæus auditor, ſic mentem eiuſdem Philoſophi ſolitus ſit interpretari, vt lib. 3. de Anima, & alibi, quem tamen ab hac calumnia liberare nititur Eugubinus lib. 3. de Perenni philoſophia, cap. 21. & 22.

Primùm igitur ſe offert locus ille initio librorum de Anima, capit. 1. tex. 12. vbi affirmat, ſi intellectus ci- 1. Rõ, quæ id probat.

C tra imaginationem non eſt cohærere per ſe non poſſe, atque extra materiam conſiſtere; quare cùm capit. 8. lib. 3. tex. 39. ſtatuat, neminem abſq. phantaſmatis ope intelligere, oporteteque eum, qui contemplatur, phantaſmata ſpeculari; conſequens eſt, vt exiſtimet, non poſſe animum extra corpus eſſe, ſed vnà cum eo extingui.

Secundò, quia 1. de Cœlo, cap. 12. 2. Ratio.

D probat, omne genitum eſſe corruptibile, & quidquid ortum eſt, aliquando interiturum. Quare cum ponat, animum initium habere, vt conſtat libro 12. Metaph. cap. 3. tex. 16. eundem aliquando diſſoluendum fore arbitratur.

Tertiò, quia 1. Ethicor. capite decimo. Solonem coarguit, quòd veram hominis felicitatem poſt mortem eſſe dixerit. Quæ reprehenſio 3. Ratio.

E ea potiſſimùm ratione niti videtur, quòd poſt mortem animus hominis, qui beari poſſit, non remaneat. Quod etiam apertiùs confirmat 3. eiuſdem operis libro, capite ſexto, dicens, poſt mortem nec boni quid eſſe, neque mali; & libro 12. Metaph. capite ſeptimo, text. 39. cum ait, Deo ſempiternam conuenire felicitatem, nobis verò non niſi ad

breue tempus, dum huius vitę munere fruimur.

4. Ratio. Quartò, quia, cùm mundum hominumque generationes ab æternitate finxerit, vel dandæ eſſent infinitæ animæ, cùm tamen 3. Phyſicæ auſcultationis libro infinitum negarit, vel locum haberet migratio Pythagorica animarum in diuerſa corpora ſuccedentium, quod non minùs à Peripatetica doctrina abhorret, vt alibi oſtendimus. Lib. 2. de Anima, ca. 1. q. 7. & li. 2. de Gener. c. 11. q. 1.

Vlt. Ratio. Poſtremò, quia, ſi animum immortalem feciſſet, eundem à Deo creari exiſtimaſſet: quæ enim immortalia ſunt, ſicuti aboleri nequeunt, niſi à Deo in nihilum redigantur, ita neque produci valent, niſi diuinitùs creentur. At quòd Ariſtotelem animi creatio latuerit, ſuadetur, quia, cùm ipſe Deum naturæ neceſſitate agere crediderit, ſi à Deo animas creari putaſſet, aſſeruiſſet vtique, omnes ab æterno fuiſſe productas; quod eius placitis aduerſari ex ſecundo argumento perſpicuum eſt. Itaq; videtur Ariſtoteles animi humani immortalitatem penitùs ignoraſſe.

Qui opinētur, Ariſt. oppoſitū planè cenſuiſſe. Alij tamen magni nominis Philoſophi contrà opinantur, aſſeuerantque, Ariſtotelem noſtros animos ab interitu alienos, atq; omnis mortalitatis expertes poſuiſſe, ex quorum numero eſt Theophraſtus, qui cùm tot annos Ariſtotelem in Lycæo deambulantem audierit, credibile omninò eſt, ſæpe hac de re cum eo fuiſſe commentatum, ac quid ſentiret, cognouiſſe. Idem cenſuere Olympiodorus, Ammonius, Philoponus, Simplicius, Auicenna, vt refert Mirandula libro 4. de Examine vanitatis, cap. 9. Et de Latinis Diuus Thomas 2. contra Gentes, capit. 79. & 8. Phyſ. lect. 12. & 12. Metaphyſic. lect. 3. & Quodlib. 10. quæſt. 3. articulo 1. Albertus Magnus, tract. 2. de Anima, cap. 20. & tract. 3. capite 13. Aegidius lib 3. de Anima, ad cap. 4. Durandus in 2. diſ. 18. quæſt. 3. Ferrar. loco citato contra Gentes, Eugubinus l. b. de Peren. philoſ. à capite 18. alijque è Recentioribus non pauci.

A Sunt verò apud Ariſtotelem ad hanc ſententiam ſtabiliendam multa, & illuſtria teſtimonia. Nam 1. de Anima, capite quarto, tex. 65. & 66. appellat intellectum noſtrum diuinum, interitus, & paſſionis expertem. In 2. item lib. capite primo, tex. 11. ait, nihil obſtare, quo minùs aliquæ partes animæ ſeparabiles ſint, quia nullius corporis ſunt actus. Et capite ſecundo, tex. 21. ait, intelle- Quibus ex locis id deprehendant.
B ctum, qui ſpeculatur, eſſe aliud quoddam genus animæ a ſentiente, & vegetante diſtinctum, quod perinde atque perpetuum ab eo, quod occidit, ſeiungi ſepararique poſſit. Idemque affirmat de intellectu agente, cap. 5. lib. 3. tex. 19. Dixerat autem text. 17. has duas facultates intellectricis animæ differentias eſſe. Prætereà 12. lib. Metaph. cap. 3. text. 17. ſcribit, nihil prohibere, quo minùs, diſſolu-
C to compoſito, forma remaneat. Quod de ſola anima humana dictum conſtat. Rurſus, omnis potentia immaterialis, cùm ſit extra materiæ cōditionem, vacat interitu: at intellectum immaterialem eſſe multis in locis affirmat Ariſtoteles, vt 1. de Partibus anim. cap 1. lib. 3. de Anima, cap. 4. tex. 4. & 6. & 15. & 19 Poſtremò, lib. 2. de Gener. animal. cap. 3. docet, mentem extrinſecùs adue-
D nire, hiſce verbis; λείπεται δὲ τὸν νῦν μόνον θύραθεν ἐπεισιέναι, καὶ θεῖον εἶναι μόνον, οὐδὲ γάρ αὐτοῦ τῇ ἐνεργείᾳ κοινωνεῖ σωματικὴ ἐνέργεια, id eſt, Reſtat igitur, vt mens ſola extrinſecùs accedat, eaque ſola diuina ſit; nihil enim cum eius actione communicat actio corporalis. Quibus verbis ſignificat Ariſtoteles, animum humanum nō educi è gremio materiæ, ſed diuinitùs creari, atq; adeò im-
E mortalem eſſe. Cuius contrariū ante illa verba, quæ nunc citauimus, præmiſerat de formis ceterarum animārum, eas videlicet extrinſecùs aduenire non poſſe, quod operationis tātùm corporeæ ſint principia.

Nec audiendi ſunt, qui ſuſceptæ opinionis retinendæ ſtudio, hunc locum aliò detorquent, & de intellectu agēte, id eſt, de Deo intelligendum Occupāt aliquorū obiectio.

dum arbitrantur; cùm Ariſtoteles non de Deo, ſed de anima: nec de Diuino, ſed de humano intellectu eo loco palàm diſſerat. Quos etiam Philoponus ſcita ratione vrget; Qui fieri poſſit, inquiens, vt de Diuina mente illud ab Ariſtotele dictum putemus, cùm ſcribat, non ſatis hoc adhuc conſtare, vtrum hæc viſa ceteris animæ facultatibus, & ab ipſa materia abiungi poſſit? Siccine de prima mente loqueretur? an non omnibus certum eſt, hanc æternam, & omnis interitus expertem eſſe? Hæc ille. Tandem, ſi habenda fides eſt ijs, quæ Themiſtius in Paraphraſi ſuper 3. de Anima, cap. 37. refert; ſuam de re propoſita ſententiam diſertè expreſſit Ariſtoteles in Dialogo, quem ſcripſit ad Eudemum familiarem ſuum, cuius etiam meminit Cic. 1. de Diuinat. Plutarchus in Vita Dionis, & in conſolatoria ad Apolloniũ, vbi multis rationibus animi noſtri immortalitatem aſtruxit.

Hic in re dubiũ hæſiſſe Philopnũ, qui affirmant.

Alij denique Ariſtotelicæ doctrinę haud mediocriter ſtudioſi, in quibus eſt Scotus in 4. Sent. diſtin. 43. q. 2. art. 2. Heruæus Quodl. 1. quæſt. 11. & lib. 1. Sent. diſt. 1. quæſt. 1. Niphus in opuſculo de Immortal. animæ, c. 1. hiſce in vtramq. partem animaduerſis rationibus, cenſent, Ariſtotelem omninò dubium in quæſtione fuiſſe, ac modò ad hanc, modò ad illam ſententiam inclinaſſe. Nobis videtur, eum, etſi aliquantulum hæſerit, magis tamen propendiſſe in eam partem, quæ animum immortalem facit. Sed, quia videbat, ſe hinc argumentis perurgeri, illo præſertim de animorum infinitudine, perplexa dictorum varietate rem obſcuraſſe; vel certè ita diſputationum ambagibus ita implicuiſſe, vt ingenia potiùs ſtudioſorum ad inueſtigandum excitaret, quàm aliquid certum fixumque relinqueret.

Probabile eſt, ad immortalitatem animę magis inclinaſſe.

Reſp. ad argumenta facta in oppoſitum.

Diluemus igitur in gratiam tanti Philoſophi ea argumenta, quæ in eius doctrina animum omninò mortalem faciebant. Ad primum dicendum erit, cùm Philoſophus aſſerit, noſtram mentem non intelligere

Ad 1.

A abſque phantaſmatis, non loqui de anima abſolutè, ſed vt eſt corpori vnita: neque verò propter eorum concurſum infringitur argumentum illud, quo ex actione animæ intelligendi, etiam in corpore animæ immortalitas comprobatur, vt in ſequentibus fiet apertum. Ad ſecundum, omiſſis aliorum interpretationibus, dicendum, eo loco tãtùm haberi, id, quod per motum & generationem incipit, neceſſariò finē habere; animam B verò rationalem non eo pacto gigni. Ad tertium, omnia illa loca intelligenda eſſe de humana felicitate, de qua erat inter Philoſophos diſputatio, quæ, cùm opes & alia externa bona requirat, ab eo ſeparatæ animę ſtatu aliena maximè eſt. Quartum, quod plus habet difficultatis, ſolutum iam eſt lib. 3. Phyſic. cap. 8. q. 1. artic. 5. Ad vltimum dices, Ariſto- C telem cognouiſſe, animas intellectiuas creari à Deo, neque tamen exiſtimaſſe, eas abſque principio extitiſſe: quia illa tantùm ſtatuit neceſſariò Deum produxiſſe ex æternitate, ad quorum ſiue effectionem, ſiue præparationem, nullius cauſæ ſecundæ concurſus exigitur. Ad animæ verò rationalis infuſionem requiritur diſpoſitio accidentium, quam agēs naturale inducit; quæque ipſius D animæ introductionem & vnionem cum materia attingit. Atque de veterum Philoſophorum, deque Ariſtotelis ſententia dicta ſufficiant.

Ad 2. *Ad 3.* *Ad 4.* *Ad vlt.*

ARTICVLVS III.

Animam rationalem immortalem eſſe naturali lumine demonſtratur.

E

QVoniam ſuperiori articulo oſtendimus ex Ariſtotel. aliorumque ſententia, animam rationalem immortalem eſſe, operæ pretium erit inueſtigare, an demonſtratione aliqua euidentive ratione eam veritatē aut aſſecuti ſint, aut aſſequi potuerint. Qua de re conclu-

ſionem huiuſcemodi ſtatuimus. Animæ rationalis immortalitas naturali ratione demonſtratur. Quæ concluſio non aliter ſuadenda eſt, quàm adductis ijs argumentis, quibus plerique Philoſophorum, aut etiam Theologorum, ad id inſtitutum vſi ſunt.

Animę immortalitas tē demonſtrati.

1. Argum. Primum ſit: Anima rationalis eſt ſubſtantia per ſe ſubſiſtens, & ſpiritualis; Ergo eſt immortalis. Conſequentia bona eſt, cùm neq; ipſi Angeli alio ex capite immortalitatem ſibi vendicent, quàm quòd tres illas conditiones in antecedente poſitas ſortiantur. Primam igitur in animam etiam quadrare ſatis liquet ex ijs, quę tum primo Phyſicorum, cap. 9. quæſt. 9. tum primo de Generatione, cap. 4. quęſt. 8 ſcripta ſunt, quibus in locis vniuerſim probatur, in quouis Phyſico compoſito, atque adeò in homine formam ſubſtantialem inueniri, quæ non eſt alia, quàm rationalis, vt quæſt. 21. eiuſdem 4. capitis oſtenſum eſt. Secunda etiam ſuperiùs lib. 2. cap. 1. quæſt. 2. ex profeſſo traditur. Tertia demum nunc eſt vberiori filo deducenda; ex operatione, videlicet, atque potentia ſpiritualibus apud nos repertis. Ex operatione quidem, hûc in modum: Actus cognoſcendi nonnulli ſpirituales ſunt in nobis, hoc eſt, neq; ex materia conſtantes, neque à materia ſubiectove dependentes; ergo & potentia illos immediatè eliciens ſpiritualis erit; & conſequēter ſubſtantia, vnde talis potentia manat, erit itidem ſpiritualis. Vtraq. conſequentia per ſe nota eſt in Philoſophia; ſiquidem, vti Diuus Dionyſius cap. 11. de Cœleſti hierarchia, ſapienter annotauit, operatio cognitionem potentiæ operantis ſequitur; potentia verò, naturam, hoc eſt ſubſtantiam, vnde effluxit. Aſſumptū igitur probandum reſtat. Nam actus, & obiectum ſibi inuicem proportione reſpondent, vt, ſi hoc ſupernaturale exiſtat, ſi à loco, temporeque ſit abſtrahens, ac denique immateriale; eaſdem quoque, prærogatiuas obtineat actus, ita poſtulante natura,

Aiam eſſe ſubſtātiam per ſe ſubſiſtentem.

Eſſe item ſpirituale, colligitur ex actibus.

Intelligendi actus eſſe ſpiritua les arguitur ex obiectis.

A quæ in omnibus ſemper conſona eſt: cùm igitur humana cognitio ad obiecta ſpiritualia terminari poſſit, ac ſoleat, cùm item in ea obiecta tēdat plerumque, quæ nulli ſingulari cognitioni ſint addicta, id eſt, in vniuerſalia, (nihil enim intereſt, an natura Leonis v.g. quam cōſideramus, huic, aut illi differentiæ ſit contracta; hoc in loco, aut tempore reperiatur) erit planè talis cognitio ſpiritualis, atq; B à materiæ conditionibus, quoad fieri poſſit, immunis; vt, quandoquidem vniuerſalis exiſtere non poteſt, cùm elicitur, in actuq. exercito ponitur, ad obiecti ſaltem indifferentiam ſeſe accommodet, eo pacto, quo diximus. Verum igitur erat propoſitę rationis aſſumptum, nimirum dari in nobis ſpiritualem cognoſcendi actum.

Idem colligitur ex acumine humanæ cognitionis.

Quod rurſum confirmatur obſeruatis propriæ cognitionis humanæ C cōditionibus; per quas à ceteris materialibus cognitionibus diſtinguitur. Etenim humana cognitio adeò eſt ſubtilis, vt ad intimas etiam rerū quidditates, aut penetret, aut penetrare contendat; adeò ſagax, vt, quæcumq. ſunt re ipſa coniuncta diſcernat, dijudicetq;, quidnam ad earum pertineat eſſentiam: quid ex ea profluat, quid cōtingenter in ſit. Eſt item adeò potens, vt, quæ neq; ſunt, neq; D eſſe poſſunt, & apud ſe fingat, & varios modos, atque habitudines inter ipſa excogitet; vt à minimis effectis ad ſummam cauſam progrediatur diſcurrendo: vt in ſe quoq; animaduertat, quàm certò, quamq. euidenter obiectum attigerit; vt ſe ipſam à quacumq. re alia, atque adeò ab obiecto diſtinguat, quæ eſt perfectiſſima reflexio, ad quam ſenſitiua recordatio nequit accedere, cum rem cognitam in præterito, concretè ſolum- E modò percipiat.

Præterea, experimur, elicere nos credendi actus, coniectandique in futurum, atque etiam præteritorum recordandi, ſine vllo vitæ tuendæ, propagandęque fine; ſed cognitionis ſolius gratia, veluti, cùm res geſtas olim accipimus, cùm futuras planetarum coniunctiones, atque oppoſitus

Qui intelligēdi actꝰ ſint à ſenſibus maximè alieni.

tus ſpeculamur, aut etiam de Angelis, alijsve entibus Metaphyſicis diſputamus; quæ omnia longe remota ſunt ab vſu ſenſuum, minimeque ad illos pertinentia. Cùm igitur tot, tamq. nobiles exiſtant cognitionis humanę conditiones, negari non poteſt, illam ſupra materiæ naturam eminere, proindeq. ſpiritualem eſſe, quod contendimus.

Quàm independentes à materia ſint actus liberi appetēdi. Idem verò non minùs apertè oſtenditur, inſpectis actibus liberis appetendi; adeò enim independētes ſunt à materia, vt nullum ſit creatum agens, quod illos poſſit directè impedire, aut promouere, & quod hinc ſequitur, neq; efficere, vt aut aliquem exerceamus, aut nullum, quæ eſt libertas abſoluta tam à contrarietate, quàm à cōtradictione. Id, quod ideò euenit, quia nullo, præterquàm infinito bono, eoque præſente euidenter, ſatiari, tranquillarique appetitus valet. Quis autem non videat, tantam immunitatem, atque excellentiam in actum corporeum competere non poſſe?

Ex potētia aiæ ſpirituali, eiuſdem ſpiritualitas mōſtratur. Iam verò ex potentia ſpirituali hunc in modum animæ ſpiritualitas concluditur. Eſt in nobis facultas intelligendi ſpiritualis, ergo & ſubſtātia, à qua fluat, cui inexiſtat, & cuius virtute operetur. Antecedens, de quo ſolùm dubitari poſſet, probat D. Th. tum alibi, tum 2. contra Gent. capit. 49. & 1. par. q. 75. art. 2. ratione ducta ab Ariſt. lib. 2. de anima cap. 10. text. 104. & lib. 3. cap. 4. & 5. Etenim intellectus percipere valet omnia corpora, (neque enim vlla ratio afferri poteſt, cur eorū aliquod ipſius aciem effugiat) oportet igitur illum à natura corporis nudatum eſſe. Huius conſecutionis vis, quæ lib. 2. de anima, cap. 1. quæſt. 2. art. 2. latiùs inculcatur, ex eo nunc breuiter oſtenditur.

Intellectū potētiam eſſe ſpiritualem. Quia ſi intellectus non foret omni corporalitate nudatus, ſpeciem cuiuslibet corporei obiecti nō poſſet admittere; ſiquidem materiale organum, in quo reſideret, limitatum eſſet ob ſuam imperfectionem, vt patet inductione omnium potentiarum ſentientium, nulla enim illarum alterius ſpeciebus conſignari valet, quemadmodum neque eis vti ad cognitionem, & ſi fortaſſe in ipſius organo recipiantur; ergo ſi vniuerſam corpoream naturam intellectus ſit percepturus, neceſſum erit, ab omni materia immunem eſſe; vt eo pacto cuiuis corporeæ entitati percipiendæ inueniatur indifferens. Cur autem, vt naturam ſpiritualem cognoſcat, nō ſit opus ab ea exutum eſſe, citato loco explicatur.

Hactenus id ſolùm oſtendimus, animum noſtrum ſubſtantiam eſſe per ſe ſubſiſtentem, atque ſpiritualem, quod erat primi argumenti, in quo verſamur, antecedens; certa igitur eſt illa conſecutio, quam ſuperiùs fecimus; eſſe illum quoque immortalem. Quapropter non immeritò D. Auguſt. lib. de Immortalitate animæ ſtatuit, ad eandem immortalitatem demonſtrandam, à ratione, id eſt, ſpirituali ſiue operatione, ſiue potentia incipere oportere. Quòd ita vlteriùs confirmatur. Cauſa materialis in ſubſtantiam ſpiritualem per ſe ſolùm influere nequit, vt ipſo naturæ lumine notum eſt, quandoquidem à ſola cauſa materiali immaterialis influxus, qui tantùm ab ſpirituali ſubſtantia recipi poteſt, prodire non poteſt. Non igitur hæc ab illa exiſtentiam recipiet. Tunc ſic; Anima rationalis exiſtentiam non capit à materia, nulla igitur ratione per cauſas naturales ab ea poterit talis exiſtentia auferri, quod eſt eſſe immortalem. Extrema hæc conſecutio nota eſt, cùm corruptio aliter non contingat in formis ſubſtantialibus, quàm per diſſolutionem ipſarum à materia, à qua pendebant in exiſtendo. Independentia aiæ à materia, eā arguit immortalem.

Secundum argumētū principale. Secundum argumentum principale pro huius articuli concluſione ſic ſe habet. Nihil per ſe ſubſiſtens corrumpi poteſt naturaliter, niſi ſubſtantia alia pariter generetur, quemadmodum latè differitur lib. 1. de generatione, cap. 4. quæſt. 17. At forma rationalis per ſe eſt ſubſiſtens, vt ſuperiùs vidimus, lib. 2. de anima, cap. 1. quæſt. 2. neque cùm ipſius cor-

ruptione coniuncta eſſe poteſt alterius ſubſtantiæ generatio, cùm ſimplex ſit entitas, (alioquin ſi ex materia, & forma etiam componeretur, in phyſicis compoſitionibus, ſine exitu procederetur) nullaque proinde ſit relinquenda materia, quæ nouæ generationi ſubſterni valeat; Anima igitur rationalis corrumpi non poteſt. Confirmatur argumentum, quia anima rationalis per ſolam creationem exiſtentiam capit, vt quæſt. 3. eiuſdem libri non ex diuinis rantùm literis, Patrumque teſtimonijs, ſed ratione etiam oſtenditur; ergo à nulla cauſa naturali deſtrui poteſt. Conſequentia ex eo vim habet, quia, quemadmodum omne corruptibile generabile eſt, teſte Philoſopho, ita, quidquid ſola creatione produci poteſt, à ſola cauſa creante corrumpi poterit. Ad hæc non parum efficacia argumenta, alia accedunt, quæ, etſi non vrgeant omninò, digna tamen ſunt, quibus benè moratus quiſque in propoſitæ concluſionis aſſenſum inclinet.

Anima per ſolam creationẽ exiſtentiã accipit.

Tertium argum.

Tertium. Eſt appetitus in homine naturalis ad vitam ſempiternam; ergo anima ſaltem immortalis erit. Conſequentia probatur, quia appetitus naturalis non eſt fruſtrà. Antecedens verò ſuadetur, primò ex elicito deſiderio, quod vnuſquiſque experitur, non ſolùm diu viuendi, ſed etiam gloriæ comparãdæ. Quàm ſit autem vehemens ipſum deſiderium, inde patet, quoniam tantum apud quoſdam valuit, vt ſibi manus inferrent, quo citius vita immortali potirentur, vt de Cleombroto, ſeu Theombroto memorat D. Auguſt. lib. 1. de Ciuit. Dei cap. 22. Is autem Theombrotus, lecto Platonis dialogo, qui Phædon inſcribitur, in quo de immortalitate animæ diſputatur, ſtudio immortalitatis illicò experiendæ, ex alto ſe dedit præcipitem, vt atteſtatur Cicer. 1. Tuſcul. quæſt. Plura huic affinia exempla, reperies apud Lactantium lib. 2. de diu. Inſtit. Secundò ex aſſidua, vehementique contentione, atque æmulatione

A relinquendi ſui monumenta, tum conſcribendis voluminibus, tum etiam magnificis operibus conſtruẽdis; hinc enim Mauſolæa, Coloſſi, Pyramides, & columnę, ſubſtructioneſque aliæ prodigioſæ. Tertiò ex humana propenſione degendi perpetuò in ſocietate, & communione multorum. Hinc forum, iura, templaque communia, nimirum, dum à pluribus idem deligitur locus ad co-

Dari in homine appetitum ad immortalitatem.

B lendum Deum. Idem iudex controuerſiarum; eadem ratio legum, ſecundum quas viuant. Hec videtur alluſiſſe Sanctus Iob, cap. 3. illis verbis; Nunc enim dormiens (ſcilicet per mortem) ſilerem, & ſomno meo requieſcerem cum Regibus, & principibus terræ, qui ædificant ſibi ſolitudines, aut cum principibus, &c. Ex quo loco D. Thom. colligit, hominem ſecũdum animam poſt mor-

D. Thom.

C tem ſubſiſtere; ibidemque Caiet. probat, Iobum ſupponere animæ immortalitatem, ac loqui ſecundum ſtatum naturæ animæ rationalis, ſecluſa conſideratione diuini ordinis, ſecundum pœnas, vel præmia, quamuis D. Gregor. lib. 4. mor. cap. 27. ad eundem locum dicat, Iobum loqui de Angelis beatis, ſanctiſque Eccleſiæ prædicatoribus, quorum conſortium optabat, niſi id origi-

D. Greg.

D nalis culpa prohiberet. Quæ interpretatio ad ſpiritalem potiùs, quàm literalem (vt vocant.) ſenſum referenda eſt.

Quartum argum.

Quartum. Non modò certum eſt, ecſtaſim, hoc eſt, intentam quandam partis rationalis ad res ſublimes abſque vllo ſenſuum vſu applicationem ſupernaturaliter dari: ſed etiam probabile naturaliter poſſe aliquando euenire; vt latè diſputauimus li-

E bro 3. de anima cap. 8 quæſt. 8. articulo tertio, nec immeritò, ſiquidem ea vehemens applicatio, etſi ardua, ac laborioſa, proindeque admodum rara exiſtat, nõ tamen tantæ eſt eminentiæ, vt citra miraculum euenire interdum nequeat; poterit ergo naturaliter anima rationalis per ſe ſubſiſtere, immortaliſque permanere; quandoquidem vnumquodque

ſicuti

ſicuti ab altero in operando per ſe nô pendet; ita neque in eſſendo. Neque verò (vt hoc ſemel moneamus) ſuſpecta cuiquã videri debet ea conſecutio, qua ex vna, vel altera operatione animæ abſque corporis ſocietate edita, illius immunem à corpore ſubſiſtentiam colligimus, quamuis multas alias vegetandi, ſcilicet, ſentiendique actiones abſque corporis conſortio nequeat exercere. Enimverò, ſi ſemel per breue tempus cohærere poſſe animam extrà corpus deprehendimus, nulla ratio eſt, cur longiori, atque ideò infinito ſubſiſtere eam poſſe denegemus.

5.argum. Quintum. Nullum eſt in hac vita tantum bonum, quod adepti tandem aliquando non faſtidiamus, quantumuis illud auidè appetiuerimus, iucundumque, ac ſuaue viſum fuerit. Vnde ad alia ſemper mens anhelat, ſi quod fortè inueniat obiectum, in quo quieſcat, vt ſequenti ratione perpendemus. Signum igitur eſt, animæ naturam, ac facultates cognoſcendi, & deſiderandi eidem proprias caduca omnia tranſcendere, naturæque dignitate ſuperare, quandoquidem eorum nullum inuenitur, quòd ipſis tandem non frigeat, ac vileſcat. Hinc D. Greg. homil. 26. in Euang. Corporales deliciæ, cùm non habentur, deſiderium accendunt: habitæ verò in faſtidium vertuntur; in eis appetitus placet, experientia diſplicet, &c. à qua conditione longè abſunt æterna bona, de quibus illud celebratur; Neque eorum copiam faſtidiri, neque famem cruciare.

Immortali animæ mortalia vileſcunt. Petrus Dami. ex Auguſt.

6.argum. Sextum. Quod ſuperiori affine eſt, ex inſito nobis beatitudinis in communi appetitu eruitur. Nihil eſt, quod humanum deſiderium ſatiare poſſit, eo ſaltè ex capite, quòd ſit tandem finem habiturum; vnde vox illa eſt Aug. initio confeſſionum ſimile deſiderium intra ſe experientis. Feciſti nos Domine ad te, & inquietũ eſt cor noſtrum, donec requieſcat in te; quod non minùs piè, quàm verè diſſeruit etiam cap. 25. Manualis. Quapropter ſi prędictum deſiderium fruſtra eſſe non debet, vtpotè, quod no-

Quam ſit ardens in hoĩe beatitudinis appetitio.

A bis natura inſeuerit; conſequens ſit, vt aliqua ſaltem pars noſtri beatitudinem ſine termino poſſidere poſſit; quod abſq. immortalitate non continget.

Septimum. Quoniam naturale eſt, hominì ſecundum virtutem viuere; quod principium ſanè côuelleretur, ſi homo iumenti more interiret. Vnde Auguſt. 6. confeſſionum capit. vlt. Si animus, inquit, mortalis eſt, Epi- B curus in animo meo palmam habet. Quapropter ſi ab Auctore naturæ Deo ſatis (vt par eſt) ad moralem vitam ſumus inſtructi; fatẽdum omninò erit, animorum immortalitatem naturalem eſſe, cùm alioquin nullus penè inueniretur, qui ſtudioſæ vitæ operam daret. 7.argum.

Octauum, ex Dei prouidentia deducitur, illudque luculenta oratione proſequitur D. Chryſoſt. homil. 4. de C prouidentia Dei, deſumpſiſſeque videtur ex 21. capit. libri Iob. Etenim in mortali vita ſtudioſi homines frequentiùs aduerſa patiuntur; improbi proſperè ſe habent: neceſſe igitur eſt, aliam ſupereſſe immortalem, vbi ſtudioſi ab improbis iuſta fore diuidantur; quod citato loco Iobi ita habetur. Iſte moritur robuſtus, ſanus, diues. & felix: alius moritur in amaritudine animæ abſque vllis opibus; D & tamen ſimul in puluere dormient, & vermes operient eos. Ecce obiectionem. Sequitur Iobi reſponſio. Certè cognoui, quia in diem perditionis ſeruatur malus, &c. Quin etiã D. Clemens lib. 3. recognitionum teſtatur, Sanctum Petrum argumentatione hac vſum fuiſſe. Si Deus iuſtus eſt, anima eſt immortalis: cuius argumentationis vim eleganter etiam D. Gregor. Nazianz. expreſſit carmine E Iambico de ſe ipſo aduerſus inuidos hunc in modum; 8.argum.

Ex diuina prouidentia animorum arguitur immortalitas.

Graue alıter eſſet rebus hic duris premi;
Niſi ſummus olim verteret talos Deus.

Simile argumentum confecerat Plato in dialogo de animæ immortalitate, ita ferme. Iuſtum eſt ſceleſtos homines poſt obitum ſuorum crimi- Plato.

criminum pœnam dare, iuſtos præmia recipere. Et ante illum Socrates apud Ciceronem 1. Tuſcul. duas animorum è corpore abeuntium vias ſupereſſe dicebat; alteram, quà à Deorum concilio longè digrederentur; alteram, qua facilis illuc pateret aditus. Plura ad hoc argumentum, ſicuti ad alia ſuperiora ex Philoſophorum fontibus hauſta congerit Eugubinus lib. 9. de perenni philoſophia, quæ, ne ſimus longiores, conſultò prætérimus.

Socrates.

Quòd verò propoſita argumenta non tam ſtrictè atque euidenter rem conficiant, vt illa, quæ apud Euclidem ſunt; non ideò ſuſpicioſa videri debet eorum firmitas, & efficacia. In quam ſententiam Ariſtoteles 1. Ethic. capit. 3. ita ſcribit. Dicitur autem ſatis, ſi declaretur perinde, ac ſubiecta materia poſtulat; ipſum enim exactum non eſt in omnibus ſimili modo rationibus flagitandum. Et poſt pauca. Eſt enim eruditi exactum ipſum in vnoquoque genere flagitare, quatenus fert ipſius rei natura. Simile namque videtur eſſe (id eſt, æquè ineptum) Mathematicum ſuadentem probare, & ab oratore demonſtrationes exigere. Quo loco obſerua, non ſolùm in gratiam intellectus imbecillioris dicta hæc fuiſſe ab Ariſtotele; ſed etiam, quia frequenter accidit, vt materia, de qua agitur, ampliùs non ferat; ſicque fieri poſſe, vt à nullo intellectu, quantumlibet perſpicaci exactior probatio proferri valeat. Atque ita tandem Scotus Quolib. 9. Phyſicam illam demonſtrationem approbat, quà ex ſpirituali operatione animæ, independentiam illius à corpore in exiſtendo collegimus, etſi alibi, vt paulò inferiùs attingemus, aliquantò tenaciùs pro aduerſa parte pugnarat.

Nõ eſſe in rebus omnibus æquã argumẽtorum vim exigẽdam.

Obiectio.
Dilutio.

Oppones tamen, non videri poſſe demonſtrari animæ noſtræ immortalitatem, cùm inferiùs oſtendendum ſit, id dogma de fide eſſe. Sed occurrendum, non omnia, quæ fides docet, ſupernaturali cognitione teneri oportere, ſi alioquin ſatis

A ſint perſpecta naturalis lumine, vt omnium hominum futurum interitum, metallorum venas in Hiſpania, & ſimilia, quæ cùm naturalia ſint, naturæque lumine nota, in diuinis tamen oraculis habentur. Secùs de propoſitione illa; Deus eſt, quam licet naturali lumine quis notam habeat, ad iuſtificationem tamen requiri, vt ſupernaturali cognitione approbetur, docent meliores Theolo-

Cognitio ſupernaturalis non impedit naturalem cognitionem eiuſdem rei.

B gi, ob illam D. Pauli ſententiam ad Hebræos 11. Credere oportet accedentem ad Deum quia eſt: nihil enim vetat, ea, quæ naturali demonſtratione aſſequimur, ſupernaturali etiam, ſed tamen euidenti iudicio approbari, de quo in Theologia expliciatiùs.

Ex dictis ergo colligere licet, id, quod D. Chryſ. citato ſermone fecit, eos, qui de immortalitate animæ du-

C bitãt, dubitare etiam poſſe, an in meridie dies ſit. Non alia ſanè ratione, niſi quàm, quia id iam naturali lumine ſit conteſtatum. In eademq. ferè verba conuenit etiam Aug. 13. de Trinitate c. 9 ſed & D. Thom. tum alibi, tum 1. p. q. 75. art. 2. & 6. concludit, neceſſe eſſe, affirmare animam intellectiuam eſſe incorruptibilem, ac ſubſiſtentem. Libro item 2 contr. Gent. c. 79. ait, patere, intellectum humanum

D. Chryſ.
Non dari locũ dubitandi de animæ immortalitate.
D. Aug.
D. Thom.

D incorruptibilẽ eſſe. Quod autem neceſſarium eſt, naturalique lumine patet, exploratam habet ſuæ veritatis rationem: ergo, &c. Denique hac ſaltẽ ætate ita celebre eſt, animæ immortalitatem demonſtrari, vt iure temerarius habeatur, qui noſtræ aſſertioni refragetur, minimeque credendum eſt, refragaturos Scotum, & Caietanum, ſi nunc viuerent, etſi aliquando aliter cẽſuerint. Qua in re multò gra-

Eam temerè negari à Philoſopho naturali.

Scotus 4. d. 43. q. 2. Caiet. in c. 9. Epiſtolæ ad Roma. & in ca. 3. Eccleſiaſtes.

E uiùs aberrauit Iulius Scaliger exerc. 307. nu. 33. cum ſcribit, adeò neſcire nos immortalitatem, vt quotidianis ſuſpicionibus, vel perſuaſionibus etiam nunc ſit controuerſa; ſolaque fide agendum.

Duo autem ſunt ad extremum huius articuli aduertenda. Primùm, cùm naturali lumine cognitam eſſe immortalitatem animæ aſſerimus,

mus, non excludere nos peculiaria quędam auxilia, & illuſtrationes mẽtium, ſine quibus fortaſſe id aſſequi non poterunt Philoſophi poſt primi parentis lapſum. Secundum, non vſos fuiſſe nos auctoritate Concilij Lateranenſis infrà citandi ad hanc aſſertionem comprobandam, quia, quamuis ibi hæreſis damnetur, qui ſecundum Philoſophiam dixerit, animam rationalem mortalem eſſe, non tamen propterea fit, vt inuenta iam ſit philoſophica ratio, qua immortalis eſſe demonſtretur, quod nunc contendimus.

ARTICVLVS IV.

Obiecta quædam aduerſus ſuperiora argumenta, & eorum diſſolutio.

Prima obiectio contra 1. Argu.

SEd vt argumenta, quibus proximo articulo immortalitatem animæ oſtendimus, probatiora fiant, à calumniaque vindicentur, ſic primò obijcitur; aduerſus primum. Si ex proportione, quæ inter actum, & obiectum requiritur, rectè colligeretur, illum debere eſſe ſpiritualem, ſi obiectum eaſdem conditiones habeat; pari ratione colligendum eſſet, eundem actum fore ſubſtantiam, aut infinitum; ſi ad obiectũ tendat, quod ſubſtantia ſit, aut infinitum. Id autem falſum eſt in actibus creatis etiam beatificis, qui & accidentia ſunt, & finitam habent entit.tem: ergo &c. Deinde Diuus Thomas prima parte quæſt. 84. articul 7. apertè docet, intellectum noſtrum ſemper intelligere in hac vita quidditatem vniuerſalem, vt exiſtentem in aliquo particulari. Non ergo circa obiecta vniuerſalia proprios conceptus elicimus atque adeò neque ſpirituales.

2. Obiect. contra 3. arg.

Aduerſus tertium. (Neque enim contra ſecundum quicquam occurrit.) Non anima propriè, ſed homo eſt, qui ſempiternitatem appetit; & tamen ipſe mortalis eſt. Ergo ex ea appetitione perperam concluditur immortalitas. Accedit quoniã non brutæ animantes ſolùm, ſed res etiam inanimes propenſiones ſuas, atque vt ita dicam, deſideria ſemper eſſendi non obſcurè declarant. Illæ quidem aſſidua victus quæſitione, ſugaq. nocentium, ac ſimilibus alijs inſtinctibus: hæc autem innato appetitu loci conſeruantis, conformationeq. figuræ illius, quæ minùs pateat externis incurſibus: & tamen nemo hinc deducit, immortale quippiam eis ineſſe; ergo neque inde in nobis partem aliquam immortalem reperiri appoſitè confirmatur. Illa etiam communis hominum appetentia gloriam comparandi, ad eũq. finem moliendi plurima, de quibus in eodem tertio argumento agitur, mortalitatem potiùs humanã probant, quàm perẽnitatem naturalem animarum. Siquidem, quemadmodum natura pro aſſidua corruptione indiuiduorum, propagationem generationum inuexit, ita homines certi alioquin ſui interitus, ea opera cœperunt machinari, quæ ſuorum auctorum memoriam conſeruarent, vt, quo poſſent modo, viuerent, ſi non in ſe, at certè in animis eorum, qui ſupereſſent.

3. Obiect. contra 4. arg.

Aduerſus quartum. Si naturaliter contingeret aliquando ecſtaſis, ſæpiſſimè quoque poſſet contingere: hoc autem nemo concedit; ergo neque illud erit concedendum. Probatur maior, quia ecſtaſis, vt in argumento dicitur, vehemens applicatio eſt partis rationalis, ita vt vires animæ non ſuppetant ad cõcurrendum cum ſenſibus, neceſſeq. ſit, eos interim feriari: multò autem ſuauiùs illa eueniet, quoties (quod non rarò accidit) ſenſus omnes etiam interni ſomno ſopiuntur, quandoquidem anima tunc vires omnes ſuas applicare poterit ad operationem partis intellectiuæ; ergo &c.

4. Obiect. contra 5. arg.

Aduerſus quintum. Id tædium, quod nobis ingeneratur ex caducarum rerum vſu, ac experimento, non tam ex earum, quàm noſtra limitatione, imbecillitateq. prouenit: quatenùs ex frequenti ipſarum vſu, & perceptione fatigamur: vnde natura

de

de tædio nobis prouidit, quo illas reſpueremus, antequàm quidquam nocumenti inferrent. Itaque tędium (quod argumentum contendit) non in res ipſas nudè, & ſecundum ſe ſpectatas; ſed in eaſdem, vt cum appetitus noſtri limitatione, ac imbecillitate ſunt coniunctæ, concitatur.

5. obiect. cõt. 6. arg.

Aduerſus ſextum. Si appetitus ordinatè appetat, non niſi ad felicitatem humano modo comparabilem, id eſt, finitam anhelabit; ſi quid verò vlteriùs deſideret; appetitio, aut inefficax erit, & conditionata; aut certè ad optanda ea, quæ fides oſtendit, ſupernaturaliter eleuabitur.

6. obiect. cõt. 7. arg.

Aduerſus ſeptimum. Etſi nulla eſſent ex actionibus ſtudioſis ſperanda præmia, ipſæ tamen per ſe dignæ haberentur, quibus homines rationis compotes operam darent, ob illam conformitatem naturalem ad rationem. Illud autem, quod Auguſtinus de ſe fatetur, hominis eſt, propriam infirmitatem, appetituſque deprauati procliuitatẽ agnoſcentis.

7. obiect. cõt. 8. arg.

Aduerſus octauum. Quoniam ipſi virtuti ſatis eſt in premium delectatio, ac iucunditas, quam ſecũm affert. Vnde 1. Ethic. cap. 8. ſtudioſorũ vita, inquit Ariſtoteles, voluptate non eget foris adiungenda, ſed habet in ſe ipſa voluptatem. Rurſum in ſupplicium vitij ſat erit id, quod

D. Aug.

Auguſt. primo Confeſſ. c. 12. ſcripſit his verbis; Iuſſiſti Domine, & ſic eſt, vt omnis animus inordinatus ipſe

D. Bern.

ſibi ſit pœna. Quod item Bernardus 5. de cõſid. Omne aduerſum Deo, & ſibi aduerſari neceſſe eſt, vt ſit ſera querela. Quare factus ſum mihimet ipſi grauis? Et confirmatur obiectio, quoniam ad generalem Dei prouidentiã ſufficere videtur, ſi probi nulli inueniantur, quibus proſperè contingat in hac vita, ſi flagitioſi, quib. aduersè, quorum ſunt exempla non rara; quanquam in omnibus indiuiduis ita non eueniat. Quapropter temporarijs virtutum actionibus temporario præmio ſatisfiet, id eſt, honore, valetudine, ac diuitijs: qua

D. Cypr.

de cauſa Diu. Cyprianus ſerm. de reſurrectione, grandi Dei beneficio

A acceptum refert, quòd in futura etiam vita præſentis obſequia temporanea velit rependere, cùm ſatis foret certa aliqua duratione compenſari.

Reſp. ad 1. obiect.

Ad primum dicendum; obiectorum conditiones in actus debere redundare; modò tamen illæ à toto genere actuum non ſint alienæ: cõſtat autem actus creatos ex ſuo genere eſſe accidentia, vnde nec ſubſtantiæ B eſſe poſſunt, neque infinitæ entitates, eſto, in ſubſtantiam infinitam terminentur. Nimirum, quantumuis duo aliqua ad inuicem proportionentur, ſi duo ſunt, in aliquo diſtingui ipſa oportet.

Quæ proportio debeat eſſe actuum ad ob:

Ad id, quod ex D. Thoma citabatur, dicendum, non formari quidem à nobis ſaltem ordinariè cõceptus rerum vniuerſalium in hac vita abſque vlla connotatione, & reſpectu ad rem ſingularem; C non tamen cum reſpectum obeſſe, quominùs proprij ſint tales conceptus, ac formaliter ipſorum vniuerſalium quemadmodum albi, & patris cõceptus formaliter, ac propriè ſua obiecta repræſentant, ac quamuis cum obliqua repræſentatione ſubiecti, ac filij.

Ad 3.

Quod aduerſus tertium objicitur, dilues, negando, haud rectè colligi ibidem immortalitatem alicuius ſal- D tem noſtræ partis. Porrò res aliæ rationis expertes ad ipſam ęternitatẽ deſideria ſua non extendunt, ſicuti homo; cum ad eam extenſionem nobilior appetitus, & cognitio requiratur, quàm ſit in ipſis. Rurſum negandum, ex appetentia gloriæ, operumque magnificorum extructione, mortalitatem omnimodam colligi; ſed tantùm totius hominis. Quin verò non leue eſt argumentum liberi E ingenij, mentiſque ſuapte natura à materia independentis, in id artificium incidiſſe homines, vt ſe in viuentium animos inferant, quo vitam, extentque. A qua ſolertia, quã longè ſint cetera mortalia, nemo non intelligit.

Liber hominis appetitus ad æterna ſe extendit.

Ad 4.

Quod aduerſus quartum objicitur, ſic explicandum. Ecſtaſis, id eſt, operatio ſolius partis rationalis,

ſi na-

ſi naturaliter fiat, inchoari debet ſocijs ſenſibus, quam ipſi ſequi tãdem non poſſint, vtpote vehementem: atque adeò ſolitariam relinquant. Vnde, ſi ſenſus nihil operentur, aut ſõno, aut defectu generalis auxilij, prodire non poterit pars rationalis in nouum actum, nimirum, quia initio operationis neceſſe eſt, præbeant ſenſus occaſionem intellectui ſeſe applicandi; quæ tamen applicatio vehemens non erit, vt oportet, ſi à vigilia in ſomnum dilabamur, ſed remiſſa potiùs, & flacceſcens.

Quare ratione ad ecſtaſim prærequirãt ſenſuum operatio.

Ad 5. In quintum argumentum obiectio falſum aſſumit. Nõ ſolùm enim ex fatigatione, imbecillitateque noſtra prouenit tædium circa res creatas; ſed ex tractatione aſſidua earum, qua meliùs cognoſcimus, quantum ſit in eis inane.

Ad 6. & 7. Quæ aduerſus ſextũ, & ſeptimum argumentum opponuntur, non eſt cur enodemus, cum illa argumenta topica omninò ſint.

Ad 8. Quod verò aduerſus octauum, ita eſt reſoluendum. Delectatio, & dolor intrinſecè conſequuntur ex ſtudioſa, prauaque actione. At præmium extrinſecum quid eſſe debet, à ſupremoq. gubernatore datum. Adde, non rarò euenire, vt multò maior ſit labor ſtudioſę actionis, quàm oblectatio inde exorta: rurſumque maior in peccato voluptas, quàm doloris ſtimulus: vt proinde hoc ſatis punitum cenſeatur, neque illa ſufficienti præmio cumulata. Ad cõfirmationem dic, ipſas etiam actiones morales (de ijs enim, quæ diuini ordinis ſunt, res eſt apertior) haud ſatis rependi præmijs temporarijs, quia, licet actiones illæ breui tranſeant, ſunt tamen ex ſe fixæ, atque vt ita dicam, æternæ bonitatis, ſicuti & iudicia de obiectis immutabilibus æternæ ſunt veritatis. Itaque, qui Deum colit, qui maioribus obſequitur, aut alienis malis miſeretur, per accidens deponit eos affectus, vel quia materia deeſt, vel quia morbo, negotiove impeditur, vel quia arbitrium habet ad bonum defectibile. Vnde, ſi nihil horum interueniat,

Honeſtæ actioni pręter delectatione præmium aliquod deberi.

Virtutis actionē per ſe fixam eſſe per accidens tamē breui perdurare.

A ſtudioſę affectiones per ſe erunt immobiles; atque adeò immortali felicitate dignę. In quam ſententiam luculenter Firmianus libro ſeptimo de diuino præmio cap. decimo, ita ſcribit, Ipſa virtutis perpetuitas indicat, humanum animum permanere; & paulò poſt; Virtus perpetua, & conſtans eſt, & prēmium illius ſempiternum. Adde, ſi anima à corpore ſeparata tantiſper duret naturaliter, B dum præmia vel ſupplicia ſuſtinet; poſſe illam ſemper manere, cum nulla ſit ratio, cur, certo aliquo tempore tranſacto, debeat occumbere.

ARTICVLVS V.

Quid de eadem re fides decernat.

QVoniam, vt initio huius diſputationis diximus, cognitio C immortalitatis animarũ pręcipui cuiuſdam momenti eſt, operæ pretium erit, non ſolùm quid gentium Philoſophi, quidve naturalis ratio; ſed quid etiam Catholica Fides ea de re decreuerit, indicare. Sit ergo prima aſſertio. De fide diuina eſt animam rationalem, homine intereunte, non extingui. Hanc multa ſacræ paginę loca confirmant. Etenim Geneſ. 37. Deſcendam (in- D quit Iacob) ad filium meum lugens in infernum; quem locum etſi Hebręi quidam de deſcenſu corporis ad ſepulchrum accipiant, plures tamen ex Sanctis Patribus, de deſcenſu animæ ad inferos interpretantur. Nec immeritò, quandoquidem ſepulchrum nullum erat, vbi conditus eſſet Ioſeph exiſtimatione parentis, quem putauerat a fera dilaceratũ, deuoratumq. fuiſſe, vt ad ſepul- E tũ filij corpus ſe deſcenſurum verè affirmaret. Iob. 21. Ducunt in bonis dies ſuos, & in puncto ad inferna deſcendũt. Et ne inferni nomine ſolùm ſepulchrum intelligeremus, eodē capite ſingulari numero de quolibet impio ſubauditur. Ad ſepulchra ducetur, & in congerie mortuorũ vigilabit. Quia, inquit Lyranus quamuis corpus mortuũ ſepeliatur, anima tamen,

1. Aſſertio. De fide eſſe, animam hominis non extingui.

Geneſ.

Eccleſiaſt.

tamen, quæ immortalis eſt, vigilabit,& punietur. Eccleſiaſtes 12. Ibit homo in domum ęternitatis ſuę,&c. ac paulò poſt interiecta nonnullarum rerum pereuntium, maximè hydriæ ſimilitudine ad fontem attritæ, additur; Reuertatur puluis in terrã ſuam, vnde erat, & ſpiritus redeat ad Deum, qui dedit illum. In libro etiam Sapientiæ à capite 2. ad 5. vſque planiſſimè traditur, animas cum corporibus non occumbere, ſiue illæ priorum hominum, ſiue impiorum fuerint. Itaque coarguuntur ij, qui hanc, quam degimus, temporariam vitam ſolummodò agnoſcebant, nec vllam poſt hominis mortem eſſe credebant, vel felicitatem, vel miſeriam: ac proinde corpus in cinerem abiturum, ſpiritum verò, vt mollem aerem, diſſipaturque facilem, diffundendum eſſe; cùm tamen tantus ſit ſanctarum animarum honos, vt in manu Dei ſint, & ſeruentur, quippe quæ ſpem immortalitate plenam habuerint in hac vita; improbarum verò tanta turbatio, vt vel ipſa ſanctarum ſalus, quam minimè ſperauerant, inanemque crediderant, ſui admiratione ſtupẽtes reddat, feraque pœnitudine fateri cogat; Nos inſenſati vitam illorum æſtimabamus inſaniam, ac finem illorum ſine honore: Ecce, quomodo computati ſunt inter filios Dei. Additque Salomon, talia dixiſſe in inferno, qui peccauerunt. Nota ſunt, quæ in 2. Machabæorum libro pro immortalitate animorum celebrantur, ſiue cùm, capite duodecimo, in ſacrificium mittuntur pecuniæ Hieroſolymam, gratia exoluendi defunctorum animas à pœnis, (nam & ante aduentum Chriſti purgabantur, ſi opus erat; donec in patrum locum reciperentur) ſiue cùm capit. 6.& 7. Eleazarus, Machabæique fratres raptantur ad necem, religionis tuendæ cauſa; nihilo enim magis ſe cõſolabantur, quàm quòd poſt totius corporis lanienam ſuperuinerent animæ, quarum potiſſima ratio habenda eſſet; ac ſi iam tunc hæreret eorum cordibus Chriſti Do-

Sapien.

Machab.

A mini ſententia, qua monuit, ne timeremus eos, qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere. Itaque Eleazarus conſulentibus, vt Libero ſacrafaceret; quo vitam ſeruaret, hæc verba reddidit: Etſi in præſenti tempore ſupplicijs hominum eripiar, omnipotentis manum nec viuus, nec defunctus effugiam. Quod non ita eſſet, niſi aliquid ipſius doloris, ac ſupplicij capax poſt
B mortem crederet exiturum, nimirũ animam. Multa alia è veteri Teſtamẽto teſtimonia proferre poſſemus, vt iure mirandum ſit, ſcripſiſſe D. Auguſtinum li.4. quæſtionum ſuper Numer.q.33. difficile in eo inueniri quippiam euidens de ſtatu animæ poſt mortem.

Eleazarij clara vox de animæ immortalitate.

In nouo etiam Teſtamento locus ille Matthæi 10. ad quem paulò ante alluſimus. Nolite timere eos, &c.
C Non ſolùm animorum perpetuam immortalitatem commendat: ſed ēt naturaliter immortalem eſſe declarat; vt ad ſecundam aſſertionem perpendemus; quo proinde loco vtuntur è ſacris Doctoribus nonnulli ſpeciatim D. Athanaſius q.9. ad Antiochum. Matthæi quoq; 22. allegat Chriſtus Dominus illud Exodi 3 Ego ſum Deus Abraham,&c. aduerſus Sadducæorum dogma, quo ſpiritua-
D les, ſemperque viuentes ſubſtantias negabant, additque; Non eſt Deus mortuorum, ſed viuorum; eo vtique inſtituto, vt antiquorum Patrum animas etiam tunc viuere declararet: atque ita expendunt citatum locum D. Chryſoſtomus hom.71. in Matth. Theophylactus, Caiet. & alij ad locum illum capit.22. Mitto pleraque, præſertim ex D. Paulo, quibus nonnulli propoſitam aſſertionem vbe-
E riùs confirmare nituntur, cum ea (quod non ſatis videntur aduertiſſe) futuram ſolummodò reſurrectionem apertè denuncient; aut æternam gloriam proborum: vel improborum ignominiam, ad eumque finem Deum naturam humanam ſibi copulaſſe, condidiſſeque ante, ac poſt Incarnationem leges & Sacramenta inſtituiſſe, quibus omnes, ſi vellent,

Teſtimoniũ ex nouo Teſtamento.

D. Athan.

D. Chryſ.
Theophil.
Caietan.

ætern æ

æternæ felicitatis participes fierent. Enimverò poſſet impius quiſque (in quo iam olim Arabes nonnulli peccauerunt, teſte Euſebio lib. 6. hiſtoriæ Eccleſiaſticæ, cap. 26. & Auguſt. libro de hæreſibus num. 83.) aſtruere, futuram quidem totius hominis, atque adeò animę perpetuam durationem, quam tamen anima etiam interruperit in morte, & à reſurrectionis momento debeat auſpicari. Illud apertius vrget, non intercidere animam, cùm moritur homo; quoniam de fide eſt beatiquamque, ſi nullam hinc deferat culpæ noxam, aut pœnæ reatum, ſimul ac à corpore ſeparatur: quapropter de qualibet earum certa erit Fidei aſſertio à nobis propoſita.

Euſeb.
D. Aug.

Ex peculiaribus etiam euentis animarum quarundam apud ſacras literas palàm concluditur, quid iuxta Catholicam Fidem ſit de omnibus vniuerſim ſentiendum. Atque in primis Samuelis animam poſt diſſolutionem à copore permanſiſſe, conſtat ex ſecundo Regum 28. vt edifferit Iuſtinus Martyr in colloquio cum Triphone. Idem q. 76. earum, quas gentes ponunt, ad hoc ipſum inſtitutum adducit Chriſti Domini verba ad Latronem. Hodie mecum eris in paradiſo. Item, Luc. 16 & pauperis. & diuitis animas ab ipſo eorũ interitu ſuis locis ſeruatas eſſe docemur. Simile quid tenendum de anima illius, qui, cum Luc. cap. 12. de horreis amplificandis meditaretur, ea ipſa nocte repetendam ab eo eſſe animam audiuit. Quam ſententiam eleganter D. Ambroſius cap. 10. libri de bono mortis ad præſens inſtitutum expendit; quòd ea, quæ repetuntur, & tradita olim fuerint, & nũc etiam repetita permaneant, &c. Quin & beatiſſimam Chriſti animam à primo ſuæ creationis inſtanti fore in æternum duraturam, haud difficile intellectu eſt, quàm ſit Fidei Catholicæ: ex qua conſtat, deſcendiſſe illam ad inferos in triduo ſuæ ſeparationis à corpore, & nunquam non fuiſſe beatam: ſtatus autẽ beatitudinis immortalitatẽ includit.

Samuelis aĩam poſt mortẽ ſuperſtitem fuiſſe.

Idẽ de alijs conſtat ex Euang.

D. Ambr.

Chriſtianĩ mã in perpetuitatẽ duraturã fides docet.

A Conſequens ergo fit, vt ſimilem exiſtentiæ perennitatem in reliquis hominum animis iuxta diuina oracula agnoſcamus.

Eandem aſſertionem comprobat decretum Lateranenſis Concil. ſub Leone X ſeſſ. 8. in hunc modum: Dãnamus, ſacro approbante concilio, omnes aſſerentes, animam intellectiuam eſſe mortalem. Subditurque, id ex Euangelio conſtare, quo animam ab hoſte occidi non poſſe perhibetur. B Comprobaret etiam Concil. Viennenſe ſub Clemente V. Referturque ſecunda Clementina de Trinitate, & Fide Catholica. §. Porrò Sanè verò vniuerſæ Eccleſię conſenſio abundè ſuadet, è Fide eſſe propoſitã aſſertionem: vnde D. Auguſt. Epiſt. 3. ad Voluſianum. Quis nunc eſt, inquit, extremus idiota, vel quæ muliercula, quę immortalitatem animę C non credat, vitamque poſt mortem futuram? Quapropter mirandum nõ eſt, ſi idem D. Auguſt. Chryſoſt. Ambro. Iſidorus, alijque noſtræ religionis proceres eandem veritatem pari conſenſu aſtruant, quam etiã graues quidem Theologi inter fidei articulos retulerunt, de quo tamen ſuo loco.

Decretum Lat. Conc. de aſſertione propoſita.
Cõc. Vien.

D. Aug.

Secunda aſſertio. De fide eſt, non ſolum animam rationalem non extingui homine intereunte, vt D ſuperiore aſſertione tradidimus; ſed etiã natura ſua immortalem eſſe. Probatur, quoniam decretum illud Lateranenſis Cõcilij, cuius paulò antè meminimus, pronunciat, animam non ſolùm per ſe eſſentialiter eſſe formam corporis, ſed etiam immortalem. Quę verba, ſi planè accipiantur, haud dubiè ſignificant, animam per ſe, eſſentiamque ſuam eſſe immorta- E lem. Velle autem decretum ſic interpretari, vt dicatur, ſolummodò animam iuxta naturam ſuam eſſe formam corporis, ibique illarum dictionum: Per ſe, atque eſſentialiter, vim ſiſtere; deinceps que immortalem non ex natura ſua, ſed gratuito Dei dono prædicari: extorta prorſus, atque ab eius loci inſtituto aliena interpretatio erit; cum de naturæ

2. Aſſert. Animã eſſe natura ſua immortalem, fide tenẽdum. Non ſufficit, animã dicere immortalem ex ſola Dei indulgentia.

ani-

A animæ, non verò de ijs, quæ gratuitò illi competunt, decretum illud procedat; alioquin ſine vlla neceſſitate tam aſſeueranter decerneretur, eſſe illam corporis formam, cum indubitatum ſit, animas de materiæ poteſtate eductas, eidemque affixas, ac minimè per ſe, & ſeorſim cohærentes, formas eſſe rerum earum, quas conſtituunt. Poterat verò non minima ea de re dubitatio oriri, ſi per ſe ſint B ſubſiſtentes, aliundeque proueniant, quàm ex materia, vti conuenit humanæ animæ.

Sapient.

Deinde; Sapientiæ ſecundo habetur; Deus creauit hominem inexterminabilem, & ad imaginē ſimilitudinis ſuæ fecit illum. Quem locum etſi Interpretes ferè referant ad Adamum, (nec immeritò, cum proximè de ipſius lapſu tracteiur) cuius non ſolùm anima incorruptibilis eſt, ſed C corpus etiā fuiſſet dono iuſtitiæ originalis à corruptione exemptum, ſi ſe à peccati lapſu cuſtodiſſet; palàm eſt tamen, eandem, vt ita dicam, inexterminabilitatem ex parte ſaltē animæ omnibus quadrare naturaliter.

Plato. Eusēb.

Quapropter tum Plato in Alcibiade, tum Porphyrius apud Boetium, referente Euſebio libro 11. præparationis Euangelicæ, capite 14. non de Adamo, aut alio ſingulari homine D ſed de omnibus celebrarunt, eſſe illos inter cetera animātia ad Dei imaginē conformatos. Cum ergo ſecundum naturā ſuam homo ſit Dei imago, (enitet autem illa potiſſimum in cognoſcendi, & appetendi capacitate illimitata, in dominio, indifferentiaque actuum ſuorum, & in cupiditate ingenita æternitatis) erit vtique ſecūdum naturam ſuam inexterminabilis, ratione ſaltem animæ, cui il-E la imago impreſſa eſt. Item, in ea Chriſti Domini ſententia; Animam non poſſunt occidere, eſt haud dubiè intelligēdum, non poſſe naturaliter; quemadmodum & corpus, quod occidi poſſe dixerat, naturaliter perimi poteſt ab hominibus, niſi perabſurdè credamus, in tam breui ſentētia verborum ſignificationem mutauiſſe.

D. Grego. Magn.

Cōcinit his Greg. Magni effatū li. 4. A Moralium, c. 7. Anima neque per vitium, neque per ſupplicium eſſentialiter viuere amittit.

De fide eſt, animi hominis eſſe ſpiritualem.

Præterea ita licet argumentari. De fide eſt, animam eſſe ſubſtantiam ſpiritualem ſuapte natura; ergo & eſſe ſuapte natura immortalem. Conſequentia plana eſt; cum nulla ſubſtantia ſpiritualis attingi poſſit à primis qualitatibus, quæ omnis corruptionis principia ſunt. Antecedens B verò oſtenditur; nam cap. Firmiter, de ſumma Trinit. aſſeritur homo compoſitus ex natura corporali, & ſpirituali, id eſt, corpore, & anima; quod etiā habet Epiſtola Sophronij, cuius ſuperiùs meminimus, quamq; Concilium vt catholicam cōfirmat. Frequenter quoque in ſacris literis anima rationalis ſpiritus appellatur, ad Rom. 8. Ioannis 4. & 19. Pſal. 145. Eccleſiaſtes 12. Matthæi 27. Luc. 23. C ac D. Hieron. Epiſt. ad Pammachium inter errores Origenis cenſet, aſſerere, animam corpoream eſſe. D. etiam Chryſoſt. homil. 3. de incomprehenſibili Dei natura; Tertio item in Geneſim. Diuus Gregorius 5. Moral. capit. 25. Nazianzenus Epiſtola ad Euagrium. Auguſtinus libro de hæreſibus, num. 86. atque alibi communi aſſenſu aſtruunt, ſpiritualem eſſe animam noſtram. Cum D igitur hæc de animæ ſpiritualitate aſſertio ita ſit in Eccleſia communis, inter fidei dogmata planè cenſebitur; & quod eſt conſequens, de fide etiam erit ipſius naturalis immortalitas.

D. Hieron. D. Chryſ. D. Greg. Mag. D. Greg. Nazianz. D. Aug.

Commendat animæ immortalitatem, ad Dei imaginem factā eſſe.

Poſtremò probatur ex cap. 1 Gen. (vbi homo ad imaginem, & ſimilitudinē Dei quaſi è conſulto factus eſſe dicitur;) Faciamus, inquit Deus, hominem ad imaginem, & ſimilitudi-E nem noſtram. Hanc autem rationem imaginis ad animam rationalem referri, communis eſt Patrum ſententia. Quæ tanta animæ excellentia ac nobilitas haud obſcurè immortalitatem ipſius commendat. Quis enim ſibi non perſuadeat, tam ſapientem artificem ad abſolutionem tanti operis imaginem ſuam in re tam vili ac futili, atque eſt anima mortalis,

D.Auguſt.

D. Bernar.

Itē hominem reliquis ferè creaturis præpoſitū cum imperio.

lis, quæ ſepe vnius horæ durationem non impleat, expreſſiſſe, cum celebris ille Phidias noluerit effigiem ſuam niſi in ſcuto Mineruæ pretioſiſſimo, quod æternum fore putabat, includere tanto artificio, vt nunquā niſi comminuto clypeo poſſet auelli. Et verò D. Auguſt. (vt alios Patres omittamus,) lib. de quantitate animæ, cap. 2. Auctor lib. de Eccleſiaſticis dogmatibus, ad finem, & D. Bernard. ſerm. 71. in Cant. rationem imaginis inter Deum, & hominem, in immortalitate ipſa, & æternitate animæ rationalis collocatam eſſe expreſsè affirmant. His accedit, quod eodem capite 1. de principatu hominis ſuper reliqua ferè omnia creata expreſſum eſt: tanta enim hominis prærogatiua manifeſtè teſtatur, ipſins animam, penes quam ratio principatus eſt, non eſſe materialem, & caducam, ſed ſuperioris cuiuſdam, atque eminentis naturæ, à conditione reliquarum animarum longè diſtantem, atque adeò omnis interitus, & corruptionis incapacē. Neque verò ſapientiæ, vel potentiæ tanti Auctoris dignum foret, hominem, cuius vitæ periodus breuiſſima eſt, vtraque ex parte corpore, ſcilicet, & anima mortalem, toti huic mundo præfeciſſe; in quo ſunt multa indiuidua, non ſolùm ex corporibus ſimplicibus, ſed etiam mixtis, iiſque animantibus, longiſſimæ durationis. Præſertim cum Deuter. capite 4. non tantùm hæc inferiora, ſed & ſuperiora, Sol, Luna, ac cetera aſtra, quæ à pleriſque putantur ſuapte natura corruptionis expertia in miniſterium ipſius hominis facta aſſerantur.

Eiuſdē rei facit indiciū locus cap. 2. Geneſ.

Probatur item ex eo loco, cap. 2. eiuſdem libri Geneſeos, in quo de ſingulari conditione primæ animæ rationalis, ac de conditionibus nature eius nobilitatis expreſſa eſt mentio. Formauit igitur (inquit Moyſes) Dominus Deus hominē de limo terræ, & inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ; ſeu accommodatiùs ad vocem Hebraicam, ſpiraculum vitarum; & communis Patrum interpre-

A tatio eſt, nomine ſpiraculi, animam rationalem intelligi, quod paraphraſis Chaldæa apertius reddit loco ſpiraculi, animam ponens. Sed nec textus communis eius partis declarationem prætermiſit, continuò adiungens; Et factus eſt homo in animam viuentem. Quòd autem ſpiraculum vitæ, ſeu vitarum dicatur, quamuis multæ rationes afferantur, ea Caietani ad hunc locum videtur aptiſſima, quia, cùm anima vna ſit vita ſubſtantialis, multarū nihilominus functionum vitalium, quæ vitæ quædam ſunt, principium eſt, perenniq. reſpirationeſuæ præſentiæ valde ſenſibile præbet indicium.

Spiraculi nomine rationalis anima denotatur.

B

Iam verò conditiones nobilitatis animæ ingenitæ, quæ ibidem exhibentur, tam inſigniter naturalem eius immortalitatem oſtentant, vt nemo, qui rationis, nedum fidei lumine captus non ſit, rem tam illuſtrem non contueatur. Prima conditio nobilitatis eſt, ab ipſo Deo fuiſſe inſpiratam; non enim cum materia quaſi commixta, & ex illius gremio educta; ſed extrinſecùs aduenlens, corpori infuſa legitur. Ceteris quidem animantibus præcepit Deus, vt ab alijs producerentur. Producāt, inquit, aquæ reptile animę viuentis, & volatile ſuper terram, &c. Item. producat terra animam viuentem in genere ſuo, iumenta, & reptilia, & beſtias terræ, ſecūdum ſpecies ſuas: ſimile quid de homine aut eius anima minimè protulit, ſed & quòd primum hominum per ſe efformauerit, & quòd eius animam independēter à corpore & abſq; vllo reſpectu eius cauſalitatis creauerit, creatamq. velutì hoſpitem in idem corpus exceperit, apertè ſignificatur: & conſonat illud Ariſtotelis 2. lib. de Generatione animalium, cap. 3. hinc, vt videtur, depromptum, mentem videlicet extrinſecùs aduenire, diuinamque, & ſeparabilem eſſe. Secūda nobilitatis animæ rationalis cōditio eſt, quòd quaſi ex pectore diuino, intimiſq. præcordijs efflata dicitur. Non quidem, quòd ſit pars aliqua diuinæ eſſentiæ, circa qd aliqui tur-

Tres rationalis animæ prærogatiuæ. Prima.

C

D

E

 piter

piter errarunt, ab antiquis Patribus A grauiſſimè reprehenſi, ſed quòd & genere eſſendi immortali, & vi potentiarum, atque operationum ſpiritualium intimè, ac reconditè diuinā naturam participet. Vnde Diuus Ambroſius de Bono mortis, cap. 9. (D. Ambr.) citans hunc locum, iure hominem exhortatur, vt cum illo puro & immortali bono maneat, ipſi adhæreat, & cùm ipſo ſit, de quo cognationem ducit; illudque iam olim à D. Paulo B Act. 17. inculcatum repetit; Cuius & genus ſumus. Et D. Bernardus Serm. 2. de Natiuit. Domini; Spiritus, inquit, non communem, ſed propriam habet conditionem, nec in maſſa creatur, ſed ſingulari quadam excellentia inſpiratur. Agnoſce, ò homo, dignitatem tuam, agnoſce gloriam conditionis humanæ, &c. Tertia nobilitatis conditio non ſemel hic, nec leuiter inculcata eſt, quòd C anima rationalis verè ſpiritus ſit, ab omni concretione materię immunis, quamuis eam informet, ita vt vnus homo ex ſpiritu, & materia ſimul conſtans, omnia corpora, omnes animas rationales, omneſque ſpiritus completos, Angelicos, videlicet, veluti clauſula omnium operum diuinæ creationis in ſe contineat; idcircò & ſpiraculum dicitur anima rationalis, & à Deo inſpirata, vt aliqui D ex Patribus adnotarunt. Hanc igitur ſecundam aſſertionem ita certam putant Theologi nonnulli, vt opinentur, oppoſitam ſententiam hæreſis nota iam damnatam eſſe, tum ob communem Sāctorum Patrum, quibus hactenus vſi ſumus, declarationem; tum quia pleraque, quæ ex ſacris literis pro immortalitate animæ adducta ſunt, efficere etiam videntur, illam eſſe immortalem natura E ſua, cùm tanquam miraculum non proponantur. Vnde Sap. 2. culpantur grauiter, tanquam in naturali lumine cæcutiuerint, qui eam veritatem non attigerunt.

ARTICVLVS VI.

Argumentorum quorundam ſolutio aduerſus doctrinam ſuperioris articuli.

NOn ſolùm Sadducæi, quorum mentio fit in ſacris literis, Matth. 22. & Act. 23. fidem de animorum immortalitate, quam hactenus aſſerimus, impiè abrogabant; sed poſt illa tempora nonnulli etiam de hæreticorum grege, vt eſt apud (Caſtro. aduerſus hæreſes li. 2. hæreſi 3. de Anima.) D. Auguſtinum lib. de Hæreſibus, num. 83. atque Euſebium ab eodem Auguſtino citatum. D. Iſidor. lib. 8. Etymol. cap. 5. Quod etiam refertur 24 quæſt. 3. cap. Quidam, aliosque Recentiores. Cuius impij dogmatis argumenta ſic ſe habent.

1. Argum. Primò; Diuinæ literæ ſignificare videntur, animam cum homine pariter extingui. Namque 3. cap. Eccleſiaſtes ita ſcribitur; Dixi in corde meo de filijs hominum, vt probaret eos Deus, & oſtenderet, ſimiles eſſe beſtijs; idcircò vnus interitus eſt hominis, & iumentorum, & æqua vtriuſque conditio; ſicut moritur homo, ſic & illa moriuntur; ſimiliter ſpirant omnia, & nihil habet homo iumento amplius. In libro etiam Sap. cap. 2. ita habetur; Ex nihilo nati ſumus, & poſt hoc erimus, tanquam non fuerimus. Demùm, vt plura omittam, quæ ex eiſdem Sacræ paginæ locis deduci poſſunt, Iob. 14. omnis ſpes homini præciditur reſurgendi. Conſequens ergo videtur, animi humani immortalitatem ad noſtræ fidei dogmata minimè ſpectare.

2. Argum. Secundò; idem probatur ex illo ſextæ Synodi in Epiſt. Sophr. quæ habetur actione 11. atque ab ipſa Synodo tanquam Orthodoxa recepta eſt, actione 13. Intellectualia atq; inuiſibilia nullatenùs quidem moriuntur, neque corrumpuntur: non tamen ſunt immortalia per naturam, ſed gratiam eis largitus eſt (nimirum Deus) à corruptione ea, & a morte coercentem. Sic hominum ani-

animæ

mæ permanent incorruptæ, ſic immortales perſeuerant. Hæc Sophronius. Nec diſſimilia legimus apud D. Hieronymum 2. contra Pelagianos, Damaſcenum libro 2. Fidei Orthod cap. 2. & 12. D. Bernardum lib. 5. de Conſideratione. Quæ, quamuis de Angelis ex inſtituto ſint dicta, multò magis in animam humanam quadrare videbuntur. Vnde noua argumenti confirmatio elicitur: Angeli perfectiores ſunt animis noſtris, vt articulo ſequenti trademus; & tamē de fide non eſt, Angelos eſſe ſpirituales, vt ſcribit D. Thomas quæſt. 16. de Malo, artic. 1. ex Auguſtino lib. 12. de Ciuit. Dei, cap. 10. latiuſque diſputatur 1. 1. par. quæſt. 50. art. 1. Imò verò neque de fide eſt, eos eſſe magis incorruptibiles; quā hæc inferiora, vt ſentit Gabriel in 2. diſt. 2. quæſt. 1. Multò igitur minùs de fide erit animorum rationalium immortalitas.

D. Hiero. D. Damaſ. D. Bernar. D. Tho. D. Aug.

3. Argu. Tertiò: Quoniam D. Auguſtinus libro 10. ſuper Geneſim ad literam, cap. 21. & 23. & in lib. Retract. cap. 1. lib. item de Baptiſmo paruulorum, cap. 10. alibique non rarò videtur credere, animas hominum à parentibus propagari, & quod inde neceſſariò ſequitur, à materia ſuſcitari; quod tamen à forma immortali alienum eſt; quare, &c.

Locos cōgerit Pererius lib. 4. in Gen. in diſp. de Creat. animæ, q. 2.

4. Argu. Quartò; Anima rationalis habere nequit operationem à corpore omninò independentem; igitur neque exiſtentiam habere poterit extra corpus; atque adeò mortalis erit. Aſſumptum probatur illo celebri Ariſtotelis pronunciato lib. 3. de Anima, cap. 8. tex 39. Eum, qui contemplatur, vnà cum phantaſmate contemplari oportere. Si ergo anima noſtra intelligendi operationem ſine corporis adminiculo expedire nequit, nullam certè expediet, proindeque extra corpus non poterit cohærere. Quòd ſi quis occurrat, ad intelligendi functionem pro huius vitæ conditione adhiberi phantaſmata, vbi res tum ſingulares, tum etiam cōmunes ipſis contentas mens contemplatur; non autē, vt in parte cor-

Occurrit obiectioni, quę poſſet propo- ni.

A porea recipiatur intellectio. Is nihilominùs argumenti vim non effugiet: quandoquidem ſiue hoc, ſiue illo modo humana mens ad ſuam operationem corpus efflagitet; ratum manet, abſque vllo corporis miniſterio futuram otioſam; ac proinde minimè poſſe abſque illo in rerum natura perſeuerare.

5. Arg. Quintò; Anima rationalis ideò fortaſſe immortalis dicitur, quòd è potentia B materiæ non exeat; ſed hæc ratio nulla eſt; ergo. Probatur minor, quoniam ſupernaturales formæ de potentia ſubiectorum non educuntur; & tamen naturaliter corrumpūtur, vt Gratia. & Charitas per vitioſam, lethalemque actionem. Contrà verò cœlorum formæ, quæ incorruptibiles ſunt, materiales exiſtunt; quare, &c.

6. Arg. Sextò; Quòd pati poteſt naturaliter, C corrumpi etiam naturaliter poteſt; cùm paſſio ſit inchoata quædam corruptio; ſed anima, viuente homine, triſtitiam, & quod plus eſt, dolorem patitur naturaliter; erit igitur per naturam corruptibilis.

Reſp. ad 1. argu. Ad hæc ita reſpondendum. Ad primum, latè patet ſolutio apud D. Gregorium, lib. 4. dialog. c. 4. alioſq. ſacræ ſcripturæ ad citata loca Interpretes. Dicendumque breuiter, verba D illa perſona impij proferri, eo fine, vt nulla exiſtimatione futuræ vitæ, ad præſentis gaudia incumbamus. Quo etiam pacto reſponderi poſſet ad ceteros locos ibidem relatos: quāquam fortaſſe non de anima ſigillatim, ſed de toto homine procedunt, quem veriſſimum eſt, non poſſe poſt mortem reuocari ad vitam naturaliter.

Ad ſecundum; colligi poteſt ſolu E tio ex ijs, quæ initio primi articuli notauimus; dicendumque, omnia citra Deum mortalia eſſe, aut per ſe, propriamq. naturam, vt ſublunaria; aut per potentiam alienam, id eſt, diuinam; eamque non ordinariā, ſed abſolutam: ſicq; intelligi debere, quod ex ſexta Synodo, atque ex Patribus in argumento citatis adducitur. Reſponderi etiam poteſt, cetera om-

D. Aug. D. Bern. D. Leo Pa.

nia, præter Deum, mortalia eſſe, id eſt, mutabilia, vt interpretatur Auguſtinus lib. 7. contra Maximum, cap. 12. & D. Bern. Serm. 71. in Cantica; quo etiam ſenſu ſcribit D. Leo Serm. de Reſurrect. Vnicuique, quo ex alio in aliud mutatur, mors eſt nõ eſſe, quod fuit; & ortus eſt eſſe, quod non fuit, quod planè inuenies apud Philoſophum 8. Phyſic. cap. 3. tex. 24.

Certior eſt aiarum immortalitas, quã Angelorũ.

Ad confirmationem conceſſo toto antecedente, neganda eſt conſequentia, quia, vt ex dictis liquet, animæ immortalitas definita eſt de fide, nõ ſic Angelorum; quanquam temerarium eſſet, aut etiam erroneum, Angelos aut mortales eſſe, aut corporeos aſſerere.

Ad 3. Ad tertium dices, D. Auguſtinum dubitaſſe quidem olim de animarũ propagatione; ſed nunquam de immortalitate, de qua librum etiam compoſuit, ceteroſque paſſim ſimili doctrina reſperſit. Quòd ſi tunc apertè intelligeret, cum immortalitate propagationem illam ſtare non poſſe; eam haud dubiè pernegaſſet. Itaque potior ſancti Doctoris dubitatio verſabatur in explicanda peccati originalis diffuſione per Adami poſteros, quàm haud ſatis perſpiciebat, ſi ex ipſius Adami natura tota etiam poſterorum natura quo ad corpus, & animam non deſcenderet per generationem, vt latiùs expendit Bellarminus lib. 4. de Amiſſione gratiæ, cap. 11.

Ad 4. Ad quartum rectè occurrebatur, ad impugnationem verò dicito, multum intereſſe, quomodo dicatur anima miniſterio corporis egere ad ſuã operationem.

Quæ ſit dependentia animæ à corpore.

An ne, vt eo ſibi inſtrumenta operandi comparet, id eſt, ſpecies; an modo alio? ſi enim hoc poſteriori, nullam fortaſſe habere poſſet operationem, atque adeò neque exiſtentiam extra corpus: poterit tamen, ſi priori; ſiquidem contingere potuit, vt in ſtatu, quo à corpore deſereretur, aliter ab Auctore naturæ prouideretur, vt re vera prouiſum fuit, infundendo, videlicet, ipſas ſpecies; qua de re inferiùs agendum.

A Ad quintum, negandam minor. Ad 5. Ad probationem verò, neque formas ſupernaturales propriè corrumpi naturaliter à nobis, ſed moraliter, neque creatas eſſe; ſed potiùs de ſubiectorum potentia, ſupernaturaliter quidem, tanquam de potentia obedientali eductas. Iam verò cœlorum formæ, etſi educibiles ſint de materia, qualitates tamen ſibi vendicant à contrarijs inexpugnabiles.

B Ad ſextum, occurrendum, naturalem corruptionem nullam eſſe, quæ Ad 6. ex primarum qualitatum impreſſione non proueniat; ſine qua tamen poſſe in anima excitari triſtitiam ex ſola rerum mœſtarum cognitione, palàm eſt. Porrò ex dolendi actu, ad quem anima concurrit, media potentia corruptibili; ſolùm concluditur, illam principium quoque eſſe materialium operationum, ac vrgeri, C cogique poſſe, ne corpus extremè affectum vlterius informet; non autem eam neceſſariò corruptibilem eſſe, ac materialem.

ARTICVLVS VII.

Vtrum anima ſeparata eſſentialiter ab Angelo diſtinguatur.

ESſe humanas animas eſſentia æquales inter ſe, probabile iudi- D cant graues Auctores, vt lib. 2. de Anima, cap. 1. quæſt. 5. habetur. Quo verò pacto ſe habeant cum Angelis comparatæ, quæſtio eſt, in qua tres omninò ſententias inuenimus. Primam aſſerentium, animas & Angelos naturæ ſpecificæ perfectione æquales eſſe. Quam D. Thomas Origeni attribuit, refellitque, tum alibi, tum 1. par. quæſt. 75. artic. 7. Item E Scotus 2. diſtinct. 1. quæſt. 6. Alenſis 2. par. quæſt. 20. memb. 5. D. Bonau. in 2. d. 1. in ſecunda parte diſtinctionis, art. 3. q. 1. & alij ad eundem locum Magiſtri.

1. Opinio, aſſerens æqualitatẽ ſpecificam inter Angelos, & animas.

Secunda ſententia, non minùs abſurda, aſtruit, animas eſſentiali nobilitate Angelis præire. Quam tuetur Gregorius Venetus in opere de Harmonia mundi, Cantico 3. tono 3.

2. Opinio, Angelis p̃ferens animas.

cap. 4.

cap.2. cuius illud eſt præcipuum fundamentum.

1. Eius ratio.

Quoniam, cùm duo genera ad inuicem comparantur; illud ſanè eſt nobilius, in quo id, quod eminet, præſtantius eſt, quàm quod eminet in altero, docente Ariſtotele 10. Ethic. cap. 7. nec ſine ratione, quia, inquit, vnumquodque id ſimpliciter eſſe dicitur, quod in illo eſt optimum.

1.par.q.61. art.6. cum Magiſ. ſẽt. 2.diſt.3.

Atqui in animarum rationalium genere Chriſti anima longè ſuperat præſtantiſſimum Angelorũ; ergo animarum genus Angelis vniuerſis abſolutè præeminet.

Occupatio reſponſionis.

Quòd ſi reſpondeatur, propoſitæ rationis aſſumptionem veram eſſe tantummodò ſpectata ſupernaturali dignitate; ſic ex ea ad naturalem argumentatur Venetus. Etenim Deus gratuita dona naturæ recipientium attemperauit, vt Theologi plerique tradunt cum D.Thoma quapropter, cùm ex ſacris literis conſtet, Chriſti Domini animam (quod etiam de Sãctiſſima parente aſſerendum eſt) gratiæ prærogatiuis cetera omnia creata longè ſuperare: fit, vt eſſentia quoque emineat inter vniuerſa.

2. Ratio.

Quin etiam pro dignitate omnium noſtrũ ita ſecundò diſputat. Ex ſententia Chriſti Domini, Luc.22. maior eſt, qui recumbit, quàm qui miniſtrat; ſed Angeli omnes adminiſtratorij ſunt, non ſolùm Dei, ſed etiam hominum, ad Hebr.1. ergo Angeli omnes, vt officio, ita & natura cedunt animis noſtris.

Occurritur obiectioni.

Nec obeſt, inquit, quod idem Paulus ad Hebræos 2. ex Regio Vate citat, minorem aliquantulum eſſe hominem ab Angelis: quoniam, etſi ita verterint ſeptuaginta Interpretes ex Hebræo; eius tamen linguæ vocabulum eſt Elohim: vnde D.Hieronymus, Stapulenſis, & alij transferunt; Minuiſti eum paulò minùs à Deo.

3. Ratio.

Denique ita concludit. Quod eſt vltimum in executione, primum eſt in intentione; vtpotè finis, qui ſolet eſſe quidpiam præſtantiſſimum: at homo creationis opera clauſit; Angelus autem inchoauit; homo igitur intentione, atque adeò animæ dignitate prior eſt Angelo.

A Haud vera tamen cecinit in ſuo Cantico Venetus; perperamq. in homines ſe pium præſtitit Angelorum damno.

Reijcitur propoſita opinio.

Quare, cùm tam conteſtata ſit, etiam Theologis, quorum maximè intereſt, Chriſti dignitatem tueri, Angelorum eſſentialis eminentia ſupra homines; illius rationibus obiter reſpondebimus: fuſiùs enim contra eum diſputat Ioannes Arboreus 1. Theoſophiæ lib. cap.2. & quã- B tum ſit ſatis ex tertiæ, veræque ſententiæ confirmatione à nobis refelletur.

Ad 1. rationem.

Ad primum igitur rectè reſpondebatur. Neque, quod vrgebat de donis gratuitis pro menſura eſſentiæ, ita ſtrictè accipiendum eſt, vt ab ea lege non fuerit à Deo ob aliquem finem egregium declinandum. Adde, illam D. Thomæ doctrinam neque ſatis probari omnibus, neque Angelos cum animabus miſcere, ſed C inter Angelos ſolum ex inſtituto auctoris procedere.

Ad 2. rationem.

Iam verò animarum ſalus, de qua ad Hebr.9. mentio fit, finis eſt, Cuius, reſpectu Angelorum, qui ſolet eſſe ignobilior; Deus autem finis Cui. At enim ſi tanti facit Venetus Hebraicam lectionem, dicendum fuerat; Minuiſti eum aliquantulum à Dijs, quos Angelos eſſe non diffitebitur, niſi gentilicè ſapiat, multosque Deos inuehat. Præ- D terquam, quòd ſi à Deo, legendum contendatur; non paulò, ſed infinitè minutum animum ab eo eſſe dicendum fuerat. Itaque non ſine temeritate à vulgata translatione receditur, ſi aliter, quàm ab Angelis, vel apud Paulum, vel apud Regium vatem legatur, vt præſul Genebrardus in commentarijs octaui Pſalmi annotauit.

Ad 3. rationem.

Vltimæ rationis minor propoſitio falſa eſt, ſi velit, homi- E nem etiam creationis angelicæ finem eſſe naturalem; quòd ſi in ſenſu alio vera credatur, inefficax eſt ad inſtitutum.

3. Sententia, quæ vera eſt, pro Angelis pugnat.

Tertia igitur ſententia, atque omninò certa, docet, animas rationales eſſentiali nobilitate inferiores eſſe Angelis. Quam præter Doctores, Scholaſticos initio articuli citatos, tradunt D. Auguſt. lib. 11. de Ciuit.

Dei,cap.15.D.Hier.in illud Matt.11. Qui minor eſt in regno, &c. & in Epiſt.ad Algaſiam 91. Auctor ſermonis de Aſſumptione ad Paulam, & Euſtochium inter opera D. Hieron. & alij ſacri Doctores. Oſtendiq. facilè poteſt.

1. Illius cõprobatio.

Primò; quia locus ille Scripturæ ſacræ; Minuiſti eum paulò minùs ab Angelis: non niſi de naturæ, vt ita dicam, minoritate intelligi commodè poteſt; quoniam, ſi ad inæqualitatem donorum gratiæ referatur, nulla ratione in Chriſtum poterit quadrare; quem, vt Paulus expreſsè ſubiungit, gratiæ donis omnibus Dei operibus antelatum eſſe conſtat.

2

Secundò; quia Ariſtoteles 2.lib de Cœlo,cap.9.text.100. ita de intelligentijs ſcribit, vt non obſcurè ſignificet excellentiam naturæ earum præ noſtris animis, cùm optimam,ſufficientiſſimamque vitam ſortitas eſſe affirmet.

3

Animas eſſe incompleta quædam entia.

Tertiò, quia animę rationales incompleta entia ſunt eſſentialiter; & ad materiam tranſcendenter ordinantur, formalesque cauſæ ſunt compoſitorum: hæc autem omnia, & imperfectionem inuoluunt neceſſariò, & ab Angelis ſunt aliena; ergo illi multò perfectioris eſſentiæ erunt, quam animæ; cùm nulla alia via ſuperſit, qua eas in naturæ dignitate poſſimus anteferre. Denique accedunt ea, quæ lib.2. de Anima,cap.1.q.2.art.3. dicta ſunt. Ex quibus etiam duę ſuperiores ſententiæ refutatæ manent.

Contra obijcitur ex æqualitate intellect⁹ Angelici, & humani.

Supereſt tamen huiuſmodi difficultas: Quoniam anima ſeparata, & Angelus æquales ſunt intelligendi proprietate; ergo & eſſentiæ dignitate, vnde illa promanat. Conſequentia ſuadetur: quoniam, cùm intellectus ſit præſtantiſſima potentia, quæ à Deo fieri poſſit, ex illa vtique penſanda eſt ſubiecti dignitas; ſi namque hæc natura illam ſuperat, proprietate aliqua eminentiam ſuam oſtendere oportet.

Eſſe autem æquales probatur primò.

Antecedens verò ſuadetur: Primò, quia ita ſentire videtur D.Thomas 1.par.quæſt.79. artic.8.ad 3. vbi negat, intellectum angelicum alterius generis eſſe ab humano; ſed comparari tantùm ad inuicem, ſicut perfectum ad imperfectum. Quod vberiùs videtur declaraſſe quæſtione 58. artic. 3. cùm docuit, intellectum humanum diſcurſiuum eſſe, atque adeò imperfectiorem angelico ob luminis exiguitatem, futurum alioquin non diſcurſiuum, ſi vberiùs lumen participaret, vt angelicus. Demum quęſt. vnic. de Anima, artic.15.ad 10. ſcribit, intellectionum ſpecies non diſtingui, quòd ſint, vel non ſint à phantaſmatis pendentes, ex quo tamen fundamento, ſaltem a poſteriori, videri poſſet colligi eſſentialis differentia intellectuum. Caietanus etiam ad quæſtionem illam 58. annotauit, diſcurſiuitatem non cerni in obiectis, vt inde intellectus valeat ſpeciem capere, ſed potiùs imperfectionem eſſe illius.

Probatur ſecundò.

Secundò; Quæcunque potentiæ eoſdem actus ſine diſcrimine poſſunt edere, ſpecie non differunt; atqui humanus intellectus non diſcurrit circa ea, quæ perfectè complectitur, vt obſeruat Diuus Thomas, articulo citato. Angelicus è contra circa ea diſcurrit, quorum minus eſt capax, vt graues volunt Theologi; Ergo, &c.

Ferrar. 2. cõtra Gẽt. c.94. cũ Alberto Mõdrag. 1. p. q.75. ar.7. Qui velit, eos diſtingui per ſubiecta, cõuenire verò per obiecta.

Auctores nec pauci, nec ignoti, inter quos eſt Scotus 2. diſt. 1. quæſt. 6. diſtinctione quadam ſe ab hac difficultate expediunt, aientes, intellectum humanum, & angelicum ſpecie diſtingui ratione ſubiectorum, conuenire rurſum ſpecie ratione obiecti; idemque philoſophandum volunt de ſenſibus humanis, ac brutorum. Hæc tamen diſtinctio in primis ad ignotum recurrere videtur. Vrgebamus enim, animæ atque Angeli diſtinctionem eſſentialem ex intelligendi facultatibus non poſſe colligi, quòd hæ eiuſdem ſpeciei eſſent. Nunc autem inuerſa ratiocinatione nobis reſpondetur, ideò nõ eſſe prædictas facultates ſpeciei vnius, ſi ſubiecta ſpectemus, eò quòd iſta ſint ſpecie diuerſa. Deinde ea diſtinctio confuſionem in naturis parit. Quomodo enim eædem met entitates ſpecie differre, & conuenire valent in-

ter

ter ſe? Quòd ſi talis diſtinctio ſemel probetur, accommodari poterit pleriſque rebus non ſine incommodo. Dicet enim aliquis, duorum hominum viſiones eodem tempore, & circa idem obiectum elicitas differre numero ratione ſubiectorum; & numero conuenire ratione temporis, atque obiecti. E contra verò, ſi diuerſis temporibus, aut circa diuerſa numero obiecta eliciantur ab eodem homine, differre numero ratione temporis, & obiecti, conuenire autem in vnam numero ratione ſubiecti, contra Ariſtotelem, qui ad numericam identitatem rei omnium circumſtantiarum identitatem requiſiuit, 5. Phyſic. cap. 4.

Anteuertitur reſponſio. Quòd ſi reſpondeant, nullum id eſſe incommodum, quoniam vna differentia, aut identitas eſt per ſe, & eſſentialis; ceteræ verò accidentariæ, rectè dicent: attamen ex data diſtinctione non conſtat adhuc, vtra illarum ſit differentia intellectuum ex ſubiectis petita, & identitas ex obiecto, quod erat declarandum. Parum verò iuuat, quod Scotus citato loco addit; Cum duo aliqua conueniunt, ac etiam diſcrepant, ſimpliciter denominari à differentia, non verò à conuenientia; præſtat enim adhuc hoc documentum, (quidquid veritatis habeat) etiamſi dicamus, eos intellectus conuenire eſſentialiter ratione obiecti, & differre accidentaliter per ſubiecta.

Qua ratione admitti poſſet ſuperior diſtinctio. Poſſet impugnata diſtinctio admitti, ſi dicamus, diuerſitatem identitatemque ſpecificam inter res conſiderationes quaſdam eſſe mentis noſtræ, quas proinde non ſit incommodum introduci inter angelicum, & humanum intellectum. Quæ doctrina, etſi Scoto placere non debeat, eſt tamen huius etiam ætatis Auctoribus pergrata.

Prima ſolutio admittit æqualitatê virtuſque intellect⁹. Duplex deinde reſponſio occurrit, quarum quælibet, etſi ſtare nequeat cum altera; vtraque tamen ob rei obſcuritatem probabilis eſt. Prima; ſi dicamus, prædictos intellectus ſpecie conuenire, proindeque ex eis non poſſe colligi ſubiectorum ſpecificam differentiam; ſed ex aptitudine formalique inclinatione, ſeu ex vnibilitate, aut non vnibilitate ad corpus, vt Theologi ipſi inter ſe contendunt, habebimusq; auctorem Scotum, quæſtione illa 6. §. Poteſt etiam addi; qui probationem quoq; ſubiungit, nihil, ſcilicet, mirum, ſi proprietates eædem à diuerſis ſpecie ſubiectis naſcantur, cùm diuerſæ oriantur ab eodem: quod etiam exemplis confirmatur. Lumen ſiquidem, & ſuperficies, ſpecies infimæ cùm ſint, Soli atque igni differentibus ſpecie adnaſcuntur; brutorum quoque ſenſus ſpecie conueniunt cum humanis, vt contra nonnullos ſuæ familiæ probè notauit Victoria, prima parte relectionis de perueniente ad vſum rationis, num. 4. Cùm tamen vtraque ſubiecta ſatis apertè diſtinguantur. Quamuis ergo præſtantiſſima ſubſtantiæ creatæ proprietas ſit intellectus, non oportebit variari illam pro ſpecifica variatione ſubiectorum; alioquin tot erunt intellectuum ſpecies, quot Angelorum, fruſtra ſanè, præſertim, cùm nulla appareat in obiectis ab eis attingendis varietas.

Vnde debeat colligi ſpecifica ſubiectorum differentia.

Nõ oportet variari proprietates pro ſubiectorum variatione.

Vnde colligatur aliqua diuerſitas inter huiuſmodi intellectus. In qua ſolutione dicendum, ſi qua diuerſitas cernitur in vtroque intellectu penes diſcurſum, & non diſcurſum, aliosve operandi modos, eam ex diuerſitate ſolùm maioris, vel minoris luminis prouenire, hoc eſt, ſpecierum diſtinctiùs, aut obſcuriùs, latiùs, aut preſſiùs repræſentantium. Quod etiam monuit Durandus in 3. diſt. 14. quæſt. 1. art. 2. vbi, quamuis oſtendere nitatur, beatas viſiones Angelorum, & animarum ſpecie conuenire ob identitatem ſupernaturalis luminis; attamen generaliter ſtatuit, à principio proximo eſſe ſumendam identitatem, vel diuerſitatem intellectionum, non autem à remoto, id eſt, intellectu; confirmauitque naturali exemplo membrorum leonis, & hominis, quæ non a materia, cùm ſit eadem, ſed à forma proximè diſtinguuntur. Et D. Thomas ſuam quoque intellectionum varietatem Angelis ſuperioribus & infe-

Ex Auic. 1. de Ani. com. 53.

rioribus attribuit, quæſt. vnic. de Anima, artic. 7. ad 5. ob diuerſitatem, ſcilicet, ſpecierum; qui tamen intellectuum tam multiplices differentias ſpecificas, quàm Augelorum poſiturus non videtur.

2. Solutio ponit, diſtigui ſpecie eos intellectus. Lege Scaligerũ, exer. 346. aduerſus Scotũ.

Altera ſolutio communior eſt, diſtingui ſpecificè intellectum humanum ab angelico, vt plures Theologi volunt, cùm de identitate ſpecifica beatæ viſionis diſputant, vel ad 1. p. q. 12. art. 6. vel in 3. diſt. 14. vel in 4. diſt. 49. ſpeciatim Caiet. 1. p. q. 79. artic. 7. qui peculiarem ea de re quæſtionem edidiſſe ſcribit: & quod eſt huius articuli inſtitutum, ex eiſdem intellectibus colligi ſpecificam diuerſitatem ſubiectorum, vt fecit Alexand. Alen. 2. p. q. 20. mem. 5. D. Thomas 1. par. quæſt. 75. art. 7. quidquid in contrarium valeant, quæ ex eodem Sancto Doctore ſuperiùs adduximus; quid enim D. Thomæ obſcuriora dicta rimari attinet, vbi aperta eſt ipſius in contrarium ſententia? implexum eſt tamen, quod de intellectionum diuerſitate, vel identitate docet. Namque articulo 7. citato, de Anima, ad 1. eas ſpecificè diſtingui ait, ſi eliciãtur à diuerſis principijs, id eſt, ſpeciebus inditis, vel acquiſitis. At verò paulò inferius artic. 14. ad 10. negat, diſtingui intellectionum ſpecies, ex eo, quòd ſimilitudines abſtractæ ſint à phantaſmatibus, vel à Deo petitæ. Quidquid autem hac de re ſit, illud nunc eſt concludendum, à diuerſo lumine atque intelligendi modo connaturalibus Angelo, & animæ rectè deduci intellectuum logicam differentiam, quod præſtitit D. Thomas 1. part. quęſt. 75. art. 7. ad 1. & luculentiùs in quæſtione de Anima, artic. 7. ad 4. Ferrar. 2. cont. Gent. cap. 94. Quapropter, etſi Deus valeat alterum intellectum ad alterius actiones euehere; non efficiet tamen, quin ſuus cuique debeatur connaturalis modus. Itaque, ſi quando anima more angelico non diſcurrit, id quidem aut præter naturam eueniet ratione ſtatus ſeparati; aut ſuper naturam ratione gloriæ.

A diuerſo lumine cõnaturali ſubiectis, ducitur intellectuũ differẽtiæ.

DISPVTATIO II.

De animæ ſeparatę ſtatu, modove eſſendi extra corpus.

ARTICVLVS I.

Quid ſit ſtatus ſeparationis.

Ex ſuperiori diſputatione de animæ rationalis immortalitate, liquidò conſtat, eam poſt totius compoſiti diſſolutionem in rerũm natura perſiſtere. Proximum eſt, vt de eiuſmodi ſtatu, quem ſeparationis vocant, differamus, dicturi poſteà de illius operandi ratione. Primò igitur, in quonam ſtatus is conſiſtat, inquiremus. Secundò, an animæ rationali naturalis ſit. Tertiò, an in eo exiſtens anima, propendeat nihilominùs ad ſtatũ informationis. Quod ad primum attinet, cùm ſeparatio & coniunctio apertam pro ſe oppoſitionem ferant, altera alterius mutua explicatione fiet apertior.

Scopus huius diſputationis.

Omiſſa ergo ea ſeparatione, quæ per intellectum fit, cùm duo re vera coniuncta ſeparatim concipimus; quòd ad Dialecticos ex inſtituto pertineat; realis phyſicave ſeparatio, ſi pura ſit, in eis tantùm cernitur rebus, quarum ſeparatio ipſa corruptio nõ eſt, quemadmodum neque pura, ac ſimplex vnio productio vniendorum eſſe debet. Hinc fit, vt inter partes hominis ſolummodò, atque inter ea, quæ loco diuelli, coniungique ſolent, propria ſeparatio vnitioque intercedat naturaliter. Siquidem in his ſolùm neque vnitio productio eſt, neq; ſeparatio: at verò, quia ceterarum tum ſubſtantialium, tum accidentalium formarum à ſubiectis diſiunctio ipſa eſt earum corruptio; ideò ſeparatio in eis locum non habet: ſicuti neque in Chriſti Domini humanitate per mortem à Verbo, nec in ſpeciebus Euchariſtiæ, cùm illæ corrumpantur. Vnde obiter colliges

Quæ ſit realis, & phyſica ſeparatio.

Quib. non conueniat phyſica ſeparatio.

non

A

non minùs verè, quàm propriè dixiſſe Damaſcenum, nihil à ſe Deum ſeparauiſſe eorum, quæ ſemel vniuerit. Nimirum, humanitas in triduo mortis non ſeparata à Verbo fuit, ſed potiùs extincta. Dixi, naturaliter, quia in ſacræ Euchariſtiæ myſterio propriè quidem, non tamen naturaliter, accidentia à ſubſtantia panis vinique abiunguntur, quia illa à ſubiecto ſeparatio corruptio eorundem non eſt, vt ſatis conſtat.

B

Phyſicæ ſeparationis ſtatum ſoli aiæ humanæ conuenire.

Quapropter ſeparationis ſtatus, eiuſque tractatio ſoli humanæ formæ quadrare poteſt; proindeque de illius tantummodò vnione; idque, quantum ſit ſatis, ad oppoſitam ſeparationem declarandam agendum erit.

In quo differat mors à ſeparatione.

Ergo vnio formæ ad materiam, vt probè notauit Caietanus in Comment. 1. p. q. 76. art. 1. in reſponſione in 6. eiuſque informatio, ſiue cauſalitas idem ſunt. Quo fit, vt ſeparatio, atque mors, quæ illis ex aduerſo reſpondent, tantundem valeant: niſi quòd ſeparatio partem denominet, mors totum ob eam, quam diximus, rationem; quia illa maneat non itè hoc.

C

Separatio & vnio opponuntur priuatiuè.

Opponuntur autem ſeparatio, atque vnio priuatiuè. Hæc enim poſitiuum quippiam eſt, illa minimè, quod vel ex eo conſtat, quia ad vnionē poſitiuæ, ac reales diſpoſitiones, influxuſque cauſarum deſiderantur: ad ſeparationem verò illorum omnium ceſſatio, atque amotio. Nō eſt tamen ſeparatio nuda quædam puraque negatio: cùm certum, ac idoneum ſubiectum requirat, id eſt, formam; quare, &c.

D

Sitne vnio ſubſtātia, an accidēs, ſpūalis, an corporea.

At quid tandem eſt (inquies) ipſa vnio, ſubſtantiane, an accidens? ſpiritualis, an corporea? vt enim arguit Caietan. citato loco, ſi ſubſtantiale quippiam eſſe dicatur, iam per ſeparationem anima quippiam ad ſubſtantiam attinens amitteret; ſi accidentale, iam per accidens totum hominem conſtituet cum materia, quæ ſunt abſurda; nec dicat aliquis, nullum id eſſe incommodum, eò quòd vnio ſit veluti diſpoſitio; eſt enim potiùs ipſa totius conſtitutio, ac compoſitio, non verò antecedens ad conſtitutionem præparatio.

E

Ita Iand. 10. 11. lib. 1. de Anima.

Vnionē eſſe modum ſubſtātialem, & ſpiritualē animæ.

Huic dubitationi reſpondendum, animæ rationalis vnionem cū materia (quod etiam alijs formis ſubſtantialibus quadrat) idem valere, atq; informationem cauſalitatemque eiuſdem in facto eſſe, vt ſupra tetigimus, quapropter nihil aliud dici poſſe, quàm modum ſubſtantialem, atque ſpiritualem eiuſdem animæ. Quod etiam de productione actioneve, atq; exiſtētia ſubſtantiæ dici ſolet, ac debet; eas nimirum ad genus rei productæ, atque exiſtentis ſpectare: quo autem pacto vnio, de qua loquimur, ſpiritualis ſit, cùm alterum extremum, ad quod ſit vnio, id eſt, materia, ſit corporeum, ex lib. 1. de Gener. c. 4. q. 13. ad calcem conſtare poteſt; nec maior ea in re difficultas viſitur, quàm cùm alterum extremum vnionis eſt accidens, alterum ſubſtantia, vt rectè cōſideranti patebit; quæ tamen extrema ita paſſim coniuncta cernimus, vt vel aſſiduitate ipſa dubitatio omnis compreſſa videatur.

Dupl. dubitatio de eadem vnione.

Poſſet etiam hoc loco quæri; An, cùm anima ſeparata rurſum vniatur, modus alius vnionis ibidem intercedat ſpecie quodammodò diuerſus à priori, quique peculiari nomine reunio dicatur; an potius importetur voce hac ſolummodò geminatio quædam extrinſeca durationis, qua indicetur, eandem numero vnionem eſſe, quæ non olimque fuerit, aut certè eandem in ſpecie. Rurſum dubitari poſſet; An vnio per aliam vniatur ipſi rei, quam afficit. Sed hæc tum quia facilia ſunt, tum quia ad præſens inſtitutum non conferunt, omittenda duximus.

Noīe vnionis indicari etiam relationem.

Illud tantùm aduertimus, apud graues Auctores vnionem vocari interdum relationem; præſertim cum de illa ineffabili, quæ inter humanitatem, Verbumque Diuinum datur, ſermo incidit; accommodato, ſcilicet, fundamenti nomine, relationi, quæ ex eo conſurgit, atque inter res vnitas exercetur.

Ex dictis conſtat, quænam eſſe debeat præſentis articuli concluſio. Nimirum,

In quo cõſiſtat aíæ ſeparatæ ſtatus.

mirum, animæ rationalis ſtatum extra corpus, ſeparationemve, ſi formaliter ſpectetur, priuationem eſſe actus ſecundi eiuſdem animæ, id eſt, informationis, ſeu vnionis erga corpus; & quod hinc ſequitur, ipſius relationis ac præſentiæ, tum ad idem corpus, tum ad cetera, quibus ratione corporis fiebat præſens; omnis denique concurſus, quem per proprias facultates ſolebat exhibere;

Animã p ſeparatione mutari priuatiuè. Neutiquã ei poſitiuum modum aduenire.

B quo fit, vt quærenti, an per ſeparationem anima rationalis mutetur, reſpondendum ſit, mutationem quidem ſubire, ſed tamen priuatiuam; (nam de ea locali, realique ſeparatione, per quam à corpore diſſoluta migrat, inferius agendum erit) alioqui ſi propoſitiuo vnionis modo alium naturaliter ſortiretur extra corpus, non eſſet, cur præter naturam tunc exiſteret, ac rurſus, cur in corpus propendere diceretur; C quemadmodum materia, forma hac ſemel amiſſa, præter naturam non manet: quia aliam illius vice naturaliter ſuſcipit. Vnde illa Caietani ſententia 3. par. q. 6. art. 3. quòd anima, cùm ſeparatur, ſemiperſonalitatem compatet, refutanda nunc foret, niſi id lib. 2. de Anima, c. 1. q. 2. art. 2. actum eſſet.

Similis eſt aíæ ſeparatio primæ Angelorũ productioni.

Porrò licèt hæc ita ſint, habet nihilominus ſeparatio animæ ſimilitudinem quandam D cum prima Angelorum productione, quatenus vt hi, cùm primùm creantur, in actu primo, ac completo operandi conſtituuntur, ſic anima in ipſo momento ſeparationis per ſpecies denuò inditas, ac per propriam potentiam mouendi ad operandum expeditur, vt in progreſſu dicemus.

1. Obiect.

Sed iam oppones; Cùm accidentia virtute diuina à ſubſtantia ſeparantur in Euchariſtiæ Sacramento, E non ſolùm amittunt naturalem vnionem, ſed etiam acquirũt nouum, ac poſitiuum eſſendi modum, qui vicem ſubeat antiquæ vnionis, compleatque ipſorum accidentium exiſtentiam.

2. Obiect.

Item, cùm Chriſtus Dominus iiſdem Euchariſtiæ accidentibus deeſt, aliquem eſſendi modum poſitiuum debet acquirere, alioqui A ea ſeparatio à ſpeciebus, corruptio Chriſti dicenda eſſet, quod eſt abſurdum. Pari igitur ratione, cùm anima rationalis à corpore abiungitur, non ſolam priuationem vnionis patietur; ſed modum poſitiuum etiam pro vnione denuò comparabit.

Ad 1. obie.

Ad primum tamen exemplum, admiſſo antecedente, neganda erit conſequentia; etenim rationalis forma etiam vnita corpori ſubſiſtit, vt loco B citato de anima oſtenſum eſt; quapropter nullius modi acceſſu eget, cùm ſeparatur, cuius merito poſſit ſubſiſtere; quod tamen in Euchariſtia longè aliter euenit, vbi quantitas nouum quendam modum denuò recipit, quo extra ſubiectum exiſtat. Deinde negari poteſt antecedens; qua de re lib. 1. de Generatione cap. 4. q. 7. latius diſputatur.

Ad 2.

In poſteriori exemplo concedendum, cum pri- C mùm Chriſtus Dominus ab ſpeciebus Euchariſtiæ deficit, putam pati priuationem vnionis, realiſque præſentiæ ad ipſas, nihilque poſitiuum comparare; non tamen ob id dicendum eſſe, eum corrumpi, cùm nulla mutatio phyſica circa ipſum, ſed circa ſpecies transfigatur, quod maiori iure dicendum erit de ſeparatione Diuini Verbi ab humanitate, cùm per triduum extincta fuit.

ARTICVLVS II.

Sitne ſeparationis ſtatus animæ rationalis naturalis.

Quo pacto naturale hic accipiatur.

NAturalis ſtatus vocabulo non ſolùm intelligimus eum, qui ſupernaturalis non ſit, ac citra miraculum; ſed qui conſentaneus animæ humanæ dici poſſit, atque, vt ita dicam, E deſiderabilis. Sunt enim hæc non parum diuerſa: quod exemplo ignis frequenter explicat D. Thomas: nullo enim miraculo, nullaque ſupernaturali vi circulariter voluitur ad cauum Lunæ, & tamen is motus naturalis dici nequit ei elemento, vel ipſo Ariſtotele auctore, cùm iam ad motum ſurſum naturaliter inclinetur, ac propendeat.

Prima aſſer. Sit igitur hac de re prima aſſertio A
propoſitæ dubitationi directò re-
ſpondens. Separatio animæ à corpo-
re, tum in fieri, tum in facto eſſe, non
eſt ei naturalis, ſiue conſentanea. Ita
docet D. Tho. non ſemel, præſertim
1. part. q. 89. art. 1. Caiet. ibidem Ferr.
primo contra Gentes, cap. 83. & 94.
Henricus Quodlibeto 7. quæſt. 13.
alijque non pauci, ſuadetur autem
Confirmatur primò. in hunc modum. Primùm; affectio-
nes oppoſitæ, præſertim priuatiuè, B
eidem rei connaturales, & conſen-
taneę eſſe nequeunt: at animæ ratio-
nali maximè naturalis eſt vnio ad
corpus: ergo ſeparatio, quæ eam v-
nionem demolitur, minimè erit ei-
dem conſentanea, atque optabilis.
Secundò. Secundùm: Id, quod in totius com-
poſiti perniciem cedit, naturale eſſe
nequit ipſi formæ, alioquin à forma
nonnunquam ei malum obueniret,
quod eſt abſurdum; forma igitur C
nullibi, quàm in materia connatu-
ralem habet eſſendi modum. Dixi-
mus, formæ, nō autem materię, quo-
niam hæc, cum à natura inſtituta ſit,
in commune ſubiectum generatio-
num, corruptionumque vniuerſi,
conſequens fuit, vt haberet aliquam
indifferentiam, ratione cuius alias
etiam formas poſſet appetere: qua
de cauſa malefica dici conſueuit à
Philoſophis, alijſque eius generis D
nominibus notari; at verò forma
cùm à natura ſit inſtituta in vnius
tantùm compoſiti bonum, eius erit
continere, coercereque vagam mate-
riæ appetentiam, proindeque non
debuit aliam propenſionem habere,
quæ huic muneri ſibi tam proprio
Tertiò. obſtare poſſet. Tertiò; Separatio ad
naturam formæ nihil intereſt, vt pa-
tet inductione ceterarum, quare cum
nullus ſit in humana anima gradus, E
qui ad informandum corpus non
pertineat, vt alibi comprobatum eſt,
ſit, quemadmodum reliquæ formæ
ad ſeparationis ſtatum naturalem
propenſionem non habent, ita ne-
Quartò. que illam habeat rationalis. Quar-
tò; quia ad id, quod eſt conſenta-
neum, datur quidam veluti impetus
naturæ: at ſi conſideremus ea, quę in

A ſeparatione animæ à corpore acci-
dunt, nihil tale reperiemus ex parte
ipſius, quod in hunc modum decla-
ratur. Diſpoſitiones noxiæ, ac mor-
tiferæ ei aduerſantur; non poſſunt
igitur illam in ſtatum quaſi conna-
turalem impellere, & ſtatuere, vt ſa-
tis liquet. Deinde dici non poteſt, il-
lam ob inductas diſpoſitiones ſibi
inimicas, per ſeſe commigrare, ac
veluti hoſpitium vertere; quando-
B quidem in tali ſeparatione, neque il-
lum etiam tenuem concurſum for-
malem habet, qui formis cœlorum
concedi ſolet erga circularem mo-
tum, cùm potius ab officio formæ
tunc ſpolietur; non eſt igitur, cur ſe-
paratio animæ rationali conſenta-
nea dicatur. Denique, illud ſaltem Vltimò.
negari non poteſt, multò congruen-
tius ad naturam ſuam vniri animā,
quàm ſeparari: cum hoc poſteriori
C modo ſit in actu primo tantum, illo
verò priori ſit in actu ſecundo cau-
ſandi, conferendique eſſe tum mate-
riæ, tum compoſito, quod eſt rebus
admodum naturale, exercendi item
operationes non ſolum intellectiuę
partis, ſed etiam vegetantis, atque
ſentientis. Ac iuxta hanc ſententiam In quo sē-
accipiendus eſt D. Tho. qui 4. contra ſu dici poſ
Gentes, cap. 79. & 1. part. q. 118. art. ſit ſepara-
3. ſcribit, contra naturam animę no- tio contra
D ſtræ eſſe ſeparatam exiſtere à corpo- naturam.
re, id eſt, minimè conſentaneum, at-
que expetibile.

Sed contra propoſitam ac confir- Separatio-
matam aſſertionem ſunt nonnulli ſe- nē animæ
quuti Auicennam, quorum meminit eſſe natu-
Caiet. in commentarijs primæ par- ralem, ali-
tis, ad art. 1. q. 89. non, quòd credide- quorū fuit
rint naturale eſſe, ac conſentaneum opinio.
animæ rationali quoquo modo extra
corpus eſſe: ſed ordinatim poſt cor-
E poris informationem: quemadmo-
dum, & fœtui non primo, ſed poſt
certum illud tempus, quo in vtero
materno detineri ſolet, naturale, ac
conſentaneum eſt in lucem prodire,
ab illoque tenebricoſo naturæ erga-
ſtulo foras emicare. Ad quam ſenten- Explicat̄.
tiam luculenter alluſit Seneca Epi- ſententia.
ſtol. 102. ad Lucillum in hæc verba.
Quemadmodum nouem menſibus

nos

nos tenet maternus vterus, & præparat non ſibi, ſed illi loco, in quem videmur emitti, iam idonei ſpiritum trahere, & in aperto durare; ſic per hoc ſpatium, quod ab infantia patet in ſenectutem, in alium naturæ ſumimur partum, alia origo nos expectat, alius rerum ſtatus; nondum cœlum niſi ex interuallo pati poſſumus, proinde horam illam decretoriam proſpice, non eſt animo ſuprema, ſed corpori, tranſeundum eſt, excutit natura redeuntem, ſicut intrantem, &c. Hæc ille.

Confirmatur 1. arg. Pro qua ſuadenda ſententia primum eſto argumentum. Multò magis pendet hęc materia ab vnione huius formę rationalis, quàm è contra, vt eſt conſideranti manifeſtum; atqui eo non obſtante naturale eſt ipſi materię huius formæ vnione priuari: erit igitur & huic formæ naturale vnionis priuationem ſubire. Confirmaturque argumentum ſimilium exemplorum inductione; quis enim neget, naturale eſſe hominibus ſuo tempore caluitium, arboribus hyberno tempore nuditatem foliorũ, animantibus ſomnum, qui vigiliæ vacatio eſt; & vniuerſim cauſis omnibus, poſtquam ſemel effecta ſua edidere, virtute priuari ea iterũ producendi: quapropter cum forma rationalis cauſa etiam ſit, non ſolùm multo poſt tempore, ſed data etiam ſemel vnione ipſius ad corpus, naturale illi erit ab eo influxu deſiſtere, cùm nulla iuſta ratio cogat, cur in actu ſecundo ſemper eſſe oporteat.

2. Argum. Secundum. Anima rationalis non vnitur corpori, niſi vt illius miniſterio operandi inſtrumenta colligat, id eſt, ſpecies; mirum igitur non erit, ſi corpus deinceps naturaliter exuat, ac ſeponat. Nam poſt bene inſtructam domum, nauim ve, opificum arma quis requirat? Quę poſt adultam prolem parens nutricem poſcat? Quis poſt depictam tabulam penicillum?

3. Argum. Tertium. Operandi modus abſq; vlla phantaſmatum ope, naturalis animæ eſt, ac prorſus conſentaneus; ergo etiam modus eſſendi, cùm alter ex altero probè colligatur. Aſſumptum, præterquàm quòd eſt apud D. Thom. 1. 2. q. 5. art. 1. ad 2. quo in loco docet, poſt huius vitæ ſtatum habere nos modum alium connaturalem intelligendi, probatur primò; quia cognitio extra corpus ſupernaturalis non eſt animæ, eaque eſt multò perfectior, vtpotè diſtinctior, atque expeditior, quàm quæ in corpore; erit igitur anima ad ipſam exercendam propenſa naturaliter. Secundò; quoniam, vt eſt eiuſdē Doctoris Sancti, pluriumq; Theologorum dogma, eo temporis momento, quo anima à corpore abiungitur, ſtata lege ſpecies recipit, quibus deinceps intelligat. Scilicet, ad naturæ Auctorē pertinet, vt tunc, cum ope phantaſmatum deſtituitur, nouis rerũ imaginibus adornetur. Nec, ſi Scoti placitum magis arridet de ſpecierum conquiſitione ex obiectis, propoſiti argumenti pondus eleuatur, ſed augetur magis, vt conſideranti planum fiet. Concludamus igitur, iuxta naturam ſuam operari animam extra corpus, atque adeò extra idem conſentaneè perdurare.

4. Argum. Quartum; quia, quod naturale nō eſt, diuturnum eſſe nequit, teſte Philoſopho primo de Cœlo cap. 3. text. 15. & lib. 2. cap. 3. tex. 18. at ſtatus ſeparationis eſt æternus animo rationali naturæ, viribus ſpectaris, cùm illius ad corpus regreſſio miraculoſa ſit; ergo, &c.

Improbatur hæc opinio, & reſpondetur ad arg. Hæc tamen ita erunt expedienda, atq; in primis ſimilitudo, quę ex fętu deducitur, elegans quidē eſt, ſed parum vrget; potuit ſiquidē, tam in materno vtero, quàm extra illum connaturali modo exiſtere proles, quia vtrobiq; ad perfectionem obtinendam tendit; at verò anima extra corpus pręcipuum formæ munus amittit, quod eſt informando materiam, compoſitum conſtituere: vnde non poterit in eo ſtatu connaturali modo permanere.

Ad primũ. Ad primum verò argumētum neganda erit conſequentia; & ratio in promptu eſt, quia anima hæc vni iſtarum materiæ coniuncta eſſe valet

natu-

naturaliter, vt 1. Phyſ. capit. 9. q. 11. A artic. 4. ad vltimum habetur: non ita verò materia; quapropter, et ſi hanc deſerat formam, ſtatum etiam naturalem ſub quauis alia retinebit. Porrò exempla, quæ in confirmationem adducuntur, ſi rectè accommodentur, inſtituto noſtro proſunt, nõ obſunt, ſiquidem neque capillis, neque folijs, aut vigiliæ connaturale eſſe poteſt extra illa ſubiecta inueniri. Iam, quod de cauſis additur, naturale B. eis eſſe, carere vi producẽdi effectus ſemel editos, falſum eſt, ſi de ijs intelligatur, à quibus nõ ſolùm in fieri, ſed etiam in conſeruari effectus iugiter pendent, ſeu quarum influxus non interrumpitur, cuius generis conſtat eſſe animam.

Cur materię potius, quã formę ſeparatio ſit naturalis.

Ad ſecundum.

Secundi argumenti antecedens falſum aſſumit; cum propter actiones etiam partis ſentientis, atq; vegetantis, anima materiæ copuletur. C Quin etiam, licet à nobis admitteretur, neganda eſſet adhuc conſequentia, cùm ſemper vſu ſenſuum egeamus ad ſpecies intuitiuas propria ope comparandas, ſingulariaque intelligenda.

Ad tertiũ.

Ad tertium, negandum quoq; erit antecedens, niſi ſenſum (vt vocant) reduplicantem contineat; accepta nimirum anima, prout ſtatum obtinet ſeparationis; tunc enim toti illi D quaſi coniuncto ex anima, & ſtatu naturale erit ſine corpore operari, quo pacto intelligendus eſt D. Tho. in argumento citatus. Ad primam deinde confirmationem negetur cõſequentia: multò enim perfectior eſt circularis motus, quàm rectus, non tamen prior ille eſt ignis conſentaneus, ſed poſterior. Nimirum, quæ præter naturam competunt, nihil intereſt, meliora ne ſint, an deterio- E ra, quam quæ competunt conſentaneè. Ad ſecundam dic, ex illo Theologorum dogmate concludi quidem, animæ humanæ ſpecies, atq; actiones intelligendi extra corpus, in quoddam veluti ſupplementum dari; non autem in connaturale, atque expetibile præ corporis vnione ornamentum.

Aiæ ſolum vt ſeparatæ naturale eſt ſine corpore operari.

Actio animæ extra corpus etſi illuſtrior ſit, non eſt connaturalior.

Ad quartũ

Ad quartum; ſi per non naturale violentum intelligatur, concedenda maior, ſed nihil contra nos, qui ſeparationem violentam eſſe negamus; ſi verò, quæ præter naturam ſunt, etiam comprehendat, falſa eſt, vt exemplo ignis oſtenditur, hic enim æterno tempore præter naturam volui poſſet, ſi cœlorum motus nunquam deſiſteret.

2. aſſertio.

Secunda aſſertio. Separatio à corpore animæ rationali violenta non eſt. Declaratur, ſuadeturq.: nam violentum, vt ſumitur ex Ariſtotele 3. Ethicorum tunc dicitur, cùm ſubiectum vigetur in contrariam affectionem, vel ſtatum eius, ad quem effectiuè inclinatur, ac tendit: ſic motus, locuſque ſurſum dicitur violentus corpori graui; quoniam in contrarium motum, ac locum effectiuè propendet. Cùm ergo anima rationalis effectiuum influxum non habeat in ſui vnione ad corpus, (is enim propria eſt efficiẽtis cauſalitas) ſed formalem; fit, vt, quidquid cõtra talem influxum accidit, violentum dici nõ mereatur: vnde neq; cœlum violentiam pati dicetur, cùm poſt diem iudicij æterno tempore quieſcet; quia ea quies pugnat quidem cum motu, ad quem tamen cęli forma non effectiue: ſed formaliter tãtùm concurrit. Atque hæc ratio probat, quod etiam D. Tho. primæ ſecundæ, quæſtione 6. artic. 4. ad 2. fatetur de qualitatibus actiuis, vbi maximè violentia cerni poſſet. nulli omninò formæ violentiam fieri, cùm à materia excluditur, non ſolùm ſpectata generali rerum lege, ſecundum quam naturale eſt illis corrumpi, vt aliæ generentur, ſed etiam ſpectata peculiari; cùm nulla forma efficientem influxum habeat ad ſe ipſam, vel cõpoſitum conſeruandum, ac formaliter tantum, cum ſibi cõtraria pugnet in ſubiecto, ſi, qua ex parte proprium munus formæ præſtat, conſideretur. Quod ideo dixerim, quoniam ſi attendatur, vt eſt ipſi compoſito ratio agendi, vel actioni contrariæ reſiſtendi, violentiam fortaſſe propriam patietur, quod conſideraſſe vi-

Quid ſit ꝑprie violentum.

Anima in vnione nõ habet influxum effectiuum.

Nulli formæ violenta eſt à materia ſeparatio.

In quo ſtatu forma poſſit pati violentiã.

detur

detur Ariſtoteles, cùm lib. 5. Phyſ. c. 6. tex. 59. alterationes etiam violentas dari ſcripſit. Qua cum moderatione propoſitum à nobis pronunciatum accipiendum volumus.

Si ſeparatio eſſet violẽta, fieret regreſſio naturalis.

Quod vlterius ſuadetur, commodius nunc ad rem noſtram adducto argumento, quod pro ſententia Auicennæ quarto loco ſuperius propoſuimus: quia, ſi anima violenter ſepararetur à corpore, iam reſurrectio naturaliter homini deberetur, quod Philoſophis abſurdum eſt, conſentientibus penè vniuerſis, nihil ſemel propriè corruptum redire poſſe per naturam. Probatur conſecutio, quia cum anima poſt mortem naturaliter perſeueret, ſi is ſtatus illi foret violentus, non poſſet non tandem aliquando naturali via ab eo expediri, cum perpetuus eſſe non poſſit docente Ariſtot. 2. de cœlo c. 3. tex. 18.

Ad hæc: Violentum dicitur, cuius principium eſt foris; ſed forma etiã ſi nulla inimica qualitas exteriùs immittatur, diſſociabitur aliquando à materia conſumpto humido: ergo ea ſeparatio violenta non eſt. Facit pro hac ſententia id, quod ſcribit Tullius Tuſcul. 1. diſceſſum animi à corpore fieri nonnunquam cum voluptate, & locus ille Platonis in Timæo. Mors, quam morbi, & vulnera intulerunt, violenta eſt, atque moleſta; quæ verò genio paulatim ad finem naturaliter ſurrepit, inter omnia mortis genera leuiſſima eſt, & cum voluptate potius, quàm dolore contingit. Similia ſcribit Seneca lib. 4. c. 30. & lib. 11. c. 78.

Obiect.

Oppones tamen vulgarem illam diuiſionem mortis in naturalem, & violentam; quam etiam inſinuauit Plato loco proximè adducto: vnde concludi videtur, aliquam ſeparationem (id enim eſt mors) violentam eſſe: ſed occurrendum, mortem violentam dici, ſpectata potius forma, vt ratio agendi eſt, ac reſiſtendi; non vt proprium formæ munus exequitur; vel certè in ea diuiſione attendi etiam ad propriam violentiam, qua quis externa vi motrice in mortem cogitur. Lege quę lib. 1. de Generatione, cap. 4. quæſt. 16. artic. 3. ad ſecundum ſcripta ſunt.

Diluitio.

3. Aſſert.

Ex duabus aſſertionibus tertia facilè deducitur; Separationem animæ à corpore præter naturam eſſe. Nam cùm naturalis non ſit, neque etiam violenta, fit conſequens, vt ex approbata Philoſophorum diuiſione, præter naturam eſſe dicatur. Quòd ſi D. Thom. aliquando contra naturam eſſe ſcribit, præter naturam accipiendum eſſe ſuperiùs monuimus, atque ita vſurpat Ariſtoteles tum alibi, tũ 1. de Cœlo c. 2. tex. 15. & lib. 2. cap. 3. tex. 18. in Phyſicis quoque lib. 5. c. 6. tex. 57. violentam accretionem appellat, quæ præter naturæ debitum excurrit: quapropter non rectè Ferr. ſtatum ſeparationis ſimpliciter contra animę naturam eſſe affirmauit libro 2. contra Gent. c. 83.

ARTICVLVS III.

Vtrum anima ſeparata ad vnionem corporis naturaliter propenſa ſit.

Lege Xiſtũ Senensẽ, lib. 5. annor. 185. & 236.

Falſa hac de re Origenis exiſtimatio.

PRætermiſſa hoc loco abſurda Platonis, atque Origenis exiſtimatione erronea, quam plerique è Sacris Doctoribus refellunt. Animas ante hominem natum benè, beateq; viuentes in pœnam admiſſi ſceleris addictas fuiſſe corporibus, quo fit, vt non ſolùm non illa appeterent, ſed refugerent quàm maximè Scotus in 4. diſtinct. 43. quæſt. 2. articulo tertio, circa tertiam propoſitionem, & diſtinct. 45. quæſt. 2. in argumentorum reſponſionibus. Ioannes Maior. 4. ſent. libro, quæſt. 3. artic. quarto, & alij negantem quæſtionis partem ſecuti ſunt, alio ex fundamento, quia, videlicet, animam propter bonum corporis, non verò ob aliquam ſibi peculiarem perfectionem, quã ſeparata aſſequi non poſſet, obtinendam, eidem corpori vniri credunt. Peculiarem dico, quoniam ipſe Scotus Quodlibeto nono, non ſolùm non negat, ſed probat etiam, ani-

Negatiua Scoti ſentẽtia eiuſque fundamentum.

mam

mam ſeparatam perfectione carere nonnulla, quam habuerat coniuncta, id eſt, participatione (vt credit) exiſtentiæ totius ſuppoſiti, quam tamen perfectionem ait eſſe communem animæ cum toto, (addere iure poſſet cum materia) non autem peculiarem ipſius.

1. Argum. Quæ ſententia probari poteſt primò. Si anima extra corpus collocata in ipſum propenderet, violentiam perpetuò pateretur, niſi Deus prȩter naturæ legem de reſurrectione prouidiſſet, cùm in eo ſtatu ſemper eſſet permanſura: hoc autem à ſuaui naturȩ progreſſu longè abeſt; ergo anima ad iteratam corporis vnionem non inclinatur.

2. Argum. Secundò. Vnio ad corpus impeditura eſt animæ expeditam, angelicæque ſimilimam intellectionem, ac propriam motionem ad locum, corpore, ſcilicet, animam degrauante, ſenſumque multa cogitantem deprimente, vt habetur Sapientiæ 9. Non igitur talem vnionem amat anima. Quòd ſi aſſumptum neges, dicaſque, futurum deinceps, vt D. Paul. pollicetur, corpus ſpiritale, id eſt, omnibus conditionibus degrauantibus liberum, adhuc vrgeberis, quia nunc ea, quæ naturæ ſunt, ſpectamus, non quæ Deus decernit liberaliter, præſertim, quia adducta reſponſio in damnatis animis locum non habet.

3. Argum. Tertiò. Cauſa efficiens, eo quòd perfectionem ex effectu non comparet, imò impertiat, in illum non dicitur propendere: ſed anima rationalis nihil perfectionis recipit à materia, quòd extra illam non poſſet recipere, id eſt, ſpecies; impertit autem materiæ exiſtentiam; ergo cum ſeparata fuerit; in illam propenſa non dicetur.

4. Argum. Quartò. Quoniam, ſi anima extra corpus poſita naturaliter in ipſum propenderet; naturaliter concluderetur, reſurrectionem ordinaria poteſtate exhiberi poſſe, cum res quæque ad ſtatum, in quem propendet naturali via, ac ratione promoueri ſoleat; ac reſurrectio in fidei articulis continetur, vt proinde non vi-

A deatur naturaliter exerceri poſſe, aut cognoſci: ergo, &c.

Contraria tamen ſententia eſt D. Thomæ 1. part. quæſt. 76. art. 1. ad 6 Abul. in 22. caput Matth. quæſt. 222. ad 4. videturque expreſſa à D. Aug. 12. ſuper Gen. ad lit. capit. 35. cùm ſcribit, ineſſe animæ ſeparatæ naturalem quendam appetitum adminiſtrandi corporis. Cuius ſentētiȩ fundamentum illi contrarium eſt, quod B pro Scoto iactum fuit: nimirum, animam ſeparatam ideò corporis ſocietatem adamare, quòd non minimam inde obtineat perfectionem. In eius ergo fundamenti gratiam aduertendum: cùm perfectio entitatis cuiuslibet ipſa eius natura ſit, vel naturam ſequatur; cumque entitas animæ ſit reſpectiua, vtpote pars tum ad comparte m aliam, tum etiam ad compoſitum ordinem includens, eius quo- C que perfectionem ab eo ordine abſtrahere non poſſe. Quicquid igitur boni acceſſerit cōpoſito ex partibus, in id ipſæ impensè incumbent. Itaq. bonum totius compoſiti alienum à partibus non eſt, vt Scotus videtur crediſſe, ſed ad ipſas intereſt magnoperè, vt mirandum non ſit, quòd in illud etiam inclinentur. Quæ ratiocinatio in materiam valet erga formam, quantumlibet propriam e- D xiſtentiam poſſideat: multoque magis inſtitutum cōcludit ex parte formarum corruptibilium, quamuis ſuperiori aliqua poteſtate a ſubiectis ſeparentur, nobilioriq. exiſtendi modo gaudere dicantur. Neq; enim propterea ad connaturalem eſſendi modum inclinationem deponent, (ſunt enim ipſæ ſic eſſendi aptitudines, vel certè inſeparabiliter ab eis tales aptitudines emanant) vt hic etiam lo- E cum habeat illud Pauli 3 Nolumus ſpoliari, ſed ſuperueſtiri; primæ Corinth. 15.

Oppoſita ſententia D. Thom.

Probatur primò.

Partes propendēt in bonum totius compoſiti.

Hinc rurſus arguitur. Materia ideò inclinatur ad formā, tunc etiam, cum ea caret, quia eſt aptitudo quædam materialis ſui actus; ſed forma quoq. aptitudo eſt formalis ad materiam: ergo in hanc pariter propendebit, etiam cum extra illam erit. Secundò.

Pri-

Tertiò.

A Prætereà, vt ſuperiori ſectione concluſimus, ſeparatio ſtatus non eſt propriè naturalis animæ: erit igitur naturalis ſtatus vnionis; cùm alius non ſuper ſit; ſed vnumquodque in id propender, quod ſibi naturale eſt, ac conſentaneum; ergo, &c. Accedit Ariſtoteles 2. Phyſicorum, cap. 2. textu 23. quo loco ſcribit, materiam eſſe propter formam: ergo boni aliquid formæ accedit ex materia, & libro tertio de Anima, cap. 12. B tex. 61. conducere ait animali rationali, quòd ſenſu ſit præditum, animę verò quòd ſit prædita corpore: hominis igitur pars ſuperior à corpore perfectionem aliquam recipit.

Quid boni accedat aïæ ex vnione cũ corpore.

Si quis autem quærat, quodnam ſit tandem eiuſmodi bonum, ſiue perfectio, quæ animæ ex vnione corporis accreſcit; Reſpondendum erit, nullum eſſe potius bonum, quàm vnionem cum mareria, totiuſq; compoſiti conſtitutionem actualem, cũ propter hæc tanquam propter finem ſit, & in entium latitudine inueniatur. Atque hanc vocat Caiet. prima ſecundæ, q. 4. art. 5. perfectionem extenſiuam.

C

Lege Hẽr. quodli. 7. q. 13.

Lege Ferr. 4. contra gent. cap. 79. §. Sed nulla.

Quo pacto velint aliqui has opiniones conciliare.

Sunt autem nonnulli, qui ſtudio componendi vtramque ſententiam D. Thomæ, & Scoti, dicant, animam rationalem cõſiderari poſſe & vt ſeparabilem, & vt formam; qua diſtin- D ctione vtitur idem D. Thomas prima ſecundæ, quæſt. 4. artic. 5. ad primum, dum docet, beatitudinem intellectualem competere animæ, vt corpus tranſcendit, non autem, vt forma eſt ipſius. Priori ergo modo ſpectatam, aiunt, corpus minime appetere, ſed poſteriori, ac D. Thomam hoc attendiſſe; Scotum verò illud.

Horũ doctrina nõ admittitur.

At enim, quia huiuſmodi diſtin- E ctio nonnullam præbet anſam ponendi in anima rationali duos gradus, alterum, quo ſit forma corporis, alterum, quo ſit ſeparabilis; qua in re non minimus latet error, inperſedendum ea eſt, præſertim, quia non oſtendit, quid in quæſtione propoſita ſimpliciter ſit decernendum. Quæ hactenus diſſeruimus, ſuadent quidem naturalem inclinationem, ſiue

An habeat aïa elicitũ appetitũ ad reunionẽ cũ corpore.

A appetitum innatum, atque improprium animæ noſtrę erga materiam, non tamen plane oſtendunt habere illam quoque proprium, innatum, atque elicitum.

Soarius 3. p. q. 53. diſput. 44. ſect. 7. ad calcem.

Sententia, quę negat, probatur primò.

Recentiores quidam Theologi credunt, animam ſeparatam nulla habita ratione glorię, vel damnationis; ſed in ſtatu puro ſeparationis, vt nunc loquimur, minimè deſideraturam (ſi rectè ſapiat) reunionem ad B corpus. Primò; quia non alterius, quàm illius, quod depoſuerat, corporis reunio ei deberetur, hoc eſt, morti iterum obnoxij, vt notum eſt: quo pacto iam in infinitum abiret eiuſmodi deſiderium; cum infinities eſſet corpus per mortem deponendum; quod tamen abſurdum videtur, atque alienum à naturæ inclinatione, quæ ad determinatum ſemper contendit finem.

Secundò.

C Secundò; quia reunio ad corpus caducum, perfectam rerum contemplationem moratur, turbatque, atque adeò naturalem beatitudinem minuit; non poterit ergo elicito actu ſaltem deliberato experi ab anima.

Tertiò.

Tertiò; quia, quòd tantoperè viui formidemus vnionis diſſolutionem, inexperientiæ potius illius animæ ſtatus abſcribendum eſt, D quàm exiſtimandum, commodiorem ei eſſe vnionem. Adde, animam per ſe ſumptam id minimè formidare, ſed totum hominem, quem certum eſt, maximè expetere ſuarum partium coniunctionem, ſine qua non conſtabit.

Quartò.

Quartò; quia anima, qua ratione forma eſt corporis, inter naturas preciſè ſumptas numeratur, per voluntatem verò ab huiuſmodi naturis ſecernitur; vt conſtare poteſt E ex ijs, quæ 2. Phyſic capit. 1. quæſtione quarta, ſunt annotata; ergo non appetet actu elicito à voluntate id, quod ſibi tanquam naturæ competit, id eſt, corporis vnionem. Probatur conſequentia, quia id deſiderium iam non eſt ab anima, vt à natura, atque adeò nec naturale.

Quin.ò;

5 Quintò, Reunio animæ ſemel à corpore ſeparatæ non eſt naturalis, ſed miraculoſa: ergo non cadit ſub naturale ipſius animæ deſiderium.

Contraria ſnia amplectenda eſt.

Affirmandum tamen omninò eſt, animam ſeparatam actu etiam elicito deſiderare naturaliter reſurrectionem. Quæ ſententia ſatis confirmatur ex iis, quæ dicta ſunt de innata propenſione animę ſeparatæ ad corpus. Nam cùm anima proprio appetitu donata ſit, id eſt, voluntate, cur ea, quibus perficitur, & in quæ, ſiue propriè, ſiue impropriè propenſa eſt, elicito actu non deſideret? Præſertim, quia voluntas totius ſubiecti appetitus dicitur, quo, videlicet, deſiderare poſſit, quidquid ei naturę iure ſemel obuenit; qualis eſt ſocietas corporis. Deinde, anima etiam, quà rationalis, atque adeò, qua volitiua, forma eſt corporis; vt alibi demonſtratum eſt, non enim, quia per hanc prærogatiuam ceteras formas excedit, ideò per illam à conditione formæ recedit: poterit ergo per voluntatem appetere, quidquid ei, qua natura eſt, competit, cum eiuſmodi appetitio ab ea, vt natura eſt, proueniat.

Li. 2. de aïa c. 1. q. 6. & 2. phyſ. c. 1 q. 24.

Ad 1. negatiuæ ſentē tiæ arg.

Quapropter ad primum ſuperioris ſententiæ argumentum dicito, animam rationalem non appetere ſimul infinitas vniones, ſed vnam tantùm; quam appetitionem infinities recurrere, nullum eſt incommodum, ſi eius etiam obiectum eandem ſubeat conditionem: quemadmodum nullum eſt incommodum, infinities deſcendere lapidem, ſi toties ſurſum pellatur. Quòd ſi obijcias, à D. Aug. 12. lib. de Ciuit. c. 13. irrideri perpetuam (vt quidam Philoſophi arbitrabantur) earundem rerum reditionem. In promptu reſponſio eſt, irriſionem illam hominis eſſe apprimè callentis, quid ea in re à Deo fuerit ſtatutum, non autē ignorantis, quid in certo aliquo ordine rerum illarū aliquæ poſtularent. Adde, etiam eos Philoſophos plura alia aſſeruiſſe reditura, vt eadem hominum ſtudia, mores, &c. quæ cùm libera ſint, iure à S. Doctore irridentur. Lege quæ li. A 2. de Gen. c. 11 q. 1. ar. 1. ſcripta ſunt.

Dilutio.

Obiect.

Ad ſecundum; fatendum, perfectiùs contemplari poſſe animam ſeparatam, quàm corpori vnitam: negandum tamen, illum, quàm illum ſtatum ei eſſe magis expetibilem: cum non ille, ſed hic eidem ſit connaturalis, vt ſuperiori articulo docuimus. Itaque, ꝙ ea cognitio, quam corpori vnita aſſequi valet, imperfecta ſit, conditio eſt humana, quam B æquè ferre par eſt animam. Quòd deinde cum labore obtineatur, extrinſecum eſt impedimentum, vt proinde deſiderio excitando per ſe non obſit, ſicuti de toto ipſo homine doceri ſolet, cum de eius ſciendi appetitu agitur. 2

Ad tertium, concedendum, mortem non tam propriè animæ, quàm toti homini eſſe formidabilem; ex quo tamen ſequitur, animam non C auerſaturam naturaliter ſui ſeparationem, tunc etiam cum illum ſtatum ſubierit. 3

Ad quartùm dicendum; etſi anima diſtinguatur à quibuſdam naturis preſsè acceptis per voluntatem, & intellectum; adhuc tamen intra genus naturæ propriè ſpectatæ contineri, cùm etiam, qua rationalis, ſit forma corporis, vt diximus. Adde, noſtro inſtituto ſat eſſe, ſi anima per D actum elicitum voluntatis vnionē appetat naturaliter, id eſt, conſentaneè, iuxta genium ſuum, etſi non appetat naturaliter, ac ducto vocabulo a natura preſsè accepta. 4

Ad quintum dic; reſurrectionem non eſſe ſupernaturalem quo ad entitatem, cùm ſit vnio eiuſdem ſpeciei cū prima generatione, etſi quo ad modum ſupernaturalis ſit. Quæ verò ita ſe habent, naturali deſide E rio appeti valēt, vt à cæco aſpectus; ſed de hac re ſtatim plura. 5

Reſpō. ad argumēta adducta p Scoto. Ad 1.

Ad primum verò argumentum pro Scoti ſententia initio articuli adductum negari debet aſſumptum; non enim, quod eſt contra quamlibet inclinationem naturalem, violentum dicitur; ſed contra effectiuam: alioquin dicatur etiam cæcus in ſtatu violento exiſtere. Atque

huc tandem pertinet Caietani ſolutio 1.p.q.76.art.1 ad finem ex D. Th. elicita. Idem verò Sanctus Doctor q. 24. de veritate artic. 10. ad 1. rem illuſtrauerat exemplo cauſæ efficientis, quæ violentiam pati non dicitur, ſi non agat, cum ex alterius etiã cauſæ concurſu fortaſsè pendet eius actio, vt accidit cuilibet parenti comparatione prolis. Itaque ad violentiam requiritur efficiens, ſufficienſque principium in eo, quod illam paſſurum eſt. Lege, quæ dicuntur li. 2. de Gener. c. 11. q. 1. art. 4.

Ad 2.

Ad ſecundum; nihil referre, ſi aliquantulum anima à mortali corpore degrauetur, quominus ipſius vnionem amet, attẽdimus enim id, quod natura hominis ex propria ferè conditione. Porrò Salomon de operibus ſtudioſis maximè loquitur, quibus deprauatus appetitus repugnat; non autem de purè naturalibus, vt in præſentia.

Ad 3.

Ad tertium, neganda eſt minor propoſitio, quia actum informandi, quę eſt princeps animę perfectio earum, quę illius naturam comitantur, eadem omnia abſque materia non obtinet. Pro ſolutione quarti ſequens articulus proponitur.

ARTICVLVS IV.

Soluitur quartum argumentum ſuperioris articuli pro Scoto.

Pars, quæ affirmat reſurrectionẽ eſſe naturalem.

QVartum argumentum petit, an reunio animę ad corpus, quę ipſa eſt reſurrectio, naturalis ſit. Videtur enim affirmatiuè reſpondendum. Namque ſi ad materiam attendamus, manet in ea poſt ſeparationem animæ capacitas antiqua; ſiquidem ab eadem nullo modo diſtinguitur. Si verò animam conſideremus, cùm ſit etiam formalis quædam, ac tranſcendens habitudo erga materiam, haud dubiè cùm perſeueret anima, perſeuerat eius ad materiam inclinatio. Non eſt igitur, cur ratione vtriuſque vel alterius partis, non poſſit vnio naturaliter iterari. Quod ſi ita eſt; ergo ſi-

A ue à prima, ſiue à ſecunda cauſa agente id præſtetur, naturæ debito continget, cum ijs, quæ naturaliter vniri valent, cauſa naturaliter vnies reſpondere debeat, id quod etiam D. Clemens non obſcurè teſtatur lib. 5. conſtit. c. 6. vbi ſic ait. Qui corpus Adæ fabricatus eſt, idem & Adæ, & ceterorum corpora ſuſcitabit, quòd hoc naturæ hominum rationis participi debeatur. Accedit, quoniam B non alia ratione meliùs conſtare poteſt, quid futurũ fuiſſet hominibus, ſi erga illos Deus naturalẽ, generaléq. prouidentiam tantũmodò exhibere vellet. Quãdoquidem ſolius animæ ſtatus ſatis eſſe non videtur, vt homini abundè proſpiciatur.

Confirmatur auctoritate.

Hæc tamen ſententia ad ſummum concludit, vnionem ſemel diſſolutam inter animam, & corpus, naturalem eſſe quo ad entitatem, quod libenter fatemur. C Nec enim illa ex eo, quòd, poſt quàm euanuit, iterum redeat, amplius variatur, quàm penes actum, ac potentiam. Non tamẽ (quod eſt quarti argumenti, in cuius explicatione verſamus, inſtitutum) efficit, eam vel naturaliter exhibendam eſſe, vel alicui homini ſemel corrupto deberi, aut denique ab eo fore cognoſcendam, ſed peculiari Dei inſtitutione, ac decreto, quod vocant D ſupernaturalem eſſe quo ad modum, non quaſi modum aliquem intrinſecum habeat ſupernaturalitatis, (id enim à vero abeſt; tum quia actio ipſa iam eſt modus quidam, tum quia iam in termino aliquid ſupernaturalitatis induceret, quod nemo admittit) ſed per extrinſecam denominationem à ſupernaturali Dei prouidentia, qua eãdem numero productionem, E remque productam in alio tempore, locoque exhibet; id quod ipſa voce, reunionis, inſinuatur quæ repetitionem quandam eiuſdem rei menti ingerit.

Reunionẽ eſſe naturalem, quo ad entitatem.

Supernaturalem, quo ad modũ.

Qui ſit ille modus.

Atque huc ſpectat, quod D. Thomas ait 4 contra Gent. cap. 81. quem locum adducit etiam Caietanus 1. parte, quæſt. 76. art. 1. ad finẽ, ſequunturque alij Theologi communiter; reſur-

Reſpondetur ad rationẽ partis affirmatiuæ.

A reſurrectionem naturalem dici in facto eſſe; in fieri vero ſupernaturalem. Quod modo iam a nobis explicato eſt intelligendum. Ea igitur, quæ paulò ante adducta ſunt, nihil efficiunt, quamuis enim eadē anima, atque materia poſt diſſolutionem vnionis maneant, non remanet tamen in aliquo agente ſecundo virtus eas iterum vniendi; neque in illis proxima capacitas ad talem vnionem, vt ad finem librorum B de ortu, & interitu explicatum eſt.

Lib. 2. c. 11 q. 1. art. 4. ad 4.

Iam D. Clemens de morali debito, non phyſico loquitur, quatenùs videlicet integra hominis natura, quia rationis eſt particeps, modo aliquo poſtulat, vt ad beatam vitam promoueatur: quemadmodum & Auguſtinus in Epiſtol. ad Dioſcorum ſcripſit, tam potentis naturæ eſſe animam, vt eius beatitudo redundet in corpus, cum tamen ex æquo, C bonoque gloria corporis ſit ab anima beata, non verò ex aliquo puro naturæ iure.

Reſurrectionē homini non deberi.

Quod denique addebatur, rectè ea ſententia conſtare de naturali prouidentia hominis poſt mortem, non vrget; ſatis enim compenſari poſſent, quæ in hac mortali vita homo bene operaretur, ſi ſoli animæ æternum præmium donaretur.

D Ex his, quæ dicta ſunt, videri alicui poteſt, reunionem animæ ad corpus, ſi non exhiberi, ſaltem cognoſci naturaliter poſſe, cum nihil ſupernaturalitatis ampliùs habeat, quàm quòd à Deo extraordinaria naturæ lege reuocetur. Verùm, quanquam admodum probabiles ſunt rationes, immo ferè demonſtratiuæ, quibus oſtenditur, reparationem hominis eſſe poſſibilem,

Eam vt certò futuram nullum naturæ lumē attingit.

E vt patet ex lib. 2. de Generat. cap. 11. quæſtio. 2. artic. ſecundo, quanquam item re vera exhibendam eſſe naturales coniecturæ eſſe poſſint; certò tamen, & euidenter, neque eo modo, quo fides docet, nemo vnquam naturali lumine aſſequi potuit, futuram eſſe. Quis enim liberum, ac extraordinarium Dei decretum cognoſcat, cùm nemo hominum ſcire A poſſit Dei conſilium, aut cogitare, quid ipſe velit, vt ait Salomon. Atque hæc pro quarto Scoti argumento dicta ſint.

DISPVTATIO III.

B *De ijs, quæ ad cognitionem animæ ſeparatæ pertinent per modum actus primi.*

EXpeditis iam, quæ ad animam ſeparatam quo ad eſſe ſpectāt; conſequens eſt, vt ea aggrediamur, quæ ad illius referuntur operationem; primùm immanentem, qualis eſt cognitio: deinde tranſeuntem, aut quaſi tranſeuntem; cuiuſ- C modi eſt ſuiipſius, aut aliorū etiam motio per loca. Namque circa illius perpeſſionem vna tantùm difficultas, eaque à diuina inſtitutione potiùs, quàm à natura orta, motum habet: quia, ſcilicet, ratio à calore, & frigore pati poſſit in pœnam flagitiorum apud inferos. Cetera verò, quæ in intellectu, voluntate, aut potentia motrice patitur, cùm docetur, ſiue illuminatur, cùm gaudio D triſtitiaque afficitur, cùm denique loco detinetur, minora ſunt, de quibus tamen omnibus in huius tractationis progreſſu mentio fiet.

Quotupl. ſit animæ actio.

ARTICVLVS I.

Vtrum potentiæ cognoſcentes animam à corpore abeuntem comitentur.

E QVamuis præſentis dubitationis concluſio facilis ſit: prætermiſſa tamen non fuit à Diuo Thoma prima parte, quæſtione 77. artic. 8. & quæſtione vnica, de Anima, artic. 10. atque alijs in locis, ea fortaſsè de cauſa, quia doctrinam continet non inutilem. Partem igitur vniuerſim affirmantem tenue-

runt nonnulli, quos citato loco primæ partis, ſuppreſſo nomine adducit Diu. Thomas. Item Plato, eodem teſte, articul. 5. illius quæſt. ad 3. quibus conſentit Gregor. Arim. in 2. diſtin. 17. quæſt. 3. artic. 1. alijque Nominales, quatenus omnes cognoſcendi potentias, itemque appetendi ab anima re ipſa non diſtinguunt. Cuius placiti argumenta hæc ſunto. Primum; Vt ſe habent potentiæ corporis ad corpus; ita potentiæ animæ ad animam: ergo, ſicut illæ in corpore, ita hæ in anima exiſtent. Tunc ſic. Potentiæ animæ quinque numerantur ab Ariſtotele, vegetandi, ſentiendi, intelligendi, appetendi, loco mouendi; omnes igitur, quæ ad cognitionem pertinent, reſident in anima, alioqui cur magis animæ, quàm corporis dicerentur? atque adeò à corpore diſcedentem ſequentur, cùm nulla ratio ſit, cur eſſe deſinant, ſi illarum ſubiectum anima non occumbit.

Snĩa, quæ affirmat, probatur primò.

Citantur hi li. 2. de anima c. 3. q. 4. art. 1.

2 Secundum. Senſus in eo ſubiecto debent exiſtere, à quo fluunt; cum per immanentem emanationem pullulent: atqui ab anima, non à materia fluunt; in illa igitur, non in hac hærent immediatè, & quod eſt conſequens, eandem etiam à corpore auulſam comitantur. Minor communi Philoſophorum ſermone celebratur, dum potentias ab anima fluere dictitant, nulla materiæ facta mentione: nec immeritò, ſiquidem ea nullius eſt actiuitatis, atque adeò neque emanationis principium eliciтiuum.

3 Tertium. Potentiæ animæ vitæ quædam accidentariæ ſunt, ſicut ipſa eſt vita eſſentialis; ergo dum hęc fuerit, erunt & illæ; atqui in potentijs vitalibus maximè numerantur cognoſcentes: ergo, &c.

4 Quartum. Intellectus manet in anima ſeparata: ergo & potentiæ reliquæ, quæ cognitioni obſeruiunt. Antecedens multipliciter probatur; tum quia intellectus, ſicuti à materia in cognoſcendo, ita & in eſſendo abſtrahit, tũ quia ſi anima extra corpus manet, ne ſit otioſa, aliquã ſanè

A potentiã exportare debet, quã quæ ſo magis intimam, atque immediatã, quàm intellectũ? tum tertiò; quia ita ſcriptum reliquit Ariſt. li. 1. de Anima, c. 4. tex. 56. atq; ex ſacra pagina conſtat, quæ docet, hominem imaginem, & ſimilitudinem Dei in ſe habere, quod Patres omnes de anima accipiunt, ratione intellectus, ac voluntatis: quare iam ab anima ſeparata Dei imago aboleretur, ſi intelle-

B ctus illam in eo ſtatu nõ comitatur, quod eſt impium. Demum; Chriſtianæ fidei documentum eſt, beari animas ex Dei cognitione, vtriq. intellectiua; ergo. Conſequentia verò præcipui argumẽti inde oſtenditur, quia intellectus noſter eius eſt conditionis, vt non niſi ſenſibus præeũtibus, tanquàm adminiſtris, deſcendat in operationem. Oportebit igitur animam ſeparatam non ſolùm intelle-

C ctum, ſed etiam ſenſus aſportare.

Quintum. Anima re ipſa eadem & intellectiua, & ſenſitiua eſt; non enim duæ in homine admittendæ ſunt, vt lib. 1. de Gener. c. 4. q. 21. traditum eſt; ergo, ſicut ab illa, qua rationali, intellectus, & voluntas manant; ita ab eadem, quà ſenſitiua, manabunt ſenſus, atque appetitus; ſicque non illas ſolùm facultates, ſed has etiam ſeparata retinebit. 5

D Sextum. Si ſenex oculum iuuenis recipiat, id eſt, organum, belle perſpiciet, vt dicitur loco citato de anima; Organum igitur, non potentia ſeneſcit; proindeque minimè corrũpetur, ſed potiùs cum anima ſemper vigebit. Quo etiam modo dici potuit ab eodem Ariſto. benè valiturũ hominem, cuius anima vietum corpus deponat, aliudque iuueneſcens nanciſcatur. 6

E Septimum. In anima ſeparata dolor, & ira, quæ ſine ſenſibus eſſe non poſſunt, excitantur; cum in eis fletum, dentiumque ſtridorem futurũ diuinæ literæ teſtentur; ergo cum eadem ſenſus perſeuerant. Confirmatur argumentum primò ex Aug. lib. 12. ſuper Geneſ. ad lit. cap. 19 & 20. aſſerente, animam ſentire quædam ſine corpore, id eſt, gaudium, & triſti- 7

1. Arg. confirmatio.

triſtitiam : & capit. 46. non corpus, A
ſed animam dolere per corpus, quo
vtitur tanquam nuncio : & apertius
lib. de ſpiritu, & anima; recedentem
à corpore mentem trahere ſecum
ſenſum, & imaginationem. Nec mi-
rum, ſi anima ſeparata hæc poſſideat,
cùm in dæmone multò ſeparatiore
inſit furor irrationalis, concupiſcen-
tia amens, & phantaſia proterua, vt
ait Dionyſ. 4. cap. diuinorum nomi-
2. confir. num. Confirmatur ſecundò, quia B
virtutes, ac vitia, animas non deſe-
runt extra corpus, (alioqui ſi nihil
horum in eis inuenitur, quo merito
ſeparatæ donantur gloria, quo de-
merito ſupplicijs puniuntur?) ſed
pleræque iſtarum qualitatum inſunt
appetitui, vt 3. Eth. doceri ſolet; ineſt
igitur in anima appetitus, eiuſq. co-
3. confir. mes ſenſus. Cõfirmatur tertiò; quia,
ſi ſenſitiuæ potentiæ in anima non
remanent, non apparet modus, quo C
illa ab igne corporeo (vt fides tradit)
patiatur; ſiquidem dolor ſentientis
potentiæ actus eſt, vel non ſine illa
ſuſcipi poteſt.

Octauò. Octauum. Potentia motiua manet
in anima ſeparata, cùm tamen per
membra corporis motum edat; ergo,
licet potentiæ ſenſitiuæ per organum
corporeũ functiones ſuas exerceant,
manebunt nihilominus in eadem a-
nima extra corpus. D

1. Concl. Sit tamen hac de re prima conclu-
ſio. Intellectus animam ſeparatam
comitatur. Hanc ſatis ſuadent ea,
quæ in tertio argumento ſunt addu-
cta; vnde de voluntate idem con-
cludendum eſt, cùm vnicuique po-
tentiæ cognoſcenti ſua etiam appe-
tens accommodetur. Non vtimur au-
tem illo argumento, intellectum, vi-
delicet, ac voluntatem ab anima rea-
liter nõ diſtingui, cùm id li. 2. de ani- E
ma, c. 3. q. 4. rejectum ſit.

2. Concl. Secunda concluſio : Reliquæ po-
tentiæ ſenſitiuæ, anima ſeparata,
pereunt, non ſolùm quo ad actum
(id enim fatetur Gregor.) ſed etiam
quo ad ipſarum entitatem. Ita D.
Thom. 1. part. quæſt. 77. artic. 8. cum
ſuis ibidem, Durand. in 4. diſtinct.
44. quæſt. 11. artic. 2. Probatur verò

A hunc in modum. Primò; Senſitiuæ 1. Ratio.
potentiæ corporeæ ſunt; non poſſunt
ergo animam extra corpus comitari.
Argumenti conſequutio bona eſt.
Antecedens verò ratione ducta tum
à ſubiecto, tum ab obiecto, tum de-
nique ab operatione ſtabiliri poteſt.
A ſubiecto quidem; quoniam illud
corporeum eſt, nimirum, vel totum
compoſitum, vel materia, vt formam
induit, iuxta varias ea de re ſenten-
B tias, quæ primo de Generatione li-
bro, capit. 4. quæſt. 4. ſunt tractatæ.
Ab obiecto autem, quia ſentientes
potentiæ nõ niſi de re ſingulari, ma-
teriali, ac concreta cognoſcunt. Ab
operatione tandem, quia ſolam dire-
ctam eliciunt, nõ verò reflexam, ſal-
tem perfectè. Hæc autem longe ab-
ſunt ab ijs facultatibus, quæ ſpiritua-
lem formam, qualis eſt humana, co-
mitari debent extra corpus. Secun- 2. Ratio.
C dò : Potentiæ ſentientes corporeæ
ſunt in brutis, vt planum eſt; ſuper-
flue igitur in nobis ſpirituales e-
runt; & quod inde ſequitur, falsò a-
nimam ſeparatam dicentur ſociare.
Tertiò; Animas ens eſt ſimpliciter 3. Ratio.
corporeum; atque adeò, & homo; Sentientes
quia, licet ſpiritualem formam con- potẽtiæ ab
tineat, ea tamen in totius hominis animali,
conſtitutionem corporaliter con- quod cor-
currit : ſicut & reliquæ materiales poreũ eſt,
D formæ, cum quibus ipſa in eo con- profluũt.
currendi modo vniuocè conuenit;
at ſentientes potentiæ ab animali,
qua animal eſt, deriuantur; illæ igi-
tur corporeæ ſunt, minimeque ido-
neæ ad ſtatum ſeparationis. Quartò 4. Ratio.
argumentatur D. Thomas in quæſt.
de anima artic. 19. Sentiendi opera-
tio non eſt propria animæ; ſed to-
ti coniuncto, iuxta Ariſtotelem pri-
mo de ſomno. & vigilia, capit. 1. nec
E immeritò, quia alioquin animæ bru-
torum ſubſiſtentes eſſent, ſi pro-
priam, nec cum materia communem
actionem ederent; ergo facultas ip-
ſa prædictam operationem eliciens
in anima non reſidet, ſed in con-
iuncto : aut, ſi malis, in materia for-
mæ coniuncta. Accedit illud ex li-
bro de Eccleſiaſticis dogmatibus, ca-
pit. 19. apud Auguſtin. tomo 3,

Digitized by Google

Ex duabus ſubſtantijs cōſtat homo: A
anima cum ratione ſua; & carne cum
ſenſibus ſuis.

Obijcitur primò.

Sic tamen aduerſus huius ſecūdæ
concluſionis probationem oppones
primò; Etſi ſubiectum corporeum
cōferre neque at ſpirituali formæ eſſe
ſimpliciter, & (vt vocant) exiſten-
tiæ, eò quòd illud ordinis ſit ignobi
lioris confert tamen & ſecundum
quid, hoc eſt, informantium; vnde
materia prima ipſius etiam formæ B
rationalis cauſa eſſe perhibetur. igi-
tur è cōuerſo forma corporea, qualis
eſt ſenſus, conferre poterit animæ,
quamuis ſpirituali, receptiuum eſſe,
atque adeò conferre, vt hæc illum

Obijcitur ſecundò.

recipiat. Secundò, Anima rationalis
nobilior eſt potentijs ſentientibus:
nihil igitur obſtat quo minùs eis exi
ſtentiam valeat impertiri.

Ad 1. obiectionem.

Primæ tamen obiectioni occur-
rendum, tam materiam, quàm formā C
ſubſtantialem poſſe ad inuicem cau-
ſalitatem exercere; ita vt illa huic
informatiuum eſſe conferat; & hæc
illi receptiuum tribuat, quia neutra
ſupponit aliam perfectam in tali eſ-
ſe, ſed potiùs imperfectam inuenit,
vt mirum non ſit, ſi eam perficiat; at
verò formam accidentariam ſuppo-
nere ſubiectum iam perfectum in
omni eſſe ſubſtantiali, quale eſt re-
ceptiuum eſſe, ſicque ab ea in ſubie- D

Ad 2. obiectionem. Ex D. Dionyſ. & libro de cauſis.

ctum prouenire non poſſe. Secundæ
reſpondendum, animam rationalem
non ideò exiſtentiam corporis potē-
tijs non cōferre, quòd illius nobili-
tatem excedant; ſed, quia ea eſt for-
marum per ſe minimè conſiſtentium
natura, vt ad conditionem ſubiecti
ſeſe accommodent, cum in eius eſſe
conſortium deuocentur, itaque aut
extenſionem ſubeant, ſi extenſum
ſit: aut indiuiduitatem, ſi ſit indi- E
uiduum; id verò contra naturam ma
terialium potentiarum eueniret,

3. Concl. Poréiam motiuā animę propriam cū eadem permanere.

ſi in ſpirituali anima ineſſe diceren-
tur.

Tertia concluſio: Potentia moti-
ua ipſi animæ propria, eandem à
corpore decedentem non deſerit;
in qua quidem concluſione nulla
eſt dubitatio, ſicuti neque in prima,
A ſi alia mouendi facultas, pręter eam,
quæ in corpore reſidet, animæ pro-
pria tribuatur, quod cum in extrema
huius tractationis diſputatiue oſtē-
dendum ſit, non eſt, cur hoc loco id
anteuertamus.

ARTICVLVS II.

Soluuntur argumenta ſuperiori articu-
B *lo adducta.*

Ad 1.

AD primum dicendum, etſi vita-
les facultates potentiæ animę
ſint, propterea quòd ab ea perenni-
ter fluant, ac per eaſdem viuamus:
non propterea oportere, vt idem ſu-
biectum inhæſionis habeant. Satis
enim eſt, ſi inſint materiæ cum for-
ma ſubſtantialiter, atque adeò maxi-
mè coniunctæ.

Ad 2.

C Ad ſecundum; ſi de ſubiecto tota-
li ſermo ſit, vera eſt maior: ſed falſa
minor: Si de parriali, ſeu, vt quo, fal-
ſa eſt maior, eiuſque probatio ſtatim
adiuncta; eſt enim emanatio poten-
tiarum materialium comparata ad
animam, ſimpliciter tranſiens, cùm
in materia ſit, exerceaturque.

Ad 3.

Ad tertium; vt ſenſus accidenta-
riæ vitæ ſint, & appellentur, ſat eſſe,
illos ab eſſentiali vita perpetua ema
D natione pendere; nec in materiam,
niſi eidem eſſentiali vitæ vnitam re-
cipi.

Ad 4.

Ad quartum; admiſſo antecedente
cum confirmationibus ibidem adie-
ctis, neganda eſt conſequentia: con-
ditio enim illa humanæ cognitionis
intellectiuæ, vt non niſi obſeruien-
te ſenſu exhibeatur, coniuncti intel-
lectus eſt, non ſeparati.

Ad 5.

Ad quintum; quemadmodum
E ſenſus non eo prorſus modo ab a-
nima pullulant, quo intellectus, &
voluntas; ita mirum non eſſe, ſi in
ſubiecto inhęſionis etiam diſcrepēt,
nempe poſteriores hæ potentiæ ab

Nō eodem modo potētię ab anima dimanant.

anima ſolitariè ſpectata emanant;
priores verò illæ ab eadem corpo-
ri ſociatæ; vnde fieri potuit, vt aliæ
aliud ſubiectum immediatum ſorti-
rentur.

Ad

Ad 6.

Ad ſextum; ita euenturum quod ex Ariſt.adducitur, quoniã,dum materia ritè diſpoſita fuerit, ſemper videndi potẽtia ad functionem idonea reſultabit;cum,ea hypotheſi data,nihil iam deſideretur:non autem,quòd eiuſmodi potẽtia incorruptibilis ſit, in animavè reſidens.

Ad 7.

Ad ſeptimum; dici in primis poſſet generatim,dolorem, torſionemvè quamlibet ex ſe corruptricem ſubiecti, animam ſeparatam naturaliter non afficere, vt perſpicuum eſt, affecturam verò, ſi eidem ineſſent ſẽſus, atque appetitus; vnde non leue argumentum pro ſecunda concluſione eruitur. Deinde reſpondemus ſigillatim; fletum, ſtridoremque dentium metaphoricè accipienda eſſe ad captum rudiorum, ſi de animæ ſeparatæ ſupplicio Chriſti Domini ſententia procedat, vt fletus nomine mœroris vehementia ſignificetur; ſtridoris autem dentium, inteſtinum odiũ, quod in animo cùm ardet, dentibus etiam ſtridorem ciet; in appetituque ſenſitiuo rabies nuncupatur. Si autẽ de totius hominis pœna erit quidem propria locutio, quanquam in fletu ad lacrymarum expreſſionem non ſit veniendum;cùm hæ generationem,corruptionemq. inuoluant, quæ poſt diem iudicij in ſubſtantijs non erunt.

Qui ſit ille fletus, & ſtridor, quo animæ dicuntur cruciari.

Damnati lacrymas non effundent.

Ad 1. Confirmat.

Ad primam deinde confirmationem(quem tamen locum à D.Thom. 1.part.quæſt.77. artic.5. citatum tam expreſſum non legimus)reſpondendum, loqui Auguſt. de cognitione animæ,qua tam corporea,quàm ſpiritualia valet attingere; ac ſi apertiùs diceret; intelligere animam tum ea,quæ corpore vacant,tum quę corpore ſunt prædita. Aut certè ſentiendi verbo vti pro intelligendi: qua vſurpatione lib. 2. de libero arbitrio, cap.6.intellectum in anima,interiorem eius ſenſum,cũ diſcipulo agens, appellauit. Item,quod idem Auguſtinus ſcribit,non corpus, ſed animam dolere per corpus,nihil obeſt noſtræ doctrinæ, ſed prodeſt potiùs; ſiquidem dolor proprius potentiæ corporeæ affectus eſt, ad quem proinde

A anima non niſi corpori vnita poteſt concurrere. Porrò, liber de ſpiritu, & anima, Auguſtino falſo tribuitur, vt ex D. Thoma alibi dictum eſt, neque magnæ admodum auctoritatis creditur,vt illius doctrinæ ſit vniuerſim habẽda ratio. Denique D. Dionyſij locum interpretatur idem D. Thomas quæſt. diſputata de anima,artic.19.ad 8.vt eę paſſiones non ſint in Dæmonibus, niſi proportio-
B ne quadam, ac ſimilitudine ad humanas.

Dolor prius affect° eſt corporis.

Ad ſecundam confirmationem dicito,ſi nomine virtutis,ac vitij habitus (vt par eſt) intelligantur, non torqueri animas propter illos, aut donari gloria,ſed propter actus præteritos,vnde tales habitus manarunt, præſentemque reatum culpæ, qui in anima re vera ineſt, ſiue relatio ſit, ſiue quid aliud, vt apud Theologos
C diſputatur. Quòd ſi quemadmodum in potentia corporea, præſertim appetitu actus, habituſq. tam virtutis, quàm vitij admitti ſolent ob aliqualem libertatis formalis participationem, ſic & reatum nonnullum concedamus, ſupplicium ei reſpondens non niſi poſt corporum, atque adeò ipſius appetitus reſurrectionem ſubeundum erit.

Ad 2. Confirmat.

Animę nõ torquẽtur ꝑpter habitus, ſed propter act°,& culpæ reatũ.

Tertia confirmatio dubitationem
D continet Theologorum propriam, neque eius explicatio (quam tamen in hac vita poſſibilem eſſe negant Durand. loco paulo poſt citando, Bellar. libro ſecundo, de purgatorio, capit.12. iuxta Auguſtin. & Gregorium)admodum neceſſaria nunc eſt, cùm pœna, quam vocant ſenſus ſupernaturali vi ſit infligenda damnatorum animis,cui ſubeundæ ſi quis, contenderet neceſſarios eſſe ſenſus,
E non propterea concluderet, eos naturaliter (vt nunc agimus) ab animis ex hac vita deportari. Quin etiam neque eiuſmodi poſitio de modo patiendi medijs ſenſibus, atque appetitu, vera eſſe poteſt, aut certè rem in obſcuro adhuc relinquit; cum explicandum ſuperſit, quomodo incorruptibilis anima oſtendatur, ex eo quòd immodicum in-

Ad 3. Confirmat.

De pœna ſẽſus quã anima patitur apud inferos.

ferni ignis calorem ſenſu percipiat. Lege Durand. 4. diſtin. 44. quæſt. 11. artic. 2. in refutatione tertiæ opinionis.

Ad 8. Ad octauum dic, manere quidem potentiam motricem in anima ſeparata, non illam, quæ in hac vita per corporis membra motum edit; cùm ſit etiam corporea, ſed aliam ipſi animæ propriam, qua non niſi in ſtatu ſeparationis vtitur. Quæ doctrina, quamuis in quæſtione ſit poſita, B erit tamen à nobis extrema diſputatione ſuadenda.

ARTICVLVS III.

An ne ſpecies, atque habitus in intellectu, & voluntate animæ coniunctæ reſidentes, eandem à corpore ſeparatam comitentur.

Quàm latos, & effuſos fines ſibi vẽdicet hæc quæſtio.

QVæſtio hæc latè admodum pateret, ſi in tota ſua amplitudine à nobis tractaretur. Funditur enim in primis ad eos, qui nullas, præterquàm in parte ſentiente, ſpecies agnoſcunt, in quibus numerantur Henricus Quodlib. 5. quæſtione 14. (etſi quo ad habitus affirmet, manere eos in anima ſeparata Quodlib. 6. quæſt. 8.) alijque apud D. Dhom. prima parte, quæſt. 89. art. 5. à quorum dogmate parum abeſt D Auicenna (eum Sanctus Doctor expugnat. quæſt. 79. artic. 6. & Abulenſis interiùs adducendus) opinatus, tunc ſolùm, cùm actu intelligimus, ſpecies in nobis ſeruari. Auicennæ accedit Auerroes 12. Met. com. 2. credens, ſubſtantijs ſeparatis nullos inhærere habitus: vt refert Caiet. prima ſecundæ, quæſt. 50. artic 6. Sed hi omnes magna ex parte refelluntur E lib. 3. de anima c. 5. q. 3. & ſequent. Funditur item quęſtio ad illam Scholaſticorum dubitatiõé, an ne Theologia apud nos acquiſita maneat in patria, quam quidam tractare ſolent vel initio 1. part. vel ad prologum ſententiarum. Denique ei maximè accedit, quæ eſt 67. primæ ſecundæ D. Thom. vbi tam de virtutibus moralibus, quàm Theologicis quæ- A ritur, vtrum poſt hanc vitam in anima perſeuerent; ſed nos intra noſtri inſtituti metas quoad fieri poterit, continebimur.

Pars, quæ negat, probatur primò quoad habitus.

Ac pro parte negatiua ſe offerunt argumenta, tum à natura ipſa, tum à diuina prouidentia petita. A natura quidem huiuſcemodi. Primò; quia, quod attinet ad habitus, cùm illi contrarium habeant, ſi quis hinc opinatiuum deferat, vel erroneum, B haud dubiè in morte vtrumlibet deponet; quandoquidem anima ſeparata euidentem cognitionem obtinebit, ſicq. per contrarium actũ, eumque perfectiſſimum propellet, vt ſcitè annotauit Bellar. libro ſecundo de purgatorio capite 9. Quod deinde attinet ad ſpecies, etſi contrario vacent, neque corruptibili ſubiecto hęreant; attamen à phantaſmatis, ſicut in fieri, ita & in conſeruari pen- C dent: ergo ijs abolitis extinguentur etiam ſpecies: quemadmodum Lunæ fulgor, amoto Sole, confeſtim emoritur, quamuis neque illa corrũpatur, neque iſte contrarium ſibi vẽdicet. Aſſumptum probatur; tum, quia ſpecies intentionale habent eſſe, atque adeò ita debile, vt perenni efficientis cauſæ influxu egeant; tum quia id ſignificaſſe videtur Ariſtoteles in prędicamentis, cum ſcientiam D ex longa ægritudine corrumpi docuit; quod non niſi ratione phantaſmatum, quę per id tempus, ac maximè per mortem excidunt, verè dici potuit. Tum denique, quia habitus concluſionum, ita à principiorum habitibus pendere videntur: hac enim de cauſa Theologia ab hæretico Theologo aboletur, quod fidei habitus, à quo pendebat, ſubtrahitur à Deo.

Itẽ quo ad ſpecies.

Probat. 2.

E Secundò. Pars intellectiua in hac vita nihil, niſi ſenſitiua miniſtrante, operatur; cum igitur poſt mortem operatio ſenſuũ non ſit, non erit etiam apud intellectum; non enim efficacior ex ſeparatione redditur, vt iam corporis adminiculũ non requirat. Et quod hinc ſequitur, fruſtrà ſpecies, habituſq. manebunt, cùm in actum ſecundum prodire nequeant;

ex

ex eodem enim fundamento, quòd, ſcilicet, prodire nequeat habitus fidei in patria in actum, concludit D. Thomas, talem habitum fruſtrà fore 1.2.quæſt.67 art.5.ad 5. Et confir-
1. Confir. matur primò, quia, vt dicitur 1.& 3. de Anima, corrupto corpore, mens neq; reminiſcitur, neque amat, quod credibile non eſt, dixiſſe Philoſophum, quia illa corrumpatur, vt initio huius tractationis vidimus; ſed q propria cognoſcendi, amandique B inſtrumenta, t. ſpecies atque habitus
2 pereant & euaneſcant. Cõfirmatur ſecundò, quia habitus inclinant ad actus ſimiles ijs, vnde prodiere, iuxta Philoſophum 2.Ethic. ædificando enim fit homo ædificator, & iterum, ædificator factus poteſt ædificare; ſed habitus illi ab actibus intellectus ſupra phãtaſmata ſe conuertentis ſunt geniti: ergo, ſi poſt mortem huiuſmodi conuerſio locũ non C habet; neque etiam habitus, aut ſpecies tunc permanebunt.

Prob. 3. ex diuina prudentia. Iam verò à diuina prouidentia eiuſmodi argumenta deducuntur, ſitque tertium. Nam 1.Corinth.13.dicitur, ſcientiam in mortali vita comparatam, fore deſtruendam poſt mortem; nimirum, quia imperfecta, obſcura, multæque ſit incertitudinis: ſed ſcientia habitibus, ac ſpeciebus conſtat: vtraque igitur cum toto D homine extinguentur, neque animam à corpore recedentem comitabuntur.

Prob. 4. Quartò: quia ſæpe accidit, vt, qui ſunt ſcientia præditi, vitæ ſint perditæ; contrà verò ignorantes ſint innoxij; ergo, ſi hinc omnis ſcientiæ ſupellex aſportetur, ornatiores erũt improborum animæ, quàm proborum; quod in ſtatu perpetuo non ſine magna diuinę prouidentiæ nota E diceretur.

Proponit pars affirmatiua q̃ſtionis. Affirmantem nihilominus partem tuetur D. Thomas 1.par. quæſt. 89. art. 5. alijſque in locis non rarò. Abul. in 25. cap. Matth. quæſt. 580. & plures alij. Item ij, qui idem cenſent de illis quæſtionibus, quas initio huius articuli propoſuimus; qui etiam in anima ſeparata memoriam agnoſcunt. Quapropter ſic argumentari licet: Primò; In anima ſeparata datur recordatio, vt latiùs oſtendemus inferiùs; hæc autem ſine reſeruatis ſpeciebus nõ eſt; ergo anima olim conquiſitas retinet. Minor declaratur, quia quamuis anima per ſpecies à Deo denuò ſibi inditas intelligere poſſit res anteà à ſe cognitas, ea tamen cognitio recordationis nomen nõ omninò meretur; cùm iterata non ſit, hoc eſt, per ea inſtrumenta, quæ ex vi prioris cognitionis in nobis fuerint relicta. Accedit, quoniam 3. de Anima, cap. 4. tex. 6. eos laudat Ariſtoteles, qui animam locum ſpecierum nuncupabant; quæ analogia eò ſpectat, vt anima ſpecies ſibi ſemel creditas deinceps ſeruet, quemadmodum obſeruat D.Thomas. 1. Argum. Separata aĩa recordatur per ſpecies acquiſitas.

Secundò; Fictitium eſt, aſſerere, ſpecies intelligibiles pendere in ſui conſeruatione à phantaſmatis; cùm igitur neque contrarium, neq; ſubiectum corruptioni obnoxium habeant, (quibus modis accidere poſſet earum corruptio, vt habetur c.2. libri de Longit. & breuit. vitæ) animam à corpore abeuntem non deſerent. Probatur antecedens, in quo ſolùm eſt dubitatio, tum, quia impreſſa phantaſmata ab externorum ſenſuum imaginibus non eo modo pendent: quandoquidem illis omnibus ligatis per ſomnum phantaſia intùs ſomniando operatur; quod abſque reſeruatis à vigilia ſpeciebus fieri non poſſet: pari igitur ratione, ne dicã maiori, intellectiles ſpecies abſq; phantaſmatũ influxu conſeruabuntur; tum, quia effectus ab ea cauſa pendet in conſeruari, à qua pependerat in fieri: atqui ſpecies intelligibiles non à phantaſmate impreſſo, ſed ab actu phantaſiæ, iuncto intellectu agente, fiunt: dicendum igitur potiùs fuerat cum Auicenna, nõ permanere ſpecies intelligibiles in mente, niſi dum actu phantaſiamur, quod eſt abſurdum. 2. Argum. Species intellectiles conſeruari ſine phantaſmatus.

Sit igitur huius articuli aſſertio; In anima ſeparata inueniri tum ſpecies, tũ habitus partis intellectiuę, Aſſertio.

&

& quidquid in eadem anima ante ſeparationem inerat, niſi verò (quod ad habitus attinet) aut per contrarium actum pellantur, vt fieri potuit ante eãdem ſeparationem, aut etiam ratione ſtatus gloriæ, vel damnationis, quippiam illorum à Deo detrahatur. Inueniri, inquam, quo ad entitatem, etſi quo ad vſum aliqui vacent, quia deeſt fortaſſe materia, vti temperantiæ, liberari, fortitudini, alijsque eiuſmodi habitibus acquiſitis, ſeu à Deo infuſis.

Reſp. ad 1. arg. partis negatiuæ.

Reliquum eſt, vt argumentis negatiuæ partis occurramus. Ad primum, quo ad habitus attinet, patet reſponſio ex dictis: Quod verò attinet ad ſpecies, Ochamus in 4. q. 12. art. 1. arbitratur, demonſtrari nō poſſe, manere illas, per motus adducto argumento, ſolumq. probabiliter ita teneri poſſe, tum propter ſentētiam Hieronymi in Epiſt. ad Paul. Sciẽtiam diſcamus in terris, quæ nobiſcum perſeueret in cœlis: tum quia communiter Sacri Doctores aſſerũt, recordari animas poſt mortem flagitiorum, quæ fortè viui penetrauimus. Verùm non rectè philoſophatur Ochamus, nec enim, vt ſuperiùs oſtendimus, intelligibiles ſpecies pendent in ſui conſeruatione à phãtaſmatis, neque ea, quibus mouetur, vt probabilem credat noſtram ſententiam, ſatis vrgent; ſiquidem D. Hieronymus de rebus ipſis non de ſcientia, commodè poteſt intelligi, quaſi ſuadeat, vt ad diuina æternaq., quam ad humana, impenſiùs incumbamus. Porrò, præteritorum flagitiorum recordatio cùm à S. Doctoribus celebretur in pœnam, aut etiam (ſi condonata ſint) in gloriam animarum, non ineptè credi poſſet, locutos fuiſſe peculiari Dei prouidentia ſpectata. Dicendum igitur, intellectiles ſpecies omninò reſeruari in anima ſeparata, ſi ſolùm rerum generalem curſum attendamus. Neque eſſe tam debiles, vt illicò intercidant abſentibus phantaſmatis. Ariſtotelis verò dictum in prædicamentis de ſcientia procedere quo ad vſum phantaſmatum, qui velut appendix eſt humanę

Non aptè dixit Ochamus, probabile tantũ eſſe conſeruari ſpecies.

Species ſua pte natura manent in anima.

A ſcientiæ. Denique falſum eſſe, concluſionum habitus à principiorum habitibus perpetuò pendere, atque Theologicos habitus aboleri in Theologo hæretico, fidemve acquiſitam, cum hæc merè gratuita nō ſint, quamuis in aſſenſus ſuos prodire nequeant, ob defectum habitus fidei, à quo pendent in operando, vt alibi docetur.

Habitus cōcluſionum non pendēt in cōſeruari ab habitibus principiorum.

Ad ſecundum negatur conſequentia, quia, quamuis ſpecies hinc delatę B habituræ non eſſent vſum aliquem, ſatis foret, habuiſſe illum quondam, nuncq. intellectum exornare, quod etiam de habitu fidei dici poſſet cõparatione animarum beatarũ; quanquam veriſimilius, ac ex ſententia D. Thom. ſit, eum non manere, aut quia id repugnat, aut certè, quia Deus ita decreuit, vt ex illo Pauli loco 1. ad Cor. 13. conſtare videtur. C Nunc autem manent fides, ſpes, charitas, tria hæc: maior autem horum eſt charitas. Quin verò poſſe animã ſeparatã ſpeciebus hinc delatis vti, diſputatione ſequenti oſtendemus.

Ad 2. arg. Species tã ad vſum, quã ad ornatum aiæ inſeruire.

Ad primam verò confirmationem dicendum cum D. Thoma, 1. p. q. 89. art. 6. ad 1. loqui Philoſophum de reminiſcentia & amore ſecundùm cooperationem corporis. Ad ſecũdam, dic, illam conuerſionem intellectus D ſupra phantaſmata, ſi rectè declaretur, modum eſſe accidentarium, & valdè extrinſecũ ipſius intellectionis, cum ſit ſolùm concomitantia quædam phantaſiæ ſimul operantis, vt ſæpè dictum eſt, præſertim, cùm rerum abſtractarum intellectio elicitur: conſeruabuntur igitur ſpecies in anima ſeparata etiam tunc, cùm prædicta conuerſio non erit.

Ad 1. Confirmationē

Ad 2. Confirmationē

Ad tertium, quod ex diuina prouidentia deducebatur, omiſſis varijs E Interpretum expoſitionibus in hunc locum, dic: ſi inibi quamlibet ſcientiam Paulus intelligat, eam non abſolutè fore deſtruendam, ſed quo ad neceſſitatem miniſterij ſenſualis; nō enim ope ſenſuum egebunt beatorum hominum mentes, de quibus loquitur. Ita D. Tho. eo loco Pauli, lect. 3. & 1. p. q. 89. art. 5. ad 1. & 1. 2. q. 67.

Ad 3. arg. Quã ſcientiã indicet D. Paul. deſtruẽdã in patria.

q.67.art.2.ad 1. D. Bonauen. Richard. Durandus & alij in 3. diſtin. 31. cum Magiſtro eadem diſt. c. 3. quidquid ſenſerit in oppoſitum Albertus, & Gabriel eadem diſt. 31. Si autem nomine ſcientiæ ſola intelligatur Theologia, iure deſtruendam affirmat, per ſubtractionem Diuini concurſus ab ijs, qui beandi erunt: quandoquidem neque ipſam fidem retinebunt, non quòd vtriq. habitus cùm actu viſionis pugnent, vt ex Poſteriorum doctrina conſtare poteſt, ſed quia ij habitus ad ornatum ſubiecti Deum cõtuentis (hac enim ratione ſolùm eos manere veriſimile eſſet) ſpectare minimè videntur, quorum actus nõ ob extrinſecam vllam cauſam, ſed ob immediatam oppoſitionem, cum viſionis actu. Deiq. poſſeſſione pugnat, cuiuſmodi ſunt Catholicæ fidei, atq; ſpei habitus, non ita verò de aliarum virtutum habitibus, fortitudine, tẽperãtia, &c. ſentiendum; quia eorum actus, etſi ex defectu obiecti, materiæve non ſint in patria exercẽdi, per ſe tamen non pugnant cum beata viſione, vt etiam de Chriſto Domino viatore traditur à Theologis; ſicq. in ornatum animæ remanebunt. Infundet nihilominus Deus animis habitus Theologicos euidentes, quibus ſatis compenſabuntur ij, qui in hac vita fuerant acquiſiti. Atq; hanc ſententiam de abolitione noſtræ Theologiæ in patria tradit Theoph. in illum locum Pauli, Cathar. & Caiet. ibidem depoſita ſententia, quam 1. par. quæſt. 1. art. 2. tenuerat, alijq. recentiores. At enim Caietano loco citato primæ partis adhæreſcunt etiã poſteriores alij, arbitrati, Theologiam noſtram ineuidentem eſſe per accidens, remouerique ab ea poſſe ineuidentiam ex vi viſionis beatificæ. Itaque non ad ornatum ſolùm, ſed etiam ad exercitium manere illam poſſe: ac ſibi fauere putant illam Diui Hieronymi ſententiam ad Paulinam, de qua nuper meminimus. Sed fundamentum illud falſum eſt, cùm noſtræ Theologiæ exercitium per ſe pendeat ad habitum catholicę fidei, qui per ſe, & intrinſecè eſt euidens inclinatiuè. Diuus autem Hieronymus vel de obiectis cognitis loquitur, vt in ſolutione ad primum monuimus, vel ſi de ſcientia ipſa; non de eadem numero, ſed ſpecie, aut etiam genere commodè poteſt intelligi.

Vnde repugnet Theologiã viatorum manere in patria.

Infundendam à Deo beatis Theologiã euidentem.

Theologiã noſtrã eſſe per ſe ineuidentem.

Ad 4. arg.

Ad quartum, D. Thom. 1. p. q. 89. art. 5. ad 2. reſpondet, nullum eſſe incommodum, ſi inferior beatus ornatior ſit in acquiſita ſcientia, quàm ſuperior; quemadmodum & in corporis ſtatura præcellere poteſt. Iuxta quam doctrinam conceſſurus videtur idem de damnato. Vel dicito, nullam hic à nobis acquiri poſſe ſcientiam, quam beati homines à Deo infundente multò copioſiorem non hauriant, quantumlibet rudes decedant ex hac vita.

ARTICVLVS IV.

VTRVM AB INTELLECTV animæ ſeparatæ fluant ſpecies naturaliter.

QVæſtio hæc ſolùm excitari ſolet de ſpeciebus, non de habitibus ſcientiæ, aut virtutum; fortaſſe, quia prima horum ſemina (quod ad aliud inſtitutum notauit Caietanus 1.2.q.67.art.2.) ſunt ipſæ ſpecies, ex quarum vſu pronum erit prædictos habitus comparare. Sed, vt ad rem veniamus, quanquam Plato ante hominis ortum ſcientiam poſuit in animis, non tamen ſatis explicuit, vndenam eis obueniret; nec nos de animis ante ortum hominis, ſed poſt obitũ diſputamus, quærimuſq., an ab intellectu animę ſpecies emanent, cùm primùm à corpore ſeparatur, ſicuti ipſe intellectus in prima animæ creatione ab eius eſſentia dimanarat.

1. Argum. pro parte affirmãte.

Partem affirmantem hæc ſuadent argumenta. Primum; Ab intellectu Angeli effluunt ſpecies, cùm primùm à Deo creatur; atqui eadem ratio eſt de animæ ſeparatæ intellectu: ergo, &c. Maior propoſitio non

ſolùm

ſolùm tradita fuiſſe creditur à Capreolo in 1.diſt.3.q.2.ad arg. Aureoli contra 3. conc. vbi ſcribit, ita profluere ab eſſentia Angeli intellectum ſpeciebus intelligibilibus ſ[illegible]rum, ſicuti ab anima emanant potentiæ: itē ab alijs poſterioribus Theologis, inſinuataque à Caiet. 1.2.q.5.art.6. ſed etiam à D. Th. 1.p.q.54. in cuius art. 3 ad 1. docet, priùs extitiſſe in Angelis vniuerſales rerum rationes, quàm res ipſæ creatæ exiſterent; quod abſque neceſſitate vlla diceretur à D. Tho. ſi ſpecies purè contingenter, & non naturaliter competerent Angelis. In 4. verò art. ad 1. ait, non generari in Angelis ſcientiam, ſed naturaliter eis adeſſe. Deinde q.55.art.2. ſicut cœli initiò ſuſceperunt accidētia ſibi debita, & non paulatim, vt corpora inferiora; ita & Angelos ſuſcepiſſe ſpecies. Conſtat autem, illa accidentia à cœlis profluxiſſe: ergo, &c. Deinde minor propoſiti argumenti facilè oſtenditur, quia, quemadmodum Angeli ſenſibus vacant, queis poſſint ſpecies colligere, vt proinde neceſſum fuerit tantæ efficacitatis intellectum ſortiri, qui ex ſeſe parere illas poſſet; ita, cùm anima deſtituta corpore, in ſeparatarum mētium ſtatum promoueatur, ac veluti nouum vitæ genus ordiatur, æquum eſt, vt eum intellectum ſit nacta, qui à materia expeditus illi ſtatui cōgruentes ſpecies ex ſe promat. Et confirmatur, quoniam id decet naturam ſubſtātiarum ſeparatarum, ne ſcilicet ab ipſis obiectis ſpecies pendentes habeant, quemadmodum multò magis commendatur Solis, quàm aeris natura, quòd ille de ſuo, hic de alieno luceat. Et verò ſi in hoc ſenſibili mundo corpora exiſtunt, quibus lux ſit ingenita, cur in illo intelligibili ſpecierum lumina, tanquam proprietates quædam nō concedentur?

2. Argum. Secundum. Homo intellectiuus euadit ratione animæ; ille autem ſpecies conquirit, ac ſibimet actiuè efformat; maiori igitur cum ratione anima ſeparata, mediante intellectu, ſpecies ex ſe fundet, cùm in ea abſtractio à ſenſibilibus obiectis locum non habeat.

3. Argum. Tertium. Omne accidens à principijs alicuius ſubſtantiæ emanat, teſte D. Thom. 3. contra Gent. cap 7. Cùm igitur ſpecies accidentia ſint, nulli ſubſtantiæ rectiùs eorū emanatio tribuetur, quàm ſeparatæ. Et confirmatur, quia impoſſibile non videtur, ſi creari à Deo valeat ſubſtantia intellectualis, à qua naturaliter ſpecies emanent; ea tamen eminentia tanta non eſt, vt ſeparatis mentibus non competat. Atq; hanc ſententiam non improbabilem iudicat Fonſeca lib.2. Metaphyſ. cap.1. quæſt.2. ſect. 7. ad 6.

Sententia, quę negat, veriſſima eſt. Contraria tamen pars omninò certa eſt, quam tuetur Ferr. 2. contra Gent. cap. 98. Molina 1.par. quęſt.55. art.2. diſp.2. memb.3. & alij Recentiores, eandemque vt longè probabiliorem tandem aſſeruit Fonſ. lib.5. Metaph. cap.14. quęſt.1. ſect.4 ad fin. nec dubium, quin ea D. Thomæ placuerit, vt latiùs probat Ferr. etenim 1. part. quæſt. 89. art.1. ad 2. ait, animam ſeparatam intelligere per ſpecies diuinitùs impreſſas à Deo, & art.3. recipere illam ſpecies ex influxu diuini luminis. Quæ verba apertè deſignant alienam actionem, & nō internam efficientiam ipſius animæ per emanationem. Eandem infuſionem agnoſcit in Angelis, 1. part. quæſt.56. art.2. ad 4. & in 2.p. quæſt. 2. art.1.

Probatur primò. Sic igitur argumentari licet. Primò, quia ſi ſpecies intelligibiles à ſubſtantia aliqua ſeparata fluerent more proprietatum, iam ea res omnes cognoſcere poſſet per ſe ipſam; quandoquidem cognita penetrataq; cuiuſque rei natura, cognoſcuntur omnes proprietates ipſius; ſicque fieret, nō ſolius Dei proprium eſſe alia, ac ſe per ſe ipſum noſſe, vt tradunt Theologi: imò & ſpecies ſuperadiunctas eſſe otioſas.

Secundò. Secundò; quoniam, vt exemplaria rerum à ſubſtantia quapiam emanent, neceſſarium videtur, vt res ipſæ repræſentatæ in eadem ſubſtantia inſint eminenter; nulla verò ſeparatarum

rarum ſubſtantiarum, Deo excepto, hanc habet eminentiam, cùm nulla eſſe poſſit talium rerum cauſa efficiens: ergo ab anima ſeparata ſpecies non emanant.

Tertiò. Tertiò: quia ſpiritalis emanatio, qualis futura eſſet ſpecierum ab anima, non impeditur per vnionem ipſius ad corpus, vt patet in intellectu, & voluntate; quanquam vſus fortaſſe impediatur: ſi ergo emanant ſpecies ab anima ſeparata, emanabunt etiam ab eadem coniuncta: vnde iam ſententia Platonis de reminiſcentia prorſus extincta, iterum reuocabitur.

Quartò. Quartò; quia non videtur vlla ratio, cur horum potiùs, quam illorum obiectorum fluant ſpecies; omnium autem poſſibilium ſpecies effluere impoſſibile eſt, ac ſupra captum naturalem creaturæ intelligentis: quare iam cogentur aduerſariæ ſententiæ auctores ad diuinam infuſionem recurrere. Nec dicas, fluere quidem finitas, quaſque poſtulauerit natura cuiuſque ſubſtantiæ ſeparatæ, quandoquidem intra ratitudinem eorum obiectorum alia in infinitum factibilia ſunt, ad quæ cognoſcenda, credibile non eſt, iam ſufficere ſpecies, quæ de facto ſeparatis mentibus infunduntur.

Ita patet, nulla ratione dicendum eſſe, ſpecies intelligibiles à mente ſeparata efficienter fluere. Quin etiam Capreoli dictum (neque enim alius notæ melioris auctor contrariæ ſententiæ tam apertè fauit, neque vllo fundamento ea adſcribitur Caietano) ſatis commodè declarare poſſet, ſi vellet. Nimirum, intellectum Angeli in eo ipſo inſtanti, quo ab eius ſubſtantia promanat, fœtum eſſe ſpeciebus, à Deo tamen ingenitis. Itaque emanatio ad ſolum intellectum propriè referenda erit; ad ſpecies verò non niſi quodammodò, qua nimirum ratione intellectum propriè emanantem indiuiduè comitantur, & à Deo veluti generante conferuntur in prima Angelorum productione. Fatendum igitur eſt, in ſubſtantijs ſeparatis, vtpote cogni- A tionis capacibus, naturale principium inueniri, non efficiens, atque ex ſe fundens ſpecies, ſed paſſiuum, ac veluti naturalis quędam propenſio ad eas excipiendas. Ad eas, inquam, generatim; particulatim verò, hoc eſt, ad has, vel illas non niſi prout rerum ordo exegerit, in quo eædem ſubſtantiæ ſeparatæ à Deo fuerint collocatæ.

Intellectũ propriè ab anima emanare, ſpecies autem impropriè.

Ad 1. arg. partis affirmantis. Ad primum argumentum initio B adductum, neganda eſt maior propoſitio. Primus verò ex D. Thoma locus, quo ea probatur, nihil probat; ſolùm enim docet, Angelos iam tunc habuiſſe ſpecies à Deo impreſſas, cùm hoc vniuerſum corporeum à Deo extitit. Secundus etiam locus eò tantùm ſpectat, vt intelligamus, (iuxta ipſius S. Doctoris ſententiam) Angelos à rebus ſcientiam non quærere, ſed à Deo tanquam à C generante recipere. Iam ſimilitudo illa tertio loco adducta id ſolùm efficit, vt intelligamus, nulla mora à creatione Angelorum inditas fuiſſe ſpecies eorum mentibus, non autem emanare ab eis ſicuti à Sole lumen. Ad 2. arg. Ad ſecundum neganda eſt conſequentia; ſatis enim eſt, imprimi à Deo ſpecies, vbi acquirendi via non patet; vt nunc in ſuum locum mittamus, poſſe fortaſſe animam ſepa- D ratam abſque ſenſuum ope ſpecies à rebus comparare. Ad 3. arg. Ad tertium cum ſua confirmatione dicendum, quidquid de alijs accidentibus dicatur; ea certè, quæ notionalia ſunt, emanare naturaliter non poſſe à ſubſtantia creata. Quin etiam Ferrar. libro tertio contra Gentes, capite decimoquarto, idem D. Thom. pronunciatum non de E omnibus accidentibus intelligendum monet.

AR-

ARTICVLVS V.

Vtrum anima ſeparata præter eas ſpecies, quas hinc exportat, alias vel ab obiectis hauſtas, vel à Deo impreſſas, vel vtroque modo comparet.

1. Aſſertio.

IN propoſita dubitatione ſit prima aſſertio: Animæ ſeparatæ præter ſpecies hinc exportatas: item
B præter illam ſcientiam, quam infuſam per ſe vocant, qua earum pleræque à Deo exornantur (id quod nemo iure inficiabitur) naturalibus ac nouis ſpeciebus conſignantur. Quæ aſſertio, quoniam cõmunis eſt, etiam quo ad extremam partem, quam nũc intendimus; hac vna ratione breuiter confirmanda erit. Animæ ſine corpore & ſenſu diu ſeruantur, ſemperque ſeruarentur, ſi ſolam vim na-
C turæ ſpectemus. Cùm igitur tum inuicem, tum cum Angelis ſint cõuerſaturæ (abſurdus enim eſſet, qui ſeparatis mentibus politiæ ordinem denegaret) haud dubiè nouas rerum notiones denuò obtinebunt, ſine quibus perfectam familiaritatẽ non inibunt; cùm de pleriſq. rebus à ſenſuum vſu nimium remotis, eiq. Reipublicæ nihilominus conſentaneis
D agendum ſit, quarum ſpecies in vita non hauſerunt.

Lege D. Th. 4. d. 45. q. 2. ar. 1. q. 3. ad 4.

Separatæ animæ nouas ſpecies infundi.

Obiectio.

Quòd ſi quis dicat, animas à corpore liberas multò iam eſſe expeditiores, quippe quas nec corporum noxæ tardant, neque hebetant terreni artus, nec ſentientes potentiæ ad ſua retrahũt obiecta, ac penè diſtrahunt; quo minus ſublimiora illa aſſequi valeant, vnde iam ex ijs, quas hinc exportarunt, imaginibus, pro-
E cliue ſit immaterialia etiam rimari: is primùm non omni ex parte ſatisfaciet, cùm eorum animæ, qui ante intellectus agentis vſum deceſſerũt, nullas ſpecies ſint nactæ. Deinde reſponſionem proferet admodum dubiam. Quis enim credat, ſpecies tam aſtrictæ repræſentationis, obſcuræque ſignificationis, quaſque magis rerum ſignificatarum vmbras, quàm
A viuas imagines dixeris, vſque adeò præſtare, vt ad ſubtiliſſima quæq. diſtinctè (vt par eſt in eo ſtatu) percipienda ſufficiant?

Dilutio.

2. Aſſertio pro ſententia D. Tho.

Secunda aſſertio: Probabile admodum eſt, animas ſeparatas ab obiecti ſpecies non abſtrahere, ſed à Deo eaſdem recipere. Hanc doctrinam D. Thomas 1. par. quæſt. 89. art. 1. ad 3. quo loco ſcribit, eodem modo animam ſeparatam ſpecies compa-
B rare, quo Angeli, ex infuſione, ſcilicet, diuini luminis; vt de ipſis tradiderat, quæſt. 55. art. 2. & 2. cont. Gent. cap 96. atque alibi paſſim D. Thom. ſequuntur ſui, Caietanus ad citata loca 1. par. ac præterea quæſtio. 57. artic. 2. Ferrar. libro 2 contra Gentes, capit. 96. Capreolus 2. Sentent. diſt. 3. quæſt. 2. & plures alij Recentiores. Probatur igitur aſſertio hunc in modum.

1. Ratio.

C Primò: Anima rationalis ideò vnitur corpori, vt poſſit cognoſcendi inſtrumenta comparare; non enim alterius finis, quàm operandi gratia materia propter formam eſſe dicitur, 2. Phyſic. cap. 2. tex. 23. anima ergo extra materiam poſita, aut nullas denuò acquiret, aut certè à prima cauſa (quod eſt congruentius) ſpecies mutuabitur.

2. Ratio.

Secundò: Externa obiecta, eorum-
D que ſpecies nimium craſſæ naturæ ſunt, proindeque oportet attenuari illa non mediocriter in ſenſuum officinis, vt fiant idoneæ intellectus agentis, aut concauſæ, aut inſtrumenta, qua de re lib. 3. de Anima dictum eſt: at in anima ſeparata nulli ſunt ſenſus, vt articulo primo, tradidimus; externa verò obiecta, atque ſpecies admodum ſunt rudia: non ergo ipſa ſibi ſpecies efformat, ſed à Deo
E recipit.

3. Ratio.

Tertiò: Anima ſeparata neque à corporeis, neque à ſpiritualibus obiectis colligere valet ſpecies; nullas ergo re vera colligit. Probatur aſſumptum, quo ad priorem partem. Namque corpora, non niſi adhibitis quibuſdam conditionibus, ſpecies ſuas diffundunt; indignum verò omninò erit, ſeparatas mentes,

quas

quas D. Dionyſius capit. 5. Cœleſtis hierarchiæ, ſupermundanas vocat, quòd ab huius corporei vniuerſi legibus eximantur, à talibus conditionibus in cognoſcendo pendentes facere, credereq. illas in tenebris, verbi gratia, non intueri colores, ſubter tellurem non percipere excitatos ſuperiùs ſonos, ac denique ſpatijs corporeis addici, quo ad eam operationem, quæ maximè ab his omnibus circumſtantijs eſt immunis, videlicet, intellectionem. Quo ad poſteriorem ita oſtenditur, ſpiritualia obiecta nullas extra ſe fundũt ſpecies, tum quia omnis externæ motionis, præterquam localis, ſunt expertes: tum quia, non niſi corporeas funderent, cùm omne externum ſpatium corporeum ſit, quas tamen idoneas non eſſe, iam probauimus. Nec dixeris, tũc ſaltem animam ſeparatam fabricari ſibi ſpecies poſſe, cùm proxima fuerit alteri rei ſpirituali. Enimverò, præterquã quòd de magna rerum cognoſcendarum parte, hoc eſt, vniuerſo corporeo ſit tibi aliter philoſophandũ, ineptè fateberis, quamlibet animam tunc ſolùm prædictas ſpecies haurire, cùm ſe caſu in rẽ aliquam ſpiritualem impegerit.

Animã ſeparatã nõ accipere ſpecies ab obiecto corporali.

Non item ab ſpirituali.

Occupatur obiectio.

4 Ratio. Quartò: Quia ſicut ſpirituales ſubſtantiæ coniungi nequeunt, ac colligari cum mundo corporeo, quo ad aliam operationem, quàm localem, vel præuiam locali, ſcilicet, impreſſionem impulſus: ita par eſt, vt nullam alterationem ab eo mundo patiantur: quod haud ita eſſet, ſi corpora poſſent eis ſuas imprimere ſimilitudines.

5. Ratio. Quintò: Humanus intellectus ſuapte natura intranea potentia eſt, non minùs, quàm voluntas aut phãtaſia; atque adeò ab externis obiectis pati incapax, abſque corporis interpoſitu: ergo, licet daremus angelicum, eò quòd ſit potentia integri cuiuſdam ſuppoſiti, aliunde complementum non deſiderantis, poſſe immediatè ab externis obiectis, vel imaginibus ſpecies abſtrahere; nulla ratione ea facultas humano intellectui videtur concedenda.

A

Vlt. ratio. Denique ita ſuadere videtur D. Dionyſ. 7. de Diuin. nomin. ſcribens, ſubſtantias ſeparatas cognitionem à rebus diuiſibilibus, aut à ſenſibus minimè congregare. Item, Auguſt. 2. de Geneſi ad lit. cap. 8. vbi docet, res corporeas ſex diebus à Deo conditas fuiſſe priùs ab eodem in Angelorum mentibus productas, quaſi velit ſeparatas mentes ſpecies aliter non conquirere.

B

Tertia aſſertio: Probabile etiam eſt, animas ſeparatas ſpecies complures ex obiectis comparare. Hanc tradit Scotus in 4. diſtinct. 45. quæſt. 2. conſentaneè, videlicet, ad illam ſententiam, qua in 2. diſt. 3. q. 11. credir, Angelos eo etiam modo ſpecies nonnullas à rebus ipſis haurire, quam non pauci quoque Theologi amplectuntur. Diximus, complures, quoniam non negat Scotus, pleraſque ſpecies infundi à Deo in ipſo ſeparationis momento animis noſtris, præſertim connexionum neceſſariarũ, terminorumvè ſub eſſe poſſibili repræſentatrices. Illud etiam erit in hac ſententia aduertendum, nonnulla miſceri ab Scoto à nobis omittenda, cuiuſmodi illud eſt, à remotis etiam obiectis, ſine vllo medio ſubſtantias ſeparatas ſpecies aucupari, cùm certum ſit, vt alibi contra eundem Scotum diſputatum eſt, agentia naturalia nulla ratione poſſe actionem ſuam fundere in remota loca, quin prius fundant in proxima. Vt igitur propoſita aſſertio à nobis approbetur, ſtatuendum primò eſt, animam ſeparatam ab obiecto, aut ſaltem ab eius imagine indiſtantem eſſe oportere: vt poſſit vi intellectus agentis ſpecies intelligibiles ſibi imprimere. An verò ea imago alia non ſit, quàm quæ ſenſu externo percipi ſoleat, an alia longè diuerſa, an vtraque etiam, res eſt occultiſſima, vel ipſo Auguſtino teſte, qui in lib. 2. Retract. c. 30. ita ſcripſit: Vtrum ſigna quædam dentur ex corporibus, ſenſibilia dæmoni, nobis verò minimè; an alia via ſpirituali cognoſcat, quæ gerimus, difficilè, aut nullo modo poteſt ab homine inueniri.

3. Aſſertio pro ſentẽtia Scoti.

Alen. 2. p. q. 26. m. 1. etſi aliter ſenſerit q. 24. Ocha. in 4. q. 12. art. 2. Bon. 2. d. 3. art. 2. quæſt. 1. Rich. ibi. art. 6. q. 2. Maior. q. 4 Greg. 2. d. 7. q. 5. ar. 1. Gab. 1 Cã. lec. 31. Pal. in 2. diſt. 3. diſp. 5.

C

D

Statuũtur quattuor ante probationẽ aſſertionis.

1

E

Quem

Quem locum in Iuſetiam canoni-
cum translatum inuenies 26. quæſt.
2 4. capit. Quoddam. Statuendum ſe-
cundò eſt, noſtrates ſpecies à multò
longiori diſtantia deſeruire poſſe in-
tellectui ſeparato, quam ſenſibus; ac
fortaſſe in gradu etiam maximè re-
miſſo, cùm magna ſit intellectus ſe-
parati acuties, & perſpicacitas. Ter-
3 tiò, ſtatuendum, conditiones circa
diffuſionem ſpecierum nonnullarum
apud nos requiſitas, vt lumen, rari-
tatem, diaphanitatem, directum ſpa-
tium, & ſi quæ ſunt huiuſmodi, quã-
uis nõ ex parte obiectorum tantùm,
ſed etiam ſenſuum requiri defenda-
mus, nullo modo ex parte intelle-
ctus ſeparati requirendas eſſe. Vnde,
ſi fortè in tenebris coloratũ corpus
ſpecies fuderit, vt credunt nonnulli,
aut ſaltem ab intellectu ſeparato nõ
fuerit tunc diſtans, ad ſpeciem intel-
ligibilem gignendam vtique cõcur-
4 ret. Quartò; ſtatuendum poſſe eun-
dem intellectum immediatè appli-
cari accidentibus, quæ proprias
ſpecies non defundunt; imò & la-
tentibus ſubſtantijs, vt inde pro-
prias earum intelligibiles notiones
eruat.

Ita explicata Scoti opinione, ſua-
deri poteſt tertia aſſertio, quæ in il-
Probatur aſſertio primò. lius gratiam à nobis proponitur. Pri
mò; Certum eſt, & à nemine nega-
tum, cognoſcere ſubſtantias ſepara-
tas intuitiuè plurima, cùm exiſtunt;
ad hoc autem genus cognitionis ne-
ceſſe eſt, vt obiecta cognita imagines
ſui efficiant in potẽtia cognoſcente:
ergo. Probatur minor, quoniam ita
apud nos experimur, qui intuitiuam
notitiam nõ elicimus, niſi obiecta ſe
ipſa conſignent, & quaſi ſigillent in
noſtram potentiam, vt ita de eorum
exiſtentia reddamur certi, ſic natura
inſtituente, vt efficientes cauſæ ſimul
cum effectu ſui ipſarum exiſtentiam
prodant.

2 Secundò: Pars intellectiua per ſe-
parationem à corpore operationes
nihilò deteriores, ſed abſolutiores
exercet, ſic enim poſſibilis intelle-
ctus multò expeditiùs, perſpicaciuſ-
que operatur; voluntas multò amat

A ardentiùs, imò & potentia motrix,
quæ in corpore torpebat, ſeſe exerit:
igitur & intellectus agens, quãtum-
uis abſint phantaſmata, modum aliũ
operandi ſortietur; applicatione, vi-
delicet, ad externa obiecta, aut eorũ
imagines. Ac ſi tãtoperè diuerſæ par-
tis Auctores requirunt phantaſmata,
applicet ſeſe anima ſeparata ijs, quæ
in viui hominis cerebro reſident;
namque & hæc ſitualis vnio ſatis e-
B tiam eſt luci in aere exiſtenti, vt ex
attiguo pariete viſibilem ſpeciem
eliciat.

Tertiò: Incredibile prorſum eſt, 3
vnicam, verbi gratia, ſpeciem ſuffi-
cere animæ ſeparatæ, vt, quidquid
in æternum Socrati ſit euenturum,
intelligat, (ita enim volunt, qui ſpe-
cies ex obiectis comparari negant
ab animis, ne innumeras penè ſpe-
cies in quolibet intellectu conce-
C dant) præſertim, quia euentus con-
tingentes ſolius etiam Socratis ordi-
nati non ſunt, vt ſpecie vna repræſen-
tari queant: ſicuti ea prædicata, quæ
neceſſariam habent connexionem
cum eodem, certoq. proinde numero
definita ſunt. Quanquam illud in
Deo ita ſe habeat ob ipſius eſſentiæ
eminentiam, ad quam ſpectat, vt or-
dinatè compoſiteque repræſentet e-
tiam illa, quæ ſine vllo conſtant or-
D dine apud nos.

Quartò: Quæ nimium diſtant, à
ſubſtantijs ſeparatis non cogno-
ſcuntur; pendent igitur à rebus ea-
rum notiones intuitiuæ. Probatur
antecedens, quoniam in ſacris literis
Angeli non ſemel ad terras deuolaſ-
ſe perhibentur, ea, quæ apud nos
gererentur, exploraturi. Quod ſa-
nè ſuperuacaneè fieret, ſi diſtantia
immodica impedimento non eſſet
E cognitioni: ac re vera eſſe ijs animis,
quæ apud inferos, vel in purgato-
rio detinentur, docent Auguſtinus
libro de Cura pro mortuis, capite
13. Gregorius libro 12. Moralium,
c. 13. & alij: approbatq. Diuus Tho-
mas 1. part. quæſt. 89. artic. 8. nec ob-
ſcure colligitur ex decimoquarto ca-
pite libri Iob. vbi de homine, qui
iam vita exceſſit, ſcribens, ita cõclu-
dit;

dit; Siue fuerint nobiles filij eius, ſiue ignobiles, non intelliget.

Poſtremò. Poſtremò: Quoniam non eſt, qui facilè intelligat, quo pacto anima ſpecies omnes in ipſo ſeparationis momento recipiat; & tamen per eaſdem inuariatas, vt contrariæ ſententiæ Auctores volunt, non antè cognoſcat obiecta contingentia, quàm in rerum natura exiſtant. Quis enim ſibi ſuadeat, potentiam obiecti ſpecie informatam, ac ſine vllo extraneo impedimento, in actum prodire non poſſe?

ARTICVLVS VI.

Reſpondetur argumentis vtriuſque ſententiæ ſuperioris articuli, apponiturque tertia quorundam recentiorum.

Sed, quoniam vtramq. ſententiam D. Thomæ ac Scoti probabilem iudicauimus, etſi in priorem magis propendeamus; vtriuſq; argumenta breuiter diſſoluenda erunt, adiecta ad extremum alia quorundam extremorum opinione non improbabili.

Ad 1. ratione pro ſententia D. Thomæ. Ad primum igitur pro D. Thoma negandum erit antecedens, ſi comparandarum tantùm ſpecierum gratia dicatur anima vniri corpori, cũ propter vegetandi ſentiendiq. functiones etiam vniatur. Itaque ſpecierum conquiſitio, & per corpus, & ſine corpore dari poterit.

Ad 2. Ad ſecundum, dicendum, intellectum extra corpus multò liberiorem eſſe, quàm in corpore, vt mirum non ſit, egere illum tunc paucioribus, vt ſpecies intelligibiles conficiat.

Ad 3. Ad 1 cōfirmationē. Ad tertium, negetur aſſumptum, ad primamque probationem illius occurratur, non omnibus conditionibus ſubdi intellectum ſeparatum, quibus ſenſus, idemq. intellectus in corpore obnoxius eſt, vt in exponenda Scoti ſententia monuimus. Quòd tamen nonnullas requirat, abſurdum non eſt, ſi velit obiecta corporea cognoſcere, cùm neceſſarium ſit, illum ad talia obiecta ſeſe accommodare; atque, vt A ita dicam, illi ſcenæ inſeruire; quemadmodum, quantumlibet animæ ipſæ atque Angeli ſpirituales ſint, nobiliſſimæq. ſubſtantiæ, ſi tamen exiſtant, corporeo ſpatio, vel reali, vel imaginario coerceri illas oportebit.

Ad 2. Ad ſecundam probationem dic, ſubſtantias ſpirituales, ſi proximæ ſint, poſſe cum intellectu animæ ſeparatæ; ſi autem remotæ, poſſe mediante aliquo corpore, ſigna ſui exhibere, B corporeaſque imagines diffundere, cum quibus iam intellectus agens animæ ſeparatæ conuenire valeat ad intellectilium ſpecierum abſtractionem.

Ad 4. Ad quartum dicito, ſubſtãtiam ſpiritalem à mundo corporeo per ſe ſolùm ſpectato nunquam pati impreſſionem, ſed adiuncta vi ſpiritualis agentis intellectus.

Ad 5. Ad quintum reſpondendum, intellectum humanum, dum eſt intra corpus, non niſi C eo mediante recipere ſpecies poſſe: cùm tamen ad conditionem angelici peruenit, ab externis rebus immediatè affici valere.

Ad vlt. Ad auctoritatem D. Dionyſij. & Auguſtini dicendum, procedere illam de ſupernaturali cognitione, quam certum eſt, ſubſtantias ſeparatas non à rebus, ſed à Deo ſibi vendicare.

Reſp. ad 1. arg. pro opinione Scoti. Reſpondeamus etiam Scoticæ ſententiæ argumentis. Ad primum neganda eſt D minor propoſitio. Ad probationem dic, ſpeciem non ideò ſolùm intuitiuam eſſe, quòd ab obiecto exiſtente producatur effectiuè; ſed quòd in ipſum vt exiſtens ſua repræſentatione terminetur, id verò ſortiri poſſe ſpecies animis ſeparatis conſignatas, etſi. ab obiectis non imprimantur, ſed à cauſa ſuperiori infundantur.

Ad 2. arg. Ad ſecũdum; quidquid ſit de alijs potentijs, intellectum ta- E men agentem per ſeparationem à corpore non expediri magis ad operandum; ſed priuari potiùs neceſſaria phantaſmatis ope; nec verò erit ſatis applicatio illa ad phantaſmata alterius ſuppoſiti, cuius ibidem fit mentio, vt ex 5. arg. pro D. Thom. colligi poteſt.

Ad 3. arg. Ad tertium, incredibile non eſſe, vnius ſubſtantiæ ſingularis, v.g. Socratis ſpeciem deſer-

uire poſſe ad cognoſcenda ſucceſſiuè plurima eorum, quę illum agere, vel pati contigerit, quemadmodum eadem viſilis ſpecies eiuſdem Socratis ſedentem illum, ſtantem, & deambulantem repræſentat. Ad quartum, deſcenſum illum ſubſtantiarum ſeparatarum ad nos humano more accipiendum eſſe ex parte earum; ex parte verò noſtri eſſe neceſſarium: cùm ſigna, quæ nobis exterius exhibiturę ſunt per localem motum, non à quauis diſtantia percipi valeant.

Ad 4. arg.

Vnde proueniat, ignorare aias, quæ apud nos geruntur.

Quòd verò defunctorum animę nõnulla ignorent, quæ apud nos etiam exterius geruntur, vt cum Doctoribus in argumento citatis fatemur, non à diſtantia locali, quæ nihil attinet ad cognitionem, prouenit, ſed à defectu ſpeciei, aut concurſus diuini, quem non decet ſemper impendi, ita poſtulante animarum ſtatu, damnationis, vel gloriæ.

Ad poſtremum.

Cur ſpẽs nõ repræſentẽt contingentia, antequã ſint.

Ad poſtremum argumentum poſt multam controuerſiam reſponderi tandem ſolet, ideò ſpecies ſubſtantiarum ſeparatarum non repræſentare actu obiecta contingentia, antequàm ſint, quia eorum productio conditio eſt, ſine qua talis repræſentatio non completur, ad eum ferè modum, quo extremum aliquod referendi actum non exercet, niſi terminus alius aduerſo proponatur.

Horũ meminit Molina 1. p. q. 57. art. 4.

Qua diſtinctione hac in re Thomiſtæ aliqui vſurpent.

Hæc tamen reſponſio nunquam ſatis plana viſa eſt: quapropter etiam nonnulli D. Thom. ſtudioſi eius ſententiam de infuſione ſpecierum ſubſtantijs ſeparatis, ita aggreſſi ſunt attemperare, vt dicant, ſpecies quidem repræſentatrices obiectorum abſtractiuè ipſo ſeparationis initio infundi omnes: repræſentatrices verò intuitiuè, ſucceſſu temporis pro cuiuſque obiecti occaſione: quanquam verò prædicti auctores de ſolis internis actibus, quos Angeli aperire volunt alijs, ex inſtituto loquantur, non difficilè concedent ſimilem infuſionem ſpecierum quorumcunque contingentium obiectorum; neque aliter ab alijs refutantur, quàm quòd noua ſpecierum naturalium infuſio in ſubſtantias ſepa-

Pro occaſione rerũ alias atq; alias ſpecies infundi, aliqui putarunt.

A ratas à D. Thoma ſit aliena.

Eſt nihilominus ſententia hæc tum per ſe intellectu facilis, tum ad argumentum, in quo verſamur, eluẽdum opportuna, ac proinde, quæ à nobis etiam non improbetur, ſuadetique non mediocriter poterit ex D. Auguſtini doctrina, qui qua ratione dixit, initio mundi ita impreſſiſſe Deum mentibus ſeparatis rerum exemplaria, prout eaſdem ad exiſtentiam per creationem foras educebat:

Egregius D. Augu[ſtini] locus.

B ſic planè dicturus fuiſſe videtur de reliquis euentis, quæ progreſſu temporis ſuccederent, cùm æqua ſit vtriuſque ratio. Itaque Deus naturali quadam lege in ſeparatos intellectus ſpecies immittit, non ſolùm, quoties effectus naturales extra ſuas cauſas ponuntur, ſed etiam quoties ſubſtantiæ ipſæ intellectrices altera alteri internas cogitationes volunt

C aperire.

Hoc autem poterat doctrina hæc diſplicere, quòd parum ad naturas rerum accommodata videatur: cùm ſeparatarum mentium cognitionem mutuaque colloquia, perpetuis reuelationibus trãſigi ponat, & (quòd eſt inſuauius) primam cauſam naturali lege concurrentem faciat ad ea, quæ creata ſubſtantia liberè eligit, cùm aſtruat; Deum ſpecies infundere neceſſariò ei animæ, in quam alia

Obiect.

D conceptiones ſuas liberè deſtinat.

Sed hæc nihil obſtant; quanquam enim reuelationis nomen manifeſtationem ſupernaturalem frequenter ſignificet, in præſenti certè naturalem importat, ſicuti quando luci accommodatur, coloreſque oculis reuelare non ineptè perhibetur. Neque inſuauior eſt propoſita philoſophandi ratio, quòd Deum ponat

Dilutio.

E naturali lege concurrentem ad ea, quæ liberè deſtinat creatura. Quandoquidem, vt ad deliberandum cum cauſa ſecunda lege naturali concurrit, ita ad exequendum deliberata ſimili lege concurrit pro cauſa ſecunda, quoties hęc deliberationem ſuam exequi non valuerit. Cur enim Deus concurſus omnes vt cauſa generalis impendat naturali modo; non autem

Deũ aliqua ẽt poſſe efficere vt agẽs particulare.

tem aliquos vt particularis? Quin verò ita paſſim accidere non inficiabitur, qui humanas animas ab eodem Deo ſingulis ferè momentis corporibus infundi animaduerterit. Quod ſi corpora noſtra ſuis diſpoſitionibus atque organis Deum determinant ad naturalem animarum infuſionem, cur non etiam ſeparatæ mentes ſuis voluntatibus illum determinabunt?

DISPVTATIO IV.

De actuali cognitione animæ ſeparatæ.

Partitio diſputationis.

HActenus de ijs, quæ animam ſeparatam cõſtituunt in actu primo ad operandum. Nunc de ipſo actu ſecundo, id eſt cognitione, diſputandum erit. Priori igitur articulo acquirendum, an re vera in ſtatu ſeparationis cognoſcẽdi actus anima exerceat. Poſteriori verò difficultates aliquot enodabimus, vnde modus cognoſcendi ſeparatæ animæ plenius conſtet.

ARTICVLVS I.

An anima ſeparata actum cognitionis re vera exerceat.

1. Arg. pro parte negatiua.

PArtem negantem hæc argumenta ſuadent. Primum, (quod eſt caput dubitationis apud D. Thomam 1. part. quæſtione 89. artic. 1. & quæſtio. vnic. de Anima) quia anima non per accidens vnitur corpori ad operandum, (quod Plato voluit) ſed per ſe, & ex natura ſua: cùm materia, teſte Philoſopho, propter formam ſit tanquam propter finem, & non è contra: cùm igitur ſocietate corporis priuabitur anima, omnis cognitionis expers fiet, niſi peculiari Dei dono (quod nunc non ſpectamus) is defectus ſuppleatur.

2. Argum. Secundum. Quia anima ſeparata, A aut accommodatas, aut certè naturales ſpecies non habet; ergo neque cognoſcet naturaliter. Probatur aſſumptum; quia ſpecies, quas hinc defert, vtpotè ex phantaſmate prouenientes, abſque eorundem phantaſmatum concurſu in actum cognitionis prodire poſſe non videntur; quas verò Deus illi per infuſionem donat, liberè donat, atque adeò non naturaliter.

3. Argum. B Tertium. Anima coniuncta corpori, læſo grauiter interno ſenſu ab intellectione impeditur, vt conſtat experientia, tum in alijs morborum generibus, tum maximè in lethargia; à fortiorique in morte, vbi non læditur ſolùm, ſed corrumpitur omninò interior ſenſus; ergo anima ſeparata nihil prorſus intelligit: atque hoc etiam apertè teſtari videtur Ariſtoteles 1. de Anima, capit. 4. tex. C 66. dicens, interius quodam corrupto, ipſum quoque intelligere corrumpi.

4. Argum. Quartum. Quia ſaltem animæ puerorum in maternis vteris decedentium nihil intelligere videntur, ſicuti nec in hac vita quidquam intellexere; cur enim nunc id nullum cenſeatur incommodum, tunc autem cenſeatur?

5. Argum. Quintum. Intelligere eſt opera- D tio coniuncti, ſed anima ſeparata non eſt ipſum coniunctum, nempe homo: ergo illa non intelligit. Probatur maior ex Ariſtotele paulò ſuperius adducto, tex. 67. vbi ita ſcribit: Dicere autem, animam intelligere, nihil eſt aliud, quàm dicere, eam texere, vel ædificare, rectiuſque vſurpari hominem intelligere, ædificare, &c.

6. Argum. Sextum. Anima ſeparata ab obie- E ctis exterius oblatis non mouetur: non eſt igitur, cur potius hoc, quàm illud incipiat intelligere; cùm ſpecies in intellectu æquè ſint promptæ, atque adeò naturaliter nihil intelliget anima, niſi fortaſſe per extraordinariam Dei determinationem.

Quæſtio hæc, quę naturali animę ſeparatæ ſtatu ſpectato procedit

Nemo, q immortalitaté animæ concedit, illi negat cognitionem.

(alioquin verò ex fide conſtat, operari illam in vita futura) perfacilis eſt, vnde nemo eorum, qui immortalitatem eius nouerit, in partem negantem deflexit. Nec immeritò. Quis enim tam impiè deſipiat, vt torpentes credat ſepultorum animas, torq; ſæculis otiari, dum reuiuiſcant ipſi; ac ſi nihil niſi in corpore, tanquam in agro ruſticorum more moliri nouerint? In quam ſententiam D. Hieron. ad Pammach. incorporalem (inquit) & æternam animam, in modum glirium immobilem, torpentemque ſentire non poſſumus. Similiter Ariſtoteles eandem animã poſt hominis interitum ſupereſſe non admittit; ſi operationem aliquam in eo ſtatu habere non poſſe credatur; vt ex diſp. 1. art. 2. licet colligere. Quapropter etſi de animæ ſeparatæ ſtatu nihil penè reliquerit ijs, qui extant, libris; credibile eſt, reſeruaſſe eam doctrinam ad peculiarem tractatũ, quem de anima ſeparata ſcriptum ſe vidiſſe memorat D. Thom. opuſc. 16.

Lege Henricũ quodlib. 6. q. 8. vbi & adducit D. Damaſc. itẽ D. Th. p. 1. q. 89. art. 1. & 9. diſput. de Aĩa, ar. 15. & alibi paſſim. Abulenſ. in cap. 25. Matth. q. 170.

Itaque cùm nihil in rerum natura per ſe cohærere valeat, abſque operatione aliqua tanquam fine ſui eſſe; vt idem Philoſophus monuit 2. de Cœl. cap. 3. tex. 17. probatumque ſit, animam ſeparatam perſiſtere, minimeque intercidere; conſequens eſt, vt operationem aliquam ſic poſita edere valeat; intellectionem, ſcilicet, eiuſque ſequacem volitionem. Item rei viuentis motus localis, non niſi præuia cognitione editur; probabimus autem poſteà, animam ſeparatam localiter moueri à ſe; habet igitur in ſe ipſa cognitionem.

Quam id cõſtiterit apud veteres Philoſophos.

Præterea iam certa fuit, vel ipſis Philoſophis, hæc doctrina, vt crederent, corpus intelligendi muneri obeſſe potius, quàm prodeſſe: tuncque liberius id exequi animam, cùm ante, vel poſt vnionem corporis extet. Sed hæc quatenus vera ſint, alibi contra Platonem de animarum reminiſcentia diſputari ſolet; & quæ hinc incommoda ſequantur, in quæſtione diſputata de anima, art. 15. perſequitur D. Thomas accuratè.

Igitur ad primum, quod capitale

A eſt in hac dubitatione, concedimus cum D. Thoma, naturale non eſſe animæ ſeparatæ intelligere, niſi vt quo; iuxta locum Ariſtotelis in quinto argumento citatum; alioqui aut duplicem gradum naturalitatis dabimus animæ, vnum ſeparationis, alterum informationis: aut certè hunc poſteriorem dicemus ei per accidens conuenire, ſiue ratione tantùm corporis, quorum vtrumque formidoloſum eſt, ſuperiuſque reiectum, atque etiam aduerſus Ariſtotelem. Cõpetit quidem animæ ſeparatæ intelligere, citra omne miraculum, ac per naturæ vires; ſed tamen præter naturam, ſicut & ipſum eſſe, quod operationem antecedit, vt in ſuperioribus concluſimus. Si quis tamen velit nonnullis Recentioribus acquieſcere, dicat, animæ ſeparatæ, vt ſic, ſeu in ſenſu compoſito, id eſt, quatenus ſeparatæ, conſentaneum eſſe, ac naturalem intelligendi modum, quem tunc habet. B C

Reſpõdetur ad 1. argum.

Intelligere eſt aĩæ ſeparatæ præter naturam.

Ad ſecũdum dic, animam tum per ſpecies, quas hinc defert, intelligere, tum per eas, quas ei confert Deus, per vtraſque quidem naturaliter, id eſt, citra miraculum, ſed tamen præter naturam, vt dictum eſt: nec verò Deus ita liberè donat animis ſeparatis ordinarias ſpecies; vt id more agentis naturalis non præſtet. D

Ad ſecundum.

Separata Aĩa intelligit p ſpecies acquiſitas, & infuſas.

Ad tertium dicendum, animam, dũ corpus informat, non poſſe naturaliter ordinariè vllam operationem edere, ſiue ad cognitionẽ, ſiue ad motum localem ſpectet, niſi vſu corporis. Atq; fatemur, læſo, aut perturbato grauiter ſenſu, intellectũ vacare; quia, quemadmodum in corpore exiſtens actu eſt pars, ita nõ niſi, vt quo, operari ibidem valet ordinariè, vnde fit, vt neceſſariò totum operetur, quod non euenit abſque vtriuſque partis concurſu. Itaque, dum anima corpori addicitur, non ſibi dominatur perfectè; ſed obnoxia eſt concurſui corporis, quemadmodum ferè ſi luminoſum ſeorſim ponatur, per ſe illuminat; ſi autem cum altero coniungatur, neceſſariò fit compars, eiuſq; actio partialis euadit. Cete- E

Ad tertiũ.

Aĩam in corpore operari, vt quo.

Extra corpus vt q̃d.

rum

rum poſt ſeparationem, actualis illa ſubordinatio animæ, vt quo, reſpectu totius, ceſſat. Vnde iam, poterit in expectato corpore actu operari, quanquam propter aptitudinalem ſubordinationem negandum non ſit, eas ſaltem operationes, quas edit per ſpecies miniſterio corporis acquiſitas, eandem ſubordinationem aptitudinalem habere; ſpecies namque infuſę, (ſi tamen alterius ſint rationis ab acquiſitis) cognitioque illis reſpondens, cùm præter naturam competant animæ, non eſt, cur talem ſubordinationem habeant; vnde cũ anima in corpus iterum redibit, adiumento phantaſmatum ſpecies non egebunt.

Ad quartũ. Ad quartũ negandum eſt aſſumptum, dicendumque, illorum puerorum animas intelligere per ſpecies à Deo, vt prima cauſa, inditas: magnumque eſſe incommodum, ſi illic non intelligant, quandoquidem nulla alia operatio eis reſtat, ſicut in corporibus, quæ vegetabant.

Ad quintũ. Ad quintum, loqui Ariſtotelem de anima vnita corpori; ſic enim illa ineptè dicitur texere, ædificare, &c. Quin etiam & de ſeparata magis philoſophicè dicitur, eam ſaltem aptitudinaliter, intelligere, vt quo, aut ſi, vt quod, id certè præter naturam.

Ad ſextũ. Sexti argumenti difficultatem attigit Ochamus in 4. quæſt. 12. art. 3. dum quęreret, quonam pacto anima ſeparata in actum prodeat recordādi. Eius tamen ſuper ea re doctrina non plenè ſatisfacit; quòd dicat, ſufficere ſpeciem memoratiuam, quam vocat habitum, cum intellectu, ac

1. Solut. Deo ipſo concurrente generaliter; niſi etiam addat, ad generalem Dei concurſum ſpectare quoque peculiaris alicuius ſpeciei determinationem ad actum eliciendum, vt ita tandem perplexitas deuitetur; vt nonnulli Theologi volunt accidere in actibus primis voluntatis, prima ſecundæ quæſt. 9. aut etiam in actibus intelligendi Angelorum, prima par. quæſt. 58. artic. 1. Reſponderi etiam

2. Solut. probabiliter poteſt, animam ſeparatam, ſicuti & Angelum, ſemper actũ aliquem cognitionis exercere ſiue circa ſe ipſam, ſiue circa externum aliquod obiectum, vnde facile ſit ad nouas alias cognitiones proſilire, quemadmodum apud nos contingit, qui ex vna cognitione in aliam facilè progredimur, per diſcurſum, quē vocant ſecundum ſucceſſionem. Atque hæc poſterior ſolutio ſupponit, ſubſtantias ſeparatas à rebus externis non moueri, conſonatque ijs, quæ de Chriſti Domini ſcientia infuſa tradunt Theologi. Nimirum, excitari illum ad earum ſpecierum vſum ex cognitione diuinæ eſſentię, vel propriæ animæ, (has quippè cognitiones non intermittit) cum externa, ſenſiliaque obiecta excitare nequeant intellectum ad cognitionem per ſe ſupernaturalem, qualis illa eſt, quæ per ſpecies per ſe infuſas elicitur.

Separatæ ſubſtantię ab externis reb. nō mouētur. Lege Soariũ 3. p. q. 11. diſp. 23 ſect. 1. ad finem.

ARTICVLVS II.

Quarundam dubitationum reſolutio, vnde modus cognoſcendi animæ ſeparatæ plenius intelligatur.

Reliquum eſt, vt nonnullas dubitationes enodemus, ex quarum ſolutione cognoſcendi modus animæ ſeparatæ fiat apertior. Prima ſit. Vtrum intelligendi actum exerceat anima ſine vllo diſcurſu, an potius multarum conceptionum nexu aggregatum. Cui dubitationi reſpondendum, certum in primis eſſe, intellectum humanum quaſdam notitias iudicatiuas elicere abſque diſcurſu, etiam in corpore: eius generis ſunt naturales aſſenſus principiorum, ſcientiæ per ſe infuſæ actus, itēque beata viſio, quibus Chriſti Domini anima etiam in vita mortali operā dabat, (ea namque ſcientia infuſa, qua primi hominum parentes, & plerique noſtræ religionis proceres ſunt affuſi, diſcurſiua erat) & quidem principiorũ cognitionem diſcurſiuā non eſſe ex primo Poſter. habetur: nec minus ex Theologia ſupernatu-

Prima dubitatio.

Supernaturalis atq; cognitio diſcurſiua non eſt.

rales illas notitias, quas diximus. Etenim ſupernaturale lumen, Deique concurſus lumini reſpondens, cùm Dei participationes quædam ſint, abundè poſſunt humanam mentem illuſtrare, capacemque reddere, vt actu ſimplici complectatur, quæ nō niſi pluribus naturaliter aſſequeretur. Quemadmodum & corporis molem amplificare, veloca ſimul occupet, quæ ſucceſſiuo motu duntaxat obtinere poſſet. Quòd ſi de naturali cognitione quæratur, diſtinctione opus eſt, iuxta duplicem ſententiam de ſpecifica intellectus humaui, & angelici identitate, vel differentia, quam diſput. 1. artic. 7. adhibuimus.

Quid de naturali dicendū, poſita idētitate Angelici, & humani intellect⁹. Lege quæ ſuperius habentur li. 3. c 8. q. 8. art. 2.

Namque ſi ambo ſpecie conueniunt, cur anima per eas ſaltē ſpecies, quas poſt ſeparationem adipiſcitur, abſque diſcurſu non intelligat? Videntur enim illæ eiuſdem ordinis eſſe cum Angelis, etſi in gradu infimo. Conſequenterque dicendum, ideò animam in hac vita diſcurrere, quia cum materiæ actus ſit, nō alias comparat ſpecies, quàm toti coniuncto conſentaneas, hoc eſt, nimium in repræſentando aſtrictas; atque adeò vt pluribus opus ſit ad cognitionē abſoluendam; quod eſt diſcurrere. Hāc ſententiam luculenter tradit Aegidius Quodlib. 4 quæſt. 16. vbi oſtendit, defectu luminis (ſpecierum intellige, vel habituum, & ſi quod eſt huius generis inſtrumētum) diſcurſum contingere in nobis, adeò vt eo tranſacto diſcurſiuè vlterius non intelligamus circa rem eandem, quod non vulgari Ariſtotelis teſtimonio ſuadet. Is ſiquidem lib. 2 Poſt. c. 9. ſcribit, definitionem ſola poſitione differre à demonſtratione. Nec mirum, quia, cum definitio, vt idem tradit lib 2. de anima, cap. 2. tex. 12 ſi perfecta ſit, non ſolam rei naturam, ſed cauſam etiam continere debeat; nihil iam à perfecto diſcurſu diſtat, quàm quòd in forma ſyllogiſtica nō ſit diſpoſita. Quapropter cùm primùm ſcientiam comparamus, erit quidem neceſſe pluribus cognitionum ambagibus, quibus cauſam, ſubiectum, & proprietatem attinga-

Vnde contingat diſcurſus in homine.

In acquiſitione ſciētię diſcurſu magis, quā in vſu, opus eſſe.

A mus: ceterum his peractis non iam deinceps diſcurrimus; cùm in vnam notitiam complecti poſſimus paſſionem rei, & cauſam ipſius, verbi gratia, cùm ita diſſerimus. Quod corpus terræ obiectu priuatur lumine, eclipſatur: id lunæ euenit; ergo luna eclipſatur: intelligimus tandem eclipſim eſſe defectum luminis lunaris obiectu terræ, vbi iam definitio tota eſt demonſtratio ſola differens poſitione ſyllogiſtica; quando-

B quidem ſubiectum, paſſionem, & cauſam continet: ſicque fit, vt diſcurſus ad notitiam vnam iudicatiuam ſeſe reducat, ex quo concludit Aegidius, diſcurſum eſſe nobis ſolummodò neceſſarium in acquirendo ſcientiam, non in acquiſito eſſe, ſiue in vſu. Addit ad extremum, compoſitionem fortaſſe non poſſe omninò ceſſare in anima ſeparata, vt hos tandem gradus cognoſcendi ſtatuat. In

Aegidius aīæ diſcurſū negās, concedit compoſitionem.

C nobis quidem cum diſcurſu, & compoſitione: in anima ſeparata cum compoſitione abſque diſcurſu, in Angelis ſine vtroque, per varias tamen cognitiones ſimplices: in Deo tandem per actum vnicum. At enim Richard. 3. diſtin. 31. in 3 principali, quæſtione 1. tam compoſitionem, quàm diſcurſum denegat animæ ſeparatæ, quem imitatur Caie-

Qui vtrūque illi denegent.

D tanus prima parte, quæſtione 89 articulo 5. nec aliter ſenſiſſe videtur D. Thomas, cùm quæſtione 24 de Verit. articulo 11. & 3. contra Gent. capit. 48. dicat, animam extra corpus intelligere more Angelorum, quos neque diſcurrere, neque componere ſæpius docuerat. Quamuis nonnulli comparationem animæ cum Angelis ſolummodò accipiant quo ad intellectionem abſque phan-

Quid dicendū, poſita diſtinctione humani & Angelici itellectus.

E taſmatis, non verò quo ad immunitatem à compoſitione, & diſcurſu. Si verò alterius naturæ ſit noſter intellectus ab angelico, vt ferè exiſtimatur, certum penè eſt, adeptum illum quoque poſt ſeparationem ſpecies, quibus diſcurrat, etſi multò illuſtriores, quam hinc aſportet. Neque enim eius generis ſpecies impoſſibiles ſunt, aut à

natura

natura talis intellectus alienæ: parum autem conſonum videtur, intellectus ſpecificè diuerſos aſtruere in natura; in operando verò omninò ſimiles.

Animā ſeparatā poſſe diſcurſu vti ad naturales notitias.

Sed illud etiam non diſplicet, poſſe animam ſeparatam in cognitiones naturales prodire tum diſcurrendo; tum ſine diſcurſu. Et quidem illud prius non obſcurè tradunt Ochamus, quæſtione 12. lib. 4. Sententiarum, articul. 2. & Abulenſis in 25. caput Matthæi, quæſtione 580. aientes, animam habitibus hinc delatis vti, eiuſdemque generis actus exercere, atque in corpore, quidquid in contrarium antea ſenſerit Henricus Quodlib. 6. quæſtione 8. quem citato loco impugnat Ochamus. Ac fortaſſe vrgentius hac ratione, quoniam phantaſmatum vſus non tam ex conditione habituum, atque ſpecierum animæ prouenit, quàm ex eiuſdem animæ incluſione in corpore, imperfectoque dominio erga ipſum. Vnde poſt reſurrectionem, cùm anima corpori perfectè dominabitur, abſque præſentium phantaſmatum ſupplemento intelliget. At verò diſcurrendi vſus ab ipſa rationalitatis differentia, quam anima ſemper retinet, haud dubiè prouenit. Poſterius autem inde confirmari poteſt, quoniam anima extra materiam multò capacior, atque habilior euadit, vt mirum non ſit, elicere illam per ſpecies etiam hinc delatas ſimplices actus, qui diſcurſibus æquipolleant. Certè D. Thomas, quarto, diſtinct. 50. quæſtione 1. articul. 2. & prima parte, quæſtione 89. articulo quinto & ſexto, apertè docet, vt animam ſpeciebus, quas in hac vita comparauit, an verò diſcurſiuo, an potius angelico more, ſpeciatim non ediſſerit.

Lege D. Th. 3. p. q. 11. art. 1. ad 2. & artic. 2.

Poſſe itē ad eiuſdē non diſcurrere.

2. Dubitatio.

Secunda huius articuli dubitatio eſt. An quandoquidem anima rationalis eoſdem ſpecie actus edere poteſt coniuncta, quos ſeparata, vt proximè dictum eſt, valeatne etiam eoſdem numero elicere, atque adeò qui nec ipſo ſeparationis inſtanti intermittantur. Plerique Doctores

A Theologi aſſerunt, beatæ Virginis animam amorem erga Deum nunquam interrupiſſe, nec immeritò, quoniam ad tantæ ſanctitatis cumulum id ſpectare videbatur. Quæ quidem aſſertio ſupponit, vtrumque amorem patriæ, videlicet, ac viæ, ſpecie conuenire; cùm id incertum ſit; tum ob alias rationes; tū, quia prior ille amor in ſummum bonum, id eſt, Deum diſtinctè, atque adeò intuitiuè præſentem terminatur; hic autem B poſterior in eundem Deum confusè cognitum. Sed, quanquam demus, actum ſupernaturalem perſeuerare poſſe eundem numero in vtroq; ſtatu vnionis, ac ſeparationis (neq; aliter ſentire licet de beata viſione, cognitioneq. infuſa, atque amore animæ Chriſti) naturalem certè continuari poſſe difficile ſuaſu videtur, cùm tota extremè laborantium cura C in præſens vertatur periculum, omniſque alia cogitatio ſileat, & abſurda ſit tumultuante ſuprema, ac veluti ad ſe omnem hominis attentionem euocante, a qua pariter, & à corpore animus diſcedens liberatur. vana, ſi de cetero illum fatiget mori neſcium. Itaque talis cogitatio viuētis hominis propria eſt, quo cū aboletur, non verò ſolius animi, vnde iam poſt ſeparationē ſuperflua eua- D det. Atque hanc ſententiam facile eſt ex Ariſtotele elicere, cum primo de anima, capite 4. tex. 66. ſcripſerit, humanum intelligere, interius quodam corrupto, etiam corrumpi; quia neque animæ, neque corporis operatio erat, ſed ipſius communis (id eſt compoſiti,) quod perijt. Quapropter, etſi intellectualis cognitio logicè loquendo continuari valeat antè, & poſt animæ ſeparationem, ſi E ſpecie logica eſſe vnam dicamus; non poterit tamen phyſicè loquendo perſeuerare, cùm hoc etiam pacto ſit diuerſa: eò quòd in hac vita ab anima eliciatur, vt quo tantùm, in futura verò, vt quod.

De hac re Soar. 3. p. to. 2. diſp. 21. ſect. 2. Poſſe actū ſupernaturalē via cōtinuari in patria.

Quid de naturali actu tenēdum.

3. Dubitatio. 1. p. q. 89. ar. 2. & q. de anim. art. 15. itē Abul. i. 25. c. Matth. q. 576.

Tertia dubitatio eſt, vtrum animæ ſeparatæ cognitio de iiſdē rebus, ac per eaſdem ſpecies, vel certè per æquales inditas diſtinctior ſit, quàm

Quid ſcho la D. Tho. in hac re ſtatuat.

Vt Fonſ. 2. Met. c. 1. q. 2. ſect. 6.

coniũctæ. D. Tho. Schola ſtatuit, ſpecies animæ ſeparatę donatas diuerſi ordinis eſſe ab acquiſitis; id eſt, angelici, atque adeò multò perfectiores; cum à Deo, cuius perfecta ſunt opera, immediatè fabricentur: animam tamen deteriùs per illas, quam per aſportatas ex hac vita cognoſcere res ſaltem ſenſibiles: cò quòd eius eſſendi modus naturalis non ſit, ſeparatam eſſe, ſed coniunctam, operatio autem ſequatur eſſe. Dubia tamen videtur nonnullis Auctoribus hæc doctrina. Nam quòd anima prętet naturam exiſtat ſeorſim à corpore, id ſanè concludit, intelligẽdi modum, qui ſtatum illum ſequitur, eſſe itidem præter naturam; non verò naturali deteriorem; cùm neceſſe non ſit, vt quæ nobis ſunt naturalia, abſolutoria ſint; quàm quæ ſunt pręter naturam, vt exemplo motus circularis alibi oſtendimus: is enim & præter naturam competit igni ſub Lunę cauo, & multò perfectior exiſtit, quã rectus, qui eidem igni conuenit ſecundum naturam. Deinde, quia ex ſententia Diui Thomæ naturaliter infunduntur animæ ſpecies repræſentantes etiam Angelos vſque ad indiuiduas differentias; per eas igitur diſtinctè poterunt cognoſci ab eadem anima, cum credibile non ſit, naturaliter recipi tales ſpecies, quibus naturaliter attingi nequeant ab intellectu recipiente quæcunque in eis repræſentantur. Quòd ſi re vera intellectus humanus extra corpus ſuſceptis ſpeciebus naturaliter vtitur, res profectò etiã ſenſibiles multò diſtinctius percipiet, quàm in corpore. Adde, animam tum ſe, tum ſuos actus quidditatiuè (vt fatentur) cognoſcentem, habiliorem fieri ad alia multa complectenda, ſicuti de anima Chriſti adnotauit Capreolus tertio, diſtinct. 14. quæſtione 1. articul. 3. ad finem eam in acquirendã experimentali ſcientia adiutam fuiſſe plurimum ab infuſa. Quin verò hinc etiam ſuſpicari poſſumus, multò melius intelligere tunc animam per ſpecies in corpore fabricatas, cò quòd per infuſas doctior euadat

Aiam ſeparatã diſtinctè intelligere per ſpecies infuſas.

Itẽ, per acquiſitas diſtinctiùs, quã intelligebat in corpore.

A quemadmodum is, qui rudis erat ſcribendi, poſtmodum dexterior effectus ipſo calamo elegantiores format characteres. Denique naturale lumen intellectus humani ſeparati capax eſt cognitionis diſtinctæ; ergo producibiles ſunt à Deo ſpecies, quibus ea capacitas compleatur, ſiue illæ eiuſdem ordinis ſint cum angelicis, ſiue inferioris. Si autem prioribus anima vti perfectè nequit, quid B opus eſt, exiſtimare, infundi eidem, cùm ſit dictu facilius, accommodatiores alias donari, medias inter noſtrates, & angelicas.

Quarta dubitatio ſit, vtrum anima ſeparata cognitioni perenniter vacet; (quas namque operationes voluntatis, aut motricis potentiæ exercere vlteriùs valet, ſemper actum cognoſcendi ducem habet.) Quæſtionem hanc verſant C Theologi in vtramque partem circa Angelos; affirmantemque tuentur Diuus Thomas, quæſtione octaua, de veritate, articulo ſexto ad ſeptimum, Capreol. 2. diſtin. 3. quæſtione 2. ad 2. contra quintam concluſionem, Ferrarienſis 2. contra Gentes, capit. 101. & alij eiuſdem familiæ, item Durandus ſecundo, diſtinct. tertia, quæſtione 8. vbi non ſolùm vult, Angelum ſemper ſeipD ſum conſiderare; ſed omnia etiam naturalia. Heruæus ibidem, quæſtione prima ad primum princip. vbi ſpeciatim adiungit, Angelum non ſolùm ſuam eſſentiam, ſed etiam, quæ inſunt ei naturaliter, ſemper intelligere, veluti potentias, ſpecies, atque habitus, quatenus res quædam ſunt: vt namque repræſentant, vel inclinant, mentem iam deducerent ad externa. Vtun-E tur autem his fermè rationibus. Prima, quia ſi media luce hinc inde circumfundimur apertis oculis, non poſſumus non illam cernere: cùm ergo Angeli eſſentia manifeſtiſſimè ſit intelligibilis, intellectuſque totus in eam ſit immerſus, non poterit non eandem contemplari aſſiduè. Secunda; quia Dolor vehemens vrget nos in pe-

4. Dubit.

Quid de Angelo in ſimili dubio ſentiat Schola D. Tho.

ren-

tennem ſui conſiderationem: ergo à fortiori delectatio vehemens, quam Angelus ex nobiliſſimæ, ac pulcherrimæ eſſentiæ intuitu capit, efficiet, ne vnquam diuellatur indè; præſertim, cum non fatigetur, contemplando. Quòd ſi diuina natura longè pulchrior eſt, à cuius proindè cognitione multò vberiùs delectari poſſint, quia tamen diſtincta cognitione non percipitur naturaliter, fieri poterit, vt eam cognitionem interpellent. Ita diſſerunt pro hac parte Doctores. Verùm, quia alij maximè è Recentioribus, ſatis dubiam illam reddũt, quòd videant, Angelum perfectione finitum, voluntate liberum, intellectuque ad certum obiectorum numerum terminatum eſſe, vnde iam ſine incommodo à iugi cõſideratione ſui queat deſiſtere, (etenim, quia finitæ eſt perfectionis, non alliciet neceſſariò intellectum; quia liber, valebit interdum mẽtem ad alia adijcere; quia demùm præſcriptos habet capacitatis terminos, alia demittet, ſi alia complecti velit) multò maiori iure de anima rationali erit aſſertio formidoloſa, cum hæc actuoſa non ſit æquè, atque Angelus. Illud ergo dicendum omninò videtur, quamuis tam Angelus, quàm anima poſſint aliquando à ſui cognitione feriari propter nuperrimè adductas rationes, nunquam tamen ab omni prorſus intelligendi actu otiari, ſed in aliquam ſemper cognitionem incumbere. Cùm enim viuentes ſint, opus aliquod vitæ exhibebunt, potiori ratione, quàm corporea viuentia, quæ ſi nullum edant, cenſentur emortua.

Quid doctores alij ea de re cẽſeant. Vt Mol. 1. p. q. 56. ar. 1. diſp. 2.

Animã, & Angelum nunquam prorſus ab intelligendo ceſſare.

5. Dubit. 1. ratio dubitandi.

Quinta dubitatio. Vtrũ anima ſeparata crebra actuum exercitatione, intendat habitus. Videbitur. n. inficiandum. Primò; quia, cùm ſubſtãtia ſpiritualis ſit, nihil fatigatur, ſi tota contentione operetur; eſt autem nõ vulgaris agentium cauſarum perfectio, ſi agant quàm vehementiſſimè; vt. n. Sol pro nubis oppoſitæ conditione lucem euariat, nunc affatim, nũc tenuiùs eiaculando; quòd ſi nubes euaneſcat, fixam ſupremoq. gradu abſolutam producit; ita humana mens ratione corporis ſatiſcentis minùs ferè conatur ad cognoſcendum, quàm pro viribus; corpore porrò expedita æuo dignam cognitionem, hoc eſt, ſtatam nec vllo accremento, decrementoq. alternam eliciet.

Secunda.

Secundò; quia, ſi intendi, remittique habitus credamus in ſeparatis animis, proximum eſt, vt eaſdem in amentiam incidere poſſe opinemur, quod æquè falſum eſt, atq; ineptum. Probatur ſequi; nam ad eum intenſionis cumulum pertinget aliquando habitus, ſi intendi poteſt, vt mentem deijciat ab ſtatu ſuo: qui enim habitus intenſionem admittunt, intendi valent ſine termino, vt tradunt Gregor. 1. diſt. 17. quæſt. 5. art. 2. Maior 3. d. 23. quæſt. 6. Almay. Tractat. 1. capit. 22. Angeſtus in Moralibus, capit. 5. ergo aliquando tandem eorum intenſio ſui impotem animam efficiet.

Aĩam non ſemper actum exercere intenſiſſimum.

Sit tamen reſolutio, animam ſeparatam non ſemper contentione maxima in actum prodire, cum libera ſit, præſertim, ſi de actibus voluntatis, potentiæq. motricis loquamur, quos interdum anima iudicat minori eſſe niſu cõtendendos. Nec verò intẽſio habituum vltra terminum, quẽ ſuapte natura certum vendicant, (quidquid Greg. alijq. citati velint) excurret, vt illis inſanè operetur anima. Ex quibus patet explicatio duorum argumentorum, quæ paulò antè ſunt poſita. Victoria tamen in relect. de perueniente ad vſum rationis, nõ improbabile putat, animam ſeparatam immodica habitus intenſione dementem fieri poſſe, à quo parum abeſt Aureolus apud Marſilium 2. quæſt. 5. art. 3. opinatus, Deum infudiſſe perditis Angelis habitum pro meritis adeò intenſum, vt eos libertate priuarit circa malum. Verum neque illa Victoriæ exiſtimatio philoſophica eſt, neque illa Aureoli Theologica. Namque inſania, aut læſio eſt potentiæ cognoſcentis, aut organi affectus, vt latiùs explicar-

Inẽſio habituũ certum vendicat ſibi terminum.

An ex maxima intẽſione habitus poſſit anima inſanire.

plicat Fracaſtorius in libro de intellectione: at nihil animæ ſeparatæ inſitum, aut lædi poteſt, aut morbo affici; vt enim pulchritudó concernit corpus, ita & ſanitas, atque adeò & inſania; nec niſi per analogiam, aut etiam per communicationem cum corpore mente inſanire dicimur. At verò Aureolus multò grauiùs aberrat; eſt enim illa habitus infuſio, tum prorſus inutilis, tum Deo indigna.

6. Dubitatio.

Sexta dubitatio eſt; vtrum anima ſeparata recordando cognoſcat; reminiſcendo enim non cognoſcit, vt in tractatu de memoria, cap. 7. eſt animaduerſum. Reſpondendum verò eſt affirmatiuè. Et quanquam de modo explicandæ aſſertionis ſoleat eſſe dubitatio, nulla tamen eſt de aſſertione ipſa, vt conſtat ex priori capite tractatus de memoria. Hiſtoria enim ex Lucæ Euangelio ibidem adducta in nonnullis quidem eſt accipienda parabolicè; vniuerſim tamen intelligi debet ſimpliciter, vt ex Hebræorum traditione ad eundem locum annotauit Euthymius. Igitur, ſi anima humana nullas hinc deferet ſingularium repræſentatrices ſpecies, capiet illas à Deo, vt priorum actuum recordetur, ſicuti D. Thomas cum pleriſque affirmat. Si autem deferat, memorabitur etiam per eas, neque phantaſmatum abſentia oberit, cùm per ſe nihil ad recordationem faciant, vt expreſsè docet Ochamus in quarto, quæſt. 12. artic. 3. & alij.

Animam ſeparatam recordari.

Quòd verò in eo ſtatu anima memoratiuas ſpecies etiam ſibi ingeneret, dubitandum non videtur; namque & de Angelis idem fatetur Gregorius in 2. diſt. 7. quæſt. 3. artic. 1. cum nonnullis Theologis.

Eā aliquas memoratiuas ſpecies acquirere.

In tertia difficultate.

Sic tamen opponet aliquis ex Hērico, Quodlib. 6. q. 8. Recordatio eſt actus reflexus ſupra actum cognoſcendi iam elapſum, ſed actus reflexus elici debet mediantibus ijs inſtrumentis, quæ prior actus tanquàm ſui veſtigia reliquerat (ſic enim reflexus cenſebitur, quatenùs illuc regreditur ſpecies influendo, vnde egreſſa eſt emanādo;) ergo, cùm ſpe-

Vt Molin. 1. p. q. 55. ar. 2. diſp. 2. mēb 2.

Obiectio.

A cies denuò infuſæ hoc non ſibi vendicent, vt ſatis conſtat; haud propriè anima per illas recordabitur. Confirmaturque obiectio, quoniam nulla ratio eſt, cur cognitio animę ſeparatæ ad priſtinos actus, in vitaque mortali exercitos terminata, reflexa dicatur magis, quàm terminata ad quaſuis res alias, ſi ex neutris ortum habuit: nulla igitur eſt animæ ſeparatæ recordatio in ſententia ſaltem

B Diui Thomæ. Videtur tamen obiectio in ſolis vocabulis eſſe poſita; itaque, ſi priſtinas cognitiones in concreto, id eſt, obiecta cognita attingamus, ſiue id per relictas inde ſpecies, ſiue per denuò inditas eueniat, memorandi actum profectò eliciemus. Non erunt tamen in poſteriori euentu experimentales ſpecies, quia, vt eius generis ſint, neceſſarium eſt, vt per proprias illas poſſidentis

C actus comparentur.

Dilutio.

DISPVTATIO V.

De obiecto cognitionis animæ ſeparatæ.

Explicatur ſenſus diſputationis.

PRæſens diſputatio non de formali

D obiecto procedit, quod eſt intelligibile per diſcurſum, aut fortaſſe more angelico, iuxta diuerſas de vtroque intellectu ſententias; ſed de rebus ipſis ſimpliciter, atque, vt aiunt, materialiter ſpectatis; itaque inueſtigamus, quanta ſit animæ ſeparatæ in rebus cognoſcendis naturalis amplitudo: nimirùm, an vltra ſenſibiles, etiam ad ſupernaturales valeat pertingere. Excludenda ve-

E rò primùm ſunt ab eiuſmodi obiecto, quæcunque ab angelica etiam cognitione eximunt Theologi, quale potiſſimum eſt Sacræ Triadis arcanum, in quod neque ſuſpicando incidere potuit creata intelligentia: ſi quid enim Gentium Philoſophi de illo tanquam per vmbram, & ſomnium locuti ſunt, id diuinæ reuelationi, vel ipſis, vel alijs exhibitæ

acce-

Nulla creata intelligētia myſteriū Trinitatis potest per ſe attingere.

acceptum referendum eſt. Qua de re latiùs ad 1. p. q. 32. vel ad prologum lib. 1. Sententiarum. An autem, & quatenus cetera ſupernaturalia myſteria ſint excipienda, in progreſſu attingemus.

ARTICVLVS I.

An ea omnia, quæ nullo pacto ſupra naturam ſunt, diſtinctè cognoſcantur ab anima ſeparata.

Multiplices rerum differētiæ. Prima.

Illud in tota hac diſputatione eſt ante oculos habendum, rerum quaſdam eſſe purè naturales, quaſdam purè ſupernaturales, quaſdam ex his mixtas. Rurſum vel ſpectari eas poſſe quo ad eſſentiam, vel quo ad primam productionem, vel quo ad conſeruationem, exiſtentiamve. Omnino itaque inuenire eſt in rebus nonnullas, vt in entitate, ſic in productione, atque exiſtentia naturales, cuius generis ſunt effectus, qui vulgò producuntur à ſuis cauſis, alias deinde, quarum entitas, & exiſtentia naturalis ſit ordinis, ſed non productio; ceu aſpectus cæco homini attributus, qui neque entitate, aut exiſtentia, ſed ſola productione à ceteris diſſidet, quòd ſupra naturalium cauſarum vires donari ſoleat. Tertio loco alias, quæ naturales licet in entitate ſint, modo tamen aliquo ſupernaturali ponuntur; ac poſitæ cōſeruantur, vt cernere eſt in duorum corporum ſitu ſimultaneo, aut humanitatis Chriſti præſentia in Euchariſtię Sacramento: corpora enim, quæ ſe penetrant, ipſumque auguſtiſſimum Chriſti Domini, naturalia entia ſunt; ſed tamen efficacitas, qua illa loco eidem; hoc autem ſpeciebus Sacramenti ſiunt, durantque præſentia, ſupra naturam omninò eſt. Quartum denique genus rerum eſt earum, quæ entitate, atque adeò productione, & exiſtentia naturam ſuperant vniuerſam, veluti lumen gloriæ, Theologicarum virtutum habitus, ac diuini ordinis qualitates aliæ. Quæ tamen quoniam producta ſemel, naturali ſubiectorum

Secunda.

Tertia.

Quarta.

A concurſu, & generali primæ cauſæ poſteà conſeruantur, videri poterunt quo ad exiſtentiam eſſe naturales, ſicque addi oportere vlteriùs quintum genus rerum, quarum entitas, productio, & conſeruatio ſupernaturalia ſint; quod tum demum eueniret, cùm prædictæ qualitates extra ſubiectum permanerent; (ſextum enim, id eſt, earum, quarum exiſtentia foret ſupernaturalis, pro- B ductio verò naturalis: aut etiam ſeptimum, quarum entitas ſupernaturalis eſſet; productio verò naturalis, impoſſibilia omninò videntur, vt conſideranti patebit) attamen, quia fundamentum productionis, atque exiſtentiæ, ipſa videlicet entitas ſupernaturalis eſt, ad eundem ordinem productio, conſeruatio, atque exiſtentia reduci debent; quod ſtrictiùs perſequi non C eſt opus, cùm de obiecto naturalis cognitionis animæ nunc diſquiramus.

Quinta.

Sexta & ſeptima, q̄ aſſignari poſſent, habētur impoſſibiles.

1. Pronunciatum.

His animaduerſis, primum pronunciatum eſto. Anima ſeparata diſtinctè cognoſcere valet cuncta ſenſilia. Suadetur facilè, quia, vt maior eſt illis ipſo eſſendi modo, ita & cognoſcendi perſpicacia maior erit; ſat autem erat, æqualem eſſe, vt diſtinctè perciperet ipſa ſen- D ſilia. Eſt quidem pronunciatum hoc D. Thomæ, ac ſuis minimè probatum, vt liquet ex ijs, quæ ſuperiori diſputatione, artic. 2. in tertia dubitatione diſſeruimus. Verum vbi iuſta ratio ſe offert pro noſtro pronunciato, vt eo loco vidimus, non eſt, cur probabilitatem ſuam ei denegemus. Accedit, quoniam, vt paulò inferiùs in tertio pronunciato docebimus, anima ſeparata inferiores E ſaltem Angelos diſtinctè valet percipere, quos tamen ſatis liquet cunctis ſenſilibus anteire: multò ergo faciliùs hæc ipſa poterit diſtinctè intelligere.

Animam diſtinctè cognoſcere omnia ſenſibilia.

Prima obiectio.

Sed opponat aliquis primùm. Si poſt ſeparationem anima rerum naturalium ſcientiam percalleret magis, immodico ſanè labore, fructuq; exiguo in hac vita nauaremus operam:

A ram: hoc autem non ita eſt, cùm nemo non intelligat, benè poſitum eſſe omnem laborem in addiſcendo; ergo neque illud, vnde colligitur.

2. Obiect. Secundùm: in Dæmone exactior eſt naturalis cognitio, quàm in anima ſeparata, ille verò non omnia naturalia nouit, teſte D. Iſidoro lib. 1. de ſummo bono, cap. 12. igitur neque iſta noſcet.

3. Obiect. Tertiùm; defunctorum animę ignorant ea, quę apud nos geruntur, vt habetur ex D. Auguſtino, B in lib. de cura pro mortuis à cap. 13. vbi inter alia hæc de defuncta matre ſcribit. Si rebus viuentium intereſſent animæ mortuorum, vt de alijs taceam, me ipſum pia mater nullo modo desereret, quæ terra, marique me ſecuta eſt, vt mecum viueret. Abſit enim, vt facta ſit vita feliciore crudelis.

Ad primã. Ad primum dicito; literarum ſtudia immodica non eſſe, aut ſuperuaC canea in mortali vita, cum tot inde oriantur communis conſuetudinis vtilitates, tot hominum ornamenta, vt explicari vix poſſint. Itaque etſi nulla pars noſtri poſt mortem ſupereſſet, nihil minus ea exercitatio, vtpote in homine præſtantiſſima, floruiſſet. Adde etiam, illud tantùm cõtinere noſtrum pronunciatum; animam ſeparatam diſtinctiùs, quàm coniunctam intelligere ſenſibilia; D non verò ſpecies faciliùs obtinere, quod obiectio impugnat.

Ad ſecũdã. Ad ſecundum, occurrendum cum D. Thoma, quæſt. 89. primæ partis, art. 3. ad tertium, loqui D. Iſidorum de effectibus naturalibus nondum exhibitis.

Ad tertiã. Ad tertium; Qui animas ex obiectis ſpecies haurire credunt, reſpondent, ideò eas noſtra ignorare naturaliter, quòd nimium remotis locis detineantur, E quò ſpecies peruenire nequeunt, futurum alioquin, vt facilè omnia noſcant, ſi huc accedere ſinantur. Eorum verò, qui à Deo ſpecies infundi opinantur eiſdem animis, alij argumento occurrunt, ideò defunctorum animas ſingularia ſenſilia apud nos exiſtentia ignorare, quia ad illum ſtatum non attinent, ſicuti neque ad noſtrum, quæ in fu-A turo geruntur, ſeu, vt D. Thomas aiunt; qnia ſingularium materialium cognitio ad perfectionem intellectus non ſpectat, ſed ad operandum potiùs conducit; operatio autem circa eas res aliena eſt a ſeparatis animis. Alij peculiari Dei prouidentia fieri putant, vt animæ non omnia (ſicuti poſſent) ſed certa quædam apud nos geſta cognoſcant, præſertim ſi in ſtatu pœnæ detineantur.

Hac de re latè Aegi. Quodli. 5. q. vlt. Ioã. Arboreus lib. 1. Theoſophiæ, ca. 9. Quid dicẽdum de cognitione animę quoad ea, quæ apud nos geruntur.

B Secundum pronunciatum. Anima ſeparata tum ſe, ſuosq. actus internos, ac potentias; tum verò alias animas diſtinctè poteſt cognoſcere. — 2. Pronunciatum.

Probatur; quoniam iſthæc omnia ordinem ipſius animæ non excedunt, præſertim ſi non ſpecifica ſolùm, ſed indiuidua quoque perfectione pares ſint omnes animæ, vt ſuperius lib. 2. dictum eſt. Quin etiam licet in prædicta perfectione inæquales eſſent, C eſt tamen tantilla ad ceteros ſuperiores gradus, vt ſatis perſpecta eſſe poſſit apud intellectum, qui illos nouerit. Sumi porrò debet pronunciatum iuxta accommodam diſtributionem: Nimirùm, vt anima per ſe ipſam ſe intelligat; quod etiam expreſſit D. Auguſt. libro 9. de Trin. cap. 3. Cùm dixit, mentem ſe per ſeipſam noſſe, cùm ſit incorporea; quanquã, dum corpus informat, non niſi per D ſuperadditam ſimilitudinem id præſtet, ſicuti ſuperiùs lib. 3. c. 8. quæſt. 7. oſtenſum eſt. Intelligat deinde potentias per ipſam ſubſtantiam, vnde manant; cùm cauſa ſit neceſſaria earum, atque adeò accommodatiſſimum cognoſcendi medium. Actiones præterea intellectus, & voluntatis cum habitibus inde relictis; immo & ratiocinationem per ipſasmet, ſiquidem illi ſunt præſentes, & requiſita E abſtractione præditæ; omnes verò intuitiuæ ſemper; niſi quòd memoratiuas etiam prætereuntium cognitionum, ratiocinationumque ſibi gignet.

Per quid anima ſe, potentias, & actus ſuos cognoſcat.

Quæ ſi vera ſunt, colliges etiam in D. Thomæ ſententia, infundendas non eſſe illarum rerum ſpecies; niſi quis de anima ſeparata, quemadmodum de coniuncta, deque corporis ſenſibus philoſophari velit, nihil,

vide-

Non ſęper egere animam ſimilitudine obiecti, vt illud cognoſcat.

videlicet, poſſe cognoſcere abſque notionali ſimilitudine, quantumlibet ſit præſens intellectui. Sed hoc dignitatis nimium detrahit animæ ſeparatæ ſine ratione. Quandoquidem iam tunc ſui ipſius, & omnium, quæ intra ſe habet, quaſi conſcia fieri poſſit non minus, quàm Angelus.

Per quid ſeparata anima alias animas cognoſcat.

Eſto, in hac vita diſtenta quodammodò corpore, eique religata flecti in ſe non poſſit, niſi per medium aliquod, id eſt ſpeciem, tanquam per gyrum. Denique alias animas diſtincta, naturalique cognitione percipiet, non per ſemet, ſed per ipſas earum vel ſpecies, vel ſubſtantias, ſi forte indiſtantes fuerint; neque hac de re vllas afferemus probationes, quoniam aliæ non ſunt; quam quibus Theologi oſtendunt ſimilem aſſertionem de Angelis apud D. Thom. prima parte, quæſt. 56. articulo ſecundo, & alibi. Porrò, ſecundum hoc pronunciatum, quo ad priorem partem aſſertum eſt à Diuo Thoma tum alibi, tum 1. part. q. 89. art. 2. & Caiet. ibidem, alijsq. D. Thomæ Interpretibus; vniuerſim verò ab Henrico Quodlib. 1. q. 12. vbi ait, omnia, quæ ſunt apud animæ ſeparatæ ſubſtantiam, eiq. intima, ſine ſpecie ab eadem cognoſci. Loqui verò eoſdem Doctores de diſtincta cognitione, nemini dubium eſſe debet; cum accommodatius mediū inueniri non poſſit in natura rebus diſtinctè percipiendis, quam ipſas earum entitates, cùm & præſentes ſunt potentiæ, & opportunam habent à materia ſecretionem.

3. Pronunciatum.

Tertium pronunciatum. Probabile eſt, animam ſeparatam naturali, diſtinctaq. cognitione Angelos noſſe, eorumque naturales proprietates, & operationes, exceptis (vt vocant) cordium cogitationibus, vtpote ex ſuo genere occultis. Pronunciatum hoc, ſicuti & primum D. Thomæ, ac ſuis non ſatis placet, vt ex citato artic. quæſt. 89. conſtare poteſt. Vnde nec nobis omninò indubitatum videtur.

Probatur primò.

Suadetur tamen primò, quia ratio, ob quam anima ſeparata ſpecies A Angelorum repræſentatrices accipit à Deo, eſt vt cùm eiſdem Angelis in communi ſocietate viuat, teſte Diuo Thoma quæſt. vnica de anima art. 17. Ad hanc autem ſocietatem (ſi qualē decet ſtatuamus) requiritur cognitio diſtinctiua ſingularum perſonarum, niſi velimus animam inſtar cæci hominis in eo nobiliſſimo cœtu fingere; ergo.

Probatur ſecundò.

Secundò, Modus eſſendi, operandique Angelorum non admodum B eminet ſupra modum eſſendi, operandique animæ ſeparatæ, vt ex ſuperioribus diſputationibus cōſtare poteſt; poterit ergo anima illos indiſtinctè noſſe; quòd enim ſpecie inferior ſit, nihil obeſt; alioquin nullus inferior Angelus naturaliter, diſtincteque noſſet alium, quod eſt incredibile.

Obiectio anteuertitur.

At eſt, inquies, non ſpecie ſolùm, ſed ordine inferior. Verum ij Angelorum ordines officijs potius, C atque, vt ita dicam, magiſtratibus illius ſpiritualis Reipublicæ; quam cognoſcibilitatū gradibus à varijs abſtractionibus prouenientiū, diſtinguuntur, vt ex ijs Patribus, qui illos ordines diſtinguunt, atq; explicant, licet colligere; non eſt autē veriſimile Angelorum naturas aliud abſtractionis genus ſupra animam ſeparatam ſibi vendicare: iam n. inter ipſos quoq; Angelos plura alia excogitare D pronū eſſet.

Angeli nō vendicant ſibi aliud abſtractionis genus ſupra animam. D. Greg. hom. 34. D Bern. 5. de cōſider. paulò poſt initium.

Adde tertiò, eā cognitionē non omninò naturaliter, ſed præter naturam animæ competere, vt mirum non ſit, illam, & inferioris eſſe conditionis, & diſtinctè poſſe Angelos ſibi ſuperiores attingere præter naturam ſuam. Denique, quia, vt iam antea arguebamus, ſpecies etiā Angelorum perfectè repræſentatrices, animæ ſeparatę naturali lege tribuūtur, auctore D. Thoma: quidni igitur E per eas perfectè ac citra eleuationem ſupernaturalem intelligat?

Anima nequit omnē naturalem repugnantiam inter obiecta diſcernere.

Non licet ex dictis colligere, intellectum humanum ſeparatum diſcernere poſſe quamlibet repugnantiam, impoſſibilitatemve naturalem, forſaſsè inuentam inter obiecta, quæ hactenus oſtendimus valere ab eo diſtinctè percipi; quoniam, etſi ad plurimas aſſequendas

das extremorum cognitio diſtincta ſufficiat, ad omnes tamen comprehenſiua erit opus, quam anima nullatenùs callet. Naturalem dixi, quoniam plures aliæ repugnantiæ orientur ex eiſdem obiectis, ſecundum potentiam obedientialem actiuam, vel paſſiuam ſpectatis, quarum perceptio multò magis adhuc effugiet creatum intellectum, cùm ipſa quoque obedientialis potentia illum lateat in pleriſque.

ARTICVLVS II.

Vtrum animæ ſeparatæ cognitione, ſiue confuſa, ſiue diſtincta cognoſcant res modo aliquo ſupernaturales.

QVæ ſint res modo aliquo ſupernaturales, patet ex initio ſuperioris articuli. Aduerte autem, non numerari inter ſupernaturalia quo ad modum res abſentes, aut futuras, aut etiam præteritas; quarũ nullam anima habuit notitiam; in his enim defectus potiùs cognoſcibilitatis eſt, quam ſupernaturalitas vlla; ad quas iure reuocari poſſunt cogitationes cordis, quæ, licet à ſuppoſito eas eliciente ſint experimentaliter cognoſcibiles; quia tamen nullam ſui ſpeciem emittunt, nec alienus intellectus in eas illabi valet; perinde eſt, ac ſi abſentes eſſent, vel futuræ; non ſic gratia, lumen gloriæ, ſimiliaq. Dei dona, quæ excellentem habent cognoſcibilitatem, proindeq. in eorum defectum refundi non poteſt, quod ignorentur. At enim res quacunque ratione ſupernaturales, vel ſpectari poſſunt ſub eſſe poſſibili, vel actuali. Sit ergo primum pronunciatum. Animæ ſeparatæ naturaliter poſſunt cognoſcere euidenter, multa poſſibilia eſſe Deo, quæ omnem vim naturæ creatæ excedãt, ſeu (quod in idem recidit) naturaliter cognoſcere poſſunt, in rebus creatis dari puram potentiam obedientialem paſſiuam, atq; adeò & extraordinariam actiuam in Deo ad plurima molienda, verbi gratia, ad hanc vniuerſam machinam in nihilum redigendam, aliterve adminiſtrandam. Item, ad præfinitos rerum naturalium terminos magnitudinis, & paruitatis tranſiliendos, ſicq. ad hominem conſeruandum in vaſtiſſima, aut minutiſſima corporis mole, ad generationem faciendam in inſtanti nulla mora diſpoſitionum, ad corrupta omnia reparanda, deniq; ad hæc præſtanda, aut immediatè, aut in nõnullis etiam aſſumpta quauis creatura pro inſtrumento. Probatur pronunciatum non difficilè, quoniam harum rerum naturæ, vtpotè intra vniuerſum concluſæ ſatis perſpectæ videntur intellectui ſeparato, vt certus ſit, (id enim opinari mirum non eſſet) logicam repugnantiam in prædictis euentis non latere. Et confirmatur, quia non deſunt, qui arbitrentur, agnouiſſe Ariſtotelem, aut certè alios eius notæ Philoſophos extraordinariam in Deo potentiam; maiori igitur cum ratione animæ à corpore expediti illam agnoſcent. Porrò, quemadmodum vt aliquid certò, euidenterq. ſciatur, alicui ſubiecto poſſe cõuenire, minimè oportet perſpectum eſſe modum, quo cõueniat, ſed eſt ſatis ſcire, vt ita dicam, negatiuè impoſſibilem non eſſe omnem modum conueniendi; ita non ſat eſt ad aliquam cognitionem certam, atque euidentem habendam, ſi argumenta impoſſibilitatem ſuadentia, diluantur, cùm fieri poſſit, vt adhuc demonſtrationes ignorentur, quæ rem conficiant. Oppones tamen ita: Scire oportet, non eſſe omnem modum impoſſibilem; ergo ſciendum erit, aliquem eſſe poſſibile. Concedenda verò eſt conſecutio, cùm ſolum neguerimus, modum poſſibilem conueniendi diſtinctè percipi oportere, quanquam inficiandum non eſt, pleroſq. ab intellectu ſeparato euidenter eſſe cognoſcibiles, vt diuini, generaliſque concurſus ſuſpenſionem ſubitam, diſpoſitionum productionem ad educendam formam, &c.

At enim in effectis extraordinarijs nõ numeramus, quæcunq; apud nos prodigio eſſent, qualis fuit foſium

Vnde proueniat ignora io aliquarum rerum non ſupernaturalium.

1. Pronunciatum.

Cognoſcit anima in Deo extraordinariam potẽ tiã actiuã.

Ad euidentem cognitionẽ non ſat eſt, arg. impoſſibilitatẽ ſuadentia diluere.

Obiectio.

Dilutio.

Act. 12. 1. Reg. 5.

Aliqua e-uera, quia rara in miraculis habentur. Clemẽs & alij Patres apud Baron. to. 1. annalium.

rium reſeratio ab Angelo liberandi Petri gratia; deturbatio idoli è ſublimi loco, manuumque, & capitis iſcatio apud Azotios, aſcenſus Simonis Magi per inane; hæc enim, & ſimilia euenta, non quia potentia egent extraordinaria, ſed quia rara ſunt, in miraculis habentur; quę animis ſeparatis non magis ſunt difficilia cognitu, quàm interna corporis, vt cor, aut cerebrum.

2. Pronunciatum.

Secundum pronunciatum. Animę ſeparatæ naturaliter, non tamen diſtinctè cognoſcere valent rerum aliquarum eſſentialiter ſupernaturaliũ ipſis præſertim inhærentium, tum poſſibilitatem tum exiſtentiam. Etenim, quia ordinem naturalem excedunt, quidditatiuè attingi non poterunt; quia verò, ſi animæ inſint, ab eadem vtique naturaliter ſuſtinentur, poterunt haud dubiè ſaltem quo ad exiſtentiam naturaliter, argutiueq. percipi, cuiuſmodi ſunt ſupernaturales habitus, tum ad voluntatem, tum ad intellectum attinentes; inde verò facile erit, eiſdem animis ſimiles alias qualitates poſſibiles cõcludere, in alijsq. animis poſſe exiſtere; quod ſi ita eſt, multò adhuc facilius, imò, & diſtinctè cognoſcere valebunt (ſi exiſtant) ea, quæ in primo pronunciato ſunt comprehenſa, cùm in facto eſſe, vt aiunt, rerum naturalium ordinem non excedant.

Cognoſcit anima naturaliter aliquarum rerũ ſupernaturaliũ poſſibilitatem, & exiſtentiam.

3. Pronunciatum.

Tertium pronunciatum. Res aliquæ ſupernaturales, itemque modi nonnulli adeò eminent, vt nulla ratione ſiue quo ad poſſibilitatem, ſiue quo ad exiſtentiã ab intellectu creato percipi valeant. Ita aſſerunt Theologi, cùm de obiecto cogitationis angelicæ diſceptant, expenduntque in myſterio Incarnationis, & Euchariſtiæ; in quorum primo includitur abſentia omnis creatæ perſonalitatis, modusq. vnionis humanitatis ad diuinam perſonam; In ſecundo abſentia item panis, & vini, cum præſentia corporis Chriſti, abſque vllis modis immediatis ad locum; exiſtentia denique accidentium, & coniunctio ad Chriſti corpus abſq; adhæſione. Hæc ergo ea ſola ratione ſta-

Res aliquę ſupernaturales cognoſci naturaliter nõ poſſũt.

A tuunt ijdem Theologi intellectum creatum, atque adeò humanum effugere, quòd multò ſint diuiniora, quã vt naturali cognitione etiam confuſa in ſe ipſis percipi valeant; quod ideò addiderim, quoniam, cùm naturaliter cognoſcant ſeparatæ mentes rerum ſubſiſtentium perſonalitates; ſi quo caſu eas non intueantur, aut quia diuinus concurſus ſublatus eſt, ad intuendum, aut quia re vera non B dantur, vt accidit humanitati Chriſti, iam modo aliquo, etſi confuſiſſimo, quidquid Deus ibidem moliatur, percipere dicentur. Ea tamen perceptio rei, modive in ſe ipſo non dicetur. Sed quoniam huius lectionis doctrina ad articulum quintum quæſt. 57. primæ partis copioſior eſt, ſatis fuerit, pauca hæc ad noſtrum iuſtitutum accommodaſſe.

Separatæ mentes naturaliter cognoſcũt rerũ ſubſiſtentium perſonalitates.

C

DISPVTATIO VI.

De motu animæ ſeparatæ.

POſt diſputationem de cognitione animæ ſeparatæ, conſequens erat, vt de appetitu eiuſdem tractaremus; quia tamen multò abditiora ſunt intellectui humano, quæ D ad voluntatem, quàm quæ ad ipſum attinent; quia item tradita ſuperiùs doctrina de cognitione ad appetitũ accommodari poteſt per analogiam; reliquum eſt, vt ad extremam hanc diſputationẽ de motu deſcendamus, quattuor articulis concludendam: tribus diſſeremus, an ne anima ſeparata vim motricem, tum ſui, tum aliorum poſſideat. Quarto, de eiuſmodi potentiæ actu, ac termino per- E tractabimus.

Ordo tractãdarum rerum.

ARTICVLVS I.

Argumenta, quæ probare videntur, in anima ſeparata potentiam, tum ſui, tum aliorum motricem non dari.

ETſi conſtans nunc ſit Theologorũ, imò & Philoſophorum ſententia,

tentia, Angelos potentia motrice præditos eſſe; eæ tamen ipſæ rationes de anima ſeparata inſtitutum diſſuadere videntur. Atque in primis Angeli in ſacris literis tum ſe, tum corpora mouere perhibentur; animæ verò ſeparatæ non ita, ſed ab Angelis deportari. Deinde neceſſum fuit, Angelos hac vi pollere, cùm ratio nulla ſuperſit connexionis eorũ cum vniuerſo; ſiquidem ad nullam prætereà formam producendam cõcurrere valent; mouendo autem corpora, aliaque agentia applicando, inſigniter cum eodem cohærent vniuerſo; licet enim phyſicè is cauſandi modus accidentarius ſit; eſt tamen artificioſus per ſe, quod eſt ſatis, vt ijdem Angeli cum hoc artis diuinæ artificio, id eſt, mundo connexi cenſeantur, qua de cauſa non à Sacris Doctoribus tãtùm, ſed ab ipſis quoque gentium Philoſophis rerum ſpecies, imò & indiuidua cuſtodire cognoſcuntur. Sed hanc rationem animis ſeparatis accommodatam, quis non videt, motricem potentiam potiùs euertere, quàm aſtruere, quippe quæ ad vniuerſi compoſitionem non ſpectent? ſed reddant quodammodò imperfectius? ſiquidem non tam ſunt ſpecies, quàm ſpeciei inchoationes, & partes. Quo factum eſt, vt nulla eis incumberet in hoc vniuerſo adminiſtratio. Atque hoc ſit primum pro parte negante quæſtionis argumentum.

1. Argum. Lucæ 16. de anima Lazari. D. Greg. 1. Dial. ca. 9. de Anima Marcelli, & c. 12. de Anima dãnati cuiuſdam. Cur Angeli dicantur partes vniuerſi. Soar. diſt. 35. ſect. 6. nu. 18.

2. Argum. Secundum. Si animę ſeparatæ propriam mouendi potentiam haberẽt, illius actum modo aliquo exercere poſſent in corpore, ſicuti & intelligendi, volendique. Si enim ht ob corporis colligationem impediri nõ potuerunt, cur ille impedietur omninò, cùm aliquantulum ſit minùs ſpiritualis? Accedit, quoniam difficilè redditur ratio, cur in eodem homine vnus tantùm ſit intellectus, mouendi verò facultas duplex; altera animi, corporis altera.

3. Argum. Tertium. Anima ſeparata nulla eget motrice potentia; nullam igitur in ſe habet. Antecedens probatur, quoniam nulla aliquò peruenie-A diſe offert neceſſitas, quam vt ex rebus ſpecies è proximo conquirat. Quapropter, cùm has non ita comparet, ſed à Deo vendicet, vt ſuo loco diximus, omnis mouendi ratio vacat, etiam ad miſcenda colloquia cum Angelis, alijsve animabus, cùm ridiculum ſit, propinquitatem deſiderate ad eas actiones, quæ per interiectum ſpatium non diſſeminantur. Sed neque prętextu mouendi cor-B pora neceſſe erit, vim motricem animæ donare, cùm iam diximus, id munus ſolis Angelis conceſſum eſſe in hoc vniuerſo. Et cõfirmatur, quoniã rationales animæ nihil pati poſſunt ſibi noxium, cùm ſint immortales; non fuit igitur opus potentia motrice, qua quidquam vel fugerẽt, vel appeterent tuendæ ſalutis gratia. Quòd ſi dicas, potuiſſe ſaltem alias ab alijs violenter detineri, id ipſum C eſt, quod in quæſtione verſatur, cùm eiuſmodi detentio per vim motricem præſtanda fuerit.

Quartum. Quod natura ſua indiuiſibiliter exiſtit, naturaliter quoque eſt immobile; ſed priùs illud animæ ſeparatæ naturaliter competit, & hoc poſterius. Probatur minor; quia, cùm ea informat corpus, abſciſſa fortè parte vna, amittit neceſſariò virtualem illam coextenſionẽ, ſeque, vt ita dicam, contrahit; ergo, D cùm à corpore toto ſeparatur, totam coextenſionem neceſſariò amittet, cùm par ſit ratio. Itaque indiuiſibiliter permanebit, vt hac in parte anima, quæ natura eſt, ab Angelis, qui natura non ſunt, diſcriminetur, atq; adeò hi diuiduo indiuiduoque loco queant indifferenter reſpondere, illa autem non niſi diuiduo corpori, cùm informat; nec niſi indiuiduo loco, E cùm eſt ſeparata. *4. Argum.*

5. Argum. Quintum. Si anima ſeparata per ſe mobilis eſſet, tempori locoq. corporis ſubiaceret: quod à vero abeſt, cùm ſit incorporea. Vnde D. Aug. 8. de Geneſi, ad lit. cap. 20. ſcribit, Deum corporalem creaturam per tẽpus, & locum mouere, ſpiritualem porrò non item.

6 Argum. Sextum. Si anima per ſe poſſet loco

loco moueri, poſſet: interdum ab informato corpore ſeſe expedire abſque vlla ipſius corporis offenſione, ſicque inſtar colubri depoſitis exuuijs abire nuda, quod eſt inauditum.

7. Argum.

Septimum. Si humanæ animæ facultatem ſe mouendi haberent, ad nos frequenter regrederentur, quod tamen fabulæ ſimile eſſe creditur. Denique ita ſenſiſſe videntur graues Philoſophi, dum ipſis etiam intelligentijs localem immobilitatem donant, inter quos Ariſtoteles 12. Met. text 43. concludit, ſubſtantias ſempiternas, atque immobiles tot eſſe, quot ſunt cœlorum orbes. Auerroes quoque ad eundem Metaphyſicorum librum ſcribit, formam ſeparatam adæquatè diſtribui in volentē, & intelligentem, abſque vlla mentione mouentis. Credendum igitur eſt, animā rationalem extra corpus, neque ſeipſam, neque rem aliam mouere poſſe.

ARTICVLVS II.

REFELLVNTVR NONNVLLAE ſententiæ de potentia motrice animæ, & vera ſtatuitur.

1. Opinio aſtruēs animas localiter immobiles.

IN præſenti dubitatione nonnullæ ſe offerunt ſententiæ ordine ſuo expediendæ. Prima eorum, qui animam ſeparatam prorſum immobilem localiter fortaſſe ponent, hoc eſt, neque à ſe, neque ab vlla externa vi, non quidem ea immobilitate, quę ex immenſitate naturæ illi proueniat, vti Deo, ſed ex quadam, vt ita dicam, ineptitudine, atque imperfectione, eo ferè pacto, quo relationem modumvè ſeorſim ſpectatum immobilem diceremus, diuina etiam interpoſita poteſtate. Non videntur alieni ab hac ſententia Durandus in 3. diſtinct. 22. quæſt. 3. ac Ioannes Picus Mirandula, q. 1. Apologetici, dum nō ſine graui errore veriſimile putant, Chriſti Domini animam ad inferos non deſcendiſſe, reali ſuæ ſubſtantiæ præſentia, ſed effectu, A priorum Patrum animas noua gloria, luce, lætitiaque perfundendo. Neque enim fidei articulum tam alieno ſenſu interpretarentur, ſi crederent, ab Angelis, aut certè Deo beatiſſimam animam præſentem inferis ſecundùm ſubſtantiam fieri poſſe; eorum verò fundamentum, ſi firmum eſſet, non ſolùm de Chriſti anima, ſed de quauis alia immobilitatem concluderet; ideoque diB ximus, eos à propoſita ſententia alienos non videri. Aiunt enim, immateriales ſubſtantias loci proprij incapaces eſſe, atque adeò & lationis, quòd affectiones hę diuiduę ſint. Itaque ſolùm eisupereſſe rationem aliam in loco eſſendi, ac mouendi longè diuerſam, hoc eſt, penè æquiuocam, per operationem, ſeu virtutis contactum, ipſum attingendo locum, ſi non actu, ſaltem poteſtate.

Quid ſēſerit Dur. de deſcēſu animę Chriſti ad inferos.

Citantur à Soario 3. p. to. 2. diſput 43. ſect. 2.

C Quo fit, (iuxta Durandum) vt Angeli nullibi ſint, ſi de exiſtentia in loco priori modo ſit ſermo, & ſint vbique; ſi poſteriori, cùm nullum locum motumvè diuiſibilem ſubire queant, & rurſus in omnem idonei ſint operari: at verò anima ſeparata neque hoc, neque illo modo ob eandem rationem alicubi eſt; ſiquidem & ſubſtantia ſpiritualis eſt, ob idque incapax diuidui loci, vel latioD nis, & corporis forma; minimeque proinde ad operationem externam ordinara abſq. medio corpore, quod informet.

Quæ fuerit Dur. opinio circa Angelorũ exiſtentiam in loco.

Cùm de loco Ang. tract. 1. d. 37. 2. p. d. q. 2. cui cō ſentit Hęrue. ibi. q. 2. art. 2.

Sed quàm grauiter Durandus cum Pico ſit lapſus, tum alibi, tum ad quæſt. 52. 3. part. oſtendi ſoler, vbi iuxta ſacrarum literarum, Patrumque intelligentiam probatur, Chriſti Domini deſcenſum ad inferos ratione animæ, (corpus enim in ſepulE chro iacuit immobile, diuinum autem verbum vbique erat) ipſius ſubſtantiæ præſentia fuiſſe exhibitum. Nimirum falſus eſt Durandum, dum cuiuslibet lationis terminum putat eſſe diuiſibilem, cùm tamen ſit ipſamet rei mobilis præſentia, aſſiſtentiavè ad hoc, aut illud ſpatium, ſiue reale, ſiue imaginarium, atque adeò ſpiritualis, vel corporea, pro

Quid ſchola D. Tho. in hac re ſtatuat.

Vt Fonſ. 2. Met. c. 1. q. 2. ſect. 6.

coniũctæ. D. Tho. Schola ſtatuit, ſpecies animæ ſeparatę donatas diuerſi ordinis eſſe ab acquiſitis; id eſt, angelici, atque adeò multò perfectiores; cum à Deo, cuius perfecta ſunt opera, immediatè fabricentur: animam tamen deteriùs per illas, quam per aſportatas ex hac vita cognoſcere res ſaltem ſenſibiles: cò quòd eius eſſendi modus naturalis non ſit, ſeparatam eſſe, ſed coniunctam, operatio autem ſequatur eſſe. Dubia tamen videtur nonnullis Auctoribus hæc doctrina.

Aīam ſeparatā diſtinctè intelligere per ſpecies infuſas.

Nam quòd anima prçter naturam exiſtat ſeorſim à corpore, id ſanè concludit, intelligēdi modum, qui ſtatum illum ſequitur, eſſe itidem præter naturam; non verò naturali deteriorem; cùm neceſſe non ſit, vt quæ nobis ſunt naturalia, abſolutoria ſint; quàm quæ ſunt prçter naturam, vt exemplo motus circularis alibi oſtendimus: is enim & præter naturam competit igni ſub Lunę cauo, & multò perfectior exiſtit, quā rectus, qui eidem igni conuenit ſecundum naturam. Deinde, quia ex ſententia Diui Thomæ naturaliter infunduntur animæ ſpecies repræſentantes etiam Angelos vſque ad indiuiduas differentias; per eas igitur diſtinctè poterunt cognoſci ab eadem anima, cum credibile non ſit, naturaliter recipi tales ſpecies, quibus naturaliter attingi nequeant ab intellectu recipiente quæcunque in eis repræſentantur. Quòd ſi re vera intellectus humanus extra corpus ſuſceptis ſpeciebus naturaliter vtitur, res profectò etiā ſenſibiles multò diſtinctius percipiet, quàm in corpore. Adde, animam tum ſe, tum ſuos actus quidditatiuè (vt fatentur) cognoſcentem, habiliorem fieri ad alia multa complectenda, ſicuti de anima Chriſti adnotauit Capreolus tertio, diſtinct. 14. quæſtione 1. articul. 3. ad finem eam in acquirenda

Itē, per acquiſitas diſtinctiùs, quā intel-[...]at in ſe.

experimentali ſcientia adiutam fuiſſe plurimùm ab infuſa. Quin verò hinc etiam ſuſpicari poſſumus, multò melius intelligere tunc animam per ſpecies in corpore fabricatas, cò quòd per infuſas doctior euadat; quemadmodum is, qui rudis erat ſcribendi, poſtmodum dexterior effectus ipſo calamo elegantiores format characteres. Denique naturale lumen intellectus humani ſeparati capax eſt cognitionis diſtinctæ; ergo producibiles ſunt à Deo ſpecies, quibus ea capacitas compleatur, ſiue illæ eiuſdem ordinis ſint cum angelicis, ſiue inferioris. Si autem prioribus anima vti perfectè nequit, quid opus eſt, exiſtimare, infundi eidem, cùm ſit dictu facilius, accommodatiores alias donari, medias inter noſtrates, & angelicas.

4. Dubit.

Quarta dubitatio ſit, vtrum anima ſeparata cognitioni perenniter vacet: (quas namque operationes voluntatis, aut motricis potentiæ exercere vlteriùs valet, ſemper actum cognoſcendi ducem habet.) Quæſtionem hanc verſant Theologi in vtramque partem circa Angelos; affirmantemque tuentur Diuus Thomás, quæſtione octaua, de veritate, articulo ſexto ad ſeptimum, Capreol. 2. diſtin. 3. quæſtione 2. ad 2. contra quintam concluſionem, Ferrarienſis 2. contra Gentes, capit. 101. & alij eiuſdem familiæ, item Durandus ſecundo, diſtinct. tertia, quæſtione 8. vbi non ſolùm vult, Angelum ſemper ſeipſum conſiderare; ſed omnia etiam naturalia. Heruæus ibidem, quæſtione prima ad primum princip. vbi ſpeciatim adiungit, Angelum non ſolùm ſuam eſſentiam, ſed etiam, quæ inſunt ei naturaliter, ſemper intelligere, veluti potentias, ſpecies, atque habitus, quatenus res quædam ſunt: vt namque repræſentant, vel inclinant, mentem tam deducerent ad externa. Vtuntur autem his fermè rationibus. Prima, quia ſi media luce hinc inde circumfundimur apertis oculis, non poſſumus non illam cernere: cùm ergo Angeli eſſentia manifeſtiſſimè ſit intelligibilis, intellectuſque totus in eam ſit immerſus, non poterit non eandem contemplari aſſiduè. Secunda; quia Dolor vehemens vrget nos in pe-

Quid de Angelo in ſimili dubio ſentiat Schola D. Tho.

ren-

ſennem ſui conſiderationem : ergo à fortiori delectatio vehemens, quam Angelus ex nobiliſſimæ, ac pulcherrimæ eſſentiæ intuitu capit, efficiet, ne vnquam diuellatur indè; præſertim, cum non fatigetur, contemplando. Quòd ſi diuina natura longè pulchrior eſt, à cuius proindè cognitione multò vberius delectari poſſint, quia tamen diſtincta cognitione non percipitur naturaliter, fieri poterit, vt eam cognitionem interpellent. Ita differunt pro hac parte Doctores. Verùm, quia alij maximè è Recentioribus, ſatis dubiam illam reddũt, quòd videant, Angelum perfectione finitum, voluntate liberum, intellectuque ad certum obiectorum numerum terminatum eſſe, vnde iam ſine incommodo à iugi cõſideratione ſui queat deſiſtere, (etenim, quia finitæ eſt perfectionis, non alliciet neceſſariò intellectum; quia liber, valebit interdum mẽtem ad alia adijcere; quia demùm præſcriptos habet capacitatis terminos, alia demittet, ſi alia complecti velit) multò maiori iure de anima rationali erit aſſertio formidoloſa, cum hæc actuoſa non ſit æquè, atque Angelus. Illud ergo dicendum omninò videtur, quamuis tam Angelus, quàm anima poſſint aliquando à ſui cognitione feriari propter nuperrimè adductas rationes, nunquam tamen ab omni prorſus intelligendi actu otiari, ſed in aliquam ſemper cognitionem incumbere. Cùm enim viuentes ſint, opus aliquod vitæ exhibebunt, potiori ratione, quàm corporea viuentia, quæ ſi nullum edant, cenſentur emortua.

Quid doctores alij ea de re cẽſeant. Vt Mol. 1. p. q. 56. ar. 1. diſp. 2.

Animã, & Angelum nunquam prorſus ab intelligendo ceſſare.

5. Dubit. 1. ratio dubitandi.

Quinta dubitatio. Vtrũ anima ſeparata crebra actuum exercitatione, intendat habitus. Videbitur. n. inficiandum. Primò; quia, cùm ſubſtãtia ſpiritualis ſit, nihil fatigatur, ſi tota contentione operetur; eſt autem nõ vulgaris agentium cauſarum perfectio, ſi agant quàm vehementiſſimè; vt. n. Sol pro nubis oppoſitæ conditione lucem euariat, nunc affatim, nũc tenuiùs eiaculando; quòd ſi nubes euaneſcat, fixam ſupremoq. gradu abſolutam producit; ita humana mens ratione corporis fatiſcentis minùs ferè conatur ad cognoſcendum, quàm pro viribus; corpore porrò expedita æuo dignam cognitionem, hoc eſt, ſtatam nec vllo accremento, decrementoq. alternam elicier.

Secunda.

Secundò; quia, ſi intendi, remittique habitus credamus in ſeparatis animis, proximum eſt, vt eaſdem in amentiam incidere poſſe opinemur, quod æquè falſum eſt, atq; ineptum. Probatur ſequi; nam ad eum intenſionis cumulum pertinget aliquando habitus, ſi intendi poteſt, vt mentem deijciat ab ſtatu ſuo: qui enim habitus intenſionem admittunt, intendi valent ſine termino, vt tradunt Gregor. 1. diſt. 17. quæſt. 5. art. 2. Maior 3. d. 23. quæſt. 6. Almay. Tractat. 1. capit. 22. Angeſtus in Moralibus, capit. 5. ergo aliquando tandem eorum intenſio ſui impotem animam efficiet.

Aĩam non ſemper actum excercere intenſiſſimum.

Sit tamen reſolutio, animam ſeparatam non ſemper contentione maxima in actum prodire, cum libera ſit, præſertim, ſi de actibus voluntatis, potentiæq. motricis loquamur, quos interdum anima iudicat minori eſſe niſu cõtendendos. Nec verò intẽſio habituum vltra terminum, quẽ ſuapte natura certum vendicant, (quidquid Greg. alijq. citati velint) excurret, vt illis inſanè operetur anima. Ex quibus patet explicatio duorum argumentorum, quæ paulò antè ſunt poſita. Victoria tamen in relect. de perueniente ad vſum rationis, nõ improbabile putat, animam ſeparatam immodica habitus intenſione dementem fieri poſſe, à quo parum abeſt Aureolus apud Marſilium 2. quæſt. 5. art. 3. opinatus, Deum infudiſſe perditis Angelis habitum pro meritis adeò intenſum, vt eos libertate priuarit circa malum. Verum neque illa Victoriæ exiſtimatio philoſophica eſt, neque illa Aureoli Theologica. Namque inſania, aut læſio eſt potentiæ cognoſcentis, aut organi affectus, vt latiùs explicat-

Intẽſio habituũ certum vendicat ſibi terminum.

An ex maxima intẽſione habitus poſſit anima inſanire.

plicat Fracaſtorius in libro de intellectione: at nihil animæ ſeparatæ inſitum, aut lædi poteſt, aut morbo affici; vt enim pulchritudo concernit corpus, ita & ſanitas, atque adeò & inſania; nec niſi per analogiam, aut etiam per communicationem cum corpore mente inſanire dicimur. At verò Aureolus multò grauiùs aberrat; eſt enim illa habitus infuſio, tum prorſus inutilis, tum Deo indigna.

6. Dubitatio.

Sexta dubitatio eſt; vtrum anima ſeparata recordando cognoſcat; reminiſcendo enim non cognoſcit, vt in tractatu de memoria, cap. 7. eſt animaduerſum. Reſpondendum verò eſt affirmatiuè. Et quanquam de modo explicandæ aſſertionis ſoleat eſſe dubitatio, nulla tamen eſt de aſſertione ipſa, vt conſtat ex priori capite tractatus de memoria. Hiſtoria enim ex Lucæ Euangelio ibidem adducta in nonnullis quidem eſt accipienda parabolicè; vniuerſim tamen intelligi debet ſimpliciter, vt ex Hebræorum traditione ad eundem locum annotauit Euthymius. Igitur, ſi anima humana nullas hinc defert ſingularium repræſentatrices ſpecies, capiet illas à Deo, vt priorum actuum recordetur, ſicuti D. Thomas cum plerìſque affirmat. Si autem deferat, memorabitur etiam per eas, neque phantaſmatum abſentia oberit, cùm per ſe nihil ad recordationem faciant, vt expreſsè docet Ochamus in quarto, quæſt. 12. artic. 3. & alij.

Animam ſeparatam recordari.

Quòd verò in eo ſtatu anima memoratiuas ſpecies etiam ſibi ingeneret, dubitandum non videtur; namque & de Angelis idem fatetur Gregorius in 2. diſt. 7. quæſt. 3. artic. 1. cum nonnullis Theologis.

Eã aliquas memoratiuas ſpecies acquirere. In tertia difficultate.

Sic tamen opponet aliquis ex Hẽrico, Quodlib. 6. q. 8. Recordatio eſt actus reflexus ſupra actum cognoſcendi iam elapſum, ſed actus reflexus elici debet mediantibus ijs inſtrumentis, quæ prior actus tanquàm ſui veſtigia reliquerat (ſic enim reflexus cenſebitur, quatenùs illuc regreditur ſpecies influendo, vnde egreſſa eſt emanãdo;) ergo, cùm ſpecies denuò infuſæ hoc non ſibi vendicent, vt ſatis conſtat; haud propriè anima per illas recordabitur. Confirmaturque obiectio, quoniam nulla ratio eſt, cur cognitio animę ſeparatæ ad priſtinos actus, in vitaque mortali exercitos terminata, reflexa dicatur magis, quàm terminata ad quaſuis res alias, ſi ex neutris ortum habuit: nulla igitur eſt animæ ſeparatæ recordatio in ſententia ſaltem Diui Thomæ.

Vt Molin. 1. p. q. 55. ar. 2. diſp. 2. mẽb 2. Obiectio.

Videtur tamen obiectio in ſolis vocabulis eſſe poſita; itaque, ſi priſtinas cognitiones in concreto, id eſt, obiecta cognita attingamus, ſiue id per relictas inde ſpecies, ſiue per denuò inditas eueniat, memorandi actum profectò eliciemus. Non erunt tamen in poſteriori euentu experimentales ſpecies, quia, vt eius generis ſint, neceſſarium eſt, vt per proprias illas poſſidentis actus comparentur.

Dilutio.

DISPVTATIO V.

De obiecto cognitionis animæ ſeparatæ.

PRæſens diſputatio non de formali obiecto procedit, quod eſt intelligibile per diſcurſum, aut fortaſſe more angelico, iuxta diuerſas de vtroque intellectu ſententias; ſed de rebus ipſis ſimpliciter, atque, vt aiunt, materialiter ſpectatis; itaque inueſtigamus, quanta ſit animæ ſeparatæ in rebus cognoſcendis naturalis amplitudo: nimirùm, an vltra ſenſibiles, etiam ad ſupernaturales valeat pertingere. Excludenda verò primùm ſunt ab eiuſmodi obiecto, quæcunque ab angelica etiam cognitione eximunt Theologi, quale potiſſimum eſt Sacræ Triadis arcanum, in quod neque ſuſpicando incidere potuit creata intelligentia: ſi quid enim Gentium Philoſophi de illo tanquam per vmbram, & ſomnium locuti ſunt, id diuinæ reuelationi, vel ipſis, vel alijs exhibitæ

Explicatur ſenſus diſputationis.

acce-

Nulla créata intelligẽtia myſteriũ Trinitatis poteſt per ſe attingere.

acceptum referendum eſt. Qua de re latiùs ad 1. p. q. 32. vel ad prologum lib. 1. Sententiarum. An autem, & quatenus cetera ſupernaturalia myſteria ſint excipienda, in progreſſu attingemus.

ARTICVLVS I.

An ea omnia, quæ nullo pacto ſupra naturam ſunt, diſtinctè cognoſcantur ab anima ſeparata.

Multiplices rerum differẽtiæ. Prima.

ILlud in tota hac diſputatione eſt ante oculos habendum, rerum quaſdam eſſe purè naturales, quaſdam purè ſupernaturales, quaſdam ex his mixtas. Rurſum vel ſpectari eas poſſe quo ad eſſentiam, vel quo ad primam productionem, vel quo ad conſeruationem, exiſtentiamve. Omnino itaque inuenire eſt in rebus nonnullas, vt in entitate, ſic in productione, atque exiſtentia naturales, cuius generis ſunt effectus, qui vulgò producuntur à ſuis cauſis, alias deinde, quarum entitas, & exiſtentia naturalis ſit ordinis, ſed non

Secunda.

productio; ceu aſpectus cæco homini attributus, qui neque entitate, aut exiſtentia, ſed ſola productione à ceteris diſſidet, quòd ſupra naturalium cauſarum vires donari ſoleat. Ter-

Tertia.

tio loco alias, quæ naturales licet in entitate ſint, modo tamen aliquo ſupernaturali ponuntur; ac poſitæ cõſeruantur, vt cernere eſt in duorum corporum ſitu ſimultaneo, aut humanitatis Chriſti præſentia in Euchariſtiç Sacramento: corpora enim, quæ ſe penetrant, ipſumque auguſtiſſimum Chriſti Domini, naturalia entia ſunt; ſed tamen efficacitas, qua illa loco eidem; hoc autem ſpeciebus Sacramenti fiunt, durantque præſentia, ſupra naturam omninò

Quarta.

eſt. Quartum denique genus rerum eſt earum, quæ entitate, atque adeò productione, & exiſtentia naturam ſuperant vniuerſam, veluti lumen gloriæ, Theologicarum virtutum habitus, ac diuini ordinis qualitates aliæ. Quæ tamen quoniam productæ ſemel, naturali ſubiectorum A concurſu, & generali primæ cauſæ poſteà conſeruantur, videri pote-

Quinta.

runt quo ad exiſtentiam eſſe naturales, ſicque addi oportere vlteriùs quintum genus rerum, quarum entitas, productio, & conſeruatio ſupernaturalia ſint; quod tum demum eueniret, cùm prædictæ qualitates extra ſubiectum permanerent; (ſex-

Sexta & ſeptima, q̃ aſſignari poſſent, habetur impoſſibiles.

tum enim, id eſt, earum, quarum exiſtentia foret ſupernaturalis, pro- B ductio verò naturalis: aut etiam ſeptimum, quarum entitas ſupernaturalis eſſet; productio verò naturalis, impoſſibilia omninò videntur, vt conſideranti patebit) attamen, quia fundamentum productionis, atque exiſtentiæ, ipſa videlicet entitas ſupernaturalis eſt, ad eundem ordinem productio, conſeruatio, atque exiſtentia reduci debent; quod ſtrictiùs perſequi non C eſt opus, cùm de obiecto naturalis cognitionis animæ nunc diſquiramus.

1. Pronunciatum.

His animaduerſis, primum pronunciatum eſto. Anima ſeparata diſtinctè cognoſcere valet cuncta ſenſilia. Suadetur facilè, quia, vt maior eſt illis ipſo eſſendi modo, ita & cognoſcendi perſpicacia maior erit; ſat autem erat, æqualem eſſe, vt diſtinctè perciperet ipſa ſen- D ſilia. Eſt quidem pronunciatum hoc D. Thomæ, ac ſuis minimè probatum, vt liquet ex ijs, quæ ſuperiori diſputatione, artic. 2. in tertia dubitatione diſſeruimus. Verum vbi iuſta ratio ſe offert pro noſtro pronunciato, vt eo loco vidimus, non eſt, cur probabilitatem ſuam ei denegemus. Accedit, quoniam, vt paulò inferiùs in tertio pronunciato docebimus, anima ſeparata inferiores E ſaltem Angelos diſtinctè valet percipere, quos tamen ſatis liquet cunctis ſenſilibus anteire: multò ergo faciliùs hæc ipſa poterit diſtinctè intelligere.

Animam diſtinctè cognoſcere omnia ſenſibilia.

Prima obiectio.

Sed opponat aliquis primùm. Si poſt ſeparationem anima rerum naturalium ſcientiam percalleret magis, immodico ſanè labore, fructuq. exiguo in hac vita nauaremus operam:

ram: hoc autem non ita eſt, cùm nemo non intelligat, benè poſitum eſſe omnem laborem in addiſcendo; ergo neque illud, vnde colligitur.

2. Obiect.

Secundùm: in Dæmone exactior eſt naturalis cognitio, quàm in anima ſeparata, ille verò non omnia naturalia nouit, teſte D. Iſidoro lib. 1. de ſummo bono, cap. 12. igitur neque iſta noſcet.

3. Obiect.

Tertiùm; defunctorum animę ignorant ea, quę apud nos geruntur, vt habetur ex D. Auguſtino, in lib. de cura pro mortuis à cap. 13. vbi inter alia hæc de defuncta matre ſcribit. Si rebus viuentium intereſſent animæ mortuorum, vt de alijs taceam, me ipſum pia mater nullo modo deſereret, quæ terra, marique me ſecuta eſt, vt mecum viueret. Abſit enim, vt facta ſit vita feliciore crudelis.

Ad primã.

Ad primum dicito; literarum ſtudia immodica non eſſe, aut ſuperuacanea in mortali vita, cum tot inde oriantur communis conſuetudinis vtilitates, tot hominum ornamenta, vt explicari vix poſſint. Itaque etſi nulla pars noſtri poſt mortem ſupereſſet, nihil minus ea exercitatio, vtpote in homine præſtantiſſima, floruiſſet. Adde etiam, illud tantùm cõtinere noſtrum pronunciatum; animam ſeparatam diſtinctiùs, quàm coniunctam intelligere ſenſibilia; non verò ſpecies faciliùs obtinere, quod obiectio impugnat.

Ad ſecũdã.

Ad ſecundum, occurrendum cum D. Thoma, quæſt. 89. primæ partis, art. 3. ad tertium, loqui D. Iſidorum de effectibus naturalibus nondum exhibitis.

Ad tertiã.

Hac de re latè Aegi. Quodli. 5. q. vlt. Ioã. Arboreus lib. 1. Theoſophiæ, ca. 9.

Quid dicẽdum de cognitione animę quo ad ea, quæ apud nos geruntur.

Ad tertium; Qui animas ex obiectis ſpecies haurire credunt, reſpondent, ideò eas noſtra ignorare naturaliter, quòd nimium remotis locis detineantur, quò ſpecies peruenire nequeunt, futurum alioquin, vt facilè omnia noſcant, ſi huc accedere ſinantur. Eorum verò, qui à Deo ſpecies infundi opinantur eiſdem animis, alij argumento occurrunt, ideò defunctorum animas ſingularia ſenſilia apud nos exiſtentia ignorare, quia ad illum ſtatum non attinent, ſicuti neque ad noſtrum, quæ in futuro geruntur, ſeu, vt D. Thomas ait, quia ſingularium materialium cognitio ad perfectionem intellectus non ſpectat, ſed ad operandum potiùs conducit; operatio autem circa eas res aliena eſt a ſeparatis animis. Alij peculiari Dei prouidentia fieri putant, vt animæ non omnia (ſiue poſſent) ſed certa quædam apud nos geſta cognoſcant, præſertim ſi in ſtatu pœnæ detineantur.

2. Pronunciatum.

Secundum pronunciatum. Anima ſeparata tum ſe, ſuosq. actus internos, ac potentias; tum verò alias animas diſtinctè poteſt cognoſcere. Probatur; quoniam iſthæc omnia ordinem ipſius animæ non excedunt, præſertim ſi non ſpecifica ſolùm, ſed indiuidua quoque perfectione pares ſint omnes animæ, vt ſuperius lib. 2. dictum eſt. Quin etiam licet in prædicta perfectione inæquales eſſent, eſt tamen tantilla ad ceteros ſuperiores gradus, vt ſatis perſpecta eſſe poſſit apud intellectum, qui illos nouerit. Sumi porrò debet pronunciatum iuxta accommodam diſtributionem: Nimirùm, vt anima per ſe ipſam ſe intelligat; quod etiam expreſſit D. Auguſt. libro 9. de Trin. cap. 3. Cùm dixit, mentem ſe per ſeipſam noſſe, cùm ſit incorporea; quanquã, dum corpus informat, non niſi per ſuperadditam ſimilitudinem id præſtet, ſicuti ſuperiùs lib. 3. c. 8. quæſt. 7. oſtenſum eſt.

Per quid anima ſe, potentias, & actus ſuos cognoſcat.

Intelligat deinde potentias per ipſam ſubſtantiam, vnde manant; cùm cauſa ſit neceſſaria earum, atque adeò accommodatiſſimum cognoſcendi medium. Actiones præterea intellectus, & voluntatis cum habitibus inde relictis; immo & rationem per ipſasmet, ſiquidem illi ſunt præſentes, & requiſita abſtractione præditæ; omnes verò intuitiuæ ſemper; niſi quòd memoratiuas etiam prætereuntium cognitionum, rationumque ſibi gignet. Quæ ſi vera ſunt, colliges etiam in D. Thomæ ſententia, infundendas non eſſe iſtarum rerum ſpecies; niſi quis de anima ſeparata, quemadmodum de coniuncta, deque corporis ſenſibus philoſophari velit, nihil,

vide-

Non ſẽper egere animam ſimilitudine obiecti, vt illud cognoſcat.

Per quid ſeparata anima alias animas cognoſcat.

videlicet, poſſe cognoſcere abſque notionali ſimilitudine, quantumlibet ſit præſens intellectui. Sed hoc dignitatis nimium detrahit animæ ſeparatæ ſine ratione. Quandoquidem iam tunc ſui ipſius, & omnium, quæ intra ſe habet, quaſi conſcia fieri poſſit non minus, quàm Angelus. Eſto, in hac vita diſtenta quodammodò corpore, eique religata flecti in ſe non poſſit, niſi per medium aliquod, id eſt ſpeciem, tanquam per gyrum. Denique alias animas diſtincta, naturalique cognitione percipiet, non per ſemet, ſed per ipſas earum vel ſpecies, vel ſubſtantias, ſi forte indiſtantes fuerint; neque hac de re vllas afferemus probationes, quoniam aliæ non ſunt; quam quibus Theologi oſtendunt ſimilem aſſertionem de Angelis apud D. Thom. prima parte, quæſt. 56. articulo ſecundo, & alibi. Porrò, ſecundum hoc pronunciatum, quo ad priorem partem aſſertum eſt à Diuo Thoma tum alibi, tum 1. part. q. 89. art. 2. & Caiet. ibidem, alijsq. D. Thomæ Interpretibus; vniuerſim verò ab Henrico Quodlib. 1. q. 12. vbi ait, omnia, quæ ſunt apud animæ ſeparatæ ſubſtantiam, eiq. intima, ſine ſpecie ab eadem cognoſci. Loqui verò eoſdem Doctores de diſtincta cognitione, nemini dubium eſſe debet; cum accommodatius mediũ inueniri non poſſit in natura rebus diſtinctè percipiendis, quam ipſas earum entitates, cùm & præſentes ſunt potentiæ, & opportunam habent à materia ſecretionem.

3. Pronunciatum.

Tertium pronunciatum. Probabile eſt, animam ſeparatam naturali, diſtinctaq. cognitione Angelos noſſe, eorumque naturales proprietates, & operationes, exceptis (vt vocant) cordium cogitationibus, vtpote ex ſuo genere occultis. Pronunciatum hoc, ſicuti & primum D. Thomæ, ac ſuis non ſatis placet, vt ex citato artic. quæſt. 89. conſtare poteſt. Vnde nec nobis omninò indubitatum videtur.

Probatur primò.

Suadetur tamen primò, quia ratio, ob quam anima ſeparata ſpecies A Angelorum repræſentatrices accipit à Deo, eſt, vt cùm eiſdem Angelis in communi ſocietate viuat, teſte Diuo Thoma quæſt. vnica de anima art. 17. Ad hanc autem ſocietatem (ſi qualẽ decet ſtatuamus) requiritur cognitio diſtinctiua ſingularum perſonarum, niſi velimus animam inſtar cæci hominis in eo nobiliſſimo cœtu fingere; ergo. Secundò, Modus eſſendi, operandique Angelorum non admodum B eminet ſupra modum eſſendi, operandique animæ ſeparatæ, vt ex ſuperioribus diſputationibus cõſtare poteſt; poterit ergo anima illos diſtinctè noſſe; quòd enim ſpecie inferior ſit, nihil obeſt; alioquin nullus inferior Angelus naturaliter, diſtinctèque noſſet alium, quod eſt incredibile. At eſt, inquies, non ſpecie ſolùm, ſed ordine inferior. Verum ij Angelorum ordines officijs potius, C atque, vt ita dicam, magiſtratibus illius ſpiritualis Reipublicæ; quam cognoſcibilitatũ gradibus à varijs abſtractionibus prouenientiũ, diſtinguuntur, vt ex ijs Patribus, qui illos ordines diſtinguunt, atq; explicant, licet colligere; non eſt autẽ veriſimile Angelorum naturas aliud abſtractionis genus ſupra animam ſeparatam ſibi vendicare: iam. n. inter ipſos quoq; Angelos plura alia excogitare D pronũ eſſet. Adde tertiò, eã cognitionẽ non omninò naturaliter, ſed præter naturam animæ competere, vt mirum non ſit, illam, & inferioris eſſe conditionis, & diſtinctè poſſe Angelos ſibi ſuperiores attingere præter naturam ſuam. Denique, quia, vt iam anteà arguebamus, ſpecies etiã Angelorum perfectè repræſentatrices, animæ ſeparatæ naturali lege tribuũtur, auctore D. Thoma: quidni igitur E per eas perfectè ac citra eleuationem ſupernaturalem intelligat?

Probatur ſecundò.

Obiectio anteuertitẽ.

Angeli nõ vendicant ſibi aliud abſtractionis genus ſupra animam.

D. Greg. hom. 34.

D Bern. 5. de cõſider. paulò poſt initium.

Anima nequit omnẽ naturalem repugnantiam inter obiecta diſcernere.

Non licet ex dictis colligere, intellectum humanum ſeparatum diſcernere poſſe quamlibet repugnantiam, impoſſibilitatemve naturalem, fortaſsè inuentam inter obiecta, quæ hactenus oſtendimus valere ab eo diſtinctè percipi; quoniam, etſi ad plurimas aſſequen-

das

das extremorum cognitio diſtincta A ſufficiat, ad omnes tamen comprehenſiua erit opus, quam anima nullatenùs callet. Naturalem dixi, quoniam plures aliæ repugnantiæ orientur ex eiſdem obiectis, ſecundum potentiam obedientialem actiuam, vel paſſiuam ſpectatis, quarum perceptio multò magis adhuc effugiet creatum intellectum, cùm ipſa quoque obedientialis potentia illum lateat in plerisque.

ARTICVLVS II.

Vtrum anima ſeparata cognitione, ſiue confuſa, ſiue diſtincta cognoſcant res modo aliquo ſupernaturales.

QVæ ſint res modo aliquo ſupernaturales, patet ex initio ſuperioris articuli. Aduerte autem, C non numerari inter ſupernaturalia quo ad modum res abſentes, aut futuras, aut etiam præteritas; quarū nullam anima habuit notitiam; in his enim defectus potiùs cognoſcibilitatis eſt, quàm ſupernaturalitas vlla; ad quas iure reuocari poſſunt cogitationes cordis, quæ, licet à ſuppoſito eas eliciente ſint experimentaliter cognoſcibiles; quia tamen nullam ſui ſpeciem emittunt, nec alie- D nus intellectus in eas illabi valet; perinde eſt, ac ſi abſentes eſſent, vel futuræ; non ſic gratia, lumen gloriæ, ſimiliaq. Dei dona, quæ excellentem habent cognoſcibilitatem, proindeq. in eorum defectum refundi non poteſt, quod ignorentur. At enim res quacunque ratione ſupernaturales, vel ſpectari poſſunt ſub eſſe poſſibili, vel actuali. Sit ergo primum pronunciatum. Animæ ſeparatæ natu- E raliter poſſunt cognoſcere euidenter, multa poſſibilia eſſe Deo, quæ omnem vim naturæ creatæ excedāt, ſeu (quod in idem recidit) naturaliter cognoſcere poſſunt, in rebus creatis dari puram potentiam obedientialem paſſiuam, atq; adeò & extraordinariam actiuam in Deo ad plurima molienda, verbi gratia, ad hanc

Vnde proueniat ignora in aliquarum rerum non ſupernaturalium.

1. Pronunciatum.

Cognoſcit anima in Deo extraordinariam potē tiā actiuā.

A vniuerſam machinam in nihilum redigendam, aliterve adminiſtrandam. Item, ad præfinitos rerum naturalium terminos magnitudinis, & paruitatis tranſiliendos, ſicq. ad hominem conſeruandum in vaſtiſſima, aut minutiſſima corporis mole, ad generationem faciendam in inſtanti nulla mora diſpoſitionum, ad corrupta omnia reparanda, deniq; ad hæc præſtanda, aut immediatè, aut in nō- B nullis etiam aſſumpta quauis creatura pro inſtrumento. Probatur pronunciatum non difficile, quoniam harum rerum naturæ, vtpotè intra vniuerſum concluſæ ſatis perſpectæ videntur intellectui ſeparato, vt certus ſit, (id enim opinari mirum non eſſet) logicam repugnantiam in prædictis euentis non latere. Et confirmatur, quia non deſunt, qui arbitrentur, agnouiſſe Ariſtotelem, aut certè C alios eius notæ Philoſophos extraordinariam in Deo potentiam; maiori igitur cum ratione animi à corpore expediti illam agnoſcent. Porrò, quemadmodum vt aliquid certò, euidenterq. ſciatur, alicui ſubiecto poſſe cōuenire, minimè oportet perſpectum eſſe modum, quo cōueniat, ſed eſt ſatis ſcire, vt ita dicam, negatiuè impoſſibilem non eſſe omnem modum conueniendi; ita non ſat eſt ad D aliquam cognitionem certam, atque euidentem habendam, ſi argumenta impoſſibilitatem ſuadentia, diluantur, cùm fieri poſſit, vt adhuc demonſtrationes ignorentur, quæ rem conficiant. Oppones tamen ita: Scire oportet, non eſſe omnem modum impoſſibilem; ergo ſciendum erit, aliquem eſſe poſſibile. Concedenda verò eſt conſecutio, cùm ſolum negauerimus, modum poſſibilem con- E ueniendi diſtinctè percipi oportere, quanquam inficiandum non eſt, pleroſq. ab intellectu ſeparato euidenter eſſe cognoſcibiles, vt diuini, generaliſque concurſus ſuſpenſionem ſubitam, diſpoſitionum productionem ad educendam formam, &c.

Ad euidentem cognitionē non ſat eſt. arg. impoſſibilitatē ſuadentia diluere.

Obiectio.

Dilutio.

At enim in effectis extraordinarijs nō numeramus, quæcumq; apud nos prodigio eſſent, qualis fuit fo-

Act. 12. 3. Reg. 5.

ſiuus

Digitized by Google

Aliquā euēta, quia rara in miraculis habentur.

Clemēs & alij Patres apud Baron. to. 1. annalium.

rium reſeratio ab Angelo liberandi Petri gratia; deturbatio idoli è ſublimi loco, manuumque, & capitis trūcatio apud Azotios, aſcenſus Simonis Magi per inane; hæc enim, & ſimilia euenta, non quia potentia egent extraordinaria, ſed quia rara ſunt, in miraculis habentur; quę animis ſeparatis non magis ſunt difficilia cognitu, quàm interna corporis, vt cor, aut cerebrum.

2. Pronunciatum.

Secundum pronunciatum. Animę ſeparatæ naturaliter, non tamen diſtinctè cognoſcere valent rerum aliquarum eſſentialiter ſupernaturaliū ipſis præſertim inhærentium, tum poſſibilitatem, tum exiſtentiam. Etenim, quia ordinem naturalem excedunt, quidditatiuè attingi non poterunt; quia verò, ſi animæ inſint, ab eadem vtique naturaliter ſuſtinentur, poterunt haud dubiè ſaltem quo ad exiſtentiam naturaliter, arguitiueq. percipi, cuiuſmodi ſunt ſupernaturales habitus, tum ad voluntatem, tum ad intellectum attinentes; inde verò facile erit, eiſdem animis ſimiles alias qualitates poſſibiles cōcludere, in alijsq. animis poſſe exiſtere; quod ſi ita eſt, multò adhuc faciliùs, imò, & diſtinctè cognoſcere valebunt (ſi exiſtant) ea, quæ in primo pronunciato ſunt comprehenſa, cùm in facto eſſe, vt aiunt, rerum naturalium ordinem non excedant.

Cognoſcit anima naturaliter aliquarum rerū ſupnaturaliū poſſibilitatem, & exiſtentiam.

3. Pronunciatum.

Tertium pronunciatum. Res aliquæ ſupernaturales, itemque modi nonnulli adeò eminent, vt nulla ratione ſiue quo ad poſſibilitatem, ſiue quo ad exiſtentiā ab intellectu creato percipi valeant. Ita aſſerunt Theologi, cùm de obiecto cogitationis angelicæ diſceptant, expenduntque in myſterio Incarnationis, & Euchariſtiæ; in quorum primo includitur abſentia omnis creatæ perſonalitatis, modusq. vnionis humanitatis ad diuinam perſonam; In ſecundo abſentia item panis, & vini, cum præſentia corporis Chriſti, abſque vllis modis immediatis ad locum; exiſtentia denique accidentium, & coniunctio ad Chriſti corpus abſq; adhæſione. Hæc ergo ea ſola ratione ſta- A tuunt ijdem Theologi intellectum creatum, atque adeò humanum effugere, quòd multò ſint diuiniora, quā vt naturali cognitione etiam confuſa in ſe ipſis percipi valeant; quod ideò addiderim, quoniam, cùm naturaliter cognoſcant ſeparatæ mentes rerum ſubſiſtentium perſonalitates; ſi quo caſu eas non intueantur, aut quia diuinus concurſus ſublatus eſt, ad intuendum, aut quia re vera non B dantur, vt accidit humanitati Chriſti, tam modo aliquo, etſi confuſiſſimo, quidquid Deus ibidem moliatur, percipere dicentur. Ea tamen perceptio rei, modive in ſe ipſo non dicetur. Sed quoniam huius lectionis doctrina ad articulum quintum quæſt. 57. primæ partis copioſior eſt, ſatis fuerit, pauca hæc ad noſtrum iuſtitutum accommodaſſe.

Res aliquę ſupernaturales cognoſci naturaliter nō poſsūt.

Separatæ mentes naturaliter cognoſcūt rerū ſubſiſtentium perſonalitates.

C

DISPVTATIO VI.

De motu animæ ſeparatæ.

POſt diſputationem de cognitione animæ ſeparatæ, conſequens erat, vt de appetitu eiuſdem tractaremus; quia tamen multò abditiora ſunt intellectui humano, quæ D ad voluntatem, quàm quæ ad ipſum attinent; quia item tradita ſuperiùs doctrina de cognitione ad appetitū accommodari poteſt per analogiam; reliquum eſt, vt ad extremam hanc diſputationē de motu deſcendamus, quattuor articulis concludendam: tribus diſſeremus, an ne anima ſeparata vim motricem, tum ſui, tum aliorum poſſideat. Quarto, de eiuſmodi potentiæ actu, ac termino per- E tractabimus.

Ordo tractādarum rerum.

ARTICVLVS I.

Argumenta, quæ probare videntur, in anima ſeparata potentiam, tum ſui, tum aliorum motricem non dari.

ETſi conſtans nunc ſit Theologorū, imò & Philoſophorum ſententia,

tentia, Angelos potentia motrice præditos eſſe; eæ tamen ipſæ rationes de anima ſeparata inſtitutum

1. Argum. diſſuadere videntur. Atque in primis

Lucæ 16. de anima Lazari. D. Greg. 1. Dial. ca. 9. de Anima Marcelli, & c. 12. de Anima dãnati cuiuſdam.

Angeli in ſacris literis tum ſe, tum corpora mouere perhibentur; animæ verò ſeparatæ non ita, ſed ab Angelis deportari. Deinde neceſſum fuit, Angelos hac vi pollere, cùm ratio nulla ſuperſit connexionis eorũ cum vniuerſo; ſiquidem ad nullam prætereà formam producendam cõcurrere valent; mouendo autem cœlos, aliaque agentia applicando, inſigniter cum eodem cohærent vniuerſo; licet enim phyſicè is cauſandi modus accidentarius ſit; eſt tamen artificioſus per ſe, quod eſt ſatis, vt ijdem Angeli cum hoc artis diuinæ artificio, id eſt, mundo connexi cenſeantur, qua de cauſa non à Sacris Doctoribus tãtùm, ſed ab ipſis quoque gentium Philoſophis rerum ſpecies, imò & indiuidua cuſtodire cognoſcuntur.

Cur Angeli dicantur partes vniuerſi.

Soar. diſt. 35. ſect. 6. nu. 18.

Sed hanc rationem animis ſeparatis accommodatam, quis non videt, motricem potentiam potiùs euertere, quàm aſtruere, quippe quæ ad vniuerſi compoſitionem non ſpectent? ſed reddant quodammodò imperfectius? ſiquidem non tam ſunt ſpecies, quàm ſpeciei inchoationes, & partes. Quo factum eſt, vt nulla eis incumberet in hoc vniuerſo adminiſtratio. Atque hoc ſit primum pro parte negante quæſtionis argumentum.

2. Argum. Secundum. Si animę ſeparatæ propriam mouendi potentiam haberẽt, illius actum modo aliquo exercere poſſent in corpore, ſicuti & intelligendi, volendique. Si enim hi ob corporis colligationem impediri nõ potuerunt, cur ille impedietur omninò, cùm aliquantulum ſit minùs ſpiritualis? Accedit, quoniam difficilè redditur ratio, cur in eodem homine vnus tantùm ſit intellectus, mouendi verò facultas duplex; altera animi, corporis altera.

3. Argum. Tertium. Anima ſeparata nulla eget motrice potentia; nullam igitur in ſe habet. Antecedens probatur, quoniam nulla aliquò peruenien-

A di ſe offert neceſſitas, quam vt ex rebus ſpecies è proximo conquirat. Quapropter, cùm has non ita comparet, ſed à Deo vendicet, vt ſuo loco diximus, omnis mouendi ratio vacat, etiam ad miſcenda colloquia cum Angelis, alijsve animabus, cùm ridiculum ſit, propinquitatem deſiderare ad eas actiones, quæ per interiectum ſpatium non diſſeminantur. Sed neque prętextu mouendi cor-

B pora neceſſe erit, vim motricem animæ donare, cùm iam dixerimus, id munus ſolis Angelis conceſſum eſſe in hoc vniuerſo. Et cõfirmatur, quoniã rationales animæ nihil pati poſſunt ſibi noxium, cùm ſint immortales; non fuit igitur opus potentia motrice, qua quidquam vel fugerẽt, vel appeterent tuendæ ſalutis gratia. Quòd ſi dicas, potuiſſe ſaltem alias ab alijs violenter detineri, id ipſum

C eſt, quod in quæſtione verſatur, cùm eiuſmodi detentio per vim motricem præſtanda fuerit.

Quartum. Quod natura ſua indiuiſibiliter exiſtit, naturaliter quoque eſt immobile; ſed priùs illud animæ ſeparatæ naturaliter competit, & hoc poſterius. Probatur minor; quia, cùm ea informat corpus, abſciſſa fortè parte vna, amittit neceſſariò virtualem illam coextenſionẽ, ſeque, vt ita dicam, contrahit; ergo, *4. Argum.*

D cùm à corpore toto ſeparatur, totam coextenſionem neceſſariò amittet, cùm par ſit ratio. Itaque indiuiſibiliter permanebit, vt hac in parte anima, quæ natura eſt, ab Angelis, qui natura non ſunt, diſcriminetur, atq; adeò in diuiduo indiuiduoque loco queant indifferenter reſpondere, illa autem non niſi diuiduo corpori, cùm informat; nec niſi indiuiduo loco,

E cùm eſt ſeparata.

Quintum. Si anima ſeparata per ſe mobilis eſſet, tempori locoq. corporis ſubiaceret: quod à vero abeſt, cùm ſit incorporea. Vnde D. Aug. 8. de Geneſi, ad lit. cap. 20. ſcribit, Deum corporalem creaturam per tẽpus, & locum mouere, ſpiritualem porrò non item. 5. Argum.

Sextum. Si anima per ſe poſſet 6 Argum.

loco

A ſoco moueri, poſſet interdum ab informato corpore ſeſe expedire abſque vlla ipſius corporis offenſione, ſicque inſtar colubri depoſitis exuuijs abire nuda, quod eſt inauditum.

7. Argum.

Septimum. Si humanæ animæ facultatem ſe mouendi haberent, ad nos frequenter regrederentur, quod tamen fabulæ ſimile eſſe creditur. Denique ita ſenſiſſe videntur graues Philoſophi, dum ipſis etiam in- B telligentijs localem immobilitatem donant, inter quos Ariſtoteles 12. Met. text 43. concludit, ſubſtantias ſempiternas, atque immobiles tot eſſe, quot ſunt cœlorum orbes. Auerroes quoque ad eundem Metaphyſicorum librum ſcribit, formam ſeparatam adæquatè diſtribui in volentē, & intelligentem. abſque vlla mentione mouentis. Credendum igitur eſt, animā rationalem extra corpus, C neque ſeipſam, neque rem aliam mouere poſſe.

ARTICVLVS II.

REFELLVNTVR NONNVLLAE *ſententiæ de potentia motrice animæ, & vera ſtatuitur.*

1. Opinio aſtruēs animas localiter immobiles.

IN præſenti dubitatione nonnul- D læ ſe offerunt ſententiæ ordine ſuo expediendæ. Prima eorum, qui animam ſeparatam prorſum immobilem localiter fortaſſe ponent, hoc eſt, neque à ſe, neque ab vlla externa vi, non quidem ea immobilitate, quę ex immenſitate naturæ illi proueniat, vti Deo, ſed ex quadam, vt ita dicam, ineptitudine, atque imperfectione, eo ferè pacto, quo relatio- E nem modumvè ſeorſim ſpectatum immobilem diceremus, diuina etiam interpoſita poteſtate. Non videntur alieni ab hac ſententia Durandus in 3. diſtinct. 22. quæſt. 3. ac Ioannes Picus Mirandula, q. 1. Apologetici, dum nō ſine graui errore veriſimile putant, Chriſti Domini animam ad inferos non deſcendiſſe, reali ſuæ ſubſtantiæ præſentia, ſed effectu,

Quid ſēſerit Dur. de deſcēſu animę Chriſti ad inferos.

Citantur à Soario 3. p. to. 2. diſput 43. ſect. 2.

A priorum Patrum animas noua gloria, luce, lætitiaque perfundendo. Neque enim fidei articulum tam alieno ſenſu interpretarentur, ſi crederent. ab Angelis, aut certè Deo beatiſſimam animam præſentem inferis ſecundùm ſubſtantiam fieri poſſe; eorum verò fundamentum, ſi firmum eſſet, non ſolùm de Chriſti anima, ſed de quauis alia immobilitatem concluderet; ideoque di- B ximus, eos à propoſita ſententia alienos non videri. Aiunt enim, immateriales ſubſtantias loci proprij incapaces eſſe, atque adeò & lationis, quòd affectiones hę diuiduę ſint. Itaque ſolùm eis ſupereſſe rationem aliam in loco eſſendi, ac mouendi longè diuerſam, hoc eſt, penè æquiuocam, per operationem, ſeu virtutis contactum, ipſum attingendo locum, ſi non actu, ſaltem poteſtate. C Quo fit, (iuxta Durandum) vt Angeli nullibi ſint, ſi de exiſtentia in loco priori modo ſit ſermo, & ſint vbique; ſi poſteriori, cùm nullum locum motumvè diuiſibilem ſubire queant, & rurſus in omnem idonei ſint operari: at verò anima ſeparata neque hoc, neque illo modo ob eandem rationem alicubi eſt; ſiquidem & ſubſtantia ſpiritualis eſt, ob idque incapax diuidui loci, vel latio- D nis, & corporis forma; minimeque proinde ad operationem externam ordinata abſq. medio corpore, quod informet.

Quæ fuerit Dur. opinio circa Angelorū exiſtentiam in loco.

Cùm de loco Ang. tract. 1. d. 37. 2. p. d. q. 2. cui cō ſentit Hęrue. ibi. q. 2. art. 2.

Sed quàm grauiter Durandus cum Pico ſit lapſus, tum alibi, tum ad quæſt. 52. 3. part. oſtendi ſolet, vbi iuxta ſacrarum literarum, Patrumque intelligentiam probatur, Chriſti Domini deſcenſum ad inferos ratione animæ, (corpus enim in ſepul- E chro iacuit immobile, diuinum autem verbum vbique erat) ipſius ſubſtantiæ præſentia fuiſſe exhibitum. Nimirum falſus eſt Durandum, dum cuiuslibet lationis terminum putare eſſe diuiſibilem, cùm tamen ſit ipſamet rei mobilis præſentia, aſſiſtentiavè ad hoc, aut illud ſpatium, ſiue reale, ſiue imaginarium, atque adeò ſpiritualis, vel corporea, pro

Quid ſchola D. Tho. in hac re ſtatuat.

Vt Fonſ. 2. Met. c. 1. q. 2. ſect. 6.

coniũctæ. D. Tho. Schola ſtatuit, ſpe- A
cies animæ ſeparatę donatas diuer-
ſi ordinis eſſe ab acquiſitis; id eſt, an-
gelici, atque adeò multò perfectio-
res; cum à Deo, cuius perfecta ſunt
opera, immediatè fabricentur: ani-
mam tamen deteriùs per illas, quam
per aſportatas ex hac vita cognoſce-
re res ſaltem ſenſibiles: eò quòd e-
ius eſſendi modus naturalis non ſit,
ſeparatam eſſe, ſed coniunctam, ope-
ratio autem ſequatur eſſe. Dubia ta- B
men videtur nonnullis Auctoribus
hæc doctrina. Nam quòd anima prę-
ter naturam exiſtat ſeorſim à corpo-
re, id ſanè concludit, intelligẽdi mo-
dum, qui ſtatum illum ſequitur, eſſe
itidem præter naturam; non verò na
turali deteriorem; cùm neceſſe non
ſit, vt quæ nobis ſunt naturalia, ab-
ſolutoria ſint; quàm quæ ſunt pręter
naturam, vt exemplo motus circula-
ris alibi oſtendimus: is enim & præ- C
ter naturam competit igni ſub Lunę
cauo, & multò perfectior exiſtit, quã
rectus, qui eidem igni conuenit ſe-
cundum naturam. Deinde, quia ex
ſententia Diui Thomæ naturaliter
infunduntur animæ ſpecies repræ-
ſentantes etiam Angelos vſque ad
indiuiduas differentias; per eas igi-
tur diſtinctè poterunt cognoſci ab
eadem anima, cum credibile non ſit,
naturaliter recipi tales ſpecies, qui- D
bus naturaliter attingi nequeant ab
intellectu recipiente quæcunque in
eis repræſentantur. Quòd ſi re vera
intellectus humanus extra corpus
ſuſceptis ſpeciebus naturaliter vti-
tur, res profectò etiã ſenſibiles mul-
tò diſtinctius percipiet, quàm in cor-
pore. Adde, animam tum ſe, tum
ſuos actus quidditatiuè (vt fatentur)
cognoſcentem, habiliorem fieri ad
alia multa complectenda, ſicuti de a- E
nima Chriſti adnotauit Capreolus
tertio, diſtinct. 14. quæſtione 1. ar-
ticul. 3. ad finem eam in acquirendà
experimentali ſcientia adiutam fuiſ
ſe plurimùm ab infuſa. Quin verò
hinc etiam ſuſpicari poſſumus, mul-
tò melius intelligere tunc animam
per ſpecies in corpore fabricatas,
eò quòd per infuſas doctior euadat;

Aĩam ſeparatã diſtinctè intelligere per ſpecies infuſas.

Itẽ, per acquiſitas diſtinctiùs, quã intelligebat in corpore.

quemadmodum is, qui rudis erat
ſcribendi, poſtmodum dexterior ef-
fectus ipſo calamo elegantiores for-
mat characteres. Denique naturale
lumen intellectus humani ſeparati
capax eſt cognitionis diſtinctæ; er-
go producibiles ſunt à Deo ſpecies,
quibus ea capacitas compleatur, ſiue
illæ eiuſdem ordinis ſint cum ange-
licis, ſiue inferioris. Si autem priori-
bus anima vti perfectè nequit, quid
opus eſt, exiſtimare, infundi eidem,
cùm ſit dictu facilius, accommoda-
tiores alias donari, medias inter no-
ſtrates, & angelicas.

4. Dubit.

Quarta dubitatio ſit, vtrum a-
nima ſeparata cognitioni perenni-
ter vacet: (quas namque opera-
tiones voluntatis, aut motricis po-
tentiæ exercere vlteriùs valet, ſem-
per actum cognoſcendi ducem ha-
bet.) Quæſtionem hanc verſant
Theologi in vtramque partem cir-
ca Angelos; affirmantemque tuen-
tur Diuus Thomas, quæſtione octa-
ua, de veritate, articulo ſexto ad
ſeptimum, Capreol. 2. diſtin. 3. quæ-
ſtione 2. ad 2. contra quintam con-
cluſionem, Ferrarienſis 2. contra
Gentes, capit. 101. & alij eiuſdem
familiæ, item Durandus ſecundo,
diſtinct. tertia, quæſtione 8. vbi non
ſolùm vult, Angelum ſemper ſeip-
ſum conſiderare; ſed omnia etiam
naturalia. Hernæus ibidem, quæ-
ſtione prima ad primum princip.
vbi ſpeciatim adiungit, Ange-
lum non ſolùm ſuam eſſentiam,
ſed etiam, quæ inſunt ei naturaliter,
ſemper intelligere, veluti poten-
tias, ſpecies, atque habitus, quate-
nus res quædam ſunt: vt namque re-
præſentant, vel inclinant, mentem
iam deducerent ad externa. Vtun-
tur autem his fermè rationibus.
Prima, quia ſi media luce hinc in-
de circumfundimur apertis oculis,
non poſſumus non illam cernere:
cùm ergo Angeli eſſentia manife-
ſtiſſimè ſit intelligibilis, intelle-
ctuſque totus in eam ſit immer-
ſus, non poterit non eandem
contemplari aſſiduè. Secunda; quia
Dolor vehemens vrget nos in pe-

Quid de Angelo in *ſimili dubio* ſentiat Schola D. Tho.

ren-

ſonnem ſui conſiderationem : ergo à fortiori delectatio vehemens, quam Angelus ex nobiliſſimæ, ac pulcherrimæ eſſentiæ intuitu capit, efficiet, ne vnquam diuellatur indè; præſertim, cum non fatigetur, contemplando. Quòd ſi diuina natura longè pulchrior eſt, à cuius proindè cognitione multò vberiùs delectari poſſint, quia tamen diſtincta cognitione non percipitur naturaliter, fieri poterit, vt eam cognitionem interpellent. Ita diſſerunt pro hac parte Doctores. Verùm, quia alij maximè è Recentioribus, ſatis dubiam illam reddũt, quòd videant, Angelum perfectione finitum, voluntate liberum, intellectuque ad certum obiectorum numerum terminatum eſſe, vnde iam ſine incommodo à iugi cõſideratione ſui queat deſiſtere, (etenim, quia finitæ eſt perfectionis, non alliciet neceſſariò intellectum; quia liber, valebit interdum mẽtem ad alia adijcere; quia demùm præſcriptos habet capacitatis terminos, alia demittet, ſi alia complecti velit) multò maiori iure de anima rationali erit aſſertio formidoloſa, cum hæc actuoſa non ſit æquè, atque Angelus. Illud ergo dicendum omninò videtur, quamuis tam Angelus, quàm anima poſſint aliquando à ſui cognitione feriari propter nuperrimè adductas rationes, nunquam tamen ab omni prorſus intelligendi actu otiari, ſed in aliquam ſemper cognitionem incumbere. Cùm enim viuentes ſint, opus aliquod vitæ exhibebunt, potiori ratione, quàm corporea viuentia, quæ ſi nullum edant, cenſentur emortua.

Quid doctores alij ea de re cẽſeant. Vt Mol. 1. p. q. 56. ar. 1. diſp. 2.

Animã, & Angelum nunquam prorſus ab intelligendo ceſſare.

5. Dubit. 1. ratio dubitandi.

Quinta dubitatio. Vtrũ anima ſeparata crebra actuum exercitatione, intendat habitus. Videbitur. n. inficiandum. Primò; quia, cùm ſubſtãtia ſpiritualis ſit, nihil fatigatur, ſi tota contentione operetur; eſt autem nõ vulgaris agentium cauſarum perfectio, ſi agant quàm vehementiſſimè: vt. n. Sol pro nubis oppoſitæ conditione lucem euariat, nunc affatim, nũc tenuiùs eiaculando; quòd ſi nubes euaneſcat, fixam ſupremoq. gradu abſolutam producit; ita humana mens ratione corporis fatiſcentis minùs ferè conatur ad cognoſcendum, quàm pro viribus; corpore porrò expedita æuo dignam cognitionem, hoc eſt, ſtatam nec vllo accremento, decrementoq. alternam eliciet.

Secunda.

Secundò; quia, ſi intendi, remittique habitus credamus in ſeparatis animis, proximum eſt, vt eaſdem in amentiam incidere poſſe opinemur, quod æquè falſum eſt, atq; ineptum. Probatur ſequi; nam ad eum intenſionis cumulum pertinget aliquando habitus, ſi intendi poteſt, vt mentem deijciat ab ſtatu ſuo: qui enim habitus intenſionem admittunt, intendi valent ſine termino, vt tradunt Gregor. 1. diſt. 17. quæſt. 5. art. 2. Maior 3. d. 23. quæſt. 6. Almay. Tractat. 1. capit. 22. Angeſtus in Moralibus, capit. 5. ergo aliquando tandem eorum intenſio ſui impotem animam efficiet.

Aĩam non ſemper actum exercere intenſiſſimum.

Sit tamen reſolutio, animam ſeparatam non ſemper contentione maxima in actum prodire, cum libera ſit, præſertim, ſi de actibus voluntatis, potentiæq. motricis loquamur, quos interdum anima iudicat minori eſſe niſu cõtendendos. Nec verò intẽſio habituum vltra terminum, quẽ ſuapte natura certum vendicant, (quidquid Greg. alijq. citati velint) excurret, vt illis inſanè operetur anima. Ex quibus patet explicatio duorum argumentorum, quæ paulò antè ſunt poſita. Victoria tamen in relect. de perueniente ad vſum rationis, nõ improbabile putat, animam ſeparatam immodica habitus intenſione dementem fieri poſſe, à quo parum abeſt Aureolus apud Marſilium 2. quæſt. 5. art. 3. opinatus, Deum infudiſſe perditis Angelis habitum pro meritis adeò intenſum, vt eos libertate priuarit circa malum. Verum neque illa Victoriæ exiſtimatio philoſophica eſt, neque iſta Aureoli Theologica. Namque inſania, aut læſio eſt potentiæ cognoſcentis, aut organi affectus, vt latiùs ex-

Intẽſio habituũ certum vendicat ſibi terminum.

An ex maxima intẽſione habitus poſſit anima inſanire.

plicat

plicat Fracaſtorius in libro de intellectione: at nihil animæ ſeparatæ inſitum, aut lædi poteſt, aut morbo affici; vt enim pulchritudo concernit corpus, ita & ſanitas, atque adeò & inſania; nec niſi per analogiam, aut etiam per communicationem cum corpore mente inſanire dicimur. At verò Aureolus multò grauiùs aberrat; eſt enim illa habitus infuſio, tum prorſus inutilis, tum Deo indigna.

6. Dubitatio.

Sexta dubitatio eſt; vtrum anima ſeparata recordando cognoſcat; reminiſcendo enim non cognoſcit, vt in tractatu de memoria, cap. 7. eſt animaduerſum. Reſpondendum verò eſt affirmatiuè. Et quanquam de modo explicandæ aſſertionis ſoleat eſſe dubitatio, nulla tamen eſt de aſſertione ipſa. vt conſtat ex priori capite tractatus de memoria. Hiſtoria enim ex Lucæ Euangelio ibidem adducta in nonnullis quidem eſt accipienda parabolicè; vniuerſim tamen intelligi debet ſimpliciter, vt ex Hebræorum traditione ad eundem locum annotauit Euthymius. Igitur, ſi anima humana nullas hinc deferat ſingularium repræſentatrices ſpecies, capiet illas à Deo, vt priorum actuum recordetur, ſicuti D. Thomas cum pleriſque affirmat. Si autem deferat, memorabitur etiam per eas, neque phantaſmatum abſentia oberit, cùm per ſe nihil ad recordationem faciant, vt expreſsè docet Ochamus in quarto, quæſt. 12. artic. 3. & alij.

Animam ſeparatam recordari.

Quòd verò in eo ſtatu anima memoratiuas ſpecies etiam ſibi ingeneret, dubitandum non videtur; namque & de Angelis idem fatetur Gregorius in 2. diſt. 7. quæſt. 3. artic. 1. cum nonnullis Theologis.

Eā aliquas memoratiuas ſpecies acquirere. In tertia difficultate.

Sic tamen opponet aliquis ex Hērico, Quodlib. 6. q. 8. Recordatio eſt actus reflexus ſupra actum cognoſcendi iam elapſum, ſed actus reflexus elici debet mediantibus ijs inſtrumentis, quæ prior actus tanquàm ſui veſtigia reliquerat (ſic enim reflexus cenſebitur, quatenùs illuc regreditur ſpecies influendo, vnde egreſſa eſt emanādo;) ergo, cùm ſpecies denuò infuſæ hoc non ſibi vendicent, vt ſatis conſtat; haud propriè anima per illas recordabitur. Confirmaturque obiectio, quoniam nulla ratio eſt, cur cognitio animę ſeparatæ ad priſtinos actus, in vitaque mortali exercitos terminata, reflexa dicatur magis, quàm terminata ad quaſuis res alias, ſi ex neutris ortum habuit: nulla igitur eſt animæ ſeparatæ recordatio in ſententia ſaltem Diui Thomæ.

Vt Molin. 1. p. q. 55. ar. 2. diſp. 2. mēb. 2. Obiectio.

Videtur tamen obiectio in ſolis vocabulis eſſe poſita; itaque, ſi priſtinas cognitiones in concreto, id eſt, obiecta cognita attingamus, ſiue id per relictas inde ſpecies, ſiue per denuò inditas eueniat, memorandi actum profectò eliciemus. Non erunt tamen in poſteriori euentu experimentales ſpecies, quia, vt eius generis ſint, neceſſarium eſt, vt per proprias illas poſſidentis actus comparentur.

Dilutio.

DISPVTATIO V.

De obiecto cognitionis animæ ſeparatæ.

Explicatur ſenſus diſputationis.

PRæſens diſputatio non de formali obiecto procedit, quod eſt intelligibile per diſcurſum, aut fortaſſe more angelico, iuxta diuerſas de vtroque intellectu ſententias; ſed de rebus ipſis ſimpliciter, atque, vt aiunt, materialiter ſpectatis; itaque inueſtigamus, quanta ſit animæ ſeparatæ in rebus cognoſcendis naturalis amplitudo: nimirùm, an vltra ſenſibiles, etiam ad ſupernaturales valeat pertingere. Excludenda verò primùm ſunt ab eiuſmodi obiecto, quæcunque ab angelica etiam cognitione eximunt Theologi, quale potiſſimum eſt Sacræ Triadis arcanum, in quod neque ſuſpicando incidere potuit creata intelligentia: ſi quid enim Gentium Philoſophi de illo tanquam per vmbram, & ſomnium locuti ſunt, id diuinæ reuelationi, vel ipſis, vel alijs exhibitæ

acce-

Nulla créata intelligētia myſteriũ Trinitatis poteſt per ſe attingere.

acceptum referendum eſt. Qua de re latiùs ad 1. p. q. 32. vel ad prologum lib. 1. Sententiarum. An autem, & quatenus cetera ſupernaturalia myſteria ſint excipienda, in progreſſu attingemus.

ARTICVLVS I.

An ea omnia, quæ nullo pacto ſupra naturam ſunt, diſtinctè cognoſcantur ab anima ſeparata.

Multiplices rerum differētiæ. Prima.

ILlud in tota hac diſputatione eſt ante oculos habendum, rerum quaſdam eſſe purè naturales, quaſdam purè ſupernaturales, quaſdam ex his mixtas. Rurſum vel ſpectari eas poſſe quo ad eſſentiam, vel quo ad primam productionem, vel quo ad conſeruationem, exiſtentiamve. Omnino itaque inuenire eſt in rebus nonnullas, vt in entitate, ſic in productione, atque exiſtentia naturales, cuius generis ſunt effectus, qui vulgò producuntur à ſuis cauſis, alias deinde, quarum entitas, & exiſtentia naturalis ſit ordinis, ſed non productio; ceu aſpectus cæco homini attributus, qui neque entitate, aut exiſtentia, ſed ſola productione à ceteris diſſidet, quòd ſupra naturalium cauſarum vires donari ſoleat.

Secunda.

Tertia.

Tertio loco alias, quæ naturales licet in entitate ſint, modo tamen aliquo ſupernaturali ponuntur; ac poſitæ cõſeruantur, vt cernere eſt in duorum corporum ſitu ſimultaneo, aut humanitatis Chriſti præſentia in Euchariſtię Sacramento: corpora enim, quæ ſe penetrant, ipſumque auguſtiſſimum Chriſti Domini, naturalia entia ſunt; ſed tamen efficacitas, qua illa loco eidem; hoc autem ſpeciebus Sacramenti fiunt, durantque præſentia, ſupra naturam omninò eſt.

Quarta.

Quartum denique genus rerum eſt earum, quæ entitate, atque adeò productione, & exiſtentia naturam ſuperant vniuerſam, veluti lumen gloriæ, Theologicarum virtutum habitus, ac diuini ordinis qualitates aliæ. Quæ tamen quoniam producta ſemel, naturali ſubiectorum A concurſu, & generali primæ cauſæ poſteà conſeruantur, videri poterunt quo ad exiſtentiam eſſe naturales, ſicque addi oportere vlteriùs quintum genus rerum, quarum entitas, productio, & conſeruatio ſupernaturalia ſint; quod tum demum eueniret, cùm prædictæ qualitates extra ſubiectum permanerent; (ſextum enim, id eſt, earum, quarum exiſtentia foret ſupernaturalis, pro-B ductio verò naturalis: aut etiam ſeptimum, quarum entitas ſupernaturalis eſſet; productio verò naturalis, impoſſibilia omninò videntur, vt conſideranti patebit) attamen, quia fundamentum productionis, atque exiſtentiæ, ipſa videlicet entitas ſupernaturalis eſt, ad eundem ordinem productio, conſeruatio, atque exiſtentia reduci debent; quod ſtrictiùs perſequi non C eſt opus, cùm de obiecto naturalis cognitionis animæ nunc diſquiramus.

Quinta.

Sexta & ſeptima, q̃ aſſignari poſſent, habētur impoſſibiles.

1. Pronunciatum.

Animam diſtinctè cognoſcere omnia ſenſibilia.

His animaduerſis, primum pronunciatum eſto. Anima ſeparata diſtinctè cognoſcere valet cuncta ſenſilia. Suadetur facilè, quia, vt maior eſt illis ipſo eſſendi modo, ita & cognoſcendi perſpicacia maior erit; ſat autem erat, æqualem eſſe, vt diſtinctè perciperet ipſa ſen-D ſilia. Eſt quidem pronunciatum hoc D. Thomæ, ac ſuis minimè probatum, vt liquet ex ijs, quæ ſuperiori diſputatione, artic. 2. in tertia dubitatione diſſeruimus. Verum vbi iuſta ratio ſe offert pro noſtro pronunciato, vt eo loco vidimus, non eſt, cur probabilitatem ſuam ei denegemus. Accedit, quoniam, vt paulò infer ùs in tertio pronunciato docebimus, anima ſeparata inferiores E ſaltem Angelos diſtinctè valet percipere, quos tamen ſatis liquet cunctis ſenſilibus anteire: multò ergo faciliùs hæc ipſa poterit diſtinctè intelligere.

Prima obiectio.

Sed opponat aliquis primùm. Si poſt ſeparationem anima rerum naturalium ſcientiam percalleret magis, immodico ſanè labore, fructuq. exiguo in hac vita nauaremus operam:

ram: hoc autem non ita eſt, cùm nemo non intelligat, benè poſitum eſſe omnem laborem in addiſcendo; ergo neque illud, vnde colligitur.

2. Obiect. Secundùm: in Dæmone exactior eſt naturalis cognitio, quàm in anima ſeparata, ille verò non omnia naturalia nouit, teſte D. Iſidoro lib. 1. de ſummo bono, cap. 12. igitur neque iſta noſcet.

3. Obiect. Tertiùm: defunctorum animę ignorant ea, quę apud nos geruntur, vt habetur ex D. Auguſtino, in lib. de cura pro mortuis à cap. 13. vbi inter alia hæc de defuncta matre ſcribit. Si rebus viuentium intereſſent animæ mortuorum, vt de alijs taceam, me ipſum pia mater nullo modo dereſeret, quæ terra, marique me ſecuta eſt, vt mecum viueret. Abſit enim, vt facta ſit vita feliciore crudelis.

Ad primã. Ad primum dicito; literarum ſtudia immodica non eſſe, aut ſuperuacanea in mortali vita, cum tot inde oriantur communis conſuetudinis vtilitates, tot hominum ornamenta, vt explicari vix poſſint. Itaque etſi nulla pars noſtri poſt mortem ſupereſſet, nihil minus ea exercitatio, vtpote in homine præſtantiſſima, floruiſſet. Adde etiam, illud tantùm cõtinere noſtrum pronunciatum; animam ſeparatam diſtinctiùs, quàm coniunctam intelligere ſenſibilia; non verò ſpecies faciliùs obtinere, quod obiectio impugnat.

Ad ſecũdã. Ad ſecundum, occurrendum cum D. Thoma, quæſt. 89. primæ partis, art. 3. ad tertium, loqui D. Iſidorum de effectibus naturalibus nondum exhibitis.

Ad tertiã. Ad tertium; Qui animas ex obiectis ſpecies haurire credunt, reſpondent, ideò eas noſtra ignorare naturaliter, quòd nimium remotis locis detineantur, quò ſpecies peruenire nequeunt, futurum alioquin, vt facilè omnia noſcant, ſi huc accedere ſinantur. Eorum verò, qui à Deo ſpecies infundi opinantur eiſdem animis, alij argumento occurrunt, ideò defunctorum animas ſingularia ſenſilia apud nos exiſtentia ignorare, quia ad illum ſtatum non attinent, ſicuti neque ad noſtrum, quæ in fu-

Hac de re latè Aegi. Quodli. 5. q. vlt. Ioã. Arboreus lib. 1. Theoſophiæ, ca. 9.

Quid dicẽdum de cognitione animę quo ad ea, quæ apud nos geruntur.

A turo geruntur, ſeu, vt D. Thomas ait; quia ſingularium materialium cognitio ad perfectionem intellectus non ſpectat, ſed ad operandum potiùs conducit; operatio autem circa eas res aliena eſt à ſeparatis animis. Alij peculiari Dei prouidentia fieri putant, vt animæ non omnia (ſicuti poſſent) ſed certa quædam apud nos geſta cognoſcant, præſertim ſi in ſtatu pœnæ detineantur.

2. Pronunciatum.

B Secundum pronunciatum. Anima ſeparata tum ſe, ſuoſq. actus internos, ac potentias; tum verò alias animas diſtinctè poteſt cognoſcere. Probatur; quoniam iſthæc omnia ordinem ipſius animæ non excedunt, præſertim ſi non ſpecifica ſolùm, ſed indiuidua quoque perfectione pares ſint omnes animæ, vt ſuperius lib. 2. dictum eſt. Quin etiam licet in prædicta perfectione inæquales eſſent, C eſt tamen tantilla ad ceteros ſuperiores gradus, vt ſatis perſpecta eſſe poſſit apud intellectum, qui illos nouerit. Sumi porrò debet pronunciatum iuxta accommodam diſtributionem: Nimirùm, vt anima per ſe ipſam ſe intelligat; quod etiam expreſſit D. Auguſt. libro 9. de Trin. cap. 3. Cùm dixit, mentem ſe per ſeipſam noſſe, cùm ſit incorporea; quanquã, dum corpus informat, non niſi per D ſuperadditam ſimilitudinem id præſtet, ſicuti ſuperiùs lib. 3. c. 8. quæſt. 7. oſtenſum eſt. Intelligat deinde potentias per ipſam ſubſtantiam, vnde manant; cùm cauſa ſit neceſſaria earum, atque adeò accommodatiſſimum cognoſcendi medium. Actiones præterea intellectus, & voluntatis cum habitibus inde relictis; immo & rationem per ipſaſmet, ſiquidem illi ſunt præſentes, & requiſita E abſtractione prædite; omnes verò intuitiuæ ſemper; niſi quòd memoratiuas etiam prætereuntium cognitionum, rationumque ſibi gignet. Quæ ſi vera ſunt, colliges etiam in D. Thomæ ſententia, infundendas non eſſe iſtarum rerum ſpecies; niſi quis de anima ſeparata, quemadmodum de coniuncta, deque corporis ſenſibus philoſophari velit, nihil, vide-

Per quid anima ſe, potentias, & actus ſuos cognoſcat.

Non ſẽper egere animam ſimilitudine obiecti, vt illud cognoſcat.

videlicet, poſſe cognoſcere abſque notionali ſimilitudine, quantumlibet ſit præſens intellectui. Sed hoc dignitatis nimium detrahit animæ ſeparatæ ſine ratione. Quandoquidem iam tunc ſui ipſius, & omnium, quæ intra ſe habet, quaſi conſcia fieri poſſit non minus, quàm Angelus. Eſto, in hac vita diſtenta quodammodò corpore, eique religata flecti in ſe non poſſit, niſi per medium aliquod, id eſt ſpeciem, tanquam per gyrum.

Per quid ſeparata anima alias animas cognoſcat.

Denique alias animas diſtincta, naturalique cognitione percipiet, non per ſemet, ſed per ipſas earum vel ſpecies, vel ſubſtantias, ſi forte indiſtantes fuerint; neque hac de re vllas afferemus probationes, quoniam aliæ non ſunt; quam quibus Theologi oſtendunt ſimilem aſſertionem de Angelis apud D. Thom. prima parte, quæſt. 56. articulo ſecundo, & alibi. Porò, ſecundum hoc pronunciatum, quo ad priorem partem aſſertum eſt à Diuo Thoma tum alibi, tum 1. part. q. 89. art. 2. & Caiet. ibidem, alijsq. D. Thomæ Interpretibus; vniuerſim verò ab Henrico Quodlib. 1. q. 12. vbi ait, omnia, quæ ſunt apud animæ ſeparatæ ſubſtantiam, eiq. infima, ſiue ſpecie ab eadem cognoſci. Loqui verò eoſdem Doctores de diſtincta cognitione, nemini dubium eſſe debet; cum accommodatius mediũ inueniri non poſſit in natura rebus diſtinctè percipiendis, quam ipſas earum entitates, cùm & præſentes ſunt potentiæ, & opportunam habent à materia ſecretionem.

3. Pronunciatum.

Tertium pronunciatum. Probabile eſt, animam ſeparatam naturali, diſtinctaq. cognitione Angelos noſſe, eorumque naturales proprietates, & operationes, exceptis (vt vocant) cordium cogitationibus, vtpote ex ſuo genere occultis. Pronunciatum hoc, ſicuti & primum D. Thomæ, ac ſuis non ſatis placet, vt ex citato artic. quæſt. 89. conſtare poteſt. Vnde nec nobis omninò indubitatum videtur.

Probatur primò.

Suadetur tamen primò, quia ratio, ob quam anima ſeparata ſpecies A Angelorum repræſentatrices accipit à Deo, eſt, vt cùm eiſdem Angelis in communi ſocietate viuat, teſte Diuo Thoma quæſt. vnica de anima art. 17. Ad hanc autem ſocietatem (ſi qualẽ decet ſtatuamus) requiritur cognitio diſtinctiua ſingularum perſonarum, niſi velimus animam inſtar cæci hominis in eo nobiliſſimo cœtu fingere; ergo.

Probatur ſecundò.

Secundò, Modus eſſendi, operandique Angelorum non admodum B eminet ſupra modum eſſendi, operandique animæ ſeparatæ, vt ex ſuperioribus diſputationibus cõſtare poteſt; poterit ergo anima illos indiſtinctè noſſe; quòd enim ſpecie inferior ſit, nihil obeſt; alioquin nullus inferior Angelus naturaliter, diſtincteque noſſet alium, quod eſt incredibile.

Obiectio anteuertit.

At eſt, inquies, non ſpecie ſolùm, ſed ordine inferior. Verum ij Angelorum ordines officijs potius, C atque, vt ita dicam, magiſtratibus illius ſpiritualis Reipublicæ; quam cognoſcibilitatũ gradibus à varijs abſtractionibus prouenientiũ, diſtinguuntur, vt ex ijs Patribus, qui illos ordines diſtinguunt, atq; explicant, licet colligere; non eſt autẽ veriſimile Angelorum naturas aliud abſtractionis genus ſupra animam ſeparatam ſibi vendicare: iam n. inter ipſos quoq; Angelos plura alia excogitare D pronũ eſſet.

Angeli nõ vendicant ſibi aliud abſtractionis genus ſupra animam.

D. Greg. hom. 34. D. Bern. 5. de cõſider. paulò poſt initium.

Adde tertiò, eã cognitionẽ non omninò naturaliter, ſed præter naturam animæ competere, vt mirum non ſit, illam, & inferioris eſſe conditionis, & diſtinctè poſſe Angelos ſibi ſuperiores attingere præter naturam ſuam. Denique, quia, vt iam anteà arguebamus, ſpecies etiã Angelorum perfectè repræſentatrices, animæ ſeparatæ naturali lege tribuũtur, auctore D. Thoma: quidni igitur E per eas perfectè ac citra eleuationem ſupernaturalem intelligat?

Anima nequit omnẽ naturalem repugnantiam inter obiecta diſcernere.

Non licet ex dictis colligere, intellectum humanum ſeparatum diſcernere poſſe quamlibet repugnantiam, impoſſibilitatemve naturalem, fortaſsè inuentam inter obiecta; quæ hactenus oſtendimus valere ab eo diſtinctè percipi; quoniam, etſi ad plurimas aſſequen-

Digitized by Google

das extremorum cognitio diſtincta ſufficiat, ad omnes tamen comprehenſiua erit opus, quam anima nullatenùs caller. Naturalem dixi, quoniam plures aliæ repugnantiæ oriuntur ex eiſdem obiectis, ſecundum potentiam obedientialem actiuam, vel paſſiuam ſpectatis, quarum perceptio multò magis adhuc effugiet creatum intellectum, cùm ipſa quoque obedientialis potentia illum lateat in pleriſque.

ARTICVLVS II.

Vtrum anima ſeparata cognitione, ſiue confuſa, ſiue diſtincta cognoſcant res modo aliquo ſupernaturales.

QVæ ſint res modo aliquo ſupernaturales, patet ex initio ſuperioris articuli. Aduerte autem, non numerari inter ſupernaturalia quo ad modum res abſentes, aut futuras, aut etiam præteritas; quarũ nullam anima habuit notitiam; in his enim defectus potiùs cognoſcibilitatis eſt, quàm ſupernaturalitas vlla; ad quas iure reuocari poſſunt cogitationes cordis, quæ, licet à ſuppoſito eas eliciente ſint experimentaliter cognoſcibiles; quia tamen nullam ſui ſpeciem emittunt, nec alienus intellectus in eas illabi valet; perinde eſt, ac ſi abſentes eſſent, vel futuræ; non ſic gratia, lumen gloriæ, ſimiliaq. Dei dona, quæ excellentem habent cognoſcibilitatem, proindeq. in eorum defectum refundi non poteſt, quod ignorentur. At enim res quacunque ratione ſupernaturales, vel ſpectari poſſunt ſub eſſe poſſibili, vel actuali. Sit ergo primum pronunciatum. Animæ ſeparatæ naturaliter poſſunt cognoſcere euidenter, multa poſſibilia eſſe Deo, quæ omnem vim naturæ creatæ excedãt, ſeu (quod in idem recidit) naturaliter cognoſcere poſſunt, in rebus creatis dari puram potentiam obedientialem paſſiuam, atq; adeò & extraordinariam actiuam in Deo ad plurima molienda, verbi gratia, ad hanc

Vnde proueniat ignora in aliquarum rerum non ſupernaturalium.

1. Pronunciatum.

Cognoſcit anima in Deo extraordinariam potẽtiã actiuã.

vniuerſam machinam in nihilum redigendam, aliterve adminiſtrandam. Item, ad præfinitos rerum naturalium terminos magnitudinis, & paruitatis tranſiliendos, ſicq. ad hominem conſeruandum in vaſtiſſima, aut minutiſſima corporis mole, ad generationem faciendam in inſtanti nulla mora diſpoſitionum, ad corrupta omnia reparanda, deniq; ad hæc præſtanda, aut immediatè, aut in nõnullis etiam aſſumpta quauis creatura pro inſtrumento. Probatur pronunciatum non difficilè, quoniam harum rerum naturæ, vtpotè intra vniuerſum concluſæ ſatis perſpectæ videntur intellectui ſeparato, vt certus ſit, (id enim opinari mirum non eſſet) logicam repugnantiam in prædictis euentis non latere. Et confirmatur, quia non deſunt, qui arbitrentur, agnouiſſe Ariſtotelem, aut certè alios eius notæ Philoſophos extraordinariam in Deo potentiam; maiori igitur cum ratione animi à corpore expediti illam agnoſcent. Porrò, quemadmodum vt aliquid certò, euidenterq. ſciatur, alicui ſubiecto poſſe cõuenire, minimè oportet perſpectum eſſe modum, quo cõueniat, ſed eſt ſatis ſcire, vt ita dicam, negatiuè impoſſibilem non eſſe omnem modum conueniendi; ita non ſat eſt ad aliquam cognitionem certam, atque euidentem habendam, ſi argumenta impoſſibilitatem ſuadentia, diluantur, cùm fieri poſſit, vt adhuc demonſtrationes ignorentur, quæ rem conficiant. Oppones tamen ita: Scire oportet, non eſſe omnem modum impoſſibilem; ergo ſciendum erit, aliquem eſſe poſſibile. Concedenda verò eſt conſecutio, cùm ſolum negauerimus, modum poſſibilem conueniendi diſtinctè percipi oportere, quanquam inficiandum non eſt, pleroſq. ab intellectu ſeparato euidenter eſſe cognoſcibiles, vt diuini, generaliſque concurſus ſuſpenſionem ſubitam, diſpoſitionum productionem ad educendam formam, &c.

Ad euidentem cognitionẽ non ſat eſt, arg. impoſſibilitatẽ ſuadentia diluere.

Obiectio.

Dilutio.

At enim in effectis extraordinarijs nõ numeramus, quæcumq; apud nos prodigio eſſent, qualis fuit fo-

Act. 12.
3. Reg. 5.

ſiuum

Aliqua e-uēta, quia rara in miraculis habentur. Clemēs & alij Patres apud Baron. to. 1. annalium.

rium reſeratio ab Angelo liberandi Petri gratia; deturbatio idoli è ſublimi loco, manuumque, & capitis truncatio apud Azotios, aſcenſus Simonis Magi per inane; hæc enim, & ſimilia euenta, non quia potentia egent extraordinaria, ſed quia rara ſunt, in miraculis habentur; quę animis ſeparatis non magis ſunt difficilia cognitu, quàm interna corporis, vt cor, aut cerebrum.

2. Pronunciatum.

Secundum pronunciatum. Animę ſeparatæ naturaliter, non tamen diſtinctè cognoſcere valent rerum aliquarum eſſentialiter ſupernaturaliū ipſis præſertim inhærentium, tum poſſibilitatem, tum exiſtentiam. Etenim, quia ordinem naturalem excedunt, quidditatiuè attingi non poterunt; quia verò, ſi animæ inſint, ab eadem vtique naturaliter ſuſtinentur, poterunt haud dubiè ſaltem quo ad exiſtentiam naturaliter, arguitiueq. percipi, cuiuſmodi ſunt ſupernaturales habitus, tum ad voluntatem, tum ad intellectum attinentes; inde verò facile erit, eiſdem animis ſimiles alias qualitates poſſibiles cōcludere, in alijsq. animis poſſe exiſtere; quod ſi ita eſt, multò adhuc faciliùs, imò, & diſtinctè cognoſcere valebunt (ſi exiſtant) ea, quæ in primo pronunciato ſunt comprehenſa, cùm in facto eſſe, vt aiunt, rerum naturalium ordinem non excedant.

Cognoſcit anima naturaliter aliquarum rerū ſupernaturaliū poſſibilitatem, & exiſtentiam.

3. Pronunciatum.

Tertium pronunciatum. Res aliquæ ſupernaturales, itemque modi nonnulli adeò eminent, vt nulla ratione ſiue quo ad poſſibilitatem, ſiue quo ad exiſtentiā ab intellectu creato percipi valeant. Ita aſſerunt Theologi, cùm de obiecto cogitationis angelicæ diſceptant, expenduntque in myſterio Incarnationis, & Euchariſtiæ; in quorum primo includitur abſentia omnis creatæ perſonalitatis, modusq. vnionis humanitatis ad diuinam perſonam; In ſecundo abſentia item panis, & vini, cum præſentia corporis Chriſti, abſque vllis modis immediatis ad locum; exiſtentia denique accidentium, & coniunctio ad Chriſti corpus abſq; adhæſione. Hæc ergo ea ſola ratione ſta-

Res aliquę ſupernaturales cognoſci naturaliter nō poſſūt.

A tuunt ijdem Theologi intellectum creatum, atque adeò humanum effugere, quòd multò ſint diuiniora, quā vt naturali cognitione etiam confuſa in ſe ipſis percipi valeant; quod ideò addiderim, quoniam, cùm naturaliter cognoſcant ſeparatæ mentes rerum ſubſiſtentium perſonalitates; ſi quo caſu eas non intueantur, aut quia diuinus concurſus ſublatus eſt, ad intuendum, aut quia re vera non B dantur, vt accidit humanitati Chriſti, tam modo aliquo, etſi confuſiſſimo, quidquid Deus ibidem moliatur, percipere dicentur. Ea tamen perceptio rei, modi ve in ſe ipſo non dicetur. Sed quoniam huius lectionis doctrina ad articulum quintum quæſt. 57. primæ partis copioſior eſt, ſatis fuerit, pauca hæc ad noſtrum iuſtitutum accommodaſſe.

Separatæ mentes naturaliter cognoſcūt rerū ſubſiſtentium perſonalitates.

C

DISPVTATIO VI.

De motu animæ ſeparatæ.

POſt diſputationem de cognitione animæ ſeparatæ, conſequens erat, vt de appetitu eiuſdem tractaremus; quia tamen multò abditiora ſunt intellectui humano, quæ D ad voluntatem, quàm quæ ad ipſum attinent; quia item tradita ſuperiùs doctrina de cognitione ad appetitū accommodari poteſt per analogiam; reliquum eſt, vt ad extremam hanc diſputationē de motu deſcendamus, quattuor articulis concludendam: tribus diſſeremus, an ne anima ſeparata vim motricem, tum ſui, tum aliorum poſſideat. Quarto, de eiuſmodi potentiæ actu, ac termino pertractabimus. E

Ordo tractādarum rerum.

ARTICVLVS I.

Argumenta, quæ probare videntur, in anima ſeparata potentiam, tum ſui, tum aliorum motricem non dari.

ETſi conſtans nunc ſit Theologorū, imò & Philoſophorum ſententia,

A ſoco moueri, poſſet interdum ab informato corpore ſeſe expedire abſque vlla ipſius corporis offenſione, ſicque inſtar colubri depoſitis exuuijs abire nuda, quod eſt inauditum.

7. Argum. Septimum. Si humanæ animæ facultatem ſe mouendi haberent, ad nos frequenter regrederentur, quod tamen fabulæ ſimile eſſe creditur. Denique ita ſenſiſſe videntur graues Philoſophi, dum ipſis etiam in- B telligentijs localem immobilitatem donant, inter quos Ariſtoteles 12. Met. text 43. concludit, ſubſtantias ſempiternas, atque immobiles tot eſſe, quot ſunt cœlorum orbes. Auerroes quoque ad eundem Metaphyſicorum librum ſcribit, formam ſeparatam adæquatè diſtribui in volentē, & intelligentem, abſque vlla mentione mouentis. Credendum igitur eſt, animā rationalem extra corpus, C neque ſeipſam, neque rem aliam mouere poſſe.

ARTICVLVS II.

REFELLVNTVR NONNVLLAE ſententiæ de potentia motrice animæ, & vera ſtatuitur.

1. Opinio aſtruēs animas localiter immobiles.

IN præſenti dubitatione nonnul- D læ ſe offerunt ſententiæ ordine ſuo expediendæ. Prima eorum, qui animam ſeparatam prorſum immobilem localiter fortaſſe ponent, hoc eſt, neque à ſe, neque ab vlla externa vi, non quidem ea immobilitate, quę ex immenſitate naturæ illi proueniat, vti Deo, ſed ex quadam, vt ita dicam, ineptitudine, atque imperfectione, eo ferè pacto, quo relatio- E nem modumvè ſeorſim ſpectatum immobilem diceremus, diuina etiam interpoſita poteſtate. Non videntur alieni ab hac ſententia Durandus in 3. diſtinct. 22. quæſt. 3. ac Ioannes Picus Mirandula, q. 1. Apologetici, dum nō ſine graui errore veriſimile putant, Chriſti Domini animam ad inferos non deſcendiſſe, reali ſuæ ſubſtantiæ præſentia, ſed effectu,

Quid ſēſerit Dur. de deſcēſu animę Chriſti ad inferos.

Citantur à Soario 3. p. to. 2. diſput 43. ſect. 2.

A priorum Patrum animas noua gloria, luce, lætitiaque perfundendo. Neque enim fidei articulum tam alieno ſenſu interpretarentur, ſi crederent, ab Angelis, aut certè Deo beatiſſimam animam præſentem inferis ſecundùm ſubſtantiam fieri poſſe; eorum verò fundamentum, ſi firmum eſſet, non ſolùm de Chriſti anima, ſed de quauis alia immobilitatem concluderet; ideoque di- B ximus, eos à propoſita ſententia alienos non videri. Aiunt enim, immateriales ſubſtantias loci proprij incapaces eſſe, atque adeò & lationis, quòd affectiones hę diuiduę ſint. Itaque ſolùm eis ſupereſſe rationem aliam in loco eſſendi, ac mouendi longè diuerſam, hoc eſt, penè æquiuocam, per operationem, ſeu virtutis contactum, ipſum attingendo locum, ſi non actu, ſaltem poteſtate.

Quæ fuerit Dur. opinio circa Angelorū exiſtentiam in loco.

C Quo fit, (iuxta Durandum) vt Angeli nullibi ſint, ſi de exiſtentia in loco priori modo ſit ſermo, & ſint vbique; ſi poſteriori, cùm nullum locum motumvè diuiſibilem ſubire queant, & rurſus in omnem idonei ſint operari: at verò anima ſeparata neque hoc, neque illo modo ob eandem rationem alicubi eſt; ſiquidem & ſubſtantia ſpiritualis eſt, ob idque incapax diuidui loci, vel latio- D nis, & corporis forma; minimeque proinde ad operationem externam ordinata abſq. medio corpore, quod informet.

Cùm de loco Ang. tract. 1. d. 37. 2. p. d. q. 2. cui cō ſentit Hęrue. ibi. q. 2. art. 2.

Sed quàm grauiter Durandus cum Pico ſit lapſus, tum alibi, tum ad quæſt. 52. 3. part. oſtendi ſolet, vbi iuxta ſacrarum literarum, Patrumque intelligentiam probatur, Chriſti Domini deſcenſum ad inferos ratione animæ, (corpus enim in ſepul- E chro iacuit immobile, diuinum autem verbum vbique erat) ipſius ſubſtantiæ præſentia fuiſſe exhibitum. Nimirum falſus eſt Durandum, dum cuiuslibet lationis terminum putat eſſe diuiſibilem, cùm tamen ſit ipſamet rei mobilis præſentia, aſſiſtentiavè ad hoc, aut illud ſpatium, ſiue reale, ſiue imaginarium, atque adeò ſpiritualis, vel corporea, pro

eiuſdem rei mobilis natura, & conditione, quæ proinde, ſi ſpiritualis erit, ſine vllo incommodo, ratione ſuæ indiuiſibilis præſentiæ ad corporale ſpatiũ reſpectu aliquo terminabitur. Cur enim minus ſit impoſſibile, rem ſpiritualem ad materiam corporalem ordinem habere agentis, quàm præſentis, accidentis ve; & confirmatur, quoniam Ariſtoteles lib.8.Phyſic.cap.10.tex.85.& lib.1. de Cœlo,cap.6.tex.100.intelligentias Cœlo aſſidere ſcribit; quod, qua ratione fiat, quàm localiter, nemo excogitabit, ſi eos modos eſſendi in alio percurrat, quos idem Philoſophus libro 4.Phyſic.capite 3.tex.23. propoſuit.

Qualibet res creata ſeorſim ab alia exiſtẽs mobilis loco.

Statuendum igitur, eo ipſo, quo res creata per ſe, ac ſeorſim ab alia exiſtit, mobilem loco eſſe, ſiue à ſe, ſiue ab extrinſeca virtute: namque, vt Ariſtoteles libro 1.Poſter.cap.10. ſcribit, ſi negatio adaquata cauſa eſt negationis, affirmatio quoque affirmationis cauſa erit; quapropter, ſi non alia de cauſa negamus, Deum loco moueri poſſe, quàm quia immenſæ ſubſtantiæ eſt, non alia ſanè affirmabimus, creatas ſubſtãtias mobiles eſſe, quam quia definitæ ſunt ſubſtantiæ, quia ſi in loco deſignatæ ſunt, diſtantiæ propinquitatiſque capaces euadunt neceſſariò, atque adeò & lationis, cùm iſtiuſmodi affectiones ſeparabiles ad inuicem non ſint, eodemque pertineant. Vnde è contra D. Thomas 1.par. poſtquam de immenſitate Dei egit, quæſtione 8. è veſtigio ſubiecit nonam, pro eiuſdem immobilitate aſſerenda. Videbat ſcilicet, attributum immobilitatis ad locum ex immenſitatis attributo, tanquam ex vera ratione à priori concludi.

Immobilitas ad locũ ex immenſitate concluditur.

Secũda ſententia tenẽs animas à ſe non moueri, refellitur.

Secunda ſententia, quam recentiores quidam Thomiſtę approbant, ponit animam ſeparatam a Deo, Angelis ve mobilem localiter, à ſe autem minimè, eandemque alij etiam D.Thomæ vulgò, aſcribunt. Sed neque ea vera eſt, neque D. Thomę imputanda. Etenim, quemadmodum quòd ſubſtantia creata defini-

A ta ſit, mobilis loco eſt, ita, quòd ſit viuens, à ſe mobilis eſſe concluditur; atque adeò ſi per cognitionem viuat, localem mobilitatem obtinebit: id quod ita verum reperimus, vt contrario exemplo refelli nequeat, neque enim conchylia loco immobilia dicuntur, quòd vim aliquam ſeſe deducendi, adducendique non habeant; habere enim planè fatetur Ariſtoteles, libro 3. de Anima, capite

Cur cõchylia dicantur loco immobilia.

B 11. text. 56. ſed quòd locum ex toto non permutent. Ceterùm, quæ locorum diſtantium cognitione pollent, ex toto etiam locum mutare valent. Quid ergo in animam tam mobili cognitione præditam errimus iniurij? eamq. velut ſtatuam quandam immobilem efficiemus, cadaueri ſuo, vt olim Prometheum Caucaſo perpetuò alligatam. At, inquiunt, anima actus eſt corporis non aſſi-

Obiect.

C ſtens, ſed informans, vt meritò mouere ſe non poſſit, ſi non informet. Verùm, ſi formarum aſſiſtentium modum in eſſendo, cognoſcendo, appetendoque extra corpus obtinet, cur non obtineat mouendo? Ad hæc animæ, depoſitis corporibus, nulli loco ſunt addictę, cùm à nullo pendeant in ſui conſeruatione, vllave perfectione, quam alibi aſſequi nequeant; cùm igitur

Solutio.

Animæ ſeparatę nulli loco sũt addictæ.

D immenſæ non ſint, ad earum ſanè perfectionem ſpectabit localis variatio, ac motio. Itaque, ſi qua res per ſe, ac ſeorſim exiſtit, in vniuerſo, definita, viuens ad varia loca indifferens, nulla ratio erit, cur à ſe mobilis non dicatur; eæ verò conditiones in animam corpori iam viuificando, minimè addictam, non minùs, quam in Angelos, egregiè competunt: quare, &c.

E Sed quòd Sanctus Doctor animę ſeparatæ ſui mouendi potentiam non denegauerit, inde conſtat, quia eam facultatem ſicuti & in Angelis intellectum, & volũtatem eſſe credit, quęſt. 16. de Malo, art. 1. ad 14. niſi quòd erga corpus à ſe informatum illa tantùm exerceat, Angeli verò erga quodcunque aliud; quamobrẽ cùm anima à corpore diſcedens

D.Th. opinio de potentia ſuæ motrice.

eaſdem

eaſdem facultates ſecum deuehat, vt ſuprà cum eodem Thoma tradidimus, ſentit haud dubiè. illam ſui ſaltem mouendi vim poſſidere. Quin etiam 1.part.quæſt.53.artic.1.in argumento. Sed contra; ex motu, quem Chriſti anima ſeparata ad inferos edidit, quemque catholicè profitemur, concludit, pari ratione in Angelis eſſe motum lationis admittēdum; nam quòd ex anima Chriſti beata argumentetur, ideò facit, quia aliud B fortaſſe exemplum ita efficax ad inſtitutum inueniri non potuit: re tamen vera eius articuli inſtitutum de naturali vi motrice procedit; illud ergo tantùm D. Thomas inficiatur, nihil à ſe poſſe animam humanam mouere, præter corpus, quod informauerit, vt patet ex articu.4.quæſt. 117.1.part.& artic.10. quæſt.16. de Malo, ad 2. quem ſequũtur Capreolus 4.diſt.vlt.quæſt. 2. Caietanus C citato loco primæ partis, alijque Recentiores.

Scot. 4. d. 45. q. 1. ar. 3.
Palat. d. 10. diſp. 2.
Suar. diſp. 15. ſuæ Me. ſect. 6. nu. 23.

Vera ſnia aīæ concedens, tum ſe, tū alia mouendi vim.

Eſt nihilominus tertia ſententia à nobis adijcienda; videlicet, ſeparatam animam non ſui ſolùm, ſed aliarum rerum ſibi externarum, minimeque ſubſtantialiter iunctarum motricem eſſe; pro viribus tamen, vt ſequenti articulo attingemus, ita Abulenſis in 8.capite Matthęi, quæſtio. 124. Quæ quidem ſententia D cũ ſuperiori doctrina aptè cohæret. Enimuerò, vt ex definitæ ſubſtantiæ exiſtentia concluditur mobilitas, & ex vita mobilitas à ſe, ita ex ſui mobilitate aliorum quoque mobilitas neceſſariò colligitur; quod etiam inductione fit manifeſtum. Quamuis enim natura aliqua mouere ſe non poſſit, quæ poſſit alia, id eſt, Deus, attamen nihil, quod motum ſubeat, priuatur omninò virtute mouendi E cetera; quod non in animantibus ſolùm, ſed in corporibus etiam inanimis cernere eſt, quæ, dum mouentur, ea etiam mouent, quæ offenderint, vt aer, arbores, cœlum ſupremum; inferiores, &c. Nimirum, potentia, de qua loquimur, ſicuti motiua loco eſt, ita non maiorem, quàm localem vnionem

Sat eſt vnio localis, vt anima ſepara ta externa corpora moueat.

A ſui cum re mouenda deſiderat, vt in actum prodeat: quapropter, cùm ea vnio inter animam & corpus dari poſſit abſque informatione, (vt liquet in anima Chriſti ab inferis regreſſa, quæ ſepulto corpori priùs aſtitit, quàm per informationem illud animaret, liquet item in cuiuſuis hominis anima in morte, vbi, diſſoluta in inſtanti informatione, perſeuerat adhuc localis præſentia animæ ad B corpus, cùm non niſi immediatè poſt ſit abitura) nulla ratio eſt, cur motum illi nequeat impertire, ſi mouendi potentia ſit prædita. Quod adeò verum eſt, vt non ineptè ſecundæ ſententiæ Auctores collegerint, nullam animæ ineſſe potentiam ſe mouendi, ſi nullam habeat mouendi alia.

Deinde argumentari licet. Pleraq. ſunt, quæ ſine vlla ſui locali motione C alia vel pellunt, vel trahunt, vt ignis iniectũ ſalem, magnes ferrum: qua ratione igitur tam nobilis ſubſtãtia, tamque, vt ita dicam, actuoſa, quàm eſt rationalis anima extra corpus ſepoſita, aliorum mouendi efficacia deſtituatur.

Vera ſententia magis confirmatur.

Præterea; animæ è receptaculis, quibus ad iteratam vſque vnionem corporum commorantur, nonnunquam egrediuntur ad viuos, cum D eiſque in effectis corporibus colloquuntur, vt inferiùs oſtendemus; hæc autem munia nec ſine potentia motrice pręſtari poſſunt, nec tantam habent eminentiam, vt extraordinario Dei concurſu egeant: ineſt igitur ea vis animis naturaliter. Ob has ſanè ac ſimiles rationes probatior nũc eſt eiuſmodi ſententia, quam non ignobiles etiam Theologi ſuperiori ætate docuerunt, Henricus Quod- E lib.11.quæſt.14. Aureolus apud Capreolum citato loco. Scotus 4.diſtinct.49. quæſt.14. Baſſolius eadem diſt.quæſt.2.artic 1. Maior quæſt. 8. Aegidius Quodlib.4.quęſt.17. Abulenſis in capit.8. Matth.quæſt.124.& alij, ante quos Galenus non ſatis alioquin certus de natura animæ, in libro de Tremore, in rigore fatetur, minimè deceptum iri, qui animã eſſe

Citantur Auctores per vera ſententia.

dixerit ſubſtantiam, quę per ſe moueri poſſit. Et Alexandrinus Clemens 6. Strom. naturam animæ eſſe ſcripſit, à ſe ipſa impelli, & excitari: nec deſunt, qui arbitrétur, humanam animam interdum in hac vita ſuæ peculiaris potentiæ motricis, quam nitimur aſtruere, ſigna exhibere, cùm feruenti aliqua rerum ſublimium contemplatione corpus in ſublime tollit.

Tolet. 1. de Anim. q. 9.

Sed, quoniam oſtendimus, animã ſeparatam peculiarem ſui, & aliorum mouendi potentiam habere, quærendum reſtabat, an ea à voluntate intellectuque diſtinguatur, niſi ea dubitatio libro 2. de Cœlo, cap. 5. quæſt. 7. de Angelis, in quibus par eſt ratio reſoluta eſſet. Illud ſolummodò aduertimus, eos, qui partem negantem ſequuntur, non adeò motricem ſubſtantiarum ſeparatarum cum voluntate intellectuque confundere, vt diſtinguere eam nõ poſſint etiam realiter. Nimirum cẽſent, intellectum & voluntatem non in actu primo, ſed ſecundo, hoc eſt, vt ſtant ſub actibus practicis præſcribendi, dirigendique motum, rationem potentiæ motiuæ obtinere, vnde localis impulſio ſequatur. Quo pacto plerique de potentia Dei executrice philoſophantur, aſſerentes, eam eſſe Dei volũtatem cum actu efficaci operandi ad extra, indeque actionem externam prodire, quæ in rebus creatis recipiatur.

Motricis facultatis diſtinctio ab intellectu, & voluntate.

ARTICVLVS III.

OCCVRRITVR ARGVMENtis primi articuli.

Solu. 1. arg.

AD primum reſpondendum; Si quando in ſacris literis mortẽtium animæ aliquò deferri perhibentur, id vel ad dignitatem ſpectare, ſi ſint beatæ, vel ad quandam diuinæ iuſtitiæ executionem, ſi ſint nocentes. Atque in priori ſenſu Auguſtinus Serm. 3. de Aſcenſione Domini, qui eſt 176. de tempore; itemque Euſebius Emiſſenus, Homil. 2. de Aſcenſione, alijque ſacri Doctores de Chriſto aſcendente ſcripſerunt, eum non in auxilium neceſſitatis, ſed in obſequium dignitatis euectum, illatumque cœlo fuiſſe.

Quo ſenſu loquantur ſcriptura, & Patres, cùm dicunt, animas aliquo deferri.

Solut. 2.

Ad ſecundum; Si verum eſt, quod ex Platone retulimus, ad calcem ſuperioris articuli plana eſt reſponſio; Sed eſto, nulla exhibuerint animæ vnitæ corporibus propriæ motricis potentiæ ſigna, ideone illa ſunt deſtitutæ? alioqui neque ſubſiſtentiam eas habere quis colligat, quòd in corpore illa non prodant. Itaque, vt ad argumentum reſpondeamus, abſque eiuſmodi potentiæ vſu, non autem intellectus & voluntatis, conſtare potuit humana vita; item non oportuit has ipſas potentias in nobis duplicatas inueniri, ſed potentiam cognoſcendi, & appetendi; aliæ enim in corpore ſunt, alię in anima; vnde id, quod in fine argumenti addebatur, retorqueri in Aduerſarios poteſt, vt, quemadmodum facultates iſtæ, ſic & motrix in homine geminaretur.

Solut. 3. Vis motrix ad ſeparatarum animarum digreſſiones inſeruit, & & conuentus.

Tertium argumentum non valet in eos, qui animas ſeparatas ab obiectis ſpecies haurire volunt; ſic enim accõmmodata propinquitate opus eſt, atque adeò & locali motione. Sed eſto, non hauriant ad dignitatem ſanè illius ſpiritualis Reipubl. animarum ſeparatarum interſunt conuentus, ac digreſſiones mutuæ, niſi tanquam ſaxa medio mari, noctes atque dies immotas eſſe arbitremur, &c. quæ ſuperiori articulo diximus.

Solut. 4. Diuiſibilitas rei mobilis in motu tantùm phyſico requiritur.

Quartum; Etſi probaret, animam ſeparatam non niſi punctaliter exiſtere poſſe, nihil adhuc ipſius mobilitatem concluderet; ſiquidem diuiſibilitas rei mobilis, itemque pars mouens & mota, non in quolibet motu, ſed in Phiſico requiruntur, ſexto & octauo Phiſicorum. Rurſus reſpondemus diſtinctione maioris; eſt enim vera, ſi velit, indiuiſibile moueri non poſſe motu continuo: falſa, ſi diſcreto; quod noſtro inſtituto ſat eſt. Deinde, iam omiſſa maiori propoſitione, ſũt, qui

ad

ad minorem reſpondeant, animam rationalem, ſi fortè brachium à corpore præcidatur, manere adhuc in eo ſpatio, quamuis non informatiuè, vt in corpore reliquo, eò quòd ipſa ſemper certum ſpatium, in quo definitiuè ſit, exigat, non minùs quàm corpora, in quo ſint circumſcriptiuè. Quo ſanè pacto dicendum eſſet, in generationis inſtanti non infundi ſolùm, ſed effundi animam è corpuſculo, cùm ſit contra-B ctius, quàm requirat anima; quod cùm ridiculum ſit, ſeu potiùs ineptum, reſpondemus, abſciſſa parte corporis, non niſi in reliquo manere animam, quia vnum eſſendi modum habere debet naturaliter, non duplicem, hoc eſt, vel informationis tantùm, vel ſeparationis. At enim poſt totalem ſeparationem diuiduo indiuiduoq. loco ſe poterit accommodare, proindeq. nullum certę magnitudinis verſus minimum depoſcet, ſicuti certum depoſcit corpus, quod informet, eò quòd per illum ſit operatura.

Nullus eſt ſeparatæ animæ magnitudinis terminus verſus *minimum* in loco.

Solut. 5. Ad quintum: Satis eſſe, vt animæ nobilitatem tueamur, ſi vel momento cieatur. Sed & tempore mobilem eſſe nihil vetat, cùm iſtud eſſe poſſit ſpirituale, ac per ſe dimetiens ſucceſſiuam animæ motionem: quæ motio, licet mẽſurari etiam poſſit à corporeo tempore, ex accidente id euenit, quatenus in idem tempus imaginarium, vtrumque reale tempus, corporeum ſcilicet, ac ſpirituale coincidere valet. Iam verò D. Auguſtini effatum de motu ratione mobilis, ſpatijque diuiduo eſt interpretandum.

Solut. 6. Ad ſextum; In ſententia Platonis credentis, animam rationalem in corpore eſſe inſtar nautæ, facilè conceſſu eſſet, eam integro corpore expedire ſe poſſe, niſi fortaſſe, quod in malum totius abeundi facultas cederet, eam animæ Plato non donauerit, dum idoneas diſpoſitiones haberet in corpore. Illa tamen ſententia ſuo loco refutata eſt. Quamquam poſita re vera ſubſtantiali vnione, veriſimile adhuc exiſtimetur

Opinio credentiũ, aiam vni-

A bonæ notæ Auctoribus, animam, etſi ab incolumi corpore elabi nequeat, ſicuti neque in prauè diſpoſitum illabi, vt ſcitè diſſerit Henricus, Quodl. 11. quæſt. 14. ad calcem: ſe ipſam tamen primario mouere poſſe, ac ratione vnionis motum corpori impertire, his fermè rationibus.

tã corpori ſe primariò mouere.

Prima, quia ſubſtantialis vnio animæ erga corpus in cauſa potiùs erit, vt motus animæ corpori communicetur, quàm vt illum impediat. Secunda: Vnio ad corpus animæ ſubſiſtentiæ non obeſt, neque igitur oberit; quò minùs præſentem ſe faciat primario, cui libuerit, loco, quamuis corpore circundetur. Neque enim incluſio illa animæ ſubſiſtentis intra corpus impedire poſſe videtur conatum animæ ad motum.

1. eorum ratio.

2

Tertia; Intellectus etiam animæ informantis, more Angelico poteſt C intelligere, ſi, illius ordinis ſpecies habeat, vt non ſolùm in ſtatu immortalitàtis verum eſſe Theologi docent, ſed etiam in Chriſto Domino apud nos commoranti accidiſſe certum eſt; nimirum, quia ad illatum ſpecierum vſum nihil attinet, corpuſne mortale, an immortale informet anima. Cùm igitur motrix potentia nullis egeat inditis inſtrumentis, iam nunc in actũ mouen D di prodire ſaltem progreſſiuè poterit, ſi propria eſt humanæ animæ; quòd ideò adiecimus, quia, vt Scotus in 4. diſtinct. 49. quæſt. 14. animaduertit, ideò nunc anima totum corpus ſimplici motu non defert, ſicuti in beatitudinis ſtatu delatura eſt, quia membra æqualiter à virtute motrice animæ non poſſidentur.

3

Quarta; quia, ſi vſum accedendi recedendique, anima intra E corpus habeat, rectè intelligitur, quo pacto in abſciſſo brachio eſſe deſinat, aut in extremis pedibus, homine iam moribundo. Rectè item, qua ratione in partes nutrimenti ſemotas inferatur: nimirum, in priori euentu poſt vnionis diſſolutionem, præſentia quoque animę abolentur propter localem partialemque abſceſſum; in poſteriori

4

verò, poſt localem partialemque abſceſſum ad nouam materiam, ſubſtantialis vnio exiſtit. Atque experimenta adeò vrgere viſa ſunt Scaligero pro Platone, vt nullum aliud argumentum rem conficere putet, ſi hoc non conficit; exerc. 307. num. 13.

5 Quinta; Potentia motrix actiua eſt, non paſſiua, vt probatior ſententia tenet; rectiùs igitur animæ inhærebit, quàm corpori, cùm illa motum efficiat, iſta recipiat.

Vera ſentẽtia oppoſitũ aſtruẽs.

Non eſt tamen ob hæc argumenta à communi Philoſophorum ſenſu recedendum, tum, quia in brutis animantibus motrix potentia corporis perfectio eſt, à qua humanum corpus decidere iniquum eſt, tum etiam, quia, qua ratione potentia eiuſmodi, quæ in beluis corporea eſt, dicitur in anima reſidere, in eadem diceretur reſidere viſus, auditus, ceteræque facultates, tam internæ, quàm externę; quod, etſi paucis Nominalium probatum fuit, à vera tamẽ Philoſophia alienum eſt.

Eadem porrò argumẽta falsò ſupponunt, animam motrice potentia ſibi propria vti poſſe naturaliter, dum corpus informat, cùm tamen per vnionem religata ſit, atque alterius veluti iuris exiſtat, hoc eſt, totius hominis, vt proinde motum per ſe non exerceat, ſed homo per illam. Vnde etiam, cùm anima corpori reunietur, ipſum per potentiam ſibi propriam non mouebit, abſque nouo Dei dono, vt probabiliter ſentit Soarius ad quæſtionẽ 54. tertiæ partis, diſputatione 48. ſectione quarta, colligitque ex D. Thoma, alijſq. Doctoribus.

Primæ rationis Solut.

Ad primum igitur argumentum dicito, vnionem in cauſa eſſe, ne motus ab anima eliciatur, qui eius ſolius ſit, alioquin, ſi ſeipſam ſolam moueret, cùm nulla neceſſitate cogeretur motum corpori impertiret, iam ab eo incolumi, atque immoto recedere poſſet, quod nemo dicet.

Solut. 2.

Ad ſecundum, conceſſo antecedente, negandum eſt, quod in reliquo argumento adducitur.

Solut. 3.

Ad tertium, concedendum eſt antecedens, quia ea ſpecierum infuſio atque vſus, naturales animis non erunt: quo pacto fatemur etiam, poſſe illas corporibus, ſiue caducis, ſiue iam immortalibus vnitas, motum proprium exercere, iiſdemque corporibus communicare; vnde, quod ex Scoto affertur, potentiam motricem in hac vita membra perfectè non poſſidere pro nobis facit, ac verum eſt, licet vnio indiſſolubilis euadat, quoniam, vt paulò antè diximus, poteſtas illa animæ ad mouendum corpus per peculiarem eiuſdem animæ motricem facultatem, nouo Dei dono vltrà reunionem debet cõtingere.

Solut. 4.

Ad quartum; non deeſſe exempla, quibus intelligamus animæ euenire, quæ ibidem recenſentur. Etenim Deus in re corrupta eſſe deſinit, nec tamen vllam etiam partialem retractationem ſubit; Chriſtus item Dominus conſecratis ſpeciebus fit denuò præſens, nec proinde locali motione etiam partiali ob id agitatur. Aliqua ergo ſimili ratione anima abſq. vlla etiam partiali latione, & à membro abſciſſo aberit, & in alimenti materiam inferetur.

Solut. 5.

Ad quintum, negetur conſequutio; ceteræ namq. potentiæ ſentientes actiuæ ſunt, quæ nihilominus corpori adhæreſcunt.

Abſoluit reſpõſio ad 6. arg principale.

Atque hæc in gratiam ſexti argumenti primi articuli dicta ſint. Cui directò reſpõdentes aſſumptum negamus: motus enim localis animæ liber eſt, vnio verò ſubſtantialis omninò naturalis, ideoque natura ſua prior. vnde motus localis efficacitatem directam non habet erga illam, haud diſſimili ratione, qua maturus fœtus per ſe ab vtero non egreditur, ſed parentis niſu, poſteà verò per ſe iam huc atque illuc migrat. Quanquam indirectam efficacitatẽ habere poterit, veluti, cùm quis ſibi ferrum adigit. Et hæc quidem ratio concludit ſimiliter, neque Angelum locali impulſu poſſe animam vnitam auellere à corpore, quidquid nonnulli huius ætatis Theologi inficientur.

Solut. 7.

Septimum argumentum poſtulat, an demortuorum animæ ad vi-

uos

uos etiam regrediantur, cum eiſque colloquia miſceant, aliavè exteriora ſigna ſui aduentus exhibeant. Cui dubitationi paucis reſpondemus, quanquam non rarò huiuſmodi animarum apparitiones ſomniantium ſint deliramenta, aut mali Dæmonis, præſtigiatorumque ludi, vt D. Auguſtinus in libro de Cura pro mortuis, atque alibi docet; quin etiam pro animis, quandoque Angeli præſto ſint, attamen ipſæmet huc venire aliquando, à Deo aut iubentur boni alicuius gratia, aut permittuntur vexandi cauſa, more dæmonum: quanquam poſterius hoc minùs probari poſſit, vt cum Diuo Chryſoſtomo latius diſputat Abulenſis in caput octauum Matthæi, quæſtione 124. Itaque, ſiue hoc, ſiue illo fineres accidat, aduentare illas, ſententia eſt grauiſſimorum Patrum, Auguſtini, Gregorij, Euſebij, Theodoreti, & aliorum, quos citat Illuſtriſſ. Card. Rober. Bellar. lib. 2. de Purgatorio, capite 8. tomo 1. Addit tamen Diuus Thomas 1. part. quæſt. 89. artic. 8. ad ſecundum, miraculo id eſſe deputandum, quatenus præter ſtatutam à Deo legem huc per ſe veniat anima, eamque legem ſpectaſſe diuina oracula, & pleroſque Patrum, quoties animarum nullam poſt abceſſum à corpore è ſuis locis ad nos remeare poſſe contendunt, veluti libro 4. Regum, capite 22. Iob 23. & alibi. Item Auguſtinus de Cura pro mortuis, capite 13. & 19 Vnde non mediocris orta eſt dubitatio inter Sacræ paginæ Interpretes, an Deus libro 1. Regum, capite 28. prædictam legem abrogauerit, quo loco anima defuncti Samuelis ad viuentem Saulem dicitur aduenta ſſe, an potius imaginaria tantùm oſtenſio fuerit apud Regem interiùs, vel etiam Angeli alicuius pro Samuelis anima ſubrogatio. Qua de re Diuus Auguſtinus libro 2. ad Simplicianum, quæſt. 3. & quæſt. 6. earum, quas ad Dulcitium compoſuit, & quæſt. 27. in vetus nouumque Teſtamentum: libro item 2. de Mirabil. Sacræ Scripturæ, capite 11.

Demortuorum animas aliquãdo huc venire.

Item Abulẽſis in 25. c. Matth à q. 752. Sot. in 4. d. 41. q. 1. art. 4.

Doctorũ diſſidiũ de apparitione Samuelis animæ Regi Sauli.

A Iuſtinus Martyr, quæſt. 52. ad Gentes, Ioſephus libro 8. Antiquitatum, capit. 14. Abulenſis proximè citato loco Regum; quæſt. 28. Lyranus, & alij in eundem locum Rupertus lib. 2. ſuper libros Regum, capite 17. Victoria in Relectione de Magna, q. 5. quæ quidem difficultas, etſi olim æquè fuerit controuerſa, nunc tamen, poſtquam Eccleſiaſtici liber inter canonicas ſcripturas habetur, multò B certior eſt illius pars affirmatiua, vt obſeruat D. Thomas 1. part. quæſt. 89. artic. 8. ad 2. quandoquidem capite vltimo præfati libri inter Samuelis laudes commemoratur, prophetaſſe illum etiam poſt mortem; quod neque intelligi commodè valet de alio prophetandi actu, quam cùm Sauli apparuit: neque ita propriè laudaretur, ſi dęmon aliquis pro Samuelis anima ad Saulem veniſ- C ſet; tametſi ex eodem textu colligatur, eum in vero corpore apparuiſſe; de quo diſceptare non eſt huius loci, neque inſtituti. Porrò autem, ſi non quid geſtum ſit, ſed quid fieri potuerit, inquiratur, certum eſt, ſpectata naturali conditione animarum corpore vacantium, nullo miraculo earum quamlibet hinc inde poſſe commigrare, eſſeque ſolertem ex aëre, aliavè tractabili materia corpora D effingere, & in eis nunc hominem ponere, nunc beluam, ſi libeat; atque eo modo ſui aduentus ſigna nobis exhibere.

Eſt & alius animarum regreſſus ad corpora informanda, id eſt, reſurrectio, de qua Theologi 4. Sent. libro: nam de Pythagorica palingeneſia libro 2. de Anima, capite 1. quæſt. 7. dictum fuit. Illud tamen certas hac in re dubitabile eſt, an pecu- E liari tantùm Dei lege cautum ſit, ne anima à proprio corpore ſemel auulſa in alia ſeſe inferat, quæ in maternis vteris paſſim præparantur; an id communi naturæ iure contingat; vna, ſcilicet, anima vnum tãtum corpus, diſpoſitioneſque reſpiciente; videtur enim pars prioris Auctoribus affirmanda, qui quamlibet animã cuiuis corpuſculo initio

Eccleſiaſtici cap. 46.

Anima Samuelis verè apparuit Regi Sauli.

Animæ ſeparatę poſſunt corpora aſſumere.

Sententia exiſtimantium, animas nõ requirere ſpoſitiones, vt informent.

infundi poſſe exiſtimant; è quorum numero eſt Molina, extrema diſput. 1. partis. Soarius diſput 5. ſuæ Met. ſect. 6. quo loco addit, ſic eſſe animam rationalem ad quamlibet diſpoſitam materiam indifferentem, vti eſt indifferens materia ad quamlibet formam. Iis concinit Toletus, libro 3. de Anima, quæſt. 18. nec non Henricus Gandauenſis Quodlib. 11. quæſt. 14. dum aſtruit, humanam animam illabi poſſe in corpus, ſeque illi ſubſtantialiter copulare, quoties paratum aderit, quanquam de proprio ac certo corpore tantum Henricus Gand. differat. At enim libro 1. Phyſicorum, capite 9. quæſt. 11. artic. 4. ad 4. ad 6. & libro 1. de Generatione, capit. 4. quæſt. 13. ad Philoſophiæ normam, ac doctrinam Ariſtotelis magis conſentanea iudicatur pars poſterior; animas, videlicet, rationales certa ſibi corpora, ac diſpoſitiones vendicare, quæ ſi deſint, informandi munus obire nequeant, niſi verò, Dei abſoluta poteſtate phyſicam normam ſuperante, vt annotauit Fonſeca lib. 5. Met. c. 2. quæſt. 14. ſect. 2. & 3.

Animas requirere certas diſpoſitiones ad informationē verior ſētētia eſt.

Solutio extremi argumenti.

Ad extremum argumentum, quod ex Ariſtotelis atque Auerrois authoritate petebatur, dicendum, illum immobilitatis nomine intellexiſſe immortalitatem; hunc motricem potentiam ab intellectu, voluntateque non diſtinxiſſe realiter, ſicque traditam ab eo diuiſionem adæquatam eſſe, futuram alioquin trimembrem, ſi in formali, vt vocant, ſenſu loqueretur.

ARTICVLVS IV.

DE ACTV, AC TERMINO potentiæ motricis animarum ſeparatarum.

1. Dubit.

HActenus oſtēdimus, potentiam loco motricem animæ ſeparatæ ineſſe; conſequens nunc eſt, vt de illius actu, atq; termino diſſeramus, vbi nonnullæ ſcitu dignæ dubitationes ſe offerunt explicandæ. Prima, an cùm ſe anima, corpuſvè aliquod ciet,

Opinio ad motū immediatè impulſum non requirens.

A priùs impulſoria qualitate id præſtet, an ſolo motu. Recentiores quidam arbitrantur, ſubſtantias ſeparatas, ſi quid immediatè moueant localiter, motū edere ſine impulſu, quod nullam qualitatem educere valeant ex poteſtate ſubiecti. Ceterùm, ſi per corpus à ſe immediatè motum reliqua moueant, impetu, eò quòd abſint, opus eſſe, qui iam per immediatum corpus educi poterit à corpori-

Vt Soarius d. 35. Metaph. ſect. 6. nu. 24.

Fūdamentum.

B bus. Ita vero, aiunt, rem ſeſe habere in ſupernis lationibus, deferente, ſcilicet, intelligentia primum mobile ſolo motu, deindeq. in ſubiectos cęlos qualitatem impulſoriam per primum inijciente, non quidem inſtar phyſicæ cauſæ illam producendo, ſed actiuum (vt aiunt) paſſiuis applicando. Quæ doctrina ſic vlteriùs confirmari poteſt. Primò; quia, vt res aliqua moueatur loco, ſat eſt, ſi ipſum 1. Ratio.

C lationis motum ſubeat; cur enim alterari illam priùs oportebit? alioquin dicat quiſpiam, neque Deum ſine impulſu mouere poſſe, quod eſt abſurdum; quòd ſi Deus abſque illo poſſit, poterunt & reliquæ ſeparatæ ſubſtantiæ, cùm ille mouendi ritus tantam dignitatem præ ſe non ferat, vt ſoli Deo debeat competere. Secundò: Anima, puncto contenta, moueri poteſt, tum à ſe ipſa, tum etiam ab 2. Ratio.

D alio inſtantaneè; impulſus autem ad ſucceſſiuum motum ſolummodò deſeruire poſſe videtur; ergo in eo ſaltem lationis modo impulſu non erit opus. Tertiò: Potentia motiua admodum naturalis eſt; non ergo impulſum nunc ſpiritalem, nunc corporeum valet exprimere, quod tamen concedendum eſſet, ſi anima nunc ſe, nunc corpus aliquod impulſu cieret. 3 Ratio.

E Probanda tamen non videtur ſuperior ſententia; nam, ſi ſemel admittamus, exerceri motum poſſe ab aliquo per ſe motore, abſque vlla qualitatis impreſſione in rem per ſe motam, pronum erit, negare ſimilem impreſſionem, etiam cùm corpora alia alijs interiectis mouentur; qua enim ratione primū corpus motum excipit ſine impulſu à primo mouen-

Refellitur.

uente, eadem & ſecundum à primo, ſicque deinceps. Aſſerendum igitur, potentiam motricem non alia ratione actum ſuum exercere, quàm producta priùs in re mobili impulſoria qualitate; tanquam neceſſario inſtrumento, etſi aliquando non ſequatur motus, veluti, cùm quis in parietem, aut arboris truncum humeris nititur, aut cùm elementa alieno detinentur loco, exiſtente, ſcilicet, maiore reſiſtentia, quàm ſit impreſſæ qualitatis efficacitas. Itaque, etſi potentia motrix in communi varias admodum ſpecies complectitur (alia enim vitalis eſt, vt in cognoſcentibus, alia non vitalis, veluti occulta illa, adeoque ſine nomine, in magnete, electro, & ſimilibus; quales item elementorum, quæ peculiari nomine grauitas, leuitasque nuncupantur: denique etiam illa parum nota, cunctisque corporibus cõmunis, replendique vacui gratia donata): attamen, quæcunque illa ſit, priùs quàm rem loco moueat, qualitatem exerit impulſiuam, quæ ſi maior erit, quàm corporis mouendi reſiſtentia, procedet motus; ſi æqualis, aut minor, non procedet. Eadem porrò vis impulſoria, & cognato ſibi motu, ſi naturalis ſit, augetur; non multo aliter, ac habitus ex actu, quẽ elicit, incremẽta capit, & abſente potentia ſucceſſiuè minuitur, ita ipſius conditione poſtulante, cùm ſolius motus ergo, qui eſſentialiter ſucceſſiuus eſt, inſtituta fuerit; quapropter ſimul ac particularis cauſa, id eſt, potentia motrix, abſtinet ab impellendo, illicò cauſa prima ſucceſſiuè à conſeruatione relicti impulſus deſiſtit: neque enim ratio alia ſuccurrit pro ſucceſſiua illa imminutione, quam experimur, cùm ſine contrario ſenſim euaneſcat, vt haud dubiè cęlo accidet, ſi ab Angelo deferatur, cùm tamen ibi nulla ſit qualitas, quæ impulſui motuive actiuè reſiſtat.

Vera ſentẽtia ſtatuitur.

Motricis facultatis variæ ſpecies.

Ad fundamentum igitur, quo contrariæ ſententiæ Auctores nituntur, dicendum, ſubſtantias ſeparatas non ita infœcundas eſſe, vt eam ſaltem qualitatem, quæ lationis inſtrumentum ſit, nequeant corporibus ingenerare; alioquin, cùm ipſa etiam latio nonnihil ſit corpori inhærens, ab iiſdem quoque edi non poterit, quod eſt abſurdum; nimirum, eius tantùm generis formas producere nequeunt, quæ aut ad generationem ordinentur, aut etiam conſequantur intenſionales non raró, eliciunt enim ex ſe ipſis conceptus, ac fortaſſe habitus, nec non & in alterum intellectum ſeparatum ſui ſpeciem valent imprimere. Ad primam verò confirmationem dicito, potentiam motiuam immediatum ordinem ad motum non habere, ſed ad impulſum, ſaltem phyſicè loquendo, cui non obſtat, quò minus Deus abſque vlla eiuſmodi qualitate rem mobilem cieat. Ad ſecundam; neganda eſt minor; impulſus enim ille ſpiritualis qualitas erit, proindeque indiuiſibili ſubiecto contentus. Ad tertiam; potentiam motiuam corpoream ad impulſum corporeum determinatam eſſe, ſpiritualem verò, qualis in anima reperitur, & ſpiritualem, & corporeum impetum poſſe efficere.

Solu t fundamentũ.

Solut. 1. rationis.

Solut. 2.

Solut. 3.

Secunda dubitatio eſt; An in anima ſeparata admittendæ ſint illæ velut ſpecies motionis localis ab Ariſtotele in Phyſicis numeratæ; ſcilicet, pulſio, vectio, tractio, volutatio, queis addi poteſt oppoſitio, detenſio; legimus ſiquidem partim in diuinis literis, partim in Sanctorum hominum annalibus, vehi illorum animas, honoratio, ſcilicet, apparatu: impiorum autem rapi, trahique, & a bonarum contubernio repelli, nec non & alligari, ac detineri cauſa ſupplicij. Quòd verò his ſimilia legantur apud Poetas, participia ſunt Catholicæ veritatis multo ignorationis fumo ad gentes deuolutæ, non meræ nugæ. Ergo, quod ad pulſionem attinet, ex proximè dictis liquet reſponſio; ad eam enim ſatis eſt virtualis contactus, qui per qualitatis impulſiuæ impreſſionem peragitur, quo etiam fortaſſe modo, non

2. Dubitatio.

Varia motꝰ ſpecies.

non verò ſola voluntatum diſſenſio-
ne, tranſacta pugna eſt inter Ange-
los. Apocal. 12. At verò ceteræ nume-
ratæ ſpecies includere prorſus vidē-
tur contactum molis, qui in præſen-
Cōtactus ad motum neceſſarius. tia locum non habet. Etenim, quod
vehitur, aut trahitur, motu agitur a-
lieno, ſicque impulſu ſibi peculiari-
ter indito non eget, ſed illud eſt ſa-
tis, ſi coniunctum ſit ei, quod per ſe
motum ſubit, nec ſe ſinat penetrari,
vt attendēti fiet apertum. Iam, quod
volutatur, partibus eget, quarum a-
liæ deprimantur, tollantur aliæ. De-
nique ad detentionem, relegationē-
ve prædictum contactum omninò
requiri, nemo nō videt. Statuendum
igitur, eas motionis ſpecies per ana-
logiam quandam admitti poſſe in a-
nimis ſeparatis; re autem vera om-
nes impreſſione impulſus exhiberi:
cùm enim anima animæ alteri, vel
externo corpori impetum indiderit,
ſeque pariter mouerit, vectio erit,
aut etiam tractio, ſi mobile fortè re-
ſtiterit; rurſumque detentio, ſiue re-
ligatio appellabitur, ſi adeò per im-
petum corpus mobile ad aliud affli-
gatur, vt in partem aliam ſe nequeat
proripere, qua ratione ſtipula dela-
ta vento ad parietem, immobilis ad-
hæreſcit, aut lignum, quod fluuij
Qũo anima fortior detineat minus potentem. impetus ad ſaxum alliſit. De ipſius
verò animæ detentione paſſiua ma-
ior eſt dubitatio, cum affligi nequeat
ad corpus, aut quaſi comprimi. Di-
cendum tamen, potentioris animæ
impetum hebetare cōtrarium niſum
minùs potentis ſicque illam detine-
re, quo ferè modo virtus remorę im-
petum nauis hebetat, eamque ſiſtit.
Eſt tamen alius detinendus modus
ſoli Deo competens, ſubducto gene
rali concurſu ad motum; qua de re
Valleſius de ſacra Philoſophia; ca-
pite quadrageſimoprimo, quo loco
ſentit, ita factum fuiſſe, Tobiæ 8. &
Apocal. 20.

Iam verò aliæ motus ſpecies na-
turalis, violenti, ac præter naturam,
non difficile huc accommodantur;
prior enim dabitur, quoties anima
ſeipſam mouerit, altera, cùm moue-
bitur a potentiori vi, quo nollet; ter-

A tia, cùm ſe ſiuerit deferri.

Tertia dubitatio eſt, vtrum animę 3. Dubit.
definitam habeant potentiam in
mouendo; ſolet enim circumfer-
ri, illas à corporibus exolutas ſine
mora in deſtinata loca recipi pro-
meritis; poteſt tamen dubitatio quo
ad res mouendas etiam procedere;
itaque quæri, an quantalibet celeri-
tate, quantumlibetque mobile ciere
valeant.

B Sed reſpondendum, potentiam a- Potentia animę motrix definita eſt.
nimæ motricem vtroq; modo defi-
nitam eſſe, cùm naturalis ſit, ab eſ-
ſentiaque finita proueniens. Et con-
firmatur, quia, vt animæ pares natu-
ra ſunt, ita & efficacitate potentiarũ
pares eſſe oportet, id eſt, intellectu,
voluntate, &c. Non enim vlla in-
teruenire poſſunt impedimēta, quo
minùs æquè perfectæ pullulent, vt
accidit potentijs organicis, ratione
C materialium diſpoſitionum, quarum
aliæ alijs ob id inæquales eſſe ſolēt.
Iam ergo mouere non poterunt ani-
mæ alia aliam, niſi ſe ſinant moueri:
quod maiori iure de iiſdem animis
dicendum eſt, ſi cum Angelis com-
parentur, qui multò ſunt potentio-
res. Vnde fit etiam, vt non quantali-
bet celeritate mouere poſſint, ſed
prout anima mouenda, Angelusve
permiſerit. De morali motione, quæ Nulla anima in aliā naturaliter imperiũ habet.
D imperio fit, illud tantũ obſeruare o-
portet, ſi naturæ dignitas ſpectetur,
nullā animā in aliam imperiũ habe-
re, cùm ſint æquales, neq; in Ange-
los, cùm ſint ſuperiores; ſed neq; An-
geli ſuperiores in animas dominari
vidētur, cùm externo regimine non
egeant; namq; vniuerſo adminiſtran
do ſoli Angeli deputātur; quare, &c.
Si verò gratiæ dignitas attendatur,
nulla certa regula pręſcribi poteſt,
E ſed generatim illud aſſerēdum, quā-
libet ſubſtantiam ſeparatam alteri
obedire, prout earum Auctor Deus
peculiaribus in euentis decreuit;
ſicque veriſimile eſſe, religari, de-
tinerique malos Dæmones, vel ani-
mas a bonis. Maior eſt de motione
corporum dubitatio. Verùm quia
neque ipſis Angelis conceſſum eſt,
quantumlibet corpus mouere, non
ſolùm

ſolùm Deo prohibente in bonum vniuerſi, ſed etiam naturæ ipſius legibus, queis Angeli quoque ſubduntur (hac enim ratione Ariſtoteles orbium inferiorum motrices intelligentias ciere ſuperiores orbes non poſſe exiſtimauit, quòd earum vis non ſuppetat, de quo tamen quæſtio eſſe poſſet) planum fit, animas limitatius obiectum ſortiri debere. Quin verò Abulenſis in 8. cap. Matth. q. 124. non ſolùm non putat, aſcribendum eſſe animæ ſeparatę certum terminum in mouendis corporibus, ſed etiam multò minora pondera mouere, quàm, dum informat; eò, quòd robuſtior ſit, ac magis ſecundùm naturalem modum in hoc ſtatu, quàm in illo, qua tamen in re non placet, quia potentiæ ſeparatæ applicatio abſque ſpirituum diſpendio peragitur.

Aĩa ciere nõ poteſt quantãlibet molẽ.

Argu. aduerſus traditam doctrinam.

1 Aduerſus ſuperiora ſic opponat aliquis; Potentia motrix animæ, iuxta probabilem ſententiam, à voluntate non diſtinguitur, hæc autem nullum in volendo terminum ſibi vendicat; ergo neque in mouendo.

2 Secundò. Si mobile aliquod eſſet, quod potẽtiam animæ ſeparatæ vinceret, iam ei contingere poſſet fatigatio, ſi fortè ſeſe illi mobili applicaret; hoc autem eſt abſurdum; ergo & id, ex quo ſequitur.

3 Tertiò. Anima non minùs, quàm Angelus ſe, atque adeò rem aliquam (non enim maior eſt difficultas) transferre poteſt in remotum locũ, abſque interiecti ſpatij decurſu in momento temporis; ergo non tam velociter mouebit in tempore, quin poſſit mouere velocius: conſecutio plana videtur, quia, quod momento fit, tempore quoque, quantumuis breui, fieri poteſt, ſi tempore ſit factibile, qualis eſt in cuiuslibet trãſlatio. Aſſumptum, præterquã quod aſſertio eſt D. Thom. dum tractat de Angelis, 1. p. q. 53. art. 2 & in 1. d. 37. q. 4. art. 2. & ſuorum, quibus acceſſit Marſilius eadem diſt. 2. par. quæſt 7. art. 3. ita oſtenditur, quoniam, etſi localis motio decurſo ſpatio, non poſſit nõ eſſe temporanea, eò ꝙ res nulla creata, vtpotè definitæ eſſentiæ in pluribus locis ſimul poſſit exiſtere; iam enim & in infinitis poſſet, immenſaque foret; attamen, ſi abſque ſpatij decurſione hic eſſe deſinat, fiatque præſens loco alteri, id porrò non eſt à ſubſtantia ſpiritali alienũ, præſertim, quia ea præſentia naturalis eſt, atque adeò naturali mutatione comparabilis; & confirmatur, quia, ſicuti anima in locum immediatum exilire poteſt in momento, ita nihil mirum, ſi in remotum valeat momento transferri, ſine vlla tamen intermedij ſpatij decurſione.

Obiect. At ea motio (inquies) productioni æquipollebit, ſiquidem, vt res, antequàm fiat, nullum determinat ſibi locum, in eoque apparet, in quem à ſuis cauſis amittitur, vt ſi anima, vbi volet, ſubitò compareat, ac veluti emergat, ſine vllo tranſitu per mediũ, perinde erit, ac ſi ſe ipſa producat: quo nihil eſt impoſſibilius.

Solutio. Refelleris tamen, quia eiuſmodi delatiua mutatio, non ad exiſtentiam animæ terminabitur, ſicuti creatio, ſed ad præſentiam exiſtentiæ, huic illive loco, quæ non magis temporaneam, quàm momentaneam mutationem terminare capax eſt, vt patet in ea, qua Chriſti Domini corpus ad Euchariſtiæ ſpecies præſentiam obtinet, etſi alijs capitibus naturæ vim longè ſuperet, quia, ſcilicet, plurium ſimul præſentiarum, ac ſine locali dimenſione acquiſitiua ſit. Atque hanc ſententiam de ſubita animæ ſeparatæ translatione in quemuis locum, ſpeciatim amplectitur Maior 4. diſt. 49. q. 8. ſub initium, nec à D. Auguſt. alienam credit.

Solut. 1. Ad primam nihilominùs obiectionem dic, cum D. Thom. q. 16. de Malo, artic. 9. ad 7. & artic. 10. ad 9. quem ſequitur Molina, 1. p. q. 54. ar. 5. etſi ſubſtantia ſeparata volendo moueat, diffinitum tamen habere modum volendi motionem; quem cognitio determinat. Adde, probabiliùs ſenſiſſe nos, potentiam mouẽdi diſtinctam eſſe à voluntate.

Solut. 2. Ad ſecundam dic, fatigationem prouenire in animantibus ex defe-

ctu

ctu ſpirituum, qui in operando abſumuntur, eſſeque dolorem, actumve appetitus, id malum auerſantis. Cùm ergo in anima ſeparata ſpiritus non ſint neque organa, quæ illis egeant, conſequens fit, vt neque fatigatio locum habeat; poterit tamen ſimile quippiam animæ contingere, vt, videlicet, triſtetur, quòd molem aliquam loco mouere non poſſit. Vbi aduerte, potentiam motricem ſubſtantiarum ſeparatarum, aut omninò poſſe rem mouere, aut omninò non poſſe, neque vlla ratione dicendum, illam mouere quidem poſſe, ſed tamen ęgrè, atque difficulter.

Solut. 3. Ad ſecundam obiectionem negandum eſt totum aſſumptum, nimirū, poſſibilem eſſe naturaliter actionem tranſlatiuam in locum remotum, relictis intermediis (alioquin procliue erit, illam in corporibus etiam admittere) non quòd præſentia, ad quam terminatur, ſit ſupernaturalis, ſed quia nulla eſt ratio, cur prædicta actio acquiſitiua ſit præſentiæ ad locum remotum, & non ad proximum, cum ille huic naturaliter ſubordinetur. Ad confirmationem reſpondeto, ideò ſubſtantiam ſeparatam immediatum ſibi locum et à diuiſibilem poſſe cōparare momento, qui partibus caret, quæ loci partibus ordinatim debeant imponi, cuius oppoſitum viſitur in corporibus, quia enim partibus conſtant in loco etiam proximo, alia ab aliis diſtant, ſicq. tempore egent, vt quæque ſuam loci portionem aſſequatur.

4. Dubit. Quarta dubitatio eſt de termino externo motus, id eſt, loco: qua in re, etſi idem videbitur cenſendum de anima ſeparata, ac de Angelo, hoc eſt, illa tum ad indiuiduum, pūctualemve locum ſe poſſe colligere, q; ſit ſpiritualis, tum ad diuiduum punctualique maximum, vltra quem nō poſſit exiſtere, & infra poſſit, eò q; finitæ ſit, minimeque immenſæ eſſentiæ; attamē, quia, vt ipſa inſit corpori, ſeque illi accommodet, certa quadam figura præditum requirit, vnde in capite globoſam eſſe oportet, in brachiis teretem, latam in pe-

A ctore, in digitis multifidam, in capillis tenuem, qualem demùm pingi videmus: fortaſse dixerit quiſpiam, eam ad loca diuidua ſimilem conformationem amare, cùm eſt ſeparata, nec pro libito cuius figuræ ſe localiter applicare poſſe, præſertim, quia, ſi certa figura locum nō poſcat, in longum porrigi valebit ſine termino, cùm ex lato, craſſoq. loco ſe poſſit colligere, quod nec ipſi Angelo

B conceſſum eſt à Theologis. Et confirmatur; quia in eo momento, quo anima à toto corpore fortè diſſoluitur, toti corpori adhuc localiter aſſiſtit, cùm indè momento eodem recedere nequeat, vt ad aliam figuram ſe conformet: atque adeò eandem applicationem ſeruat erga corpus, quam cùm informabat; ergo eandem, donec ſeparata māſerit, retinebit, cùm non ſit maior ratio. Obiect.

C Dicendum tamen primò, animam nullatenùs fingendam eſſe configuratam intrinſecè; ſed per denominationem à corpore, ad eum ferè modum, quo lux in Sole rotunda dici poterit, in igne pyramidalis, &cet. Namque in cuiuslibet figuræ pūcto tota eſt anima, illaque externa denominatio in vacuo etiam procedit, ſi ibidem exiſtat; non ita de Deo philoſophādum (quod tamen viderint, — Aĩa nō eſt figurata intrinſecè.

D qui illum in ſolo orbe nunc eſſe aiunt), quia definitam eſſentiam non habet, atque adeò neque per extrinſecam applicationem ad corpora figurabilem. Dicendum ſecundò, animam à corpore diſſolutam terminū intrinſecum habere magnitudinis in loco, fortaſſe non maiorem, quàm ſit terminus maximus ſpeciei humanæ; quod ea coniectura ſuadetur, quia non eſt, cur, ſi forma vlteriùs — Aĩa ſeparata habet terminum intrinſecū magnitudinis in loco.

E diffundi poteſt, à corpore coerceatur, ſiquidem hoc multò meliùs operabitur, quo maius fuerit, ſi ei gubernando ſuppetat forma, neque hæc ab illo, ſed ab hac illud determinetur. Cùm ergo videamus, hominem nullis poſitis impedimentis, & abūdanti alimento; non excreſcere ſine termino, ſignum eſt, animam porrigi ampliùs non valere. Dicendum

tertiò,

Digitized by Google

Anima ſeparata poteſt ſe ponere in pūcto.

tertiò, quod ad terminum paruitatis attinet, poſſe vſque ad punctum concludi animam, ac ſpatio cuiuſuis figuræ applicari, etiam lineari. Quod autem inferebatur ſuperiùs; poſſe in lineam infinitè longam protendi, ſi ſe contrahat ex craſſo, latoque loco, negandum; nō enim ſpiritualis ſubſtantia, ex latitudinis, craſſitudiniſq. localis contractione, in longitudinem poteſt excreſcere, quia id in corporibus ratione partium vſu venit, quibus ex ſubſtantiæ carent.

Lōgiuſculæ tractationis ratio, & concluſio.

Erit fortaſſe, qui tractationem hanc iuſto longiorem eſſe calumnietur, petitis è Theologia plurimis, quæ in Angelos propriè quadrarent. Rerum tamen æquus æſtimator hos reprehenſionis aculeos continebit, ſtatuetque, non plurima, ſed cuncta, quæ de Angelis conſiderantur naturali lumine, pari iure animam ſeparatam poſtulare: eaque ipſa non à Theologo, ſed à Philoſo- A pho, quem profitemur, de vtriſque tradenda fuiſſe. Habet ille non pauca ſui tantùm iuris, quæ ad Angelorum conditionem in gratia pertinent, quæ ad meritum, lapſumque in culpam. Multa de pugna in cœlo, de hominum tutela in terris, de impugnatione Dæmonum, obſtinatione, ac pœnis, de ordinibus, de miſſione, atque illuminatione. Hanc ergo diuitem ſupellectilem ſibi ſeruet, euoluatque Theologus, quæ reliqua B ſunt, benè in animam corpore exutam putet collocata, cui, vt par eſt, excolendæ nihil eſt nimium, plura ſunt minima, donec eum, quem hactenus conati ſumus explicare, ſtatum adepta, in ſupremam cooptetur felicitatem.

TRA-

Digitized by Google

TRACTATIO ALIQVOT PROBLEMATVM, AD QVINQVE SENSVS SPECTANTIVM,

PER SEX SECTIONES DISTRIBVTA.

SECTIO I.

Solutio problematum ad videndi facultatem ſpectantium.

POſt tractationem ſingulorum ſenſuũ, aliquot problemata ad eos ſpectantia, vt in alijs noſtrorum commentariorũ locis, vbi opus erat, fecimus, breuiter exponemus.

1. Probl. Atque, vt ab aſpectu ordiamur, quærimus; Quidnam cauſæ ſit, cur oculi omnium partiũ vltimi in fœtu perficiantur? Reſponſio. Solet quidem natura membrorũ quaſi lineamenta primò ducere, (etſi non omnium ſimul, vt in libris de ortu, & interitu ex profeſſo diſſeruimus) poſteà verò ſingula diſtinctè conformare; ſicuti pictores lineis primùm adumbrant, quæ deinde coloribus diſtinguunt, ac perficiunt. Docet verò Ariſtoteles lib. 2. de Generatione anim. cap. 4. oculos vltimo loco abſolui. Eius autem rei cauſa, quam in quæſtionem adduximus, eſt; quia oculorum organum initio præhumidum, frigidumque exiſtit; nec niſi longo tempore concoquitur, coagmentatur, ac ſubſidit. Vnde & oculi initio pro ratione futuræ magnitudinis maiores ſunt; deinde paulatim ſeſe contrahunt in pedeſtri, natatili, & volatili genere, vt aſ- A firmat Ariſtoteles. Huic naturę progreſſui atteſtatur, quod eius Auctor Deus, in maiori mundo ita ſe geſſerit, vt cœli lumina longè poſt efformauerit, eademque ſit ante ipſius mundi occaſum extincturus.

Formari oculos tardiſſimè, & emori primũ docet Plin. lib. 11. c. 37.

2 Eſtne oculus naturæ igneæ? Reſponſ. Eſſe igneæ naturæ cenſuit Plato in Timęo, Chalcidius in commentarijs ad eundem librum, Ficinus lib. de voluptate. cap. 4. Galenus lib. 10. de vſu part. Quod ex eo oſtendi B poteſt, quia oculus participat lucem, quòd eſt cœleſtis, igneæque naturæ. Contraria tamen ſententia, quæ ſtatuit, oculum eſſe naturæ aqueæ, non igneæ, Peripatetica eſt, vt ex locis, quæ mox afferemus, conſtat, teſtanturque eius veritatem humores, ex quibus coaleſcit, ad aquæ ingenium propè accedentes; lacrymarum defluxus, humidum, ac frigidum tem- C peramentum, de quo poſtea. Neque obſtat ingenita luciditas, ac perſpicuitas. Non enim hæc igneæ tantùm naturę comes eſt, vt patet in cryſtallo, & quibuſdam alijs. Lege etiam Ariſt. ſect. 31. probl. atque de hoc problemate latiùs Scaliger exercit. 297. nu. 3.

3 Cur pupilla eſt aqueæ naturæ, cum videatur potius aeriæ eſſe debuiſſe,

buiſſe, ſiquidem aer magis pellucidus eſt, magiſque ad viſilium ſpecies recipiēdas idoneus? Reſponſ. Aqueæ naturæ eſſe docet Ariſtoteles in libro de ſenſu, & ſenſili, cap. 2. & libro 2. de partibus anim. capit. 10. & libro 1. de generatione anim. cap. 6. atque ita eſſe oportuit. Nam cùm aer facilius diſſipetur, nec tamen aptè coaleſcat, atque adeò nec ad ſpecies conſeruandas idoneus ſit; non aeria, ſed aquea potiùs eſſe debuit pupilla, vt non difficilè reciperet, & aptè retineret.

4 Quamobrem humori cryſtallino è poſteriori parte obiecta eſt vuea cornea? R. quia hæc opaca eſt, & denſa, & dum opacat, obſcruit, non ſolùm retinendis imaginibus, ſed etiam reddendis moderato repercuſſu. Nam quòd hæ ab oculo reſiliant, planum eſt, cùm ſe quiſque in alterius oculo, vt in ſpeculo, contueatur.

5 Quare humor cryſtallinus non habet figuram perfectè ſphæricam? Sed qua pupulam ſpectat, preſſiorem, ac planiorem? R. Ne violentis plagis, aut ictibus facilè exturbetur à vitreo, vt animaduertit Galenus, lib. 10. de vſu partium. Nexus enim, ſedeſque in abſolutè rotundis, fallaciores ſunt, quàm in ijs, quæ planiora exiſtunt.

6 Cur piſcibus ſaltem magna ex parte immoti oculi? R. Cernere eſt, & admirari varietatem oculorum, ſeriemque à viſus priuatione, quæ in oſtreis eſt, ad oculos Aquilæ. In quibuſdam enim detecti ſunt, vt in Cācris: in alijs nunc clauſi, nunc aperti, vt in hominibus. In quibuſdam duri, vt in locuſtis. In alijs molles, vt in pleriſque. In quibuſdam volubiles, vt in plurimis: in alijs intra orbes immoti, vt in piſcibus. Videlicet, procurata eſt hæc varietas ab Auctore naturę ad mundi pulchritudinem: in qua tamen nihil ſine cura, & prouidentia. Non fuit autem neceſſum piſcibus, oculos mouere in elemēto, vbi minùs ſunt oſtenſionibus obnoxij. Nec oportuit etiam omnibus animantibus ad ſua munia obeunda parem conferri commoditatem.

Quamobrem album oculi in ſanguine præditis pingue eſt, & craſſum? R. Vt poſſit (inquit Ariſtoteles in lib. de ſenſu, & ſenſili, cap. 2.) ſeruari inconcretile. Eaque etiam cauſa eſt, cur oculus inter omnes corporis partes maximè ſit à frigore alienus, vt etiam expreſſit ſect. 31. probl. 23. nam lentor ille prohibet aeris percutientis ingreſſum. Animalia verò exanguia duriorem habent in oculis, pellem, qua ſe ab iniurijs tuentur. 7

Eſtne oculorum gratia caput in altiſſimis partibus collocatum? R. Affirmatiuam partē ſecutus eſt Galenus 8. lib. de vſu partium, cuius opinionis fundamentum eſt, quia ſublimitas capitis ad nullum alium vſum videtur neceſſaria, niſi vt in ea oculi conſtituti, omnia deſpectent. Contrariam ſentētiam tuetur Auerroes libr. 2. Collect. alijque multi; quæ ex eo oſtendi poteſt, quia cùm cerebri præſtantia tanta ſit, vt de dignitate cum corde contendat; imò & eo ſit nobilius, ſi potentiarum ſenſitiuarum, quas in ſe continet, ratio habeatur, vt in libris de Ortu, & interitu oſtendimus: abſurdum videtur exiſtimare, caput propter oculos potiùs, quàm propter cerebrum, eo pacto fuiſſe conditum. Hæc controuerſia ita videtur decidenda, vt dicamus, ſi ſpectetur commoditas ſublimioris ſitus præcisè quo ad membri vſum, & operationem, eam magis requiri; atque adeò magis eſſe propter oculos, quàm propter cerebrum; quia, licet cerebrum non eſſet in altiſſimo loco, ſed in thorace, poſſet inde aptè influere; cum tamen oporteat oculos ad intuendum in ſpecula reſidere. Si tamen habeatur ratio non commoditatis ad operandum, ſed dignitatis ipſius membri: tunc, cùm cerebrum ſit præſtantius oculis, & locus editior in animali ſit nobilior, vt locus cœli in mundo: ſtatuendum erit, capitis altitudinem non tam eſſe propter oculos, quàm propter cerebrum. Quare ad rationem prioris ſententiæ negandum eſt, ſublimitatem 8

Digitized by Google

tatem capitis ad nihil aliud confer- A re, quàm ad longiorem intuitum. Confert enim plurimum ad dignitatem, quæ in corporis humani fabrica cerebro debetur. Poſterioris verò opinionis argumentum probat, ſpectata membri excellentia, altiorem capitis ſitum magis cerebri, quàm oculorum gratia eſſe, quod aſſeruimus.

9 Oculi quare gemini? R. Communis cauſa eſt, cur & geminæ aures, B &c. videlicet, vt altera ſenſiterij parte amiſſa, altera ſuperſit incolumis. Sed in oculis peculiarem eſſe rationem, ait Galenus lib. 10. de vſu partium; vt, quia ea tantùm vident, quæ ipſis per lineam rectam opponuntur, facili circumactu videre poſſint omnia. Quod autem de Cyclopibus vnum tantummodò oculum in media fronte habentibus quidam ſcripſere, fabula eſt; cuius reconditum C ſenſum explicat interpres Heſiodi in Theogonia. Fabula item eſſe Aethiopes, qui ternos, aut quaternos oculos gerant in pectore. De quibus Plinius lib. 5. cap. 8. & lib. 6. cap. 30. & libro ſeptimo, cap. 2. Et Strabo libro 1. & item libro 7. Et Aul. Gell. li. 9. cap. 4. Quin etiam D. Anſelmus lib. 1. de Imagine mundi, capit. 10. & D. Aug. in opere ſermonum ad fratres, Serm. 37. & alibi, id eſt, libro 16. D de Ciuitate Dei, capite 8. hoc refellit tanquam fabuloſum. Adde, quod opus illud ſermonum ad fratres, non eſt authenticum, aut genuinum D. Aug. vt vulgo creditur.

10 Oculorum temperamentum cuiuſmodi eſt? R. Galenus lib. 7. de placitis, c. 13. ait, eſſe igneum, idemque viſum fuit Empedocli, & Timæo. Ariſtoteles tamen, cùm ex propria loquitur ſententia, (nam tum alibi, E tum ſect. 31. probl. vltimo viſum ex igne auditum ex aere conſtare populariter ſcribit) vt in libro de ſenſu, & ſenſili c. 2. affirmat, eſſe aqueum; & rectè; ſiquidem dominatur in eis frigidum, & humidum, vtpote, qui coaleſcunt ex membranis, adipe, & humoribus, quæ omnia frigida ſunt.

Cur mobiles admodum ſunt oculi, cùm eorum temperamentum frigidum ſit? R. Duplex cauſa eſt: altera, copia ſpirituum ad eos è cerebro defluentium. Altera, multitudo muſculorum; qui eis admotum obſeruiũt. Oculorum tamen mobilitas non omnibus conuenit animãtibus, cùm plurima eos immotos habeant, vt ex dictis conſtat. 11

Cur ij maximè, qui pupillas binas in ſingulis oculis gerunt, aſſaſcinandi vim obtinẽt? R. Ineſſe re vera quibuſdam hominibus hanc vim, oſtendimus in Phyſicis. Sed quemadmodum geminatæ pupillæ, naturæ vitio accidunt, & hoc ita alterum malum, id eſt, virus, quod faſcinantes eiaculantur, vitio naturæ obuenit. Ratio verò huiuſce coniunctionis eſt, quia ſæpe cauſa noxia illius qualitatis, quam malefico afflatu ex ſe mittũt, coit cum ea, quæ geminatam pupillam inducit. 12

Cur oculi indices animi dicuntur, adeò, vt in eis animus inhabitare perhibeatur? R. Nulla pars corporis ea, quæ in animo latent, magis prodit, quàm oculi, vt qui ad exhibenda iudicia contuitu multiformes exiſtunt, truces, torui flagrantes, graues ſubmiſſi, blandi. Ardent intendũtur, conniuent, arrident, derident, pauẽt, iraſcuntur, cominantur, promittunt. Sic in alijs modeſtia, clementia, manſuetudo, hilaritas, miſericordia, amor: in alijs contra faſtus, arrogantia, verſutia, triſtitia, odium, & indignatio ſeſe oculis proferunt. Vt verò docet Ariſtoteles lib. cit. cap. 9. & & 10. qui oculos paruos, aut valde nigros habent, è ſigno timidi, & puſillanimi habẽtur: qui ad flauum declinantes, boni animi: qui concauos, malefici: qui eminentes; fatui: qui igneos, inuerecundi. Eos autem, qui mediocriter conniuent, notam eſſe ait morũ laudabilium, lib. 1 de Hiſt. anim cap. 10. Eſſe quoque in oculis magnam vim non tantùm ad animi ingenium, & ſenſa indicanda, ſed etiam ad affectus permouendos, ſatis conſtat. Vnde Athenienſes iudicia de cædibus habituri ad Ariopagum 13 Galen. l. Epidẽ. ſect. 4.

Martis

Martis vicum ire noctu conſueue-
rant; videlicet, ne miſerabilium per-
ſonarum intuitu à iuſtitia diſcedere
cogerentur. Nec ab his alienum eſt
illud Senecæ de remedijs fortuito-
rum; Non intelligis partem innocen
tiæ eſſe cæcitatem; Hinc oculi adul-
terium monſtrant, hinc inceſtum,
hinc domũ, quam concupiſcant, hinc
vrbem, & mala omnia. Certè oculi
ſunt irritamenta vitiorum, duceſque
ſcelerum.

14 Cur oculi ad præſagiendum pri-
mùm habent locum apud Medicos,
primo Præſag. 13.? R. Quia, vt docet
Ariſtoteles in probl. ſect. 7. probl. 7.
maximè inter membra mutantur, tã
ab externo agente, quàm ab interno,
videlicet, cùm ſit præhumidum, ac
mundum facilè recipit impreſſio-
nem, eamque exhibet.

15 Multorum animalium, veluti fe-
liũ, cur in tenebris fulgeunt, radiant-
que oculi? R. Generatim, cur corpo-
ra quædam apud nos in tenebris lu-
ceant, expoſuit Soſigenes Alexandri

De lumine oculis inſito Auerroes in paraphraſi, de ſenſ. & ſenſ.

prçceptor 3. volumine de viſu. Flam-
mulenta, inquit, hæc quadantenus
naturam ætheris, & quinti elementi
participant, ea cognatione fieri, vt
admotum ſibi aerem, aut perſpicuũ
aliud corpus illuminent. Quod au-
tem id maximè noctibus faciant, ra-
tionem eſſe, quia tunc maius lumen
abſit. Alioqui euenire interdiu, vt
exiguum eorum lumen quaſi exole-
ſcat, & offundatur in magno. No-
ctu ergo, cùm refulgent, aerem pro-
ximum, & circumfuſum leuiter ſub-
luſtrant: non ita, vt alia item poſſint
videri, ſed vt ſola ſe vendicent à te-
nebris. Atque hoc facit exilitas por-
tionis eius, è qua proficiſcitur, ma-
natque lumen. Nam & ipſe quoque
ignis, quamuis ſplendorem ſuum la-
tiùs, & diffuſius mittat, adeò, vt affe-
rat etiam alia: tamen, ſi remotior ſit,
caligant oculi in cetera, ipſe ad con-
ſpectum ſui vix ſufficit. Ex his faci-
lè quiuis intelliget, cur oculi ani-
mantium, de quibus agimus, noctu
fulgeant: videlicet, quia innatam lu-
cem obtinent, quæ tamen, cùm exi-
gua ſit, vt ſimilibus accidit, diurno
A lumine obſcuratur, & abſconditur.
Tribuit verò natura eam lucem ijs
animantibus, vt illius iaculatu præ-
dam cernerent nocturno tempore.
Vbi etiam aduertes, quædam eſſe cor
pora, quæ noctu videntur quà luci-
da, interdiù quà colorata: quia eo-
rum lux non ſat eſt ad prodendos
noctu colores, interdiù autem nec ſe
ipſam prodit vehementiori lumine
abſcondita.

B Quænam in oculis eſt optima hu- 16
morum ſecundum molem conſtitu-
tio? R. Ea, vt docet Ariſtoteles lib. 5.
de Generatione anim. cap. 1. quæ in-
ter multũ, parumq. humoris mode-
rata conſtat. Tunc enim humor, nec
per exiguitatem facilè turbatur: nec
ob nimietatem difficilè mouetur. Si
roges, vtra è duabus magis commen-
detur, paruitaſne, an magnitudo. Re-
ſpondemus, ſi magnitudo comitem
C habeat pulchritudinem, prçferri ma-
gnitudinẽ; nec ſolùm, quia pulchri-
tudo per ſe laudem habet; ſed quia
magnitudo pulchra teſtatur prçſtan-
tiam virtutis formatricis, quæ & mul
tum materiæ attrahere, & concinnè
efformare potuit. Hippocrates lib. 2.
de moribus popularibus, ſect. 6. di-
ſputans de indiciorum notione, ait,
oculos magnos, & rauos, id eſt,
præditos medio colore inter flauum,
D & cæſium, congruè adaptatos ho-
mini eſſe; videlicet, quia ex opti-
ma qualitatum temperatione na-
ſcuntur. Magn. Albert. ait, ocu-
los magnos, nitentes, ac pelluci-
dos ſignificare iuſtum, docilem, pru-
dentem, quales Socrat. oraculo ſa-
pientiſſimus iudicatus, habuiſſe per-
hibetur.

Cur omnium puerorum oculi ſta-
tim à partu cæſiuſculi ſunt; poſt
E verò immutantur in eam naturam,
quæ futura eſt, quod in ceteris ani-
mantibus non euenit manifeſte?

Infantium oculi cæſiuſculi.

Reſp. Cauſam reddit Ariſtot. lib. 1. 17
de Hiſtor. Animal. cap. 10. & lib. 5.
de Generat. anim. cap. 1. aiens, vt
ceterorum animantium oculi in ſuo
cuiuſque genere vnicolores potius
ſunt, vt boum atri, ouium aqui-
ni, aliorum rufi toto genere, aut

cęſij, aut caprini, aut flauidi: ſic à ſe ipſis non diſſidere: ſed quem in ortu colorem præferunt, eundem poſteà ſeruare. Secùs verò accidere hominibus: nam, quemadmodum eorũ oculi verſicolores ſunt, alij cæſij, alij flauidi, alij rufi. &c. ita decurſu ætatis colorem mutant. Docet autem Ariſt. infantes habere cæſium, quod ita ſe habeat humor oculorum, atque fluminum: qui ſi multus ſit, opacatur, & nigreſcit, quia transſpici nequit; ſi paucus, cæſius apparet: ſi mediocris, medium alium exhibet colorem. Sic ergo, quia infantium oculi ob paruitatem parum continent humoris, cæſium in eis colorem elucere inquit. Et ob eandem cauſam hunc ipſum ſenum oculis ineſſe colorem, in quibus vt cetera membra, ita & oculorum humores inareſcunt. Alias huius rei cauſas lege, ſi placet, apud Auer. 4. collect. 3. & Auic. 3. tract. 3. cap. 34. & Veſal. lib. 3. cap. 14.

18 Cur ex animantibus nonnulli, præcipuè homines altero tantum oculo cæſij ſunt? R. Quia, cùm natura humorem, quem cæſius color comitatur, in vtroq; oculo perfectè concoquit, fit tranſitus ad alium colorem: cùm in vno tantum, cæſius in altero ſeruatur.

19 Cur vni ferè animantium homini contingat eſſe limis oculis? Reſp. Alijs etiam animantibus contingere, licet non ita frequenter, quoniam minùs patent incommodis, nec tam facilè in eis limitas deprehenditur, ſicuti in homine, qui pro ſua mole propinquos admodum oculos habet.

20 Quænam oculorum compoſitio ad videndum magis idonea eſt? Reſp. Dijudicatur id in primis ex colore: optimus autem, docente Ariſtot. lib. 1. de Hiſt. anim. cap. 10. habetur caprinus, id eſt, qui cernitur in oculis caprarum, medius inter glaucum, & nigrum. Item, ex ſitu. Nam oculi in orbes magis reconditi, ac profundi exactiùs vident longinqua. Item ex conſtitutione ſpirituum, id eſt, ex eorum quantitate, & qualitate. Nam multus ſpiritus iuuat ad

Quæ oculorũ cõpoſitio ad videndũ magis idonea.

A figendam aciem in remotis, paucus ad diſcernenda minima. Item ex affectione tunicæ, quæ pupillæ obtenditur, quam oportet eſſe nitidam, ac tenuem. Nitidam, quia nigrum translucidum eſſe non poteſt: ideoque, vt laternæ poſſint lucere, ex eiuſmodi conficiuntur membranula. Tenuem, vt promptè incidentes rerum imagines recipiat. De his ſigillatim quærendum.

B Fierine poteſt, vt, quemadmodum defectu ſpirituum, viſus minuitur, ita eorum multitudine obtundatur? R. Pertractat hanc quæſt. Thom. à Veiga, in comment. ad lib. 4. Galeni de locis affectis, ſtatuitque partem negatiuam, quam elicit ex Galeno, qui nullibi ſpirituum abundantiam prauæ viſionis cauſam fecit, ſed inopiam: & ex Auicenna, qui in lib. de Medic. cord. cap. 4. ait, viſum C eò eſſe vehementiorem, quò ſpiritus magis increuerit. Videlicet, ſpiritus vſque adeò tenues ſunt, & tam benefica eorum vis, vt neque vltra modum congerantur, neque noceant. Nobis tamen id ordinariè intelligendum videtur. Cur enim aliquando tranſpiratione impedita, non ita coaceruari poterunt, vt oculi vltra modum incaleſcant, ac lædantur. 21

D Cur magna ex parte nocturna animalia profundos habent oculos? R. Vt ita internum lumen, quod oculis inſitum habent, rectiùs progrediens, magis illuſtret medium. 22

Cur, qui oculos emiſſitios, ac prominentes habent, obtusè vident; qui cauos, & profundos, acutè? R. Quia illis, præterquam quòd ſpecies ab obiectis emiſſæ minus vniuntur; ipſi etiam ſpiritus magis effluunt: his E verò ſpecies magis coeunt, atque ſpiritus conglobati, & coacti diutiùs conſeruantur, viſionemque intenſius adminiſtrant. Quod ſimiliter euenit ijs, qui, vt aciem intendant, oculos aliquantulum claudunt. Nec ob diſſimilem rationem vno oculo clauſo acutius intuemur, confluentibus ad vnã ſedẽ ſpiritibus, qui per vtramq; diſpertiendi erant, etſi alio- 23

Caui oculi acutè vident.

quia

quin vno tantùm oculo rem cernere ægrè feramus, quòd minùs ita cernendo noſter afficiatur animus, vt aduertit Ariſt ſect.31.probl.10. Lege eundem ibid.probl.2.& 4.& 16.& 21.& lib.5.de Gener.anim.c.1.

24 Cur anguſtia pupillæ ab ortu ingenita, ordinariè viſui commodat, aduentitia nocet? R. Quia in illa virtus vnita magis corroboratur: vnde natura præ ceteris animantibus anguſtiorem pupillam homini attribuit. In hac autem, quia prouenit ex defectu humoris albuginei, vel ex ſubſidente cornea, alio eiuſmodi vitio impeditur facultas, ne exactè operetur. Fieri tamen aliquando poteſt, vt id vitium ex natiua intemperie ab ortu ipſo contrahatur.

25 Qua de cauſa ſenes obtuſè vidēt? R. Tum ob inopiam ſpirituum vitalium, qui deficiente per ætatem calore, indies minuuntur, tum quia in eis, vt ceterarum partium, ita oculorum cutis, & membranula rugis contrahitur; quam tamen ad intuendum, læuem, ac tenuem eſſe oportet, vt antè monuimus. Eadem etiam cauſa eſt, cur nimia corporis exercitatio acumini oculorum ſæpe officiat; videlicet, quia, vt ſanguinem reddit ſicciorem, ita & reliquum corpus; ſiccitas autem cutim indurat.

26 Cur, cùm luſci, & ſenes parùm videant, illi obiectum viſile propiùs admouent: hi aliquantulùm remouent? R. Huius cauſam eſſe ait Galenus, quia, cùm ſenes parum iam interni lucidi in oculis habeant, egēt externo lumine, ideoque remouent obiectum, vt magis illuſtretur. Luſci verò, vtpote albis præditi oculis, interno abundant lumine, atque vt externum effugiant, viſile aliquantulum à luce auocant, ne externi luminis copia, interno adiuncta, viſum offendat. Non ſolent tamen ſenes obiecta nimium remouere; alioqui nequaquam ab eis conuenienti proportione ſpecies recipient. Itaque in ea diſtantia rem conſtituunt, in qua, & appoſitè illuſtrari queat, & idoneam ſpeciem mittere. Ariſtoteles quoq; huius problematis cauſam reddiderat ſect.31. problem.26. hùnc in modum; Senes, quia videre non poſſunt ob imbecillitatem, vbi minus radij coeunt, rem videndam illuc abducunt, vbi maximè viſiui ſunt; procul enim coire radij ſolent. Luſci videre quidem rem iſthic poſſunt, ſed quæ caua ſint, quæ eminentia, nequeunt diſcernere procul.

27 Cur in ſuffuſionibus humores cõcreti iuxta corneam videntur, ſi viſio non fit abſque medio illuminato? R. Etiam tunc viſio per medium perſpicuum, & illuminatum fit, internum tamen, quod intra oculum latet, videlicet, per aqueum, albugineumve humorem pupillę, glacialiſque humoris ſequeſtrem, per quem nihilominus externa ſenſibilia oculis admota non cernuntur, quòd ei tenebras offundant. Vnde eſt etiam, quod ſi concretus ille humor in oculis ſuffuſis, totam occupet pupillam, nec ipſe, nec aliud quidpiam videbitur; nimirum, quia internum perſpicuum obtenebrat, impęditque, ne viſuales ſpecies poſſint ad glacialem vſque humorem peruadere. Sunt tamen qui putent, hoc reipſa non cerni, ſed hallucinationem eſſe phantaſiæ, qua putamus, intueri nos humorem illum, ſeu vaporem in ea parte oculi, vbi non eſt. Verum, etſi ita aliquando poſſit contingere, non eſt tamen, cur id deceptioni ſemper attribuamus: cùm talis humor, ſeu vapor in oculo detur, & nihil impediat, quo minus reipſa interdum videatur. Lege Philopon. lib.2. de anima, ad text. 74. Theoph. ad text. 16.

28 Cur in obſcuro loco manentes, quæ in lumine ſunt, videmus, vt in præaltis puteis media die ſtellas; nec tamen manentes in lumine, quæ in tenebris ſunt, aſpicimus? Reſp. Si locus, in quo ſumus, omni prorſus lumine careat, quantumlibet obiectum illuminatum ſit, non id videmus; requiritur enim lumen ad traijciendam vſque ad oculum ſpeciem. Itaque tam ex parte obiecti, quàm oculi lumen requiritur; ſed

plus ex parte obiecti ad ſpeciem pri-
mò educendam.

29 Oculo compreſſo, & huc, atque
illuc agitato in tenebris, cur inter-
nus quidam fulgor apparet? R. Di-
luit dubium hoc Ariſtot. lib. de ſen-
ſu, & ſenſili, cap. 2. vbi ſupponens,
corpora omnia terſa, & polita fulgi-
da eſſe, talem eſſe inquit corneam,
ideoque fulgere; licet quandiu pupil
la in ſuo loco manet, ſplendor ille
non appareat, quia diuerſum eſſe o-
portet, quod videt, ab eo, quod vide-
tur; diuerſum verò fit, & ex vno ve-
lut duo, cùm pupilla dimouetur.

30 Cur nonnulli in tenebris exper-
recti à ſomno, non aliter, quàm in
media luce omnia intuentur; quod
Tiberio accidere conſueuiſſe, ſuprà
memorauimus ex Suetonio Tran-
quillo in eius vita, cap. 48. & Plinio,
lib 11. c. 37. R. An, quia, vt multo-
rum doctrina eſt, ſpiritus animales
è cerebro ad oculos defluentes luci-
di ſunt? Fieri ergo poteſt, vt in qui-
buſdam hominibus ex occulta pro-
prietate tantum lucis obtineant, vt
confertim ex oculis emiſſi totum cu-
biculum illuſtrare valeant, aceruata
nimirum eorum copia, dum oculi
clauſi fuere, eademque, cùm primùm
aperiuntur, erumpente.

Aliqui ſpiritus lucidi.

31 Si non cernuntur colores, niſi in
ſuperficie exiſtentes, cur, cum lapi-
dem translucidum cernimus, vide-
mur eos in altitudine aſpicere? Reſp.
Quia cum ſpecies per altitudinem
corporis tranſuehantur, fit, vt alti-
tudo eodem colore imbuta appa-
reat, quo ima ſuperficies, quemad-
modum & vitrum pellucidum, niti-
dumque, cùm per id viride quid cer-
nimus, quaſi eodem colore infectum
aſpectui occurrit.

32 Quamobrem ſimplum viſile non
ſemper videtur duplum, cum gemi-
nā ſpeciem ad oculos mittat? Reſp.
Huius rei cauſam alij aliam tradunt.
Cyruellus lib. 1. Perſpectiuæ, Vitel-
lio lib. 3. alijq. multi id referunt ad
concurſum nerui optici, vbi vtriuſ-
que oculi ſpecies in vnum coeunt.
Sed hæc opinio confutata à nobis
fuit ſuperiùs, quòd experientia com-

A pertum ſit, etſi ij nerui diſſocientur,
vti aliquando accidit, ſimpla non vi-
deri gemina. Alij id referunt ad ſen-
ſum communem, vbi aiunt, compleri
viſionem. Sed hoc etiam in ſuperio-
ribus impugnauimus, cùm oſtendi-
mus, viſionē perfici in humore cry-
ſtallino. Igitur ad germanam huius
rei cauſam percipiendam, ſic habe-
to. Viſio, vt Perſpectiui docent, fit
per pyramidem, cuius baſis eſt in re
B viſa, angulus in centro oculi. Dein-
de, intra lineas, efficientes viſualem
pyramidem, eſt alia ab oculo ad obie-
ctum viſile rectà tendens, quæ dici-
tur axis cognitionis. Licet ergo ima-
gines viſuales per duplicem pyra-
midem ad geminum oculum termi-
nentur: tamen, cùm rectæ lineæ ocu-
lorum tendant ad obiectum ſecun-
dum idem punctum, à quo in vtrum-
que oculum diuidi ſpecies incipiūt;
C fit, vt quodlibet obiectum ſimplum,
non geminum appareat. Licet enim
duo ſint oculorum axes, vterque
terminatur ad idem punctum rei vi-
ſilis; ita, vt ab illo ad vtriuſque ocu-
li centrum rectæ lineæ porrigantur.
Cùm verò axes diſiunguntur, vel
oculi compreſſione, aliamve ob cau-
ſam; fiunt axes non vniformes, vti
accidit, cùm quis digito vnius oculi
pupillam eleuat, obiectum ſimplum,
D duplum apparet. Itaque, vbi inæ-
qualis, ac peruerſus eſt oculorum
ſitus, contingit, rem vnam multipli-
cem apparere. De quo plura in pro-
ximo problemate.

Lege Camariēſem lib. 1. Perſpect. c. 3. concl. 6. & c. 7. cōc. 2. Vitellionē li. 3. Perſp. theor. 45.

33 Cur viſile ſimplex interdum mul-
tiplex apparet? R. Huius rei cau-
ſæ, ſi particulatim enodentur, variæ
ſunt. Quæ omnes ad vnam commu-
nem pertinent; nimirum, ad defe-
ctum conditionis requiſitæ, vt obie-
E ctum appareat vnum, quæ eſt vni-
formitas axium. Priuatæ autem cau-
ſæ ad triplex genus reduci ſolent; ad
ſitum oculorum; ad ſitum rei viſi-
lis; ad radios viſuales. Propter ſitum
oculorum apparet lucerna vna du-
plex, cum quis v. g. alterum oculum
attollit, depreſſo altero: aut cùm
ex copioſo vino laxatus neruus
opticus non ſuſtinet pupillarum

Simplum interdum multiplex apparet.

Lege Gal. lib. 10. de vſu part. cap. 12. Ariſt. ſec. 3. Probl. 9. & 10 & 20. & 29. & ſect. 31. probl. 11. & 18.

æqua-

æquabilitatem, ſicque illud euenit, quod Horatius cecinit:

Cum bibitur concha, tunc iam vertigine tectum
Ambulat, & geminis conſurgit menſa lucernis.

Ob ſitum viſibilis; vt, cùm præ motus celeritate videtur obiectum occupare ſimul aliquod ſpatium multò maius, quàm re vera occupet, qui eſt modus quidam obiecti continuo tractu multiplicati. Sic baculus præproperè circumductus videtur circulus; propter radios viſuales, vt cum ob refractionem imaginum. quæ fit in quibuſdam inſpicillis habentibus varias eminentias, quadratulis, alijsque eiuſmodi figuris diſtinctas, apparent res multiplicatæ in varijs ſitibus pro numero imaginum quæ per refractionem multiplicantur. Sic etiam ſpeculo fracto, mutatoque ſitu partium ob variam reflexionem ſpecierum, quæ tunc ex ſitus diuerſitate oritur, apparet eadem res in diuerſo ſitu ſpeculi.

34 Cur in ſpeculis ſphæricis, non autem in planis maiori ex parte res minores apparent, quàm ſint? R. Quia à maiori ſuperficie fit reflexio in planis, ſiquidem radij à conuexis reflexi magis diſgregantur, quàm à planis ob declinationem circuli, à quo reflexio eſt. Vt igitur radij ad viſum concurrant, oportet à breuiori ſuperficie fieri reflexionem, & ex conſequenti rem minorem apparere. Quod tamen intelligendum eſt vt plurimum; quia in ijs ſpeculis contingit, interdum rem aliquo ſitu apparere eiuſdem quantitatis, vt probatur lib. 6. Perſpectiuæ.

35 Cur ea, quæ per reflexionem ſpecierum in ſpeculis videmus, multò debiliùs apparent, quàm quæ directo intuitu cernimus? R. Quia ſpecies reflexę debiliores ſunt, tenuiter mouent, atque adeò minùs exactè repræſentant. Ideoq. facile quis obliuiſcitur ſuæ formæ, quam in ſpeculo vidit.

36 Poteſtne facultas videndi amiſſa naturæ vi reſtitui? R. Eſſe quædam animalia, quæ fœtus cæcos edant,

A affirmat Ariſtoteles lib. 2. de Gener. anim. cap. 4. videlicet, canes, leones, vulpes, lupos, luposque ceruarios: nimirum, quia in ijs paulatim organum perficitur, redditurq. idoneum ad actum videndi. Num verò, ſi quis datam tam potentiam amittat, recuperare eam medicamentis, aut alia ſiue artis, ſeu naturæ facultate valeat, non omninò conſtat. Plinius libro 11. Nat. Hiſtoriæ, cap. 37. ait, B ſerpentum oculos, & hirundinum pullis oculos, ſi quis eruat, renaſci. De hirundinum etiam pullis Ariſtoteles lib 6. de Hiſt. anim. c. 5. ita ſcripſit; Pullorum hirundinis adhuc recentium oculi, ſi quis ſtimulo eos vexarit, reſaneſcunt, & cernendi vim poſteà planè recipiunt. Communis tamen Philoſophorum vox eſt, cæcitatem, intellige perfectam, eſſe vnam è priuationibus, à quibus C non datur per naturam regreſſio ad habitum. Et quidem, ſi humores oculorum omninò labefactentur, & defluant, facilè eſt cauſam reddere; nimirum, quia non poſſunt iterum coagmentari. Licet enim in pueris interdum membra quædam regenerentur; oculorum tamen fabrica adeò eſt operoſa, vt non ſit in poteſtate naturæ, eam collapſam reſtaurare. Quòd ſi ſuperſtite, atque integra D humorum ſubſtantia, ob ſolam temperamenti diſſolutionem facultas videndi amittatur: dicendum etiam tunc erit, moderationem, tum primarum qualitatum, tum mollitudinis, læuoris, perſpicuitatis & aliarũ eiuſmodi qualitatum, ex quibus cõſurgit temperamentum, in quo potẽtia videndi fundatur, talem eſſe, vt, poſtquam ſemel amittitur, coaleſcere rurſus per vim naturæ nequeat. E Quòd ſi tam humores, quàm eiuſmodi temperamẽtum reparari poſſent, confeſtim ab anima in organum dimanaret, etſi non eadem numero, alia tamen eiuſdem ſpeciei viſoria facultas. Illud verò Ariſtotelis de hirundinum pullis, non ita erit accipiendum, quaſi velut erutis oculis, aut temperamento vſque ad potentię interitum euerſo, potentiam recu-

perari; ſed duntaxat ita punctis, læ-
ſiſque oculis, vt aliquanto tempore
non fungantur ſuo munere, poſſe ad
ſanitatem, & videndi actum redire. A

SECTIO II.

Solutio problematum, quæ ad auditum pertinent.

1 EStne magna aurium in animantibus varietas? Reſponſio: eſt. B
Nam in primis, vt de Hiſt anim. lib. 1.
cap. 11. docet Ariſtoteles, eorum, quę
audiendi ſenſum obtinent, alijs aures ſunt, alijs deſunt, patentque ipſi
auditorij meatus, & cauernulæ, vt in
ijs, quæ penna, aut cortice, ſquamave
integuntur. At ea omnia, quæ animal
generant, aures habent, excepto vitulo marino, ac delphino, alijſque
cartilagineis, & vipereis. Plinius tamen libro ſexto Nat. Hiſtor. capite C
quinto ait, apud Sambros, omnes
quadrupedes eſſe ſine auribus, etiam
elephantes. Item aurium aliæ læues,
aliæ piloſæ, aliæ medium tenent, &
hæ ad audiendum aptiſſimæ ſunt Itē,
aliæ maiores, aliæ paruæ, aliæ mediocres, & aut nimium, aut parum,
aut mediocriter arrectæ. Refert etiā
Plinius, libro quarto, capite decimo
tertio, eſſe homines, in quibus nuda D
alioquin corpora prægrandes ipſorum aures tota contegant more veſtium. Faneſios vocant, ſiue Satmalos, vt Pomponius; Græci vt auctor
Strabo eſt, ἐνωτοκοίτας, dicunt, quoniam ſtrati vice, cum dormiunt, auribus vtantur. Homini tantùm aures immobiles, vnde apud Romanos
cognomina Flaccorum, quibus aures, præter aliorum hominum naturam, deorſum inflexæ erant, & mo- E
uebantur. Quod & nunc quibuſdam
accidit. Id autem Veſalius lib. de humani corporis fabrica, cap. 13. euenire inquit, beneficio cuiuſdam muſculi, qui aurium radicem perreptat,
& interdum adeò carneis fibris aſcendit, vt mouere aures poſſit.

2 Eſtne auris memoriæ locus? Reſp.
Imam autem eſſe locum memoriæ
ſcripſit Plinius libro vndecimo, capite 45. Quod non ita eſt accipiendum, quaſi in aure re vera inſit memoria, quę, ſi ſenſitiua ſit, in cerebro:
ſi intellectiua, in animi ſubſtantia
reſidet. Sed quia, vt olim frons erat
ſacra Genio; digiti Mineruæ; genua
miſericordiæ: ita auris memoriæ Dex. Vnde priſco ritu, in ius ductu-rum quempiam aurem vellicabant
inteſtantes eum, quem quaſi teſtem
meminiſſe volebāt, aientesque, Eſto
memor. Quo etiam in Sileno alluſit
Virgilius illo carmine.

Cur auris memoriæ locus dicatur.

Cùm canerem Reges, & prælia, Cynthius aurem
Vellit, & admonuit: paſtorem, Tityre, pingues
Paſcere oportet oues, deductum dicere carmen. Ecloga 6.

Vnde tam varij ſoni intra aures ægrotantium; ſibilus, tinnitus, ſtrepitus, fluctuatio? Reſp. Naſcuntur quidem ij ſoni ex motu, & agitatione
humorum, qui intimam aurem occupant, varietas autem oritur ex humorum diuerſitate, varioq. impulſu.
Sibilus ex flatu tenui exiliter elabente: tinnitus ex illius curſu interrupto: ſtrepitus ex impulſu valido: fluctuatio ex humoris iactatione. Lege
Fernelium lib. 5. de partium morbis,
& Sympt. cap. 5. 3

Competuntne etiam auribus ſua
motum indicia? R. Competunt Nam
teſte Ariſtotele loc cit. aures mediocres optimorum morum notæ habentur: magnæ verò, arrectæq. vltra modum, ſtultitiæ, & loquacitatis ſunt
indices. Lege etiam caput nonum
libri de Phyſionomia. 4

Cur audiendi ſenſus facilè ab ortu naturæ offendi poteſt; pueri namque, vel a lapa ſæpe ſurdaſtri redduntur? R. Obiectum, & potentia eandem fermè conditionem ſubeunt:
quare cùm ſonus euanidus ſit, ipſa
quoque audiendi facultas organum
facilè diſſolubile nacta eſt, nimirum,
ſubſtantiam ita tenuem, diſſipabilemque, vt verè aer inſitus appelletur. Ex Ariſtotele ſect. 11. proble. 1. 5

Quam ob cauſam ſurdi ab ortu
vocem reddere per nares ſolent? 6

R. Qui

R. Qui ſurdus eſt à natura, mutus
etiam eſt, aut parùm à muto abeſt,
muti autẽ, quia compreſſo ſunt ore,
ſpiritum ad nares impellunt. Adde,
quòd violentiùs ſpirat naribus: quo
fit, vt nares laxiores fiant, exitumq.
procliuem dent voci. probl. 2.
7 Cur inter oſcitandum aurem ſcal-
pere non audeamus? R. Quia inflan-
tur etiam ſpiritu aurium ſinus; qua-
re, ſicuti externo aeri ſonanti reſi-
ſtunt, ne ingrediatur, (eius indicium
eſt, malè audire nos oſcitando) ita &
auriſcalpio reſiſtent, minimeque ce-
det, ſicque lędi facilè continget. Hinc
vrinantium aures rumpi ſolent, quia
à retento ſpiritu inflantur, aqua verò
irrumpens, vt pote duriuſcula, rum-
pere valet, non item aer, ſi fortaſſe
ſpiritum contineamus inſtar vrinan-
tium. Vnde etiam viuentes priùs au-
ribus inſtillant oleum, vt aqua ſub-
intrans reſiliat, neque impetat tym-
panum. Lege Ariſt. Problemate 2. &
11. & 13.
8 Cur in pudore aures rubeſcunt?
R. An, quia ad eas partes accurrit in
pudore naturæ velamen, quæ maxi-
mè illo ſunt nudæ; auriculæ verò ex-
tremæ exangues ſunt, accurrit autem
facilè, quia per pudorem calor exci-
tatur, facileque reſoluit, & liquefacit
ſanguinem.
9 Cur, ſi ſonent intùs aures, is bom-
bus ſedetur ſtrepitu externo? R. Quia
minorem ſonitum amplior ſtrepitus
diſſipat, & euertit.
10 Cur, ſi aqua in aures illabatur, prę-
ſtet infudiſſe oleum, vt ipſa inde ef-
fluat? R. Quia oleum adhæret aquæ,
illamque extrahit ſecum. Item, quia
oleum lubricum iter reddit, vt aqua
facile vncto tramite labatur, foraſq.
emicet. At dices, oleum adhærebit
auribus. R. Nihil referre; non enim
oleum nocet auribus, vtpote cogna-
tæ naturæ: ſunt enim ambo aerea, ac
modicè frigida.
11 Cur audiendo magis, quàm legen-
do recreamur, hinc enim editus fabu-
lis in theatro mira oblectatio, non
ita verò, ſi eaſdem ex conſcriptis li-
Cur ali- bris addiſcamus? Cardanus apud Sca
quãdo ma ligerum Exerc. 308. hac vna ratione
A vult ſatisfactum, quòd librorum co- gis dele-
pia vulgatiora fiant, quæ narrantur, ctet audi-
ideoque minùs curioſè, ac iucundè tio, quàm
lectitentur: narratores autem boni, viſio.
rariores ſint. Sed repugnat Scaliger,
tum quòd ęque rari ſint boni libri, ac
narratores boni: tum quòd non hu-
mani, ſed liuidi ingenij ſit, cariora
habere, ac iucundiora, quæ ignorẽnt
alij. Igitur plures alias problematis
rationes adducit Scaliger. Primam; 2
B quia audita minori labore diſcimus,
quàm lecta. Secundam, quia vox ma-
gis afficit ſua inflexione; lectio verò
narrator eſt mutus. Tertiam, quia au-
dita magis imprimuntur, vtpote rea-
lis ferè vocis appulſu, at viſa inten-
tionaliter ſemper; atque adeò multò
leuius celeriuſque viſio tranſigi- 3
tur, quàm auditio: vnde neceſſum
ſit, illam minùs hærere menti, iux-
ta illud; Conſiderauit ſe in ſpecu Iacobi 1.
C lo, & abijt, & ſtatim oblitus eſt, qua-
lis fuerit; nec officit, quod inquit Ly-
ricus,

Segniùs irritant animos demiſſa per
aures,
Quàm quæ ſunt oculis ſubiecta fide-
libus.

Eſt enim id verum de ijs, quæ au-
diendo ſolummodò credimus, non
ſi intuitiua notitia percipiamus.
D Quartam; quia in narratione ſocie-
tas etiam datur, quæ naturæ homi-
num maximè conſentanea eſt, in le-
ctione ſolitudo. Quintam; quia ſæpè
pudor obſeruantiaque erga narrãn-
tem auditum applicat magis: at verò
in legendo remiſſio animi eſt, ſecu-
ritaſque caſtigationis. Ex ſedula ve-
rò actione maior percipitur iucun-
ditas, quàm ex incurioſa. Sextam,
apud loquentem facultas eſt rogan-
E di, & diſquirendi, maiorque proin-
de intelligendi commoditas, vnde
maius oblectamentum oriatur. Se-
ptimam; quia libris non licet ab in-
ſtituto digredi, ſicuti narrantibus,
quandoquidem in diuerbiorum a-
mœnitatibus ius eſt arceſſere quæ-
dam nouarum perſonarum interuen
tu. Quapropter his, veluti condimẽ-
tis iucunditas paratur auditui, ſcri-

ptorum verò vniformis ſtylus, & ſententiarum continuitas in faſtidium adducit lectorem.

SECTIO III.

Solutio problematum, quæ ad ſonum vocemque pertinent.

1 QVam ob cauſam ſoni alij acuti, alij graues exiſtunt? (nam qui medio tenore eduntur, moderationem quandam obtinent inter extremos illos) Ariſtoteles in Problem. ſect. 11. non ſemel ſonorum acumẽ à celeritate agitati aeris prouenire docet, agitari autem celeriter, quia exiguus ſit, aut quòd vis illum impellens ſit debilis, exiguamque proinde aeris partem cieat, vt ægrotis accidit, aut ſenibus, aut à lõginquo clamantibus (quo enim aer motus longiùs diſtat, eò minor agitatur, veluti, ſi proiectus lapis, inquit Ariſtoteles, in minutiores, ac minutiores partes diſpergatur; vel numerus magnitudove aliqua attenuetur, & flacceſcat; ille in vnitatem, hæc in lineam abibit indiuiſibilem) aut etiã, quòd inſtrumenta ſonantia parum aeris complectantur, vt pueris, alijsque nouellis animãtibus vſu venit, fœminis, ſpadonibus, flentibus, ac ijs, qui ſimulatam, ſiue, vt vocant, falſam emittunt voculam, ac denique metuentibus: in his quippe omnibus aſtrictiora ſonandi organa inueniuntur, ſicuti in fiſtulis, & chordis gracilioribus. Eſt itaque familiaris Ariſtoteli reſponſio, pro vocis acumine in hunc modum in Problem. 34. Inſtrumenti imbecillitas exiguum aerem mouet, exiguus aer celeriùs fertur, quod celeriùs fertur, acutum eſt. Quòd ſi quædam maiori vi pellendi aeris polleant, vt viri & tormenta bellica, cùm tamen grauiùs ſonent, nihil redditæ cauſæ obeſt, tum quia magnam aeris partem cient, quàm neceſſe eſt, ſegnius pro ſua magnitudine agitari, grauiuſque proinde ſonare, tum, quia magnus etiam ſtrepitus magni ſoni, qualis grauis A eſt, cauſa exiſtit. Itaque, vt ſonorum acumen à celeritate, ita grauitas à ſegnitie agitati aeris prouenit; agitatur autem ſegniter ferè, quia copioſus eſt, vt accidit craſſioribus ſiue fiſtulis, ſiue chordis, item ridentibus, qui arteriam vocalem dilatant, ac rictibus hiſcunt; frigentibus quoque, qui aut propter hybernum tempus, aut propter grauedinem, craſſiorem tunc aerem mo- B uent. Denique pernoctantibus, ac trepidantibus. Illis ob humoris congeſti copiam, quæ citæ aeris agitationi obſtat; vnde neceſſe ſit, grauiùs ſonare; iſtis, quoniam aſcendente ſurſum calore propter paſſionem trepidandi, multum aeris reſoluitur, qui lentè agitatur, cùm ſit multus. Quòd ſi vituli grauiùs ſonant, quàm boues, ideò euenit, inquit Ariſtoteles, quia eorum matres grauiùs etiã, C quàm mares ſonare aſſolent; eſt autem à natura comparatum, vt animalia recens nata matri potiùs, quàm patri ſimilia ſint.

Qua de cauſa ſonus ad quædam corpora alliſus geminatur, (quam vocant Echo) ad alia verò non geminatur, ſed potiùs obtunditur? 2
Reſp. Aliud eſt, ſonum reflecti, aliud refrangi, diſſiparique: quædam porrò corpora dura, læuia, ac bene com- D pacta aerem ad ſe appulſum minimè diſpertiunt, ſed integrum reddunt, vnde fit Echo: alia verò hiatibus plena, mollia, aſpera, humida, & inæqualia, alliſum aerem frangunt potiùs, ac diſpeſcunt, quàm ſartum tectumque reddant. Hinc domus nuper illitæ fornices, dolia, lagenæ, flumnum quieſcentium ripæ, ob aquarum læuorem, cauumque æs maximè reſonant, minùs verò E orcheſtra ſparſo iunco, aula tapetis veſtita, nemora, arteria vocalis humore, aut etiam nimio calore exaſperata, qualem habent, qui febri æſtuarunt. Itaque, quemadmodum lux ſpeciesque viſibilis ad corpus terſum impacta, ſi angulum faciat reflexa, ſicuti fecerat directa, ſimilis ferè vtrobique eſt; ita & aer reſonus ſimilis priori efficitur, ſi corpora pulſet,

in

In quibus non frangatur, ſed integro A ferè impetu regrediatur.

3 Cur, cùm inſpiramus, vocem formare non poſſumus, cùm expiramus, poſſumus? An quia aer inſpiratus frigidus eſt, & interiorem aerem tantiſper cogit, cùm oportuiſſet eam expandi, vt ſonus fieret, contrà verò expiratus aer calore citatus ſonare iam poteſt. Ita Ariſtoteles ſect. 11. problem. 13. Quòd ſi aqua frigida ſtrepitum magis ciet, cùm decurrit, B quàm calida, ideò accidit, quia frigida grauior eſt, vehementiuſque ferit, ac ſtrepit. Sed, quoniam ad formandam vocem neque inſpiratio, neque expiratio per ſe neceſſaria eſt, ſed aer in arteria vocali, atque intra os, ſicut ex Theologorum doctrina colligitur, qui corpora Beatorum voces formatura docent, cùm tamen in eo ſtatu reſpirationis, aut expirationis vſus non ſit futurus: ita rurſum C propoſito problemati ſatisfaciendum, vocem non fieri qualicunque alliſione aeris ad corpus, ſed ex ea, quæ ad inſtrumenta apta & idonea, qualis fieri poteſt, cùm expiramus, non cùm inſpiramus.

4 Cur minus audiamus, cùm oſcitamus? R. Oſcitando torpētem flatum à faucium finibus excutimus, qui etiam aures ſubit, oppletque, ac ſtrepitum ciet, ſicq; extrinſecus intran- D tem ſonum offuſcat. Qua etiam ratione, ſi duo ſimul loquantur, minus ſe audiunt occurſu, repulſuque mutuò accedentis ſoni, proindeque ſi accuratè volumus audire, inſpirationem inhibemus. Adde, etiam aurium foramina comprimi, cùm mandibulæ oſcitando diſtrahuntur, ſicque minus patere aeri admittendo.

5 Suntne vitia linguę plura? R. Sunt equidem: nam alij hæſitant, vt, qui E ſyllabam vnam alteri continenter, vti poſtulat vocabulum, iungere nequeunt, ſed in priori tantiſper detinentur. Quò etiam fit, vt conantes ſubmiſsè loqui, non poſſint, auctore Philoſopho problem. 35. ſect. 11. Fit autem hæſitatio, vt idem addit, problem. 54. à frigore attonitum reddente locutionis organum; quare exercitatione, aut vino cōcalfactum expeditius iam orationem formare poteſt, vt picis & ſturnis; loquaciores enim euadunt, ſi madefactam offam vorent. Porrò, ſolus homo ferè hæſitationis vitio laborat, quoniam inter cetera animantia ſermonem ſolus profert: hæſitatio autem interruptio eſt articulorū in dicendo. Lege probl. 55. 57. citatæ ſectionis. Alij deinde balbutiunt, vt qui literam, vel ſyllabam prætermittunt, veluti ſi Conſtantinopolim, Napolim, pro Conſtantinopolim, Neapolim perturbatè efferant. Alij blæſi ſunt, vt qui certam aliquam literam exprimere non valent; ſicque exempli gratia, fluctum pro fructum pronunciant, Capidolium, pro Capitolium, puellulum pro puerulum.

6 Cur trepidantium, iratorumque vox tremula eſt, ac etiam mentum? R. Quia emigrante calore cor conquatitur, vnde ictus multi fiunt, ſicuti in laxis chordis.

7 Cur, qui intra domum ſunt, magis audiunt ſonum extrinſecus excitatum; contrà verò qui foris ſunt, minus percipiunt ſonum intra domum? R. Quia in poſteriori euentu diſſipatur aer foras erumpens in laxiora ſpatia, ſicque flaceſcit ſonus, in priori econtrà, domum ingrediens cogitur, vnde melius audiri neceſſe ſit. Similis ratio videretur in aſpectu procedere, cùm ſimiliter melius intra domum exiſtens, quę foris ſunt, cernimus, quàm quæ in domo foris exiſtentes. Ita eſt, nam ſpecies, domum à foris ſubeuntes, coguntur, & coadunantur, à domo verò foras emicantes, diſſipantur oculi. Igitur, cùm has admittunt, minùs cernunt, illas magis. Adde, lucem oculis vicinam diſtrahere aſpectum, ne figi in vnum locum poſſit.

8 Cur, qui in ſuperiori cubiculo loquuntur, facilius audientur in inferiori, quàm in ſuperiori, qui loquuntur inferius, cùm vox, ſicuti & aer, nata ſit aſcendere? R. Quia non ſine aliquo humore emititur aer ab eo, qui loquitur, humor verò deſcendit.

Ac

At hęc ratio ſingularis eſt; non enim omnis ſonus cum humore diffunditur. R. Sonus tunc melius auditur, cùm accommodatior eſt inter ipſum & potentiam collocatio, hoc eſt, cùm non ſub pedibus aer prius ſonat, quàm ad aures perueniat, ſed cum è loco editiori fit, tunc eædem aures, quæ elatæ naturæ ſunt, prædictum aerem accommodatius aucupantur.

9. Cur nox ad audiendum aptior eſt, quàm dies? Vtrum, vt Anaxagoras ait, quod aer interdiu ſtridet a Sole concalefactus, & obſtrepit, noctu requieſcit, vtpotè, cùm omnis calor abfuerit, tunc autem quæque audiri melius poſſunt, cùm nullus ſtrepitus eſt. An, quod per inanius facultas audiendi amplior, quàm plenius datur. Eſt autem aer interdiu denſus, vt qui luce, radijſque refertus ſit, noctu autem rarior, quòd ex eo ignis, & radij deceſſerunt, quæ corpora eſſe dixeris. Acutior tamen ſolutio problematis ab Ariſtot. ſubditur, quòd interdiu animæ applicatio ad videndum, intelligendumque plura, quæ agimus, audiendi minuit attentionem; at verò, vbi ſenſus ſeiunctus eſt ab intelligentia, laborem minimum habet, alioquin maximum: vnde dictum eſt, (inquit Ariſtot.) mens videt, mens audit, quòd omnibus ſen ſuum functionibus aſſiſtat, ipſiſque præſidendo diſtrahatur. Noctu ergo libera anima ab intuendi concurſu, ſonos melius poteſt accipere. Ob hanc etiam rationem fit, vt noctu magis dolorem ſentiamus, quòd anima ſenſibus alijs minimè occupata, ad tactus munia ſe applicet, vt lib. 1. Probl. ſcripſit Alex. probl. 118.

10. Audiunturne longius, qui multi ſimul ſonant, quàm cùm quilibet eorum ſolus? R. Res dubia eſt apud Ariſtot. Nam ſect. 19. problem. 2. ita ferè ſcribit; Cur idem voce eadem longius ſentiri cum alijs cantans, aut vociferans, quàm ſolus poteſt? An, quia viribus vniuerſis agere quippiam nō tam difficile eſt, quàm ſingulis, compoſita quippe omnia plus valent, quàm ſingula; quapropter, cùm vnitis agitur oribus, vox conſtans, vnaque redditur, ſimulque aerem propellit, vt prodire multiplex valeat. Accedunt Ariſtoteli experientia, & exemplum: experientia, quoniam longius vociferātem exercitum videmur audire, quàm militem, etſi is eadem contentione clamaret, qua cum alijs ſimul vociferabatur; longius item hominum murmur in nundinis, in foro, quàm vnius tantùm vocem, quanquam altius ceteris loquatur. Exemplum; quoniam multæ lucernæ eiuſdem ſplendoris latius emittunt lucem, quàm vna, & arenulæ aceruatæ longiſſimè conſpiciuntur in littore; quælibet verò è proximo loco vix diſcernitur. Cur ergo, quod in viſili obiecto contingit, in audibili, non procedat, vt quamuis ſingularum vocum ſpecies non vniantur, à toto tamen aggregato vna alia producatur, quæ longius peruenire queat. At verò idem Philoſophus ſectione 11. problem. 52. reſponſionem hanc penitus turbauit: ſic enim ille. Quamobrem, cùm ſimul vocē multi emittunt eodem tono, tota vox illa maior offert ſe, quàm ſit vox ſingulorum, neque tamen longius pro ratione multorum deducitur. An quia multi eundem aerem ſimul non propellunt, ſed diuerſum, quemadmodum, ſi multi lapidem in diuerſum mittant, non propterea longius abibit, quàm ſi vnus proijciat. Ex his ergo liquet, quàm ſit dubia propoſiti problematis enodatio apud Philoſophum. Nobis autem prior reſponſio placet, præſertim, quia ab Ariſtotele poſterius fuit conſcripta. Si quis tamen probauerit poſteriorē ad experientiam, atque exemplum paulò antè poſita, reſpondebit; ſonos in eodem aere non vniri, ſed diſcretos conſeruari, nec tertiam quādam ſpeciem emittere; quapropter nō eſſe, cur longius vocē audiamus, aut quemlibet ſonum, ſi ſolus, an potius cum alijs pariter edatur. Experientia verò maiorem quidem ſonorum copiā, non tamen longius audiri conuincit; ſicque fortaſſe euenit in ſpeciebus arenularum (nam neque

que

que eas in vnam totalem vniri pro-
babile videtur) eò, ſcilicet, ſingula-
rum ſpecierum peruenire, quò om-
nes ſimul perueniunt, etſi videndi
potentiam non tam impleant ſingu-
læ, atque adeò neque diſcernantur,
quàm omnes ſimul ſub quadam con
fuſione. Porrò lucernarum lumina
in vnum coeunt, vt mirum non ſit, ſi
in partes remotiores perueniat ſplẽ
dor. Denique Ariſt. problemate illo
2. Sect. 19. populari reſponſione con
tentus fuiſſe videtur.

11 Cur homini ſeriùs vox perficitur,
quàm ceteris animantibus? R. Cete-
ra aut nullas, aut paucas literas di-
ſtinguunt in voce; homo verò maxi-
mè; quod autem difficilius eſt, lon-
giori eget tempore. Lege etiam Ale-
xandrum lib. 1. problem. 148.

12 Cur vox maior minorve formari
poſſit, & tamen eandem ſpeciem ſer
uet, vt cùm in eodem quidem tono
cantamus, ſed tamẽ aut demiſsè, aut
conſtanter? R. Quia, quemadmodũ
maior figura fieri minor poteſt; vt
quadratum maius fieri minus, ſi ab
omnibus lateribus æquales partes
detraxerimus, cùm tamen intra ean-
dem ſpeciem maneat, ita & vox, licet
demiſſior fiat, eiuſdem tamen erit to
ni, ac cùm efferebatur robuſtior.

13 Cur ſenes voce ſint tremula? R.
Quoniam vocem continere non poſ
ſunt: ſicuti imbecillibus, ac pueris
vſu venit, cùm lignum prælongum
parte extrema ceperint; alterum e-
nim extremũ quatitur, quia nequeũt
ſuperare, quod tenent, & vincere:
quod idem & trepidantibus homi-
nibus, & metuentibus, & rigentibus
cauſam vocis tremulę afferre creden
dum eſt. Cùm enim qui vocem ita
emittit, eius calor pulſus ab effecti-
bus illis intrò ſe colligat maxima
ex parte, reliquum, quod exiguum
extat, vocem continere non poteſt:
quapropter quatitur, atque intremit:
vnde artium liberalium profeſſores,
qui ſe ſolitos trepidare nouerunt,
principio agunt voce ſubmiſſa, dum
reſideant, & ſtabiliantur: vocem e-
nim exiguam vincere continereque
faciliùs poſſunt.

A Cur in tragœdia immutatio, va- 14
rietaſque in cantando vſurpatur? R.
Quia inæqualitate muſicæ iam ni-
miùm attollendo, iam deprimendo
triſtitia afficimur: accommodatioq.
fit ad magnitudinem calamitatis, aut
mœroris; quod verò æquale, conti-
nenſque eſt, minùs flebile auribus
accedit.

Cur ſuauius audimus, ſi cantile- 15
nam nouimus, quàm ſi ignoramus?
B R. Quia ſic ad metam peruenitur;
cùm verò ignoramus, quaſi in me-
dio perſiſtimus: rurſum, quia audire,
diſcere eſt; diſcere verò iucundita-
tem parit. Hinc ſolitarias cantilenas
ſuauiùs audire ſolemus, ſi ad tibiam,
aut ad lyram vnam cantatur, quoniã
euidentiùs aſſequimur, quod canta-
tur; ad plures verò lyras cantilena
offuſcatur, totaque penè deletur.

Cur, cùm hominis vox ſuauior 16
C ſit, quàm tibiæ, non tamen ſuauiùs
auditur, ſi in tibiæ morem ſonet, ſed
canẽtem quidem hominem ſuauiùs
audimus, quàm tibiam; hanc verò
ſuauiùs, quàm hominem teretiãtem?
R. Quia, quod naturę eſt, gratiùs eue
nit, quàm quod ſimulationis. Itaque
homo, cùm cantat, ſupra tibię ſonum
addit articulationem; vnde mirum
non eſt, ſi ſuauiùs audiatur; cùm ve-
rò teretantat, minùs ſuauiter quàm
D tibia auditur, quòd hanc ſimulet.

Qua de cauſa, qui uoce graui can- 17
tant, ſi diſſonant, deprehendi faciliùs
poſſunt, quàm qui cantant acuta;
ſic enim & in numeris accidit; eui-
dentior enim error eſt, ſi in maiori
peccatur? R. Quoniam grauis ſonus
plus temporis inſumit, vnde pleniùs
ab auribus percipi valet, acutus au-
tem velox eſt, facileque elabitur, ac
latitat.

E Qua de cauſa, cùm multi conci- 18
nunt, meliùs ſeruare poſſunt nume-
ros harmonicos, quàm pauci? R.
Quoniam multi ſecuriùs ducẽ ſuum,
hoc eſt, prœcentorem, ſequuntur, tar-
dìuſque incipiunt, in accelerando
autem procliuiùs erratur.

Cur ſuauiùs cantilenam audimus 19
mixtam tibia, quàm lyra? R. Quoniã
vterq. ſonus diſtinctiùs percipitur,
& am-

& ambo melius miſcentur, cùm tam humana vox, quàm tibię ſonus ſpiritu perficiantur interiùs; non ſic autem lyræ ſonus. Adde, quòd tibia ſonitu cognationeque ſua errores multos cantilenę occultat. Sonus lyræ, cùm tenuis, vocique commiſceri minus idoneus ſit, ipſe per ſeſe patens, ſuumque genus ſincerum cuſtodiens, omnes cantilenæ errores poſita quaſi regula patefacit. Cùm verò multa perperam in cantando agantur, quòd promiſcuum ex erratis rectéque actis prouenit, deterius eſſe neceſſe eſt.

20 Quam ob cauſam, cùm alius locus ſit, qua cibus potuſque tranſeunt, alius, qua ſpiramus, vbi grandiorem buccellam deuorauimus, ſtrangulamur? R. Quoniam, cùm vocalis arteria iuxta eam ſit, qua cibi inferuntur, neceſſariò illa conſtringitur, vbi iuſto ampliorem buccellam deuorauimus, vnde oportet viam ſpiritui denegari.

21 Cur inter ſenſibilia propria ſolus ſonus bonus, maluſve moraliter denominari queat, ſermonem quippe iracundum, iocoſum, laſciuum, prudentem, ſubdolum dicimus, non ita colorem, aut odorem, aut ſaporem, frigusve? R. An, quia ſonus motu efficitur, actio verò modis eſt particeps. Adde, ceterorum ſenſuum obiecta noſtræ libertati non ſubſtare, ſicut & vocem: quę duę reſponſiones idem valent. Nam tunc etiam, cum vitio vertimus, qui quis odoratus incedat, quòd lucernam inferat intempeſtiuè, &c. Ob localem applicationem peccat, non ob alterationem odoris, vel lucis, applicatio autem, cùm motus localis ſit, noſtræ libertati ſubeſt.

22 Quam ob cauſam, cùm aliquid procul percutitur, ictum ſtatim cernamus, ſtrepitum lentius audiamus, quanquam vnà cum ictu ſtrepitus oriatur? R. Quia viſum tenuiorem, atque acutiorem, quàm auditum habemus. Viſus igitur anticipare vtpote acutior poteſt, auditus, vt craſſior, lentius ſuo fungitur munere. Eadem hæc ratio eſt, cur in attritu

A conſtrictuque nubium, tonitrum & fulgur, non ex æquo percipiamus, ſed fulgur primùm videamus, poſt tonitrum audiamus: quanquam tonitrus vnà cum fulgure incipiat. Nimirum, viſus, vtpote agilior, & tenuior præcurrit, atque anticipat, auditus, vt craſſior & tardior, poſtmodum ſentit. Ita Alexander lib. 1. Problematum, problem. 38. qua reſponſione ſentire videtur videndi B actum per emiſſionem ex oculis perfici; quod non ita eſt: exacta igitur problematis ſolutio eſt, etſi tam videndi, quàm audiendi actio momento elici queat, ſpecies tamen auditorias cum motu peruenire ad potentiam, atque adeò ſerius, quàm viſorias, quæ in inſtanti traijciunt, quoniam, etſi contrario vacent, ſoboles tamen ſunt localis motionis, vt proinde mirum non ſit, ſi moram C faciant in accedendo.

23 Cur infantes, cùm modulos audiunt, primùm vagitu ceſſent: deinde obdormiſcant? R. Alexander libro primo, problemate 121. ita ſcribit: Quoniam muſica indita à natura animis eſt, vt ceteræ ſcientiæ, neque per doctrinam, vt Plato auctor eſt, ſed per reminiſcentiam quidquam acquirimus. Quoties igitur animus concentum ſentit comptiorem, re- D miniſcens, ac repetens cogit infantem requieſcere, permulcendoque ſopire, atque demum ab exterioribus auocare. Sed hæc Platonica ſunt. Rectiùs igitur Ariſtoteles ſectione 19 problem. 38. Cur, inquit, numeris, modulis, omnibus denique concinẽdi generibus oblectari cuncti conſueuere? An quòd ratum, ordinatumque omne ſecundum naturam eſt, vt meritò nos poſſit oblecta- E re, cuius indicium eſt, quòd, cum ordinatè laboramus, bibimus, & comedimus, naturam vireſque noſtras & ſeruamus, & augemus; contrà verò, cum inordinatè agimus. Conſonantia autem mixtio eſt, ſiue temperatio ordinata contrariorum inter ſe, proportionemque inuicem cuſtodientium. Itaque vult Ariſtoteles, vocum concentum ideò aures

recreare,

recreare, quòd certis legibus à natura rei petitis componatur: quod etiã vſu venit alijs ſenſuum obiectis, vt non niſi ij colores in pictura oculos oblectent, aut in cibis ij ſapores, qui certo quodam modo attemperantur. Addit tamen Ariſtoteles, modos etiam adiectitios canticorum, hoc eſt, qui non ſunt ab arte, delectare etiam, ſi eis aſſueſcamus; nimirum, quia conſuetudo naturę quoque vim obtinet.

Quamobrem, qui ſurdi ab ortu natura ſunt, iidem & muti viuant? R. Quia quæ nunquam audierunt, hæc fari nequeunt. Medicis tamen placet, vt par idem neruorum ſit, cuius pars altera ad linguam, altera ad aures vſque porrigatur, atque ita neceſſe ſit, communem accidere affectionem. Verùm mutos fieri, qui ex morbo ſurdeſcunt, negant, propterea quòd pars altera tantùm, quæ, ſcilicet, audiendi officio delegata eſt, ſuas vires amiſerit: & mutos quoque eadem ex cauſa, non etiam ſurdos reddi affirmant: videlicet, quòd alterius nerui, linguæ accommodati, læſio eſt.

SECTIO IV.

Solutio problematum, quæ ad nares pertinent.

DE ſtructura narium dictum eſt libro 2. de Anima, c. 9. per varias quæſtiones. Ariſtoteles ſect. 33. Problematum, paucas quaſdam narium affectiones exponit, ſicuti & ſequentium organorum, atque ſenſuum, ea maximè de cauſa, quia horum trium natura craſſior eſt, vnde neque ita plenam de ſe, ac obiectis notitiam intellectui ingerunt, neque tantam doctrinæ materiam præbent, quemadmodum priores duo; quapropter preſſius de iiſdem nobis agendum erit.

1 Cur pueri omnes reſimo ſint naſo, & ferè, qui criſpo ſunt capillo, quod maximè in Aethiopum genere cernimus, quibus paulò attollitur naſus? Nimirum, naſus cartilago eſt, quæ naturam oſſis habet, in calidioribus autem, quales ſunt pueri & criſpi, materia craſſior, minuſque vtilis, vt ea eſt, quæ cedit in oſſa, minùs creſcit.

Quæ cauſa ſternutandi? R. Nimirum ſpiritus halituſque ex humoribus exciti calore. Etenim vi attractrice aer à foris collectus per nares, deinde onuſtus halitibus per expultricem foras exploſus, caput exonerat. Vnde inter dormiendum adacto ad intima viſcera calore, non ſternutamus; nec item, ſi oculos perfricamus; tunc enim maior calor ex confricatione corripit minorē, qui ſternutandi cauſam dabat, aut humor, qui ſternutamento egredi debuerat, cùm lachryma egreditur, econtrà verò Solem aſpicientes ſternutamus, quia admiſſa oculis luce, aut penna laceſſiti, faciliùs incaleſcunt. Denique quòd ſternutatio proueniat à calore, fit, vt ſingultum adimat. Eſt autem ſingultus commotio aeris, egredi conantis à pulmone; vnde diſtenſionē cauſat in eo, ſicut ructus egreſſus è ventriculo aer eſt. Porrò inter animantia homo maximè ſternutat, quia pro rata portione & cerebrum maius habet, vbi materia ſternutandi cogitur, & laxiores nares ad externum aerem attrahendum; vnde & ſenes ægriùs ſternutant, quòd narium ſint compreſſiorum. Iam verò aut bis fermè, non ſemel, aut pluries ſternutatio editur. Bonæ ſunt nares, in quas venula diffunditur, & per quam ſpiritus commeant.

SECTIO V.

Solutio problematum ad guſtatum pertinentium.

CVr quidam res inſuaues auidè appetunt, vt pueri, & quæ vterum geſtant, prætertim ad tertium vſque menſem? R. Quia vitioſa qualitas cum menſtruo ſanguine ad os ventriculi irrepit, cognatæque qualitatis appetentiam excitat. Itaque, ſi atra bili infeſtatur os ventriculi, carbones, coctos lateres, & id

id genus fictile cupit. Si acida pituita imbuitur, ſapores appetit acidos, &c. Vitium porrò hoc vltra tertium menſem ferè non protrahitur, quia fœtus iam grandior, omnem ſanguinis menſtrui copiam poteſt abſumere; quapropter mirum non erit, ſi pueri ex prædicto ſanguine coaliti, ea quoque deſiderent, quæ diximus. Lege Alexandrum libro 2. problemate 74.

2 Cur, cùm dulcia ſuauiora ſint acribus, non iſtis, ſed illis ſaturamur citius? R. Quia fames, appetentia ve cibi tamdiu durat, quamdiù non ſolùm ventriculus, ſed membra etiam inania ſunt alimento: at dulcia tota fermè ſunt alibilia, non item acria, ideoq; citius illa famem extinguũt, quàm iſta: ſine fame autem ventriculus, & gula nihil admittere queũt. Porrò, quod quidam etiam, antequã comedant, maximè ægrotorum plurimi, dulcia auerſentur, acria appetant, cauſa eſt, quia hæc humorem calidum, id eſt, bilem flauam euertunt. Ea igitur in re natura boni conſuluit.

3 Cur, ſi quid pomi putris edimus, magis amarorem ſentimus poſt epotum vinum, quàm antea? R. Quia amaror vino illatus, ab ipſoque vini calore excitatus permeat facilius per organum guſtatus, ſicque vehementius ſentitur.

4 Cur panis, caſeus, & pleraque refrigerata deterioris ſaporis exiſtunt, recalefacta verò melioris? R. Quia refrigeratis ſuccus concreſcit, & conſtat, tepefactis autem dilabitur; at ſuauitas ſucco percipitur. Sed cur dulcia minus ſentiãtur calida, quàm frigida; nimirum organum guſtatus tactum habet; calor igitur, quia vehementius ſenſibile eſt, guſtandi actum offuſcat: item, ſuccus dulcis calidus eſt, ſicque perturbatur aliquantulum dulcedinis ſenſio, cùm adiuncto calore fouetur.

5 Cur ficus, cùm molles dulceſque ſint, dentes offendunt? R. Quia gingiuis ſuo lentore adhæreſcunt, dentibuſque inſinuatæ putredinem citò cauſant, inſito calore; quin etiam

A granorum duritie fatigant dentes.

Cur potus ſuauior eſt poſt eſum acerborum? R. Quia contraria iuxta ſe poſita magis ſe produnt. Item, quemadmodum quies poſt laborem gratior eſt, cùm tamen in ſe melior non ſit, quàm poſt aliam quietem; ita & cetera. 6

Cur lingua amara, ſalſa, acidaque fieri, ſentirique poteſt, non dulcis? R. Quia illæ affectiones corruptio- 7
B nes naturæ ſunt; dulcedo verò eſt naturalis; ipſam autem naturam ſentire nemo poteſt; ita Ariſtoteles ſectione 34. probl. 5.

SECTIO VI.

Solutio problematum ad tactum pertinentium.

C CVr, qui rapidè, aut inconſultè feriuntur, minus dolent, quàm qui conſultò? R. Quoniam illi animo ſunt occupati, qui negotio diſtractus minùs ad ictum percipiendum applicatur. Hi verò ad id membrum, quod feritur, ſe conuertunt, vehementiusque proinde dolent: Eadem cauſa eſt, quòd, qui onera portant, aut labori incumbunt, cantu releuentur, quoniam attendit ani- 1
D mus ad numerorum ſuauitatem, ſicque labor decipitur, vt inquit ille. Eadem, quòd lugentibus tibias atque tympana adhibeamus, mœrentibus de ſuorum morte, atque ægrotantibus hominum cœtus procuremus; nimirum animus ad varios ſermones ſe transferi, ab angoreque ſeiungitur. Lege Alexandrum, lib. 1. probl. 77. & 78. Quòd ſi tela præuiſa, vt Magnus Gregorius inquit, mi-
E nùs feriunt, aliunde id verum eſt, quatenus imminentis mali prænotione remedium, aut diuerticulum procuramus.

Cur, cùm ab alio tangimur, præſertim clanculum, & fraudulenter, magis inhorreſcimus, aut titillamur, quàm ſi à nobis, vel ab alio palàm tangeremur? R. Quod natiuum inſitumque eſt, minus percipimus; ſic 2

enim